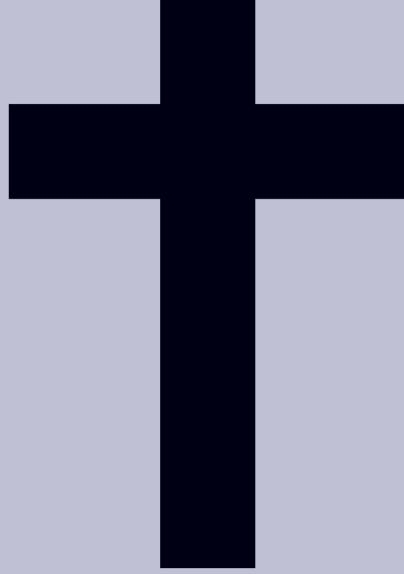

Ibwaare Katowe Kyula
Pupwe

Nawuri: Ibwaare Katowe Kyula Pupwe New Testament

Ɔbwaare Katowe Kyula Pɔpwe
Nawuri: Ɔbwaare Katowe Kyula Pɔpwe New Testament

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Nawuri)

Contributor: Ghana Institute of Linguistics, Literacy and Bible Translation

All rights reserved.

2020-11-19

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022
213815b7-495e-5855-bcae-f5f647c6161e

Contents

Matiwu	1
Maki	50
Luka	79
Gyɔn	130
Krisito Asunpu mu kusun	168
Roma abi	215
1 Korinto abi	237
2 Korinto abi	259
Galati abi	273
Efeso abi	281
Filipi abi	288
Kolose abi	293
1 Tesalonika abi	298
2 Tesalonika abi	303
1 Timoti	306
2 Timoti	312
Titusi	316
Filemon	319
Hibriwu abi	321
Gyemisi	338
1 Pita	344
2 Pita	350
1 Gyɔn	354
2 Gyɔn	359
3 Gyɔn	360
Gyudi	361
Asɔnlɛɛ kaapɔsa	363

**Yesu Krisito Asun
Danburasa fɛɛ kanan mu
nu
Matiwu
kyurɔɔ mu**

*Yesu Krisito
Mu Naana Ana
Kakuvge To Nkyaga Su
(Luka 3:23-38)*

1 Kanan mu nu Yesu Krisito kakuvge to kanaana ki du ndee. Yesu Krisito lu Owura Dawidi kanaan to, nu Dawidi mɔɔ lu Abraham kanaan to.

2 Abraham mu-bii ɛ gye Isaki, nu Isaki mu-bii ɛ gye Gyekobu, nu Gyekobu mɔɔ mu-bii ana ɛ gye Gyuda maa mu-supu ana.

3 Gyuda mu-bii ana ɛ gye Peresi maa Sera, nu bamu-nyi ɛ gye Tama.

Peresi mu-bii ɛ gye Hesiron, nu Hesiron mɔɔ mu-bii ɛ gye Ram.

4 Nu Ram mu-bii ɛ gye Aminada, nu Aminada mu-bii ɛ gye Naason, nu Naason mu-bii ɛ gye Salimon.

5 Nu Salimon mu-bii ɛ gye Bowasi, nu mu-nyi ɛ gye Rahabu, nu Bowasi mu-bii ɛ gye Obedi, nu mu-nyi ɛ gye Rufu, nu Obedi mu-bii ɛ gye Gyeese.

6 Nu Gyeese mu-bii ɛ gye Owura Dawidi.

Nu Owura Dawidi taa ɔkyu mu nu ɔ daa ɔ gye Yuriya mu-ka kuvge Solomon.

7 Solomon mu-bii ɛ gye Rehobowam, nu Rehobowam mu-bii ɛ gye Abigyaa, nu Abigyaa mu-bii ɛ gye Asa.

8 Nu Asa mu-bii ɛ gye Gyehosafati, nu Gyehosafati mu-bii ɛ gye Gyehoram, nu Gyehoram mu-bii ɛ gye Yusiya.

9 Nu Yusiya mu-bii ɛ gye Gyotam, nu Gyotam mu-bii ɛ gye Ahasi, nu Ahasi mu-bii ɛ gye Hesekeya.

10 Nu Hesekeya mu-bii ɛ gye Manase, nu Manase mu-bii ɛ gye Amon,

nu Amon mu-bii ɛ gye Gyosiya.

11 Nu Gyosiya mu-bii ɛ gye Gyekoniya maa mu-supu ana.* Kanan sana mana nu Babilon abi ba ko kɩtaa Isirayi abi waa bamu anye mu.

12 Nu lu sana mu nu ba yege Isirayi abi mu nu ba kɩtaa kpee Babilon naa fuɔ sana mu nu ba kuvge Yesu mu, imu kakuvge to nkyaga su ndee.

Gyekoniya mu-bii ɛ gye Selatiye, nu Selatiye mu-bii ɛ gye Serubabeli.

13 Nu Serubabeli mu-bii ɛ gye Abiyudi,

nu Abiyudi, mu-bii ɛ gye Eliyakim, nu Eliyakim mu-bii ɛ gye Aso.

14 Aso mu-bii ɛ gye Sadoki, nu Sadoki mu-bii ɛ gye Akim, nu Akim mu-bii ɛ gye Eliyudi.

15 Nu Eliyudi mu-bii ɛ gye Eleyasa, nu Eleyasa mu-bii ɛ gye Matan, nu Matan mu-bii ɛ gye Gyekobu.

16 Nu Gyekobu mu-bii ɛ gye Gyosefu, Mɛeri mu-kuli mu. Nu Mɛeri mana ɛ kuvge Yesu mu nu bee tu ye Krisito mu.†

17 Imu su lu Abraham sana naa fuɔ Owura Dawidi kanaana to kakuvge nkyaga su mu ɛ gye kudu ana. Nu lu Dawidi naa fuɔ sana mu nu ba kɩtaa bamu waa anye mu kanaana to kakuvge nkyaga su ɛ gye kudu ana. Nu lu sana mu nu ba yege Isirayi abi lu Babilon naa fuɔ Krisito kakuvge sana mu gbaa gye kanaana to kakuvge nkyaga su kudu ana.

*Yesu Krisito Kakuvge
(Luka 2:1-7)*

18 Yesu Krisito kakuvge asun ndee. Ba taa mu-nyi Mɛeri sa Gyosefu kekili, amaa pɔyi ke ba bu abaa mu, ɛ ba fɛɛ ɔkyu mu su ɔto, nu Kayaayu Kyirekyire mu ɛ yege nu ɛ ba kanin. 19 Gyosefu mu nu ɔ gye mu-kuli mu gye ɔsa mu nu mu ikpa i kyiigi, nu maa mee biti fɛɛ ɔ naabaa Mɛeri asa

* **1:11** 1:11 Gyekoniya mana nu ba bla bee tu ye Gyehowakyin mu. † **1:16** 1:16 Krisito kase ɛ gye ye "ɔmu nu lbwaare lee (ye ɔ ba molige asa) mu."

nsana to su mu, o waa mu nfeere fee ee biti o baala kina mu.

²⁰ Amaa Gyosefu, maa fe fale nfeere mu, nu Onyiripe lbwaare kaboo lee mu n-yu kaapu mu idee to towe mu ye, "Gyosefu, Dawidi kanaana-bii, man waa kufuu fee fu mee ye fu taa Meeri kili, lu fee Kayaayu Kyirekyire mu i yege nu o nye oto. ²¹ Ee biti o kuvge obii-nyinsa, ke fu yila mu kitu ye Yesu, kpalt fee mu ii biti o ba molige mu asa lu bamu alibi to."

²² Inumu kpini i ba waa, ke i ba to fee kanan mu nu Onyiripe bola mu otowepu su towe ye, ²³ "Kibite mu nu o man nyi onyin ii biti o nye oto kuvge obii-nyinsa, ke ba tu mu ye Emanuweli," kumu kase i gye ye, "lbwaare bu ane ase."

²⁴ Imu su Gyosefu maa kyihi mu, o kili Meeri taa mu kpee mu kikaara su fee kanan mu nu lbwaare kaboo sa konu ye o waa mu. ²⁵ Amaa Gyosefu man de ye Meeri halu naa fuu sana mu nu o kuvge obii-nyinsa mu. Nu Gyosefu yila mu kitu ye Yesu.

2

Anyaaɛnpu Asa Ba Ba Muja Bonyaa Yesu

¹ Sana mu nu ba kuvge Yesu Krisito Betilehem kade mu nu ki bu Gyudeya osuwle su mu, kanin sana maa mu Herodi i gye owura. Nu i ba fee, anyaaɛnpu aku ba lu kyowe lu ba Gyerusalem kade to, ² nu ba taase ye, "Nku kebii mu nu ba kuvge mu ye o be gyii Gyiwu abi kuwura mu? An wu mu kikyikpebi * maa paate lu kyowe kili, nu an ba ye an be muja bonyaa mu."

³ Owura Herodi maa nu fale asin mu u tooro mu gaa ye Gyerusalem abi kpini. ⁴ Nu o tu lbwaare asepu abilisa ye nbara akaapupu ba gyanje, nu o taase bamu ye, "Fine nu bee biti ba kuvge Krisito abee Omu nu lbwaare wala lee mu?" ⁵ Nu ba lee mu konu ye, "Bee biti ba kuvge mu

Betilehem kade to Gyudeya osuwle su." Lu fee lbwaare otowepu ku wala kyuroo yila ye,

⁶ "Fu Betilehem mu nu fu bu Gyudeya osuwle su, halu fu maa gye pu gbaa mu, fu gye okpare

lu fee fu to nu owura lala mu ii biti o lu,

nu mu ee biti o baa o gye fee nbulupu okpapu sa me asa Israyi abi."

⁷ Tuto nu Owura Herodi tu anyaaɛnpu mu lu ikaa su, nu o taase bamu ke o bu sana mu nu ba wu kikyikpebi maa lu mu. ⁸ Nu o sun bamu Betilehem towe ye, "Fan kpee naa ku danbirasa biti kebii mu. Nu fan kan wu mu mu fan ba towe me, ke ngbaa me n kpee naa muja bonyaa mu."

⁹ Ba maa nu Owura mu ase lwe nu ba maa su bee kpee mu, opula to nu ba bwii wu kikyikpebi mu nu ba daa wu kyowe kili mu, nu ki gyankpaa bamu kpee naa yile opula mu nu kebii mu bu mu susu kyeekeye. ¹⁰ Sana mu nu ba wu kikyikpebi mu, bamu ansi i gyii naa kyun su. ¹¹ Ba maa loo kikaara mu su mu, ba wu kebii mu maa mu-nyi Meeri, nu ba kyun muja sun mu. Nu ba sane bamu usula nu ba lee suwa ye tulale mu nu bee tu ye firanki-insensi ye tulale mu nu bee tu ye mire kee mu. ¹² Kamaa to mu lbwaare da bamu amu to idee to ye ba man bila bwii kpee Owura Herodi ase, umu su ba bola okpa pupwe su bwii kpee bamu osuwle su.

Ba taa Yesu Sile Kpe Egiyipiti

¹³ Ba maa kyun kamaa mu, Onyiripe lbwaare kaboo ba lee mu n-yu kaapu Gyosefu idee to towe mu ye, "Kusu taa kebii mu maa mu-nyi sile kpee Egiyipiti naa kyina tuto naa fuu sana mu nu n biti n towe fane ye fan lu tuto. Lu fee Herodi u ku ee biti kebii mu o moo." ¹⁴ Imu

* 2:2 2:2 Kikyikpebi maa paate lu fale mu, u kaapu ye ba kuvge owura kpare ku.

su o kusu taa kebii mu maa mu-nyi kagyanbwe nu ba sile kpee Egyipiti. ¹⁵ Tutu nu ba kyina naa fuu saja mu nu Herodi wu. Inumu i yege nu asin mu nu Onyiripe Ibwaare bola mu otowepu su towe mu ba to. Imu i gye ye, "Lu Egyipiti to nu n tu Mi-bii."

¹⁶ Owura Herodi maa bu fee anyaasipubu mu ba pina mu mu, o nye agbu gaa. Nu o sa kono ye ba moo nbii-nyinsa-bii mu nu ba man pita kyun nsu nnyo su, nu ba bu Betilehem ye nde mu nu i kyaaboo kumu mu kpini. O yege nu ba waa kanin nin lu fee saja mu nu anyaasipubu mu ba towe mu ye ba wu kikyikpebi mu, ii biti i waa fee nsu nnyo. ¹⁷ Imu su asin mu nu Onyiripe Ibwaare bola mu otowepu Gyeremiya su towe mu ba to. Imu i gye ye,

¹⁸ "Ba nu kusu ubn ku lu Rama kade to, u saawu yege i su kowee, Raheli ee sawu ee su mu-bii ana su. Asa ba towe yuula mu kakolo kpine, lu fee mu-bii ana ba wu."

Ba Taa Yesu Bwii Kpe Nasareti

¹⁹ Owura Herodi kelewu kamaa mu, Onyiripe Ibwaare kaboo lee mu n-yu kaapu Gyosefu idee to Egyipiti osuwle su, ²⁰ nu o towe mu ye, "Kusu taa kebii mu maa mu-nyi bwii kpee Isirayi osuwle su, lu fee bamu nu ba daa bee biti ba moo kebii mu ba wu."

²¹ Imu su o kusu taa kebii mu maa mu-nyi kpee Isirayi osuwle su. ²² Amaa maa nu ye Akelasi i yii mu-se Herodi ayaa to ee gyii kuwura Gyudeya mu, kufuu ki kita mu ye tutu kikpe. Ibwaare maa da mu kumu to idee to su mu, o kpeli kpee Galile kbaafon. ²³ Nu o naa kyina Nasareti kade mu to. Inumu i yege nu asin mu nu Ibwaare otowepu towe lu kebii mu su mu ba to. Asin mu i gye ye, "Bee biti ba tu mu ye Kanasareti-nyin."

3

Gyon Loko Okpa Sa Yesu Kiba (Maki 1:1-8; Luka 3:1-18; Gyon 1:19-28)

¹ Kanin saja maa mu, Gyon mu nu ee gye asa Ibwaare kekyugyee mu, ba Gyudeya ofuli su ee towe abwaaresin ee sa asa ² ye, "Fan yege alibi kiwaa, lu fee Ibwaare kuwura-gyii mu ki tiri to." ³ Gyon numu asin nu Ibwaare otowepu Isaya wula kyuroo waa Asinkyan yilasa mu to mu ye,

"Osa ku bu ofuli su ee kuusi ee towe ye, 'Fan loko Onyiripe okpa mu, ke fan waa okpa mu ntintin sa mu.' "

⁴ Nyooma ifuu nu ba taa waa Gyon ato bunsu, nu kutobwaaya owule kirisu i nmina mu kasiye to. Mu agyito-gyisa moo i gye ntuntunbi ye nmasan. ⁵ Asa ba lu Gyerusalem kade to ye Gyudeya isuwle su ye Gyodan kabaafon kpini ba mu ase.

⁶ Ba lee bamu alibi towe, nu o gye bamu Ibwaare kekyugyee Gyodan obun mu to. ⁷ Gyon maa wu Farasii ye Sadusi abi gaalaagaa ba maa ba mu ase, ke o gye bamu kekyugyee mu, o taase bamu ye, "Fane ananse banumu, anumu i towe waa fane ye fan sile lu Ibwaare agbu mu nu u ba asa su mu to? ⁸ Fan waa ato mu nu i dagaa ke u kaapu fee fan yege alibi kiwaa. ⁹ Fan man da fane nkolo su towe ye, 'Ane naana i gye Abraham umu su an su kamolige.' N towe fane kesintin fee Ibwaare i taale taa abuu numu biliji anaana-bii sa Abraham. ¹⁰ Nbuunbu bure, Ibwaare wula taa kpanfa yila iyu mu ilin to o gyoo. Nu oyu kumaa mu nu ki mee soyi abi mu, bee biti ba ne kumu tub ke ba taa waa fulon to.

¹¹ "Nkyu nu mee me n su n gye fane Ibwaare kekyugyee ke u kaapu fee fan yege alibi kiwaa. Amaa omu nu o bu me kamaa ee ba mu kyoo me

gaa, nu n man dagaa gbaa fee n sula mu asubita. Mee mu bure Kayaayu Kyurekyure ye fulon nu ee bitu o taa gyee fane lbwaare kekyugyee. ¹² O su mu kutu kyaalesa mu kibaa to, ke o kyaale ayubi mu lee afunfontee mu to waa kikyunkun to. Ee bitu o taa afunfontee mu waa fulon mu nu i mee dun mu to.”

Yesu Kekyugyee
(Maki 1:9-11; Luka 1:21-22; Gyon 1:31-34)

¹³ Tutu nu Yesu lu Galile osuwule su ba Gyodan obun mu to Gyon ase, ke o gyee mu lbwaare kekyugyee. ¹⁴ Amaa Gyon kpan mu n-yu ke o kyeege Yesu nfeere, nu o towe mu ye, “Fee fu i dagaa fee fu gyee me kekyugyee, nu fu i ba me ase ye n gyee fu?”

¹⁵ Nu Yesu lee konu ye, “Yeege i waa kanin nbunbu numu, lu fee okpa numu su nu i dagaa a maa waa umu nu lbwaare bitu mu kpini.” Nu Gyon kyula gyee Yesu lbwaare kekyugyee.

¹⁶ Gyon maa dan gyee Yesu lbwaare kekyugyee lwe mu, Yesu lu obun mu to. Opula mana to nu susu bugi to, nu o wu lbwaare Kayaayu Kyurekyure maa kpilige fee kuwura-lopo ba gyochu mu su. ¹⁷ Nu obule ku lu susu towe ye, “Onumu i gye me kokolo to obii-bitisa, nu mu i bola mi ansi.”

4

Sitaane Tuv Yesu To Ku
(Maki 11:12-13; Luka 4:1-13)

¹ Tutu nu Kayaayu mu sula Yesu kpee ofuli su, ke Sitaane o naa tuv mu to ku. ² Maa waa nonmina nke adina kakyuwape ye kagyanbwe mu, akun u mo mu. ³ Nu Sitaane ba mu ase ba towe mu ye, “Nu fu kan fu gye lbwaare Mu-Bii mu, towe abuu numu ke i bilinji agyito.”

⁴ Nu Yesu lee konu ye, “Ba kyuroo waa Asinkyan ylesa mu to ye, ‘Man gye agyito wule nkun u sa nyimisa nkpa, amoo asin mu nu u lu lbwaare konu to.’ ”

⁵ Tutu nu Sitaane taa mu kpee Gyerusalem, kade kyurekyure mu to naa yle kabwaare-sunkpa aye mu ketin to susu. ⁶ Nu o towe ye, “Nu fu kan fu gye lbwaare Mu-Bii mu, fugi tiye kase. Lu fee ba kyuroo waa Asinkyan ylesa mu to ye, ‘lbwaare ii bitu o sa mu nboo konu lu fu su, nu bee bitu ba taa bamu abaa sogita fu, ke fu kyaa ki man nye wate abuu.’ ”

⁷ Yesu bwii lee konu ye, “Ba bila kyuroo waa Asinkyan ylesa mu to ye, ‘Man tuv fu-Nyiripe lbwaare to ku.’ ”

⁸ Sitaane bila taa mu kpee kibu lala ku su, nu o kaapu mu kuwura-gyii kumaa mu nu ki bu dulinyaa numu to ye umu bunyaa mu. ⁹ Nu o towe ye, “Nu fu kan muja sun me mu, n bitu n taa unumu kpini sa fu.”

¹⁰ Nu Yesu towe mu ye, “Sitaane, nate lu me ase. Lu fee ba kyuroo waa Asinkyan ylesa mu to ye, ‘Muja sun fu-Nyiripe lbwaare, nu mu nkun nu fu sun.’ ”

¹¹ Tutu nu Sitaane yeege mu, nu lbwaare nboo ba ba kye Yesu to.

Yesu Piili Mu Kusun
Mu Kase
(Maki 1:14-15; Luka 4:14-15)

¹² Yesu maa nu ye ba ktaa Gyon tii obu mu, o bwii kpee Galile. ¹³ Nu o lu Nasareti kpee Kapanum kade to naa kyina. Kade mana bu Galile obun lala okaa, Sebulun maa Nafitali kabaafun mu. ¹⁴ I waa kanan nun ke asin mu nu lbwaare otowepu Isaya towe lu nde mana su mu i ba to. Asin mu i gye ye,

¹⁵ “Sebulun osuwule ye Nafitali osuwule,
nde mu nu i bu okpa mu nu kii kpee opu ase,
nde mu nu i bu Gyodan benbe mu,
bamu nu ba man gye Gyiwu abi nu ba bu Galile,

¹⁶ asa mu nu ba te kitenbiri to mu,

ba wu kinmanesa kpare mu.
Asa mu nu ba tye lewu kintentenbiri
osuwle su mu,
kinmanesa ki lu bamu su.”

17 Lu kanin sana mana nu Yesu
piili ee tawe asin danbirasa mu ye,
“Fan yege alibi kwaa, lu fee susu
kuwura-gyii mu ki tiri to.”

*Yesu Tu Mu Abulapv Gyankpaasa
(Maki 1:16-20; Luka 5:1-11)*

18 Yesu maa kyina o naa Galile
ovv su mu, o wu ukun akitapu anyo,
Simon mu nu ba bila bee tu mu ye
Pita ye mu-supu Andiruwu yege bee
tuv kisawu ovv mu to bee kitaa ukun.

19 Nu Yesu tawe bamu ye, “Fan ba
buu me, ke n waa fane asa akitapu.”

20 Nu opula mana to ba yege bamu
asawu mu, nu ba buu mu.

21 Maa kyaga su ee kpee mu, nu
o naa wu oku maa mu-supu, bamu
i gye Gyemisi maa Gyon, Sebedi
mu-bii ana. Ba maa bamu-se Sebedi
ba bu okuli to bee loho bamu asawu.
Nu Yesu tu bamu. 22 Opula mana to
ba yege okuli mu ye bamu-se nu ba
buu mu.

*Yesu Kye Alvv
(Luka 6:17-19)*

23 Nu Yesu nate kyaaboo
Galile osuwle su ee kaapu asa
asin danbirasa mu lu lbwaare
kuwura-gyii mu su kabwaare-kule
ogyankpa kumaa numu to yege ee
kye alo kumaa numu. 24 Mu kitu i
yaase loo Siriya osuwle su kpini,
nu asa ba taa alvv mu nu ba su
alo yiri-yiri biya mu. Aku bamu
n-yu to u ko bamu gaa, nu aku moo
nbwu libi bee toooo bamu, aku bee
lo kigbingbin, nu aku moo ba gye
amugule-mugule, nu Yesu kye bamu
kpini. 25 Asa damante ba lu Galile ye
Dekapoli ye Gyerusalem ye Gyudeya
ye Gyodan benbe kpini ba buu mu.

5

*Yesu Tawe Abwaaresin Kibu Sv
(Luka 6:20-23)*

1 Yesu maa wu sakyv mu, o dii
kpee kibu-bi kv su naa kyina kumu

su, nu mu abulapv ba ba mu ase
tuto. 2 Nu o piili ee kaapu bamu ee
tawe ye,

3 “Kusee i gye sa bamu nu ba taa
bamu n-yu tuv lbwaare nkun
su,
lu fee susu kuwura-gyii mu ki
gye bamu lee.

4 Kusee i gye sa bamu nu bee boota
to,
lu fee bamu nu lbwaare ii biti
o yuula bamu nkolo.

5 Kusee i gye sa bamu nu bee biya
bamu n-yu kase,
lu fee bamu ii biti ba gyii kase
mu fee bamu kapatye.

6 Kusee i gye sa bamu nu bamu ansi
u payi ukpa kikiyiigi su,
lu fee bamu nu lbwaare ii biti
o yege ba nme lu bamu ato
bitisa to.

7 Kusee i gye sa bamu nu bee wu
bamu birisa ana kowee,
lu fee bamu nu lbwaare ii biti
o wu kowee.

8 Kusee i gye sa bamu nu ineesi ku
man bu bamu kakolo to,
lu fee bamu ii biti ba wu
lbwaare.

9 Kusee i gye sa bamu nu bee biya
keyuula asa nsana,
lu fee bamu nu lbwaare ii biti
o tu ye Mu-bii ana.

10 Kusee i gye sa bamu nu ba nyanla
bamu fee bamu ukpa maa kyi-
igi lbwaare ase su mu,
lu fee bamu nu susu
kuwura-gyii mu ki gye bamu
lee.

11 “Kusee i gye sa fane mu nu asa
bee saale, nu bee nyanla fane nu
bee tin antjesa bee tawe asin libi
bee gyaga fane su, fee fan maa gye
me abulapv su. 12 Fan yege i waa
fane okon ke fane ansi i gyii, lu fee
fane kukoka lala ki de ki gyoo fane
lbwaare aye. Kpalu fee kanin mana
nu ba daa nyanla lbwaare atowepv
mu nu ba wula gyankpaa fane ba
mu.

*Fan Du Nin Fee
Nfole Ye Inmanesa
(Maki 9:50; Luka 14:34-35)*

13 “Fan du nin fɛɛ nfɔlɛ sa asa dulinyaa tɔ. Amaa nu nfɔlɛ kan pan umu okɔn mu, mine nu fu bila taale taa waa umu ke i waa okɔn? I man bila i su kyaare, amoo ba taa kyeege foyi ke asa ba nate su.

14 “Fan du nin fɛɛ uɔmanɛsa sa asa dulinyaa tɔ. Kade lala mu nu ki gyan kibu su mu mee taale baala.

15 Nu oku mee tuwa fitila, ke o taa waa kolobi tɔ. Amoo o taa gyaga fitila ogyagakpa ke ki baa ki ki okumaa numu tɔ kɔkpaara mu su.

16 Okpa kulɔn manɔ su fan yege fane uɔmanɛsa i baa i ku tɔ sa asa, ke ba wu fane asun danburasa mu nu fen waa mu, ke ba yin fane-Se lbwaare mu nu o bu sɔsɔ mu.

*Yesu Man Ba Ye
O Be Nyita lbwaare
Asinkyany Yilasa Mu*

17 “Fan man fe nfeere fɛɛ n ba nin ke n ba lee Mosesi nbara mu ye lbwaare atowepu kikaapu mu lu tɔ. N man ba nin ke n ba lee umu lu tɔ, amaa n ba nin ke bamu kikaapu mu i ba tɔ. 18 N tɔwe fane kesintin ye, naa fɔv saɔa mu nu sɔsɔ ye kase ii biti i muuri mu, halu nbara mu tɔ kukyuroɔ-bi pii gbaa, abee umu kitobi mee ye i kooɛ su, amoo kutɔ kumaa ii biti i ba tɔ. 19 Imu su okumaa mu nu o kina kibuu nbara mu tɔ kipii, nu ee kaapu asansa ye ba waa kanun mu, ee biti o baa o gye osa pii lbwaare kuwura-gyii mu tɔ. Amaa okumaa mu nu o buu nbara mu, nu ee kaapu asansa gbaa ye ba buu umu mu, ee biti o baa o gye nyimisa kpare lbwaare kuwura-gyii mu tɔ. 20 Imu su n tɔwe fane fɛɛ, nu fane ukpa i man kyiigi i kyɔ nbara akaapupu ye Farasii abi mu, fan mee ye fan nye loo lbwaare kuwura-gyii mu tɔ kakaaku.”

*Yesu Asin Kaapusa
Luu Agbu Su*

21 Yesu bila tɔwe ye, “Fan nu Mosesi nbara mu maa tɔwe adidaapu mu ye, ‘Man kan moo nyimisa. Okumaa mu nu o moo nyimisa mu, bee biti ba bun mu kopwe.’ 22 Amaa n tɔwe fane ye,

okumaa mu nu o nye agbu waa mu tomaa mu, bee biti ba bun mu kopwe. Nu okumaa mu nu o saale mu tomaa ye o man bu sehn tɔ mu, ee biti o nye asun Gyiwu kubu-kubu abulisa mu nu bee tu ye Sanhediri mu ansi. Nu okumaa mu nu o saale mu tomaa ye, ‘Fu omelensipu numu’ mu, ii biti o loo awurufɔ fulɔn yen-yen tɔ.

23 “Imu su, nu fu kan biya fu saraga ke fu ba lee lbwaare kaswu su, nu fu nyini fɛɛ fu waa fu burisa alibi ku mu, 24 yege fu saraga yila tutɔ ke fu bwii kpee, ke faa fu burisa mu fan loɔo abaa nsana, pɔyi ke fu bwii ba lee fu saraga mu sa lbwaare.

25 “Nu oku kan samaa fu asin ogyikpa mu, sun mata mu pɔyi asin kigyii kake mu ki fɔv. Amaa nu i man kan ba kanun mu, ee biti o taa fu sa asin ogyipu mu, ke moo mu o taa fu waa abu tiipu okusupu abaa tɔ ke o tii fu obu. 26 N tɔwe fu kesintin fɛɛ, fii biti fu baa fu bu tutɔ naa fɔv saɔa mu nu fii biti fu-ka fu kukɔ mu lɔwe.

*Kanyin Ye Kakyi Biti
Kigyagaa Asin
(Matiwu 19:9; Maki 10:11-12;
Luka 16:18)*

27 “Fan nu Mosesi nbara mu maa tɔwe ye, ‘Man waa kanyin biti abee kikyuu biti kigyagaa.’ 28 Amaa me i tɔwe fane nin fɛɛ, okumaa mu nu o ku okyuu waa mu nfeere fɛɛ o din nye maa mu ba buga nin, o tiye waa kikyuu biti alibi mu kokolo tɔ. 29 Imu su nu fu gyisa kinsi kii biti ki yege ke fu waa alibi mu, kyole kumu foyi. I burɔn sa fu fɛɛ fu maa pan fu katun ku, i kyɔ fɛɛ ba maa taa fu n-yu kpini naa tɔv awurufɔ fulɔn yen-yen tɔ. 30 Nu fu gyisa kibaa kii biti ki yege ke fu waa alibi mu, tun kumu foyi. I burɔn sa fu fɛɛ fu maa pan fu katun ku, i kyɔ fɛɛ ba maa taa fu n-yu kpini naa tɔv awurufɔ fulɔn yen-yen tɔ.

Okyuu Kekina Asin Kaapusa

31 “Nu Mosesi nbara mu ba bila tɔwe ye, ‘Okumaa mu nu o kina

mu-ka mu, dagaa maa kyuroo kek-ina owule sa mu.’ ³² Amaa me i towe fane ye, okumaa mu nu o kina mu-ka nu i man gye ye okyu mu lu mu kamaa mu, o yege okyu mu waa alibi kekili to. Nu onyin kumaa mu nu o kili okyu manja gbaa mu waa alibi kekili to.

Ntan Kibo

³³ “Fan bila nu Mosesi nbara mu maa towe adidaapu mu ye, ‘Man bo ntan ke fu laaje, amaa i dagaa fu maa waa kanan mu nu fu bo ntan sa Onyiripe lbwaare mu.’ ³⁴ Amaa nbunbu me i towe fane ye, fan man bo ntan kpini-kpini. Fan man taa susu bo ntan, lu fee tuto i gye lbwaare kuwura-gya. ³⁵ Fan man taa kase bo ntan, lu fee tuto i gye lbwaare ayaa ogyagakpa. Fan man taa Gyerusalem kade bo ntan, lu fee kumu i gye Owura kpare mu kade lala. ³⁶ Man taa fu kumu bo ntan, lu fee fu mee taale waa kinyinibi kulon kifufuli abee kilenbiri. ³⁷ Amaa fan yege fane katowe ki baa ki gye Eehn abee ayee. Nu fu kan bo ntan ku tii su mu, i lu Sitaane ase nin.

Fan Man Taa Alibi Ka Alibi Kukɔ (Luka 6:29-30)

³⁸ “Nu fan bila nu Mosesi nbara maa towe ye, ‘Nu oku kan boyi oku kinsi mu, i dagaa be boyi ngbaa mu lee. Nu oku kyiigi oku kinyi mu, i dagaa be kyiigi ngbaa mu lee.’ ³⁹ Amaa me i towe fane ye, nu oku kan waa fu alibi mu, man taa alibi ka mu kuko. Nu oku kan kpa fu otan gyisa su mu, bilinjaa bina su sa mu ke o kpa tii su. ⁴⁰ Nu oku kan taa fu kpee asin ogyikpa ke o koole fu kaale mu, taa fu balumaasu tii mu su. ⁴¹ Nu oku kan nyan fu, fee fu sula mu usula kpiya mu mayili kulon mu, sula umu kpiya mu imayili anyo. ⁴² Nu oku kan ba kole fu kutu ku mu, sa mu. Abee nu oku kan ba ye fu paala mu kutu ku mu, sa mu.

Nye Kebiti Sa Fu-dun Ana (Luka 6:27-28,32-36)

⁴³ “Fan nu Mosesi nbara mu maa bila towe ye, ‘Fan nye kebiti sa fane

toomaa ana, ke fan kisi fane-dun ana.’ ⁴⁴ Amaa me i towe fan ye, fan nye kebiti sa fane-dun ana, ke fan kole kabwaare kole sa fane anyanlapu, ⁴⁵ ke fan baa fan du fee fane-Se mu nu o bu susu mu. Mu i yege nu mu kyowe u lu ee sa alibi awaapu ye adanbirasa awaapu, nu ee yege bulayi u da ee sa bamu nu bamu ukpa ii kyiigi, ye bamu nu bamu ukpa i man kyiigi. ⁴⁶ Nu fan kan fan su kebiti sa bamu nu bee biti fane nkun mu, mine kukoka nu fen biti fan nye? Man gye kanin manja nu alibi awaapu gbaa bee waa nin abee? ⁴⁷ Nu fan kan fen fwaala fane tomaa ana nkun mu, mine kutu nu fan waa fan kyokutu mu nu okumaa numu u waa? Man gye kanin nu idakpa asunpu gbaa bee waa nin? ⁴⁸ Imu su i dagaa fane kibaabuto maa du kyeekeyee, fee kanan mu nu fane-Se mu nu o bu susu mu du kyeekeyee mu.

6

Kikaapu Lu Ato Keee Su

¹ “Fan baa fan da su ke fan man waa fane adanbirasa asa ansi su, ke ba nye wu fane. Nu fan kan waa kanin mu, fan mee ye fan nye kukoka lu fane-Se mu nu o bu susu mu ase.

² “Imu su nu fu kan kee otiripu ato mu, man taa da kibonbon fee kanan mu nu nno nnyo-nnyo wuya ana mu bee waa kabwaare-kole igyanekpa ye agbenbi su ke asa ba nye yin bamu mu. N towe fane kesintin fee ba tee wula nye bamu kukoka lwe.

³ Amaa nu fu kan kee atiripu afulee mu, man yege fu-bina kibaa o bu kutu mu nu fu gyisa kibaa mu waa mu, ⁴ ke fu kakee i waa asiiri to. Saamu fu-Se mu nu ee wu kutu mu nu fu waa asiiri to mu, ii biti o ka fu kuko.

Kabwaare Kole (Luka 11:2-4)

⁵ “Nu fen kan fen kole kabwaare-kole mu, fan man waa fee nno nnyo-nnyo wuya ana mu, lu fee bee biti kyile kabwaare-kole

ugyanekpa ye agbenbi nkpanyeere bɛɛ kule kabwaare-kule, ke asa ba nye wu bamu. N tɔwe fane kesintin fɛɛ, ba wula nye bamu kukɔka lɔwe.

⁶ Amaa nu fu kan fu kule kabwaare-kule mu, loo fu obu to ke fu tii, ke fu kule kabwaare-kule sa fu-Se mu nu oku mee wu mu mu. Saamu fu-Se mu nu ee wu kutɔ mu nu fu waa asiiri to mu, ii biti o ka fu kuko.

⁷ Nu fan kan fen kule kabwaare-kule mu, fan man tɔwe ntɔwe bunswisa mu nu i man su kase fɛɛ idakpa asunpu lee mu. Lu fɛɛ bɛɛ fe nfeere nin fɛɛ bamu kukule bunswisa mu, ii biti i yege ke i ba to sa bamu. ⁸ Imu su fan man waa fɛɛ bamu, lu fɛɛ fane-Se nyi kutɔ mu nu kii tiri fane pɔyi nu fen kule mu mu.

⁹ “Nu fen biti fan kule kabwaare-kule mu, fale nu i dagaa fan maa tɔwe. ‘Ane-Se lbwaare mu nu fu bu susu, yege asa ba bunyaa fu kitu.

¹⁰ Yege fu kuwura-gyii mu ki ba, ke fu yege fu kebiti ki waa kase su nfu,

fɛɛ kanan mu nu ki du susu mu.

¹¹ Sa ane kake kumaa agyito.

¹² Taa ane alibi kee ane,

fɛɛ kanan mu nu ane gbaa ane an taa bamu nu bɛɛ waa ane alibi kee bamu mu.

¹³ Man yege a loo kutɔ to ku to, amaa lee ane lu olibilibi mu abaa to. Lu fɛɛ kuwura-gyii ye olon,

ye bunyaa i gye fu lee kakpaa.*

¹⁴ Lu fɛɛ nu asa ba waa fane alibi nu fan taa kee bamu mu, fane-Se mu nu o bu susu mu gbaa ii biti o taa kee fane. ¹⁵ Amaa nu fan kan fan man taa asa alibi kee bamu bire, fane-Se mee ye o taa fane alibi kee fane.

Nonmina

¹⁶ “Nu fan kan waa nonmina mu, fan man waa fane ansi to kɔwee kuwu fɛɛ kanan mu nu nno nnyo-nnyo wuya ana bɛɛ waa mu. Bɛɛ nyaanɛ bamu ansi to ke asa ba nye wu ye ba nmina kɔno. N tɔwe fane kesintin fɛɛ ba wula nye bamu kukɔka lɔwe. ¹⁷ Amaa nu fu kan

nmina kɔno mu, fwu fu ansi to, susu nfo ke fu seyi fu kumu to.

¹⁸ Saamu, asa ba mee ye ba wu fɛɛ fu nmina kɔno, amoo fu-Se mu nu oku mee wu mu mu nkun. Fu-Se mu nu ee wu kutɔ mu nu fu waa asiiri to, ii biti o ka fu kuko.

Fan Taa Fane Ansi Gyaga Susu Ato Su (Luka 12:33-34)

¹⁹ “Fan man kɔla kapatye yila kase su nfu sa fane n-yu, nfu numu nu itabirita ye nkandira ii nyita umu, nu ayu bee loo bee yuuri umu.

²⁰ Amaa fan kɔla kapatye yila susu sa fane n-yu, katun mu nu itabirita ye nkaduro i mee taale nyita umu, nu ayu ba mee taale loo naa yuuri umu. ²¹ Lu fɛɛ katun mu nu fu kapatye bu mu, tutɔ nu fu nfeere gbaa i bu.

²² “Nyimisa ansi i gye mu kayu-wole mu fitila. Nu fu ansi i kan i buron bire, fu kayu-wole mu kpini gye inmanesa nin. ²³ Amaa nu fu ansi i kan i man buron bire, fu kayu-wole mu kpini bu kitenbiri to nin. Imu su nu fitila mu nu ki bu fu to mu gye kitenbiri mu, ii biti i waa kitenbiri tumu.

²⁴ “Oku i gye oku mee taale sun anyiripe anyo. Ee biti o kisi oku ke o nye kebiti sa oku, abee ee biti o nye sana sa oku ke o yege oku. Fan mee taale sun lbwaare maa afulee.

Fan Man Yege Asin I Tɔɔɔɔ Fane (Luka 16:13)

²⁵ “Imu su n tɔwe fane ye, fan man yege fane nkpa ye agyito mu nu fen biti fan gyii, abee umu nu fen nuu, abee fane kayu-wole ye ato bunsasa asin i tɔɔɔɔ fane. Nkpa i man kyɔ agyito abee? Nu kayu-wole moo man kyɔ ato bunsasa? ²⁶ Fan ki nbwiibi mu nu ba bu afuu to mu, be mee duu nu ba mee tɔɔɔɔ, nu ba mee kɔla agyito bɛɛ gyaga agyan su, amaa fane-Se mu nu o bu susu mu u sa bamu agyito. Fane asin

* **6:13** 6:13 Ba kyuroo gyaga su waa didaa iwole iku to ye, Lu fɛɛ kuwura-gyii ye olon, ye bunyaa i gye fu lee kakpaa.

ɪ man tiri ɪ kyɔ bamɔ nun abɛɛ?
²⁷ Fane tɔ ɔmɔɔ nu asɪn ɪ maa tɔɔrɔɔ
 mɔ sɔ mɔ, nu ɛɛ taale taa kerefi
 kolɔn tii mɔ nkpa sɔ?

²⁸ “Nu mine ɪ waa nu atɔ bunsɔ
 asɪn ɪ tɔɔrɔɔ fane? Fan ku kanan
 mɔ nu iyu ntɔtɔle ɪ dan mɔ. I mee
 sun kusun nu ɪ mee lɔɔ atɔ bunsɔ
 ɪ sa umɔ n-yu. ²⁹ Amaa n tɔwe
 fane ye, halu Owura Solomon maa
 mɔ atɔ bunsɔ danbirasa kpini mɔ, ɪ
 man bɔrɔn fɔɔ ntɔtɔle mɔ. ³⁰ Nu
 fale nu lbwaare ɪ lɔɔɔ afitiri mɔ
 nu ndaga ɪ bu tɔ, nu ɔke bee taa
 umɔ funti waa fulɔn tɔ mɔ, mine
 waa nu ɔ mee ye ɔ sa fane atɔ bunsɔ
 kɔkyɔ? O, fane kɔkɔle-gyii kɪ man
 kyɔ? ³¹ Imɔ sɔ fan man tɔɔrɔɔ fane
 n-yu fen taase ye, ‘Mine nu an bitɪ
 a gyii?’ abɛɛ ‘Mine nu an bitɪ a
 nuu?’ abɛɛ ‘Mine nu an bitɪ a bun?’
³² Bamɔ nu be mee nyi lbwaare mɔ
 fale atɔ kpini sɔ nu bamɔ ansi ɪ
 payɪ. Nu fane-Sɛ mɔ nu ɔ bu sɔsɔ
 mɔ nyi fɛɛ fale atɔ numɔ maa tiri
 fane.

³³ “Amaa fan gyankpaa ku bitɪ
 lbwaare kuwura-gyii mɔ ukpa ye mɔ
 ukpa kikiigisa mɔ, ke ɔ taa atɔ numɔ
 kpini tii sɔ sa fane. ³⁴ Kanɪn sɔ fan
 man tɔɔrɔɔ fane n-yu lu atɔ mɔ nu
 ii bitɪ ɪ ba ɔke. Fan yege ɔke atɔ ɪ ku
 umɔ gbaa-gbaa umɔ asɪn tirisa sɔ.

7

Fan Man Bun Kɔpwe (Luka 6:37-38, 41-42)

¹ “Fan man bun kɔpwe, ke
 lbwaare ɔ man bun fane gbaa
 kɔpwe. ² Lu fɛɛ ɔkpa mɔ nu fen
 bɔla sɔ fen bun fane birisa ana
 kɔpwe mɔ, nu lbwaare gbaa ii bitɪ ɔ
 bɔla sɔ bun ngbaa fane kɔpwe. Nu
 kɔtɔ kaalasa mɔ nu fan taa kaala
 sa fane birisa ana mɔ, kanɪn nu
 lbwaare ii bitɪ ɔ kaala sa fane.

³ “Mine ɪ waa nu fii wu keyuubi
 mɔ nu kɪ bu fɔ birisa kinsi tɔ, nu
 fu mee wu kagyakpoti mɔ nu kɪ
 de fu kinsi tɔ? ⁴ Nene sɔ nu fu
 taale tɔwe fɔ birisa ye yege n lee
 keyuubi fu kinsi tɔ, yege kagyakpoti
 de ngbaa-gbaa fu kinsi tɔ? ⁵ Fu

nno nnyɔ-nnyɔ wuya, gyankpaa lee
 kagyakpoti mɔ nu kɪ bu fu kinsi tɔ
 mɔ, pɔyi ke fɔ lan wu danbirasa, ke
 fɔ lee keyuubi mɔ nu kɪ bu fɔ birisa
 kinsi tɔ mɔ.

⁶ “Fan man taa kɔtɔ mɔ nu ki du
 kyɛkyɛ mɔ sa igyoonɔ, lu fɛɛ bee
 bitɪ ba bilɪni yɪle fane sɔ dunji fane
 waa kyabile-kyabile. Nu fan man
 taa fane atɔ kpare tɔɔ sa akuuri, ke
 be kyigya umɔ sɔ nyita.

Fan Kɔle Lu lbwaare Ase (Luka 11:9-11)

⁷ “Fan kɔle lu lbwaare ase, ee bitɪ
 ɔ sa fane. Fan ku bitɪ lbwaare ase,
 fen bitɪ fan wu. Fan da mɔ kebunɔ,
 ee bitɪ o tigi sa fane. ⁸ Lu fɛɛ ɔkɔmaa
 mɔ nu ɛɛ kɔle ɛɛ lu lbwaare ase mɔ,
 ɛɛ nyɛ, nu ɔkɔmaa mɔ nu ɛɛ ku ee
 bitɪ mɔ, ee wu, nu ɔkɔmaa mɔ nu
 ɛɛ da kebunɔ mɔ, ee tigi ɛɛ sa mɔ.

⁹ “Fane anumɔ nu mu-bii ɪ kɔle
 mɔ bodobodo ke ɔ taa kubuu sa
 mɔ? ¹⁰ Abɛɛ nu ɛɛ kɔle mɔ ɔkɪn
 nu ɛɛ taa kɪnanse ɛɛ sa mɔ? ¹¹ Nu
 fane mɔ nu fan gye alibi awaapu
 mɔ gbaa fen nyi atɔ danbirasa kɪtaa
 sa fane-bii ana mɔ, mine sɔ nu
 fane-Sɛ lbwaare mɔ nu ɔ bu sɔsɔ
 mɔ mee ye o kyula sa ɔkɔmaa mɔ
 nu ɛɛ kɔle mɔ atɔ danbirasa mɔ?
¹² Imɔ sɔ kɔtɔ kɔmaa mɔ nu fen bitɪ
 asa ba waa sa fane mɔ, fane gbaa
 fane fan baa fen waa kanɪn fen sa
 bamɔ. Inumɔ ɪ gye Mosesi nbara ye
 lbwaare atɔwɛpɔ kɪkaapu mɔ.

Kebunɔ Bɔntesa Ye Kyelegesa (Luka 13:24)

¹³ “Fan bɔla kebunɔ pii mɔ tɔ loo.
 Lu fɛɛ kebunɔ yelɪgesa mɔ ɔkpa
 gbaa yelɪge ye kɪnate sɔ, nu kii kpee
 kinyita kakpaa tɔ nun, nu asa mɔ
 nu bee bɔla bee loo kɪmɔ tɔ mɔ ba
 kyɔ. ¹⁴ Amaa ɔkpa mɔ nu kii kpee
 nkpa tɔ mɔ bire kɪ bɔnte, nu kɪmɔ
 kebunɔ gbaa man yelɪge, nu asa mɔ
 nu bee wu kɪmɔ bee bɔla mɔ ba
 man kyɔ.

Oyu Kɔmaa Kɪmaa *Kɪmɔ Abi* (Luka 6:43-44)

¹⁵ “Fan baa fan da atɔjesa
 atɔwɛpɔ sɔ. Ansi sɔ mɔ be du bɔhn

fɛɛ nɔbɔlɔpɔ mɔ, amaa bamɔ nkɔlɔ tɔ mɔ, be du nɔn fɛɛ agboogboo mɔ nu ba nyɛ agbɔ. ¹⁶ Bamɔ ato waasa nu fen biti fan taa bu bamɔ. Kididobi oyu sɔ nu bɛɛ tiyɛ kimango abi abɛɛ? Abɛɛ kɔkpale oyu sɔ nu bɛɛ tiyɛ akutu? ¹⁷ Kanɔn nu oyu danbirasa u sɔyɔ abi danbirasa, nu oyu libi mɔɔ u sɔyɔ abi libi. ¹⁸ Oyu danbirasa mɛɛ taale sɔyɔ abi libi, nu oyu libi mɛɛ taale sɔyɔ abi danbirasa. ¹⁹ Oyu kɔmaa mɔ nu kɔ mɛɛ sɔyɔ abi danbirasa mɔ, bɛɛ nɛ kɔmɔ nɔn tɔbɔ, kɛ ba taa waa fulɔn tɔ. ²⁰ Kanɔn sɔ fen biti fan bu antɔnɛsa atɔwɛpɔ mɔ lu bamɔ awaasa sɔ.

*N Man Nyi Fane
(Luka 13:25-27)*

²¹ “Man gye ɔkɔmaa mɔ nu ɛɛ tu mɛ yɛ, ‘ɔnyɔrɔpɛ, ɔnyɔrɔpɛ’ mɔ, ii biti o loo sɔsɔ kuwura-gyii mɔ tɔ, amɔɔ ɔmɔ nu ɛɛ waa mɛ-Sɛ mɔ nu ɔ bu sɔsɔ mɔ kebiti mɔ nkɔn. ²² Ibwaare kake taleɛsa maɔa kan fɔbɔ mɔ, asa gaalaagaa bee biti ba tɔwe mɛ yɛ ‘ɔnyɔrɔpɛ, ɔnyɔrɔpɛ, an bɔla fɔ kitɔ sɔ tɔwe abwaaresɔn sa asa, nu lu fɔ kitɔ tɔ sɔ mɔ an gya nbwu libi, nu an waa asɔn kyinkyinsa gaalaagaa.’ ²³ Amaa n biti tɔwe tigi bamɔ yɛ, ‘Man nyi fane. Fane alibi awaapu banɔmɔ, fan lu mɛ sɔ nate.’

*ɔnyaasɔnpɔ Yɛ Omelensipu
Ibu Kɔpɔyɔ
(Luka 6:47-49)*

²⁴ “Imɔ sɔ ɔkɔmaa mɔ nu ee nu mɛ asɔn nɔmɔ, nu ee buu imɔ mɔ, du nɔn fɛɛ ɔnyaasɔnpɔ mɔ nu ɔ pɔyɔ mɔ kɔkpaara gyaga kɔfulɛ sɔ mɔ. ²⁵ Bulayɔ da nu ibɔn u bɔla, nu afuu lala u da obu mɔ, amaa kɔ man tiyɛ, lu fɛɛ ba pɔyɔ kɔmɔ gyaga kɔfulɛ sɔ. ²⁶ Amaa ɔkɔmaa mɔ nu ee nu mɛ asɔn nɔmɔ, nu o mee buu imɔ mɔ, du nɔn fɛɛ omelensipu mɔ nu ɔ pɔyɔ mu obu gyaga kusipu sɔ. ²⁷ Bulayɔ da nu ibɔn u bɔla, nu afuu lala u da nu obu mɔ lu tiyɛ ɔlɔn tɔ birimm.” ²⁸ Yesu maa tɔwe asɔn nɔmɔ lɔwe mɔ, mɔ kɔkaapu mɔ i kyinkyin sakyɔ mɔ gaa. ²⁹ Lu fɛɛ mɔ kɔkaapu

mɔ tɔ sɔ ɔlɔn, nu u man du fɛɛ nbara akaapɔpɔ lɛɛ mɔ.

8

*Yesu Kye Kibootoo Wuya Kɔ
(Maki 1:40-45; Luka 5:12-16)*

¹ Yesu maa kpɔlɔge lu kibɔu mɔ sɔ ba mɔ, asa damante ba buu mɔ. ² Tɔtɔ nu ɔnyɔn kɔ mɔ nu ɛɛ lɔ kibootoo ba maɔa mu amulii sɔ mu ansi tɔ nu ɔ tɔwe yɛ, “ɔnyɔrɔpɛ nu u pɔrɛ fɔ mɔ, fɔ taale yege mɛ n-yu u lɔnɔ sɔ.” ³ Nu Yesu tɛɛnɛ mɔ kɔbaa mata ɔnyɔn mɔ. Nu ɔ tɔwe mɔ yɛ, “U pɔrɛ mɛ, fɔ n-yu u lɔnɔ sɔ.” Opula tɔ nu mɔ kibootoo mɔ kɔ lɔwe. ⁴ Nu Yesu tɔwe mɔ yɛ, “Man waa fɔ tɔwe ɔkɔ, amaa taa fɔ n-yu naa kaapu Ibwaare Oseepu, kɛ fɔ lɛɛ saraga fɛɛ kanan mɔ nu Mosesi nbara u kaapu mɔ, kɛ ɔkɔmaa nɔmɔ o wu fɛɛ fɔ n-yu u lɔnɔ sɔ.”

*Anaakɔpɔ ɔbilisa
Mɔ Kɔkɔlɛ-gyii
(Luka 7:1-10)*

⁵ Yesu maa loo Kapanum kade tɔ mɔ, Roma anaakɔpɔ ɔbilisa kɔ ba mɔ ase ba kɔlɛ mɔ yɛ ɔ kye mɔ tɔ. ⁶ ɔ tɔwe mɔ yɛ, “ɔnyɔrɔpɛ, mɛ kɔyaafɔlɛ de mɛ kɔkpaara sɔ ɛɛ lɔ mɔgɔlɛ-mɔgɔlɛ, u tɔɔrɔɔ mɔ gaa.” ⁷ Imɔ sɔ, Yesu tɔwe mɔ yɛ, “N biti n naa kye mɔ kɔlɔ.” ⁸ Nu anaakɔpɔ ɔbilisa mɔ lɛɛ mɔ kɔnɔ yɛ, “ɔnyɔrɔpɛ n man dagaa fɛɛ fɔ ba mɛ kɔkpaara sɔ. Amaa dan sa kɔnɔ, mɛ kɔyaafɔlɛ mɔ ii biti ɔ kpaare. ⁹ Lu fɛɛ ngbaa mɛ n bu aku ɔlɔn kase nɔn, yege anaakɔpɔ ba bu mɛ kase. N kan tɔwe ɔkɔ yɛ, ‘Kpe nfu,’ nu ee kpee. Nu n tɔwe ɔkɔ yɛ, ‘Ba nfu,’ nu ɛɛ ba. Nu n tɔwe mɛ kɔyaafɔlɛ yɛ, ‘Waa nɔmɔ,’ nu ɛɛ waa imɔ.” ¹⁰ Yesu maa nu kanɔn mɔ, i kyinkyin mɔ, nu ɔ tɔwe bamɔ nu ba buu mɔ mɔ yɛ, “N tɔwe fane kesintin fɛɛ Isɔrayɔ abi kpini tɔ mɔ, n man pɔta wu ɔsa mɔ nu ɔ sɔ

fale kíkòòlè-gyii damantè nùmù ke-dubi. ¹¹ N tówè fanè yè asa gaalaa-gaa beè bitì ba lù kyówè kílù yè kyówè kítíyè, ké ba maa Abraham maa Isaki yè Gyekobu ba ba boga kyína bamù ìkyínakpa mù nù ì gye kuwura-gyii kensi-gyii ngyañè mù tó. ¹² Amaa fanè mù nù naafò fan gye kuwura-gyii abi mù, beè bitì ba taa fanè funtì kewu tó kítenténbiri tó katín mù nù kusu yè anobi kedunji bù.”

¹³ Nù Yesu tówè anaakòpù òbilísa mù yè, “Kpewu! Ì bitì ì waa sa fù fèè kanan mù nù fù kòòlè gyii mù.” Nù kanín saña manja tó kyèekyèè nù mù kiyaafole mù nyè alanfíya.

Yesu Kye Alòpù Kùkyò
(Maki 1:29-34; Luka 4:38-41)

¹⁴ Yesu maa ba Pita kùkpaara sù mù, ò wu fèè Pita mù-saa kyísa de èè ló kibirima. ¹⁵ Ò kítaa mù kíbaa tó nù kibirima mù kí yègè mù, nù ò kùsù kítaa bamù kífò.

¹⁶ Saña mù nù kyówè tíyè mù, nù asa ba taa alòpù kùkyò mù nù nbwù libi ba te bamù sù mù bíya Yesu. Nù ò sa nbwù libi mù kòkò gya bamù kùsaa alòpù mù sù, nù ò kye alòpù mù kpini. ¹⁷ Inímù ì yègè nù asín mù nù lbwaare òtówèpù Isaya tówè Asínkyan yílasa mù tó mù ì ba tó. Asín mù ì gye yè,
“Ò kòòlè anè alò,
nù ò taa anè alobi sùla.”

Bamù Nù Bèè Bitì
Ba Buu Yesu
(Luka 9:57-62)

¹⁸ Yesu maa wu asa damantè ba maa kyaabòò mù mù, ò tówè mu asunpu mù yè ba faa kpee benbe. ¹⁹ Nù nbara òkaapùpù kù ba mù asè ba tówè yè, “Òkaapùpù n bitì n buu fù kpee katín kùmaa mù nù fii kpee mù.”

²⁰ Nù Yesu lèè kòkò yè, “Agboog-boo ba sù ìbò bèè de tó, nù nbwiibi ba sù nsùswaa, amaa mè, Daadi-maadi Obii-nyínsa mù bírè, n man sù katín mù nù n de fùtè.”

²¹ Mù òbilapù kù gbaa tówè mù yè, “Ònyíríyè, yègè n naa pula mè-sè pòyí.”

²² Amaa Yesu tówè mù yè, “Buu mè ké fù yègè bamù nù be du fèè alewupu mù, be kpee naa pula bamù alewupu.”

Afuu Yè Apaa I Nu
Yesu Asè
(Maki 4:35-41; Luka 8:22-25)

²³ Nù ò loo òkùlì tó nù mù abùlapù mù ba buu mù loo. ²⁴ Ba maa gyan òbùn lala mù sù beè kpee mù, opula tó nù afuu lala ì tigi yègè ù da apaa ì loo òkùlì mù tó. Amaa yègè Yesu de nsùrè. ²⁵ Abùlapù mù ba naa kyínì mù, nù ba tówè mù yè, “Ònyíríyè, mólíge anè! An bitì a muurì!”

²⁶ Ò lèè bamù kòkò yè, “Fanè mù nù fanè kíkòòlè-gyii kí man kyò, mìnè ì waa nù fan sù kufuu kanín?” Nù ò kùsù pùntè afuu yè apaa mù sù, nù ì waa diin.

²⁷ Nù ì kyínkyin asa mù, nù ba taasè yè, “Mìnè nyímísa ndèè? Halù afuu yè apaa gbaa ì nù mù asè.”

Yesu Kye Anyin Mù Nù
Nbwù Libi Ba Tè Bamù Sù Mù
(Maki 5:1-20; Luka 8:26-39)

²⁸ Yesu maa fùs òbùn mù benbe mù nù kí gye Gadara òsòwùlè mù, anyin anyò kù mù nù nbwù libi ba te bamù sù mù ba lù nkyan tó ba gyaña mù. Ba kyína ba libi gaa fèè ndònbwè, nù òkù mèè taalè bòla kanín òkpa manja sù. ²⁹ Ba kuusi yè, “Ìbwaare mu-Bii, mìnè nù fii bitì anè asè? Fù ba nún yè fù ba waa anè awòrùfò pòyí ké ùmù saña mù ì fùs, abèè?”

³⁰ Akuuri damantè kù ba yìlè tùtò kíbaafùn beè gyii. ³¹ Nù nbwù libi mù ba kùlè Yesu yè, “Nù fù kan fii bitì fù gya anè bírè, yègè a naa loo akuuri damantè nùmù tó.”

³² Ò tówè bamù yè, “Fan natè!” Nù ba lù anyin mù tó naa loo akuuri mù tó. Nù akuuri damantè mù kpini ba sùlè kpílíge kidenbi mù naa tíyè òbùn lala mù tó nù ba wu. ³³ Nù bamù nù bèè kù akuuri mù sù mù, ba sùlè kpee kadè tó, naa tówè kùtò mù nù kí waa kpini yè ùmù nù ì waa anyin anyò mù nù nbwù libi ba te bamù sù mù. ³⁴ Kanín sù kadè mù tó

asa kpini ba lu ba naa gyaŋa Yesu. Ba maa wu mu mu, ba kule mu ye o lu bamu osuwule su.

9

Yesu Kye Mvugle-mvugle Wuya (Maki 2:1-12; Luka 5:17-26)

¹ Yesu dii loo okuli to, faa obun mu ba mu gbaa-gbaa mu kade to. ² Nu asa aku ba taa onyin mvugle-mvugle wuya mu nu o de kikpaata su biya mu. Yesu maa wu bamu kikole-gyii mu, o towe mvugle-mvugle wuya mu ye, "Mi-bii, yege fu kokolo ki de fu. N taa fu alibi kee fu."

³ Tutu nu nbara akaapupu mu aku bee towe abaa ase ye, "Onyin numu i towe nbusaa asin ee yii lbwaare!"

⁴ Yesu maa bu nfeere mu nu bee fe mu, nu o taase bamu ye, "Mune nfeere libi nu fen fe fane nkolo to kanin? ⁵ Imu kumomo i bulun kitowe? Fee n towe onyin numu ye, 'N taa fu alibi kee fu', abee n towe mu ye, 'Kusu, ke fu nate?' ⁶ Amaa n biti fan bu fee, me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n su olun kase su n taa alibi kee." Tutu nu o towe mvugle-mvugle wuya mu ye, "Kusu, taa fu kalan ke fu kpewu." ⁷ Nu onyin mu kusu nu o kpewu. ⁸ Sakyu mu ba maa wu unumu mu i waa bamu kufuu, nu ba yin lbwaare fee maa taa kanin olun sa nyimisa.

Yesu Tu Matiwu Ye O Be Buu Mu (Maki 2:13-17; Luka 5:27-32)

⁹ Yesu maa lu tutu ee kpee mu, o wu lenpoo okolepu mu nu bee tu mu ye Matiwu maa te lenpoo okolekpa. Nu o towe mu ye, "Buu me," nu Matiwu kusu buu mu.

¹⁰ Saŋa mu nu Yesu maa mu abulapu ba kpee Matiwu kikpaara su bee gyii mu, lenpoo akolepu gaalaagaa ye alibi awaapu ba ba, nu ba maa bamu kpini ba buga gyii. ¹¹ Farasii abi ba maa wu kanin mu, ba taase Yesu abulapu mu ye, "Mune i waa su nu fane okaapupu maa lenpoo akolepu ye alibi awaapu bee buga bee gyii?"

¹² Yesu maa nu kanin mu, o lee Farasii abi mu konu ye, "Man gye alanfiya wuya nu okyepu tiri sa, amoo olupu nkun. ¹³ Fan naa ku biti Asunkyan yilasa kase. Asin mu i gye ye, 'Abaa kuwee kuwu nu me, lbwaare n biti, man gye atobwaaya kitaalee saraga sa me.' " Nu Yesu kyaga su ye, "N man ba nin ke n ba tu bamu nu bee ku fee bamu ikpa i kyigi lbwaare ase, amoo alibi awaapu."

Ba Taase Yesu Nojmina Asin (Maki 2:18-22; Luka 5:33-39)

¹⁴ Kakaaku Gyon Okyugyeepu abulapu ba ba taase Yesu ye, "Mune i waa su nu ane ye Farasii abi mu a njmina konu, nu fu abulapu bire be mee njmina konu?"

¹⁵ Nu Yesu lee bamu konu ye, "Nene su nu kikyifo to afo bee biti ba boota to, yege okyifo mu-kuli mu bu bamu ase? I mee ba kanin. Amaa saŋa ku ii biti o ba nu bee biti ba taa okyifo mu-kuli mu lu bamu ase. Kanin saŋa maŋa nu bee biti ba njmina konu."

¹⁶ Yesu bila towe ye, "Oku mee tin kikyibi pupwe taa baata tii kaale didaa okyatekpa obo. Nu o kan waa kanin mu kikyibi pupwe mu kii biti ki kyate lu, ke okyatekpa mu ku yelige tii su. ¹⁷ Kanin maŋa nu oku mee taa nta pupwe waa kutobwaaya owule taakpe didaa to. Nu o kan waa kanin, nu nta mu u bile mu, ii biti i kyate taakpe didaa mu nyita, ke nta mu i kyeege foyi. Amaa bee taa nta pupwe waa taakpe pupwe to, ke umu anyo mu i man nyita."

Yesu Kyinji Kebii Ku Nu O Kye Okyuu Mu Nu Nkalan u Da Mu Mu (Maki 5:21-43; Luka 8:40-56)

¹⁸ Yesu maa san o maa su ee towe unumu mu, nu Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa obilisa ku ba Yesu ase, ba maŋa mu ansi to kule mu ye, "Mi-bii-kyusa dan wu numu. Amaa dan waa aniya ba taa fu kuba mata mu, ee biti o kyinji lu lewu to

ba nkpa tɔ.” 19 Imu sɔ Yesu kɔsɔ buu mu, nu mu abɔlapu gbaa ba buu mu kpee.

20 Ba maa kpee mu, okyɛ ku mu nu nkalan u da mu nsu kudu anyɔ mu, ba bɔla Yesu kamaa nu ɔ taa mu kɔbaa mata Yesu kaale anobi. 21 Lu fɛe okyɛ mu fɛ mu nfɛere tɔ ye, “Nu n dan nye mata mu kaale gbaa, n biti n nye alanfiya.”

22 Nu Yesu bilɛni nu o wu okyɛ mu, tɔwe mu ye, “Mi-bii-kyɛsa, yege fu kɔkɔlo ki de fu. Fu kɔkɔle-gyii u yege nu fu nye alanfiya.” Nu okyɛ mu nye alanfiya opula maɲa tɔ.

23 Saɲa mu nu Yesu naa loo ɔgyanɛkpa ɔbilisa mu kɔkpaara sɔ, nu o wu nleebi afɔlepu keli mu tɔ ye asa damante mu nu bee su mu, 24 ɔ tɔwe bamu ye, “Okɔmaa numu ɔ lu nfu, kebii mu man wu nu, ɔ de nsure nu.” Amaa ba nmase Yesu. 25 Ba maa gya asa damante mu lu kamaa tɔ mu, Yesu loo kebii kyɛsa-bi mu ase, nu ɔ kɔta mu kɔbaa tɔ, nu ɔ kɔsɔ kyɛna. 26 Nu fale asɛn numu yaase kpee kanɛn ɔsɔwɔle maɲa sɔ kpini.

Yesu Kye Agyaatanapu Anyɔ

27 Yesu maa lu tutɔ ee kpee mu, nu agyaatanapu anyɔ aku ba buu mu, bee kuusi bee tɔwe ye, “Dawidi kanaana-bii, wu anɛ kɔwɛe!”

28 Yesu maa naa loo katɛn mu nu ɔ tɛ mu, nu agyaatanapu anyɔ mu ba kpee mu ase, nu ɔ taase bamu ye, “Fan kɔle gyii fɛe n taale kye fanɛ?” Nu ba lee kɔnɔ ye, “Eehn, ɔnyɛrɛ, an kɔle gyii.”

29 Tutɔ nu ɔ mata bamu ansi tɔwe bamu ye, “I waa sa fanɛ, fɛe kanan mu nu fanɛ kɔkɔle-gyii ki du mu.”

30 Nu bamu ansi i bugi. Nu Yesu da bamu amu tɔ kenken ye, “Fan man tɔwe numu sa ɔku.” 31 Amaa ba lu tutɔ nu ba yaase asɛn numu lu Yesu sɔ kanɛn ɔsɔwɔle maɲa sɔ kabaafɔn kpini.

32 Agyaatanapu anyɔ mu ba maa kpee mu, asa aku ba biya ɔnyɛn mu

nu nbwu libi ba tɛ mu sɔ nu ɔ mee taale eɛ tɔwe. 33 Yesu maa dan gya nbwu libi lu ɔnyɛn mu sɔ mu, nu ɔnyɛn mu piili eɛ tɔwe. Nu u waa asa damante mu kɛyan, nu ba tɔwe ye, “A man pu wu numu kudubi Israyɛ ɔsɔwɔle sɔ.”

34 Amaa Farasii abi mu ba tɔwe ye, “Nbwu libi ɔbilisa ɔlɔn nu ɔ sɔ eɛ gya nbwu libi fale.”

Kusun Awaapu Mu Ba Gye Gberɛɛ

35 Nu Yesu nate nde lala ye nde-bii tɔ kpini kyaabɔɔ, yege eɛ kaapu bamu kabwaare-kɔle ɛgyanɛkpa mu tɔ, nu eɛ tɔwe bamu asɛn danbirasa lu lbwaare kuwura-gyii mu sɔ, nu eɛ kye alɔ yiri-yiri kɔmaa numu.

36 Yesu maa wu sakyɔ mu, bamu asɛn u waa mu kɔwɛe, lu fɛe bee yɛyɛe nu ba man nyi kanan mu nu ba waa. Be du nu fɛe nbɔlɔpu mu nu ba man sɔ ɔkpaɔ. 37 Kanɛn sɔ ɔ tɔwe sa mu abɔlapu mu ye, “Kesintin tɔ mu, ayu kitɛɲe mu kyɔ, amaa kusun awaapu mu ba du gberɛɛ fale. 38 Imu sɔ fan kɔle ɔnyɛrɛ, kadoɔ wuya mu ke o sun kusun awaapu kpee mu ayu kitɛɲe mu tɔ.”

10

Abɔlapu Kudu Anyɔ Mu (Maki 3:13,1-9; Luka 6:12-16)

1 Yesu tu mu abɔlapu kudu anyɔ ba gyanɛ, nu ɔ sa bamu ɔlɔn ye ba taa gya nbwu libi, ke ba kye alɔ yiri-yiri kɔmaa numu.

2 Abɔlapu kudu anyɔ mu atɛ ndee. ɔgyankpaapu mu u gye Simon (mu nu ba bila bee tu mu ye Pita) maa mu-supu Andiruwu, ye Gyemisi maa mu-supu Gyɔn, Sebedi mu-bii ana, 3 ye Filipu maa Batolome, ye Tomasi maa Matiwu, lenpoo ɔkɔlepu mu, ye Gyemisi Alifeyo mu-bii, ye Tadiyosi, 4 ye Simon mu nu bee tu mu ye Seloti* mu, ye Gyudasi Isikariyoti, mu nu ɔ ba lee Yesu sa mu.

* 10:4 10:4 Silote kase u gye ɔmu nu ɔ sɔ kebiti sa mu asa, nu ee biti fɛe ba kɔ kɔle bamu n-yu lu Roma kibane kase.

*Yesu Sun Abulapu
Kudu Anyo Mu*

(Maki 6:7-13; Luka 9:1-6)

⁵ Nii Yesu sun abulapu kudu anyo mu towe bamu ye, “Fan man kpee bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu kibaafon abee Samariya abi kade ku to. ⁶ Amaa fan kpee Isirayi abi mu nu ba du fee nbulupu foyisa mu ase. ⁷ Fan kpee naa towe bamu asin danbirasa mu ye, ‘Ibwaare kuwura-gyii mu ki tiri to.’ ⁸ Fan kan kpee mu fan kye alopu, ke fan kyini alewupu, ke fan yege abootipu n-yii i loho su, ke fan gya nbwu libi lu asa su. Ba taa olon mana kee fane nun, umu su fane gbaa fane fan taa kee. ⁹ Fan man taa afulee ku waa fane igyifa to, ¹⁰ nu fan man taa taakpe abee kaale nyosapu, abee asibita, abee kikpebi, kpee okpa mana. Osunpu dagaa fee ba sa mu kuto mu nu ki tiri mu.

¹¹ “Kade lala abee kade-bi kumaa mu nu fan loo kumu to mu, fan biti asa mu nu mu ikpa i kyigi, ke fan kyina mu kikapara su naa fuu sana mu nu fen biti fan ba lu toto.

¹² Nu fan kan loo mu su mu, fan kole keyuula sa kikapara mu. ¹³ Nu kikapara mu su abi ba kan koolo fane mu, fan yege fane keyuula mu ki sii kikapara mu su. Amaa nu ba man kan koolo fane bire, fan yege fane keyuula ki bwii ba fane ase.

¹⁴ Nu kade ku abee kikapara ku asa ba man kan koolo fane abee ba man nu fane ase mu, fan kikapara fane ayaa to ise worige bamu su, ke fan lu toto. ¹⁵ N towe fane kesintin fee, kake mu nu Ibwaare ii biti o be gyii asa asin mu, Sodom maa Gomora abi kusu bite gbaa ii biti i baa i bo bamu lee. ¹⁶ Fan ku! N sun fane nun fee nbulupu n kpee akuntun to. Fan baa fan su kanyaasin fee ananse, yege fan du bwahn fee awura-lopo.

*Asa Bee Biti Ba Nyanla
Abulapu Mu*

(Maki 13:9-13; Luka 21:12-17)

¹⁷ “Fan baa fan da su, lu fee asa ku bee biti ba ktaa fane kpee asin ogyikpa, ke ba tuje fane Gyiwu abi kabwaare-kole igyanekpa. ¹⁸ Lu me su, bee biti ba kpiya fane awura ye alulunpu ansi to, ke fan nye okpa towe asin danbirasa mu lu me su sa bamu, ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu. ¹⁹ Nu ba kan kpiya fane asin ogyikpa mu, fan man yiee lu kuto mu nu fen biti fan towe, abee kanan mu nu fan towe mu su. Sana mu kan fuu mu, fen biti fan nye asin mu nu fan towe bamu. ²⁰ Lu fee man gye fane gbaa-gbaa ii biti fan towe, amaa fane-Se Ibwaare Kayaayu mu ii biti o bola fane su towe.

²¹ “Kanin nke maa to mu, nyimisa ii biti o gyii mu gbaa-gbaa mu-supu kade-boyi, ke ba moo mu, ke ose gbaa o waa obii kanin. Npii bee biti ba kusu yile akubepu ana su, ke ba yege ke ba moo bamu. ²² Asa kpini bee biti ba kisi fane lu me su, amaa okumaa mu nu o taale yile to kenken naa fuu laalaalowe mu, ii biti o nye kamolige. ²³ Nu ba kan nyanla fane kade ku to mu, fan sile lu toto kpee kade ku to. N towe fane kesintin fee, fen mee ye fan sile kanin kyaaboo Isirayi nde mu kpini su, poyi ke me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n ba.

²⁴ “Obulapu man kyoo mu okaapupu, nu kinye man kyoo mu-nyiripe. ²⁵ I dagaa i maa kukwe obulapu fee maa ba waa fee mu okaapupu. Nu kyaafole moo o ba waa fee mu-nyiripe. Nu ba kan bee tin asin bee gyaga me, kikapara su obilisa su ye n gye Beelisebu mu,† kanin bire bee biti ba taa atu libi gyaga fane mu nu fan gye me kikapara su abi mu i kyoo me lee mu.

*Fan Man Sile Oku
Amoo Ibwaare
(Luka 12:2-9)*

²⁶ “Imu su fan man sile asa. Kuto kumaa mu nu ki bun su mu, ii biti i bugi su, nu kuto kumaa mu

† 10:25 10:25 Beelisebu i gye alibi kpini kumu.

nuu ku baala mu, ii biti i lu ifuli.
²⁷ Asin kumaa mu nuu n towe fane kitentenbiri to mu, fan towe umu kakyowape, nuu asin kumaa mu nuu n kuli waa fane asu to mu, fan da umu kibonbon. ²⁸ Fan man sile bamu nuu bee moo kayu-wule nkon, yege ba mee taale moo okala. Amaa fan sile lbwaare mu nuu ee taale nyita okala ye kayu-wule, sitaane fulon to mu. ²⁹ Man gye kobo kulon nuu bee su bee soo alangba anyo, amaa bamu to okulon mee ye o tiye kase su wu, yege fane-se lbwaare man sa okpa. ³⁰ Halu fane okumaa numu kumu to inyini gbaa, lbwaare nyi umu kono. ³¹ Imu su fan man waa kufuu, lu fee fan su kyaare fan kyoo alangba damante. ³² "Okumaa mu nuu ee lee ee towe asa to ye n gye mu-Nyiripe mu, kanun nuu ngbaa me n biti n lee mu kaapu me-se ansi to susu. ³³ Amaa okumaa mu nuu o kina me asa to ye n man gye mu-Nyiripe mu, ngbaa me n biti, n kina mu me-se ansi to susu.

Nbarige To Asin
(Luka 12:51-53, 14:26-27)

³⁴ "Fan man fe nfeere fee n ba nin ke i biya keyuula dulinyaa numu to. Man gye keyuula nuu n biya, amaa keluu nuu n biya. ³⁵ Lu fee n ba nin,

'ke nbii-nyinsa ba kusv yile bamu-se ana su,
 ke nbii-kyusa gbaa ba kusv yile bamu-nyi ana su,
 ke asaa-kyusa ba kusv yile bamu-saa ana su,
³⁶ Ke nyimisa mu don ana ba baa ba gye mu kikpaara su asa.'

³⁷ "Okumaa mu nuu ee biti mu-se abee mu-nyi o kyoo me mu, o man dagaa maa waa me obuupu. Nu okumaa mu nuu ee biti mu-bii-nyinsa abee okyusa o kyoo me mu, man dagaa maa waa me obuupu. ³⁸ Nu okumaa mu nuu o man taa mu oyu laasa† sola buu me mu, man dagaa maa waa me obuupu. ³⁹ Nu okumaa

mu nuu ee biti mu nkpa mu kbaa su mu, ee biti o pan umu, amaa okumaa mu nuu o pan mu nkpa lu me su mu, ee biti o nye umu.

Kukoka Mu Nu lbwaare
Ii Biti O Sa
(Maki 9:41)

⁴⁰ "Okumaa mu nuu o koole fane mu, koole me numu, nuu okumaa mu nuu o koole me mu, koole omu nuu o sun me numu. ⁴¹ Okumaa mu nuu o koole lbwaare otowepu lu maa gye lbwaare atowepu su mu, ee biti o nye kukoka mu nuu lbwaare ii biti o ka mu otowepu mu. Nu okumaa mu nuu o koole osa mu nuu mu ikpa i kyiigi lu maa gye ikpa kyigisa wuya su mu, ee biti o nye kukoka mu nuu lbwaare ii biti o ka osa mu nuu mu ikpa i kyiigi mu. ⁴² Nu okumaa mu nuu o sa me abulapu§ numu to oku nkyu yuulisa kawo to, lu fee maa gye me obulapu su mu, n towe fane kesintin fee, o man ye o pan mu kukoka kpa."

11

Yesu towe Gyon
Okyugyeepu mu asin
(Luka 7:18-35)

¹ Yesu maa kaapu mu abulapu kudu anyo mu ase lwe mu, o lu toto kpee o naa kaapu ke o towe asin danbirasa mu nde mu nuu i san Galile osuwule su mu.

² Saja maa to mu Gyon Okyugyeepu mu bu obu kitii to. Maa nu koto mu nuu Krisito u waa mu, o sun mu abulapu, ³ ba naa taase mu ye, "Fu i gye omu nuu ba towe ane ye ee biti o ba mu, abee a ku opupe okpa?"

⁴ Nu Yesu lee kono ye, "Fen bwii naa towe Gyon asin mu nuu fan nu ye umu nuu fan wu, ⁵ fee agyaatanapu ansi i bugi, nu ayaa ye abaa wusa wuya ana ba kusv nate, nu abootipu n-yu lonjo su, nu atikipiri asu a tigi, nu alewupu ba kyinji ba nkpa to, nu ba towe Asin Danbirasa mu sa

† 10:38 10:38 Oyu laasa mu yile sa awurfo ye lewu.

§ 10:42 10:42 Abulapu mu ba biya bamu n-yu kase fee nbii wuribi maa waa mu.

atiripu. ⁶ Kusee ɪ gye sa ɔsa mu nu ɔ man yege me kikɔɔle-gyii.”

⁷ Gyɔn Okyugyeepu abɔlapu mu ba maa bwii beee kpee mu, nu Yesu piili ee tɔwe Gyɔn n-yu su asin ee sa sakyɔ mu ye, “Mɛne nu fan kpee Gyɔn ase kiperi mu su fanaa ku? Fan kpee naa ku kiftiri mu nu afuu u da kɔmu ii bilinji tɔ nun? ⁸ Nu man gye kanin mu, mɛne nu fen kpee naa ku? Nyimisa mu nu o bun ataa danbirasa mu, nu fan naa ku? Ayee, asa mu nu beee bun ataa danbirasa mu, ba te iwurakpa nun. ⁹ Nu mɛne gbaa nu fan kpee naa ku? Ibwaare ɔtɔwepu abee? Eehn, n tɔwe fane ye ɔ kyɔ Ibwaare ɔtɔwepu. ¹⁰ Lu fee Gyɔn numu asin nu ba kyurɔɔ waa Asinkyany yɔlɔsa mu tɔ ye, ‘N biti n sun me kabɔɔ ke ɔ gyankpaa fu, mu ii biti ɔ ba lɔɔɔ fu ɔkpa yɔlɔ fu.’ ”

¹¹ Nu Yesu bɔla tɔwe bamu ye, “N tɔwe fane kesintin ye, nyimisa ku man bu tɔ nu ba kɔuge mu kase su nfu, nu ɔ kyɔ Gyɔn okyugyeepu mu. Imu kpini gbaa mu, ɔmu nu ɔ gye pii sɔsu kuwura-gyii mu tɔ mu kyɔ mu. ¹² Lu Gyɔn okyugyeepu saɔa ba lu ndaga mu, bamu nu bamu ansi ɪ payi ye beee biti ba loo sɔsu kuwura-gyii mu tɔ mu, ba su ɔlɔn ye kensi payi beee loo kɔmu tɔ. ¹³ Lu fee Ibwaare atɔwepu mu ye nbara mu, ɪ wɔla tɔwe lu kuwura-gyii mu su naa fu saɔa mu nu Gyɔn ba. ¹⁴ Nu fan kan fen biti fan kɔɔle kyula mu, Gyɔn ɪ gye Ibwaare ɔtɔwepu Eligya mu nu ba tɔwe yɔlɔ ye ee biti ɔ ba mu. ¹⁵ ɔmu nu ɔ su asu nu ee biti o nu mu, o nu.

¹⁶ “Mɛne nu n taale taa kaala ndaga asa? Ba du nun fee nbii ba maa te agya tɔ beee tu abaa beee tɔwe ye,

¹⁷ ‘An fulɛ nleebi sa fane,
amaa fan man kyaa,
nu an bu alengyi ɔlɔn,
amaa fan man su.’

¹⁸ Lu fee Gyɔn maa ba mu, o mee gyii nu o mee nuu, nu ba ye, ‘Nbwu libi ba te Gyɔn su.’ ¹⁹ Me,

Daadimaadi Obii-nyinsa mu n maa ba mu, n gyii nu n nuu, nu ba ye, ‘Ee gyii gaa nu ɔ gye ɔtabɔɔpu ye lenpoo akɔɔlepu ye alibi awaapu bamu kyemɛne.’ Amaa nu ɔku kan o buu Ibwaare kanyaasin ɔkpa su mu, ɪ kaapu fee mu kanyaasin mu gye kesintin.”

*Nde mu nu ba man kɔɔle
Yesu gyii mu, bamu laaku
(Luka 10:13-15)*

²⁰ Asa mu nu ba bu nde mu nu Yesu waa mu asin kyinkyinsa gaalaagaa mu, ba man yege bamu alibi kiwaa, kanin su Yesu tɔwe yii bamu ye, ²¹ “Korasin abi, fane laaku! Betisayida abi, fane laaku! Asin kyinkyinsa mu nu n waa fane nde numu su mu, nu ɪ daa ɪ gye Tayi maa Sidon nun, naafɔɔ ba wɔla dɔla ɔbɔɔta, ke ba taa ndaara bun bamu amu, ke ɪ kaapu fee ba kyeege bamu nfeere lu alibi tɔ. ²² Amaa n tɔwe fane ye, Tayi abi ye Sidon abi kɔsu bute ii biti ɪ baa ɪ bɔ fane lee kake talesa mu. ²³ Nu fane Kapanum abi, fen biti fee ba kɔsaa fane kpee sɔsu Ibwaare aye nun abee? Ayee, beee biti ba tɔw fane waa awɔrɔfɔ fulɔn yen-yen tɔ. Lu fee asin kyinkyinsa mu nu n waa fane kade tɔ mu, nu ɪ daa ɪ gye Sodom nu n daa waa umu nun, naafɔɔ kade mu san ki bu tɔ ba lu ndaga. ²⁴ Amaa n tɔwe fane ye, Sodom abi kɔsu bute ii biti ɪ baa ɪ bɔ fane lee kake talesa mu tɔ.”

*Fan ba nye ɔfvute Yesu ase
(Luka 10:21-22)*

²⁵ Saɔa maɔa nu Yesu tɔwe ye, “Me-Se, fu gye sɔsu ye kase ɔnyirɔpe, n yin fu, lu fee fu taa fale asin baala anyaaɔɔnpu ye anyipu su, nu fu lee umu kaapu nbii wuribi. ²⁶ ɪ gye kanin nun, nu kanin ɪ gye fu kɔkɔlo biti.

²⁷ “Me-Se taa kɔtɔ kumaa numu waa me abaa tɔ. ɔku man nyi obii mu amɔɔ ɔse mu, nu ɔku man nyi ɔse mu amɔɔ Obii mu, ye bamu nu Obii mu ii biti ɔ lee mu kaapu bamu mu.

²⁸ “Fane mu nu fan su nsula budusa nu fan kpɛne mu, fan ba me

ase, ke n sa fane ofvute. ²⁹ Fan kyula ke fan buu me, ke fan kase me to, ke fan nye ofvute sa fane kala ana, lu fee n du bwahn nu n biya me n-yu kase lu me kokolo to. ³⁰ Nu fan kan fan buu me mu, i man bulon nu me kasola gbaa man budu.”

12

Yesu i gye kake fvotesa ake mu Onyiripe

(Maki 2:23-28; Luka 6:1-5)

¹ Saɲa maɲa nu Yesu maa mu abulapu ba naa alun kadoo to kake fvotesa ake ku. Nu akun a moo mu abulapu mu, nu ba piili bee gyayɛ alun mu iku bee we. ² Farasii abi mu ba maa wu inum mu, ba towe Yesu ye, “Ku! Mine i waa su nu fu abulapu bee waa kuto mu nu i man de okpa kake fvotesa ake.”

³ Yesu lee bamu konɔ ye, “Fan man pɛta kale kuto mu nu Owura Dawidi maa mu kamaa to abi ba waa saɲa mu nu akun a moo bamu mu nin? ⁴ O loo kabwaare-sunkpa aye naa taa bodobodo mu nu ba lee saraga sa lbwaare mu, nu maa mu asa mu ba we. Nu lbwaare nbara to mu i man de okpa fee Dawidi maa bamu ba waa kanin, amoo lbwaare asepu nkun. ⁵ Abee fan man pɛta kale Mosesi nbara mu to wu fee, lbwaare asepu ba maa sun kabwaare-sunkpa aye mu to, kake fvotesa ake mu, bee nyita nbara, amaa oku man bun bamu kupwe? ⁶ N towe fane fee oku bu nfu o kyɔ kabwaare-sunkpa aye mu. ⁷ lbwaare towe Asinkyan yilasa mu to ye, ‘Man gye atɔbwaaya kitaa lee saraga sa me nu n biti, amaa kuwu abaa kɔwee nu n biti.’ Nu fan kan nu asin num kase nin, naafoo fen mee bun asa mu nu ba man waa alibi mu kupwe. ⁸ Lu fee me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu, i gye kake fvotesa mu Onyiripe.”

Yesu kye kibaa wusapu ku kulɔ

(Maki 3:1-6; Luka 6:6-9)

⁹ Yesu maa lu toto ee kpee mu, o naa loo bamu kabwaare-kule

ogyanjekpa. ¹⁰ Nu onyin ku bu toto nu mu kibaa ki wu. Asa ku ba bu toto nu ba maa biti okpa ba nye pwu Yesu su mu, ba taase mu ye, “I de okpa fee ba kye alopu kake fvotesa ake abee?”

¹¹ Nu Yesu taase bamu ye, “Nu i kan ba fee fane to oku su kabulupu nu o tye kikyabo to kake fvotesa ake mu, o mee lee mu lu kumu to abee? ¹² Nu nyimisa kyɔ kabulupu naa ban su fale mu, umu su i de okpa nbara mu to fee a waa adanbirasa kake fvotesa ake sa asa.”

¹³ Toto nu Yesu towe onyin mu ye, “Teeɲe fu kibaa mu.” Nu o teeɲe kumu, opula to nu ki nye olon fee kibanban mu. ¹⁴ Amaa Farasii abi mu ba lu kpee naa nmina kanan mu nu ba nye okpa moo Yesu.

Yesu i gye Kiyaafole mu nu lbwaare lee

¹⁵ Yesu maa bu inum mu o lu kanin opula maɲa, nu asa gaalaa-gaa ba buu mu, nu o kye bamu nu bee lo mu alo kpini. ¹⁶ Amaa o da bamu amu to ye ba man towe oku osa mu nu o gye. ¹⁷ Inum i waa nin ke asin mu nu lbwaare bola mu otowepu Isaya su towe mu i ba to. Imu i gye ye,

¹⁸ “Ku! Me kiyaafole mu nu n lee mu ndee, mu, nu n su kebiti sa nu o bola mi ansi.

N biti n taa me Kayaayu waa mu to, ke o towe asin kyiigisa sa ndendemande kpini.

¹⁹ O mee ye o gyii umooɛ abee o pɛnte to, nu o mee ye o nate waa olanba agbenbi su.

²⁰ O mee ye o gya oyu-bi nyonsa to tii su lɔwe nu o mee dun fitla mu nu ki man ku to mu.

Ee biti o yile to ke o yege asin kyiigisa mu i gyii su.

²¹ Nu asa kpini bee biti ba taa bamu tamaa tuv mu nkun su.”

Yesu maa Beelisebu (Maki 3:20-30; Luka 11:14-23)

22 Kakaaku asa aku ba taa onyin ku biya Yesu. O gye gyaatanapu ye naamuu lu fee nbwu libi ba te mu su. Yesu kye mu, nu mu ansi i bugi nu o bila ee taale ee towe. 23 Nu ii kyinkyin asa mu kpini, nu ba taase abaa ye, “Onyin numu i gye Dawidi kanaana-bii mu do?”

24 Amaa Farasii abi mu ba maa nu unumu mu, ba towe nin ye, “Nbwu libi kumu mu nu bee tu ye Beelisebu mu u sa onyin numu olon, nu ee taale ee gya nbwu libi ee kusu asa su kanin mu.”

25 Yesu bu bamu nfeere nu o towe bamu ye, “Nu kuwura-gyii kumaa to asa ba kan barige to bee ko ye abaa mu, ki mee kyere nu ki tiye. Nu kade abee kikaara su abi ba kan barige to bee ko ye abaa mu, kade abee kikaara manja kii biti ki boyi.

26 Nu i kan i gye kesintin fee Sitaane u gya Sitaane mu, u kaapu fee o barige mu n-yu to kunyo nin. Imu su nene nu mu kuwura-gyii mu ki bila taale yile? 27 Fan ye Beelisebu u sa me olon nu n su n gya nbwu libi n kusaa asa su. To, kanin bure anumu u sa fane abulapu olon nu bee taale bee gya nbwu libi bee kusaa asa su? Fane gbaa-gbaa fane abulapu ii biti ba bun fane kupwe fee fan man su kesintin. 28 Amaa nu i gye lbwaare Kayaayu nu n su n gya nbwu libi n kusaa asa su mu, kanin bure fan bu fee lbwaare kuwura-gyii mu ki wula ki bu fane ase.”

29 Nu Yesu bila kyaga su ye, “Oku mee taale loo ololonpu ku kikaara su naa swii mu kapatye, amoo o gyankpaa nmina mu yila poyi ke o lan taale naa swii mu kapatye lu kikaara mu su.

30 “Okumaa mu nu o man tii me su mu, ii kisi me nin, nu okumaa mu nu o mee kubla ee kye me to mu, ee yaase asa mu nu n kubla mu nin.

31 Imu su, n towe fane ye, okumaa mu nu o waa alibi abee o towe yii lbwaare mu, lbwaare ii biti o taa kee mu. Amaa okumaa mu nu o towe yii Kayaayu Kyurekyure mu, lbwaare mee ye o taa kee mu. 32 Nu okumaa

mu nu o towe asin ku yii me, Daadi-maadi Obii-nyinsa mu, lbwaare ii biti o taa kee mu, amaa okumaa mu nu o towe asin yii Kayaayu Kyurekyure mu bure, lbwaare mee ye o taa kee mu nbunbu sana numu to abee sana mu nu ii biti i ba mu.

Oyu kumaa kumaa kumu abi (Luka 6:43-45)

33 “Nu fu kan kyula ye oyu ku abi i gye abi danbirasa mu, oyu maa gbaa gye oyu danbirasa nin, amaa nu fu kan kina ye oyu ku abi man gye abi danbirasa bure, oyu maa gbaa man gye oyu danbirasa. Lu fee oyu abi soyisa nu bee su bee bu kumu. 34 Fane asa libi fee ananse, nene nu fen taale towe umu nu i buron, yeye fane ato waasa gye alibi? Lu fee kutu mu nu ki bu nyimisa kokolo to mu, kumu u lu mu konu to. 35 Nyimisa danbirasa bure, ato danbirasa mu nu i bu mu to mu, nu ee lee ee towe, nu nyimisa libi moo, ato libi mu nu i bu mu to mu, nu ee lee ee towe. 36 Amaa n towe fane fee, katowe gyaga kumaa mu nu asa kumaa numu towe mu, ee biti o lee kumu konu lbwaare ansi to, kake mu nu lbwaare ii biti o tale asa mu. 37 Lu fee fu ntowe nu lbwaare ii biti o yile su tale fu fee fu gyii asu abee fu gyii kupwe.”

Gyiwu abi bee biti asinkaala lu Yesu ase (Maki 8:11-12; Luka 11:29-32)

38 Tuto nu nbara akaapupu aku ye Farasii abi aku ba towe ye, “Okapupu an biti fee fu waa asin kyinkyinsa kaapu ane.”

39 Nu Yesu lee konu ye, “Ndaga kakyina numu to alibi awaapu ye bamu nu be mee sun lbwaare u ku bee biti asin kyinkyinsa. Amaa baa mee nye umu, amoo sunkaala mu nu i ba lbwaare otowepu Gyona su mu, nu n biti n waa kaapu bamu. 40 Fee kanan mu nu Gyona gyii nke nsa ibiri okun lala oto to mu, kanin manja nu me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu gbaa n biti n gyii nke nsa ibiri kase

tɔ. ⁴¹ Kake mu nu lbwaare ii biti ɔ tale asa kpini mu, Ninewe abi bee biti ba kusɔ, ke ba bun ndaga kakyina nɔmu tɔ asa kɔpwe. Lu fee saɲa mu nu lbwaare ɔtɔwepu Gyona naa tɔwe bamu lbwaare asin mu ba yege alibi kiwaa. Amaa me, mu nu n kyɔ lbwaare ɔtɔwepu Gyona mu n bu nfi. ⁴² Nu kake mu nu lbwaare ii biti ɔ tale asa kpini mu, Seeba Owura-kyusa mu nu ɔ lu kata-kata mu, ii biti ɔ kusɔ yile ke o bun ndaga kakyina nɔmu tɔ asa kɔpwe. Lu fee ɔ lu koo kata-kata ba nu Owura Solomon kanyaasin kikaapu mu. Amaa me mu nu n kyɔ Solomon mu n bu nfi.”

⁴³ Yesu kyaga sɔ ye, “Nu kayaayu libi dan kusɔ nyumisa sɔ mu, ki naa ki naa ofuli sɔ nun kii biti ɔkyinakpa. Amaa nu ki man kan nye mu, ⁴⁴ ki tɔwe sa kɔmu n-yu ye, ‘N biti n bwii kpee me kɔkpaara mu nu n lu mu sɔ.’ Nu ɔ kan ba fu nu o wu fee sehn man bu kɔmu tɔ, yege ki lɔɲɔ ki de ye ɔdan mu, ⁴⁵ Tɔtɔ nu ee lu kpee ke ɔ naa taa mu tɔɔmaa ana n-yaayu libi asunɔ mu nu ba libi ba kyɔ mu tii mu n-yu sɔ, ke ba kpee naa kyina tɔtɔ. Saamu, kanan mu nu ɔ daa o du mu, ii biti i baa i kyɔ kanin. Kanin nu ii biti i baa i du sa ndaga kakyina kanɔmu tɔ asa libi.”

Yesu mu-nyi ye mu-supu ana

(Maki 3:31-35; Luka 8:19-21)

⁴⁶ Yesu maa san ɔ maa sɔ ee tɔwe ee sa sakyɔ mu, mu-nyi ye mu-supu ana ba ba yile nbwama bee biti fee ba tɔwe mu ase. ⁴⁷ Nu ɔku tɔwe Yesu ye, “Fu-nyi ye fu-supu ana ba yile nbwama bee biti fee ba tɔwe fu ase.”

⁴⁸ Nu Yesu lee kɔnɔ ye, “Anɔmu i gye mi-nyi, nu anɔmu ana i gye mu-supu ana?” ⁴⁹ Tɔtɔ nu ɔ teeɲe mu kibaa kaapu mu abɔlapu, tɔwe ye, “Fan ki! Mi-nyi ye mi-supu ana ndee. ⁵⁰ Lu fee ɔkɔmaa mu nu ee waa me-se mu nu ɔ bu sɔsɔ mu kɔkɔlɔ biti mu, i gye mi-supu ye me-pɔkyu ye mi-nyi.”

13

Kɔnasan lu ayu

ɔnmatepu kɔ sɔ

(Maki 4:1-9; Luka 8:4-8)

¹ Kanin kake maɲa nu Yesu lu kɔkpaara sɔ kpee naa kyina ɔbun kaa ee kaapu. ² Asa damante ba maa kyaabɔɔ mu mu, o loo ɔkuh tɔ naa kyina yege asa mu ba yile ɔbun-kaa. ³ Nu ɔ taa anasan tɔ kaapu bamu ato damante. ɔ bɔ bamu kɔnasan kɔ ye, “ɔdɔɔpu kɔ i bu tɔ nu o kpee ɔ naa nmate ayu. ⁴ Maa naa nmate umu mu, iku i tiye ɔkpakaa, nu nbwiibi ba ba tase umu gyii. ⁵ Nu iku i tiye afɔle sɔ, katɔn mu nu ise i man kyɔ. Nu i kɔyi bilen kpali fee ise mu maa man bunye sɔ. ⁶ Amaa kyɔwe maa ba ee da mu, i fugya umu, nu i wu lu fee umu ilin i man kyɔ. ⁷ Nu iku mɔɔ i tiye iwii tɔ, nu iwii mu i dan nyan kɔta umu. ⁸ Amaa ayu mu iku i tiye kase danbirasa sɔ, nu i sɔyi amu lala-lala. Iku i gye kulifa, nu iku i gye adisiye, nu iku mɔɔ adisa. ⁹ ɔmu nu ɔ sɔ asu nu ee biti o nu mu o nu.”

Yesu i tɔwe sa asa kɔnasan tɔ

(Maki 4:10-12; Luka 8:9-10)

¹⁰ Nu Yesu abɔlapu mu ba ba mu ase ba taase mu ye, “Mɔne i waa nu anasan tɔ nu fu sɔ fi kaapu asa?”

¹¹ Nu Yesu lee bamu kɔnɔ ye, “Fane fane bire ɔkpa bugi sa fane fee fan bu lbwaare kuwura-gyii mu tɔ asiri asin mu, amaa bamee bamu bire i man bugi sa bamu. ¹² Lu fee ɔkɔmaa mu nu ɔ sɔ lbwaare asin mu, bee biti ba sa mu gaa tii sɔ, ke ɔ nye kyun sɔ. Amaa ɔkɔmaa mu nu ɔ man sɔ mu, halu pii kɔmaa mu nu ɔ sɔ mu gbaa mu, bee biti ba kɔɔle lu mu ase. ¹³ Kɔtɔ mu sɔ nu n sɔ anasan n kaapu bamu mu i gye fee,

Bee ki amaa be mee wu,
bee nu, amaa be mee nu
danbirasa abee be nu umu
kase.

¹⁴ Imu sɔ asin mu nu lbwaare bɔla mu ɔtɔwepu Isaya sɔ tɔwe yila mu, i ba tɔ asa nɔmu sɔ. Imu i gye ye,

‘Fen biti fan nu ke fan nu, amaa fen mee ye fan nu kase.

Fen biti fan ku ke fan ku, amaa fen mee ye fan wu sehn.

15 Lu fee asa banum bamu nkolo i bulon,

nu ba tii bamu asu,
nu ba bun bamu ansi su.

Naafoo bamu ansi ii biti i wu,

ke bamu asu ii nu,
ke bamu nkolo to ii nu asin kase,
ke ba bwii ba me, lbwaare ase ke n kye bamu alo.’

16 Kusee i gye sa fane mu nu fane ansi ii wu nu fane asu ii nu.

17 N towe fane kesintin ye lbwaare atowepu gaalaagaa ye asa mu nu bamu ukpa i kyiigi lbwaare ase mu, bee biti gaa fee ba wu ato mu nu fen wu ye umu nu fen nu fale, amaa ba man nye umu.

*Yesu kaapu ayu
kumate kumasan
mu kase*

(Maki 4:13-20; Luka 8:11-15)

18 “Nbuunbu fan nu kumasan lu ayu kumatepu mu kase. 19 Ayubi mu nu i tiye okpakaa mu du nin fee, bamu nu bee nu lbwaare kuwura-gyii mu asin, nu ba man nu umu kase mu, nu sitaane ee ba be lee abi mu nu ba kumate mu lu bamu nkolo to. 20 Ayubi mu nu i tiye afule su moo mu, i du nin fee bamu nu bee nu asin danbirasa mu, nu ba taa kookolo fuuli koole umu opula to mu. 21 Amaa i maa man loo bamu nkolo to kyeekeyee su mu, asin mu mee kyereee bamu to. Imu su nu awurufo abee kanyanla dan i ba bamu su lu asin mu su mu, opula to nu bee tiye lu bamu kikoole-gyii to.

22 Ayubi mu nu i tiye iwii to mu i gye bamu nu bee nu asin danbirasa mu, amaa dulinyaa numu to ato toorooosa ye kafulee biti bansa mu, u nyan kitaa asin danbirasa mu, nu i mee soyi abi. 23 Amaa ayubi mu nu i tiye kase danbirasa to mu, i gye bamu nu bee nu asin danbirasa mu nu bee nu umu kase mu, umu su bee waa ato danbirasa gaa fee ayubi mu nu

u soyi abi kulfu nu uk adisiye nu uk moo adisa mu.”

*Kumasan lu
afitiri libi
mu su*

24 Nu Yesu bila bo bamu kumasan ku ye, “Susu kuwura-gyii mu du nin fee onyin ku maa naa kumate ayubi danbirasa mu ndoo to. 25 Asa ba maa de lwee kagyanbwe mu, odoopu mana mu-dun naa taa afitiri libi kumate waa ayu mu to, nu o nate kyun. 26 Ayu mu maa nye ito u kuge mu, nu afitiri libi mu gbaa u dan.

27 “Nu kadoo wuya mu ayaafole ba ba mu ase ba towe mu ye, ‘Onyirpe, man gye ayubi danbirasa nu fu kumate fu ndoo mu to? Fine nu afitiri libi numu i lu?’

28 “Nu o lee bamu kono ye, ‘Me-dun ku i waa kanin.’

“Nu mu ayaafole mu ba taase mu ye, ‘Fii biti fee a naa kyiigi umu abee?’

29 “Nu bamu-nyirpe mu lee bamu kono ye, ‘Ayee, fan yege umu kikiyiigi, lu fee fan kan ye fen kyiigi afitiri libi mu, fen biti fan kyiigi buga ye ayu mu. 30 Fan yege umu kpini i buga dan naa fuu kitipe sana. Kanin sana maa mu, n biti n towe atipe mu ye, ba daa kikapante afitiri libi mu kumina ntun-ntun ke ba tuwa umu. Ke ba laata ayu mu naa waa me kikyagula to.’ ”

*Kumasan lu masitadi oyu
kibi pii mu su*

(Maki 4:30; Luka 13:18-19)

31 Nu Yesu bila bo bamu kumasan ku ye, “Susu kuwura-gyii mu du nin fee onyin ku maa taa masitadi oyu kibi pii naa duu mu ndoo to. 32 Halu oyu mana kibi ki maa du pii iyu abi kpini to gbaa mu, ku dan ki kyoo apunfa kpini, nu ku ba waa oyu nu nbwiibi bee ba waa bamu nsuwaa kumu n-yaabi su.”

*Kumasan lu kufe tinsa su
(Maki 4:33-34; Luka 13:20-21)*

³³ Nii Yesu bila bo bamu kinasan ye, "Susu kuwura-gyii mu ki du nin fee okyu ku maa taa kifa-tinsa kyagile bodobodo inyifo ikyemise ulala isa to mu, nu inyifo mu i tin nye akyo."

³⁴ Anasan to nu Yesu towe unumu sa sakyoo mu. O man towe sehn sa bamu yege i man gye anasan to. ³⁵ Yesu waa kanin nin ke asin mu nu lbwaare otowepu towe yila mu i ba to. Asin mu i gye ye,

"Anasan to nu n biti n towe bamu ase,
N biti n towe bamu asin baalasa mu nu oku man nyi umu lu koo dulinyaa npiili ase."

Yesu lee afitiri libi kinasan mu kase

³⁶ Nii Yesu lu sakyoo mu ase nu o kyon kikaara su, nu mu abulapu mu ba ba mu ase ba towe mu ye, "Kaapu ane kinasan mu nu fu bo lu ayu ye afitiri libi mu kase."

³⁷ Nii Yesu lee bamu kono ye, "Odoopu mu nu o duu ayubi danbirasa mu i gye me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu. ³⁸ Ndo mu i gye dulinyaa, nu ayubi danbirasa mu i gye lbwaare kuwura-gyii mu to asa. Afitiri libi mu moo i gye bamu nu ba gye Sitaane asa mu. ³⁹ Nu odon mu nu o duu afitiri libi mu i gye Sitaane. Ayu mu kituje saja mu i gye dulinyaa laalaalwe. Nu atijepu mu i gye lbwaare nboo mu.

⁴⁰ "Imu su fee kanan mu nu ba kpante afitiri libi mu tuwa mu, kanin nu ii biti i waa dulinyaa laalaalwe nin. ⁴¹ Me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu, n biti n sun me susu nboo, ke ba ba tase kutu kumaa mu nu ku pina asa nu bee waa alibi mu, ye bamu nu bee waa alibi mu, lu mi kuwura-gyii mu to. ⁴² Ke ba taa bamu tuw waa awurufu fulon yen-yen mu to, opula mu nu kusu ye anobi kidunji bu. ⁴³ Amaa bamu nu bamu ikpa i kyiigi lbwaare ase mu bee biti ba njalige su fee kyowe bamu-Se kuwura-gyii mu to. Omu

nu o su asu nu ee biti o nu mu o nu."

Kinasan lu ato pulasa kpare ye kigyibi kpare mu su

⁴⁴ Nii Yesu bila bo bamu kinasan ku ye, "Susu kuwura-gyii mu ki du nin fee ato kpare fee suwa mu nu ba taa baala nu onyin ku naa benti kase ku su. Maa wu umu mu, nu o bwii bun umu su. I maa waa mu okon gaa su mu, nu o naa taa mu ato kpini fee nu o naa soo kanin kase manja.

⁴⁵ "Susu kuwura-gyii mu ki bila ki du nin fee, oyaawu-gyipu maa naa ee biti kigyibi kpare mu. ⁴⁶ Nii maa naa nye kuku nu ki gye kikaara mu, o naa fe mu ato mu nu o su mu kpini, nu o naa soo kumu."

Kinasan lu kisewu mu su

⁴⁷ Nii Yesu bila towe ye, "Susu kuwura-gyii mu bila ki du nin fee, ikin okitapu maa tuw mu kisewu kitaa ikin kukwu-kukwu. ⁴⁸ Ikin mu ba maa bola kisewu mu nu akitapu mu ba bite kumu ba olukaa nu ba kyina tase adanbirasa mu waa alantan to, nu ba taa bamu nu ba man buron mu foyi. ⁴⁹ Kanin nu ii biti i ba waa dulinyaa laalaalwe mu. lbwaare nboo mu bee biti ba ba tase asa libi lee asa danbirasa to, ⁵⁰ ke ba taa bamu tuw waa awurufu fulon yen-yen mu to, opula mu nu kusu ye anobi kidunji bu."

⁵¹ Nii Yesu taase bamu ye, "Fan nu umu nu n towe fane kpini kase?"

Nii ba ye, "Ehn, an nu umu kase."

⁵² Nii Yesu towe bamu ye, "Kanin su, nbara okaapupu kumaa mu nu o ba waa obulapu lu susu kuwura-gyii su mu, du nin fee kikaara wuya mu nu o lee mu ato kpare pupwe ye adidaa lu mu obu to mu."

Ba kina Yesu mu gbaa-gbaa kade to

⁵³ Yesu maa bo bamu anasan anumu lwe mu, o lu kade mu to. ⁵⁴ Nii o kpee mu gbaa-gbaa mu kade to. Nu o naa piili ee kaapu asa bamu kabwaare-kule ogyanekpa, nu

i kyinkyin bamu. Nu ba taase ye, "Fune nu onyin nubu nye fale kanyaasin ye asin kyinkyinsa nubu lu? ⁵⁵ Man gye kapinta mu-bii mu ndee? Man gye mu-nyi i gye Meeri mu? Nu man gye mu-supu ana i gye Gyemisi ye Gyosefu ye Simon ye Gyudasi mu? ⁵⁶ Man gye mu pukyi ana kpini i bu ana ase nfu? Nu fine nu o nye fale asin nubu kpini lu?" ⁵⁷ Imu su ba kina kikoolu mu.

Nu Yesu towe bamu ye, "Ibwaare otowepu kumaa nubu su beeree katun kumaa, amoo mu kade to ye mu kikaara su abi nkun ase nu o man su beeree."

⁵⁸ Yesu man waa asin kyinkyinsa gaalaagaa tutu, lu fee asa mu ba maa man su kikoolu-gyii su.

14

Gyon Okyugyeepu kumu kitin
(Maki 6:14-29; Luka 9:7-9)

¹ Sana maa to nu owura Herodi mu nu ee ku Galile su mu nu asin lu Yesu su, ² nu o towe mu kamaa abi mu ye, "N koolu gyii fee Gyon okyugyeepu mu i kyinji lu lewu to ba, umu su nu o su fale olun ee waa asin kyinkyinsa nubu."

³ Herodi nubu wola yege nu ba kitaa Gyon nmina taa mu tii obu, lu Herodiya mu nu naafoo o daa o gye Herodi manja mu-supu Filipu mu-ka mu su. ⁴ Lu fee Gyon daa kyina ee towe mu ye, "I man de okpa fee fu koolu fu-supu mu-ka Herodiya kili."

⁵ Naafoo Herodi daa ee biti o moo Gyon nin, amaa o kyina o sile asa mu, lu fee Gyiwu abi ba wu fee Gyon gye Ibwaare otowepu nin.

⁶ Amaa kakaaku Herodi maa kyina ee gyii mu kake kuvgesa ake kinsigy mu, Herodiya mu-bii kyusa kyaa sa bamu, nu i waa Herodi okon naa kyun su. ⁷ Nu o da mu kakolo su bo ntan towe mu ye, kutu kumaa mu nu o kan towe ye ee biti mu, ee biti o sa mu. ⁸ Nu mu-nyi towe waa mu ye o naa towe Herodi ye, "Sa me Gyon Okyugyeepu kumu tangiran to nfu

nbunbu nubu." ⁹ Asin mu i tooro Owura Herodi gaa, amaa lu mu ntan mu nu o bo, ye mu kinsigy to afo mu su mu, o sa kono ye ba waa kanin sa kebii kyusa-bi mu. ¹⁰ Nu o yege ba naa tin Gyon kumu obu tiisa mu to. ¹¹ Ba biya Gyon kumu mu tangiran to ba sa kebii kyusa-bi mu, nu o taa kumu naa sa mu-nyi. ¹² Nu mu abulapu ba ba taa mu kubuni naa pula. Nu ba naa towe Yesu.

Yesu yege asa ngbin nnuu ba gyii nme
(Maki 6:30-44; Luka 9:10-17; Gyon 6:1-14)

¹³ Yesu maa nu kutu mu nu ki waa mu, nu o taa okuli lu tutu mu nkun kpee opula mu nu i du surum. Sakyu mu ba maa nu kanin mu ba taa ayaa to lu nde su ba mu ase. ¹⁴ Yesu maa kpilge lu okuli mu to nu o wu asa damante mu, bamu asin i waa mu kuwee nu o kye bamu nu bee lo mu.

¹⁵ Imu kalaatipwe ase mu, mu abulapu ba ba mu ase ba towe mu ye, "Opula nubu bu kata ye kade, nu kyowe moo tee lwe. Yege sakyu mu ba kpee nde-bi-nde-bi to ke ba nye naa soo agyito gyii."

¹⁶ Yesu lee kono ye, "I man dagaa fee ba kpee. Fane nin fan sa bamu agyito ke ba gyii."

¹⁷ Nu abulapu mu ba lee kono ye, "Bodobodo anuu ye ukun inyo nkun nu an su nfu."

¹⁸ Nu o towe bamu ye, "Fan taa umu biya me nfu." ¹⁹ O towe asa mu ye ba kyina afitiri su. O taa bodobodo anuu mu ye ukun inyo mu, ku susu nu o taa afwaala sa Ibwaare. Nu o kpee bodobodo mu to taa sa mu abulapu mu, nu abulapu mu moo ba taa sa asa mu. ²⁰ Bamu kpini ba gyii nme, nu abulapu mu ba ba tase awuribi mu nu ba gyii san mu bola alantan kudu anyo. ²¹ Asa mu nu ba gyii bodobodo mu kono i waa fee anyin ngbin nnuu, yege ba man kale akyi ye nbii gbaa tii su.

Yesu nate nkyu su
(Maki 6:45-52; Gyon 6:15-21)

22 Inimbu kamaa mu opula to nu Yesu yege nu mu abulapu mu ba loo okuli to gyankpaa mu faa kpee benbe, nu o sa sakyɔ mu okpa ye ba nate. 23 Maa yege nu ba kyɔn mu, o dii kpee kibɔ su mu nkɔn o naa kule kabwaare-kule. Kalaatɔpwe ase mu, mu nkɔn i bu tutɔ, 24 amaa saɔa maa to mu okuli mu tee wula fuu nkyu nsana, nu afuu a maa waa mu, nu apaa a daa a kyenken okuli mu.

25 I ba fuu kibwayike su kerefi asa naa fuu kerefi asiye nsana mu, Yesu nate nkyu su ee kpee mu abulapu mu ase. 26 Ba maa wu maa naa nkyu su ee ba mu, bamu nkolo i nmaa bamu. Nu ba towe ye, "Obuni nin." Nu ba kuusi lu fee kufuu ki kitaa bamu.

27 Amaa Yesu towe bamu opula to ye, "Fan nye nkolo, me nin. Fan man sile kufuu."

28 Nu Pita lee kɔnɔ ye, "Onyiripe, nu i kan i gye fu mu, yege n nate nkyu mu su ba fu ase."

29 Nu o towe mu ye, "Ba!"

Nu Pita lu okuli mu to o naa nkyu mu su ee kpee Yesu ase. 30 Amaa maa wu apaa mu, kufuu ki kitaa mu, nu o piili ee munla, nu o kuusi ye, "Onyiripe, molige me!"

31 Opula to nu Yesu teeɔe mu kibaa kitaa mu to. Nu o towe mu ye, "Fu kikɔle-gyii man kyɔ. Mine i waa nu fu man kɔle gyii?"

32 Ba maa dii loo okuli mu to mu, nu afuu mu i yege. 33 Nu bamu nu ba bu okuli mu to mu, ba muɔa sun mu nu ba towe ye, "Kesintin, fu gye lbwaare mu-Bii nin."

*Yesu kye Kanesareti
alɔpu alobi
(Maki 6:53-56)*

34 Ba maa faa obun mu, nu ba naa dan Kanesareti osuwule su. 35 Nu asa mu nu ba bu tutɔ mu ba maa bu Yesu mu, ba sun towe nde mu nu i kyaaboo bamu mu kpini. Nu asa ba taa bamu alɔpu kpini ba mu ase. 36 Nu ba kule mu ye, o dan yege ke alɔpu mu ba dan taa bamu abaa

mata mu kaale kɔnɔ-bi, nu bamu nu ba mata maɔa kpini ba nye alanfiya.

15

*Farasii abi ba kitaa
anaana to kikaapu
(Maki 7:1-13)*

1 Tutɔ nu Farasii abi mu aku ye nbara akaapupu ba lu Gyerusalem ba Yesu ase ba taase mu ye, 2 "Mine waa nu fu abulapu be mee buu ane anaana to kikaapu mu? Lu fee ba mee fwu bamu abaa pɔyi nu bee gyii."

3 Yesu lee kɔnɔ ye, "Mine i waa nu lu fane anaana to kikaapu su, fen mee buu lbwaare kɔnɔsa mu.

4 Lu fee lbwaare towe ye, 'Bu fu-se ye fu-nyi' nu o bila ye, 'Okɔmaa mu nu o towe mu-se abee mu-nyi kɔnɔ mu, ba mɔɔ mu.' 5 Amaa fen kaapu ye, nu oku kan towe mu-se abee mu-nyi ye, 'Kakee mu nu i dagaa fee fu nye lu me ase mu, n taa waa saraga sa lbwaare mu,' 6 i man bila i tiri fee o buu mu-se ye mu-nyi ke o ku bamu su. Imu su lu fane anaana to kikaapu su mu, fen mee buu lbwaare asin mu. 7 Fane kebunbun ansi wuya ana! Fane asin mu nu lbwaare bola mu otowepu Isaya su towe mu gye kesintin. O towe ye,

8 'Asa nimbu ba su bamu nno nin bee bunyaa me
amaa bamu nkolo i man bu me ase.

9 Bee sun me kɔyan nin,
lu fee nyimisa nbara nu be su bee kaapu.' "

*Kuto mu nu ku waa
nyimisa ineesi
(Maki 7:14-23)*

10 Nu Yesu tu sakyɔ mu ba mu ase nu o towe ye, "Fan nu me ase ke fan nu umu kase. 11 Man gye kuto mu nu kii loo nyimisa kɔnɔ to mu u waa mu ineesi, amoo kuto mu nu ku lu mu kɔnɔ to mu u waa mu ineesi."

12 Nu mu abulapu mu ba ba mu ase nu ba taase mu ye, "Fu nyi ye

Farasii abi mu ba maa nu fale asin mu i tɔɔɔɔo bamu?"

13 Nu Yesu lee kono ye, "Oyu kumaa mu nu i man gye me-Se mu nu o bu susu i du kumu mu, ee biti o kyigi kumu tu. 14 Fan man tɔwe bamu, ba du nun fee agyaatanapu mu nu bee gyankpaa agyaatanapu nun. Nu gyaatanapu kan ee gyankpaa gyaatanapu mu, bamu kpini bee biti ba tye obo to."

15 Nu Pita tɔwe ye, "Lee kɔnasan manja kase kaapu ane."

16 Yesu taase bamu ye, "Imu su fane nfeere i man pɔta bugi? 17 Fan man nyi ye kuto kumaa mu nu kii loo nyumisa kono to mu, ii kpee mu obo to nun nu u lu mu opu to? 18 Amaa ato mu nu u lu mu kono to mu lu mu kɔkɔlo to nun, unumu u waa nyumisa ineesi. 19 Lu fee kɔkɔlo to nu nfeere libi fee, nyumisa kumoo, ye kilu okuli abee okaa kamaa, ye kikyɔ ye kɔnyɔn biti kɔgyagaa, ye keyu, ye antɔesa kitɔn, ye kitɔwe asin libi gyaga asa su. 20 Inumu waa nyumisa ineesi, amaa nu nyumisa mee fwu mu abaa nu ee gyii mu mee waa mu ineesi."

Kakanaan-kyɔ mu kɔkɔle-gyii

(Maki 7:24-30)

21 Yesu lu tɔto, nu o kpee Tayi maa Sidon osuwɔle kɔbaafɔn. 22 Nu Kakanaan-kyɔ ku mu nu o lu tɔto ba mu ase ee saawɔ ye, "ɔnyɔrɔpe, Dawidi kanaana-bii, wu me kɔwee! Nbwu libi ba te mi kebii kyɔsa-bi su bee tɔɔɔɔo mu gaa."

23 Yesu man bugi kono tɔwe mu sehn. Nu mu abɔlapu mu ba ba mu ase ba kule mu ye, "Tɔwe okyɔ mu o nate, lu fee ee saawɔ ee tii ane asu."

24 Nu Yesu lee kono ye, "Israyɔ abi mu nu ba du fee nbɔlɔpu fɔyɔsa mu, nkɔn ase nu lbwaare sun me."

25 Nu okyɔ mu ba muja mu ansi to. Nu o tɔwe ye, "ɔnyɔrɔpe, kye me to."

26 Nu o lee kono ye, "I man dagaa ba maa taa nbii agyito tu sa igyoono."

27 Nu okyɔ mu ye, "ɔnyɔrɔpe, i bu to kanɔn, amaa igyoono mu gbaa bee gyii agyito wuribi mu nu u lu bamu-nyɔrɔpe ana iteeburu su u tye kase mu."

28 Nu Yesu lee kono ye, "ɔkyɔ, fu kɔkɔle-gyii ki kyɔ gaa! Kanan mu nu fii biti mu i waa kanɔn sa fu." Nu opula maa to kebii kyɔsa-bi mu nye alanfiya.

Yesu yegɛ asa ngbɔn nna ba gyii nme
(Maki 8:1-10)

29 Yesu lu tɔto nu o naa o naa Galile opu mu ikaa su. Nu o dii kpee kibɔ su naa kyɔna. 30 Asa damante ba ba mu ase, nu ba bɔya alopu fee, ayaa ye abaa wusa wuya ana, ye agyaatanapu, ye aboobi, ye atikipiri, ye alopu gaalaagaa, nu ba taa bamu naa yɔla mu ansi to, nu o kye bamu. 31 Asa damante mu ba maa wu anaamuu ba maa tɔwe, ye boobi ye ayaa ye abaa wusa wuya ana ba maa nate, ye agyaatanapu ansi i maa bugi mu, i kyinkyin bamu, nu ba yɔn Israyɔ abi lbwaare.

32 Yesu tu mu abɔlapu mu ba mu ase nu o tɔwe bamu ye, "Asa numu asin i su me kɔwee, lu fee ba maa bu me ase ndaga nke nsa ndee ba man su agyito ba gyii. N mee biti fee ba taa akɔn kpewu, man gye kanɔn bee biti ba lu tye opra to."

33 Mu abɔlapu mu ba lee kono ye, "FINE nu an biti a nye agyito kikyɔ afitiri numu to sa asa damante banumu?"

34 Nu Yesu taase bamu ye, "Bodobodo afine nu fan su?"

Nu ba lee kono ye, "An su asuno ye ikɔn-bi gberɛe ku."

35 Nu o tɔwe asa damante mu ye ba kyɔna kase. 36 Nu o taa bodobodo asuno mu ye ikɔn-bi gberɛe mu, nu o taa afwaala sa lbwaare, nu o gyayɔ-gyayɔ umu to taa sa mu abɔlapu mu, nu ba mɔo bamu ba taa sa asa mu 37 Bamu kpini ba gyii nu ba nme. Nu mu abɔlapu mu ba taase umu agyisan wuribi mu bola alantan asuno. 38 Anyɔn mu nu ba

gyii agyito mu ba gye ngbin nna, yegbe ba man karage akyu ye nbii tii su. ³⁹ Yesu maa kala sakyɔ mu lɔwe mu, nu o loo ɔkɔli tɔ, nu ɔ faa kpee Magadan kɔbaafun.

16

*Gyiwu abɔlsa ba ku bee
biti asin kyinkyinsa
(Maki 8:11-13)*

¹ Nu Farasii abi ye Sadusi abi ba ba Yesu ase ba ba tɔv mu tɔ ku, umu su ba tɔwe mu ye ɔ waa asin kyinkyinsa ku lu susu kaapu bamu.

² Nu Yesu lee bamu kɔnɔ ye, “Kyɔwe maa kpee ɔ naa tɔye mu, fen taale fen bu fen tɔwe ye, ‘Ɔke kyɔwe ii biti ɔ da, lu fee abwaare-wɔle i payi kɔɔ’.” ³ Nu nyenyenfuu mɔɔ fen taale fen tɔwe ye, ‘Ndaga bulayi ii biti ɔ da, lu fee abwaare-wɔle i payi nu i bii tɔ.’ Fen taale fen wu abwaare-wɔle mu kanan mu nu i du, nu fee lee umu kase, amaa fen mee taale fen bu nke numu tɔ asin, ke fen lee umu kase. ⁴ Fane ndaga kakyina numu tɔ alibi awaapu mu nu fan kina lbwaare. Fen taase fen biti asin kyinkyinsa lu me ase, amaa fan man ye fan wu asin kyinkyinsa ku, amɔɔ umu nu i waa lbwaare ɔtɔwepu Gyona mu.” Yesu maa tɔwe kanin mu, nu ɔ yegbe bamu nu ɔ kyun.

*Farasii ye Sadusi abi
kɔfe tin agyito sa
(Maki 8:14-21)*

⁵ Abɔlapu mu ba maa faa kpee benbe mu, ba nyinji fee ba man taa bodobodo. ⁶ Nu Yesu tɔwe bamu ye, “Fan ku danbirasa, ke fan baa fen da Farasii abi ye Sadusi abi kɔfe mu nu kii tin bodobodo mu su.”

⁷ Tɔtɔ nu ba piili bee tɔwe abaa ase ye, “A maa man biya bodobodo mu su nu ee tɔwe kanin mu.”

⁸ Yesu maa nyi kuto mu nu bee tɔwe su mu ɔ taase bamu ye, “Fane mu nu fane kikɔɔle-gyii ki man kyɔ! Mine i waa nu fen tɔwe, fane ki man su bodobodo asin? ⁹ Fan san fan

man pɔta nu asin numu kase? Sana mu nu n daa gyayi bodobodo anuu tɔ sa anyin ngbin nnuu mu, fen mee nyinji? Agyisan alantan afine nu fan daa tase bola mu? ¹⁰ Abee n maa daa gyayi bodobodo asunɔ tɔ sa asa ngbin nna mu, agyisan alantan afine nu fan daa taase bola mu? ¹¹ Mine u waa su nu fen mee taale bu fee man gye bodobodo asin nu n tɔwe? Amaa fan baa fan da fane n-yu su lu Farasii ye Sadusi abi kɔfe tinsa mu su.” ¹² Tɔtɔ nu abɔlapu mu ba lan nu kase fee man gye kɔfe tin agyito mu asin nu ee tɔwe bamu ye ba baa ba da su, amaa Farasii ye Sadusi abi asin kaapusa nu ɔ dɔye.

*Pita kɔlee tɔwe ɔsa kulɔn
mu nu Yesu gye
(Maki 8:27-30; Luka 9:18-21)*

¹³ Nu Yesu kpee kabaafun mu nu ku bu tiri Kasariya Filipi kade tɔ mu. Maa bu tɔtɔ mu, nu ɔ taase mu abɔlapu mu ye, “Anumu nu asa ba ye me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n gye?”

¹⁴ Nu ba lee kɔnɔ ye, “Aku ba ye fu i gye Gyɔn Okyugyeepu mu, nu aku ba ye fu i gye Eligya, nu aku mɔɔ ba ye fu i gye Gyeremiya abee lbwaare atɔwepu mu tɔ ɔku.”

¹⁵ Nu Yesu taase bamu ye, “Nu fanɔɔ fan fa? Anumu nu fan ye n gye?”

¹⁶ Nu Simon Pita lee kɔnɔ ye, “Fu i gye Krisito, lbwaare mu nu ɔ te kakpaa mu Mu-Bii.”

¹⁷ Nu Yesu tɔwe mu ye, “Fu Simon, Gyona mu-bii! Kusee i gye sa fu, lu fee man gye nyimisa i lee fale kesintin asin numu kaapu fu, amaa me-se mu nu ɔ bu susu mu i lee fale asin mu kaapu fu. ¹⁸ Imu su n tɔwe fu ye, fu gye Pita,* nu kanin kifole manɔ su nu n biti n pɔyi me, Krisito kubu mu, nu lewu gbaa mee taale gyii kumu su. ¹⁹ N biti n taa susu kuwura-gyii usafwu kpini sa fu. Kuto kumaa mu nu fu kyula kase su nfu mu, lbwaare gbaa kyula kumu susu. Nu kuto kumaa mu nu fu kina

* 16:18 16:18 Pita kase i gye kifole.

kase su nfi mu, lbwaare gbaa kina kumu susu.”²⁰ Tuto nu Yesu da mu abulapu mu amu to ye, ba man kan waa towe oku ye mu i gye Krisito.

Yesu towe mu kelewu asin
(Maki 8:31-9:1; Luka 9:22-27)

²¹ Lu kanin sanya manja u su ii kpee mu, Yesu piili bugi to ee towe mu abulapu mu ye, “I tiri fee n maa kpee Gyerusalem naa gyii awurufo gaa lu abulisa, ye asepu-bulisa ye nbara akaapupu kpini abaa to. Bee biti ba moo me, ke kake sasapu mu, n kyini ba nkpa to.”

²² Nu Pita taa Yesu kpee ikaa su towe yii mu ye, “Afuloo! Onyiripe! lbwaare o taa umu kpee kata-kata. Inumu i mee ye i ba fu su kakaaku.”

²³ Nu Yesu bilini towe Pita ye, “Sitaane, taa lu me su! Fii kun me okpa nin, lu fee fu nfeere i man gyan lbwaare ato su, amoo i gyan nyimisa lee su nin.”

²⁴ Tuto nu Yesu towe mu abulapu mu ye, “Nu oku kan ee biti o buu me mu, i dagaa maa kina mu n-yu, ke o sula mu gbaa-gbaa mu oyu-laasa ke o buu me. ²⁵ Lu fee okumaa mu nu ee biti o molige mu gbaa-gbaa mu nkpa mu, ii biti o pan umu, amaa okumaa mu nu o pan mu nkpa lu me su mu, ii biti o bwii nye mu nkpa mu. ²⁶ Nu nyimisa kan nye dulinyaa to kuto kumaa, nu o pan mu nkpa mu, mine tono nu o nye? Abee mine nu nyimisa i taale taa kyere mu nkpa? ²⁷ Lu fee me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n biti n baa ye ose mu bunyaa, ye me nboo, ke n ba ka okumaa numu kuko lu mu kusun mu nu o waa mu su. ²⁸ N towe fane kesintin nin fee asa ku ba yila nfi, nu ba mee ye ba wu, naa fuu sanya mu nu bee biti ba wu me, Daadimaadi Obii-nyinsa maa ba ye mu kuwura-gyii mu.”

17

Yesu n-yu i kyeege kibii ku su
(Maki 9:2-13; Luka 9:28-36)

¹ Nke nsiye kamaa to mu, Yesu taa Pita ye Gyemisi maa mu-supu Gyon, nu ba dii kpee kibii lala ku su bamu nkun. ² Tuto nu Yesu kyeege bamu ansi su. Mu ansi su u nalige fee kyowe, nu mu ato bunsu i kyeege waa parepare u nalige su. ³ Tuto nu ba wu lbwaare atowepu anyo, Mosesi maa Eligya ba lu opula to bee towe Yesu ase.

⁴ Nu Pita towe Yesu ye, “Onyiripe, i buron fee a maa bu nfi. Nu fu kan fii biti mu, n biti n yii abu asa, fu lee kuku, Mosesi lee kuku nu Eligya lee kuku.”

⁵ Pita maa san o maa su ee towe mu, nu kabwaare-wule naligesa ba bun bamu su. Nu obule ku towe kabwaare-wule mu to ye, “Onumu i gye Mi-Bii-nyinsa mu nu n su kebiti sa, nu mu i bola mi ansi. Fan nu mu ase!”

⁶ Abulapu asa mu ba maa nu fale mu, kufuu ki kita ba mu gaa, nu ba kyon bun kase. ⁷ Amaa Yesu ba bamu ase taa mu kibaa mata bamu, towe ye, “Fan kusu, fan man waa kufuu.” ⁸ Ba maa kusu ki mu, ba man wu oku, amoo Yesu nkun.

⁹ Ba maa kpilige kibii mu su bee ba mu, Yesu da bamu amu to ye, “Fan man towe oku kuto mu nu fan wu mu, naa fuu sanya mu nu me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n kyini lu lewu to.”

¹⁰ Nu abulapu mu ba taase Yesu ye, “Mine su nu nbara akaapupu mu bee towe ye i dagaa lbwaare otowepu Eligya maa gyankpaa ba poyi?”

¹¹ Nu Yesu lee bamu kono ye, “Kesintin nin, i dagaa Eligya maa gyankpaa ba, ke o lonjo kuto kumaa yila o gyoo. ¹² Amaa n towe fane numu, Eligya tee wula ba nu asa ba man bu mu, amaa ba waa mu kanan kumaa mu nu bee biti. Nu kanin manja nu me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu gbaa ii biti o gyii awurufo bamu abaa to.” ¹³ Nu Yesu abulapu mu ba nu kase nin fee, Gyon okyugyeepu asin nu Yesu u towe ee sa bamu kanin.

Yesu kye obii-nyinsa ku kigbingbin

(Maki 9:14-29; Luka 9:37-43)

¹⁴ Ba maa bwii ba sakyɔ mu ase mu, ɔnyɛn ku ba Yesu ase ba muja mu ansi tɔ. ¹⁵ Nu ɔ tɔwe ye, “ɔnyɛrɛ, wu mi-bii-nyinsa kɔwɛɛ. Lu fɛɛ ɔ gye kigbingbin wuya nu ee gyii awɔrɔfɔ gaa. Ɛɛ taale ɛɛ tɛye fɔlɔn tɔ abɛɛ nkyu tɔ. ¹⁶ N taa mu ba fɔv abɔlapɔ mu ase, amaa ba man taale kye mu.”

¹⁷ Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, “O, fane ndaga kakyina numu tɔ asa mu nu fan man su kɔkɔle-gyii, nu fane ukpa i man kyii! Nke nfinɛ nu n biti n gyii fane ase? Nɛnɛ nu n biti n bila nye kenyiita sa fane? Fan taa kebii mu biya mɛ nfi.” ¹⁸ Nu Yesu pɔnte kabwu libi mu su, nu ki kusɔ kebii-nyinsa mu su, nu opula maɲa tɔ ɔ nye alanfiya.

¹⁹ Tɔtɔ nu abɔlapɔ mu ba ba Yesu ase bamu nkɔn ba taase mu ye, “Mɛnɛ su nu an man taale gyan kabwu libi mu lu kebii-nyinsa mu su?” ²⁰ Yesu lɛɛ bamu kɔnɔ ye, “Lu fɛɛ fane kɔkɔle-gyii ki maa man kyo mu su. N tɔwe fane kesintin tɔ fɛɛ, nu fan kan fan su kɔkɔle-gyii pii fɛɛ masitadi oyu kibi gbaa mu, fen taale tɔwe kibɔ numu ye, ‘Kusɔ lu nfi kpee fale’ ke ki kusɔ. Sehn man bu tɔ nu fen mɛɛ taale waa.” ²¹ (Amaa amɔɔ kabwaare-kule ye nonmina u taale waa fale asɛn numu kedubi.)

²² Saɲa mu nu abɔlapɔ mu kpini ba ba Galile ɔsɔwɔle su mu, Yesu tɔwe bamu ye, “Bee biti ba lɛɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyinsa mu waa asa abaa tɔ. ²³ Bee biti ba mɔɔ mɛ, ke kake sasapɔ mu, n kyini ba nkpa tɔ.” Abɔlapɔ mu ba maa nu kanɛn mu, bamu nkɔlɔ i nyita bamu gaa.

Kabwaare-sunkpa aye tɔtɔv

(Maki 9:30-32; Luka 9:43-45)

²⁴ Yesu maa mu abɔlapɔ ba maa ba Kapanum kade tɔ mu, kabwaare-sunkpa aye tɔtɔv akɔlepu mu ba ba Pita ase ba taase mu

ye, “Fane ɔkaapɔv u ka kabwaare-sunkpa aye tɔtɔv mu?”

²⁵ Nu Pita lɛɛ kɔnɔ ye, “Ɛɛhn, ɛɛ ka.”

Pita maa ba kɔkpaara su mu, nu Yesu daa kɔtaase ye, “Simon fu nfeere i gye nɛnɛ? Bamɔɔ ase nu dulinyaa tɔ awura bɛɛ kɔle bamu kagya kase tɔtɔv? Bɛɛ kɔle bɛɛ lu bamu gbaa-gbaa bamu-bii ana ase nu abɛɛ afɔ ase?”

²⁶ Pita lɛɛ kɔnɔ ye, “Bɛɛ kɔle bɛɛ lu afɔ ase nu.”

Nu Yesu tɔwe Pita ye, “Kanɛn bire nde-bii ba man tii su. ²⁷ Amaa a maa mee biti a maa waa bamu agbɔ su mu, kpee ɔv tɔ naa tɔv fu darɔwa. ɔkɛn mu nu fii biti fu daa kɔkɔta mu, bugi mu kɔnɔ, fii biti fu wu kederebi mu nu kii biti ki fɔv maa fu tɔtɔv. Ke fu taa naa ka bamu.”

18

ɔmu nu ɔ gye ɔkpare Ibwaare kuwura-gyii mu tɔ

(Maki 9:33-37; Luka 9:46-48)

¹ Kanɛn saɲa maɲa tɔ mu, abɔlapɔ mu ba ba Yesu ase ba taase mu ye, “Ane tɔ mu, anumɔv i gye ɔkpare sɔsɔ kuwura-gyii mu tɔ?”

² Nu Yesu tɔ kebii pii ku ba yɛle bamu nsana-nsana. ³ Nu ɔ tɔwe bamu ye, “N tɔwe fane kesintin nu fɛɛ, fan dan fan man kyɛɛɛ ke fan waa fɛɛ nbii pii-pii mu, fen mɛɛ ye fan loo sɔsɔ kuwura-gyii mu tɔ kakaaku. ⁴ Imu su ɔkɔmaa mu nu ɔ biya mu n-yu kase fɛɛ kebii pii numu mu, i gye ɔkpare sɔsɔ kuwura-gyii mu tɔ.

⁵ “Nu ɔkɔmaa mu nu ɔ kɔle kebii pii fɛɛ ɔnumu mɛ kitu tɔ mu, ɔ kɔle mɛ numu. ⁶ Amaa ɔkɔmaa mu nu i kan bɔla mu su, ke nbii mu nu ba kɔle mɛ gyii fale tɔ ɔku waa alibi mu, i bɔ sa mu fɛɛ ba taa kubuu lala nmina mu ɔbɔle tɔ naa tɔv ɔv bunkyinsa tɔ.

⁷ “Dulinya numu tɔ asa, bamu laaku! Lu fɛɛ atɔ mu nu i yeɛɛ nu bɛɛ tɛye bamu kɔkɔle gyii tɔ mu, i nye akyɔ. Fale atɔ ii biti i ba, amaa ɔkɔmaa mu nu u bɔla mu su ba mu,

mu laaku. ⁸ Nii fu kɔbaa abee fu kiyaa u yege nu fu waa alibi mu, tin kumu tub. I burɔn sa fu fee fu maa taa kɔbaa abee kiyaa diye loo nkpa kakpaa to, i kyɔ fu maa su abaa anyɔ ye ayaa anyɔ ke ba taa fu tub fulɔn mu nu ki mee dun kakaaku mu to. ⁹ Nii fu kinsi u yege nu fu waa alibi mu, kyɔle kumu tub. I burɔn sa fu fee fu maa taa kinsi kulɔn loo nkpa kakpaa to, i kyɔ fu maa su ansi anyɔ ke ba taa fu tub awurufɔ fulɔn yen-yen to.”

Kiyasan lu kabulɔpu fɔyisa (Luka 15:3-7)

¹⁰ Nii Yesu towe bamu ye, “Fan baa fan da su ke fan man ku apii-pii mu to oku fee o man gye sehn. N towe fane fee bamu nbɔɔ mu nu ba bu susu mu, ii wu me-se mu nu o bu susu mu ansi to saɗa kumaa. ¹¹ Lu fee me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu ba nin ke n ba molige asa mu nu ba fɔyi mu.”

¹² Nii Yesu towe bamu ye, “Nii onyin ku kan o su nbulɔpu kilifa, nu bamu to okulɔn fɔyi mu, mine nu fii nyi maa biti o waa? O mee ye o yege adɔkpano ye akpano mu kɔbu obule to, ke o naa biti okulɔn mu nu o fɔyi mu abee? ¹³ N towe fane kesintin to nu fee, nu o kan wu mu mu, mu ansi ii biti i gyii mu su, i kyɔ adɔkpano ye akpano mu nu ba man fɔyi mu. ¹⁴ Kanin okpa maɗa su nu fane-se mu nu o bu susu mu gbaa mee biti fee apii-pii numu to okulɔn maa fɔyi.”

Nii Fu birisa nu o waa fu alibi mu, kuto nimu nu fu waa

¹⁵ “Nii fu-supu abee fu-daa kan waa fu alibi mu, kpee mu ase naa lee mu alibi mu kaapu mu fane asa nyɔ. Nii o kan nu kase sa fu mu, fu bila biya mu ba okpa danbirasa mu su numu. ¹⁶ Amaa nu o man kan nu sa mu, biti nyimisa kulɔn abee asa anyɔ tii fu n-yu su ke fen kpee mu ase. Saamu, asin mu i nye yile fee kanan mu nu Asinkyan yilasa mu i towe ye, ‘I dagaa asin kumaa i nye asa anyɔ abee asa asá be gyii

umu adanse.’ ¹⁷ Nii o man kan bila nu sa bamu mu, taa asin mu naa tub Krisito kubu mu ansi to. Nii o bila kina kunu sa bamu bire, taa mu fee odakpa osunpu abee apoo lenpoo okɔɔlepu.

¹⁸ “N towe fane kesintin fee, kuto kumaa mu nu fan nmina kase su nfu mu, lbwaare ii biti o nmina kumu susu, nu kuto kumaa mu nu fan kina kase su nfu mu, lbwaare ii biti o kina kumu susu.

¹⁹ “N bila n towe fane ye, nu fane to anyɔ ba kan waa kɔno kulɔn kule lbwaare ye bee biti kuto ku mu, Me-Se lbwaare mu nu o bu susu mu ii biti o waa sa bamu. ²⁰ Lu fee katɔn kumaa mu nu asa anyɔ abee asa asá ba gyanje me kitu to mu, n bu bamu ase.”

Kiyasan lu kiyaafole mu nu o mee su kwee mu su

²¹ Nii Pita ba Yesu ase ba taase mu ye, “Onyiripe, lu ifine nu me-birisa waa me alibi nu i dagaa fee n taa kee mu? Ilii isuno abee?”

²² Nii Yesu lee kɔno ye, “Ayee, man gye lu isuno, amaa adusuno kanin lu isuno.

²³ “Lu fee susu kuwura-gyii mu du nin fee owura ku maa biti mu ayaafole ba ba kaapu mu ako mu nu ba su mu. ²⁴ Maa piili ee taase mu ako mu, nu ba taa onyin ku biya mu. Onyin mu su owura mu kuko afulee nderebi ngbin-ngbin. ²⁵ Maa man taale ka mu, nu mu owura mu ye, ba taa maa mu-ka ye mu-bii ana ye kuto kumaa mu nu o su mu naa fe ke ba ba ka kuko mu.

²⁶ “Nii kiyaafole mu kyɔn muɗa mu amulii su kule mu ye, ‘Obɔlsa, nye kenyiita sa me, n biti n ka fu kuko maɗa kpini.’ ²⁷ Nii kiyaafole mu asin i waa mu owura mu kwee, nu o taa kuko mu kpini kee mu, nu o yege nu o nate.

²⁸ “Amaa kiyaafole mu maa lu mu, o naa wu mu birisa kiyaafole mu nu moɔ mu o su mu afulee nderebi kilifa. Nii o naa kɔta mu obule to towe mu ye, ‘Ka me kuko mu nu fu su me.’

29 “Nii mu birisa kiyaafole mu muja mu amulii su kole mu ye, ‘Nye kenyiita sa me, n biti n ka koko mu kpini.’

30 “Amaa o kina mu birisa manja kikole mu, nu o taa mu naa tii obu naa fuu saja mu nu ee bito o nye afulee ba ka mu koko mu. 31 Mu birisa ayaafole mu nu ba san mu ba maa wu kanan mu nu o waa mu birisa mu, i tooro bamu gaa nu ba naa towe asin mu kpini sa bamu owura mu.

32 “Tuto nu owura mu tu mu kiyaafole manja ba nu o towe mu ye, ‘Fu gye kiyaafole kumu to olon wuya. N taa fu koko kpini numu kee fu, kpali fee fu maa kole me su. 33 I man dagaa fu gbaa fu maa wu fu birisa mu kuwee fee kanan mu nu ngbaa me n wu fu kuwee mu?’ 34 Tuto mu onyiripe mu nye agbu gaa, nu o taa mu naa tii obu ye ba nyanla mu naa fuu saja mu nu ee bito o ka koko mu kpini.”

35 Nu Yesu towe bamu ye, “Fale nu me-se mu nu o bu susu mu ii bito o waa fane okumaa numu, amoo fu kan taa fu birisa alibi kee mu lu fu kokolo to mu.”

19

Yesu kaapu kekili kikina asin
(Maki 10:1-12)

1 Yesu maa towe numu luwe mu o lu Galile kpee Gyudeya kibaafun, Gyodan opu mu benbe. 2 Asa damante ba buu mu nu o kye bamu alo tuto.

3 Nu Farasii abi aku ba ba mu ase ba ba tub mu to ku. Ba taase mu ye, “I de okpa sa onyin fee o yile asin kumaa numu su kina mu-ka?”

4 Yesu lee kono ye, “Fan man karage Asinkyan yilasa mu to wu fee, ‘Lu npiili ase mu, lbwaare waa bamu onyin ye okyu’ nun abee?”

5 Nu lbwaare towe ye, ‘Lu fale su, onyin ii bito o yege mu-nyi ye mu-se, ke maa mu-ka ba buga ke bamu anyo ba waa kayi-wole kulun?’

6 Imu su ba man bila ba gye anyo, amaa ba gye nyumisa kulun. Kanun

su kuto mu nu lbwaare taa buga waa kokolon mu, oku o man barige umu to.”

7 Nu ba taase mu ye, “Mune su nu Mosesi sa kono ye onyin i taale sa mu-ka kekili kikina owole ke o kina mu?”

8 Yesu lee kono ye, “Mosesi sa fane okpa ye fan kina fane-ka ana, lu fee fane nkolo i bulun nun. Amaa man gye fale nu i kyina i du lu npiili ase mu. 9 N towe fane kesintin ye, nu i man gye ye okyu lu mu-kuli kamaa, nu onyin mu kina mu naa kili okyu pupwe mu, onyin mu nyita kekili.”

10 Mu abulapu mu ba towe mu ye, “Nu i kan i gye kanun nu i du okuli maa okaa nsana mu bure, nu nyumisa man kili gbaa i bo.”

11 Nu Yesu lee kono ye, “Man gye okumaa numu i taale kole fale asin kyula, amoo bamu nu ba taa asin mu sa bamu nkun. 12 Anyin aku ba bu to nu be mee taale kili, lu fee kanun nu ba kuoge bamu, nu aku moo asa i waa bamu kanun, nu aku moo ba kina kekili lu susu kuwura-gyii mu kusun su. Omu nu ee taale kole kakaapu numu kyula mu, o kole.”

Yesu su kebiti sa nbii wuribi

(Maki 10:13-16; Luka 18:15-17)

13 Tuto nu asa ku ba taa nbii wuribi ba Yesu ase ye o taa mu abaa gyaga bamu su, kole kabwaare-kole sa bamu. Amaa mu abulapu mu ba gya asa mu nu bee biya bamu mu.

14 Yesu towe ye, “Fan yege nbii wuribi mu ba ba me ase, fan man tii bamu okpa, lu fee susu kuwura-gyii mu ki gye sa asa mu nu be du fee nbii-wuribi mu lee nun.” 15 Maa taa mu abaa gyaga bamu su luwe mu, nu o lu tuto kyun.

Onyin ato wuya mu

(Maki 10:17-31; Luka 18:18-30)

16 Nu onyin ku ba Yesu ase ba taase mu ye, “Okapupu, mune kuto danbirasa nu i dagaa n maa waa ke n nye nkpa kakpaa?”

17 Yesu lee kono ye, “Mune su nu fu taase me kuto mu nu ki buron

su? Ɔku man gye ɔdanbirasa, amɔɔ lbwaare nkun. Nu fii biti fu nye nkpa kakpaa mu, buu Mosesi nbara mu.”

18 Nu ɔnyin mu taase ye, “Imɔɔ?” Yesu lee kɔnɔ ye, “ ‘Man mɔɔ, man lu fu-ka abee fu-kuli kamaa, man yuuri, man yile antɔjesa kamaa, 19 buu fu-se ye fu-nyi,’ ke ‘fu biti fu birisa fee fu n-yi.’ ”

20 Nu kɔyaafɔle mu tɔwe ye, “N buu inum kpini. Mune kutɔ i san me?”

21 Yesu lee kɔnɔ ye, “Nu fu kan fii biti ye fu baa fu du kyeekeye bire, kpee naa fe fu atɔ kpini ke fu taa afulee mu sa atiripu, fii biti fu nye kapatiye susu, ke fu lan ba buu me.”

22 Ɔnyin mu maa nu fale mu i tɔɔɔɔ mu gaa, nu ɔ lu tɔtɔ kyun lu fee ɔ su atɔ gaa.

23 Nu Yesu tɔwe mu abulapu mu ye, “N tɔwe fane kesintin ye, i bulun sa atɔ wuya fee o loo susu kuwura-gyii mu tɔ. 24 N bila n tɔwe fane ye, i buɔɔ sa nyɔɔma fee o loo baasa ɔɔ* tɔ i kyɔ atɔ wuya o loo lbwaare kuwura-gyii mu tɔ.”

25 Abulapu mu ba maa nu kanin mu, i kyinkyin bamu gaa nu ba taase abaa ye, “Kanin bire animu nu lbwaare ii biti ɔ molige numu?”

26 Yesu ku bamu nu ɔ tɔwe ye, “Nyimisa ase bire inum i mee taale waa, amaa lbwaare ase bire kutɔ kɔmaa numu i taale waa.”

27 Pita lee mu kɔnɔ ye, “Ku! A maa yege kutɔ kɔmaa numu an buu fu fale, mune nu an biti a nye?”

28 Nu Yesu tɔwe bamu ye, “N tɔwe fane kesintin ye, nu lbwaare kan bun dulinyaa pupwe, nu me, Daadimaadi Obii-nyinsa kyina me bunyaa kuwura-gya mu su, fane mu nu fan buu me mu gbaa, fen biti fan kyina nwuragya kudu anyɔ su, ke fan gyii Israyi nbunɔ kudu anyɔ mu su kuwura. 29 Nu ɔkɔmaa mu nu ɔ yege akpaara, abee pɔkyi, abee mu-se, abee mu-nyi, abee mu-bii

ana, abee adɔɔ lu me su mu, ee biti ɔ nye umu lu kulifa, ke ɔ bila nye nkpa kakpaa. 30 Amaa asa gaalaagaa mu nu ba gyankpaa mu, bee biti be sii kamaa, nu asa gaalaagaa mu nu ba bu kamaa mu, bee biti ba ba gyankpaa.”

20

Kɔngyan lu kusun awaapu ku su

1 Nu Yesu bila tɔwe bamu ye, “Susu kuwura-gyii mu ki du nin fee ɔnyin ku maa kusu kakaaku nyenyenu, ɔ naa biti asa ke ba sun kusun mu ndɔɔ tɔ. 2 Maa naa nye bamu mu, nu maa bamu ba tɔwe kyula abaa ye ee biti ɔ ka bamu kederebi kulun kake kulun ibiri mu, nu ɔ taa bamu kpee mu ndɔɔ tɔ.

3 “Kyɔwe maa waa fee kerefi akpanɔ mu, ɔ bila kpee kade mu kyiga ase naa wu aku ba maa yile ba mee waa sehn. 4 Nu ɔ tɔwe bamu ye, ‘Fane gbaa fane fan kpee naa waa kusun me ndɔɔ tɔ, ke n ka fane kutɔ mu nu ki dagaa.’ 5 Nu ba kpee.

“Kyɔwe amu nsana ye kerefi asa tɔ mu, nu ɔ bila taa aku kpee kanin. 6 Kalaatɔpwe su kyɔwe maa tiye ee mata afateɔ tɔ mu, nu ɔ bila kpee naa wu aku ba maa yile ba mee waa sehn. Nu ɔ taase bamu ye, ‘Mune i waa su nu fan yile nfu kake ibiri nu fan man su kusun.’

7 “Nu ba lee mu kɔnɔ ye, ‘Ɔku man taa ane ye a naa sun sa mu.’

“Nu ɔ tɔwe bamu ye, ‘Kanin bire fane gbaa fane fan ba kyun kpee naa waa kusun me ndɔɔ tɔ.’

8 “Kalaatɔpwe maa fɔb mu, nu ndɔɔ wuya mu tɔwe asunpu mu ɔkɔsupu ye, ‘Tu asunpu mu, ke fu ka bamu kukɔ. Piili lu bamu nu ba sii kamaa ba mu su naa fɔb bamu nu ba gyankpaa ba mu.’

9 “Tɔtɔ nu ɔ yege nu asunpu mu nu ba kpee ndɔɔ mu tɔ saɔa mu nu kyɔwe mata afateɔ tɔ mu, ba ba kɔɔle kederebi kulun-kulun mu nu i gye kake ibiri kukɔka. 10 I

* 19:24 19:24 Kebunɔ pii ku bu Gyerusalem kade tɔ mu nu bee ye. ‘Baasa ɔɔ’

maa fuv agyankpaapu mu sv mu, be nyi fee bee biti ba nye ba kyo kamaa to wuya ana mu, amaa ngbaa bamu kederebi kulun-kulun mana nu ba nye. ¹¹ Ba maa koolo kederebi kulun-kulun mu, nu be piili bee kolite bee sa ndoo wuya mu ye, ¹² 'Bamu nu ba sii kamaa ba fale bue, sana gberere nu ba sun kusun, yege anene bue an yile kyowe kenken numu sv waa kusun ibiri. Amaa ana bamu kpini nu fu ka kyekyee?'

¹³ "Nu kadoo wuya mu lee bamu oko kono ye, 'Kyemine, n man sisii fu. Man gye kederebi kulun kukoka nu maa fu an towe kyula kake ibiri kusun? ¹⁴ Imu sv taa fu kederebi nate. Kanan mu nu i pure me ye n ka asii-amaapu mu, kanun nu mana nu n biti n ka fu gbaa. ¹⁵ N man sv okpa fee n waa me kokolo biti lu me afulee sv abee? Abee fu sv kayi basa lu me kidanbirasa kiwaa sv nin?' " ¹⁶ Nu Yesu towe bamu ye, "Asii-amaapu bee biti ba biliji agyankpaapu ke agyankpaapu ba biliji asii-amaapu."

Yesu bila towe mu kelewu ye mu kikiyi asin
(Maki 10:32-34; Luka 18:31-34)

¹⁷ Yesu maa kpee Gyerusalem mu, nu o taa mu abulapu kudu anyo mu lu ikaa sv, nu o towe bamu ye, ¹⁸ "Fan nu! An kpee Gyerusalem numu, tuto nu bee biti ba naa lee me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu sa asepu bilisa ye nbara akaapupu. Ke ba bun me lewu kupwe, ¹⁹ ke ba taa me waa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu abaa to, ke ba waa me ubasasin ke ba tije me, ke ba da me mata oyu laasa sv. Amaa nke nsa ake mu, n biti n kiyi lu lewu to."

Sebedi mu-ka kuvole sa mu-bii ana
(Maki 10:35-45)

²⁰ Nu Sebedi mu-ka maa mu-bii ana anyinsa anyo mu ba ba Yesu ase, nu bamu-nyi ba munja Yesu ayaa to kole mu kuto kv.

²¹ Nu Yesu taase mu ye, "Mune nu fii biti?" Nu o lee kono ye, "Kyula sa me fee, mi nbii nnyo numu, oko o kyina fu-gyisa sv ke oko moo o kyina fu-bina sv fu kuwura-gyii mu to."

²² Nu Yesu towe bamu ye, "Fan man nyi kuto mu nu fen kole fale. Fen taale gyii aworofu mu nu n biti n gyii mu?"

Nu ba lee kono ye, "Eehn, an taale."

²³ Tuto nu Yesu towe bamu ye, "Fen taale gyii aworofu mu nu n biti n gyii mu, amaa n man sv okpa fee n lee omu nu ee biti o kyina mi-gyisa sv abee me-bina sv. Ikyinakpa inumu i gye sa bamu nu me-se wula lojo yila sa bamu mu."

²⁴ Abulapu kudu mu nu ba san mu, ba maa nu inumu mu, ba nye agbu waa Gyemisi maa mu-supu Gyon. ²⁵ Nu Yesu tu bamu ba buga nu o towe bamu ye, "Fen nyi fee dulinyaa numu to agyankpaapu mu bee kaapu bamu olon asa sv, nu alulunpu gbaa bee kaapu bamu olon asa sv. ²⁶ Amaa fane fane to bue, i man dagaa i maa waa kanun. Nu fane to oko kan ii biti kubilisa mu, i dagaa maa waa fane kyaafole, ²⁷ nu fane okumaa mu nu ee biti fee o waa ogyankpaapu mu, i dagaa maa waa fane kinye, ²⁸ fee kanan mu nu me, Daadimaadi Obii-nyinsa gbaa n man ba nin ke ba sun me, amaa n ba nin ke n ba sun, ke n taa me nkpa kee, ke i ka asa gaalaagaa alibi kuko."

Yesu kiky agyaatanapu anyo
(Maki 10:46-52; Luka 18:35-43)

²⁹ Yesu maa mu abulapu ba maa lu Gyeriko kade to mu, asa gaalagaa ba buu bamu. ³⁰ Tuto mu, agyaatanapu anyo kv ba te okpakaa, nu ba nu fee Yesu u kyon mu, ba kuusi tu mu ye, "Onyirpe, Dawidi kanaana-bii, wu ane kowee?"

³¹ Nu asa mu ba punte bamu sv ye ba bun bamu nno sv, amaa ba kuusi kenken ye, "Onyirpe, Dawidi kanaana-bii, wu ane kowee."

³² Nii Yesu yile nii o tii bamu, nii o taase bamu ye, "Mune nii fen biti fee n waa sa fane?"

³³ Nii ba lee kono ye, "Onyiripe, an biti fee ane ansi i bugi nin."

³⁴ Nii Yesu wu bamu kowe nii o mata bamu ansi. Opula mana to nii bamu ansi i bugi nii ba buu Yesu.

21

Yesu loo Gyerusalem fee Owura

(Maki 11:1-11; Luka 19:28-40; Gyon 12:12-19)

¹ Yesu maa mu abulapu ba maa tiri Gyerusalem to, nii ba fuu Betifage kade to mu nii ki bu Olifu kibii-bi mu ase mu, Yesu sun mu abulapu anyo, ² nii o towe bamu ye, "Fen kpee kade-bi mu nii ki bu fane ansi to mu, fen biti fen wu kuruma ku maa kyaa toto maa mu-bii. Fan saje bamu biya me. ³ Nii oku kan taase fane kuto ku mu, fan towe mu ye, 'Onyiripe Yesu ii biti bamu.' Nii ee biti o yege fan taa bamu biya me."

⁴ Inimu i waa kanin nin ke asin mu nii lbwaare bola mu otowepu su towe yila mu i ba to. Asin mu i gye ye,

⁵ "Towe Siyon abii mu ye,
    'Fan ki, fane owura u ba fane ase,
O du bohni nii o te kuruma su,
    kesintin to o te kuruma kadanba su.' "

⁶ Mu abulapu mu ba naa waa fee kanan mu nii Yesu sa bamu kono ye ba waa mu. ⁷ Ba taa kuruma ye mu-bii mu ba, nii ba taa bamu ato bunsu gyaga bamu su, nii Yesu dii kyuna kadanba mu su. ⁸ Asa damante ba taa bamu ato bunsu tubu kigbenbi su, nii aku mo ba kyate iyu n-yaabi worige kigbenbi mu su. ⁹ Asa damante mu nii ba bu mu ansi to mu, ye bamu nii ba buu mu mu be kuusi be towe ye,

"Hosana* i gye sa Owura Dawidi kanaana-bii mu."

"Kusee i gye sa omuni ee ba Onyiripe kitu mu su!"

"Hosana i gye sa lbwaare mu nii o bu susu."

¹⁰ Yesu maa loo Gyerusalem kade mu to mu, kade mu kpini koole olanba, nii asa be taase ye, "Animu nin?"

¹¹ Nii sakyu mu ba lee kono ye, "Onimu i gye Yesu, lbwaare otowepu mu nii o lu Nasareti kade to nii ki bu Galile kibaafon mu."

Yesu gya asa lu Kabwaare-sunkpa aye

(Maki 11:15-19; Luka 19:45-48; Gyon 2:13-22)

¹² Yesu loo kabwaare-sunkpa aye mu opula, nii o gya asa mu nii be fe, ye bamu nii be so mu kpini lu toto. O bala afulee akyerepu mu iteeburu ye alopo afepu mu ibenkyii bun.

¹³ Nii o towe bamu ye, "Ba kyuroo waa Asinkyan yilasa mu to ye lbwaare ye, 'Bee biti ba ti me kupaara ye kabwaare kolekpa', amaa fan taa toto biliji bamu nii be yuuri olon su obaalakpa."

¹⁴ Agyaatanapu ye ayaa ye abaa wusa wuya ana ba ba mu ase kabwaare-sunkpa aye mu to, nii o kye bamu alo. ¹⁵ Amaa lbwaare asepu abulisa ye nbara akaapupu ba maa wu ato kyinkyinsa mu nii o waa, ye nbii mu kikuusi kabwaare-sunkpa aye be towe ye, "Hosana i gye sa Dawidi mu kanaana-bii mu", nii ba nye agbu.

¹⁶ Nii ba taase mu ye, "Fu nu asin mu nii nbii mu be towe mu?"

Nii Yesu lee kono ye "Eehn, fan man pita kale lu Asinkyan yilasa mu to ye,
'Fu kaapu nbii ye nbii wuribi ye ba yin fu.' "

¹⁷ Nii o lu toto kpee Betani kade to nii o de toto.

Yesu towe nno waa figi oyu mu (Maki 11:12-14, 20-24)

* 21:9 21:9 Hosana kase i gye molige ane.

18 Lu kaake nyenyenfuu Yesu maa bwii ee kpee Gyerusalem mu, akun u moo mu. 19 Maa wu figi oyu maa yile okpa kaa mu o kpee kumu ase, amaa o man wu sehn kumu su amoo afatee nkun. Nu o towe kumu ye, "Fu man bila ye fu soyi abi kpini-kpini!" Opula to nu oyu mu wule.

20 Abulapu mu ba maa wu kanin mu, i kyinkyin bamu. Nu ba taase ye, "Nene su nu figi oyu mu wule bilen kanin?"

21 Yesu lee kono ye, "N towe fane kesintin ye, nu fan kan koole me gyii, nu fan man gyii umooe mu, man gye ye fen biti fan taale waa koto mu nu ki waa figi oyu numu nkun. Amaa fen taale towe kibu numu ye, 'Kusu lu nfu naa tiye opu to,' ke i waa kanin. 22 Nu fan kan koole me gyii mu, fen biti fan nye koto kumaa mu nu fan kule kabwaare-kule to mu."

Ba taase Yesu katin mu nu o nye mu olon lu

(Maki 11:27-33; Luka 20:1-8)

23 Yesu loo kabwaare-sunkpa aye mu. Maa bu toto ee kaapu mu, lbwaare aseepu abulisa ye kade mu abulisa ba ba mu ase, nu ba taase mu ye, "Mune olon nu fu su fu waa ato numu? Nu anumu i sa fu fale olon."

24 Yesu lee kono ye, "Ngbaa me n biti n taase fane asin ku, nu fan kan lee me kono mu, n biti n towe fane olon mu nu n su n waa inumu. 25 Gyon kekyugyee mu, fine nu ki lu? I kyina lu susu nin abee i lu asa ase nin?" Ba towe bamu wule-wule to ye, "Nu an kan towe ye, 'Ki lu susu nin', ee biti o taase ane ye, 'Nu mune i waa nu fan man koole mu gyii?'" 26 Amaa an kan towe ye, 'Ki lu asa ase mu', an sile asa mu kufuu, lu fee bamu kpini ba koole gyii fee Gyon kyina o gye lbwaare otowepu nin."

27 Imu su ba lee Yesu kono ye, "A man nyi."

Nu o towe bamu ye, "Kanin bure ngbaa me, n mee ye n towe fane olon mu nu n su n waa inumu."

Kinasan lu ose ku ye mu-bii ana anyo su

28 Nu Yesu taase bamu ye, "Imu nu n biti n towe fale, nene i gye fane nfeere? Jnyin ku i kyina o bu to nu o su nbii-nyinsa anyo. O kpee ogyankpaapu mu ase naa towe mu ye, 'Mi-bii, ndaga kpee me kadoo mu to naa sun kusun.'

29 "Nu o lee kono ye, 'N mee ye n kpee.' Amaa kamaa to mu o kyeege mu nfeere nu o kpee.

30 "Nu ose mu kpee mu-bii banban mu ase naa towe mu kanin asin kulon mana. Nu o lee kono ye, 'Nse, n biti n kpee.' Amaa o man kpee.

31 "Bamu anyo mana, anumu i waa koto mu nu mu-se ii biti?"

Nu ba lee kono ye, "Ogyankpaapu mu."

Nu Yesu lee towe bamu ye, "N towe fane kesintin ye, apoo lenpoo akoolapu ye agyamilo-kyu bee gyankpaa fane bee loo lbwaare kuwura-gyii mu to. 32 Lu fee Gyon ba fane ase nin ye o ba kaapu fane ikpa kyigisa okpa, nu fan man koole mu gyii, amaa lenpoo akoolapu ye agyamilo-kyu ba koole mu gyii. Nu halu fan maa wu inumu kamaa to mu, fan man yeege alibi kiwaa ke fan koole mu gyii."

Kinasan lu paa agyipu mu su

(Maki 12:1-12; Luka 20:9-19)

33 Nu Yesu towe bamu ye, "Fan bila nu kinasan ku. Jnyin ku kyina doo oyu soyi abisa. Nu o nmina iyu kyaaboo kumu, nu o kuu wayin onyiyekpa obo kudoo mu to, nu o poyi opula mu nu akusupu bee dii bee ku kudoo mu su. Nu o taa kudoo mu waa paa agyipu ku abaa to, nu o kpee osuwule ku su. 34 Kitije sana maa fbu mu, nu o sun mu ayaafole ye ba kpee paa agyipu mu ase naa koole mu ogyikpa mu nu ee biti o nye mu biya mu.

35 "Nu paa agyipu mu ba kitaa mu ayaafole mu, nu ba dayi oku,

nu ba mɔɔ ɔku, nu ba twu ɔsasapu mu abuu. ³⁶ Nu o bwii sun mu ayaafɔle aku nu ba kyɔ bamu nu ɔ gyankpaa sun mu, nu paa agyipu mu ba waa bamu fɛɛ kanan mu nu ba waa abanban mu. ³⁷ Laalaalɔwe mu, o sun mu-bii-nyinsa bamu ase tɔwe ye 'Bee biti ba taa beɛɛɛ sa mi-bii.'

³⁸ "Amaa paa agyipu mu ba maa wu mu-bii maa ba mu, ba tɔwe abaa ye, 'Ɔnumu i gye kapatiye ogyipu mu'. Fan ba ke a mɔɔ mu ke a taa mu kapatiye mu. ³⁹ Imu su ba kɔtaa kebii mu, bute mu lu kadɔɔ mu tɔ, nu ba mɔɔ mu.

⁴⁰ "Imu su, nu kadɔɔ wuya mu kan ba mu, mɛne nu ee biti ɔ waa paa agyipu mu?"

⁴¹ Nu ba lɛɛ kɔnɔ ye, "I waa kanan kɔmaa ee biti ɔ mɔɔ kanɔn asa libi maɲa, ke ɔ taa kadɔɔ mu sa paa agyipu pupwe ku, mu nu bee biti ba baa beɛ sa mu mu ogyikpa lu adɔɔ-gyito mu tɔ kitɔɲe saɲa."

⁴² Nu Yesu taase bamu ye, "Fan man pɔta kale Asɔnkyan yɔlasa mu tɔ ye,

'Kubuu mu nu apɔyɔpu ba kina mu, kumu i ba bilɔɲi kibɔntɔnbulɔntɔ kubuu kpare mu nu ki su obu mu tɔ.

Ɔnyɔɔɔpe mu i waa ɔnumu, nu i kyinkyin anɛ.'

⁴³ "Imu su n tɔwe fane ye, lbwaare ii biti ɔ taa mu kuwura-gyii mu lu fane ase, ke ɔ taa sa asa mu nu bee biti ba waa mu kebiti mu. ⁴⁴ Ɔkɔmaa mu nu ɔ tiye kubuu numu su mu, ii biti o boyi tɔ buriburi, amaa ɔmu nu ki lu tiye mu su mu, ii biti ɔ patiye tɔ." ⁴⁵ lbwaare aseepu abilisa ye Farasii abi ba maa nu Yesu anasan mu, ba bu fɛɛ bamu asɔn nu ɛɛ tɔwe. ⁴⁶ Ba biti ɔkpa mu nu ba taa kɔtaa mu, amaa ba sɔle sakyɔ mu, lu fɛɛ asa mu be nyi maa gye lbwaare ɔtɔwɛpu nɔn.

22

*Kɔɲasan lu kɔkyɔfo
kensi-gyii su
(Luka 14:15-24)*

¹ Nu Yesu bila taa anasan tɔ tɔwe sa asa mu ye, ² "Sɔsu kuwura-gyii mu du nɔn fɛɛ, owura ku maa waa kɔkyɔfo kensi-gyii lala sa mu-bii-nyinsa. ³ Nu o sun mu ayaafɔle ye ba kpee naa tu bamu nu ɔ da kɔbaa tu bamu ye ba be kensi-gyii mu tɔ, amaa ba kina ki ba.

⁴ "Tɔtɔ nu ɔ bila sun ayaafɔle aku tɔwe bamu ye, 'Fan naa tɔwe bamu nu n da kɔbaa tu mu fɛɛ n kuɔla lɔwe. N mɔɔ inaate gbelu ye akpensen-kpesen mu nu ba su nfo, nu n kuɔla kɔtɔ kɔmaa lɔwe. Fan ba kɔkyɔfo kensi-gyii mu tɔ.'

⁵ "Amaa asa mu nu ɔ da kɔbaa tu mu, ba man tɔwe mu. Aku ba kyɔn bamu ndɔɔ ana tɔ, nu aku mɔɔ ba kyɔn asun tɔ. ⁶ Nu bamu nu ba san mu mɔɔ ba kɔtaa owura mu ayaafɔle mu dayi nu ba mɔɔ bamu. ⁷ Owura mu nye agbu gaa. Nu o sun mu anaakɔpu, nu ba naa mɔɔ kanɔn amɔɔpu maɲa nu ba tuwa bamu kade.

⁸ "Tɔtɔ nu ɔ tɔwe mu ayaafɔle ye, 'N lɔwe kɔkyɔfo kensi-gyii agyito mu, amaa bamu nu n da kɔbaa tu mu, ba man tɔwe, imu su ba man dagaa agyito mu kigyii. ⁹ Kanɔn su fan loo kade tɔ kpee agbenbi su, naa tu ɔkɔmaa mu nu fen wu mu ba kɔkyɔfo kensi-gyii mu tɔ.' ¹⁰ Imu su ayaafɔle mu ba lu kpee agbenbi su ye katɔn kɔmaa nate tu ɔsa kɔmaa mu nu ba wu, asa adanbirasa ye alibi kpini buga tɔ, nu asa ba ba bola kɔkyɔfo lenbu mu.

¹¹ "Amaa saɲa mu nu owura mu ba ku lenbu mu tɔ mu, o wu ɔnyɔn ku maa man bun kɔkyɔfo tɔ ato bunsu. ¹² Nu owura mu taase ɔnyɔn mu ye, 'Kyemɔne, nene nu fu waa fuɔ nfu yege fu man bun kɔkyɔfo ato bunsu?' Amaa ɔnyɔn mu man taale bugi kɔnɔ.

¹³ "Imu su owura mu tɔwe mu ayaafɔle ye, 'Fan nmina mu abaa ye ayaa, ke fan lɛɛ mu tɔɔ nbwama kɔtentenbiri mu tɔ, tɔtɔ nu kusu ye anobi kidunji bu.' "

14 Nii Yesu lɔwɛ yɛ, “Ba tii asa gaalaagaa, amaa gberɛɛ fale nii ba lɛɛ.”

Lenpoo kika asin

(Maki 12:13-17; Luka 20:20-26)

15 Inimɔ kamaa mu, Farasii abi ba naa gyanɛ nmina kanan mu nii ba sɔɔ mu ɔɔɔɔ lu mu asin tɔwɛsa tɔ. 16 Tutɔ nii ba sun bamɔ abɔlapɔ yɛ owura Herodi kamaa tɔ abi kpee Yesu ase. Ba tɔwɛ mu yɛ, “Ɔkaapɔɔɔ an nyi fu maa gye kesintin gyipu, nii fu kaapɔ asa lbwaare asin bɔla kesintin ɔkpa sɔ, yɛɛ fu mɛɛ tɔwɛ lu nfeere mu nii asa bɛɛ fɛ, nii fu mɛɛ ki nyimisa kikpare sɔ. 17 Imu sɔ an biti a nu lu fu ase yɛ, i de ɔkpa fɛɛ a ka lenpoo sa Roma abi Owura Kasaro, abɛɛ a man ka?”

18 Amaa Yesu maa wɔla o nyi bamɔ nfeere libi sɔ mu, ɔ tɔwɛ bamɔ yɛ, “Fane kebunbun ansi wuya ana! Mine waa sɔ nii fen sɔɔ mɛ ɔɔɔɔ? 19 Fan taa kederebi mu nii fen sɔ fen ka lenpoo mu kaapɔ mɛ.” Nii ba taa kederebi mu ba sa mu. 20 Nii ɔ taase bamɔ yɛ, “Animɔ foto yɛ kitu i gyan kimu sɔ fale?”

21 Ba lɛɛ kɔnɔ yɛ, “Owura lala Kasaro.” Imu sɔ, Yesu tɔwɛ bamɔ yɛ, “Kutɔ mu nii ki gye Kasaro lɛɛ mu, fan ka sa Kasaro, nii kutɔ mu nii ki gye lbwaare lɛɛ mu, fan taa sa lbwaare.”

22 Ba maa nu fale sɔ mu, i waa bamɔ kɔyan, nii ba yɛɛ mu, nii ba nate kyɔn.

Kekili yɛ kekyini lu

lewu tɔ asin

(Maki 12:18-27; Luka 20:27-40)

23 Kanin kake kulɔn maɔa mu Sadusi abi aku ba ba Yesu ase. Sadusi abi ba gye Gyiwu abi mu nii bɛɛ kaapɔ yɛ kikyini ba nkpa tɔ ku man bu tɔ. 24 Ba ba taase mu yɛ, “Ɔkaapɔɔɔ, anɛ naana Mosesi kikaapɔ mu tɔ mu, ɔ tɔwɛ yɛ, nii ɔnyin kan kili nii ɔ man kɔɔɛ nii o wu mu, i dagaa mu-supu maa bwii kili okulapu-kyu mu, ke ba kɔɔɛ nbii sa olewupu mu. 25 To! Ɔnyin ku maa mu-supu ana asunɔ ba kyina ba bu anɛ ase nfu. Ɔbilisa

ase mu kili nii o wu, yɛɛ ba man kɔɔɛ nbii, nii mu-supu mu taa okulapu-kyu mu kili. 26 Kanin maɔa nii ɔnyɔsapɔ mu yɛ ɔsasapɔ gbaa ba kili mu, halu naa fu osunɔsapɔ mu. 27 Laalaalɔwɛ mu, ɔkyu mu gbaa ba wu. 28 Saamu, kake lala mu nii asa bee biti ba kyini lu lewu tɔ ba nkpa tɔ mu, anyin asunɔ banimɔ tɔ mu, anumɔ mu-ka i gye ɔkyu mu? Lu fɛɛ bamɔ kpini ba kili mu.”

29 Yesu lɛɛ bamɔ kɔnɔ yɛ, “Fan foyi ɔkpa! Lu fɛɛ fan maa man nu Asinkyan yɔlɛsa mu kase, nii fan man nyi lbwaare ɔɔn mu sɔ. 30 Kpalɔ fɛɛ saɔa mu nii alewupu bee biti ba kyini ba nkpa tɔ mu, asa ba mɛɛ yɛ ba kili, amaa bee biti ba baa ba du nin fɛɛ lbwaare nbɔɔ mu nii ba bu sɔsɔ mu. 31 Amaa lu alewupu kikyini ba nkpa tɔ asin mu, fan man kale wu asin mu nii lbwaare tɔwɛ sa fane mu nin? 32 Ɔ tɔwɛ yɛ, ‘Mɛ i gye Abraham lbwaare yɛ Isaki lbwaare yɛ Gyekobu lbwaare.’ Inimɔ i kaapɔ nin fɛɛ, asa banimɔ ba maa wu gbaa mu ba san ba gye asa kɔsa lbwaare ase, nii ɔ gye bamɔ lbwaare, man gye alewupu lɛɛ.”

33 Sakyɔ mu maa nu fale mu, mu kikaapɔ mu i waa bamɔ kɔyan.

Nbara mu tɔ kikpare

(Maki 12:28-34; Luka 10:25-28)

34 Amaa Farasii abi mu ba maa nu fɛɛ, Yesu man yɛɛ nii Sadusi abi mu ba nye bugi kɔnɔ mu, ba tii abaa gyanɛ. 35 Nii bamɔ tɔ ɔku mu nii ɔ gye nbara onyipu mu taa asin taasesa sɔɔ Yesu ɔɔɔɔ.

36 Ɔ taase mu yɛ, “Ɔkaapɔɔɔ, lbwaare nbara mu tɔ mu, kimomɔ i gye kikpare?” 37 Yesu lɛɛ mu kɔnɔ yɛ, “Taa fu kɔkɔlɔ yɛ fu kala yɛ fu nfeere kpini nye kebiti sa fu-Nyiripe lbwaare.’ 38 Kinimɔ i gye nbara mu tɔ kigyankpaasa yɛ kikpare. 39 Nii kinyɔsapɔ mu du nin fɛɛ kimu. Imu i gye yɛ, ‘Nye kebiti sa fu tɔmaa fɛɛ fu n-yu.’ 40 Mosesi nbara mu kpini yɛ lbwaare atɔwɛɔ asin kaapɔsa mu i yɔle nbara nnyɔ nimu sɔ nin.”

*Anımu mu-bii i gye
Krisito nımu?*

(Maki 12:35-37; Luka 20:41-44)

⁴¹ Farasii abi ba maa ba gyanɛ mu, Yesu taase bamu ye, ⁴² “Mıne nfeere nu fan su lu Krisito mu su? Anımu kanaana-bii i gye mu?”

Nu ba lee konu ye, “Owura Dawidi kanaana-bii.”

⁴³ Nu Yesu taase bamu ye, “I waa nene su nu Kayaayu to Dawidi tu mu ye, ‘Onyiripe?’ Lu fee Dawidi towe ye,

⁴⁴ ‘Onyiripe mu towe me-Nyiripe ye, “kyina me kɔbaa gyisa su, naa fuɔ saɔa mu nu n biti n taa fu dɔn ana waa fu ayaa kase.” ’

⁴⁵ Nu Owura Dawidi maa tu Krisito ye, ‘Me-Nyiripe’ mu, nene su nu ee bila taale waa mu kanaana-bii?”

⁴⁶ Bamu oku man taale bugi konu towe asin aku, nu lu kanin kake maɔa taa kyɔn, oku man bila taale yile to taase mu asin-taasesa ku.

23

*Nbara akaapɔɔ ye
Farasii abi kikaapɔ man
gye bamu awaasa*

*(Maki 12:38-40; Luka 11:37-52,
20:45-47)*

¹ Nu Yesu towe kubu damante ye mu abɔlapu mu ye, ² “Nbara akaapɔɔ ye Farasii abi mu ii yii ane naana Mosesi ayaa to bee lee nbara mu kase. ³ Imu su kutu kɔmaa mu nu ba towe fane ye fan waa mu, fan nu sa bamu ke fan waa. Amaa fan man waa ato mu nu bee waa mu, kpali fee be mee buu ato mu nu bee towe fane mu su. ⁴ Bee nmina usula budusa nin bee sa asa ye ba sula, amaa bamu gbaa-gbaa bamu bire, ba mee ye ba taa bamu kɔbaa-bi kye asa mu to ke ba sula.

⁵ “Nu kutu kɔmaa mu nu bee waa mu, bee waa ke asa ba nye wu bamu. Nu ba kyɔɔ abwaaresin gyaga owule su, nu ba taa imu mata bamu asikpu ye abaa su, nu ba waa bamu ikaale nno ayolobi bunswisa.

⁶ Nu ba kpee kigyii nsare to abee kabwaare kole igyanekpa to mu,

ikyɔnakpa kpare-kpare nu bee biti ba kyina. ⁷ Nu bee biti fee okɔmaa mu nu o gyanɔ bamu kade to mu, o gyɔɔ fwaala bamu, nu ba bila bee biti asa ba tu bamu ye ‘Akaapɔɔ.’

⁸ “Amaa fane fane bire, fan man yege ba tu fane ye, ‘Akaapɔɔ,’ kpali fee fan su okaapɔɔ kulɔn nin, fane kpini fan gye asupu ye adaa nin. ⁹ Fan man tu oku ye ‘Ose’ dulinyaa nımu to, lu fee Ose kulɔn nu fan su, nu mu i bu susu mu.

¹⁰ Abee fan man yege ba tu fane oku ye ‘Okaapɔɔ,’ kpali fee Okaapɔɔ kulɔn nu fan su, nu mu i gye Krisito mu. ¹¹ Omu nu o gye obɔlisa fane to mu, i dagaa maa gye fane kyaafole.

¹² Lu fee okɔmaa mu nu o kusaa mu n-yu susu mu, lbwaare ii biti o biya mu kase, nu okɔmaa mu nu o biya mu n-yu kase mu, lbwaare ii biti o kusaa mu susu.

*Nbara akaapɔɔ ye
Farasii abi bamu laaku*

¹³ “Fane nbara akaapɔɔ ye Farasii abi, fan gye kebunbun ansi wuya ana, fane laaku. Lu fee fen tii asa okpa kanan mu nu ba man nye loo susu kuwura-gyii mu to. Fane gbaa-gbaa fane fen mee loo to, nu fen mee yege bamu nu bee biti ba loo mu, ba nye loo to. ¹⁴ Fane nbara akaapɔɔ ye Farasii abi, fan gye kebunbun ansi wuya ana, fane laaku. Lu fee fen puni akulapu-kyu fen gyii bamu akpaara, yege fen kole kabwaare-kole bunswisa, ke asa ba nye wu ye fen sun lbwaare kyeekyee. Lu fale su mu fane kusɔ bɔte ii biti i baa i kyɔ gaa.

¹⁵ “Fane nbara akaapɔɔ ye Farasii abi, fan gye kebunbun ansi wuya ana, fane laaku. Lu fee fen nate nkyu su ye nde-nde su, ke fen nye kyeege nyimisa kulɔn o ba sun lbwaare kanan mu nu fen sun mu. Amaa nu fan kan nye mu mu, fen waa osa mu o dagaa awɔɔfo fulɔn yen-yen to lu unyɔ fee fane.

¹⁶ “Fane akaapɔɔ mu nu fen du fee agyaatanapɔ nu fen gyankpaa asa mu, fane laaku. Lu fee fen kaapɔ

ye, 'Nii oku taa kabwaare-sunkpa aye mu bo ntan mu, i man gye sehn, amaa nii o kan taa kabwaare-sunkpa aye mu to suwa bo ntan mu, i dagaa maa buu ntan mu su.' 17 Fane agyaatanapu melensipu! Suwa mu i kyoo abee kabwaare-sunkpa aye mu? Nii man gye suwa mu maa bu kabwaare-sunkpa aye mu to su nii suwa mu biliji lbwaare lee abee? 18 Nii fan bla towe ye, 'Nii oku taa saraga kaswu bo ntan mu, i man gye sehn, amaa nii o kan taa kakee mu nii ki gyan saraga kaswu mu su bo ntan mu bire, i dagaa maa buu ntan mu su.' 19 Fane agyaatanapu banumu! Kakee mu i kyoo abee saraga kaswu mu? Nii man gye kakee mu maa gyan saraga kaswu mu su nii ki ba biliji lbwaare lee abee? 20 Imu su okumaa mu nii o taa saraga kaswu bo ntan mu, o taa kaswu mu maa kuto kumaa mu nii ki gyan kumu su mu bo ntan numu. 21 Nii okumaa mu nii o taa kabwaare-sunkpa aye mu bo ntan mu, o taa kumu ye lbwaare mu nii o bu kumu to mu bo ntan numu. 22 Nii okumaa mu nii o taa susu bo ntan mu, o taa susu kuwura-gya ye omu nii o te kumu su mu bo ntan numu.

23 "Fane nbara akaapupu ye Farasii abi, fan gye kebunbun ansi wuya ana, fane laaku. Lu fee fen barige fane upu ato, fee akate, ye gaabu, ye akolonku ntun kudu-kudu, nu fen taa umu ketun kulon-kulon fen sa lbwaare, amaa fen mee towe asin kaapusa kpare mu nu i bu nbara mu to, fee kigyii asin umu okpa su, kuwee kuwu, ye kikoolle-gyii danbirasa. Fale ato numu i dagaa fan maa waa, yege fen taa ntun kudu su kutun kulon mu fen sa lbwaare. 24 Fane agyaatanapu agyankpaapu! Fen taale fen wu kisusonbi ke fen fura mu foyi, amaa fen miye nyooma.

25 "Fane nbara akaapupu ye Farasii abi, fan gye kebunbun ansi wuya ana, fane laaku. Lu fee fen fwu fane ilape ye nwe-bi nmaa

kyirekyure, yege umu ito to i gye ato mu nu fan taa kensi payi libi ye kekisi bola umu. 26 Fane Farasii agyaatanapu! Fan gyankpaa fwu nwe-bi ye ilape mu ito to, ke umu nmaa gbaa i lu kyirekyure.

27 "Fane nbara akaapupu ye Farasii abi, fan gye kebunbun ansi wuya ana, fane laaku. Lu fee fan du nin fee nkyan mu nu ba poyi nu ba fuuli umu su parepare, nu i buron yege umu ito to bire, abuni awuya ye ato mu nu i gyoo i bola umu to. 28 Kanin mana nu fan du. Asa ansi su mu, fan gye ikpa kyiigisa wuya ana, amaa fane nkolo to mu, fan gye kebunbun ansi ye kumu to olon wuya ana nin.

29 "Fane nbara akaapupu ye Farasii abi, fan gye kebunbun ansi wuya ana, fane laaku. Lu fee fen poyi lbwaare atowepu mu nkyan, nu fan lonjo ikpa kyiigisa wuya ana nkyan su ye odan. 30 Nii fen towe ye, 'Nii an daa an bu to ane naana ana sana mu nin, naafoo a mee ye a tii bamu su ke a moo lbwaare atowepu mu.' 31 Fane gbaa-gbaa fane ii gyii kesintin lu asin numu su ye bamu nu ba moo lbwaare atowepu mu, bamu-bii ana i gye fane. 32 Kanin bire fan tiisi lwe fane naana ana alibi kusun mu.

33 "Fane ananse ye ananse bamu-bii ana! Nene nu fen taale sile lu kipwe kibun ye awurufo fulon yen-yen numu to? 34 Kanin su, n biti n sun lbwaare atowepu ye anyaasipupu ye akaapupu fane ase. Amaa fen biti fan moo bamu aku, ke fan da aku mata iyu laasa su, ke fan dayi aku fane kabwaare-kule ogyanjekpa, ke fan gya bamu lu nde su kpee nde su. 35 Imu su kusu bite lu ikpa kyiigisa wuya ana mu nu fane asa ba kyina moo mu kpini, ii biti i ba fane su. Lu ikpa kyiigisa wuya Abeli naa fvu Barakiya mu-bii Sakariya mu nu fane Gyiwu abi ba daa moo mu, kabwaare-sunkpa aye maa saraga kaswu nsana mu. 36 N towe fane kesintin fee, umu kpini

kɔsɔ bɛtɛ ii bitɪ ɪ ba ndaga kakyɪna nɪmɔ tɔ asa sɔ.

³⁷ “Oo! Gyerusalem asa! Fane mu nu fen mɔɔ lbwaare atɔwɛpɔ, nu fen tɔv abuu fen mɔɔ bamu nu lbwaare sun fane ase mu. N kpan me n-yɪ saɲa gaalaagaa fɛɛ n bɔga fane-bii ana, fɛɛ kanan mu nu kakyaaɛ-nyi ɪ bɔga mu-bii ana ɛɛ waa mu atɛɛ tɔ mu, amaa fen mee kyula. ³⁸ Fane kɪ, lbwaare lu fane kabwaare-sunkpa aye mu, nu ki bilɪni kɪtakpan. ³⁹ N tɔwe fane nin ye fan man bila ye fan wu me naa fɔv saɲa mu nu fen bitɪ fan tɔwe ye, ‘Kusee ɪ gye sa ɔmɔ nu ɛɛ ba ɔnyɪrɪpe lbwaare kɪtɪ tɔ mu.’ ”

24

Laalaalɔwe sɪnkaala (Maki 13:1-13; Luka 21:5-19)

¹ Yesu maa lu kabwaare-sunkpa aye ee kpee mu, mu abɪlapɔ ba ba mu ase bɛɛ kaapɔ mu kanan mu nu kabwaare-sunkpa aye ibu mu i du. ² Nu ɔ tɔwe bamu ye, “Ye fan wu atɔ nɪmɔ kpini? N tɔwe fane kesintin ye halɪ kubuu kulɔn gbaa mee ye o sii kɪmɔ bɪrɪsa sɔ, ke ba man nin kɪmɔ tɔv.”

³ Yesu maa tɛ olifu kɪbɪ mu sɔ mu, mu abɪlapɔ mu nkɔn ɪ ba mu ase ba taase mu ye, “Tɔwe anɛ saɲa mu nu ɪnɪmɔ ii bitɪ ɪ ba? Nu mɪnɛ ii bitɪ ɪ baa ɪ gye fɔ kɪba mu ye laalaalɔwe mu sɪnkaala?”

⁴ Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, “Fan baa fan da sɔ, ke ɔkɔ ɔ man pɪna fane. ⁵ Lu fɛɛ asa gaalaagaa bee bitɪ ba ba me kɪtɪ tɔ ba tɔwe ye, ‘Me, ɪ gye ɔmɔ nu lbwaare wɔla lɛɛ mu’, ke ba pɪna asa gaalaagaa. ⁶ Fen bitɪ fan nu ɪkɔ sɔ kusakusa, ke fan nu ɪkɔ asɪn kata-kata, amaa fan man yege fane nkɔlɔ ɪ nmaa fane. Kanɪn atɔ maɲa ɪ dagaa ɪ maa waa, amaa ɪ mee kaapɔ fɛɛ laalaalɔwe mu tɛɛ fɔv. ⁷ Ndendemandɛ bee bitɪ ba kɔ ye ndendemandɛ, ke kuwura-gyii kɪ kɔ ye kuwura-gyii. Akɔn lala ye kase kigingyen ii bitɪ ɪ baa ɪ bɔ katɪn kɔmaa. ⁸ Inɪmɔ kpini i du nin fɛɛ kedunɪdi gyankpaasa.

⁹ “Nu bee bitɪ ba taa fane sa ke ba nyanla fane ke ba mɔɔ fane. Nu ɔsɔwɔlɛ sɔ asa kpini bee bitɪ ba kisi fane lu me sɔ. ¹⁰ Kanɪn saɲa maɲa asa gaalaagaa bee bitɪ ba bilɪni lu kɪkɔɔlɛ me gyii tɔ, ke ba lɛɛ abaa sa ke ba kisi abaa, ¹¹ nu antɪɲesa atɔwɛpɔ gaalaagaa bee bitɪ ba ba pɪna asa gaalaagaa. ¹² Lu kanan mu nu alibi kɪwaa ɪ lɔɲɔ tii sɔ sɔ mu, kɪnyɛ kebitɪ sa abaa ii bitɪ ɪ ba kase, ¹³ amaa ɔmɔnɔ ɔ yɪlɛ tɔ kenken naa lɔwɛ mu, ii bitɪ ɔ nye kamɔlɪge. ¹⁴ Nu asa bee bitɪ ba tɔwe lbwaare asɪn danbɪrasa nɪmɔ lu mu kuwura-gyii mu sɔ dulinyaa tɔ kpini, ke ndendemandɛ kpini ba nu ɪmɔ, pɔyɪ ke laalaalɔwe mu ɔ baa.

¹⁵ “ɪmɔ sɔ nu fan kan wu kɔtɔ kɪsisa mu nu kɪ bɪya alibi kɪ maa yɪlɛ kabwaare-sunkpa aye mu tɔ, fɛɛ kanan mu nu lbwaare ɔtɔwɛpɔ Daneli wɔla tɔwe yɪla lu koo dɪdaa mu, (ɪ dagaa ɔkalɛpɔ mu maa nu ɪnɪmɔ kase) ¹⁶ saamu bamu nu ba bɔ Gyudeya mu ba sɪlɛ kpee abɪ tɔ. ¹⁷ Nu ɔkɔ kan ɔ bɔ obu ketɪn tɔ mu, ɔ man kpɪlɪge ba kase naa taa kɔtɔ kɔ lu kɪkpaara sɔ. ¹⁸ Nu ɔkɔ kan ɔ bɔ ndɔɔ tɔ mu, ɔ man bwii kpee naa taa mu kaale. ¹⁹ Kanɪn nke maɲa tɔ mu, ɪtɔ wuya ana ye atalapɔ, bamu laaku. ²⁰ Fan kɔlɛ lbwaare fɛɛ fane kɪkɔsɔ sɪlɛ ɪnɪmɔ ɪ man ba waa awɔɔ saɲa, abɛɛ Kake fɔvtesa akɛ. ²¹ Lu fɛɛ kanɪn saɲa maa awɔrɔfɔ ii bitɪ ɪ baa ɪ bɔlɔn, nu awɔrɔfɔ kɔ man pɪ ba kanɪn lu koo dulinyaa npiili ase, nu ɪkɔ man bɔ tɔ ɪ bila ba kanɪn. ²² Nu lbwaare man kan tɪn nke mu sɔ bɪrɛ, naafɔɔ ɔkɔ man bɔ tɔ ɔ nye kamɔlɪge, amaa lu bamu nu ɔ lɛɛ mu sɔ mu, ee bitɪ ɔ tɪn nke mu sɔ. ²³ Kanɪn saɲa maɲa nu ɔkɔ kan tɔwe fɔ ye, ‘Kɪ, Krisito mu bɔ nfi’ abɛɛ ‘Mɔ ɪ bɔ fale’ mu, man kɔɔlɛ ɪmɔ gyii. ²⁴ Lu fɛɛ antɪɲesa Krisito ye antɪɲesa lbwaare atɔwɛpɔ bee bitɪ ba ba, ke ba waa ɪsɪnkaala lala ye adangana ke ɪ nye taale pɪna bamu nu lbwaare lɛɛ mu gbaa. ²⁵ Fan kɪ, n gyankpaa n tɔwe fane ɪnɪmɔ nin

Ɩɔyɪ kɛ ɪ ba.

²⁶ “Imu su nu oku kan towe fane ye, ‘Krisito mu ɪ lu o bu keperi su fale’ mu, fan man kpee tuto, abee oku kan towe ye, ‘Krisito mu baala nfu’ mu, fan man koole gyii. ²⁷ Lu fee, kanan mu nu bulayi ɪ wee usee lu kyowe kilu, nu bee wu kumu halu kyowe kituye mu, kanun manja nu me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu kɪba ii biti ɪ baa i du. ²⁸ Katun kumaa mu nu kuto belenbuni osa bu mu, tuto manja nu agyinbwii bee lante.

*Daadimaadi Obii-nyinsa
kɪba mu usinkaala
(Maki 13:24-31; Luka 21:25-33)*

²⁹ “Sana manja aworofɔ mu kamaa mu, opula to

‘nu kyowe ii biti o bii to,
nu obwaayi mee ye o baa o ku to,

nu akyikpebi ii biti u lu susu tiye,
ke ato kumaa mu nu ɪ bu susu mu i gyinyen.’

³⁰ “Kanun sana manja me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu sɪnkaala ii biti ɪ lu susu, nu ndendemande asa mu nu ba bu kase su mu bee biti ba boota to, fee ba maa wu me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n maa lu abwaare-wule to susu n ba ye olon ye bunyaa lala mu. ³¹ Nu n biti n sun me nɔo, ke ba fule nbile kenken, ke ba buga bamu nu n lee mu lu dulinyaa abontɔnbulon kpini.

³² “Nɔunbu, fan bu la asɪn lu figi oyu mu ase. Nu umu n-yaabi ɪ kan u Ɩɔɔge nu u lee afatee pupwe mu, fen bu fee kibule sana tiri to numu. ³³ Kanun manja nu fan wu unumu kpini mu, fan bu fee me, Daadimaadi Obii-nyinsa kɪba mu ki tiri to, fee n ba. ³⁴ N towe fane kesintin fee ndaga kakyina numu to asa ba mee ye ba wu lowe, Ɩɔyɪ ke fale asɪn numu kpini ɪ waa. ³⁵ Susu ye kase ii biti ɪ kyun, amaa me asɪn ɪ man bu to ɪ kyun.

*Oku man nyi kake abee
sana mu nu Krisito
ii biti o ba
(Maki 13:32-37; Luka 17:26-30,
34-36)*

³⁶ “Amaa lu kake mu abee kerefi mu nu unumu ii biti ɪ waa mu oku man nyi. Susu nɔo ba man nyi, halu me, Ibwaare mu-Bii mu gbaa man nyi, amoo ose mu nkun.

³⁷ Kanan mu nu ɪ kyina i du Nowa sana mu, kanun manja nu ii biti ɪ baa i du me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu kɪba sana. ³⁸ Lu fee Ɩɔyɪ ke nkyu i muuri dulinyaa mu, asa ba kyina ba maa su bee gyii yege bee nuu, anyin ye akyu bee kili, naa fu kake mu nu Nowa loo okuli mu to,

³⁹ yege ba man nyi kuto mu nu kii biti ki ba, halu nkyu ɪ ba taa bamu kpini kyun. Kanun manja nu ii biti ɪ waa me, Daadimaadi Obii-nyinsa kɪba mu sana. ⁴⁰ Anyin anyo bee biti ba baa ba bu ndoo to, n biti n taa oku ke n yege oku. ⁴¹ Akyu anyo bee biti ba baa bee koyi kubuu su, n biti n taa oku yege oku.

⁴² “Kanun su fan baa fan da su, lu fee fan man nyi kake mu nu me, fane-Nyiripe mu ii biti o ba. ⁴³ Fan baa fen nyi unumu fee, nu kɪkpaara wuya din o nyi kagyanbwe sana mu nu oyu ii biti o ba nun, naafoo o din kyina kun, ke oyu mu o man ba nye boyi loo mu kɪkpaara su yuuri.

⁴⁴ Imu su fane gbaa fane fan kuula fan gyoo, lu fee me, Daadimaadi Obii-nyinsa n biti n ba sana mu nu fan man ku me okpa.

*Kɪyaafole danbirasa ye
kɪyaafole libi
(Luka 12:41-48)*

⁴⁵ “Anumu ɪ gye kɪyaafole kesintin gyipu ye kanyaasin wuya? Mu ɪ gye omu nu mu-nyiripe taa mu waa mu ayaafole mu nu ba bu kɪkpaara su mu okusupu fee o sa bamu agyito sana kyekyee to. ⁴⁶ Ii biti ɪ baa ɪ buron sa kanun kɪyaafole manja fee mu-nyiripe maa ba tu mu yege ee waa kanun. ⁴⁷ N towe fane kesintin ye, mu-nyiripe mu ii biti

o taa mu kuto kumaa numu waa mu abaa to. ⁴⁸ Amaa a taa fee kanin kiyaafole mana libi nu o towe ye, 'Me-nyiripe ii biti o kyina tuto kyereee,' ⁴⁹ ke o piili ee dayi mu birisa ana ayaafole mu, yege ee gyii ee nuu maa atabubu. ⁵⁰ Kanin kiyaafole mana mu-nyiripe ii biti o ba kake mu nu o man ku mu okpa, ye sana mu nu o man nyi su. ⁵¹ Ee biti o bute kiyaafole mu kusu gaa, ke o gya mu naa waa kebunbun ansi wuya opula, katun mu nu bee biti ba baa bee saawu yege bee dunji bamu anobi mu."

25

Kijasan lu abite kudu mu su

¹ Nu Yesu bila bo kijasan ku ye, "Kanin sana mana mu susu kuwura-gyii mu ii biti i baa i du nin fee, abite kudu mu nu ba taa bamu ifitila lu kyun ba naa gyanja okyufo mu-kuli. ² Bamu to anu ba gye amelensipu nu anu mo ba gye anyaasipubu. ³ Nu amelensipu anu mu ba maa dan taa bamu ifitila mu, ba man taa fitila nfo kita tii su. ⁴ Amaa anyaasipubu anu mu bire ba kita fitila nfo ipurontowa to tii su. ⁵ Okyufo mu-kuli mu maa man ba bilen su mu, nsure i kita bamu, nu ba de.

⁶ "I maa ba fuu kiyiridi nsana mu, nu oku kuusi towe ye, 'Okyufo mu-kuli mu u ba! Fan lu ba gyanja mu!'

⁷ "Nu abite kudu mu kpini ba kusu diyaa bamu ifitila. ⁸ Tuto nu amelensipu mu ba towe anyaasipubu mu ye, 'Fan sa ane fane nfo mu iku, kpali fee ane ifitila to nfo i lwe.'

⁹ "Nu anyaasipubu ba lee kono ye, 'Aye! Ane gbaa ane lee i man kyokwe i fuu ana fane. Amoo, fen kpee bamu nu bee fee mu ase ke fan naa soo.'

¹⁰ "Amaa ba maa kpee ba naa soo mu, nu okyufo mu-kuli mu ba. Nu anyaasipubu anu mu nu ba kula ba gyoo mu mu, ba nye buu mu loo

kikyufo kensi-gyii kupaara mu su. Nu ba kita okunu mu tii.

¹¹ "Kamaa to abite amelensipu anu mu ba maa ba mu, ba towe ye, 'Obilisa! Obilisa! Tigi okunu mu sa ane ke a loo.'

¹² "Amaa o lee bamu kono ye, 'N towe fane kesintin fee, n man nyi fane!'

¹³ Yesu lwe ye, "Imu su fen baa fan da su, lu fee fan man nyi kake abee sana mu nu me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n biti n ba."

Kijasan lu ayaafole mu nu bamu-nyiripe sa bamu afulee mu (Luka 19:11-27)

¹⁴ Yesu bwii bo kijasan ku ye, "Susu kuwura-gyii mu ii biti i baa i du fee onyin ku maa kpee okpa, nu o tu mu ayaafole taa mu kapatye waa bamu abaa to. ¹⁵ O sa bamu kanan mu nu okumaa numu olon du. O sa oku afulee ngbin nnuu, nu o sa oku mo afulee ngbin nnyo, lan sa oku mo afulee kagbin kulon, nu o kyun mu okpa. ¹⁶ Nu kiyaafole mu nu o nye afulee ngbin nnuu mu taa piili kusun opula to, nu o nye agyaga ngbin nnuu tii su. ¹⁷ Kanin nin, nu omu nu o nye ngbin nnyo mu gbaa taa waa kusun, nu o nye ngbin nnyo agyaga tii su. ¹⁸ Amaa kiyaafole mu nu o nye kagbin kulon mu bire, taa mu-nyiripe afulee mu naa kuu pula.

¹⁹ "I maa kyereee kamaa to mu, bamu-nyiripe mu naa bwii ba, nu o tu bamu ye ba ba kaapu to kanan mu nu ba nye agyaga tii afulee mu su. ²⁰ Kiyaafole mu nu o sa mu afulee ngbin nnuu mu loo ba, nu o taa ngbin nnuu tii su sa mu. Nu o towe ye, 'Me-nyiripe, fu taa ngbin nnuu nin sa me. Ku, n nye agyaga ngbin nnuu tii su.'

²¹ "Mu-nyiripe mu yin mu towe ye, 'Fu waa kusun, fu gye kiyaafole danburasa ye kesintin gyipu. Fu gyii kesintin lu ato pii anumu su. Imu su n biti n taa ato damante waa fu abaa to ke fu ku su. Ba ke a buga gyii kensi-gyii mu nu n gyii mu!'

22 “Nu kɩyaafɔle mu nu ɔ sa mu ngbin nnyɔ mu gbaa ba, nu ɔ tɔwe ye, ‘Mɛ-nyiripe, fu taa ngbin nnyɔ nu waa mɛ abaa tɔ, kɩ, n nye agyaga ngbin nnyɔ tii su.’

23 “Mu-nyiripe mu yɩn mu tɔwe ye, ‘Fu waa kusun, fu gye kɩyaafɔle danbirasa ye kesintin gyipu. Fu gyii kesintin lu atɔ pii anumɔ su. Imu su n biti n taa atɔ damante waa fu abaa tɔ ke fu kɩ su. Ba ke a bɔga gyii kensi-gyii mu nu n gyii mu!’

24 “Tɔtɔ nu kɩyaafɔle mu nu ɔ nye kagbin kulɔn mu ba, nu ɔ ye, ‘Mɛ-nyiripe, n nyi fu asɩn ɩ maa bɔlɔn, nu fu tɩje katɩn mu nu fu man duu, nu fu kɔula fu waa ɩbɔɔta tɔ, umu nu fu man kyaale. 25 Imu su n su kufuu nu n taa afulee mu nu fu taa waa mɛ abaa tɔ mu, naa kuu umu pula. Kɩ, fu afulee ndee.’

26 “Nu mu-nyiripe mu lee kɔnɔ ye, ‘Fu gye kɩyaafɔle libi ye ɔwɔlegyɔpu. Fu nyi n maa tɩje katɩn mu nu n man duu, nu n kɔula n waa ɩbɔɔta tɔ, katɩn mu nu n man kyaale. 27 Kanɩn birɛ, naafɔɔ ɩ dagaa fɛɛ fu taa mɛ afulee mu naa yɩla afulee ɔyɩlekpa, ke n maa bwii ba fale mu, n nye mɛ afulee kibi ye agyaga tii su.’

28 “Tɔtɔ nu ɔnyiripe mu tɔwe mu ayaafɔle mu ye, ‘Fan kɔɔle afulee kagbin kulɔn mu lu mu ase, ke fen taa sa ɔmu nu ɔ nye ngbin kudu mu.

29 Lu fɛɛ ɔkɔmaa mu nu ɔ su mu, bee biti ba sa mu tii su, ke ɔ nye naa bansu, amaa ɔkɔmaa mu nu ɔ man su, nu halɩ gberɛɛ mu nu ɔ su gbaa mu, bee biti ba kɔɔle lu mu ase. 30 Fan taa kɩyaafɔle gyaga mu nu ɔ man su kyaare fale, naa tɔb kitentenbiri tumm mu tɔ. Tɔtɔ nu ee biti ɔ sawu ke o dunji mu anobi.’”

Abulɔpu ye nbwe

31 Nu Yesu bila tɔwe ye, “Sana mu nu mɛ, Daadimaadi Obii-nyɩnsa n biti n ba ye mɛ bunyaa, maa sɔsu nbɔɔ kpini mu, n biti n kyɩna mɛ kuwura-gya mu su bunyaa tɔ. 32 N biti ɩ bya ndendemande kpini ba

gyanje mi ansi tɔ, nu n biti n barige asa mu tɔ ntun nnyɔ, fɛɛ kanan mu nu atɔbwaaya ɔkparu ɩ barige nbulɔpu ɛɛ lu nbwe tɔ mu. 33 N biti n taa nbulɔpu yɩle mɛ gyisa su, ke n taa nbwe mɔɔ yɩle mɛ bɩna su.

34 “Tɔtɔ nu mɛ, mu nu n gye Owura mu n biti n tɔwe bamu nu ba yɩle mɛ gyisa su mu ye, ‘Fane ɩ gye bamu nu mɛ-Se ɩbwaare waa kusee mu, fan ba kuwura-gyii mu nu ɔ yɩla sa fane lu koo sana mu nu ɔ tɔb dulinyaa mu. 35 Lu fɛɛ akɔn ɩ maa su mɛ mu, fane ɩ sa mɛ agyito nu n gyii, bulɩfɔ maa su mɛ mu, fane ɩ sa mɛ nkyu nu n nuu, n maa gye ɔfo mu, fane ɩ kɔɔle mɛ fane aye. 36 N maa man su atɔ bunsu mu, fane ɩ sa mɛ nu n bun, n maa lo mu, fane ɩ kɩ mɛ su, n maa bu obu tiisa tɔ mu, fane ɩ bɔɔ mɛ su.’

37 “Tɔtɔ nu bamu nu bamu ukpa ɩ kyiigi mu bee biti ba lee kɔnɔ ye, ‘ɔnyiripe, sana mɔɔ nu an wu fu akɔn ɩ maa su fu, nu an sa fu agyito nu fu gyii, abɛɛ bulɩfɔ maa su fu, nu an sa fu nkyu nu fu nuu? 38 Sana mɔɔ nu an wu fu maa gye ɔfo, nu an kɔɔle fu ba anɛ aye, abɛɛ atɔ bunsu ɩ maa tiri, nu an sa fu nu fu bun? 39 Sana mɔɔ nu an wu fu maa lo, abɛɛ fu maa tii obu tiisa tɔ nu an naa bɔɔ fu su?’

40 “Nu mɛ, mu nu n gye Owura mu, n biti n lee kɔnɔ ye, ‘N tɔwe fane kesintin fɛɛ kɔtɔ kɔmaa mu nu fan waa sa mɛ asa, halɩ bamu tɔ opii gbaa mu, mɛ nu fan waa sa.’

41 “Tɔtɔ nu n biti n tɔwe bamu nu ba yɩle mɛ bɩna su mu ye, ‘Fan taa lu mɛ su, fane nu mɛ-Se ɩbwaare tɔwe nnɔ waa mu. Fan nate loo awɔrɔfɔ fulɔn yen-yen mu nu ii mee dun, nu mɛ-Se ɩbwaare deela yɩla Sɩtaane maa mu nbɔɔ mu tɔ. 42 Lu fɛɛ akɔn ɩ maa su mɛ mu, fan man sa mɛ agyito nu n gyii, bulɩfɔ maa su mɛ mu, fan man sa mɛ nkyu nu n nuu. 43 N maa gye ɔfo mu, fan man kɔɔle mɛ fane aye, atɔ bunsu ɩ maa tiri mɛ mu, fan man sa mɛ nu n bun, n maa lo, abɛɛ n maa bu obu tii tɔ mu, fan man ba bɔɔ mɛ su.’

44 “Ngbaa bamu be biti ba lee kono ye, ‘Onyuripe, saja moɔ nu an wu akun i maa su fu, abee bulifo maa su fu, abee fu maa gye ofo, abee ato bunsu i maa tiri fu, abee fu maa lo, abee fu maa bu obu tii to, nu an man kye fu to?’

45 “Nu me, mu nu n gye Owura mu n bitu n lee bamu kono ye, ‘N towe fane kesintin nun fee, kuto kumaa mu nu fan kina kwaa sa me asa, halu bamu to opii gbaa mu, me nu fan kina kwaa sa.’

46 “Tuto mu, be bitu ba naa loo kusu bute kakpaa to, amaa ikpa kyigisa wuya ana bure be bitu ba kyina nkpa kakpaa to.”

26

Ba bitu ikpa ba moɔ Yesu

(Maki 14:1-2; Luka 22:1-2; Gyɔn 11:45-53)

1 Yesu maa towe unumu kpini lwe mu, o towe mu abulapu mu ye, 2 “Fee kanan mu nu fen nyi mu, i san nke nnyo ke kanyanɛ nbunɔ kensi kigyii saja mu o fu. Saja maa nu be bitu ba lee me, Daadi-maadi Obii-nyinsa mu sa, ke ba da me mata oyu laasa su.”

3 Kanun saja manja nu asepu bilisa ye asa mu abilisa ba naa sare osepu bilisa ase mu nu bee tu ye Kayifasi mu lenbu to, 4 naa nmina kanan mu nu ba taa kanyaasin okpa su kwaa Yesu ke ba moɔ mu. 5 Amaa ba towe ye, “A man waa kanun kensi-gyii saja numu to, nu man gye kanun mu, sugure-sugure ii bitu o ba kade mu to.”

Okyu kv kyeege tulale wurige Yesu su

(Maki 14:3-9; Luka 7:36-50; Gyɔn 12:1-8)

6 Yesu maa kyina o bu Betani onyin mu nu bee tu mu ye Simon, nu o kyina o gye bootipu mu aye mu, 7 nu okyu kv taa tulale mu nu kv su ogyalin porontowa bola, ba mu ase saja mu nu o te ee gyii mu. Nu o kyeege tulale mu wurige Yesu kumu to.

8 Yesu abulapu ba maa wu kanun mu, i basa bamu nu ba taase ye, “Mune i waa nu okyu mu ii nyita tulale maa kanun? 9 Naafoo be taale fe tulale numu nye afulee damante ke ba taa umu sa atiripu.”

10 Yesu maa bu asin mu nu bee towe mu, nu o taase bamu ye, “Mune i waa nu fen tooro okyu manja? Kuto danbirasa nu o waa sa me fale. 11 Atiripu mu bure ba bu fane ase saja kumaa, amaa meeme bure n mee ye n kyina fane ase saja kumaa. 12 Maa kyeege tulale numu wurige me n-yu su mu, ee loho me n-yu ee yila mi kepula. 13 N towe fane kesintin nun fee, dulinyaa to katun kumaa mu nu ba towe asin danbirasa mu, be bitu ba towe kuto mu nu o waa fale taa nyin mu.”

Gyudasi kyula ye ee bitu

o lee Yesu sa

(Maki 14:10-11; Luka 22:3-6)

14 Nu abulapu kudu anyo mu to oku, mu nu bee tu ye Gyudasi Isikariyoti mu kpee asepu abilisa mu ase, 15 naa taase bamu ye, “N kan lee mu sa fane mu, mune nu fen bitu fan sa me?” Tuto nu ba karage afulee nderebi adisa sa mu. 16 Lu kanun saja manja taa kyun mu, Gyudasi piili ee bitu okpa mu nu o bola su lee Yesu sa.

Yesu maa mu abulapu ba gyii Kanyanɛ nbunɔ kesu kensi-gyii mu

(Maki 14:12-21; Luka 22:7-23; Gyɔn 13:21-30)

17 Bodobodo mu nu kv man su kufe tinsa kigyii kake gyankpaasa mu, Yesu abulapu mu ba ba mu ase ba taase mu ye, “Fune nu fii bitu fee a naa loho yila, ke a naa gyii Kanyanɛ nbunɔ kesu kensi-gyii mu?”

18 Nu o towe bamu ye, “Fan kpee kade mu to onyin kv ase naa towe mu ye, ‘Okapupu mu ye, Me saja tiri to. N bitu fee n maa me abulapu an bitu a ba gyii Kanyanɛ nbunɔ kensi-gyii mu fu aye.’ ” 19 Nu mu abulapu mu ba kpee naa waa kanan mu nu o towe bamu mu, nu ba waa

Kanyanɛ nbunɔ kensi-gyii mu agyito mu yila.

20 I maa fuɔ kalaatɔpwe su mu, Yesu maa mu abɔlapu kudu anyɔ mu, ba tɛ beɛ gyii. 21 Ba maa gyii mu nu Yesu tɔwe bamu ye, “N tɔwe fane kesintin fɛɛ, fane tɔ ɔku ii biti ɔ lɛɛ mɛ sa.”

22 Nu bamu nfɛere tɔ ii nyita bamu gaa, nu ba piili bɛɛ taase mu kukulɔn-kukulɔn ye “ɔnyirɛ, kesintin tɔ, man gye mɛ nu fu dɛɛ?”

23 Nu Yesu lɛɛ bamu kɔnɔ ye, “ɔmu nu maa mu abaa i buga ii loo lape kulɔn tɔ mu, ii biti ɔ lɛɛ mɛ sa. 24 Fɛɛ kanan mu nu Asɔnkyan yilasa mu i tɔwe ye mɛ, Daadimaadi Obii-nyinsa n biti n wu mu, kanɔn nu ii biti i waa. Amaa kanɔn nyimisa mu nu ee biti ɔ lɛɛ mɛ sa mu, laaku. Nu ba man da kɔuge mu gbaa nin, naafɔɔ i bɔ.”

25 Tɔtɔ nu Gyudasi mu nu ee biti ɔ lɛɛ mu sa mu gbaa taase Yesu ye, “ɔkaapɔpu mɛ nu fu dɛɛ?”

Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, “Eɛhn, kanɔn nu fu tɔwe maa?”

ɔnyirɛ agyito mu kigyii

(Maki 14:22-26; Luka 22:14-20; 1 Korinto 11:23-25)

26 Ba maa gyii mu Yesu taa bodobodo, nu ɔ fwaala lbwaare nu ɔ gyayi kumu tɔ, nu ɔ taa sa mu abɔlapu tɔwe ye, “Fan kɔɔle ke fan gyii, kinumu i gye mɛ kayi-wɔle mu.”

27 Nu ɔ taa kɔɔpu mu, nu ɔ fwaala lbwaare, nu ɔ taa sa mu abɔlapu mu tɔwe ye, “Fane kpini fan kɔɔle ke fan nuu lu kumu tɔ. 28 Kinumu i gye mɛ nkalan mu nu ki nmina lbwaare katɔwe kyula pupwe mu, nu i kyɛɛge wɔrɔge sa asa gaalaagaa alibi kita kɛɛ su. 29 N tɔwe fane nin ye, n man bila ye n nuu fale nta numu naa fuɔ kake mu nu n maa fane an biti a nuu nta pupwe mɛ-Se kuwura-gyii mu tɔ mu.”

30 Nu ba maa bu ɔlɔn lɔwe mu, ba kɔsu kyɔn olifu kibɔ su.

Yesu tɔwe yila ye Pita ii biti o kina mu (Maki 14:27-31; Luka 22:31-34; Gyɔn 13:36-38)

31 Nu Yesu tɔwe bamu ye, “Kagyanbwe numu fane kpini fen biti fan silɛ yege mɛ, fɛɛ kanan mu nu ba kyɔrɔɔ waa Asɔnkyan yilasa mu tɔ ye,

‘N biti n mɔɔ nbulɔpu ɔkrapu mu, ke nbulɔpu mu ba yaase tɔ.’

32 Amaa nu n kyini lu lewu tɔ mu, n biti n gyankpaa fane kpee Galile.”

33 Nu Pita tɔwe mu ye, “Halɔ nu ɔkumaa numu silɛ yege fu gbaa, mɛɛ mɛ n mɛɛ ye n silɛ yege fu.”

34 Nu Yesu lɛɛ mu kɔnɔ ye, “N tɔwe fu kesintin ye, kagyanbwe numu pɔyi ke kyaase ɔ bun mu, fii biti fu kina mɛ lu isa.”

35 Nu Pita lɛɛ mu kɔnɔ ye, “Halɔ beɛ biti ba mɔɔ n maa fu gbaa n mɛɛ ye n tɔwe kanɔn kpini-kpini.” Nu abɔlapu abanban mu gbaa ba tɔwe kanɔn.

Yesu kule kabwaare kule Gesemani

(Maki 14:32-42; Luka 22:39-46)

36 Nu Yesu maa mu abɔlapu mu ba kpee katɔn mu nu bɛɛ tu ye Gesemani, nu ɔ tɔwe bamu ye, “Fan kyina nfu ke n kpee fale naa kule kabwaare-kule.” 37 Nu ɔ taa Pita maa Sebedi mu-bii ana anyɔ buu mu n-yu kpee. Tɔtɔ nu mu kɔkɔlɔ nyita mu. 38 Nu ɔ tɔwe bamu ye, “Mɛ kɔkɔlɔ tɔ u kɔ mɛ lewu-lewu, halɔ ii biti i mɔɔ mɛ. Imu su fan kyina nfu tii mɛ su ke fan man dɛ.”

39 Tɔtɔ nu o nin kpee ansi tɔ gberɛɛ naa kyɔn bun ɛɛ kule kabwaare-kule ye, “Mɛ-Se, nu ii biti i waa mu, lɛɛ awɔrɔfɔ mu nu u ba mɛ su fale lu mɛ su. Amaa yege i waa fu kebiti, man gye mi kebiti.”

40 Nu o bwii ba abɔlapu asa mu ase ba tu ba maa dɛ nsure, nu ɔ taase Pita ye, “Amɔɔ fen mɛɛ taale kyina ye mɛ kerefi kulɔn yege fan man dɛ? 41 Fan kyina fan man dɛ, yege fan kule kabwaare-kule, ke fan man tiye kutɔ tɔ ku tɔ. Fane n-yaayu ii biti i waa kutɔ mu nu ki

buron, amaa fane n-yu-wule pɔɔ.”
 42 Yesu bila bwii kpee ɔlu nyosapu naa kule kabwaare-kule ye, “Me-Se, nu ɔ mee ye ɔ waa fu fee fu lee fale aworɔfo kɔɔpu numu lu me su, nu ɔ dagaa fee n gyii aworɔfo maa mu, yege fu kebiti ki waa kanin.”

43 Maa bila bwii ba abɔlapu asa mu ase mu, o be tu bamu ba maa de nsure. Lu fee ba man taale gale nsure. 44 Nu Yesu bila yege bamu nu o kpee naa kule kabwaare-kule kisasapu ee tɔwe asin kulɔn manja.

45 Nu o bwii ba mu abɔlapu ase ba taase bamu ye, “Fan san fan de fen fute nin? Fan ku, sanya mu fu fee ba taa me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu waa alibi awaapu abaa to. 46 Fan kusɔ ke a kpee. Fan ku ɔmu nu ee biti ɔ lee me sa mu tiri to.”

Ba kɔtaa Yesu
 (Maki 14:43-50; Luka 22:47-53; Gyɔn 18:3-12)

47 Maa san ee tɔwe mu, nu mu abɔlapu kudu anyɔ mu to, ɔmu nu bee tu mu ye Gyudasi mu ba tutɔ. Asa damante aku ba buu mu, yege ba su isakunde* ye agulungu. Aseepu bilisa ye asa mu abɔlisa i sun bamu. 48 Gyudasi mu nu ee biti ɔ lee Yesu sa mu, wɔla tɔwe bamu ye, “ɔnyin mu nu n dan naa baari mu to mu, mu numu, fan kɔtaa mu.” 49 Ba maa fu tutɔ mu, nu opula to Gyudasi kpee Yesu ase nu ɔ ye, “ɔkaapupu, n fwaala fu.” Nu o baari Yesu to.

50 Nu Yesu lee mu kɔnɔ ye, “Kyemine, waa kutɔ mu nu fu ba kumu su mu.” Tutɔ nu asa mu ba kyɔn naa kɔtaa Yesu to kinkin.

51 Tutɔ mu, asa mu nu ba bu Yesu ase mu ɔku bute mu sakunde lee, nu ɔ ne oseepu bilisa ase mu kɔyaafɔle kusɔ tin.

52 Nu Yesu tɔwe mu ye, “Bwiiyaa fu sakunde mu waa kumu kikufe to. Lu fee ɔkɔmaa mu nu ee kɔtaa sakunde ee kɔ mu, sakunde lewu nu ee biti o wu. 53 Fu man nyi fee n taale tu me-se, ke ɔ yege susu

nbɔɔ ngbɔn-ngbɔn kudu anyɔ ba ba opula numu to ba kye me to abee?

54 Amaa nu ɔ kan waa kanin mu, nene nu asin mu nu ba kyɔrɔɔ waa Asunkyan yilesa mu to ye ɔ dagaa ɔ maa waa mu, ɔ ba to?”

55 Tutɔ nu Yesu taase sakyɔ mu ye, “Fan taa isakunde ye agulungu fan ba kɔtaa me fee ɔsa mu nu ee kusɔ yile kibane su. Kake kɔmaa n kyina kabwaare-sunkpa aye to n kaapu, fan man kɔtaa me. 56 Amaa unumu kpini ɔ waa nin ke asin mu nu lbwaare atɔwepu ba kyɔrɔɔ yila mu ɔ nye ba umu to.” Tutɔ nu mu abɔlapu mu kpini ba sile yege mu.

Yesu yile Gyiwu abi
abilisa amu-amu mu
ansi to

(Maki 14:53-65; Luka 22:54-55, 63-71; Gyɔn 18:13-14, 19-24)

57 Bamu nu ba kɔtaa Yesu mu ba taa mu kpee Kefasi, oseepu bilisa ase mu kikpaara su, katin mu nu nbara akaapupu ye asa mu abɔlisa ba gyanɛ mu. 58 Amaa Pita buu bamu kɔyaa-kɔyaa, halu ba naa fu oseepu bilisa ase mu kikpaara su. Nu Pita sii kyina kikpaara mu akusupu mu ase, ke o wu kanan mu nu ii biti ɔ naa lbwe.

59 Aseepu bilisa ye Gyiwu abi abɔlisa amu-amu ngyanɛ mu kpini ba tɔwe kɔnɔ waa Yesu bee biti antɔjesa ba tin gyaga mu su, ke ba nye ɔkpa mɔɔ mu. 60 Antɔjesa adanse agyipu gaalaagaa ba ba tɔwe, amaa ba man nye asin mu nu ba taa gyaga mu su.

Kamaa to mu, nu anyin anyɔ aku ba lu ba yile tɔwe ye, 61 “ɔnyin numu tɔwe ye, ‘N taale boyi kabwaare-sunkpa aye numu, ke n taa nke nsa bwii pɔyi kumu.’ ” 62 Nu Oseepu bilisa ase mu kusɔ yile nu ɔ taase Yesu ye, “Fu mee ye fu lee kɔnɔ lu asin mu nu anyin numu ba su bee gyaga fu su fale?”

63 Amaa Yesu man tɔwe sehn. Nu Oseepu bilisa ase mu bwii tɔwe mu ye, “N bo lbwaare mu nu ɔ te

* 26:47 26:47 Deebi bunwɔtɔsa mu nu ki buye abaaɔn anyɔ-anyɔ.

kakpaa mu ntan ye tɔwe anɛ. Fu ɪ gye Krisito, lbwaare mu-bii mu?"

⁶⁴ Nu Yesu lee kɔnɔ ye, "Imu nu fu tɔwe mu. Amaa n tɔwe fane nun ye, lu ndaga ɪ su ii kpee mu, fen biti fan wu mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mu n maa tɛ ɔlɔnpɔ Owura lala mu gyisa su, nu fen biti fan bila wu maa lu abwaare-wɔle tɔ sɔsu n ba."

⁶⁵ Nu Oseepu bilisa ase mu kɪtaa mu kaale kyate† nu ɔ tɔwe mu ye, "Nbusaa asɪn! A man bila an biti adanse ku. Fan nu nbusaa asɪn mu nu ɔ tɔwe. ⁶⁶ Nene nu fen fe kɪmu nfeere?"

Nu asa mu ba lee kɔnɔ ye, "ɪ dagaa maa wu?"

⁶⁷ Nu ba tɔw nkyɔle waa mu ansi tɔ nu ba dayɪ mu, nu aku mɔɔ ba kpa mu itan. ⁶⁸ Nu ba tɔwe mu ye, "Krisito, nu fu gye lbwaare ɔtɔwɛpu mu, bu tɔwe anɛ, ɔsa mu nu ɔ da fu fale?"

Pita kyee ye ɔ man nyi Yesu

(Maki 14:66-72; Luka 22:56-62; Gyɔn 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Pita maa tɛ kɪkpaara mu, nu oseepu bilisa ase mu kibite ku tɔwe mu ye, "Ngbaa fu, fu tii Yesu, Kagalile-nyɪn numu su."

⁷⁰ Amaa Pita kyee bamu kpini ansi tɔ ye, "Asɪn mu nu fu tɔwe fale, n man nyi umu su gbaa kpini-kpini."

⁷¹ Maa lu kpee kewusunɔ mu, nu kibite ku mɔɔ bila wu mu, nu ɔ tɔwe asa mu nu ba yɪle tutɔ mu ye, "ɔnyɪn numu daa o tii Yesu Kanasareti-nyɪn mu su nɪn."

⁷² Nu Pita bɔ ntan kyee ye, "N man nyi ɔnyɪn maɲa gbaa kpini-kpini."

⁷³ ɪ maa waa gberɛɛ mu, nu anyɪn mu nu ba yɪle tutɔ mu ba tɔwe Pita ye, "Kesintin tɔ mu, fu gye mu abɪlapɔ mu tɔ ɔku, lu fee fu katɔwe tɔ u kaapu kanɪn."

⁷⁴ Tutɔ nu Pita tɔwe nno gyaga mu n-yɪ su, nu ɔ bɔ ntan tɔwe ye, "N man nyi ɔnyɪn maa kpini-kpini."

Opula maɲa tɔ nu kyaase bun.

⁷⁵ Nu Pita nyɪɲi asɪn mu nu Yesu daa

tɔwe mu mu, fee "Pɔyɪ ke kyaase ɔ bun mu, fii biti fu kina mɛ lu ɪ sa." Nu Pita lu ɪkaa su naa su gaa.

27

Ba biya Yesu Paleti

ansi tɔ

(Maki 15:1; Luka 23:1; Gyɔn 18:28)

¹ Kayɪ maa ke nyenyenfuu mu, lbwaare aseepu abɪlisa mu kpini ye asa mu abɪlisa mu ba buga ɲmina ye ba mɔɔ Yesu. ² Ba ɲmina mu, nu ba taa mu kyɔn, nu ba taa mu waa ɔsɔwɔle ɔkɪsɔpɔ Paleti abaa tɔ.

Gyudasi kyaga mu n-yɪ ɔfe
(Asunpu 1:18-19)

³ Gyudasi mu nu ɔ lee mu sa mu, maa wu fee ba bun Yesu lewu kupwe mu, nu o nu mu n-yɪ, nu o bwiiyaa gbityi nderebi adɪsa mu naa sa lbwaare aseepu abɪlisa ye kade abɪlisa mu. ⁴ Nu ɔ tɔwe bamu ye, "N waa alibi fee n maa lee ɔmɔnɪ ɔ man waa alibi aku mu sa fane." Nu ba tɔwe ye, "ɪnumu ɪ man gye anɛ asɪn. Fu nkɔn asɪn nɪn."

⁵ Imu su Gyudasi funti afulee mu waa kabwaare-sunkpa aye mu, nu ɔ kyɔn. Nu ɔ naa kyaga mu n-yɪ ɔfe.

⁶ lbwaare aseepu abɪlisa mu ba tase nderebi mu, nu ba tɔwe ye, "Nbara mu ɪ mee sa ɔkpa fee a taa afulee numu buga ye kabwaare-sunkpa aye afulee mu tɔ. Lu fee ɪ gye nkalan afulee nɪn."

⁷ Imu su ba tɔwe kyula abaa nu ba taa afulee maɲa naa sɔɔ nlobi apɔyɪpu ku kase, ke ba baa bee pula afɔ-kyilim tutɔ. ⁸ Kanɪn su nu bee tɪ tutɔ ye, Nkalan kase ba lu halu ndaga. ⁹ Imu asɪn mu nu lbwaare ɔtɔwɛpu Gyeremiya tɔwe mu ba tɔ. Imu ɪ gye ye, "ɪsɪrayɪ abi ba taa gbityi nderebi adɪsa mu, umu ɪ gye afulee mu nu ba tɔwe kyula ye ba taa sɔɔ mu mu, kɔnɔ. ¹⁰ Nu ba taa umu sɔɔ nlobi apɔyɪpu ku kase fee kanan mu nu ɔnyɪrɪpe mu sa kɔnɔ mu."

† 26:65 26:65 Maa kyate mu kaale fale mu, u kaapu nu fee asɪn mu ɪ tɔwɔwɔ mu gaa.

Paleti taase Yesu asin
(Maki 15:2-5; Luka 23:3; Gyɔn 18:33-38)

11 Saɲa maɲa yege Yesu yile ɔsɔwɔle ɔkɔsɔpɔ Paleti ansi tɔ, nu ɔ taase mu ye, "Fu i gye Gyiwu abi owura lala mu?"

Nu Yesu lee kɔnɔ ye, "Eehn, fee kanan mu nu fu tɔwe mu."

12 Amaa saɲa mu nu Ibwaare aseepu abilisa ye kade mu abilisa bee pwɔ mu mu, ɔ man lee kɔnɔ.

13 Nu Paleti taase ye, "Fu man nu asin pwɔsa mu nu ba sɔ bee pwɔ fu mu?" 14 Amaa Yesu man lee kɔnɔ lu asin mu nu bee sɔ bee pwɔ mu mu tɔ kɔkulɔn gbaa. Nu i kyinkyin Paleti gaa.

Ba bun Yesu lewu kɔpwe
(Maki 15:6-15; Luka 23:13-25; Gyɔn 18:39-19:16)

15 Nu i wɔla i de fee, kesu kɔnɔ kanyaɲe nbunɔ kensi-gyii kɔmaa numɔ tɔ mu, Roma abi ɔkɔsɔpɔ mu, u lee bamu nu ba tii bamu obu mu tɔ ɔkulɔn mu nu sakyɔ mu ii biti mu sa bamu. 16 Kanɔn saɲa maɲa mu, kumu tɔ ɔlɔn wuya ku kyina ɔ tii obu nu bee tu mu ye Barabasi. 17 Imu sɔ sakyɔ mu ba maa gyaɲe mu, Paleti taase bamu ye, "Animu nu fen biti n lee sa fane? Barabasi, abee Yesu mu nu bee tu mu Krisito mu?" 18 Lu fee ɔ nyi i maa gye kayɔ basa sɔ, nu ba taa Yesu waa mu abaa tɔ.

19 Paleti maa san ɔ te asin kigyii kagya sɔ mu, mu-ka sun ba tɔwe mu ye, "Man waa ɔnyɔn numu, mu nu ɔ man waa alibi aku kutɔ ku, lu fee n wu awurɔfɔ me idee tɔ ndaga gaa lu mu sɔ."

20 Amaa Ibwaare aseepu bilisa ye kade abilisa mu ba tɔwe waa sakyɔ mu ye, ba kule ye bee biti Barabasi, ke ɔ yege ba mɔɔ Yesu.

21 Nu ɔsɔwɔle ɔkɔsɔpɔ taase bamu ye, "Bamu anyɔ numu tɔ mu, ɔmɔɔ nu fen biti fee n lee mu sa fane?"

Nu ba lee kɔnɔ ye, "Barabasi."

22 Nu Paleti taase bamu ye, "Mɔne nu n waa Yesu mu nu bee tu mu ye Krisito mu?"

Nu bamu kpini ba lee kɔnɔ ye, "Da mu mata oyu laasa sɔ."

23 Nu ɔ bila taase bamu ye, "Mɔne sɔ? Mɔne alibi nu ɔ waa?"

Amaa ba lɔɲɔ kuusi kenken tii sɔ ye, "Da mu mata oyu laasa sɔ!"

24 Paleti maa wu fee ɔ mee bila taale waa asin mu sehn mu, yege i sɔ sɔgɔre-sɔgɔre u ba mu, ɔ taa nkyu fwɔ mu abaa sakyɔ mu ansi tɔ, nu ɔ tɔwe ye, "Me abaa i man tii kanyɔn numu lewu sɔ, i gye fane asin nɔn!"

25 Asa mu kpini ba lee kɔnɔ ye, "Yege mu lewu kɔsɔ bute i baa i gyan ane ye ane-bii ana sɔ!"

26 Nu ɔ taa Barabasi sa bamu. Amaa ɔ yege nu ba tiɲe Yesu awulibi, nu ɔ taa mu sa ye ba naa da mu mata oyu laasa sɔ.

Anaakɔpɔ ba waa Yesu ahin-sɔn
(Maki 15:16-20; Gyɔn 19:2-3)

27 Tutɔ nu ɔkɔsɔpɔ mu anaakɔpɔ ba taa Yesu loo bamu opula, nu ba tu anaakɔpɔ mu kpini ba kyaabɔɔ Yesu. 28 Ba bugi mu kaale mu, nu ba taa kaale pipee bunswɔsa ku ba bun mu, 29 nu ba taa iwii bɔɔ fee kuwura-wurɔ gyaga mu kumu sɔ, nu ba taa owura kikpebi waa mu gyisa kɔbaa tɔ, nu ba muɲa mu ansi tɔ nu ba ɲmase mu tɔwe ye, "Gyiwu abi Owura! An muɲa fu" 30 Ba tɔw nkyɔle wurige mu sɔ, nu ba kɔɔle owura kikpebi mu da mu kumu tɔ. 31 Ba maa ɲmase mu lɔwe mu, ba bugi kaale pipee mu, nu ba bwii taa mu atɔ bunsu mu bun mu. Nu ba taa mu bee kpee ba naa da mu mata oyu laasa sɔ.

Ba da Yesu mata oyu laasa sɔ
(Maki 15:21-32; Luka 23:26-43; Gyɔn 19:17-27)

32 Ba maa naa bee kpee mu, ba gyaɲa Simon Kesirene-nyɔn, nu ba nyan mu ye ɔ sula Yesu oyu laasa mu. 33 Ba ba fuɔ opula mu nu bee tu ye Goligota (kumu kase i gye

ye kumu kawε opula). ³⁴ Tuto nu ba sa Yesu nta mu nu ba taa kife bulilisa ku kyagule to, maa daa ku mu, nu o kina kinuu. ³⁵ Ba maa da mu mata oyu laasa su lowe mu, ba tub nbii barige mu ato bunsu to. ³⁶ Nu ba kyon kyina bee kun mu. ³⁷ Ba kyuroo asin mu nu ba taa bun mu kupwe mu gyaga mu amu su ye, ONIMU I GYE YESU, GYIWU ABI OWURA MU. ³⁸ Ba da bamu nu bee yuuri olon su anyo aku iyu laasa su tii mu su. Oku bu mu gyisa su nu oku moo bu mu bina su. ³⁹ Asa mu nu bee kyon mu, bee su asebi bee worige mu su yege bee fi-fi bamu amu, ⁴⁰ yege bee towe ye, "Fu mu nu fu towe ye fii biti fu boyi kabwaare-sunkpa aye, ke fu poyi kumu nke nsa mu, molige fu n-yu! Nu fu i gye lbwaare mu-Bii-nyunsa mu, kpilige lu oyu laasa mu su!"

⁴¹ Kanin mana nu lbwaare asepu abilisa ye nbara akaapupu ye abilisa mu ba nmase mu. ⁴² Ba towe ye, "O molige aku, amaa o mee taale molige mu n-yu. Mu i gye Isirayi owura! Fan yege o kpilige lu oyu laasa mu su ba nbunbu, ke a koolε mu gyii. ⁴³ O taa mu n-yu tub lbwaare su, nu o towe ye mu i gye lbwaare mu-Bii mu. Fan yege a ku fee lbwaare ii biti o molige mu nbunbu nimu." ⁴⁴ Okpa kulon mana su nu bamu nu bee yuuri olon su, mu nu ba da bamu mata iyu laasa ye mu mu, gbaa ba taa asebi worige mu su.

Yesu kelewu
(Maki 15:33-41; Luka 23:44-49; Gyon 19:28-30)

⁴⁵ Lu kyowe amu nsana naa fub kalaatipwe kerefi asa to mu, kiten-tenbiri bun osuwule su kpini. ⁴⁶ Nu kerefi asa mana to mu, Yesu kuusi kenken ye, "Eli, Eli lamaa sabatani?" Imu kase i gye ye, "Me-Se, me-Se, mine i waa nu fu kina me?"

⁴⁷ Asa mu nu ba yile toto mu, ba maa nu asin mu, nu aku ba ye, "Eε tu lbwaare otowepu Eligya."

⁴⁸ Opula mana to nu bamu to oku sile naa taa okyεε dufudufu taa naa nyo nta nyanesa ku to, nu o taa nmina oyu su, nu o kusaa naa tii Yesu konε ye o nuu. ⁴⁹ Asansa mu ba ye, "Nbnunbu fan yege mu, ke a ku fee Eligya ee biti o ba molige mu abεε?"

⁵⁰ Yesu maa bila kuusi kenken mu, o tin ojeε. ⁵¹ Kanin sana mana kitaa kunsu mu nu ku barige kabwaare-sunkpa aye mu to mu, kyate to anyo lu susu ba yii kase. Nu kase gyinyen, nu afule i baanje to. ⁵² Nkyan i bugi-bugi to, nu lbwaare asa mu nu ba wu mu, gaalaagaa ba kyini ba nkpa to. ⁵³ Sana mu nu Yesu kyini lu lewu to mu, lbwaare asa mu nu ba kyini lu lewu to mu, ba tii Yesu su kpee kade kyirekyire mu to, nu asa gaalaagaa ba wu bamu.

⁵⁴ Anaakopu kulifa obulisa ye bamu nu ba bu mu ase bee kun Yesu mu, ba maa wu kase maa gyinyen, ye imu nu i waa mana kpini mu, kufuu ku kitaa bamu gaa, nu ba towe ye, "Kesintin to, o kyina o gye lbwaare mu-Bii nin!"

⁵⁵ Akyu gaalaagaa ba bu toto ba yile kata-kata bee ku. Bamu i kyina ba gye akyu mu nu ba buu Yesu lu Galile nu ba kye mu to mu. ⁵⁶ Bamu to aku i gye Meeru Magidalen mu, ye Gyemisi maa Gyosefu bamu-nyi Meeru, ye Sebedi mu-bii ana bamu nyi.

Yesu kepula
(Maki 15:42-47; Luka 23:50-56; Gyon 19:38-42)

⁵⁷ I maa fub kalaatipwe su mu, ato wuya ku mu nu o lu Arimatiya kade to, nu bee tu mu ye Gyosefu, nu mu gbaa mu gye Yesu obulapu mu oku. ⁵⁸ O kpee Paleti ase naa kule Yesu kubuni, nu Paleti sa konε ye ba taa sa mu. ⁵⁹ Gyosefu taa kibuni mu, nu o taa kikalala pupwe maale mu, ⁶⁰ nu o taa mu pula mu gbaa-gbaa mu kakyan pupwe mu nu o ne kifule waa obo yla mu to. Nu o gbiliti kubuu lala ku tii kakyan mu konε nu o nate kyon. ⁶¹ Meeru Magidalen

maa Mɛɛri banban mu, be sii be te, yege bamu ansi i kaapu kakyan mu.

Kakyan mu akunpu

⁶² Imu lukaake maa gye Kake futesa ake mu, aseepu bilisa ye Farasii abi mu ba kpee Paleti ase naa towe mu ye, ⁶³ “Obilisa! An nyinji fee saɲa mu nu ɔpinapu mu te nkpa to mu, ɔ towe ye, ‘Nke nsa kamaa mu, n biti n kyinji lu lewu to ba nkpa to.’

⁶⁴ Imu su wula sa kɔnɔ ke asa ba naa kyina kun mu kakyan mu naa fuu kake sasapu mu. Nu man gye kanin mu abulapu mu bee biti ba be yuuri mu kibuni mu, ke ba towe asa ye o kyinji lu lewu to. Nu i kan ba kanin mu, mu nɔɔna mu ii biti i nara umu nu ɔ wula pɔna fale.”

⁶⁵ Nu Paleti lee kɔnɔ ye, “Fan taa anaakɔpu, ke ba naa yile kun kakyan mu kanan mu nu fen nyi fee fen taale waa mu.” ⁶⁶ Imu su ba kpee kakyan mu ase naa waa kutɔ ku tari kubuu mu, nu ba lee akusupu yila ye ba kun kumu.

28

Yesu kelewu kyinji

(Maki 16:1-10; Luka 24:1-12; Gyɔn 20:1-10)

¹ Kake futesa ake kamaa to, umu Kwasida ake nyenyenuu mu, Mɛɛri Magidalen maa Mɛɛri banban mu, ba kpee naa ku kakyan mu.

² Opula maɲa to nu kase ki gyinyen gaa. Lu fee lbwaare kabɔɔ kpilige lu susu ba gbiliti kubuu mu nu ki tii kakyan mu kɔnɔ mu, nu ɔ kyɔn kyina kumu su. ³ lbwaare kabɔɔ mu u nhalige su fee bulayi maa wɛɛ usee, nu mu ato bunsu moɔ ii fuuli parepare fee ateebi. ⁴ Nu bamu nu bee kun kakyan mu, ba maa wu kabɔɔ mu, kufuu ki kitaa bamu, nu ba kyikyaa tiye fee asa wusa mu.

⁵ Nu kabɔɔ mu towe akyu mu ye, “Fan man waa kufuu, lu fee n nyi fan maa ku fen biti Yesu mu nu ba da mu mata oyu laasa su mu nin. ⁶ ɔ man bu nfi, o kyinji lu lewu to, fee kanan mu nu ɔ wula towe mu. Fan

ba ku katɔn mu nu ba daa taa mu yila mu. ⁷ Fan bwii bilen naa towe mu abulapu mu ye, ‘O kyinji lu lewu to ba nkpa to, nu ɔ gyankpaa fane ee kpee Galile ɔsɔwɔle su. Tutɔ nu fen biti fan wu mu.’ Fan nu, n towe fane numu.”

⁸ Imu su akyu mu, ba kpala lu kakyan mu ase, ba su kufuu, yege bamu ansi i gyii. Nu ba sile ba naa towe Yesu abulapu mu. ⁹ Opula to nu Yesu gyaɲa bamu ɔkpa to, nu ɔ ye, “N fwaala fane.” Nu ba nin tiri mu to, kitaa mu ayaa to muɲa sun mu. ¹⁰ Nu Yesu towe bamu ye, “Fan man waa kufuu! Fan kpee naa towe me birisa ana ye ba kpee Galile ɔsɔwɔle su, tutɔ nu bee biti ba wu me.”

Akunpu mu asin toweasa

¹¹ Akyu mu ba maa san ba bu ɔkpa to bee kpee mu, kakyan mu akunpu mu aku ba kpee Gyerusalem kade to naa buu sa aseepu abilisa kutɔ kumaa mu nu ki waa. ¹² Aseepu bilisa ye abilisa ba maa ba gyaɲe mu, ba nmina yila kutɔ mu nu ba waa. Imu su ba sa anaakɔpu akunpu mu afulee kukyɔ, ¹³ lan towe bamu ye, “Fan towe ye, ‘Mu abulapu mu i ba kagyanbwe ba yuuri Yesu kibuni mu taa kyɔn, saɲa mu nu an de nsure mu.’ ¹⁴ Nu fale asin numu kan naa fuu ɔkusupu Paleti ase mu, ane ii biti a towe yile fane kamaa, ke ɔ man waa fane sehn.” ¹⁵ Imu su anaakɔpu mu ba kɔɔle afulee mu, nu ba waa fee kanan mu nu ba towe bamu ye ba waa mu. Nu fale asin numu i yaase loo Gyiwu abi mu to ba lu halu ndaga.

Yesu taa kusun lala mu waa mu abulapu abaa to

(Maki 16:141-8; Luka 24:47-49)

¹⁶ Nu abulapu kudu ɔku mu ba kpee kibuu mu nu ki bu Galile ɔsɔwɔle su, katɔn mu nu Yesu wula towe bamu ye ba kpee mu. ¹⁷ Ba maa wu Yesu mu, ba muɲa sun mu, nu bamu aku ba gyii umɔɔre ye man gye mu nin. ¹⁸ Nu Yesu nin tiri bamu, towe ye, “lbwaare taa susu ye kase

su ɔlon kpini sa me. ¹⁹ Imu su fan kpee dulinyaa to katun kumaa, naa waa asa kpini me abulapu. Fan gyee bamu lbwaare kekyugyee, lu ɔse ye Obii ye Kayaayu Kyirekyire kitu to, ²⁰ ke fan kaapu bamu ke ba buu kuto kumaa mu nu n sa fane kono ye fan waa mu. Fan nyinji fee n bu fane ase saha kumaa naa fuo dulinyaa laalaalwe.”

**Yesu Krisito Asin
danbirasa fɛɛ kanan mu
nu
Maki
kyurɔɔ mu**

*Gyon Okyugyeepe Asin Tɔwesa
(Matiwu 3:1-12; Luka 3:1-8; Gyon
1:19-28)*

¹ Asin danbirasa lu Yesu Krisito, lbwaare Mu-Bii mu su mu ndee.

² Asin danbirasa mu i piili fɛɛ kanan mu nu lbwaare otɔwɛpu Isaya wɔla kyurɔɔ yɔla mu. ɔ kyurɔɔ asin mu nu lbwaare wɔla tɔwe Mu-Bii Yesu Krisito mu ye,

“Ku, n biti n sun me kabɔɔ ke ɔ gyankpaa fu,

mu ii biti ɔ ba lonɔ fu ɔkpa mu.”

³ Nu lbwaare otɔwɛpu Isaya bila kyurɔɔ lu Gyon su ye,

“ɔnyin ku bu ofuli su ee kuusi ee tɔwe ye,

‘Fan lonɔ ɔnyiripe ɔkpa mu, ke fan kyiiigi mu ikpa-bi mu.’ ”

⁴ Asin mu i ba kanin. Imu i gye ye Gyon maa ba ɔ naa ofuli su ee gye asa lbwaare kekyugyee, yege ee tɔwe lbwaare asin ee sa asa ye, “Fan yege alibi kiwaa, ke n gye fane lbwaare kekyugyee, ke lbwaare ɔ taa fane alibi kee fane.”

⁵ Kesintin mɔɔ, asa gaalaagaa ba lu Gyudeya isuwɔle su ye Gyerusalem kade lala mu tɔ bee kpee Gyon ase ofuli manɔ su, bee tɔwe alibi mu nu ba waa, yege Gyon i gye bamu lbwaare kekyugyee Gyɔdan ɔbun mu tɔ. ⁶ Nyɔɔma ifuu nu ba taa lu Gyon kaale bunsɔ, nu atɔbwaaya ɔwɔle mɔɔ nu ɔ kyanɛ waa mu kirisu. Mu agyito gyisa mɔɔ i gye ntuntunbi ye nmasan. ⁷ Gyon u tɔwe asa mu ye, “ɔmu nu ɔ bu me kamaa ee ba mu, kyɔ me gaa, nu n man dagaa gbaa fɛɛ n muɔa lee mu asibita. ⁸ Mee me, nkyu nu n su n gye fane lbwaare kekyugyee, amaa mee mu bure, ee biti ɔ taa Kayaayu Kyirekyire mu ee gye fane.”

*Yesu Kegyugyee ye kutuv to ki
(Matiwu 3:13-4:11; Luka 3:21-22,
4:1-4)*

⁹ Tutɔ mu, Yesu lu Nasareti kade mu nu ki bu Galile kase su mu ba Gyon ase. Nu Gyon gye mu lbwaare kekyugyee Gyɔdan ɔbun mu tɔ. ¹⁰ Yesu maa dan lu ɔbun mu tɔ yɔle mu, o wu susu maa bugi tɔ, nu Kayaayu Kyirekyire mu kpɔlɔge lu susu fɛɛ kuwura-lɔɔ ba gyɔɔ Yesu su. ¹¹ Nu ɔbulɔ tɔwe lu susu ye, “Fu i gye me kɔkɔlɔ tɔ obii bitisa. Nu fu i bɔla mi ansi.”

¹² Opula manɔ tɔ nu Kayaayu Kyirekyire mu yege nu Yesu kpee ofuli su. ¹³ Yesu kyina ofuli manɔ su nke adina. Maa bu tutɔ mu, Sitaane naa tuv mu tɔ ki. Maa nfatabwe nkun i bu tutɔ. Nu lbwaare nbɔɔ ba ba kye mu tɔ.

*Yesu tu ikɔn akɔtapɔ ana
(Matiwu 4:12-22; Luka 4:14-15,
5:1-11)*

¹⁴ Saɔa mu nu ba kiɔa Gyon tii obu kamaa mu, Yesu kpee Galile kase su, ɔ naa ee tɔwe lbwaare asin danbirasa mu ee sa asa. ¹⁵ Nu Yesu tɔwe ye, “lbwaare kuwura-gyii mu ki tiri tɔ. Imu su fan yege alibi kiwaa ke fan kɔɔle lbwaare asin danbirasa mu gyii.”

¹⁶ Yesu maa naa Galile ɔbun kaa mu, o wu ikɔn akɔtapɔ anyɔ aku, Simon maa mu-supu Andiruwu, ba maa tuv kisewu ɔbun mu tɔ. ¹⁷ Nu ɔ tɔwe bamu ye, “Fan ba buu me, ke n waa fane asa akɔtapɔ.” ¹⁸ Opula manɔ tɔ nu ba yege bamu asewu mu yɔla, nu ba buu Yesu.

¹⁹ Yesu maa bila kpee mu ansi tɔ gberɛɛ mu, ɔ bila wu Gyemisi maa mu-supu Gyon, Sebedi mu-bii ana, ba bu bamu ɔkɔlɔ tɔ bee lonɔ bamu asewu. ²⁰ Yesu maa dan wu bamu mu, nu ɔ tu bamu. Nu ba bwiiyaa bamu-se Sebedi maa mu ayaafɔle yege ɔkɔlɔ tɔ, nu ba nate buu Yesu.

*ɔnyin mu nu ɔ su Nbwɔ Libi
(Luka 4:31-37)*

²¹ Yesu maa mu abulapɔ mu ba nate ba Kapanum kade tɔ. Kake fɔtɛsa ake maa fɔv mu, Yesu

kpee kabwaare-kule ogyanekpa naa kaapu bamu abwaaresin. ²² Asa mu ba maa nu mu kikaapu mu, i waa bamu kiyani, lu fee mu kikaapu mu so olon, nu ki kwu ye nbara akaapupu mu lee mu. ²³ Bamu kabwaare-kule ogyanekpa mu to mu, onyin ku mu nu nbwu libi ba te mu su mu, kuusi kenken taase Yesu ye, ²⁴ "Yesu, Kanasareti-nyin, mine nu fii biti ane ase nfu? Fu ba ke fu ba nyita ane nin, abee nene? N nyi osa mu nu fu gye. Fu gye lbwaare Nyimisa kyirekyire mu."

²⁵ Tutu nu Yesu ponde kabwu libi mu so ye, "Laato, ke fu kusu onyin mu so." ²⁶ Nu kabwu libi mu ki gyingyen onyin mu, nu o kuusi kenken kusu onyin mu so.

²⁷ Kanin asin numu i waa asa mu kiyani, nu bee taase abaa ye, "Mine asin ndee? Inumu i bila i gye kikaapu pupwe ku nin? Ku, onyin numu so olon mu nu ee ponde nbwu libi so nu bee nu mu ase." ²⁸ Tutu mu, Yesu asin numu a tee naa nu Galile osowole mu kpini gyanje.

Yesu Kye Asa Damante

(Matiwu 8:14-17; Luka 4:38-41)

²⁹ Nu Yesu maa mu abulapu mu ba lu kabwaare-kule ogyanekpa mu to kpee Simon maa Andiruwa kikaara so, nu Gyemisi maa Gyon gbaa ba tii so. ³⁰ Simon mu-saa-kyusa u lo kibirima o de kalan so. Imu so Yesu maa loo kikaara mu so mu, nu ba buu sa mu ye okyu mana u lo. ³¹ Tutu nu Yesu loo okyu mu ase obu-to, kitta mu kibaa to, kusaa mu kyina. Nu okyu mu nye alanfiya, nu o waa agyito kitta bamu kifo.

³² Kalaatipwee mana kyowe maa dan ee tiye mu, nu asa ba taa alopu ye bamu nu nbwu libi ba te bamu so biya Yesu. ³³ Kade mu asa kpini ba ba gyanje kikaara mana kebuno.

³⁴ Yesu kye asa gaalaagaa alobi, nu o gya nbwu libi lu asa gaalaagaa so. Nbwu libi mu maa nyi Yesu so mu, o man sa bamu okpa ye ba towe kuto ku.

Yesu Towe Asin Galile *(Luka 4:42-44)*

³⁵ Kyaase gyankpaasa maa dan bun mu, nu Yesu kusu lu kikaara kpee opula mu nu ki du surum, kule kabwaare kule. ³⁶ Tutu mu, Simon maa mu burisa ana ba naa bee biti Yesu. ³⁷ Ba maa naa wu mu mu, nu ba towe mu ye, "Okumaa numu naa ee biti fu."

³⁸ Nu Yesu biliji towe bamu ye, "Fan yegge ke a kpee nde-bii mu nu i bu tiri nfu mu, ke n nye naa towe abwaaresin tutu. Inumu so nu n lu susu ba kase so nfu." ³⁹ Imu so o nate Galile isowole mu kpini gyanje ee towe abwaaresin bamu kabwaare-kule ogyanekpa, yegge ee gya nbwu libi ee lu asa so ee sa bamu.

Yesu Kye Onyin ku

(Matiwu 8:1-4; Luka 5:12-16)

⁴⁰ Tutu mu, bootipu ku ba munja Yesu ayaa to ye, "Onyiripe, nu i gye fu kipire to mu, fu taale yegge me n-yu i lonjo so."

⁴¹ Nu mu asin i waa Yesu kuwee, nu o taa mu kibaa mata mu towe ye, "I gye me kipire to, imu so fu n-yu i lonjo so." ⁴² Opula mana to, nu kibootoo ki yegge mu, nu o nye alanfiya.

⁴³ Poyi ke Yesu o yegge o nate mu, o da mu kumu to ye, ⁴⁴ "Man kan waa ke fu towe fale asin numu sa oku. Amaa taa fu n-yu naa kaapu lbwaare oseepu, ke o taa fu ato waa saraga sa fu fee kanan mu nu Mosesi kaapu yla mu, ke okumaa numu o wu fee fu kulo mu ki lwe." ⁴⁵ Amaa onyin mu dan lu kpee katun kumaa numu ee da kibonbon ee sa asa ye Yesu i kye mu kibootoo. Imu so i yegge nu Yesu man bila ee nye ee loo kade ku to tentengilen. O kpee katun mu nu i du diin, yegge asa bee lu katun kumaa numu bee ba mu ase.

2

Yesu Kye Mvgvle-mvgvle-nyin ku *(Matiwu 9:1-8; Luka 5:17-26)*

¹ I man gyii nke nku nu Yesu bwii kpee Kapanum, nu asa ba

nu fɛɛ ɔ baa ɔ bu kɪkpaara su.
² Nu asa kɪkyɔ ba ba bɔla tutɔ, nu ɔkpa man bɪla ɔ bu tɔ, halu kebunɔ gbaa, yege Yesu ɪ tɔwɛ bamu abwaaresɪn. ³ Nu asa ana aku ba sula mugule-mugule-nyɪn boobɪ ku bɛɛ biya Yesu. ⁴ Amaa sakyɔ su mu, ba man nye ɔkpa, nu ba taa ɔnyɪn mu dii obu mu sɔsɔ, katɪn mu nu ba taa ɪsɛ nyalɛ munla mu sɔ, nu ba foti ɔbɔ opula mu nu Yesu bu mu kyɛekyɛɛ, nu ba kpɪligaa ɔlɔpu mu, yege ɔ dɛ mu kalan sɔ ba yɪla kase. ⁵ Yesu maa wu kanan mu nu ba kɔɔlɛ mu gyii mu, nu ɔ tɔwɛ ɔnyɪn mu ye, “Mi-bii, n taa fu alibi kɛɛ fu.”

⁶ Nu lbwaare nbara akaapupu aku mu nu ba tɛ tutɔ mu bɛɛ fɛ nfɛɛrɛ bamu amu tɔ ye, ⁷ “Mɪnɛ kɔtɔ nbusaa asɪn nu ɔnyɪn nɪmɔ ɪ tɔwɛ fale? Anɪmɔ ɪ taalɛ taa alibi ɛɛ kɛɛ tii lbwaare sɔ.”

⁸ Opula tɔ nu Yesu bu mu nfɛɛrɛ tɔ kɔtɔ mu nu bɛɛ fɛ, nu ɔ taase bamu ye, “Mɪnɛ sɔ nu fɛn fɛ kanɪn nfɛɛrɛ? ⁹ Imɔ umɔɔ ɪ busɪn kitɔwɛ? Fɛɛ n tɔwɛ mugule-mugule mu ye, ‘N taa fu alibi kɛɛ fu,’ abɛɛ n tɔwɛ mu ye, ‘Kɔsɔ kɛ fu taa fu kalan nate?’ ¹⁰ N bitɪ n kaapu fane ye mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mu n sɔ ɔlɔn mu nu n taalɛ taa alibi kɛɛ dulinyaa nɪmɔ tɔ.” Imɔ sɔ ɔ tɔwɛ mugule-mugule mu ye, ¹¹ “Mɛ ɪ tɔwɛ fu fɛɛ, kɔsɔ taa fu kalan kɛ fu kpewu.” ¹² Nu ɔ kɔsɔ taa mu kalan waa bilɛn kpewu, yege asa ba kɪ mu, nu ɪ kyɪnkyɪn bamu gaa, nu ba yɪn lbwaare tɔwɛ fɛɛ, “An man pɪta wu fale asɪn nɪmɔ kakaaku.”

Yesu tu Lewi
(Matiwu 9:9-13; Luka 5:27-32)

¹³ Yesu bwii kpee Galile ɔbun-kaa, nu asa damantɛ ba ba mu ase, nu ɔ piili ɛɛ kaapu bamu. ¹⁴ Maa kyɔn ee kpee mu, ɔ wu Alifeyo mu-bii Lewi maa tɛ lenpoo ɔkɔɔlekpa. Nu Yesu tɔwɛ mu ye, “Ba buu mɛ.” Nu Lewi kɔsɔ buu mu.

¹⁵ Imɔ kamaa tɔ, Yesu maa mu abɪlapu ba tɛ bee gyii Lewi kɪkpaara sɔ, nu lenpoo akɔɔlepɔ ye alibi awaapu damantɛ ba buu mu,

nu bamu gaalaagaa ba be tii mu sɔ bee gyii agyitɔ. ¹⁶ Nu nbara akaapupu mu nu ba gye Farasii abi mu, ba maa wu fɛɛ Yesu maa alibi awaapu ye lenpoo akɔɔlepɔ ba maa gyii mu, ba taase ye, “Mɪnɛ kɔtɔ sɔ nu maa fale asa ɪ tɛ bee gyii?”

¹⁷ Yesu nu kɔtɔ mu nu bɛɛ tɔwɛ mu, nu ɔ lɛɛ bamu kɔnɔ ye, “Bamu nu ba mɛɛ lɔ mu, be mee bitɪ ɔkyɛpu, amɔɔ bamu nu bɛɛ lɔ. N man ba nɪn kɛ n ba tu adanbɪrasa awaapu, amɔɔ alibi awaapu.”

Nojmina Asɪn
(Matiwu 9:14-17; Luka 5:33-39)

¹⁸ Gyɔn Okyugyeepu abɪlapu ye Farasii abi bee njmina kɔnɔ. Nu asa aku ba kpee Yesu ase naa taase mu ye, “Mɪnɛ sɔ nu Gyɔn Okyugyeepu abɪlapu ye Farasii abi abɪlapu bee njmina kɔnɔ, nu fu abɪlapu mu bɪrɛ be mee njmina?”

¹⁹ Nu Yesu taase bamu ye, “Kɪkyɪfɔ tɔ asa bɛɛ taalɛ njmina kɔnɔ yege ɔkyɪfɔ mu-kuli san ɔ bu bamu ase? ɪ mɛɛ ye ɪ waa kanɪn. Fɛɛ ɔkyɪfɔ mu-kuli san bu bamu ase fale. ²⁰ Amaa saɲa ku ɪ ba nu bee bitɪ ba taa ɔkyɪfɔ mu-kuli mu lu bamu ase. Kanɪn saɲa maɲa tɔ nu bee bitɪ ba njmina kɔnɔ.

²¹ “Ba mɛɛ taa kikyibi pupwe bɛɛ mata kaalɛ didaa ɔbɔ, lu fɛɛ kii bitɪ kɪ kyatɛ kaalɛ mu tii sɔ. ²² Kanɪn maɲa nu ɔku mɛɛ taa nta pupwe waa kɔtɔbwaaya ɔwulɛ taakpe didaa tɔ. Nu ɔ kan waa kanɪn, nu nta mu ɪ bilɛ mu, ii bitɪ ɪ kyatɛ taakpe didaa mu nyita, kɛ nta mu ɪ kyɛɛge fɔyɪ. Amaa bɛɛ taa nta pupwe waa taakpe pupwe tɔ, kɛ umɔ anyɔ mu ɪ man nyita.”

Kake Fɔvtesa Asɪn
(Matiwu 12:1-8; Luka 6:1-5)

²³ Kake fɔvtesa ku, nu Yesu maa mu abɪlapu ba naa alɔn kadoɔ ku tɔ, nu mu abɪlapu ba piili bɛɛ gyayɪ alɔn mu ɪku. ²⁴ Nu Farasii abi mu ba ye, “Kɪ, mɪnɛ sɔ nu fu abɪlapu bee waa kɔtɔ mu nu ɪ man dɛ ɔkpa kake fɔvtesa?”

²⁵ Nii Yesu lee bamu konu ye, "Fan man putta kale kutu mu nu Owura Dawidi maa mu kamaa to abi ba waa saɗa mu nu akun a mɔɔ bamu mu nun?" ²⁶ Saɗa mu nu Abiyata kyina o gye lbwaare oseepu bilisa ase mu, Owura Dawidi loo Kabwaare-sunkpa obu mu to naa taa bodobodo mu nu ba taa lee saraga sa lbwaare mu we, nu o sa mu kamaa to abi, yegɛ i man de okpa fee ba we umu, amoo aseepu mu nkon."

²⁷ Nii Yesu towe bamu fee, "Nyimisa kidanbirasa su nu lbwaare waa kake futesa mu, man gye nyimisa nu ba waa sa kake futesa mu sa. ²⁸ Imu su me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n kyɔ kake futesa mu gbaa."

3

ɔnyin kɔbaa wusa-wuya (Matiwu 12:9-14; Luka 6:6-11)

¹ Yesu bwii kpee kabwaare-kule ogyanekpa. ɔnyin ku mu nu mu kibaa ki wu mu bu tutu. ² Asa aku mɔɔ ba bu tutu nu bee biti kanan mu nu ba nye asin aku taa pwii Yesu. Imu su ba te bee gyoo fee Yesu ii biti o kye ɔnyin mu kake futesa ake, abee o mee ye o kye mu. ³ Nii Yesu towe ɔnyin mu ye, "Kusu yile bamu ansi to nfu."

⁴ Nii o taase asa mu ye, "Kimomo nu ane nbara mu u sa okpa fee a waa kake futesa ake? Adanbirasa abee alibi? A molige asa abee a mɔɔ?" Asa mu ba man taale towe sehn.

⁵ Nii Yesu ku bamu kyaaboo agbu su, nu i ko mu gaa lu bamu kusu to olun su. Nii o towe ɔnyin mu ye, "Teeɛɛ fu kibaa." Nii o teeɛɛ mu kibaa, nu ki kyini. ⁶ Tutu nu Farasii abi mu ba lu kabwaare-kule ogyanekpa mu to, nu ba maa Herodi kamaa abi ba naa waa konu kulon okpa mu nu ba taa ke ba mɔɔ Yesu.

Yesu Kye Asa Damante Alo (Matiwu 12:15-16; Luka 6:17-19)

⁷ Yesu maa mu abulapu ba lu ukaa su kpee Galile obun okaa, nu asa damante ba lu Galile ye Gyudeya usuwle su ba buu mu. ⁸ Aku ba lu Gyerusalem kade lala ye usuwle mu nu i bu Idumiya, ye Gyodan obun kyowe kilu ye Taayi maa Sidon nde lala mu abaafun. Asa damante ba ba Yesu ase, lu fee ba nu kutu mu nu ee waa. ⁹ Sakyɔ mu su mu, Yesu towe mu abulapu mu ye ba loho okuli yila mu, ke ba man nye nin tiri mu to. ¹⁰ Lu fee o kye asa damante, nu bamu nu bee san bee lo mu kpini, bee nin bee tiri mu, ke ba nye mata mu. ¹¹ Nii nbwu libi wuya ana ba kan wu mu mu, bee lu bee tiye mu ansi to, ke ba kuusi towe fee, "Fu i gye lbwaare Mu-Bii mu." ¹² Nii Yesu i gya bamu fee ba man towe oku osa mu nu o gye.

Yesu Lee mu Abulapu Kudu Anyo. (Matiwu 10:1-4; Luka 6:12-16)

¹³ Nii Yesu kpee kubu su, nu o tu asa mu nu ee biti, nu ba ba mu ase. ¹⁴ Nii o lee bamu to asa kudu anyo, nu o tu bamu fee asunpu. Nii o towe bamu ye, "N lee fane fee fan baa fan bu me ase, ke n sun fane fan naa towe abwaaresin. ¹⁵ N biti n sa fane olun mu nu fen biti fan taale taa gya nbwu libi." ¹⁶ Asa kudu anyo mu nu Yesu lee mu atu ndee. Simon (mu nu Yesu yila mu kitu ye Pita). ¹⁷ Sebedi mu-bii ana Gyemisi ye Gyɔn, (mu nu Yesu yila bamu kitu ye Bwanegesi umu kase i gye ye, Bulayi kikipira nbii). ¹⁸ Bamu aku i gye Andiruwu ye Filipu ye Batolome ye Matiwu ye Tomasi ye Alifeyo mu-bii Gyemisi ye Simon Seloti*, ¹⁹ ye Gyuda Isikariyoti, mu nu o ba lee Yesu sa mu.

Yesu maa Beelisebu (Matiwu 12:22-32; Luka 11:14-23, 12:10)

²⁰ Nii Yesu bwii kpee kewu to. Nii sakyɔ bila ba mu ase, halu maa mu abulapu ba man nye saɗa ke ba gyii. ²¹ Mu kuspu ana ba maa nu fale mu,

* **3:18** 3:18 Seloti kase i gye o mu nu o su kebiti sa mu asa, nu ee biti fee ba ko koole bamu n-yu lu Roma kibane kase mu.

ba sun ba naa kita mu ba, lu fee ba nu asa bee tawe ye mu nfeere i nyita.

²² Nu nbara akaapupu mu nu ba lu Gyerusalem mu aku ba ye, "Yesu su Beelisebu mu nu o gye nbwu libi kumu mu olon. Mu u sa mu olon nu ee taale ee gya nbwu libi fale."

²³ Imu su Yesu tu bamu, nu o tawe bamu kinasan to ye, "Okpa moo su nu Sitaane i taale gya Sitaane?"
²⁴ Nu osuwule asa ba kan ba barige to bee ko ye abaa mu, osuwule manja i boyi. ²⁵ Nu kikpaara su asa ba kan bee barige to bee ko ye abaa mu, kikpaara manja i boyi. ²⁶ Imu su mu, nu Sitaane kuwura-gyii ki kan ki barige to ku ko ye abaa mu, ku tiye kakpaa. ²⁷ Oku mee taale loo olonpu kikpaara su naa swii mu ato nate. Amoo i dagaa maa gyankpaa nmina mu poyi, ke o nye okpa loo mu kikpaara su yuuri mu ato. ²⁸ N gyii fane kesintin fee, lbwaare u taa nyimisa alibi kumaa ye mu kitowe yii mu kumaa ee kee. ²⁹ Amaa nyimisa kitowe yii Kayaayu Kyirekyire mu bire, lbwaare mee ye o taa kee mu, lu fee o waa alibi mu nu i de kakpaa nin."

³⁰ Yesu tawe inumu nin, lu fee aku bee ye o su nbwu libi.

Yesu mu-nyi ye mu-supu ana

(Matiwu 12:46-50; Luka 8:19-21)

³¹ Nu Yesu mu-nyi ye mu-supu ana ba ba yla nbwama, nu ba sun mu ase ye ba tu mu. ³² Saŋa manja mu, asa ba kyina kyaaboo mu, nu ba tawe mu ye, "Ku fu-nyi ye fu-supu ana ba bu nbwama bee biti fu."

³³ Nu Yesu taase bamu ye, "Animu i gye mi-nyi ye mu-supu ana?"

³⁴ Nu o ku asa mu nu ba te kyaaboo mu gyanje, nu o ye, "Fan ku! Banimu i gye Mi-nyi ye mu-supu ana. ³⁵ Okumaa mu nu ee waa lbwaare kebiti mu, mu i gye mi-supu, ye me-daa, ye me-pukyu ye mi-nyi."

4

Odoo pu ku kinasan

(Matiwu 13:1-17; Luka 8:4-10)

¹ Nu Yesu bila piili ee kaapu Galile obun kaa, nu asa damante ba ba kyaaboo mu bee nu mu ase. Sakyoo su mu, o loo okuli mu nu ki gyan nkyu su obun kaa, yege asa ba yila kidenbi su. ² Nu o taa anasan to kaapu bamu ato damante. Mu kikaapu to mu nu o tawe bamu ye, ³ "Fan nu, odoo pu ku i kyina kpee o naa nmate ayu. ⁴ Saŋa mu nu ee nmate ayu mu, imu iku i tiye okpa kaa, nu nbwiibi ba ba tase gyii. ⁵ Nu iku i tiye fule su, katun mu nu ise i man bunye, imu su i koyi bilen. ⁶ Imu su kyowe maa da mu, i bwui, nu i wu lu fee i man su ilin. ⁷ Nu iku i tiye iwii to, nu iwii mu i dan nyan imu, nu i man tale soyi abi. ⁸ Nu iku moo i tiye kase danbirasa to. Nu i koyi dan nu i soyi abii. Iku i soyi abi adisa, iku moo adisiye, nu iku moo kilifa."

⁹ Nu Yesu lwe tawe ye, "Omu nu o su asu nu ee biti o nu mu, o nu."

Kuto mu su nu Yesu bo kinasan mu

¹⁰ I maa ba san Yesu nkun mu, mu abulapu kudu anyoo ye asa mu nu ba nu mu asin towesa mu aku ba ba taase mu kinasan mu kase. ¹¹ Nu o tawe bamu ye, "Fane bire, lbwaare lee kuwura-gyii mu asiri asin kaapu fane, amaa bamu nu ba man tii fane su bire mu, anasan to nu bee su bee kaapu bamu. ¹² Imu su, 'bee biti ba ku ke ba ku, ba mee ye ba wu, bee biti ba nu, amaa ba mee ye ba nu kase. Nu i man gye kanin su, naafoo ba tee bwii ba lbwaare ase, ke o taa bamu alibi kee bamu.'

Yesu lee odoo pu kinasan mu kase

(Matiwu 13:18-23; Luka 8:11-15)

¹³ Nu Yesu taase bamu ye, "Fan man nu kinasan numu kase? Nene nu fen biti fan nu kinasan ku kase?"

14 Ɔdɔɔpɔ mɔ ɪ gye abwaaresɪn ɔtɔwɛpɔ. 15 Asa akɔ ba du nɪn fɛɛ ayu mɔ nu ɪ tiye ɔkpa kaa mɔ. Ba dan bee nu abwaaresɪn mɔ, yege Sɪtaane ɪ ba lɛɛ abwaaresɪn mɔ lɪ bamɔ nfɛɛrɛ tɔ. 16 Akɔ mɔɔ ba du nɪn fɛɛ abi mɔ nu ɪ tiye afɔlɛ sɔ mɔ. Ba dan nu abwaaresɪn mɔ, bɛɛ taa kensi-gyii kɔɔlɛ ɪmɔ. 17 Amaa ɪ maa mee loo bamɔ nkɔlɔ kase tɔ sɔ mɔ, ɪ mɛɛ kyɛɛrɛɛ bamɔ tɔ. ɪmɔ sɔ nu awɔrɔfɔ abɛɛ kanyanla dan ba bamɔ sɔ lɪ abwaaresɪn sɔ mɔ, bɛɛ yege ɪbwaare kesun. 18 Akɔ mɔɔ ba du nɪn fɛɛ abi mɔ nu ɪ tiye iwii tɔ mɔ. Kanɪn asa mɔ bee nu abwaaresɪn. 19 Amaa kakyɪna kanɪmɔ tɔ tɔɔrɔɔ ye kefulɛɛ bitɪ kensi payɪ ye dulinyaa atɔ kebitɪ libi, ɪ ba nyan abwaaresɪn mɔ, nu ɪ man taalɛ sɔyɪ abi. 20 Nu akɔ mɔɔ ba du nɪn fɛɛ abi mɔ nu ɪ tiye ɪsɛ danbɪrasa tɔ mɔ. Ba dan nu abwaaresɪn mɔ, bɛɛ kɔɔlɛ ɪmɔ kɛ bɛɛ sɔyɪ abi. Akɔ bɛɛ sɔyɪ adɪsa, akɔ adisiye, nu akɔ gbaa kɪlɪfa.”

Ɔkɔ mee tuwa fitɪla waa nɔpaa kase

(Matiwu 5:15; Luka 8:16-18)

21 Nu Yesu bɪla bɔ kɪnasan kɔ ye, “Be mee tuwa fitɪla kɛ ba taa waa kolobi tɔ, abɛɛ ba taa waa nɔpaa kase. Bee tuwa fitɪla ba sɔ bɛɛ gyaga kɪmɔ ɔgyagakpa nɪn. 22 ɪmɔ sɔ kɔtɔ kɔmaa mɔ nu kɪ baala mɔ, kii bitɪ kɪ lɪ ifulɪ, kɛ kɪmɔ nu kii bun sɔ mɔ kii bitɪ kɪ bugi tɔ. 23 Ɔkɔmaa mɔ nu ɔ sɔ asɔ mɔ o nu.” 24 Nu ɔ tɔwɛ bamɔ fɛɛ, “Fan fɛ nfɛɛrɛ danbɪrasa lɪ asɪn mɔ nu fan nu mɔ sɔ. Kɔtɔ kaalasa mɔ nu fɔ taa kaala sa fɔ tɔɔmaa mɔ, kɪmɔ nu ɪbwaare gbaa ii bitɪ ɔ kaala sa fɔ, kɛ ɪ nara fɔ lɛɛ mɔ. 25 Ɔsa mɔ nu ɔ sɔ mɔ, ee bitɪ ɔ nyɛ tii sɔ, nu ɔmɔ nu ɔ man sɔ mɔ, halɪ pii mɔ nu ɔ sɔ mɔ, bee bitɪ ba kɔɔlɛ lɪ mɔ asɛ.”

Kɔtɔ duusa dansa kɪnasan

26 Nu Yesu tɔwɛ fɛɛ, “ɪbwaare kuwura-gyii du nɪn fɛɛ ɔnyɪn kɔ mɔ nu ɔ nɔmate ayu mɔ ndɔɔ tɔ. 27 ɛɛ dɛ kɛ o kyɪnɪ kagyanbwe ye kakyɔwape, yege ɔ man nyɪ kanan

mɔ nu ayu mɔ ɪ waa nu ɪ kɔyɪ nu ɪ dan. 28 Kase mɔ ɪ yege ayu mɔ ɪ dan nu ɪ kɔyɪ. Oyu mɔ ɪ gyankpaa kɔyɪ kɛ ɪ nyɛ ɔtɔ kɛ ɪ kɔbɛɛ abi. 29 ɪ dan mɔ, nu ɔnyɪn mɔ ɪ taa deebi naa tiye ɪmɔ lɪ fɛɛ ɪmɔ sanja fɔbɔ.”

Sinapi kibi kɪnasan

(Matiwu 13:31-32; Luka 13:18-19)

30 Nu Yesu taase fɛɛ, “Mɪnɛ kɔtɔ nu an bitɪ a taa ɪbwaare kuwura-gyii mɔ waa sinkaala? Mɪnɛ kɪnasan nu an bitɪ a taa kaapɔ tɔ? 31 Kɪ du nɪn fɛɛ sinapi oyu kibi atɔ duusa tɔ kpini kibi pii, nu bee duu kɪmɔ. 32 Nu ba kan duu kɪmɔ mɔ, kɪ kɔyɪ, nu kɪ dan kɪ gyɔɔ apɔnfa kpini, nu kɪ waa n-yaabi lala halɪ nbwiibi ba ba waa nsɔswaa kɪmɔ onyɪn tɔ.”

33 Anasan tɔ fale nu Yesu taa tɔwɛ bamɔ abwaaresɪn. Ɔ tɔwɛ bamɔ kanan mɔ nu bɛɛ taalɛ nu kase. 34 Asɪn akɔ ɪ man bɔ tɔ nu ɔ tɔwɛ bamɔ, nu ɪ man gye kɪnasan. Amaa sanja kɔmaa nu ɪ ba san maa mɔ abɪlapɔ nkɔn mɔ, ɛɛ lɛɛ ɪmɔ kase ɛɛ kaapɔ bamɔ.

Yesu yuula apaa

(Matiwu 8:23-27; Luka 8:22-25)

35 Kake manja kalaatɔpweɛ ase nu Yesu tɔwɛ mɔ abɪlapɔ fɛɛ, “Fan yege a faa kpee benbe.” 36 Nu ba loo ɔkɔlɪ mɔ nu Yesu tɛ kɪmɔ tɔ mɔ, nu ba yege sakyɔ mɔ ɔbɔn kaa, ɪkɔlɪ ɪkɔ gbaa i tii bamɔ sɔ. 37 Ba maa kpee mɔ, nu afuu i tigi kɔnɔ kulɔn, nu apaa ɪ waa nu ɪ da nkyu ɪ waa ɔkɔlɪ mɔ tɔ naa san gbɛrɛɛ kɛ ɔkɔlɪ mɔ ɔ bɔla. 38 Amaa Yesu taa mu kumu gyaga keputu sɔ dɛ nsɪrɛ ɔkɔlɪ kɔnɔ. Nu abɪlapɔ mɔ ba kyɪnɪ mɔ, nu ba taase mɔ ye, “Ɔnyɪrɪpɛ, a maa bitɪ a wu mɔ, ɪ man tiri fɔ?”

39 Nu Yesu kɔsɔ ylɛ. Nu ɔ tɔwɛ afuu mɔ fɛɛ, “Waa diin.” Nu katɪn kɔmaa waa diin.

40 Nu Yesu taase mɔ abɪlapɔ mɔ ye, “Mɪnɛ sɔ nu fan sɔ kufuu? Fan man sɔ kɪkɔlɛ-gyii nɪn?” 41 Nu kufuu kɪ kɪtaa bamɔ gaa nu ba taase abaa ye, “Mɪnɛ Nyɪmɪsa ndee? Halɪ afuu ye apaa gbaa i nu mɔ ase.”

5

*Yesu gyan Nbwu Libi**lu onyin kv sv**(Matiwu 8:29-34; Luka 8:26-39)*

¹ Yesu maa mu abulapv ba faa kpee Galile obun benbe, Gerasene kabaafon. ² Yesu maa dan ee lu okuli to, nu onyin kv mu nu nbwu libi ba te mu sv mu, lu nkyan to ba gyan mu. ³ Onyin manja te nkyan mu to nin. Oku man bila taale da mu igbee. ⁴ Lu fee saja kumaa nu ba da mu ayaa ye abaa igbee mu, ee tye imu nin. Nu oku man bu to ke o taale gyii mu sv. ⁵ O naa o naa nkyan ye abu to kywape ye kagyanbwe, nu ee taa afule ee kyanje mu n-yu yege ee kuusi.

⁶ Maa wu Yesu kata mu, o sile naa gyan mu, nu o muja mu ansi to.

⁷ Nu o kuusi kenken towe ye, "Yesu, fu i gye lbwaare mu nu o gye Owura lala Mu-Bii. Maa fu an sv mine? Bo lbwaare fee fu mee ye fu tooro me."

⁸ Onyin mu towe kanin nin lu fee Yesu wola towe nbwu libi mu ye, "Nbwu libi, fan lu onyin mu to."

⁹ Nu Yesu taase mu ye, "Fu kitu?"

Nu o ye, "Bee tu me ye Kkyo, lu fee an ky." ¹⁰ Nu o mata sv ee kole Yesu gaa fee o man gya nbwu libi mu lu osuwle manja to.

¹¹ Akuuri damante aku ba bu tiri toto kibu kv sv bee gyii. ¹² Nu nbwu libi mu ba kole Yesu ye, "Yege a naa loo akuuri mu to." ¹³ Nu Yesu sa bamv okpa, nu ba lu onyin mu to naa loo akuuri mu to. Nu akuuri mu kpini bamv kono i waa fee ngbin nyo mu, ba sile kpilge kibu mu ogee to naa loo nkyu to muuri.

¹⁴ Nu asa mu nu bee ku akuuri mu sv mu, ba sile kpee kade to ye ndoo ana to naa towe asa. Nu asa ba ba ku kuto mu nu ki waa. ¹⁵ Ba maa ba Yesu ase mu, ba wu onyin mu nu o daa o sv nbwu libi mu, bun ikaale danbirasa o te, nu mu nfeere to i de. Nu kufuu ki ktaa bamv. ¹⁶ Bamv nu ba taa bamv ansi wu kuto mu nu Yesu waa mu, ba towe onyin mu nu nbwu libi ba te mu sv, ye akuuri mu

asin sa asa. ¹⁷ Nu asa mu ba ye Yesu o lu bamv osuwle sv.

¹⁸ Yesu maa loo okuli to mu, onyin mu nu nbwu libi ba daa ba te mu sv mu, kole mu ye o yege o buu mu. ¹⁹ Nu Yesu kina, nu o towe mu ye, "Bwii kpee kewu naa towe fu asa kuto mu nu Onyiripe lbwaare waa sa fu, ye kanan mu nu o wu fu kwee." ²⁰ Nu onyin mu lu toto naa nate kabaafon mu nu bee tu ye Nde Kudu mu sv kpini, ee towe asa kuto mu nu Yesu waa sa mu. Nu i kyinkyin bamv nu ba nu mu kpini.

*Gyarosi mu-bii kyusa ye**okyu mu nu o mata**Yesu kaale mu**(Matiwu 9:18-26; Luka 8:40-56)*

²¹ Nu Yesu bwii loo okuli to faa kpee obun mu benbe, nu asa kkyo ba ba sare kyaaboo mu. ²² Nu Gyarosi mu nu o gye kabwaare-kole ogyanjekpa abulsa mu to oku ba toto. Maa wu Yesu mu, nu o tye mu ayaa to. ²³ Nu o kole mu gaa ye, "N kole fu nin, mi kebii kyusa-bi ee lo ee biti o wu, ba taa fu abaa gyaga mu sv ke o nye alanfya." ²⁴ Nu maa Yesu ba yii sv bee kpee, yege sakyv ba mili Yesu sv ba buu mu. ²⁵ Okyu kv nu nkalan u da mu, nsu kudu anyo, bu sakyv mu to. ²⁶ Okyu mu nyita mu afulee mu nu o sv kpini akyepv ase kpine, fee naafoo kulo mu ki boose mu, amaa kulo mu ki san kii tii sv. ²⁷ O nu Yesu sv nu o loo sakyv mu to ba Yesu kamaa. ²⁸ Nu okyu mu fe nfeere mu kumu to ye, "Naafoo n daa nye mata mu kaale gbaa nin, n biti n nye alanfya." ²⁹ Nu o mata Yesu kaale, nu nkalan mu i tin opula to. Nu o wu mu n-yu to fee mu aworvfo kpini i kyun.

³⁰ Opula to nu Yesu bu fee olun kv lu mu to, nu o biliji kv sakyv mu, nu o taase ye, "Animv i mata me kaale?"

³¹ Nu mu abulapv ba ba sa mu kono fee, "Fu wu kanan mu nu sakyv mu mili fu sv, nu fu taase ye, 'Animv i mata me kaale?' "

32 Nii Yesu bilinji o dan san ee kii ee biti o sa mu nii o mata mu kaale mu. 33 Nii okyuu mu maa wu koto mu nii ki waa mu mu, nii o taa kufuu kykyaa nate ba Yesu ansi to, ba muja mu ayaa to, nii o lee asin mu kesintin kpini towe mu. 34 Nii Yesu towe okyuu mu fee, "Mi-bii, fu kikoole-gyii ki yege ni fu nye alanfiya, kpewu kokolo yuuli su, fu aworufo i lwee."

35 Yesu maa san ee towe mu, ni nbo ba lu obilisa Gyarosi kikaara su ba towe Gyarosi ye, "Fu kebii kyusa-bi mu wu, mine su ni fu san fu tooro okaapuru mu?" 36 Nii Yesu lee mu ansi yege bamu, nii o towe Gyarosi ye, "Man waa kufuu, dan koole gyii kanin."

37 Nii o man bila yege oku buu mu tii Pita ye Gyemisi ye mu-supu Gyon su. 38 Ba maa fu Gyarosi kikaara su mu, ba wu asa ba maa waa ilawo bee sawo kenken. 39 Nii Yesu loo taase bamu fee, "Mine ni fen waa kanin? Mine kusu ni fen su kanin? Kebii mu man wu, o de nsure nin." 40 Nii asa mu ba nmase mu.

Nii o gya bamu kpini lu kewu, ni maa kebii mu mu-se ye mu-nyi ye mu abulapu asa mu ba loo obu mu ni kebii kyusa-bi mu de kumu to mu. 41 Nii o ktaa kebii kyusa-bi mu kbaa to ni o towe ye, "Talita kuum." Kumu kase i gye fee, "Kebii kyusa-bi, n ye fu kusu." 42 Opula to ni kebii mu kusu, nii o nate. Kebii mu gyii nsu kudu anyo. Nii asin mu i kyinkyin bamu gaa. 43 Nii Yesu sa bamu kono ye ba man kan towe oku kanin asin numu. Nii o towe bamu fee ba sa kebii mu agyito ke o gyii.

6

*Ba kina Yesu Nasareti
(Matiwu 13:53-58; Luka 4:16-30)*

1 Nii Yesu lu tuto bwii kpee mu gbaa-gbaa kade to, ni mu abulapu ba buu mu kpee. 2 Kake futesa ake, o kpee kabwaare-kule ogyanekpa ee kaapu. Nii mu kikaapu mu ki kyinkyin asa mu ni ba nu mu gaa, ni ba taase abaa ye, "Fine ni o

nye kikaapu numu lu? Fine ni o nye kanyaasin numu lu halu ee waa asin kyinkyinsa animu? 3 Man gye kapinta mu ndee? Man gye Meeru mu-bii mu nin? Man gye mu-supu ana i gye Gyemisi ye Gyosefu ye Gyuda ye Simon? Man gye anaa mu-pukyuu ana i bu nfu?" Nii ba kina kikoole mu.

4 Nii Yesu towe bamu ye, "Ibwaare otowepu kumaa numu su beeree katun kumaa, amoo mu kade to ye mu kikaara su abi nkun ase ni o man su beeree." 5 Kanin su mu, o man taale waa adangana tuto kokyoo, amoo asa kalisa aku ni o taa mu abaa gyaga bamu su ni ba nye alanfiya. 6 Nii i kyinkyin mu gaa lu fee asa mu ba man koole mu gyii.

*Yesu sun mu abulapu
kudu anyo mu*

(Matiwu 10:5-15; Luka 9:1-6)

Nii Yesu kpee nde-bii mu ni i maa mu kade, ee kaapu bamu abwaaresin. 7 Nii o tu mu abulapu kudu anyo mu, o sun bamu anyo-anyo, ni o sa bamu olon ye ba taa gya nbwu libi.

8 Nii o towe bamu fee, "Fan maa kpee fale, fan man taa sehn, amoo fane akpebi nkun. Fan man taa agyito abee adiikun abee afulee waa fane igyifa to. 9 Fan waa astbita, amaa fan man taa ikaale iku ktaa tii su. 10 Kikaara kumaa mu ni ba koole fane mu, fan kyina tuto naa fu sara mu ni fen biti fan lu kade mu to. 11 Nii fan kan kpee kade ku to, ni oku man koole fane abee nu fane ase mu, ni fan kan fen lu kanin kade mana to mu, fan kpikpa fane ayaa to ise worige tuto, ke umu ii biti i gyii bamu."

12 Nii ba kpee naa towe abwaaresin sa asa ye ba yege alibi kiwaa. 13 Nii ba gya nbwu libi damante kusu asa su, ni ba suswa alopu damante olifu nfo ni ba nye alanfiya.

*Gyon Okyugyeepu kelewu
(Matiwu 14:1-12; Luka 9:7-9)*

¹⁴ Owura Herodi nu kuto mu nu kii kpee su kpini, lu fee Yesu koolo kitu katun kumaa. Aku ba towe ye Gyon okyugyeepu mu i bila kyiiji, umu su nu ee taale ee waa kanin asin kyinkyinsa. ¹⁵ Aku moo ba ye o gye Eligya nun, nu aku moo ba ye o gye lbwaare atowepu didaa mu to oku nun.

¹⁶ Herodi maa nu Yesu asin mu, nu o ye, "O gye Gyon okyugyeepu nun. Me i yege nu ba tin mu kumu, amaa o bwii ba nkpa to."

¹⁷ Herodi i daa yege nu ba kitaa Gyon okyugyeepu, nu ba taa ag-beeleebi da mu, nu ba taa mu tii obu. Kuto mu su nu o waa kanin mu i gye fee, mu-ka Herodiya mu nu o kili mu, o koolo mu lu mu-supu Filipu ase nun. ¹⁸ Lu fee saja kumaa Gyon okyugyeepu u towe mu ye i man dagaa maa koolo mu-supu mu-ka kili. ¹⁹ Kanin su nu Gyon okyugyeepu nye kilibi Herodiya ase, nu ee biti o moo mu, amaa o man taale. ²⁰ Herodi sile Gyon okyugyeepu, lu fee o nyi maa gye nyimisa danbirasa ye nyimisa kyirekyire, umu su nu o kun mu. Herodi ii biti Gyon abwaaresin kunu, amaa saja kumaa mu nu o nu umu mu u tooro mu gaa.

²¹ Herodiya ba nye mu kebiti saja mu nu mu-kuli Herodi i gyii mu kake kubgesa ake. Owura Herodi dina agyito, nu o tu kibane abulisa ye anaakopu abulisa ye Galile abulisa kpare-kpare ye ba be gyii bamu ansi. ²² Nu Herodiya mu-bii kyisa lu ba kyaa, nu i gyii Herodi ye mu afo ansi gaa. Nu o towe kebii mu ye, "Taase me kuto kumaa mu nu fii biti ke n sa fu." ²³ Nu o bo ntan ye, "Kuto kumaa mu nu fii biti mu n biti n sa fu, halu mi kuwura-gyii mu kibaafon gbaa."

²⁴ Nu kebii mu lu ukaa su naa taase mu-nyi kuto mu nu o koolo lu Owura Herodi ase.

Nu o ye, "Towe mu ye fii biti Gyon okyugyeepu mu kumu."

²⁵ Nu kebii mu waa bilen bwii kpee Owura Herodi ase naa towe mu

ye, "N biti Gyon okyugyeepu kumu tangiran su nbunbu numu."

²⁶ Nu Owura Herodi kokolo ki nyita mu gaa, amaa o man taale kina lu kanan mu nu o tee bo ntan mu afo ansi to su mu. ²⁷ Nu o sun anaakopu kulon ye o naa biya Gyon kumu. Nu o kpee obu tiisa mu to naa tin mu Gyon kumu. ²⁸ Nu o taa gyaga tangiran su taa ba sa kebii kyisa-bi mu. Nu kebii mu taa naa sa mu-nyi. ²⁹ Gyon okyugyeepu abulapu ba maa nu kanin mu, nu ba ba taa mu kibuni sansa naa pula.

Yesu sa asa ngbin nnuu agyito nu ba gyii nme

(Matiwu 14:13-21; Luka 9:10-17; Gyon 6:1-14)

³⁰ Yesu asunpu mu ba bwii ba Yesu ase ba towe mu kuto mu nu ba waa ye umu nu ba kaapu. ³¹ Lu kanan mu nu asa kuko be ba Yesu ase bee bwii su mu, ba man nye saja ba gyii. Nu Yesu towe bamu fee, "Fan yege a lu ukaa su kpee opula mu nu asa ba man bu, ke fan nye saja fute gberese."

³² Nu ba loo okulu to bamu nkun bee kpee katun mu nu oku man bu mu. ³³ Amaa asa damante ba wu bamu, nu ba bu bamu, nu ba waa bilen taa ayaa to sile lu nde mu to kpini gyankpaa naa gyoo bamu. ³⁴ Yesu maa lu okulu to, nu o wu sakyu mu, bamu asin i kitaa mu kuwee, lu fee ba du nun fee nbulupu mu nu ba man su okpapu. Tuto nu o piili ee kaapu bamu ato damante.

³⁵ I maa su ii kpee kalaatipwee ase mu, Yesu abulapu ba ba towe mu ye, "Kowe tee ee lwe. Nu nfu moo waa opula mu nu i waa ukaa su, nu sehn man bu to. ³⁶ Imu su yege ba kpee ndoo ana to ye nde-bii mu nu i maa ane mu naa soo kuto ku gyii."

³⁷ Nu Yesu towe bamu ye, "Fane gbaa-gbaa fan sa bamu kuto ku ke ba gyii."

Nu ba taase Yesu ye, "Fii biti fee a taa gbiti nderebi anyo* naa soo bodobodo sa bamu?"

* 6:37 6:37 Gbiti nderebi anyo du nun fee lbwaayi aburuwa kokoka.

38 Nii Yesu taase bamu ye, "Bodobodo afine nii fan su? Fan naa ku."

Ba maa naa ku mu, nii ba ba towe mu ye, "Bodobodo inuu ye ukun inyo nii an su."

39 Nii Yesu towe mu abulapu mu ye ba yege asa mu ba kyina kubu-kubu afitiri bunboli su. 40 Nii asa mu ba kyina kubu-kubu buu abaa, aku kufifa aku moo adunuu. 41 Nii Yesu taa bodobodo inuu ye ukun inyo mu, nii o diyaa mu ansi ku susu, nii o fwaala lbwaare. Nii o taa sa abulapu mu, nii ba barige sa asa mu kpini. Nii o bila barige ukun mu to sa asa mu kpini. 42 Nii okumaa nmu gyii naa fuu mu okaa. 43 Nii abulapu mu ba tase bodobodo ye ukun mu nii i san mu waa alantan kudu anyo to, nii i bola. 44 Anyin mu nii ba gyii agyito mu ba gye ngbin nnuu.

*Yesu nate nkyu su
(Matiwu 14:22-23; Gyon 6:15-21)*

45 Opula mana to nii Yesu yege ni mu abulapu ba taa okuli gyankpaa mu, bee kpee Betisayida mu nii ki bu benbe. Nii moo mu lee asa mu okpa. 46 Maa kala bamu lwe mu, nii o kpee kibu su, ee kule lbwaare.

47 I maa ba fuu kalaatipwee ase mu, abulapu mu ba fuu nkyu mu nsana, yege Yesu nkun moo bu kidenbi su. 48 Nii Yesu wu fee kypale mu ki nu abulapu mu, lu fee apaa mu i gyanja bamu. Kibwaayike su mu, Yesu nate nkyu su naa fuu bamu ase nii ee biti o kyun bamu su. 49 Amaa ba wu maa naa nkyu mu su, be nyi fee obuni nin, nii ba waa ulawu. 50 Saja mu nii ba wu Yesu mu, kufuu ki kitaa bamu kpini gaa. Nii Yesu towe bamu ase opula to ye, "Fan nye nkolo, fan man waa kufuu, me nin." 51 Nii Yesu loo bamu ase okuli mu to, nii afuu mu a yoo opula to. Nii i kyinkyin abulapu mu gaa, 52 lu fee ba man taale nu kanan mu nii Yesu sa anyin ngbin nnuu agyito mu kase. Nii i kitaa bamu nfeere gaa.

*Yesu kye alopu Kanesareti
(Matiwu 14:34-36)*

53 Nii ba faa kpee benbe osuwle mu nii ba ti ye Kanesareti, nii ba taa bamu okuli dan. 54 Ba maa dan bee lu okuli to mu, asa ba bu Yesu. 55 Nii asa ba sile lu osuwle mana su kpini bee ba Yesu ase, nii ba taa alopu mu nii ba de ukalan su biya mu. 56 Katin kumaa mu nii Yesu kpee nde-bii abee nde lala to ye ndoo ana to mu, asa bee kpiya alopu agya to yege bee kule mu ye o yege ba mata mu kaale. Bamu nii ba mata mu kaale kpini mu, ba nye alanfiya.

7

*Adidaasin kikaapu
(Matiwu 15:1-9)*

1 Farasii abi ye nbara akaapupu mu aku, mu nii ba lu Gyerusalem ba Yesu ase mu, ba sare kyaaboo mu.

2 Tuto nii ba wu fee Yesu abulapu ba te bee gyii agyito yege ba man fwi bamu abaa kanan mu nii bamu adidaasin u kaapu mu. 3 Lu fee Farasii abi mu ye Gyiwu abi kpini ba buu bamu naana ana kikaapu didaa mu nin, ba mee ye ba gyii agyito, amoo ba fwi bamu abaa kanan mu nii bamu adidaasin mu u kaapu. 4 Nii ba kan lu kigya to ba mu, ba mee ye ba gyii, amoo ba fwi bamu n-yu poyi. Nii ba bila ba su ikisii lu ukoope ye npulii ye itasa ato kifwi su.

5 Imu su, nii Farasii abi mu ye lbwaare nbara akaapupu mu ba taase Yesu ye, "Mune kuto su nii fu abulapu bure be mee buu ane naana ana kikaapu didaa mu, nii ba mee bamu bure ba su abaa mu nii i man du kyirekyire bee gyii agyito?"

6 Nii Yesu lee bamu kono ye, "Asin mu nii lbwaare bola mu otowepu Isaya su nii o kyuroo yla lu fane su mu, i gye kesintin. lbwaare towe ye, 'Fan su fane nno fen towe ye fen sun me,

yege i man lu fane nkolo to.

7 Kiyani nu fen sun me,

lu fɛɛ nyimisa ukpa nu fen su fen kaapu fɛɛ mɛ, lbwaare lɛɛ.' "

⁸ Nu Yesu kyaga su tɔwe ye, "Fan kina lbwaare nbara mu, nu fan buu nyimisa lɛɛ."

⁹ Nu Yesu bila tɔwe ye, "Fan su kanyaasin ukpa libi mu nu fen su fen taa lbwaare nbara yile ukpa su, ke fan nye buu nyimisa kikaapu su. ¹⁰ Mosesi kaapu ye, 'Taa beere sa fu-se ye fu-nyi, nu ukuma mu nu o tɔwe nno wɔrige mu-se abee mu-nyi su mu, ba mo mu.' ¹¹ Amaa fanee fane, fen ye nu oku kan tɔwe mu-se abee mu-nyi ye, 'Kuto mu nu naafɔ fii biti fu nye lu me ase mu i gye Koriban.' (Kumu kase i gye kuto mu nu ba taa ke lbwaare). ¹² Kanin su mu, o su ukpa fɛɛ o kina kikyɛ mu-se ye mu-nyi tɔ. ¹³ Kanin kikaapu mu nu fan su fen kaapu asa fale u yege abwaaresin mu ii bilinji kyan. Ato damante fɛɛ inumu nu fen waa."

Kuto mu nu ku waa nyimisa ineesi

(Matiwu 15:10-20)

¹⁴ Nu Yesu bila tu asa ba sare mu ase, nu o tɔwe bamu ye, "Ukuma numu o nu me ase, ke o bu asin numu kase. ¹⁵ Sehn man bu tɔ nu u lu kewu ii loo nyimisa tɔ nu u waa mu ineesi, amoo asin mu nu u lu mu tɔ mu u waa mu ineesi. ¹⁶ Ukuma mu nu o su asu mu o nu."

¹⁷ Yesu maa lu asa mu ase kpee kikaapa su mu, nu mu abulapu mu ba taase mu kɔnasan mu kase. ¹⁸ Nu Yesu taase bamu fɛɛ, "Imu su, fane gbaa fen mee nu asin kase bilen? Fan man nyi fɛɛ kuto ku man bu tɔ ku lu kewu nu kii loo nyimisa tɔ nu ku waa mu ineesi. ¹⁹ Lu fɛɛ kuto kuma mu nu kii loo nyimisa tɔ mu, ki mee kpee mu kokolo tɔ, amoo mu o tɔ tɔ, ke ki bila bola lu mu n-yu tɔ." (Yesu katwe mu ki kaapu fɛɛ agyito gyisa kuma i du kyirekyire.)

²⁰ Nu Yesu kyaga su tɔwe ye, "Kuto mu nu ku lu nyimisa tɔ mu, kumu u waa mu ineesi. ²¹ Lu fɛɛ lu nyimisa tɔ, ye mu kokolo tɔ nu nfeere libi ye kibawole kigyii, ye keyu, ye asa

kumoo ye kulu okuli abee okaa kama, ²² ye kensi payi libi ye kumu tɔ olon, ye kapina asa, ye kigyagaa, ye kayu basa ye nyimisa kinyita ye alala-sin ye kimelensi. ²³ Inumu kpini u lu nyimisa kokolo tɔ nu, nu u waa mu ineesi."

Okyu ku kɔkole-gyii

(Matiwu 15:21-28)

²⁴ Nu Yesu lu Galile kpee Taayi katine. Nu o loo kikaapa ku su, o man daa ee biti fɛɛ oku o wu mu, amaa o man taale baala mu n-yu. ²⁵ Okyu ku mu nu nbwu libi ba te mu-bii su mu nu Yesu su, nu o ba mu ase bilen ba muja mu ayaa tɔ. ²⁶ Okyu mu man gye Gyiwu obii, o lu Fonesiya mu nu ki bu Siriya osuwle su mu nu. Nu o kule Yesu ye o gya nbwu libi mu lu mu kebii kyusa-bi mu su sa mu.

²⁷ Nu Yesu tɔwe okyu mu ye, "I dagaa nbii mu ba maa gyii nme poyi. I man buron fɛɛ ba taa nbii agyito sa igyoono."

²⁸ Nu okyu mu sa kono ye, "Onyirpe, i gye kesintin nu, amaa nbii ba kan bee gyii agyito nu uku i lu tiye kase mu, igyoono bee tase bee gyii."

²⁹ Nu Yesu sa okyu mu kono ye, "Lu kanan mu nu fu sa me kono su mu, bwii kpewu, nbwu libi mu ba lu fu kebii kyusa-bi mu tɔ."

³⁰ Nu okyu mu bwii kpewu naa wu kebii mu maa de npaa su yege nbwu libi mu ba tee wula lu mu tɔ.

Yesu kye kpawu ku

³¹ Nu Yesu lu Taayi katine, nu o bola Sidon kpee Galile obun-kaa naa fu Dekapoli (Nde kudu) isuwle su.

³² Tuto nu asa aku ba taa kpawu ku nu o mee taale o tɔwe ye o dan ba Yesu ase ba kule mu ye o taa mu abaa gyaga mu su sa bamu.

³³ Nu Yesu taa kpawu mu lu asa tɔ kpee ukpa su, taa mu abaa-bi waa mu asu tɔ. Nu o tub nkyole nu o mata mu kanandob. ³⁴ Nu Yesu diyaa mu ansi ku susu, nu o muusi. Nu o tɔwe onyin mu ye,

“Ifata.” Kimu kase i gye ye, “Bugi to.” ³⁵ Opula to nu onyin mu asu a tigi, nu ee nu katowe, nu ee taale ee towe danbirasa.

³⁶ Nu Yesu towe asa mu ye ba man kan towe sa oku. Amaa kigya damante nu o gya bamu mu, saamu nu bee loho bee towe bee tii su. ³⁷ Nu i kyinkyin asa mu gaa nu ba ye, “O waa kutu kumaa nimu danbirasa. O yege nu akpawu bee nu, nu anaamuu bee towe.”

8

Yesu sa asa ngbin nna agyito (Matiwu 15:32-39)

¹ Kanin nke mana to mu, sakyo damante ku bila ba sare Yesu ase. Nu ba maa man su agyito aku ba gyii mu, Yesu ti mu abulapu mu ba mu ase nu o towe ye, ² “Asa nimu asin i su me kuwee, lu fee ndaga nke nsa ndee ba maa bu me ase, nu ba man su agyito aku ba gyii. ³ Nu n kan towe bamu ye ba bwii kpewu mu, bee biti ba naa kirin-kirin okpa to, lu fee bamu aku ba lu kata-kata.”

⁴ Nu abulapu mu ba taase Yesu ye, “Fune nu an biti a nye agyito kiperi kinumu su sa asa damante nimu?”

⁵ Nu Yesu taase bamu ye, “Bodobodo afine nu fan su?”

Nu ba lee kono ye, “Asuno nu an su.”

⁶ Nu Yesu yege nu asa mu ba kyun kyina kase. Nu o taa bodobodo asuno mu, nu o fwaala lbwaare nu o kpee-kpee umu to taa sa mu abulapu mu ye ba barige to sa asa mu ba gyii, nu ba barige to sa bamu. ⁷ Nu Yesu bila taa ikun gberere mu nu ba su mu, fwaala lbwaare bila sa mu abulapu ye ba barige umu to sa asa mu. ⁸ Nu asa mu kpini ba gyii nme. Nu mu abulapu mu ba tase-tase bamu agyisan mu bola alantan asuno. ⁹ Asa mu nu ba gyii kanin agyito mana mu, ba gye asa ngbin nna. Imu kamaa to, nu Yesu yege bamu, nu ba kpewu.

¹⁰ Opula mana to, nu Yesu maa mu abulapu mu ba loo okulu to faa kyun Dalimanuta osuwule su.

Farasii abi bee biti adangana (Matiwu 16:1-4)

¹¹ Farasii abi aku ba ba Yesu ase ba gyii mu umore, ke ba nye wu mu kilibi. Nu ba tubu Yesu to ku ye o waa susu adangana aku kaapu bamu. ¹² Tutu nu o muusi, nu o taase bamu ye, “Mune su nu fane nbunbu asa fen biti adangana fen wu? N biti n towe fane kesintin ye, n mee ye n waa kanin adangana mana kaapu fane kpa.” ¹³ Nu Yesu yege bamu tutu naa loo mu okulu to faa kyun benbe.

Fan baa fan daa Farasii abi ye Herodi kikaapu su (Matiwu 16:5-12)

¹⁴ Yesu abulapu mu ba tan su fee ba maa man taa bodobodo kukyo, amaa bodobodo kukuli kulun i bu bamu ase okulu mu to. ¹⁵ Nu Yesu towe bamu ye, “Fan ku danbirasa ke fan baa fan da fane n-yi su, lu Farasii abi ye Herodi asa bamu kufe mu nu kii tin bodobodo mu.”

¹⁶ Nu mu abulapu ba piili bee towe abaa ye, “A maa man lee bodobodo kukyo su nu ee towe kanin mu abee?”

¹⁷ Yesu maa bu kutu mu nu bee towe mu, nu o taase bamu ye, “Mune su nu fen towe fane kiman su bodobodo kukyo mu asin? Imu su, fan man pita bu me awaasa kase? Mune i waa nu fane nfeere i mee taale i kita ato bilen kanin? ¹⁸ Fan su ansi, fan man ku? Nu fan su asu, fan mee nu? Fen mee nyini asin nin abee? ¹⁹ Sana mu nu n taa bodobodo anuu barige sa asa ngbin nnuu nu ba gyii mu, alantan afine nu fan tase agyisan mu bola?”

Nu ba ye, “Alantan kudu anyo.”

²⁰ Nu Yesu bila taase ye, “N maa taa bodobodo asuno barige to sa asa ngbin nna nu ba gyii mu, alantan afine nu fan tase agyisan mu bola?”

Nu ba lee kono ye, “Alantan asuno.”

²¹ Nu Yesu ye, “Inumu kpini kamaa mu, fan man taale bu umu kase?”

Yesu kye gyaatanapu-nyin ku Betisayida kade to

22 Nii Yesu maa mu abulapɔ mu ba kpee Betisayida kade to, nii asa aku ba taa gyaatanapɔ ku ba kule Yesu fɛɛ ɔ taa mu kibaa mata mu. 23 Nii Yesu kita gyaatanapɔ mu kibaa to, taa mu lu kade mu nbwama. Nii Yesu tɔb nkyole waa mu ansi to, nii ɔ taa mu abaa gyaga mu su, nii ɔ taase mu ye, "Fii wu ato?"

24 Nii gyaatanapɔ mu diyaa mu ansi sɔsɔ, nii ɔ ye, "N wu asa ba maa naa, nii ba du fɛɛ iyu i maa naa mu."

25 Nii Yesu bila taa mu abaa gyaga ɔnyin mu ansi su, nii mu ansi mu i bugi, nii mu ansi mu i nye alanfiya, u ku danbirasa. 26 Nii Yesu tɔwe gyaatanapɔ mu ye, "Kpewu! Amaa man bila bwii kpee kade mu to."

Pita lɛɛ kaapɔ ɔsa mu nii Yesu gye

(Matiwu 16:33-20; Luka 9:18-21)

27 Nii Yesu maa mu abulapɔ mu ba kpee nde-bii mu nii i bu Kasariya Filipi kade mu ase. Ba maa kpee mu, nii Yesu taase mu abulapɔ ye, "Animɔ nii asa ba ye n gye?"

28 Nii ba lɛɛ kɔnɔ ye, "Aku ba ye fu i gye Gyɔn okyugyeepu mu, aku mɔɔ ba ye fu i gye Eligya, nii aku mɔɔ ba ye fu i gye lbwaare atɔwɛpɔ mu to ɔku."

29 Nii Yesu taase ye, "Nii fane mɔɔ, fan ye animɔ nii n gye?" Nii Pita lɛɛ kɔnɔ ye, "Fu i gye Krisito, ɔmu nii lbwaare wɔla lɛɛ mu." 30 Nii Yesu gya bamɔ ye ba man kan tɔwe ɔku ɔsa mu nii ɔ gye.

Yesu tɔwe mu awɔrɔfɔ kuwu ye mu kelewɔ asin

(Matiwu 16:21-28; Luka 9:22-27)

31 Nii Yesu piili ɛɛ tɔwe mu abulapɔ mu ye, "I dagaa fɛɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyinsa maa wu awɔrɔfɔ gaa, ke Gyiwu abilisa ye lbwaare aseepu abilisa ye lbwaare nbara akaapɔpɔ ba kina mɛ. Bee biti ba mɔɔ mɛ, ke nke nsa kamaa mu, n biti n kyini lu lewu to ba."

32 Amaa Yesu maa bugi mu asin mu to pensen kaapɔ mu abulapɔ mu, nii Pita ti mu lu ikaa su ɛɛ tɔwe yii mu.

33 Amaa Yesu, bilini ku mu abulapɔ mu, nii ɔ tɔwe Pita ye, "Lu mɛ su, fu Sitaane nimɔ. Fu nfeere i man lu lbwaare ase, i lu nyimisa ase nin."

34 Nii Yesu ti sakyɔ mu ye mu abulapɔ mu nii ba ba mu ase mu, nii ɔ tɔwe bamɔ ye, "ɔkɔmaa mu nii ee biti fɛɛ o buu mɛ mu, i dagaa fɛɛ o kina mu n-yu, ke ɔ sɔla mu oyu laasa ke o buu mɛ. 35 Lu fɛɛ ɔkɔmaa mu nii ee biti fɛɛ o kun mu gbaa-gbaa mu nkpa mu, ee biti ɔ pan nkpa mu. Amaa ɔkɔmaa mu nii ɔ pan mu nkpa lu mɛ ye asin danbirasa mu su mu, ee biti ɔ nye mu nkpa. 36 Nii fu kan nye dulinyaa to kɔto kɔmaa, nii fu pan fu nkpa mu, mine nii fu nye?"

37 Abɛɛ mine nii nyimisa i taale ɔ taa kyare mu nkpa? 38 Nii ɔku kan waa ipeeli lu mɛ ye mɛ kikaapɔ su, nbunbu kakyina nimɔ to abi mu nii alibi ye lbwaare kiman-sile ki bu bamɔ to fale mu, kanin manja nii mɛ, Daadimaadi Obii-nyinsa mu kan ba ye lbwaare bunyaa ye mu sɔsɔ nbɔɔ mu, ngbaa mɛ ii biti i baa i su mɛ ipeeli sa kanin ɔsa manja."

9

1 Nii Yesu bwii kyaga su ye, "N tɔwe fane fɛɛ aku ba bu fane to nfu nii ba mɛɛ ye ba wu lewu, amɔɔ ba wu lbwaare kuwura-gyii mu ki maa ba ɔlɔn su."

Yesu n-yu ki kyɛɛge

(Matiwu 17:1-13; Luka 9:28-36)

2 Nke nsiye kamaa to mu, Yesu taa mu abulapɔ mu asa, Pita ye Gyemisi ye Gyɔn tii mu n-yu su dii kibɔ lala ku kpee, nii ba bu tɔto bamɔ nkɔn. Nii Yesu kayi-wɔle kyɛɛge bamɔ ansi su. 3 Nii mu ikaale bunsa gbaa i lonɔ fuuli parepare i nhalige su. ɔku man bu dulinyaa nimɔ to nii ɛɛ taale fwɔ kaale ke ki fuuli parepare kanin kudubi. 4 Opula manja to mu, ba ba ku mu, lbwaare asa didaa anyɔ, Eligya ye Mosesi, ba lu ba, nii ba maa Yesu bɛɛ tɔwe.

5 Nii Pita tɔwe Yesu ye, "ɔkaapɔpɔ, i burɔn gaa fɛɛ a maa

bu nfi. Imu su, yege ke a yii abu asa, fu lee kuku, Eligya lee kuku, Mosesi lee kuku." ⁶ Nu kufuu ki kita Pita maa abulapu banban mu gaa, nu ba man bila be nyi kuto mu nu ba towe.

⁷ Nu kabwaare wule ba bun bamu su, nu obule ku lu abwaare-wule mu to towe ye, "Onumu i gye mi-Bii-nyinsa mu nu n su kebiti sa. Fan nu mu ase."

⁸ Opula mana to, abulapu mu ba maa ku kyaaboo mu, ba man bila wu oku bamu ase, amoo Yesu nkun.

⁹ Ba maa kpilige kibii mu su bee ba mu, nu Yesu da bamu amu to ye, "Fan man towe oku ye oku kuto mu nu fan wu, naa fuu saja mu nu me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n bwii kyini lu lewu to mu." ¹⁰ Nu ba nu sa mu, amaa bamu wule-wule u taase abaa ye, "Kikiyini lu lewu to numu kase kaapu nene?"

¹¹ Nu ba taase Yesu ye, "Mune su nu nbara akaapupu mu bee towe ye i dagaa lbwaare otowepu Eligya maa gyankpaa ba poyi?"

¹² Nu Yesu lee kono ye, "I gye kesintin fee Eligya ii biti o gyankpaa ba, ke o ba lonko kuto kumaa kinumu. Amaa mune su nu ba kyuroo waa Asinkyan yilasa mu to ye me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n biti n wu awurofo gaa ke asa ba kina me? ¹³ N towe fane ye Eligya tee bwii ba, nu kuto mu nu asa bee biti mu, ba tee taa waa mu fee kanan mu nu ba wula kyuroo waa Asinkyan yilasa mu to lu mu su mu."

*Yesu kye kebii
kyusa-bi mu nu*

o su nbwu libi

(Matiwu 17:14-21; Luka 9:37-43)

¹⁴ Ba maa kpilige kibii mu su bee ba abulapu asansa mu ase mu, ba wu sakyoo damante ku maa yile kyaaboo bamu, yege ba maa nbara akaapupu mu bee gyii umooe. ¹⁵ Asa mu ba maa wu Yesu maa ba mu, i kyinkyin bamu, nu ba sile kpee mu ase naa fwaala mu.

¹⁶ Nu Yesu taase bamu ye, "Mune umooe nu fanaa bamu fen gyii mu?"

¹⁷ Nu oku lee kono lu sakyoo mu to ye, "Okaapupu, kabwu libi ku te mi-bii su, nu o mee taale ee towe, nu n taa mu ba fu ase. ¹⁸ I dan kan kyina mu su de, i su mu i tub kase, yege mu kono to kii fuu afufuu, yege ee we mu anyi to, nu ee kirin. N ba kule fu abulapu mu ye ba kusaa kanun nbwu libi mana lu mi-bii mu su, amaa ba man taale."

¹⁹ Nu Yesu towe bamu ye, "O! Fane ndaga kakyina numu to asa mu nu fan man su kikoolo-gyii. Nene nu fen biti ye n nye kenyiita sa fane? Fan taa kebii mu biya me nfi."

²⁰ Ba maa taa kebii mu biya mu, nu nbwu libi mu maa wu Yesu mu, opula mana to nu i taa kebii mu tub kase fee kigbingbin. O de ee gbiliti yege mu kono to kii fuu afufuu.

²¹ Nu Yesu taase kebii mu mu-se ye, "Kanan mu nu i waa mu fale mu, i tee kyereee do?"

Nu mu-se lee kono ye, "Lu koo mu kebii to nu i waa mu kanun. ²² I taale i taa mu i tub fulon ye nkyu to ii biti i moo mu. Imu su, nu fu taale waa kuto ku mu, wu ane kuwee ke fu molige ane."

²³ Nu Yesu taase mu-se ye, "Fu ye nu n biti n taale mu? Nu kase fee okumaa mu nu o koolo lbwaare gyii mu, kuto kumaa kii biti ki waa sa mu."

²⁴ Kebii mu mu-se taa kensi payi kule Yesu ye, "N koolo lbwaare gyii, amaa kye me to ke n nye kikoolo-gyii tii su."

²⁵ Yesu maa wu sakyoo mu maa nye akyoo ii tii su mu, nu o punte nbwu libi mu su towe umu ye, "Fane naamuu ye akpawu nbwu libi, n ye fan kusoo lu mu su nbunbu numu, ke fan man bila bwii ba mu su kakaaku."

²⁶ Nu nbwu libi mu ba nyanje to muusi to taa kebii mu tub olon fee kigbingbin, nu ba kusoo mu su. Kebii mu de fee obuni, nu asa mu ba ye o wu. ²⁷ Tuto nu Yesu kita kebii mu kibaa to kusaa mu yile mu ayaa su.

28 Imu kamaa to, nu Yesu loo kikapara su, nu mu abulapu mu nkun ba naa taase mu ye, "Mune i waa su nu aneene a man taale kusaa nbwu libi mu lu kebii mu su?"

29 Nu Yesu lee bamu kono ye, "Sehn man bu to nu i taale gya unumu ana kudubi, amoo kabwaare-kule nkun."

Yesu bila bwii towe mu kelewu asin

(Matiwu 17:22-23; Luka 9:34-45)

30 Imu kamaa nu Yesu maa mu abulapu ba lu tuto bola Galile osuwale su. Nu Yesu mee biti fee ba bu katin mu nu o bu. 31 Lu fee katin saja manja mu ee kaapu mu abulapu mu nin. Nu o towe bamu ye, "Bee biti ba lee me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu sa asa, ke ba moo me, amaa nke nsa kamaa to mu, n biti n kyinji ba nkpa to." 32 Maa towe bamu katin mu, ba man nu umu kase, nu i su bamu kufuu fee ba taase mu umu kase.

Anumu i gye olala?

(Matiwu 18:1-5; Luka 9:46-48)

33 Yesu maa mu abulapu mu ba kpee Kapanum kade lala to. Ba maa bu kikapara su mu, nu Yesu taase bamu ye, "Fan maa naa okpa to fen ba mu, mune umore nu fen gyii mu?" 34 Ba laato nin ba man lee kono, lu fee saja mu nu ba naa okpa to bee kpee mu, bee gyii abaa umore ye omomo i gye bamu to olala.

35 Yesu maa kyun kyina mu, nu o tu mu abulapu kudu anyo mu ba mu ase, nu o towe bamu ye, "Nu fane to oku kan ee biti fee o bilinji olala mu, o waa mu n-yu kaluwe ye kyaafole sa mu toomaa ana."

36 Tuto nu Yesu taa kebii ku ba yile bamu ansi to. Nu o taa kebii mu abaa to, nu o towe bamu ye, 37 "Okumaa mu nu o kan koolle kebii kunumu dubi me kitu to su mu, me nu o koolle, nu okumaa mu nu o kan koolle me moo mu, man gye me nkun nu o koolle, amaa o koolle omuni o sun me mu gbaa."

Bamu nu ba yile Yesu kamaa mu asin
(Luka 9:49-50)

38 Nu Gyon towe Yesu ye, "Okapupu, an wu onyin ku maa su fu kitu ee kusaa nbwu libi ee lu asa su, yege o man tii ane su. Imu su an gya mu ye o man bila waa katin."

39 Nu Yesu towe bamu ye, "Fan man gya katin osa manja. Osa kumaa mu nu ee waa asin kyinkyinsa lu me kitu to mu, umu kamaa mu o mee bila taale towe asin ku nyita me kitu. 40 Okumaa mu nu o mee nyita ane kusun mu, o tii ane su numu. 41 N towe fane kesintin ye oku kan sa fane nkyu nuusa lu fan maa gye me lee su mu, ee biti o nye umu kukoka.

Atu mu nu i biya alibi

(Matiwu 18:6-9; Luka 17:1-2)

42 "Nu oku kan yege nu nbii mu nu ba koolle me gyii fale to oku kan waa alibi mu, katin odunwura manja, nu ba kan taa kifole-buu lala njina kyaga mu obule to taa mu tu o pu to gbaa mu, i bo. 43 Nu fu kibaa ki kan ku yege nu fu waa libi mu, tin kumu foyi. I bo sa fu fee fu maa taa kibaa diye loo lbwaare aye, i kyoo fee fu maa taa abaa anyo naa loo awurufu fulon mu nu i mee dun kpa to. 44 Tuto nu

asunswee mu nu be mee wu,
nu fulon mu gbaa mee dun kakaaku.

45 "Nu fu kyaa ki kan ku yege nu fu waa alibi mu, tin kumu foyi. I bo sa fu fee fu maa gye boobi nu fu loo lbwaare aye, i kyoo fee fu maa taa ayaa anyo naa loo awurufu fulon to. 46 Tuto nu

asunswee mu nu be mee wu,
nu fulon mu gbaa mee dun kakaaku.

47 "Nu fu kinsi ki kan ku yege nu fu waa alibi mu, kyole kumu tu. I bo sa fu fee fu maa taa kinsi kulon kpee lbwaare aye, i kyoo fee fu maa taa ansi anyo naa loo awurufu to kakpaa. 48 Tuto nu,
asunswee mu nu be mee wu,

nu fulon mu gbaa mee dun kakaaku.

⁴⁹ Ibwaare ii biti o taa fulon boole okumaa ke o waa kyirekyire fee kanan mu nu ba su nfole bee boole inun nu i waa kyirekyire poyi nu ba su bee waa saraga bee sa lbwaare mu.

⁵⁰ "Nfole i buron, amaa nu nfole kan foyi umu okon bire, nene nu fen bila taale waa mu ke i nye umu okon? Imu su fan yege fane awaasa i baa i bukon fee nfole, ke fan kyina ye abaa kayi yuuli to."

10

Yesu towe kekili kenyiita asin
(Matiwu 19:1-12; Luka 16:18)

¹ Yesu maa lu toto mu, o kpee Gyudeya osowole su, nu o faa Gyodan obun mu kpee benbe. Nu sakyɔ damante ku ki ba kyaaboo mu, nu o kaapu bamu abwaaresin fee kanan mu nu o wola ee waa mu.

² Toto mu Farasii abi aku ba ba suu Yesu odoo sintaase to ye, "I de okpa sa onyin fe o kina mu-ka?"

³ Nu Yesu bwii taase bamu ye, "Mune nbara nu Mosesi kaapu fane?"

⁴ Nu ba lee konɔ ye, "Mosesi sa okpa fee onyin o kyuroo kekina owole sa mu-ka ke o kina mu."

⁵ Nu Yesu towe bamu ye, "Fane nkolo i maa bulun su nu Mosesi kyuroo kanin nbara mu sa fane.

⁶ Naafoo lu koo npiili ase, ato kutuu to mu, lbwaare waa bamu onyin ye okyu.

⁷ Imu su nu onyin ii biti o yege mu-se ye mu-nyi, ke o taa mu n-yu mata mu-ka, ⁸ ke bamu asa anyo ba bilini nyimisa kulun, yege ba man bila ba gye asa anyo, amaa ba gye okulun nin. ⁹ Imu su, umu nu lbwaare taa waa kukulun mu, oku man kan barige umu to."

¹⁰ Yesu maa mu abulapu ba maa loo kikapara su mu, nu mu abulapu ba lonɔ taase mu asin lu kekili mu asin su. ¹¹ Nu Yesu towe bamu ye, "Okumaa mu nu o kan kina mu-ka nu o naa kili okyu pupwe mu, o nyita kekili, nu o waa mu-ka

mu alibi. ¹² Kanin okpa kulun su nu okyu kan kina mu-kuli naa kili onyin pupwe mu, o nyita kekili."

Yesu waa nbii kusee
(Matiwu 19:13-15; Luka 18:15-17)

¹³ Toto nu asa aku ba taa bamu nbii wuribi bee ba Yesu ase ye o taa mu kibaa gyaga bamu su, yege mu abulapu mu bee gya bamu nu bee biya nbii mu. ¹⁴ Yesu maa wu umu kanin mu, nu o nye agbu, nu o towe bamu ye, "Fan yege nbii wuribi mu ba ba me ase, ke fan man tii bamu okpa, lu fee susu kuwura-gyii mu ki gye sa asa mu nu ba du fee nbii wuribi mu nin. ¹⁵ N towe fane kesintin fee okumaa mu nu o man koole lbwaare kuwura-gyii mu fee kebii mu, o mee ye o nye loo kumu to." ¹⁶ Nu o koole bamu puga, taa mu abaa gyaga-gyaga bamu su nu o waa bamu kusee.

Onyin ato wuya mu
(Matiwu 19:16-30; Luka 18:18-30)

¹⁷ Yesu maa dan yii okpa mu su mu, nu onyin ku sile ba muja mu ansi to towe mu ye, "Okapupu danbirasa, mune nu i dagaa n maa waa ke n nye nkpa kakpaa?"

¹⁸ Nu Yesu taase mu ye, "Mune su nu fu tu me odanbirasa? Oku man gye odanbirasa, amoo lbwaare nkun. ¹⁹ Fu nyi lbwaare nbara mu nu u towe ye, 'Man moo nyimisa, man kan lu fu-ka abee fu-kuli kamaa, man yuuri, man tin antijesa, man puni fu toomaa, taa beeree sa fu-se ye fu-nyi.' "

²⁰ Toto nu onyin mu lee konɔ ye, "Okapupu, n wola n buu unumu kpini lu koo mi kibii to."

²¹ Nu Yesu ku onyin mu diin, mu asin i pire mu. Nu o towe mu ye, "I san fu kutu kulun, kpee naa fe fu kapatye kpini, ke fu taa afulee mu sa atiripu. Imu ii biti i yege fu nye umu kukoka, ke fu ba buu me."

²² Onyin mu maa nu kanan mu, nu o nyanje mu ansi to taa kokolo nyita kpewu, lu fee o gye ato wuya gaa nin.

²³ Nii Yesu kii mu abulapu mu to kyaaboo nii o towe bamu ye, "I bulun gaa sa ato wuya ana fee ba loo lbwaare kuwura-gyii mu to."

²⁴ Asin mu i kyinkyin abulapu mu. Amaa Yesu bila towe bamu ye, "Mi-bii ana, ye fan wu kanan mu nii lbwaare kuwura-gyii mu to kiloo bulun. ²⁵ I buroo sa nyooma fee o taale loo baasa obo to bule, i kyoo ato wuya o loo lbwaare kuwura-gyii mu to."

²⁶ Asin numu i de bamu kono gaa, bee taase abaa ye, "Anumu nii lbwaare ii biti o molige?"

²⁷ Nii Yesu kii mu abulapu mu surum, nii o ye, "Nyimisa ase ni unumu i mee taale waa, man gye lbwaare ase. lbwaare ase bure kuto kumaa numu u taale waa."

²⁸ Nii Pita towe ye, "An bwiiyaa kuto kumaa yege nii an baa an buu fu?"

²⁹ Tuto nii Yesu towe ye, "N towe fane kesintin ye oku man pu yege mu kikpaara ye mu-daa ana ye mu-supu ana ye mu-pukyuu ana mu-nyi ye mu-se ye mu-bii ana ye mu ndoo ana, lu nmaa me asin danbirasa mu su, ³⁰ nii o mee ye o bwii nye kikpaara ye mu-daa ana ye mu-supu ana ye mu-pukyuu ana mu-nyi ye mu-se ye mu-bii ana ye mu ndoo ana kpini kelifa su. Ee biti o nye kekisi ndaga kakyuna numu to bure, amaa ee biti o ba nye nkpa kakpaa." ³¹ Nii Yesu bila towe bamu ye, "Agyankpaapu gaalaagaa, bee biti ba be bilinji asii-amaapu, ke asii-amaapu ba be bilinji agyankpaapu."

Yesu bila bwii towe mu kelewu asin (Matiwu 20:17-19; Luka 18:31-34)

³² Yesu maa mu abulapu ba naa bee kpee Gyerusalem nii Yesu i gyankpaa bamu bee kpee. Asin mu i kyinkyin abulapu mu, nii kufuu ki su asa mu nii ba buu bamu mu. Nii Yesu bila lee mu abulapu kudu anyoo mu ikaa su, nii o towe bamu kuto mu nii kii biti ki tu mu. ³³ Nii Yesu towe abulapu mu ye,

"An kpee Gyerusalem, nii bee biti ba lee me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu sa Gyiwu aseepu bilisa ye nbara akaapupu. Bee biti ba bun me lewu kupwe, ke ba taa me waa bamu nii ba man gye Gyiwu abi abaa to. ³⁴ Kanin asa manja bee biti ba waa me yereyere, ke ba tuv nkyole bun me, ke tije me awule-bi ke ba moo me. Amaa nke asa kamaa mu, n biti n kyinji ba nkpa to."

Gyemisi maa Gyon kuvule (Matiwu 20:20-28)

³⁵ Nii Sebedi mu-bii ana Gyemisi maa Gyon, ba ba Yesu ase ba kule mu ye, "Okaapupu, an kule fu ye fu waa kuto mu nii an biti a kule fu fale mu sa ane."

³⁶ Nii Yesu taase bamu ye, "Mine nii fen biti fee n waa sa fane?"

³⁷ Nii ba lee kono ye, "Nii fu kan ba kyina fu kuwura-gya, fu bunyaa kuwura-gyii mu to mu, fu yege ane oku o kyina fu gyisa su, ke oku moo o kyina fu-bina su."

³⁸ Nii Yesu towe bamu ye, "Fan man nyi kuto mu nii fen kule fale. Fen taale gyii aworofu mu nii n biti n gyii fale, nii kekyugyee mu nii bee biti ba gye me mu, fen taale gye kanin kekyugyee manja?"

³⁹ Nii ba kyula ye, "An taale." Nii Yesu towe bamu ye, "Fen biti fan gyii aworofu mu nii n biti n gyii fale, ke fan gye me kekyugyee mu nii n gye mu. ⁴⁰ Amaa omo nii o kyina me gyisa su abee me bina su bure, man gye me ii biti n sa. lbwaare ii biti o taa sa bamu nii o lonjo yila mu."

⁴¹ Yesu abulapu kudu mu nii ba san mu, ba maa nu asin mu, ba nye agbu waa Gyemisi maa Gyon.

⁴² Tuto nii Yesu tu bamu kpini sare mu ase nii o towe bamu ye, "Fee kanan mu nii fan nyi mu, bamu nii ba man gye Gyiwu abi bamu agyankpaapu mu, bee kaapu bamu olun asa su, nii bamu alulunpu gbaa bee kaapu olun asa su. ⁴³ Amaa fane bure, fan man waa kanin. Omo nii ee biti fee o waa nyimisa kpare

m̀, o bilinji kɩyaafɔle sa m̀ tɔɔmaa ana. ⁴⁴ Nɩ ɔm̀ nɩ ee bitɩ ɔ waa ɔgyankpaapɔ m̀, ɩ dagaa maa waa fɛɛ kɩnye sa ɔkɔmaa nɩm̀. ⁴⁵ Halɩ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɩnsa gbaa n man ba ye asa ba sun mɛ nɩn. N ba n ba sun asa nɩn, kɛ n taa mɛ nkpa kɛɛ, kɛ ɩ ka asa gaalaagaa alibi kɔkɔ.”

*Yesu Kye Gyaatanapɔ Batimiyo
(Matiwu 20:29-34; Luka 18:35-43)*

⁴⁶ Nɩ Yesu maa m̀ abɩlapɔ ba kpee Gyeriko kadɛ tɔ. Maa m̀ abɩlapɔ ye kɔbɔ damante ba maa lɩ kadɛ m̀ tɔ m̀, ba wu gyaatanapɔ kɔ nɩ bɛɛ tɩ m̀ ye Batimayu, (ɩm̀ kase ɩ gye Timayu mu-bii) maa tɛ ɔkpa kaa ɛɛ kulɛ. ⁴⁷ Gyaatanapɔ m̀ maa nu fɛɛ Yesu Kanasareti-nyɩn m̀ ɩ kyɔn m̀, nɩ o kuusi tɩ m̀ ye, “Yesu, Dawidi kanaana-bii, wu mɛ kɔwɛɛ.”

⁴⁸ Maa kuusi kenken sɔ m̀, asa ba pɔnte m̀ sɔ ye o bun m̀ kɔnɔ sɔ, yege ɛɛ lɔnɔ ee kuusi kenken ɛɛ tɔwe ye, “Dawidi kanaana-bii, wu mɛ kɔwɛɛ!”

⁴⁹ Nɩ Yesu yɩɛ, nɩ ɔ tɔwe ye, “Fan tɩ m̀ sa mɛ.” Nɩ ba tɩ m̀ tɔwe ye, “Yege fɔ kɔkɔlɔ kɩ yuuli fɔ, Yesu ye fɔ ba.” ⁵⁰ Nɩ ɔ kusɔ fugi yii m̀ ayaa sɔ nmanyan m̀ kɩtaa tɔbɩ ɩkaa sɔ nɩ o kpee Yesu ase.

⁵¹ Nɩ Yesu taase m̀ ye, “Mɩne nɩ fii bitɩ ye n waa sa fɔ?” Nɩ ɔ lɛɛ kɔnɔ ye, “Ɔkaapɔpɔ, n bitɩ n baa n kɩ nɩn.” ⁵² Nɩ Yesu tɔwe m̀ ye, “Nate! Fɔ kɩkɔɔle-gyii kɩ yege nɩ fɔ nye alanfiya.” Opula maɲa tɔ nɩ mu ansi m̀ a bugi, nɩ o buu Yesu kpee ɔkpa tɔ.

11

*Yesu dii kuruma loo
Gyerusalem kadɛ tɔ*

*(Matiwu 21:1-11; Luka 19:28-40;
Gyɔn 12:12-19)*

¹ Yesu maa m̀ abɩlapɔ ba maa tiri Gyerusalem, nɩ ba ba fɔbɩ Olifu kɩbɩ m̀ nɩ kɩ maa Betifage maa Betani m̀, Yesu sun m̀ abɩlapɔ anyɔ, ² nɩ ɔ tɔwe bamɔ ye, “Fan kpee kadɛ-bi m̀ nɩ kɩ bɔ fane ansi

tɔ, fan maa dan fen fɔbɩ m̀, fen bitɩ fan wu kekuruma-bi m̀ nɩ ba man pɩ dii m̀ maa kyaa, kɛ fan sanje m̀ biya mɛ nfi. ³ Nɩ ɔkɔ kan taase fane kɔtɔ m̀ sɔ nɩ fan sanje m̀ m̀, fan tɔwe odunwura maɲa ye, “Ɔnyɩrɩpe m̀ ii bitɩ m̀, amaa ee bitɩ o bwiiyaa m̀ ba nbɩnbɩ nɩm̀.”

⁴ Kesintin, nɩ ba naa wu kekuruma-bi m̀ maa kyaa kigbenbi sɔ kɩkpaara kuku kebunɔ. Ba maa sanje m̀ m̀, ⁵ nɩ asa m̀ nɩ ba yɩɛ tɔtɔ m̀ ba taase bamɔ ye, “Mɩne sɔ nɩ fen sanje kekuruma-bi m̀?”

⁶ Nɩ ba lɛɛ kɔnɔ kanan m̀ nɩ Yesu dan tɔwe m̀, nɩ asa m̀ ba yege ba taa nate. ⁷ Ba taa kekuruma-bi m̀ biya Yesu, taa bamɔ ataa gyaga kuruma m̀ sɔ, nɩ Yesu dii kyɩna sɔ. ⁸ Asa gaalaagaa ba taa bamɔ ataa tɔtɔbɩ ɔkpa tɔ, nɩ asansa mɔɔ ba njele afateɛ wɔrɩge ɔkpa m̀ tɔ. ⁹ Asa m̀ nɩ ba gyankpaa ye bamɔ nɩ ba buu kamaa m̀ kpini bee kuusi ye, “Hosana!

Kusee ɩ gye sa ɔm̀ nɩ ɔ naa Ɔnyɩrɩpe kɩtɩ tɔ ɛɛ ba m̀!

¹⁰ Kusee ɩ gye sa anɛ-Se Owura Dawidi kuwura-gyii m̀ nɩ kɩ ba m̀!

Hosana ɩ gye sa anɛ-Se Ibwaare m̀ nɩ ɔ bɔ sɔsɔ m̀!”

¹¹ Yesu maa fɔbɩ Gyerusalem m̀, ɔ naa loo kabwaare-sunkpa aye, nɩ ɔ kɩ kɔtɔ kɔmaa kyaabɔɔ. Amaa kpali fɛɛ kyɔwe maa tɛɛ lɔwe sɔ m̀, nɩ ɔ lɩ taa m̀ abɩlapɔ kudu anyɔ m̀ kpee Betani.

*Yesu tɔwe nɩ waa figi oyu
(Matiwu 21:18-19)*

¹² Lɩkaake, ba maa lɩ Betani bɛɛ ba m̀, akɔn a kɩtaa Yesu. ¹³ Maa kɩ kata-kata m̀, o wu figi oyu maa pɔrɔge kɩ yɩɛ, nɩ o kpee kɩm̀ ase naa kɩ fɛɛ ɩ sɔyɩ abii, amaa afateɛ nkɔn nɩn, kpali fɛɛ ɩm̀ saɲa sɔyɩsa man pɩ fɔbɩ. ¹⁴ Nɩ Yesu tɔwe figi oyu m̀ ye, “Ɔkɔ man bɩla ye o gyii fɔ abii m̀ kakaaku!” M̀ abɩlapɔ m̀ ba nu kanan m̀ nɩ ɔ tɔwe oyu m̀.

Yesu kpee Kabwaare-sunkpa aye
(*Matiwu 21:12-17; Luka 19:45-48;*
Gyon 2:13-22)

¹⁵ Ba maa fvu Gyerusalem mu, Yesu kpee kabwaare-sunkpa aye obu mu to naa, nu o piili ee gya ato afevu ye asooovu. Nu o biliṅaa-biliṅaa afulee akyaripu iteeburu ye awura-loṅo afevu ngya tana-tana. ¹⁶ Nu o tii okpa fee oku o man bila taa kutu ku bola kabwaare-sunkpa aye mu opula. ¹⁷ Nu o lan kaapu bamu ye, “Ba kyuroo waa Asunkyan yilasa mu to ye, ‘Bee biti ba tu me kakpaara ye kabwaare kulekpa sa dulinyaa to asa kpini.’

Amaa fan taa kumu biliṅaa bamu nu bee yuuri olon su obaalakpa.”

¹⁸ Aseepu bilisa ye nbara akaapupu ba nu kanin asin mu, nu ba piili bee biti okpa mu nu ba taa moo mu, lu fee mu kikaapu ki kyinkyin asa damante mu kpini, nu unumu i yege nu ba sile mu. ¹⁹ Kalaatipwee ase nu Yesu maa mu abulapu mu ba lu kade lala mu to.

Figi oyu mu asin
(*Matiwu 21:20-22)*

²⁰ Lu kaake nyenyenu ba maa naa okpa to mu, ba wu figi oyu mu ki maa wu naa fvu kumu kase. ²¹ Nu Pita nyinji kutu mu nu ki waa, nu o towe Yesu ye, “Okapupu, ku figi oyu mu nu fu towe nno mu, ki maa wu!”

²² Nu Yesu lee mu konu ye, “Koolle lbwaare gyii. ²³ N towe fane kesintin ye, okumaa mu nu o towe kibu kinumu ye, ‘Taa fu n-yu naa tu oṅo to,’ nu o mee waa sika-sika mu kokolo to, nu o koolle gyii fee kutu mu nu o towe fale kii biti ki waa mu, ii biti i waa kanin nin sa mu. ²⁴ Imu su n towe fane ye, nu fan kan kule kutu kumaa fane kabwaare-kule to mu, fan koolle gyii fee fan tee nye kumu, nu fen biti fan nye kumu. ²⁵ Nu fu kan yile fu kule kabwaare-kule mu, taa alibi kumaa mu nu oku kan waa fu mu kee mu,

ke fu-Se lbwaare mu nu o bu susu mu gbaa o taa fu lee kee fu.* ²⁶ Nu fan kan fan man taa fane toomaa ana alibi kee bamu mu, fane-Se mu nu o bu susu mu gbaa mee ye o taa fane lee kee fane.”

Yesu olon Asin
(*Matiwu 21:23-27; Luka 20:1-8)*

²⁷ Nu ba bila bwii naa fvu Gyerusalem. Tu to mu, Yesu maa naa kabwaare-sunkpa aye mu to mu, lbwaare aseepu bilisa, ye nbara akaapupu, ye abilisa ba ba mu ase. ²⁸ Nu ba taase mu ye, “Mune olon nu fu su fu waa unumu kpini? Anumu i sa fu kanin olon mana?”

²⁹ Nu Yesu lee bamu konu ye, “N biti n taase fane asin, nu fan kan lee konu kyeekeyee sa me bure, n biti n towe fane olon kulon mu nu n su n waa unumu kpini. ³⁰ Gyon kekyugyee mu, i lu lbwaare ase abee nyimisa ase?”

³¹ Nu ba yii kase bee gyii abaa unooore ye, “Nu an kan lee konu ye, ‘lbwaare ase mu’ ee biti o taase ane ye, ‘Mune i waa su nu a man koolle Gyon gyii?’ ³² Amaa nu an kan towe ye, ‘I lu nyimisa ase moo mu.’ ” (Ba sile asa mu, kpalu fee okumaa unumu koolle gyii fee Gyon kyina o gye lbwaare otowepu nin.)

³³ Imu su ba sii lee Yesu konu nin ye, “A man nyi.”

Nu Yesu towe bamu ye, “Kanin bure, ngbaa me, n mee ye n towe fane olon kulon mu nu n su n waa unumu kpini.”

12

Kinasan lu paa
agyipu ku su

(*Matiwu 21:33-46; Luka 20:9-19)*

¹ Yesu bo bamu kinasan ye, “Onyin ku kyina doo wayin kudoo ku. Nu o poyi kibandiye kyaaboo kumu, nu o kuu wayin onyiekpaa obo kudoo mu to, nu o poyi opula bunswisa mu nu akusupu bee dii bee ku kudoo mu su. Nu o taa mu kadoo mana waa paa agyipu ku

* **11:25** 11:25 I dagaa fee a taa alibi kpini kee ane toomaa ana.

abaa tɔ, nu o kpee okpa. ² Kitɔŋe saɲa maa fɔv mu, nu o sun mu kɪyaafɔle ku paa agyipu mu ase, ke ɔ naa kɔɔle umu nu i gye mu lee mu biya mu. ³ Amaa paa agyipu mu ba kitaa mu kɪyaafɔle mu, dayi mu bwiiyaa mu abaakpan. ⁴ Nu kadɔɔ wuya mu bwii sun oku, nu paa agyipu mu ba dayi mu paate mu kumu gyila mu ipeeli. ⁵ Kadɔɔ wuya mu bila sun oku, nu paa agyipu mu ba dayi mu mɔɔ. ɔ bila sun gaalaagaa, nu ba dayi aku, nu ba mɔɔ aku mɔɔ.

⁶ “Okulɔn mu nu ɔ dan san ke o sun mu i gye mu-bii mu nu ɔ su kebiti sa. Laalaalɔwe mu o sun mu nu tɔwe ye, ‘ɔ maa gye mi-bii gbaa-gbaa fale birɛ, bee bitɔ ba taa beɛɛɛ sa mu.’

⁷ “Amaa paa agyipu mu ba tɔwe abaa nun ye, ‘ɔnumu i gye kapatɔye ogyipu mu. Fan ba ke a mɔɔ mu, ke kapatɔye mu ki bilɔni anɛ lee!’ ⁸ Imu su ba kitaa mu-bii mu, nu ba mɔɔ, lee mu lu kadɔɔ mu tɔ.”

⁹ Nu Yesu taase bamu ye, “Inumu fale kudubi mu, mine nu kadɔɔ wuya mu ii bitɔ ɔ waa?” Nu ba ye, “Ee bitɔ ɔ ba mɔɔ paa agyipu mu kpini, ke ɔ taa kadɔɔ mu waa paa agyipu pupwe abaa tɔ.” ¹⁰ Nu Yesu ye, “Fan man pɔta kale Asɔnkyan yɔlasa mu? Asɔn mu i gye ye, ‘Kibuu mu nu apɔyɔpɔ ba kina mu, kɪmu i ba bilɔni kɔbɔntɔnbɔlɔntɔ kubuu kpare mu nu ki su obu mu tɔ.

¹¹ ɔnyɔrɔpe i waa inumu, nu i kyinkyin anɛ.’ ”

¹² Gyiwu abɔlsa mu ba paa Yesu kɪkɪta, kpali fɛɛ ba bu ye bamu nu Yesu bɔ kanɔn kɪɲasan maɲa. Amaa ba sɪle sakyɔ mu, umu su ba yege mu, nu ɔ kyɔn.

Lenpoo kɪka asɔn

(Matiwu 22:15-22; Luka 20:20-26)

¹³ Farasii abi ye owura Herodi asa aku ba ba Yesu ase ba suv mu ɔɔvɔ lu mu asɔn tɔwɛsa su. ¹⁴ Ba ba mu ase ba tɔwe mu ye, “ɔkaapɔpɔ, an nyi fɔ maa gye kesintin ogyipu, nu fɔ mɛɛ tɔwe lu nfɛɛɛ mu nu

asa beɛ fɛ, nu fɔ mɛɛ kɪ nyɔmɪsa kɪkpare su, amaa fɔ kaapɔ asa lbwaare asɔn bola kesintin okpa su. An bitɔ a nu lu fɔ ase ye, i de okpa fɛɛ a ka lenpoo sa Roma abi Owura lala Kasaro? ¹⁵ I dagaa fɛɛ a ka abɛɛ a man ka?” Amaa Yesu wɔla o nyi ba maa gye kebunbun ansi wuya ana nu ɔ taase bamu ye, “Mine i waa su nu fan suv mɛ ɔɔvɔ? Fan sa mɛ kefulɛɛ nderebi ke n kɪ.” ¹⁶ Ba maa sa mu kefulɛɛ nu ɔ kɪ mu, ɔ taase bamu ye, “Anumu foto ye kɪtu i gyan kefulɛɛ mu su fale?” Nu ba ye, “Owura lala Kasaro lee.” ¹⁷ Imu su nu Yesu ye, “To! Kɔtɔ mu nu kɪ gye Kasaro lee mu, fan ka sa mu, nu kɔtɔ mu nu kɪ gye lbwaare mɔɔ lee mu, fan taa sa mu.”

Nu Yesu asɔn a waa bamu kananku.

Kekili ye kekyɔni

lu lewu tɔ asɔn

(Matiwu 22:23-33; Luka 20:27-40)

¹⁸ Tɔtɔ nu Sadusi abi mu nu ba ye kelewu kyɔni man bu tɔ mu, ba ba Yesu ase ba tɔwe mu ye, ¹⁹ “ɔkaapɔpɔ, Mosesi kyɔrɔɔ nbara inumu sa anɛ ye, nu ɔnyɔn kan wu yege mu-ka, nu maa mu ba man kɔvge nbii mu, mu-supu i taale taa okulapu-kyɔ maɲa kili ke ba kɔvge nbii sa olewupu mu. ²⁰ ɔnyɔn ku maa mu-supu ana asunɔ i kyɔna ba bu tɔ. Nu ɔdaa mu kili ɔkyɔ, nu o wu, yege maa mu-ka mu ba man kɔvge. ²¹ Osupu mu nu ɔ gyan su taa okulapu-kyɔ maɲa kili, nu ngbaa mu wu, yege maa ɔkyɔ mu ba man kɔvge. ɔsasapɔ maa bila taa mu, kɔkulɔn maɲa nun. ²² Bamu asunɔ maɲa kpini ba kili ɔkyɔ mu gyanɛ yege bamu oku maa ɔkyɔ mu ba man kɔvge. Laalaalɔwe mu, nu ɔkyɔ mu gbaa wu. ²³ Nbunbu inumu, bamu asunɔ kpini ba maa kili mu fale, nu kelewu kyɔni kake mu, bamu tɔ ɔmɔɔ mu-ka ii bitɔ i baa i gye ɔkyɔ mu?”

²⁴ Nu Yesu lee bamu kɔnɔ ye, “Man gye fan maa man nyi abwaaresɔn abɛɛ lbwaare ɔlɔn mu su nu fan fɔyɔ fale? ²⁵ Imu kase i

gye fɛɛ kelewu kyinji saɲa mu, asa ba man bila ye ba kili, bee biti ba bilinji fɛɛ sɔsɔ nbɔɔ mu nɛn. ²⁶ Nbuɛnbu, lu bamu nu bee biti ba kyinji lu lewu to mu, fan man pu kale Mosesi ɔwɔle to lu kanan mu nu o wu fɔlɔn maa dɛɛ apɔnfa mu, nu lbwaare towe mu ye, 'Me i gye Abraham lbwaare, Isaki maa Gyekobu lbwaare mu!' ²⁷ ɔ gye asa kusa lbwaare nɛn, man gye alewupu lɛɛ. Fan fɔyi kesintin su!"

*Nbara mu to kilala
(Matiwu 22:34-40; Luka 10:25-28)*

²⁸ Nbara ɔkaapɔpu ku bu tutɔ nu o nu umɔɔre mu nu bee gyii. O wu fɛɛ Yesu lɛɛ Sadusi abi mu kɔnɔ danbirasa. Imu su ɔ ba mu ase ba taase mu ye, "Nbara mu kpini to mu, kimɔɔ ki gye kɔkɔre?"

²⁹ Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, "Nbara mu to kɔkɔre mu i gye kinumu mu nu ku towe ye, Oo! Isɔrayi nu! ɔnyirɛ anɛ lbwaare mu, ɔnyirɛ i gye ɔkɔlɔn nɛn. ³⁰ Taa fu kɔkɔle ye fu kala ye fu nfɛere ye fu ɔlɔn kpini nye kebiti sa fu-Nyirɛ lbwaare. ³¹ Kinyɔsapu mu i gye ye, 'Biti fu birisa fɛɛ fu n-yu!'* Nbara ku n man bila ɔ bu to nu i kyɔ inumu."

³² Nu nbara ɔkaapɔpu mu towe Yesu ye, "Fu waa atɔ gaa, ɔkaapɔpu! I gye kesintin fɛɛ kanan mu nu fu towe ye, ɔnyirɛ mu nkɔn i gye lbwaare, nu lbwaare ku man bila ɔ bu to. ³³ Nu ɔku kan ɔ taa mu kɔkɔle ye mu nfɛere ye mu ɔlɔn nye kebiti sa lbwaare, nu o bitɔ mu-birisa fɛɛ mu n-yu mu, i burɔn i kyɔ fɛɛ ɔ maa waa saraga ye kakɛɛ sa lbwaare."

³⁴ Yesu maa wu fɛɛ ɔnyin mu lɛɛ kɔnɔ kanyaasin to mu, nu ɔ towe mu ye, "Fu man bu kata ye sɔsɔ lbwaare kuwura-gyii mu." Inumu kamaa mu, ɔku man bila nye kɔkɔle taase Yesu asin ku.

*ɔmɔlɛgepu mu asin
(Matiwu 22:41-46; Luka 20:41-44)*

³⁵ Yesu maa kaapu kabwaare-sunkpa aye mu to mu, nu

ɔ taase ye, "Nene su nu nbara akaapɔpu mu bee towe ye Krisito mu ii bitɔ ɔ lu Dawidi kanaana to? ³⁶ Kayaayu Kyirekyire mu yege nu Dawidi towe ye,

'ɔnyirɛ mu i towe me-Nyirɛ ye, Kyina me gyisa su naa fuɔ saɲa mu nu n bitɔ n taa fu dɔn ana kpini waa fu ayaa kase!'

³⁷ Dawidi gbaa-gbaa i tu mu 'ɔnyirɛ.' Imu su, nene su nu Krisito mu ii bitɔ ɔ lu Dawidi kanaana to?"

Nu sakyɔ damante mu kpini ba nu Yesu ase ye kinsigyɛ.

*Yesu da mu abuu pu amu
to lu nbara akaapɔpu su*

(Matiwu 23:1-36; Luka 20:45-47)

³⁸ Yesu maa san ɛɛ kaapu bamu mu, ɔ towe ye, "Fan baa fan da nbara akaapɔpu mu nu ba bun bamu ɔbalmasu ba naa bee bitɔ afwaala ye beereɛ agya to mu su, ³⁹ yege bee ku bee lɛɛ ɔkyɔnakpa kpare kabwaare-kule ɔgyanɛkpa ye kensi-gyii ipula mu. ⁴⁰ Bee naa bee puni okulapu-kyu bee gyii bamu atɔ, yege bee yile asa to bee kule kabwaare-kule bunswusa. Bee bitɔ ba nye kɔsu bite gaa i kyɔ asa kpini!"

*Okulapu-kyu saraga
(Luka 21:1-4)*

⁴¹ Kabwaare-sunkpa aye mu, Yesu kyina yege mu ansi u ku afulee kidakaa katɛ, nu ɛɛ ku asa ba maa su afulee bee waa to. Afulee wuya ana gaalaagaa ba waa afulee gaa. ⁴² Tutɔ nu okulapu-kyu tiripu ku taa nderebi anyɔ ba waa to.

⁴³ Nu ɔ tu mu abulapu ba sare towe bamu ye, "N towe fane kesintin fɛɛ, okulapu-kyu tiripu numu waa afulee kidakaa mu to ɔ kyɔ asa mu kpini, ⁴⁴ lu fɛɛ bamu nu ba waa gaa-gaa mu, ba gyii san ɔku yila bamu ibu to nɛn, amaa okulapu-kyu tiripu numu bire, mu afulee kpini mu nu ɔ dan ɔ su mu obu to mu kpini-kpini nu ɔ taa ba waa to fale."

* **12:31** 12:31 Asin numu i lu Lewetiku 19:18 ɔwɔle to.

13

Yesu tōwe Kabwaare-sunkpa aye kiboyi mu asin yila

(Matiwu 24:1-2; Luka 21:5-6)

¹ Yesu maa dan ee lu Kabwaare-sunkpa aye mu, nu mu obulapɔ ku tōwe mu ye, “Ɔkaapɔpu! Ku abuu danbirasa ye ibu burɔnsa mu nu ba pɔyi fale.”

² Nu Yesu lee mu kɔnɔ ye, “Ye fu wu ibu kpare-kpare manja? Kibuu kulɔn gbaa ki mee ye ki sii ki gyan kɔku su ye be mee nin kumu tuɔ.”

Yesu tōwe mu abulapɔ ye bee biti ba gyii awɔrɔfɔ gaalaagaa

(Matiwu 24:3-14; Luka 21:7-19)

³ Yesu maa te Olifu kibii-bi mu su yege mu ansi u ku Kabwaare-sunkpa aye mu, Pita ye Gyemisi ye Gyɔn ye Andiruwu ba ba mu ase. ⁴ Nu ba taase mu ye, “Sana mɔɔ nu unumu ii biti i ba? Mune sɔnkaala ii biti i waa kaapu sana mu nu unumu ii biti i ba?”

⁵ Nu Yesu piili ee tōwe bamu ye, “Fan baa fan da su, ke fan man yege ɔku ɔ pɔna fane. ⁶ Asa gaalaagaa bee biti ba ba me kitu to ba tōwe ye, ‘Me, i gye Krisito mu!’ ke ba pɔna asa gaalaagaa. ⁷ Nu fan kan nu anaa su ye anaa asin mu, fan man yege fane nkɔlɔ i nmaa fane. I dagaa unumu i maa ba kanin, amaa i mee kaapu fee laalaalɔwe mu tee tiri to nin. ⁸ Ɔsɔwɔle ii biti ɔ ko ye ɔsɔwɔle, ke kuwura-gyii ɔ ko ye kuwura-gyii. Kase kii biti ki gy-ingen katɔn kɔmaa numu, ke akɔn a tiye. Kanin asin numu kpini i du nin fee ɔkyu kedunɔidi gyankpaasa.

⁹ “Fan baa fan da su. Bee biti ba kitaa fane kpee asin ogyikpa, ke ba dayi fane kabwaare-kule ɔgyanekpa. Lu me su bee biti ba tu fane alɔnpɔ ye awura ansi to, ke fan nye ɔkpa tōwe bamu me asin danbirasa mu. ¹⁰ Amaa pɔyi ke laalaalɔwe ɔ ba mu, i dagaa fee ba tōwe asin danbirasa mu sa asa yiri kɔmaa numu. ¹¹ Nu ba kan kitaa fane kpee asin ogyikpa mu, fan man yege i tɔɔrɔɔ fane lu kɔto mu nu fen

biti fan naa tōwe mu su. Sana mu kan fuɔ mu, fan tōwe kɔto kɔmaa mu nu lbwaare taa waa fane nno to mu. Lu fee man gye fane u tōwe, amaa Kayaayu Kyirekyire mu u tōwe.

¹² “Osupu ii biti ɔ ba lee ɔdaa sa ke ba mɔɔ mu, ke ɔse gbaa ɔ lee mu-bii sa. Nu nbii bee biti ba kusɔ yile bamu akɔɔgepu su ke ba yege ba mɔɔ bamu.

¹³ “Ɔkɔmaa numu ii biti ɔ kisi fane lu me su. Amaa ɔkɔmaa mu nu ɔ kitaa to kenken naa fuɔ laalaalɔwe mu, ii biti ɔ nye kamɔlige mu.

Ɔdaatapu Libi-libi mu

(Matiwu 24:15-18; Luka 21:20-24)

¹⁴ “Kanin sana manja mu, nu fan kan wu ɔdaatapu libi-libi mu maa yile katɔn mu nu i gye ikisii ye kisikpa sa lbwaare fee maa yile tɔto mu, (ɔsa kɔmaa mu nu ɔ kan kale asin numu mu, ɔ nu kase ye ɔdan) sana manja mu, bamu nu ba bu Gyudeya mu, ba sile kpee abii to.

¹⁵ Ɔsa mu nu ɔ bu obu to mu, ɔ man bila bwii loo obu to ɔ naa taa mu ato ke ɔ sile. ¹⁶ Nu ɔkɔmaa mu nu ɔ bu ndɔɔ to mu, ɔ man bila bwii mu kikpaara su naa taa mu ato bunsu. ¹⁷ Kanin nke manja to mu, i mee ye i baa i burɔn sa akyu ito wuya ana, ye akyu atalapɔ mu nu ba su nbii wuribi abaa to mu! ¹⁸ Imu su fan kule kabwaare-kule ke kanin asin numu a man ba kikyɛ sana.

¹⁹ Kanin sana manja ii biti i baa i libi i kyɔ awɔrɔfɔ mu nu dulinyaa wɔla wu lu koo sana mu nu lbwaare tuɔ dulinyaa ba fuɔ ndaga sana numu ii su ii kpee. ²⁰ Amaa nu Ɔnyirɔpe mu man din kɔɔge kanin awɔrɔfɔ nke mu su nin, naafɔɔ ɔku mee ye ɔ nye kamɔlige. Amaa lu mu asa mu nu ɔ lee mu su mu, nu ɔ kɔɔge kanin nke manja su. ²¹ Kanin sana maa mu, nu ɔku kan tōwe fane ye, ‘Fan ku! Krisito mu ndee!’ abee ‘Fan ku! Mu i bu fale mu!’ fan man kɔɔle mu gyii. ²² Lu fee antɔnesa Krisito ana ye antɔnesa atɔwɛpu bee biti ba ba. Bee biti ba ba waa asin kyinkyinsa ye adangana pɔna asa. Naafɔɔ nu i nye waa nin, bee pɔna asa mu nu

lbwaare lee mu. ²³ Imu su fan baa fan da su, lu fee n wola towe fane kuto kumaa poyi kanin nke mana i fuu.

Daadimaadi Obii-nyinsa mu kiba (Matiwu 24:29-31; Luka 21:25-28)

²⁴ "Kanin aworofu nke mana kama mu,

'kyowe man bila ye o lu, obwaayi gbaa man bila ye o fuuli.

²⁵ Akyikpebi gbaa ii biti i tiye lu susu ba kase, nu susu olon ato kpini ii biti i gyingyen.'

²⁶ "Ke asa kpini ba wu me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n maa lu abwaare-wule to n ba ye olon ye beere su. ²⁷ Ke n sun susu nboc dulinyaa to katun kumaa, kyowe kulu ye kyowe kitaye, adii ye akpilige, ke ba nate koola lbwaare asa mu nu o lee lu dulinyaa to kpini.

Iyu kiporoge sinkaala (Matiwu 24:32-35; Luka 21:29-33)

²⁸ "Fan yege iyu afatee kiporoge i waa asin baalasa sa fane. Lu fee fan kan wu iyu i maa poroge mu, fan bu fee kikyee ki tee tiri to.

²⁹ Kanin mana nu fan kan wu fee asin mu nu n towe fane fale kpini i kan i waa mu, fan baa fan nyi fee me, Daadimaadi Obii-nyinsa kibwii ba mu ki tiri to, nu i du fee o yile kebunoc. ³⁰ N towe fane kesintin fee ato numu kpini ii biti i waa poyi, ke asa mu nu ba san ba te nkpa to fale kpini ba wu. ³¹ Susu ye kase kpini ii biti o kyon, amaa me atowesa bure i mee ye i kyon kakaaku.

I tiri fee nyimisa o baa o da su (Matiwu 24:36-44)

³² "Oku man bu to o nyi kanin kake abee sana. Susu nboc ye me, Obii mu gbaa a mee nyi, amoc ose mu nkun i nyi. ³³ Fan ku danbirasa yege fan da su, lu fee fen mee nyi sana mu nu n biti n ba. ³⁴ Ii biti i waa nun fee nyimisa maa kpee okpa kata, ke o taa kuto kumaa waa mu ayaafole abaa to, nu o sa okumaa numu mu

kusun sunsa. Nu o towe kebunoc okusupu ye o baa o da su.

³⁵ "Imu su fan baa fan da su, kpali fee fen mee nyi sana mu nu me, fane kikapara wuya mu n biti n ba. N taale n ba fee kalaatipwe abee kiyiridi nsana abee kibwayike abee nyenyenfuu. ³⁶ Nu n kan ba purigi fane mu, n man ba tu fane fan maa de nsure. ³⁷ Asin mu nu n towe fane fale, n towe n sa okumaa numu ye, 'Ba fu da su!'

14

Asa ku ba biti okpa ke ba kitaa Yesu moc (Matiwu 26:1-5; Luka 22:1-2; Gyon 11:45-53)

¹ I maa san nke nyo ke Gyiwu abi bee gyii bamu kanyane nbunoc ye bodobodo mu nu ki man su kufe tinsa mu, nu lbwaare aseepu bilisa ye lbwaare nbara akaapupu bee biti okpa mu nu ba baala taa kitaa Yesu ke ba moc mu. ² Nu bee ye, "Fan man yege a waa kanin sana numu to, akuto aku bee biti bee waa ilawu."

Okyu ku kyeege tuulaale worige Yesu su (Matiwu 26:6-13; Gyon 12:1-8)

³ Yesu maa bu Betan mu, nu o kpee Simon mu nu o gye bootipu mu kikapara su. Maa te toto ee gyii mu, nu okyu ku naa taa tuulaale puruntowa to ba mu ase. Kanin tuulaale mana su ogyalin nun gaa, lu fee nadi nu ba taa waa umu. Nu okyu mu tigi puruntowa mu kyeege tuulaale mu kpini worige Yesu kumu to.

⁴ Nu asa mu nu ba bu toto mu aku ba nye agbu bee taase abaa ye, "Saamu maa dan taa tuulaale numu kyeege worige kyan fale, mine kyaare nu i su? ⁵ Naafoc nu ba taa tuulaale numu fe nin, i waa fee nyimisa kesu laalaamuu kokoka, ke baa taa afulee mu sa atiripu." Nu ba nye agbu bee pwi okyu mu.

⁶ Amaa Yesu ye, "Fan yege okyu mu! Mine i waa su nu fen pwi mu? Kuto mu nu o waa mu gye kuto danbirasa sa me. ⁷ Atiripu mu bure,

ba bu fane ase saɲa kumaa. Kanin su, saɲa kumaa fen taale waa bamu adanbirasa. Amaa mee me bire, n man ye n baa n bu fane ase saɲa kumaa. ⁸ Okyuu numu waa umu nu ee taale nin. O kyeege tuulaale numu wurige me su, o gyankpaa ee suswa me kayi-wule sa mi kepula kake nin. ⁹ N towe fane numu, dulinyaa to katun kumaa mu nu bee biti ba towe asin danbirasa mu, bee biti ba towe kutu mu nu o waa fale taa nyinji mu."

*Gyudasi lee Yesu sa
Gyiwu abilisa*

(Matiwu 26:14-16; Luka 22:3-6)

¹⁰ Nu Yesu abulapu mu to oku mu nu bee tu mu ye Gyudasi Isikariyoti kpee lbwaare asepu bilisa mu ase, ke o lee Yesu sa bamu. ¹¹ Kutu mu nu o towe bamu mu, waa bamu okon gaa, nu ba ye bee biti ba sa mu afulee. Imu su Gyudasi piili ee biti okpa mu nu o bola su lee mu sa bamu.

*Yesu maa mu abulapu
ba gyii kanyane nbuno agyito*

*(Matiwu 26:17-25; Luka 22:7-14;
Gyon 13:21-30)*

¹² Kake gyankpaasa mu nu bee gyii kanyane nbuno bodobodo mu nu ki man su kufe tinsa, nu ba moo kumu saraga nbulupu mu, nu Yesu abulapu ba taase mu ye, "Fine nu fii biti a lonjo sa fu, ke fu gyii kanyane nbuno agyito mu?"

¹³ Nu Yesu sun mu abulapu anyo, nu o towe bamu ye, "Fan kpee kade lala mu to, fen biti fan ganya kanyin ku maa su kolobi ye nkyu, fan buu mu ¹⁴ naa loo kikaara mu nu ee biti o loo mu su, ke fan taase kikaara wuya mu ye, 'Okaapupu mu ye, obu moo to nu n maa me abulapu an biti a gyii kanyane nbuno agyito mu?' ¹⁵ Kikaara wuya mu ii biti o kaapu fane obu lala ku abansuru su, mu nu o kubla lonjo yila. Tuto nun fan lonjo kutu kumaa sa ane."

¹⁶ Nu mu abulapu mu ba kpee kade lala mu to naa wu kutu kumaa numu, fee kanan mu nu Yesu towe

bamu mu. Nu ba waa kanyane nbuno agyito mu.

¹⁷ I maa fuu kalaatipwe ase mu, nu Yesu maa mu abulapu kudu anyo mu ba ba abansuru mu su. ¹⁸ Ba maa gyii mu, nu Yesu ye, "N towe fane kesintin ye, n maa fane mu nu an gyii fale, fane to oku ii biti o lee me sa."

¹⁹ Asin mu a nyita bamu nkolo to, nu ba piili bee taase Yesu kukulun-kukulun ye, "I gye me nin, abee?"

²⁰ Nu Yesu lee konjo ye, "Fane kudu anyo mu to oku, omu nu n maa mu abaa i buga ii loo lape kulun to mu, ii biti o lee me sa. ²¹ Me, Daadimaadi Obii-nyinsa n biti n wu fee kanan mu nu ba wula kyuroo waa Asinkyan yilasa mu to mu. Amaa omu nu ee biti o lee me sa mu, mu laaku. Naafoo ba daa ba man kuoge mu gbaa mu, i bo."

Onyiripe Kalaatipwee su Agyito
*(Matiwu 26:26-30; Luka 22:14-20;
1 Korinto 11:23-25)*

²² Yesu maa mu abulapu ba maa san bee gyii mu, nu Yesu taa bodobodo, nu o taa afwaala sa lbwaare, nu o kpee bodobodo mu to, taa sa mu abulapu towe bamu ye, "Fan koole bodobodo numu gyii, umu i gye me kayi-wule mu."

²³ Tuto nu Yesu taa koope mu, nu o taa afwaala sa mu-Se lbwaare. Nu o taa sa bamu kpini ye ba nuu.

²⁴ Nu Yesu towe ye, "Inumu i gye me nkalan mu nu lbwaare taa yile sa katowe kyula mu, ke i kyeege wurige sa asa gaalaagaa. ²⁵ N towe fane ye n man bila ye n nuu wayin nta numu kakaaku, naa fuu kake mu nu n biti n bila nuu nta pupwe lbwaare kuwura-gyii mu to."

²⁶ Nu ba maa bu olun yin lbwaare mu, ba lu kyon Olifu kibu mu su.

Yesu towe yila ye
Pita ii biti o be kina mu
*(Matiwu 26:31-35; Luka 22:31-34;
Gyon 13:36-38)*

²⁷ Nu Yesu towe bamu ye, "Fane kpini fen biti fan sile yege me. Lu

fɛɛ lbwaare tɔwɛ Asɩnkyan yɩlasa mu tɔ yɛ,

'N biti n mɔɔ nbulɔpɔ ɔkparɔ mu, ke nbulɔpɔ mu ba yaasɛ tɔ.' "

²⁸ Yesu kyaga sɔ tɔwɛ yɛ, "Amaa mi kelewu kyinji kamaa mu, n biti n gyankpaa fanɛ kpee Galile." ²⁹ Nɩ Pita lɛɛ Yesu kɔnɔ ɛɛ, "Nɩ ɔkɔmaa nɩmu sɩlɛ yɛgɛ fɔ gbaa, mɛɛ mɛ n man yɛ n sɩlɛ yɛgɛ fɔ!" ³⁰ Nɩ Yesu tɔwɛ Pita yɛ, "N tɔwɛ fɔ kɛ fu nu yɛ, ndaga, pɔyɩ kɛ kyaasɛ ɔ bun ɩɩ ɩnyɔ mu, fii biti fɔ kyɛɛ ɩɩ ɩsa yɛ fu mee nyi mɛ." ³¹ Amaa Pita payɩ ansi yɛ, "Halɩ ɩ gye yɛ n maa fɔ an biti a wu gbaa mu, n mɛɛ yɛ n tɔwɛ yɛ n man nyi fɔ." Kanɩn maɲa nɩ abɩlapɔ abanban mu kpini ba tɔwɛ.

*Yesu kulɛ kabwaare kulɛ Gese-
mani*

(Matiwu 26:36-46; Luka 22:39-46)

³² Nɩ Yesu maa mu abɩlapɔ mu ba kpee katɩn mu nɩ bɛɛ tɩ yɛ Gesemani, nɩ ɔ tɔwɛ bamɔ yɛ, "Fan kyɩna nfiɩ kɛ n kpee naa kulɛ kabwaare-kulɛ." ³³ Nɩ Yesu taa Pita yɛ Gyemisi yɛ Gyɔn buu mu n-yɩ. Tɔtɔ nɩ Yesu kɔkɔlɔ nyita mu, nɩ mu n-yɩ gbaa ɩ yɔɔ mu. ³⁴ Nɩ Yesu tɔwɛ bamɔ yɛ, "Mɛ kɔkɔlɔ tɔ ɩ diyɛ mɛ lewu-lewu. Fan sii nfiɩ yɛgɛ fan da sɔ!" ³⁵ Maa kpee ansi tɔ gberɛɛ mu, nɩ ɔ naa kyɔn tiyɛ kasɛ kulɛ lbwaare yɛ, "Nɩ ɩ nye waa bire, fale awɔrɔfɔ ɩnɩmu ɩ man tu mu." ³⁶ Nɩ Yesu kulɛ lbwaare tɔwɛ yɛ, "Nse, kɔtɔ kɔmaa kɩ man bulɔn fɔ ase. Kɔɔlɛ kanɩn awɔrɔfɔ nɩmu ɩ mɛ sɔ. Amaa man gye mɛ kɔkɔlɔ biti, amaa fɔ yɛgɛ fɔ kɔkɔlɔ biti kɩ waa."

³⁷ Yesu maa bwii kpee mu abɩlapɔ ase mu, ɔ naa tu ba maa dɛ nsɩrɛ. Nɩ Yesu tɔwɛ Pita yɛ, "Simon, fɔ dɛ nɩn? Amɔɔ fan mɛɛ bɩla taalɛ kyɩna kerefi kulɔn yɛgɛ fan man dɛ?" ³⁸ Fan baa fan da sɔ, fan kulɛ kabwaare kulɛ, kɛ fan man tiyɛ kutɔv tɔ kɩ tɔ. Kpalɩ fɛɛ fanɛ n-yaayu bire ii biti ɩ waa kɔ tɔ mu nɩ kɩ bɔrɔn, amaa fanɛ n-yɩ-wulɛ mɔɔ ɩ pɔɔ."

³⁹ Nɩ Yesu bɩla bwii kpee ɛɛ kulɛ kabwaare-kulɛ kɔkɔlɔn maɲa.

⁴⁰ Maa bɩla bwii ba mu, ɔ wu ba maa dɛ, ɩɩ fɛɛ nsɩrɛ ɩ sɔ bamɔ. Nɩ ba man bɩla be nyi kɔtɔ mu nɩ ba tɔwɛ.

⁴¹ Saɲa mu nɩ Yesu naa bwii ba kili sasapɔ mu, nɩ ɔ taasɛ bamɔ yɛ, "Fan san fan dɛ fɛn fɔvɛ nɩn? Fan kɩ! Saɲa mu fɔv fɛɛ ba taa mɛ, Daadimaadi Obii-nyɩnsa mu waa alibi awaapɔ abaa tɔ. ⁴² Fan kɩ, ɔmu nɩ ɛɛ lɛɛ mɛ ɛɛ sa mu ndee. Fan kusɔ kɛ a kpee."

Ba kɩtaa Yesu

(Matiwu 26:47-56; Luka 22:47-53; Gyɔn 18:3-12)

⁴³ Yesu maa dan san ɛɛ tɔwɛ mu, opula tɔ nɩ Gyudasi, abɩlapɔ kudu anyɔ mu tɔ ɔkɔ, ba fɔv tɔtɔ yɛ sakyɔ damantɛ kɔ. Ba sɔ isakunde yɛ agulungu. lbwaare aseepu bilisa yɛ lbwaare nbara akaapɔpɔ yɛ kade mu abɩlisa i sun bamɔ.

⁴⁴ Nɩ Gyudasi mu nɩ ee biti ɔ lɛɛ Yesu sa mu, wɩla kaapɔ asa sɩnkaala kɔ tɔwɛ bamɔ yɛ, "ɔmu nɩ n naa baari mu tɔ mu, mu nɩmu. Fan kɩtaa mu kɛ fan kun mu taa natɛ."

⁴⁵ Gyudasi maa dan fɔv Yesu ase mu, nɩ ɔ yɛ, "ɔkaapɔpɔ!" Nɩ ɔ baari mu tɔ. ⁴⁶ Tɔtɔ nɩ ba kɩtaa Yesu ba sɔ mu tɔ kinkin. ⁴⁷ Amaa bamɔ nɩ ba yɩlɛ tɔtɔ mu, ɔkɔ lɛɛ mu sakunde ɲɛ lbwaare oseepu bilisa ase kɩnye kusɔ tɩn.

⁴⁸ Nɩ Yesu tɔwɛ bamɔ yɛ, "Amɔɔ isakunde yɛ ngulungun nɩ fɛn taa ba kɛ fan ba kɩtaa mɛ, fɛɛ n maa gye kumu tɔ ɔlɔn oyu?" ⁴⁹ Kake kɔmaa, n maa fanɛ nɩn kabwaare-sunkpa aye yɛgɛ n kaapɔ, nkɛɛ fan man kɩtaa mɛ. Amaa ɩ dagaa ɩnɩmu ɩ waa kanɩn, kɛ asɩn mu nɩ ba kyɔrɔɔ waa Asɩnkyan yɩlasa mu tɔ mu, ɩ ba tɔ."

⁵⁰ Tɔtɔ nɩ mu abɩlapɔ mu kpini ba yɛgɛ mu sɩlɛ kyɔn.

⁵¹ Nɩ kɩyaafɔlɛ kɔ mu nɩ ɔ bun kɩkalala nkɔn mu ɔ buu Yesu, nɩ ba paa yɛ ba kɩtaa mu. ⁵² Nɩ ɔ sɩlɛ kibulunkpan yɛgɛ mu kɩkalala mu.

Ba Kpiya Yesu Asɩn Ogyikpa

(Matiwu 26:57-68; Luka 22:54-55, 63-71; Gyɔn 18:13-14, 19-24)

⁵³ Nɩ ba taa Yesu kpee oseepu bilisa ase kɩkpaara sɔ. Tɔtɔ nɩ

aseepu bilisa ye kade abilisa ye nbara akaapupu mu kpini ba sare.

⁵⁴ Nu Pita buu Yesu kiyaa-kiyaa naa loo oseepu bilisa ase kikaara su asin ogyikpa tutu. Nu o sii kyina kabwaare-sunkpa aye akusupu mu ase ee wole fulon.

⁵⁵ Nu aseepu bilisa mu ye kubu-kubu abilisa mu kpini ba biti asin mu nu ba tin gyaga Yesu su, ke ba nye moo mu. Amaa ba kpine, ba man nye. ⁵⁶ Nu asa gaalaagaa ba tin antinasa gyaga Yesu su, amaa bamu nno towesa i man gye kulon.

⁵⁷ Nu anyin aku ba kusu yile tin antinasa gyaga Yesu su ye, ⁵⁸ "An nu maa towe ye, 'N biti n boyi kabwaare-sunkpa aye mu nu asa ba poyi mu, ke nke nsa kamaa mu, n biti n poyi kirupwe mu nu man gye asa ba poyi kumu.' " ⁵⁹ Nkee bamu gbaa-gbaa bamu nno i kwu ye abaa.

⁶⁰ Nu oseepu bilisa ase mu kusu yile bamu kpini ansi to, taase Yesu ye, "Amoo fu man su konoo fu lee lu asin mu nu ba su bee pwu fu fale?"

⁶¹ Amaa Yesu laato o man bugi mu konoo.

Nu oseepu bilisa ase mu bila bwii taase Yesu ye, "Fu i gye Krisito, Omu nu lbwaare wola lee mu? Fu i gye lbwaare mu nu ane ayenbi i gye mu lee mu Mu-Bii?"

⁶² Nu Yesu lee konoo ye, "Me i gye mu. Nu fen biti fan wu me, Daadimaadi Obii-nyinsa n te Olonpu lbwaare gyisa su abwaare-wole to ee ba."

⁶³ Nu oseepu bilisa ase mu kyate mu gbaa-gbaa ikaale, nu o ye, "Inumu bire, an man bila an biti oku o ba towe ane asin pwusa ku lu mu su." ⁶⁴ Nu o towe bamu ye, "Fan nu ye fane asu. O towe nbusaa asin yii lbwaare. Kanin su fan ye a waa mu nene?"

Bamu kpini ba towe ye, "O gyii kupwe, nu i dagaa maa wu." ⁶⁵ Nu asa mu aku ba tub nkyole bee bun Yesu, nu ba bun mu ansi yege aku moo bee da mu, nu ba taase mu ye o bu omu nu o da mu? Nu

kabwaare-sunkpa aye akusupu mu ba taa mu lu bee kpa mu itan.

*Pita kyee ye o man nyi Yesu
(Matiwu 26:69-75; Luka 22:56-62;
Gyon 18:15-18, 25-27)*

⁶⁶ Pita maa dan san o bu tutu mu, nu aseepu obilisa kinye kyusa ku ba tutu. ⁶⁷ Maa wu Pita maa san ee wole fulon mu, nu o ku mu surum.

Nu o taase Pita ye, "Ye ngbaa fu fu buu Yesu mu nu o gye Kanasareti-nyin mu nin?"

⁶⁸ Amaa Pita kyee nu o towe ye, "N man nyi mu, nu n man nyi asin mu nu fu towe fale kase." Nu Pita lu ba lenbu.

⁶⁹ Nu kinye kyusa mu bila wu Pita tutu. Nu o towe bamu nu ba yila tutu mu ye, "Onumu gbaa tii bamu su." ⁷⁰ Nu Pita bila kyee. Kamaa to mu, bamu nu ba yile tutu mu ba towe Pita ye, "Kesintin to mu, fu gye bamu to oku nin. Kpalu fee ngbaa fu, fu lu Galile nin!"

⁷¹ Nu Pita piili ee towe nno ee gyaga mu n-yu su, nu o bo ntan towe ye, "Onyin mu nu fen towe mu asin fale gbaa, n man nyi mu."

⁷² Tutu nu kyaase bun kinyosapu. Nu Pita nyinji asin mu nu Yesu wola towe mu ye, "Poyi ke kyaase o bun ulu inyo mu, fii biti fu kyee ulu isa ye fu man nyi me" mu. Nu Pita tye kusu su ee sawo.

15

*Ba Biya Yesu Paleti ase
(Matiwu 27:1-2, 11-14; Luka 23:1-5; Gyon 18:28-38)*

¹ Lukaake nyenyenfuu, nu aseepu bilisa ye Gyiwu abilisa ye nbara akaapupu ye kubu-kubu abilisa mu kpini, ba gyanje nu ba taa nfeere kulon. Nu ba nmina Yesu nu ba taa mu kyun naa sa Paleti mu nu o gye Roma obii, nu ee ku Isirayi osuwole su mu. ² Nu Paleti taase Yesu ye, "Fu i gye Gyiwu abi owura mu?" Nu Yesu lee konoo ye, "Kanan mu nu fu towe mu, kanin nin." ³ lbwaare aseepu bilisa ase mu moo ba pwu Yesu lu asin gaalaagaa su. ⁴ Imu su

nu ɔbulisa Paleti bila taase Yesu ye, “Fu mee ye fu lee kɔnɔ? Nu asin damante mu nu ba pwu fu lu umu su fale fa?”

⁵ Nu Yesu kina kulee kɔnɔ. Nu i waa Paleti kananku.

Ba bun Yesu lewu kopwe
(Matiwu 27:15-26; Luka 23:13-25; Gyɔn 18:39-19:16)

⁶ Kesu kumaa, ngyaɲe nbunɔ saɲa mu, ɔbulisa Paleti i yege nu bee lee asa mu nu ba tii obu mu tɔ ɔkulɔn mu nu sakyɔ mu bee biti mu sa bamu. ⁷ Kanin saɲa maɲa tɔ mu, ba tii ɔnyɔn ku obu, bee tu mu ye Barabasi. O tii bamu nu ba man biti kibane nu ba kɔ keluu mɔɔ nyimisa mu su nin. ⁸ Nu asa mu ba ba Paleti ase, ba tɔwe mu ye, ɔ waa sa bamu fee kanan mu nu ee wula ee waa mu.

⁹ Nu Paleti taase bamu ye, “Fen biti fee n yege Gyiwu abi owura mu?” ¹⁰ Paleti dan o nyi kesintin fee asepu abulisa ba taa Yesu ba sa mu lu kayu basa. ¹¹ Amaa asepu bilisa mu ba fun waa asa mu ye ba kule Paleti ke ɔ yege Barabasi sa bamu, man gye Yesu.

¹² Nu Paleti bila bwii taase bamu ye, “Nu mine nu fen biti fee n waa ɔmu nu fen tu ye Gyiwu abi owura mu?”

¹³ Nu ba kuusi ye, “Da mu oyu laasa su mɔɔ mu.”

¹⁴ Nu Paleti taase ye, “Nu mine kilibi nu ɔ dan waa nin?” Nu ba kuusi kenken tii su ye, ba da mu oyu laasa su.

¹⁵ Paleti mɔɔ bwii ee biti ɔ waa asa mu kɔkɔlo biti su, nu o tigi Barabasi sa bamu. Nu ɔ yege nu ba taa tɔye Yesu, nu ɔ taa mu waa bamu abaa tɔ ye ba naa da mu mata oyu laasa su.

Anaakɔpu ba waa Yesu ahin-sɔn

(Matiwu 27:27-31; Gyɔn 19:2-3)

¹⁶ Nu anaakɔpu mu ba taa Yesu naa loo ɔbulisa Paleti lenbu tɔ. Nu ba tu bamu tɔɔmaa ana asansa. ¹⁷ Nu ba bun Yesu kirɔman-kyu kɔtaa fee awura lee mu, nu ba

taa iwii waa kuwura-wɔru bun mu. ¹⁸ Nu ba piili bee fwaala mu bee tɔwe mu ye, “Gyiwu abi owura mu, nye nkpa bunswusa.” ¹⁹ Nu ba taa oyu bee da mu kumu tɔ, nu bee tu nkyɔle ba bun mu, nu ba gya muɲa bamu ayaa muli su sa mu fee ba maa sun owura mu. ²⁰ Ba maa tee waa Yesu ahin-sɔn lɔwe mu, nu ba bugi bamu kirɔman-kyu kɔtaa mu, nu ba taa Yesu gbaa-gbaa lee bun mu. Nu ba taa mu kyɔn ba naa da mu oyu laasa mu su.

Ba da Yesu oyu laasa su
(Matiwu 27:32-44; Luka 23:26-43; Gyɔn 19:17-27)

²¹ Ba maa kpee mu, ba gyaɲa Simon mu nu ɔ lu Siren ɔsuwɔle su, ee ba kade lala mu tɔ. Nu anaakɔpu mu ba nyan mu ye ɔ sula Yesu oyu laasa mu. Simon numu mu-bii ana i gye Alekisanda maa Rufusi. ²² Nu ba taa Yesu kpee katin mu nu bee tu ye Goligota mu. Goligota kase i gye ye, “Kumu kawɛ opula.” ²³ Tɔtɔ nu ba taa kife mu nu bee tu ye mire waa nta tɔ sa Yesu ye o nuu. Amaa Yesu kina ɔ man nuu. ²⁴ Nu ba da Yesu oyu laasa su. Ba maa biti ba barige Yesu ikaale tɔ mu, ba tu nbii barige mu ikaale mu tɔ sa bamu n-yu kanan mu nu ɔkumaa gyii mu.

²⁵ Nyenyenfuu, i waa fee kerefi akpanɔ saɲa, nu ba da Yesu mata oyu laasa mu su. ²⁶ Nu ba kyɔrɔɔ asin mu nu ba taa bun Yesu kopwe mu taa da mata mu amu su ye, “ɔNIMU I GYE GYIWU ABI OWURA MU.” ²⁷ Kanin saɲa maɲa mu, ba da bamu nu bee yuuri ɔlɔn su anyɔ aku iyu laasa su Yesu ase. Oku bu mu gyisa su, nu ɔku mɔɔ bu mu bina su. ²⁸ Inumu i yege nu asin mu nu ba kyɔrɔɔ waa Asɔnkyan yɔlasa mu tɔ mu i ba tɔ.* ²⁹ Okumaa mu nu ee ba ee kyɔn tɔtɔ gbaa bee su asebi bee wɔrige Yesu su, yege bee fi-fi bamu amu bee tɔwe ye, “To, ye fu ye fii biti fu boyi kabwaare-sunkpa aye ke fu bila bwii pɔyi kumu nke nsa ake

* 15:28 15:28 Asɔnkyan yɔlasa mu u tɔwe ye, “Ba taa mu buga alibi awaapu.

mu? ³⁰ Kanin bire kpilige lu oyu laasa mu su ke fu molige fu n-yu!"

³¹ Kanin nu aseepu bilisa ye nbara akaapupu mu gbaa ba nmase Yesu nin. Bee towe abaa ye, "Ee molige asa amaa o mee taale molige mu n-yu." ³² Nu ba ye, "Fu nye nu fu gye Omu nu lbwaare lee ye o ba molige asa, nu fu bila fu gye Gyiwu abi owura mu de, kpilige lu oyu laasa mu su, saamu an nye koolle fu gyii." Asa anyo mu nu ba da bamu iyu laasa mu su gbaa bee saale Yesu.

Yesu kelewu
(Matiwu 27:45-56; Luka 23:44-49;
Gyon 19:28-30)

³³ Kyowe maa fuvu amu nsana mu, nu kitenbiri ki bun osuwule mu kpini su naa fuvu kalaatipwe ase. ³⁴ I maa fuvu kerefi asa kalaatipwe ase mu, nu Yesu kuusi kenken ye, "Eli, Eli, lamaa sabatani?" Imu kase i gye ye, "Me lbwaare, me lbwaare, mine i waa nu fu yege me kanin?"

³⁵ Asa mu nu ba yile tutu mu i nu unumu, nu ba ye, "Fan nu! Ee tu lbwaare Otowepu Eligya."

³⁶ Nu bamu oku sile naa taa okyee dufudufu nyo nta nyanesa to, nu o taa nmina oyu su kusaa naa tii Yesu konko ye o nuu. Nu o towe ye, "Fan yege a ku fee Eligya ii biti o ba kpilige mu oyu laasa mu su."

³⁷ Nu Yesu sawu kenken, nu o wu.

³⁸ Nu kntaa kunsu mu nu ki barige kabwaare-sunkpa aye oto to mu kyate to kinyo lu susu ba yii kase.

³⁹ Nu anaakopu obilisa mu nu o yile tutu mu wu kanan mu nu Yesu sawu nu o wu mu, nu o towe ye, "Kesintin, onyin numu gye lbwaare Mu-Bii nin."

⁴⁰ Akyu aku ba yile kata bee ku. Bamu to aku i gye Meeri Magidalen ye Meeri, Gyemisi pii ase maa Gyosefu bamu-nyi, ye Solome.

⁴¹ Sana mu nu Yesu bu Galile mu, ba buu mu, nu ba kye mu to. Akyu gaalaagaa mu nu ba buu mu ba Gyerusalem mu gbaa ba yile tutu.

Yesu kipula to
(Matiwu 27:57-61; Luka 23:50-56;
Gyon 19:38-42)

⁴² Kanin kake manja ki gye kake kulasa gyoo kake futesa mu. Kyowe maa kpee o naa tiye mu, ⁴³ nu Gyosefu mu nu o lu Arimatiya mu naa ba. O gye nyimisa kpare nin, nu o tii kade abilisa mu su, nu o su beeree asa ase. Nu o gye osa mu nu ee gyoo lbwaare kuwura-gyii mu kiba sana mu. Nu Gyosefu waa kokoko kpee Paleti ase naa kole Yesu kibuni mu. ⁴⁴ Paleti maa nu fee Yesu tee wula wu mu, nu i kyinkyin mu. Nu o tu anaakopu obilisa mu taase mu ye, "Yesu tee wu?" ⁴⁵ Paleti maa nu anaakopu bilisa ase ye i gye kanin mu, nu o sa okpa ye Gyosefu o naa taa Yesu kebuni mu naa pula. ⁴⁶ Nu Gyosefu naa soo taafuli, nu o naa saate Yesu, taa taafuli mu maale mu. Nu o taa mu naa pula kakyan mu nu ba ne kifole to waa obo mu to. Nu Gyosefu gbiliti kubuu lala tii kakyan mu konko. ⁴⁷ Nu Meeri Magidalen ye Gyose mu-nyi Meeri ba yile ku katun mu nu ba taa Yesu naa pula mu.

16

Yesu kikiyi lu lewu to
(Matiwu 28:1-8; Luka 24:1-12;
Gyon 20:1-10)

¹ Kake futesa ake kamaa to mu, Meeri Magidalen ye Meeri Gyemisi mu-nyi ye Solome ba biya ato liifensa mu nu ba soo mu, ke ba taa naa suswa Yesu kebuni mu. ² Lukaake, nawokyi kake gyankpaasa ake nyenyenu, kyowe maa dan lu mu, nu ba kusu bee kpee Yesu kakyan mu ase. ³ Ba maa naa bee kpee okpa to mu, nu ba taase abaa ye, "Anumu ii biti o naa gbiliti kubuu mu lu kakyan mu konko sa ane?" Kpalu fee kubuu mu ki kyoo gaa. ⁴ Ba maa ku mu, ba wu fee kubuu mu ki tee wula gbiliti ku de.

⁵ Nu ba loo kakyan mu to, nu ba wu kiyaafole ku maa bun ato fufuli

o te kakyan mu to gyisa su, nu bamu nkolo i nmaa bamu.

⁶ Nu kyaafole mu ye, “Fan man yege fane nkolo i nmaa fane. N nyi ye Yesu mu nu o lu Nasareti, mu nu ba da mu oyu laasa su mu nu fen biti. O man bu nfu. O kyinji lu lewu to. Fan ku, nfu nu ba daa taa mu yila. ⁷ Imu su fan nate naa towe mu abulapu mu ye Pita ye, Yesu gyankpaa fane ee kpee Galile. Tuto nu fen biti fan wu mu fee kanan mu nu o wula towe fane mu.”

⁸ Nu ba sile lu kakyan mu to lu fee kufuu ki kitaa bamu, nu bee kyikyaa. Ba man towe oku sehn kpali fee kufuu ki maa su bamu su.

*Yesu lee mu n-yi
kaapu mu Obuupu*

(Matiwu 28:9-10; Gyon 20:11-18)

⁹ Yesu maa kusu lu lewu to kake futesa ake lukaake nyenyenuu mu, o daa kilee mu n-yi nun kaapu Meeri Magidalen mu nu o gya nbwu libi asuno lu mu to mu. ¹⁰ Nu o kpee naa towe mu birisa ana mu nu ba boota to ba te bee sawu mu. ¹¹ Ba maa nu lu Magidalen ase ye Yesu te nkpa to nu o wu mu mu, ba man koolle mu gyii.

*Yesu lee mu n-yi
kaapu abulapu anyo ku*
(Luka 24:13-35)

¹² Inumu kamaa mu, Yesu taa okpa pupwe ku su lee mu n-yi kaapu bamu to asa anyo aku mu nu ba naa bee kpee bamu kade to. ¹³ Nu ba bwii ba towe abanban mu, amaa ba man koolle bamu gyii.

*Yesu lee mu n-yi
kaapu abulapu kudu oku mu*
*(Matiwu 28:16-20; Luka 24:36-49;
Gyon 20:19-23; Asunpu 1:6-8)*

¹⁴ Inumu kpini kamaa mu, Yesu lee mu n-yi kaapu mu abulapu kudu oku mu, yege ba te bee gyii. Yesu pwu bamu lu fee bamu nkolo i maa bulun gaa, nu ba man koolle bamu nu ba wu mu maa te nkpa to mu gyii. ¹⁵ Nu Yesu towe bamu ye, “Fan kpee dulinyaa to katun kumaa naa

towe asin danbirasa mu sa daadi-maadi. ¹⁶ Okumaa mu nu o koolle gyii, nu ba gye mu lbwaare kekyu-gyee mu, ee biti o nye kamolige. Amaa okumaa mu nu o man koolle gyii mu, bee biti ba bun mu lewu kupwe. ¹⁷ Bamu nu ba koolle gyii mu fale usunkaala ii biti i buu bamu. Lu me kitu to su mu, bee biti ba gya nbwu libi, ke ba towe ntowe pupwe. ¹⁸ Fee nu ba kan kitaa ananse to abee ba kan nuu kubwe gbaa mu, i mee ye i waa bamu sehn. Bee biti ba taa bamu abaa gyaga alopu su ke ba nye alanfiya.”

Ibwaare taa mu kpee susu
(Luka 24:50; Asunpu 1:9-11)

¹⁹ Onyiripe Yesu maa towe bamu ase lwe mu, nu lbwaare taa mu kpee susu naa kyina mu gyisa su. ²⁰ Nu Yesu abulapu ba kpee katun kumaa naa towe asin danbirasa mu, yege Onyiripe Yesu olon tii bamu su, nu ba waa adangana, nu i kaapu fee bamu asin danbirasa katowe mu i gye kesintin.

**Yesu Krisito Asin
Danbirasa fɛɛ kanan mu
nu
Luka
kyurɔɔ mu**

*Kɔtɔ mu su nu Luka
kyurɔɔ ɔwɔle nimu
(Asunpu 1:1)*

¹ Mɛ-kyemine Tiyofolisi, asa damante ba taa tɔv bamu n-yu su kyurɔɔ asin mu nu i waa ane to mu yila. ² Ba kyurɔɔ kɔtɔ kumaa mu nu asa ba wu ye ansi, lu saɲa mu nu Yesu asin mu i yii kase, nu ba da umu kibonbon tɔwe ane mu, yila. ³ Imu su beere wuya Tiyofolisi, fɛɛ kanan mu nu me gbaa-gbaa me n loo asin mu to ku lu umu npili mu, i dagaa fɛɛ n kyurɔɔ umu kigyasu-kigyasu kyeekeye su sa fu. ⁴ Ke fu nye bu asin mu kesintin fɛɛ kanan mu nu ba kaapu fu mu.

*Gyon Okyugyeepu Mu
kakuvge Asin*

⁵ Saɲa mu nu Herodi gye owura Gyudeya ɔwɔwɔle su mu, nu onyin ku bu to nu bee tu mu ye Sakariya. O gye lbwaare aseepu kubu mu nu bee tu kumu ye Abigya mu to ɔku. Nu bee tu mu-ka Elisabeti, nu ngbaa mu lu oseepu bilisa ase Aron kinaana to. ⁶ Sakariya maa Elisabeti kakyina to ukpa i kyiigi lbwaare ase, nu ba buu lbwaare nbara ye kanan mu nu mu nnɔsa mu i kaapu mu. ⁷ Ba bile, amaa ba man kuvge kebii, lu fɛɛ Elisabeti maa gye ogbentipu su.

⁸ Saɲa ku i ba fɔv aseepu kubu mu nu Sakariya bu kumu to mu, nu bee sun lbwaare ansi to. ⁹ Nu ba tɔv nbii lee mu, fɛɛ kanan mu nu aseepu ukpa i kaapu mu, fɛɛ o loo kabwaare-sunkpa aye mu to naa tuwa nlaa. ¹⁰ Saɲa mu nu o loo ee tuwa nlaa mu, yege asa damante ba bu kewusunɔ bee kule kabwaare-kule.

¹¹ Nu Onyuripe kabɔɔ ba mu ase, ba yle nlaa kaswu mu gyisa su, katin mu nu ee tuwa nlaa mu.

¹² Saɲa mu nu Sakariya wu kabɔɔ mu, mu kɔkɔlo ki nmaa mu, nu i kɔta mu kufuu.

¹³ Amaa nu kabɔɔ mu tɔwe Sakariya ye, "Man waa kufuu, lbwaare nu fu kabwaare-kule. Fu-ka Elisabeti ii biti o kuvge Obii-nyinsa ke fu yila mu kitu ye Gyon.

¹⁴ Lu mu su mu, fane ansi ii biti i gyii, ke asa damante gbaa ansi i gyii lu mu kakuvge su. ¹⁵ Ee biti o waa nyimisa kpare Onyuripe lbwaare ansi to. O man kan waa nuu nta abee nta bulunsa. Kayaayu Kyurekyure mu biti o loo bola mu to, lu saɲa mu nu o bu mu-nyi ɔto to mu.

¹⁶ Nu ee biti o yege Isirayi abi gaalaagaa ba nye nfeere kikyeege, ke ba bwii ba Onyuripe bamu lbwaare ase. ¹⁷ Fu kebii Gyon numu ii biti o taa Kayaayu to ɔlɔn gyankpaa Onyuripe mu fɛɛ lbwaare ɔtɔwɛpu Eligya. Ee biti o lonɔ ase ye nbii buga to, ke o taa bamu nu bee waa kusu to ɔlɔn mu, ba ba nye kanyaasin ke bamu nfeere i ba lbwaare ukpa kyigisa mu su. Ee biti o waa unumu lonɔ asa mu gyoo Onyuripe."

¹⁸ Nu Sakariya taase lbwaare kabɔɔ mu ye, "Nene nu n biti n waa bu fɛɛ i gye kesintin? Lu fɛɛ n bile, nu me-ka gbaa bile ye kebii kunye."

¹⁹ Nu kabɔɔ mu lee kɔnɔ ye, "Me i gye Gabireli mu nu n yle lbwaare ansi to susu mu. Nu o sun me ye n ba tɔwe fu asin danbirasa numu. ²⁰ Kpalu fɛɛ fu maa man kɔle me asin mu nu ii biti i ba umu saɲa to kyeekeye gyii su mu, n tɔwe fu ye fu man bila ye fu taale tɔwe sehn, naa fɔv saɲa mu nu me katɔwe yila mu kii biti ki ba to."

²¹ Saɲa kulɔn maa to, yege asa mu nu ba bu kabwaare-sunkpa aye kewusunɔ mu, bee fe nfeere kɔto mu su nu Sakariya kyeeere kabwaare-sunkpa aye mu to. ²² Nu saɲa mu nu o lu obu mu to mu, o man bila ee taale ee tɔwe bamu ase, nu ba bu fɛɛ, o wu ansi su kuleekaapu

kabwaare-sunkpa aye mu to. Lu fee abaa nu o sii o su ee towe bamu ase.

²³ Sakariya maa sun mu kiseepu kusun lwe kabwaare-sunkpa aye mu to mu, o lu toto kpewu mu aye. ²⁴ Inumu kamaa mu, nu mu-ka Elisabeti nye oto. Nu o taa mu n-yu baala kikaara su kanin ibwaayi inuu. ²⁵ Nu Elisabeti ye, "Onyiripe Ibwaare mu i waa inumu sa me. O su me kwee, nu o lee ipeeli lu me su lu me tooma ana to."

Ba towe Yesu kakubege asin

²⁶ Sana mu nu Elisabeti su mu oto ibwaayi isiye mu, nu Ibwaare sun mu kaboo mu nu bee tu mu ye Gabireli kpee Nasareti kade to, mu nu ki bu Galile osuwle su mu. ²⁷ Ibwaare sun mu kpee kibite mu nu o mee nyi onyin nu bee tu mu ye Meeri mu ase. Ba taa mu sa onyin mu nu bee tu mu ye Gyosefu kekili, nu o lu Dawidi kinaana to. ²⁸ Nu Ibwaare kaboo mu kpee mu ase naa fwaala mu ye, "Faa kumu okon! Ibwaare bu fu ase, nu o waa fu kusee gaa."

²⁹ Nu i kita Meeri nfeere lu asin mu nu kaboo mu towe mu mu, nu ee fe kanin afwaala mu nfeere. ³⁰ Nu kaboo mu towe mu ye, "Meeri man waa kufuu, lu fee fu nye Ibwaare ase kabwaala. ³¹ Fii biti fu nye oto ke fu kuge Obii-nyinsa, ke fu yila mu kitu ye Yesu. ³² Ee biti o waa nyimisa kpare ke ba tu mu ye Ibwaare Owura lala Mu-Bii. Onyiripe Ibwaare ii biti o taa Yesu mu naana Dawidi kuwura-gya mu sa mu. ³³ Nu ee biti o gyii Istray abi su kuwura-gyii naa fuu sana mu nu i man su okaa."

³⁴ Nu Meeri taase Ibwaare kaboo mu ye, "Nene nu inumu ii biti i bola su waa, yege n gye kibite mu nu n man nyi onyin?"

³⁵ Nu Ibwaare kaboo mu lee mu kon ye, "Kayaayu Kyirekyire mu ii biti o ba fu su, ke Ibwaare Owura lala mu olon o bun fu su. Imu su bee biti ba tu obii kyirekyire mu nu fii biti fu kuge mu mu, ye Ibwaare mu-bii. ³⁶ Fu kuupe Elisabeti mu

nu asa bee tu mu ye ogbentipu nu o waa kakyu bilisa gbaa mu, su obii-nyinsa-bii oto ibwaayi isiye.

³⁷ Lu fee kutu ku ki man bu to ye Ibwaare mee taale waa." ³⁸ Nu Meeri lee kon ye, "N gye Onyiripe nin, yege i waa kanin sa me fee kanan mu nu fu towe mu." Nu Ibwaare kaboo mu lu toto kyon.

Meeri bo Elisabeti su

³⁹ Imu nke gberere kamaa mu, Meeri kuola mu n-yu ee waa bilin o kpee kade mu nu ki bu abu to Gyudeya osuwle su. ⁴⁰ Nu o naa loo Sakariya kikaara su naa fwaala mu-ka Elisabeti. ⁴¹ Elisabeti maa nu Meeri afwaala mu, kebii mu nu o bu mu oto to mu fitii. Kayaayu Kyirekyire ki maa loo bola Elisabeti mu, ⁴² nu o punte kenken towe ye, "Akyu kpini to mu, fu nu Ibwaare waa kusee kuko, nu kusee bun fu kebii mu nu fii biti fu kuge mu su. ⁴³ Mine kusee lala nu Ibwaare taa bwaala me ye me-Nyiripe mu-nyi o ba bo me su? ⁴⁴ N maa dan nu fu afwaala mu, kebii mu nu o bu me oto to mu taa kensi-gyii fitii. ⁴⁵ Kusee i gye fu lee, lu fee fu maa koole gyii fee asin mu nu Ibwaare towe fu mu, ii biti i ba to kesintin."

Meeri bu olon yin Ibwaare

⁴⁶ Nu Meeri towe ye, "N yin Onyiripe Ibwaare lu me kokolo to.

⁴⁷ Ibwaare me Omoligepu su mu, mi ansi i gyii lu me kokolo to.

⁴⁸ Kpalu fee me, Ibwaare kibite mu nu n man bu sehn to mu, me asin i tiri Ibwaare.

Nu lu ndaga su i kpee mu, okumaa numu ii biti o tu me ye kumu okon wuya.

⁴⁹ Lu fee Olonpu lala Ibwaare waa ato kpare sa me.

Mu kitu i gye Kyirekyire.

⁵⁰ Nu asa kumaa mu nu ba sile Ibwaare mu, ee wu bamu kwee,

san sa abii san ye anaana.

⁵¹ O taa mu kibaa bolonsa mu waa asin kyinkyinsa,

nu ɔ yaase bamu nu bee kusaa
 bamu n-yu bamu nfeere to.
 52 ɔ kusaa awura-gyipu bamu ngya
 su,
 amaa nu o diyaa abulupu mu
 susu.
 53 ɔ yege nu atiripu ba nye ato
 danbirasa mu nu i tiri bamu.
 Amaa ato wuya ana bise, o bwi-
 iyaa bamu ye abaa kpan.
 54 lbwaare nyinji mu asa Isirayi abi
 su,
 nu o wu bamu kuwee kye bamu
 to,
 55 fee kanan mu nu ɔ towe yila ane
 naana ana agyankpaapu mu.
 ɔ towe Abraham ye ee biti o wu
 maa mu kanaana to abi kpini
 kuwee.”
 56 Nu Meeɾi kyina Elisabeti ase ɪ
 waa fee lbwaayi isa poyi nu o bwii
 kpewu.

Elisabeti Kuvge Gyɔn Okyugyeepu

57 Elisabeti kake kuvgesa maa fvu
 mu, nu ɔ kuvge kebii-nyinsa-bii.
 58 Nu Elisabeti mu toɔmaa ana ye
 mu kuvpu ana ba maa nu kanan
 mu nu Onyiripe lbwaare mu wu mu
 kuwee mu, nu bamu kpini ba buga
 gyii bamu ansi.
 59 Imu kake buruwasapu mu ba
 gyanɛ, ke ba tin kebii mu oduu.
 Naafɔ bee biti ba taa mu-se kitu
 Sakariya mu yila mu. 60 Amaa nu
 mu-nyi kina kitu mu, nu ɔ ye, “Ba
 tu mu ye Gyɔn.”
 61 Nu ba towe Elisabeti ye, “Fan
 man su oku nu ɔ su kanin kitu fane
 kanan to.”
 62 Nu ba waa abaa towe mu-se
 Sakariya ase, ke ba bu kitu mu nu
 ba taa yila kebii mu. 63 Nu ɔ yege
 nu ba taa kigyantan-bi sa mu. Nu ɔ
 kyɔɔɔ su ye, “Mu kitu ɪ gye Gyɔn.”
 Nu i kyinkyin bamu gaa. 64 Opula
 mana to nu Sakariya konɔ bugi, nu
 mu kanandulɔ gbaa sanɛ, nu o piili
 ee towe ee yin lbwaare. 65 Nu kufuu
 ki kita mu toɔmaa ana mu kpini,
 nu asin numu ɪ yalage nde mu nu
 ɪ bu abu to Gyudeya Osɔwɔle su.
 66 Nu okɔmaa mu nu o nu kanin
 asin mu ɪ fe kumu nfeere, nu ee

taase ye, “Mune nu kanin kebii numu
 ba ɔ ba waa?” Lu fee lbwaare kɔbaa
 ki gyan mu su.

Sakariya Bu Olɔn Yin lbwaare

67 Nu Kayaayu Kyirekyire mu bola
 kebii mu mu-se Sakariya to, nu ee
 towe abwaaresin ye,
 68 “Fan yege a yin ane Isirayi abi
 Onyiripe lbwaare,
 lu fee ɔ ba nin ɔ ba kye mu asa
 to ke ɔ molige bamu.
 69 Lu mu kyaaafɔle Dawidi kanan to
 mu,
 ɔ lee Omoligepu Lunpu sa ane.
 70 Fee kanan mu nu lbwaare
 atowepu kyirekyire mu ba
 wula towe yila fee,
 71 ee biti ɔ ba molige ane lu ane dun
 ana
 ye ane akisipu kpini abaa to.
 72 lbwaare towe ye ee biti o wu ane
 naana ana kuwee
 ke o nyinji mu katowe kyula
 kyirekyire mu.
 73 Katowe kyula numu nu lbwaare
 bo ntan sa ane naana Abra-
 ham ye,
 74 ee biti ɔ kɔole ane lu ane akisipu
 abaa to,
 ke ɔ yege a nye olɔn sun mu yege
 a man su kufuu.
 75 Ke a ba an gye asa kyirekyire ke
 ane ukpa i kyiigi, mu lbwaare
 ansi to lu ane kakyina kpini.”
 76 Nu Sakariya towe mu-bii Gyɔn ye,
 “Mi-bii, bee biti ba tu fu ye
 lbwaare Olɔnpu mu otowepu.
 Lu fee fii biti fu gyankpaa
 Onyiripe mu naa loɔɔ mu
 okpa.
 77 Fii biti fu ba yege mu asa ba bu
 fee ɪ lu alibi kitaakee su
 nu bee biti ba nye kamolige.
 78 Lu fee lbwaare maa wu ane
 kuwee su mu,
 nu ɔ yege nu Omoligepu mu
 ba ane ase, fee kanan mu nu
 kyɔwe ɪ lu susu ba ee da kase
 mu.
 79 Ke ɪ nmanɛ sa bamu nu ba bu
 kitentenbiri
 mu nu ki su bamu kii kpee lewu
 to,

ke ɪ ɲmanɛ tɔ kaapu ane ɔkpa mu nu ɪ su i kpee keyuula tɔ.”

⁸⁰ Nu kebii mu dan nu ɔ nye Ibwaare Kayaayu tɔ ɔlon, nu ɔ kyina ofuli su naa fɔv saɲa mu nu ɔ lɛɛ mu n-yu kaapu Israyi abi.

2

Yesu kɪkɔvɛ kakɔvɛ (Matiwu 1:18-25)

¹ Kanɪn nke maɲa tɔ mu, Owura Kasaro Agusitu sa kɔnɔ yii su tɔwe ye, ɔkɔmaa mu nu ɔ bu Roma kuwura-gyii kase mu kpini ɔ naa kyɔrɔɔ mu kitu ke ba kale mu.

² Kimu ɪ gye asa kɪkale gyankpaasa mu nu ba waa Roma kuwura-gyii tɔ, saɲa maɲa tɔ nu Kwirinisi gye Siriya ɔsɔwɔle ɔkɪsɔpu mu. ³ Kanɪn su ɔkɔmaa nɪmu kpee mu kade tɔ ke ɔ naa kyɔrɔɔ mu kitu.

⁴ Nu Gyosefu gbaa kɔsu Nasareti kade mu nu ki bu Galile ɔsɔwɔle su, kpee kade mu nu beɛ tu kimu ye Betilehem mu nu ki bu Gyudeya ɔsɔwɔle su. Betilehem ɪ gye kade mu nu owura Dawidi lu. Gyosefu kpee Betilehem kpali fɛɛ ɔ lu Dawidi kebunɔ nɪn. ⁵ Gyosefu taa Mɛɛri mu nu ɔ da mu kɔkɔlɔ su ye ee biti ɔ kili mu mu, nu ba kpee Betilehem ba naa kyɔrɔɔ bamu atɪ. Kanɪn saɲa maɲa mu Mɛɛri su ɔtɔ.

⁶ Saɲa mu nu ba bu Betilehem mu, nu Mɛɛri saɲa kɔvɛsa ke fɔv.

⁷ Nu Mɛɛri kɔvɛ mu-bii-nyɪnsa gyankpaasa. Nu ɔ taa akyibi mili kebii mu su, nu ɔ taa mu dɪla kɔtɔ mu nu atɔbwaaya bee gyii mu tɔ. Kpali fɛɛ afɔ ba maa ba kɪkyɔ su mu Mɛɛri maa Gyosefu ba man nye opula afɔ obu mu tɔ.

Nbulɔpu Akpapu Ye Ibwaare Nbɔɔ

⁸ Saɲa maɲa tɔ, nbulɔpu akpapu aku ba bu kade mu afitiri tɔ beɛ ku bamu nbulɔpu su kagyanbwe. ⁹ Nu opula maa tɔ Ibwaare kabɔɔ ku ki ba bamu ase, nu Ibwaare bunyaa mu ɲmanɛ tɔ kyaabɔɔ bamu. Nu kufuu ki kitaa bamu. ¹⁰ Amaa nu Ibwaare kabɔɔ mu tɔwe bamu

ye, “Fan man waa kufuu. N biya fane asɪn danburasa mu nu ii biti a waa asa kpini ɔkɔn. ¹¹ Ndaga kake nɪmu ba kɔvɛ ɔmɔlɪgepu mu Dawidi kade tɔ. Mu ɪ gye ɔnyɪrɪpe, ɔmu nu Ibwaare wɔla lɛɛ mu. ¹² Fale nu fen biti fan wu kesintin mu. Fen biti fan wu fɛɛ ba maa taa akyibi mili kebii pupwe mu, nu ɔ de kɔtɔ mu nu atɔbwaaya bee gyii mu tɔ.” ¹³ Opula maɲa tɔ nu Ibwaare nbɔɔ kubɔ lala ku ba lu sɔsu ba tii kabɔɔ mu su, nu ba yɪn Ibwaare beɛ tɔwe ye,

¹⁴ “Bunyaa bu Ibwaare mu nu ɔ bu sɔsu mu ase.

Ke keyuula ki bun bamu nu ba bɔla mu ansi mu kase su.”

¹⁵ Saɲa mu nu Ibwaare nbɔɔ ba lu bamu ase kpee sɔsu mu, nbulɔpu akpapu mu ba tɔwe abaa ye, “Fan yege a kpee Betilehem naa ki kɔtɔ mu nu ki waa nu ɔnyɪrɪpe Ibwaare tɔwe ane mu.”

¹⁶ Kanɪn su nu ba kpaala kpee nu ba naa wu Mɛɛri maa Gyosefu ye kebii pupwe mu maa de kɔtɔ mu nu atɔbwaaya bee gyii tɔ mu.

¹⁷ Nbulɔpu akpapu mu ba maa naa wu kebii mu, nu ba tɔwe asa kɔtɔ mu nu Ibwaare kabɔɔ mu ba tɔwe bamu lu kebii mu su mu. ¹⁸ Nu i kyinkyin bamu nu ba nu asɪn mu nu atɔbwaaya akpapu mu ba tɔwe mu. ¹⁹ Nu Mɛɛri taa asɪn mu kpini waa mu kɔkɔlɔ tɔ, ɛɛ fɛ umu nfɛɛɛ. ²⁰ Nu nbulɔpu akpapu mu ba maa bwii bee kpee mu, yege beɛ bu ɪlon beɛ yɪn Ibwaare, lu fɛɛ kɔtɔ kɔmaa mu nu ba nu nu ba wu mu, ɪ bɔla su fɛɛ kanan mu nu Ibwaare kabɔɔ mu ki tɔwe bamu mu.

Ba Yɪla Yesu kitu

²¹ Kebii mu maa fɔv nke nburuwa ake ke ba tɪn mu oduu mu, nu ba yɪla mu kitu ye Yesu, fɛɛ kanan mu nu Ibwaare kabɔɔ mu wɔla tɔwe yɪla pɔyi nu ba nye mu ɔtɔ mu.

Ba Taa Yesu Kpe Kabwaare-Sun Aye

²² Nu saɲa mu maa fɔv fɛɛ Gyosefu maa Mɛɛri ba fwɪ bamu n-yu ineesi, fɛɛ kanɪn mu nu Mosesi nbara mu ɪ kaapu mu, kanan su ba

taa kebii mu kpee Gyerusalem ba naa taa mu waa lbwaare abaa to. ²³ Lu fee ba kyuroo yila lbwaare nbara mu to ye, "I dagaa fee ba taa kebii-nyinsa gyankpaasa kumaa numu naa sa Onyiripe lbwaare." ²⁴ Nu Meeru maa Gyosefu ba naa lee saraga fee kanan mu nu lbwaare nbara i kaapu mu. Nbara mu i kaapu ye, (Ba taa alopo anyo abee awura-lopo pii-pii anyo kpee naa lee saraga sa lbwaare).

²⁵ Kanan sana mu onyin ku bu Gyerusalem nu bee tu mu ye Simeyon. O gye asa mu nu mu ikpa i kyigi nu ee sun lbwaare ye kokolo kulon, nu Kayaayu Kyirekyire mu ki bola mu to. Nu o gyoo sana mu nu lbwaare ii biti o biya Isirayi abi kamolige. ²⁶ Kayaayu Kyirekyire mu ki lee kaapu mu fee, o mee ye o wu, amoo o wu Omv nu lbwaare wula lee mu poi ke o wu. ²⁷ Sana mu nu Meeru maa Gyosefu ba taa kebii mu kpee kabwaare-sunkpa aye to, ke ba naa waa mu kumu so fee kanan mu nu lbwaare nbara i kaapu mu, nu Kayaayu Kyirekyire mu kpiya Simeyon kabwaare-sunkpa aye mu to. ²⁸ Nu Simeyon koolo kebii mu kitaa mu abaa to nu o yin lbwaare towe ye,

²⁹ "Onyiripe lbwaare fu yege nu asin mu nu fu towe mu i ba to,

kanin so nbunbu fu taale yege me, fu kyaafole n wu kayi yuuli to.

³⁰ Lu fee mi ansi i wu Omoligepu mu nu fu sa asa mu.

³¹ Mu i gye Omv nu fu wola lonjo sa asa kpini mu.

³² Mu i gye kanmanje mu nu kii biti ki yege asa mu nu ba man gye Isirayi abi mu ba bu fu okpa mu,

ke ki yege fu asa, Isirayi abi gbaa ba nye bunyaa."

³³ Asin mu nu Simeyon towe lu kebii mu so mu, i kyinkyin mu-nyi ye mu-se. ³⁴ Nu Simeyon waa Meeru maa Gyosefu kusee, nu o towe Meeru ye, "lbwaare lee kebii numu nin, ye

kpali mu so mu, Isirayi abi gaalaa-gaa bee biti ba tye, ke aku moo ba nye kamolige. Mu ii biti o lee lbwaare asin mu kaapu, ke asa ba gyii umu umore. ³⁵ Ke asa gaalagaa nfeere mu nu i bu bamu amu to mu i lu ifuli. Ke fu Meeru moo, fu kayiye kii biti ki waa fee deebi buyesa nu ba taa yii fu kokolo to mu."

³⁶ Sana manja mu, kakyu bilisa ku bu to, bee tu mu ye Ana nu o gye lbwaare otowepu. O kili nsu nsuno nu mu-kuli wu. Mu-se i gye Fanuweli, nu o lu Asee kebuno. ³⁷ O kyina kukula mu to naa fu sana mu nu o gyii nsu aduburuwa ye ana. Sana kumaa kagyanbwe ye kakyowape ee sun lbwaare. O mee lu kabwaare-sunkpa aye to. O bu toto nin ee nmina konjo yege ee kole kabwaare-kole. ³⁸ Opula manja to nu Ana ba Gyosefu maa Meeru ase nu o fwaala lbwaare, nu o towe kebii mu asin sa bamu nu ba te ba gyoo Omoligepu mu nu ee biti o ba lee Gyerusalem abi lu aworofa to mu.

*Gyosefu maa Meeru
ba bwii kpee Nasareti
kade to*

³⁹ Sana mu nu Meeru maa Gyosefu ba lwe kutu mu nu ki dagaa fee ba waa fee kanan mu nu lbwaare nbara i kaapu mu, ba bwii kpewu bamu kade to Nasareti mu nu ki bu Galile owule so mu. ⁴⁰ Nu Yesu dan nu o nye olon, nu kanyaasin ki bola mu to, nu lbwaare kabwaala ki bu mu so.

*Yesu kebii To Mu O Kpe
Kabwaare-Sunkpa Aye*

⁴¹ Kesu kumaa Gyosefu maa Meeru bee kpee Gyerusalem ba naa gyii Kyanje nbuno kesu konjo kolonjo.

⁴² Yesu maa gyii nsu kudu anyo mu, o buu Meeru maa Gyosefu kpee naa gyii kanin Kyanje nbuno mu fee kanan mu nu bamu anaana-to i kaapu mu. ⁴³ Ba maa gyii bamu nke lwe nu ba bwii bee kpewu mu, Yesu sii kamaa Gyerusalem to yege mu akubgepu ana mu ba man nyi. ⁴⁴ Ba nyi fee o tii kubu mu

nu ba maa bamu ba naa mu su nin, nu ba nate kake ibiri poyi nu ba piili bee biti mu bamu kuvu ana ye bamu kyemine ana mu to. ⁴⁵ Ba maa man wu mu mu, nu ba bwii kpee Gyerusalem ba naa biti mu. ⁴⁶ Kake sasapu ake mu, ba naa wu mu kabwaare-sunkpa aye mu to, maa te nbara akaapupu mu ase, yeye ee nu bamu ase yeye ee taase bamu asin mu kase. ⁴⁷ Bamu nu ba bu toto nu ba nu kanan mu nu Yesu lee asin mu kase mu, i kyinkyin bamu. ⁴⁸ Saŋa mu nu mu akubgepu ba naa wu mu mu, i kyinkyin bamu, nu Meeri taase Yesu ye, "Mi-bii, mine nu fu waa ane kanin? N maa fu-se ansi i payi an biti fu."

⁴⁹ Nu Yesu lee kono ye, "Mine su nu fan naa fen biti me? Fan man nyi fee i dagaa fee n baa n bu me-se aye?" ⁵⁰ Amaa ba man nu asin mu nu o towe mu kase.

⁵¹ Nu o buu Meeri maa Gyosefu kpee Nasareti, yeye saŋa kumaa ee nu bamu ase. Amaa mu-nyi taa asin numu kpini waa mu kokolo to ee fe umu nfeere. ⁵² Nu Yesu dan n-yu to ye kanyaasin to, nu o bola lbwaare ye asa ansi.

3

Gyon Okyugyee pu
Abwaaresin kitowe
(Matiwu 3:1-12; Maki 1:1-8; Gyon 1:19-28)

¹ Saŋa mu nu Tiberiyu kyina o gye Roma osuwle su owura lala nsu kudu anusapu mu, saŋa maŋa to mu Pontiyu Paleti i kyina o gye Gyudeya Kuwura-bii, nu Herodi moo gye Galile Kuwura-bii, yeye mu-supu Filipu moo ee ku Itureya ye Tirakoniti usuwle su, nu Lisaniya moo i gye Abilene osuwle su Kuwura-bii. ² Kanin saŋa maa nu Anasi maa Kayifasi ba gye lbwaare asepu bilisa ase mu. Nu lbwaare towe mu asin sa Sakariya mu-bii Gyon, saŋa mu nu o bu ofuli su mu. ³ Imu su Gyon nate kyaaboo osuwle mu nu ki maa Gyodan obun mu ee towe abwaaresin ee sa asa ye,

"Fan kyeege fane nfeere lu fane alibi to ke fan bwii ba lbwaare ase, ke fan yeye ba gye fane lbwaare kekyugyee, ke fan nye alibi kita kae." ⁴ Gyon numu asin nu lbwaare otowepu Isaya wula kyuroo yila mu otowle to mu ye, "Oku bu ofuli su ee kuusi ee towe ye,

'Fan lonjo Onyiripe lbwaare mu okpa, ke fan kyigi mu ukpa-bi mu.

⁵ Ke fan tii-tii igee mu, ke fan tite abu ye abu-bi mu ba kase waa kyeekeye.

Ke fan kyigi ukpa nyonsa mu, ke ukpa gogyigogyi mu i tii waa toltoli.

⁶ Ke daadimaadi kpini ba wu Omu nu lbwaare lee ye o ba molige asa mu.' "

⁷ Nu Gyon towe sakyu mu nu bee ba mu ase ye o gye bamu lbwaare kekyugyee mu ye, "Fan du fee ananse mu nu ba su kubwe. Nbuunbu bire animu i da fane amu to ye fan sile lu lbwaare agbu mu nu i gye fane kusu bute mu mu to? ⁸ Fan waa adanbirasa mu nu u kaapu fee fan kyeege fane nfeere lu fane alibi to ba lbwaare ase. Ke fan yeye kitowe ye, 'An lu Abraham kinaana to nin, umu su lbwaare mee ye o bute ane kusu.' N towe fane ye lbwaare i taale yeye abuu numu a biliŋi Abraham anaana-bii. ⁹ Ba tee wula taa kpanfa waa oyu mu ilin to, lu fee oyu kumaa mu nu ki mee soyi abi danbirasa mu, bee biti ba ne kumu tub kase, ke ba taa tub waa fulon to."

¹⁰ Gyon maa towe kanin mu, nu sakyu mu taase mu ye, "Imu su nene nu an biti a waa?"

¹¹ Nu Gyon lee kono ye, "Okumaa mu nu o su ukaale inyo mu, o barige to sa mu tomaa mu nu o man su, nu okumaa mu nu o su agyito gbaa, o waa kanin."

¹² Lenpoo akoolupu aku gbaa ba ba ye o gye bamu lbwaare kekyugyee. Nu ba taase mu ye, "Okapupu, nene nu an biti a waa?"

13 Nii o lee bamu kono ye, "Fan man koole afulee kyon kanan mu nu i dagaa fee fan koole mu."

14 Nii anaakoru mu aku ba ba taase Gyon ye, "Nene nu ane gbaa ane an biti a waa?"

Nii o lee kono ye, "Fan man nyan oku koole mu afulee, ke fan man pwu asa mu nu bamu asin a de okpa, amaa umu nu bee ka fane mu i kukwe fane."

15 I maa waa fee asa mu kpini bee ku Omu nu lbwaare wola lee okpa mu, okumaa numu u fe nfeere fee akoto fee Gyon i gye Omu nu lbwaare wola lee mu. 16 Imu su Gyon towe asa mu kpini ye, "Nkyu nu n su n gye fane lbwaare kekyugye, amaa omu nu o ky o me gaa mu u ba. Nii n man dagaa gbaa fee n muja sanje mu asibita ife. Nii mee mu ii biti o taa Kayaayu Kyirekyire ye fulon gye fane lbwaare kekyugye. 17 Nii o su mu kuto kyaalesa mu kibaa to, ee biti o ba kyaale ayu lu ayu-waate to, ke o laata ayubi mu waa kikyunkun to, ke o tuwa ayu-waate mu fulon mu nu ii mee dun kpa." 18 Ikpa damante su nu Gyon taa kitta asa mu nkolo, nu o towe asin danbirasa mu sa bamu.

19 Imu kamaa mu Gyon pwu owura Herodi, lu fee o taa mu-supu Filipu mu-ka Herodiya kili, ye asin libi mu nu o waa tii su. 20 Amaa alibi mu nu Herodi bila waa tii su mu i gye fee kamaa to mu o kitta Gyon tii obu.

Gyon Gye Yesu lbwaare Kekyugye

(Matiwu 3:13-17; Maki 1:9-11)

21 Sana mu nu Gyon i gye asa lbwaare kekyugye mu, o gye Yesu gbaa. Nii Yesu maa kole kabwaare-kole mu, nu susu bugi to. 22 Nii Kayaayu Kyirekyire mu ki kpilege fee kuwura-lopo ba gyono mu su. Nii obule ku lu susu towe ye, "Fu i gye mi-bii bitisa mu, nu fu i bola mi ansi."

*Kinaana Mu Nii Yesu Lu kimu To
(Matiwu 1:1-17)*

23 Sana mu nu Yesu gyii nsu adisa mu, nu o piili mu kusun mu nu lbwaare sun mu ye o ba waa mu. Nii asa bee ku fee Yesu gye Gyosefu mu-bii.

Gyosefu mu gye Heli mu-bii. 24 Nii Heli mu-se i gye Matati, nu Matati mu-se i gye Lewi, nu Lewi mu-se i gye Malikin,

nu Maliki mu-se i gye Gyanayi, Gyanayi mu-se i gye Gyosefu ku.

25 Gyosefu numu mu-se i gye Matatiya, Matatiya mu-se i gye Amosi,

nu Amosi mu-se i gye Nahum, nu Nahum mu-se i gye Isili, nu Isili mu-se i gye Nagayi. 26 Nii Nagayi mu-se i gye Mati,

nu Mati mu-se i gye Matatiya, nu Matatiya mu-se i gye Semen, nu Semen mu-se i gye Gyoseki, nu Gyoseki mu-se i gye Gyoda.

27 Nii Gyoda mu-se i gye Gyowanan, nu Gyowanan mu-se i gye Resa,

nu Resa mu-se i gye Serubabeli, nu Serubabeli mu-se i gye Selatiye,

nu Selatiye mu-se i gye Neri. 28 Neri mu-se i gye Maliki,

nu Maliki mu-se i gye Adi, nu Adi mu-se i gye Kosam,

nu Kosam mu-se i gye Elimadam, nu Elimadam mu-se i gye Eri.

29 Nii Eri mu-se i gye Gyosuwa, nu Gyosuwa mu-se i gye Eliyasa, nu Eliyasa mu-se i gye Gyorim, nu Gyorim mu-se i gye Matati,

nu Matati mu-se i gye Lewi. 30 Nii Lewi mu-se i gye Simeyon,

nu Semiyon mu-se i gye Gyuda, nu Gyuda mu-se i gye Gyosefu,

nu Gyosefu mu-se i gye Gyonam, nu Gyonam mu-se i gye Eliyakim.

31 Nii Eliyakim mu-se i gye Meliya, nu Meliya mu-se i gye Mena,

nu Mena mu-se i gye Matata, nu Matata mu-se i gye Natan,

nu Natan mu-se i gye Dawidi. 32 Nii Dawidi mu-se i gye Gyeese,

nu Gyeese mu-se i gye Obedi, Obedi
 mu-se i gye Bowasi,
 nu Bowasi mu-se i gye Salimon, nu
 Salimon mu-se i gye Naason.
 33 Nu Naason mu-se i gye Aminad-
 abi, nu Aminadabi mu-se i
 gye Ram,
 nu Ram mu-se i gye Hesiron, nu
 Hesiron mu-se i gye Peresi,
 nu Peresi mu-se i gye Gyuda. 34 Nu
 Gyuda mu-se i gye Gyekobu,
 Gyekobu mu-se i gye Isaki, Isaki
 mu-se i gye Abraham,
 nu Abraham mu-se i gye Tera, nu
 Tera mu-se i gye Naho.
 35 Nu Naho mu-se i gye Serugi, nu
 Serugi mu-se i gye Rewu,
 Rewu mu-se i gye Pelegi, nu Pelegi
 mu-se i gye Ebe,
 nu Ebe mu-se i gye Sela. 36 Nu Sela
 mu-se i gye Kenan,
 nu Kenan mu-se i gye Afahadi, nu
 Afahadi mu-se i gye Sem,
 nu Sem mu-se i gye Nowa, nu Nowa
 mu-se i gye Lameki.
 37 Nu Lameki mu-se i gye Metusala,
 Metusala mu-se i gye Enoki,
 nu Enoki mu-se i gye Gyaredi, nu
 Gyaredi mu-se i gye Mahalale,
 nu Mahalale mu-se i gye Keyinan.
 38 Nu Keyinan mu-se i gye
 Enosi,
 nu Enosi mu-se i gye Seti, nu Seti
 mu-se i gye Adam.
 Nu Adam gye lbwaare mu-bii.

4

*Sitaane Tuv Yesu to Ku
 (Matiwu 4:1-11; Maki 1:12-13)*

1 Yesu maa lu Gyodan obun mu to
 ba mu, yege Kayaayu Kyirekyire mu
 ki bola mu, nu Kayaayu mana yege
 nu o kpee ofuli su. 2 Maa bu ofuli
 mu su nke adina mu, nu Sitaane ii
 kpee ee tuv mu to u ku. Kanin nke
 numu kpini mu o man gyii sehn, umu
 su laalaalowe mu akun a kntaa mu.

3 Nu i towe mu ye, "Nu fu gye
 lbwaare mu-bii kulun mu de, yege
 kubuu numu ki bilinji bodobodo."

4 Nu Yesu lee kono ye, "lbwaare
 Asinkyan yilasa mu u towe ye, 'I

man gye agyito nkun su nu nyimisa
 ii biti o nye nkpa.' "

5 Nu o taa mu kpee kubu
 bunswusa ku su, nu o taa awuragyi
 mu nu i bu dulinyaa to mu kpini
 kaapu mu opula to. 6 Nu o towe
 Yesu ye, "N biti n sa fu awuragyi
 mu olun ye umu bunyaa lu ato numu
 kpini su. Lu fee umu kpini ba taa
 waa me abaa to nin, nu n taale taa
 sa okumaa mu nu n biti. 7 Imu su nu
 fu kan munja sun me mu, umu kpini
 ii biti i bilinji fu lee." 8 Nu Yesu lee
 kono ye, "lbwaare Asinkyan yilasa
 mu i towe ye, 'Munja fu-Nyiripe
 lbwaare, nu mu nkun nu i dagaa
 fee fu maa sun.' "

9 Tuto o nu bila kpiya
 mu Gyerusalem naa yile kab-
 waare-sunkpa aye mu ketin to. Nu
 o towe mu ye, "Nu fu kan fu gye
 lbwaare mu-bii kulun mu, yege fu
 n-yu to lu tuto ba tiye kase. 10 Lu
 fee lbwaare Asinkyan yilasa mu i
 towe ye,

'lbwaare ii biti o sun mu nbo
 ke ba be kun fu.'

11 Bee biti ba sogita fu,
 ke fu man tiye kase ke fu ayaa a
 man da abuu."

12 Nu Yesu lee kono ye, "lbwaare
 Asinkyan yilasa mu i towe ye, 'Man
 kan tuv fu-Nyiripe lbwaare to ku.'

13 Saja mu nu o tuv mu to okpa
 kumaa su kpine mu, o san yege mu
 o gyoo saja mu nu ee biti o nye mu.

*Yesu Piili Mu kusun
 Galile osuwle su
 (Matiwu 4:12-17; Maki 1:14-15)*

14 Lu Kayaayu Kyirekyire olun
 to su mu, Yesu bwii kpee Galile
 osuwle su, nu mu asin i yalage
 isuwle mu nu i kyaabo tuto kpini.

15 Nu o kaapu Abwaaresin Gyiwu
 abi kabwaare-kule igyanekpa, nu
 okumaa numu yin mu.

*Ba Kina Yesu
 Mu Gbaa-gbaa
 Mu Kade To
 (Matiwu 13:55-58; Maki 6:1-6)*

16 Nu o kpee Nasareti katun mu
 nu ba bila mu mu, nu kake futesa

ake mu, o kpee Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa fee kanan mu nu o wula ee waa mu. Nu o kusu yile ke o kale Abwaaresin. ¹⁷ Nu ba taa lbwaare otowepu Isaya owule mu boota mu. Maa bugi to mu, o biti wu nu o kale katun mu nu ba kyuroo yila ye,

¹⁸ "lbwaare Kayaayu Kyirekyire mu ki bu me ase,

lu fee o lee me nin fee n towe asin danbirasa mu sa atiripu.

O sun me ye n ba towe kamolige asin sa bamu nu ba tii bamu ibu mu.

O sun me ye n ba bugi agyaatanapu ansi,

ke bamu nu asa bee sisii bamu mu, bee biti ba nye bamu n-yu.

¹⁹ O sun me ye n ba da kibonbon fee Onyiripe lbwaare kamolige sana mu fu."

²⁰ Yesu maa kale lwe mu, o boo owule mu bwiiyaa sa omuni ee ki kabwaare-kule ogyanekpa mu su mu, nu o naa kyina. Nu bamu nu ba bu ogyanekpa mu kpini ansi i yii mu su. ²¹ Nu o towe ye, "Ndaga lbwaare Asinkyan ylasa unumu i ba to nu i gye me asin fee kanan mu nu fan nu n maa kale mu."

²² Nu Yesu konoo to asin danbirasa mu i kyinkyin bamu nu ba bu toto mu kpini, nu ba yin mu. Nu ba taase abaa ye, man gye Gyosefu mu-bii mu nin?

²³ Nu Yesu towe bamu ye, "N nyi fee fen biti fan bo me kinasan numu ye 'Okyepu, kye fu n-yu.' Nu fen biti fan bila towe ye, 'Ato mu nu an nu fee fu waa Kapanum kade to mu, waa umu fu kade to nfu.'

²⁴ "N towe fane kesintin ye lbwaare otowepu kumaa numu man su beere mu aye. ²⁵ Nu n biti fan wu kesintin fee, lbwaare otowepu Eligya sana mu, okulapu-kyu ba kyina ba kyo Isirayi owule mu su. Sana mana to bulayi yile nsu nsa ye lbwaayi isiye nu akun a ba owule mu kpini su. ²⁶ Amaa lbwaare man sun Eligya bamu okolon gbaa ase,

amoo okulapu-kyu mu nu o bu Sarefati kade mu nu ki bu Sidon kabaafun su mu nkun ase. ²⁷ Nu lbwaare otowepu Elisa sana mu, abootipu ba kyo Isirayi owule su, amaa Elisa man kye bamu oku, amoo onyin mu nu bee tu mu ye Naaman mu nu o gye Kesiriya-nyin mu nkun nu o kye."

²⁸ Asa mu nu ba bu ogyanekpa toto mu, ba maa nu asin numu mu, nu agbu a kitaabamu. ²⁹ Nu ba kusu bute Yesu lee kade mu to, nu ba taa mu dii kpee kibu mu nu bamu kade ki gyan su mu kumu to, paa fee ba yege mu tubu kibu mana ogee to. ³⁰ Amaa o dan nate bule asa damante mu nsana kyun.

Yesu Gya nbwu libi

Lu Onyin Ku To

(Maki 1:21-28)

³¹ Lu toto mu nu Yesu kpee Kapanum kade mu nu ki bu Galile owule su mu to, nu kake futesa ake mu, o piili ee kaapu asa mu. ³² Mu kikaapu mu ki kyinkyin bamu, lu fee i su olon.

³³ Nu kabwaare-kule ogyanekpa mu to mu, onyin ku kyina o su nbwu libi, nu kayaayu bu mu su, maa wu Yesu mu, nu o kuusi kenken ye, ³⁴ "Ndo! Yesu Kanasareti-nyin, mine nu fii biti ane ase? Fu ba fu ba nyita ane nin? N nyi asa mu nu fu gye, fu i gye lbwaare Nyimisa Kyirekyire mu."

³⁵ Toto nu Yesu punte kabwu libi mu su ye, "Laato, ke fu lu onyin mu to." Nu kabwu libi mu taa kanyin mu tubu kase bamu ansi to, nu o lu mu to kyun yege o man taale waa mu sehn.

³⁶ Nu i waa asa mu kpini kyan nu bee towe abaa ye, "Mine kikaapu ndee? Onyin numu taa kanyin ye olon ee punte n-yaayu libi su nu bee lu asa to!" ³⁷ Nu Yesu n-yu su asin mu i yelge kyaaboo owule mana su kpini.

Yesu Kye Alopu damante

(Matiwu 14-17; Maki 1:29-31)

38 Yesu maa lu Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa obu mu to mu, o kpee Simon aye. Yege Simon mu-saa kyusa de ee lo kibirima bulansa, nu ba kule Yesu ye o ba ku mu. 39 Nu o naa yile mu ase nu o towe kibirima mu ye ki lu okyu mu to, nu kibirima mu ki yege mu. Nu okyu mu kitaa bamu kifo. Nu o kusu kitaa bamu kifo.

40 Sana mu nu kyowe kpee o naa tiye mu, asa mu ba taa alopu mu nu bee lo alo yiri-yiri mu ba Yesu ase. Nu o taa mu abaa gyaga bamu okumaa numu su nu o kye bamu kpini. 41 Nu o bila gya nbwu libi lu asa gaalaagaa to, yege bee kuusi kenken bee towe ye, "Fu i gye lbwaare Mu-Bii mu." Amaa nu o punte bamu su, nu o man yege bamu ba towe sehn, lu fee be nyi maa gye omu nu lbwaare wola lee mu.

42 Kayu maa ke mu Yesu kpee opula mu nu i du surum, nu asa mu ba lu ba naa bee biti mu. Ba maa ba wu mu mu, ba man bila bee biti fee o lu bamu ase. 43 Amaa o towe bamu ye, "I dagaa fee n maa towe lbwaare kuwura-gyii asin danbirasa mu sa nde ku asa gbaa, lu fee umu su nu lbwaare sun me." 44 Nu Yesu kyaga su ee towe asin danbirasa mu Gyiwu abi kabwaare-kule igyanekpa, mu nu i bu Gyudeya osowole su kpini.

5

Yesu Tu Mu Abulapu Gyankpaasa Mu

(Matiwu 4:18-22; Maki 1:16-20; Gyon 1:40-42)

1 Kakaaku nu Yesu kpee o yile Kanesareti obun mu nu ba bila bee tu ye Galile mu obun-kaa. Nu asa ba naa kyaaboo mu bee nin abaa ke ba naa nu abwaaresin. 2 Yesu wu ukuli inyo i maa dan kebunoo mana yege ukun akitapu mu bee fwu bamu asawu. 3 Nu Yesu loo okuli mu kubu, mu nu ki gye Simon lee to. Nu o towe mu ye o nin waa to gberee. Okuli mana to nu Yesu kyun kyina yege ee towe kubu mu nu ki sare tutu mu abwaaresin.

4 Yesu maa towe abwaaresin mu lowe mu, nu o towe Simon ye "Pale fu okuli mu kpee katun mu nu i bunye, ke faa fu toomaa ana mu fan tuu fane asawu kitaa ukun."

5 Nu Simon lee kono ye, "Me obulisa, an tuu nin halu ba kalayi, a man kitaa sehn, amaa nu fu towe kanun bire, n biti n tuu." 6 Nu ba maa tuu asawu mu, ba kitaa ukun kibansa halu bamu asawu mu i san gbaa kyate. 7 Tutu nu ba da abaa tu bamu toomaa ana mu nu ba bu okuli nyosapu mu to ye ba ba kye bamu to. Ukuli inyo mu kpini ye umaa umu ukun mu i san gbaa muuri.

8 Simon Pita maa wu kuto mu nu i waa mu, nu o kyun mana mu amulii su Yesu ansi to towe ye, "Onyiripe, lu me ase, n gye alibi owaapu nin."

9 Lu ukun damante mu nu ba kitaa mu su mu, i kyinkyin maa mu tomaa ana kpini. 10 Ukun mu kikota mu gbaa ki kyinkyin Gyemisi maa Gyon, Sebedi mu-bii ana mu nu ba maa Simon bee sun kusun mu. Nu Yesu towe Simon ye, "Man waa kufuu, lu ndaga i su ii kpee mu, fii biti fu ba fu kitaa asa fu biya me nin."

11 Nu ba bute ukuli mu ba dan kidenbi su, nu ba yege kuto kumaa numu nu ba buu Yesu.

Yesu Kye Kibootoo Wuya Ku (Matiwu 8:1-4; Maki 1:40-45)

12 Yesu maa bu kade ku su mu, onyin ku gbaa bu tutu nu kibootoo kitaa mu n-yu su kpini. Sana mu nu o wu Yesu mu, o be mana mu ansi to kule mu ye, "Onyiripe, nu fii biti mu, fu taale yege me n-yu i lono su."

13 Nu Yesu teenje mu kibaa mata mu. Nu o towe mu ye, "N biti, lono su." Nu opula mana to kibootoo mu ki yege mu. 14 Nu Yesu da onyin mu kumu to ye, "Man kan waa towe oku, amaa taa fu n-yu kaapu lbwaare oseepu mu, ke fu naa lee saraga fee kanan mu nu Mosesi nbara mu i kaapu mu, ke i kaapu to sa okumaa numu fee fu n-yu i lono su."

15 Amaa Yesu n-yu su asin mu i lono yalage to, nu i yege nu asa damante ba be nu mu ase, nu o kye

bamu nu bee lo mu kpini. ¹⁶ Amaa saɲa kumaa Yesu u lu mu nkun ee kpee ee kule kabwaare-kule, opula mu nu o du surum.

*Yesu Kye N-yu Wusa Wuya
(Matiwu 9:1-8; Maki 2:1-12)*

¹⁷ Kakaaku Yesu maa kaapu abwaaresun mu, Farasii abi ye nbara akaapupu mu nu ba lu Galile ye Gyudeya usuwule su ye Gyerusalem kade to mu ba te tutu. Onyiripe lbwaare olon mu bu mu ase fee o taa kye alopu. ¹⁸ Nu anyin aku ba sula onyin mu nu mu n-yu i wu nu o de kalan su. Ba kpan bamu n-yu ba taa mu loo kikaara mu su, naa yila Yesu ansi to. ¹⁹ Lu sakyu mu su mu, ba man nye okpa ba taa mu loo kikaara mu su. Imu su ba dii kpee obu mu susu, katin mu nu ba taa usee nyale munla mu su, nu ba foti obo kpiligaa mu yege o de mu kalan su sakyu mu nsana yila Yesu ansi to.

²⁰ Yesu maa wu kikole-gyii mu nu ba su mu su mu, o towe onyin mu ye "Me kyemine n taa fu alibi kee fu."

²¹ Nu Farasii abi ye nbara akaapupu mu ba piili bee fe nfeere bamu amu to ye "Anumu i gye osa numu nu ee towe nbusaa asin kanin? Anumu i taale taa alibi kee tii lbwaare su?"

²² Yesu nyi nfeere mu nu bee fe, nu o taase bamu ye "Mune i waa nu fen fe fale nfeere fane nkolo to?"

²³ Imu kumoo i busin kitowe. N taa fu alibi kee fu, abee kusu nate?

²⁴ N biti fan bu fee me, Daadimaadi Obii-nyinsa n su olon dulinyaa numu to nu n taale taa alibi kee." Imu su o towe onyin mu nu mu n-yu i wu mu ye, "N towe fu ye, Kusu! Taa fu kalan kpewu." ²⁵ Opula manja to nu o kusu yile bamu ansi to, nu o taa mu kalan nu o de su mu, nu ee yin lbwaare ee kpewu. ²⁶ Nu i kyinkyin okumaa numu, nu ba yin lbwaare, nu i kitaa bamu kufuu nu ba towe ye, "Ndaga an wu asin kyinkyinsa."

*Yesu Tu Lewi Ye
o Ba Buu Mu*

Matiwu 9:9-13, Maki 2:13-17

²⁷ Inumu kamaa mu, Yesu lu nu o naa wu lenpoo okolepu mu nu bee tu mu ye Lewi* mu kusun obu to. Nu Yesu towe mu ye, "Kusu buu me." ²⁸ Nu onyin mu kusu yege kuto kumaa nu o buu Yesu.

²⁹ Nu Lewi dina agyito kukyo mu kikaara su sa Yesu, nu lenpoo okolepu gaalaagaa ye asa aku ba buga tutu, nu ba maa Yesu bee gyii.

³⁰ Amaa nu Farasii abi mu ye nbara akaapupu mu nu bamu gbaa bamu gye Farasii abi mu bee kolite bee sa Yesu abulapu mu ye, "Mune i waa nu fanaa lenpoo okolepu ye alibi awaapu fen buga fen gyii fen nuu kanin?"

³¹ Nu Yesu lee konu ye, "Okyepu man tiri sa bamu nu ba su alanfiya, amoo bamu nu bee lo mu nkun. ³² N man ba ye n ba tu bamu nu ba mu ukpa i kyiigi nin. Amaa n ba nin ye n ba tu alibi awaapu ke ba kyeege bamu nfeere ba lbwaare ase."

*Asin Taasesa Lu,
Konu Nmina Su*

Matiwu 9:14-17; Maki 2:18-22

³³ Nu asa aku ba towe Yesu ye, "Gyon okyugyeepu abulapu bee nmina konu yege bee kule kabwaare-kule saɲa kumaa, kanin nu Farasii abi abulapu mu gbaa bee waa nin. Amaa fee fu abulapu mu bire ba dan bee gyii bee nuu nin saɲa kumaa."

³⁴ Nu Yesu lee konu ye, "Fu taale yege kiyufu to afu ba nmina konu yege okyufu mu-kuli bu bamu ase?"

³⁵ Amaa saɲa ku ii biti o ba, ke ba taa okyufu mu-kuli lu bamu ase, kanin nke manja to bire bee biti ba nmina konu."

³⁶ Nu Yesu bo bamu kinasan kinumu ye, "Oku mee tun kikyibi pupwe naa baata mata kaale didaa obo. Nu oku kan waa kanin mu, i yege nu kikyibi pupwe mu i kyate kaale didaa mu i tii su nin, nu

* 5:27 5:27 Ba bila bee tu onyin manja ye Matiwu.

kikyibi didaa mu ye kipurwe mu i mee ye i baa i duli abaa. ³⁷ Kanin nu oku mee taa owule didaa ee sun kukore pupwe. Nu o kan waa kanin bure, owule didaa mu ii biti o kyate, nu i mee ye i yege kukore pupwe mu ki waa odan. ³⁸ Kanin su i dagaa fee owule pupwe nu bee su bee sun kukore pupwe. ³⁹ Nu okumaa mu nu o lan kukore didaa nu i din mu mu, o man bila ee biti kukore pupwe kilan. Ee biti o towe ye, 'Kukore didaa mu ki boo mu.' "†

6

*Ba Taase Yesu Lu
Kake Fvutesa Ake Su
(Matiwu 12:1-8; Maki 2:23-28)*

¹ Kake fvutesa ake ku nu Yesu naa ayu kudoo ku to, nu mu abulapu ba tije ayu mu pusa bamu abaa to we. ² Nu Farasii abi mu aku ba taase ye, "Mune i waa nu fan waa kake fvutesa ake ikisii?"

³ Nu Yesu lee bamu konu ye, "Fan man pita kale lbwaare Asinkyany ylasa mu, ke fan wu kutu mu nu Dawidi waa sana mu nu akon a moo maa mu asa mu? ⁴ Fan man wu kanan mu nu o loo kabwaare-sunkpa obu to naa taa saraga bodobodo mu we, nu o taa iku sa mu asa gbaa nu ba we, yege i man gye ane nbara su fee oku o gyii imu, amoo lbwaare aseepu nkun?" ⁵ Nu Yesu bila towe ye, "Me, Daadimaadi Obii-nyinsa gbaa n gye Onyiripe sa kake fvutesa mu."

*Yesu Kye Kibaa Wusa Wuya
(Matiwu 12:9-14; Maki 3:1-6)*

⁶ Kake fvutesa ake ku biyo Yesu bila kpee gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa ee kaapu. Nu onyin ku bu tutu nu mu gyisa kibaa ki wu. ⁷ Farasii abi mu ye nbara akaapupu mu bee biti kanan mu nu ba waa ke ba bun Yesu kupwe. Imu su ba te ba gyoo bee ku fee Yesu ii biti o kye mu kake fvutesa ake mu. ⁸ Amaa Yesu wula o n-yu bamu nfeere mu nu bee fe, nu o towe onyin mu nu mu kibaa

ki wu mu ye, "Kusu yle asa mu kpini ansi to." Nu o kusu yle.

⁹ Nu Yesu towe bamu ye, "N taase fane, mune kutu nu ane nbara mu i kaapu fee a waa kake fvutesa ake? A waa adanbirasa abee alibi? A molige asa nkpa abee a nyita imu?"

¹⁰ Nu o ku bamu kpini kyaaboo, nu o towe onyin mu ye, "Teeje fu kibaa." Nu onyin mu teeje mu kibaa, nu mu kibaa mu ki nye olon.

¹¹ Amaa agbu a kitaa bamu, nu ba piili bee bee nmina kanan mu nu bee biti ba waa Yesu.

*Yesu Asunpu Kudu-Anyo Mu
(Matiwu 10:1-4; Maki 3:13-19)*

¹² Nke mana to mu, Yesu kpee abu to o naa kule kabwaare-kule, nu kagyanbwe mana kpini mu, o bu tutu ee kule lbwaare. ¹³ Nu kayu ki maa ke mu, nu o tu mu abulapu kpini ba mu ase, nu o lee bamu to kudu anyo, nu o yila bamu kitu ye asunpu. ¹⁴ Bamu i gye Simon (mu nu o yila mu kitu ye Pita), ye mu-supu Andiruwu, ye Gyemisi maa Gyon, ye Filipu maa Batolome, ¹⁵ ye Matiwu maa Tomasi, ye Alifeyo mu-bii Gyemisi, ye Simon mu nu bee tu ye Seloti, ¹⁶ ye Gyemisi mu-bii Gyudasi, ye Gyudasi Isikariyoti mu nu o ba lee Yesu sa mu.

*Yesu Kaapu Nu O Kye Alapu
(Matiwu 4:23-25)*

¹⁷ Yesu maa mu asunpu ba kpilige kibu mu su ba kipentenpiren ku su. Nu abulapu gaalaagaa ba be tu mu tutu, nu asa damante ba lu Gyudeya ye Gyerusalem ye nde mu nu bee tu ye Tayi maa Sidon opu nbunoo mu kpini. ¹⁸ Ba ba nu mu ase ke ba nye bamu alo ki kye. Bamu nu n-yaayu libi bee tooro bamu ba nye bamu n-yu. ¹⁹ Nu asa mu kpini ba kpan bamu n-yu fee ba mata mu, lu fee olon ku bu mu to nu i lu i kye bamu kpini alo.

*Amu Okon Wuya Ana
Ye Amu Libi Wuya Ana*

† 5:39 5:39 Asin kaapusa nfu i gye ye nu ba kan taa nta pupwe waa kitobwaaya owule didaa to mu, nta pupwe olon mu ii biti i boyi owule didaa mu.

- 20 Tuto nu Yesu ku mu abulapu mu nu o towe ye,
 “Amu okon wuya ana i gye fane mu nu fan gye atiripu,
 lu fee lbwaare kuwura-gyii mu ki gye fane lee.
- 21 Amu okon wuya ana i gye fane mu nu akun a moo fane nbunbu numu mu,
 lu fee lbwaare ii biti o yege fan hme.
 Amu okon wuya ana i gye fane mu nu fen su nbunbu,
 lu fee lbwaare ii biti o yege fan hmase.
- 22 Amu okon wuya ana i gye fane mu nu asa bee kisi fane,
 bee kina fane, bee saale fane,
 nu bee tin antjesa libi bee gyaga fane su, lu me, Daadi-maadi Obii-nyinsa mu su.
- 23 “Nu ba kan waa fane kanin mu fan yege i waa fane okon, ke fan taa kensi-gyii kyaa, lu fee kekee lala ki de susu kii gyoo fane. Kpalu fee kanin nu bamu naana ana gbaa ba taa waa lbwaare atowepu mu.
- 24 Amaa fane ato wuya ana, fane laaku,
 fee fan maa wola nye fane okon dulinyaa numu to nbunbu numu.
- 25 Fane mu nu fan gyii hme nbunbu numu fale moo, fane laaku,
 lu fee akun ii biti u tiye fane su.
 Fane mu nu fen hmase nbunbu fale moo mu, fane laaku,
 lu fee fen biti fan su ke fan boota to.
- 26 Nu fane mu nu asa bee towe fane n-yu su asin danbirasa mu, fane laaku.
 Kanin nu bamu naana ana ba towe asin danbirasa lu atowepu mu nu bee tin antjesa bee gyaga lbwaare su mu.”

*Fan Biti Fane Dun Ana
 (Matiwu 5:38-48, 7:12)*

- 27 Nu Yesu ye, “Amaa n towe fane mu nu fen nu me ase ye, fan biti fane dun ana, ke fan waa adanbirasa sa fane akisipu ana.
- 28 Ke fan waa bamu nu bee towe

fane nno mu kusee, ke fan kule kab-waare-kule sa bamu nu bee nyanla fane. 29 Nu oku kan da fu otan mu, bilihi kunyosapu mu sa mu. Nu oku kan koolo fu balumaasu mu, yege o taa fu kaale tii su. 30 Nu oku kan ba kule fu kuto ku mu, sa mu. Nu oku kan taa fu kuto ku mu, man bila naa taase kuto manja su lu odunwura mu ase. 31 Ke fan waa fane toomaa ana fee kanan mu nu fen biti fee ba waa sa fane mu.

32 “Fee nu fan kan fen biti bamu nu bee biti fane nkun mu, mine su nu i dagaa fee lbwaare o bila yin fane? Halu alibi awaapu gbaa bee biti bamu nu bee biti bamu mu. 33 Nu fan kan waa kidanbirasa sa bamu nu bee waa fane adanbirasa nkun mu, mine su nu i dagaa fee lbwaare o bila yin fane? Alibi awaapu gbaa bee waa kanin. 34 Nu fan kan fen paala bamu nu fan koolo gyii fee bee biti ba ba nye ka fane mu, mine su nu i dagaa fee lbwaare o bila yin fane? Halu alibi awaapu gbaa bee paala bamu toomaa ana ke bee bwii ka bamu afulee manja kono kyeekeye. 35 Amaa fan biti fane dun ana ke fan waa bamu adanbirasa. Nu fan kan paala bamu mu, fan man fe umu kiba ka nfeere. Nu fen waa kanin mu, fen biti fan nye kekee lala, ke fen biti fan baa fan gye lbwaare Owura lala mu nbii ana. Lu fee o su kebiti sa asa, nu ee waa kidanbirasa ee sa bamu nu ba mee fwaala, nu ba gye amu to olon wuya ana. 36 Imu su fan wu asa kowee fee kanan mu nu fane-Se lbwaare gbaa ii wu asa kowee mu.

*Fan Man Bun Abaa Kupwe
 (Matiwu 7:1-5)*

37 “Fan man tale fane toomaa ana, ke lbwaare gbaa o man tale fane. Fan man bun asa kupwe, ke lbwaare gbaa o man bun fane kupwe. Fan taa kee abaa, ke lbwaare gbaa o taa kee fane. 38 Fan sa, ke lbwaare gbaa o sa fane. Ee biti o kaala, bola kuto kaalasa mu, ke o nyee su, ke o gyinyen kumu, ke i bola worige fane abaa to. Kuto kaalasa mu nu

fan taa kaala mu, kumu maa nu lbwaare ii biti o taa kaala sa fane.”

³⁹ Nu Yesu bo bamu kinasan numu ye, “Gyaatanapu i taale gyankpaa mu toomaa gyaatanapu okpa? Nu i kan ba kanin mu, bamu asa anyo kpini bee biti ba naa lu tiye kikyabo to. ⁴⁰ Nu obulapu mee taale nara mu okaapupu, amaa nu okumaa mu nu o bila bu bire ee taale waa fee mu okaapupu.

⁴¹ “Mune i waa nu fu wu keyuubi ki maa bu fu toomaa kensi to, nu fu mee wu kagyapoti mu nu ki bu fu lee to? ⁴² Mune su nu fu taale towe fu toomaa ye, ‘Me toomaa, yege n lee keyuubi mu nu ki bu fu kensi to fale! Yege fu mee ki kagyapoti mu nu ki bu fu gbaa-gbaa fu kensi to?’ Fu kebunbun ansi wuya, gyankpaa lee kagyapoti mu nu ki bu fu kensi to, poyi ke fu taale ki danbirasa lee keyuubi mu nu ki bu fu toomaa lee to.

Oyu Kɩmaa Nɩmɩ Kɩmaa Kɩmɩ Abi

(Matiwu 7:16-20, 12:33-35)

⁴³ “Nu oyu danbirasa ku man bu to ki soyi abi libi, abee oyu libi mee soyi abi danbirasa. ⁴⁴ Oyu kumaa numu kumu abi su nu bee su bee bu kumu. Nu oku mee tiye akutu ee lu kikapale oyu su, abee kididobi lu kimango oyu su. ⁴⁵ Nyimisa danbirasa u waa ato danbirasa mu nu o kubla yila mu kakolo to, nu nyimisa libi moko u waa ato libi mu nu o kubla yila mu kakolo to. Lu fee nyimisa kono u towe koto mu nu ki bu mu kakolo to nun.

Kɩnasan Lu Asa Anyo Akpaara Kɩpoyi Sv

(Matiwu 7:24-27)

⁴⁶ “Mune i waa su nu fan tu me ye, ‘Onyiripe, Onyiripe,’ yege fan mee waa koto mu nu n towe fane ye fan waa? ⁴⁷ Okumaa mu nu o ba me ase, ba nu me asin, nu o waa umu mu, n biti n kaapu fane osa mu nu o duli. ⁴⁸ Kanin osa manja du nun fee osa mu nu ee biti o poyi kikapara, nu o kuu loo kase nu o

poyi opore gyankpaasa mu gyaga kifole su. Nu nkyu n bola nu i da kikapara mu, amaa ki man gyingyen lu fee maa poyi kumu danbirasa mu su. ⁴⁹ Amaa okumaa mu nu o nu me asin, nu o man buu umu mu, o du nun fee osa mu nu o man kuu obo poyi nu o poyi kikapara mu gyaga kusuupu su. Nu nkyu maa bola da kikapara mu, nu ki lu tiye yaase to kpini-kpini.”

7

Roma Anaakopu Kilifa Okusupu Kikole-gyii (Matiwu 8:5-13)

¹ Sana mu nu Yesu towe inumu lwe, nu asa ba nu mu katowe mu, o kpee Kapanum kade to. ² Roma anaakopu kilifa okusupu ku kyina o bu toto, nu o su kyaafole ku mu nu ee biti mu asin, nu ee lo nu ee biti o wu. ³ Okusupu mu maa nu Yesu su mu, nu o sun Gyiwu abi abalisa aku mu ase, ye o ba kye mu kyaafole sa mu. ⁴ Ba maa ba Yesu ase mu, ba dan baase kole mu gaa towe ye, “Onyin numu dagaa fee fu maa kye mu to. ⁵ Lu fee o su kebiti sa ane Gyiwu abi, halu o poyi kabwaare-kole ogyanekpa sa ane.”

⁶ Imu su Yesu buu bamu ee kpee toto. Sana mu nu o tiri kikapara mu to mu, nu Roma anaakopu obalisa mu sun mu kyemune ana ba naa towe Yesu ye, “Onyiripe man nyanla fu n-yu. Lu fee n man dagaa fee fu ba me kikapara su. ⁷ Kanin gbaa nu n wu fee n man dagaa fee n ba fu ase. Fee fu dan sa kono me kyaafole ii biti o nye alanfiya. ⁸ Lu fee ngbaa me n bu obalisa oku kase, nu anaakopu oku gbaa ba bu me kase. Nu n towe numu ye, ‘Kpe nfu’ nu ee kpee, nu n bila towe onumu ye, ‘Ba nfu,’ nu ee ba, nu n towe me kyaafole ye, ‘Waa fale,’ nu ee waa.”

⁹ Yesu maa nu kanin mu, i kyinkyin mu, nu o biliji mu ansi ku kubu damante mu nu ba buu mu mu, nu o towe ye, “N towe fane kesintin fee, Israyi abi kpini to mu,

n man pɔta wu ɔsa mu nu ɔ su fale kɔkɔle-gyii damante numu kedubi.”
 10 Nboɔ mu nu o sun mu ba maa bwii kpewu mu, ba naa tu kyaafole mu maa nye alanfiya.

*Yesu Kyiɔi Okulapu-kyi Ku
 Mu-bii Lu Lewu to*

11 Imu kamaa mu Yesu lu tutu kpee kade mu nu bee tu kumu ye Nayin, nu mu abulapu ye asa damante ba buu mu. 12 Saɔa mu nu o tiri kade mu nbwama mu, o wu ba maa su obuni ba lu kade mu to, nu obuni maɔa gye okulapu-kyi kebii-nyinsa kulɔn mu nu ɔ kɔɔge. Nu asa damante mu nu ba bu kade mu to ba buu okulapu-kyi mu. 13 Onyiripe Yesu maa wu okulapu-kyi mu, mu asin a kita mu kɔwee, nu ɔ towe mu ye, “Man bila su.” 14 Nu Yesu taa mu kɔbaa naa mata kidakaa mu, nu asulapu mu ba sii ba yile, nu ɔ towe ye, “Kyaafole! N towe fu ye, kusu!” 15 Nu olewupu mu kusu kyina, nu o piili ee towe, nu Yesu taa mu sa mu-nyi.

16 Nu i kyinkyin bamu kpini nu ba yin lbwaare. Nu ba towe ye, “lbwaare otowepu lala ku lu ane su. lbwaare ba ɔ ba kye mu asa to.” 17 Yesu asin numu i yalage Gyudeya ɔsɔwɔle su, ye ɔsɔwɔle mu nu i de i maa kumu mu.

*Gyon Okyugyeepe Sun
 Asa Yesu Ase
 (Matiwu 11:2-19)*

18 Nu Gyon abulapu ba naa towe mu Yesu awaasa mu kpini. Imu su ɔ tu mu abulapu anyo, 19 nu o sun bamu Onyiripe Yesu ase ye ba naa taase mu ye, “Fu i gye Omu nu, lbwaare ye ee biti ɔ ba mu abee a gyoo ku oku okpa?”

20 Saɔa mu nu anyin mu ba ba Yesu ase mu ba towe mu ye, Gyon okyugyeepe i sun ane fu ase ye abaa taase fu ye, “Fu i gye Omu nu lbwaare ye ee biti ɔ ba mu abee a gyoo ku oku okpa?”

21 Kanin saɔa maa to mu Yesu kye asa gaalaagaa alobi, nu ɔ gya nbwu libi lu asa to, nu o bugi agyaatanapu

gaalaagaa ansi. 22 Imu su ɔ lee Gyon nboɔ mu kɔɔ ye, “Fan bwii naa towe Gyon koto mu nu fan wu ye umu nu fan nu. Agyaatanapu ansi ii bugi, nu aboobi bee kusu nate, nu abootipu bee nye alanfiya, nu akpawu asu ii tigi, nu alewupu bee kyiɔi bee ba nkpa to, nu atiripu bee nu asin danbirasa mu. 23 Fan bila towe mu ye, kusee i gye sa ɔsa kumaa mu nu ɔ san ɔ su kɔkɔle-gyii me to.”

24 Saɔa mu nu Gyon nboɔ ba lu mu ase mu, nu Yesu piili ee towe Gyon asin ee sa kɔbu mu, nu ɔ taase bamu ye, “Fan maa lu kpee Gyon ase ofuli mu su mu, mine nu fan waa nfeere fee fen kpee fen naa ku? Kɔkyo mu nu afuu a da ii fiilaa mu?”

25 Nu i man gye kanin bire mu, mine nu fan kpee naa wu? Abee onyin mu nu o bun ɔgyalin ato? Ayee! Asa mu nu ba bun ɔgyalin ato nu ba su kakyina danbirasa mu, ba bu awurakpa nin. 26 Amaa mine nu fan kpee naa ku? lbwaare otowepu abee? Eehn, n towe fane kesintin fee ɔ kyɔ lbwaare otowepu. 27 Gyon numu asin nu lbwaare Asinkyen yilasa mu i towe ye,

‘N biti n sun me kaboo ke ɔ gyankpaa fu,
 mu ii biti ɔ loɔo fu okpa gyoo fu.’

28 N towe fane fee, okumaa mu nu ba kɔɔge mu mu, man kyɔ Gyon, amaa okumaa mu nu o du pii sɔsu kuwura-gyii to mu kyɔ mu.”

29 Asa mu kpini ye lenpoo akɔlepu mu nu ba nu Gyon asin towe mu, ba kɔle gyii fee lbwaare asin mu i kyiigi, lu fee ba yege nu Gyon gyee bamu lbwaare kekyugyee. 30 Amaa Farasii abi ye nbara akaapupu anyipu ba kina nfeere mu nu lbwaare su sa bamu mu. Imu su nu ba man yege nu Gyon gyee bamu lbwaare kekyugyee.

31 Nu Yesu taase ye, “Anumu nu n biti n taa ndaga kakyina kanumu to asa kaala. Anumu ana nu ba duli? 32 Ba du nin fee nbii mu nu ba te kyga to bee tu abaa bee towe ye,

'An fule kensi-gyii nbule sa fane,
amaa fan man kyaa,
nu an sawu keli alengyi sa fane,
amaa fan man su'.

³³ "Lii fee Gyɔn okyugyeepu maa ba mu, ee nmina kɔnɔ gaa, nu ɔ man nuu nta, nu fan ye 'Ɔ su nbwu libi.' ³⁴ Nu Me, Daadimaadi Obii-nyinsa n maa ba mu, n gyii nu n nuu, nu fan ye, 'N gye ogyipu lala ye ɔtabɔɔɔ, nu n bila n gye lenpoo akɔɔɔɔɔ ye alibi awaapu bamu kyemine.' ³⁵ Amaa bamu nu bee buu lbwaare kanyaasin, lu bamu-daa su mu, u kaapu fee kanyaasin mu bɔɔn."

*Ɔkyu Alibi Wuya Ku
Taa Tulale Suswa Yesu
(Matiwu 26:6-13; Maki 14:3-9;
Gyɔn 12:1-8)*

³⁶ Saɔa ku tɔ nu Kafarasii-nyin ku tu Yesu ye ɔ ba ke ba naa buga gyii. Nu Yesu kpee mu kɔkpaara su nu ɔ naa kyina ɔ gyii. ³⁷ Kanin kade maɔa tɔ mu ɔkyu gyaga ku bu tɔtɔ. Ɔkyu mu maa nu fee Yesu bu Kafarasii-nyin mu kɔkpaara su ee gyii mu, nu ɔ biya tulale liifensa pɔrɔntɔwa bɔla. ³⁸ Nu ɔkyu mu ba yule Yesu kamaa tiri mu ayaa ase ee su ansikyu ee pɔɔla mu ayaa. Nu ɔ taa mu inyini ee kpayi Yesu ayaa su, nu ɔ munkura umu beereɛ su, nu ɔ kyeege tulale mu wurige mu ayaa su.

³⁹ Nu Kafarasii-nyin mu nu ɔ tu Yesu mu maa wu inum mu, ɔ tɔwe mu nfeere tɔ ye, "Fee ɔnyin numu din dan ɔ gye ɔtɔweɔ kesintin nin, ɔ din bu ɔkyu kulɔn mu nu ee mata mu fale, ɔ din bu kɔbaabɔtɔ gyaga mu nu ɔ bu kimu tɔ."

⁴⁰ Nu Yesu tɔwe Simon ye, "N su kɔtɔ ku ke n tɔwe fu."

Nu Simon ye, "N nu, Ɔkaapɔɔ, tɔwe me."

⁴¹ Nu Yesu bɔɔ mu kɔnasan ye, "Anyin anyɔ akɔ i naa paala afulee lu afulee wuya ku ase. Ɔku paala gbityi nderebi anu, ɔnyɔsapu mɔɔ adunuu. ⁴² Bamu ɔku man taale nye ɔ naa ka mu kukɔ. Nu afulee wuya mu taa kee bamu asa anyɔ. Asa

anyɔ maɔa tɔ mu, anumu ii biti o biti afulee wuya mu asin gaa?"

⁴³ Simon lee kɔnɔ ye, "N waa nfeere fee ɔmu nu mu afulee akyɔ mu."

Nu Yesu ye, "Fu lee kɔnɔ kesintin."

⁴⁴ Nu Yesu bilinji ku ɔkyu mu, nu ɔ tɔwe Simon ye, "Ye fu wu ɔkyu numu? N maa ba fu kɔkpaara su mu, fu man sa me nkyu ke n fwu me ayaa su, amaa ɔkyu numu taa mu ansikyu fwu me ayaa, nu ɔ taa mu inyini kpayi umu. ⁴⁵ Fu man baari me waa me nsa-nsa, amaa lu koo saɔa mu nu n ba nfu mu, ɔkyu numu man pu yege me ayaa su kimunkura. ⁴⁶ Fu man taa olifu nfo wurige mi kumu tɔ, amaa ɔkyu numu taa tulale wurige me ayaa su. ⁴⁷ Imu su n tɔwe fu ye, kebiti lala mu nu ɔ kaapu fale su mu, u kaapu fee ba taa mu alibi damante mu kee mu. Lu fee ɔkɔmaa mu nu mu alibi a man kyɔ nu ɔ nye kɔtaakee mu, ee kaapu kebiti mu gbaa gberɛ nin."

⁴⁸ Tɔtɔ nu Yesu tɔwe ɔkyu mu ye, "N taa fu alibi kee fu."

⁴⁹ Nu bamu nu ba san ba te ogyikpa mu bee tɔwe abaa ye, "Anumu i gye ɔnumu, halu ɔ su alibi ee kee?" ⁵⁰ Amaa Yesu tɔwe ɔkyu mu ye, "Fu kɔkɔle-gyii ki mɔhige fu. Nate ye kɔkɔlo yuuli."

8

Akyu Mu Nu ba Buu Yesu

¹ Inumu kamaa mu, Yesu nate nde lala ye nde-bii su ee tɔwe asin danbirasa lu kuwura-gyii mu su, yege abɔlapu kudu anyɔ mu ba tii mu su. ² Nu akyu ɔku mu nu ɔ gya n-yaayu libi lu bamu tɔ nu ɔ kye bamu alo mu, gbaa ba buu mu. Bamu ɔku i gye Meeri (mu nu bee tu mu ye Magidalen) mu nu Yesu gya nbwu libi asunɔ lu mu tɔ mu, ³ ye Gyowana mu nu mu-kuli i gye Kyusa. Mu i gye owura Herodi kɔkpaara su ɔkɔsɔpɔ ɔbulisa mu, ye Susana ye aku. Akyu anumu i su

bamu gbaa-gbaa ato bee kye Yesu maa mu abulapu to.

*Kijasan Lu Odooɔɔ Mb Nu
ɔ Nyamate Ayu*

(Matiwu 13:1-17; Maki 4:1-12)

4 Saɔa mu nu asa bee lu nde su nde su ba ba gyanɛ Yesu ase, nu ba ba nye akyɔ mu, Yesu bo bamu kijasan ye, 5 “Odooɔɔ ku i kyina kpee ɔ naa nyamate ayu. Saɔa mu nu ee nyamate ayu mu umu iku i tiye okpa to nu asa ba nate umu su nu nbwiibi ba ba tase gyii. 6 Nu iku i tiye afule su katɔn mu nu ise i man kyɔ sa umu. Imu su i maa kɔyi mu, umu ilin i man taale kpee kata. Imu su kyowe maa daa umu mu nu i fugya. 7 Nu iku moɔ i tiye iwii to nu umaa umu i buga dan nu iwii mu i dan nyan umu. 8 Nu abi aku moɔ i tiye kase danbirasa to nu i kɔyi dan. Nu i dan soyi abi kulifa-kulifa.” Maa towe unumu lowe mu, nu o diyaa mu obule towe ye, “Omumu ɔ su asu nu ee biti o nu mu, o nu.”

9 Nu mu abulapu mu ba taase mu kijasan mu kase. 10 Nu Yesu lee kɔno ye, “Fane bire lbwaare lee mu kuwura-gyii mu asiri asɔn kaapu fane, amaa asansa bire anasan to nu n biti n towe sa bamu. Imu su, ‘bee biti ba ba bee ku, amaa ba mee ye ba wu, ke ba ba bee nu, amaa ba mee ye ba nu kase.’ ”

*Yesu Lee Kijasan mu Kase
Lu Odooɔɔ Mb Su*

(Matiwu 13:18-23; Maki 3:13-20)

11 Nu Yesu towe ye, “Kijasan mu kase i gye ye, abi mu nu ɔ nyamate mu i gye abwaaresɔn mu. 12 Nu umu nu i tiye okpa to mu, i gye bamu nu bee nu asɔn mu, nu sitaane i lee umu ee lu bamu nkolo to, nu ba mee taale koole gyii ke ba nye kamolige. 13 Nu umu nu i tiye afule su mu, i gye bamu nu bee nu asɔn mu, nu bee taa kensi-gyii koole umu. Amaa asɔn mu man loo bamu nkolo to. Bamu kikoole-gyii ki mee kyeereɛ, umu su nu kutu to ku ki kan ba tu bamu de, bee lu tiye nin. 14 Nu

umu nu i tiye iwii to moɔ mu i yile sa bamu nu bee nu asɔn mu, amaa lu kakyina to nfeere kufe, kufulee biti ye kensi-gyii bansa i kun bamu, nu ba mee taale dan kikoole-gyii to. 15 Nu umu nu i tiye kase danbirasa to mu moɔ, i gye bamu nu ba taa kɔkɔlo kulɔn koole asɔn mu gyii, nu ba su kenyiita yile to ke ba waa adanbirasa.”

Fitila Kijasan

(Matiwu 5:15; Maki 4:21-25)

16 Nu Yesu bila towe bamu kijasan ku ye, “Oku mee tuwa fitila ke ɔ taa waa kolobi to abee ɔ taa yii npaa kase, amaa ee taa ee gyaga kumu ogyagakpa nin, ke bamu nu bee ba mu ba wu fitila mu. 17 Nu kutɔ kumaa mu nu ki baala gbaa kii biti ki lu ifuli, nu ato mu nu i gye asiri ato kpini ii biti i lu ifuli. 18 Imu su fan baa fan da su kanan mu nu fen nu asɔn, nu okumaa mu nu ee nu asɔn kase mu, ii biti i sa mu tii su, nu omumu nu o mee nu asɔn mu kase mu, ii biti i koole ipii mu nu ɔ su mu gbaa lu mu ase.”

*Yesu Mu-nyi Ye
Mu-Supu Ana*

(Matiwu 12:46-50; Maki 3:31-35)

19 Nu Yesu mu-nyi ye mu-supu ana ba ba ye ba be wu mu, amaa lu sakyɔ su mu, ba man nye nin tiri mu. 20 Tutɔ nu oku towe Yesu ye, “Fu-nyi ye fu-supu ana ba yile kewu bee biti fee ba wu fu.”

21 Nu ɔ lee mu kɔno ye, “Mi-nyi ye mi-supu ana i gye asa mu nu bee nu abwaaresɔn nu bee su bee waa kusun mu.”

*Yesu Towe Sa Afuu Nu I Yege
(Matiwu 8:23-27; Maki 4:35-41)*

22 Kakaaku nu Yesu towe mu abulapu mu ye, “Fan yege a faa kpee benbe.” Nu ba loo okuli to faa kyɔn. 23 Saɔa mu nu bee pale bee kpee mu Yesu de nsure. Nu afuu lala aku a tigi lu bamu su, nu apaa a da a loo okuli mu to. Nu i san gberɛ ke okuli mu o muuri, nu bamu nkolo i nyama bamu. 24 Nu abulapu mu ba

naa kyinji mu towe mu ye, “Onyuripe, Onyuripe! An biti a sii nkyu to!”

Nu o kusu yile, punte afuu mu ye apaa mu su, nu i waa diin. ²⁵ Nu Yesu taase mu abulapụ mu ye, “Fane kịkọle-gyii bu fine?”

Nu kufuu ki kịtaa bamu, nu i kyinkyin bamu nu bēe taase abaa ye, “Nyimisa mọọ ndee nu ɛ sa afuu ye apaa kọnọ nu i nu mu ase.”

*Yesu Kye Onyin Ku
mu nu Ọ Sụ Nbwu Libi
(Matiwu 8:28-34; Maki 5:1-20)*

²⁶ Nu ba pale naa fụ Gerasene abi ọsụwule sụ, kịbaafun mu nu ki bu Galile benbe. ²⁷ Yesu maa dan ɛ lu ɛ yile ọbun kaa mu, nu Kagerasene-nyin ku mu nu nbwu libi ba bu mu to mu ba gyan mu. Onyin nımu nate kubolonkpan kyere yege o mee kyina kıkpaara sụ, amọọ nkyan to nu o bu. ²⁸ Saņa mu nu onyin mu wu Yesu mu, o punte tıye mu ayaa to, nu o kuusi kenken towe ye, “Yesu, sụsụ Owura Lala mu-bii! Mıne nu fii biti me ase? N kule fu nın, man nyanla me!”

²⁹ Lu fee Yesu wula sa nbwu libi mu kọnọ fee ba lu onyin mu to. Saņa kumaa nımu nbwu libi mu bēe ba mu sụ. Nu i kan ba mu sụ mu, bēe taa agbeelebi ımına mu abaa ye mu ayaa, yege bee kun mu. Amaa ɛ tıye agbeelebi mu nu ba taa ımına mu mu, nu nbwu libi mu bēe sula mu kpee ofuli sụ.

³⁰ Nu Yesu taase mu ye, “Nene nu bēe tu fu?”

Nu o ye bēe tu me ye, “Kubu!” Lu fee nbwu libi kıkya ba te mu sụ. ³¹ Nu nbwu libi mu ba kule Yesu ye, o man taa bamu naa waa ọbọ kyinkyngilin mu nu ki man sụ ọkaa mu to.

³² Nu akuuri damante aku ba bu kibu mu sụ bee gyii. Nu nbwu libi mu ba kule Yesu fee o yege ba naa loo akuuri mu to, nu Yesu sa bamu ọkpa. ³³ Nbwu libi mu ba maa lu onyin mu to mu, ba naa loo akuuri mu to, nu ba sile kpilge kibu mu

sụ naa loo ọbun lala mu to nu ba muuri.

³⁴ Nu asa mu nu bēe ku akuuri mu sụ ba maa wu kuto mu nu ki waa mu, ba sile kpee kade to ye ndo ana to naa towe asa. ³⁵ Nu asa mu ba ba ku kuto mu nu ki waa. Ba maa ba Yesu ase mu, ba wu onyin mu nu nbwu libi ba kusu mu sụ mu, o bun kaale o te Yesu ayaa kase yege mu nfeere to i du kyekye, nu kufuu ki kịtaa bamu. ³⁶ Bamu nu ba taa bamu ansi wu mu, ba towe asa kanan mu nu onyin mu nu nbwu libi ba daa ba te mu sụ mu nye kıkye.

³⁷ Kanın sụ Gerasene abi mu nu ba bu kịbaafun maņa sụ kpini, ba kule Yesu ye o lu bamu ọsụwule maņa sụ, lu fee kufuu ki kịtaa bamu. Nu o loo okulu to bwii.

³⁸ Pọyi ke ba bwii mu, onyin mu nu nbwu libi ba kusu mu sụ mu kule Yesu ye o yege o buu mu. Amaa Yesu kina towe mu ye, ³⁹ “Bwii kpee kewu naa towe kuto lala mu nu lbwaare waa sa fu.” Imu sụ onyin mu kpee kade mu to katın kumaa nımu naa towe kuto lala mu nu Yesu waa sa mu.

*Yesu kyinji Gyarosi
Mu-bii Nu Ọ Kye Ọkyu Mu Nu
Nkalan I Da Mu Mu
(Matiwu 9:18-26; Maki 5:21-43)*

⁴⁰ Saņa mu nu Yesu bwii faa kpee ọbun benbe mu, sakyọ mu ba waa mu nsa-nsa kọle mu, lu fee ba wula ba te ba gyoo mu. ⁴¹ Tuto nu onyin mu nu bēe tu mu ye Gyarosi, mu nu o gye Gyiwu abi kabwaare-kule ọgyanekpa ọbilisa mu ba tıye Yesu ayaa kase, nu o kule mu ye o ba mu kıkpaara sụ. ⁴² Lu fee mu kebii kyusa-bi kulun mu nu o gyii nsu kudu anyo ii biti o wu.

Yesu maa yii sụ ee kpee mu, sakyọ mu mili mu sụ ba buu mu. ⁴³ Ọkyu ku bu sakyọ mu to nu nkalan i da mu nsu kudu anyo, amaa oku man taale kye mu.* ⁴⁴ Nu ọkyu mu loo sakyọ mu to ba Yesu kamaa ba mata mu kaale kọnọ-bi, nu opula maņa to

* **8:43** 8:43 Ọkyu nımu nyita mu afulee kpini akyepu ase, amaa mu kulọ mu ki san kii tii sụ.

m̄ nkalan m̄ ɪ tɪn. ⁴⁵ Nɪ Yesu taase ye, “Anɪm̄ ɪ mata m̄?”

Bam̄ kpini ba maa kina ye ɪ man gye bam̄ m̄, nɪ Pita t̄w̄e ye, “Ɔnyɪrɪp̄e, sakȳo beɛ mili f̄b̄ s̄b̄, beɛ mata f̄b̄.”

⁴⁶ Amaa Yesu t̄w̄e ye, “Ɔsa k̄u mata m̄, lɪ f̄eɛ n wu nɪ n bɪ f̄eɛ ɔl̄n̄ k̄u maa lɪ m̄ t̄.”

⁴⁷ Nɪ ɔkyɪ m̄ maa wu f̄eɛ ɔ m̄eɛ taale taa baala m̄, ɔ kyɪkyaa ba t̄ȳe Yesu ansi t̄. Nɪ ɔkyɪ m̄ yɪl̄e sakȳo m̄ t̄ t̄w̄e k̄ɔt̄o m̄ s̄b̄ nɪ ɔ mata Yesu, ye kanan m̄ nɪ ɔ nye kɪkye opula maɲa t̄. ⁴⁸ Nɪ Yesu t̄w̄e ɔkyɪ m̄ ye, “Mi-bii kyɪsa, f̄b̄ kɪk̄ɔl̄e-gyɪi kɪ yege nɪ f̄b̄ nye alanfiya, kpewu kayɪ yuuli t̄.”

⁴⁹ Saɲa m̄ nɪ Yesu san ɛɛ t̄w̄e kanɪn m̄, nɪ kab̄ɔ kɪ lɪ kabwaare-kule ɔgyan̄ekpa ɔbilisa Gyarosi kɪkpaara s̄b̄, ba t̄w̄e m̄ ye, “Man bɪla t̄ɔr̄ɔ ɔkaap̄ɔp̄u m̄, fu kebii kyɪsa-bi m̄ wu.”

⁵⁰ Yesu maa nu kanɪn m̄, nɪ ɔ t̄w̄e Gyarosi ye, “Man waa kufuu, f̄eɛ f̄b̄ dan nye kɪk̄ɔl̄e-gyɪi ee bitɪ ɔ nye alanfiya.”

⁵¹ Yesu f̄b̄ Gyarosi kɪkpaara s̄b̄ m̄, ɔ man yege nɪ ɔk̄u buu m̄ loo obu t̄o, am̄ɔ Pita maa Gyɔn ye Gyemisi ye kebii m̄, m̄-s̄e ye mu-nyi nk̄n̄. ⁵² Saɲa maa kpini yege asa beɛ saw̄ beɛ waa ɪlaw̄, beɛ su kebii m̄ keli. Nɪ Yesu t̄w̄e ye, “Fan yege kusu, ɔ man wu, ɔ de nɪn.”

⁵³ Nɪ asa m̄ ba ɲmase Yesu, lɪ f̄eɛ be nyi kebii m̄ maa wu. ⁵⁴ Amaa Yesu kɪtaa kebii m̄ kɪbaa t̄ t̄w̄e ye, “Mi-bii, k̄s̄b̄!” ⁵⁵ Nɪ kebii m̄, m̄ kala bwii ba m̄ t̄o, nɪ ɔ k̄s̄b̄ yɪl̄e opula maɲa t̄. T̄ɔt̄o nɪ Yesu t̄w̄e bam̄ ye, ba sa kebii m̄ agyit̄o ke ɔ gyɪi. ⁵⁶ Nɪ ɪ waa kebii m̄ ak̄uɔgep̄u kɪyan, amaa nɪ ɔ da bam̄ am̄ t̄o ye ba man waa ke ba t̄w̄e asɪn m̄ nɪ ɪ waa fale sa ɔk̄u.

9

*Yesu Sun M̄ Abɪlap̄u
Kudu-anȳo M̄*

(Matiwu 10:5-15; Maki 6:7-13)

¹ Yesu maa tɪ abɪlap̄u kudu-anȳo m̄ ba gyan̄e m̄, ɔ sa bam̄ ɔl̄n̄ nɪ ɔ waa bam̄ kɪnyɪn t̄o ye ba gya nbwɪ libi lɪ asa t̄o ke ba kye al̄o. ² T̄ɔt̄o nɪ ɔ sun bam̄ ye, ba naa t̄w̄e kuwura-gyɪi m̄ asɪn ke ba kye al̄ɔp̄u. ³ Nɪ ɔ t̄w̄e bam̄ ye, “Fan maa kpee fale, fan man taa seh̄n̄ tii s̄b̄. Fan man taa kɪkpebi ab̄eɛ adiikun ab̄eɛ agyit̄o ab̄eɛ afulee ab̄eɛ kaale nȳɔsap̄u k̄u tii s̄b̄. ⁴ Nɪ kɪkpaara k̄umaa m̄ nɪ fan loo kɪm̄ s̄b̄, nɪ ba k̄ɔl̄e fan̄e m̄, fan kyɪna t̄ɔt̄o naa f̄b̄ saɲa m̄ nɪ fen bitɪ fan lɪ kade maɲa t̄. ⁵ Nɪ kade m̄ nɪ ba kina fan̄e kɪk̄ɔl̄e, nɪ fan lɪ t̄ɔt̄o fen kpee m̄, fan kɪkpaara fan̄e ayaa s̄b̄ apurutiti, ke ɪ kaap̄u f̄eɛ k̄ɔt̄o m̄ nɪ fan waa m̄, ɪ man bur̄ɔn.” ⁶ Im̄ s̄b̄ abɪlap̄u m̄ ba nate nd̄e-bi-nd̄e-bi m̄ s̄b̄ kpini beɛ t̄w̄e asɪn danbɪrasa m̄, yege beɛ kye asa katɪn k̄umaa m̄ nɪ beɛ kpee m̄.

*Yesu Asɪn ɪ T̄ɔr̄ɔ
Owura Herodi*

(Matiwu14:1-12; Maki 6:14-29)

⁷ Kanɪn saɲa maɲa m̄ Owura Herodi maa nu at̄o m̄ nɪ ɪ waa kpini m̄ ɪ t̄ɔr̄ɔ m̄ gaa. Lɪ f̄eɛ ak̄u beɛ t̄w̄e ye Gyɔn okyugyeepu m̄ ɪ kyɪn̄i ba nkpa t̄o. ⁸ Nɪ ak̄u m̄ɔ ba ye, olewupu Eligya ɪ bwii kyɪn̄i ba nkpa t̄o, nɪ ak̄u m̄ɔ ba bɪla t̄w̄e ye, at̄w̄ep̄u dɪdaa m̄ ɔk̄u ɪ bwii kyɪn̄i ba nkpa t̄o. ⁹ Amaa Herodi t̄w̄e ye, “N yege nɪ ba tɪn Gyɔn okyugyeepu kumu. Anɪm̄ nɪ n bɪla n nɪ m̄ n-yɪ s̄b̄ asɪn fale?” Nɪ ɔ kpan m̄ n-yɪ f̄eɛ ɔ wu Yesu.

*Yesu Sa Asa Ngbin̄ Nnuu
Agyit̄o Nɪ Ba gyɪi ɲm̄e*

*(Matiwu 14:13-21; Maki 6:30-44;
Gyɔn 6:1-14)*

¹⁰ Nɪ asunpu m̄ ba maa bwii ba m̄, ba ba t̄w̄e Yesu k̄ɔt̄o k̄umaa m̄ nɪ ba naa waa. T̄ɔt̄o nɪ ɔ taa bam̄ nk̄n̄ ba lɪ kpee kade m̄ nɪ beɛ tɪ kɪm̄ ye Betisayida m̄. ¹¹ Sakȳo m̄ ba maa nu kanɪn m̄, ba buu m̄ kpee t̄ɔt̄o. Nɪ ɔ k̄ɔl̄e bam̄ t̄w̄e

kuwura-gyii asin sa bamu, nu o kye bamu nu bee biti kikyε mu.

¹² Kyowe maa biti o lwe mu, nu abulapu kudu anyo mu ba ba mu ase. Nu ba towe mu ye, “Yege asa mu ba kpee nde-bi-nde-bi ye ndoo ana mu nu i bu tiri nfu mu, ke ba naa nye ilookpa ye agyito gyii. Lu fee katin mu nu an bu fale gye kiyii nsana.”

¹³ Amaa Yesu towe bamu ye, “Fane gbaa-gbaa fan sa bamu kuto ku ke ba gyii.” Nu ba lee kono ye, “Kuto mu nu an su i gye bodobodo anuu ye ukun unyo, abee fi biti fee a naa soo agyito sa asa damante banumu?”

¹⁴ (Nu anyin mu nu ba bu toto mu, bee waa fee ngbin nnuu).

Nu Yesu towe mu abulapu mu ye, “Fan yege asa mu ba kyina ntun adunuu-adunuu.” ¹⁵ Nu abulapu mu ba waa kanin, nu ba yege asa mu kpini ba kyina-kyina kase. ¹⁶ Nu Yesu taa bodobodo ye ukun unyo mu diyaa mu ansi ku susu taa afwaala sa lbwaare. Nu o kpee-kpee to taa sa mu abulapu mu ye ba barige to sa asa mu ke ba gyii. ¹⁷ Asa mu kpini ba gyii nme, nu abulapu mu ba tase-tase agyisan mu bola alantan kudu anyo.

*Pita Bugi To Towe Osa
Mu Nu Yesu Gye*

(Matiwu 16:13-19; Maki 8:27-29)

¹⁸ Kakaaku Yesu maa kule kabwaare-kule mu nkun mu, nu mu abulapu mu ba ba mu ase nu o taase bamu ye, “Anumu nu asa bee towe ye, n gye?”

¹⁹ Nu ba lee kono ye, “Aku bee towe ye fu i gye Gyon okyugyeepu, nu aku moo bee towe ye otowepu Eligya i gye fu, nu asansa moo bee towe ye, fu i gye atowepu didaa mu nu ba wu mu to oku i bwii ba nkpa to.”

²⁰ Nu o taase bamu ye, “Fano fane moo, anumu nu fan ye n gye?” Nu Pita lee kono ye, “Fu i gye omoligepu mu nu lbwaare Wula lee mu.”

²¹ Toto nu Yesu da bamu amu to ye ba man kan waa towe oku. ²² Nu o bila towe bamu ye, “Me, Daadi-maadi Obii-nyinsa dagaa maa gyii awurufo gaa, ke abulisa ye asepu bulisa ye nbara akaapupu kpini ba kina me. Bee biti ba moo me, amaa nke nsa kamaa mu n biti n kyini lu lewu to ba nkpa to.”

²³ Nu o bila towe bamu ye, “Okumaa mu nu ee biti fee o buu me mu, i dagaa fee o kina mu kokolo biti, ke o kukuri mu oyu laasa sola buu me kake kumaa. ²⁴ Imu i gye fee okumaa mu nu ee biti fee o molige mu gbaa-gbaa mu nkpa mu, ii biti i lu mu abaa to, amaa okumaa mu nu o taa mu nkpa sa lu me su mu, ee biti o bwii nye mu nkpa. ²⁵ Fee nu nyimisa kan nye dulinyaa to ato kpini nu o pan mu nkpa mu, mine nu o nye? ²⁶ Nu okumaa mu nu i su mu ipeeli lu me ye me asin mu su mu, kanin mana nu ii biti i baa i su me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu ipeeli sa kanin osa mana, lu kake mu nu maa Me-Se ye mu nboo kyirekyire mu an biti a ba bunyaa to mu. ²⁷ N towe fane kesintin fee fane mu nu fan yile nfu fale to aku ba mee ye ba wu lewu, amoo ba dan wu kuwura-gyii mu poyi.”

*Ibwaare Lee Yesu Bunyaa
Kaapu Kibu Ku Su*

(Matiwu 17:1-8; Maki 8:30-9:1)

²⁸ Yesu maa towe asin numu lwe nke nsuno kamaa mu, o taa Pita maa Gyon ye Gyemisi nu maa bamu ba kpee kibu kuku su ba naa kule kabwaare-kule. ²⁹ Maa san o maa su ee kule kabwaare-kule mu, nu mu ansi to a bilini, nu mu ikaale gbaa i lonjo fuuli parepare nu i nalige fee bulayi maa wee usee mu. ³⁰ Opula mana to asa anyo aku ba ba mu ase. Bamu i gye Mosesi maa Eligya. ³¹ Ba taa bunyaa su ba Yesu ase, nu maa bamu bee towe kanan mu nu lbwaare towe yula fee ee biti o kpee Gyerusalem naa wu mu. ³² Pita maa mu toomaa ana mu ba de nsure, amaa ba maa kyini mu, ba wu Yesu

buɔnyaa mu ye asa anyɔ mu ba maa yile mu ase. ³³ Asa anyɔ mu ba maa lu Yesu ase bee kpee mu, Pita tɔwe Yesu ye, “ɔnyiripe, i burɔn gaa fɛɛ a maa bu nfi. Yege a waa abu asa, fu lɛɛ kuku. Mosesi lɛɛ ye Eligya lɛɛ. (Yege ɔ man nyi kuto mu nu ɛɛ tɔwe).”

³⁴ ɔ dan san ɛɛ tɔwe nu abwaare-wule a ba bun bamu su. Nu i kitaa abulapu mu kufuu kanan mu nu abwaare-wule mu a bun bamu su mu. ³⁵ Nu ɔbule ku tɔwe abwaare-wule tɔ ye, “ɔnumu i gye mi-bii mu nu n wula lɛɛ. Fen nu mu ase.” ³⁶ ɔbule mu maa tɔwe lɔwe mu, ba wu fɛɛ i san Yesu nkun nun. Nu mu abulapu mu ba yege nu asin mu a sii ye bamu nkun, ba man tɔwe ɔku kuto mu nu ba wu sanya manja.

*Yesu kye kebii ku mu nu
ɛɛ lo kigbingbin*

(Matiwu 17:14-18; Maki 9:14-27)

³⁷ Imu lukaake mu ba maa lu kibii mu su bee ba mu, sakyɔ damante ku ba gyanja Yesu. ³⁸ Nu ɔnyin ku bu sakyɔ mu tɔ kuusi tu ye, “ɔkaapupu! N kule fu nun, ku mi kebii-nyansa-bii numu sa me, mu nkun i dan ɔ gye mi-bii. ³⁹ Kayaayu libi ku u taale ɛɛ ba mu su, nu opula tɔ ee kuusi yege u su mu u tuɔ kase, u bute mu fɛɛ kabwu mu, yege mu kɔnɔ tɔ i lu afufuɔ i taa mu i kpɛii nu i waa mu i kyɛɛɛɛ pɔyi ke i yege mu. ⁴⁰ Nu n kule fu abulapu ye ba gya kayaayu libi mu lu mu tɔ, amaa ba man taale.”

⁴¹ Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, “O! Fane ndaga asa, fan man kɔle lbwaare gyii, nu fane ikpa i man du kyɛkyɛɛ. Nke nfiɛ nu n biti n kyina fane ase nye kenyiita sa fane?” Nu ɔ tɔwe ɔnyin mu ye, “Taa fu-bii mu ba nfi.”

⁴² Nu kebii mu maa ba Yesu ase mu, nu kayaayu libi mu ba taa mu tuɔ kase nu i kpɛii mu fɛɛ kigbingbin mu. Amaa Yesu pɔnte kayaayu libi mu su, nu ɔ kye kebii mu bwiiyaa mu sa mu-se. ⁴³ Lu kanan mu nu Yesu lɛɛ lbwaare ɔlun kpare mu kaapu mu, i waa asa mu kpini kɔyan.

I maa san i kyinkyin asa mu lu kuto kumaa mu nu Yesu waa su mu, ɔ tɔwe mu abulapu mu ye, ⁴⁴ “Fan kan fane asu ke fan nu ye ɔdan. Bee biti ba lɛɛ me, Daadimaadi Obii-nyansa mu waa asa abaa tɔ.” ⁴⁵ Amaa mu abulapu mu ba man nu umu kase. I gye asin baalasa mu nu lbwaare man lɛɛ kaapu bamu, amaa nu ba su kufuu fɛɛ ba taase mu asin mu kase.

*Animu I Gye ɔlala
lbwaare Kuwura-gyii Mu Tɔ
(Matiwu 18:1-5; Maki 9:33-37)*

⁴⁶ Nu umɔre i tiye mu abulapu mu nsana fɛɛ bamu tɔ mu, animu i gye ɔlala. ⁴⁷ Amaa Yesu maa bu nfiere mu nu bee fe mu, ɔ taa kebii pii ba yile mu ase. ⁴⁸ Nu ɔ tɔwe bamu ye, “Fu kumaa mu nu fu kɔle kebii numu dubi me kitu tɔ su mu, fu kɔle me numu. Nu fu kumaa mu nu fu kɔle me mu, fu kɔle ɔmɔni ɔ sun me mu. Nu ɔmɔni ɔ gye pii fane kpini tɔ mu, mu i gye fane tɔ ɔlala.”

*ɔkumaa Mu Nu ɔ Mɛɛ
Tɔwe Yii Fane Mu,
Tii Fane Su
(Maki 9:38-40)*

⁴⁹ Nu Gyɔn tɔwe sa Yesu ye, “ɔnyiripe! An wu ɔnyin ku maa su fu kitu ɛɛ gya nbwu libi. Imu su an gya mu lu kumu tɔ. Lu fɛɛ ɔ man tii ane su.” ⁵⁰ Nu Yesu tɔwe bamu ye, “Fan man gya mu. Lu fɛɛ ɔkumaa mu nu ɔ mɛɛ tɔwe ee yii fane mu, ɔ tii fane su.”

*Samariya Abi Ba Man
Kɔle Yesu Gyii*

⁵¹ Yesu kibwii kpee susu sanya maa tiri tɔ mu, nu ɔ waa mu nfiere, nu ɔ yii su kpee Gyerusalem. ⁵² Tuɔ nu ɔ lɛɛ nbɔɔ sun ye ba gyankpaa mu kpee Samariya kade-bi tɔ naa kuɔla gyoo mu. ⁵³ Amaa tuɔ asa mu ba man kɔle mu, lu fɛɛ ba dan be nyi maa kpee Gyerusalem nun. ⁵⁴ Nu mu abulapu anyɔ, Gyemisi maa Gyɔn ba maa wu kanun mu, nu ba ye, “ɔnyiripe, fii biti fɛɛ a tu fulɔn lu susu ba tuwa bamu abee?”

⁵⁵ Amaa nu Yesu bilinji ku bamu, nu o ye, “Fane katowe manja man buron.” ⁵⁶ Nu Yesu maa mu abulapu ba lu tutu taa kpee kade-bi pupwe ku su.

*Aworofu Mu Nu I Bu
Yesu Kubuu To
(Matiwu 8:19-22)*

⁵⁷ Ba maa naa okpa to bee kpee mu, nu onyin ku towe Yesu ye, “N biti n buu fu kpee katun kumaa mu nu fii kpee mu.”

⁵⁸ Nu Yesu towe onyin mu ye, “Ag-boogboo bee de ibo to, nu nbwiibi ba su nsuswaa, amaa me, Daadi-maadi Obii-nyinsa bire n man su katun mu nu n de fute.”

⁵⁹ Nu Yesu bila towe onyin ku mo ye, “Buu me.”

Amaa onyin mu towe Yesu nun ye, “Onyirpe, yege n bwii kpee naa pula nse poi.”

⁶⁰ Amaa Yesu towe mu ye, “Yege bamu nu ba du fee alewupu, lu fee ba man nyi lbwaare mu ba kpee naa pula bamu alewupu. Ke fee fu, fu kpee naa towe lbwaare kuwura-gyii mu asin.”

⁶¹ Nu onyin ku mo bila ye, “Onyirpe n biti n buu fu, amaa yege ke n bwii kpee naa kala me kipaara su asa ke n ba.”

⁶² Nu Yesu towe mu ye, “Fu kumaa mu nu fii bilinji fu ku kamaa mu, nu fu nfeere man de katun kulon mu, fu man dagaa lbwaare kuwura-gyii.”

10

Yesu Sun Abulapu Adusuno Ye Anyo

¹ Inumu kamaa Onyirpe Yesu lee asa adusuno ye anyo aku nu o sun bamu asa anyo-anyo, ye ba gyankpaa mu kpee kade kumaa ye katun kumaa mu nu ee bito o kpee mu. ² Nu o bo bamu kijasana ye, “Ndo to ato soyisa mu nu i dagaa a tije mu i kyoo gaa, amaa atijepu mu ba man kyoo. Fan kole Onyirpe kusun mu wuya, ke o biya atijepu ba tij su ke ba ba waa mu kusun mu. ³ Fan kpee, n sun fane nun fee

nbulupu-bi ba maa kpee akuntun to.

⁴ Fan man waa fan taa afulee abee adiikun abee asubita, ke fan man fwaala oku okpa to. ⁵ Nu fan kan loo kipaara kumaa su mu, fan daa kitowe ye, ‘Keyuula ki ba kipaara numu su.’ ⁶ Nu keyuula nyimisa kan o bu tutu mu, fane keyuula ii bito o ba mu su, nu i man gye kanin mu, ii bito i bwii ba fane su. ⁷ Fan kyina kipaara manja su, ke fen gyii ke fen nuu kutu kumaa mu nu ba sa fane. Lu fee osunpu kumaa kukoka dagaa mu. Fan man ba fen loo fen loo akpaara-akpaara su.

⁸ “Nu kade kumaa mu nu fan loo kumu to nu ba kole fane mu, fan gyii agyito kumaa mu nu ba sa fane. ⁹ Fan kye alopu mu nu ba bu kade mu to, ke fan towe okumaa ye, ‘Nbinbu, lbwaare kuwura-gyii ki tiri fane to.’ ¹⁰ Amaa nu fan kan loo kade ku to nu ba man kole fane mu, fan lu kpee kade mu agbenbi su ke fan towe ye, ¹¹ ‘An kipaara fane kade to apurutiti mu nu i bu ane ayaa su mu gbaa an worige fane su, ke i kaapu fee kutu mu nu fan waa mu, i man buron. Amaa fan baa fan nyi fee lbwaare kuwura-gyii ki tiri to.’ ¹² Nu n towe fane ye, katala lala kake mu, kade maa kii bito ki nye kusu bute ki kyoo kusu bute mu nu ki ba Sodom kade to mu.”

*Nde mu Nu Ba Man Kole Yesu Gyii
(Matiwu 11:20-24)*

¹³ Nu Yesu towe ye, “Korasin abi fane laaku, Basayida abi fane laaku, adangana mu nu n waa fane ase fale mu, nu i daa i gye Taayi ye Sidon nu n waa kanin nun, naafoo ba wula kyina ke ba dila iboota ke ba taa nso bun bamu amu ke i kaapu fee ba kyeege bamu nfeere lu alibi to. ¹⁴ Amaa katala lala kake mu, Taayi maa Sidon abi kusu bute mu ii bito i baa i bo fane lee. ¹⁵ Fane Kapanum abi, bee bito ba kukuri fane kpee susu nun abee? Ayee, bee bito ba biya fane kase kamande.”

¹⁶ Nu o towe mu abulapu mu ye, “Okumaa mu nu o nu fane ase mu,

nu me ase, nu okumaa mu nu o kina fane mu, o kina me, nu okumaa mu nu o kina me mu, o kina omu nu o sun me mu nin."

*Adusunɔ Ye Anyɔ Mu
Kibwii Ba Yesu Ase*

¹⁷ Abulapɔ adusunɔ ye anyɔ mu nu Yesu sun mu ba bwii ba ye kensi-gyii nu ba towe ye, "ɔnyirpe, fu kitu to su nbwu libi gbaa ba biya bamu n-yu kase sa ane."

¹⁸ Nu Yesu towe bamu ye, "N wu Sitaane maa lu sɔsu ba tiye kase fee bulayi maa wee usee mu. ¹⁹ N sa fane olon fee fen biti fan kyigya ananse ye ikyankpate su, ke fan nye olon fane don Sitaane su, nu sehn mee ye o waa fane. ²⁰ Amaa fan man yege i waa fane okon fee n-yaayu libi ba biya bamu n-yu kase sa fane. Amaa fan yege i waa fane okon fee ba maa kyurɔɔ fane atɔ yila lbwaare aye."

*Yesu Ansi A Gyii Nu
ɔ kɔle Kabwaare kɔle
Matiwu 11:25-27; 13:16-17*

²¹ Kanin saɲa maɲa Yesu kɔkɔlo ki fuuli mu lu Kayaayu Kyirekyire su, nu o towe ye, "Me-Se, sɔsu ye kase ɔnyirpe, n fwaala fu lu fee fu taa ato numu baala anyaasɔnpɔ ye iwɔle anyipu su, nu fu lee kaapu nbii wuribi. Nse, fu kɔpɔre su nu fu waa unumu."

²² "Me-Se taa ato numu kpini waa me kɔbaa to. Oku mee nyi omu nu me, Obii mu n gye, amɔɔ ɔse mu nkɔn, nu oku mee nyi ɔse mu, amɔɔ bamu nu n biti n lee kaapu bamu mu nkɔn i nyi ɔse mu."

²³ Tutɔ nu Yesu bilinji towe mu abulapɔ nkɔn ye, "Kumu okon i gye sa fane mu nu fan wu ato mu nu fan wu fale. ²⁴ N bila n towe fane fee lbwaare atɔwepɔ gaalaagaa ye awura, ba daa bee biti ba wu ato mu nu fen wu fale amaa ba man wu. Nu ba daa bee biti ba nu asɔn mu nu fen nu fale, amaa ba man nu umu."

*Kɔɲasan Lu
Kasamariya-nyin
Danbirasa Su*

²⁵ Kakaaku nbara okapɔpɔ onyipu ku kɔsu ba Yesu ase o be nu mu kɔnɔ to asɔn. Nu o taase mu ye, "Okapɔpɔ, mune nu n biti n waa ke n nye nkpa kakpaa?"

²⁶ Nu Yesu lee kɔnɔ ye, "Nene nu ba kyurɔɔ Asunkyan yɔlasa mu to? Nene nu fu kale umu nu kase?"

²⁷ Nu onyin mu lee kɔnɔ ye, "Taa fu kɔkɔlo ye fu kala ye fu olon ye fu nfere kpini biti fu-Nyirpe lbwaare, ke fu biti fu tomaa fee fu n-yu."

²⁸ Nu Yesu towe mu ye, "Fu lee kɔnɔ kyeekeye su. Waa umu ke fu nye nkpa."

²⁹ Amaa onyin mu ii biti o kaapu fee mu ikpa i kyigi su mu, o taase Yesu ye, "Anumu i gye me tomaa?"

³⁰ Nu Yesu kɔnɔ kɔlee to mu, o boɔ mu kɔɲasan ye, "Kakaaku nu onyin ku lu Gyerusalem ee kpee Gyeriko. Nu o naa tiye kumu olon to ayu abaa to, nu ba dayɔ mu dilige mu, nu i san gberɛ ke o wu nu ba yege mu. ³¹ I ba fee lbwaare oseepu ku naa okpa maɲa su ee ba. Maa wu onyin mu, nu o kilige taa okpa mu kɔbaafɔn kyɔn yege mu. ³² Kanin okpa kulɔn maɲa nu Lewi-nyin ku gbaa bola ba wu mu, nu o kilige mu kyɔn. ³³ Amaa Kasamariya-nyin ku gbaa bola okpa maɲa ba lu mu su. Maa ba wu onyin mu, i kitaa mu kɔwee. ³⁴ Nu Kasamariya-nyin mu nate kpee mu ase, nu o taa wayɔn nta kpayi mu ilo ana mu to, nu o waa kife mu ilo mu to nu o ɲmina umu. Nu o taa mu gyaga mu kuruma su kpee kɔkpaara mu nu afo bee loo kɔmu su mu, nu o ku mu su. ³⁵ Lukaake, Kasamariya-nyin mu maa biti o kɔsu kpee mu, o lee afulee sa afo kɔkpaara okɔsɔpɔ mu. Nu o towe mu ye, 'Ku olɔpɔ numu su sa me, nu fu kan nyita afulee aku tii unumu su mu, nu n kan bwii ba mu n biti n ba ka fu umu kpini.' "

³⁶ Nu Yesu taase nbara okapɔpɔ mu ye, "To, fu ase mu, asa asá numu to mu, amɔɔ i kaapu fee mu tomaa i gye onyin mu nu amu to olon ayu ba dayɔ mu mu?"

³⁷ Nii nbara okaaapupu onyipu mu lee kono ye, "Ombo niu o wu onyin mu kowee mu."

Nii Yesu towe mu ye, "Fu gbaa fu naa waa kanin."

Yesu Kpe Maata Maa Meeeri Ase

³⁸ Sana mu nii Yesu maa mu abulapu bee kpee mu, ba naa fu kadabi ku. Tuto niu okyuu mu niu bee tu mu ye Maata waa mu nsa-nsa taa mu kpee mu kikaara su. ³⁹ Maata su osupu mu niu bee tu mu ye Meeeri. Nii Meeeri naa kyina Yesu ase ee nu mu kikaapu mu. ⁴⁰ Amaa kanin asin mu i tooro Maata lu fee mu nkun u dija afo mu agyito. Imu su o ba Yesu ase ba towe mu ye, "Me-Nyiripe, i man tiri fu fee mi-supu maa yege me nkun n waa kusun mu kpini? Towe mu ke o ba kye me to."

⁴¹ Nii Onyiripe Yesu lee mu kono ye, "Maata, Maata! Asin gaalaagaa i tooro fu, niu i tiri fu." ⁴² Amaa kuto kolon i tiri. Meeeri lee kumu niu ki boron, niu ba mee ye ba taale koolu imu lu mu abaa to.

11

Yesu Kabwaare kole Kikaapu (Matiwu 6:9-13; 7:7-13)

¹ Kakaaku niu Yesu bu katn ku ee kole lbwaare. Maa luwe mu, niu mu abulapu mu to oku towe mu ye, "Onyiripe, kaapu ane kabwaare-kole fee kanan mu niu Gyon kaapu mu abulapu mu."

² Nii Yesu towe bamu ye, "Fan kan fen biti fan kole kabwaare-kole mu, fan towe ye,

'Ane-Se lbwaare,
yege asa ba bunyaa fu kitu,
yege fu kuwura-gyii mu ki ba kase su nfu.

³ Ke fu sa ane kake kumaa agyito gyisa.

⁴ Taa ane alibi kee ane,
lu fee ane gbaa ane an su an kee okumaa mu niu o waa ane alibi mu.

Ke fu man yege a loo kutuu to ku.' "

⁵ Nii Yesu towe mu abulapu mu ye, "A taa fee fane to oku kan kpee mu kyemine ase kagyanbwe kiyiridi nsana ye, 'Me kyemine, paala me bodobodo asa. ⁶ Lu fee me kyemine ku i dan lu okpa su ba soge me su nbunbu numu. Nii mee me n man su sehn n sa mu ke o gyii.'

⁷ "A taa fee, mu kyemine mu o lee kono obu to ye, 'Man tooro me, lu fee n tiye tii biri su, niu maa mi-bii ana an tiye de, imu su n mee ye n bila taale kusu sa fu sehn.' ⁸ N towe fane fee, niu i kan i gye kakyemine nkun su mu, o mee ye o kusu sa mu sehn. Amaa kpali fee maa man su ipeeli niu o san o maa su ee kole mu, i waa nene ee biti o kusu sa mu kuto kumaa mu niu i tiri sa mu mu.

⁹ "Imu su n towe fane ye, Fan kyaga su fen kole lbwaare, ee biti o sa fane, fan kyaga su fen biti, fen biti fan nye, fan kyaga su fen da opunu, ee biti o tigi sa fane. ¹⁰ Lu fee okumaa mu niu ee kole mu, bee sa mu, niu ombu niu ee biti mu, ee nye, niu ombu niu ee da opunu su mu, bee tigi sa mu.

¹¹ "Nii fane to ose mo o niu mu-bii u kole mu okun, niu ee taa kinanse sa mu? ¹² Abee ee kole fu kibesi ke fu kitaa kyankpati sa mu? ¹³ Fane mu niu fen gye alibi awaapu gbaa mu, fen nyi ato danbirasa kitaa sa fane-bii ana. I waa nene su niu fane-se mu niu o bu susu mee ye o taa mu Kayaayu Kyurekyure sa bamu niu ba kole mu mu?"

Yesu maa Beelisebu (Matiwu 12:22-30; Maki 3:20-27)

¹⁴ Kakaaku Yesu maa gya kabwu libi mu niu o mee yege nyimisa o towe. Sana mu niu kabwu libi mu lu mu to mu, onyin mu niu o daa o gye naamuu mu, piili ee towe. Nii i kyinkyin asa mu niu ba bu tuto mu.

¹⁵ Amaa asa mu to aku ba towe ye, "Nbwu libi kpini kumu mu niu bee tu Beelisebu mu, u sa Yesu olon niu ee taale ee gya nbwu libi kanin mu."

¹⁶ Nii aku mo o ba tubu mu to ku, lan towe ye, niu i gye ye lbwaare ase niu

o nye mu olon manja lu mu, o waa asin kyinkyinsa ke ba ku.

¹⁷ Amaa Yesu maa wula bu nfeere mu nu bee fe su mu, o towe bamu ye, "Kuwura-gyii mu nu ku barige to ku ko ye abaa mu, ki mee ye ki taale yile. Nu kikaara mu nu ku barige to ku ko ye abaa mu gbaa, ki mee ye ki taale yile. ¹⁸ Nu fee Sitaane gbaa barige to ku ko ye kumu n-yu mu, nene nu kumu kuwura-gyii i taale yile? Lu fee fen towe ye, Beelisebu olon nu n su n gya nbwu libi su nu n towe kanin. ¹⁹ Nu i gye Beelisebu olon nu n su n gya nbwu libi mu, anumu olon nu fane abupu bure ba su bee gya nbwu libi bee lu asa to? Inumu i yege ke fane gbaa-gbaa fane abupu ba tale fane fee fane lee man de okpa. ²⁰ Amaa nu lbwaare olon nu n su n gya nbwu libi n lu asa to mu, kumu u kaapu fee lbwaare kuwura-gyii ki ba fane ase.

²¹ "Fee nu nyimisa bulonsa wula kubla mu adunto ee kun mu kikaara bure, mu kapatye ki de sa mu bwahn. ²² Amaa fee nu oku olon i kyoo mu lee mu, nu o tii mu waa to taale mu mu, ee kooe mu adunto mu nu mu tamaa gyan su mu kpini, ke o barige mu kapatye mu to kee asa.

²³ "Nu okumaa mu nu o man bu me ase mu, ee kusu yile me su nin, nu okumaa mu nu o mee kubla ee kye me to mu, u yaase to nin."

*Nbwu libi kibwii
be loo nyimisa to
(Matiwu 12:43-45)*

²⁴ "Fee nu kabwu libi kan lu nyimisa to mu, ee kpee ee naa ee kyaaboo ifuli su ee biti ofutekpa. Nu o man kan nye mu, ee towe sa mu n-yu ye, 'N biti n bwii kpee me kikaara mu nu n lu kumu su mu.'

²⁵ Maa ba mu o be wu fee ba foge kikaara mu, loho kumu ato kumaa yila kyekyee. ²⁶ Ke o bila naa taa nbwu libi asuno mu nu ba libi ba kyoo mu tii mu n-yu su, ke ba kpee naa kyina tuto. Ke i yege kanin nyimisa manja kakyina to ki nyita i kyoo kanan mu nu o daa o du mu."

²⁷ Yesu maa towe kanin mu, sakyoo mu to okyu ku diyaa mu obule towe mu ye, "Kusee i gye sa onyi mu nu o kubge fu, nu o sa fu mu kinyapu-kyu mu."

²⁸ Amaa Yesu lee mu kono ye, "Kusee i gye sa bamu nu ba nu abwaaresin nu ba buu umu mu."

*Bee Biti Yesu o
Waa asin Kyinkyinsa
(Matiwu 12:38-42)*

²⁹ Asa mu ba maa nye akyoo bee tii su mu, Yesu towe ye, "Ndaga asa libi kakyina kanumu to bee taase bee biti asin kyinkyinsa, amaa mee ye n waa sehn sa bamu, amoo lbwaare otowepu Gyona lee mu. ³⁰ Fee kanan mu nu lbwaare yege nu Gyona kyina o gye sunkaala sa Ninewe abi mu, kanin manja su nu me, Daadi-maadi Obii-nyinsa gbaa n biti n ba waa lbwaare sunkaala sa ndaga asa kakyina numu to. ³¹ Nu lbwaare katale ake mu, Owura kyusa mu nu o kyina lu akpilige mu, ii biti o kusu yile ke o bun ndaga kakyina numu to asa kupwe. Kpalu fee o lu kata-kata dulinyaa okaa o be nu Solomon mu nu o kyina o gye Isirayi owura mu kanyaasin. Amaa n towe fane ye n kyoo Owura Solomon mu. ³² Nu katale ake mu Ninewe abi mu nu ba daa kyina didaa mu, bee biti ba kusu yile tale fane ndaga asa numu to, ke ba bun fane kupwe. Kpalu fee sanja mu nu Gyona towe abwaaresin sa bamu mu, ba yege alibi kiwaa. Amaa n towe fane ye n kyoo Gyona mu.

*Fitila Kusun Sunsa
(Matiwu 5:15; 6:22-23)*

³³ "Oku mee tuwa fitila o su ee yila katun mu nu kii biti ki baala, abee o taa waa kolobi to. Amaa ee taa gyaga kumu ogyagakpa nin, ke asa mu nu bee biti ba ba tuto mu, i baa i ku bamu to. ³⁴ Fu ansi i gye fitila sa fu n-yu. Nu fu ansi i kan i buron mu, fu n-yu kpini gbaa gye fitila nin. Amaa nu fu ansi i man kan i buron mu, fu n-yu kpini gbaa bu kitentebiri to. ³⁵ Kanin su ku su ye odan, ke fitila mu nu o bu

fu to mu ki man biliji kitentenbiri.
³⁶ Imu su fee nu fu n-yu kpini gye fitla, nu umu kubaafon ku man gye kitentenbiri mu, ii biti i baa i ku to gaa, fee fitla maa ku to ki njalige fane su mu.”

*Yesu Pwui Farasii Abi
 ye Nbara Akaapupu Mu
 (Matiwu 23:1-36; Maki 12:38-40)*

³⁷ Saɲa mu nu Yesu towe lwe mu, Kafarasii-nyin ku tu Yesu ye, o ba ke maa mu ba buga gyii. Imu su o kpee nu maa mu ba naa buga bee gyii. ³⁸ Amaa i waa Kafarasii-nyin mu kananku, fee Yesu maa man fwu mu abaa fee kanan mu nu anaana to i kaapu mu poyi nu ee gyii.

³⁹ Tuto nu Onyiripe Yesu mu towe mu ye, “Fane Farasii abi fale nu fen du, fen fwu nwe-bi ye ilape nmaa, amaa kumu to olon ye kensi payi libi i bola fane to.* ⁴⁰ Fane amelensipu numu! Fan man nyi fee lbwaare mu nu o poyi kumu kamaa ye oto to mu, kpini asin i tiri sa mu? ⁴¹ Amaa fan taa umu nu i bu fane nwe-bi ye ilape mu to sa atiripu, ke kuto kumaa kinumu i waa kyirekyire sa fane.

⁴² “Fane Farasii abi fane laaku, lu fee fan barige fane adoo-gyito ntun kudu nu fan taa ketun kulon fen sa lbwaare. Amaa fan kina fen mee gyii asin umu okpa su, nu fen mee biti lbwaare. I dagaa fee fan daa kwaa inumu, ke fan taa ketun kulon mu sa lbwaare tii su.

⁴³ “Fane Farasii abi fane laaku, lu fee fen biti ikyinakpa kpare-kpare Gyiwu abi kabwaare-kule igyanekpa, nu fen biti beere afwaala agya to ipula.

⁴⁴ “Fane laaku, lu fee fen du nin fee nkyan mu nu ba man daase umu fee nkyan, nu asa ba naa umu su yege ba man nyi fee i gye nkyan.”

⁴⁵ Nu nbara okaapupu onyipu ku lee kono ye, “Okapupu, umu nu fu towe fale mu, fu saale ane gbaa ane tii su.”

⁴⁶ Yesu lee kono ye, “Fane nbara akaapupu anyipu, fane laaku, lu fee fan taa usula budusa mu nu i busin kasula mu sula asa. Nu fane gbaa-gbaa fane fan mee taa kubaabi kulon gbaa kye bamu to.

⁴⁷ “Fane laaku, lu fee fan poyi nkyan sa lbwaare atowepu, nu fane naana ana i gye asa mu nu ba moo bamu mu. ⁴⁸ Imu su inumu i lee kaapu kesintin fee kuto mu nu fane naana ana ba waa mu, fan koolo kyula. Lu fee ba moo lbwaare atowepu mu nu fane moo fan poyi bamu nkyan. ⁴⁹ Lu inumu su, nu lbwaare towe lu mu kanyaasin to ye, ‘N biti n sun me atowepu ye mi asunpu ba kpee bamu ase, ke ba moo me asa mu aku ke ba nyanla asansa.’ ⁵⁰ Imu su kusu bute mu nu ki de sa asa mu nu ba moo mu atowepu mu nu ba kyina kase su lu koo dulinyaa mpiili mu, ee biti o taa kanin kusu bute mu bute ndaga asa libi kakyina numu to. ⁵¹ Asa mu nu ba moo lu Abeli su naa fu Sakariya mu nu ba moo mu kaswu ye kabwaare-sunkpa aye nsana mu, n towe fane kesintin fee, lbwaare ii biti o taa amoo pu mu kusu bute mu o bute fane ndaga kakyina to asa libi banumu.

⁵² “Fane nbara akaapupu anyipu, fane laaku, lu fee fan taa okpa mu nu asa bee biti ba bola su bu lbwaare mu baala. Nu fane gbaa-gbaa fane fan man naa okpa maa su, nu fen tii bamu nu bee biti ba nate kumu su mu okpa.”

⁵³ Yesu maa lu tuto mu, nu Farasii abi ye nbara akaapupu ba piili bee pwu mu kenken, yege bee taase mu asin lu ato gaalaagaa su, ⁵⁴ yege ba gyoo fee bee biti ba nye mu kono to asin toweasa aku mu nu i man dagaa ke ba kitaa mu.

12

*Fan Ku Fane N-yu Su Danbirasa
 (Matiwu 10:26-33,12:32, 10:19-20)*

* **11:39** 11.39 Bee waa inumu ba su bee pina asa fee bee taa bamu nkolo kpini bee sun lbwaare.

1 Saṅa maṅa tɔ mɔ, asa mɔ ba maa nye akyɔ be tii sɔ, halɔ be kyigyaa abaa ayaa sɔ mɔ, nu Yesu piili ɛɛ tɔwɛ mɔ abɔlapɔ ase, nu ɔ gyankpaa ɛɛ tɔwɛ yɛ, “Fan baa fan da fane n-yu sɔ lu Farasii abi kebunbun ansi wuya ana sɔ. Bamɔ akaapɔsa i du nun fɛɛ bodobodo kɛfɛ tinsa. 2 Kɔtɔ kɔ man bɔ tɔ nu kɔ baala yegɛ ba mɛɛ yɛ ba bɔ, abɛɛ asiri kɔ man bɔ tɔ nu ɔ mɛɛ yɛ ɔ lu ifuli. 3 Imɔ sɔ asɔn kɔmaa mɔ nu fu tɔwɛ kɛntɛnbiri tɔ mɔ, kayɔ kake mɔ ii biti ɔ lu ifuli, nu asɔn mɔ nu fu-kuli waa kɔsɔ tɔ obu tɔ mɔ, beɛ biti ba taa umɔ da kibonbon.”

4 Nu Yesu kyaga sɔ tɔwɛ yɛ, “Mɛ kyemɔne ana, fan man sɔle bamɔ nu beɛ taale mɔɔ kayɔ-wɔle, nu umɔ kamaa mɔ ba mɛɛ bila taale waa kɔmɔ sehn. 5 Amaa n biti n kaapɔ fane ɔmɔ nu ɔ dagaa yɛ fan sɔle. Fan sɔle ɔmɔ nu ɛɛ taale mɔɔ fane kayɔ-wɔle kɛ ɔ bila taa fane waa fulɔn tɔ. N tɔwɛ fane fan sɔle mɔ.

6 “Afɔne ɔ gye langba kyɛgya? Kobo anyɔ ɔ taale sɔɔ bamɔ anuu. Amaa n mɛɛ tan bamɔ ɔkɔ sɔ. 7 Halɔ fane kumu tɔ inyini kpini gbaa lbwaare nyi umɔ kɔnɔ. Imɔ sɔ fan man waa kufuu, lu fɛɛ fan gye akparɔ fan kyɔ alangba ngbɔn-ngbɔn.

8 “N tɔwɛ fane yɛ, ɔkɔmaa mɔ nu ɛɛ tɔwɛ sakyɔ tɔ yɛ ɔ gye mɛ lɛɛ mɔ, mɛ, Daadimaadi Obii-nyɔnsa gbaa n biti n tɔwɛ lbwaare nbɔɔ ansi tɔ yɛ ɔ gye mɛ lɛɛ. 9 Amaa ɔkɔmaa mɔ nu ɔ kina mɛ sakyɔ tɔ mɔ, ngbaa mɛ n biti n kina mɔ lbwaare nbɔɔ ansi tɔ.

10 “Nu ɔkɔmaa mɔ nu ɛɛ tɔwɛ asɔn libi ee yii mɛ, Daadimaadi Obii-nyɔnsa mɔ, lbwaare ɔ taale taa kɛɛ mɔ, amaa ɔkɔmaa mɔ nu ɛɛ tɔwɛ asɔn libi ee yii Kayaayu Kyɛkyɛre mɔ, lbwaare mɛɛ yɛ ɔ taa kɛɛ mɔ.

11 “Nu ba kan bɔya fane Gyiwu abi kabwaare-kɔle ɔgyanɛkpa abɔlɔsa, abɛɛ awura abɛɛ ɔsɔwɔle alɔnpɔ ansi tɔ mɔ, fan man kan fɛ nfeere kanan mɔ nu fen biti fan lɛɛ fane asɔn mɔ kɔnɔ, abɛɛ asɔn mɔ nu fan tɔwɛ. 12 Lu fɛɛ Kayaayu Kyɛkyɛre

mɔ ii biti ɔ kaapɔ fane asɔn mɔ nu fan tɔwɛ saṅa maṅa.”

Kɔnɔn Lu Afulee Wuya Omelensipu Kɔ Sɔ

13 Nu sakyɔ mɔ tɔ ɔkɔ tɔwɛ Yesu yɛ, “ɔkaapɔpɔ, tɔwɛ sa mɛ-daa kɛ ɔ yegɛ maa mɔ a barɛgɛ kapatɔyɛ mɔ nu anɛ-se wu yegɛ sa anɛ mɔ.”

14 Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ yɛ, “ɔnyɔn, anɔmɔ i yii mɛ asɔn ogyipu abɛɛ kapatɔyɛ ɔbarɛgɛpɔ?” 15 Nu ɔ kyaga sɔ tɔwɛ bamɔ yɛ, “Fan kɔ danbɔrasa kɛ fan baa fan da fane n-yu sɔ lu kensi payɔ libi sɔ. Lu fɛɛ nyɔmɔsa nkpa man gye mɔ atɔ damante mɔ nu ɔ sɔ mɔ.”

16 Nu ɔ bɔ bamɔ kɔnɔn kɔnɔn yɛ, “Afulee wuya kɔ sɔ ndɔɔ nu kɔ waa agyɔtɔ gaa. 17 ɔnyɔn mɔ fɛ nfeere fɛɛ, ‘Nene nu n biti n waa? N man sɔ katɔn mɔ nu n taa mɛ agyɔtɔ anɔmɔ kpini waa.’

18 “Nu ɔ tɔwɛ yɛ, ‘Fale nu n biti n waa. N biti n nyita mɛ agyɔtɔ ɔwaakpa mɔ, kɛ n lɔnɔ waa umɔ alala-alala. Kɛ n taa mɛ adɔɔ-gyɔtɔ yɛ mɛ atɔ kpini waa tutɔ. 19 Nu n biti n tɔwɛ sa mɛ n-yu yɛ, ‘Fu sɔ atɔ damante nu ɔ de sa fu nsu-nsu. Kanɔn sɔ fɔtɛ kɛ fu gyii, kɛ fu nuu kɛ fu gyii fu ansi.’ ”

20 “Amaa lbwaare tɔwɛ mɔ yɛ, ‘Omelensipu nɔmɔ, kagyanbwe nɔmɔ fu nkpa ii biti ɔ lu fu abaa tɔ. Nu atɔ mɔ nu fu kɔula sa fu n-yu yɔla mɔ ii biti i bilɔni anɔmɔ lɛɛ?’ ” 21 Nu Yesu tɔwɛ yɛ, “ɔkɔmaa mɔ nu ɛɛ kɔula atɔ ɛɛ yɔla ɛɛ sa mɔ n-yu, nu lbwaare ase bɔre ɔ man gye atɔ wuya, fale nu ii biti ɔ waa mɔ.”

Nye Kɔkɔle-gyii Ibwaare Tɔ (Matiwu 6:25-34)

22 Nu Yesu tɔwɛ mɔ abɔlapɔ yɛ, “Kanɔn sɔ nu n tɔwɛ fane yɛ, fan man fɛ nfeere lu kakyɔna kanɔmɔ tɔ atɔ tirisa fɛɛ atɔ mɔ nu fen biti fan gyii, abɛɛ atɔ mɔ nu fan nye bun fane n-yu sɔ. 23 Nkpa i tiri ɔ kyɔ agyɔtɔ, kanɔn nu kayɔ-wɔle gbaa ki tiri kɔ kyɔ atɔ bunsɔ. 24 Fan taa

fane ansi ku nbwiibi, ba mee duu nu ba mee tije, nu ba mee su abu ke ba kuvla bamu agyito yula, amaa lbwaare u ku bamu su. Fan man gye akpari fan kyo nbwiibi? ²⁵ Fane anumu lu mu kayiyee su nu ee taale taa kake kulon tii mu nkpa su? ²⁶ Nu fan maa mee taale waa ato pii anumu mu, mine waa nu fen yiyee asansa su?

²⁷ “Fan ku kanan mu nu iyu ntutule i du, i mee sun nu i mee luv ataa i sa umu n-yu. Amaa n towe fane fee, Owura lala Solomon maa mu ato danbirasa kpini gbaa mu, o man taale nye ato bunsu danbirasa fee ntutule mu. ²⁸ Fane kikole-gyii pii wuya ana, nu i kan i gye fale nu lbwaare i bun afitiri to ntutule mu nu i bu to ndaga ke oke ba taa tuv fulon to mu, mine i waa nu lbwaare mee ye o sa fane ato bunsu? ²⁹ Fan man yege fane nkolo i baa i gyan ato mu nu fen biti fan gyii abee fan nuu mu su, fan man yege umu i tooro fane. ³⁰ Lu fee bamu nu ba mee sun lbwaare mu, i fe umu ana kpini nfeere. Nu fane-Se lbwaare nyi fee umu ana kpini i tiri fane. ³¹ Amaa fan ku biti lbwaare kuwura-gyii mu, ke o sa fane umu kpini tii su.”

³² Nu Yesu bila towe ye, “Kubu pii, fan man waa kufuu, lu fee i bola fane-Se lbwaare ansi fee o waa fane awura-bii mu kuwura-gyii to. ³³ Fan fe fane npatiye kpini, ke fan taa afulee mu sa atiripu. Fan nye afulee mu nu i mee ye i lwe mu yula susu, ntin mu nu oyu mee ye o taale nin tiri to, nu tabirita mee taale nyita umu mu. ³⁴ Lu fee ntin mu nu fu kpatiye ki bu mu, tuto nu fu kokolo gbaa ki bu.

Fan Kuvla Fane N-yu Fan Gyoo

(Matiwu 24:45-51; Maki 13:32-37)

³⁵ “Fan kuvla fane n-yu kirisu fan gyoo, ke fan yege fane ifitila i baa i ku to. ³⁶ Fee ayaafole ba maa gyoo bamu-nyiripe o lu kikyufo to ba, nu o kan ba da kebuno mu, ke ba nye tigi mu bilen. ³⁷ Ayaafole mu nu

bamu-nyiripe ba tu bamu yege ba te ba gyoo mu, bamu ansi ii biti i gyii. N towe fane kesintin fee ee biti o kuvla mu n-yu ke mu gbaa-gbaa mu o taa agyito naa yii bamu ke ba gyii. ³⁸ Ayaafole mu nu bamu-nyiripe ba tu bamu kagyanbwe kiyiridi nsana abee kubwayike yege ba kuvla ba gyoo mu mu, bamu ansi ii biti i gyii. ³⁹ Amaa fan baa fen nyi fee, nu kikpaara wuya daa o nyi saja mu nu oyu ii biti o be yuuri nun, naafoo o mee ye o yege ba be boyi loo mu kikpaara su. ⁴⁰ I dagaa fee fane gbaa fane fan kuvla fane n-yu fan gyoo. Lu fee me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n biti n ba saja mu nu fan mee fe me kiba mu nfeere.”

⁴¹ Nu Pita taase ye, “Onyiripe, ane nu fu boo kinasan kanumu fu sa abee okumaa numu?”

⁴² Nu Onyiripe lee konoo ye, “Anumu bire i gye kyaafole mu nu o su kesintin ye kanyaasin? Mu i gye omuni mu-nyiripe taa mu ayaafole waa mu abaa to, ye o sa bamu agyito saja mu nu i dagaa. ⁴³ Kensi-gyii i gye sa kyaafole mu nu mu-nyiripe ba tu mu yege ee waa kanin. ⁴⁴ N towe fane kesintin fee mu-nyiripe mu ii biti o taa mu kpatiye kpini-kpini waa mu abaa to. ⁴⁵ Amaa a taa fee nu kyaafole mu kan towe mu n-yu fee, ‘Me-nyiripe ii biti o kyereee!’ Nu o piili ee dayi mu-nyiripe ayaafole ye abite, nu ee gyii nu ee nuu buu bire, ⁴⁶ kanin kyaafole mana mu-nyiripe ii biti o be purigi mu saja mu nu o man fe nfeere fee ee biti o ba, ye saja mu nu o man nyi su. Mu-nyiripe mu biti o tije mu kukykyuu, ke o bute mu kusu fee kanan mu nu ee bute asu to olon wuya ana kusu mu.

⁴⁷ “Kyaafole mu nu o nyi kuto mu nu mu-nyiripe ii biti, nu o man kuvla mu n-yu o waa kuto mu nu ee biti mu, bee biti ba tije mu kukykyuu gaa. ⁴⁸ Amaa omuni o man nyi nu o waa ato mu nu i dagaa kusu bute mu, bee biti ba tije mu pii. Lu fee okumaa mu nu ba sa

mu gaa mu, bee biti ba koolɛ gaa lu mu ase. Nu ukuma mu nu ba taa gaa waa mu kɔbaa to mu, bee biti ba koolɛ kukyo lu mu ase.”

*Lu Yesu Sv Mu Asa
Bee Barige To*

(Matiwu 10:34-36)

⁴⁹ “N ba nun ye n ba yege fulon o deɛ kase su, naafoo n daa n bitu gbaa fee fulon mu tee i deɛ. ⁵⁰ Aworɔfo lala ii bitu i munla me, nu i tooro me gaa fee i ba ke i ba kyon. ⁵¹ Fen nyi fee keyuula nu n biya kase su? Ayee, n towe fane ye nbarige to nu n biya. ⁵² Lu ndaga i su ii kpee mu, kɔkpaara kulon su mu, asa anuu bee bitu ba barige to ye abaa, ke asa asa ba ko ye asa anyo, ke asa anyo ba ko ye asa asa. ⁵³ Nbarige to ii bitu i ba ose ye obii-nyinsa nsana, obii-nyinsa ye ose nsana, onyi ye obii-kyusa nsana, obii-kyusa ye onyi nsana, osaa-kyusa ye osaa nsana, osaa ye osaa-kyusa nsana.”

*Atɔ mu Nu Ibwaare
u Waa Mu Kase kunu
(Matiwu 16:2-3)*

⁵⁴ Yesu towe sakyɔ mu ye, “Sana kuma mu nu fen wu kabwaare wule maa gyaga kyowe kituye mu, opula mana to nu fen towe ye, ‘Bulayi ii bitu o daa,’ nu ee daa. ⁵⁵ Nu afuu a daa a lu akpilige mu fen towe ye, ‘Kududu kii bitu ki waa,’ nu i waa. ⁵⁶ Fane kebunbun ansi wuya ana fen taale fen ku kase ye sɔsɔ fen kaapu umu kase. Nu mine i waa nu fen mee taale bu ato mu nu lbwaare u waa nbunbu numu kase?”

⁵⁷ “Mine waa nu fen mee taale tale fane n-yu bu koto mu nu ki buron ke fan waa? ⁵⁸ Nu oku kan pawu fu, nu faa mu fen kpee asin ogyikpa mu, kpan fu n-yu ke faa mu fan towe lonɔ abaa okpa to poyi ke fan fu tutɔ. Nu i man gye kanin bire, ee bitu o taa fu naa sa asin ogyipu ke o bun fu kupwe, ke o taa fu naa sa obu otiipu, ke moo mu o taa fu naa tii obu. ⁵⁹ N towe fu fee fii bitu fu sii

obu mana to, naa fuu sana mu nu fii bitu fu ka koko mu kpini-kpini.”

13

*Fan Man Kan Yege Alibi
Kiwaa, Fen Biti Fan Wu*

¹ Kanin sana mana to asa aku ba ba towe Yesu ye Galile abi aku ba taa atobwaaya ba bee lee saraga bee sa kabwaare-sunkpa aye mu to. Nu Paleti yege nu ba moo bamu, nu bamu nkalan i buga ye atobwaaya nkalan maa to. ² Yesu lee kono ye, “Fan nyi fee kanin Galile abi mana aworɔfo mu nu ba gyii mu, i kaapu nu fee ba gye alibi awaapu ba kyɔ Galile abi kpini? ³ Ayee! N towe fane ye nu fan man kan lee fane n-yu lu alibi to bire, fane gbaa fane fen bitu fan wu fee bamu. ⁴ Abee asa kudu aburuwa mu nu Silon kibansuru kyina tiye bamu su nu ba wu mu, u kaapu fee bamu i kyina waa alibi ba kyɔ asa mu nu ba bu Gyerusalem kpini sana mana? ⁵ Ayee! N towe fane ye nu fan man kan lee fane n-yu lu alibi to bire, fane gbaa fane kpini fen bitu fan wu fee bamu.”

⁶ Tutɔ nu o bo bamu kɔnasan numu ye, “Onyin ku i kyina duu figi oyu mu kudoo to, nu o kpee o naa bitu kumu abi amaa o man nye. ⁷ Nu o towe onyin mu nu ee ku kudoo mu su ye, ‘I waa fee nsu nsa ndee n maa ba n ba bitu abi oyu numu su yege n mee nye. Ne kumu tub! Mine nu ki yile ki waa kase numu su?’ ⁸ Nu onyin mu lee kono ye, ‘Onyirpe yege kumu ke ki yile kesu kulon tii su. N bitu n kuu kyaaboo kumu ke n waa kumu atobwaaya ibini.’ ⁹ Nu ki kan soyi abi kesu kaku mu, i buron, nu ki kan ki man soyi bire ke fu ne kumu tub.”

*Yesu Kye Boobi Kyusa
Kake Fvutesa Ake*

¹⁰ Kake fvutesa ake ku Yesu i kaapu kabwaare-kule ogyanjekpa ku. ¹¹ Nu okyu mu nu kabwu libi ki bilinaa mu waa boobi nsu kudu aburuwa mu bu tutɔ. Kabwu libi mu bite mu mana nu o mee taale

tseeje to kpini-kpini. ¹² Yesu maa wu mu mu, o tu mu ba ansi to nu o towe mu ye, “Okyii, fu nye alanfiya.”

¹³ Nu o taa mu abaa gyaga mu su, nu opula mana to okyii mu kyigi to, nu o yin lbwaare.

¹⁴ Lu kanan mu nu Yesu kye oloru kake futesa ake mu su mu, Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa obilisa mu nye agbu nu o towe asa mu ye, “Nke nsiye i gye kusun nke, umu su fan ba kanin nke mana to ke ba kye fane alo, man gye kake futesa ake.”

¹⁵ Nu Onyiripe Yesu lee mu kono ye, “Fane kebunbun ansi wuya ana! Fane anumu i mee saaje mu naate-nyinsa abee mu kuruma kake futesa ake, nu o mee su mu ee kpee ee sa mu nkyu? ¹⁶ Okyii numu gye Abraham kanaana-bii mu nu Sitaane nmina mu nsu kudu aburuwa. Mune waa nu i man dagaa maa nye kamolige kake futesa ake lu kutu mu nu ki nyita mu su?”

¹⁷ Maa towe fale lwe mu, nu ipeeli i kita mu akisipu kpini. Amaa asa mu bure ansi i gyii lu adangana damante mu nu o waa mu su.

Oyu kibi pii kinasan

(Matiwu 13:31-33; Maki 4:30-32)

¹⁸ Nu Yesu taase ye, “Nene nu lbwaare kuwura-gyii mu ki du? Mune nu n biti n taa kumu kaala?”

¹⁹ Ki du nin fee gowa kibi mu nu odorpu taa du mu kudoo to nu ki dan biliji oyu, nu nbwiibi bee ba bee kyina kumu n-yaabi su.”

²⁰ Nu o bilaa bwii taase ye, “Mune nu n biti n taa lbwaare kuwura-gyii mu kaala? ²¹ Ki du nin fee kife tinsa mu nu okyii taa buga kyagile bodobodo nnyifo damante to, ke kife tinsa mu u yege nnyifo mana kpini i tin.”

Kebuno pii mu

(Matiwu 7:13-14, 21-33)

²² Nu Yesu maa kpee Gyerusalem mu, o bola nde ye nde-bii mu su ee kaapu abwaaresin. ²³ Nu oku taase

mu ye, “Onyiripe, amoo asa gberee ii biti ba ba nye kamolige?”

Nu o towe bamu ye, ²⁴ “Fan kpan fane n-yu kenken ke fan bola kebun-bii mu to loo to. N towe fane ye asa gaalaagaa bee biti ba kpan bamu n-yu, amaa ba mee ye ba taale. ²⁵ Nu kikaara wuya kan kusu tii kebun mu, fen biti fan ba yile kewusuno fen daa orunu yege fen kole ye, ‘Onyiripe tigi kebun sa ane.’

“Amaa ee biti o lee kono ye, ‘N man nyi fane, n man nyi katun mu nu fan lu.’

²⁶ “Fen biti fan towe ye, ‘Anaa fu i buga gyii, nu an buga nuu, nu fu kaapu ane nde to.’ ²⁷ Amaa ee biti o towe fane ye, ‘N man nyi fane abee katun mu nu fan lu. Fane alibi awaapu kpini fan lu me ase!’ ²⁸ Saaja mu nu fen biti fan wu Abraham maa Isaki ye Gyekobu ye lbwaare atowepu mu kpini, ba maa bu lbwaare kuwura-gyii mu to, nu fan man nye okpa loo to mu, tutu nu fen biti fan su ke fan we fane anyi to. ²⁹ Asa bee biti ba lu kyowe kulu ye kyowe kituye, ke aku ba lu adii ye akpilige, ke ba ba kyina bamu kyinakpa lbwaare kuwura-gyii kensi-gyii ngyaje mu to. ³⁰ N towe fane kesintin ye bamu nu ba bu kamaa mu aku, bee biti ba ba gyankpaa, nu bamu nu ba gyankpaa mu moo aku bee biti ba sii kamaa.”

Yesu Su Sa Gyerusalem Abi

(Matiwu 23:37-39)

³¹ Saaja mana to nu Farasii abi aku ba ba Yesu ase ba towe mu ye, “Lu nfu kpee katun ku. Lu fee Owura Herodi ii biti fee o moo fu.”

³² Nu o lee kono ye, “Fan kpee naa towe kanin gboogboo mu ye, n biti n gya nbwu libi ke n kye asa ndaga ye oke ke kake sasapu mu n lwe me kusun.” ³³ Nu kanan kumaa su mu, i dagaa fee n maa kyaga me okpa su n kpee ndaga ye oke ye kake sasapu. I waa nene, Gyerusalem i

gye kade mu nu bee biti ba mɔɔ lbwaare ɔtɔwepu.

³⁴ “O Gyerusalem abi, Gyerusalem abi, fane mu nu fan mɔɔ lbwaare atɔwepu, nu fan tɔɔ bamu nu lbwaare sun fane ase mu abuu. N kpan me n-yu saɲa kɔmaa fee n kɔɔla fane waa me ɔtɔ tɔ fee kanaan mu nu kakyaase-nyi maa bɔga mu-bii ana mu atee tɔ mu. Amaa fan mee sa me ɔkpa!” ³⁵ Kɔɔ, fane kabwaare-sunkpa aye kii biti ki sii ki de kɔkpan sa fane. N tɔwe fane, fane man bila ye fan wu me kake aku, naa fɔɔ saɲa mu nu fen biti fan tɔwe ye, “Kusee ɪ gye sa ɔmɔni ɔ ba ɔnyiripe lbwaare kitu tɔ su.”

14

Yesu Kye ɔɔɔɔ Kɔ

¹ ɪ baa fee kake fɔɔtesa ku nu Yesu kpee Farasii abi ɔbilisa ku aye ɔ naa gyii, yege bee pɛete mu fee ee biti o nyita Gyiwu abi nbara mu. ² Nu ɔnyin ku bu mu ansi tɔ tɔtɔ, ee lɔɔ kyankpan. ³ Nu Yesu taase nbara akaapɔɔ anyipu mu ba maa Farasii abi mu ye, “ɔkpa de fee a kye ɔku kake fɔɔtesa ake abee a man kye?” ⁴ Amaa ba man tɔwe sehn nu Yesu kɔta ɔnyin mu, kye mu, nu ɔ yege mu, nu ɔ nate.

⁵ Nu ɔ taase bamu ye, “Fee nu fane ɔku su kebii abee naate-nyinsa nu ɔ tye kitiribo tɔ kake fɔɔtesa ake mu, fu mee ye fu lee mu?” ⁶ Amaa ba man taale lee umu kɔɔ.

Biya Fu N-yu Kase

⁷ Yesu maa wu fee asa mu nu ba tu bamu ogyikpa mu bee njaare ɔkyinakpa kpare-kpare mu, nu ɔ bɔ bamu kɔɔasan numu ye, ⁸ “Fee nu ɔku kan tu fu mu kikyufɔ tɔ mu, man naa kyina ɔkyinakpa kpare, akɔtɔ fee ɔ tu ɔsa kpare mu nu ɔ bila ɔ kyɔ fu. ⁹ Ke ɔmɔ nu ɔ tu faa mu mu, ɔ ba tɔwe fu ye, ‘Taa fu kagya sa ɔnyin numu.’ Tɔtɔ nu fii biti fu taa ipeeli naa kyina katɔn mu nu ɪ man su beeree. ¹⁰ Amaa nu ɔku kan tu fu mu, naa kyina katɔn mu nu ki man su beeree, ke ɔ ba tɔwe fu

ye, ‘Kyemune, ba kyina kagya kpare su nfu.’ Saɲa mu, fu nye beeree lu fu tɔɔmaa ana mu nu ɔ da kɔbaa tu mu ase. ¹¹ Lu fee ɔkɔmaa mu nu ɔ kɔsaa mu n-yu susu mu, lbwaare ii biti ɔ biya mu kase, nu ɔkɔmaa mu nu ɔ biya mu n-yu kase mu, lbwaare ii biti ɔ kɔsaa mu susu.”

¹² Tɔtɔ nu Yesu tɔwe ɔmɔ nu ɔ tu mu mu, mɔɔ ye, “Nu fu kan tu asa ye ba be gyii kakyɔwape abee kalaatɔpwe agyito mu, man kan waa fu tu fu kyemune ana abee fu-daa abee fu kɔɔɔ ana abee afulee wuya ana mu nu ba te tiri fu mu. Nu fu kan waa kanɔn mu, akɔtɔ fee bee biti ba tu fu gbaa fu ba bamu lee tɔ ke ɪ ka fu kɔkɔ. ¹³ Amaa nu fu kan dɔɲa kensi-gyii agyito mu, tu atiripu ye aboobi ye amɔgɔle-mɔgɔle ye agyaatanapu, ¹⁴ ke fu nye kusee, lu fee bamu ɪ mee taale ka fu kɔkɔ. Nu lbwaare ii biti ɔ ka fu kɔkɔ saɲa mu nu akyirekyirepu bee biti ba kɔsu lu lewu tɔ mu.”

Kɔɔasan Lu Asa Mu Nu Ba Kina Kensigyi Agyito Mu (Matiwu 22:1-10)

¹⁵ Nu bamu nu maa bamu ba te bee gyii mu ɔku maa nu asɔn mu, nu ɔ tɔwe Yesu ye, “Kusee ɪ gye nyimisa mu nu ee biti o gyii lbwaare kuwura-gyii mu tɔ.”

¹⁶ Nu Yesu lee mu kɔɔ ye, “ɔnyin ku ɪ dɔɲa kensi-gyii agyito nu ɔ tu asa damante ye ba be gyii. ¹⁷ Saɲa mu maa fɔɔ fee ba be gyii mu, nu o sun mu kɔyaafɔle ye ɔ naa tɔwe asa mu nu ɔ tu bamu mu ye, ba waa kɔtɔ kɔmaa lɔwe, umu su ba ba.

¹⁸ “Nu bamu kpini ba piili bee tɔwe asɔn bee lee bamu n-yu. ɔgyankpaapu mu ye, ‘N dan sɔɔ kase nin, nu ɪ daaga fee n naa ki kɔmu, umu su n kule fu nin n mee ye n taale ba.’

¹⁹ “Nu ɔku mɔɔ ye, ‘N dan sɔɔ unate-nyinsa kudu nin, nu n dan kpee n naa taa bamu dɔɔ ki, umu su n mee ye n taale ba.’

²⁰ “Nu ɔku mɔɔ bila ye, ‘N dan kili ɔkyu nin, n mee ye n taale ba.’

21 “Nii kiyaafole mu taa asin mu ba towe mu-nyiripe. Nii kikapara wuya mu nye agbu, nu o sa mu kiyaafole mu kono ye, ‘Bilen, kpee kade mu to agbenbi su ye ukpa-bi naa biya atiripu ye aboobi ye agyaatanapu ye amugule-mugule wuya ana.’

22 “I man kyereee nu kiyaafole mu ba towe mu ye, ‘Onyiripe n waa fee kanan mu nu fu sa kono mu, amaa ukynakpa san i bu to.’

23 “Nii onyiripe mu bwii towe mu kiyaafole ye, ‘Kpe ukpa mu nu ii kpee nde su, ye ndoo ana to, ke fu yege ba ba ke me kikapara ki bola. 24 N towe fane fee, asa mu nu n tu bamu Sososi mu oku mee ye o daa me kensi-gyii agyito mu ku.’ ”

*Krisito Obuupu Kasula
Mu Gbaa-gbaa Oyu laasa
(Matiwu 10:37-38)*

25 Yesu maa kubu damante kubu ba maa naa mu, nu o biliji towe bamu ye, 26 “Nii oku kan ee ba me ase, nu o mee biti me o kyoo mu-se ye mu-nyi, mu-ka ye mu-bii ana, mu-daa ana ye mu-supu ana, apukyu ye apunyun, halu mu gbaa-gbaa mu nkpa dee, o mee taale waa me obuupu. 27 Nii okumaa mu nu o mee sula mu oyu laasa,* ke o buu me mu, o mee taale waa me obuupu.

28 “Fee nu fane oku ii biti o poyi kikapara lala mu, nene nu ee waa? Poyi ke o piili mu o mee gyankpaa ku mu afulee mu nu ee biti o taa poyi, ke o wu fee mu afulee mu ii biti i fvu kipoyi mu abee i mee ye i fvu? 29 Nii akuto ee piili opore gyankpaasa, nu o man taale lwe mu, okumaa mu nu o wu kumu mu, ee biti o nmase mu ye, 30 ‘Odunwura numu piili kikapara kipoyi amaa o man taale poyi lwe.’

31 “Abee owura moo, nu maa owura ku bee biti ba ba ko, nu o mee kyina ku to ye e taale taa mu anaakopu ngbin kudu naa

gyana owura banban mu maa mu anaakopu ngbin adonyo? 32 Nii o mee taale ko ye mu mu, ee biti o lee asa sun obanban mu ase sana mu nu o san o bu kata-kata, ke o taase kanan mu nu ba waa ke keyuula ki ba bamu nsana. 33 Kanin okpa kulun mana su, okumaa mu nu o man yege kuto kumaa mu nu o su mu, o mee taale waa me obuupu.

34 “Nfole i buron, amaa nu nfole okon kan lwe mu, mine kuto nu bee biti ba taale taa waa ke i bila i waa okon? 35 I man su kyaare sa kuto ku kiloko, amoo bee taa kyeege foyi. Okumaa mu nu o su asu mu, o nu.”

15

*Kabulupu foyisa mu kinasan
(Matiwu 18:12-14)*

1 Kakaaku nu lenpoo akooleru ye alibi awaapu ba ba sare bee nu Yesu ase. 2 Nii Farasii abi ye nbara akaapupu bee kolite ye, “Onyin numu u koolu alibi awaapu halu maa bamu bee buga bee gyii.”

3 Tuto nu Yesu bo bamu kinasan kinumu ye, 4 “A taa fee nu fane to oku kan o su nbulupu kulifa ke bamu to okulun o foyi. Nu o mee ye o yege adikpano ye akpano mu afitiri to, ke o nate biti omuni o foyi mu naa fvu sana mu nu ee biti o wu mu? 5 Nu o kan wu mu mu, i yege nu mu ansi i gyii, ke o taa mu gyaga mu abaakpan su, 6 ke o taa mu ba kewu. Ke o tu mu kyemine ana ye mu kikapara su abi sare, ke o towe bamu ye, ‘Fan ba tii me su ke i gyii ansi, lu fee n wu me kabulupu mu nu o foyi mu.’

7 N towe fane kesintin, okpa kulun mana su kensi-gyii kii biti ki baa ki bu susu, fee alibi awaapu kulun maa kyeege mu nfeere i kyoo gaa fee asa adikpano ye akpano mu nu bee ku bamu n-yu fee bamu ukpa i kyiigi nu i man tiri fee ba kyeege bamu nfeere.

* 14:27 14:27 Oyu laasa mu yile sa aworubo ye lewu.

Kefulee kederebi foyisa mu kinasan

⁸ “Abɛɛ a taa fɛɛ ɔkyɛ kɔ mu nu ɔ sɔ gbɛti nderebi kudu nu ɛmu kɔkɔlɔn fɔyɛ. Nu o mee tuwa fitila ke ɔ fɔge kɔkpaara ku bitɛ kɔmu naa fuɔ saɲa mu nu ee bitɛ o wu kɔmu? ⁹ Nu ɔ kan wu kɔmu mu, ɛɛ tu mu kyemɛne ana ye mu kɔkpaara sɔ abi ba sare tɔ, ke ɔ tɔwe bamu ye, ‘Fan ba tii me sɔ ke i gyii ansi, lu fɛɛ n wu me kederebi mu nu kɛ fɔyɛ mu.’ ¹⁰ N tɔwe fanɛ kesintin fɛɛ, ɔkpa kɔlɔn maɲa sɔ kensi-gyii ii bitɛ i baa i bu lbwaare nɔɔ ase fɛɛ alibi ɔwaapu kɔlɔn maa kyeege mu nfeere.”

Kebii foyisa mu kinasan

¹¹ Nu Yesu kyaga sɔ ye, “ɔnyɛn kɔ kyina ɔ bu tɔ nu ɔ sɔ nbii-nyɛnsa-bii anyɔ. ¹² Nu kebii ase mu tɔwe mu-se ye, ‘Mɛ-se, barige fu kapatɛye mu kpini tɔ ke fu taa me lee sa me.’ Imu sɔ, mu-se barige kapatɛye mu tɔ ntun nyɔ sa bamu.

¹³ “Nke gberɛɛ kamaa tɔ mu, kebii ase fe mu kapatɛye mu kpini, kɔula kɔsɔ loo tɔ kpee ɔsɔwɔle kɔ sɔ kata-kata. Tɔtɔ nu ɔ naa gyii mu afulee mu kpini kɔsɔbɔ tɔ lbwe. ¹⁴ Saɲa mu nu o gyii mu afulee mu kpini lbwe mu, nu akɔn damante a tɛye ɔsɔwɔle maɲa sɔ kpini, nu kitiri fufuli kɛ kɔta mu. ¹⁵ Imu sɔ o kpee naa waa kusun sa kase maɲa sɔ ɔde-bi kɔ mu nu ɔ taa mu fɛɛ ɔ ku mu akuuri sɔ. ¹⁶ Ee bitɛ agyito mu nu akuuri beɛ gyii mu kigyii, amaa ɔ man nyɛ.

¹⁷ “Saɲa mu nu mu nfeere i ba mu tɔ mu, ɔ tɔwe sa mu n-yɛ ye, ‘Mɛ-se adɔɔpu mu kpini agyito a gbigi bamu, yege n bu nfu n bitɛ n wu akɔn lewu. ¹⁸ N bitɛ n kɔsɔ bwii kpee nse ase ke n naa tɔwe mu ye, Nse, n waa lbwaare ye fu alibi. ¹⁹ Imu sɔ n man bila dagaa gbaa fɛɛ fu tu me ye fu-bii, taa me waa fɛɛ fu adɔɔpu mu tɔ ɔku.’ ²⁰ Kanɛn sɔ o kɔsɔ yii sɔ bwii ɛɛ ba mu-se ase.

“Amaa saɲa mu nu ɔ dan san ɔ bu kata ye kewu mu, mu-se wu mu,

nu o wu mu kɔweɛ. Nu ɔ sɛle naa gyaɲa mu-bii mu, nu o baari mu tɔ.

²¹ “Nu kebii mu tɔwe mu-se ye, ‘Nse n waa lbwaare ye fu alibi. Nu n man bila dagaa gbaa fɛɛ fu tu me ye fu-bii.’

²² “Amaa nu mu-se tɔwe mu ayaafɔle ye, ‘Fan waa bilen! Fan taa kɔta kpare ba bun mu, fan lee kepini ba waa mu kɔbaa-bi tɔ, ke fan waa mu asɔbita. ²³ Ke fan naa kɔta naate bonbi-nyɛnsa mu ba mɔɔ ke a gyii, ke a kyaa gyii anɛ ansi. ²⁴ Lu fɛɛ mi kebii-nyɛnsa-bii numu daa wu nun, nu o bwii kyini, ɔ fɔyɛ nun, nu n bwii benti mu.’ Tɔtɔ nu ba piili beɛ gyii bamu ansi.

²⁵ “Saɲa maa tɔ mu yege obii bilisa ase mu bu ndɔɔ tɔ. Maa lu ndɔɔ ɛɛ ba nu o be tiri kewu tɔ mu, o nu ulɔn ye kakyaa i maa kpira mu-se kɔkpaara sɔ. ²⁶ Imu sɔ ɔ tu mu-se ayaafɔle mu tɔ ɔku, nu ɔ taase mu kutɔ mu nu ku waa. ²⁷ Nu ɔ lee kɔnɔ ye, ‘Fu-supu i bwii ba, nu fu-se mɔɔ mu naate bonbi-nyɛnsa mu. Lu fɛɛ fu-supu bwii ba kewu ye kumu nkpa ye alanfiya.’

²⁸ “Tɔtɔ nu ɔdaa mu nyɛ agbɔ ye ɔ man bila ye o loo kɔkpaara sɔ. Kanɛn sɔ mu-se lu kpee naa tɔwe waa mu ye o loo ba. ²⁹ Amaa ɔ lee mu-se kɔnɔ ye, ‘Ku! Nsu numu kpini n maa sun fu fɛɛ kɛnyɛ. Nu n man kina fu kɔnɔ kunu. Mɛne kutɔ nu fu puɛta sa me? Fu man sa me halɛ kabwu gbaa ke maa me kyemɛne ana a mɔɔ gyii anɛ ansi. ³⁰ Amaa fu kebii-nyɛnsa numu mu nu ɔ naa nyita fu kapatɛye lu akyɛ gyaga sɔ, nu ɔ naa bwii ba kewu mu, fu mɔɔ naate bonbi-nyɛnsa sa mu.’

³¹ “Nu ɔse mu lee kɔnɔ ye, ‘Mi-bii, fu bu me ase nfu saɲa kumaa, nu kutɔ kumaa mu nu n sɔ mu gye fu lee nun. ³² Imu sɔ yege i waa anɛ ɔkɔn ke a kyaa gyii anɛ ansi, lu fɛɛ fu-supu numu daa wu nun, nu o bwii kyini, ɔ fɔyɛ nun, nu n bwii benti mu.’ ”

16

Okusɔpɔ Mv Nu Mu Ansi A Tin Mv Kɔnasan

¹ Yesu tɔwe mv abɔlapɔ ye, “Atɔ wuya kv ɪ kyɪna ɔ bv tɔ nu ɔ sv ɔkusɔpɔ mv nu ɛe kv mv kapatɪye sv. Nu atɔ wuya mv nu fɛe ɔkusɔpɔ mv ii nyita mv kapatɪye. ² Imv sv ɔ tu mv nu ɔ taase mv ye, ‘Mɪne asɪn nu n nu n lu fv sv fale? Taa me kapatɪye mv nu n taa waa fv kɪbaa tɔ mv kpini bɪya me, ke fv karage umv kɔnɔ sa me, lu fɛe fv man bila ye fv kv me kapatɪye sv.’

³ “Nu ɔkusɔpɔ mv fe nfeere ye, ‘Nbuɪnbu nene nu n biti n waa? Me-nyirɪpe u kɔle mi kusun ɛe lu me ase, nu n man bulɔn ke n waa kase kukuu kusun, nu ɪ sv me ipeeli ye n naa kɔle. ⁴ N nyi kanan mv nu n biti n waa nu kusun mv kv kan lu me kɪbaa tɔ mv, asa bee biti ba kɔle me bamv akpaara sv.’

⁵ “Imv sv ɔ tu mv-nyirɪpe ako wuya ana nu ɔ taase ɔgyankpaapu mv ye, ‘Me-nyirɪpe kuko afine nu fv sv?’

⁶ “Nu ɔ lee kɔnɔ ye, ‘N sv kuko olifu nfo galɔn alifa aburuwa.’

“Nu ɔkusɔpɔ mv tɔwe mv ye, ‘Kɔle fv ɔwɔle, ke fv kyɪna bilen ke fv kyɔrɔɔ ana.’

⁷ “Nu ɔ taase ɔnyɔsapv mv ye, ‘Afine kuko nu fv sv?’ Nu ɔ lee kɔnɔ ye, ‘Akyembee ɪbɔɔta kagbɪn kulɔn.’

“Nu ɔ tɔwe mv ye, ‘Kɔle fv ɔwɔle ke fv kyɔrɔɔ aduburuwa.’

⁸ “Atɔ wuya mv ba yɪn ɔkusɔpɔ mv nu mu ansi ɪ tin fɛe maa sv kanyaasin. Lu fɛe kanɪn nu dulinyaa numv tɔ asa ba sv kensi tin kɪkyɔ bee waa asa ɪ kyɔ kanan mv nu lbwaare asa ba sv bee waa asa mv.” ⁹ Nu Yesu kyaga sv tɔwe ye, “Fan taa fane dulinyaa tɔ atɔ kye asa tɔ biti akyemɪne sa fane n-yu, nu ɪ kan ba fɛe atɔ mv saɲa ɪ kyɔn mv, lbwaare ii biti ɔ kɔle fane ba nkpa kakpaa tɔ.

¹⁰ “ɔmv nu ee gyii kesintin atɔ gberɛ sv mv, ɔ bila ee gyii kesintin atɔ kɪkyɔ sv. Nu ɔmv nu o mee

gyii kesintin atɔ gberɛ sv mv, kanɪn maa nu ɔ mee ye o gyii kesintin atɔ kɪkyɔ sv. ¹¹ Imv sv nu fu mee gyii kesintin dulinyaa atɔ sv mv, anɪmv ii biti ɔ taa lbwaare kuwura-gyii mv atɔ mv nu ɪ man sv ɔkaa mv waa fv abaa tɔ? ¹² Nu fv mee gyii kesintin ɔkv kapatɪye sv mv, lbwaare mee ye sa fv mv atɔ mv nu ɔ da ye ɔ sa fv mv.

¹³ “Kɪyaafɔle kulɔn mee taale sun anyirɪpe anyɔ. Nu ɪ kan ba kanɪn mv, ee biti o kisi ɔkv ke ɔ ba ee biti ɔkv, abee ee biti ɔ baa ee sun ɔkv ke o kina ɔkv. Fen mee taale sun lbwaare ye afulee.”

Yesu Kaapu asa aku

(Matiwu 11:12-13, 5:31-32; Maki 10:11-12)

¹⁴ Farasii abi mv nu bee biti afulee gaa ba maa nu unumv kpini mv, ba gbɛɛɛ Yesu. ¹⁵ Nu ɔ tɔwe bamv ye, “Fane banumv ɪ gye asa mv nu fen waa fɛe fane ɪkpa ɪ kyiigi asa ansi tɔ, amaa lbwaare nyi kanan mv nu fane nkɔlɔ tɔ i du. Lu fɛe kvɔtɔ mv nu kv gye kvɔtɔ kpare asa ansi tɔ mv, kv gye kvɔtɔ kisisa sa lbwaare.

¹⁶ “Ba tɔwe lbwaare Asɪnkyan yɪlasa mv nu ɪ gye Mosesi nbara ye lbwaare atɔwɛpɔ mv kɪkaapu naa fv Gyɔn saɲa. Lu kanɪn saɲa maɲa ɪ sv ii kpee mv, ba tɔwe asɪn danbirasa lu lbwaare kuwura-gyii mv sv, nu ɔkumaa numv kpan mv n-yu ee loo tɔ. ¹⁷ Ii biti ɪ baa ɪ buɔɔ sa svsv ye kase ɪ maa nyaa, ɪ kyɔ fɛe lbwaare nbara mv pii ɪ maa lu tɔ.

¹⁸ “ɔkumaa mv nu o kina mv-ka nu ɔ naa kili ɔkyu kv mv, o nyita kekili, nu ɔnyɪn mv nu o kili ɔkyu mv nu mu-kuli kina mv mv gbaa ɔ kɔle ɔkv mv-ka.”

Atɔ Wuya Kv Maa Lasarusi

¹⁹ Nu Yesu kyaga sv tɔwe ye, “Afulee wuya kv ɪ kyɪna ɔ bv tɔ. Kake kumaa ee bun atɔ bunsu danbirasa fɛe agoo maa kente, yege ee gyii mv n-yu kake kumaa. ²⁰ Odibapu kv gbaa kyɪna ɔ bv tɔ, nu bee tu mv ye Lasarusi mv nu mv n-yu sv kpini, ɪ sv ɪlɔ. Nu kake

kumaa bɛɛ sɔla mu ba bɛɛ yɪla ato wuya numu kebunɔ. ²¹ Nu ee biti fɛɛ ɔ daa nye agyito mu nu i lu ato wuya mu teeburi su i tiye kase mu gbaa gyii. Halu igyoonɔ gbaa bɛɛ ba bee nyita mu ilo mu to.

²² "Sana ku to mu odibapu mu be wu, nu lbwaare nbɔɔ ba taa mu kpee lbwaare nyimisa Abraham ase sɔsu. Ato wuya mu gbaa be wu nu ba pula mu. ²³ ɔ naa loo sitaane fulɔn to yege ɔ bu awurufɔ to. O diyaa mu ansi mu, o wu Lasarusi maa tɛ Abraham ase kata-kata. ²⁴ Imu su, ɔ tu mu ye, 'ɔse Abraham, wu mɛ kɔwɛɛ ke fu sun Lasarusi ke ɔ taa mu kibaa-bi nyɔ nkyu to, ke ɔ taa ba yuula mɛ kanandɔlɔ, lu fɛɛ n gyii awurufɔ fulɔn numu to.'

²⁵ "Amaa Abraham lɛɛ kɔnɔ ye. 'Mi-bii, nyinji fɛɛ sana mu nu fu kyina fu tɛ nkpa to kase su mu fu nye ato danbirasa nu Lasarusi mɔɔ nye ato libi, amaa nbunbu mu ee gyii ɔkɔn yege fɛɛ fii gyii awurufɔ.

²⁶ Inumu kpini kamaa mu, kikyɔbɔɔ lala ku ki de ana fane nsana, nu ɔkumaa mu nu ee biti ɔ lu nfu kpee fane ase mu mɛɛ ye ɔ taale, nu ɔku mɛɛ taale lu fane ase ba anɛ ase nfu.'

²⁷ "Nu ato wuya mu lɛɛ kɔnɔ ye, 'Kanin bire mɛ-se n kule fu nun, sun Lasarusi o bwii kpee mɛ-se kɪkpaara su. ²⁸ Lu fɛɛ, n su mi-supu ana anuu. Yege ɔ naa da bamu amu to ke ba man ba katɪn mu nu n bu n gyii awurufɔ fale.'

²⁹ "Abraham lɛɛ kɔnɔ ye, 'Mosesi nbara ye lbwaare atɔwɛpu kɪkaapu mu i bu bamu ase, be taale nu lu imu to.'

³⁰ "Nu ɔ towe ye, 'Ayee, mɛ-se Abraham, nu ɔku kan lu lewu to naa towe bamu mu, bee biti ba yege alibi kiwaa.'

³¹ "Nu ɔ towe mu ye, 'Ba kan ba man nu Mosesi nbara ye lbwaare atɔwɛpu kɪkaapu mu, halu nu ɔku kan kyinji lu lewu to gbaa kpee bamu ase mu, ba mɛɛ ye ba kɔɔle mu gyii.' "

17

Alibi Asɪn

(Matiwu 18:6-7, 22-23; Maki 9:42)

¹ Nu Yesu towe mu abulapu ye, "I waa nene, ato mu nu i yege nu nyimisa i waa alibi mu ii biti i ba. Amaa ɔsa mu nu ii biti i bɔla mu su ke i ba mu, mu laaku. ² Fɛɛ nu mu kusu butɛ i gye ye, ba taa kubuu lala nmina mu ɔbule to naa tuu ɔpu to gbaa mu, i bɔ sa mu fɛɛ i maa bɔla mu su nu nbii wuribi numu ɔku naa waa alibi. ³ Imu su fan baa fan da fane n-yu su. Nu fu-supu kan waa fu alibi mu taase mu, nu ɔ kan nu mu n-yu kase mu, ke fu taa mu alibi kɛɛ mu. ⁴ Nu ɔ kan waa fu alibi lu isunɔ kake kulɔn, nu ɔ kan nu mu n-yu kase ba towe fu lu isunɔ ye, 'N man waa danbirasa mu,' taa mu alibi kɛɛ mu."

Kikɔɔle-gyii Asɪn

⁵ Nu asunpu mu ba towe ɔnyurɛ ye, "Tii anɛ kikɔɔle-gyii su ke ki nye akyɔ."

⁶ Nu ɔnyurɛ lɛɛ kɔnɔ ye, "Nu fan kan fan su kikɔɔle-gyii pii fɛɛ gowa abi gbaa mu, fen taale towe oyu lala numu ye, 'Faa fu ilin kpini fii kyii naa yii ɔpu to,' ke i nu fane ase.

⁷ "Nu fɛɛ fane ɔku su kɪyaafɔle nu ɛɛ dɔɔ abɛɛ ɛɛ ku nbulɔpu su mu, nu ɔ kan lu ndɔɔ to ba mu, fu dan taale towe mu ye, 'Waa bilen ke fu ba kyina gyii?' ⁸ Ayee! Fii biti fu towe mu ye, 'Dɪnɔ mɛ kalaatɔpwe agyito ba yii mɛ ke n gyii ke n nuu. N kan lɔwe mu, ke ngbaa fu, fu naa gyii ke fu nuu.' ⁹ Imu su i tiri fɛɛ ɔ fwaala kɪyaafɔle mu kutɔ mu nu ɔ towe ye ɔ waa sa mu abɛɛ? ¹⁰ Kanin manɔ nu fane gbaa fane, nu fan kan waa kutɔ kumaa mu nu lbwaare towe fane ye fan waa mu, fan towe ye, 'An gye lbwaare ayaafɔle mu nu a man su kyaare, an dan waa kutɔ mu nu i dagaa a maa waa mu nun.' "

Yesu Kye Abootipu Kudu

¹¹ Sana mu nu Yesu ii kpee Gyerusalem mu, ɔ bɔla Samariya ye Galile usuwɔle ngyanɛ nun. ¹² Maa kpee kadɛ-bi ku su mu, ɔ gyanɔ

anyin kudu nu bɛɛ lɔ kibootoo. Nu anyin mu ba yile kata, ¹³ nu ba kuusi kenken ye, “Ɔnyiripe Yesu, wu anɛ kɔwɛɛ.”

¹⁴ Yesu maa wu bamu mu, nu ɔ tɔwɛ bamu ye “Fan taa fane n-yi naa kaapu aseepu.” Ba maa kpee mu nu ba nye alanfiya. ¹⁵ Bamu tɔ ɔku, maa wu fɛɛ ɔ nye alanfiya mu, o bwii ba ee kuusi kenken ɛɛ yiɛn lbwaare. ¹⁶ Nu o be muɲa Yesu ayaa tɔ, nu ɔ fwaala mu lu kutɔ mu nu ɔ waa sa mu mu su. Nu kanin kanyin maɲa gye Kasamariya-nyin nin.

¹⁷ Nu Yesu taase ye, “Man gye asa kudu i nye alanfiya. Fɛne nu asansa akpanɔ mu ba bu? ¹⁸ Mɛne su nu kadɛndɛmandɛ numu nkɔn i taale bwii ba fwaala lbwaare?” ¹⁹ Nu ɔ tɔwɛ mu ye, “Kɔsu nate, fu kikɔɔle-gyii ki yege nu fu nye alanfiya.”

Ibwaare Kuwura-gyii Mu Ki Ba (Matiwu 24:23-28, 37-41)

²⁰ Saɲa ku nu Farasii abi ba taase Yesu ye, “Kake mɔɔ nu lbwaare kuwura-gyii mu kii biti ki ba?” Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, “lbwaare kuwura-gyii mu fɛn mɛɛ ye fan taa fane ansi wu ki maa ba. ²¹ Nu ɔku mɛɛ ye ɔ taale tɔwɛ ye, ‘Ki kumu ndee’ abɛɛ ‘ki bu fale’. Lu fɛɛ lbwaare kuwura mu ki bu fane tɔ.”

²² Nu Yesu tɔwɛ mu abulapu mu ye, “Saɲa ku ii biti ɔ ba, nu fen biti fɛɛ fan wu mɛ, Daadimaadi Obii-nyinsa mu mɛ nke mu kuku, amaa fan mɛɛ ye fen wu. ²³ Nu asa bee biti ba tɔwɛ fane ye, ‘Mu i bu fale mu’ abɛɛ ‘Mu ndee’. Amaa fan man waa fan buu bamu. ²⁴ N tɔwɛ fane unumu lu fɛɛ, mɛ, Daadimaadi Obii-nyinsa kibwii ba mu, ii biti i baa i du nin fɛɛ bulayi maa gyii isɛɛ nmanɛ sɔsu lu kibaafɔn numu naa lu kibanban numu. ²⁵ Amaa i dagaa fɛɛ n gyankpaa wu awɔrɔfɔ gaa, ke kɔnaana numu tɔ abi ba kina mɛ.

²⁶ “Fɛɛ kanan mu nu i waa anɛ naana Nowa saɲa mu, kanin nu ii biti i waa mɛ, Daadimaadi Obii-nyinsa kibwii ba saɲa mu gbaa. ²⁷ Anɛ naana Nowa saɲa mu, asa

ba kyina bee gyii yege bee nuu, bee kili naa fu kake mu nu anɛ naana Nowa loo ɔkɔli mu tɔ. Nu nkyu i ba muuri bamu kpini.

²⁸ “Kanin nu i waa Loti saɲa mu, asa ba kyina bee gyii yege bee nuu, bɛɛ fɛ yege bɛɛ sɔɔ, bee duu yege bɛɛ pɔyi. ²⁹ Amaa kake mu nu Loti lu Sodom kade tɔ mu, nu fulɔn ye kuduri lu sɔsu ba diyɛ bamu kpini.

³⁰ “Kanin nu ii biti i waa kake mu nu mɛ, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n biti n lɛɛ mɛ n-yi kaapu mu.

³¹ Kanin kake maa nu ɔku kan ɔ bu kewusunɔ mu, nu mu atɔ a bu kikpaara mu su mu, ɔ man bila kpee kikpaara su naa taa atɔ. Kanin i gye sa ɔmu nu ɔ bu ndɔɔ tɔ mu, ɔ man bila bwii kpee kewu ke ɔ naa taa kutɔ ku. ³² Fan nyinji Loti mu-ka.

³³ Ɔkɔmaa mu nu ee biti fɛɛ ɔ mɔlige mu gbaa-gbaa mu nkpa mu, ii biti i lu mu abaa tɔ. Nu ɔkɔmaa mu nu ɔ taa mu nkpa sa lu mɛ su mu, ee biti ɔ nye kumu. ³⁴ Kanin kagyanbwe maɲa mu, asa anyɔ bee biti ba baa ba dɛ kalan kulɔn su, ke lbwaare ɔ taa ɔku yege ɔku. ³⁵ Akyu anyɔ bee biti ba baa bɛɛ kɔyi atɔ, ke lbwaare ɔ taa ɔku yege ɔku. ³⁶ Anyin anyɔ bee biti ba baa bee sun kusun ndɔɔ tɔ, ke lbwaare ɔ ba taa ɔku yege ɔku.” ³⁷ Nu abulapu mu ba taase Ɔnyiripe Yesu ye, “Fɛne nu ii biti i waa.” Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, “Katun kumaa mu nu belɛnbuni bu mu, tɔtɔ nu agyinbwii gbaa ba ba gyanɛ.”

18

Kɔnasan Lu Okulapu-kyu Ye Asin Ogyipu Ku Su

¹ Nu Yesu bɔ mu abulapu kɔnasan mu nu ki kaapu bamu fɛɛ, ba ba bɛɛ kule kabwaare kule saɲa kumaa, ke ba man yege bamu n-yi nnyɔ bamu. ² Nu ɔ tɔwɛ bamu ye, “Asin ogyipu ku i bu kade kuku su, nu ɔ man sile lbwaare nu ɔ man taa nyimisa ti sehn. ³ Nu okulapu-kyu ku gbaa bu kade maɲa tɔ, ɔ maa su ɛɛ ba asin ogyipu mu ase ɛɛ kule mu ye, ‘Kye mɛ tɔ ke n gyii biri mɛ

dɔn ana.' ⁴ I kyɛɛɛ gaa nu ɔ mɛɛ waa sehn ɛɛ sa mu. Amaa kamaa to mu, asin ogyipu mu towe waa mu n-yu ye, 'I gye kesintin fɛɛ man sile lbwaare nu man taa nyimisa tu sehn. ⁵ Amaa lu kitintin mu nu okulapu-kyu numu i tintin mɛ fale su mu, n biti n ku ke n taa mu kesintin sa mu. Man gye kanun mu kɔba mu nu ɛɛ ba nfu fale, ii biti i kan sa mɛ kɔlɔ.' "

⁶ Nu Onyiripe Yesu towe ye, "Fan nu kutɔ mu nu asin ogyipu mu nu o mee gyii kesintin mu gbaa towe? ⁷ Nu i gye kanun bire mu, mine i waa nu lbwaare mɛɛ ye o gyii kesintin sa bamu nu ba gye mu lee mu, nu bee su bee tu mu kakyɔwape ye kagyanbwe? Abɛɛ ee biti ɔ kyaga su ee kina? ⁸ N towe fane kesintin ye, lbwaare ii biti ɔ ku su bilen-bilen fɛɛ ɔ taa bamu kesintin sa bamu. Amaa sɔja mu nu mɛ, Daadimaadi Obii-nyinsa n kan ba mu, n biti n nye bamu nu ba kɔle mɛ gyii kase su?"

Kɔnasan lu Kafarasii-nyin Ye Lenpoo ɔkɔlepu su

⁹ Nu Yesu bila bɔ kɔnasan numu sa asa mu nu bee ku fɛɛ bamu ukpa i kyiiigi, yege bee ku ɔkɔmaa numu kɔyan. ɔ towe ye, ¹⁰ "Asa anyɔ aku ba kpee kabwaare-sunkpa aye ba naa kule lbwaare. Bamu to ɔku gye Kafarasii nin, nu ɔku mɔɔ gye lenpoo ɔkɔlepu. ¹¹ Nu Kafarasii-nyin mu yile mu kukwu kule lbwaare ɛɛ yin mu n-yu ye, 'lbwaare, n fwaala fu gaa fɛɛ maa n man du fɛɛ asa mu nu ba san mu, n mee yuuri, abɛɛ n mee puni asa abɛɛ n man gye ɔsa mu nu n nyita kekili abɛɛ n man du fɛɛ lenpoo ɔkɔlepu mu nu ɔ yile nfu fale. ¹² N nmina kɔnɔ nke nnyɔ, nke nsunɔ kɔmaa to, nu n barige mɛ atɔ to ntun kudu, nu n taa ketun kulɔn n sa fu.'

¹³ "Amaa lenpoo ɔkɔlepu mu bire yile kata ye mu. Nu ɔ man diyaa mu ansi ku sɔsu, amaa ɔ taa mu kɔbaa gyaga mu kɔkɔlɔ su towe ye, 'lbwaare, alibi ɔwaapu i gye mɛ, wu mɛ kɔwɛɛ.' ¹⁴ Ba bwii kpewu. Amaa

n towe fane kesintin fɛɛ, lenpoo ɔkɔlepu mu i gyii asu lbwaare ase, man gye Kafarasii-nyin mu. Imu su fane ɔkɔmaa mu nu ɔ kɔsaa mu n-yu sɔsu mu, lbwaare i biya mu kase, nu fane ɔkɔmaa mu nu ɔ biya mu n-yu kase mu, lbwaare i kɔsaa mu sɔsu."

Yesu waa Nbi Mv Kusee (Matiwu 19:13-15; Maki 10:13-16)

¹⁵ Tutɔ nu asa aku gbaa ba su bamu nbii wuribi bee ba Yesu ase, ke ɔ taa mu abaa gyaga bamu su. Mu abulapu mu ba maa wu kanun mu, ba gya bamu. ¹⁶ Amaa Yesu tu nbii mu ba mu ase nu ɔ towe ye, "Fan yege nbii mu ba ba mɛ ase, ke fan man tii bamu ɔkpa. Lu fɛɛ banumu fale daa kudubi nu lbwaare kuwura-gyii mu gye bamu lee. ¹⁷ N towe fane kesintin ye, ɔkɔmaa mu nu ɔ mɛɛ ye ɔ kɔle lbwaare kuwura-gyii fɛɛ kebii mu, ɔ mɛɛ ye o loo kumu to."

Yesu Maa Atɔ Wuya Kv (Matiwu 19:16-30; Maki 10:17-31)

¹⁸ Nu Gyiwu abi ɔgyankpaapu ku taase Yesu ye, "ɔkaapupu danbirasa, mine nu n biti n waa ke n nye nkpa kakpaa?"

¹⁹ Nu Yesu taase mu ye, "Mine su nu fu tu mɛ ye ɔdanbirasa? ɔku man gye ɔdanbirasa, amɔɔ lbwaare nkɔn. ²⁰ Fu nyi lbwaare nbara asin mu nu kaapu ye, 'Man nyita kekili, man mɔɔ nyimisa, man kan yuuri, man waa nyama yilepu antɔjesa wuya, ke fu taa beɛɛɛ sa fu-se ye fu-nyi?' "

²¹ Nu ɔnyin mu lee kɔnɔ ye, "N buu nbara unumu kpini lu mi kibii to."

²² Yesu maa nu kanun mu, ɔ towe mu ye, "I san fu kutɔ kulɔn. Naa fe kutɔ kɔmaa mu nu fu su ke fu taa afulee mu sa atiripu, ii biti i yege fu bilinjɔ atɔ wuya sɔsu. Ke fu ba buu mɛ."

²³ Amaa maa nu fale mu, i kɔ mu. Lu fɛɛ ɔ gye atɔ wuya gaa. ²⁴ Nu Yesu ku mu kyiiim, towe ye, "I biti i baa i bulɔn sa atɔ wuya ana fɛɛ ba

yegε bamu n-yu ke ba buu lbwaare kuwura-gyii mu kikaapu. ²⁵ Kesintin ii biti i baa i buroo sa nyooma fee o taale loo baasa obo to bule, i kyoo fee ato wuya maa yegε mu n-yu ke o buu lbwaare kuwura-gyii mu kikaapu."

²⁶ Nu bamu nu ba nu mu ba taase ye, "Kanin bire animu u taale nye kamolige?"

²⁷ Nu Yesu lee konoo ye, "Kuto mu nu nyumisa mee taale waa mu, lbwaare bire ee taale waa."

²⁸ Nu Pita towe mu ye, "Ku! An yegε kuto kumaa nu an baa an buu fu fale!"

²⁹ Nu Yesu towe bamu ye, "N towe fane kesintin fee, okumaa mu nu o kusu yegε kewu abee mu-ka abee mu-daa ana ye asupu abee akubgeru abee mu-bii ana lu lbwaare kuwura-gyii kikaapu mu su mu, ³⁰ ee biti o nye fale ato gaa, nbunbu kakyina numu to ye nkpa kakpaa mu nu ii biti i ba kumaa to mu?"

Yesu Towe Mu Kelewu Ye Mu Kyinji Asin

³¹ Saŋa ku Yesu taa abulapu kudu anyoo mu lu ukaa su, nu o towe bamu ye, "An kpee Gyerusalem ke kuto kumaa mu nu lbwaare atowepu mu ba kyuroo yila lu me, Daadimaadi Obii-nyinsa su mu i ba to. ³² Bee biti ba lee me sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu ke ba waa me yereyerε, ke ba saale me, ke ba tso nkyole wurige me su, ke ba taa awulibi tije me ke ba moo me. ³³ Ke umu kake sasapu mu ke n bwii kyinji ba nkpa to."

³⁴ Amaa abulapu mu ba man nu umu kase. Lu fee asin mu kase baala bamu su, nu ba man nyi kuto mu nu ee towe mu.

Yesu kye okoolεpu gyaatanapu

³⁵ Yesu maa tiri Gyeriko to mu, yegε gyaatanapu ku te okpa ase ee kole ato. ³⁶ Maa nu asa damante ba maa kyun mu, o taase ye, "Mune u waa?" ³⁷ Nu ba towe mu ye, "Yesu

Kanasareti-nyin mu i kyun kanin manja."

³⁸ Nu o kuusi tu ye, "Yesu, Owura Dawidi kanaana-bii, wu me kwee!"

³⁹ Nu asa mu nu ba bu Yesu ansi to mu, ba gya mu ye o bun mu konoo su, amaa o dan san o maa su ee kuusi kenken ye, "Owura Dawidi kanaana-bii, wu me kwee!"

⁴⁰ Nu Yesu yle nu o sa konoo ye ba taa mu biya mu. Maa tiri mu to mu, Yesu taase mu ye, ⁴¹ "Mune nu fii biti fee n waa sa fu?"

Nu o lee konoo ye, "Onyiripe, n biti fee mi ansi i bila bugi."

⁴² Nu Yesu towe mu ye, "Fu ansi i bugi! Fu kikoole-gyii ku yegε nu fu nye alanfiya." ⁴³ Opula manja to mu ansi i bila bugi nu o buu Yesu, yegε ee yin lbwaare. Nu asa mu kpini ba maa wu kanin mu, ngbaa bamu ba yin lbwaare.

19

Yesu maa Lenpoo okoolεpu Sakiyosi asin

¹ Yesu loo Gyeriko kade to bola ee kyun. ² Onyin ku kyina o bu toto mu kitu i gye Sakiyosi. O kyina o gye lenpoo akoolεpu obilisa nin, nu o gye ato wuya. ³ O kyina ee biti o wu Yesu ye mu ansi, amaa maa gye nyumisa dee su mu, o man taale, lu sakyoo mu su. ⁴ Imu su o sile kpee ansi to naa dii oyu ku ke o nye wu Yesu, lu fee toto su nu Yesu ii biti o bola.

⁵ Yesu maa fub opula manja mu o ku sasu wu mu, nu o towe mu ye, "Sakiyosi, kpilige ba bilen. N biti n soge fu aye ndaga." ⁶ Imu su nu o kpilige bilen taa kinsi gyii waa mu nsa-nsa.

⁷ Asa ba wu umu nu ba piili bee kolite ye, "O kpee naa soge alibi owaapu su."

⁸ Amaa Sakiyosi kusu yle nu o towe Onyiripe Yesu ye, "Ku Onyiripe, n biti n barige me kapatye to kinyo, ke n taa kibaafon sa atiripu. Nu n kan koolε afulee lu oku ase i kyoo kanan mu nu i dagaa

fɛɛ n kɔɔlɛ mɔv, n biti n ka mɔv kanɪn kɔkɔ maŋa kɪlɪ kɪnaa.”

⁹ Nɪ Yesu tɔwɛ mɔv yɛ, “Kamɔlɪgɛ kɪ ba fɔv ayɛ ndaga, lɪ fɛɛ ngbaa fɔv, fɔv gye Abraham kanaana-bii nɪn. ¹⁰ Lɪ fɛɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mɔv n ba nɪn yɛ n ba biti kɛ n mɔlɪgɛ bamɔv nɪ ba fɔyɪ.”

*Ayaafɔlɛ Danbirasa Anyɔ
Yɛ Kɪyaafɔlɛ Ɔwɔlɛgyɔpɔ Mɔv
(Matiwu 25:14-30)*

¹¹ Saŋa mɔv nɪ bɛɛ san bee nu fale asɪn mɔv, nɪ ɔ maa tiri Gyerusalem tɔ mɔv, asa mɔv ba fɛ nfɛɛrɛ fɛɛ ɪbwaarɛ kuwura-gyɪi mɔv kii biti ki piili opula tɔ, ɪmɔv sɔ ɔ bɔ bamɔv kɪŋasan ¹² yɛ, “Ɔsa kpare kɔv i kpee kata-kata kadɛ kɔv, ɔ naa gyɪi kuwura kɛ o bwii ba. ¹³ ɪmɔv sɔ ɔ tɪ mɔv ayaafɔlɛ kudu nɪ ɔ sa bamɔv ɔkɔmaa nɪmɔv afulee mɔv nɪ i budu, nɪ ɔ tɔwɛ bamɔv yɛ, ‘Fan taa kanɪn afulee maŋa sun kusun naa fɔv saŋa mɔv nɪ n biti n bwii ba.’

¹⁴ “Amaa ɔsɔwɔlɛ mɔv sɔv asa ba kisi mɔv, nɪ ba sun gya mɔv sɔv naa tɔwɛ katɪn mɔv nɪ ee kpee mɔv owura lala mɔv yɛ, ‘A mɛɛ biti ɔnyɪn nɪmɔv o be gyɪi anɛ sɔv kuwura.’

¹⁵ “Tɔtɔ abɪlɪsa mɔv ba bun mɔv kuwura birɛ, nɪ o bwii ba kewu. Nɪ o sun tɪ mɔv ayaafɔlɛ mɔv nɪ ɔ taa afulee mɔv sa bamɔv mɔv, kɛ o wu tɔnɔ mɔv nɪ ba nyɛ lɪ kanɪn afulee maŋa sɔv.

¹⁶ “Ɔgyankpaasa mɔv ba tɔwɛ yɛ, ‘Ɔnyɪrɪpɛ, fu afulee mɔv, ɪ kɔvge kanɪn ɪlɪ kudu tii sɔv’.

¹⁷ “Nɪ mɔv-nyɪrɪpɛ mɔv tɔwɛ mɔv yɛ, ‘Nsa yɛ kusun, mɛ kɪyaafɔlɛ danbirasa. Lɪ kanan mɔv nɪ fɔv taalɛ gyɪi atɔ pii nɪmɔv sɔv yɛ kesintin mɔv, n taa ndɛ kudu waa fɔv kɪbaa tɔ yɛ fɔv kɪ sɔv.’

¹⁸ “Ɔnyɔsɔpɔv mɔv ba tɔwɛ yɛ, ‘Ɔnyɪrɪpɛ fu afulee mɔv i bwii kɔvge ɪlɪ kunuu tii sɔv.’

¹⁹ “Nɪ mɔv-nyɪrɪpɛ lɛɛ kɔnɔ yɛ, ‘N taa ndɛ nnuu waa fɔv kɪbaa tɔ yɛ fɔv kɪ sɔv.’

²⁰ “Nɪ mɔv kɪyaafɔlɛ kɔv gbaa ba tɔwɛ yɛ, ‘Ɔnyɪrɪpɛ, fu afulee ndɛɛ. N taa kɪmɔv ŋmina kikyibi tɔ taa yɪlɪ

katɪnkɔv. ²¹ N sɪlɛ fɔv nɪn, lɪ fɛɛ fɔv asɪn ɪ bulɔn gaa. Nɪ fɪ taa kɔtɔ mɔv nɪ kɪ man gye fɔv lɛɛ, nɪ fɪ kpa atɔ mɔv nɪ man gye fu i duu.’

²² “Mɔv-nyɪrɪpɛ mɔv lɛɛ kɔnɔ yɛ, ‘Fɔv gye kɪyaafɔlɛ kumu tɔ ɔlɔn wuya. Fɔv gbaa-gbaa fɔv kɔnɔ tɔ asɪn nɪ n biti n taa talɛ fɔv. Fu nyɪ fɛɛ mɛ asɪn ɪ bulɔn, nɪ n taa atɔ mɔv nɪ ɪ man gye mɛ lɛɛ, nɪ n kpa atɔ mɔv nɪ man gye mɛ i duu. ²³ Mɪnɛ ɪ waa nɪ fɔv man taa mɛ afulee maŋa naa yɪlɪ afulee ɔyɪlɛkpa kɛ ɪ kɔvge agyaga sa mɛ? Naafɔɔ n maa ba fale kɛ n ba kɔɔlɛ ɪmaa ɪmɔv agyaga.’

²⁴ “Nɪ ɔ tɔwɛ bamɔv nɪ ba yɪlɛ tɔtɔ mɔv yɛ, ‘Fan kɔɔlɛ afulee mɔv lɪ mɔv asɛ, kɛ fan taa sa ɔmɔv nɪ ɔ nyɛ ɪlɪ kudu tii sɔv mɔv.’

²⁵ “Nɪ ba tɔwɛ yɛ, ‘Ɔnyɪrɪpɛ, ɔ wɔlɪ nyɛ afulee mɔv nɪ i budu.’

²⁶ “Nɪ ɔnyɪrɪpɛ mɔv lɛɛ kɔnɔ yɛ, ‘N tɔwɛ fanɛ yɛ, ɔkɔmaa mɔv nɪ ɛɛ kɪ ɪmɔv nɪ ba taa waa mɔv abaa tɔ sɔv danbirasa mɔv, bee biti ba taa gaa tii mɔv sɔv. Amaa ɔmɔv nɪ ba man taa ɪkɔv waa mɔv abaa tɔ kpini-kpini mɔv, gberɛɛ kɔvmaa mɔv nɪ ɔ sɔv mɔv bee biti ba kɔɔlɛ lɪ mɔv asɛ.’ ²⁷ Amaa ɔnyɪrɪpɛ mɔv taa agbɔ tɔwɛ yɛ, ‘Bamɔv nɪ ba gye mɛ dɔn ana, nɪ be mee biti n maa gyɪi bamɔv sɔv kuwura mɔv, fan taa bamɔv ba mɔv mi ansi tɔ nɪfɪ.’ ”

*Yesu kyɪna kuruma sɔv loo
Gyerusalem fɛɛ Owura*

*(Matiwu 21:1-11; Maki 11:1-11;
Gyɔn 12:12-19)*

²⁸ Nɪ Yesu maa tɔwɛ ɪnɪmɔv lɔwɛ mɔv, ɔ gyankpaa kɔvɔv mɔv ee kpee Gyerusalem. ²⁹ Maa tiri Betifage maa Betani ndɛ mɔv nɪ ɪ bɔ Olifu kɪbɪ ɔbɔlɛ tɔ mɔv, o sun mɔv abɪlɔpɔ anyɔ nɪ ɔ tɔwɛ bamɔv yɛ, ³⁰ “Fan kpee kadɛ mɔv nɪ kɪ bɔ fanɛ ansi tɔ mɔv. Nɪ fan maa dan fen loo kɪmɔv tɔ mɔv, fen biti fan wu kekuruma-bon kɔv mɔv nɪ ɔkɔv man pɪta dii mɔv maa kyaa oyu. Fan Saŋɛ mɔv bɪya mɛ nɪfɪ. ³¹ Nɪ ɔkɔv kan taase fanɛ yɛ, ‘Mɪnɛ ɪ waa nɪ fen saŋɛ mɔv mɔv?’ fan tɔwɛ mɔv yɛ, ‘Ɔnyɪrɪpɛ mɔv ii biti mɔv.’ ”

³² Bamu nu Yesu sun mu, ba naa wu mu fee kanan mu nu o towe bamu mu. ³³ Ba maa saanje kuruma mu, mu wuya ana ba taase bamu ye, "Mune i waa nu fen saanje kuruma mu?"

³⁴ Nu ba lee kono ye, "Onyiripe mu ii biti mu."

³⁵ Ba taa mu ba sa Yesu, nu ba taa bamu ataa gyaga mu su. Nu ba kye Yesu to nu o dii kyina mu su. ³⁶ Maa kpee mu, asa ba taa bamu ataa to okpa to.

³⁷ Yesu maa tiri Gyerusalem opula mu nu okpa u kpilige to ii kpee Olifu kibu mu su mu, abulapu ye kubu damante ba piili bee kuusi bee yin lbwaare kinsigyi to lu adangana mu nu ba wu Yesu maa wula waa mu su.

³⁸ Bee towe ye, "lbwaare i waa Owura mu nu ee ba mu kitu to su mu kusee.

Keyuula ki bu susu. Nu bunyaa i dagaa lbwaare."

³⁹ Farasii abi aku mu nu ba bu sakyu mu to mu ba towe Yesu ye, "Okaapupu, towe fu abupu ye ba bun bamu nno su." ⁴⁰ Nu Yesu lee kono ye, "N towe fane ke fan nu fee, nu ba kan bun bamu nno su gbaa, halu abuu gbaa ii biti i kuusi."

Yesu su sa Gyerusalem abi

⁴¹ Ba maa tiri Gyerusalem to nu o wu kade mu, o su sa kumu asa.

⁴² Nu o towe ye, "Nu fan daa fan nyi okpa mu nu kii biti ki biya fane keyuula ndaga kake nimu mu, naafoo i buron. Amaa nbunbu fen mee ye fen wu okpa mu. ⁴³ Kakaaku ii biti i ba, ke fane akisipu ba kusu yile fane su, kyaaboo fane ke ba nyan fane lu fane abaafon kpini.

⁴⁴ Bee biti ba da fane kase, fane ye nbii mu nu ba bu fane ase kpini. Be mee ye ba yege fane opore kubuu kulon ki gyaga kumu birisa su. Lu fee saja mu nu lbwaare ba fane ase mu, fan man taale peese bu."

Yesu gya asa lu kabwaare-sunkpa aye

(Matiwu 21:12-17; Maki 11:15-19; Gyon 2:13-22)

⁴⁵ Nu Yesu loo kabwaare-sunkpa aye mu opula to, nu o piili ee gya bamu nu bee fe ato mu. ⁴⁶ O towe bamu ye, "Ba towe yila Asinkyan yilasa mu to ye, 'Me kikaara kii biti ki baa ki gye kabwaare-kole kikaara nun, amaa fan taa kumu biliji bamu nu bee yuuri olon su mu obaalakpa.' "

⁴⁷ Kake kumaa nimu ee kaapu kabwaare-sunkpa aye mu to, amaa lbwaare asepu bilisa ye nbara akaapupu ye asa mu to agyankpaapu bee biti fee ba moo mu. ⁴⁸ Amaa ba man taale nye okpa mu nu ba bola su ke ba waa kanin, lu fee asa mu kpini ba taa bamu n-yu mata mu bee nu mu ase.

20

Ba taase Yesu lu mu olon su (Matiwu 21:23-27; Maki 11:27-33)

¹ Nu i ba fee kakaaku Yesu bu kabwaare-sunkpa kasoroga to ee kaapu asa yege ee towe bamu asin danbirasa mu. Nu Asepu abilisa ye nbara akaapupu ye kade to abilisa gbaa ba tii su, nu ba ba mu ase. ² Nu ba taase mu ye, "Towe ane, animu olon su nu fu su fu waa ato nimu? Animu i sa fu olon manja?"

³ Nu Yesu towe bamu ye, "Ngbaa me n biti n taase fane asin ku ke fan lee me kono. ⁴ lbwaare kekyugyee mu nu Gyon gyee asa mu, ki lu susu nun abee ki lu asa ase?" ⁵ Nu bamu gbaa-gbaa bamu ba taa kumu su nfeere nu ba ye, "Nu an kan towe ye, 'Ki lu susu mu', ee biti o taase ye, 'Mune i waa su nu fan man kool gyii?' ⁶ Amaa nu an kan towe ye, 'I lu asa ase mu', asa mu kpini bee biti ba twu ane abuu, lu fee ba kool gyii fee Gyon gye lbwaare otowepu nun."

⁷ Imu su, ba lee Yesu kono ye, "An man nyi ntin mu nu Gyon kekyugyee mu lu." ⁸ Nu Yesu towe bamu ye, "Kanin bire, ngbaa me n mee ye n towe fane olon mu nu n su n waa inimu kpini."

Kijasan lu ahayupu kv su (Matiwu 21:33-36; Maki 12-1-12)

⁹ Nii Yesu bo bamu kinasan nimu ye, “Onyin ku doo wayin kudoo. Nii o taa hayu sa adoo ku, nu o kpee okpa naa kyereee. ¹⁰ Sana mu nu oyu mu abi kitie fu mu, nu kudoo wuya mu sun mu kyaafole, kpee ahayuru mu ase ye ba sa mu wayin oyu abi mu iku lu mu kudoo mu to. Amaa ahayuru mu ba dayi kyaafole mu bwiiyaa mu abaa kpan. ¹¹ Nii o bila bwii sun kyaafole pupwe, nu ba bila bwii dayi mu, waa mu ipeeli to, bwiiyaa mu abaa kpan. ¹² Nii o bila bwii sun osasapu, nu ba bila dayi larige mu, lee mu lu kudoo mu to.

¹³ “Inumu kamaa mu, kudoo wuya mu ye, ‘Nene nu n biti n waa? N biti n sun me kokolo to obii, akuto bee biti ba taa beereee sa mu.’

¹⁴ “Amaa sana mu nu kudoo mu ahayuru ba wu obii mu, ba taa nfeere mu su towe ye, ‘Onumu i gye kapatye ogyipu mu, fan yege a moo mu, ke ato mu a biliji ane lee.’ ¹⁵ Tuto nu ba lee mu lu wayin kudoo mu to nu ba moo mu.

“Nbiunbi, mine gbaa nu oyu kudoo wuya mu ii biti o waa ahayuru mu? ¹⁶ Kudoo wuya mu ii biti o ba moo ahayuru mu, ke o taa oyu kudoo mu sa aku.”

Nii asa mu ba maa nu fale mu ba towe ye “Ibwaare o taa kanin kpee kata.”

¹⁷ Nii Yesu ku bamu ansi to, taase bamu ye, “Asinkyan ylasa maa towe ye, ‘Kubuu mu nu apoyuru ba kina mu, kumu i ba biliji kibontombulonto kubuu kpare mu’ mu, nene nu u kaapu?”

¹⁸ Nii okumaa mu nu o tiye kubuu mana su mu, ee biti o gyayi to buriburi. Nii okumaa mu nu kubuu mu ki tiye mu su mu, ee biti o patieye to.”

Ba taase Yesu lenpoo kika sa Roma Owura lala (Matiwu 22:15-22; Maki 12:13-17)

¹⁹ Nii nbara akaapuru mu ye aseepu abulisa mu ba bu fee kinasan mu nu o bo mu i yii bamu

nin. Nii bee biti okpa ba kita mu opula mana to. Amaa ba sile asa mu.

²⁰ Yege abulisa mu ba taa bamu ansi yii Yesu su, nu ba lee apheeturu aku ye ba waa mu ansi su kidanbirasa. Bee fe nfeere fee bee biti ba nye Yesu kita lu mu asin towesa su, ke ba taa mu sa osuwule okusuru alulunpu. ²¹ Imu su apheeturu mu ba towe Yesu ye, “Okapuru, an nyi fee fu i towe nu fu kaapu kuto mu nu ki buron, nu fu mee meege to, amaa nu fu kaapu Ibwaare okpa mu kyekyee su. ²² Imu su i daaga fee a ka tuntu sa Roma Isuwule Owura lala Kayisa, abee a man ka?”

²³ Nii Yesu bu fee apheeturu mu bee da mu oto to nin, ke ba nye nu mu kono to asin. Imu su o towe bamu ye, ²⁴ “Fan taa nderebi mu ba ke n ku.” Maa wu kumu mu, nu o taase ye, “Anumu foto ye kitu i gyan kumu su?”

²⁵ Nii ba lee kono ye, “Owura lala Kayisa lee nin.” Nii Yesu towe bamu ye, “Kanin bure fan taa kuto mu nu ki gye Owura lala Kayisa lee mu sa mu, ke fan taa kuto mu nu ki gye Ibwaare lee mu sa Ibwaare.” ²⁶ Lu kanan mu nu o lee bamu kono su mu, i kyinkyin apheeturu mu, nu ba laato. Imu su ba man taale ba nye mu kono to asin ku ba taa kita mu sakyoo mu to.

Kikyiji lu lewu to ye kekili asin (Matiwu 22:23-33; Maki 12:18-27)

²⁷ Gyiwu abi kubu mu nu bee tu ye Sadusi mu nu ba ye kelewu kyiji man bu to mu, aku ba ba Yesu ase ye asin taasesa. Nii ba towe mu ye, ²⁸ “Okapuru, ane naana Mosesi kyuroo sa ane ye, nu oku kan wu san okulapu-kyu, nu ba man kubge mu, i tiri fee mu-supu o taa mu kili, kubge nbii sa mu-daa mu. ²⁹ To! Anyibii asuno aku ba kyina ba bu to. Nii ogyankpaapu mu kili okyu mu nu o man kubge nu o wu. ³⁰ Nii onyosapu mu kili okulapu-kyu mu, nu mu gbaa mu wu. ³¹ Nii osasapu mu gbaa kili mu, nu o wu. Nii i waa

kanan halu asa asuno mu kpini ba kili mu, yege bamu to oku maa okyu mu ba man kuge. ³² Imu laalaalowe mu okulapu-kyu mu gbaa ba wu. ³³ Imu su an biti a taase ye fee nu kake lala mu nu asa kpini ba kan kyini lu lewu to mu, bamu to omoo ii biti o baa o gye mu-kuli? Lu fee bamu asuno manja kpini ba wula kyina kili mu."

³⁴ Nu Yesu lee kono ye, "Dulinya numu to bure asa bee kili. ³⁵ Amaa bamu nu lbwaare wu ye i dagaa fee ba nye kelewu kyini, ke ba kyina dulinyaa pupwe to mu, ba man bila ye ba kili. ³⁶ Ba man bila ye ba wu kakaaku, lu fee bee biti ba baa be du nun fee lbwaare nboo. Ba gye lbwaare nbii lu fee ba maa kyini lu lewu to su. ³⁷ Nu lu kelewu kyini asin bure, Mosesi gbaa koole gyii. Kanun su, saja mu nu o wu kupufa maa diyee mu, o towe lu lbwaare su ye, mu i gye Abraham maa Isaki ye Gyekobu lbwaare mu. ³⁸ O man gye alewupu lbwaare nun, amaa o gye asa kusa lee nun. Lu fee lbwaare ansi to mu alewupu banumu ba san ba te nkpa to."

³⁹ Nu nbara akaapupu mu aku ba towe ye, "Okaapupu, fu towe kumu kyeekyee." ⁴⁰ Inumu kamaa mu oku man bila taale nye kokolo osu taase mu sehn.

Om̄u nu lbwaare wula lee mu asin

(Matiwu 22:41-46; Maki 12:35-37)

⁴¹ Nu Yesu taase bamu ye, "Mune su nu bee taale bee towe ye, Om̄u nu lbwaare wula lee mu gye Owura Dawidi kanaana-bii? ⁴² Lu fee Dawidi gbaa-gbaa towe mu lbun owule mu to ye,

'Onyiripe lbwaare towe me-Nyiripe ye,

"Kyina me gyisa su nfu,

⁴³ naa fu saja mu nu n biti n taa fu dɔn ana

ba waa fu ayaa ogyagakpa." '

⁴⁴ Nu Dawidi gbaa-gbaa u tu mu ye, 'Onyiripe' bure, nene i waa su nu o gye mu kanaana-bii?"

Nbara Akaapupu

(Matiwu 23:1-36; Maki 12:38-40)

⁴⁵ Saja mu nu asa mu ba san bee nu mu, Yesu towe mu abulapu mu ye, ⁴⁶ "Fan ku fan n-yu su danbirasa lu nbara akaapupu mu su. Ba gye bamu nu bee biti ikaale lala kubun bee kyaaboo to, nu bee biti fee ba taa beere fwaala bamu agya to, bee biti ba kyina ngya kpare su kabwaare-kule ogyanekpa ye ogyanegyikpa. ⁴⁷ Bee pina okulapu-kyu bee koole bamu akpaara, nu bee yile ipula bee kule kabwaare-kule bunswusa mu nu i nye pina asa fee ba gye asa danbirasa. lbwaare ii biti o bite kanun asa manja asu gaa."

21

Okulapu-kyu otiripu mu kakee

(Maki 12:41-44)

¹ Yesu maa bu kabwaare-sunkpa aye mu to mu, nu o diyaa mu ansi wu ato wuya ana ba maa su afulee bee waa kakee kidakaa to mu. ² Nu o bila wu okulapu-kyu otiripu ku gbaa maa taa nderebi anyo ba waa to. ³ Nu Yesu ye, "N towe fane kesintin fee, okulapu-kyu otiripu numu waa to afulee o kyo bamu kpini. ⁴ Asa banumu kpini, ba lee lu bamu afulee gaa mu nu ba su mu to nun. Amaa okyu numu bure halu maa mu kitiri kinumu mu, o taa mu afulee mu nu o su mu kpini ba waa to."

Yesu towe kabwaare-sunkpa aye kiboyi mu asin yila

(Matiwu 24:1-14; Maki 13:1-13)

⁵ Nu Yesu abulapu mu aku bee biri kiligyima bee lu kabwaare-sunkpa aye mu, kanan mu nu ki buron, ye abuu danbirasa mu nu ba taa poyi, ye ato mu nu asa ba kee nu ba taa lonjo obu mu sa lbwaare. Amaa Yesu towe bamu ye, ⁶ "Imu nu fan wu fale kpini, saja ku ii biti o ba yege fen mee bila ye fen wu kubuu kulon gbaa ki maa gyan kuku su, bee biti ba nun kubuu kumaa numu tuv kase."

⁷ Nii ba taase mu ye, “Ɔkaapɔɔ, saɲa mɔmɔ nu fale ato numu a biti a waa? Nii mine sunkaala ii biti i waa kaapu fee saɲa mu fɔɔ fee kanun ato numu ii biti i waa?”

⁸ Nii Yesu lee konɔ ye, “Fan baa fan da su, ke oku o man pɔna fane. Lu fee asa gaalaagaa bee biti ba ba me kitu to ba towe ye, ‘Me i gye Ɔmu nu lbwaare wɔla lee mu’. Nii bee biti ba bila towe ye, ‘Laalaalɔwe saɲa mu tee tiri to’. Amaa fan man buu bamu. ⁹ Fan kan nu kɔnaa ye ɔko su mu, fan man waa kufuu. I dagaa fee fale ato numu i maa gyankpaa ba kanun pɔɔ. Amaa i mee kaapu fee laalaalɔwe mu tee tiri to nu.”

¹⁰ Nii Yesu bila kyaga su ye, “Ɔsɔwɔle ii biti o ko ye ɔsɔwɔle, ke awuragyi ye awuragyi ba ko ye abaa. ¹¹ Ke kase ki gyinyen ipula kukwu-kukwu, ke akun ye alo kyanesa a tiye katun kumaa numu, ke ato mu nu a su kufuu ye sunkaala lala-lala a lu susu.”

¹² “Amaa pɔɔ ke unumu kpini i ba mu, bee biti ba kɔta fane ke ba nyanla fane. Bee biti ba taa fane kpee kabwaare-kule igyanekpa naa gyii fane asun, ke ba naa tii fane ibu. Bee biti ba taa fane kpee awura ye alɔnpɔ ansi to, lu me su. ¹³ Inumu ii biti i yege ke fan nye okpa towe asun danbirasa mu sa bamu. ¹⁴ Amaa fan yege i baa i bu fane nfeere to fee, i man dagaa fan yiye lu asun mu nu fen biti fan naa towe kɔle fane n-yu mu su. ¹⁵ Kpalɔ fee n biti n sa fane kanyaasun, ke n kaapu fane asun mu nu fen biti fan naa towe, yege fane akisipu oku mee taale kina abee o gyii umɔre lu kutɔ mu nu fan towe mu su. ¹⁶ Fane akubgepu abee adaa ye asupu abee fane kubu ana abee akyemune bee biti ba lee fane sa, ke ba mɔɔ fane to aku. ¹⁷ Nii okumaa numu ii biti o kisi fane, lu me su. ¹⁸ Amaa halu fane oku kinyinibi kulɔn gbaa mee ye o fɔɔ. ¹⁹ Fan kan nye nu fan yɔle fane kukɔle-gyii to kenken mu, ii biti i mɔlɔge fane.”

Yesu towe Gyerusalem kiboyi mu asun yɔla

(Matiwu 24:15-21; Maki 13:14-19)

²⁰ “Nii fan kan wu fee anaakɔɔ ba kyaabɔɔ Gyerusalem kade mu, fen biti fan bu fee kumu kinyita ki tiri to. ²¹ Kanun su bamu nu ba bu Gyudeya kase su mu, ba lu sɔle kpee abɔ to, nu bamu nu ba bu Gyerusalem kade to mɔɔ ba lu, nu bamu nu ba man bu kade mu to mu, ba man loo Gyerusalem kade mu to. ²² Kpalɔ fee unumu i gye lbwaare kusɔ bute nke mu, umu ii biti i yege lbwaare Asunkyan yɔlasa mu kpini i ba to. ²³ Nii akyu mu nu ba su to ye bamu nu ba su nbii-nyepɔsa mu laaku! Lu fee awurɔfo lala a biti a ba tiye kase maɲa su, ke lbwaare agbu lala mu i ba Gyiwu abi su. ²⁴ Isakunde nu bee biti ba taa mɔɔ Gyiwu abi mu aku, ke ba kɔta bamu aku naa bilɔni anye ndendemande ɔsɔwɔle su. Nii bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu bee biti ba taa Gyerusalem waa bamu kebiti naa fɔɔ saɲa mu nu lbwaare nmɔna sa bamu mu.”

Yesu kibwii ba

(Matiwu 24:29-31; Maki 13:24-27)

²⁵ “Nii sunkaala ii biti i waa kyɔwe ye obwaayɔ ye akyikpebi to. Nii opɔ ulawɔ ye apaa a maa da su mu, i yege nu kufuu ki kɔta asa mu nu ba bu kase su kpini, ke ba waa yereyerɔ. ²⁶ Nii ba maa ku ba gyoo kanun ato mu nu ii biti i waa fale mu, kufuu ii biti i yege asa ba kirin-kirin, kpalɔ fee ato mu nu i bu susu mu kpini ii biti i gyinyen lu umu ipula. ²⁷ Kanun saɲa maɲa mu bee biti ba wu me, Daadimaadi Obii-nyɔnsa maa su ɔlɔn ye bunyaa lala n lu abwaare-wɔle to n ba. ²⁸ Nii fan kan wu saɲa mu nu fale ato numu ii biti i piili mu, fan kusɔ yɔle ke fan diyaa fane ansi susu, lu fee fane kamɔlɔge mu ki tiri to.”

Kɔɲasan lu Kidɔnpɔ oyu su

(Matiwu 24:32-35; Maki 13:28-31)

²⁹ Nii Yesu bɔɔ bamu kɔɲasan numu ye, “Fan ku kidɔnpɔ oyu ye iyu

m̄ nu ɪ san m̄ kpini. ³⁰ Saɲa m̄ nu fan wu ɪ maa p̄wɔge m̄, fen nyi f̄e k̄kye ki tiri t̄o. ³¹ Kan̄n ɔkpa maɲa s̄v, nu fan kan wu at̄o n̄m̄ a maa waa m̄, fan bu f̄e Ibwaare kuwura-gyii m̄ ki tiri t̄o.

³² “N t̄owe fane kesintin f̄e, ndaga kakyina n̄m̄ t̄o asa ba m̄e ye ba wu l̄we, p̄oyi ke at̄o n̄m̄ kpini ɪ waa. ³³ S̄s̄v ye kase kpini ii biti ɪ kȳn, amaa me k̄n̄ t̄o as̄n m̄ b̄re, ɪ m̄e ye ɪ kȳn kpaa.

³⁴ “Fan baa fan da fane n-yu s̄v, ke fan man taa fan n-yu sa kensi-gyii gaa, ye kata-b̄v ye kakyina t̄o at̄o bitisa k̄kyo, ke kan̄n kake maɲa ki man ba purigi fane f̄e ɔd̄v maa da kunun m̄. ³⁵ Kpal̄ f̄e ii biti ɪ purigi asa m̄ nu ba te kase s̄v m̄ kpini. ³⁶ Im̄ s̄v saɲa kumaa fan baa fan da s̄v, ke fen k̄le kabwaare-k̄le ke ɪ l̄e fane lu at̄o m̄ nu ii biti ɪ ba fale, ke fan taale yile me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu ansi t̄o.”

³⁷ Kake kumaa n̄m̄ Yesu ɪ kaapu kabwaare-sunkpa aye m̄ t̄o, nu kalaat̄pwe kumaa n̄m̄ m̄o ee kpee ē de Olifu kib̄u m̄ s̄v. ³⁸ Nu nyenyenu kumaa n̄m̄ m̄o asa m̄ beee kpee kabwaare-sunkpa aye m̄ t̄o beee nu m̄ ase.

22

*Gyudasi kyula ye ee biti
ɔ l̄e Yesu sa
(Matiwu 26:1-5; Maki 14:1-2;
Gyon 11:45-53)*

¹ Nke m̄ nu Gyiwu abi beee gyii Kesu k̄n̄ k̄l̄n̄ bodobodo m̄ nu ba man taa k̄fe tinsa waa t̄o m̄ tiri t̄o. Kan̄n saɲa maɲa nu beee t̄u ye Kanyaɲe nbun̄o m̄. ² Nu aseepu bilisa ye nbara akaap̄v beee biti ɪkpa m̄ nu ba taa k̄taa Yesu m̄o ke ɔk̄ ɔ man wu, lu f̄e ba s̄le sakȳo m̄. ³ Tut̄o nu Sitaane taa n̄f̄ere libi waa Gyudasi m̄ nu beee t̄u Isikariyoti m̄ t̄o. ɔ gye asunpu kudu anȳo m̄ t̄o ɔk̄. ⁴ Nu Gyudasi kpee aseepu bilisa ye kabwaare-sunkpa k̄kpaara akunpu bilisa m̄ ase, nu maa bam̄ ba naa taa n̄f̄ere ɔkpa

m̄ nu ee biti ɔ l̄e Yesu sa. ⁵ Nu ɪ waa bam̄ ɔk̄n̄, nu ba t̄owe kyula ye beee biti ba sa mu afulee. ⁶ Nu ɔ kyula nu ee biti ɔkpa m̄ nu ɔ taa l̄e Yesu sa bam̄, kanan m̄ nu sakȳo m̄ ba man nye wu.

*Yesu asunpu ba l̄n̄
Kanyaɲe nbun̄o agyito
(Matiwu 26:17-25; Maki 14:12-21;
Gyon 13:21-30)*

⁷ Kake m̄ nu Gyiwu abi beee gyii bam̄ Bodobodo m̄ nu ba man taa k̄fe tinsa waa t̄o, ye Kanyaɲe nbun̄o kab̄l̄v m̄ k̄m̄o f̄v. ⁸ Nu Yesu sun Pita maa Gyon nu ɔ t̄owe bam̄ ye, “Fan naa l̄n̄ at̄o m̄ nu an biti a taa gyii Kanyaɲe nbun̄o agyito m̄.”

⁹ Nu ba taase Yesu ye, “F̄ne nu fii biti f̄e a naa l̄n̄ ɪm̄ yila?”

¹⁰ Nu Yesu l̄e k̄n̄ ye, “Fan maa dan fen loo kade lala m̄ t̄o m̄, fen biti fan gyaɲa ɔnȳn̄ k̄ maa s̄v kolobi ye nkyu. Fan buu m̄ loo k̄kpaara m̄ nu ee loo m̄ s̄v. ¹¹ Ke fan t̄owe k̄kpaara wuya m̄ ye, ɔkaap̄v m̄ ye, ‘Nku af̄o obu m̄ nu maa me ab̄lap̄v an biti a kyina t̄o gyii Kanyaɲe nbun̄o m̄?’ ¹² Ee biti ɔ kaapu fane obu lala k̄ m̄ nu k̄ bu abans̄v m̄ s̄v, nu ɔ l̄n̄ k̄m̄ t̄o waa k̄m̄ k̄t̄o kumaa. Fan l̄n̄ agyito m̄ yila tut̄o.”

¹³ Ba lu naa wu at̄o m̄ kpini f̄e kanan m̄ nu Yesu t̄owe bam̄ m̄. Nu ba k̄v̄la Kanyaɲe nbun̄o m̄.

*ɔnyir̄pe agyito
(Matiwu 26:26-30; Maki 14:22-26;
1 Korinto 11:23-25)*

¹⁴ Saɲa m̄ maa f̄v m̄, Yesu maa mu asunpu ba naa kyina tut̄o beee gyii. ¹⁵ Nu ɔ t̄owe bam̄ ye, naaf̄o n̄ biti gaa f̄e maa fane an gyii Kanyaɲe nbun̄o agyito an̄m̄ p̄oyi ke n̄ gyii me aw̄r̄f̄o m̄. ¹⁶ Lu f̄e n̄ t̄owe fane ye, n̄ man bila ye n̄ gyii fale agyito an̄m̄, naa f̄v k̄t̄o m̄ nu agyito n̄m̄ kigyii kase ɪ kaapu ɪ waa Ibwaare kuwura-gyii m̄ t̄o.

¹⁷ Tut̄o nu Yesu taa k̄ɔp̄v m̄, nu ɔ taa afwaala sa Ibwaare nu ɔ t̄owe bam̄ ye, “Fan k̄ɔle k̄n̄m̄ barige

tɔ sa abaa. ¹⁸ Lu fɛɛ n wɔla tɔwe fane ye, n man bila ye n nuu fale nta numu naa fɔv saɲa mu nu lbwaare kuwura-gyii mu ki ba mu tɔ.”

¹⁹ Nu ɔ taa bodobodo, nu ɔ fwaala lbwaare, nu ɔ kpɛɛ kumu tɔ sa bamu, tɔwe bamu ye, “Kinumu i gye me kayi-wɔle mu nu fane su, n taa lɛɛ saraga. Fan gyii kumu taa nyinji me.”

²⁰ ɔkpa kulɔn maɲa su ba maa gyii kalaatɔpwe agyito lɔwe mu, nu ɔ taa kɔɔpɔ sa bamu tɔwe ye, “Nta numu i gye lbwaare katɔwe kyula pɔpwe mu nu n taa me nkalan tii umu kɔnɔ, nu n kyɛɛge wɔrɔge sa fane. ²¹ Amaa n tɔwe fane ye, ɔsa mu nu ee biti ɔ lɛɛ me sa mu, maa mu abaa i bu agyito numu tɔ. ²² Me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu n biti n kpɛɛ lbwaare ase fɛɛ kanan mu nu lbwaare wɔla tɔwe yila mu. Amaa ɔmu nu ee biti ɔ lɛɛ me sa mu, mu laaku.” ²³ Tɔtɔ nu mu abɔlapɔ mu ba piili bɛɛ taase abaa bamu tɔ ɔmɔɔ ii biti ɔ waa kanɔn asɔn numu?

Kamɔɔre-gyii lu kibilisa su

²⁴ Nu kamɔɔre-gyii ki tɔye Yesu abɔlapɔ mu su lu ɔmu nu ɔ gye bamu tɔ ɔbilisa. ²⁵ Nu Yesu tɔwe bamu ye, “Dulinya numu tɔ awura bɛɛ nyan bamu asa nin, amaa bamu asa mu bɛɛ tiu bamu ye, ‘Ane akyetɔpɔ.’ ²⁶ Amaa fan man yege fane lɛɛ ɔ baa ɔ du kanɔn. Fane tɔ ɔmu nu ɔ gye ɔbilisa mu, ɔ bilinji fɛɛ kebii, ke fane ɔgyankpaapu mɔɔ ɔ bilinji fɛɛ fane kɔyaafɔle. ²⁷ ɔmɔɔ i gye ɔbilisa? ɔmu nu ɛɛ ba kyina nu ee gyii mu, abɛɛ ɔmɔɔ nu ɛɛ biya agyito mu? Man gye ɔmu nu ɔ ba kyina ee gyii mu? Amaa mɛɛ me n bu fane ase n sun fɛɛ kɔyaafɔle. ²⁸ Me awɔrɔfɔ tɔ mu fan yile me kamaa. ²⁹ Fɛɛ kanan mu nu me-Se sa me ɔkpa fɛɛ n gyii kuwura mu, kanɔn ɔkpa maɲa su nu ngbaa me n sa fane ye fan gyii kuwura. ³⁰ Nu n kan be gyii kuwura mu, n biti n yege maa fane an gyii, ke a nuu teeburi kulɔn su, ke fan kyina nwuragya su

ke fan tale Israyi abi nbunɔ kudu anyɔ mu.”

Yesu tɔwe ye Pita ii biti o be kina mu

(Matiwu 26:31-35; Maki 14:27-31; Gyɔn 13:36-38)

³¹ Yesu tɔwe Pita ye, “Simon, Simon! Nu nfi! Sitaane kule ɔkpa lbwaare ase, ke ɔ bɔla kutɔv tɔ ki su kyaale fane fɔyi fɛɛ ayu waate mu. ³² Amaa Simon, n kule kabwaare-kule sa fu ke fu kukɔle-gyii ki man tɔye. Nu fu kan kyɛɛge fu nfɛɛre ba me ase mu, waa fu tɔɔmaa ana abɔlapɔ mu ɔlɔn tɔ.”

³³ Amaa Pita lɛɛ kɔnɔ ye, “ɔnyirɔpe, n kɔula me n-yu fɛɛ obu kitii tɔ gbaa n biti n buu fu kpɛɛ, nu halu lewu gbaa maa fu an biti a wu.”

³⁴ Nu Yesu tɔwe ye, “Pita! Pɔyi ke kyaase ɔ bun kagyanbwe numu mu, fii biti fu kina ulu isa ye fu man nyi me.”

³⁵ Tɔtɔ nu Yesu taase mu abɔlapɔ mu ye, “Saɲa mu nu n kyina sun fane yege fan man su afulee ɔwaakpa ye itaakpe ye asɔbita mu, fan pan kutɔ ku?”

Nu ba lɛɛ kɔnɔ ye, “A man pan sehn.”

³⁶ Nu Yesu ye, “Amaa nbunbu bire ɔkɔmaa mu nu ɔ su afulee ɔwaakpa ye taakpe mu ɔ taa. Nu ɔkɔmaa mu nu ɔ man su sakunde mu, ɔ fe mu balumaasu ke ɔ taa sɔɔ kukɔ. ³⁷ Lu fɛɛ ba kyɔrɔɔ me n-yu su asɔn yila ye, ‘Ba taa mu bɔga alibi awaapu tɔ.’ Imu su n tɔwe fane ye i dagaa fɛɛ kanɔn Asɔnkyan yilasa numu i ba tɔ kesintin nbunbu lu me su.”

³⁸ Nu ba tɔwe ye, “ɔnyirɔpe, ki isakunde anyɔ ndee.” Nu ɔ lɛɛ kɔnɔ ye, “I kukwe.”

Yesu taa kensi payi kule kabwaare-kule

(Matiwu 26:36-46; Maki 14:32-24)

³⁹ Nu Yesu lu tɔtɔ, nu maa mu abɔlapɔ mu ba kpɛɛ olifu kibii mu su, fɛɛ kanan mu nu ba wɔla bɛɛ waa mu. ⁴⁰ Ba maa fɔv opula maɲa mu, nu ɔ tɔwe bamu ye, “Fan kule

kabwaare-kule ke fan man lu tiye kutub to ku to.”⁴¹ Maa towe kanin mu, nu o nin lu bamu ase gberere naa yoo muja mu amulii so kule kabwaare-kule ye,⁴² “Nse, nu i gye fu kebiti mu, yege aworvfo animu i kilige me. Amaa man gye mi kebiti, waa umu nu i gye fu kebiti.”⁴³ Nu lbwaare kaboo lu susu ba mu ase, ba waa mu olon to.⁴⁴ Lu kayiye ye kensi payi so mu, o taa olon kule kabwaare-kule, nu kududu mu nu u lu mu so u kyole i tiye kase mu i du nin fee nkalan.⁴⁵ Maa kusu mu kabwaare-kule to mu, o bwii naa tu mu abulapu mu ba maa de nsure lu bamu kikapine ye kokolo nyita so.⁴⁶ Nu Yesu taase bamu ye, “Mune i waa nu fan de nsure? Fan kusu kule kabwaare-kule ke fan man lu tiye kutub to ku to.”

Ba kitaa Yesu
(*Matiwu 26:47-65; Maki 14:43-50; Gyɔn 18:3-11*)

⁴⁷ Saɔa mu nu Yesu san ee maa so ee towe mu, nu sakyɔ ku ba ba lu tutɔ. Nu mu abulapu kudu anyɔ mu to oku mu nu bee fu mu ye Gyudasi mu, gyankpaa sakyɔ mu. Nu o nin tiri Yesu, nu o baari mu to.⁴⁸ Tutɔ nu Yesu taase Gyudasi ye, “Kibiri to nu fu so fu lee me, Daadimaadi Obii-nyinsa fu sa?”⁴⁹ Tutɔ mu, Yesu abulapu mu nu ba bu mu ase mu, ba maa wu kutɔ mu nu kii biti ki waa mu, nu ba taase Yesu ye, “Onyirpe a lee ane isakunde mu ko?”⁵⁰ Opula maɔa to nu abulapu mu to oku ne oseepu bilisa ase kyaafole gyisa kusɔ tun.

⁵¹ Amaa nu Yesu towe mu abulapu mu ye, “Fan yege kanin kiwaa.” Nu Yesu taa mu kɔbaa mata onyin mu kusɔ nu ki kyaga so.

⁵² Nu Yesu taase aseepu bilisa ase ye kabwaare-sunkpa akunpu abilisa ye kade to abilisa mu nu ba ba kitaa mu mu ye, “N gye kumu to olon oyu nin nu fan so isakunde ye agulungu ke fen ba ko ye me?”⁵³ Kake kumaa numu maa fane nin kabwaare-sunkpa aye to, nu fan man kitaa me. Amaa unumu i gye

fane saɔa fee Sutaane kitenenbiri to owura maa sun kusun.”

Pita kina Yesu
(*Matiwu 26:57-58, 69-75; Maki 14:53-54, 66-72; Gyɔn 18:12-18, 25-27*)

⁵⁴ Tutɔ nu ba kitaa Yesu, nu ba taa mu kpee lbwaare oseepu bilisa ase mu kikapara so. Nu Pita sii kamaa to o buu bamu kiyaa-kiyaa.⁵⁵ Ba maa naa fu mu, ba deela fulon kikapara mu nsana bee wule, nu Pita naa sii kyina bamu ase.⁵⁶ Nu oseepu bilisa ase mu kibite wu Pita maa te fulon mu ase. O ku mu diin nu o towe ye, “Onyin numu gbaa tii Yesu so.”⁵⁷ Nu Pita kyee ye, “Okyu, n man nyi mu kpini-kpini.”⁵⁸ I maa waa kesin mu, oku mɔɔ bila wu Pita nu o ye, “Ngbaa fu, fu gye bamu to oku.” Nu Pita lee konɔ ye, “Onyin n man tii su.”⁵⁹ Saɔa gberere kamaa mu, nu oku kyaga so ee towe ye, “Kesintin, i man so umore ye onyin numu man tii Yesu so, lu fee o gye Galile obii nin.”

⁶⁰ Nu Pita towe ye, “Onyin, n man nyi asin mu nu fu towe fale so.” Saɔa mu nu o towe kanin mu, nu kyaase bun.⁶¹ Tutɔ nu Yesu bilini ku Pita surum. Nu Pita nyini asin mu nu Onyirpe wula towe mu ye, “Poyi ke kyaase o bun kibwayike kinumu mu, fii biti fu kyee lu isa ye fu man nyi me.”⁶² Nu Pita lu naa su gaa.

Ba waa Yesu aworvfo
(*Matiwu 26:67-68; Maki 14:65*)

⁶³ Asa mu nu Yesu bu bamu abaa to mu, bee yooli mu yege bee dayi mu.⁶⁴ Ba waa Yesu kebunbun ansi, nu ba da-da mu itan nu ba ye, “lbwaare otowepu, kaapu ane omu nu o da fu.”⁶⁵ Nu ba saale mu asebi gaalaagaa.

Abilisa ba taa Yesu ba bamu ogyanekpa
(*Matiwu 26:59-66; Maki 14:55-64; Gyɔn 18:19-24*)

⁶⁶ Kayi maa ke mu, osuwule abilisa ye aseepu bilisa ye nbara akaapupu ba ba gyanje nu ba taa

Yesu ba bamu asin ogyikpa mu. ⁶⁷ Nii ba ye, "Towe ane, fu i gye Omu nu lbwaare wula lee mu?"

Nii Yesu lee kono ye, "N kan towe fane gbaa fan mee ye fan koole gyii. ⁶⁸ Nii n kan taase fane asin gbaa, fan mee ye fan lee me asin mana kono. ⁶⁹ Amaa lu nbunbu numu u sv ii kpee mu, me, Daadimaadi Obii-nyinsa n biti n baa n te Owura lala Olonpu lbwaare gyisa sv."

⁷⁰ Nii bamu kpini ba taase ye, "Kanin sv fu i gye lbwaare Mu-Bii mu?"

Nii Yesu lee kono ye, "Imu nu fan towe mana."

⁷¹ Nii ba ye, "Mune asin nu an bila an biti a nu tii sv? Lu fee an nu asin mu lu mu gbaa-gbaa mu kono to."

23

Ba taa Yesu ba Paleti maa Herodi ansi to
(*Matiwu 27:1-2, 11-14; Maki 15:1-5; Gyon 18:28-38*)

¹ Nii kubu mu kpini ba kusu taa Yesu naa sa osuwle okusupu Paleti. ² Nii ba piili bee pwi mu asin numu sv ye, "An wu kanyin numu maa nyita ane asa ye ba man ka tuntu sa Owura lala Kayisa. Nii ee tu mu n-yu ye mu i gye Owura ye Omu nu lbwaare wula lee mu."

³ Tuto nu Paleti taase Yesu ye, "Fu i gye Gyiwu abi owura mu?"

Nii Yesu lee kono ye, "Eehn, umu nu fu towe mana."

⁴ Nii Paleti towe lbwaare aseepu bilisa mu ye kubu damante mu ye, "N man wu onyin numu n-yu sv asin pwisa aku."

⁵ Amaa ba mata sv ye, "O taa mu kikaapu mu towe kusaa Gyiwu abi kpini nkolo. O piili lu Galile nin halu ba lu nfu."

⁶ Paleti maa nu Galile kitu mu, nu o taase ye, "Kanyin maa gye Kagalile-nyin nin?" ⁷ Maa bu fee Yesu lu owura Herodi osuwle sv mu, o taa mu kpiya Herodi. Sana maa to yege ngbaa mu o bu Gyerusalem.

⁸ Owura Herodi maa wu Yesu mu, mu ansi i gyii gaa, lu fee o wula ee

biti mu kyeeere ye o wu mu lu asin mu nu o nu lu mu sv mu. O sv tamaa fee o wu mu ke o waa adangana ke o wu. ⁹ Owura mu taase mu asin taasesa kikyoo amaa Yesu man lee mu kono. ¹⁰ Nii lbwaare aseepu bilisa ye nbara akaapupu mu ba maa sv ba yile bee pwi mu. ¹¹ Nii Herodi maa mu anaakupu bee yooli mu, nu ba nmase mu. Nii ba taa kaale bunswisa danbirasa ku bun mu, nu ba bwiiyaa mu kpee Paleti ase, ¹² Kanin kake mana nu osuwle okusupu Paleti maa owura Herodi ba biliji akyeminepu. Naafoo ba kyina ba gye adon nin.

Ba bun Yesu lewu kupwe
(*Matiwu 27:15-26; Maki 15:6-15; Gyon 18:39-19:16*)

¹³ Nii osuwle okusupu Paleti tu lbwaare aseepu bilisa mu ye kade abilisa ye asa mu kpini ba gyanje.

¹⁴ Nii o towe bamu ye, "Fane i biya onyin numu ye, mu i biya kusu to olon osuwle numu sv. Amaa n maa meege mu asin mu to fane ansi to nfu mu, n man wu fane asin pwisa mu aku mu sv. ¹⁵ Owura Herodi gbaa o man wu alibi aku lu mu sv, nu o bwiiyaa mu biya ane. Kesintin to mu, onyin numu man waa alibi mu nu i dagaa lewu. ¹⁶ Kanin sv n biti n yege ba tye mu awule-bi ke n yege mu o nate. ¹⁷ (Lu fee Kesu kono kolono ngyanje kumaa mu, i gye dankaar ni fee Paleti o lee Gyiwu abi mu nu ba tii obu mu to oku sa bamu.)"

¹⁸ Nii kubu damante mu ba kuusi kono kulon sv ye, "Fan taa onyin mana naa moo, ke fan lee Barabasi sa ane." ¹⁹ Barabasi numu towe kusaa asa nkolo nu ba ko ye Roma kibane, nu o bila moo osa ku umu sv nu ba tii mu obu.

²⁰ Paleti maa biti ye o lee Yesu sv mu, o bwii towe sa bamu. ²¹ Amaa ba maa sv bee kuusi ye, "Fan da mu oyu laasa sv, fan da mu oyu laasa sv!"

²² Paleti bwii towe bamu ase kisasapu ye, "Mune nin? Mune alibi nu onyin mana waa? N man wu

alibi mu nu o waa nu o dagaa lewu. Kanin su n biti n yege ba tɔɔ mu awule-bi ke n yege mu o nate.”

²³ Amaa ba loɔɔ kuusi to kenken fee okpa kumaa su mu ba da mu oyu laasa su. Nu bamu kekuusi mu i gyii su. ²⁴ Imu su Paleti waa mu nfeere fee o waa bamu kebiti. ²⁵ Kanin su omu nu ba towe ye o lee sa bamu mu, o lee mu sa bamu. Mu i gye Barabasi mu nu ba tii mu obu lu mu kitowe kusaa asa nkolo nu ba ko ye kibane, ye mu osa kumoo su mu. Amaa nu o taa Yesu sa bamu ba naa waa bamu kokolo biti.

*Ba da Yesu oyu laasa su
(Matiwu 27:32-44; Maki 15:21-32;
Gyon 19:17-27)*

²⁶ Ba maa su bee kpee mu, ba gyan Simon Kakereni-nyin mu o lu kukura ee loo Gyerusalem. Nu ba nyan mu nu o sula oyu laasa mu o buu Yesu. ²⁷ Nu asa damante ku ba buu mu, akyu mu nu bee su bee yiyee bee sa mu mu gbaa ba tii su. ²⁸ Nu Yesu biliji towe bamu ye, “Gyerusalem akyusa, fan man su sa me, fan su sa fane n-yu ye fane-bii ana. ²⁹ Lu fee sana ku ii biti o ba, ke ba towe ye, ‘Kusee i gye sa agbentipu ye ito mu nu i man kuge ku abee anyepu mu nu nbii ba man nyepu.’

³⁰ Nu sana mana to mu, ‘bee biti ba towe abu ye, “Fan tye ane su!”

Ke ba towe adenbi moo ye, “Fan bun ane su!” ’

³¹ Nu i gye kanin nu ba su bee waa oyu bunboli* mu, nene nu bee biti ba waa iyu wolesa mu?”

³² Nu ba taa asun libi wuya ana anyo tii Yesu su ba naa moo. ³³ Ba maa naa fu opula mu nu bee ti ye “Kumu Kiwee mu”, nu ba da Yesu maa asun libi wuya ana mata iyu laasa su. Oku bu mu gyisa su yege obanban mu moo bu mu bina su. ³⁴ Nu Yesu towe ye, “Nse, taa bamu alibi kee bamu, lu fee ba man nyi

ku to mu nu bee waa.” Nu ba tu nbii barige Yesu ato bunsu to.

³⁵ Asa mu ba yle tuto ba ku mu halu Gyiwu abi abulsa mu bee waa mu yereyere bee towe ye, “O molige aku, nu o kan o gye Krisito, Omu nu lbwaare wola lee mu, o molige mu n-yu.”

³⁶ Nu anaakopu mu gbaa ba ba nmase mu. Nu ba sa mu nta nyanesa. ³⁷ Nu ba towe ye, “Nu fu gye Gyiwu abi owura kesintin mu, molige fu n-yu.”

³⁸ Nu ba kyoo asin ku mu amu su ye, ONIMU I GYE GYUDA ABI OWURA.

³⁹ Asun libi wuya ana mu nu ba saa iyu laasa mu su mu oku piili ee saale Yesu ye, “Man gye fu i gye Omu nu lbwaare wola lee mu? Molige fu n-yu ke fu molige ane?” ⁴⁰ Amaa obanban mu punte mu su ye, “Fu man sile lbwaare, fee kanan mu nu ane kpini an bu kusu bute kulon to fale? ⁴¹ Ane bure ba bute ane kusu kumu okpa su, fee asun libi mu nu an waa mu su. Amaa onyin numo bure o man waa alibi aku.”

⁴² Nu o towe ye, “Yesu, fu kan ba gyii fu kuwura mu, fu nyini me.”

⁴³ Nu Yesu lee mu konu ye, “N towe fu kesintin to ye, ndaga kake numo fu biti fu kyina maa me-se, lbwaare ase Paradise to.”

*Yesu kelewu
(Matiwu 27:45-56; Maki 15:33-41;
Gyon 19:28-30)*

⁴⁴ I kyina i gye kyowe amu nsana to nun, nu kitenbiri ki tye osuwle mu kpini su naa fu kakyowape kerefi asa sana, ⁴⁵ lu fee kyowe yege kida. Nu kita kunsu mu nu ki barige kabwaare-sunkpa opula kyurekyurekpa Kikyurekyure mu to mu, ki kyate to kinyo. ⁴⁶ Nu Yesu taa obule lala kuusi ye, “Nse, n taa me kala waa fu abaa to.” Maa towe numo lowe mu, nu mu ofute tin.

* **23:31** 23:31 Oyu bumboli mu yle sa Yesu mu nu o man waa alibi ku yege ba waa mu awurofo. Kanin bure iyu wolesa mu nu i yle sa alibi awaapu mu ii biti i nye kusu bute gaa.

⁴⁷ Anaakɔpɔ kɩlifa ɔkɩsɔpɔ maa wu atɔ mɔ nu ɪ waa mɔ, ɔ yɪn lbwaare nu ɔ tɔwe ye, “Kesintin, ɔnyɪn nɪmɔ ɪkpa i kyiigi.” ⁴⁸ Asa mɔ nu ba ba gyanɛ tɔtɔ bɛɛ kɩ mɔ, ba maa wu atɔ mɔ nu ɪ waa mɔ, bamɔ kpini ba taa nkɔlɔ nyita sawu kpewu. ⁴⁹ Amaa bamɔ nu be nyi Yesu mɔ, ye akyɪ mɔ nu ba buu mɔ lu Galile ɔsɔwɔle sɔ ba mɔ, ba yɪle kata gbɛrɛɛ bɛɛ kɩ atɔ mɔ nu ɪ waa maɲa kpini.

Yesu kipula
(*Matiwu 27:57-61; Maki 15:42-47; Gyɔn 19:38-42*)

⁵⁰ ɔnyɪn kɔ ɪ kyɪna ɔ bu tɔ nu bɛɛ tɩ mɔ ye Gyosefu. Nu ɔ lu Gyuda kade mɔ nu bɛɛ tɩ ye Arimatiya mɔ, nu ɔ gye nyɪmɪsa mɔ nu mɔ ɪkpa i kyiigi nu ɔ sɔ bɛɛrɛɛ. Nu o tii Gyiwu abi kpini abɪlɪsa kɔbɔ mɔ sɔ. ⁵¹ Amaa o man kyula bamɔ nfɛɛrɛ ye awaasa mɔ. ɔ kyɪna ee gyoo lbwaare kuwura-gyii mɔ nɪn. ⁵² Nu o kpee Paleti ase naa kɔle Yesu kibuni mɔ. ⁵³ Nu ɔ saate Yesu kibuni mɔ lu oyu laasa mɔ sɔ, nu ɔ taa kɪtaa fufuli maale mɔ, nu ɔ taa mɔ naa pula kakyan mɔ nu ba baanɛ kɪfɔle tɔ nu ba man pɪta pula ɔkɔ kɪmɔ tɔ mɔ. ⁵⁴ ɪ kyɪna ɪ gye kake mɔ nu bɛɛ kɔula bamɔ n-yɪ ba gyoo kake fɔtɛsa ake mɔ.

⁵⁵ Akyɪ mɔ nu ba buu Yesu lu Galile mɔ, ba buu Gyosefu nu ba naa wu kakyan mɔ, ye kanan mɔ nu ɔ taa Yesu kibuni mɔ pula mɔ. ⁵⁶ Nu ba kpewu naa kɔula atɔ liifensa ye ituulale mɔ nu ba taa ba sɔswa Yesu kibuni mɔ. Amaa ba taa bɛɛrɛɛ sa Mosesi nbara mɔ, nu ba fɔtɛ kake fɔtɛsa kake maɲa.

24

Yesu kiwu kyɪnɪ lu lewu tɔ
(*Matiwu 28:1-10; Maki 16:1-8; Gyɔn 20:1-10*)

¹ Gyiwu abi kake fɔtɛsa ake lɪkaake kɪbwayɪke mɔ, nu akyɪ mɔ ba taa atɔ liifensa mɔ nu ba kɔula yɪla mɔ kpee Yesu kakyan ase. ² Ba naa wu fɛɛ kubuu mɔ nu ba

taa tii kakyan mɔ, kɩ maa gbiliti lu kɪmɔ kɔnɔ sɔ. ³ Amaa ba maa loo kakyan mɔ tɔ mɔ, ba man wu ɔnyɪrɪpe Yesu kubuni mɔ. ⁴ ɪ maa waa bamɔ kanankɔ nu ba yɪle bɛɛ fɛ umɔ nfɛɛrɛ mɔ, opula maɲa tɔ nu anyɪn anyɔ akɔ ba ba yɪle bamɔ ase. Ba bun kɪkalala mɔ nu kɩ ɲalɪge sɔ fɛɛ bɔlayɪ maa wɛɛ ɪsɛɛ mɔ. ⁵ Nu kufuu kɩ kɪtaa akyɪ mɔ gaa, nu ba nyɔn bamɔ amu yii tɔ. Nu anyɪn anyɔ mɔ ba taase bamɔ ye, “Mɪnɛ ɪ waa nu fan baa fen biti nyɪmɪsa kɪsa lu alewupu tɔ.” ⁶ ɔ man bɔ nfi, o kyɪnɪ lu alewupu tɔ. Fan nyɪnɪ asɪn mɔ nu ɔ tɔwe fanɛ saɲa mɔ nu ɔ bu fanɛ ase Galile mɔ ye, ⁷ “ɪ dagaa fɛɛ ba lɛɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mɔ waa asa libi abaa tɔ, ke ba da mɛ oyu laasa sɔ mɔɔ, ke nke nsa kamaa mɔ, n kyɪnɪ lu lewu tɔ.” ⁸ Tɔtɔ nu akyɪ mɔ ba nyɪnɪ mɔ asɪn mɔ.

⁹ Ba maa lu kakyan mɔ ase ba mɔ, ba tɔwe asɪn nɪmɔ kpini sa Yesu abɪlapɔ kudu akɔ mɔ ye asa mɔ nu ba san mɔ kpini. ¹⁰ Akyɪ maɲa ɪ gye Mɛɛrɪ Magidalen, Gyowana, Gyemisi mu-nyɪ Mɛɛrɪ ye akyɪ akɔ, ɪ tɔwe kɔtɔ kɔmaa nɪmɔ sa abɪlapɔ mɔ. ¹¹ Amaa abɪlapɔ mɔ ba man kɔɔle akyɪ mɔ asɪn mɔ gyii, lu fɛɛ bamɔ asɪn mɔ a du nɪn fɛɛ amelensi-sɪn mɔ. ¹² Amaa Pita kɔsɔ sɪle kpee kakyan mɔ ase. Maa saɲa kɩ kakyan mɔ tɔ mɔ, o wu kɪtaa fufuli mɔ nu ba taa maale mɔ mɔ nkɔn. Nu ɔ fɛ umɔ nfɛɛrɛ kɔtɔ mɔ nu kɩ waa nu o bwii kpewu.

Yesu lɛɛ mɔ n-yɪ kaapɔ mɔ
abɪlapɔ anyɔ Emawusi kade tɔ
(*Maki 16:12-13*)

¹³ Kanɪn kake maɲa mɔ, mɔ abɪlapɔ anyɔ ba kyɪna bee kpee Emawusi kade tɔ. Lu Gyerusalem kpee tɔtɔ gye ɪmaali asunɔ. ¹⁴ Ba maa kyɪna ba naa bee kpee mɔ bɛɛ tɔwe abaa ase lu atɔ mɔ nu ɪ waa mɔ kpini sɔ. ¹⁵ Ba maa tɔwe abaa ase nu bɛɛ waa kiligyima lu atɔ mɔ nu ɪ waa mɔ sɔ mɔ, Yesu gbaa-gbaa ba bamɔ ase yege maa bamɔ ba naa.

16 Amaa lbwaare man yege nu ba bu mu.

17 O taase bamu ye, "Mune kiligy-ima nu fan naa fen biri kanun?"

Nu ba sii yile nyanje bamu ansi to.

18 Bamu to omu nu bee tu mu ye Kelopasi mu taase mu ye, "Fu nkun i gye ofo mu nu fu bu Gyerusalem nfu nu fu man nyi asin mu nu i waa tutu nke nnyo numu to?"

19 Nu Yesu taase bamu ye, "Mune asin?"

Nu ba lee kono ye, "Lu Yesu Kanasareti-nyin mu su. O kyina o gye lbwaare otowepu nin, nu olon bu mu atowesa ye mu awaasa kpini to lbwaare ye asa kpini ansi to.

20 lbwaare asepu bilisa ye osuwule akusupu ba taa mu sa ye ba moo nu ba da mu mata oyu laasa su moo.

21 Amaa naafoo an kyina an su tamaa fee mu i gye omu nu ee ba o ba koole ane Isirayi abi yege. Kuto mu nu ki bilaa ki tii su i gye ye, ndaga i gye kake sasapu nu asin numu a maa waa. 22 Imu nu i bila i tii su i gye ye, ane akyu mu aku ba yege nu i kyinkyin ane. Ba kpee kakyan mu ase naa loo to nyenyenufu numu, 23 amaa ba man wu mu kibuni mu. Ba ba towe ane ye ba nye ansi su kiliekaapu nu ba wu lbwaare n bo ba maa towe bamu ye Yesu bu nkpa to. 24 Nu ane to aku ba kpee kakyan mu to nu ba naa wu kanan mu nu akyu mu ba ba towe mu, amaa ba man wu mu."

25 Nu o towe bamu ye, "Mune kimelensi ndee? Mune i waa nu fane nfeere i du swu-swu kanun, nu fan mee koole asin mu nu lbwaare atowepu ba wula towe yila mu gyii bilen? 26 Ye i dagaa fee omu nu lbwaare wula lee mu o gyii fale aworufo poyi ke o loo mu bonyaa to?" 27 Nu Yesu maa piili lu Mosesi nbara ye lbwaare atowepu kikaapu mu su mu, o lee asin mu nu Asinkyan yilasa mu kpini i towe lu mu su mu kaapu bamu.

28 Ba maa tiri kade-bi mu nu bee kpee mu to mu, nu Yesu waa fee maa biti o kyun kade mu su. 29 Amaa ba

ku le mu gaa towe ye, "De ane ase, lu fee saja kyun, kyowe lwe." Imu su o loo naa kyina bamu ase.

30 Saja mu nu maa bamu ba kyina ke ba gyii mu, o taa bodobodo nu o fwaala lbwaare, nu o kpee kumu to nu o taa sa bamu. 31 Tutu nu bamu ansi i bugi nu ba bu mu, nu o nyaa bamu ansi su. 32 Nu ba taase abaa ye, "Saja mu nu anaa mu an naa okpa to nu ee towe ee sa ane nu ee lee lbwaare Asinkyan yilasa mu ee kaapu ane mu, ane n-yu i man dii ane?"

33 Nu ba kusu bwii kpee Gyerusalem bilen. Tutu mana nu ba naa wu kudu oku mu ye asa mu nu ba bu bamu ase mu ba maa gyanje, 34 nu bee towe ye, "I gye kesintin nin ye Onyiripe mu kyini nu o lee mu n-yu kaapu Simon." 35 Tutu nu asa anyo mu gbaa ba towe kuto mu nu ki waa okpa to ye kanan mu nu ba bu Yesu saja mu nu o kpee bodobodo mu to mu.

Yesu lee mu n-yu kaapu mu abulapu mu

(Matiwu 28:16-20; Maki 16:14-18; Gyon 20:19-23; Asunpu 1:6-8)

36 Ba maa san ba yile bee towe fale asin mu, nu Yesu gbaa-gbaa ba yile bamu to, nu o towe ye, "Keyuula ki ba fane su."

37 Bamu nkolo n nmaa bamu nu kufuu ki ktaa bamu, nu ba fe nfeere fee ba wu obuni nin. 38 Nu o towe bamu ye, "Mune i waa nu i tooro fane, nu mune i waa nu fan san fen gyii umore fane nfeere to? 39 Fan ku me abaa ye me ayaa. Man gye me nin abee? Fan mata me ke fan ku, obuni man su kayu-wule ye awuya, fee kanan mu nu n su fale?"

40 Maa towe fale lwe mu, o taa mu abaa ye mu ayaa kaapu bamu.

41 Ba maa man puta koole mu gyii lu kensi-gyii ye adangana numu su mu, o taase bamu ye "Fan su agyito ku nfu fan gyii?" 42 Nu ba taa okun nasisa kidiyi sa mu, 43 nu o koole kumu we bamu ansi to tutu.

44 O towe bamu ye, "Saja mu nu n kyina n bu fane ase mu, n towe fane

asɪn nɪmɔ yɛ, asɪn kɔmaa mɔ nu ba kyɔrɔɔ yɪla lu mɛ sɔ, Mosesi nbara tɔ yɛ lbwaare atɔwɛpɔ kɪkaapɔ yɛ ɩɔn mɔ tɔ mɔ, ɪ dagaa fɛɛ ɪ maa ba tɔ.”

⁴⁵ Nu o bugi bamɔ nfɛɛrɛ kɛ ba nyɛ nu Asɪnkyan yɪlasa mɔ kase.

⁴⁶ ɔ tɔwɛ bamɔ yɛ, “Asɪn mɔ ɪ tɔwɛ yɛ, ɔmɔ nu lbwaare wɔla lɛɛ ii biti o gyii awɔrɔfɔ kɛ o wu, kɛ o kyɪnɪ lu alewupu tɔ kake sasapɔ. ⁴⁷ Nu ɪ dagaa fɛɛ ba tɔwɛ Asɪn danbɪrasa mɔ sa asa kpini mɔ kitu tɔ, kɛ asa ba kyɛɛɛ bamɔ nfɛɛrɛ lu alibi tɔ ba lbwaare ase kɛ ɔ taa bamɔ alibi kɛɛ bamɔ. Nu ɪ dagaa fɛɛ ba piili asɪn nɪmɔ kitɔwɛ lu Gyerusalem kade tɔ.

⁴⁸ Fane ɪ gye kesintin agyipu lu atɔ nɪmɔ kpini sɔ. ⁴⁹ N biti n biya fane Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mɔ nu mɛ-Se kyɪna da mɔ kɔkɔlɔ sɔ yɛ ee biti ɔ sa fane mɔ. Amaa fan kyɪna kade lala nɪmɔ tɔ naa fɔvɔ saɲa mɔ nu Kayaayu mɔ ɔɔn mɔ ii biti ɔ lu sɔsɔ ba fane sɔ.”

*Ibwaare ɔɔn kukuri
Yesu kpee sɔsɔ*

(Maki 16:19-20; Asunpu 1:9-11)

⁵⁰ Yesu maa taa mɔ abɔlapɔ mɔ lu Gyerusalem kade tɔ bee kpee naa tiri Betani kade tɔ. Tutɔ nu ɔ kɔsaa mɔ abaa sɔsɔ nu, ɔ waa bamɔ kusee. ⁵¹ Maa dan san ɛɛ waa bamɔ kusee maɲa nu lbwaare taa mɔ lu bamɔ ase kpee sɔsɔ. ⁵² Nu ba muɲa sun mɔ nu ba taa kensi-gyii lala bwii kpee Gyerusalem kade tɔ. ⁵³ Nu ba kyaga sɔ kyɪna kabwaare-sunkpa aye mɔ tɔ bɛɛ yɪn lbwaare.

Yesu Krisito Asin Danbirasa fɛɛ kanan mu nu Gyon kyurɔɔ mu

Ibwaare Kɔnɔ To Asin Mu Ba Bilinji Nyimisa

¹ Lii npiili ase, pɔyi ke Ibwaare ɔ tɔv dulinyaa mu, ɔmu nu ɔ gye Ibwaare kɔnɔ to Asin mu bu to. Nu Ibwaare Kɔnɔ to Asin mu maa Ibwaare i bu to, nu Kɔnɔ to Asin manja i gye Ibwaare. ² Lii koo npiili ase mu, Kɔnɔ to Asin mu maa Ibwaare i bu to.

³ Kɔnɔ to Asin mu su nu ɔ bɔla tɔv kɔto kɔmaa. Sehn man bu to nu man gye mu kɔnɔ to Asin mu su nu ɔ bɔla su tɔv kɔmu. ⁴ Ibwaare Kɔnɔ to Asin mu to nu nkpa i bu, nu nkpa manja u nmanje to u sa asa kpini. ⁵ Kanmanje mu u nmanje kitenten-biri to, nu kitentenbiri mu man taale dunla kanmanje mu kakaaku.

⁶ ɔnyin ku kyina ɔ bu to, nu Ibwaare sun mu, bɛɛ tu mu ye Gyon. ⁷ Gyon ba nin ɔ ba tɔwe kesintin asin lu kanmanje mu su sa asa, ke ɔkɔmaa numu ɔ nye nu ke ɔ kɔɔle gyii. ⁸ Man gye Gyon gbaa-gbaa i gye kanmanje mu, mɛɛ mu ba nin ke ɔ ba tɔwe asin lu kanmanje mu su. ⁹ Kesintin kanmanje mu nu ku nmanje sa asa kpini mu, ku ba dulinyaa to.

¹⁰ Dulinya numu to nu Ibwaare kɔnɔ to Asin mu wɔla ɔ bu. Nu mu su nu Ibwaare bɔla tɔv dulinyaa mu, nkeɛ dulinyaa asa ba man bi mu. ¹¹ ɔ ba mu gbaa-gbaa mu ɔsɔwɔle su, amaa mu gbaa-gbaa asa ba man kɔɔle mu. ¹² Amaa asa mu nu ba kɔɔle mu, nu ba kɔɔle mu gyii mu kpini mu, ɔ sa bamu ɔkpa ye ba be bilinji Ibwaare mu-bii ana. ¹³ Ba man bilinji mu-bii ana bɔla nyimisa kakɔɔge su, abɛɛ nyimisa kɔkɔɔlo biti su, abɛɛ ɔnyin kebiti su.

Amaa Ibwaare gbaa-gbaa u yege nu ba be bilinji mu-bii ana.

¹⁴ Nu ɔmu nu ɔ gye Ibwaare Kɔnɔ to Asin mu ba bilinji nyimisa, nu ɔ ba kyina ane ase kase su. An wu mu bunyaa kpare, mu nu i kaapu fɛɛ, mu i gye Ibwaare Mu-Bii kulɔn kpen mu. Nu kabwaala ye kesintin ki bɔla mu.

¹⁵ Mu asin nu Gyon daa ɛɛ tɔwe ɛɛ kaapu to, nu ɔ lɛɛ kɔnɔ kenken ye, “ɔnumu asin nu n wɔla tɔwe fane, nu n tɔwe ye, ‘ɔmu nu ɔ bu me kamaa to ɛɛ ba mu kyɔ me, nu ɔ wɔla ɔ bu to pɔyi nu ba kuɔge me mu.’ ” ¹⁶ Lii mu kabwaala mu nu ki bɔla mu to gaa su mu, ane kpini an nye kusee kɔkyɔ-kɔkyɔ. ¹⁷ Ibwaare bɔla Mosesi su taa nbara mu sa. Amaa kabwaala ye kesintin bire bɔla Yesu Krisito su nin ba. ¹⁸ Nu ɔku man pɔta wu Ibwaare kakaaku, amɔɔ mu-bii kulɔn mu nu ngbaa mu ɔ gye Ibwaare, nu ɔ bu Ibwaare ase mu, i lɛɛ Ibwaare kedubi kaapu.

Gyon Okyugyeepu Tɔwe Asin Lu Yesu Su (Matiwu 3:1-12; Maki 1:1-8; Luka 3:1-8)

¹⁹ Nu Gyiwu abi alɔnpɔ mu nu ba bu Gyerusalem mu ba sun Ibwaare aseepu ye Lewi abi * Gyon ase ba naa taase mu ye, “Fu i gye anumu?” ²⁰ Nu Gyon man kina kitɔwe, amaa ɔ tɔwe bugi to ye, “Man gye me i gye Krisito, ɔmu nu Ibwaare wɔla lɛɛ mu.”

²¹ Nu ba taase mu ye, “Kanin bire, anumu i gye fu? Fu i gye Ibwaare ɔtɔwɛpɔ Eligya mu?”

Nu ɔ ye, “Ayee! Man gye me i gye Eligya.”

Nu ba bɔla taase mu ye, “Fu i gye Ibwaare ɔtɔwɛpɔ mu nu an ku mu ɔkpa mu?”

Nu ɔ lɛɛ kɔnɔ ye, “Ayee.”

²² Imu kamaa mu ba bɔla taase ye, “Anumu bire i gye fu? Lɛɛ kɔnɔ sa ane, ke a nye asin ku naa tɔwe bamu

* **1:19** 1:19 Lewi abi ba gye asa mu nu bɛɛ kye Ibwaare aseepu mu bamu kusun mu to.

nuu ba sun ane mu. Jsa mɔɔ bire gbaa i gye fu?"

²³ Nu Gyon lee kɔnɔ ye, "Me i gye ɔbule mu nu kii kuusi ofuli su ye, 'Fan kyiiigi ɔkpa mu sa Jnyiripe mu.' Fale nu Ibwaare ɔtɔwepu Isaya kyɔrɔɔ yila Ibwaare asin mu to mu."

²⁴ Nu Farasii abi aku ba sun nɔɔ Gyon ase, ²⁵ ba naa taase mu ye, "Fu maa man gye Krisito mu, abee Eligya, abee Ibwaare ɔtɔwepu mu, mine i waa su nu fii gye asa Ibwaare kekyugyee?"

²⁶ Gyon lee bamu kɔnɔ ye, "N su nkyu nin n gye asa Ibwaare kekyugyee. Amaa ɔku yile fane to nu fan man nyi mu. ²⁷ Mu i gye ɔmu nu ɔ bu me kamaa to ee ba mu. Amaa n man dagaa gbaa n sanje mu asibita ife."

²⁸ Asin numu kpini i waa Betani kade to nin. Betani bu Gyɔdan ɔbɔn benbe kyɔwe ɔlukpa, katun mu nu Gyon ii gye asa Ibwaare kekyugyee mu.

Yesu, Ibwaare Kabulɔpu mu

²⁹ Imu lukaake Gyon maa wu Yesu maa naa ee ba mu ase mu, ɔ tɔwe ye, "Fan ku, ɔnumu i gye Ibwaare kabulɔpu, mu nu ee biti ɔ taa mu n-yu lee saraga ke asa kpini ba nye alibi kitaake mu. ³⁰ ɔnumu i gye ɔmu nu n wɔla n tɔwe mu asin ye, 'ɔnyin ku bu me kamaa ee ba, nu ɔ kyɔ me, lu fee ɔ wɔla ɔ bu to pɔyi nu ba kɔɔge me.' ³¹ Me gbaa-gbaa me bire n man n daa n nyi mu, amaa kɔto mu su nu Ibwaare sun me ye n ba gye asa Ibwaare kekyugyee mu, ke n ba nye lee mu ifuli kaapu lɔrayi abi mu."

³² Nu Gyon gyii umu kesintin tɔwe ye, "N wu Kayaayu Kyɔrekyɔre mu ki maa kpɔlige lu sɔsɔ fee kuwura-lɔpɔ nu ki ba kyina sii mu su. ³³ Naafɔɔ ngbaa me n man n wɔla n nyi mu, amaa Ibwaare mu nu o sun me ye n ba gye asa Ibwaare kekyugyee mu, i tɔwe me ye, 'ɔmu nu fu kan

wu me Kayaayu ki maa kpɔlige lu sɔsɔ ba kyina sii mu su mu, mu i gye ɔmu nu ee biti ɔ taa me Kayaayu mu gye asa.' ³⁴ N wu unumu kpini nu n gyii umu kesintin ye ɔnumu i gye Ibwaare Mu-Bii mu."

Yesu Abulapɔ Gyankpaasa

³⁵ Lukaake mu, Gyon maa mu abulapɔ anyɔ ba bila ba yile tɔto. ³⁶ Maa wu Yesu maa naa ee kyɔn mu, ɔ tɔwe ye, "Fan ku, Ibwaare Kabulɔpu mu ndee!"

³⁷ Gyon abulapɔ anyɔ mu ba maa nu maa tɔwe kanun mu, nu ba buu Yesu. ³⁸ Yesu maa bilinji ku mu, o wu ba maa buu mu, nu ɔ taase bamu ye, "Mine nu fen biti?"

Nu ba lee kɔnɔ ye, "Rabi, fine nu fu te?" (Rabi kase i gye ye ɔkaapɔpu).

³⁹ Yesu tɔwe bamu ye, "Fan ba ku katun mu nu n te."

Imu su ba buu mu naa wu katun mu nu ɔ te. Sana manja to gye kalaatɔpwe su kerefi ana to. Nu ba kyina mu ase kake manja.

⁴⁰ Asa anyɔ mu nu ba nu asin mu nu Gyon tɔwe, nu ba buu Yesu mu, bamu to ɔku i gye Simon Pita mu-supu Andiruwu. ⁴¹ Kɔto mu nu Andiruwu gyankpaa waa i gye ye, o biti mu-daa Simon nu ɔ tɔwe mu ye, "An wu Mesaya† mu." Mesaya mu kase i gye ye, ɔmu nu Ibwaare wɔla lee ye ɔ ba mɔlige asa. ⁴² Nu Andiruwu taa mu-daa Simon kpee Yesu ase.

Yesu ku mu, nu ɔ tɔwe mu ye, "N nyi fee fu i gye Simon, Gyon mu-bii-nyinsa mu. Amaa bee biti ba tu fu ye Kefasi" (Giriki katɔwe to i gye ye Pita, nu kumu kase i gye ye kifɔle.)

Yesu Tu Filipu Maa Nataneli

⁴³ Imu lukaake mu, Yesu waa nfɛere fee ee biti o kpee Galile ɔsɔwɔle su. O wu Filipu, nu ɔ tɔwe mu ye, "Ba buu me!"

† 1:41 1:41 Hibriwu katɔwe to mu, bee tu ɔmu nu Ibwaare wɔla lee ye ɔ ba mɔlige asa mu ye 'Mesaya', nu Giriki katɔwe to mɔɔ bee tu mu ye Krisito.

44 Filipi lu Betisayida kade to nun tuto nu Andiruwu maa Pita gbaa ba lu. 45 Nu Filipu wu Nataneli nu o towe mu ye, "An wu omo nu Mosesi wula kyuroo mu asin waa Nbara iwule to, nu lbwaare atowepu gbaa ba kyuroo mu asin yila mu. Mu i gye Yesu, Gyosefu nu o lu Nasareti kade to mu mu-bii."

46 Nu Nataneli taase mu ye, "Amoo, kuto danbirasa ku i taale lu Nasareti kade to?"

Tuto nu Filipu towe mu ye, "Ba ku."

47 Yesu maa wu Nataneli maa naa ee ba mu ase mu, o towe ye, "Kesintin to, Isirayi onyin gbaa-gbaa ndee, nu antinesa ku man bu mu to."

48 Nu Nataneli taase Yesu ye, "Nene nu fu waa fii nyi me?" Yesu lee mu kono ye, "N wu fu saja mu nu fu bu figi onyin to, poyi nu Filipu tu fu mu."

49 Nu Nataneli towe Yesu ye, "Okaapupu, fu i gye lbwaare Mu-Bii mu! Nu fu i bila fu gye Isirayi abi Owura mu."

50 Tuto nu Yesu towe mu ye, "N maa towe fu ye, n wu fu fu maa bu figi onyin to su nu fu koole gyii? Fii biti fu ba wu ato damante mu nu i kyo inumu gbaa." 51 Nu Yesu bwii kyaga su ye, "N towe fane kesintin ye, fane kpini fen biti fan wu susu maa bugi to, ke lbwaare nboo ba ba bee dii bee kpilge me, Daadimaadi Obii-nyinsa su."

2

Yesu biliŋaa nkyu waa nta kikyufɔ to

1 Nke nsa kamaa mu, ba kpu okyufɔ Kena kade to Galile osuwule su. Yesu mu-nyi bu tuto. 2 Nu ba da kibaa to tu Yesu maa mu abulapu gbaa kikyufɔ mu to. 3 Saja mu nu nta i pwage bamu mu, Yesu mu-nyi towe mu ye, "Bamu nta i lwe."

* 2:4 2:4 Inumu u kaapu saja mu nu Yesu bunyaa mu ii biti o lu ofuli, ke asa ba bu fee mu i gye lbwaare mu-bii mu.

4 Nu Yesu lee kono ye, "Okyu, man towe me kuto mu nu n waa. Me saja* man pu fu."

5 Nu mu-nyi towe nta ayepu mu ye, "Kuto kumaa mu nu o towe fane ye fan waa mu, fan waa."

6 Nu nkyu afule alan asiye i yile tuto, umu nu ba su bee waa Gyiwu abi anaana-to ineesi kifwu. Nu kufule kilan kumaa ki taale gyii igalon adonyo abee adisa.

7 Nu Yesu towe nta ayepu mu ye, "Fan saa nkyu bola alan mu kpini." Imu su ba saa nkyu bola alan mu kpini bilibilu.

8 Nu o towe ba mu ye, "Fan nye umu ku naa sa nta ayepu obulisa mu."

Nu ba waa kanin. 9 Nta ayepu obulisa mu maa daa nuu nkyu mu nu i biliŋi nta mu ku mu, o wu fee i buron. O man nyi katun mu nu i lu, amaa ayepu mu nu ba saa nkyu mu bure be nyi. Nu o tu okyufɔ mu-kuli mu lu ikaa su. 10 Nu o towe mu ye, "Okumaa numu i daa kilee nta danbirasa poyi. Nu saja mu nu okumaa numu nuu bu mu, ke o lan biya nta mu nu i man buron mu. Amaa fu taa umu nu i buron yila ba fu saja numu."

11 Inumu i gye asin kyinkyinsa gyankpaasa mu nu Yesu waa. O waa umu Kena kade to Galile osuwule su. Tuto nu o lee mu bunyaa mu kaapu. Nu mu abulapu mu ba koole mu gyii.

12 Inumu kamaa mu maa mu-nyi ye mu-supu ana ye mu abulapu ba lu tuto kpee Kapanum kade to. Nu ba kyina tuto nke nku.

Yesu loŋo Kabwaare-sunkpa aye mu to

(*Matiwu 21:12-13; Maki 11:15-17; Luka 19:45-46*)

13 Saja mu nu Gyiwu abi Kesu kono Kanyanɛ nbuno ki san gberɛ ki fu mu, Yesu kpee Gyerusalem kade to. 14 Maa fu tuto mu, nu o kpee kabwaare-sunkpa opula mu

tɔ. Nɩ ɔ wu anyɩn akɩ ba maa fɛ ɩnaate, ye nbulɔpɔ ye awura-lɔpɔ yege akɩ mɔɔ ba tɛ iteeburu ase bɛɛ kyere afulee.† 15 Nɩ ɔ taa ɔfɛ waa kɔkyɔkyɔɔ gyan bamaa bamɩ ɩnaate ye nbulɔpɔ lu kabwaare-sunkpa opula. Nɩ ɔ yase bamɩ afulee abi tɔ, nɩ ɔ bala bamɩ iteeburu bun. 16 Nɩ ɔ tɔwe bamɩ nɩ bɛɛ fɛ awura-lɔpɔ mɩ ye, “Fan lɛɛ bamɩ lu nfu. Fan man taa Mɛ-Se aye bilinji kɩgya ogyikpa.”

17 Nɩ mɩ abɩlapɩ mɩ ba nyinji Asɩnkyan yɩlasa mɩ nɩ u tɔwe ye, “Kebiti mɩ nɩ n sɩ sa kabwaare-sunkpa aye mɩ kii gyii mi kumu.”

18 Nɩ Gyiwu abɩlsa mɩ ba taase mɩ ye, “Mɩne asɩn kyinkyinsa nɩ fu taale waa kaapu anɛ, ke ɩ kaapu fɛɛ fu sɩ ɔkpa fu waa ɩnumɩ?”

19 Nɩ Yesu lɛɛ kɔnɔ kɩɲasan tɔ ye “Fan boyi kabwaare-sunkpa aye numɩ, ke n taa nke nsa kɩsaa kɩmɩ yii.” 20 Nɩ Gyiwu abi mɩ ba taase mɩ ye, “Nsu adɩna ye asiye nɩ ba taa pɔyi Kabwaare-sunkpa aye numɩ, nɩ fɛɛ fu fu ye fu taale taa nke nsa kɩsaa kɩmɩ yii?”

21 Kabwaare-sunkpa aye mɩ nɩ Yesu tɔwe kɩmɩ asɩn fale, ɩ gye mɩ gbaa-gbaa mɩ kayɩ-wɔle nɩn, man gye kabwaare-sunkpa aye mɩ gbaa-gbaa. 22 Imɩ sɩ saɲa mɩ nɩ lbwaare kyinji mɩ lu lewu tɔ mɩ, mɩ abɩlapɩ mɩ ba nyinji ye ɔ wɩla tɔwe bamɩ ɩnumɩ. Nɩ ba kɔɔle Asɩnkyan yɩlasa mɩ ye asɩn mɩ nɩ Yesu tɔwe bamɩ mɩ gyii.

23 Asɩn kyinkyinsa kɔkyɔ mɩ nɩ ɔ waa Gyerusalem kade tɔ saɲa mɩ nɩ Gyiwu abi bee gyii bamɩ Kesu kɔnɔ Kanyanɛ nbunɔ mɩ, asa gaalaagaa ba wu nɩ ba kɔɔle mɩ gyii. 24 Amaa Yesu bire, ɔ man taa mɩ n-yɩ tɔɔ bamɩ sɩ, lu fɛɛ ɔ nyi kanan mɩ nɩ asa kpini ba du. 25 Nɩ ɩ man tiri mɩ fɛɛ ɔkɩ ɔ tɔwe mɩ kanan mɩ nɩ asa ba du, lu fɛɛ ɔ nyi kɔtɔ mɩ nɩ kɩ bɩ asa nkɔlɔ tɔ.

3

Yesu kaapu ɔbilisa Nikodemusi

1 ɔnyɩn kɩ lu Farasii* kɔbɩ mɩ tɔ nɩ bɛɛ tɩ mɩ ye Nikodemusi, ɔ gye Gyiwu abɩlsa mɩ tɔ ɔkɩ nɩn.

2 Mɩ ɩ ba Yesu ase kagyanbwe kɩ, nɩ ɔ tɔwe Yesu ye, “ɔkaapɩpɩ, an nyi ye lbwaare ɩ sun fu ye fu ba kaapu anɛ. Lu fɛɛ ɔkɩ mɛɛ taale waa asɩn kyinkyinsa mɩ nɩ fu waa fale, amɔɔ lbwaare tii mɩ sɩ.”

3 Nɩ Yesu lu kɔnɔ ye, “N tɔwe fane kesintin ye, ɔkɩ mɛɛ taale wu ke ɔ bu lbwaare kuwura-gyii mɩ, amɔɔ ɔ yege nɩ ba bwii kɔɔge mɩ.”

4 Nɩ Nikodemusi taase ye, “Nene nɩ ba bɩla ye ba kɔɔge nyɩmɩsa mɩ nɩ ɔ tɛɛ dan? ɛ taale bɩla bwii loo mu-nyi ɔtɔ tɔ ke ba kɔɔge mɩ?”

5 Nɩ Yesu lɛɛ mɩ kɔnɔ ye, “N tɔwe fu kesintin ye ɔkɩ man bu tɔ ɔ taale loo lbwaare kuwura-gyii mɩ tɔ, amɔɔ ɔ yege nɩ ba gye mɩ lbwaare kekyugyee maa Kayaayu Kyurekyure mɩ kigyee, ke ɔ nye kakɔɔge pɩpwe.

6 Nyɩmɩsa kɔɔge nyɩmɩsa fɛɛ mɩ keduli nɩn, nɩ lbwaare Kayaayu mɩ ɩ kɔɔge nyɩmɩsa fɛɛ lbwaare keduli nɩn. 7 Man yege ɩ kyinkyin fu fɛɛ, n maa tɔwe fu ye ɩ dagaa ba bwii kɔɔge ɔkɩmaa numɩ. 8 Afuu u da ii kpee katɩn mɩ nɩ ii biti. Fii nɩ umɩ sɩ, amaa fu man nyi katɩn mɩ nɩ u lu ye katɩn mɩ nɩ ii kpee. Kanɩn nɩ ɔkɩmaa mɩ nɩ ba kɔɔge mɩ lbwaare Kayaayu mɩ tɔ mɩ du.”

9 Nɩ Nikodemusi taase ye, “Nene nɩ ɩnumɩ ɩ taale waa?”

10 Nɩ Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, “N nyi fu maa gye Isɩrayɩ ɔkaapɩpɩ kpare, nɩ fu man nɩ ɩnumɩ kase? 11 N tɔwe fu kesintin ye, umɩ nɩ an nyi mɩ nɩ an tɔwe, nɩ umɩ nɩ an wu mɩ, nɩ an lɛɛ an tɔwe. Amaa fan mɛɛ kɔɔle anɛ asɩn tɔwesa fen gyii. 12 N maa tɔwe fane kase sɩ asɩn nɩ fan maa kɔɔle gyii fale mɩ, nene nɩ fan taale kɔɔle susɩ asɩn gyii? 13 ɔkɩ man pɩta lu kase sɩ kpee susɩ, amɔɔ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɩnsa mɩ nɩ n lu

† 2:14 2:14 Gyiwu abi ba sɩ bamɩ afulee bɛɛ kyere Roma abi afulee. * 3:1 3:1 Farasii abi ba gye Asɩnkyan yɩlasa mɩ anyipu mɩ nɩ bɛɛ kaapu fɛɛ bee sun lbwaare ba kyɔ ɔkɩmaa numɩ.

susu ba kase su mu. ¹⁴ Saŋa mu didaa mu, fɛɛ kanan mu nu lbwaare yege nu Mosesi taa ɔpɔle ŋalige waa kɪnanse† nu ɔ maale oyu, kusaa kɪmu ifuli mu su, nu asa ba ki nu ba nye nkpa mu, kanɪn maŋa nu ii tiri fɛɛ ba kusaa me, Daadimaadi Obii-nyɪnsa mu susu, ¹⁵ ke ɔkɔmaa mu nu ɔ kɔɔle me gyii mu ɔ nye nkpa kakpaa.

¹⁶ “Lu kanan mu nu lbwaare su kebiti sa dulinyaa tɔ asa gaa su mu, ɔ lee me, Mu-Bii kulɔn kpen mu sa, fɛɛ ɔkɔmaa mu nu ɔ kɔɔle me gyii mu, mee ye ɔ fɔyi, amaa ee biti ɔ nye nkpa kakpaa. ¹⁷ Lu fɛɛ lbwaare man sun me, Mu-Bii mu ba dulinyaa numu tɔ, ye n ba bun kɪmu tɔ asa kɔpwe, amaa o sun me nun ye n ba waa bamu ɔmɔligɛpu. ¹⁸ ɔkɔmaa mu nu ɔ kɔɔle me gyii mu, lbwaare mee ye o bun mu kɔpwe, amaa ɔkɔmaa mu nu ɔ man kɔɔle me gyii mu, lbwaare wɔla bun mu kɔpwe. Lu fɛɛ ɔ man kɔɔle me, lbwaare Mu-Bii kulɔn kpen mu gyii. ¹⁹ Kanan mu nu kɔpwe kubun mu ki ba mu i gye ye, ŋmaŋesa mu i lu susu nun ba dulinyaa tɔ, amaa asa bee biti kitentɛnbiri mu ba kyɔ ŋmaŋesa mu, lu fɛɛ bamu asunsunsa i gye alibi nun. ²⁰ Lu fɛɛ ɔkɔmaa mu nu ee waa alibi mu ii kisi ŋmaŋesa mu, nu ɔ mee ba ŋmaŋesa mu tɔ, ke mu alibi i ba lu ifuli. ²¹ Amaa ɔkɔmaa mu nu ee waa atɔ mu nu i de ɔkpa mu bire, ee ba ŋmaŋesa mu tɔ, ke asa ba nye wu fɛɛ mu atɔ waasa mu i gye umu nu lbwaare ii biti.”

Yesu maa Gyon Okyugyeepu

²² Inumu kamaa mu Yesu maa mu abulapu ba lu Gyerusalem kpee Gyudeya ɔsɔwɔle su. ɔ kyina tutɔ nke nyɔ ku maa bamu, nu o gyee asa lbwaare kekyugyee. ²³ Kanɪn saŋa maŋa nu Gyon Okyugyeepu mu gbaa bu Anon kade mu nu ki tiri Salim mu tɔ. Ee gyee asa lbwaare kekyugyee, lu fɛɛ nkyu i kyina i

kyɔ tutɔ gaa, nu asa bee kpee mu ase yege ee gyee bamu. ²⁴ Saŋa maŋa, ba man puɔta tii Gyon obu. ²⁵ Nu umɔɔre i tye Gyon abuu pu ye Gyiwu nyɪmisa ku nsana lu anaana tɔ ineesi kifwɔ su. ²⁶ Nu Gyon abulapu ba ba mu ase ba tɔwe mu ye, “ɔkaapupu, ɔnyɪn mu nu an wu mu Gyɔdan ɔbun benbe mu, ɔmu nu fu gyii mu asɪn kesintin mu gbaa ii gyee asa lbwaare kekyugyee, yege asa kpini bee kpee mu ase.”

²⁷ Nu Gyon lee bamu kɔnɔ ye, “Nu lbwaare man kan taa kutɔ ku sa ɔku mu, ɔ mee taale nye kɪmu. ²⁸ Fane gbaa-gbaa fane fen biti fan gyii me kesintin fɛɛ, n wɔla tɔwe fane ye, ‘Man gye me i gye Krisito, ɔmu nu lbwaare wɔla lee mu.’ Amaa lbwaare sun me nun ye n gyankpaa ba lɔŋɔ ɔkpa yɔla mu.” ²⁹ Nu ɔ bo kɪnasan ye, “ɔmu nu ɔ su ɔkyɔfo mu i gye ɔkyɔfo mu-kuli. ɔkyɔfo mu-kuli mu kyemɪne bire ee yɔle ee gyoo nun. Nu ɔ kan nu mu ɔbɔle mu, mu ansi i gyii. Kanɪn maŋa su nu nbɪnɔbu mi ansi i gyii gaa. ³⁰ I dagaa fɛɛ Yesu kɪtu ki ba ki dii ki tii su, ke me Gyon kɪtu mɔɔ ki ba kase.

³¹ “ɔmu nu ɔ lu susu ba mu kyɔ ɔkɔmaa numu. ɔmu nu ɔ lu kase su mu gye kase numu su nyɪmisa nun, nu kase numu su asɪn nu ee tɔwe. Nu ɔmu nu ɔ lu susu mu kyɔ ɔkɔmaa numu. ³² Imu nu o wu ye umu nu o nu mu, umu kesintin nu ee gyii mu, nkeɛ ɔku mee kɔɔle mu kesintin kigyii mu ee gyii. ³³ Amaa ɔkɔmaa mu nu ee kɔɔle mu asɪn mu gyii mu, umu u kaapu fɛɛ lbwaare gye kesintin wuya. ³⁴ ɔmu nu lbwaare sun mu mu, lbwaare asɪn nu ee tɔwe, lu fɛɛ lbwaare sa mu Kayaayu mu nu ki man su ɔkaa. ³⁵ Me-Se lbwaare mu ii biti Mu-Bii kulɔn mu, nu ɔ taa kutɔ kɔmaa waa mu kɔbaa tɔ. ³⁶ Nu ɔkɔmaa mu nu ɔ kɔɔle Mu-Bii mu gyii mu su nkpa kakpaa. Amaa ɔmu nu ɔ man nu sa Mu-Bii mu, ɔ mee ye ɔ nye nkpa

† 3:14 3:14 Saŋa mu nu ɔnyɪrɔpe bite Istryay abi kusɔ, nu o sun ananse nu ba be dunji bamu mu, ɔ tɔwe Mosesi ye ɔ waa ɔpɔle kɪnanse maale oyu su. Nu ɔkɔmaa mu nu kɪnanse dun mu, nu ɔ kusɔ mu ansi ku kibɔltɔ kɪnanse mu, nye alanfiya.

kakpaa, amaa lbwaare agbu mu i de mu su."

4

Yesu towe Kasamariya-kyu ku ase

¹ I maa ba fee Yesu bu fee Farasii abi mu ba nu ye ee nye abulapu nu ee gye bamu lbwaare kekyugyee o kyoo Gyon. ² Kesintin to bure, Yesu gbaa-gbaa man gye asa lbwaare kekyugyee, amoo mu abulapu nkun ii gye asa. ³ Yesu maa bu kanin mu, o kusu lu Gyudeya osuwule su bwii kpee Galile osuwule su.

⁴ Maa kpee mu i dagaa maa bola lu Samariya osuwule su. ⁵ Nu o ba fvu Samariya kade mu nu bee tu kumu ye Sikaa mu. Kanin kade mana ki bu tiri kase mu nu sana mu didaa mu, Gyekobu taa sa mu-bii Gyosefu mu. ⁶ Tuto nu Gyekobu kitiribo mu ki bu. Yesu maa nate nu i nu mu mu, o naa kyuna kitiribo mu ase. Sana mana gye kyowe amu nsana.

⁷ Yesu maa te tuto mu, nu Kasamariya-kyu ku ba o ba saa nkyu, nu Yesu towe mu ye, "Sa me nkyu ke n nuu." ⁸ Kanin sana maa mu Yesu abulapu ba kyun kade to ba naa soo agyito.

⁹ Nu okyu mu lee Yesu kono ye, "Fu gye Gyiwu obii nun, nu mee me n gye Samariya obii nun. Mine su nu fu kole me nkyu ke fu nuu?" Okyu mu towe kanin lu fee Gyiwu abi ye Samariya abi ba mee buga lape kulun.

¹⁰ Nu Yesu lee kono ye, "Fu daa fu nyi kakee mu nu lbwaare u sa, ye me mu nu n kole fu nkyu fale nun, naafoo fu din kole me ke n sa fu nkyu mu nu u sa nkpa."

¹¹ Tuto nu okyu mu taase ye, "Obilisa, fu man su kuuka, nu kitiribo mu moo bu nye. Fine nu fii biti fu nye fale nkyu mu nu u sa nkpa mu sa me?" ¹² Ane naana Gyekobu i sa ane kitiribo mana. Mu gbaa-gbaa maa mu-bii ana ye mu atobwaaya kpini kumu to nu ba

nuu. Fu kaapu fee fu kyoo ane naana Gyekobu nun abee?"

¹³ Yesu lee kono ye, "Okumaa mu nu o nuu nkyu numu mu, bulifo ii biti o bwii kita mu. ¹⁴ Amaa okumaa mu nu o nuu nkyu mu nu n biti n sa mu mu, bulifo man bila ye o kita mu. Kanin nkyu mana ii biti i biliji fee nkyu mu nu u kyun mu to, ke ku sa mu nkpa mu nu i man su okaa."

¹⁵ Tuto nu okyu mu towe ye, "Obilisa, n kole fu nun, sa me kanin nkyu mana ke bulifo o man bila kita me, ke n man bila n baa n sa nkyu nfu." ¹⁶ Nu Yesu towe okyu mu ye, "Bwii kpee naa tu fu-kuli ke fan ba."

¹⁷ Nu okyu mu towe mu ye, "N man su okuli."

Nu Yesu ye, "Fu towe kesintin fee fu man su okuli. ¹⁸ Fu wola kili anyin anu nu fu yege, nu onyin mu nu faa mu fan te nbunbu fale gbaa, man gye fu-kuli. Imu su umu nu fu towe fale gye kesintin nun."

¹⁹ Nu okyu mu towe ye, "Obilisa n wu fee fu gye lbwaare otowepu nun. ²⁰ Ane naana ana Samariya abi bure kibu numu su nu ba daa bee sun lbwaare, amaa fane Gyiwu abi u towe ye Gyerusalem i gye opula mu nu i dagaa fee a sun lbwaare."

²¹ Nu Yesu towe mu ye, "Okyu, kole me gyii fee sana ku ii biti o ba, nu man gye kibu kumu su abee Gyerusalem nu asa bee biti ba sun Me-Se lbwaare mu. ²² Fane Samariya abi i man nyi lbwaare mu nu fen sun danbirasa, amaa ane Gyiwu abi bure an nyi lbwaare mu nu an sun. Lu fee lbwaare kamolige mu ki bola Gyiwu abi su nun ba. ²³ Sana ku ii biti o ba, nu ki tee fvu lwe, nu kesintin asunpu bee biti ba sun Me-Se lbwaare mu Kayaayu Kyirekyire ye kesintin to. Kanin asunpu banumu fale nu Me-Se lbwaare mu ii biti. ²⁴ lbwaare gye kayaayu nun, nu bamu nu bee sun mu mu, i dagaa fee ba sun mu Kayaayu ye kesintin to."

²⁵ Nii okyuu mu towe Yesu ye, “N nyi fee Omv nu lbwaare wola lee, nu bee tu mu ye Krisito mu, ee biti ba. Nu o kan ba mu, ee biti o lee kuto kumaa mu nu ki bu to kaapu ane.”

²⁶ Nii Yesu towe ye, “Me, mu nu n towe fu ase fale, me i gye mu.”

²⁷ Kanin sana mana nu Yesu abulapu mu ba bwii lu kade to ba. Nu ba maa wu Yesu maa okyuu mu ba maa tee bee towe mu, i kyinkyin bamu. Amaa bamu to oku man taale taase okyuu mu ye, “Mune nu fi biti?” Abee ba taase Yesu ye, “Mune u waa su nu fu towe okyuu mu ase?”

²⁸ Tuto mu, okyuu mu yege mu kolo-bi yula sile kpee kade to naa towe asa ye, ²⁹ “Fan ba ku onyin ku maa towe me ato mu nu n waa mu kpini. Abee mu i gye Krisito, Omv nu lbwaare wola lee mu?” ³⁰ Imu su asa mu ba lu kade mu to bee kpee ba naa ku Yesu.

³¹ Sana maa to nu mu abulapu ba kule mu ye, “Okapupu, waa aniya ke fu gyii agyito.” ³² Amaa nu Yesu towe ye, “N su agyito mu nu n gyii, yege fan man nyi umu su.” ³³ Nii abulapu mu ba taase abaa ye, “Abee osa ku wola biya mu agyito nun nu o gyii?”

³⁴ Nii Yesu towe bamu ye, “Me agyito i gye fee n maa waa Me-Se lbwaare mu nu o sun me mu kebiti, ke n waa kusun mu nu o sa me mu luwe. ³⁵ Man gye fane kijasana u towe ye, ‘I san lbwaayi ina ke a tije ayu mu?’ Amaa n towe fane fee fan bugi fane ansi ku adoo mu, fen biti fan wu fee i payi fuu kitije. ³⁶ Osa mu nu ee tije mu u nye mu kukoka danbirasa, nu ayu mu nu ee kubla ee yile mu i gye asa mu nu o taa ba nkpa kakpaa to. Imu su omu nu ee duu ye o mu nu ee tije mu kpini bee biti ba buga gyii bamu ansi. ³⁷ Imu su asin mu nu bee towe ye, ‘Oku ii duu nu oku u kpa,’ i gye kesintin. ³⁸ N sun fane ndoo to ye fan naa tije ayu mu nu fan man duu. Aku i waa umu kusun nu fan ba nye umu kukoka.”

Samariya abi gaalaagaa ba koolu Yesu gyii

³⁹ Samariya abi gaalaagaa mu nu ba bu kade mu to mu ba koolu Yesu gyii, lu fee okyuu mu maa towe ye, “O towe me kuto kumaa mu nu n wola waa” mu su. ⁴⁰ Imu su sana mu nu Samariya abi mu ba ba mu ase mu, ba kule mu ye o kyina bamu ase, nu o kyina bamu ase nke nnyo. ⁴¹ Asa gaalaagaa ba ba koolu mu gyii tii su lu asin mu nu o towe mu su.

⁴² Nii asa mu ba towe okyuu mu ye, “Nbuubu bure, an koolu mu gyii, yege man gye asin mu nu fu towe ane mu su, amaa kpali fee ane gbaa-gbaa ane an nu ye ane asu, nu an bu fee mu i gye dulinyaa to asa omoligepu mu.”

Yesu kye obilisa ku mu-bii

⁴³ Yesu maa gyii nke nnyo kamaa to mu, o lu tuto kpee Galile osuwule su. ⁴⁴ Yesu gbaa-gbaa i wola kyina towe ye, “lbwaare otowepu kumaa man su beere mu gbaa-gbaa mu aye.” ⁴⁵ Yesu maa naa fuu Galile mu, Galile abi ba koolu mu abaa anyo, lu fee ngbaa bamu, sana mu nu ba kpee Gyerusalem naa gyii Kesu kono Kanyane nbuno mu, ba wu kuto kumaa mu nu o waa tuto mu.

⁴⁶ Yesu maa bu Galile osuwule su mu, o bwii kpee Kena kade to. Tuto nu o kyina taa nkyu bilinji nta mu. Maa bu tuto kanin mu, kibane obilisa ku mu-bii-nyinsa de Kapanum kade to ee lo. ⁴⁷ Onyin mu maa nu fee Yesu lu Gyudeya ba Galile mu, o ba mu ase ba kule mu ye o ba Kapanum ba kye mu-bii mu nu o de ee biti o wu mu sa mu.

⁴⁸ Nii Yesu towe mu ye, “Fane oku mee ye o koolu me gyii, amoo fen wu asin kyinkyinsa ye adangana.”

⁴⁹ Nii kibane bilisa mu kule Yesu ye, “Obilisa, yege a kpee mi kebiti mu ase poyi ke o wu.” ⁵⁰ Tuto nu Yesu towe obilisa mu ye, “Nate, fu kebiti mu mee ye o wu.”

Onyin mu koolu Yesu asin mu gyii, nu o kitta okpa kyun. ⁵¹ Maa kpewu mu, mu ayaafole ba ba ganya mu

okpa tɔ nu ba tɔwe mu ye, mu-bii mu nye alanfiya. ⁵² Nu ɔ taase bamu saɲa mu nu kepii mu nye alanfiya. Nu ba tɔwe mu ye, "Ndee kyɔwape kerefi kulɔn saɲa mu, nu kibirima mu yege mu."

⁵³ Tutɔ nu onyin mu bu ye kanin saɲa maa kyɛkyɛ nu Yesu tɔwe mu ye, "Fu-kepii mu mee ye o wu" mu. Imu su onyin mu maa mu kɪkpaara su abi kpini ba kɔɔle Yesu gyii.

⁵⁴ Yesu maa lu Gyudeya ba Galile mu, unumu ɪ gye asin kyinkyinsa nyɔsapu mu nu ɔ waa.

5

Yesu kye ɔlopu kv kake fɔutesa ake

¹ Inumu kamaa mu, Yesu kpee Gyerusalem naa gyii Gyiwu abi Kesu kɔnɔ ngyaɲe kv. ² Kɪpatɛ kv kɪ bu Gyerusalem kadɛ tɔ, nu kɪ bu tiri kebunɔ mu nu beɛ tu ye nbulɔpu kebunɔ mu. Beɛ tu kapatɪye maa Hibriwu kadɛ tɔ ye Betesada. Nu agyan anu ɪ de kyaabɔɔ kumu. ³ Agyan numu tɔ nu alopu damante fɛɛ agyaatanapu, ye ayaa ye abaa wusa wuya ana, amugule-mugule kpini ba ba tutɔ beɛ gyoo. ⁴ Lu fɛɛ Onyɪrɪpe kabɔɔ ɪ taale ɛɛ lu susu ɛ ba ee lupu nkyu mu tɔ, ke, alopu mu nu ba de-de mu, bamu tɔ okumaa mu nu ɔ gyankpaa loo kapatɪye mu tɔ mu, mu kulɔ mu nu kɪ bu mu tɔ mu u lwɛ. ⁵ Onyin kv bu tutɔ ɛɛ lo nsu adɪsa ye aburuwa. ⁶ Yesu maa wu mu nu ɔ bu fɛɛ ɔ de tutɔ lo kyɛɛɛ mu, nu ɔ taase mu ye, "Fii biti fɛɛ fu nye alanfiya?"

⁷ Nu ɔlopu mu lee kɔnɔ ye, "ɔbilisa, nu kabɔɔ mu kan lupu nkyu mu tɔ mu, n man su ɔmu nu ɔ taa me loo kapatɪye mu tɔ. Saɲa mu nu n kpan me n-yu fɛɛ n loo to mu, nu oku ɪ daa gyankpaa me loo to."

⁸ Nu Yesu tɔwe mu ye, "Kusu taa fu kalan ke fu nate." ⁹ Opula maɲa tɔ nu ɔ nye alanfiya, nu o kukuri mu kalan nate. Kanin kake maɲa

gye Gyiwu abi kake fɔutesa ake nin.

¹⁰ Nu Gyiwu abilisa mu ba tɔwe onyin mu nu ɔ nye alanfiya mu ye, "Ndaga gye kake fɔutesa ake. Ane nbara mu ɪ mee sa okpa ye fu sula fu kalan." ¹¹ Amaa ɔ lee kɔnɔ ye, "Onyin mu nu ɔ kye me mu ɪ tɔwe me ye, 'Taa fu kalan ke fu nate.' "

¹² Kanin su ba taase mu ye, "Anumu ɪ gye kanin onyin maɲa mu nu ɔ tɔwe fu ye fu taa fu kalan ke fu nate?" ¹³ Nu onyin mu man nyi kanin onyin mu nu ɔ kye mu mu, lu fɛɛ asa ba kyɔ nu Yesu loo asa damante mu tɔ kyɔn.

¹⁴ Kamaa tɔ mu Yesu wu mu kabwaare-sunkpa aye mu tɔ, nu ɔ tɔwe mu ye, "Ku, nbunbu fu nye alanfiya, imu su yege alibi kiwaa. Nu man gye kanin, imu nu ii biti ɪ ba fu su mu ii biti ɪ baa ɪ kyɔ unumu."

¹⁵ Nu Onyin mu lu tutɔ naa tɔwe Gyiwu abilisa mu ye Yesu ɪ gye ɔmu nu ɔ kye mu mu.

Yesu ɪ gye Nkpa kumu

¹⁶ Lu ato mu nu Yesu waa kake fɔutesa ake su mu, Gyiwu abilisa mu ba piili beɛ tɔɔɔɔ mu. ¹⁷ Nu Yesu tɔwe bamu ye, "Me-Se ii sun kusun saɲa kumaa, imu su ngbaa me n sun kusun." ¹⁸ Lu unumu su Gyiwu abi ba payi ansi beɛ biti ɪkpa ba mɔɔ mu. Man gye kake fɔutesa ake nbara kinyita mu wule nkɔn su, amaa ɛɛ tɔwe ye mu-Se ɪ gye lbwaare, mu nu u kaapu fɛɛ maa lbwaare kyɛkyɛɛ.

¹⁹ Nu Yesu kyaga su lee kɔnɔ ye, "N tɔwe fane kesintin ye, me, lbwaare Mu-Bii mu n mee taale waa sehn me kɪba su. Kutɔ mu nu n wu Me-Se mu waa mu, kumu nu ngbaa me n waa. ²⁰ Me-Se mu su kebiti sa me, nu ɛɛ kaapu me kutɔ kumaa mu nu ɛɛ waa mu. Me-Se ii biti ɔ kaapu me ato kpare mu nu ɪ kyɔ unumu, ke n waa ke ɪ kyinkyin fane. ²¹ Fɛɛ kanan mu nu Me-Se ii kyinji alewupu nu ɛɛ sa bamu nkpa mu, kanin maɲa su nu me, Obii mu gbaa n sa nkpa mi kebiti tɔ. ²² Me-Se gbaa-gbaa mee tale oku, amaa ɔ taa okumaa numu katale waa me kɪbaa

tɔ. ²³ Mɛ-Sɛ ii biti asa kpini ba taa bunyaa sa mɛ, Obii mɔ, fɛɛ kanan mɔ nu bɛɛ taa bunyaa bɛɛ sa Mɛ-Sɛ mɔ. Ɔkɔmaa mɔ nu ɔ mɛɛ taa bunyaa sa mɛ, Obii mɔ, ɪ kaapɔ nu fɛɛ ɔ mɛɛ taa bunyaa ɛɛ sa Mɛ-Sɛ mɔ nu o sun mɛ mɔ.

²⁴ “N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ ɔkɔmaa mɔ nu o nu mɛ asɪn, nu ɔ kɔɔlɛ ɔmɔ nu o sun mɛ mɔ gyii mɔ, sɔ nkpa kakpaa, nu lbwaare mɛɛ yɛ o bun mɔ kɔpwe. Ɔ tɛɛ faa lu lewu tɔ ba nkpa tɔ. ²⁵ N tɔwɛ fanɛ kesintin fɛɛ saɲa kɔ ɪ ba, nu nbɪnbɪ gbaa ɪ tɛɛ ba. Nu bamɔ nu ba du fɛɛ alewupu lu kanan mɔ nu ba man nyi lbwaare mɔ sɔ mɔ, bee biti ba nu mɛ, lbwaare Mu-Bii mɔ ɔbɔlɛ, nu bamɔ nu ba nu mɛ ase mɔ, bee biti ba nye nkpa. ²⁶ Fɛɛ Kanan mɔ nu Mɛ-Sɛ gye nkpa kumu mɔ, kanɪn maɲa nu ɔ sa mɛ, Mu-Bii mɔ ɔkpa fɛɛ n baa n gye nkpa kumu. ²⁷ Nu ɔ sa mɛ ɔlɔn yɛ n talɛ daadimaadi kɔmaa, lu fɛɛ mɛ ɪ gye Daadimaadi Obii-nyɪnsa.

²⁸ “Fan man yege ɪmɔ ɪ kyinkyin fanɛ, lu fɛɛ saɲa kɔ ii biti ɔ ba nu alewupu mɔ nu ba bɔ nkyan tɔ kpini bee biti ba nu mɛ ɔbɔlɛ, ²⁹ kɛ ba lu bamɔ nkyan tɔ ba. Nu bamɔ nu ba waa adanbirasa mɔ, bee biti ba kyinji nye nkpa, kɛ bamɔ nu ba waa alibi mɔ, bee biti ba kyinji kɛ ba gyii kɔpwe. ³⁰ Nu mɛ gbaa-gbaa mɛ mɛɛ taalɛ waa sehn mɛ kɪbaa sɔ. N talɛ kanan mɔ nu n nu lu Mɛ-Sɛ ase, nu n gyii asɪn ɪmɔ ɔkpa sɔ, lu fɛɛ n mee biti n waa mɛ gbaa-gbaa mɛ kɔkɔlɔ biti, amɔɔ ɔmɔ nu o sun mɛ mɔ lɛɛ.”

Asɪn mɔ nu ɪ gyii Yesu n-yɪ sɔ kesintin

³¹ Yesu kyaga sɔ tɔwɛ yɛ, “Nu n gyii mɛ gbaa-gbaa mɛ n-yɪ sɔ asɪn kesintin mɔ, ɪ mɛɛ yɛ ɪ baa ɪ budu. ³² Amaa ɔkɔ bɔ tɔ nu ee gyii mɛ n-yɪ sɔ asɪn, mɔ ɪ gye mɛ-Sɛ lbwaare, nu n nyi fɛɛ mɛ n-yɪ asɪn mɔ nu ee gyii mɔ ɪ gye kesintin.

³³ “Nu fanɛ gbaa-gbaa fan sun kpɛɛ Gyon ase, nu ɔ lɛɛ kesintin mɔ tɔwɛ fanɛ lu mɛ sɔ. ³⁴ Man gye fɛɛ

n biti nyɪmɔsa daadimaadi o gyii mɛ n-yɪ sɔ kesintin nu, amaa n tɔwɛ asɪn nɔmɔ lu Gyon sɔ nu, kɛ fan nu kase kɛ fan nye kamɔlɛ. ³⁵ Gyon kyɪna o du nu fɛɛ ɪmɔnsa mɔ nu kɪ kyanɛ nu kɪ kɪ tɔ, nu fan gyii fanɛ ansi gberɛɛ ɪmɔ tɔ.

³⁶ “Amaa n sɔ atɔ mɔ nu ii gyii mɛ n-yɪ sɔ kesintin, nu ɪ budu ɪ kyɔ Gyon lɛɛ. Lu fɛɛ kusun mɔ nu mɛ-Sɛ mɔ taa sa mɛ nu n sun fale mɔ, ɪ lɛɛ kaapɔ kesintin fɛɛ mɛ-Sɛ mɔ ɪ sun mɛ. ³⁷ Nu mɛ-Sɛ mɔ nu o sun mɛ mɔ gbaa gyii mɛ n-yɪ sɔ kesintin. Nu fan man pɪta nu mɔ ɔbɔlɛ abɛɛ fan wu mɔ yɛ ansi, ³⁸ nu mɔ asɪn mɔ a man bɔ fanɛ nkɔlɔ tɔ, lu fɛɛ fan man kɔɔlɛ mɛ, ɔmɔ nu o sun mɔ gyii. ³⁹ Fan payɪ ansi bɪla Asɪnkyan yɪlasa mɔ, lu fɛɛ fen fɛ nfeɛrɛ fɛɛ kanan ɔkpa maɲa sɔ nu fen biti fan nye nkpa kakpaa, yege kanɪn Asɪnkyan yɪlasa maɲa ii gyii mɛ n-yɪ sɔ kesintin. ⁴⁰ Amaa fan kina mɛ ase kɪba, kɛ fan ba nye nkpa.

⁴¹ “Ayɪn-bi lu daadimaadi kɔ ase man tiri mɛ. ⁴² Amaa n nyi fanɛ. N nyi fan maa man sɔ kebiti sa lbwaare fanɛ nkɔlɔ tɔ. ⁴³ N ba mɛ-Sɛ kɪtɪ tɔ, nu fan man kɔɔlɛ mɛ, amaa nu ɔkɔ kan ba mɔ gbaa-gbaa mɔ kɪtɪ tɔ mɔ, fan biti fan kɔɔlɛ mɔ. ⁴⁴ Fan maa biti ayɪn-bi lu abaa ase fale, yege fen mɛɛ kpan fanɛ n-yɪ fan nye ayɪn-bi lu lbwaare nkɔn ase mɔ, nɛnɛ nu fen biti fan waa kɔɔlɛ gyii?”

⁴⁵ “Fan man fɛ nfeɛrɛ fɛɛ n biti n pwɪ fanɛ Mɛ-Sɛ mu ansi tɔ. Fanɛ naana Mosesi mɔ nu fan taa fanɛ tamaa tɔbɔ mɔ sɔ mɔ, mɔ ɪ gye ɔmɔ nu ee biti ɔ pwɪ fanɛ. ⁴⁶ Nu fan kan kɔɔlɛ Mosesi gyii mɔ, naafɔɔ fen biti fan kɔɔlɛ ngbaa mɛ gyii, lu fɛɛ ɔ kyɔrɔɔ mɛ n-yɪ sɔ asɪn. ⁴⁷ Amaa nu fan man kan kɔɔlɛ asɪn mɔ nu ɔ kyɔrɔɔ lu mɛ n-yɪ sɔ mɔ gyii mɔ, nɛnɛ nu fen biti fan waa kɔɔlɛ asɪn mɔ nu n tɔwɛ fale gyii?”

6

Yesu sa asa ngbin nnuu agyito

(Matiwu 14:13-21; Maki 6:30-44; Luka 9:10-17)

¹ Inimv kamaa mv, Yesu faa Galile obun lala mv nu ba bila bee tu ye Tiberiya mv kpee kumv benben. ² Nu asa damante ba buu mv, lu fee ba wu mv asin kyinkyinsa mv nu o waa ee kye alopu mv. ³ Tuto nu Yesu maa mv abulapu ba dii kpee kibii-bi koku sv naa kyina. ⁴ Kanin sana mana mv, Gyiwu abi Kesu konv Kanyanje nbunv kensi-gyii mv ki tiri to.

⁵ Yesu maa diyaa mv ansi kv mv, o wu sakyv damante maa ba mv ase. Imv sv o taase Filipu ye, "Fime nu an biti an nye agyito so sa asa banumv kpini ke bee gyii?" ⁶ Yesu tov Filipu to nin kv, lu fee o tee wula o nyi kvto mv nu ee biti o waa.

⁷ Nu Filipu lee konv ye, "Poyi ke a taale nye agyito gberee-gberee sa okumaa numv o gyii mv, amoo an biti a nyita lbwaayi iburuwa kvkoka."

⁸ Yesu abulapu mv to omv nu bee tu mv ye Andiruwu, Simon Pita mu-supu mv towe ye, ⁹ "Kebii-nyinsa-bii kv bu nfu, nu o sv bodobodo pii-pii anuu ye ikv-bi anyv. Kanin agyito pii numv, nene nu ii biti i waa ke i fvb asa damante banumv?" ¹⁰ Nu Yesu towe mv abulapu mv ye, "Fan yege asa mv ba kyina-kyina." Yege afitiri porogesa a bv toto kvkyv, umv sv asa mv kpini ba kvbn kyina. Nu anyv mv nu ba bv toto mv konv i waa fee ngbin nnuu. ¹¹ Ba maa kyina kanin mv, Yesu taa bodobodo mv, nu o fwaala lbwaare, nu o taa sa ye ba barige to sa bamv. Kanin mana nu o waa ikv mv gbaa. Nu okumaa numv nye kanan mv nu ee biti.

¹² Ba maa gyii nme mv, Yesu towe mv abulapu mv ye, "Fan tase-tase agyisan mv, ke fan man yege umv kv i sii." ¹³ Imv sv ba maa gyii bodobodo pii-pii anu mv, ba

tase-tase umv agyisan mv kpini bola alantan kudu anyv.

¹⁴ Asa mv ba maa wu asin kyinkyinsa mv nu Yesu waa mv, ba piili bee towe ye, "Kesintin, onumv i gye lbwaare otowepv mv nu ee biti o ba dulinyaa to mv." ¹⁵ Yesu maa bu fee, bee biti ba ba taa mv obun sv, ke ba naa bun mv kuwura mv, o bila lu bamv to kpee kibii-bi sv mv nkvn.

Yesu nate nkyu sv

(Matiwu 14:22-27; Maki 6:45-52)

¹⁶ Kalaatipwe ase maa fvb mv, Yesu abulapu mv ba kpilige kpee obun lala konv. ¹⁷ Nu i maa sula naa fvb kagyanbwe yege Yesu man pita bwii ba bamv ase mv, ba naa loo okv to bee faa bee kpee Kapanum. ¹⁸ Nu afuu lala a tigi a daa yege nkyu mv ii wuli to. ¹⁹ Yesu abulapu mv ba maa pale kpee ansi to fee mayi asa abee ana mv, ba wu Yesu maa naa nkyu mv sv ee ba bamv okv mv ase, nu kufuu kv kvtaa bamv. ²⁰ Amaa Yesu towe bamv ye, "Me nin, fan man waa kufuu." ²¹ Nu ba maa biti fee ba taa Yesu waa okv mv to mv, opula mana to nu okv mv dan katv mv nu bee biti fee ba fvb mv.

²² Imv lakaake mv, asa damante mv nu ba sii obun lala mv benben mv, ba wu fee okv kulvn ki sii kv dan toto ndee nu kumv nu abulapu mv ba taa. Amaa Yesu moo man loo mv abulapu mv ase okv mv to. ²³ Nu kvkv kv moo i lu Tiberiya ba dan toto tiri katv mv nu onyiripe daa taa afwaala sa lbwaare nu asa ba gyii agyito mv. ²⁴ Imv sv asa damante mv ba maa bu fee Yesu abee mv abulapu ba man bv toto mv, ba loo kvkv mv to kpee Kapanum ba naa bee biti Yesu.

Yesu i gye bodobodo mv nu i sa nkpa

²⁵ Ba maa naa wu mv obun mv benben mv, ba taase mv ye, "Okapupu, sana moo nu fv fvb nfu?"

²⁶ Yesu lee bamv konv ye "N towe fane kesintin, man gye asin

kyinkyinsa mu nu fan wu su nu fan naa fen biti me, amaa lu fan maa nye agyito gyii nme kanan su nu fen biti me. ²⁷ Fan man waa kusun biti agyito mu nu ii biti i nyita, amaa fan waa kusun biti agyito mu nu u sa nkpa kakpaa. Me, Daadimaadi Obii-nyinsa n biti n sa fane kanin agyito mu, lu fee Me-Se lbwaare mu lee kaapu fee mu kibaa ki gyan me su.”

²⁸ Imu su ba taase Yesu ye, “Mune ii tiri fee a waa ke a taale waa kusun mu nu lbwaare ii biti?”

²⁹ Nu Yesu lee bamu konu ye, “Kusun mu nu lbwaare ii biti fen waa mu i gye ye, fan koolle me, omu nu o sun mu gyii.”

³⁰ Nu ba taase mu ye, “Mune asin kyinkyinsa nu fii biti fu waa ke an wu ke a koolle fu gyii? Mune nu fii biti fu waa? ³¹ Sana ku to, ane naana ana ba gyii agyito mu nu bee tu umu ye Mana* mu ofuli su, fee kanan mu nu Asinkyan yilasa mu i towe ye, ‘O sa bamu agyito mu nu i lu susu nu ba gyii.’ ”

³² Nu Yesu towe bamu ye, “N towe fane kesintin, man gye Mosesi i sa fane naana ana agyito mu nu i lu susu mu. Amaa Me-Se i sa fane naana kesintin agyito mu nu i lu susu mu. Nu nbunbu Me-Se gbaa u sa fane kesintin agyito gbaa-gbaa mu nu i lu susu mu. ³³ Lu fee lbwaare agyito mu nu ee sa asa mu, i gye omu nu o kpilige lu susu ba kase su, nu ee sa dulinyaa to asa nkpa mu.”

³⁴ Tuto nu ba towe Yesu ye, “Onyiripe, lu ndaga i su ii kpee sa ane kanin agyito mana sana kumaa.”

³⁵ Nu Yesu towe bamu ye “Me i gye agyito mu nu u sa nkpa mu. Nu okumaa mu nu o ba me ase mu, akun i mee ye a moo mu kakaaku, nu okumaa mu nu o koolle me gyii mu, bulifo mee ye i kita mu. ³⁶ Fee kanan mu nu n wula towe fane mu,

fan wu me, amaa fen mee koolle me fen gyii. ³⁷ Okumaa mu nu Me-Se taa sa me mu, ii biti o ba me ase. Nu okumaa mu nu o ba me ase mu, mee ye n gya mu. ³⁸ Lu fee n lu susu ba kase su, ke n ba waa omu nu o sun me mu kebiti, amaa man gye me gbaa-gbaa mi kebiti. ³⁹ Omu nu o sun me mu kebiti i gye fee, bamu nu o taa bamu sa me mu kpini, bamu to okulun gbaa o man foyi. Amaa n biti n kyini bamu ba nkpa to kake laalaalwe mu. ⁴⁰ Lu fee Me-Se kebiti i gye fee, okumaa mu nu o wu me, Mu-Bii mu, nu o koolle me gyii mu u nye nkpa kakpaa. Nu n biti n kyini mu lu lewu to ba nkpa to kake laalaalwe mu.”

⁴¹ Nu Gyiwu abi mu ba piili bee kolite bee yii Yesu, lu fee o towe ye, “Me i gye agyito mu nu ki lu susu ba kase su mu.” ⁴² Nu ba towe ye, “Man gye Gyosefu mu-bii mu nu bee tu mu ye Yesu mu nun? An nyi mu-se ye mu-nyi a! Nu mune su nu, ee towe ye, ‘N lu susu nun ba?’ ”

⁴³ Tuto nu Yesu lee konu ye, “Fan yeye fane kikalite mu. ⁴⁴ Oku mee taale ba me ase, amoo Me-Se mu nu o sun me mu, i yeye nu o ba, nu n biti n kyini mu ba nkpa to kake laalaalwe mu. ⁴⁵ lbwaare Atowepu ba kyuroo yila ye, ‘Okumaa numu ii biti o nye lbwaare kikaapu.’ Nu okumaa mu nu o nu Me-Se mu ase, nu o bula lu mu ase mu, ii biti o ba me ase. ⁴⁶ Inumu i mee kaapu fee oku tee wu Me-Se mu, amoo omu nu o lu Me-Se, lbwaare ase mu nkun i wu mu. ⁴⁷ N towe fane kesintin ye okumaa mu nu o koolle me gyii mu, su nkpa kakpaa. ⁴⁸ Me i gye agyito mu nu u sa nkpa mu. ⁴⁹ Fane naana ana ba gyii agyito mu nu bee tu ye Mana mu ofuli su, amaa ba wu. ⁵⁰ Amaa agyito mu nu i lu susu ba kase su mu ndee, nu okumaa mu nu o gyii kanin agyito mana mu, mee ye o wu. ⁵¹ Me i gye agyito mu nu u sa nkpa nu n kpilige lu susu

* **6:31** 6:31 Sana mu nu Israyi abi ba kyina ba naa ofuli su mu, Onyiripe lbwaare sa bamu agyito ku, mu nu i gye ato wolesa nu i bukun nu ba gyii. Ba tu umu ye ‘mana’. Imu kase Hibriwu katowe to i gye ye, “Mune ndee?”

ba kase su mu. Okumaa mu nu o gyii kanin agyito numu mu, ee biti o kyina kakpaa. Nu agyito mu nu n biti n sa dulinyaa to asa ke ba nye nkpa mu i gye me kayu-wule.”

⁵² Gyiwu abi mu ba maa nu Yesu asin towesa kanin mu, i waa bamu agbu. Nu ba piili bee gyii abaa umore, bee taase abaa ye, “Nene nu onyin numu ii biti o waa taa mu kayu-wule sa ane ke a we?”

⁵³ Nu Yesu towe bamu ye, “N towe fane kesintin fee, fan kan fan man we me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu kayu-wule, ke fen nuu me nkalan de, fen mee ye fan nye nkpa. ⁵⁴ Okumaa mu nu o we me kayu-wule, nu o nuu me nkalan mu, o su nkpa kakpaa, nu n biti n kyini mu ba nkpa to kake laalaalawe mu to. ⁵⁵ Kpalu fee me kayu-wule i gye agyito gbaa-gbaa mu, nu me nkalan i gye ato nuusa gbaa-gbaa mu. ⁵⁶ Okumaa mu nu o we me kayu-wule, nu o nuu me nkalan mu, o bu me to nu ngbaa me n bu mu to. ⁵⁷ Fee kanan mu nu Me-Se mu nu o gye nkpa kumu sun me, nu lu mu su nu n su nkpa mu, okpa kulon mana su, okumaa mu nu o we me kayu-wule mu, ii biti o nye nkpa lu me su. ⁵⁸ Me i gye agyito mu nu i lu susu ba kase su mu. N man du fee mana agyito mu nu fane naana ana ba gyii, nu i man sa bamu nkpa nu ba wu mu. Amaa okumaa mu nu o gyii agyito numu bire, ee biti o nye nkpa kakpaa.” ⁵⁹ Yesu maa bu Kapaniyum, Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa ee kaapu mu, nu o towe fale asin numu.

*Yesu abulapu gaalaagaa
ba bwii bamu kamaa*

⁶⁰ Yesu abulapu gaalaagaa ba maa nu numu mu, ba towe ye, “Fale kikaapu kinumu ki bulon. Anumu i taale koolu umu kyula?”

⁶¹ Yesu maa bu fee mu abulapu bee kolite lu asin mu nu o towe mu su mu, o taase bamu ye, “Imu nu n towe fale i kita fane nfeere

nu? ⁶² Kanin bire nu fan kan wu me, Daadimaadi Obii-nyinsa n maa bwii n kpee susu katun mu nu n lu ba kase su mu mo de? ⁶³ Ibwaare Kayaayu mu i gye omu nu ee sa nkpa, amaa kutu mu nu asa ba su bamu olon bee waa mu man su tonu. Asin mu nu n towe sa fane mu, i lu Kayaayu to nun nu u sa nkpa. ⁶⁴ Amaa yege fane to aku ba mee koolu bee gyii.” Yesu towe kanin lu fee o wula o nyi lu npiili ase, bamu nu ba man koolu gyii ye omu nu ee biti o ba lee mu e sa mu. ⁶⁵ Nu Yesu kyaga su ye, “Kpalu numu su nu n wula towe fane ye, oku mee taale ba me ase mu kuba su, amoo Me-Se Ibwaare sa mu okpa.”

⁶⁶ Lu kanin sana mana mu, nu mu abulapu gaalaagaa ba bwii kamaa, nu ba man bila buu mu.

⁶⁷ Tutu nu Yesu taase mu abulapu kudu anyo mu ye, “Fane gbaa fane fen biti fan bwii do?”

⁶⁸ Nu Simon Pita lee mu konu ye, “Onyiripe, anumu ase nu an su an kpee? Fu nkun i su asin mu nu u sa nyimisa nkpa kakpaa. ⁶⁹ An koolu gyii nu an bu fee fu nkun i gye Okyirekyirepu mu nu Ibwaare lee mu.”

⁷⁰ Tutu nu Yesu lee bamu konu ye, “Man gye fane kudu anyo mu, nu n lee? Amaa fane to oku gye Sitaane.” ⁷¹ Gyudasi mu nu mu-se i gye Simon Isikariyoti mu asin nu Yesu towe mu. Halu Gyudasi maa gye abulapu kudu anyo mu to oku gbaa mu, kamaa to mu, mu ii biti o ba lee Yesu sa.

7

*Yesu mu-supu ana ba man
koolu gyii*

¹ Inumu kpini kamaa mu, Yesu naa o naa Galile osuwle su. Ee mee biti maa loo Gyudeya osuwle su, lu fee Gyiwu abi abulisa bee biti ba mo mu. ² Sana mu nu Gyiwu abi Kesu konu abuu kiyii kensi-gyii* a maa tiri to mu, ³ Yesu mu-supu ana

* **7:2** 7:2 Gyiwu abi kesu konu kensi-gyii ngyane numu to nu bee yii abu, nu bee kyina umu to mu.

ba tōwe mu ye, “I dagaa fu maa lu nfu kpee Gyudeya, ke fu abuupu ba naa wu fu asin kyinkyinsa mu nu fu waa mu. ⁴ Okumaa mu nu ee biti ye mu kitu ki dii mu, o mee waa mu asin ee baala. Lu asin kyinkyinsa mu nu fu waa fale mu su mu, i dagaa fu maa lee fu n-yu ifuli kaapu dulinyaa to asa.” ⁵ Halu mu-supu ana gbaa ba man koolo mu gyii.

⁶ Nu Yesu tōwe bamu ye, “Me saja mu nu i dagaa mu, man pu fvu, fanee fane saja kumaa buron sa fane. ⁷ Dulinya asa mee taale kisi fane. Amaa me nu bee kisi, lu fee n gyii bamu kesintin fee bamu asunsunsa i gye alibi. ⁸ Fane fane fan kpee kensi-gyii ngyanɛ mu to. N mee ye n kpee ngyanɛ mu to nbunbu, lu fee me saja man puta fvu.” ⁹ Maa tōwe unumu manja lwe mu o sii kyina Galile.

¹⁰ Amaa Yesu mu-supu ana ba maa lu kyon kensi-gyii ngyanɛ mu to mu, mu gbaa mu kpee nu o man lee mu n-yu ifuli. ¹¹ Kensi-gyii ngyanɛ mu to mu Gyiwu abulisa mu bee ku bee biti mu, yegɛ bee taase asa ye, “Fine nu onyin manja bu?”

¹² Sakyɔ mu to asa damante bee muni abaa ase lu mu su. Aku ba ye, “O gye nyimisa danbirasa.” Nu aku moɔ ba ye, “Ee pina asa nun.” ¹³ Amaa oku man taale lu ifuli tōwe Yesu n-yu su asin, lu fee ba maa sile Gyiwu abulisa mu su.

Yesu i kaapu kensi-gyii ngyanɛ mu to

¹⁴ Ba maa waa kensi-gyii ngyanɛ mu naa fvu nsana mu, Yesu kpee Kabwaare-sunkpa aye mu to nu o piili ee kaapu asin. ¹⁵ Mu kikaapu mu i kyinkyin Gyiwu abulisa mu, nu ba taase ye, “Nene nu onyin numu man bula nu o nye fale kinyi?”

¹⁶ Nu Yesu lee bamu konɔ ye, “Me kikaapu mu man gye me gbaa-gbaa me lee. I lu omu nu o sun me mu ase nun. ¹⁷ Okumaa mu nu ee biti o waa lbwaare kebiti mu, ee biti o

bu fee me kikaapu mu lu lbwaare ase, abee n tōwe me gbaa-gbaa me olon su nun. ¹⁸ Omu nu ee tōwe mu gbaa-gbaa mu olon su mu, u waa kanun nun ee biti bunyaa ee sa mu n-yu. Amaa omu nu ee biti bunyaa ee sa omu nu o sun mu mu, i gye kesintin wuya, nu antjesa ku i man bu mu to. ¹⁹ Mosesi man sa fane nbara mu? Amaa fane oku man buu nbara mu. Mine waa nu fen biti fan moɔ me?”

²⁰ Nu sakyɔ mu ba lee konɔ ye, “Nbwu libi ba bu fu to. Anumu ana ii biti fu kumoo?”

²¹ Yesu tōwe bamu ye, “N maa waa adangana kulon kake futesa ake mu, nu umu i kyinkyin fane fale. ²² Mosesi sa fane oduu kitin† nbara, yegɛ kake futesa ake fen tin kebii oduu. Kesintin to mu nbara mu man lu Mosesi ase, amaa i lu ane naana ana ase. ²³ Nu fan maa tin kebii oduu kake futesa ake, ke i mee nyita Mosesi nbara mu, mine i waa nu n kye nyimisa laalaamuu kake futesa ake nu fen nye agbu waa me? ²⁴ Fan man ku nyimisa awaasa ke fan bun mu kupwe, amaa fan ku asin mu to danbirasa poyi ke fan bun kupwe.”

Yesu i gye Krisito, Omu nu lbwaare wula lee mu

²⁵ Nu Gyerusalem asa aku ba piili bee taase ye, “Man gye onyin numu nu bee biti mu ye ba moɔ mu? ²⁶ Fan ku, mu i yle asa to ee tōwe mu, nu oku mee tōwe mu sehn. Abee abulisa mu ba bu nun fee mu i gye Krisito, Omu nu lbwaare wula lee mu? ²⁷ Onyin numu bire an nyi katin mu nu o lu. Amaa Krisito, Omu nu lbwaare wula lee mu kan ba mu, oku mee ye o bu katin mu nu o lu.”

²⁸ Yesu maa san o bu Kabwaare-sunkpa obu lala to ee kaapu, nu o tōwe kenken ye, “Kesintin, fan nyi me, nu fan nyi katin mu nu n lu. Man gye me gbaa-gbaa me olon su nu n ba nfu, amaa omu nu o sun me mu gye kesintin wuya nu fanee

† 7:22 7:22 lbwaare yila oduu kitin katowe kyula sa Istray abi ye ba waa. Imu su oduu kitin i ba waa sunkaala mu nu u kaapu fee ba gye lbwaare lee.

fané fan man nyi mu. ²⁹ Amaa mée me n nyi mu, lu fée n lu mu ase, nu mu i sun me.”

³⁰ Kanin su ba biti ye ba kítaa mu, amaa oku man taa mu kíbaa mata mu, lu fée mu sanja man púta fu.

³¹ Imu kpini gbaa mu asa gaalaagaa ba kóole mu gyii sakyó mu tó. Nu bée taase ye, “Nu Krisito, omu nu lbwaare wola lée mu kan ba mu, ee biti o taale waa asin kyinkyinsa o kyó umu nu onyin numu waa fale?”

³² Farasii abi mu ba nu sakyó mu ba maa muni fale asin lu mu su. Nu ba maa Oseepu bulisa mu ba sun Kabwaare-sunkpa obu lala akusupu ye ba naa kítaa mu ba. ³³ Nu Yesu tówe bamu ye, “N mée ye n bila n kyina fané ase kyereee, ke n bwii kpee omu nu o sun me mu ase. ³⁴ Fen biti fan ku biti me amaa fan mée ye fan wu me, nu katun mu nu n bu mu, fan mée taale ba tótó.”

³⁵ Nu Gyiwu abulisa mu bée taase abaa ye, “Fine nu kanyin numu ii biti o kpee nu a man bila ye a wu mu? Ee biti o kpee Giriki abi tó, katun mu nu ane asa ba yaase loo, ke o naa kaapu Giriki abi mu abee? ³⁶ Maa tówe ye, ‘Fen biti fan biti me amaa fan mée ye fan wu me, nu katun mu nu n bu mu fan mée taale ba tótó mu’ mine nu ee kaapu?”

³⁷ Nu kake laalaalowe mu nu ki gye kake kpare kensi-gyii mu tó mu, Yesu kusu yile nu o tówe kenken ye, “Okumaa mu nu bulifo kan o su mu mu, o ba me ase ba nuu nkyu. ³⁸ Okumaa mu nu o kóole me gyii mu, nkyu mu nu u sa nkpa mu ii biti i baa i lu mu tó u kyun fée obun, fée kanan mu nu Asinkyan yilasa mu i tówe mu.” ³⁹ Nkyu mu nu u sa nkpa asin mu nu Yesu tówe nfu mu, yile sa Kayaayu Kyirekyire, nu bamu nu ba kóole mu gyii mu, bee biti ba ba nye. Sanja manja tó mu Kayaayu Kyirekyire mu man pu ba, lu fée Yesu bunyaa man púta lu ifuli.

⁴⁰ Sakyó mu ba maa nu maa tówe fale asin mu, bamu aku ba tówe

ye, “Kesintin tó, onyin numu gye lbwaare otowepu mu.”

⁴¹ Aku ba ye, “Mu i gye Krisito mu.” Nu aku mo ba taase ye, “Nene nu Krisito ii biti o lu Galile?

⁴² Asinkyan yilasa mu i tówe ye Krisito ii biti o lu Owura Dawidi kanan tó, ke ba kubge mu Betlehem kade tó katun mu nu Owura Dawidi daa kyina mu” ⁴³ Lu kanin su nbarige tó i ba sakyó mu tó lu Yesu su. ⁴⁴ Nu bamu aku bee biti ba kítaa mu, amaa oku man taa kíbaa mata mu.

Gyiwu abulisa ba man su kikóole-gyii

⁴⁵ Nu Kabwaare-sunkpa akusupu mu ba bwii kpee lbwaare asepu abulisa ye Farasii abi mu ase, nu ba taase bamu ye, “Mine waa nu fan man kítaa mu ba?”

⁴⁶ Nu akusupu mu ba lée kono ye, “Nyimisa ku man púta tówe asin fée onyin numu.”

⁴⁷ Nu Farasii abi mu ba taase bamu ye, “Imu su o bila pina fané gbaa fané? ⁴⁸ Fan wu kade numu tó abulisa abee Farasii abi mu tó oku maa kóole mu gyii? Ayee! ⁴⁹ Amaa sakyó mu nu ba kóole mu gyii mu bure ba man nyi Mosesi nbara mu, umu su lbwaare nno mu nu o tówe yila ii biti i ba bamu su.”

⁵⁰ Nikodemusi mu nu o wola ba Yesu ase kakaaku, nu o gye bamu abulisa mu tó oku mu, taase bamu ye, ⁵¹ “Ane nbara u sa okpa fée a taale bun nyimisa kupwe yege a man nu mu kono tó asin wu kutó mu nu o waa?”

⁵² Nu ba lée mu kono ye, “Ngbaa fu, fu lu Galile nin? Ku Asinkyan yilasa mu tó danbirasa, fii biti fu wu fée lbwaare otowepu ku man lu Galile.”

⁵³ [Nu ba kusu ngyane mu tó, nu okumaa numu kpee mu aye.]

8

Okyu kilipu mu nu ba kítaa mu maa onyin

¹ Okumaa numu maa kyun mu aye mu, nu Yesu lu tótó kpee Olifu kibu

mu su. ² Imu lukaake nyenyenfuu mu, Yesu bwii ba Kabwaare-sunkpa obu lala mu to. Nu asa ba ba yile kyaaboo mu, nu o kyun kyina nu o piili ee kaapu bamu. ³ Maa bu tuto mu, nu nbara akaapupu ye Farasii abi ba biya okyuu kilipu ku mu nu ba kittaa mu maa onyin. Nu ba taa mu ba yile bamu nsana. ⁴ Nu ba towe Yesu ye, “Okapupu, ba kittaa okyuu numu maa onyin. ⁵ Mosesi nbara mu u kaapu ane ye a tuu abuu moo kanin akyyu manja. Nbuubu, nene nu fu su fu towe.” ⁶ Ba taase mu asin numu ke ba nu mu kono to alibi, ke ba nye yile umu su pwu mu.

Amaa Yesu nyon mu kumu yii to, taa mu kibaa-bi ee kyuroo kase. ⁷ Ba maa maa su bee taase mu mu, o kusaa mu kumu nu o towe bamu ye, “Nu fane to oku mu nu o man pita waa alibi mu, o gyankpaa tuu kubuu da okyuu mu.” ⁸ Nu o bwii nyon mu kumu yii to ee kyuroo kase.

⁹ Nu ba maa nu kanin mu, ba piili bee lu kukulun-kukulun. Abulisa mu ba gyankpaa lu poyi. Nu i san Yesu maa okyuu mu nkun yege o yile tuto. ¹⁰ Nu Yesu kusaa mu kumu nu o taase okyuu mu ye, “Okyyu, ba bu fine? Oku man bu to ke o bun fu kupwe fu?” ¹¹ Nu o lee kono ye, “Onyirpe, ayee, oku man bu to.” Nu Yesu towe mu ye, “Ngbaa me mee ye n bun fu kupwe. Nate, lu ndaga u su ii kpee man bila naa waa alibi.”

Yesu gye dulinyaa to inmanesa

¹² Nu Yesu bwii towe Farasii abi mu nu ba bu tuto mu ye, “Me i gye dulinyaa to inmanesa mu. Okumaa mu nu o buu me mu, mee ye o nate kitenbiri to, amaa ee biti o nye inmanesa mu nu ku sa nkpa mu.”

¹³ Nu Farasii abi mu ba towe mu ye, “Nbuubu, fi gyii fu gbaa-gbaa fu n-yu su kesintin nun, umu su a mee ye a taale koolu fu gyii.”

¹⁴ Nu Yesu lee kono ye, “Halu nu n gyii me n-yu su kesintin gbaa mu, me asin mu i gye kesintin. Lu fee n nyi katin mu nu n lu nu n nyi

katun mu nu n kpee. Amaa fane fane bure, fan man nyi katin mu nu n lu, nu fan man nyi katin mu nu n kpee. ¹⁵ Fane bure, nyumisa ukpa su nu fen yile su fen gyii asin. Mee me bure n mee gyii oku asin. ¹⁶ Amaa nu n kan gyii asin mu, me asin kigyii ki de okpa, lu fee man gye me nkun ii gyii asin mu. Amaa maa Me-Se mu nu o sun me mu. ¹⁷ Ba kyuroo fane Nbara to ye, nu asa anyo bee gyii kesintin lu asin ku su, nu bamu nno i man kpakyare mu, bamu asin mu i gye kesintin. ¹⁸ Me gbaa-gbaa me ii gyii me n-yu su kesintin, nu Me-Se mu nu o sun me mu gbaa ii gyii me n-yu su kesintin.”

¹⁹ Nu ba taase mu ye, “Fu-se bu fine?” Nu Yesu lee kono ye, “Fan man nyi me, nu fan man nyi Me-Se mu gbaa. Nu fan daa fan nyi me nun, naafoo fan bu Me-Se mu gbaa.”

²⁰ Yesu towe asin numu saja mu nu ee kaapu asin Kabwaare-sunkpa aye mu, katin mu nu bee tu ye afulee oyilekpa mu. Amaa oku man kittaa mu, lu fee mu saja man pita fu.

²¹ Nu Yesu bwii towe bamu ye, “N kpee numu. Nu fen biti fan ku biti me, ke fan wu fane alibi to. Nu katin mu nu n kpee mu fen mee taale ba tuto.”

²² Nu Gyiwu abi mu bee taase abaa ye, “Maa towe ye, ‘Katin mu nu n kpee mu fen mee taale ba tuto’ mu, ee biti o moo mu n-yu nun abee?”

²³ Nu o kyaga su towe ye, “Fan lu kase su nfu nun, mee me n lu susu. Nu fan gye dulinyaa numu lee nun, mee me bure n man gye dulinyaa numu lee. ²⁴ Kanin su nu n towe fane ye, fen biti fan wu fane alibi to mu. Nu fan man kan koolu me gyii ye, me i gye omu nu n towe ye n gye mu, fen biti fan wu fane alibi to kesintin.”

²⁵ Nu ba taase mu ye, “Fu i gye anumu?” Nu o lee kono ye, “Me i gye omu nu n dan wula n towe fane ye n gye mu. ²⁶ N su asin gaa n towe lu fane su, ke n taa gyii fane asin. Amaa omu nu o sun me mu

gye kesintin wuya, nu asin mu nu n nu lu mu ase mu nkun nu n towe n sa dulinyaa abi.”

²⁷ Imu kpini gbaa mu ba man pita bu fee Mu-Se Ibwaare asin nu ee towe bamu. ²⁸ Imu su Yesu towe bamu ye, “Nu fan kan ba kusaa me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu susu mu, tutu nu fen biti fan bu fee n gye omu nu n wula towe ye n gye mu, nu n mee waa kutu ku me gbaa-gbaa me olon su, amaa asin mu nu Me-Se kaapu me mu, umu nu n su n towe. ²⁹ Omu nu o sun me mu bu me ase, o man yege me nkun, lu fee sana kumaa n waa kutu mu nu u pite mu.” ³⁰ Nu asa mu nu ba nu Yesu maa towe inumu kpini mu gaalaagaa ba koolu mu gyii.

Bamu nu ba gye Abraham mu-bii ana gbaa-gbaa mu

³¹ Nu Yesu towe Gyiwu abi mu nu ba koolu mu gyii mu ye, “Nu fan kan fan buu me asin kaapusa mu, fan gye me abulapu kesintin to. ³² Nu fen biti fan bu kesintin mu, ke kesintin mu o yege fan nye fane n-yu.”

³³ Nu ba lee konu ye, “An gye Abraham kunaana to asa nun. Nu aneene bure, kakaaku a man pita waa oku kinye. Nu mine su nu fu towe ye an biti a nye ane n-yu?”

³⁴ Nu Yesu lee konu ye, “N towe fane kesintin, okumaa mu nu ee waa alibi mu gye kinye sa alibi nun.

³⁵ Nu kinye man gye asa mu nu o tii kikaara abi su, amaa obii bure gye kikaara mu su obii kakpaa. ³⁶ Imu su nu Ibwaare Mu-Bii mu yege nu oku nye mu n-yu mu, kesintin to o nye mu n-yu kakpaa. ³⁷ N nyi fan maa gye Abraham anaana-bii. Amaa inumu kpini gbaa mu, fen biti fee fan mo me, lu fee fen mee koolu me asin mu fen waa fane nkolo to. ³⁸ Kutu mu nu Me-Se kaapu me mu nu n towe fane fale. Nu fane fane fen waa ato mu nu fan nu lu fane-se ase.”

³⁹ Nu ba lee konu ye, “Ane-se i gye Abraham.” Nu Yesu towe bamu ye,

“Fan daa fan gye Abraham mu-bii ana kesintin to nun, naafoo fen biti fan waa kutu mu nu o waa mu. ⁴⁰ Amaa n maa towe fane kesintin mu nu n nu lu Ibwaare ase gbaa mu, fen biti fan mo me. Abraham man waa fale ato. ⁴¹ Ato mu nu fane-se waa mu, nu fane gbaa fane fen waa.” Nu ba lee konu ye, “A man gye akuyurubi, ose kulon nu an su, mu i gye Ibwaare gbaa-gbaa mu.”

Bamu nu ba gye Sitaane abi ana

⁴² Nu Yesu towe bamu ye, “Ibwaare daa o gye fane-se nun, naafoo fen biti fan nye kebiti sa me, lu fee n lu Ibwaare ase nun, nu n ba nfu. Man gye me gbaa-gbaa me olon su nu n ba, amaa mu i sun me.

⁴³ Nu mine waa su nu fen mee nu me asin tovesa mu kase? Lu fee fen mee taale fen nu me asin mu.

⁴⁴ Fan gye fane-se Sitaane mu-bii ana nun, umu su nu fen biti fan waa fane-se mu kokolo biti. Lu npiili ase mu kpini nu o gye omoo pu, nu o man buu kesintin, lu fee kesintin man bu mu to. Mu lee kpini i gye fee o towe antjesa, lu fee o gye antjesa wuya, ye antjesa wuya ana bamu-se. ⁴⁵ Amaa mee me bure n gyii fane kesintin nun, umu su nu fee mee koolu me fen gyii. ⁴⁶ Fane to anumu i taale kaapu fee n gyii alibi kupwe? Nu n maa towe kesintin mu, mine waa nu fen mee koolu fen gyii? ⁴⁷ Omu nu o gye Ibwaare lee mu, ii nu asin mu nu Ibwaare towe. Kutu mu su nu fen mee nu Ibwaare asin mu i gye ye fan man gye Ibwaare lee.”

Kanan mu nu Yesu kyo Abraham

⁴⁸ Nu Gyiwu abi mu mo ba towe Yesu ye, “Nu a maa towe ye fu gye Kasamariya-nyun nu nbwu libi ba te fu to mu, i man gye kesintin?”

⁴⁹ Nu Yesu lee konu ye “Nbwu libi aku ba man te me to, amaa n bunyaa me-se, yege fane fane fen mee bunyaa me. ⁵⁰ N mee biti bunyaa n sa me n-yu. Amaa oku bu to ee biti kumu ee sa me. Mu

ι gye asin ogyipu mu. ⁵¹ N towe fane kesintin ye, okumaa mu nu o buu me kikaapu mu, o mee ye o wu kakaaku.”

⁵² Nu Gyiwu abi mu ba towe ye, “Nbiunbu an wu kesintin to fee nbwu libi ba bu fu to. Abraham wu, nu lbwaare atowepu mu gbaa ba wu. Amaa fu, fu towe ye okumaa mu nu o buu fu kikaapu mu o mee ye o wu. ⁵³ Imu su fii biti fu kaapu fee fu kyɔ ane-se Abraham abee? O wu, nu lbwaare atowepu mu gbaa ba wu. Animu nu fu fe nfeere fee fu gye?”

⁵⁴ Nu Yesu lee konɔ ye, “Nu n kan sa me n-yu bunyaa mu, me bunyaa mu gye kɔyan. Amaa me-se, mu nu fen towe ye mu ι gye fane lbwaare mu, ι gye omu nu ee bunyaa me.

⁵⁵ Fan man nyi mu, mee me bure n nyi mu. Nu n kan n towe ye n man n nyi mu mu, n gye antɔesa wuya fee fane, amaa n nyi mu, nu n nu mu ase. ⁵⁶ Fane-se Abraham mu ansi i gyii fee ee biti o wu me kɔba. Nu o wu me kɔba mu, nu mu ansi i gyii.”

⁵⁷ Nu Gyiwu abi mu ba taase mu ye, “Fu man pɔta gyii nsu adunuu nu fu ye fu wu Abraham?”

⁵⁸ Nu Yesu lee konɔ ye, “N towe fane kesintin ye, pɔyɔ ke ba kuvge Abraham mu, yege n bu to.” ⁵⁹ Ba maa nu fale mu, nu ba kukuri abuu ye ba tɔ mu. Amaa Yesu loo asa mu to bule, nu o lu Kabwaare-sunkpa aye mu to kyɔn.

9

Yesu kye onyin mu nu ba kuvge mu gyaatanapu

¹ Yesu maa naa ee kyɔn mu, o wu onyin mu nu o gye gyaatanapu lu saɔa mu nu ba kuvge mu. ² Tɔto nu Yesu abulapu ba taase mu ye, “Okapupu, mine su nu ba kuvge onyin nimu gyaatanapu? Mu gbaa-gbaa alibi su abee mu akuvgepu alibi su?”

³ Nu Yesu lee konɔ ye, “Mu kɔgyatana mu, ι man lu mu alibi su

abee mu akuvgepu alibi su. Amaa ι waa kanin nin ke lbwaare o yege asa ba wu kanan mu nu ee biti o waa asin kyinkyinsa sa mu. ⁴ Kyowe maa dan san o bu to fale bure, ι dagaa a maa waa omu nu o sun me mu kusun. Kyowe ii biti o lɔwe yege oku mee bila taale sun kusun. ⁵ N maa dan san n bu dulinyaa to fale bure, me ι gye dulinyaa to ɔmanesa mu.”

⁶ Yesu maa towe inimu mu, nu o tɔv nkyɔle tɔv kase nu o pale ise, taa tayɔ onyin mu ansi su. ⁷ Nu o towe onyin mu ye, “Kpe Silom kapatɔye mu to naa fwu fu ansi.” (Silom kase ι gye ye ba sun mu). Onyin mu maa naa fwu mu ansi bwii ba mu, mu ansi mu a bugi.

⁸ Mu birisa ana ye asa mu nu ba wɔla be nyi mu maa kyina okpa ase ee kule mu, bee taase abaa ye, “Man gye onyin nimu ι kyina okpa ase ee kule mu?” ⁹ Nu bamu aku ba ye, “Mu nin.”

Nu aku mɔɔ ba ye, “Man gye mu nin, o duli mu nin.”

Amaa onyin mu gbaa-gbaa towe ye, “Me nin.”

¹⁰ Nu ba taase mu ye, “I waa nene nu fu ansi i bugi?”

¹¹ Nu o lee bamu konɔ ye, “Onyin mu nu bee tu mu ye Yesu mu, ι pale ise tayɔ mi ansi su. Nu o towe me ye n kpee Silom kapatɔye mu to naa fwu mi ansi. Imu su n kpee tɔto naa fwu mi ansi, nu opula maɔa to nu mi ansi i bugi.”

¹² Nu ba taase mu ye, “Onyin mu bu fine?” Nu o lee konɔ ye, “N man nyi.”

Farasii abi ba taase gyaatanapu mu kanan mu nu o nye kɔkye

¹³ Tɔto nu ba taa onyin mu nu mu ansi i bugi mu kpee Farasii abi mu ansi to. ¹⁴ Kanin kake mu nu Yesu pale ise tayɔ kanin onyin ansi su mu, gye kake fɔutesa nin. ¹⁵ Nu Farasii abi mu mɔɔ ba taase mu kanan mu nu ι waa nu mu ansi i bugi. Nu o towe bamu ye, “O pale ise nin tayɔ

mi ansi sɔ, nu n naa fwɔ, nu mi ansi i bugi.”

¹⁶ Tɔtɔ nu Farasii abi mu aku ba ye, “ɔnyɛn mu nu ɔ waa kanɛn asɛn maɲa mu, man lu lbwaare ase, lu fɛɛ o mee buu kake fɔtɛsa nbara mu.” Amaa aku mɔɔ ba ye, “Nene nu alibi ɔwaapu i taale waa asɛn kyinkyinsa fale kudubi?” Nu nbarige i ba bamu nsana.

¹⁷ Inumu kpini kamaa mu, Farasii abi mu ba bwii taase ɔnyɛn mu ye, “ɔnyɛn mu nu o bugi fu ansi mu, mine asɛn nu fu sɔ fu tɔwe lu mu sɔ?”

Nu ɔnyɛn mu lee kɔnɔ ye, “ɔ gye lbwaare ɔtɔwɛpu nɛn.”

¹⁸ Gyiwu abilisa mu be mee biti ba kɔɔle gyii fɛɛ ɔ wɔla ɔ gye gyaatanapu, nu mu ansi i bugi, umu sɔ ba sun tu mu akɔɔɛɛpu. ¹⁹ Ba maa ba mu, ba taase bamu ye, “Fane-bii-nyɛnsa ndee? Fan ye fan kɔɔɛ mu gyaatanapu nɛn, nene i waa sɔ nu ɔ ku nbunbu?”

²⁰ Nu mu akɔɔɛɛpu ba lee kɔnɔ ye, “An nyi maa gye ane-bii-nyɛnsa nɛn, nu an kɔɔɛ mu gyaatanapu nɛn. ²¹ Amaa a man nyi kanan mu nu i waa nu mu ansi i ku, abee ɔmu nu o bugi mu ansi. ɔ man bila ɔ gye kebii, umu sɔ fan taase mu gbaa-gbaa, ɛɛ taale lee kɔnɔ.”

²² Kɔtɔ mu sɔ nu ba tɔwe kanɛn mu i gye ye ba sɛle Gyiwu abilisa mu. Kpalɛ fɛɛ Gyiwu abilisa mu ba wɔla tɔwe yɛla ye ɔkɔmaa mu nu ee biti ɔ lee tɔwe ye Yesu i gye Krisito, ɔmu nu lbwaare wɔla lee mu mu, bee gya mu ba lee ɔgyanɛkpa obu mu tɔ.

²³ Kanɛn sɔ nu mu akɔɔɛɛpu mu ba tɔwe ye, “ɔ man bila ɔ gye kebii, fan taase mu gbaa-gbaa mu.”

²⁴ Gyiwu abilisa mu ba bwii tu ɔnyɛn mu nu naafɔɔ ɔ gye gyaatanapu mu kɛnyɔsapu, nu ba tɔwe mu ye, “Bɔ lbwaare fɛɛ kesintin nu fu tɔwe. An nyi fɛɛ ɔnyɛn mu nu o bugi fu ansi mu gye alibi ɔwaapu nɛn.”

²⁵ Nu ɔnyɛn mu lee bamu kɔnɔ ye, “Mee me man nyi ye ɔ gye alibi ɔwaapu abee ɔ man gye. Kɔtɔ mu

nu n nyi mu i gye fɛɛ, n kyɛna n gye gyaatanapu, amaa nbunbu n ku.”

²⁶ Nu Gyiwu abilisa mu ba bila taase mu ye, “Mine nu ɔ waa fu? Nene nu ɔ waa kye fu ansi?”

²⁷ Nu ɔnyɛn mu lee bamu kɔnɔ ye, “N wɔla tɔwe fane kanan mu nu i ba, nu fan kina kunu. Mine i waa sɔ nu nu fen biti fan bwii nu kɛnyɔsapu? Abee fane gbaa fane fen biti fɛɛ fan biliɲi mu abɔlapu nɛn?”

²⁸ Nu ba saale mu, tɔwe mu ye, “Fu i gye mu obuupu, amaa aneene bire an gye Mosesi abuupu nɛn.

²⁹ An nyi umu nu lbwaare maa kyɛna tɔwe Mosesi ase, amaa kanɛn Yesu maɲa bire, a man nyi mu ɔlukpa!”

³⁰ Nu ɔnyɛn mu lee bamu kɔnɔ ye, “Mine alɛmankare nu fen tɔwe kanɛn! Fan ye fan man nyi katɛn mu nu ɔ lu, amaa mu i bugi mi ansi fale. ³¹ An nyi ye lbwaare mee nu alibi awaapu ase. Amaa asa mu nu bee sun lbwaare nu bee waa mu kɔkɔɔɔ biti mu, bamu ase nu ee nu. ³² Lu koo saɲa mu nu dulinyaa piili mu, a man pɛta nu fɛɛ ɔsa ku bugi nyɛmɛsa mu nu ba kɔɔɛ mu gyaatanapu ansi. ³³ Nu ɔnyɛn nɛmu man dɛn lu lbwaare ase mu, naafɔɔ ɔ man dɛn taale waa inumu.”

³⁴ Nu ba lee kɔnɔ ye, “Ku, fu mu nu ba kɔɔɛ fu alibi tɔ, nene nu fu ii biti fu ba kaapu ane asɛn?” Tɔtɔ nu ba gya mu lee ɔgyanɛkpa obu mu tɔ.

*Bamu nu ba man kɔɔle
Krisito gyii mu ba gye
agyaatanapu*

³⁵ Yesu maa nu ye Gyiwu abilisa mu ba gya ɔnyɛn mu lee ɔgyanɛkpa obu mu tɔ kanɛn mu, ɔ naa wu mu, nu ɔ taase mu ye, “Fu kɔɔle Daadimaadi Obii-nyɛnsa mu fii gyii.”

³⁶ Nu ɔnyɛn mu lee kɔnɔ ye, “ɔnyɛrɛɛ, mu i gye anumɔ? Tɔwe me ke n kɔɔle mu gyii.”

³⁷ Nu Yesu tɔwe mu ye, “Fu tee wɔla wu mu, mu i gye ɔmu nu ɛɛ tɔwe fu ase nbunbu fale.”

³⁸ Tuto nu onyin mu tawe ye, “Me-nyiripe, n koolu fu gyii.” Nu o kyon muja Yesu ayaa to.

³⁹ Nu Yesu tawe ye, “N ba dulinyaa numu to ke n ba gyii asa asin, ke agyaatanapu ansi i bugi, ke bamu nu bee ku mu, moo ba bilinj agyaatanapu.”

⁴⁰ Farasii abi mu nu ba bu tuto, nu ba nu kuto mu nu o tawe mu, ba taase mu ye, “Fu kaapu fee ane gbaa ane an gye agyaatanapu nin abee?”

⁴¹ Nu Yesu lee bamu kono ye, “Fan kan fan gye agyaatanapu bire, naafoo fan mee ye fan gyii alibi kupwe. Amaa fan maa tawe ye fan ku fale bire, fan gyii alibi kupwe.”

10

Yesu bo kinasan lu Nbulupu okpapo mu danbirasa su

¹ Nu Yesu tawe bamu ye, “N tawe fane kesintin fee, asa mu nu o mee bola nbulupu kubunlun kebuno mu to ee loo, nu o naa bola opula pupwe loo to mu, gye oyu ye omu nu ee yuuri olon su. ² Amaa asa mu nu ee bola kebuno ee loo mu, mu i gye nbulupu mu okpapo. ³ Nu okpapo mu kan ba mu, kebuno okusupu mu ii tigi sa mu, nu ee loo to. Ee tu mu nbulupu mu okumaa numu maa mu kitu, nu nbulupu mu be nyi mu obule, nu ee lu gyankpaa bamu. ⁴ Okpapo mu maa tee lee bamu kpini lu kubunlun mu to mu, nu ee kyon gyankpaa bamu yege bee buu mu, lu fee be nyi mu obule. ⁵ Amaa ba mee ye ba buu ofo, bee biti ba sile yege mu, lu fee ba man nyi mu obule.” ⁶ Yesu bo bamu kinasan kinumu nin, amaa ba man nu kuto mu nu ee tawe bamu mu kase.

⁷ Imu su Yesu bwii tawe bamu ye, “N tawe fane kesintin fee me i gye nbulupu kubunlun kebuno mu.

⁸ Bamu nu ba gyankpaa me ba mu kpini, nu ba waa bamu n-yu fee nbulupu akpapo mu, ba gye ayu ye bamu nu bee yuuri olon su, kanun su nu nbulupu mu ba man nu bamu

ase mu. ⁹ Me i gye kebuno mu, okumaa mu nu o bola me su loo mu, ii biti o nye kamolige. Mu kulu kpee ye mu kibwii ba mu ee nye agyito o gyii. ¹⁰ Oyu bire, mu lee i gye fee o be yuuri, ke o moo, ke o nyita. Amaa mee me n ba nin ke asa ba nye nkpa, ke ba nye umu kokyoo-kokyoo.

¹¹ “Me i gye nbulupu okpapo danbirasa mu. Me, nbulupu okpapo danbirasa mu n taa me nkpa sa nbulupu mu halu lewu to. ¹² Paa ogyipu bire, o man du fee nbulupu okpapo danbirasa mu. Nbulupu mu ba maa man gye mu gbaa-gbaa mu lee su mu, nu o kan wu fee kuntun u ba mu, ee sile yege nbulupu mu nin, ke kuntun mu o ba kitaa bamu oku ke o yaase asansa. ¹³ Kuto mu su nu ee sile ee yege nbulupu mu i gye fee, o gye paa ogyipu nin, bamu asin i man tiri mu.

¹⁴ “Me i gye nbulupu okpapo danbirasa mu. N nyi me nbulupu, nu me nbulupu gbaa be nyi me. ¹⁵ Fee kanan mu nu Me-Se mu nyi me, nu ngbaa me n nyi Me-Se mu, umu su nu n biti n taa me nkpa sa me nbulupu mu halu lewu to. ¹⁶ N san n su nbulupu aku nu mu ba man bu nbulupu anumu to. Nu ii tiri fee n naa taa bamu gbaa ba. Bee biti ba be nu me obule, ke bamu kpini ba ba waa kubu kulon ye okpapo kulon. ¹⁷ Kuto mu su nu Me-Se ii biti me asin i gye fee, n kyula ye n taa me nkpa sa halu lewu to, ke n bula bwii nye kumu. ¹⁸ Oku mee taale koolu me nkpa lu me abaa to. Amaa me gbaa-gbaa mi kebiti to nu n kyula ye n wu. N su okpa fee n taa me nkpa sa halu lewu to, ke n bula bwii nye kumu. Fale konosa kanumu nu Me-Se sa me ye n waa.”

¹⁹ Asin mu nu Yesu tawe fale su mu, nbarige i bula bwii ba Gyiwu abulisa mu to. ²⁰ Asa mu to gaalaa-gaa bee tawe ye, “Nbwu libi ba bu mu to, ee lo ubun. Mine su nu fen nu mu ase?”

²¹ Amaa bamu aku moo ba ye, “Osa mu nu nbwu libi ba bu mu to mu, mee tawe fale ntawe numu.

Nene nu nbwu libi i taale bugi gyaatanapu ansi?"

*Gyiwu abilisa ba man
koolé Yesu gyii*

²² Nu saŋa fuv fɛɛ Gyiwu abi ba gyii Kesu kɔnɔ mu nu ba su nyinɔ saŋa mu nu ba bugi Kabwaare-sunkpa aye Gyerusalem kade tɔ mu. Saŋa maŋa i gye awɔɔ tɔ nin, ²³ nu Yesu bu Kabwaare-sunkpa aye mu tɔ, yege ɔ naa katɔn mu nu beɛ tu ye Owura Solomon kasɔrɔga mu tɔ. ²⁴ Tutɔ nu Gyiwu abilisa mu ba yile kyaabɔɔ mu, nu ba taase mu ye, "Saŋa mɔɔ nu fii biti fɛɛ a gyoo naa fuv, pɔyi ke a wu asɔn mu tɔ kyɛkyɛɛ? Nu fu i kan fu gye Krisito, ɔmu nu lbwaare wula lɛɛ mu, dan tiisi tɔwe anɛ kesintin."

²⁵ Nu Yesu lɛɛ kɔnɔ ye, "N wula tɔwe fane, amaa fan man koolé me gyii. Asɔn kyinkyinsa mu nu n su n waa Mɛ-Sɛ kitu tɔ mu, umu ii gyii me n-yu su kesintin. ²⁶ Amaa fan man koolé me gyii, lu fɛɛ fan maa man gye me nbulɔpu mu su. ²⁷ Me nbulɔpu beɛ nyi me ɔbule, nu n nyi bamu, nu beɛ buu me. ²⁸ N sa bamu nkpa kakpaa, nu ba mɛɛ ye ba fɔyi. Nu ɔku mɛɛ taale bite bamu koolé lu me abaa tɔ. ²⁹ Mɛ-Sɛ lbwaare, mu nu ɔ taa bamu sa me mu, kyɔ kutɔ kumaa numu, umu su ɔku mɛɛ taale bite bamu koolé lu Mɛ-Sɛ abaa tɔ, ³⁰ N maa Mɛ-Sɛ an gye kukulɔn nin."

³¹ Tutɔ nu Gyiwu abi ba bila naa taa abuu ke ba tɔv mu. ³² Amaa nu Yesu tɔwe bamu ye, "N waa asɔn kyinkyinsa damante mu nu i lu Mɛ-Sɛ ase kaapu fane. Imu umɔɔ su nu fen biti fan tɔv me abuu?"

³³ Nu Gyiwu abi mu ba tɔwe mu ye, "Man gye asɔn kyinkyinsa damante mu nu fu waa su nu an biti a tɔv fu abuu. Amaa fu tɔwe nbusaa asɔn yii lbwaare, lu fɛɛ fu gye nyumisa nin, nu fu tɔwe ye fu gye lbwaare." ³⁴ Nu Yesu taase bamu ye, "Fan man nyi ba maa kyurɔɔ waa fane Nbara mu tɔ ye, lbwaare ye, 'Fan gye me, lbwaare me kedubi?' ³⁵ An nyi fɛɛ ɔku mɛɛ

taale kyɛɛge Asɔnkyan yɔlasi mu. lbwaare wula tɔwe bamu nu mu asɔn i ba bamu ase mu ye ba gye mu keduli mu, mɛɛ me bure Mɛ-Sɛ lbwaare i lɛɛ me nu o sun me ba dulinyaa tɔ. ³⁶ Mine su nu fen ye n tɔwe nbusaa asɔn yii lbwaare, fɛɛ maa tɔwe ye, 'N gye lbwaare Mu-Bii mu?' ³⁷ Nu n mɛɛ kan n waa ato mu nu Mɛ-Sɛ ii biti fɛɛ n waa mu, kanɔn bure fan man koolé me gyii. ³⁸ Amaa nu n kan waa umu bure, nu halu fan man koolé me gyii gbaa mu, fan koolé ato mu nu n waa mu kpini gyii, ke fan nye bu fɛɛ n maa Mɛ-Sɛ an gye kukulɔn." ³⁹ Tutɔ nu asa mu ba biti fɛɛ ba kita mu, amaa ɔ bule bamu tɔ lu kyɔn.

⁴⁰ Nu Yesu bwii naa faa Gyɔdan ɔbun kpee kumu benben, opula mu nu Gyon kyina gye asa lbwaare kekyugye mu. ɔ maa bu tutɔ mu, ⁴¹ nu asa damante ba ba mu ase, nu beɛ tɔwe ye, "Halu Gyon maa man waa asɔn kyinkyinsa iku gbaa mu, kutɔ kumaa mu nu ɔ tɔwe lu ɔnyɔn numu su mu, kpini gye kesintin." ⁴² Nu asa mu nu ba bu tutɔ mu gaalaagaa ba koolé mu gyii.

11

Lasarusi kulɔ ye mu kelewu

¹ ɔnyɔn ku i kyina ɔ bu tɔ, nu beɛ tu mu ye Lasarusi, nu ɔ de ɛɛ loɔ. Mu pɔkyu ana i gye Meeri ye Mata, nu bamu kpini ba lu Betani kade tɔ. ² Meeri numu i gye ɔkyu ɔmu nu ɔ kyina ɔ ba kyɛɛge tulale wurige Yesu ayaa su, nu ɔ taa mu inyini bunswisa mu kpayi-kpayi umu mu. Mu pɔnyɔn i gye Lasarusi mu nu ɔ de ɛɛ lo mu. ³ Nu mu pɔkyu ana ba sun Yesu ase naa tɔwe mu ye, "ɔnyiripe, fu kyemine danbirasa mu nu fu su kebiti sa mu mu, de ɛɛ lo."

⁴ Yesu maa nu unumu mu, nu ɔ tɔwe ye, "Kulɔ kinumu man gye lewu kulɔ. Ii biti i biya lbwaare bunyaa nin, ke me, Mu-Bii mu n nye bunyaa lu umu su." ⁵ Yesu su kebiti sa Mata maa Meeri ye bamu pɔnyɔn Lasarusi. ⁶ Amaa maa nu fɛɛ

Lasarusi u lo mu, o bwii kyina katn mu nu o bu mu nke nnyo tii su.

⁷ Imu kamaa mu o towe mu abulapu ye, "Fan yege a bwii kpee Gyudeya osowole."

⁸ Nu abulapu mu ba towe mu ye. "Okaapupu, nke nnyo numu to nu Gyiwu abi bee biti ba tui fu abuu moo, mine su nu fu bila fii kpee tuto?"

⁹ Nu Yesu lee konko ye, "Man gye kerefi kudu anyo i bu kayike to? Nyimisa mu nu o naa kayike to mu mee siti, lu fee kyowe ku to ee sa mu katn kumaa. ¹⁰ Amaa nu o nate kagyanbwe bire ee siti, lu fee o man su imanjesa."

¹¹ Maa towe unumu kamaa mu, o towe bamu ye, "Ane kyemine Lasarusi de nsure nin, amaa n biti n kpee tuto n naa kyinji mu."

¹² Nu mu abulapu ba lee konko ye, "Onyiripe, nu o kan de nsure bire, ee biti o nye alanfiya." ¹³ Kuto mu nu Yesu u kaapu i gye ye Lasarusi wu, amaa mu abulapu bire be nyi nin fee nsure gbaa-gbaa asin nu o diye.

¹⁴ Imu su o towe tigi bamu ye, "Lasarusi wu. ¹⁵ Amaa lu fane su mu, mi ansi i gyii fee n maa man bu tuto nu o wu. Inumu ii biti i yege ke fan nye koolo me gyii. Kanin su fan yege a kpee mu ase."

¹⁶ Nu Tomasi mu nu bee tu mu Kabwaara-bii mu, towe abulapu asansa mu ye, "Fan yege ane gbaa ane a kpee ke anaa mu a naa wu."

Yesu kyinji asa lu lewu to

¹⁷ Yesu maa fvu Betani kade to mu, o nu ye ba tee pula Lasarusi umu nke nna. ¹⁸ Lu Betani kpee Gyerusalem man bu kata, i waa fee umaalt unyo, ¹⁹ nu Gyiwu abi mu gaalaagaa ba ba Mata maa Meeri ase, ba ba towe yuula bamu nkolo lu bamu punyin kelewu su. ²⁰ Mata maa nu fee Yesu u ba mu, o lu naa gyanja mu okpa to, amaa Meeri bire o sii kikapara su.

²¹ Mata maa gyanja mu mu, o towe mu ye, "Onyiripe, fu daa fu bu nfu nin, naafoo me punyin man din wu.

²² Amaa halu nbunbu gbaa n nyi ye, kuto kumaa mu nu fu taase lbwaare mu, ee biti o waa sa fu."

²³ Nu Yesu towe mu ye, "Fu punyin ii biti o bwii kyinji ba nkpa to."

²⁴ Mata lee konko ye, "N nyi ye ee biti o kyinji ba nkpa to kake laalaalowe mu, sana mu nu lbwaare ii biti o kyinji asa ba nkpa to mu."

²⁵ Nu Yesu towe mu ye, "Me i gye omu nu n kyinji asa n lu lewu to, nu ee sa bamu nkpa mu. Okumaa mu nu o koolo me gyii mu, halu o wu gbaa ee biti o nye nkpa. ²⁶ Nu okumaa mu nu o te nkpa to nu o koolo me gyii mu, o mee ye o wu kake aku. Fu koolo unumu gyii?"

²⁷ Nu Mata kyula ye, "Eehn! Onyiripe n koolo gyii ye fu i gye Krisito, Omu nu lbwaare wula lee mu, lbwaare Mu-Bii mu nu o towe ye ee biti o sun mu ba dulinyaa to mu."

²⁸ Maa towe unumu lowe mu, o bwii kpee kikapara su, nu o naa tu mu-supu Meeri lu ika su, nu o towe mu ye, "Okaapupu mu bu nfu, nu o taase fu su." ²⁹ Meeri maa nu kanin mu, nu o kusu bilen ee kpee mu ase. ³⁰ Yesu man puta loo kade mu to, amaa o san o bu katn mu nu Mata naa gyanja mu mu. ³¹ Gyiwu abi mu nu ba bu Meeri ase kikapara su bee towe bee yuula mu kokolo mu, ba maa wu kanan mu nu o kusu bilen lu kewu mu, ba lu buu mu, be nyi fee ee kpee kagyan mu ase o naa kyina saawu.

³² Meeri maa fvu katn mu nu Yesu bu, nu o wu mu mu, o muja mu ayaa to, nu o towe mu ye, "Onyiripe fu daa fu bu nfu nin, naafoo me punyin man din wu."

³³ Yesu maa wu kanan mu nu Meeri ye Gyiwu abi mu nu ba buu mu mu bee su mu, i ko mu nu i duni mu obule to. ³⁴ Nu o taase bamu ye, "Fine nu fan pula mu?"

Nu ba lee konko ye, "Onyiripe, ba ku."

³⁵ Nu Yesu su.

³⁶ Nii Gyiwu abi mu ba towe ye, "Fan kii kanan mu nu o su kebiti sa mu."

³⁷ Amaa bamu to aku ba towe ye, "Man gye Yesu numu i bugi agyaatanapu ansi mu? Mine i waa nu o man taale koolo Lasarusi ke o man wu?"

Yesu kyinji Lasarusi ba nkpa to

³⁸ Yesu obule to bwii dunji mu, nu o kpee kakyan mu ase. Ki gye kifulebo nin, nu ba taa kubuu tii kumu kono. ³⁹ Nii Yesu towe bamu ye, "Fan tigi kubuu mu lu toto."

Nii Mata, olewupu mu pukyu mu towe ye "Onyiripe, ee bitu o ba ee lison, ndaga nke nna numu a maa pula mu."

⁴⁰ Nii Yesu taase Mata ye, "N man towe fu ye nu fu kan koolo gyii mu, fii bitu fu wu lbwaare bunyaa?"

⁴¹ Imu su ba tigi kubuu mu. Nii Yesu kii susu nu o towe ye, "Nse, n fwaala fu fee fu maa nu me kikule. ⁴² N nyi sana kumaa fii nu me kikule, amaa asa mu nu ba yile nfu mu su nu n towe kanin, ke ba nye koolo gyii fee fu i sun me."

⁴³ Maa towe kanin lwe mu, nu o kuusi kenken ye, "Lasarusi, lu ba!" ⁴⁴ Nii olewupu mu lu ba, yege taafuli mili mu abaa ye ayaa su, yege kikyibi fufuli nmina mu ansi su.

Toto nu Yesu towe bamu ye, "Fan sanje mu ke o nate."

Ba bitu ikpa fee ba moo Yesu (Matiwu 26:1-5; Maki 14:1-2; Luka 22:1-2)

⁴⁵ Gyiwu abi adamante mu nu ba ba Meeri afwaala, nu ba wu kutu mu nu Yesu waa mu, ba koolo mu gyii. ⁴⁶ Amaa bamu aku ba kpee Farasii abi ase naa towe kutu mu nu Yesu waa. ⁴⁷ Imu su asepu bilisa ye Farasii abi ba tu kade mu to Gyiwu abilisa amu-amu ngyanje.*

* **11:47** 11:47 BEE TI Gyiwu abilisa amu-amu ngyanje mana Giriki katowe to ye 'Sanhediri'.

† **11:48** 11:48 Gyiwu abilisa mu ba su kufuu fee, akoto nu Yesu kan nye abuuu kukyo mu, bee bitu ba kusu yile Roma kubane su, ke i yege Roma abi anaakopu ba be nyita bamu kabwaare-sunkpa aye mu, ke ba moo bamu kpini.

Nii ba taase abaa ye, "Mine nu an bitu a waa. Fan kii asinkaala ye asin kyinkyinsa damante mu nu onyin numu u waa fale." ⁴⁸ An kan yege mu, nu o kyaga su ee waa kanin mu, asa kumaa numu ii bitu o koolo mu gyii, ke i yege Roma abi† ba ba nyita ane kabwaare-sunkpa aye numu ke ba moo ane asa. ⁴⁹ Nii bamu to oku mu nu bee tu mu ye Kayifasi nu o kyina o gye oseepu bilisa ase kesu mana to mu towe bamu ye, "Fan man nyi sehn! ⁵⁰ Fan man nyi ye, i bo sa fane fee nyimisa kulon o wu sa asa kpini, i kyoo fee ane asa kpini ba maa muuri?"

⁵¹ Kesintin to man gye mu gbaa-gbaa mu kebitu to nu o towe fale asin numu. Amaa maa gye lbwaare oseepu bilisa ase kanin kesu mana to su mu, lbwaare yege nu o towe yila ye Yesu ii bitu o wu sa Gyiwu abi kpini. ⁵² Nii man gye Gyiwu abi nkun, amaa ye lbwaare mu-bii ana mu nu ba yaase to ba bu dulinyaa to katun kumaa numu mu, ke ba ba buga waa kukulon. ⁵³ Imu su lu kanin kake mana Gyiwu abilisa ba nmina ye ba moo Yesu.

⁵⁴ Lu kanin su Yesu man bila lee mu n-yu ifuli ee nate Gyiwu abi mu to. Amaa o lu Gyerusalem kpee bee tu kumu ye Efarim kade mu, nu ki bu tiri kiperi su mu. Nii maa mu abulapu mu ba naa kyina toto.

⁵⁵ Gyiwu abi Kesu kono Kyanje nbuno kensi-gyii sana maa tiri to mu, asa gaalaagaa ba lu bamu nde su kpee Gyerusalem. Ba gyankpaa nin ba naa fwu bamu n-yu su ineesi fee kanan mu nu ba wula bee waa, poyi ke bamu Kyanje nbuno kake mu ki fub. ⁵⁶ Asa mu bee kii bee bitu Yesu. Nii sana mu nu ba yile kabwaare-sunkpa aye ase mu, bee taase abaa ye, "Mine i gye fane nfeere? Fen nyi fee ee bitu o ba Kyanje nbuno ngyanje numu to?"

⁵⁷ Imu gbaa mu lbwaare aseepu ye Farasii abi mu ba wula sa kono ye, okumaa mu nu o wu katin mu nu Yesu bu mu, o ba towe bamu ke ba nye kitaa mu.

12

Mεερι Kyεεγε Tuulaale
Wurige Yesu ayaa su
(Matiwu 26:6-13; Maki 14:3-9;
Luka 7:37-39)

¹ I maa san fee nke nsiye ke ba gyii Kesu kono Kanyaε nbuno lala mu, Yesu kpee Betani kade to. Tuto i gye Lasarusi mu nu Yesu daa kyini lu lewu to mu aye. ² Nu ba waa agyito kitaa Yesu kifo. Mata i waa agyito mana, Lasarusi gbaa tii asa mu nu ba maa Yesu bee gyii mu su. ³ Tuto nu Mεeri taa tuulaale liifensa mu nu i su ogyalin purontowa bola ba, nu nadi nu ba taa waa umu. Mεeri taa ba kyεεge wurige Yesu ayaa su, nu o taa mu inyini bunswusa kpayi-kpayi umu. Nu tuulaale mana ofen koole kikapara mu su kpini femm.

⁴ Amaa mu abulapu mu to oku mu nu bee tu mu ye Gyudasi Isikariyoti bu tuto. Mu u ba o ba lee Yesu sa mu. Maa wu Mεeri maa waa katin mu, o towe ye, ⁵ "Mine su nu ba man taa tuulaale numu fe, ke ba nye afulee fee dinari* asa, abee lbwaayi kudu kusun osunpu kukoka, ke ba taa afulee mu kee atiripu?" ⁶ Man gye atiripu mu asin i tiri mu su nu o towe katin, amaa o gye oyu nin. Nu mu u kitaa bamu afulee owaakpa mu, yege ee yuuri afulee mu uku ee gyii.

⁷ Amaa Yesu towe ye, "Fan yege okyu mu! O waa umu yila mi kepula ake nin. ⁸ Saja kumaa fanaa atiripu anumu ii biti fan baa fan bu to, amaa mee ye n baa n bu fane ase saja kumaa."

⁹ Nu Gyiwu abi adamante ba maa nu fee Yesu bu Betani kade to mu,

ba kpee mu ase tuto. Man gye Yesu nkun su nu ba kpee tuto, amaa ba kpee ba naa ku Lasarusi mu nu Yesu kyini mu lu lewu to mu gbaa. ¹⁰ Imu su lbwaare aseepu bilisa ba nmina ba moo Lasarusi gbaa, ¹¹ lu fee taa lu Lasarusi kelewu kyini mu su mu, Gyiwu abi mu gaalaagaa bee kina bamu abilisa mu, nu bee kpee bee koole Yesu bee gyii.

Yesu loo Gyerusalem
fee Owura

(Matiwu 21:1-11; Maki 11:1-11;
Luka 19:28-40)

¹² Imu lukaake mu, kubu damante mu nu ba ba bamu Kesu kono Kanyaε nbuno kensi-gyii mu to mu, ba nu fee Yesu kitaa okpa ee ba Gyerusalem. ¹³ Imu su ba taa abulafe lu kyun, ke ba naa ganya mu, yege bee yin mu bee towe ye,

"Hosana!†

Kusee i gye sa omu nu o naa Onyiripe lbwaare kitu to ee ba!

Kusee i gye sa Isirayi Owura!"

¹⁴ Nu Yesu wu kuruma kadanba ku nu o dii mu. Inumu i yege nu Asinkyan yilasa mu i ba to kesintin. Imu i gye ye,

¹⁵ "O Siyon‡ abi, fan man waa kufuu, fan ku, fane owura u ba, o te kuruma kadanba su ee ba."

¹⁶ Katin saja mana mu, mu abulapu ba man nu inumu kpini kase. Amoo kamaa to, saja mu nu lbwaare sa mu bunyaa mu, poyi nu ba lan nyini fee ba kyuroo asin numu waa Asinkyan yilasa mu to, nu i ba to kesintin.

¹⁷ Nu asa mu nu ba bu Yesu ase saja mu nu o tu Lasarusi lu kakyan to, nu o kyini mu lu lewu to mu, u kyaga su towe asin numu katin kumaa. ¹⁸ Katin su nu asa damante ba lu ba naa ganya Yesu, lu fee ba maa nu asin kyinkyinsa mu nu o waa mu su. ¹⁹ Imu su Farasii abi ba towe abaa ye, "Fan man wu, a

* **12:5** 12:5 Dinari kolon i gye kusun osunpu kake kolon kukoka. † **12:13** 12:13 'Hosana' kumu kase lu Hibriwu katowe to i gye ye 'molige ane' abee 'a yin lbwaare'. ‡ **12:15** 12:15 'Siyon abi' abee Gyerusalem abi i gye okolon nin. Gyerusalem kade kabaafon ku nu bee tu ye Siyon.

mɛɛ bɪla taale waa sehn. Fan kɪ, dulinyaa tɔ asa kpini ba bilinjɪ kpee ba buu mu.”

Giriki abi kv ba biti Yesu

²⁰ Nɪ Giriki abi mu aku gbaa ba tii bamu nɪ ba kpee Gyerusalem mu su. Ba naa sun lbwaare Kesu kɔnɔ Kanyaŋɛ nbunɔ kensi-gyii mu tɔ. ²¹ Kanɪn asa maŋa ba ba Filipu mu nɪ ɔ lu Betisayida kade mu nɪ kɪ bu Galile ɔsuwɔle su mu ase, ba tɔwe mu ye, “ɔbulisa, an biti fɛɛ a wu Yesu.” ²² Nɪ Filipu naa tɔwe Andiruwu, nɪ bamu anyɔ ba kpee naa tɔwe Yesu.

²³ Nɪ Yesu tɔwe bamu ye, “Nɪnɪbu, saŋa mu fɔv fɛɛ mɛ, Daadimaadi Obii-nyɪnsa bunyaa lala mu ɪ lɛɛ ifuli.” ²⁴ N tɔwe fane kesintin, kuyu kibi, nɪ kɪ man kan tiye ɪse tɔ gyɔɔ mu, kɪ san kɪ gye kuyubi kɔlɔn. Amaa nɪ kɪ kan tiye ɪse tɔ gyɔɔ, nɪ kɪ kɔyɪ bire, kɪ sɔyɪ abi damante. ²⁵ ɔsa kɔmaa mu nɪ ɔ su kebiti sa mu nkpa gaa mu, ee biti ɔ pan kɪmu. Amaa ɔsa kɔmaa mu nɪ ɔ mɛɛ taa mu nkpa ɛɛ tɪ sehn dulinyaa nɪmu tɔ mu, ee biti ɔ lɔŋɔ mu n-yɪ yɪla sa nkpa kakpaa. ²⁶ ɔsa kɔmaa mu nɪ ee sun mɛ mu, dagaa maa buu mɛ. Nɪ katɪn mu nɪ n bu mu, tɔtɔ nɪ mi osunpu mu gbaa ii biti ɔ baa ɔ bu. Nɪ ɔsa mu nɪ ee sun mɛ mu, Mɛ-Sɛ ii biti ɔ sa mu beereɛ.”

Yesu tɔwe mu kelewu asɪn

²⁷ Nɪ Yesu tɔwe ye, “Nɪnɪbu, mɛ kɔkɔlɔ man dɛ mɛ. N bu kɔle Mɛ-Sɛ ke n tɔwe ye, Nse, mɔlige mɛ lu awɔrɔfɔ mu nɪ ii biti ɪ ba mɛ su fale abeɛ? Ayee, fale awɔrɔfɔ anɪmu su nɪ n ba. ²⁸ Nse, bunyaa fɔ kitɪ!”

Tɔtɔ nɪ ɔbulɛ kv lu sɔsu tɔwe ye, “N wɔla bunyaa kɪmu nɪ n biti n bwii bunyaa kɪmu.” ²⁹ Sakyɔ mu nɪ ba bu tɔtɔ mu ba maa nu ɔbulɛ mu, ba tɔwe ye, “Bulayɪ pɔnte!” Nɪ aku mɔɔ ba ye, “lbwaare kabɔɔ ɪ tɔwe mu ase!”

³⁰ Nɪ Yesu tɔwe bamu ye, “ɪ man gye mɛ su nɪ ɔbulɛ nɪmu tɔwe, amaa lu fane su. ³¹ Nɪnɪbu ɪ gye saŋa mu nɪ lbwaare ii biti

o gyii dulinyaa nɪmu tɔ asa asɪn. Nɪnɪbu ɪ gye saŋa mu nɪ ee biti ɔ kɔsaa dulinyaa nɪmu tɔ owura lu mu kagya su. Mu ɪ gye Sɪtaane mu. ³² Amaa nɪ ba kan kɔsaa mɛ sɔsu lu kase sɔ bire, n biti n bute asa kpini ba mɛ ase.” ³³ ɔ tɔwe ɪnɪmu nɪn kaapu tɔ lu kelewu mu nɪ ee biti o wu.

³⁴ Nɪ sakyɔ mu ba lɛɛ kɔnɔ ye, “An nu lu Asɪnkyan yɪlasa mu tɔ fɛɛ, Krisito, ɔmu nɪ lbwaare wɔla lɛɛ mu, ii biti ɔ kyɪna nkpa tɔ kakpaa. Mɪne su nɪ fu tɔwe ye, ɪ dagaa ba maa kɔsaa Daadimaadi Obii-nyɪnsa mu sɔsu? Anɪmu ɪ gye Daadimaadi Obii-nyɪnsa mu?”

³⁵ Nɪ Yesu tɔwe bamu lu mu n-yɪ su ye, “ɪŋmaŋesa mu ɪ man bɪla ye ɪ kyɛereɛ fane ase. ɪmu su fan kyaga su nate ɪŋmaŋesa mu tɔ, ke kitentenbiri kɪ man nye loo fane tɔ. Lu fɛɛ ɔsa mu nɪ ɔ naa kitentenbiri tɔ mu man nyi katɪn mu nɪ ee kpee.

³⁶ Fan maa san fan su ɪŋmaŋesa fane ase fale bire, fan kɔɔle ɪmu gyii, ke fan baa fan gye ɪŋmaŋesa mu asa.” Yesu maa tɔwe ɪnɪmu kamaa tɔ mu, ɔ lu tɔtɔ naa baala bamu su mu nkɔn.

Gyiwu abi ba san ba mɛɛ kɔɔle Yesu bee gyii

³⁷ Halɪ asɪn kyinkyinsa mu nɪ Yesu waa asa ansi tɔ kpini fale gbaa mu, ba san ba mɛɛ kɔɔle mu bee gyii. ³⁸ Asɪn nɪmu a waa nɪn, ke asɪn mu nɪ lbwaare ɔtɔwɛpu Isaya wɔla tɔwe mu, ɪ ba tɔ kesintin. Fale nɪ ɔ taase lbwaare ye,

“ɔnyɪrɪpe, anɪmu ɪ kɔɔle asɪn mu nɪ an tɔwe mu gyii?

Nɪ asa mɔɔ nɪ ɔnyɪrɪpe mu lɛɛ mu ɔlɔn mu kaapu?”

³⁹ Kpalɪ ɪnɪmu su mu, ba man taale kɔɔle Yesu gyii, lu fɛɛ Isaya bɪla tɔwe mu ɔwɔle tɔ katɪn kv ye,

⁴⁰ “lbwaare waa bamu agyaatanapu, ke bamu ansi ɪ man wu.

ɔ yege nɪ ba waa kɔsu tɔ ɔlɔn, ke bamu nfeere tɔ ii mee nu asɪn kase, ke ba bilinjɪ ba mɛ ase, ke n kye bamu.”

41 Isaya gyankpaa wu Yesu bunyaa mu, umu su nu o towe unumu lu mu su mu.

42 Halu i maa umu gbaa mu, Gyiwu abalisa mu adamante ba koolu Yesu gyii. Amaa lu Farasii abi mu su mu, ba man taale lee bamu kikoolu-gyii mu ifuli, lu fee ba su kufuu fee bee biti ba gya bamu lu ogyanekpa mu to. 43 Kpalu fee abalisa mu bee biti kiyin lu nyimisa ase ba kyobwaare ase, umu su nu bee waa kanin.

44 Tutu nu Yesu towe kenken ye, "Osa kumaa mu nu o koolu me gyii mu, man gye me nkun nu o koolu gyii, amaa omu nu o sun me mu, nu o koolu gyii. 45 Osa kumaa mu nu o wu me mu, o wu omu nu o sun me mu. 46 Me i gye ihmanesa mu nu i ba dulinyaa numu mu, nu okumaa mu nu o koolu me gyii mu, o man sii kitenbiri to.

47 "Okumaa mu nu o nu me asin towesa, nu o man buu umu mu, man gye me ii biti n bun mu kupwe. Lu fee n man ba nin ye n ba bun dulinyaa to asa kupwe, amaa n ba nin ke n ba molige kumu asa. 48 Osa kumaa mu nu o kina me, nu o man koolu me asin mu, wula nye omu nu ee biti o bun mu kupwe. Nu asin mu nu n towe mu ii biti i bun mu kupwe kake laalaalowe mu. 49 Kpalu fee i man gye me gbaa-gbaa me olon to nu n su n towe, amaa me-se mu nu o sun me mu, sa me konosa lu kutu mu nu n towe su, nu umu nu n towe. 50 Nu n nyi fee mu konosa mu u sa nkpa kakpaa. Imu su asin kumaa mu nu n towe mu, i gye asin mu nu me-se towe me ye n towe."

13

Yesu fwu mu abulapu mu ayaa su

1 I maa san gberee ke ba piili Kesu konu Kanyan nbunu kensi-gyii mu, Yesu bu fee sana fvu fee o lu dulinyaa numu to bwii kpee Mu-se ase. Maa su kebiti sa mu asa mu nu ba bu dulinyaa numu to su mu, o nye kebiti sa bamu naa fvu okaa.

2 Poyi ke ba piili kalaatipwe su agyito kigyii mu, Sitaane wula loo Simon mu-bii, Gyudasi Isikariyoti mu to ye, o lee Yesu sa. 3 Yesu nyi Mu-se maa taa kutu kumaa waa mu kibaa to, nu o nyi maa lu lbwaare ase nin, nu mu ase nu ee biti o bwii kpee. 4 Imu su o kusu lu agyito mu ase, nu o bugi mu balumaasu, nu o taa boridiba dila mu kasiye. 5 Nu o kyeege nkyu waa lape gyeesa to, nu o piili ee fwu mu abulapu mu ayaa su, yege o su boridiba mu nu o taa maale mu kasiye mu ee kpayi bamu ayaa su.

6 Maa waa kanin naa fvu Simon Pita su mu, o taase mu ye, "Onyiripe, fii biti fu fwu me ayaa su nin?"

7 Nu Yesu lee konu ye, "Nbuunbu umu nu n waa fale fu mee ye fu nu kase, amaa kumaa to fii biti fu ba nu umu kase."

8 Nu Pita towe Yesu ye, "Ayee, n mee yege fu fwu me ayaa su kakaaku."

Nu Yesu towe mu ye, "Nu fu man yege nu n fwu fu ayaa su bire, fu man bila fii tii me abulapu mu su."

9 Nu Simon Pita towe Yesu ye, "Kanin bire Onyiripe, man fwu me ayaa su nkun, fwu me abaa ye mi kumu to gbaa tii su."

10 Nu Yesu towe mu ye, "Okumaa mu nu o tee gye mu, mu n-yu su i man bila i su ineesi, umu su mu ayaa su nkun nu ee fwu. Fane n-yu su i man su ineesi ku, amoo fane to okulun." 11 Lu fee o tee wula o nyi omu nu ee biti o lee mu sa, umu su nu o towe ye, "amoo fane to okulun" i su ineesi.

12 Maa fwu bamu ayaa su lwe mu, nu o bwii taa mu balumaasu bun, nu o bwii naa kyuna mu okyunakpa. Nu o taase bamu ye, "Fan nu umu nu n waa sa fane fale kase?" 13 Fen tu me ye "Okapupu" ye "Onyiripe" nu i gye kesintin, lu fee kanin nu n gye. 14 Nu me, fane-Nyiripe ye fane Okapupu n fwu fane ayaa su fale, i dagaa fee fane gbaa fane fan fwu abaa ayaa su. 15 N waa sunkaala sa fane, ye

fane gbaa fane fan waa fee kanan mu nu n waa sa fane fale. ¹⁶ N towe fane kesintin, kiyaafole mee taale o kyo mu-nyiripe, nu kaboo mee taale o kyo omu nu o sun mu mu. ¹⁷ Nbuunbu fan maa bu unumu fale, nu fan kan waa umu mu, lbwaare ii biti o waa fane kusee.

*Yesu towe ye
mu obulapu ku
ii biti o lee mu sa*

¹⁸ Nu Yesu towe ye, "Man gye fane kpini asin nu n towe fale. N nyi bamu nu n lee mu. Amaa asin mu nu ba towe waa Asinkyan yilasa mu to mu, i dagaa i maa ba to. Asin mu i gye ye, 'Onyin mu nu n maa mu an buga lape kulon to an gyii mu, bilinji omu nu o kusu yile me su.'

¹⁹ "N towe fane nun poyi ke i ba waa. Nu i ba mu, fen biti fan bu fee me i gye 'Omu nu n towe ye n gye mu'. ²⁰ N towe fane kesintin, okumaa mu nu o koolle osa mu nu n sun mu mu, koolle me gbaa me numu, nu okumaa mu nu o koolle me mu, koolle omu nu o sun me mu gbaa numu."

²¹ Yesu maa towe unumu kpini lwe mu, nu mu kokolo to nyita mu. Nu o bugi to towe bamu ye, "N towe fane kesintin ye, fane to oku ii biti o lee me sa."

²² Nu mu abulapu mu ba piili bee ku abaa ansi to, fe nfeere bamu to omu nu o dee. ²³ Mu abulapu mu to okulon, omu nu Yesu su kebiti sa mu mu, te o maa Yesu. ²⁴ Nu Simon Pita nabe mu ansi ye, "Taase Onyiripe ye, anumu asin nu ee towe fale?"

²⁵ Maa kpee Yesu mu, o taase mu ye, "Onyiripe, anumu nu fu dee?"

²⁶ Nu Yesu lee konu ye, "N kan taa agyito waa lape to mu, omu nu n biti n taa sa mu mu, mu i gye kanun nyimisa manja." Maa kpee agyito mu waa lape mu to mu, o taa sa Gyudasi Isikariyoti. ²⁷ Gyudasi maa dan koolle agyito manja mu, nu Sitaane loo mu nfeere to.

Nu Yesu towe mu ye, "Kuto mu nu fii biti ye fu waa mu, waa bilen-bilen." ²⁸ Bamu nu ba te

ogyikpa manja kpini, oku man nu asin mu nu Yesu towe mu kase. ²⁹ Amaa Gyudasi maa gye omu nu ee kuta bamu afulee su mu, aku ba fe nfeere ye, Yesu sun mu ye o naa soo ato mu nu ii tiri sa Kesu konu Kyanje nbunu agyito mu. Nu aku moo ba fe nfeere fee o sun mu nun ye o taa afulee naa sa atiripu. ³⁰ Gyudasi maa dan koolle agyito mu lwe mu, nu o lu kewu kyon. Saja manja gye kagyanbwe nun.

*Yesu sa mu abulapu mu
nbara pupwe*

³¹ Gyudasi maa lu kyon mu, nu Yesu towe ye, "Saja fu fee me, Daadimaadi Obii-nyinsa bunyaa i lu ifuli, ke lbwaare gbaa o bola me su lee mu bunyaa mu. ³² Nu lbwaare kan bola me su lee mu bunyaa mu ifuli mu, ee biti o bunyaa me, Daadimaadi Obii-nyinsa mu. lbwaare ii biti o waa umu nbunbu numu.

³³ "Mi-bii ana, saja gberee i san ke n kyina fane ase. Fen biti fan ku biti me, fee kanan mu nu n towe Gyiwu abi abulisa mu, kanun nu n towe fane nbunbu fale ye, katun mu nu n biti n kpee mu, fan mee ye fan taale ba toto.

³⁴ "Nbuunbu n sa fane konosa pupwe ye, fan nye kebiti sa abaa. Fee kanan mu nu n nye kebiti sa fane mu, kanun manja su nu fan nye kebiti sa abaa. ³⁵ Nu fan kan nye kebiti sa abaa mu, umu ii biti i yegge asa kpini ba bu ye fan gye me abulapu."

³⁶ Nu Simon Pita taase mu ye, "Onyiripe fine nu fii kpee?" Yesu lee konu ye, "Katun mu nu n kpee mu fu mee ye fu taale buu me kpee nbunbu, amaa fii biti fu buu me ba kamaa to."

*Yesu towe yila ye Pita
ii biti o kyee ilu isa
ye o man nyi mu*

*(Matiwu 26:31-35; Maki 27-31;
Luka 22:31-34)*

³⁷ Nu Pita taase mu ye "Onyiripe, mine waa nu n mee taale buu fu

nbunbu. N biti n taa me nkpa taga apu sa fu.”

³⁸ Tuto nu Yesu taase mu ye, “Fii biti fu taa fu nkpa taga apu sa me kesintin? N towe fu kesintin ye, poyi ke kyaase o bun mu, fii biti fu kyee lu isa ye fu man nyi me.”

14

Yesu towe yuula mu abulapu mu nkolo

¹ Nu Yesu towe mu abulapu mu ye, “Fan man yegge fane nkolo i nmaa fane. Fan koolo lbwaare gyii ke fan koolo ngbaa me gyii. ² Ibu damante i bu Me-Se kikaara su. Nu i daa i man gye kanin nun, naafoo n towe fane. N kpee n naa loho okyunakpa sa fane. ³ Nu n kan kpee naa loho okyunakpa sa fane mu, n biti n bwii ba taa fane kpee me ase, ke fan naa kyina katin mu nu n te mu. ⁴ Fen nyi okpa mu, nu fen nyi katin mu nu n kpee mu.”

Yesu i gye okpa mu kpee lbwaare ase

⁵ Nu Tomasi towe Yesu ye, “Onyirpe, a man nyi katin mu nu fii kpee. Nu nene nu an bita a waa bu okpa mu?”

⁶ Nu Yesu lee kono ye, “Me i gye okpa mu ye kesintin mu ye nkpa mu. Oku mee taale kpee Me-Se ase, amoo o bola me su. ⁷ Nu fan kan fan nyi me kesintin to mu, naafoo fan nyi Me-Se mu gbaa. Lu nbunbu numu u su ii kpee mu, fen nyi mu, nu fen wu mu.”

⁸ Nu Filipu towe ye, “Onyirpe, kaapu ane Fu-se mu, kuto mu nu ki tiri ane nun.”

⁹ Tuto nu Yesu lee kono ye, “Filipu, amoo fu man nyi me, halu kanan mu nu n kyina fane ase kyereere fale? Osa kumaa mu nu o wu me mu, o wu Me-Se mu. Mine i waa nu fu bila fu towe ye, ‘Kaapu ane Fu-se mu?’ ¹⁰ Abee fu man koolo gyii ye n maa Me-Se mu an gye kukulun? Asin mu nu n towe fane mu man gye me gbaa-gbaa me lee. Amaa Me-Se

mu nu o bu me to mu ii sun mu kusun. ¹¹ Kanin su fan koolo me gyii fee n maa towe ye, n maa Me-Se mu an gye kukulun. Nu i man gye kanin gbaa mu, fan koolo me gyii lu asin kyinkyinsa mu nu fan wu n maa waa fale su. ¹² N towe fane kesintin, osa kumaa mu nu ee koolo me ee gyii mu, ee bita o waa ato mu nu n waa mu. Ee bita o waa umu nu i kyo fale gbaa, lu fee n kpee Me-Se mu ase nun. ¹³ Nu kuto kumaa mu nu fan kole me kitu to su mu, n bita n waa sa fane, ke me, Obii mu n biya bunyaa sa Me-Se mu. ¹⁴ Kuto kumaa mu nu fen kole me lu me kitu to su mu, n bita n waa sa fane.” Yesu da mu kokolo su ye Kayaayu Kyirekyire mu kii bita ki ba.

¹⁵ Nu Yesu towe mu abulapu mu ye, “Nu fan kan fan su kebita sa me mu, fen bita fan buu me konosa. ¹⁶ N bita n kole Me-Se ke o sa fane Okyetapu pupwe mu nu ee bita o baa o bu fane ase kakpaa. ¹⁷ Mu i gye Kayaayu Kyirekyire mu nu ee lee lbwaare kesintin mu ee kaapu. Dulinya abi ba mee ye ba taale koolo mu, lu fee ba man nyi mu, nu be mee wu mu. Amaa fanee fane fan nyi mu, lu fee o bu fane ase, nu ee bita o baa o bu fane to. ¹⁸ N mee ye n yegge fane fee anmengyi, n bita n bwii ba fane ase. ¹⁹ I san gberere, dulinyaa abi ba man bila ye ba wu me. Amaa fanee fane bure fen bita fan wu me. Lu fee n maa te nkpa to fale, fane gbaa fane fen bita fan baa fan te nkpa to. ²⁰ Kanin kake mana fen bita fan bu fee n maa Me-Se an gye kukulun, nu n maa fane gbaa an gye kukulun.

²¹ “Okumaa mu nu o koolo me konosa, nu o buu umu mu, mu i gye omu nu o su kebita sa me. Okumaa mu nu o su kebita sa me mu, Me-Se gbaa ii bita o nye kebita sa mu. Ngbaa me n bita n nye kebita sa mu, ke n lee me n-yu kaapu mu.”

²² Nu Gyudasi (man gye Gyudasi Isikariyoti mu) towe ye, “Onyirpe, mine waa nu fii bita fu lee fu n-yu kaapu ane nkun, nu man gye dulinyaa abi mu?”

23 Nu Yesu lee kɔnɔ ye, “Ɔkɔmaa mu nu ɔ su kebiti sa me mu, ii biti o buu me kikaapu mu. Me-Se ii biti ɔ nye kebiti sa mu, nu maa Me-Se an biti a ba mu ase, ke a taa mu bilinji ane aye. 24 Ɔkɔmaa mu nu ɔ man su kebiti sa me mu, mee ye o buu me kikaapu mu. Kikaapu mu nu fen nu fale man gye me gbaa-gbaa me kikaapu, u lu Me-Se mu nu o sun me mu ase nin.

25 “N maa san n bu fane ase fale su nu n tɔwe fane fale asin. 26 Amaa Ɔkyetɔpu mu nu ɔ gye Kayaayu Kyirekyire, mu nu Me-Se mu ii biti o sun me kitu tɔ mu, ii biti ɔ kaapu fane kutɔ kɔmaa ke o nyinji fane kutɔ kɔmaa mu nu n tɔwe fane fale. 27 Kayu-yuuli ki baa ki bu fane ase, me gbaa-gbaa kayu-yuuli nu n su n sa fane. Amaa i man du fee dulinyaa kayu-yuuli mu nu bee sa mu. Fan man yege fane nkɔlɔ i nyita, fan man waa kufuu.

28 “Fan nu n maa tɔwe fane ye, ‘N kpee ke n bila bwii ba fane ase.’ Nu fen kan fen biti me asin mu, naafɔ fane ansi ii biti i gyii fee n maa kpee Me-Se mu ase, lu fee Me-Se mu i gye ɔkpare ɔ kyɔ me. 29 N wɔla n tɔwe fane inu mu kpini nbunbu pɔyi ke i ba waa, nu i kan ba waa mu ke fan kɔle me gyii. 30 N mee bila ye n tɔwe fane ase kyereee, lu fee dulinyaa tɔ owura u ba. Ɔ man su ɔlɔn me su, 31 amaa i tiri fee n maa waa kutɔ mu nu Me-Se sa me kɔnɔ ye n waa mu, ke dulinyaa abi ba bu fee n su kebiti sa Me-Se. Fan ba ke a lu nfu.”

15

Oyu gbaa-gbaa mu ye n-yaabi

1 Nu Yesu tɔwe mu abulapu mu ye, “Me i gye wayin oyu gbaa-gbaa mu nu ki soyi abi, nu Me-Se i gye oyu mu ɔɔɔpu. 2 Kayaa-bi kɔmaa mu nu ki kyaa me su nu ki mee soyi abi mu, ee ne kimu nin ee fɔyi, nu kayaa-bi kɔmaa mu nu ki soyi abi mu, ee kpaale kayaa-bi mu ke ki nye soyi abi tii su. 3 Lu asin mu nu n tɔwe sa fane su mu, fan tee

waa kyirekyire. 4 Fan baa fan bu me ase, ke ngbaa me n baa n bu fane ase. Kyaa-bi nkun mee taale soyi abi, amɔɔ ki kyaa oyu mu su. Kanin manja nu fane gbaa fane fen mee taale soyi abi, amɔɔ fan bu me ase.

5 “Me i gye oyu mu, nu fane i gye kimu n-yaabi mu. Ɔsa kɔmaa mu nu ɔ kan ɔ bu me ase, nu ngbaa n bu mu ase su mu, ee biti ɔ soyi abi gaa, fee kanan mu nu kayaa-bi kyaa oyu su nu ki soyi abi mu. Imu su nu fan man tii me su bire, fen mee taale waa sehn. 6 Nu ɔkɔmaa mu nu ɔ man kan ɔ bu me ase bire, o du nin fee kayaa-bi mu nu ba ne tuu nu ki wɔle. Kanin n-yaabi nu bee tase bee tuu fulɔn tɔ, ke i diyee mu. 7 Nu fan kan fan bu me ase, nu me asin mu bu fane tɔ mu, kutɔ kɔmaa mu nu fen biti, nu fan kule lbwaare mu, ee biti ɔ waa sa fane. 8 Nu fan kan soyi abi gaa, mu nu u kaapu fee fan gye me abulapu mu, imu i nye lee Me-Se bunyaa mu ifuli kaapu.

9 “Fee kanan mu nu Me-Se mu su kebiti sa me mu, kanin manja nu ngbaa me n su kebiti sa fane. Imu su fan kyaga su kyina mi kebiti mu tɔ. 10 Nu fan kan buu me kɔnɔsa mu, n biti n kyaga su nye kebiti sa fane, fee kanan mu nu n buu Me-Se kɔnɔsa nu ɔ su kebiti sa me mu. 11 N tɔwe fane inu mu nin ke mi kensi-gyii ɔ kyina fane tɔ, ke fane kensi-gyii mu ɔ naa lɔwe kyeekyee. 12 Me kɔnɔsa i gye ye, Fan nye kebiti sa abaa, fee kanan mu nu n nye kebiti sa fane mu. 13 Kebiti ki man bu tɔ ki kyɔ kinu mu fee ɔku maa wu sa mu kyemine ana. 14 Nu fan kan buu me kɔnɔsa mu bire, fan gye me kyemine ana nin. 15 N mee bila ye n tu fane me ayaafɔle, lu fee kyaafɔle man nyi kutɔ mu nu mu-nyiripe u waa. Amaa n tu fane me kyemine ana nin, lu fee kutɔ kɔmaa mu nu n bila lu Me-Se ase mu, n lee kaapu fane. 16 Man gye fane i lee me. Amaa me i lee fane, nu n sun fane ye fan naa soyi abi mu nu ii biti i kyereee. Nu fan kan waa kanin mu, kutɔ

kumaa mu nu fan kole Me-Se me kitu to mu, ee biti o waa sa fane. ¹⁷ Me konosa i gye ye, fan nye kebiti sa abaa.”

*Dulinya asa bee kisi
abulapv mu*

¹⁸ Nu Yesu towe ye, “Nu dulinyaa abi ba kan bee kisi fane mu, fan baa fan nyinji fee me nu ba daa kikisi. ¹⁹ Nu fan kan fan du fee dulinyaa to abi bire, naafoo dulinyaa abi bee biti ba nye kebiti sa fane fee kumu asa. Amaa fan man gye dulinyaa abi. Me i lee fane lu dulinyaa abi to. Imu su nu dulinyaa abi bee kisi fane mu. ²⁰ Fan nyinji asin mu nu n towe fane mu ye, ‘Kiyaafole mee taale o kyoo mu-nyiripe.’ Imu su n maa wu awurufo bamu abaa to fale, kanun nu fane gbaa fane fen biti fan wu awurufo bamu abaa to. Nu ba kan buu me kikaapu mu, bee biti ba buu fane kikaapu mu gbaa. ²¹ Lu me kitu su, nu bee biti ba waa fane umu kpini, lu fee ba man nyi Omu nu o sun me mu. ²² Nu n daa man ba towe asin mu sa bamu nun, naafoo ba mee ye ba wu alibi kupwe. Amaa nbunbu ba man su konoo kole lu bamu alibi su. ²³ Okumaa mu nu ee kisi me mu, ee kisi Me-Se mu gbaa. ²⁴ N ba waa asin kyinkyinsa mu nu oku man pu taale waa bamu to. Nu ba daa ba man wu umu bire nun, naafoo ba mee ye ba wu alibi kupwe. Amaa nbunbu ba wu asin kyinkyinsa umu kpini. Halu umu kpini gbaa mu ba kisi maa Me-Se. ²⁵ Amaa umu i yegge Asinkyany yilasa mu i ba to. Asin mu i gye ye, ‘Ba kisi me yegge i man su kase.’

²⁶ “Amaa n biti n sun Okyetopu mu lu Me-Se ase, mu i gye Kayaayu Kyirekyire mu nu ee lee kesintin lu lbwaare su ee kaapu. ²⁷ Nu i dagaa fane gbaa fane fan gyii me n-yu su kesintin, lu fee fan bu me ase lu npili ase.

16

¹ “N towe fane umu kpini nun, ke fan man nye yegge fane

kikoole-gyii mu to. ² Bee biti ba gya fane lu Gyiwu abi kabwaare-kole ogyanekpa. Saja ku ii biti o ba, nu oku kan ba moo fane gbaa mu, ee biti o fe nfere fee ee sun kusun ee kye lbwaare to nun. ³ Bee biti ba waa fale ato, lu fee ba man nyi Me-Se mu, nu ba man nyi me. ⁴ N towe fane umu nun, nu saja mu kan fvu mu, fen biti fan nyinji fee n wola da fane amu to. N man towe fane umu bilen, lu fee n san n bu fane ase.”

*Kayaayu Kyirekyire
mu kusun
(Gyon 14:16, 26, 15:26)*

⁵ Nu Yesu towe ye, “Nnunbu n kpee omu nu o sun me mu ase nun, amaa fane oku man taase me katin mu nu n kpee. ⁶ Lu fee n maa towe fane umu kpini su mu, fane nkolo to i nyita. ⁷ Amaa n towe fane kesintin, mi kikpe mu ki gye tonoo sa fane nun. Nu n man kan kpee mu, Okyetopu mu mee ye o ba fane ase. Amaa nu n kan kpee mu, n biti n sun mu fane ase. ⁸ Nu o kan ba mu, ee biti o ba yegge dulinyaa to asa ba bu fee ba foyi okpa lu bamu alibi su, ye ukpa kikiyiigi mu su ye lbwaare asin kigyii su. ⁹ Okpa mu nu ba foyi lu bamu alibi su mu i gye ye ba mee koole me bee gyii. ¹⁰ Okpa mu nu ba foyi lu ukpa kikiyiigi su mu, i gye ye n kpee Me-Se mu ase katin mu nu fan man bula ye fan wu me. ¹¹ Okpa mu nu ba foyi lu lbwaare asin kigyii su mu, i gye ye lbwaare tee wola bun dulinyaa umu to Owura mu kupwe.

¹² “N su asin kuyoo n towe fane, amaa fan mee taale ktaa umu kpini nbunbu umu. ¹³ Amaa nu Kayaayu mu nu ee lee kesintin ee kaapu kan ba mu, ee biti o kaapu fane ke fan bu kesintin mu kpini. Man gye mu gbaa-gbaa olun su nu ee towe. Amaa kutu mu nu ee nu mu nkun nu ee towe, nu ee biti o towe fane kutu mu nu kii biti ki ba. ¹⁴ Lu kutu mu nu o nu lu me ase nu ee biti o lee kaapu fane, ke ee biti o biya me bunyaa. ¹⁵ Kutu kumaa mu nu ki gye Me-Se mu lee mu, gye me lee nun. Imu su

nu n tōwe fane ye Kayaayu mu ii biti
o taa kutō mu nu ki gye me lee mu
ba kaapu fane.”

*Kokolo nyita biliji
kokolo fuuli*

¹⁶ Nu Yesu kyaga su tōwe ye, “I san
gberēe fan man bila ye fen wu me,
nu i bila waa gberēe fen biti fen wu
me.”

¹⁷ Tuto maṅa nu mu abulapu aku
bee taase abaa ye, “Mune nu mu
katōwe mu u kaapu? Maa tōwe ye, ‘I
san gberēe fan man bila ye fan wu
me, nu i bila waa gberēe, fen biti
fan wu me’ nu o bila bwii tōwe ye,
‘N kpee Me-Se mu ase’ mu, mune nu
inum u kaapu?” ¹⁸ Nu ba maa su
bee taase ye, “ ‘I san gberēe’ mu, umu
kase i gye nene? A mee nu asin mu
nu ee tōwe mu kase.”

¹⁹ Nu Yesu bu fee mu abulapu mu
bee biti ba taase mu asin mu kase,
nu o taase bamu ye, “N maa tōwe
ye, ‘I san gberēe fan man bila ye
fen wu me, nu i bila waa gberēe
fen biti fan wu me’ mu, umu asin
nu fen taase abaa? ²⁰ N tōwe fane
kesintin ye, fen biti fan su ke fan
bota to, yege dulinyaa abi mo bee
gyii bamu ansi. Fane nkolo ii biti ii
nyita fane, amaa fane nkolo kinyita
ii biti i ba biliji nkolo fuuli. ²¹ I
du nun fee kedunjidi maa kita okyu
mu, i ko mu lu fee mu awurufo
sana fu. Amaa nu o kuvge kebii
mu, ee tan mu awurufo mu su, lu
fee o kuvge kebii waa dulinyaa to.

²² Kanun nu i du sa fane gbaa fane.
Nbuunbu fan bu awurufo to. Amaa
n biti n bila wu fane, ke fane ansi
i gyii. Nu oku mee taale lee kanun
kensi-gyii maṅa lu fane to. ²³ Nu
kake maṅa kan fu mu, fan man bila
ye fan taase me sehn. N tōwe fane
kesintin ye Me-Se ii biti o sa fane
kutō kumaa mu nu fan kole lu me
kitu to su. ²⁴ Halu ba lu ndaga fan
man puta kole kutō ku lu me kitu
to su. Fan kole, fen biti fan nye, ke
fane kensi-gyii o nye akyo.

²⁵ “I gye kesintin fee anasan to nu
n tōwe asin numu. Amaa sana ku

u ba nu n man bila ye n tōwe fane
anasan to. N biti n lee ifuli tōwe
fane kutō kumaa numu lu Me-Se su.
²⁶ Kanun kake maṅa fen biti fan kole
Me-Se lu me kitu to su. N mee tōwe
nun ye n biti n yule fane ayaa to kole
Me-Se sa fane. ²⁷ Lu fee Me-Se mu
gbaa-gbaa su kebiti sa fane, kpali fee
fan su kebiti sa me nu fan kole gyii
fee n lu lbwaare ase. ²⁸ N lu Me-Se
mu ase ba dulinyaa to. Nu nbuunbu
n lu dulinyaa numu to n bwii n kpee
Me-Se mu ase.”

²⁹ Nu Yesu abulapu mu ba tōwe
ye, “Nbuunbu bure, fu man bila fu
tōwe anasan to, fii sii fii bugi to nun
fu tōwe. ³⁰ Nbuunbu an wu fee fu nyi
kutō kumaa numu, nu i man bila i
tiri fee oku a taase fu kutō ku. Inumu
i yege nu an kole fu gyii ye fu lu
lbwaare ase.”

³¹ Nu Yesu lee konō ye, “Nbuunbu
bure fan kole gyii? ³² Amaa sana
ku u ba, nu ki tee ba gbaa, nu fane
okumaa numu ii biti o yaase to kpee
mu aye. Fen biti fan yege me nkun.
Amaa i mee ye i san me nkun lu fee
Me-Se mu bu me ase.

³³ “N tōwe fane fale asin nun, ke
lu me su mu, ke fan nye kayu-yuuli.
Fen biti fan gyii awurufo dulinyaa
numu to. Amaa fan nye nkolo, lu fee
n ko gyii dulinyaa mu su.”

17

*Yesu kole kabwaare-kole sa mu
n-yu*

¹ Yesu maa tōwe inumu lowe mu,
o kusaa mu kumu ku susu nu o kole
lbwaare ye,

“Nse sana mu fu. Sa me, Fu-bii
mu bunyaa, ke me, Fu-bii mu gbaa n
sa fu bunyaa. ² Lu fee fu sa me olun
lu asa kpini su, fee n sa asa mu nu fu
taa bota me mu kpini nkpa kakpaa.

³ Nkpa kakpaa mu i gye ye asa ba bu
fu, kesintin lbwaare kulun mu, ke ba
bu me, Yesu Krisito mu nu fu sun
mu. ⁴ N bɔya fu bunyaa kase su nfu,
lu n maa lowe fu kusun mu nu fu sa
me ye n ba waa mu su. ⁵ Me-Se, sa
me bunyaa fu ansi to nbuunbu numu,

bunya mu nu n wola n su fu ase poyi nu fu tu dulinyaa mu.”

*Yesu kole kabwaare-kole
sa mu abulapu mu*

⁶ Nu Yesu kyaga su ye, “N lee fu kedubi kaapu bamu nu fu lee bamu lu dulinyaa numu to sa me mu. Ba daa ba gye fu lee nin, nu fu taa bamu sa me. Nu ba koole fu asin mu nu ba buu umu. ⁷ Nbuunbu bire, ba bu fee kutu kumaa mu nu n su mu lu fu ase nin. ⁸ Lu fee n towe bamu asin mu nu fu sa me mu, nu ba koole. Ba bu kesintin to fee n lu fu ase, nu ba koole gyii fee fu i sun me. ⁹ N kole kabwaare-kole n sa bamu. N mee kole n sa dulinyaa abi, amaa bamu nu fu taa sa me, lu fee ba gye fu lee mu. ¹⁰ Asa mu nu ba gye me lee mu kpini, ba gye fu lee, nu bamu nu ba gye fu lee mu ba gye me lee. Lu bamu su nu me bunyaa mu lu ifuli. ¹¹ N man bila ye n kyana dulinyaa numu to, n ba fu ase nin. Amaa bee bamu bire ba san ba bu dulinyaa numu to. Nse Kyirekyire taa fu kitu mu nu fu sa me olon mu kun bamu, ke ba nye waa kukulun fee kanan mu nu maa fu an gye kukulun mu. ¹² Maa kyana n bu bamu ase mu, kitu mu nu fu sa me mu, kumu olon to nu n taa ki bamu su, nu n kun bamu. Imu su bamu to oku man foyi, amoo omu nu o dagaa fee o foyi mu, ke Asinkyan yilasa mu i ba to.

¹³ “Nbuunbu n ba fu ase numu. Amaa maa san n bu dulinyaa numu to mu nu n towe umu, ke ba nye me kensi-gyii bamu to danbirasa naa lowe. ¹⁴ N taa fu asin mu sa bamu, nu dulinyaa abi ba kisi bamu, lu fee ba man bila ba gye dulinyaa to abi, fee kanan mu nu n man gye dulinyaa to obii mu. ¹⁵ N mee kole fu nin ye fu lee bamu lu dulinyaa to, amaa n kole nin ye fu kun bamu lu Sitaane su. ¹⁶ Ba man gye dulinyaa numu lee, fee kanan mu nu n man gye kumu lee mu. ¹⁷ Taa fu asin kesintin lonjo bamu yla, lu fee fu asin mu i gye kesintin. ¹⁸ Fee kanan mu nu fu sun me dulinyaa to mu,

kanin nu ngbaa me n sun bamu dulinyaa to. ¹⁹ Lu bamu su nu n taa me n-yu sa fu, ke ngbaa bamu ba nye taa bamu n-yu sa fu kesintin to.”

*Yesu kole
kabwaare-kole sa mu
abuupu kpini*

²⁰ Nu Yesu bila kole kabwaare-kole, “Man gye me abulapu mu nkun nu n kole kabwaare-kole n sa. N kole n sa bamu nu bee biti ba be nu me asin lu bamu ase ke ba koole me gyii mu gbaa. ²¹ Nse, me kabwaare-kole i gye ye bamu kpini ba waa kukulun, fee kanan mu nu fu bu me to nu ngbaa n bu fu to mu. N kole fu ye, ba baa ba bu ane to, ke dulinyaa abi ba koole gyii ye fu i sun me. ²² N sa bamu bunyaa mu nu fu sa me mu, ke ba nye waa kukulun fee kanan mu nu an gye kukulun mu. ²³ N ba n bu bamu to yege fu bu me to, ke ba buga waa kono kulon naa lowe. Inumu ii biti i yege dulinyaa abi ba bu fee fu i sun me, nu fu su kebiti sa bamu fee kanan mu nu fu su kebiti sa me mu.

²⁴ “Nse n biti fee bamu nu fu taa sa me mu, ba baa ba bu me ase katin mu nu n bu mu. Ke ba wu me bunyaa mu nu fu taa sa me mu, lu fee fu su kebiti sa me poyi nu fu tu dulinyaa mu.

²⁵ “Nse, ukpa kyiigisa wuya, dulinyaa abi ba maa man nyi fu, amaa mee me n nyi fu, nu mi abuupu mu be nyi fee fu i sun me.

²⁶ N lee fu kedubi kaapu bamu, nu n biti n kyaga su lee fu kaapu bamu, ke fu kebiti mu nu fu su sa me mu ki baa ki bu bamu to, ke ngbaa me n baa n bu bamu to.”

18

*Ba kpee ba naa
kita Yesu*

*(Matiwu 26:47-56; Maki 14:43-50;
Luka 22:47-53)*

¹ Yesu maa kole kabwaare-kole lowe mu, maa mu abulapu mu ba faa kipantan mu nu bee tu kumu ye Kidiron kpee kumu benbe. Kadoo-bi ku kubu tutu, nu ba loo kumu to.

² Nii Gyudasi mu nuu ee lee Yesu ee sa mu, nyi tutu. Luu fee, Yesu maa mu abulapu bee taale bee gyanje tutu. ³ Imu su aseepu bilisa ye Farasii abi ba yege nu Gyudasi gyankpaa Roma anaakopu ye kabwaare-sunkpa aye akusupu, yege ba su igyaa ye ifitila ye adunto ba kadoo-bi mu to.

⁴ Yesu maa nyi kutu mu nuu kii biti ki ba mu su mu, o lu abulapu mu to nuu o taase bamu ye, "Animu nuu fen biti?"

⁵ Nu ba lee konu ye, "An biti Yesu Kanasareti-nyin mu nin."

Nuu Yesu lee konu ye, "Me gye mu." Yege Gyudasi mu nuu ee lee mu sa mu yile bamu ase tutu. ⁶ Yesu maa towe ye, "Me i gye mu" mu, nuu ba bwii kamaa tiye kase.

⁷ Nu o bila taase bamu ye, "Animu nuu fen biti?"

Nuu ba lee konu ye, "An biti Yesu Kanasareti-nyin mu nin."

⁸ Nu Yesu lee konu ye, "N towe fane ye me i gye mu. Imu su nuu me nuu fen biti bire, fan yege bamu nuu ba tii me su fale ba nate." ⁹ Inumu i waa nin, ke asin mu nuu o wola towe mu i ba to. Asin mu i gye ye, "N man yege bamu nuu fu taa bamu sa me mu to oku foyi" mu.

¹⁰ Simon Pita su sakunde, nuu o bite kumu loore nuu o ne oseepu bilisa ase kiyaafole gyisa kusu tin. Kiyaafole manja kitu i gye Malikusi.

¹¹ Yesu towe Pita ye, "Bwiiyaa fu sakunde mu waa kumu kukufee to. Fu man nyi fee i tiri fee n gyii aworufu mu nuu Nse lbwaare nmina yila me mu?"

Ba taa Yesu kpee Obilisa Anasi ase

¹² Nu anaakopu mu ye bamu obilisa ye kabwaare-sunkpa aye akusupu mu ba kitaa Yesu, nuu ba nmina mu. ¹³ Nu ba gyankpaa taa mu kpee Anasi ase, mu i gye Kayifasi mu-saa, mu nuu o gye oseepu bilisa ase kanin kesu manja. ¹⁴ Kayifasi manja i gye omu nuu o daa towe waa Gyiwu abi mu ye i bo fee nyimisa kolon o wu sa asa kpini mu.

Pita kikyee gyankpaasa ye o man nyi Yesu

(Matiwu 26:69-70; Maki 14:66-68; Luka 22:55-57)

¹⁵ Simon Pita maa obulapu ku ba buu Yesu. Fee obulapu mu maa nyi Oseepu bilisa ase mu su mu, o buu Yesu loo oseepu bilisa ase mu kikaara su. ¹⁶ Amaa Pita gyoo kebunoo. Obulapu mu nuu o nyi Oseepu bilisa ase mu, bwii ba towe kibite mu nuu ee ki kebunoo mu su mu ase, nuu o taa Pita loo.

¹⁷ Kibite mu nuu o ki kebunoo mu taase Pita ye, "Fu man gye Yesu abulapu mu oku nin?"

Nuu o lee konu ye, "Ayee, n man gye."

¹⁸ I kyina i gye awoo to nin, nuu ayaafole ye kabwaare-sunkpa aye akusupu mu ba diyela fulon bee wole, nuu Pita gbaa ba yile bamu ase ee wole fulon.

Oseepu bilisa ase mu taase Yesu asin

(Matiwu 26:59-66; Maki 14:56-64; Luka 22:66-71)

¹⁹ Oseepu bilisa ase Anasi taase Yesu lu mu abulapu mu ye asin mu nuu ee kaapu mu su.

²⁰ Nu Yesu lee konu ye, "Sana kumaa numu sakyoo to nuu n towe asin, yege n kaapu ato kabwaare-kule igyanekpa ye kabwaare-sunkpa aye mu to katun mu nuu Gyiwu abi kpini bee gyanje mu. N man towe kutu ku baala asiri to. ²¹ Mune su nuu fu taase me fale asin? Taase bamu nuu ba nu me ase mu. Ba nyi kutu mu nuu n towe."

²² Yesu maa towe kanin mu, nuu akusupu mu to oku mu nuu o yile tutu mu kpa mu otan, nuu o taase mu ye, "Fale nuu i dagaa fu maa lee Oseepu bilisa ase konu?"

²³ Nu Yesu lee konu ye, "Nu n kan towe asin aku nuu i man buron mu, towe asin manja ke okumaa numu o nu. Amaa nuu me asin mu i gye kesintin mu, mune waa nuu fu da me otan?" ²⁴ Tutu nuu obilisa Anasi yege nuu ba taa Yesu ye kanan mu nuu

ba ηmina mu mu naa sa Kayifasi, Oseepu bilisa ase mu.

Pita kikyee kinyosapu ye kisasapu ye o man nyi Yesu (Matiwu 26:71-75; Maki 14:69-72; Luka 22:57-62)

²⁵ Simon Pita san o yile ee wule fulon, nu oku ba taase mu ye, "Fu man gye mu abulapu mu to oku nin?" Nu Pita kye ye, "Ayee, n man gye."

²⁶ Nu oseepu bilisa ase mu ayaafole mu to oku, omu nu Pita ηe mu kusu tin mu, mu kuspu, taase mu ye, "N man wu fu maa bu mu ase kadoo-bi mu to?" ²⁷ Nu Pita bwii kye. Opula manja to nu kyaase bun.

Ba taa Yesu kpee Paleti ase (Matiwu 27:1-2; Maki 15:1-5; Luka 23:1-5)

²⁸ Nu ba lee Yesu lu Kayifasi ase nyenyenu, kpee Osuwle Okusupu mu kikaara to Amaa Gyiwu abi mu ba man loo kikaara mu to, lu fee nu ba kan loo tutu mu, bee biti ba waa ineesi ke i tii bamu okpa ke ba man nye gyii Kesu kono Kanyane nbuno mu. ²⁹ Imu su Osuwle Okusupu Paleti lu kikaara su ba bamu ase, nu o taase bamu ye, "Mune asin pwusa nu fan su lu onyin numu su?"

³⁰ Nu ba lee kono ye, "O daa o man waa alibi aku nin, naafoo a mee ye a taa mu ba waa fu abaa to."

³¹ Paleti towe bamu ye, "Fan taa mu bwii ke fan naa taa fane gbaa-gbaa fane nbara gyii mu asin."

Amaa ba lee kono ye, "Fane Roma abi fan man sa ane okpa ye a moo oku." ³² Imu i waa nin ke asin mu nu Yesu towe lu mu lewu mu nu ee biti o wu mu kudubi i ba to.

³³ Nu Paleti bwii loo mu kikaara to. Nu o tu Yesu ba yile mu ansi to, nu o taase mu ye, "Fu i gye Gyiwu abi Owura mu?"

³⁴ Nu Yesu taase mu ye, "Asin mu nu fu taase me fale lu fu ase nin abee osa ku i towe me asin sa fu?"

³⁵ Paleti lee kono ye, "N gye Gyiwu obii nin? Fu gbaa-gbaa fu asa ye fu

aseepu bilisa i taa fu waa me kuba to. Mune nu fu waa?"

³⁶ Nu Yesu lee kono ye, "Mi kuwura-gyii ki man gye dulinyaa numu to lee. Nu n daa n gye dulinyaa numu to lee nin, naafoo mi abupu ba din ko sa me, ke Gyiwu abi ba man nye me kitaa waa bamu abilisa abaa to. Amaa mi kuwura-gyii mu ki man gye dulinyaa numu to lee."

³⁷ Nu Paleti lee kono ye, "Kanin bire fu gye owura nin!"

Yesu lee kono ye, "Fu maa towe ye n gye owura mu, i gye kesintin. Imu su nu ba kubge me ba dulinyaa to, ke n ba towe lu kesintin mu su. Okuma mu nu ee biti kesintin mu ii nu me ase."

Ba bun Yesu lewu kupwe (Matiwu 27:15-31; Maki 15:6-20; Luka 22:13-25)

³⁸ Nu Paleti taase mu ye, "Mune i gye kesintin?" Maa taase mu lwe mu, nu o bwii lu kpee Gyiwu abi mu ase nu o towe bamu ye, "N man wu asin mu nu n yile su ke n bun onyin numu kupwe. ³⁹ Amaa i gye fane anaana to nin fee Kesu kono Kanyane nbuno kensi-gyii sana n yege n lee bamu nu ba tii bamu obu mu oku mu nu fen biti mu, n sa fane. Imu su fen biti fee n yege fane Gyiwu abi owura mu sa fane abee?"

⁴⁰ Nu ba kuusi towe ye, "Ayee! Man gye mu, lee Barabasi sa ane." Barabasi i kyina o kusu yile awura su biya keluu.

19

Ba bun Yesu oyu laasa su lewu kupwe (Matiwu 27:27-31; Maki 15:6-20; Luka 23:13-25)

¹ Tutu nu Paleti taa Yesu sa, nu ba tije mu awulibi. ² Nu anaakopu mu ba taa iwii boo kuwura-woru bun mu, nu ba bun mu kiriman-kyu balumaasu fee owura. ³ Nu bee ba mu ase bee towe mu ye, "Eee! Gyiwu abi owura, eee, owura!" Nu bee kpee bee kpa mu itan.

⁴ Nii Paleti bila lu ba kewu Gyiwu abi mu ase ba towe bamu ye, "Fan nu nfu, n su mu n biya fane, ke fan bu fee mee me n man wu alibi aku mu su, mu nu n taa bun mu kupwe." ⁵ Yesu maa lu ba mu, o bun iwii kuwura-wuru ye kiriman-kyu balmaasu, nu Paleti towe asa mu ye, "Fan ku, onyin mu ndee!"

⁶ Aseepu bilisa ye Gyiwu anaakoru ba maa wu Yesu mu ba kuusi ye, "Da mu mata oyu laasa su moo. Da mu mata." Nii Paleti towe bamu ye, "Fane gbaa-gbaa fane fan taa mu naa da mata oyu laasa su. Mee me n man wu alibi aku mu nu n taa bun mu kupwe."

⁷ Nu Gyiwu abi mu ba lee Paleti kono ye, "An su nbara ku nu u kaapu fee onyin numu dagaa maa wu, lu fee o tu mu n-yu ye mu gye lbwaare Mu-Bii."

⁸ Paleti maa nu inumu mu kufuu ki kita mu tii su. ⁹ Nu o bwiiyaa Yesu loo kupaara mu to nu o taase mu ye, "Fine nu fu lu?" Amaa Yesu man towe mu. ¹⁰ Nu o bila taase mu ye, "Fu kina me ase ki towe? Fu man nyi fee n su olon n taale yege fu nate kiyen, abee ba da fu mata oyu laasa su moo?"

¹¹ Nu Yesu lee mu kono ye, "Nu lbwaare daa o man sa fu olon me su nin, naafoo fu mee taale waa me sehn. Amaa onyin mu nu o lee me sa fu mu, mu alibi i kyoo fu lee gaa."

¹² Paleti maa nu kanin mu, o biti okpa mu nu o bola yege Yesu o nate kiyen. Amaa Gyiwu abi mu ba kuusi ye, "Fu dan kan yege nu onyin numu nate kiyen bire, fu man gye Owura lala Kasaro mu kyemine. Kpalu fee okumaa mu nu ee tu mu n-yu ye o gye owura mu, gye Owura lala Kasaro mu don nin."

¹³ Paleti maa nu kanin mu, o taa Yesu lu ba kilande su, nu Paleti naa kyina kagya mu nu awura bee kyina kumu to bee gyii asin mu. Bee tu toto ye, "Abuu otagakpa." Gyiwu abi katowe to bee tu kumu ye, "Gabata." ¹⁴ Kanin kake manja gye kake kulasa sa Kesu kono Kanyaje

nbunoo kensi-gyii mu. Lu i maa fu kyowe amu nsana mu.

Nii Paleti towe Gyiwu abi mu ye, "Fan ku fane Owura!"

¹⁵ Nii Gyiwu abi ba kuusi ye, "Moo mu, moo mu. Da mu mata oyu laasa su moo."

Nii o taase bamu ye, "N moo fane owura mu abee?"

Nii aseepu bilisa mu ba lee kono ye, "A man su owura ku tii Owura lala Kasaro su."

¹⁶ Toto manja nu Paleti taa mu sa bamu ye ba naa da mu mata oyu laasa su moo.

Ba da Yesu mata oyu laasa su

(Matiwu 27:32-44; Maki 15:21-32; Luka 23:26-43)

Imu su anaakoru mu ba taa Yesu kyun. ¹⁷ Nii Yesu lu toto o kye mu oyu laasa naa fu katun mu nu bee tu ye "Kumu kawo opula." Nii bee tu kumu Gyiwu abi katowe to ye, "Goligota" mu. ¹⁸ Toto nu ba da mu anyenbi mata oyu laasa su. Nii ba bila da asa nyoo anyenbi mata iyu laasa su, oku bu mu gyisa su nu oku moo bu mu bina su.

¹⁹ Nii Paleti yege nu ba kyuroo asin gyaga koto ku su naa mata oyu laasa mu su ye, "YESU KANASARETI-NYIN, GYIWU ABI OWURA." ²⁰ Ba kyuroo imu Gyiwu abi ye Roma abi ye Giriki abi ntowe to, nu Gyiwu abi gaalaagaa ba kale imu, lu fee katun mu nu ba da mu mata oyu laasa su mu, man bu kata ye kade mu. ²¹ Nii lbwaare aseepu bilisa mu ba ba towe Paleti ye, "Man kyuroo ye 'Gyiwu abi Owura', amaa kyuroo ye 'Onyin numu i towe ye mu i gye Gyiwu abi owura.' "

²² Nii Paleti towe bamu ye, "Koto mu nu n dan kyuroo mu kumu nu n kyuroo."

Ba barige Yesu ato bunsu to

²³ Anaakoru mu ba maa da Yesu mata oyu laasa su lwe mu, ba barige mu ato bunsu mu to ntun nna, nu bamu okumaa numu nye katun kolon. Nii i san mu

kaale bɔnswɪsa mu nu ki man su ɔbaatakpa, nu ba lɔv kɪmɔ lu sɔsɔ ba yii kase nin.

²⁴ Nu anaakɔpɔ mu ba tɔwe abaa ye, “A man kyate kɪmɔ barige tɔ. Fan yege a tɔv kɪmɔ sɔ nbii, ke a ki ane tɔ ɔmɔ nu ee biti o gyii kɪmɔ.”

Ba maa waa kanɪn mu, i yege nu Asɪnkyan yɪlasa mu i ba tɔ kesintin. Imɔ i gye ye,

“Ba barige me atɔ bunsɔ tɔ sa abaa, nu ba tɔv nbii me kaale bɔnswɪsa su.”

Imɔ sɔ kanɪn nu anaakɔpɔ mu ba waa.

²⁵ Yesu mu-nyi ye mu nɪkare ye Kilopa mu-ka Mɛeri ye Mɛeri Magidalen ba yɪle Yesu oyu laasa mu ase. ²⁶ Yesu maa wu mu-nyi ye mu ɔbulapɔ mu nu ɔ sɔ kebiti sa mu ba maa yɪle tɔtɔ mu, ɔ tɔwe mu-nyi ye, “ɔkyɪ, fu-bii ndee.” ²⁷ Nu ɔ tɔwe ɔbulapɔ mu mɔɔ ye, “Fɔɔ fu, fu-nyi ndee.” Lu kanɪn saɲa mu, nu ɔbulapɔ mu taa mu naa kyɪna mu ase.

Yesu kelewu
(*Matiwu 27:45-56; Maki 15:33-41; Luka 23:44-49*)

²⁸ Asɪn nɪmɔ kpini kamaa mu, Yesu nyi fɛɛ nbɪnɔ bɪre kɔtɔ kɔmaa ki lɔwe, nu ɔ tɔwe ye, “Bɔlɪfɔ sɔ me.” ɔ tɔwe inɪmɔ nin ke Asɪnkyan yɪlasa mu i nye ba tɔ. ²⁹ Tɔtɔ mu, nta nyanɛsa i bɔla kɔlɔ-bi i yɪle, nu anaakɔpɔ mu ba taa ɔkyɛɛ ba nyɔ nta mu tɔ, nu ba taa sɔgita hisopi oyu sɔ, nu ba kɔsaa kɪmɔ naa tii mu kɔnɔ. ³⁰ Yesu maa kyɔkyɔ sɔ nta mu, nu ɔ tɔwe ye, “Nbɪnɔ bɪre i lɔwe.” Nu ɔ lɛɛ ɔɲɛɛ.

³¹ Kanɪn kake maɲa ki gye kake kulasa ake sa Kake fɔtɛsa. Kake fɔtɛsa maɲa maa gye Kake fɔtɛsa lala mu, nu Gyiwu abɪlsa mu be mee biti fɛɛ asa mu ba baa ba saa iyu laasa mu sɔ naa fɔv kake fɔtɛsa maɲa. Kanɪn sɔ Gyiwu abɪlsa mu ba naa kɔle Paleti ye ɔ yege ba naa gyayi-gyayi bamɔ ayaa, ke ba wu

bilen, ke ba nye saate bamɔ lu iyu laasa mu sɔ. ³² Imɔ sɔ anaakɔpɔ mu ba ba asa anyɔ mu nu ba da bamɔ mata iyu laasa sɔ tii Yesu sɔ mu. Nu ba gyayi ɔgyankpaasa mu ayaa ye ɔbanban mu gbaa lɛɛ. ³³ Amaa ba maa fɔv Yesu ase mu, ba wu fɛɛ ɔ tɛɛ wɔla wu, kanɪn sɔ ba man gyayi mu ayaa. ³⁴ Amaa anaakɔpɔ mu tɔ ɔkɔ taa kɪkpe yii Yesu kikelebi tɔ. Opula maɲa tɔ nu nkalan ye nkyu i lu wɔrɪge. ³⁵ ɔmɔ nu o wu umɔ ye ansi i maa waa mu, mu ii gyii umɔ kesintin, ke fan nye kɔole gyii. Nu umɔ nu ɔ tɔwe mu i gye kesintin, nu o nyi fɛɛ mu asɪn mu gye kesintin. ³⁶ Inɪmɔ i waa nin kaapɔ fɛɛ Asɪnkyan yɪlasa mu i ba tɔ kesintin. Asɪn mu i gye ye, “Mu kuwuya kɔlɔn gbaa ki mɛɛ ye ki gya.” ³⁷ Nu bɪla kyɔrɔɔ yɪla katɪn kɔ gbaa tɔwe ye, “Asa bee biti ba ki ɔmɔ nu ba taa kɪkpe yii mu mu.”

Yesu kepula
(*Matiwu 27:57-61; Maki 15:42-47; Luka 23:50-56*)

³⁸ Inɪmɔ kamaa tɔ mu, ɔnyɪn mu nu bɛɛ tɪ mu ye Gyosefu mu kpee Paleti ase naa kɔle mu ye, ɔ sa mu ɔkpa ke ɔ naa saate Yesu kibuni naa pula. Nu Paleti sa mu ɔkpa, nu o kpee naa taa Yesu kibuni mu. Gyosefu maɲa lu Arimatiya kade tɔ mu, nu ɔ gye Yesu ɔbulapɔ mu tɔ ɔkɔ. Amaa maa sɪle Gyiwu abɪlsa sɔ mu, ɔ man lɛɛ mu n-yɪ ifuli. ³⁹ Gyosefu maa Nikodemusi mu nu ɔ kyɪna kpee naa wu Yesu kagyanbwe kɔ mu i kpee. Nikodemusi maɲa bɪya tulale mu nu ba taa mɪre ye kibondiri waa, nu ba sɔ ba sɔswa abuni mu. Imɔ odu i waa fɛɛ akyembee bɔɔta kɔlɔn. ⁴⁰ Anyɪn anyɔ mu ba taa Yesu kibuni mu, nu ba taa taafuli mili mu, nu ba bɔ mu tulale fɛɛ kanɪn mu nu Gyiwu abi bɛɛ waa bamɔ obuni, pɔyɪ nu bee pula mu. ⁴¹ Kadɔɔ-bi kɔ bɔ tiri katɪn mu nu ba da Yesu anyenbi mata oyu laasa sɔ mu. Kanɪn kadɔɔ-bi maɲa tɔ mu, nu ba lɔɲɔ kakyan kɔ kɔfulɛ tɔ yɪla, nu ba man pɪta pula ɔkɔ

kumv to. ⁴² Lu fee kanin kake manja maa gye Gyiwu abi kake kulasa sa Kake fbutesa sv mv, nu kakyan mv maa tiri tutv sv mv, ba taa Yesu naa pula tutv.

20

Yesu kyiŋi lu alewupu to
(*Matiwu 28:1-10; Maki 16:1-8; Luka 24:1-12*)

¹ Kwasida ake kabwaayike i maa man pu nmanje to mv, Meeri Magidalen kpee kakyan mv ase, nu o wu fee ba lee kubuu mv nu ba gbiliti ba tii kifule to kakyan mv konv mv.

² Imv sv v sile bwii kpee Simon Pita ye obulapv banban mv nu Yesu su kebiti sa mv mv ase, naa towe ye, “Ba taa Onyiripe lu kakyan mv to, nu a man nyi katn mv nu ba taa mv naa yila.”

³ Imv sv Pita maa obulapv banban mv ba lu bee kpee kakyan mv ase. ⁴ Nu bamv anyv maa kpini ba sile kyekyee bee kpee, amaa obulapv banban mv sile kyvn Pita sv gyankpaa naa fvb kakyan mv ase. ⁵ Nu o muja ku kakyan mv to, nu o wu taafuli maa de to, amaa v man loo to. ⁶ Nu Simon Pita ba kamaa to, nu o loo kakyan mv to, nu o wu taafuli maa de tutv, ⁷ ye kikyibi fufuli mv nu ba taa nmina mu kumu mv. Kikyibi mv ki bov ki de kumv kuvwe. ⁸ Obulapv mv nu v gyankpaa fvb tutv gbaa maa loo to nu o wu imv mv, v koolv gyii. ⁹ Ba san ba man pita nu Asinkyan yilasa mv kase fee Yesu dagaa maa kyiŋi lu lewu to.

Yesu lee mv n-yu kaapv
Meeri Magidalen

(*Matiwu 28:9-10; Maki 16:9-11*)

¹⁰ Nu abulapv mv ba bwii kpee bamv akpaara sv. ¹¹ Amaa Meeri bire v yile kakyan mv ase ee su. Maa yile ee su mv, nu o muja suna ku kakyan mv to. ¹² Nu o wu lbwaare nbov anyv yege ba bun ato fufuli, ba maa te katn mv nu ba daa taa Yesu kibuni yila mv, okv te mu amu sv nu okv mov te mv ayaa kase.

¹³ Ba taase mv ye, “Okyu, mine waa nu fii su?” Nu v lee konv ye, “Ba taa me-Nyiripe kyvn, nu n man nyi katn mv nu ba taa mv naa yila.”

¹⁴ Imv kamaa mv, v gbve ku nu o wu Yesu maa yile tutv, amaa v man bu ye Yesu nvn.

¹⁵ Nu Yesu taase mv ye, “Okyu, mine i waa nu fii su? Animv nu fii biti?”

Meeri maa fe nfeere fee v gye kudov mv okusov mv, v lee konv ye, “Obilisa, nu i gye fv i kan taa mv mv, towe me katn mv nu fv taa mv naa yila ke n naa taa mv.”

¹⁶ Yesu tu mv ye, “Meeri!”

Maa bilini ku mv, o kuusi towe Hibriwu katove to ye, “Raboni!” (kumv kase i gye ye okaapov).

¹⁷ Yesu towe mv ye, “Man mata me, lu fee n man pita bwii kpee Me-Se mv ase. Amaa kpee mi abupu mv ase naa towe bamv ye, n bwii n kpee Me-Se mv nu v gye fane-Se, ye me lbwaare mv nu v gye fane lbwaare mv ase.”

¹⁸ Nu Meeri Magidalen bwii kpee abulapv mv ase naa towe bamv ye, “N wu Onyiripe mv!” Nu v towe bamv asin mv nu Onyiripe towe mv mv.

Yesu lee mv n-yu kaapv
mv abulapv mv

(*Matiwu 28:16-20; Maki 16:14-18; Luka 24:36-49*)

¹⁹ Kwasida manja kalaatipwe sv mv, abulapv mv ba bu obu to, nu ba tii ovov mv biri bamv n-yu sv waa to, lu ba maa sile Gyiwu abilisa mv sv. Nu Yesu ba yile bamv nsana, nu v fwaala bamv ye, “Kayu yuuli ki ba fane ase!” ²⁰ Maa towe imv lwe mv, nu v taa mv abaa ye mu kikelebi kaapv bamv. Nu abulapv mu ansi i gyii fee ba maa wu Onyiripe mv.

²¹ Nu Yesu bila towe bamv ye, “Kayu yuuli ki ba fane ase. Fee kanan mv nu Me-Se sun me mv, kanin manja nu ngbaa me n sun fane.” ²² Nu v fute bun bamv, nu v towe ye, “Fan koolv Kayaayu Kyrekyire mv. ²³ Nu fan kan taa

okv alibi kee mv mv, lbwaare gbaa ii biti o taa mu alibi kee mv, nu okvmaa mv nu fan man kan taa mu alibi kee mv mv, lbwaare gbaa mee ye o taa mu alibi kee mv."

*Yesu lee mv n-yu
kaapu Tomasi*

²⁴ Tomasi mv nu o gye abulapu kudu anyo mv to okv, nu o gye Kabwaarabi mv, o man bu abulapu mv ase saja mv nu Yesu ba bamu ase mv. ²⁵ Imv sv abulapu banban mv ba towe mv ye, "An wu Onyiripe mv."

Amaa o towe bamu ye, "Nu n man kan wu anyenbi alopane mv abaa to, ke n taa me kibaa-bi yii imv to, ke n taa me kibaa yii mv kikelebi to mv, n mee ye n koolle gyii."

²⁶ Imv nke nsuno kamaa mv, abulapu mv ba bila ba bu kikpaara mv sv, yege Tomasi bu bamu ase. Ba tii bamu n-yu sv biri sv waa obu to. Ba ba ku mv, Yesu ba yile bamu nsana, nu o towe bamu ye, "Kayi yuula i ba fane sv!" ²⁷ Nu Yesu towe Tomasi ye, "Taa fu kibaa-bi yii nfu, ke fu ku me abaa to. Teeje fu kibaa yii me kikelebi to. Yege sika-sika kiwaa ke fu koolle gyii."

²⁸ Nu Tomasi towe ye, "Fu i gye me-Nyiripe ye me lbwaare."

²⁹ Nu Yesu towe mv ye, "Tomasi, fu maa wu me sv nu fu koolle gyii? Kusee i gye sa bamu nu ba man wu me nu ba koolle gyii."

³⁰ Yesu waa usinkaala gaalaagaa abulapu mu ansi to, mv nu ba man kyuroo imv waa owule numu to. ³¹ Amaa ba kyuroo inumu nun, ke fan nye koolle gyii fee Yesu i gye Krisito, Omv nu lbwaare wola lee, nu o gye Mu-Bii mv. Nu fan kan koolle mv gyii mv, fen biti fan nye nkpa.

21

*Yesu lee mv n-yu
kaapu mv abulapu
obv lala mv konv*

¹ Inumu kamaa mv, Yesu bila lee mv n-yu kaapu mv abulapu obv lala mv nu bee tu ye Tiberiya mv

konv. Fale nu i ba. ² Kakaaku abulapu mv aku ba baa ba bu katun kulon. Bamv i gye Simon Pita maa Tomasi mv nu bee tu mv Kabwaarabi mv, ye Nataneli mv nu o lu Kena, ye Sebedi mu-bii ana anyo ye abulapu anyo aku. ³ Nu Simon Pita towe bamu ye, "N kpee n naa kitaa ikun." Nu ngbaa bamu ba towe mv ye, "An biti a buu fu kpee." Nu bamu kpini ba naa loo okuli to, amaa kanun kagyanbwe manja ba man kitaa sehn.

⁴ Kayi maa ke nyenyenfuu mv, Yesu ba nu o yile olukaa, amaa abulapu mv ba man bu ye mv nun.

⁵ Nu o tu bamu ye, "Me kyemine ana, fan man kitaa ikun?"

Nu ba lee mv konv ye, "Ayee, a man kitaa sehn."

⁶ Nu o towe bamu ye, "Fan tuv fane kisewu mv okuli mv gyisa sv, fen biti fan nye aku kitaa." Ba maa tuv kisewu mv, ba kitaa ikun damante, halu ba man taale bute kisewu mv waa okuli mv to.

⁷ Tuto nu obvulapu mv nu Yesu ii biti mv asin gaa mv towe Pita ye, "Onyiripe nun." Simon maa nu ye Onyiripe mv, nu o taa mv kaale lala mv nu o wola lee yila mv bun, nu o kpilge loo nkyu mv to ba kidenbi sv. ⁸ Nu abulapu asansa mv ba pale okuli mv buu mv, yege bee bute kisewu mv ye ikun mv nu ba bu kimu to mv, lu fee ba maa kebuno mv ba man bu kata. Imv kata i waa fee abaa nswu to adunuu. ⁹ Ba maa dan mv, ba wu okun maa gyan afolon-gyi sv yege bodobodo de tuto.

¹⁰ Nu Yesu towe bamu ye, "Fan taa ikun mv nu fan dan kitaa mv aku ba."

¹¹ Tuto nu Simon Pita loo okuli mv to, nu o bute kisewu mv ba kidenbi sv. Ikin lala mv nu ba bola kimu mv ba gye kulifa kulon ye adunuu ye asa, amaa halu ikun damante mv nu ba bola kimu fale gbaa mv kisewu mv ki man kyate. ¹² Yesu towe bamu ye, "Fan ba biri konv." Amaa abulapu mv okv man taale nye kokolo taase mv ye, "Fu i gye anumu?" Yege be nyi ye Onyiripe mv

nin. ¹³ Nii Yesu naa taa bodobodo mu sa bamu, nii kanin gbaa nii o taa okun mu sa bamu. ¹⁴ Yesu maa kyini lu lewu to mu, kinumu i gye kisasapu maa lee mu n-yu kaapu mu abulapu.

Yesu maa Pita

¹⁵ Ba maa biri konu lwe mu, Yesu taase Simon Pita ye, "Simon, Gyon mu-bii, fii biti me fu kyoo kanan mu nii banumu bee biti me mu?"

Nii Pita lee konu ye, "Eehn Onyirpe, fu nyi n maa su kebiti sa fu."

Nii Yesu towe mu ye, "Sa me nbulupu-bi mu agyito."

¹⁶ Nii Yesu bila taase mu kinyosapu ye, "Simon, Gyon mu-bii, fu su kebiti sa me?"

Nii Simon lee konu ye, "Onyirpe, fu nyi n maa su kebiti sa fu."

Nii Yesu towe mu ye, "Kii me nbulupu su."

¹⁷ Nii Yesu taase mu kilu sasapu ye, "Simon, Gyon mu-bii, fu su kebiti sa me?"

Nii i tooro Pita fee Yesu maa taase mu ilu isa ye, "Fu su kebiti sa me." Nii Pita towe ye, "Onyirpe, fu nyi kutu kumaa, fu nyi n maa su kebiti sa fu."

Nii Yesu towe mu ye, "Sa me nbulupu mu agyito. ¹⁸ N towe

fu kesintin, saja mu nii fu gye kyaafole mu, fii bun fu ato bunsu, nii fii kpee katun kumaa mu nii fii biti, amaa fu ba waa kinyin bilisa mu, fu teeje fu abaa to ke oku o bun fu, ke o taa fu kpee katun mu nii fii mee biti." ¹⁹ Yesu towe unumu nin kaapu lewu mu nii Pita ii biti o be wu mu kedubi, ke i lee lbwaare bunyaa kaapu. Yesu maa towe unumu lwe mu, nii o towe mu ye, "Buu me!"

²⁰ Pita maa biliji mu ansi ku mu, o wu fee obulapu mu nii Yesu su kebiti sa mu mu, buu bamu. Mu i gye omu nii o te o kpee Yesu saja mu nii bee gyii kalaatipwe su agyito mu, nii o taase Yesu ye, "Onyirpe, animu ii biti o lee fu sa mu?" ²¹ Pita

maa wu mu mu nii o taase ye, "Onyirpe, onumu mo de?"

²² Nii Yesu lee konu ye, "Nii n kan n biti ye o baa o te nkpa to naa fu saja mu nii n biti n bwii ba mu, i gye fu asin? Fee fu buu me." ²³ Lu fale su mu, asin numu a yaase to loo kpee Krisito abupu kpini ase fee, obulapu numu man bu to o wu. Amaa Yesu man towe ye o mee ye o wu. Asin mu nii o towe i gye ye, "Nii n kan n biti ye o baa o te nkpa to naa fu saja mu mu nii n biti n bwii ba mu, i gye fu asin?"

²⁴ Obulapu numu i gye mu nii ee gyii asin numu kesintin, nii mu i kyuroo umu yila. Nii an nyi fee umu nii o towe mu gye kesintin.

²⁵ Yesu waa ato gaalaagaa tii su. Nii ba daa kyuroo umu kpini yila nin, naafoo iwule mu ii biti i tiri dulinyaa to, nii i mee ye i nye opula yilakpa.

Krisito Asunpu mu kusun

*Ibwaare da mu kɔkɔlɔ
su ye ee biti ɔ sa
Kayaayu Kyirekyire*

¹ Ɔwɔle nɔmɔ lu me Luka ase ki ba fu Tiyofilosɔ ase. Me ɔwɔle gyankpaasa mu tɔ mu, n kyurɔɔ atɔ mu nu Yesu kaapu nu ɔ waa mu kpini, lu saɲa mu nu o yii mu kusun kase mu, ² naa fuɔ kake mu nu lbwaare taa mu kyɔn sɔsɔ mu. Pɔyɔ ke ɔ taa mu kpee sɔsɔ mu, Ɔnyirɔpe Yesu bɔla Kayaayu Kyirekyire mu sɔ kaapu mu asunpu mu nu ɔ lee bamu mu, atɔ mu nu ba waa. ³ Yesu kelewu kamaa nke adina mu tɔ mu, ɔ lee mu n-yu kaapu mu asunpu fee ɔ te nkpa tɔ, nu i man sɔ kamɔɔre-gyii. Nu ɔ tɔwe sɔsɔ kuwura-gyii mu asɔn. ⁴ Maa bamu ba maa nsare bee gyii kakaaku mu, ɔ sa bamu kɔnɔ ye, "Fan man kan waa lu Gyerusalem, amaa fan gyoo fane kekee mu nu n wɔla tɔwe fane ye, Nse da mu kɔkɔlɔ su ye ee biti ɔ sa fane mu. ⁵ Nkyu nu Gyɔn sɔ ee gyee fane lbwaare kekyugyee, amaa nke gberɛɛ mu nu ii biti i ba fale tɔ mu, lbwaare ii biti ɔ taa mu Kayaayu Kyirekyire mu gyee fane."

Yesu sɔsɔ kikpe

⁶ Saɲa mu nu asunpu mu ba maa Yesu ba bwii sare mu, ba taase mu ye, "Ɔnyirɔpe, nbuɔnbu nu fii biti fu bwii taa kuwura-gyii mu sa anɛ Isɔrayɔ abi abee?"

⁷ Nu Yesu tɔwe bamu ye, "Saɲa abee kake ye mu awaasa mu kpini mu, me-se i yɔla umu lu mu ɔlɔn tɔ sɔ, umu sɔ i man tiri fee fan bu saɲa mu. ⁸ Amaa nu Kayaayu Kyirekyire mu kan ba fane sɔ mu, fen biti fan nye ɔlɔn ke fan naa tɔwe me asɔn mu Gyerusalem tɔ ye Gyudeya kpini ye Samariya tɔ, taa naa fuɔ dulinyaa ɔkaa."

⁹ Maa tɔwe i nɔmɔ kamaa mu, lbwaare taa mu kpee sɔsɔ bamu ansi tɔ, nu abwaare-wɔle a bun mu sɔ lu bamu ansi sɔ.

¹⁰ Saɲa mu nu i sɔ mu ii kpee yege bee ki sɔsɔ haa mu, opula maɲa tɔ nu anyɔn anyɔ aku mu nu ba bun atɔ fufuli ba ba yɔle bamu ase, ¹¹ nu ba taase bamu ye, "Galile abi, mine i waa nu fan yɔle nfu fen ki abwaare-wɔle tɔ kanɔn? Yesu mu nu lbwaare taa mu lu fane ase kpee sɔsɔ mu, kanɔn nu ee biti o bwii ba fee kanan mu nu fan ki mu maa kpee sɔsɔ fale."

*Asunpu ye Akyu aku
ba gyanɛ kɔle kabwaare kɔle*

¹² Tɔtɔ nu asunpu mu ba lu Olifu kibɔ mu ase bwii ba Gyerusalem, i man bu kata kpini-kpini. ¹³ Ba maa loo Gyerusalem kade mu tɔ mu, ba dii naa loo abansɔrɔ obu, mu nu ba wɔla ba bu kumu tɔ mu. Asunpu mu i gye Pita maa Gyɔn, ye Gyemisi ye Andiruwu ye Filipu ye Tomasi ye Batolome ye Matiwu ye Alifeyo mu-bii Gyemisi maa Simon Seloti mu nu ɔ gye bamu nu ba kɔ bee kun bamu ɔsɔwɔle mu bamu ɔku, ye Gyemisi mu-bii Gyudasi. ¹⁴ Bamu kpini ba taale ba buga saɲa kumaa ye akyu aku ye Yesu mu-nyi ye mu-supu ana.

*Yesu mu-nyi Mɛeri ye
Yesu mu-supu ana.*

¹⁵ Nke nfinɛ nku kamaa tɔ mu, nu Krisito akɔle-gyipu bee waa fee asa kɔlɔfa ye adɔnyɔ ba ba sare, nu Pita kɔsɔ yɔle, ¹⁶ nu o yii kase ye, "Me-daa ana ye mi-supu ana, asɔn mu nu Kayaayu Kyirekyire bɔla owura Dawidi sɔ wɔla tɔwe yɔla ye Gyudasi ii biti ɔ gyankpaa ke ba kɔtaa Yesu mu, i dagaa i ba kanɔn. ¹⁷ Gyudasi kyɔna ɔ gye anɛ kubu kudu-anyɔ mu tɔ ɔku nɔn, nu ɔ sɔ ɔyɔlekpaa kusun mu tɔ.

¹⁸ "Afulee mu nu Gyudasi nye lu mu alibi mu nu ɔ waa sɔ mu, ɔ sɔɔ kase, katɔn mu nu ɔ tiye ketulaamu nu o wu, ɔ patɔye nu mu ipuni kpini i patɔye lu. ¹⁹ Gyerusalem abi kpini

ba nu asin nimu. Imu sv ba yila osuwule mu kitu bamu katowe to ye Akeledama, kase i gye ye, 'Nkalan kase.' "

20 Nu Pita towe ye owura Dawidi wola kyurɔɔ Gyudasi asin waa Asinkyan yilasa mu to ye,

"Mu kukpaara ki bilinji kitakpan, ke oku o man kyina kumu to."

Nu Dawidi bila towe ye,

"Ba yege ke oku o yii mu kusun kibilisa mu ayaa to."

21 Imu sv i dagaa fee a lee ane asa mu to oku ba tii ane sv. An biti omu nu o wola o bu ane ase saja mu nu anaa Onyiripe Yesu an dii an kpilige mu,

22 lu saja mu nu Gyɔn okyugyeepu gye asa lbwaare kekyugyee, naa fu saja mu nu lbwaare taa Yesu kpee susu. I dagaa fee kanin asa manja to oku maa tii ane sv fee Onyiripe Yesu kelewu kyinji kesintin ogyipu.

23 Imu sv ba lee asa anyo ye ba yile. Bamu i gye Gyosefu mu nu be tu mu ye Basabasi, nu ba bila bee tu mu Gyusitu, nu obanban mu moɔ gye Matiyasi. 24 Tuto nu ba kule kabwaare-kule ye, "Onyiripe, fu nyi okumaa nimu kokolo to. Imu sv fii biti fu kaapu ane asa anyo anum to omu nu fu lee. 25 Ke o ba waa fu asunpu mu kusun mu nu Gyudasi yege yila mu, kpee katun mu nu i dagaa mu mu." 26 Nu ba tuv nbii biti omu nu o ba tii bamu sv, nu Matiyasi gyii, nu ba taa mu tii bamu asunpu kudu-oku mu sv.

2

Ibwaare sun Kayaayu Kyirekyire mu ba

1 Saja mu nu Gyiwu abi Pentekosi* kake gyisa maa fu mu, Krisito akoolle-gyipu mu kpini ba ba sare opula kulon. 2 Opula to nu ulawu iku i lu abwaare-wule to a maa kpira fee afuu bulunsa aku a maa da ba loo kukpaara mu nu ba

te kumu sv mu kpini. 3 Tuto nu ba wu ato ku fee fulon anobi a maa yaase ba gyaga osa kumaa mu nu o bu tuto mu sv. 4 Nu Kayaayu Kyirekyire mu bola bamu kpini to, nu bamu okumaa nimu yii kase ee towe katowe pupwe fee kanan mu nu Kayaayu Kyirekyire mu ki sa bamu ye ba towe mu.

5 Saja manja to mu Gyiwu abi aku mu nu be sun lbwaare mu, ba lu dulinyaa to isuwule kpini sv ba baa ba bu Gyerusalem tuto. 6 Ba maa kanan ulawu manja mu, nu kubu damante kubu ki sare. I waa okumaa nimu kyan, kpali fee bamu okumaa nimu nu akoolle-gyipu mu kpini ba maa towe asa mu bamu to okumaa nimu kade towesa. 7 I waa bamu kananku, nu ba taase ye, "Asa mu nu bee towe fale mu, ba man gye Galile abi nin abee? 8 I waa nene sv nu ane kpini an nu ba maa towe ane ntowe nusa? 9 Ane kpini an lu-lu nde kukwu-kukwu fee, Patiya ye Medeya ye Elam ye Mesopotamiya ye Gyudeya ye Kapadosiya ye Pontisi ye Asiya ye 10 Firigiya ye Panfiliya ye Egiyipti ye Libiya kubaafon mu nu ki bu ki tiri Sereni, nu Gyiwu abi ye asa mu nu ba bilinji Gyiwu abi, nu bamu kpini ba lu Roma mu. 11 Ane aku an lu Kereti nu ane aku moɔ an lu Arabiki. Ane kpini an nu asa anum ntowe to ba maa towe asin kyinkyinsa mu nu lbwaare waa." 12 I maa waa bamu kyan nu i kitaa bamu nfeere mu, nu be taase abaa ye, "Mune nu unumu kase u kaapu?"

13 Amaa yege aku moɔ be keesi akoolle-gyipu mu bee towe ye, "Asa manja ba buu nin."

14 Tuto nu Pita maa asunpu kudu-oku bambam mu, ba kusu yile nu Pita diyaa mu obule susu kenken o towe ee sa kubu mu ye, "Me tomaa ana Gyiwu abi ye osa kumaa mu nu o te Gyerusalem mu kpini, fan

14 Tuto nu Pita maa asunpu kudu-oku bambam mu, ba kusu yile nu Pita diyaa mu obule susu kenken o towe ee sa kubu mu ye, "Me tomaa ana Gyiwu abi ye osa kumaa mu nu o te Gyerusalem mu kpini, fan

14 Tuto nu Pita maa asunpu kudu-oku bambam mu, ba kusu yile nu Pita diyaa mu obule susu kenken o towe ee sa kubu mu ye, "Me tomaa ana Gyiwu abi ye osa kumaa mu nu o te Gyerusalem mu kpini, fan

14 Tuto nu Pita maa asunpu kudu-oku bambam mu, ba kusu yile nu Pita diyaa mu obule susu kenken o towe ee sa kubu mu ye, "Me tomaa ana Gyiwu abi ye osa kumaa mu nu o te Gyerusalem mu kpini, fan

14 Tuto nu Pita maa asunpu kudu-oku bambam mu, ba kusu yile nu Pita diyaa mu obule susu kenken o towe ee sa kubu mu ye, "Me tomaa ana Gyiwu abi ye osa kumaa mu nu o te Gyerusalem mu kpini, fan

14 Tuto nu Pita maa asunpu kudu-oku bambam mu, ba kusu yile nu Pita diyaa mu obule susu kenken o towe ee sa kubu mu ye, "Me tomaa ana Gyiwu abi ye osa kumaa mu nu o te Gyerusalem mu kpini, fan

14 Tuto nu Pita maa asunpu kudu-oku bambam mu, ba kusu yile nu Pita diyaa mu obule susu kenken o towe ee sa kubu mu ye, "Me tomaa ana Gyiwu abi ye osa kumaa mu nu o te Gyerusalem mu kpini, fan

14 Tuto nu Pita maa asunpu kudu-oku bambam mu, ba kusu yile nu Pita diyaa mu obule susu kenken o towe ee sa kubu mu ye, "Me tomaa ana Gyiwu abi ye osa kumaa mu nu o te Gyerusalem mu kpini, fan

14 Tuto nu Pita maa asunpu kudu-oku bambam mu, ba kusu yile nu Pita diyaa mu obule susu kenken o towe ee sa kubu mu ye, "Me tomaa ana Gyiwu abi ye osa kumaa mu nu o te Gyerusalem mu kpini, fan

* 2:1 2:1 Gyiwu abi ba kan gyii Kanyaɲe obuno kake mu, kumu nke adunuu nu ba gyii Pentekosi kake mu. I gye kake mu nu Gyiwu abi ba kpa bamu agyito agyankpaasa.

kan fane asu ke n lee unumu kase sa fane. ¹⁵ Asa anumu ba man buu nin, fee kanan mu nu fan fe bamu nfeere fale, i dan san i gye kerefi akpano nyanyan numu. ¹⁶ Amaa umu nu i ba fale i gye kutu mu nu lbwaare otowepu Gyoweli wula towe umu asin ye,

¹⁷ 'Lbwaare towe yila ye nke laalaalowe mu, n biti n yege me Kayaayu Kyurekyure mu o ba asa kpini su.

N biti n bola fane nbii-nyinsa ye akuyisa su ke n towe asin.

Fane ayaafole bee biti be wu ansi su kileekaapu, ke fane anyin bilisa be koo idee.

¹⁸ Kake laalaalowe mu n biti n yege me Kayaayu Kyurekyure mu o sa fane ayaafole ye abite ke ba towe me asin.

¹⁹ N biti n waa asin kyinkyinsa susu, ke n waa usinkaala kase su.

Nkalan ye fulon ye idiisii ii biti i waa kudu-kudu.

²⁰ Kyowe ii biti o bilini kitentenbiri, ke obwaayi o payi fee nkalan, poyi ke Onyiripe kake bunyaa lala mu ki ba.

²¹ Nu okumaa mu nu o tu Onyiripe lbwaare kitu mu, ee biti o molige mu.'

²² "Me asa Isirayi abi fan bula nu asin numu, lbwaare lee Yesu mu nu o gye Kanasareti-nyin yege nu o waa asin kyinkyinsa ye usinkaala ye adangana nu i kaapu to fee lbwaare i sun mu. Nu fane kpini fen nyi umu nu o waa fale. ²³ lbwaare mu nu o nyi kutu kumaa nu o towe kyula, nu o nmina yila fee bee biti ba lee Yesu sa fane, nu i ba kanin. Fan yege nu asa libi ba da Yesu anyenbi mata oyu laasa su nu ba moo mu.

²⁴ Amaa lbwaare kyini mu lu lewu to, lee mu lu lewu awurufu to, lu fee lewu man taale tii mu yila. ²⁵ Dawidi wula towe Yesu n-yu su asin ye,

'Sana kumaa numu, n wu Onyiripe lbwaare mi ansi su.

Lu fee o tii me su, umu su sehn mee tooro me.

²⁶ Inumu su me kokolo ki fuuli me, nu kensi-gyii ki bola me atowesa to, nu halu n wu gbaa mu, n su tamaa.

²⁷ Lu fee fu mee ye fu yege me kala o sii kamande, nu fu mee ye fu yege fu Okyurekyurepu o gyoo nyita.

²⁸ Fu kaapu me nkpa okpa, nu fu bu me ase, umu su n nye kensi-gyii gaa.'

²⁹ "Me-daa ana ye mi-supu ana, fen yege n lee ane naana Dawidi numu asin kaapu fane. Dawidi mu nu o towe fale asin numu gbaa wu nin, nu ba pula mu, nu mu kakyan ke san ki de ane ase. ³⁰ Amaa o dan o gye lbwaare otowepu nin, nu o nyi fee lbwaare bo ntan da mu kokolo su ye ee biti o yege mu kinaana to oku o ba kyina mu Dawidi kuwura-gya su. ³¹ Dawidi wula wu kutu mu nu lbwaare ii biti o waa, kanin su o towe Krisito kiwu kyini mu asin ye, 'O man yege nu o sii abuni to, nu mu kibuni man gyoo kakyan to.' ³² Yesu numu asin nu Dawidi towe mu, lbwaare kyini mu lu lewu to. Ane kpini i gye umu kesintin agyipu. ³³ Nu mu-Se lbwaare diyaa mu yila mu gyisa su, sa mu Kayaayu Kyurekyure mu fee kanan mu nu o da mu kokolo su mu. Imu nu fen nu, nu fen wu fale i gye Kayaayu Kyurekyure mu nu o sa ane.

³⁴ Dawidi gbaa-gbaa man kpee susu, amaa o towe fee,

'Onyiripe lbwaare mu towe sa me-Nyiripe ye, "Kyina me gyisa su,

³⁵ amoo n taa fu akisipu kpini waa fu ayaa kase."'

³⁶ "Fane Isirayi abi kpini, fan nu danbirasa fee, Yesu numu, mu nu fan da mu oyu laasa su mu, lbwaare waa mu Onyiripe ye Krisito nu u kaapu Omu nu lbwaare wula lee."

Asa ngbin nsa ba koolu Yesu Krisito gyii

³⁷ Sana mu nu asa mu ba nu unumu kanin mu, i loo bamu nkolo to, nu ba taase Pita maa asunpu

bambam mu ye, “Ane-daa ana, mine nu an biti a waa?”

³⁸ Nu Pita tawe bamu ye, “Fane okumaa nimum o yege alibi kiwaa, ke ba gyee mu lbwaare kekyugyee lu Yesu Krisito kitu to, ke fan nye alibi kitaakee, ke fan nye lbwaare kakae mu nu ki gye mu Kayaayu mu. ³⁹ Inimum nu lbwaare da mu kokolo su sa fanaa fane-bii ana mu, ye asa mu nu ba bu kata-kata mu kpini, bamu nu Onyiripe ane lbwaare ii biti o tu ba mu ase mu.”

⁴⁰ Nu Pita gyii bamu kesintin bwii tawe ntawe gaalaagaa waa bamu aniya to ye, “Fan lee fane n-yu lu ndaga asa libi nimum to.” ⁴¹ Asa mu gaalaagaa ba koolu mu asin mu gyii nu ba gyee bamu lbwaare kekyugyee. Asa mu nu ba be tii kubu mu su kake manja mu ba waa fee asa ngbin nsa.

Yesu akoolu-gyipu mu kakyina to

⁴² Nu bamu kpini be bula bee lu asunpu mu ase, ba su kakyemine okon ye abaa, nu bee gyii Onyiripe agyito, nu bee buga bee kole kabwaare-kole. ⁴³ Asunpu mu ba waa usinkaala ye asin kyinkyinsa gaalagaa, nu asin mu i waa okumaa anumu kyan. ⁴⁴ Akoolu-gyipu mu kpini bee buga katin kulon, nu ba su konu kulon, yege bamu kutu kumaa nimum gye bamu kpini lee. ⁴⁵ Bee fe bamu npatye ye ato mu nu ba su mu kpini, ke ba barige afulee mu to sa abaa kanan kumaa mu nu i tiri okumaa nimum. ⁴⁶ Kake kumaa nimum bee naa sare kabwaare-sunkpa aye kasoroga to fee kubule kulon, bee buga nun bee gyii Onyiripe agyito bamu akpaara su, nu bee buga bee gyii bamu gbaa-gbaa bamu agyito kensi-gyii ye nkolo fuuli, ⁴⁷ yege bee yin lbwaare, nu bamu awaasa kpini a gyii asa ansi. Nu kake kumaa nimum Onyiripe su bamu nu ee molige mu, ee tii bamu Krisito abi kubu mu su.

3

Pita maa Gyon ba kye boobi ku

¹ Kakaaku i waa fee kakyowape kerefi asa nu Pita maa Gyon bee kpee kabwaare-sunkpa to ba naa kole kabwaare-kole. ² Kewusuno Danbirasa, fee kanan mu nu bee tu kimum mu, tutu nu ba naa tu onyin mu nu ba kubu yege o gye boobi maa te. Kake kumaa bee sula mu bee kpee naa yila tutu yege ee kole asa mu nu bee kpee kabwaare-sunkpa aye mu to afulee. ³ Maa wu Pita maa Gyon ba maa biti ba loo tutu mu, nu o kole bamu ye ba sa mu afulee. ⁴ Nu Pita maa Gyon ba ku mu kyimm, nu Pita ye, “Diyaa ansi ku ane danbirasa.” ⁵ Nu onyin mu ku bamu kyimm, nu o waa nfeere fee ee biti o nye kutu ku lu bamu ase.

⁶ Amaa Pita tawe mu nun ye, “Man su afulee kpini-kpini me ase, amaa n biti n sa fu kutu mu nu n su. Lu Yesu Krisito Kanasareti-nyin kitu to su mu n ye fu, kusu nate.” ⁷ Tutu nu Pita kitaa mu gyisa kuba to kye mu to nu o kusu yile. Opula manja to nu onyin mu ayaa ye mu amulii i waa olun, ⁸ nu o fugi yii mu ayaa su, o piili o naa. Tutu nu maa bamu ba loo obu mu kasoroga to, o naa ee fugi yege ee yin lbwaare. ⁹ Saja mu nu asa mu kpini ba wu mu maa naa ee yin lbwaare mu, ¹⁰ nu ba bu fee mu i gye boobi mu nu o te kewusuno Danbirasa ee kole afulee mu, i waa bamu kyan, nu i waa bamu kananku maa kusu o naa mu.

Pita abwaaresin katowe kabwaare-sunkpa aye

¹¹ Lu kanan mu nu onyin mu taa mu n-yu ba Pita maa Gyon ase su mu, i waa asa mu kananku nu ba sile kpee bamu ase katin mu nu be tu ye Solomon lenbu mu. ¹² Pita maa wu asa mu, nu o tawe bamu ye, “Israyi abi, mine i yege su nu asin nimum a waa fane kananku? Nu mine i yege nu fan ku ane gbaa fee ane gbaa-gbaa ane olun ye ane kabwaare-sun i yege nu onyin nimum kusu o naa fale?”

13 I gye ane naana Abraham maa Isaki maa Gyekobu bamu lbwaare, omu nu o gye ane naana ana kpini lbwaare, mu nu o sa mu kiyaafole Yesu bunyaa kpare. Mu mana nu fan taa mu sa agyankpaapu, nu fan kina mu Paleti ansi to, yege Paleti waa mu nfeere fee ee biti o yege mu. 14 Omu nu o buron nu o du kyirekyire mu, mu, nu fan kina, nu fan kpali umu su towe Paleti ye o yege asa omoo pu mu sa fane. 15 Fan taa Yesu mu nu ee sa nkpa mu moo, amaa lbwaare kyini mu ba nkpa to. Ane i gye asin mana kesintin agyipu. 16 Lu Yesu Krisito kitu to kikole-gyii su, nu i yege nu onyin boobi mu nu fen nyi nu fen wu mu fale nye alanfiya. Lu fee onyin mu maa koole Yesu Krisito kitu gyii su mu, o kpaare fee kanan mu nu fen wu mu fale.

17 "Me-daa ana ye mi-supu ana, nbunbu n bu kuto mu nu fane ye fane agyankpaapu ba waa Yesu fale, i lu fane kuman-nyi su. 18 Amaa lbwaare wola bola mu atowepu mu kpini su towe asin numu fee, Omu nu lbwaare lee mu ii biti o wu awurufoga, nu i ba kanin moo kesintin. 19 Imu su fan yege alibi kiwaa fane kakyina to ke fen buu lbwaare, ke o taa fane alibi kee fane. 20 Fen kan waa kanin mu, kayi yuuli kakyina ii biti i lu onyiripe mu ase, ke o sun Yesu Krisito mu nu o wola lee mu sa fane mu ke o ba fane ase. 21 I dagaa fee Yesu maa sii susu naa fuv sanya mu nu lbwaare o waa kuto kumaa numu ki bilini kirupwe fee kanan mu nu lbwaare wola bola mu atowepu kyirekyire mu su towe asin numu lu koo didaa mu. 22 Kanin su lbwaare atowepu Mosesi towe ye, 'Onyiripe lbwaare ii biti o lee fane to atowepu fee kanan mu nu o sun me fale, nu o gye fane gbaa-gbaa fane nyimisa. Nu i dagaa fee fen kan fane asu, ke fen nu kuto kumaa mu nu ee biti o towe fane. 23 Nu okumaa mu nu o mee nu kanin

atowepu mana ase mu, lbwaare ii biti o lee mu lu mu asa to ke o nyita mu.'

24 "Lu lbwaare atowepu Samuweli ye atowepu mu nu ba su kanin katowe mana ye bamu nu ba lu Samuweli kamaa ba mu kpini ba towe kanin asin mu nu i waa ndaga ane kakyina kanimu to fale. 25 lbwaare maa bola mu atowepu su ee da mu kokolo su mu kpini i de sa fane. Ke katowe kyula mu nu fanaa lbwaare ye fane naana ana ba waa mu, fee kanan mu nu o towe Abraham ye, 'Lu fu kinaana su mu, n biti n waa kase su asa kpini kusee.' 26 Imu su nu lbwaare wola lee mu kiyaafole Yesu nu o gyankpaa sun mu fane ase, ke fan yege alibi kiwaa okpa kumaa su ke o waa fane kusee."

4

*Gyiwu abi kubu-kubu
abilisa ba kitaa
Pita maa Gyon*

1 Pita maa Gyon ba san ba maa su bee towe asa mu ase mu, nu lbwaare aseepu aku, ye kabwaare-sunkpa aye akunpu mu obulisa ye, Sadusi abi* ba ba fuv toto. 2 Nu ba nye agbu waa Pita maa Gyon fee ba maa kaapu be towe asa mu ye Yesu bwii kyini ba nkpa to, nu i kaapu fee kelewu kyini ki bu to sa asa kpini. 3 Imu su ba kitaa Pita maa Gyon naa tii bamu obu naa fuv kayike, lu fee kyowe maa tee lwe su mu ba tii bamu obu naa fuv kayike. 4 Amaa asa gaalaagaa mu nu ba nu Yesu Krisito asin danbirasa mu, ba koole gyii nu kubu mu ki nye akyo bee waa fee anyin ngbin-nnuu.

5 Lukaake mu Gyiwu abi agyankpaapu ye abilisa ye Mosesi nbara akaapupu ba naa sare Gyerusalem. 6 Bamu nu ba sare toto i gye oseepu bilisa ase Anasi ye Kefasi ye Gyon ye Alekisanda ye

* 4:1 4:1 Sadusi abi ba gye Gyiwu abi kubu kubu mu nu ba mee koole bee gyii fee kekyini lu lewu to kubu to.

oseepu bilisa ase mu, mu kubpu ana. 7 Ba taa Pita maa Gyɔn ba ba yile bamu ansi to, nu ba taase bamu ye, "Mune olon nu fan nye abee animu kitu nu fan su fan waa unumu fale?"

8 Tuto mu, Pita mu nu Kayaayu Kyirekyire ki bola mu to mu lee bamu konɔ ye, "Agyankpaapu ye abilisa, 9 fan taase ane ndaga asin danbirasa mu nu an waa boobi numu, nu kuto mu nu ki yege nu o nye alanfiya. 10 Kanin su i dagaa fee fane ye Isirayi abi kpini fan bu fee onyin mu nu o yile nfu fale, Yesu Krisito mu nu o lu Nasareti, omu nu fan da mu mata oyu laasa su mu, nu lbwaare bwii kyini mu ba nkpa to mu, i yege nu o nye alanfiya.

11 Nu Yesu i gye asa mu nu lbwaare Asinkyan yilasa mu i towe ye, 'Kubuu mu nu fane, apoyipu fan kina ye ki man buron mu, kanin kubuu mana i ba bilini kubuu kpare umu kpini to.'

12 Nu oku man bu to nu ee taale molige asa, amoo Yesu nkon, lu fee kitu pupwe ku man bila o bu dulinyaa to nu lbwaare taa sa ye ki molige ane."

13 I waa abilisa mu kpini kananku fee Pita maa Gyɔn ba maa yile kinyin to, nu ba bu fee ba man gye bamu nu be nyi iwole. Tuto nu ba wu fee ba wula ba gye Yesu abupu nun. 14 Kpalu fee ba maa wu boobi mu nu ba kye mu, maa yile Pita maa Gyɔn ase mu, ba man taale nye asin ku ba towe. 15 Imu su ba dan sii towe bamu nun ye ba lu nsare obu mu to, nu ba sii ba taa Pita maa Gyɔn su nfeere. 16 Nu ba taase abaa ye, "Nene nu an biti a waa asa animu? Okumaa mu nu o bu Gyerusalem nyi ye bamu i waa asin kyinkyinsa numu, nu a mee taale gyii i mu umore. 17 Amaa poyi ke a tii asin numu ke i man naa lu asa ase kata-kata mu, a da bamu amu to ye, i numu i gyii bamu okaa, ba man bila taa Yesu kitu asin towe sa asa."

18 Imu su nu ba bwii tu Pita maa Gyɔn ba lenbu mu to towe bamu ye kakaaku ba man bila lu towe abee

kaapu lu Yesu kitu to. 19 Amaa Pita maa Gyɔn ba lee bamu konɔ nun ye, "Fane gbaa-gbaa fane fan ku damu mana to umu nu i buron lu lbwaare ansi to. An nu fane ase abee lbwaare ase? 20 Lu fee a mee taale yege kuto mu nu ane gbaa-gbaa ane an wu nu an nu mu kitowe."

21 Imu su nu abilisa mu ba lonjo da Pita maa Gyɔn amu to kenken nu ba yege bamu ye ba nate. Ba man nye okpa mu nu ba yile su taa bute bamu asu, kpalu fee asa kpini ba maa yin lbwaare lu kuto mu nu ba waa mu su. 22 Onyin mu nu ba waa asin kyinkyinsa kye mu mu, gyii o kyoo nsu adina.

Krisito akoolle-gyipu kabwaare-kule

23 Sana mu nu ba dan yege Pita maa Gyɔn mu, ba bwii kpee bamu kyemine ana akoolle-gyipu mu ase naa towe bamu kuto mu nu abilisa ye asepu-bilisa mu ba towe.

24 Akoolle-gyipu mu ba maa dan nu kanin mu, nu bamu kpini ba waa konɔ kulon kule kabwaare-kule ye, "Onyiripe lbwaare, fu mu nu fu tub susu ye kase ye opu ye kuto kumaa mu nu ki bu umu to kpini. 25 Fu bola Kayaayu Kyirekyire su nu fu yege ane naana Dawidi, fu kiyaafole towe ye,

'Mune i waa su nu ndendemande bee nye agbu?

Mune i waa su nu asa animu bee fe nfeere libi kanin?

26 Kase su awura bee kuula bamu n-yu kusu yile, nu akusupu moo bee sare

bee kusu yile Onyiripe lbwaare maa Omu nu o lee mu su.'

27 Kesintin, asin numu a ba to fee Herodi maa Pontiyu Paleti ye Isirayi abi ye ndendemande ba sare kade numu to, bee nmina agyina kusu yile Yesu su fu kiyaafole Kyirekyire mu nu fu lee mu. 28 Kesintin ba sare kanin nun ba ba waa kuto kumaa mu lu fu olon su, ye fu kokolo biti mu nu fu wula paa ye i waa mu. 29 Imu su, Onyiripe, nbunbu bu anjaala mu nu bee njaala ane fale ke fu sa ane, fu

ayaafole kokolo osu ke a taale towe fu asin danbirasa mu. ³⁰ Teeɛɛ fu abaa ke alopu ba nye alanfiya, ke fu waa adangana ye asin kyinkyinsa bɔla fu kɔyaafole kyirekyire Yesu kitu su waa kaapu asa.”

³¹ Saɛa mu nu ba kule kabwaare-kule lwe mu, opula mu nu ba sare mu gyinyen. Nu Kayaayu Kyirekyire mu loo bɔla bamu kpini nu ba piili be towe lbwaare asin mu ye kokolo osu.

Krisito akɔle-gyipu kakyina to kɔnɔ kulɔn

³² Akɔle-gyipu kubu mu kpini ba waa nfeere kulɔn ye kokolo kulɔn. Bamu oku mee towe ye, kutɔ mu nu o su mu gye mu lee. Kutɔ kumaa mu nu ba su mu gye bamu kpini lee. ³³ Asunpu mu ba towe Onyiripe Yesu Krisito kelewu kyini mu asin ba kaapu lu lbwaare olɔn lala mu su. Nu lbwaare waa bamu kpini kusee. ³⁴ Oku man bu bamu kubu mu to nu kutɔ ku ki tiri mu kpaa. Lu fee bamu nu ba su kase abee akpaara mu, ba fe umu yege ba su afulee mu ba ba, ³⁵ ba yila asunpu mu kagya kase, nu ba barige umu to fee kanan mu nu i tiri okumaa numu.

³⁶ Kanin nu Gyosefu, mu nu o lu Lewi kebuno, nu ba kubge mu Sipuru, nu asunpu mu bee tu mu ye Banabasi, (kumu kase i kaapu fee, Omu nu ee waa asa aniya to). ³⁷ Mu gbaa mu fe mu kase mu nu o su mu, nu o taa afulee mu ba waa asunpu mu kagya kase.

5

Ananiyasi maa mu-ka Safira

¹ Nu onyin ku mu nu bee tu mu ye Ananiyasi maa mu-ka Safira ba fe bamu kase kuku. ² Nu Ananiyasi maa mu-ka ba waa kɔnɔ nu o barige afulee mu to, nu o taa iku yila, nu o taa asansa mu kpiya asunpu mu kagya kase.

³ Nu Pita taase mu ye, “Ananiyasi, mine i waa nu fu yege nu Sitaane i

gyii fu kumu nu fu tin antjesa sa Kayaayu Kyirekyire kanin? Mine i waa nu fu fe fu kase nye afulee nu fu barige to taa iku yila? ⁴ Poyi ke fu fe kase mana mu, ki gye fu lee nin, nu saɛa mu nu fu fe lwe mu, afulee mu gbaa a gye fu lee nin. Mine i waa su nu fu waa kanin asin mana? Man gye asa nu fu tin antjesa sa, amaa lbwaare nu fu tin antjesa sa.”

⁵ Ananiyasi maa dan nu kanin asin mana mu, tɔto nu i tin mu tubu nu o wu. Nu i waa okumaa mu nu o nu kanin mu kufuu gaa. ⁶ Tɔto nu ayaafole ba loo boloo mu, kukuri lu naa pula.

⁷ I maa waa gberee mu, mu-ka Safira gbaa loo ba o man nyi kutɔ mu nu ki waa. ⁸ Nu Pita taase, mu ye, “Towe me kesintin, kase afulee mu nu faa fu-kuli fan fe mu kpini ndee?”

Nu o lee kɔnɔ ye, “Oo, umu afulee kpini nin.”

⁹ Nu Pita taase mu ye, “Mine i waa su nu faa fu-kuli fan waa kɔnɔ kulɔn ye fan tubu Onyiripe Kayaayu mu to ku. Ku! Ayaafole mu nu ba naa pula fu-kuli mu ba yile kebuno tɔto nbunbu, kanin nu bee biti ba kukuri ngbaa fu lu naa pula nin.”

¹⁰ Opula to, nu i tin mu tubu Pita ayaa to nu o wu. Nu ayaafole mu ba be loo, nu ba wu ye o wu o de, nu ba boloo mu kukuri lu naa pula mata mu-kuli. ¹¹ Krisito abi kubu ye asa mu nu ba bu tɔto mu kpini ba maa nu kanin mu, i waa bamu kufuu gaa.

Krisito asunpu mu ba kye asa gaalaagaa

¹² Asunpu mu ba waa usinkaala ye asin kyinkyinsa asa mu ansi to. Akɔle-gyipu mu kpini bee taale bee gyan lbwaare osunkpa aye mu opula mu nu bee tu ye Solomon kasoroga to mu. ¹³ Asa mu ba su beere be sa bamu gaa, amaa bamu nu ba man kɔle gyii mu oku man taale nye kokolo naa tii bamu su. ¹⁴ Amaa kamaa to mu, anyin ye

akyu gaalaagaa ba koolɛ ɔnyɛrɛpɛ gyii, nu ba naa tii bamu kubu mu su. ¹⁵ Lu kanin su, asa ba sula alopu ba yila agbenbi okaa yege ba de bamu mpaa ye ikalan su kanan mu nu i waa ke Pita kan ee kyun mu, mu kayaayu ki nate bamu su. ¹⁶ Nde-bii mu nu i bu kyaaboo Gyerusalem mu asa ba taa bamu alopu ye bamu nu nbwu libi bee toooo bamu kpini ba, nu ba nye alanfiya.

Gyiwu abilisa mu ba nyanla Krisito asunpu mu

¹⁷ Nu lbwaare oseepu bilisa ase mu, ye mu kamaa abi mu nu ba lu Sadusi kubu mu to mu, ba nye kayi basa lu asunpu mu su. ¹⁸ Ba ktaa asunpu mu naa tii katn mu nu ba tii bamu asa obu mu. ¹⁹ Amaa kanin kagyanbwe manja mu, lbwaare kaboo ba tigi obu mu kebunoo nu o lee bamu. ²⁰ Nu o towe bamu ye, "Fan kpee naa yile kabwaare-sunkpa aye mu to ke fan towe asa mu, nkpa pupwe numu asin."

²¹ Kayi ki maa ke mu Krisito asunpu mu ba kpee kabwaare-sunkpa aye mu to fee kanan mu nu lbwaare kaboo mu katowe mu, nu ba yii kase bee towe asa mu nkpa mu asin.

Oseepu bilisa ase mu maa mu kamaa abi, ba maa ba mu, o tu Sanhediri mu nu ba gye Gyiwu abi kubu-kubu abilisa mu kpini ba ba gyanɛ, nu o sun ye ba naa lee asunpu mu ba. ²² Apurusi mu nu ba sun mu, ba maa fvu obu tiisa mu to mu, ba man wu asunpu mu obu manja to. Imu su ba bwii naa towe abilisa mu nu bee gyoo bamu mu ye, ²³ "An wu obu mu maa biri su danbirasa yege akusupu mu ba yile nbunoo, amaa a maa tigi nbunoo mu a man wu oku obu mu to." ²⁴ Obilisa mu nu o gye kabwaare-sunkpa aye mu akusupu mu, ye lbwaare oseepu bilisa ba maa nu kanin mu i kyinkyin bamu, kuto mu nu ki yege nu i ba kanin.

²⁵ Tuto nu oku ba towe bamu ye, "Fan ku! Anyin mu nu fan tii bamu obu mu bee yile kabwaare-sunkpa aye mu kasoooga to bee kaapu asa."

²⁶ Ba maa nu kanin mu akusupu obilisa mu ye mu ayaafole ba kpee naa biya asunpu mu. Ba maa sile kufuu fee asa mu, bee biti ba tu bamu abuu su mu, ba man taa bamu ye olon su.

Obilisa Gamaliye kitowe waa

²⁷ Nu ba taa bamu ba yile abilisa mu nu ba sare mu ansi to. Nu lbwaare oseepu bilisa ase mu taase bamu ye, ²⁸ "Ye an da fane amu to ye, fan man bila taa Yesu kitu to kaapu? Amaa fan taa fane kikaapu kyaaboo Gyerusalem kpini. Fen biti fan taa onyin numu kelewu ba ane su."

²⁹ Nu Pita maa asunpu banban mu ba lee konoo ye, "I dagaa fee a maa nu lbwaare konoo nin, man gye nyimisa lee. ³⁰ Ane naana ana bamu lbwaare i kyini Yesu mu nu fan da mu oyu laasa moo mu, lu lewu to. ³¹ lbwaare diyaa mu naa kyina mu gyisa su fee Ogyankpaapu ye Omoligepu mu, nu o bugi okpa sa Isirayi abi ke ba yege alibi kiwaa, ke lbwaare o taa bamu alibi kee bamu. ³² Kayaayu Kyirekyire mu nu lbwaare taa sa bamu nu ba buu mu mu, ye ane asunpu mu i gye umu kesintin agyipu numu kpini su."

³³ Nu nbara abilisa kubu-kubu mu ba maa nu kanin mu, i nye bamu agbu gaa nu ba waa bamu nfeere fee ba moo asunpu mu. ³⁴ Amaa bamu to onyin ku mu nu bee tu mu ye Gamaliye, nu o gye Farasii obii ye Mosesi nbara okaapupu mu nu asa kpini bee sa mu beere mu, kusu yile bamu nsana nu o towe ye, ba yege asunpu mu ba lu kewu gberee. ³⁵ Nu o towe bamu ye, "Isirayi abi, fan lonoo fe nfeere mu nu fan taa lu anyin anumu su danbirasa. ³⁶ Sana ku to mu, Tewuda ku gbaa daa kyina kusu ye o gye oku nin. O nye kubu fee asa alifa ana nu ba buu mu. Amaa ba moo mu, nu mu kubu ki

yaase tɔ, nu mu awaasa kpini i waa kuyan. ³⁷ Mu kamaa mu Gyudasi mu nu ɔ lu Galile mu, asa kɔkale saɲa mu ngbaa mu kusu yile nu ɔ nye kubu lala ku nu ba buu mu. Amaa ba mɔɔ mu, nu mu abuu pu gbaa ba yaase tɔ. ³⁸ Imu su asin mu nu ndaga i ba fale, n biti n tɔwe fane fee fen yege asa animu ba nate. Lu fee nu bamu kusun kinumu ki gye nyimisa lee bire kii biti ki nyita. ³⁹ Amaa nu i gye lbwaare lee bire fen mee taale tii asa animu, nu i waa kanin bire fen biti fen wu fee fen ko ye lbwaare.”

⁴⁰ Ba nu sa Gamaliye katowe mu, nu ba tu asunpu mu tije bamu. Nu ba da bamu amu to ye, ba man bila towe Yesu kitu to asin. Nu ba yege bamu ye ba nate.

⁴¹ Asunpu mu ba lu Israyi kubu-kubu mu to kpini abalisa mu ansi to, taa kensi-gyii fee, lbwaare kale bamu tii bamu nu ba wu awurɔfo lu Yesu kitu to mu su. ⁴² Kake kumaa numu ba naa kabwaare-sunkpa aye mu nsɔɔga to ye asa akpaara su. Ba man yege asin danbirasa mu kitowe ye Yesu i gye ɔmu nu lbwaare wola lee mu.

6

Anyin Akyetɔpu Asunɔ mu Kilee

¹ Saɲa mu nu Yesu abuu pu mu ba nye akyɔ mu, kamɔɔre-gyii ki ba Gyiwu nde-bii mu nu bee towe Giriki mu ye Gyiwu nde-bii mu nsana. Ba fable ye Gyiwu nde-bii mu ba mee sa bamu akulapu-kyu atɔ barigesasa kanan mu nu i dagaa. ² Imu su mu, asunpu kudu-anyɔ mu ba sare Yesu abuu pu mu kpini. Nu ba towe bamu ye, “I man dagaa fee a yege abwaaresin kitowe yila ke a ba ku atɔ kibarige su. ³ Kanin su ane-daa ana ye ane-supu ana, fan lee fane to anyin asunɔ mu nu be su beere ye kanyaasin nu Kayaayu Kyurekyure ki bola bamu to mu, ke a taa kusun numu waa bamu abaa to, ⁴ ke a nye saɲa sa kabwaare-kule ye abwaaresin kitowe mu.”

⁵ Kanin nfeere mu i pure bamu kpini. Nu Yesu abuu pu mu ba lee Sitefen mu nu mu kɔkɔle-gyii ye Kayaayu Kyurekyure ki kyɔ mu to mu, nu ba lee Filipi ye Pokoro ye Nikano ye Timon ye Pamena maa Nikolasi mu nu ɔ lu Antiyoki, nu ɔ taa mu n-yu biliɲi Gyiwu abi, nu ɔ ba kɔle Yesu gyii mu. ⁶ Nu ba lee bamu kaapu asunpu mu, nu asunpu mu ba taa bamu abaa gyaga bamu su nu ba kule kabwaare-kule sa bamu. ⁷ Imu su abwaaresin mu i yelige. Yesu abuu pu mu ba nye akyɔ tii su Gyerusalem ɔsɔwɔle su. Nu lbwaare asepu mu gaalaagaa gbaa ba kɔle Yesu gyii.

Gyiwu abalisa ba kɔta Sitefen

⁸ Sitefen mu nu ɔ su ɔlɔn nu lbwaare bwaala mu mu, waa asin kyinkyinsa ye asinkaala asa mu to. ⁹ Amaa Gyiwu abi mu nu ba lu Kirini ye Alekisaanda kabwaare kulekpa mu nu be tu ye ba kɔle bamu n-yu, ye bamu nu ba lu Silisiya, Asiya usɔwɔle su mu kpini ba gyii Sitefen umɔɔre. ¹⁰ Lu mu kanyaasin ye Kayaayu Kyurekyure ɔkpa katowe to su mu, ba man taale yile mu ansi to.

¹¹ Ba lu asiiri to naa wu asa aku ye ba ba tin atintinsa gyaga Sitefen su, ke ba ba towe ye, “An nu Sitefen maa towe nbusaa asin ee gyaga Mosesi maa lbwaare su.” ¹² Nu amɔɔre-gyipu ba towe fun waa abalisa mu ye Mosesi nbara akaapupu ye asa mu kpini nkɔlo nu ba kɔta Sitefen ba Israyi kubu-kubu abalisa mu ansi to. ¹³ Ba biya antɔesa wuya ana nu ba towe ye, “Saɲa kumaa ɔnyin numu i towe nbusaa asin ee yii kabwaare-sunkpa aye kyurekyure mu ye Mosesi nbara mu nu ɔ sa ane mu. ¹⁴ Nu an bila nu maa towe ye Yesu Kanasareti-nyin mu biti o boyi Kabwaare-sunkpa aye mu, ke ɔ kyeege ane anaana atɔ mu nu ane naana Mosesi taa sa ane mu.”

¹⁵ Israyi kubu-kubu abalisa mu kpini mu nu ba te asin mu to mu,

ba ku Sitefen kyimm, nu ba wu mu ansi to i maa du fee lbwaare kaboo ansi to mu.

7

Sitefen kono lee

¹ Nu lbwaare oseepu bilisa ase mu taase Sitefen ye, "Asin mu nu ba towe lu fu su fale kpini, i gye kesintin?"

² Sitefen lee kono ye, "Me-se ana ye me-daa ana, fen nu me ase! lbwaare bunyaa wuya mu lee mu n-yu kaapu ane naana Abraham, saja mu nu o bu Mesopotamiya kase su, poyi nu o kusu ba Haran mu. ³ lbwaare towe mu ye, 'Kusu lu fu osuwle su ye fu asa ase, ke fu kpee osuwle mu nu n biti n kaapu fu fale su.'

⁴ "Imu su Abraham lu Kalidiya osuwle mu su nu o naa kyina Haran. Mu-se lewu kamaa nu lbwaare yege nu o lu tuto naa kyina osuwle mu nu ndaga fan te su fale. ⁵ lbwaare man pita taa kase mu ntin ku sa mu, halu kyaa tantan to kase gbaa man pita biliji mu lee. Amaa lbwaare da mu kokolo su towe ye osuwle mu ii biti o be biliji maa mu anaana-bii lee nin. Yege saja maa Abraham man pita kuvge. ⁶ Asin numu nu lbwaare towe Abraham ye, 'Fu anaana-bii bee biti ba naa biliji afo oku osuwle su, ke ba taa bamu biliji anye ke ba nyanla bamu nsu alifa ana. ⁷ N biti n bute asa mu nu ba bilijaa bamu anye mu asu, imu kamaa mu, fu anaana-bii mu bee biti ba lu kanin osuwle manja su ke ba be sun me nfu'. ⁸ Nu lbwaare maa Abraham ba nye katowe kyula fee, mu ye mu kamaa to kpini ba tije iduu. Imu su Abraham maa kuvge Isaki mu o tin mu oduu kake burwasapu, nu Isaki kuvge Gyekobu nu o tin mu oduu, nu Gyekobu

kuvge ane naana ana kudu-anyo mu, nu o tije bamu kpini iduu.

⁹ "Gyosefu mu nu o gye kudu anyo mu to oku mu, mu daa ana ba nye mu su kayi basa, nu ba fe mu fee kinye sa Egyipiti abi. ¹⁰ Nu lbwaare lee Gyosefu lu mu awurufo kpini to, nu o sa mu kanyaasin mu nu i yege nu o nye kebiti lu Egyipiti Owura Faro ase. Imu su nu o yii mu kuwura fee o ku mu owura-kpa ye Egyipiti osuwle kpini su.

¹¹ "Nu akun damante i ba tije Egyipiti ye Kaanan usuwle su, nu i biya awurufo gaa. Nu ane naana ana ba man nye agyito. ¹² Bamu-se Gyekobu maa nu fee agyito i bu Egyipiti mu, o sun mu-bii ana mu nu ba gye ane naana ana kpee tuto kigyankpaasa ba naa soo agyito. ¹³ Ba maa bwii kpee Egyipiti kinyosapu ba naa soo agyito mu, Gyosefu lee mu n-yu kaapu mu-daa ana, nu Faro gbaa nu Gyosefu mu kuvvu ana su. ¹⁴ Kamaa to mu Gyosefu sun ye ba naa taa mu-se Gyekobu ye mu kuvvu ana mu nu be waa fee asa adusuno ye anu mu kpini ba mu ase. ¹⁵ Nu Gyekobu kusu kpee Egyipiti, tuto nu maa mu-bii ana ba naa wu. ¹⁶ Nu ba bwiiyaa bamu ba Sekem* ba pula kakyan mu nu Abraham soo lu Hamo mu-bii ana ase mu to.

¹⁷ "Saja mu nu lbwaare kokolo kida sa Abraham maa tiri to fee i ba to mu, ane asa mu ba nye akyo Egyipiti osuwle su. ¹⁸ Kanin saja maa nu owura pupwe ku ba kyina Egyipiti kagya su, amaa o man nyi Gyosefu asin. ¹⁹ Nu owura pupwe numu nyanla ane asa nu o waa bamu awurufo. Nu o nyan bamu ye ba lee bamu nbii pupwe kewu ke o moo bamu.

²⁰ "Saja manja to nu ba kuvge Mosesi nu o gye kebiti danburasa lbwaare ase nu mu kibaabuto kwu. Nu ba baala mu, ku mu su lbwaayi

* **7:16** 7:16 Abraham kyina soo kase ku lu Hebron abi ase nu Gyekobu gbaa soo kase lu Sekem abi mu ase. Kanin su saja kamaa mu nu Gyekobu maa mu-bii ana oku o wu Igyipite osuwle su mu, Gyiwu abi mu ba sula mu kpee Sekem abee Hebron ba naa pula mu tuto.

isa mu-se kikapara su. ²¹ Imu kamaa to mu, ba lee mu kewu nu Owura Faro mu-bii kyusa taa mu naa bila nu o biliji mu-bii. ²² Nu ba kaapu Mosesi, nu o nye Egyipiti abi kibula ye bamu kanyaasin, nu o su kinyi ye katowe ye awaasa to.

²³ “Mosesi maa gyii nsu adina kamaa mu, o waa mu nfeere fee o kpee o naa booo mu aye abi Isirayi abi su. ²⁴ Tutu maa nu o wu Egyipiti onyin ku maa nyanla Isirayi onyin ku. Imu su Mosesi naa koole mu yege nu o moo Egyipiti onyin mu ka koo. ²⁵ Mosesi nyi fee mu aye abi bee biti ba bu fee, mu nu lbwaare biti o bola su molige bamu, amaa ba man bu. ²⁶ Lukaake mu, Mosesi ba tu Isirayi abi asa anyo ba maa ko. Maa biti o barige bamu to mu, o taase bamu ye, ‘Fan gye asa kulon nin, mine i waa nu fen nyanla abaa kanin?’

²⁷ “Nu omu nu ee nyanla mu birisa mu nin Mosesi naa yile tkaa su nu o taase ye, ‘Animu i yila fu ye fu ku ane su ke fu gyii ane asin? ²⁸ Fii biti fu moo me fee kanan mu nu ndee fu moo Egyipiti onyin mu nin?’ ²⁹ Mosesi maa nu kanin mu o sile lu Egyipiti kpee Midiyani osuwule su, naa kyina fee ofo. Tutu manja nu o kubge nbii nnyo.

³⁰ “Mosesi maa kyina tutu nsu adina kamaa mu, lbwaare kaboo lee mu n-yu kaapu mu, kiponfa mu nu ku dee ofuli su mu, nu i maa Sinayi kibuu mu. ³¹ Maa wu fale ato mu, i waa mu kananku. Maa nin tiri ke o ku danbirasa mu, o nu lbwaare maa towe ye, ³² ‘Me i gye fu naana ana lbwaare, Abraham ye Isaki ye Gyekobu lbwaare.’ Mosesi maa yinje nu kufuu ku kitta mu gaa su mu, o man bila taale ku kuto manja.

³³ “Nu lbwaare towe mu ye, ‘Lee fu asibita, lu fee ntin mu nu fu yile mu gye kase kyirekyire nin. ³⁴ Kesintin, n wu kanan mu nu bee nyanla me asa Egyipiti to. Nu n nu bamu kusu, nu n kpilige ba n ba

molige bamu. Kanin su n sun fu ke fu bwii kpee Egyipiti to.’

³⁵ “Mosesi kulon mu nu mu asa ba kina mu, towe mu ye, ‘Animu i yila fu ane okusupu ye asin ogyipu?’ mu, mu i gye asa mu nu lbwaare bila bola mu kaboo su fulon nno-bi to ye, o naa waa bamu okusupu ye omolige pu. ³⁶ O lee bamu lu Egyipiti nu o waa asin kyinkyinsa ye adangana Egyipiti to ye opu pipee mu ase, nu ba gyii nsu adina ofuli mu su.

³⁷ “Mosesi numu i towe Isirayi abi ye, ‘lbwaare ii biti o lee mu otowepu pupwe lu fane to fee kanan mu nu o lee me mu’. ³⁸ Mosesi numu tii Isirayi kubu mu su lu saja mu nu ba bu ofuli su mu. Mosesi maa ane naana ana ye lbwaare kaboo mu ba bu tutu. Sinayi kibuu mu su nu o koole nkpa asin mu lu lbwaare kaboo mu ase ye o taa biya ane.

³⁹ “Ba waa kusu to olon nu ba man nu Mosesi ase, nu bamu nkolo to mu, naafoo ba daa nye nin bee biti ba bwii kpee Egyipiti. ⁴⁰ Nu ba towe Aron ye, ‘Mosesi mu nu o lee ane lu Egyipiti mu, a man nyi kuto mu nu ku waa mu kibuu Sinayi su. Imu su waa idakpa sa ane ke bee gyankpaa ane.’ ⁴¹ Kanin saja maa to mu nu ba poyi kanaate-bi taa biliji bamu odakpa. Nu ba lonjo odakpa manja yege bee gyii bamu ansi lu kuto mu nu ba taa bamu abaa poyi mu su. ⁴² Imu su lbwaare pale mu kamaa sa bamu ye ba kyaga su be sun kyowe ye obwaayi ye akyikpebi, fee kanan mu nu ba wala kyurooo waa lbwaare atowepu iwule to ye,

‘Isirayi abi! Man gye me nu fen daa fen lonjo atobwaaya fen sa nsu adina ofuli su mu.

⁴³ Fane nkolo i gyan odakpa Moleki ye odakpa Refan mu nu i gye fane kikyikpebi odakpa, mu nu fan taa fane abaa poyi nu fen sun mu su nin.

Imu su n biti n yege fane akiisipu ba taa fane kpee kata-kata kyun Babilon su’.

⁴⁴ “Sanja mu nu ane naana ana ba naa ba naa ofuli mu su mu, ba su lbwaare kubuu lala mu nu i kaapu fee lbwaare bu bamu ase. Ba waa kumu nin fee kanan mu nu lbwaare lee kaapu Mosesi ye o waa kumu mu. ⁴⁵ Imu kamaa mu, ane naana ana ba nye lbwaare kubuu mu, lu bamu-se ana ase, nu Gyosuwa maa bamu ba sola lbwaare kubuu lala manja, naa fuu usuwule mu nu lbwaare gya ase lu imu to asa, nu o yege nu ane asa ba kyina tutu mu. Nu kubuu mu sii tutu naa fuu halu Dawidi sanja mu. ⁴⁶ Dawidi mu nu lbwaare ansi gyii mu su mu kole fee lbwaare o yege o poyi osunkpa aye sa lbwaare mu nu o gye ane naana Gyekobu lbwaare mu. ⁴⁷ Amaa mu-bii Solomon i gye osa mu nu o ba poyi kabwaare-sunkpa aye mu.

⁴⁸ “Amaa lbwaare Owura lala mee kyina akpaara mu nu asa ba taa bamu abaa poyi mu to, fee kanan mu nu lbwaare bola mu otowepu su towe ye,

⁴⁹ ‘Susu i gye me kuwura gya, nu kase moo i gye me ayaa ogyagakpa.

Mine obu nu fen biti fan poyi sa me? Abee fine i taale waa me okyinakpa?’

⁵⁰ Man gye me gbaa-gbaa me i waa unumu kpini?’

⁵¹ “Fan gye asu to olon wuya ana, nu fan kina lbwaare fane nkolo to, nu fan waa akpawu sa abwaaresin mu. Fan dan fan du nin fee fane naana ana, mu nu bee ko bee tii Kayaayu Kyurekyure mu okpa.

⁵² lbwaare otowepu moo i kyina nu fane naana ana ba man nyanla mu? Ba moo lbwaare atowepu gaalaagaa mu nu didaa ba wola towe okpa kyiigisa wuya mu kiba asin. Nu nbunbu fan waa mu kade-boyi nu fan moo mu. ⁵³ Fane i nye lbwaare nbara mu nu lbwaare nboo ba taa biya fane mu, amaa fan kina imu ki buu.”

Ba tvu Sitefen abuu

⁵⁴ Isirayi kubu-kubu mu nu ba gyanje mu ba maa nu Sitefen ase mu,

ba nye agbu nu ba dunji bamu anobi.

⁵⁵ Amaa Sitefen mu nu Kayaayu Kyurekyure ki bola mu to mu, diyaa mu ansi ki susu nu o wu lbwaare bunyaa, nu o wu Yesu maa yile lbwaare gyisa su. ⁵⁶ Nu Sitefen ye, “Fan ki! N wu susu maa bugi nu n wu Yesu, Daadimaadi Obii-nyinsa mu maa yile lbwaare gyisa su.”

⁵⁷ Maa towe kanin kamaa to mu ba tii bamu asu nu ba kuusi kenken. Tutu nu bamu kpini ba naa mili mu su. ⁵⁸ Nu ba bute mu lu kade mu to naa twu mu abuu. Nyamaanyilepu mu ba taa bamu ikaale sa kyaafole mu nu bee tu mu ye sooli ye o ki su. ⁵⁹ Sanja mu nu bee twu mu abuu mu, Sitefen kole kabwaare-kole ye, “Onyiripe Yesu, kole me kala.” ⁶⁰ Nu Sitefen muna mu ayaa muli su towe kenken ye, “Onyiripe Yesu, man taa alibi mu nu ba waa fale ka bamu koko.” Maa towe kanin mu nu o wu.

8

Sooli nyanla Krisito abi kubu mu

¹ Sooli gbaa bu tutu nu o kyula Sitefen kelewu mu. Kanin kake manja nu kanyanla ki ba Krisito abi kubu mu nu ba bu Gyerusalem mu su, nu bamu kpini ba yaase to loo Gyudeya maa Samariya usuwule su. Amaa Krisito asunpu mu nkun i man yaase to. ² Nu anyin mu nu bee sun lbwaare mu aku i lee bamu n-yu naa pula Sitefen, nu ba su mu keli. ³ Amaa Sooli bure piili ee nyita Krisito abi kubu mu, yege o naa akpaara-akpaara su ee bute anyin ye akyu mu nu ba buu Yesu mu ee kpee ee tii ibu.

Filipu abwaaresin katowe Samariya

⁴ Nu bamu nu ba yaase to mu ba naa bee towe Yesu asin danbirasa katun kumaa mu nu ba kpee mu.

⁵ Nu Filipu gbaa kpee Samariya kade lala ku to naa towe Yesu asin. ⁶ Sanja mu nu kubu damante mu nu Filipu ase nu ba wu asin kyinkyinsa ye usinkaala mu nu o

waa mu, ba kan bamu asu ba nu mu katowe. ⁷ Nu nbwu libi ba kuusi kenken lu asa gaalaagaa to, nu amugule-mugule ye aboobi gaalaagaa ba nye alanfiya. ⁸ Imu su kensi-gyii lala ki ba kade lala mana to.

Sitaane adangana owaapu Simon

⁹ Kanin sana mana to mu, onyin ku bu to nu bee tu mu ye Simon, nu o gye Sitaane adangana owaapu mu nu o bu Samariya kade mu to. Nu mu awaasa mu i waa Samariya abi kyan. Imu su ee kaapu mu n-yu ye o gye nyimisa kpare. ¹⁰ Lu fale su mu asa kpare ye asansa mu kpini bee nu mu ase nu bee towe ye, “Onimbu i gye lbwaare olon mu nu bee tu mu ye ‘Olon lala mu’.” ¹¹ O waa Sitaane adangana inimu kyereee, nu i waa bamu kyan nu o nye asa bee nu mu ase. ¹² Amaa sana mu nu Filipu taa Yesu Krisito kitu to towe asin danbirasa lu lbwaare kuwura-gyii su mu, asa mu ba koolle asin mu gyii. Nu ba gyee anyin ye akyu lbwaare kekyugyee. ¹³ Nu Simon mu gbaa wu asin kyinkyinsa ye usnkaala mu nu Filipu waa mu, i waa mu kananku. Nu o koolle gyii, nu ba gyee mu lbwaare kekyugyee, nu o buu Filipu kpee katn kumaa.

¹⁴ Sana mu nu Krisito asunpu mu nu ba bu Gyerusalem ba nu ye Samariya abi ba koolle lbwaare asin mu gyii mu, ba sun Pita maa Gyon bamu ase. ¹⁵ Ba maa fvu bamu ase mu, ba kole kabwaare-kole sa bamu ye, lbwaare o sa bamu Kayaayu Kyirekyire mu. ¹⁶ Lu fee sana mu nu ba taa Yesu kitu to gyee bamu lbwaare kekyugyee mu, ba man puta nye Kayaayu Kyirekyire mu. ¹⁷ Tutu nu Pita maa Gyon ba taa bamu abaa gyaga bamu su kole kabwaare-kole nu ba nye Kayaayu Kyirekyire mu.

¹⁸ Simon mu maa wu fee Pita maa Gyon ba taa bamu abaa gyaga akoolle-gyipu mu su nu ba nye Kayaayu Kyirekyire mu, Simon biti

fee o sa Pita maa Gyon afulee. Nu o ye, ¹⁹ “Fan sa me kanin olon mana, nu sana kumaa nu ngbaa me n kan taa me abaa gyaga okumaa su mu, ke o nye Kayaayu Kyirekyire mana.”

²⁰ Amaa Pita towe Simon ye, “Faa fu afulee a bilini kyan. Lu fee fu fe nfeere fee fu taale taa afulee so lbwaare kakee. ²¹ Fu man tii su abee fu man su o lee lu lbwaare kakee kusun nimu to. Lu fee fu kokolo ki man de lbwaare su. ²² Kanin su kyeege fu nfeere libi ke fu kole lbwaare. Akuto fee nfeere mu nu fu fe fu kokolo to mu lbwaare ii biti o taa kee fu. ²³ Inimbu i yege nu n wu fee kayu basa ki bu fu to gaa, nu alibi i bola fu to.”

²⁴ Tutu nu Simon lee konu ye, “Kole onyiripe sa me ke umu nu fu towe fale i man ba me su.”

²⁵ Pita maa Gyon ba gyii Yesu asin mu kesintin, nu ba towe asin mu gaa sa bamu. Kamaa to mu, ba bwii kpee Gyerusalem. Sana mu nu bee bwii bee kpee mu, ba towe asin danbirasa mu Samariya nde-bii gaalaagaa to.

Filipu maa Etiyopiya-nyin ku

²⁶ Nu onyiripe kaboo towe Filipu ye, “Kusu kpee akpilige okpa mu nu ku de ofuli su mu. Kanin okpa mana ki de lu Gyerusalem naa fvu Gasa kade su.” ²⁷ Imu su Filipu kusu yii okpa su ee kpee. Maa kpee mu, nu o naa gyan Etiyopiya owule nyipu kpare mu nu ee ku Etiyopiya owura kyusa afulee su. Onyin nimu kpee Gyerusalem naa sun lbwaare. ²⁸ Sana mana to mu, o te mu igbanje mu nu bee bute asa okynakpa su ee bwii ee kpewu yege ee kale lbwaare otowepu Isaya owule. ²⁹ Nu lbwaare Kayaayu towe Filipu ye, “Kpe kanin igbanje nimu ase naa yile tiri mu.”

³⁰ Tutu nu Filipu sule kpee Etiyopiya-nyin mu ase, nu o nu onyin mu maa kale lbwaare otowepu Isaya owule. Nu Filipu taase mu ye, “Imu nu fu kale fale fii nu kase?” ³¹ Nu onyin mu lee konu ye, “Nene nu n waa nu kase amoo n nye oku ke o

lee kase sa me.” Imu su o tu Filipu ye o ba kyina tiri mu to.

³² Nu onyin mu u kale ee lu lbwaare Asinkyan ylesa mu to ye, “O du fee kabulupu mu nu ba su mu ba naa moo mu, abee kabulupu mu nu be kyigi mu ifuu, yege o man bugi mu kono halu ee su.

³³ Nu ba gyila mu ipeeli, nu ba man gyii kesintin sa mu. Nu oku man taale towe kaapu mu kinaana, lu fee ba tin mu nkpa su kase su.”

³⁴ Nu onyin mu taase Filipu ye, “Obilisa, n kule fu lee kase sa me. lbwaare otowepu mu, i towe mu n-yu su asin nin abee oku lee nu ee towe?” ³⁵ Tuto nu Filipu piili ee towe mu Asinkyan ylasa mu nu o kale lu Isaya owule to mu, nu o towe Yesu n-yu su asin danbirasa mu sa mu.

³⁶ Sana mu nu ba naa okpa mu to bee kpee mu, ba naa tu nkyu ku i maa de. Nu Etiyopiya-nyin mu towe Filipu ye, “Ku nkyu ndee, mine i tii me lbwaare kekyugyee okpa?”

³⁷ Nu Filipu towe mu ye, “Fu nye nu fu koolle gyii fu kokolo to bure, fii biti fu nye lbwaare kekyugyee.” Nu onyin mu lee kono ye, “N koolle gyii fee Yesu Krisito i gye lbwaare mu-bii kolon mu.” ³⁸ Nu Etiyopiya-nyin mu yege mu gbanje mu yla. Nu maa Filipu kpini ba kpilige loo nkyu mu to. Nu Filipu gye mu lbwaare kekyu gye. ³⁹ Sana mu nu ba lu nkyu mu to mu, opula mana to nu Onyiripe Kayaayu taa Filipu lu onyin mu ansi su, nu o man bila wu mu. Nu o taa kensi-gyii kyaga mu okpa su ee kpewu. ⁴⁰ Nu i taa Filipu naa lu Asotusi kade to. Nu o nate nde mu nu i bu tuto mu kpini, ee towe asin danbirasa halu o naa fu Kasariya osowule su.

9

Sooli koolle Yesu gyii

¹ Sana mana to mu, Sooli dan san o yile su, o su kanyanla ye kumoo ajala lu Onyiripe Yesu abuupu mu su. Kanin su o kpee lbwaare Oseepu bilisa ase mu ase, ² nu o naa towe mu ye o sa mu iwule mu nu i sa okpa fee o kpee kabwaare-kule igyanekpa mu nu i bu Damasiko kade mu to, ke o naa kitaa anyin ye akyu mu nu bee buu Yesu kikaapu mu. Nu o kan nye kanin abuupu mana ke o kitaa bamu bwii ba Gyerusalem ba tii obu. ³ Nu Sooli maa naa ee kpee mu, o naa tiri Damasiko kade lala mu. Opula to nu kutu ku ki lu susu ba tin mu ansi su fee bulayi maa wee usee mu. ⁴ Nu i tin mu tu kase nu o nu obule ku maa taase ye, “Sooli, Sooli, mine waa nu fii kisi me kanin?”

⁵ Nu Sooli taase ye, “Onyiripe, fu anumun?”

Nu obule mu ye, “I gye me Yesu mu nu fii kisi mu nin. ⁶ Imu su kusu kpee Damasiko kade lala mu to, tuto nu bee biti ba towe fu kutu mu nu fu waa.”

⁷ Nu anyin mu nu ba maa Sooli ba naa mu, ba nu katowe mu, amaa ba man wu oku. Nu kufuu ki kitaa bamu, nu be sii ba yile ba man bila bugi bamu nno. ⁸ Nu Sooli kusu maa yile nu o bugi mu ansi mu, o man bila o ku. Imu su ba sii kitaa mu kibaa to nin taa mu kpee Damasiko. ⁹ Nu Sooli biliji gyaatanapu nke nsa, o mee gyii yege o mee nu.

¹⁰ Nu Yesu obulapu ku bu Damasiko kade to nu bee tu mu ye Ananiyasi. Nu Onyiripe Yesu lee ansi su ato kaapu mu, nu o tu mu ye, “Ananiyasi.”

Nu o lee kono ye, “Onyiripe n kyula.”

¹¹ Nu Onyiripe mu towe Ananiyasi ye, “Kusu kpee Gyudasi kikaapa mu nu ki bu kigbenbi kyigisa mu su, naa taase onyin mu nu o lu Tasusi kade to nu be tu mu ye Sooli mu. O bu tuto ee kule kabwaare-kule.” ¹² Nu Sooli gbaa wu ansi su kileekaapu mu to, fee onyin mu nu be tu mu ye Ananiyasi maa

ba ke o ba taa mu abaa gyaga mu su ke mu ansi i bugi.

¹³ Amaa Ananiyasi lee konoo ye, "Onyiripe, n nu asin damante lu onyin numu su, kanan mu nu o nyanla fu asa kyirekyire mu nu ba bu Gyerusalem mu. ¹⁴ An nu ye Sooli numu nye olon lu oseepu bilisa ase ba Damasiko nfu, o ba kitaasa mu nu bee tu fu Yesu kitu mu."

¹⁵ Amaa Onyiripe Yesu towe Ananiyasi ye, "Kusu kpee! Lu fee me i lee onyin numu fee me kibaa to nyimisa, ke o taa me asin mu naa towe bamu nu be mee sun lbwaare, ye ba maa bamu awura, ye Isirayi abi. ¹⁶ Nu me gbaa-gbaa me n biti n kaapu mu kanan mu nu ee biti o gyii aworofu lu me kitu su."

¹⁷ Tuto nu Ananiyasi kpee kikaara mu su nu o naa taa mu abaa gyaga Sooli su. Nu o towe ye, "Me birisa Sooli, Onyiripe Yesu mu nu o lee mu n-yu kaapu fu saja mu nu fu ba nfu mu, i sun me fu ase ke fu ansi i bwii bugi, ke fu nye Kayaayu Kyirekyire mu." ¹⁸ Nu opula to ato ku fee okin agyafoyi i lu Sooli ansi to tye, nu mu ansi i bugi. Nu o kusu nu ba naa gyee mu lbwaare kekyugyee. ¹⁹ Maa gyii agyito kamaa to mu, o nye olon.

Sooli towe abwaaresin Damasiko

Nu Sooli gyii nke nku Damasiko Yesu abupu mu ase. ²⁰ Tuto nu o lu kpee Gyiwu abi kabwaare-kule igyanekpa naa towe Yesu asin ye, "Yesu i gye lbwaare mu-bii." ²¹ Asa mu nu ba nu Sooli katowe mu, i waa bamu kiyan nu ba taase ye, "Man gye onyin numu i kyina ee nyanla asa mu nu ba bu Gyerusalem bee towe asin Yesu kitu to mu? Nu man gye kanin su nu o bwii ba, ke o ba kitaa bamu naa sa lbwaare oseepu bilisa o tii obu?" ²² Amaa Sooli nye olon tii su nu ee towe, ee kaapu to ye Yesu i gye omuni lbwaare lee ye o ba molige asa. Nu i kyinkyin Gyiwu abi mu nu ba bu Damasiko kade to mu.

²³ Nu umu kamaa to i maa gyii nke nku mu Gyiwu abi ba nmina ye ba mo Sooli. ²⁴ Amaa Sooli bu bamu nfeere lu mu kumoo mu su lu fee ba sii ba te bee ku kade mu nwusunoo mu su kakyowape ye kagyanbwe kumaa kanan mu nu ba nye mu mo. ²⁵ Amaa Yesu abupu ba taa mu waa kilantan to kagyanbwe, baala mu taa mu bule kibandye obo to kpiligaa mu yii.

Sooli kpee Gyerusalem

²⁶ Saja mu nu Sooli kpee Gyerusalem mu, o biti fee o taa mu n-yu naa tii abulapu mu su, amaa ba waa kufuu ye mu, lu fee ba man koolu mu gyii ye o tii Yesu abupu mu su. ²⁷ Tuto nu Banabasi taa mu kpee asunpu mu ase. Nu o towe bamu kanan mu nu Sooli wu Onyiripe mu Damasiko okpa to, ye kanan mu nu Onyiripe towe Sooli mu. Nu o bila towe bamu kanan mu nu Sooli man waa kufuu, nu o yile towe lu Yesu Krisito kitu to Damasiko kade to. ²⁸ Imu su Sooli kyina bamu ase Gyerusalem yege o su Onyiripe mu kitu to ee towe yege o man su kufuu. ²⁹ Nu Sooli maa Giriki abi mu nu bee towe Gyiwu katowe mu, ba gyii abaa umooe, amaa yege ba biti mu kumoo okpa. ³⁰ Saja mu nu mu toomaa ana ba bu kanin mu, ba taa mu kpee Kasariya kade to, nu o naa kyaga su kpee mu kade to Tasusi.

³¹ Imu su Krisito abi kubu-kubu mu nu i bu Gyudeya ye Galile ye Samariya kpini ba nye kayu yuuli. Nu Kayaayu Kyirekyire mu waa bamu aniya to, nu ba nye akyo bee kpan bamu n-yu, yege ba sile Onyiripe.

Pita waa asinkaala Lida ye Gyopa

³² Nu Pita kusu o naa o naa usowole mu su, nu o naa bo akoolu-gyipu mu nu ba bu Lida mu su. ³³ Tuto nu o naa wu onyin mu nu mu n-yu i wu, nu o de nsu nburuwa nu be tu mu ye Aneyasi. ³⁴ Nu Pita towe mu ye, "Aneyasi,

kusu taa fu kalan, Yesu Krisito kye fu.” Opula to nu o kusu. ³⁵ Imu su asa mu nu ba bu Lida ye Saron mu kpini ba maa wu kanun mu, nu ba kyeege bamu nfeere biliji ba Onyiripe ase.

³⁶ Nu Gyopa kade to okyu koolle-gyipu ku bu toto nu bee tu mu ye Tabita. Tabita umu Giriki katowe i gye ye Dokasi. Dokasi manja i waa adanbirasa yege ee kye atiripu to sana kumaa. ³⁷ Kanun sana maa mu kulo ki daa okyu mu, nu o wu. Nu ba gyee mu kubuni naa dila abansuru obu to. ³⁸ Lida kade ki man bu kata ye Gyopa kade. Imu su Yesu abupu mu ba maa nu fee Pita bu Lida mu, nu ba sun anyin anyo Pita ase naa towe mu ye, “Waa bilen ke fu ba ane ase.”

³⁹ Imu su Pita maa bamu nu ba sun mu ase mu, ba bwii kpee Gyopa. Nu ba taa Pita kpee abansuru obu mu to, ntin mu nu obuni mu de mu. Nu akulapu-kyu mu nu ba bu obu mu to mu kpini, ba kyaaboo Pita be sawu yege ba su ato bunsu mu nu Dokasi baata sa bamu sana mu nu o te nkpa to mu bee kaapu Pita.

⁴⁰ Amaa nu Pita towe bamu nu ba bu obu mu to kpini ye, ba lu kewu. Nu Pita muja mu ayaa muuli su kole kabwaare-kole, nu o biliji mu ansi kaapu obuni mu, nu o towe ye, “Tabita, kusu.” Nu o bugi mu ansi wu Pita, nu o kusu kyina. ⁴¹ Nu Pita kitaa mu kibaa to kusaa mu yile. Toto nu o tu akoolle-gyipu ye akulapu-kyu mu taa okyu mu nu o kyini mu sa bamu. ⁴² Fale asin numu i yaase loo Gyopa kade to kpini. Nu asa gaalaagaa ba koolle Onyiripe Yesu mu gyii. ⁴³ Nu Pita kyina Gyopa kade to, onyin mu nu bee tu mu Simon nu o gye gbansaba mu ase nke nnyo ku.

10

Ibwaare kaboo lee mu n-yu kaapu Koneliyo

* **10:9** 10:9 Sana mu didaa mu, fale nu Gyiwu abi bamu abansuru duu.

¹ Obilisa ku bu to nu bee tu mu ye Koneliyo. Nu o te Kasariya kade to. O kyina o gye anaakopu obilisa sa Roma anaakopu kubu mu nu bee tu kumu ye Itali abi kubu mu. ² Maa mu kubu ana ba taa bamu n-yu sa Ibwaare nu ba sile Ibwaare. O gye asa mu nu ee kee atiripu ato nu o bila o su sana sa kabwaare-kole. ³ Kanyin numu nye kileekaapu kake ku kakyowape i waa fee kerefi asa sana to. O wu Ibwaare kaboo maa ba mu ase nu o tu mu ye, “Koneliyo!”

⁴ Nu o ku mu ye kufuu nu o taase mu ye, “Onyiripe mine nin?” Nu kaboo mu towe mu ye, “Ibwaare ansi i gyii fu kakee ye fu kabwaare-kole mu su, nu ee biti o kyula fu. ⁵ Nbuubu, sun asa ku kpee Gyopa ba naa tu onyin mu nu be tu mu ye Simon Pita mu ba. ⁶ O bu Simon mu nu o gye gbansaba mu aye nin, nu ki bu ki maa opu mu.”

⁷ Sana mu nu Ibwaare kaboo mu i kyun mu, nu Koneliyo tu mu ayaafole anyo ye mu anaakopu mu to okulun mu nu ee waa kuto kumaa ee sa mu, nu o taa mu n-yu sa Ibwaare mu. ⁸ Nu o towe bamu kuto kumaa mu nu o wu nu o sun bamu Gyopa.

Pita wu ansi su kileekaapu

⁹ Lukaake mu Koneliyo nboo ba maa tiri Gyopa mu Pita moo dii kpee abansuru* susu o naa kole kabwaare-kole kakyowape manja. ¹⁰ Akun a kitaa mu, nu ee biti kuto ku o gyii. Sana mu nu bee waa agyito mu, nu o nye ansi su kileekaapu. ¹¹ O wu susu maa bugi nu o wu kuto ku, maa lu susu fee kitaa lala ku kpilige ku ba kase. Ki maa kumu anobi ana. ¹² Kitaa mu su mu, o wu atobwaaya kumaa ye nbwiibi ye atobwaaya mu nu bee kpu ito su kpini. ¹³ Nu o nu obule ku maa towe mu ye, “Pita! Kusu moo ke fu gyii.”

14 Nii Pita tōwe ye, “Ŋnyiripe ayee, n man pūta gyii fale ineesi atō abee umu nu i gye ane Gyiwu abi ikisii.”

15 Nii obule mu bila tōwe mu ye, “Man bila tu koto mu nu lbwaare loho kumu mu, ye ineesi koto.”

16 Inumu i waa kanin ilu isa, nu i taa kita mu ye atō mu bwii kyon susu.

17 Saŋa mu nu Pita san ee fe umu nfeere mu, nu asa mu nu Koneliyo sun mu ba bu Simon kikaara mu, nu ba ba yile kumu kewusun. 18 Nii ba tu oku taase mu ye, “Ŋnyin ku bu nfu nu be tu mu ye Simon Pita?” 19 Saŋa mu nu Pita san ee fe mu kileekaaru mu nfeere mu, nu lbwaare Kayaayu tōwe mu ye, “Anyin asa aku bee biti fu. 20 Imu su kpilige kpee bamu ase, man kan kina katun kumaa mu nu faa bamu fen biti fan kpee, lu fee me i sun bamu fu ase.” 21 Nii Pita kpilige ba kase to nu o tōwe anyin mu ye, “Me i gye omu nu fen biti mu. Mine i waa?” 22 Nii anyin mu ba lee kono ye “Anaakaru obilisa mu nu bee tu mu ye Koneliyo mu i sun ane. O gye osa mu nu mu ikpa i kyigi nu o sile lbwaare, nu Gyiwu abi kpini be sa mu beere. lbwaare kaboo mu i tōwe mu ye o tu fu ba mu kikaara su, ke o nu koto mu nu fu su sa mu.” 23 Nii Pita taa anyin mu loo kikaara mu su, nu o koolo bamu, kita bamu kifo.

Pita maa Koneliyo

Lukaake mu, nu Pita maa Yesu abulapu aku mu nu ba lu Gyopa mu ba buu bamu. 24 Imu lukaake nu ba fu Kasariya. Yege Koneliyo maa mu kubu ana ye mu kyemine ana ba sare bee gyoo mu. 25 Pita maa biti o loo kikaara mu su mu, nu Koneliyo gyan mu, nu o muja o sun mu. 26 Amaa Pita kita mu kiba to nu o tōwe mu ye “Kusu yile! Ngbaa me n dan n gye nyimisa nin fee fu fale!”

27 Saŋa mu nu maa Pita bee waa kiligyima bee loo kikaara mu su mu, o naa tu asa ba maa sare ba te. 28 Nii Pita tōwe bamu ye, “Fane gbaa-gbaa fane fan dan fen nyi fee

naafoo i man de okpa fee Gyiwu nyimisa maa buga omu nu o mee sun lbwaare abee o boo mu su. Amaa lbwaare kaaru me fee n man tōwe oku ye o man du kyurekyure.

29 Imu su fan maa sun tu me mu n man kina, kanin su fan tōwe me koto mu su nu fan tu me.”

30 Nii Koneliyo lee kono ye, “Ndaga nke nna numu n maa kole kabwaare-kole kerefi asa kakywape saŋa mu. Opula to nu n wu onyin ku maa bun kaale fufuli ba yile mi ansi to.” 31 Nii o tōwe me ye, “Koneliyo lbwaare nu fu kabwaare-kole, nu o wu fu kake mu nu fu kee atiripu mu. 32 Imu su sun asa kpee Gyopa ke ba naa tu onyin mu nu bee tu mu ye Simon Pita mu, nu o gye ofo o bu Simon mu nu o gye gbansaba nu mu kikaara bu mata opu mu. 33 Imu su nu n sun tu fu bilen, nu i buron fee fu maa ba. Nbunbu an gyan lbwaare ansi to an nu fu ase asin mu nu Ŋnyiripe taa sa fu ye fu ba tōwe ane mu.”

Pita abwaaresin katowe

34 Nii Pita tōwe ye, “Nbunbu bure n bu fee i gye kesintin lbwaare mee ku nyimisa ansi to poyi nu ee waa koto ku. 35 lbwaare i koolo okumaa mu nu o bu ndendemande o sile mu, nu ee waa umu nu i dagaa mu. 36 Fane gbaa-gbaa fan nu asin mu nu lbwaare taa biya Gyiwu abi nu o bola Yesu Krisito mu nu o gye dulinyaa to ato kpini Ŋnyiripe su taa kayu yuuli asin danbirasa sa bamu. 37 Nii fan nyi asin kpare mu nu i waa Gyiwu osuwole su nu i piili lu Galile mu. I waa saŋa mu nu Gyon tōwe lbwaare kekyugye asin mu kamaa. 38 Fan nu Yesu Kanasreti-nyin mu asin, kanan mu nu lbwaare taa mu Kayaayu Kyurekyure ye olun bola mu to mu. Lu fee lbwaare tii mu su, nu katun kumaa mu nu o kpee mu ee waa adanbirasa yege ee kye okumaa mu nu Sitaane bu mu to.

39 “Koto mu nu o waa Gyerusalem ye Israyi kpini-kpini mu, ane asunpu numu an gye umu kesintin

agyipu. Ba da mu oyu laasa su mo mu. ⁴⁰ Amaa nke nsa kamaa to mu lbwaare kyinji mu lu lewu to. Nu lbwaare yege nu o lee mu n-yu kaapu. ⁴¹ Man gye okumaa numu nu o lee mu n-yu kaapu amoo ane mu nu lbwaare wola lee ye an baa an gye mu kesintin agyipu mu maa wu kyinji kamaa to mu ana mu a buga gyii nu an nu. ⁴² Nu Yesu sa ane konoo ye a taa towe Abwaaresin mu sa Gyiwu kase su asa kpini. Ke a lee kesintin mu kaapu fee mu i gye asa kusa ye alewupu kpini otalepu. ⁴³ lbwaare atowepu mu kpini ba towe mu asin mu kaapu to ye okumaa mu nu o koole mu gyii mu, lu mu kitu to su mu lbwaare ii biti o taa mu alibi kee mu.”

*Bamu nu ba man gye
Gyiwu abi gbaa ba nye
Kayaayu Kyirekyire mu*

⁴⁴ Pita maa san ee towe mu, Kayaayu Kyirekyire mu ba loo bamu nu bee nu asin mu kpini to. ⁴⁵ I kyinkyin Gyiwu akoole-gyipu mu nu ba buu Pita lu Gyopa ba mu gaa, fee lbwaare maa taa mu Kayaayu Kyirekyire mu sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi. ⁴⁶ Lu fee ba nu ba maa towe ntowe pupwe yege bee yin lbwaare. Nu Pita taase ye, ⁴⁷ “Ba maa nye Kayaayu Kyirekyire fee kanan mu nu an nye fale mu, oku i taale tii okpa fee ba man gye bamu lbwaare kekyugyee?” ⁴⁸ Nu Pita sa konoo ye ba gye bamu lbwaare kekyugyee lu Yesu Krisito kitu to. Nu ba kole Pita ye o kyina bamu ase nke nyo nku.

11

*Pita Lee asin Kaapu Krisito
asunpu bambam mu*

¹ Krisito asunpu mu ye akoole-gyipu mu mu nu ba bu Gyudeya mu kpini ba nu ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu gbaa ba koole abwaaresin mu. ² Imu su sana mu nu Pita bwii kpee Gyerusalem mu, akoole-gyipu mu

nu ba yile to sa iduu kitin mu ³ ba towe mu ye, “Fu loo bamu nu ba man tin iduu mu akpaara su nu faa bamu fan buga gyii.”

⁴ Nu Pita lee kase kutu kumaa mu nu ki waa kukulun-kukulun sa bamu towe ye, ⁵ “Kakaaku n bu Gyopa kade to n kole kabwaare kole. Nu n nye ansi su kolekaapu wu susu maa bugi. Nu n wu kutu ku maa lu susu fee kitaa lusa kulala, nu ba su kumu anobi ana mu to ba kase katun mu nu n bu. ⁶ N maa ki kumu to mu, n wu atobwaaya ye nbwiibi ye atobwaaya mu nu be kpu ito su. ⁷ Tutu nu n nu obule ku maa towe me ye, ‘Pita kusu moo ke fu gyii.’

⁸ “Nu n lee konoo ye, ‘Onyiripe ayee, fale ineesi ato abee imu nu i gye ane Gyiwu abi ii kisi i man pita loo me konoo to.’

⁹ “Nu obule mana bila towe me ye man bila tu kutu mu nu lbwaare lonoo kumu kyirekyire mu ye ineesi kutu. ¹⁰ Inumu i waa kanin lu isa, nu i taa kitaa mu ye ato mu bwii kyon susu.

¹¹ “Sana mana to anyin asa mu nu ba sun bamu lu Kasariya ba ba me ase mu, ba ba yile kupaara mu nu n bu kumu su mu. ¹² Nu Kayaayu Kyirekyire mu towe me ye man kan gyii umooe, faa bamu fan kpee. Akoole-gyipu asiye anumu mu nu ba lu Gyopa mu i sun me kpee naa loo, onyin mu kupaara su. ¹³ O towe ane kanan mu nu o wu lbwaare kaboo maa ba yile mu obu to, nu o towe mu ye, ‘Sun asa aku kpee Gyopa ba naa tu Simon mu nu bee tu mu ye Pita mu. ¹⁴ Ee biti o towe fane kanan mu nu faa fu kupaara su abi kpini fan nye kamolige.’

¹⁵ “N maa piili n towe bamu abwaaresin mu, Kayaayu Kyirekyire ba bamu to fee kanan mu nu o loo ane to npiili ase mu. ¹⁶ Tutu nu n nyinji asin mu nu Onyiripe Yesu wola towe ye, ‘Gyon taa nkyu nin gye asa lbwaare kekyugyee. Amaa fane fane bure, lbwaare ii biti o taa mu Kayaayu Kyirekyire gye fane.’ ¹⁷ Imu su fee nu lbwaare sa bamu

kakeε kulɔn mu nu ɔ sa ane saɲa mu nu an kɔɔle ɔnyiripe Yesu gyii mu, me i gye anumu ke n taale tii lbwaare ɔkpa?"

¹⁸ Krisito abuu mu maa nu kanin mu, ba man bila taale tɔwe sehn, nu ba yin lbwaare. Nu ba tɔwe ye lbwaare sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu gbaa ɔkpa fee ba yege alibi kiwaa ke ba nye nkpa.

Krisito abi kubu mu nu ki bu Antiyoki, Siriya ɔsɔwɔle su

¹⁹ Saɲa mu nu ba twu abuu mɔɔ Sitefen mu, kanyanla ki ba Yesu akɔɔle-gyipu mu su, nu aku ba yaase tɔ loo Fonesiya ye Sipuru ye Antiyoki kase su yege beε tɔwe Yesu asin mu beε sa Gyiwu abi nkɔn. ²⁰ Yesu akɔɔle-gyipu aku mu nu ba lu Sipuru ye Siren ba Antiyoki mu, ba tɔwe asin danbirasa lu Yesu Krisito su sa Giriki abi gbaa. ²¹ ɔnyiripe kibaa kɔmaa gyan bamu su su mu, asa damante ba kɔɔle mu gyii nu ba be buu ɔnyiripe mu.

²² Krisito abi kubu mu nu ba bu Gyerusalem mu ba maa nu kanin asin nɔmu mu, nu ba sun Banabasi kpee Antiyoki. ²³ Maa naa fuɔ tutɔ mu, nu o wu kanan mu nu lbwaare bwaala bamu mu, mu ansi i gyii nu ɔ waa bamu aniya tɔ ye ba nye kɔkɔlɔ kulɔn ɔnyiripe kikɔɔle-gyii mu tɔ. ²⁴ Banabasi kyina ɔ gye nyimisa danbirasa nu ɔ su kikɔɔle-gyii kikyɔ nu Kayaayu Kyurekyure bola mu tɔ lu kanin su asa damante ba ba kɔɔle ɔnyiripe mu gyii.

²⁵ Tutɔ nu Banabasi kpee Tasusi kade tɔ ɔ naa biti ɔɔli. ²⁶ Maa naa wu mu mu, o bwiiyaa mu ba Antiyoki. Nu maa mu kpini ba sii Yesu abulapu mu ase kesu laalaa-muu yege be kaapu asa damante. Antiyoki tutɔ nu ba piili kase beε tii Yesu abulapu mu ye Krisito abi.

²⁷ Kanin saɲa maɲa tɔ mu lbwaare atɔwepu aku ba lu Gyerusalem kpee Antiyoki. ²⁸ Bamu

tɔ ɔku mu nu beε tii ye Agabu mu, kusɔ yile lu Kayaayu Kyurekyure ɔlɔn tɔ su tɔwe yila ye, akun lala a biti a te Roma Isuwɔle kpini su. (Kanin saɲa maɲa mu nu Kuludi gye Roma Owura lala mu.) ²⁹ Kanin su Yesu abulapu mu nu ba bu Antiyoki mu, ba taa nfeere fee ɔkumaa nɔmu ɔ taa kikyeto mu nu ee taale nye, ke ba taa naa sa Yesu abulapu mu nu ba bu Gyudeya mu. ³⁰ Nu ba taa bamu nkyeto mu sa Banabasi maa ɔɔli ye ba taa naa sa Krisito abulapu abilisa mu nu ba bu Gyerusalem mu.

12

Ba nyanla Krisito abi kubu

¹ Saɲa maɲa tɔ nu Owura Herodi yege nu ba naa kiɲaa Krisito abulapu aku, nu ee biti fee ɔ nyanla bamu. ² ɔ yege nu ba tin Gyɔn mu-daa Gyemisi kumu. ³ Maa wu fee umu nu ɔ waa mu maa pɔre Gyiwu abi mu, ɔ kyaga su naa kiɲaa Pita gbaa. Inumu kpini i waa saɲa mu nu beε gyii Kesu kɔnɔ kɔlɔnɔ bodobodo mu nu ki man su kife tinsa mu. ⁴ Maa kiɲaa mu mu, ɔ taa mu tii obu nu ɔ taa mu naa waa anaakɔpu mu nu ba yile ana ntun nna mu abaa tɔ ye be ki obu tiisa mu su. Herodi waa mu nfeere fee, nu ba kan gyii Kanyanɛ nbunɔ Kesu kɔnɔ kɔlɔnɔ kyɔn lbwe mu, ee biti ɔ lee Pita ifuli ke ba gyii mu asin.

⁵ Imu su Pita san o tii obu, amaa Krisito abi kubu mu ba payi kinsi beε kule kabwaare-kule be sa mu.

Ibwaare kabɔɔ ba lee Pita lu obu tiisa mu tɔ

⁶ Imu kagyanbwe pɔyi kayi ki ke, ke Owura Herodi lee mu o be gyii mu asin mu, ba da mu igbee yege ɔ de anaakɔpu anyɔ nsana yege anaakɔpu aku ba bila ba yile kebunɔ. ⁷ Opula maɲa tɔ nu lbwaare kabɔɔ ba obu tiisa mu tɔ nu i nmanɛ tɔ, nu ɔ da Pita kyini, nu ɔ tɔwe mu ye, "Kusɔ yile bilen." Nu agbeeleebe mu nu ba taa da mu igbee mu i saɲe i lu tiye.

⁸ Nii kaboo mu towe mu ye, "Bun fu ato ke fu waa asubita, ke fu bun fu balmaasu ke fu buu me." ⁹ Nii Pita buu kaboo mu lu abu tiisa mu to, amaa Pita man nyi fee kutu mu nii kaboo mu i waa mu gye kesintin. I waa mu nin fee i gye ansi su kiliekaapu nin. ¹⁰ Ba kyon nbun akusupu gyankpaasa kinyosapu mu su naa fuu kebun mu ni ba taa abilito waa mu, ni lu kumu to taa kpee kade mu to mu. Ba maa fuu tutu mu ni kebun mu gbaa-gbaa tigi ni ba lu. Ba maa nate okpa mu su kpee ansi to gberere mu, ni lbwaare kaboo mu ki nyaa mu ansi su.

¹¹ Tutu ni i nmanje Pita su ni o towe ye, "I gye kesintin nin fee lbwaare sun mu kaboo ye o ba koolo me lu Owura Herodi abaa to ye kanan mu ni Gyiwu abi ba da nmina ye ba waa me mu."

¹² Maa fe unumu kpini nfeere mu o kpee Maki Gyon mu-nyi Meeri kikaara su, opula mu ni asa kokyoo, ba gyanje bee kole kabwaare-kole mu. ¹³ Nii Pita da kewusunoo opunu, ni kibite mu ni bee tu mu ye Roda mu ba saja ki omo ni ee daa. ¹⁴ Kibite mu maa bu ye i gye Pita obule mu, i maa waa mu okon gaa su o man tigi opunu mu. Ni o sile naa towe bamu ye Pita i yile kewusunoo. ¹⁵ Roda maa towe kanin mu, ni ba taase mu ye, "Fu lo ubun nin?" Maa dan san o yile su ee towe ye i gye kesintin mu, ni ba ye, "Fale i gye lbwaare kaboo mu ni ee ku Pita su nin."

¹⁶ Amaa Pita dan san o yile kewusunoo ee daa opunu mu. Ba maa tigi opunu mu, ba wu Pita, ni i waa bamu kiyen. ¹⁷ Nii Pita nyee bamu kibaa ye ba bun bamu nno su. Ni o towe bamu kanan mu ni Onyiripe lee mu lu obu tiisa mu to mu. Ni o ye, "Fan naa towe sa Gyon maa akoolo-gyipu mu ni ba san mu, kutu mu ni ki waa." Pita maa towe lwe mu, ni o lu bamu ase kpee katinku.

¹⁸ Imu nyenyenu mu, nfeere i kitaanaakopu mu, lu fee ba

man nyi kutu mu ni ki waa Pita. ¹⁹ Owura Herodi sa konoo ye ba naa biti Pita ba. Amaa ba biti mu kpine ni ba man wu mu. Imu su Owura mu taase bamu konoo to asin kpine, ni o sa konoo ye ba moo bamu kpini. Nii Owura Herodi lu Gyudeya kpee Kasariya naa kyina tutu gyii nke gberere.

Herodi kelewu

²⁰ Owura Herodi nye agbu lu Tayi ye Sidon abi su. Ni ba waa konoo kulun sun kpee Herodi ase. Ba bola Owura Herodi kyiaafole bilisa mu ni bee tu mu ye Bilasitu mu su, sun umata Herodi ase lu fee mu osuwole su ni bee nye bamu agyito bee lu.

²¹ Kake mu ni ba yila maa fuu mu, Owura Herodi bun mu awura to naa kyina mu kuwura-gya su, ni o lee asin mu towe sa bamu. ²² Nii asa mu ba kuusi ni ba gyaabii mu ye, "Inumu bire i man gye nyimisa obule nin, amaa lbwaare ku obule nin. ²³ Lu fee Owura Herodi maa man taa kanin bunyaa sa lbwaare mu. Opula mana to ni lbwaare kaboo yege ni kiloo ki da mu, ni oto to asunswae ba we mu moo.

²⁴ "Amaa abwaaresin mu i dan san i kyaga su i yelige i tii su i kpee ansi to."

²⁵ Saja mu ni Banabasi maa Sooli ba lwe bamu kusun mu, ba lu Gyerusalem bwii kpee Antiyoki, ni ba taa Gyon mu ni ba bila bee tu mu ye Maki mu tii bamu n-yu su.

13

Kayaayu Kyirekyire mu sun Banabasi maa Sooli

¹ Kanin saja mana mu Krisito abi kubu mu ni ki bu Antiyoki mu, lbwaare atowepu ye akaapupu aku ba bu tutu. Nii bamu i gye Banabasi, ye Simeyon mu ni bee tu mu ye Nigya, ye Lusiyu mu ni o lu Siren, ye Sooli maa Maniya mu ni ba bila maa Herodi buga mu. ² Ba maa kyaga su bee sun lbwaare ni bee nmina konoo mu, Kayaayu Kyirekyire mu ba towe bamu ye, "Fan lee Banabasi maa Sooli ke ba

naa waa kusun mu nu n tu bamu ye ba ba waa mu." ³ Nu ba bwii nmina kono kule kabwaare-kule taa bamu abaa gyaga bamu su sa bamu okpa.

*Banabasi maa Sooli
ba kpee Sipuru*

⁴ Nu Kayaayu Kyurekyure mana i kaapu bamu, nu o gyankpaa bamu, nu ba lu tuto kpee Selusiya, nu ba bola nkyu su kpee Sipuru kifintin su. ⁵ Ba maa fuu Salami mu ba towe abwaaresin mu Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa, nu Gyon Maki gbaa kye bamu to.

⁶ Imu kamaa ba nate kyaaboo kifintin mu su kpini naa fuu Pafosi. Tuto nu ba tu Kagyiwu-nyin ku mu nu bee tu mu ye Baa-Yesu. O su nbwu libi ee waa adangana nu o waa mu n-yu fee lbwaare otowepu.

⁷ Kifintin mu su owura mu nu bee tu ye Segusi Polusi kyina o gye Baa Yesu mu kyemine nin. Owura mu su kanyaasin gaa. O sun tu Banabasi maa Poolsi, lu fee ee biti o nu abwaaresin lu bamu ase. ⁸ Amaa nbwu libi wuya Baa-Yesu, nu mu Giriki katowe to i gye Elimasi mu, mee biti fee owura mu o nu ke o koolo gyii. ⁹ Nu Sooli mu nu be bila bee tu mu Poolsi, nu Kayaayu Kyurekyure mu bola mu to mu, ku Elimasi kyiiim nu o towe mu ye,

¹⁰ "Fu gye Sitaane obii nin nu fu gye odon sa kesintin kpini. Fu naa alibi okpa su fu pina asa, nu fii biti fu biliji Onyiripe asin mu ye i man waa kesintin. ¹¹ Ku, lbwaare lee mu kibaa fu su. Fii biti fu biliji gyaatanapu ke fu man bila wu kyowe naa fuu sana ku." Opula mana to nu i waa mu ansi su kitenbiri. Nu o sii ee kyaaboo ee biti omu nu o kita mu kibaa to kaapu mu okpa. ¹² Owura mu maa wu kuto mu nu ki waa mu, ye abwaaresin kikaapu mu, i waa mu kuyan nu o koolo Onyiripe asin mu gyii.

*Poolsi maa Banabasi
abwaaresin katowe
Antiyoki kade to*

¹³ Poolsi maa mu kubu ba lu Pafosi bola nkyu su ba Pega kade mu nu ki bu Panfiliya osuwle su mu. Tuto nu ba maa Gyon Maki ba barige abaa nu Gyon bwii kpee Gyerusalem. ¹⁴ Amaa Banabasi maa Poolsi ba lu Pega kpee Antiyoki mu nu ki bu Pisiidiya osuwle su mu. Kake futesa ake mu, ba kpee Gyiwu abi kabwaare kule ogyanekpa to naa kyina. ¹⁵ Asa mu oku maa kale lu Mosesi nbara iwule ye lbwaare atowepu iwule lwe mu, tuto alubunpu ba taa tuu Poolsi maa Banabasi ansi to ye, "Ane burisa ana, nu fan su asin towe waa asa mu, fan towe ane."

¹⁶ Nu Poolsi kusu yile nu o kusaa mu kibaa nu o towe ye, "Gyiwu abi ye fane mu nu fan man gye Gyiwu abi, nu fen sun lbwaare mu, fan nu me ase. ¹⁷ Ane Gyiwu abi ane lbwaare mu, lee ane naana ana nu o sa bamu kanye sana mu nu ba bu Egiyipti osuwle su, nu o taa mu olon lee bamu lu osuwle mana to. ¹⁸ Nu lbwaare ku bamu su nsu adina sana mu nu ba bu ofuli su mu. ¹⁹ Isuwle isuno mu nu i bu Kena kase su mu, lbwaare gya bamu lu tuto, nu o taa kase mu sa Isirayi abi nu ki biliji bamu kapatye. ²⁰ Imu kpini i waa nsu alifa ana ye adunuu.

"Kamaa mu, nu lbwaare sa bamu atalapu naa fuu lbwaare otowepu Samuweli su. ²¹ Nu Isirayi abi ba towe lbwaare ye o lee owura sa bamu. Nu o lee Kiisi mu-bii Sooli mu nu o lu Bengyamin kanaan to, nu o gyii kuwura nsu adina. ²² lbwaare maa kusaa Sooli mu, nu o taa Dawidi yii Isirayi kuwura. Nu lbwaare ye, 'N wu Dawidi. Gyeese mu-bii mu nu me kokolo ki biti, nu mu ii biti o waa me kokolo biti.'

²³ "Dawidi kanaan to nu Gyiwu abi Omolgepu Yesu mu lu fee kanan mu nu lbwaare wula da mu kokolo su towe mu. ²⁴ Poyi Omolgepu Yesu o ba mu, Gyon wula gyankpaa ba towe Gyiwu abi ye ba yege alibi kiwaa, ke ba nye lbwaare kekyugye. ²⁵ Sana mu nu Gyon ii biti o lwe mu kusun mu, nu o taase, 'Fen

nyi fee me i gye Omoligepu mu? N man gye me i gye Omoligepu mu, mee mu o bu me kamaa ee ba. N man dagaa fee n saɲe mu asibita gbaa.'

26 "Me tomaa ana Abraham anaana abi ye fane mu nu fan man gye Gyiwu abi nu fen sun lbwaare mu, ane su nu lbwaare sa kamolige asin mu. 27 Nu Gyerusalem abi ye bamu abulisa kpini ba man bu fee Yesu i gye Omoligepu mu. Yege bee nu mu asin mu lu lbwaare atowepu owule to mu kake futesa kumaa, amaa ba man nu kase. Ba bun mu kupwe nu i yege asin mu nu lbwaare atowepu mu ba wula towe yila mu i ba to. 28 Yege ba man taale wu mu alibi mu nu o waa nu o dagaa lewu, nu ba yege nu Obilisa Paleti mo mu. 29 Ba maa waa umu nu lbwaare atowepu ba wula kyuroo yila lu mu su lwe mu, ba kpiligaa mu lu oyu laasa mu su naa waa kakyan to. 30 Amaa lbwaare kyini mu lu lewu to ba nkpa to. 31 Nu nke gaalaagaa mu to mu, o lee mu n-yu kaapu bamu nu maa bamu ba daa bee nate lu Galile bee kpee Gyerusalem mu. Bamu i gye mu kuwu kyini kesintin agyipu bee sa Gyiwu abi.

32 "Nu an towe fale asin danbirasa mu nu lbwaare da mu kokolo su sa ane naana ana mu sa fane. 33 Kanin asin manja nu lbwaare yege nu i ba to sa ane, mu nu an gye bamu-bii ana mu, kpali fee lbwaare kyini Yesu lu lewu to su. Fee kanan mu nu ba kyuroo waa Dawidi olun nyosapu mu to ye,

'Ndaga n lee kaapu fee fu i gye mi-bii.'

34 Kikyini mu nu lbwaare kyini Yesu lu kelewu to mu, nu o mee ye o gyoo kakaaku ku mu, lbwaare towe umu asin gbaa ye,

'N biti n waa fane kusee sa fane ato kyirekyire fee kanan mu nu n da me kokolo su towe Dawidi mu'.

35 Nu Dawidi towe lbwaare ye, 'Fu mee yege ke fu Okyirekyirepu mu o gyoo nyita'.

36 "Asin numu man gye Dawidi asin, lu fee o nate lbwaare kebiti su, mu saɲa mu nu o kyina, nu o wu, nu ba pula mu naa tii mu naana ana su nu mu n-yu i gyoo. 37 Amaa Omu nu lbwaare kyini mu lu lewu to mu bire man gyoo.

38 "Kanan su me birisa ana Gyiwu abi, lu Yesu kitu to su nu an towe alibi kɪta kɛe asin an sa fane fale. 39 Nu oku man bu to o taale gyii lu Mosesi nbara mu kpini su, amaa okumaa mu nu o koolɛ Yesu gyii bire, ee biti o gyii lu. 40 Imu su fan ku su danbirasa ke asin mu nu lbwaare atowepu ba towe yila mu, i man ba fane su. Asin mu i gye ye,

41 'Fane ahin-sin wuya ana, ii biti i waa fane kɪyan fee kanan mu nu n biti n mo fane.

Lu fee fane saɲa numu to n biti n waa kutu ku nu oku kan ba towe gbaa, fan mee ye fan koolɛ mu gyii'."

42 Pooɔɔ maa Banabasi ba maa lu Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa to mu, nu asa mu ba towe bamu ye ba bila bwii ba kake futesa ake, ke ba ba towe bamu asin numu tii su. 43 Saɲa mu nu asa mu ba lu ogyanekpa nu ba yaase to mu, Gyiwu abi mu gaalaagaa, ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi, nu ba kyeege bamu nfeere ba Gyiwu abi kabwaare-sunkpa to mu, ba buu Pooɔɔ maa Banabasi. Nu ba waa asa mu olun to towe bamu ye ba kyina lbwaare kabwaala mu to.

44 Nu kake futesa pupwe mu maa fu mu, kade mu to asa kɪbaafun mu nu ba kpee mu i kyoo gaa nu ba naa gyanɛ ba nu abwaaresin.

45 Amaa Gyiwu abulisa ba maa wu asa damante ba maa nu Banabasi maa Pooɔɔ abwaaresin mu, ba nye bamu kayu basa yege bee towe nbusaa asin bee nyita asin mu nu bee towe mu.

46 Pooɔɔ maa Banabasi ba yile kɪnyɪn to towe bamu ye, "Fane Gyiwu abi nu i dagaa fee a maa gyankpaa towe abwaaresin sa poyi.

Amaa fan maa man koole umu gyii nu fan ku fane n-yu fee fan man dagaa sa nkpa kakpaa mu, an biti a taa asin mu naa sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi. ⁴⁷ Inumu nu Onyiripe lbwaare mu sa kono towe ye,

'N taa fane waa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu fitila.

Ke fan taa kamolige mu naa sa asa dulinyaa katun kumaa'.

⁴⁸ "Nu bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu ba maa nu fale mu, i waa bamu okon gaa, nu ba taa bunyaa sa lbwaare asin mu. Nu bamu nu lbwaare lee bamu fee ba ba nye nkpa kakpaa mu ba koole gyii."

⁴⁹ Imu su lbwaare asin mu i yelge kanun osowole mana su kpini. ⁵⁰ Nu Gyiwu abi ba fun waa akyu mu nu ba sile lbwaare nu ba su beeree, ye anyin mu nu ba gye Antiyoki kade mu to agyankpaapu. Nu bamu kpini ba kusu yle Pooli maa Banabasi su bee nyanla bamu, nu ba gya bamu lu kanun ofuli mana su. ⁵¹ Nu Pooli maa Banabasi ba krikpaa bamu ayaa ise, nu ba waa bamu ahee. Nu ba lu toto kpee Ikoniyum kade mu to. ⁵² Yesu abulapu mu nu ba bu Antiyoki toto mu kpini ba nye kensi-gyii gaa. Nu Kayaayu Kyirekyire mu bola bamu.

14

Pooli maa Banabasi ba waa asin kyinkyinsa Ikoniyum kade to

¹ Fee kanan mu nu Pooli maa Banabasi ba wola bee waa mu, ba kpee Ikoniyum Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa. Nu ba towe abwaaresin mu, nu i yege nu Gyiwu abi ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu gaalaagaa ba koole gyii. ² Amaa Gyiwu abi mu nu ba man koole asin mu gyii mu, ba fun waa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu, nyita bamu nfeere nu ba nye nfeere libi lu Pooli maa Banabasi su. ³ Pooli maa Banabasi ba gyii nke gberere toto. Ba yle kunyin to bee towe Onyiripe

mu kabwaala asin. Nu ngbaa mu yle bamu kamaa nu ba waa asin kyinkyinsa ye usinkaala. ⁴ Nu i yege nu kade mu to asa mu ba barige to ntun nnyo, aku ba buu Gyiwu abi nu aku moo ba buu Yesu asunpu mu.

⁵ Saŋa mana mu, bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu aku ye Gyiwu abi, taa tii bamu agyankpaapu su mu ba waa kono kulon fee ba tooro bamu ke ba tubu bamu abuu moo.

⁶ Amaa Pooli maa Banabasi ba maa bu bamu nfeere mu, nu ba sile kpee Lisitira ye Debe nde ye nde-bii mu nu i bu Likoniya osowole su kpini.

⁷ Toto nu ba kyaga su towe asin danbirasa mu.

Boobi ku nye alanfiya

⁸ Onyin ku te Lisitira toto nu ba kuoge mu ayaa ye abaa wusa wuya ana, nu o man nate kakaaku. ⁹ O te toto ee nu Pooli maa towe. Nu Pooli ku mu kyimm wu fee onyin mu su kikoole-gyii, nu o taale nye alanfiya. ¹⁰ Nu Pooli punte ye, "Kusu yle fo ayaa su." Toto nu onyin mu fugi yle mu ayaa su nu o piili o naa.

¹¹ Sakyoo mu maa wu kuto mu nu Pooli waa mu, ba kuusi Likoniya katowe to ye, "Ane idakpa mu ba biliŋi asa ba ane ase." ¹² Nu ba sa Banabasi kitu ye Sewu, nu ba sa Pooli gbaa kitu ye Hemesi lu fee mu i gye asin mu otowepu. ¹³ Nu odakpa Sewu oseepu obu yle kade mu ikaa su. Nu kumu oseepu taa unaa-nyin ye ntutule ba kade mu kewusunoo, lu fee maa sakyoo mu bee biti ba waa kolonoo sa Krisito asunpu mu.

¹⁴ Amaa ba maa nu kanun mu, ba kitaa bamu ato bunsu kyate sile loo sakyoo mu to, bee kuusi ye, ¹⁵ "Anyin, mune nu fen waa fale? Ane gbaa ane an gye asa nin fee fane fale. An su asin danbirasa mu an biya fane nin. An towe fane ye fan lee fane n-yu lu ato gyaga su, ke fan bwii ba lbwaare mu nu o te nkpa kakpaa to mu ase. Mu i tubu susu ye kase ye opu ye ato mu nu i bu umu kpini to mu. ¹⁶ Didaa mu, lbwaare lee mu

ansi yege nu dulinyaa to asa kpini ba nate waa bamu gbaa-gbaa bamu nkolo biti. ¹⁷ Amaa lbwaare waa adanbirasa kaapu asa fee maa bu to, fee maa sa bulayi nu ato duusa a waa sana kyekyee to. Nu ee sa fane agyito kikyoo nu ee yege fane ansi i gyii." ¹⁸ Halu ba maa towe unumu kamaa gbaa mu, i waa olon poyi nu ba taale gya sakyoo mu ye ba man waa kolonoo mu.

¹⁹ Tutoo mu Gyiwu abi mu nu ba lu Antiyoki ye Ikoniyum mu ba ba towe kyeege sakyoo mu nfeere. Nu ba tub Poohi abuu waa nfeere fee o wu nin, nu ba kpu mu lu kade mu to. ²⁰ Amaa sana mu nu akoolo-gyipu mu ba ba kyaaboo Poohi mu, o kusu nu o bwii kpee kade mu to. Imu lukaake mu Poohi maa Banabasi ba lu tutoo kpee Debe.

*Banabasi maa Poohi
kibwii kpee Antiyoki,
Siriya osuwule su*

²¹ Nu ba towe asin danbirasa mu Debe kade to, nu i yege asa kikyoo ba be buu Yesu. Nu ba bwii kpee Lisitira ye Ikoniyum nde ye Antiyoki mu nu ki bu Pisidiya osuwule su mu. ²² Ba towe waa Yesu abulapu mu, waa bamu olon to fee ba yile kikoolo-gyii to, nu o bula towe ye, poyi ke ba nye lbwaare kuwura-gyii mu to loo mu, i dagaa ba maa gyii awurufo. ²³ Krisito abi kubu kumaa to mu, ba lee abulisa sa bamu. Nu ba nmina konoo kole kabwaare kole taa bamu waa Onyiripe mu nu ba koolo mu gyii mu abaa to. ²⁴ Imu kamaa to mu, ba bola lu Pisidiya osuwule su taa ba fuv Panfiliya osuwule su. ²⁵ Nu ba towe asin danbirasa mu Pega kade to kyaga su kpee Ataliya kade to.

²⁶ Ba lu Ataliya bola nkyu su kpee Antiyoki mu nu ki bu Siriya. Antiyoki tutoo nu Krisito abi kubu mu ba wola kole kabwaare-kole taa bamu waa lbwaare kibaa to, fee o bwaala bamu ke ba taale waa kusun mu nu ba waa lowe fale.

²⁷ Sana mu nu ba fuv Antiyoki mu, ba tu Krisito abi kubu mu ba

sare katin kolon. Nu ba towe bamu kutoo mu nu lbwaare bola bamu su waa, ye kanan mu nu o bugi okpa sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi, nu ba koolo Yesu asin danbirasa mu gyii mu. ²⁸ Nu Poohi maa Banabasi ba kyina Yesu abulapu mu ase kyeeere.

15

*Krisito akoolo-gyipu ye
Mosesi nbara mu kibuu*

¹ Amaa asa aku ba lu Gyudeya ba Antiyoki, nu ba ba bee kaapu akoolo-gyipu mu ye, nu ba kan man tin bamu iduu fee kanan mu nu Mosesi nbara i kaapu mu, ba mee ye ba nye kamolige. ² Nu unumu i yege nu bute ye kamoo-re-gyii ki ba Poohi maa Banabasi ye asa mu nsana. Imu su ba lee Poohi maa Banabasi ye akoolo-gyipu mu aku fee ba kpee Gyerusalem naa wu Krisito asunpu ye abulisa lu kamoo-re-gyii mu su. ³ Nu Krisito abi kubu mu ba lee bamu okpa. Ba maa kpee mu ba bola lu Fonesiya ye Samariya. Yege bee towe bamu kanan mu nu bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu ba koolo Krisito gyii mu. Nu i waa akoolo-gyipu mu nu ba bu tutoo mu okon. ⁴ Sana mu nu ba fuv Gyerusalem mu, Krisito abi kubu ye Krisito asunpu ye kubu mu bamu abulisa mu ba waa bamu nsa-nsa. Nu Poohi maa Banabasi ba lee towe bamu kutoo kumaa mu nu lbwaare bola bamu su waa mu.

⁵ Amaa Farasii kubu mu to akoolo-gyipu mu aku ba kusu yile to ye, "I dagaa fee bamu nu ba man gye Gyiwu abi, nu ba koolo Krisito gyii mu, ba maa tije iduu fee kanan mu nu Mosesi nbara mu i kaapu to mu."

⁶ Kanun su Krisito asunpu mu ye abulisa mu ba gyanje ke ba taa unu nfeere. ⁷ Ba maa kyina asin mu su gyii abaa umoo-re kyeeere mu, Pita kusu yile towe bamu ye, "Me daa ana ye mi-supu ana, fan nyi fee nsu nku to mu, lbwaare maa lee me lu fane to ye n towe asin danbirasa mu sa bamu nu ba man

gye Gyiwu abi mu ba nu ke ba koolle gyii. ⁸ Nii lbwaare mu nu o nyi nyimisa kokolo to asin mu, waa nu i kaapu fee o koolle bamu, fee o maa sa bamu Kayaayu Kyirekyire fee kanan mu nu o sa ane gbaa ane mu. ⁹ Nii lbwaare man su nbarige to ye anaa bamu nsana to. Lu fee, lu bamu kikoolle-gyii su o lonjo bamu nkolo to. ¹⁰ Imu su mine i waa nu fen biti fan tui lbwaare to ku, nu fen taa usula budusa fen sula Yesu abupu mu nu ane ye ane naana ana gbaa an man taale sula? ¹¹ An koolle gyii fee, lu ane-Nyiripe Yesu kabwaala mu su nu lbwaare molige ane fee kanan mu nu bamu gbaa bamu ba nye mu.”

¹² Nii asa mu nu ba sare tuto mu kpini ba laato bee nu Banabasi ye Pooli ba maa towe usinkaala ye asin kyinkyinsa mu nu lbwaare bola bamu su waa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu to. ¹³ Ba maa towe lwe mu, Gyemisi kusu towe ye, “Me-daa ana ye mi-supu ana, fan nu me ase. ¹⁴ Simon Pita towe kanan mu nu lbwaare gyankpaa waa, nu o lee kaapu fee ee biti bamu nu ba man gye Gyiwu abi gbaa, nu o lee bamu to aku biliji mu lee. ¹⁵ Imu su asin numu ye lbwaare atowepu Asinkyan yilasa mu i waa kukulun.

¹⁶ Asin mu i gye fee lbwaare ye, ‘Inumu kamaa n biti n bwii ke n poyi Dawidi kikaara mu nu ki lu tiye mu.

N biti n lonjo-lonjo umu ato nyitasa mu ke n bwii kusaa kumu yile.

¹⁷ Ke asa mu nu ba san mu ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi, nu me, Jnyiripe lbwaare kitu ki gyan bamu su mu, ke ba ki biti me.

¹⁸ Me, Jnyiripe lbwaare mu nu n wola lee inumu kaapu lu koo didaa mu, i towe kanin.’

¹⁹ “Kanin su me asin mu nu n su n towe i gye fee, an man nyan bamu nu ba man gye Gyiwu abi nu ba kyeege ba lbwaare ase mu. ²⁰ Amaa i dagaa a maa kyurco owole naa

towe bamu ye, ba lee idakpa agyito kigyii ye kagyii abee kanyin-biti. Ke ba man gyii atobwaaya mu nu ba man tin bamu amu nu ba wu abee nkanan. ²¹ Nii koo didaa mu, ba wola bee kaapu Mosesi nbara mu nde kumaa to, nu bee kale umu Gyiwu abi kabwaare-kule igyanekpa kake futesa kumaa.”

Ɔwole naa sa akoolle-gyipu mu nu ba man gye Gyiwu abi mu

²² Tuto nu Krisito asunpu mu ye abulisa mu ye Krisito abi kubu mu kpini ba towe kyula ye, ba lee bamu to anyin aku, ke ba sun ba maa Pooli ye Banabasi ke ba kpee Antiyoki. Nu ba lee Gyudasi mu nu bee tu mu Basabasi ye Silasi. Bamu anyo ba gye Krisito abi agyankpaapu mu aku. ²³ Nii ba taa fale owole numu waa bamu abaa to. Nu ba kyurco owole mu fale.

“I gye ane Krisito asunpu ye abulisa ye Krisito abi mu kpini.

“An kyurco owole numu an sa fane mu nu fan man gye Gyiwu abi mu.

“Nii fan koolle Yesu gyii mu, nu fan bu Antiyoki ye Siriya ye Sisiliya mu kpini.

“Ane fane burisa ana an fwaala fane.

²⁴ “An nu fee ane to asa aku ba ba fane ase, ba su asin aku ba nyan fane, yege bee nyita fane nfeere. Yege an man sa bamu okpa fee ba waa kanin, nu an man nyi bamu su.

²⁵ Imu su ane kpini a towe kyula fee a lee asa aku ke ba maa ane kyemine ana Banabasi maa Pooli, an sun bamu ba fane ase. ²⁶ Bamu i gye asa mu nu ba taga apu lu Jnyiripe Yesu Krisito kitu to su.

²⁷ Kanin su an bula sun Gyudasi maa Silasi fane ase an tii su. Ke ba naa taa bamu konjo to towe asin mu nu an kyurco mu. ²⁸ Nii umu nu i buron sa ane ye Kayaayu Kyirekyire mu i gye fee, a mee biti fee a taa kasula budusa ku sula fane tii su, lu umu nu an biti an towe fane fale.

²⁹ Imu i gye ye fan lee fane n-yu lu agyito mu nu ba taa lonjo sa idakpa ye atobwaaya

nkalan ye atobwaaya mu nu ba man tun bamu amu nu ba wu mu, ke fan bila lee fane n-yu lu kagyu abee kanyun-bitu to. Ii bitu i waa odan sa fane fee fan maa lee fane n-yu lu unumu to.

“An kala fane.”

³⁰ Nu ba lee bamu, nu ba sun bamu okpa. Nu nbo mu ba maa naa fuu Antiyoki mu, ba tu Krisito abi mu sare, nu ba lee owule mu sa bamu. ³¹ Ba maa kale owule mu, katowe waa nkyeto asin mu, i yege nu bamu ansi i gyii. ³² Gyudasi maa Silasi mu nu ba gye lbwaare atowepu mu ba towe waa Krisito abi kubu mu olon to. ³³ Nu ba maa gyii nke nku bamu ase mu, ba lee bamu okpa kayu yuuli to. Nu ba bwii naa fuu bamu nu ba sun bamu mu ase. ³⁴ (Amaa Silasi waa mu nfeere fee o sii kyina tutu. Nu Gyudasi nkon bwii kpee Gyerusalem). ³⁵ Amaa Pooli maa Banabasi ba sii Antiyoki. Nu ba maa asa gaalaagaa bee towe bee kaapu Onyiripe asin mu.

Pooli maa Banabasi ba barige abaa

³⁶ Imu kamaa to mu, Pooli towe Banabasi ye, “Yege a bwii kpee naa bo Krisito abi mu nu ba bu nde-nde su mu, katun mu nu an wola towe Onyiripe asin mu. Ke a kpee naa wu kanan mu nu ba du.” ³⁷ Nu Banabasi ii bitu fee o taa Gyon mu nu bee tu ye Maki mu o tii bamu su. ³⁸ Amaa Pooli man kyula fee ba taa Maki buu bamu n-yu. Lu fee o lee mu n-yu lu bamu to sana mu nu ba bu Panfliya bee waa kusun mu, nu o lu bamu ase. ³⁹ Inumu i yege nu bute tiye Pooli maa Banabasi nsana, nu ba barige to. Nu Banabasi taa Maki buu mu n-yu bola nkyu su kpee Sipuru. ⁴⁰ Amaa Pooli bure taa Silasi tii mu n-yu su, nu Krisito abi mu ba kule Onyiripe fee o bwaala bamu, nu ba kyun. ⁴¹ Nu ba bola lu Siriya ye Silisiya nu ba waa Krisito abi kubu-kubu mu olon to.

16

Pooli maa Silasi ba taa Timoti tii bamu kanate su

¹ Nu Pooli maa Silasi ba ba Debe, nu ba lu tutu kpee Lisitira. Tutu maa nu ba wu Yesu obuupu ku mu nu bee tu mu ye Timoti. Nu mu-nyi gye Gyiwu obii mu nu o koolo Krisito gyii, amaa mu-se bure gye Giriki obii nun. ² Krisito akoolo-gyipu mu nu ba bu Lisitira ye Ikonyum mu, ba towe Timoti n-yu su asin danbirasa. ³ Imu su Pooli ii bitu fee o taa Timoti buu mu n-yu kpee okpa. Nu Gyiwu abi mu nu ba bu tutu mu su mu, o tun Timoti oduu, lu fee bamu kpini be nyi fee Timoti mu-se maa gye Giriki obii nun. ⁴ Ba maa naa nde su mu, bee kaapu bamu konosa mu nu Krisito asunpu mu ye abalisa mu nu ba bu Gyerusalem ba sa bamu fee asa kumaa o buu umu. ⁵ Imu su Krisito abi ba nye olon kikoole-gyii to, yege kake kumaa bee nye akyo bee tii su.

Pooli kileekaapu lu onyin ku maa tu mu lu Masedoniya ku su

⁶ Nu Pooli maa mu burisa ana ba bola Firigiya maa Galati ifuli su kyun, lu fee Kayaayu Kyirekyire mu man sa bamu okpa fee ba towe abwaaresin Asiya osuwule su. ⁷ Sana mu nu ba fuu Misiya ngyane mu, ba kpan bamu n-yu fee ba faa loo Bitiniya, amaa Yesu Kayaayu mu man sa bamu okpa. ⁸ Imu su ba lu Misiya kpee Trowa kade to. ⁹ Imu kagyanbwe mu, Pooli nye ansi su kileekaapu. O wu Masedoniya onyin ku maa yile ee kule mu ye, “Faa ba Masedoniya, ba kye ane to.” ¹⁰ Sana mu nu Pooli wu ansi su kileekaapu mu, opula mana to nu an kula ane n-yu an bitu a kpee Masedoniya. Lu fee an koolo kyula fee Onyiripe lbwaare i tu ane ye a naa towe asin danbirasa mu sa bamu.

Lidiya i koolo Onyiripe gyii Filipi kade to

¹¹ An lu Trowa kyina nkyu su yii su kpee Samotiri. Imu lukaake mu, nu an fu Neyapoli. ¹² Nu an lu tuto kyaga su nate kpee Filipi mu nu ki gye Masedoniya kabaafon ku kade lala, nu tuto bu Roma abi kase. An gyii tuto nke nku.

¹³ Nu kake futesa ake mu an lu kade mu to kpee olukaa. An waa nfeere fee an biti an wu kabwaare-kule opula. A maa wu kuku mu, an kyina piili an towe an sa akyyu mu nu ba ba gyanje tuto mu. ¹⁴ Akyyu mu nu bee nu asin mu bee tu bamu to oku ye Lidiya, nu o gye ataa kiriman-kyu ofepu nu o lu Tatira kade lala to nu o sile lbwaare. Nu Onyiripe mu bugi mu kokolo to, nu o koolo Pooli asin mu gyii. ¹⁵ Saŋa mu nu an gyee maa mu kikaara su abi kpini lbwaare kekyugyee mu, o tu ane ba mu aye. Nu o towe ane ye, "Nu fan ku me fee n koolo Onyiripe mu gyii bire, fan ba kyina me kikaara su." Nu o dan mata su halu an kyula naa kyina mu ase.

Ba tii Pooli maa Silasi obu

¹⁶ Kakaaku an maa kpee kabwaare-kule opula mu, an gyanja kinye kibite mu nu o su kabwu libi. Nu ee kpali ee wu asin mu nu ii biti i ba, yege ee nye afulee gaa ee sa mu wuya ana. ¹⁷ Nu kebii kyusa-bi numu buu anaa Pooli, yege ee kuusi ee towe ye, "Asa anumu ba gye lbwaare lala mu nu o bu susu mu ayaafole. Nu bee towe fane okpa mu nu fen biti fan bola su nye kamolige." ¹⁸ O maa su ee towe asin numu kake kumaa. Amaa kamaa to mu kibite mu asin mu i fii Pooli, nu o biliji towe kabwu libi mu ye, "N towe fu ye, lu Yesu Krisito kitu to su mu, lu mu to." Nu opula to nu kabwu libi mu lu mu to.

¹⁹ Amaa saŋa mu nu kebii kyusa-bi mu wuya ana, ba wu fee ba man bila ba su tamaa mu nu ba nye afulee lu mu su mu, imu su ba kitaa Pooli maa Silasi nu ba bite bamu kpee asin ogyikpa alonpu mu ansi to. ²⁰ Nu ba taa bamu ba asin

agyipu abalisa ase nu ba towe ye, "Anyin anumu ba gye Gyiwu abi nun nu bee biti ba boyi ane kade, ²¹ yege bee kaapu ane ato pupwe mu nu i man dagaa ane Roma abi fee a buu abee a waa."

²² Nu sakyu mu nyanje to ba tii Pooli maa Silasi waa to, nu asin agyipu mu ba sa okpa fee ba bugi bamu ikaale mu ke ba tije bamu. ²³ Saŋa mu nu ba tije bamu lwe mu, ba taa bamu naa tii obu. Nu ba sa omu nu ee kun obu mu su kono ye, o ku bamu su danbirasa. ²⁴ Ba maa sa mu kono lwe mu, o taa bamu naa tii nsana to obu mu to, taa agbeeleebi nmina bamu ayaa kyaga kigbilin.

Obu okunpu mu koolo

Onyiripe gyii

²⁵ Amaa kiyiridi nsana mu, Pooli maa Silasi bee kule kabwaare-kule yege bee bu dun bee yin lbwaare, yege bamu nu ba tii obu mu gbaa bee nu bamu ase. ²⁶ Nu opula maŋa to nu kase ki gyingyen nu obu mu gyingyen naa lu halu kumu kase. Nu saŋa maŋa to obu mu iponu i tigi nu agbeeleebi mu nu ba taa nmina bamu okumaa mu i saŋe. ²⁷ Saŋa mu nu obu tiipu okunpu kyini wu fee iponu mu i tigi mu o bite deebi lee nu ee biti fee o moko mu n-yu, o nyi fee obu atiipu mu ba lu sile nun. ²⁸ Amaa Pooli punte mu su ye, "Man waa fu n-yu sehn, ane kpini a bu to."

²⁹ Nu okunpu mu biti fitila, sile taa kufuu ye kikyikya ba tiye Pooli maa Silasi ayaa to. ³⁰ Nu o lee bamu ba kewu taase bamu ye, "Anyin, mine i dagaa n waa ke n nye kamolige?"

³¹ Nu ba lee kono ye, "Koolo Onyiripe Yesu gyii ke faa fu kikaara su abi fan nye kamolige." ³² Nu ba towe Onyiripe mu asin sa mu ye bamu nu ba bu mu kikaara su kpini. ³³ Kanin kagyanbwe saŋa maŋa to nu okunpu mu taa Pooli maa Silasi lu naa nyee bamu do. Nu kanin opula maŋa to nu ba gyee maa mu kikaara su abi kpini

Ibwaare kekyugyee. ³⁴ Tuto nu obu atiipu okunpu mu taa bamu kpee mu kikaara su naa dɔɔa agyito sa bamu. Nu maa mu kikaara su abi kpini ansi i gyii lu ba maa koolɔ Ibwaare gyii mu su.

Ba yege Pɔɔli maa Silasi lu obu tiisa mu to

³⁵ Amaa i maa ba nmanɛ to mu, asin agyipu mu ba sun Apurusi ye ba naa towe okunpu mu ye, "O tigi anyin mu ke ba nate." ³⁶ Nu okunpu mu towe Pɔɔli ye, "Asin agyipu mu ba sa konɔ ye, n tigi faa Silasi. Imu su fen taale nate kayi yuuli to."

³⁷ Amaa nu Pɔɔli towe Apurusi mu ye, "Ba kita aɛ ba man gyii aɛ asin nu ba dayi aɛ sakyɔ to, yege an gye Roma abi nu ba kita aɛ tii. Nu bee biti ba lɛ aɛ lu nfi asiri to? Ayee! Kanin su yege bamu gbaa-gbaa bamu ba ba lɛ aɛ."

³⁸ Nu Apurusi mu ba kpee naa towe asin agyipu mu. Nu ba maa nu fɛ Pɔɔli maa Silasi ba gye Roma abi mu, kufuu ki kita bamu. ³⁹ Imu su asin agyipu mu ba ba kita bamu ayaa to. Nu ba lɛ bamu lu obu tiisa mu to, kole bamu ye ba lu kade mu to. ⁴⁰ Nu Pɔɔli maa Silasi ba maa lu obu tiisa mu to mu, ba kpee Lidiya kikaara su. Tuto nu ba naa tu Krisito abi mu, nu ba towe waa bamu. Nu ba lu tuto kyɔn.

17

Pɔɔli towe abwaaresin Tesalonika

¹ Sana mu nu Pɔɔli maa Silasi ba bɔla lu Amfipolisi ye Apoloniya nde to mu, ba naa fuɔ Tesalonika kade to, katun mu nu Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa bu mu. ² Fɛe kanan mu nu o wɔla ɛɛ waa mu, Pɔɔli kpee ogyanekpa mu to. Nu o towe abwaaresin sa bamu nke fuɔtesa ake kanin lu isa. ³ Pɔɔli lɛ kaapu to fɛɛ, "I dagaa fɛɛ Omu nu Ibwaare Wɔla lɛɛ mu o gyii awɔrɔfɔ, ke o wu ke o bila kyinji." Nu o towe bamu ye, "Yesu mu nu n towe fane mu asin fale i gye Omu nu

Ibwaare Wɔla lɛɛ mu." ⁴ Gyiwu abi mu aku ye Giriki abi mu nu ba sɛ Ibwaare mu, ye akyi mu nu ba su beere kade mu to mu kpini ba koolɔ Pɔɔli asin mu kyula ye i gye kesintin nu ba buu bamu.

⁵ Amaa Gyiwu abi mu nu ba san mu ba nye kayi basa. Nu ba kpee kɔgya to naa biti asa gyaga. Nu ba be tii bamu n-yi su, nu ba piili bee waa ilawo kade mu to. Nu ba kpala kpee Yasin aye ba naa biti Pɔɔli maa Silasi, ke ba kita bamu ba sakyɔ mu to. ⁶ Amaa ba maa man wu bamu mu, ba kita Yasin maa Yesu akoolɔ-gyipu aku biya bamu kade mu abilisa ansi to. Nu ba kuusi ye, "Ba numu i gye bamu nu ba bilinɔa dulinyaa bee bun mu, ba ba nfi." ⁷ Nu Yasin koolɔ bamu waa mu kikaara su. Bamu kpini ba foyi Owura lala Kasaro konɔsa nbara, nu ba towe ye Owura pupwe ku bu to nu bee ti mu ye Yesu." ⁸ Sakyɔ mu ye kade abilisa mu ba maa nu fale asin mu, i toɔɔɔo bamu gaa. ⁹ Nu ba yege Yasin maa mu tomaa ana ba ka afulee mu nu i dagaa, nu ba yege bamu.

Ba kpiya Pɔɔli maa Silasi Bereya kade to

¹⁰ Kanin kake manɔa kagyanbwe, nu Yesu akoolɔ-gyipu ba sun Pɔɔli maa Silasi kpee Bereya kade to. Ba maa fuɔ tuto mu ba kpee Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa. ¹¹ Asa mu nu ba bu Bereya mu nfeere i de kase i kyɔ bamu nu ba bu Tesalonika. Lu fɛɛ ba taa bamu nkolo kpini koolɔ asin mu yege bee bila bee ku Ibwaare Asinkyan yilasa mu to, kake kumaa bee ku ye kutɔ mu nu Pɔɔli towe mu i bu to kanin. ¹² Kanin su Gyiwu abi damante ye Giriki akyi mu nu ba su beere ye anyin gaalaagaa ba koolɔ asin mu gyii.

¹³ Sana mu nu Gyiwu abi mu nu ba bu Tesalonika ba nu ye Pɔɔli bu Bereya ɛɛ towe abwaaresin mu, ba ba tuto, bee fun bee waa asa mu. ¹⁴ Nu Yesu akoolɔ-gyipu mu ba waa

bilen taa Pɔɔli kpee kebunɔ, amaa Silasi maa Timoti ba sii Bereya kade tɔ. ¹⁵ Nii anyin mu nii ba sun Pɔɔli ɔkpa mu, ba sun mu ɔkpa kpee Antensi. Nii Pɔɔli kala bamu fee Silasi maa Timoti ba waa bilen ba tu mu Antensi.

*Pɔɔli tɔwe abwaaresin
Antensi ye Aropago*

¹⁶ Saɲa mu nii Pɔɔli gyoo Silasi maa Timoti Antensi mu, maa wu fee idakpa i bɔla kade mu tɔ mu, nii i tɔɔɔɔ mu gaa. ¹⁷ Imu su saɲa kumaa mu nii o kpee Gyiwu abi kabwaare-kule ɔgyanekpa mu, maa Gyiwu abi ye Giriki abi mu nii ba sile Ibwaare mu bee gyii abwaaresin mu umɔɔɔɔ. Kanin su nii ee kpee kɪgya tɔ kake kumaa yege maa asa bee gyii umɔɔɔɔ. ¹⁸ Nii Epikuriyan iwule anyipu kubu ye Sitoki iwule anyipu kubu bee pili bee gyii Pɔɔli umɔɔɔɔ. Mu katowe mu tɔ mu, Pɔɔli i tɔwe asin danbirasa lu Yesu maa mu kiwu kyinji asin. Nii bamu aku ba taase ye, "Mɪne nii nyimisa gyaga numu ii biti ɔ kaapu?" Nii aku ba lee konɔ ye, "I du fee ee kaapu aku idakpa asin nɪn." ¹⁹ Nii ba kitaa Pɔɔli taa mu kpee Aropago ɔgyanekpa abulisa ansi tɔ. Nii ba taase mu ye, "Fu taale tɔwe ane kikaapu pupwe mu nii fu biya mu? ²⁰ Asin mu nii fu su fu biya ane mu i gye ane asu tɔ asin pupwe. Imu su ba kaapu ane umu kase." ²¹ Antensi abi ye afɔ mu nii ba bu kade mu tɔ mu gaalaagaa ba mee waa sehn tii asin pupwe mu kunu su ye umu katowe su.

²² Imu su nii Pɔɔli kusu yile Aropago ngyanɛ mu tɔ, tɔwe ye, "Antensi anyin, n wu fee ɔkpa kumaa su mu, kutɔ kumaa mu nii fen sun mu, fen su kensi payi fen sun mu. ²³ Lu fee n maa naa kade mu tɔ mu, n wu ato mu nii fen muɲa fen sun. Nii n wu saraga kaswu mu nii be kyurɔɔ kumu su ye, IBWAARI MU NII AN MAN NYI MU MU LEE. Imu su ɔmu nii fen sun, nii fen mee nyi mu mu, mu asin nii n biti n tɔwe fane.

²⁴ "Ibwaare mu nii ɔ tɔb dulinyaa ye kutɔ kumaa mu nii ki bu kumu tɔ mu, mu i gye susu ye kase ɔnyiripe. ɔ mee kyina kutɔ mu nii ba taa abaa pɔyi mu tɔ. ²⁵ Kutɔ ku ki man bu tɔ nii Ibwaare mee taale waa, nii i dagaa fee nyimisa ɔ waa sa mu. Lu fee mu i sa nyimisa nkpa ye ɔ fute ye kutɔ kumaa numu. ²⁶ ɔ tɔb nyimisa kulɔn nii ɔ bɔla mu su nii ɔ tɔb ndendemande kpini, nii ɔ yege nii ba kyina dulinyaa isuwule mu su kpini. Ibwaare wɔla nmina yila opula mu nii asa ba kyina ye umu saɲa. ²⁷ ɔnyiripe Ibwaare waa unumu nɪn, lu fee ee biti fee asa ba ki biti mu ke ba wu mu. Amaa yege ɔ man bu kata ye ane tɔ ɔku. ²⁸ Nii mu su nii an su nkpa, nii an taale an naa yege an bu tɔ fale, fee kanan mu nii fane ɔlɔn-burɔ ku tɔwe ye, 'Ane gbaa ane an gye mu-bii ana nɪn'.

²⁹ "Nii i gye kesintin fee ane i gye Ibwaare mu-bii ana bire mu, an man kan fe nfere fee Ibwaare keduli du fee suwa abee gbiti abee kubuu nii nyimisa taale taa mu kanyaasin ye adawu pɔyi mu fee ɔdakpa. ³⁰ Didaa mu Ibwaare man taa asa kimennyi waa sehn, amaa nbunbu ɔ sa asa kpini konɔsa katɪn kumaa mu nii ba bu fee ba yege alibi kiwaa. ³¹ Lu fee ɔ lee kake yila mu nii ee biti ɔ bɔla ɔnyin mu nii ɔ wɔla lee mu ke ɔ tale ɔkumaa numu kesintin ɔkpa su. O kyinji kanin nyimisa maɲa lu lewu tɔ, waa kanin kaapu sa asa kpini ye unumu ii biti i waa."

³² Ba maa nii Pɔɔli ase lu kelewu kyinji asin mu, aku ba waa mu ahin-sɪn, nii aku mɔɔ ba tɔwe mu ye, "An biti fee fu bwii tɔwe ane kanin asin numu." ³³ Nii Pɔɔli lu ɔgyanekpa mu. ³⁴ Nii anyin aku ba buu mu nii ba kɔɔle Yesu gyii. Bamu aku atu i gye Diyonisi mu nii ɔ gye Aropago kubu mu tɔ ɔku, ye ɔkyu mu nii bee ti mu ye Damarisi, ye asa mu aku.

18

Pɔɔli kpee Korinto kade tɔ

1 Inimbu kamaa mu Pɔɔli lu An-tensi kpee Korinto kade to. 2 Tutu nu o naa tu Gyiwu obii ku mu nu bee tu mu ye Akwila, nu ba kuvge mu Pontu kade to, maa mu-ka Prisila. Ba lu Itali ba Korinto i man pu kyereee. Lu fee Owura lala Kiladiyo maa gya Gyiwu abi kpini lu Roma kade to mu su. Nu Pɔɔli kpee o naa ku bamu. 3 Lu fee maa bamu kpini ba gye tantu awaapu su mu, o kyina bamu ase nu maa bamu ba buga waa kusun. 4 Kake futeesa kumaa numu, Pɔɔli ii kpee Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa, ee towe asin danbirasa mu ee sa Gyiwu abi ye Giriki abi kanan mu nu ba koolo gyii.

5 Saɗa mu nu Silasi maa Timoti ba lu Masedoniya ba mu ase Korinto mu, Pɔɔli nye saɗa sa abwaaresin kitowe, yege ee lee asin mu kesintin ee kaapu to ee sa Gyiwu abi mu ye Yesu i gye Omu nu lbwaare wula lee mu. 6 Amaa Gyiwu abi ba maa kina asin mu, nu ba saale mu. Nu o fwu mu abaa ye mu ayaa nu o ye, "Fane lewu i bwii fane gbaa-gbaa fane amu su. Mee me bire i man gye me asin. Lu ndaga i su ii kpee mu, n biti n kpee bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu ase." 7 Imu su Pɔɔli lu Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa mu, nu o kpee onyin mu nu bee tu mu ye Titusi Gyusitu mu ase. O man gye Gyiwu obii, amaa ee sun lbwaare, nu mu kikaara ki man bu kata ye ogyanekpa mu. 8 Kirisipu mu nu o gye ogyanekpa obilisa mu ye mu kikaara su abi kpini ba koolo Onyiripe Yesu gyii. Nu Korinto abi gaalaagaa mu nu ba nu abwaaresin mu ba koolo gyii, nu ba gyee bamu lbwaare kekyugyee.

9 Kakaaku kagyanbwe nu Pɔɔli nye ansi su kileekaapu, nu Onyiripe towe mu ye, "Man waa kufuu, man laato, kyaga su towe. 10 N tii fu su, nu oku mee taale mata fu abee o waa fu kuto ku. Lu fee kade kinumu to asa gaalaagaa ba gye me lee." 11 Imu su Pɔɔli kyina tutu kesu kulon

ye kidiyee, ee kaapu abwaaresin ee sa bamu.

12 Saɗa mu nu Galiyo gye Akiya kade okusupu mu, Gyiwu abi aku ba buga kusu naa tii Pɔɔli, taa mu kpee asin ogyikpa. 13 Nu ba pwu mu fee, "Onyin numu u kaapu asa Kabwaare-sun ku mu nu imaa ane nbara mu i man gye kukulun."

14 Saɗa mu nu Pɔɔli piili ye o towe mu, kade okusupu Galiyo towe Gyiwu abi mu nu bee pwu Pɔɔli mu ye, "I daa i gye alibi aku abee kuto mu nu ki man de okpa nin, naafoo n daa nu fane ase. 15 Amaa i maa gye ntowe kitaase ye atu ye fane Gyiwu abi nbara fale bire, fane gbaa-gbaa fan naa gyii asin mu. Man gye me i gye kanin asin numu otalepu."

16 Nu o gya bamu lu asin ogyikpa mu. 17 Nu ba kita Sotene mu nu o gye Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa obilisa mu, dayi mu asin ogyikpa okusupu Galiyo mu ansi to. Amaa o man towe sehn.

Pɔɔli naa o naa lu Korinto naa fu Antiyoki

18 Nu Pɔɔli kyina akoolo-gyipu mu nu ba bu Korinto mu ase nke nku, nu o lu bamu ase kpee Siriya. Maa lu tutu ee kpee mu, Prisila maa Akwila ba buu mu kpee. Poyi ke ba faa mu, Pɔɔli siye mu inyini Kenkera kade to, fee kanan mu nu o bo ntan mu. 19 Ba maa fu Efeso mu, Pɔɔli yege Prisila maa Akwila, nu o kpee Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa, ke maa Gyiwu abi ba naa gyii Yesu asin mu imore. 20 Ba maa kule mu ye o kyina bamu ase nke nnyo ku mu, nu o kina. 21 Amaa maa kpee mu, o da mu kokolo su towe ye, "Nu lbwaare kan kyula, n biti n bwii ba." Nu o lu Efeso bola nkyu su kyun.

22 Saɗa mu nu Pɔɔli naa dan Kasariya mu, o naa fwaala Krisito abi kubu mu nu ki bu Gyerusalem mu. Nu o kyaga su kpee Antiyoki. 23 Pɔɔli maa gyii nke nku Antiyoki mu, o lu tutu o naa ee bo akoolo-gyipu mu su, nu o kpee

Galati ye Firigiya yege ee towe ee waa bamu olon to.

*Apolosi kpee Efeso ye
Korinto naa towe
abwaaresin*

²⁴ Saŋa maa mu, Gyiwu onyin mu nu bee tu mu ye Apolosi nu ba kuge mu Alekisaanda kade to mu ba Efeso. O gye onyin mu nu o su kinyi katowe to, nu o nyi lbwaare Asinkyan yilasa mu danbirasa. ²⁵ Ba kaapu mu Onyiripe okpa mu, nu o yile kinyin to ee towe yege ee kaapu lu Yesu su kyekyee su. Amaa Gyon kekyu gye nkun nu o nyi. ²⁶ Prisila maa Akwila ba maa nu Apolosi maa towe Yesu asin Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa ye kinyin to mu, ba tu mu kpee bamu kikapara su, nu ba naa lee lbwaare okpa mu kaapu mu kyekyee su tii su.

²⁷ Saŋa mu nu Apolosi waa mu nfeere fee ee biti o kpee Akiya mu, akoolle-gyipu mu nu ba bu Efeso mu ba waa mu olon to. Nu ba kyurɔɔ ɔwule naa sa akoolle-gyipu mu nu ba bu Akiya mu ye ba koolle mu. Mu kikke toto mu, i kye bamu nu lu lbwaare kabwaala mu su nu ba koolle gyii mu to. ²⁸ Nu Apolosi yile kinyin to gyii biri Gyiwu abi mu sakyɔ to. O taa lbwaare Asinkyan yilasa mu kaapu bamu fee Yesu i gye Omu nu lbwaare wola lee mu.

19

Pooli abwaaresin katowe Efeso

¹ Saŋa mu nu Apolosi bu Korinto mu, Pooli taa kase su halu o ba fuu Efeso. Toto nu o naa wu akoolle-gyipu aku. ² Nu o taase bamu ye, "Fan maa koolle gyii mu, fan nye Kayaayu Kyirekyire mu?" Nu ba ye, "Ayee, an man puta nu gbaa ye Kayaayu Kyirekyire ku bu to."

³ Imu su Pooli bila taase bamu ye, "Kanin bire, lbwaare kekyugyee momo nu fan nye?" Nu ba lee kono ye, "Gyon kekyugyee mu nu an nye."

⁴ Nu Pooli towe bamu ye, "Gyon kekyugyee ki gye nfeere kikyeege lu

alibi to ba lbwaare ase nun. Kanin su Gyon towe asa ye, ba koolle omu nu o bu mu kamaa to ee ba mu gyii, mu i gye Yesu." ⁵ Ba maa nu kanin mu, Pooli gye bamu lbwaare kekyugyee lu Onyiripe Yesu kitu to. ⁶ Pooli maa taa mu abaa gyaga bamu su mu, Kayaayu Kyirekyire ki ba bola bamu to. Nu ba towe ntowe pupwe, nu lbwaare bola bamu su towe asin. ⁷ Asa mu ba gye anyin kudu-anyo nun.

⁸ lbwaayi isa mu to mu, Pooli i kpee Gyiwu abi kabwaare-kule ogyanekpa, o yile kinyin to ee towe bamu ke ba koolle lbwaare kuwura-gyii mu asin gyii. ⁹ Amaa aku ba waa nkolo osu kina, ba man koolle Yesu asin mu gyii. Nu ba towe asin libi yii Onyiripe Okpa mu sakyɔ mana to. Nu Pooli lu ogyanekpa mu, nu o taa akoolle-gyipu mu buu mu n-yu. Kake kumaa numu maa akoolle-gyipu mu bee kpee Tiranu okaapokpa nu ee kaapu bamu. ¹⁰ O kaapu kanin nsu nnyo nu i yege nu Gyiwu abi ye Giriki abi mu nu ba bu Asiya ɔswule su kpini ba nu Onyiripe Yesu asin mu. ¹¹ Nu lbwaare bola Pooli su waa asin kyinkyinsa gaa. ¹² Nu i yege nu asa ba taa ato fee boridiba-bi ye ntaa-bi mu nu i wola mata Pooli n-yu mu, ba taa naa mata alopu nu ba nye alanfiya, nu nbwu libi moɔ nun, ke ba lu. ¹³ Gyiwu abi aku mu nu ba naa bee gya nbwu libi mu, ba waa kɔkolo osu taa Onyiripe Yesu kitu fee ba taale gya nbwu libi lu okumaa mu nu o su mu to. Nu bee towe nbwu libi ye, "Lu Yesu kitu mu nu Pooli towe mu asin mu su mu, n sa fane kono ye fan lu." ¹⁴ I gye Gyiwu oseepu bilisa ase mu nu bee tu mu ye Sikefa mu-bii anaa anyinsa asuno i waa kanin mu.

¹⁵ Kakaaku ba maa kpee ba naa waa kanin mu, nu kabwu libi mu lee kono ye, "N nyi Yesu, nu n bila n nyi Pooli, amaa animu ana i gye fane?" ¹⁶ Nu onyin mu nu kabwu libi mu bu mu to mu, tye bamu su, taale bamu kpini. Nu o dayi bamu

larige, nu ba taa kubolonkpan sile lu kukpaara mu sv. ¹⁷ Gyiwu abi ye Giriki abi mu nu ba bu Efeso mu, ba maa nu kutu mu nu ki waa mu, i kita a bamu kufuu. Nu ba taa beere taa sa Onyiripe Yesu kitu mu. ¹⁸ Nu asa damante mu nu ba koolu Yesu gyii mu, ba lee bamu nno to alibi mu nu ba waa towe sakyu to. ¹⁹ Bamu adamante mu nu ba gye Sitaane adangana awaapu mu, ba taa bamu iwule mu nu i kaapu bamu afasin mu, ba buga to nu ba tuwa umu sakyu mu to. Ba maa waa iwule mu kpini afulee konu mu, i waa fee nderebi ngbin adunuu. ²⁰ Kanin su Onyiripe Yesu asin mu i yile nu i nye olon.

Olanba lala tiye Efeso sv

²¹ Inumu kpini kamaa mu, Pooli waa nfeere fee ee bitu o bola lu Masedoniya ye Akiya ke o kpee Gyerusalem. Nu o towe ye, "Nu n kan kpee tutu kamaa mu, i dagaa maa bo Roma gbaa sv." ²² Nu o sun mu akyetapu Timoti maa Erasitu kpee Masedoniya. Nu mee mu sii Asiya osuwule sv gberere.

²³ Kanin sana mana to mu, lu fee Onyiripe Okpa mu sv mu, tooro damante tiye Efeso kade to. ²⁴ Gbiti onalagepu ku bu Efeso tutu nu bee tu mu ye Demetirisu. O sv gbiti ee bile ibu-pipi fee odakpa kyusa Atemisi obu. Nu mu ye abuu mu kpini ba sv kusun mu nu bee nye kumu afulee. ²⁵ Nu Demetirisu tu abuu mu kpini ye bamu nu i maa bamu kusun ki gye kukulun mu gyan. Nu o towe bamu ye, "Me tooma ana fen nyi fee an nye ane kigyii an lu kusun numu sv. ²⁶ Ye fane gbaa-gbaa fan wu nu fan nu, fee Pooli numu naa ee nyita asa damante nfeere. Nu i man gye Efeso nfu nkun, amaa Asiya osuwule sv kpini. Nu o naa ee towe ye, 'Anyiripe mu nu ba taa abaa poyi mu, man gye Onyiripe gbaa kpini-kpini.' ²⁷ Man gye ane kusun wule nkun ii bitu i nyita. Amaa ane odakpa kyusa obu ye mu kitu

Atemisi mu, ee bitu o wu. Nu asa mu nu ba bu Asiya osuwule ye dulinyaa to kpini, mu nu ba sv beere bee sa odakpa lala numu mu, ii bitu i bilini kyan."

²⁸ Ba maa nu fale mu, i nye bamu agbu. Nu ba piili bee kuusi ye, "Ane Efeso abi, ane odakpa Atemisi mu, i gye odakpa lala!" ²⁹ Opula to nu kade mu to kyanje olanba. Nu asa mu ba naa kita Gayusi maa Arisitako mu nu ba gye Masedoniya abi, nu bee buu Pooli mu. Nu ba buga bamu kpee asa ogyanekpa. ³⁰ Nu Pooli daa ee bitu fee o kpee sakyu mu to, amaa akoolu-gyipu mu ba man sa mu okpa. ³¹ Nu Pooli mu kyemine ana gbaa mu nu ba gye Asiya abulisa aku ba sa konu kule mu fee o man waa ke o kpee sakyu mu to.

³² Nu sakyu mu be mee nu abaa kase. Aku bee kuusi ye fale, nu banumu mo ba ye bamu lee ndee. Nu aku mo ba bu tutu yege ba man nyi kutu mu nu kii kpee sv tutu. ³³ Nu Gyiwu abi mu ba nin Alekisaanda kyuje kubu mu ansi to o yile bamu ayaa to towe sa bamu. Nu o nyee bamu kubaa ye ba laato ke o lee asa mu konu sa bamu. ³⁴ Amaa asa mu ba maa bu fee Alekisaanda gye Gyiwu obii mu, ba kuusi kyereere fee kerefi anyu bee towe ye, "Ane Efeso abi, ane odakpa Atemisi mu, i gye odakpa lala!"

³⁵ Nu kade mu to owule kyanpu yege nu sakyu mu yege olanba mu. Nu o ye, "Efeso abi, okumaa numu nyi fee ane odakpa lala Atemisi, ye umu kubuu mu nu ki lu sasu ba tiye mu, umu kumu i gye Efeso kade numu. ³⁶ Imu sv inumu i man sv kamore-gyii, fan laato ke fan man kpala. ³⁷ Asa mu nu fan biya nfu fale, ba man yuuri odakpa kutu kuku, nu ba man towe da ane odakpa kyusa mu sv. ³⁸ Imu sv nu Demetirisu maa mu tooma ana be nyi fee ba sv asin aku ba pwi bamu bire, an sv kake mu nu an gyii asin kibane abulisa ansi to. Kanin sv bee taale ba pwi bamu asin ogyikpa

tuto. ³⁹ Nii fan san fan su asin aku mu, kanin bire fan naa gyii fane asin ogyikpa fee kanan mu nu nbara mu i kaapu mu. ⁴⁰ Nii an man bu mu, an biti an nye ndaga olanba numu kipwu. Lu fee nu ba naa taase ane umu asin mu, an man su asin aku nu an taale taa kaapu to lu kutu mu su nu olanba mu waa.” ⁴¹ Nii kade mu to owule kyanpu mu maa towe unumu lwe mu, nu o yege sakyu mu yaase to.

20

Pooli kpee Masedoniya ye Giriki usuwle su

¹ Olanba mu kamaa mu, Pooli sun tu Krisito akole-gyipu mu, nu o towe waa bamu, kala bamu, nu o lu tuto kpee Masedoniya. ² O nate tuto kyaaboo, ee towe abwaaresin yege ee towe ee waa asa, nu o lu tuto kpee Akiya osuwle su. ³ Nii o kyina tuto ibwaayi isa. Amaa sana mu nu o waa mu nfeere fee ee biti o kpee Siriya osuwle su, nu o bu fee Gyiwu abi ba nmina asin lu mu su. Imu su o kyeege mu nfeere bwii kamaa naa bola lu Masedoniya. ⁴ Asa mu nu ba buu mu kpee i gye Piru mu nu o lu Bereya mu-bii-nyinsa Sofata, maa Arisitako maa Sekundu mu nu ba lu Tesalonika, ye Gayusi mu nu o lu Debe, ye Timoti, taa tii Tikiku maa Tirofimu mu nu ba lu Asiya osuwle su mu. ⁵ Asa anumu i gyankpaa naa gyoo ane Trowa kade to. ⁶ Amaa Kesu konu kolonu mu nu i bodobodo mu nu ki man su kife tinsa kamaa to mu, an bola nkyu su lu Filipi. Lu nke nnuu kamaa mu, an naa tu bamu Trowa. Nii an gyii nke nsuno tuto.

Pooli kyini Yutiku ba nkpa to

⁷ Nke nsuno to kake gyankpaasa mu, an ba gyanje ke an gyii Onyiripe agyito mu. Pooli maa biti fee lukaake o lu Krisito abi kubu mu ase su mu, o kyaga su towe abwaaresin mu naa fvu halu kiyiridi nsana. ⁸ Ifitila i kyu abansuru obu mu nu

an gyanje kumu to mu. ⁹ Nii kyaafole ku bu tuto nu bee tu mu ye Yutiku. O te nfansire su ee nu asin mu yege ee gyoose. Kpalu fee Pooli maa towe kyeeere su mu, o taa de nsure nu o lu abansuru mu nu ki gyan su kisasapu mu su ba tiye kase, nu o wu. ¹⁰ Nii Pooli kpilige ba mu ase, ba bun mu su, taa mu abaa kyaaboo mu, nu o towe ye, “Fan man yege i tooro fane, o san ee fute.” ¹¹ Nii Pooli bwii dii kpee abansuru mu su, naa kpee bodobodo we. Nii o bwii kyaga mu katowe su naa fvu kayike, nu o lu tuto kyun. ¹² Nii asa mu ba taa kyaafole mu nu o san o te nkpa to mu kpee kewu. Nii asa mu nkolo i fuuli bamu.

Pooli lu Trowa kpee Miletu

¹³ An gyankpaa naa taa okulu lala fee pantuu bola nkyu su kpee Asosi. Tuto nu an kpee a naa taa Pooli. Lu fee o wula towe ye ee biti o taa ayaa to naa fvu tuto. ¹⁴ An naa mu a naa gyanje Asosi mu, an taa mu, nu an ba Mitilene. ¹⁵ Imu lukaake mu, an lu tuto bola nkyu su ba Kiyu. Nii umu kayi maa bila ke mu, an faa nkyu kpee Samosi, nu kake sasapu mu, an naa fvu Miletu. ¹⁶ Pooli waa mu nfeere fee o mee ye o yile Efeso, ke o man nye ee nyita sana Asiya osuwle su. Lu fee ee biti bilen, fee nu o taale mu, o loo Gyerusalem Pentekosi kensi-gyii kake.

Pooli kala Efeso Krisito abi kubu abalisa

¹⁷ Sana mu nu an fvu Miletu mu, Pooli sun tu Efeso Krisito abi kubu abalisa mu. ¹⁸ Ba maa ba mu ase mu, o towe bamu ye, “Fane gbaa-gbaa fane fen nyi kanan mu nu n kyina ye fane, lu kake gyankpaasa mu nu n ba fane ase Asiya ofuli su nfu. ¹⁹ Nii n biya me n-yu kase taa ansi-kyu, ye awurufu mu nu n gyii lu ukpa libi mu nu Gyiwu abi ba biti me mu su kpini sun Onyiripe kusun. ²⁰ Nii fan nyi fee n man taa kutu mu nu kii biti ki kye fane to mu baala fane su. Amaa n towe abwaaresin nu n kaapu fane alande su ye akpaara su.

21 N lɛɛ asɩn mu kesintin tɔwɛ Gyiwu abi ye Giriki abi fɛɛ ɪ dagaa fɛɛ ba kyɛɛge bamu nɛɛɛɛ, ke ba bwii ba lbwaare ase, ke ba kɔɔle ɔnyiripe Yesu gyii.

22 “Nbiunbu bire, ɪ fɔv fɛɛ n kpee Gyerusalem fɛɛ kanan mu nu Kayaayu Kyirekyire mu tɔwɛ waa me mu, amaa n mee nyi kutɔ mu nu ki biti ki waa me tutɔ. 23 Kutɔ mu nu n nyi ɪ gye fɛɛ, kade kumaa mu nu n kpee mu Kayaayu Kyirekyire mu ɪ da mi kumu tɔ fɛɛ awɔrɔfɔ ye obu kitii ɪ de i gyoo me. 24 Amaa man taa me nkpa tu sehn, nu n mee ku me n-yu fɛɛ n gye kutɔ ku. Amɔɔ n kyaga me kinate su, ke n waa kusun mu nu ɔnyiripe Yesu taa sa me mu lɔwe. Imu ɪ gye fɛɛ n lɛɛ lbwaare kabwaala Asɩn danbirasa mu kesintin kaapu.

25 “Nu nbiunbu n nyi fɛɛ fane tɔ bamu nu n nate tɔwɛ susu kuwura-gyii asɩn sa mu, fane ɔku man bila ye o wu mi ansi tɔ. 26 Imu su ndaga, n lɛɛ n tɔwɛ fane kesintin ye nu fane ɔku kan ɔ mee nye nkpa kakpaa mu, ɪ man lu me ase. 27 Lu fɛɛ n man taa lbwaare asɩn ku baala fane su, amaa n lɛɛ kutɔ kumaa tɔwɛ fane. 28 Imu su fɛɛ kanan mu nu ɔkɩsɩpu ɪ ku mu nbɩlɩpu su mu, fan ku fane n-yu su ye asa mu nu Kayaayu Kyirekyire mu taa waa fane abaa tɔ, ye fan ku su mu danbirasa. Fan bila Krisito abi kubu mu nu ɔ taa mu gbaa-gbaa nkalan sɔɔ mu. 29 Nu n nyi fɛɛ nu n kan kpee kamaa tɔ mu, akuntun bee biti ba be loo fane tɔ, nu ba mee ye ba yege nbɩlɩpu mu. 30 Saɓa ku ii biti ɔ ba nu fane tɔ aku bee biti ba kusɩ yile tin atintinsa bilinɩaa asɩn mu, ke ba bite akɔɔle-gyipu mu ba be buu bamu. 31 Imu su fan ku fane n-yu su danbirasa, ke fan nyinji fɛɛ nsu nsa mu nu n maa fane an kyina mu, n su ansikyu n da fane ɔkɩmaa nɩmu kumu tɔ kakyɔwape ye kagyanbwe.

32 “Nbiunbu n su fane n waa lbwaare kibaa tɔ ye mu kabwaala asɩn tɔ. Mu ɪ yege nu fan dan, ke ɔ sa fane mu kusee ye mu asa mu

nu ɔ lɔɔɔ yula kpini. 33 Nu mi ansi ɪ man payɩ ɔku suwa abɛɛ mu gbity abɛɛ mu kaale su. 34 Fane gbaa-gbaa fane fan nyi fɛɛ me abaa nɩmu nu n su n sun n nye maa me tɔɔmaa ana ato mu nu i tiri anɛ. 35 Kutɔ kumaa tɔ mu, n kaapu fane fɛɛ ɪ dagaa fan waa kusun ɔlɔn su kanɩn kye atiripu tɔ. Ke fan nyinji ɔnyiripe Yesu kɔnɔ tɔ asɩn mu ye, ‘Kakɛɛ su kusee ki kyɔ kikɔɔle.’ ”

36 Maa tɔwɛ kanɩn lɔwe mu, maa bamu kpini ba muɓa amulii su kɩle kabwaare-kɩle. 37 Nu bamu kpini ba taa ansikyu biri mu tɔ fwaala mu. 38 Kutɔ mu nu ku dunji bamu ɩbɩle tɔ gaa mu, ɪ gye maa tɔwɛ bamu ye, ba man bila ye ba wu abaa. Nu ba sun mu ɔkpa kpee ɔkɩlɩ lala mu nu ku du fɛɛ pantuu mu ase.

21

Pɔɔli kikpe Gyerusalem

1 Saɓa mu nu an barige tɔ mu, an yii su bola ɔpu su kpee Kosi kade tɔ. Nu kɩmu lukaake mu, an kpee Rodo kade tɔ, nu an lu tutɔ kpee Patara kade tɔ. 2 Tutɔ nu an nye ɔkɩlɩ lala mu nu kii kpee Fonesiya ofuli su, nu an loo kɩmu tɔ naa kyɔn. 3 Anɛ ansi ɪ maa ku Kiporo kifintin mu, nu an bwii anɛ bɩna su naa fɔv Siriya ɔsɔwɔle su. Nu an yile Trowa kade tɔ, tutɔ maa nu bee biti be lɛɛ ɩsula ɔkɩlɩ maa tɔ. 4 An maa kpɩhige tutɔ mu, an wu akɔɔle-gyipu mu nu ba bu kade mu tɔ. Nu an kyina bamu ase nke nsunɔ. Nu Kayaayu Kyirekyire mu lɛɛ kaapu bamu, nu ba tɔwɛ Pɔɔli ye ɔ man kpee Gyerusalem. 5 Amaa anɛ saɓa maa fɔv mu, nu an bwii kyaga anɛ ɔkpa su. Nu ba maa bamu-ka ana ye bamu-bii ana kpini ba sun anɛ ɔkpa lu kade mu tɔ ba kebunɔ. Tutɔ nu an muɓa kɩle kabwaare-kɩle. 6 Saɓa mu nu an kala abaa lɔwe mu, nu an loo ɔkɩlɩ lala mu tɔ, nu ba bwii kyɔn kewu.

7 An kyaga anɛ ɔkpa su lu Tayi naa fɔv Polimesi. Tutɔ nu an fwaala akɔɔle-gyipu mu, nu an kyina bamu

ase kake kulon. ⁸ Lukaake mu, an kpee Kasariya naa loo Filipu mu nu o gye abwaaresin otowepu mu aye. Nu o bila o gye asa asuno mu nu ba kyina lee bamu Gyerusalem ye ba barige agyito mu to oku. ⁹ O su nbii-kyusa-bii ana mu nu ba man pita bu anyin, nu lbwaare i bola bamu su ee towe mu asin. ¹⁰ Sana mu nu an san an bu toto mu, lbwaare otowepu mu nu bee tu mu ye Agabu lu Gyudeya ba. ¹¹ Maa ba ane ase mu, o taa Pooli kirisu mu hmina mu gbaa-gbaa mu abaa ye mu ayaa. Nu o towe ye, "Kayaayu Kyirekyire mu ye, 'Fale maa nu Gyiwu abi mu nu ba bu Gyerusalem mu, bee biti ba hmina kirisu numu wuya, ke ba taa mu waa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu abaa to.' "

¹² Amaa an maa nu fale asin numu mu, anaa bamu nu ba bu Kasariya kade mu to mu, an kole Pooli ye o man kpee Gyerusalem. ¹³ Nu Pooli towe ye, "Mune i waa nu fen su, nu fen yaage me kokolo kanin? Man gye kinmina mu nkun, amaa n kula me n-yu fee n wu Gyerusalem lu Onyiripe Yesu kitu mu su." ¹⁴ A maa bu fee an pupole mu kpine mu, nu an towe ye, "Onyiripe kebiti nin ki waa."

¹⁵ Inumu kamaa mu an kusu kula kpee Gyerusalem. ¹⁶ Akole-gyipu mu nu ba bu Kasariya mu aku ba sun ane kpee Gyerusalem. Nu ba taa ane kpee Kasiporo-nyin mu nu bee tu mu ye Manson mu aye nu a naa kyina toto. O gye akole-gyipu agyankpaapu mu to oku.

Pooli kpee Gyemisi ase

¹⁷ "Sana mu nu an fbu Gyerusalem mu, ane tomaa ana ba taa kensi-gyii kole ane. ¹⁸ Lukaake mu, anaa Pooli an kpee a naa wu Gyemisi, nu Krisito abi kubu abulisa mu gbaa ba bu toto. ¹⁹ Pooli fwaala bamu nu o kale ato mu nu lbwaare bola mu kusun su waa sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu to kaapu bamu kukulon-kukulon."

²⁰ Ba maa nu fale mu, nu ba taa bunyaa sa lbwaare. Nu ba towe Pooli ye, "Ane birisa, ye fu gbaa-gbaa fu, fu wu kanan mu nu Gyiwu abi ngbin-ngbin ba kole gyii ba, nu ba bila ba su Mosesi nbara mu to kenken. ²¹ Gyiwu abi akole-gyipu mu nu ba bu Gyerusalem nfu mu, ba nu ye fu kaapu Gyiwu abi mu nu ba bu ndendemande su mu, ye ba man buu Mosesi nbara ke ba man tije bamu-bii ana iduu, ke ba yege Gyiwu abi anaana to mu kpini. ²² Mune nu an biti an waa? Lu fee i waa nene bee biti ba nu fee fu ba. ²³ Imu su ane nfeere mu nu an su an sa fu ndee. Asa ana aku ba bu ane ase nfu nu ba ho ntan sa lbwaare. ²⁴ Taa bamu ke faa bamu fan kpee, naa lee fane ineesi, ke fu ka bamu amu su ako sa bamu, ke ba siye bamu amu. Ke okumaa numu o bu fee asin mu nu ba towe lu fu su mu, i man gye kesintin. Lu fee fu gbaa-gbaa fu, fu buu Mosesi nbara mu kyeekyee. ²⁵ Amaa akole-gyipu mu nu ba man gye Gyiwu abi mu bire, an towe kyula nu an kyuroo owule naa sa bamu ye, ba man gyii agyito kumaa mu nu ba dila sa odakpa abee nkalan kumaa, ke ba man gyii atobwaaya mu nu ba man tin bamu amu nu ba wu kibelinboni, ke ba lee bamu n-yu lu kakyi abee kanyin-biti to."

²⁶ Imu su lukaake mu, Pooli taa asa ana mu tii mu n-yu su nu ba naa fwi bamu amu to. Nu o kpee kabwaare-sunkpa aye mu to naa yila nke mu nu amu to kifwi mu ii biti i lwe, ye saraga mu nu bee biti be lee sa okumaa numu.

Ba kitaa Pooli kabwaare-sun obu lala to

²⁷ Nke nsuno mu i maa san gberee ke i lwe mu, Gyiwu abi aku mu nu ba lu Asiya kibaafon ku su mu, ba maa wu Pooli kabwaare-sunkpa aye mu to mu. Nu ba fun waa sakyu mu lu Pooli su nu ba kitaa mu. ²⁸ Nu bee kuusi bee towe ye, "Isirayi abi fan kye to. Onyin numu

ɪ gye ɔmɔ nu ɔ naa katɪn kɔmaa, ɛɛ kaapu asa kpini, yege ɛɛ tɔwe ee yii ane Isurayɪ abi ye ane nbara mu ye kabwaare-sunkpa aye mu. Nu umu nu ɪ bila i tii sɔ mu ɪ gye ye, ɔ taa bamu nu ba man gye Gyiwu abi ba ane obu kyɪrekyɪre lala numu tɔ ba waa kumu ineesi.” 29 Ba maa wɔla wu Efeso ɔnyɪn mu nu beɛ tu mu ye Tirofimu maa Pɔɔli ba maa naa kade lala mu tɔ mu, ba fe nfeere fee Pɔɔli taa mu kpee kabwaare-sunkpa aye mu tɔ.

30 Nu kade mu kpini asa ba maa nu Pɔɔli asɪn mu, ba sɪle lu kade mu tɔ abaafɔn kɔmaa ba. Ba kɪtaa mu bɪte lu kabwaare-sunkpa aye mu tɔ, opula tɔ nu ba tii nbunɔ mu. 31 Ba maa dayɪ Pɔɔli bee biti mu kumɔɔ mu, asɪn mu a naa tu Roma abi anaakɔpu ɔkɪsɔpu ɔbilɪsa fee ɪlawɔ ɪ kɔsu Gyerusalem kade mu kpini tɔ. 32 ɔbilɪsa mu taa mu kamaa tɔ abi ye anaakɔpu mu aku kpee sakyɔ mu tɔ. Amaa asa mu ba maa wu ɔbilɪsa mu ye anaakɔpu mu, nu ba yege Pɔɔli kɪdaye.

33 Nu ɔbilɪsa mu kpee naa kɪtaa Pɔɔli, nu ɔ yege nu ba taa ag-beeleebi anyɔ ɪmina mu. Nu ɔ taase asa mu ye, “Anɪmu nɪn, nu mine nu ɔ waa?” 34 Nu asa mu aku ba ye fale, nu banɪmu mɔɔ ba ye bamu lee ndee. Bamu nnɔ ɪ maa kwɪ-kwɪ sɔ mu, ɪ yege nu ɔbilɪsa mu man nu asɪn mu kase. Nu ɔ sa kɔnɔ ye ba taa Pɔɔli kpee anaakɔpu opula. 35 Ba maa taa Pɔɔli naa fɔb anaakɔpu opula mu, nu bee biti ba dii loo tutɔ mu, lu asa mu ɔlanba sɔ mu, anaakɔpu mu ba kukuri Pɔɔli ke asa mu ba man nye dayɪ mu. 36 Nu sakyɔ mu nu ba buu bamu mu, bee kuusi ye, “Fan mɔɔ mu.”

Pɔɔli kɔnɔ lee sa asa mu

37 Saɲa mu nu anaakɔpu ba sɔ Pɔɔli bee loo tutɔ mu, ɔ tɔwe ɔbilɪsa mu ye, “Naafɔɔ n biti fee n tɔwe fɔ ase.”

Nu ɔbilɪsa mu taase mu ye, “Fii nu Giriki katɔwe?” 38 Nu ɔ bila bwii taase mu ye, “Man gye fɔ ɪ gye Egyipiti kanyɪn mu nu ɔ kɔsu yɪle ɛɛ

kɔ ye ane, nu ɔ taa amɔɔpu ngbɪn nna kpee ofuli sɔ mu?”

39 Nu Pɔɔli lee kɔnɔ ye, “Ayee, n gye Gyiwu obii nɪn, nu n lu Taasu kade kpare mu nu kɪ bu Silisiya ɔsɔwɔle sɔ mu, nu asa be nyi kumu mu. N kɔle fɔ nɪn, yege n tɔwe asa mu ase.”

40 ɔbilɪsa mu maa sa mu ɔkpa mu, Pɔɔli kɔsu yɪle obu adenbi diisa sɔ. Nu ɔ nyee bamu kɪbaa ye ba laato. Ba maa laato mu, nu ɔ tɔwe bamu Gyiwu abi katɔwe.

22

1 Nu ɔ tɔwe ye, “Nse ana ye me-daa ana, fan nu me asɪn mu nu n biti n lee kɔnɔ fane ase fale!” 2 Nu ba maa nu fee Gyiwu abi katɔwe tɔ nu ɔ sɔ ɛɛ tɔwe bamu ase mu, bamu kpini ba laato diin.

Nu Pɔɔli tɔwe ye, 3 “N gye Gyiwu obii nɪn, nu ba kɔuge me Taasu, Silisiya ɔsɔwɔle sɔ. Amaa ba bila me Gyerusalem kade lala numu tɔ. Nu Gamaliye ɪ kaapu me ane naana ana nbara mu nu ba buu mu. Nu n kpan me n-yɪ n sun ɪbwaare fee kanan mu nu fan sɔ tɔ fale. 4 Nu n nyanla bamu nu ba buu Yesu ɔkpa mu naa fɔb bamu lewu tɔ. Nu n kɪtaa anyɪn ye akyɪ gbaa naa tii obu. 5 Nu oseepu bilɪsa ase ye Gyiwu kɔbu abilɪsa mu gbaa bee taale gyii fale asɪn numu kesintin. Nu n bila n nye ɪwɔle n lu bamu ase fee n taa naa sa bamu bɪrɪsa ana Gyiwu abi mu nu ba bu Damasiko kade tɔ. Ke ɪ sa me ɔkpa n naa kɪtaa asa anɪmu, ɪmina bamu taa bamu ba Gyerusalem ke ba bɪte bamu asu.

Pɔɔli tɔwe kanan mu nu ɔ kɔle ɔnyɪrɪpe gyii

6 “N maa naa n kpee nu n naa tiri Damasiko kakyɔwape ase mu, opula tɔ nu ɪ ɲalɪge mi ansi sɔ fee bulayɪ maa weɛ ɪseɛ mu lu susu ba kyaabɔɔ me. 7 Nu n lu tiye kase nu ɔbɔle ku maa taase me ye, ‘Sɔɔli! Sɔɔli! Mine waa nu fi nyanla me kanɪn?’

8 “Nu n taase ye, ‘Fɔ anɪmu nɪn, ɔnyɪrɪpe?’ Nu ɔ lee kɔnɔ ye, ‘Me Yesu mu nu n gye Ganasareti-nyɪn

nu fu nyanla mu nun.' ⁹ Tuto nu bamu nu ba bu me ase mu, ba wu nhalgesa mu, amaa ba man bu obule mu nu ki towe me ase mu.

¹⁰ "Nu n taase ye, 'Onyiripe, nene nu n waa?'

"Nu Onyiripe mu towe me ye, 'Kusu, ke fu kpee Damasiko. Tuto nu oku ii biti o ba towe fu kuto mu nu lbwaare towe yila ye fu waa.' ¹¹ Lu kanan mu nu i nhalge mi ansi su mu, i yege nu n biliji gyaatanapu. Nu me birisa ana mu nu ba bu me ase mu ba kitaa me kibaa to kpee Damasiko.

¹² "Nu onyin ku bu tuto nu bee tu mu ye Ananiyasi. Nu ee sun lbwaare ee buu Gyiwu abi nbara mu kyeekeye su, nu Gyiwu abi mu nu ba te tuto mu, ba su beere ba sa mu. ¹³ Nu o ba me ase ba yile towe me ye, 'Me birisa Sooli, fu ansi i bugi.' Nu opula to nu mi ansi a bugi nu n wu mu.

¹⁴ "Tuto nu o towe me ye, 'Ane naana ana lbwaare i lee fu yila fee fu bu mu kebiti, ke fu wu mu kiyaafole kyirekyire Yesu mu, ke fu nu mu asin mu lu mu kono to. ¹⁵ Ke fu baa fu gye mu kesintin ogyipu sa asa kpini, lu kuto mu nu fu wu nu fu nu mu su. ¹⁶ Nu mine nu fu bila fu gyoo? Kusu yile ke fu yege ba gyee fu lbwaare kekyugyee ke o taa fu alibi kee fu, ke fu tu Onyiripe kitu.'

Yesu sun Pooli kpee bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu ase

¹⁷ "Saja mu nu n bwii kpee Gyerusalem nu n kpee n kule kabwaare-kule kabwaare-sunkpa aye mu to mu, n nye ansi su kileekaapu.

¹⁸ Nu n wu Onyiripe Yesu nu o towe me ye, 'Waa bilen lu Gyerusalem, lu fee fu kesintin asin mu nu fii biti fu gyii lu me n-yu su mu, ba mee ye ba koolo gyii.'

¹⁹ "Nu n towe ye, 'Onyiripe, bamu gbaa-gbaa be nyi kanan mu nu n loo bamu kabwaare kulekpa ibu ana to, n dayi yege n kitaa bamu nu ba koolo fu gyii mu n kpee n tii obu.

²⁰ Saja mu nu bee moo fu kesintin

ogyipu Sitefen mu, n yile tuto kyula mu kelewu mu, nu me i ku bamu nu ba moo mu mu ikaale su. ²¹ Nu Onyiripe mu towe me ye, "nate, n biti n sun fu lu nfu kpee kata-kata bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu ase".'

²² Nu asa mu ba nu Pooli katowe naa fu mu asin mu nu o towe fale su. Tuto nu ba diyaa bamu obule kuusi ye, "Fan lee onyin numu lu kase su, o man dagaa maa bila kyina nkpa to."

²³ Saja mu nu bee kuusi bee lee bamu ikaale bee fugiti, yege bee waa apurutiti mu, ²⁴ nu anaakopu obilisa mu sa kono ye ba taa Pooli loo bamu kupaara su. Ke ba tije mu taase mu kuto mu nu o waa, nu bee kuusi bee worige mu su kanin.

²⁵ Amaa saja mu nu ba nmina Pooli ke ba bun mu tije mu mu, o taase obilisa mu nu ee ku anaakopu kilifa su mu ye, "I de okpa fee ba tije omu nu Roma obii ba koolo mu fee odibii, nu ba man putta gyii mu asin ke ba bun mu kupwe?"

²⁶ Saja mu nu obilisa mu nu ee ku anaakopu kilifa su mu nu kanin mu, o naa kase asin mu sa anaakopu kpini obilisa mu. Nu o towe mu ye, "Roma abi ba koolo onyin numu fee odibii nun, amaa ku kuto mu nu an biti an waa?"

²⁷ Imu su anaakopu obilisa mu naa taase Pooli ye, "Towe me, Roma abi ba koolo fu fee odibii?"

Nu Pooli lee kono ye, "Eehn, n gye."

²⁸ Nu anaakopu obilisa mu ye, "N nyita afulee gaa poyi nu Roma abi ba koolo me fee odibii."

Amaa Pooli lee kono ye, "Mee me bire ba kuvge me nun fee Roma odibii."

²⁹ Imu su bamu nu ba daa bee biti fee ba taase Pooli kono to asin mu, ba bwii kamaa bilen. Nu i waa anaakopu obilisa mu gbaa kufuu fee maa yege nu ba nmina Pooli yege o gye Roma obii.

*Pɔɔli yile Gyiwu abi
kubu-kubu abilisa
mu ansi to*

³⁰ Anaakɔpu ɔbilisa mu maa biti o wu koto kulɔn mu nu Pɔɔli dan waa su nu Gyiwu abi beɛ pwi mu mu, umu su lukaake mu, o yege nu ba saɛ Pɔɔli. Nu o tu Gyiwu abi asepu bilisa ye bamu kubu-kubu abilisa mu ba sare. Tutɔ nu o biya Pɔɔli ba yile bamu ansi to.

23

¹ Nu Pɔɔli ku kubu-kubu abilisa mu kyimm, nu o towe ye, “Me tomaa ana, n nyi me kɔkɔlo to fɛɛ lu mi kusun mu nu n sun sa lbwaare ba fɔv ndaga, i burɔn lbwaare ase.” ² Opula maɲa to nu osepu bilisa ase Ananiyasi mu, sa bamu nu ba yile tiri Pɔɔli mu kɔno ye, ba da mu kɔno su. ³ Nu Pɔɔli lee kɔno ye, “Kida nu lbwaare ii biti o da fu gbaa fu, fu kebunbun ansi wuya. Fu kyina tutɔ bola nbara su tale me, amaa yege fu gbaa-gbaa fu, fu fɔyi nbara, lu fɛɛ fu sa kɔno ye ba da me kɔno su.”

⁴ Bamu nu ba yile tiri Pɔɔli mu, ba taase mu ye, “lbwaare osepu bilisa ase nu fu saale fale?” ⁵ Nu Pɔɔli lee kɔno ye, “Me tomaa ana, n man nyi fɛɛ o gye lbwaare osepu bilisa ase nun. Kpalɔ fɛɛ ba kyurɔo yila ye, ‘Man towe asun libi gyaga ɔbilisa mu nu ee ku fu asa su.’”

⁶ Pɔɔli maa ba bu fɛɛ asa mu aku ba gye Sadusi nu aku mɔo ba gye Farasii abi mu, o towe ye, “Me tomaa ana, ngbaa me n gye Farasii nun, me-se gbaa gye Farasii obii nun. Kelewu kyini tamaa mu nu n su su, nu bee gyii me asun fale.” ⁷ Maa towe kanun asun mu, nu umɔore i tiye Sadusi ye Farasii abi mu nsana. Nu kubu mu ki barige to anyo. ⁸ (Sadusi abi mu ba man kɔole gyii fɛɛ kiwu kyini abee lbwaare nbɔo abee n-yaayu i bu to, amaa Farasii abi bure ba kɔole umu kpini gyii.)

⁹ Nu ɔlanba mu waa ɔlon. Nu nbara akaapupu mu nu ba gye Farasii abi mu, ba kusɔ yile bee gyii

umɔore ɔlon su ye, “An man wu alibi aku lu ɔnyin numu su. Akuto fɛɛ lbwaare Kayaayu abee lbwaare kaboo ku i towe mu ase.” ¹⁰ Sana mu nu ɔlanba mu nye akyo gaa mu, kufuu ki kitaa anaakɔpu ɔbilisa mu, fɛɛ be kan bite Pɔɔli kyate to. Imu su o sa mu anaakɔpu kɔno fɛɛ, ba kpilige loo sakyɔ mu to naa gbebi Pɔɔli kɔole lu bamu ase, ke ba taa mu kpee anaakɔpu opula.

¹¹ Lukaake kagyanbwe mu, ɔnyiripe Yesu ba yile mu ase, towe mu ye, “Nye kɔkɔlo! Fɛɛ kanan mu nu fu lee me kesintin mu kaapu Gyerusalem mu, kanun maa nu i dagaa fɛɛ fu bila lee me asun mu kaapu Roma kade gbaa.”

Ba ηmina fɛɛ ba mɔo Pɔɔli

¹² Kayi maa ke mu, Gyiwu abi aku ba waa kɔno bo ntan ye, ba man dan mɔo Pɔɔli mu, ba mee ye be gyii nu ba mee ye be nuu. ¹³ Bamu nu ba waa kanun kɔno mu ba kyɔ asa adina. ¹⁴ Nu ba kpee bamu asepu bilisa ye abilisa mu ase naa towe bamu ye, “An bo ntan ye an man dan mɔo Pɔɔli, an mee ye i gyii. ¹⁵ Imu su nbunbu fu ye kubu-kubu abilisa mu, fen sun naa towe anaakɔpu ɔbilisa mu ye, o bwiiyaa Pɔɔli ba fane ansi to. Ke fan waa fɛɛ fen biti fan lonɔ nu mu asun mu to danbirasa. Imu su an kula ane n-yu fɛɛ, nu ba kan ba su mu beɛ ba mu, pɔyi ke o fɔv nfu mu an biti a mɔo mu ɔkpa to.”

¹⁶ Amaa Pɔɔli kawɔpa-bii maa nu kanan mu nu ba ηmina mu, nu o kpee naa loo anaakɔpu mu aye, naa towe Pɔɔli. ¹⁷ Nu Pɔɔli tu anaakɔpu abilisa mu ɔku, nu o towe mu ye, “Taa kɔyaafɔle numu kpee fane ɔkusupu ɔbilisa ase. O su asun kpare ku o towe mu.” ¹⁸ Imu su o taa mu kpee ɔkusupu ɔbilisa mu ase. Nu o towe mu ye, “Pɔɔli mu nu an taa ba tii obu mu, i tu me. Nu o ye n taa kɔyaafɔle numu ba fu ase, lu fɛɛ o su asun aku o towe fu.”

¹⁹ Nu Anaakɔpu ɔkusupu ɔbilisa mu, kitaa kɔyaafɔle mu kibaa to lu

ika a su. Nu o taase mu ye, "Mune asin nu fu su fu towe me?"

²⁰ Nu Pooli kawopa-bii mu towe mu ye, "Gyiwu abi abulisa mu ba towe kyula ye, bee biti ba kule fu fee fu taa Pooli ba kubu-kubu abulisa mu ase oke. Ke ba pina fu ye bee biti ba lonjo nu mu asin mu to danbirasa.

²¹ Amaa man kyula sa bamu. Lu fee asa mu to aku ba ky o asa adina be bun afitiri to bee gyoo mu. Nu ba bontan fee ba man dan moo mu mu, ba mee ye be gyii nu ba mee ye be nuu. Imu su ba kubla bamu n-yu bee gyoo ba nu lu fu ase ke ba waa."

²² Nu anaakopu okusupu obulisa da kiyaafole mu kumu ye, "Man kan towe oku fee fu tee ba towe fale asin nimu sa me." Nu o lee mu okpa.

Ba taa Pooli kpee Kasariya

²³ Tuto mu nu anaakopu okusupu obulisa mu, tu mu kamaa to abulisa anyo sa bamu konjo ye, "Fan lee anaakopu anyo, ye igbanje adiipu adusunjo, ye akpe atuppu alifa anyo. Ke fan kubla fane n-yu ke fan lu nfu ndaga kagyanbwe kerefi akpano kpee Kasariya. ²⁴ Fan sa Pooli gbaa igbanje aku, ke fan ku mu su naa fu osuwule okusupu Felisi ase."

²⁵ Nu o kyurjo owule naa sa Felisi. Ee towe ye,

²⁶ "Me anaakopu okusupu obulisa Kilodiyo Lisiya i kyurjo fale owule nimu n sa fu osuwule okusupu kpare Felisi.

"N fwaala fu.

²⁷ "Gyiwu abi aku i kitaa onyin nimu ye bee biti ba moo mu. N maa bu fee o gye Roma odibii mu, nu maa me ayaafole an koolle mu yege.

²⁸ Nu n maa biti n bu kutu mu nu o waa nu bee pwu mu mu, n taa mu ba bamu kubu-kubu abulisa mu ansi to. ²⁹ N bu fee asin mu nu ba su be pwu mu mu, i gye bamu Gyiwu abi nbara asin nin. Amaa n man wu alibi mu nu o waa nu i dagaa fee ba moo mu abee ba tii mu obu. ³⁰ N maa nu fee Gyiwu abi aku ba nmina fee ba moo mu mu, n waa bilen taa mu biya fu. Nu n towe mu apwupu mu ye ba ba pwu mu fu ansi to."

³¹ Imu su anaakopu mu ba waa kanan mu nu ba sa bamu konjo mu. Kagyanbwe mana nu ba taa Pooli kpee naa loo Antipatirisi.

³² Lukaake mu anaakopu mu nu ba naa ayaa to mu, ba bwii kpee bamu anaakopu opula. Nu igbenje adiipu mu ba taa mu kpee Kasariya. ³³ Anaakopu mu ba maa fu Kasariya mu, ba taa owule mu sa osuwule okusupu mu, nu ba taa Pooli waa mu abaa to. ³⁴ Maa kale owule mu, nu o taase Pooli osuwule kubu mu nu o lu su. Maa bu fee Pooli lu Silisiya osuwule su mu, ³⁵ nu o towe Pooli ye, "Nu fu apwupu ba kan ba mu, n biti n nu fu ase." Nu o sa konjo fee ba naa ku mu su Owura lala Herodi lenbu to.

24

Gyiwu abi ba pwu Pooli Felisi ansi to

¹ Pooli maa fu Kasariya nke nnuu kamaa to mu, oseepu bulisa ase Ananiyasi ye abulisa aku ye loya mu nu bee tu mu ye Tetulu ba ba. Nu ba taa bamu asin pwusa ba pwu Pooli osuwule okusupu Felisi ansi to.

² Sana mu nu ba tu Pooli ba loo tuto mu, nu Tetulu taa asin tu okusupu Felisi ansi to. Nu o ye, "Osuwule okusupu kpare, fu osuwule kikota danbirasa su mu, an nye kayu yuuli gaa, nu lu fu kanyaasin su mu, fu yege nu ato damante a lonjo sa ane osuwule nimu su. ³ Katin kumaa ye okpa kumaa nimu su mu, an taa kensi-gyii koolle fu awaasa mu, nu an fwaala fu gaa. ⁴ Amaa kanan mu nu n man nyita fu sana su mu, n kule fu fee fu nu ane ase gberee lu onyin nimu asin su. ⁵ An wu onyin nimu maa gye alibi wuya, nu o su kamore-gyii ee kola Gyiwu abi dulinyaa to kpini. Nu o bila o gye kubu mu nu bee tu kumu ye Nasarene mu ogyankpaapu. ⁶ Nu naafjo o biti fee o taa ineesi waa kabwaare-sunkpa aye mu, nu an kita mu. [Naafjo an daa biti fee i gyii mu asin fee kanan mu nu ane nbara i kaapu mu. ⁷ Amaa

anaakopu okusupu obilisa Lisiya ba bute koolle mu olon su lu ane abaa to. ⁸ Nu o sa kono ye mu apwupu ba ba fu ansi to.] Nu fu gbaa-gbaa fu tub mu to ku mu, fii biti fu wu fee asin mu nu an taa an pwu mu mu, i gye kesintin.”

⁹ Nu Gyiwu abi mu ba yile kyula ye asin mu nu ba taa pwu mu mu, kpini i bu to kanin.

Pooli lee mu kono Felisi ansi to

¹⁰ Osuwule okusupu maa sa Pooli okpa ye o towe mu, nu o towe ye, “N nyi fee fu i gye asin ogyipu danbirasa lu Gyiwu osuwule numu su nsu damante. Imu su i waa me okon fee fu ansi to nu n biti n towe me asin. ¹¹ Fu taale taase ke fu wu fee i waa fee nke kudu anyo numu nu n kpee Gyerusalem n naa sun lbwaare. ¹² Nu me apwupu banumu ba man wu n maa gyii umore kabwaare-sunkpa aye mu to, abee n maa fun n waa asa kabwaare-kule igyanekpa, kade mu to katun ku. ¹³ Nu ba mee taale kaapu to asin mu nu ba tin gyaga me su fale, fee i gye kesintin. ¹⁴ Amaa n kyula fee Yesu Okpa mu nu ba ku fee i gye alibi okpa mu, kumu kikaapu nu n su n sun ane naana ana lbwaare. Nu kuto kumaa mu nu ba kyuroo waa Mosesi nbara iwule to, ye lbwaare Atowepu iwule to mu n koolle imu kpini gyii. ¹⁵ Nu n su tamaa lbwaare ase fee kanan mu nu anyin banumu gbaa ba su mu, ye saja ku ii biti o ba nu lbwaare ii biti o kyini bamu nu bamu ikpa i kyii ye bamu nu bamu ikpa i man kyii lu lewu to. ¹⁶ Imu su n kpan me n-yu, n waa kuto mu nu ku buron lbwaare ye nyimisa ase.

¹⁷ “N maa lu Gyerusalem nsu damante kamaa mu, n bwii kpee tuto, taa afulee ba ye sa me asa, ke n taa kekee sa lbwaare. ¹⁸ N maa dan lwe me ineesi kifwu mu, nu n waa unumu mu, nu me apwupu mu ba wu me kabwaare-sunkpa aye mu to. Amaa ba man wu oko me ase, nu n man waa ulawo iku. ¹⁹ Amaa

Gyiwu abi aku mu nu ba lu Asiya kibaafun i kyina ba bu tuto. Nu naafoo n waa alibi aku mu, bamu i dagaa fee ba ba pwu me fu ansi to. ²⁰ Abee yege asa anumu ba towe alibi mu nu ba wu lu me su saja mu nu n kpee naa yile kubu-kubu abilisa mu ase mu. ²¹ Amaa saja mu nu n yile bamu ansi to mu, kuto kulon nkun nu n kuusi towe bamu ye, ‘Kelewu kyini asin mu nu n towe nu ndaga ba pwu me fu ansi to fale.’ ”

²² Nu Osuwule okusupu Felisi mu nu o wula o nyi Yesu Okpa asin mu su mu, o nin asin mu naa yla kake pupwe. Nu o towe ye, “Anaakopu Okusupu Lisiya kan ba mu, n biti n ku fu asin mu to.” ²³ Nu o sa anaakopu mu obilisa kono ye, o taa Pooli naa ku mu su danbirasa. Ke o man yege mu n-yu i nyan mu, ke o sa okpa ke mu asa ba ba boo mu su ke ba kye mu to.

²⁴ Nke kalisa nku kamaa mu, Felisi maa mu-ka Durusila mu nu o gye Gyiwu-kyu mu ba ba. Nu o sun tu Pooli, nu o yege nu Pooli towe Yesu Krisito kikoolle-gyii mu to asin sa mu. ²⁵ Pooli maa maa su ee towe nbara kyigisa asin ye n-yu kuku ye lbwaare katale mu nu kii biti ku ba mu, i waa Felisi kufuu. Nu o ye, “I kukwe kanin, nate. Nu n kan nye saja mu n biti n tu fu.” ²⁶ Tuto mu yege ee waa tamaa fee Pooli ii biti o sa mu afulee ke o yege mu. Imu su saja kumaa mu, ee sun ee tu Pooli nu bee biri aligyima.

²⁷ Nsu nyo kamaa mu ba lee Felisi nu ba taa Pokiyu Fesitu ba yii mu ayaa to. Amaa Felisi maa biti fee o waa kuto ku bola Gyiwu abi ansi mu, o yege nu Pooli san o tii obu.

25

Fesitu gbaa ba gyii Pooli asin mu

¹ Nu Fesitu maa ba Kasariya fee osuwule okusupu mu, imu nke nsa kamaa mu, o lu tuto kpee Gyerusalem. ² Nu asepu bilisa ye Gyiwu abi abilisa ba taa Pooli asin

mu naa tɔv mu ansi tɔ. ³ Nu ba kule Fesitu gaa fɛɛ ɔ waa bamu kɔkɔlo biti sa bamu. Imu ɪ gye fɛɛ ɔ yege Pɔɔli ɔ lu Kasariya ba Gyerusalem. Kpali fɛɛ ba waa bamu nfeere ye ba naa bun ɔkpa tɔ, ke ba nye mɔɔ Pɔɔli. ⁴ Nu Fesitu lee kɔnɔ ye, “Pɔɔli tii obu Kasariya, nu ɪ mee ye ɪ kyereɛ me gbaa-gbaa me n biti n kpee tutɔ. ⁵ Fan lee fane abɩlsa aku ke maa bamu a kpee Kasariya. Nu fan kan fan su ɔnyɩn mu asɩn libi aku mu, ke fan naa mu fan tɔwe.”

⁶ Fesitu maa kyɩna bamu ase fɛɛ nke nburuwa abee nke kudu kamaa tɔ mu, ɔ lu tutɔ kpee Kasariya. Kayɩ ki maa ke mu, ɔ naa kyɩna asɩn ogyikpa kagya su. Nu ɔ sa kɔnɔ ye ba taa Pɔɔli ba mu ansi tɔ. ⁷ Saɩa mu nu Pɔɔli ba tutɔ mu, Gyiwu abi abɩlsa mu nu ba lu Gyerusalem ba tutɔ mu, ba yile kyaabɔɔ mu. Nu bee tin atɩntɩnsa bee gyaga mu su, amaa yege ba mee taale kaapu umu kase. ⁸ Nu Pɔɔli lee asɩn mu kɔnɔ ye, “N man waa alibi aku lu Gyiwu abi nbara su, abee kabwaare-sunkpa aye mu tɔ, abee Roma Owura lala Kayisa.”

⁹ Amaa Fesitu maa biti fɛɛ ɔ waa Gyiwu abi kɔkɔlo biti su mu, ɔ taase Pɔɔli ye, “Fii biti fɛɛ n kpiya fu Gyerusalem, ke n naa gyii fu asɩn mu nu bee pwɩ fu fale su mi ansi tɔ abee?”

¹⁰ Nu Pɔɔli lee kɔnɔ ye, “Nbuɩnbu n yile opula mu nu Roma Owura lala Kayisa ee gyii asɩn mu, nu ɪ dagaa be gyii me asɩn. Amaa Gyiwu abi bure n man waa bamu alibi aku, fɛɛ kanan mu nu fu gbaa-gbaa fu, fu nyi fale. ¹¹ Fɛɛ nu me asɩn aku a bun me kupwe, nu ɪ dagaa fɛɛ n wu bure, man kina kumu. Amaa asɩn mu nu ba tin gyaga me su fale, nu ɪ man gye kesintin mu, ɔku mee taale lee me sa bamu. Imu su n biti n taa me asɩn mu naa tɔv Kayisa ansi tɔ.”

¹² Nu Fesitu maa mu atɔwe kyaɔɔpu ba maa tɔwe lɔwe kamaa mu, ba tɔwe Pɔɔli ye, “Fu maa tee tɔwe ye fu taa fu asɩn kpee Kayisa

ansi tɔ mu, Kayisa ansi tɔ nu fii kpee.”

Fesitu buu Pɔɔli asɩn mu sa Owura Agiripa

¹³ ɩ maa gyii nke nku kamaa tɔ mu, Owura Agiripa ye mu pukeyu Benisi ba kpee Kasariya ba naa fwaala ɔsuwɔle ɔkɩsɔpu Fesitu. ¹⁴ Ba maa kyɩna tutɔ nke nku mu, Fesitu tɔwe Pɔɔli n-yu su asɩn sa owura Agiripa ye, “ɔnyɩn ku bu tɔ nu Felisi yege nu o tii obu. ¹⁵ Saɩa mu nu n kpee Gyerusalem mu, asepu bɩlsa ye Gyiwu abi abɩlsa ba bɩya Pɔɔli asɩn pwɩsa mi ansi tɔ, nu bee biti fɛɛ n bun mu kupwe.

¹⁶ “Nu n tɔwe bamu ye, ɪ man gye ane Roma abi adɩdaa-sɩn fɛɛ a bun ɔku kupwe, amɔɔ maa bamu nu ba pwɩ mu mu, ba gyanɛ ke ba gyii asɩn mu pɔyɩ ke ba bun mu kupwe ¹⁷ Saɩa mu nu bamu abɩlsa ba buu me ba nfu mu, n man taa asɩn mu kpɩ kase. Amaa umu luukaake mu, n kpee naa kyɩna asɩn mu ogyikpa, nu n sa kɔnɔ ye ba taa ɔnyɩn mu ba tutɔ. ¹⁸ Amaa saɩa mu nu mu apwɩpu ba kusɩ yile mu, ba man taale kaapu tɔ asɩn libi mu nu n da fe nfeere mu ɩku lu mu su. ¹⁹ Amaa asɩn mu nu ba nye lu mu su ɪ gye maa bamu kabwaare-sunkpa kamɔɔre-gyii, ye ɔnyɩn ku mu nu bee tu ye Yesu nu o wu mu, nu Pɔɔli ɪ tɔwe fɛɛ ɔ san ɔ te nkpa tɔ. ²⁰ Nu asɩn numu kɩmeɛge tɔ ɪ kɩtaa me nfeere. Imu su n taase mu ye, ‘Fii biti fɛɛ fu kpee Gyerusalem ke ba naa gyii fu asɩn numu tutɔ abee? ²¹ Amaa Pɔɔli maa kule fɛɛ ee biti ɔ baa o tii obu mu, naa fɩv saɩa mu nu Roma Owura lala Kayisa ii biti o gyii mu asɩn mu, kanɩn su n kɩtaa mu n yila naa fɩv saɩa mu nu n biti n taa mu naa sa owura lala Kayisa.’ ”

²² Nu Owura Agiripa tɔwe Fesitu ye, “Me gbaa-gbaa me n biti fɛɛ n nu lu ɔnyɩn numu ase.” Nu Fesitu lee kɔnɔ ye, “ɔke fii biti fu nu lu mu ase.”

Pɔɔli ba yile Agiripa maa Benisi ansi tɔ

²³ Imu su lukaake mu Owura Agiripa maa mu-pukyuu Benisi ba suu-to, nu asa ba taa beere sa bamu, nu anaakopu abalisa lala ye kade mu to abalisa ba naa gyanje asin ogyikpa mu. Nu Fesitu sa kono nu ba naa biya Pooli. ²⁴ Nu Fesitu kusu towe ye, "Owura Agiripa ye fane mu nu fan gyanje ane ase nfu kpini fan nu asin numu. Onyin numu nu Gyiwu abi kpini ba kole me lu Gyerusalem ye Kasariya nfu fee o man dagaa maa bila kyina nkpa to. ²⁵ N wu fee o man waa alibi mu nu o dagaa lewu. Amaa lu fee o maa taa mu asin naa sa Owura lala Kayisa su mu, n waa me nfeere fee n kpiya mu Roma. ²⁶ Amaa n man nye asin kitii mu nu n kyuroo naa sa me Owura lala Kayisa. Imu su n taa mu ba fane ansi to, fonfon fu owura Agiripa, fee an kan ku mu asin mu to mu, n nye asin ku lu mu su ke n kyuroo. ²⁷ Lu fee i man su kase fee n lee obu tiipu kyase Owura Kayisa, yege n man kaapu to asin mu nu bee su ba pwu mu."

26

Pooli bwii buu mu kono to asin mu sa Agiripa

¹ Nu Owura Agiripa towe Pooli ye, "Nbuunbu okpa de sa fu fee fu towe fu asin." Nu Pooli kusaa mu kibaa piili ee towe ye, ² "Owura Agiripa, i gye kumu okon sa me fee ndaga n maa yule fu ansi to n biti n lee kono lu asin mu nu Gyiwu abi ba tin gyaga me su fale kpini. ³ Fonfon fee fu bire fu nyi Gyiwu abi anaana to kpini ye bamu umore-libi. Imu su n kole fu fee fu nye kokolo ke fu nu me ase.

⁴ "Gyiwu abi kpini be nyi me kakyuna to lu koo mi kibi to. Nu be nyi kanan mu nu n du me gbaa-gbaa me owule su ye Gyerusalem to. ⁵ Nu bee biti ba gyii kesintin mu, ba wula be nyi me koo didaa fee, n kyina n gye Farasii kubu mu nu ki gye ane kabwaare-sun, nu ki su ane nbara kyekyee mu oku. ⁶ Ndaga n

yule nfu nu bee tale me, lu fee n su tamaa lu asin mu nu lbwaare da mu kokolo su sa ane naana ana mu su. ⁷ Fale kokolo mu nu lbwaare da mu su, nu Isirayi abi nbunoo kudu anyo ba su tamaa ye bee biti ba nye su, nu bee sun lbwaare kakyuwape ye kagyanbwe. Owura danbirasa, fale tamaa numu su nu Gyiwu abi mu bee pwu me. ⁸ Mune i waa nu i bulun sa fane Gyiwu abi nu fan mee kole fen gyii fee lbwaare i kyini alewupu?

⁹ "Me gbaa-gbaa me n daa kole gyii fee i dagaa fee n waa kutu kumaa mu nu n taale waa kun Yesu Kanasareti-nyin mu kitu. ¹⁰ Nu kanin gbaa nu n waa Gyerusalem kade to. N nye olun lu asepu bilisa ase n naan kita lbwaare asa tii obu. Nu sana mu nu ba moo bamu mu, me kono ki tii su. ¹¹ Sana kumaa n kpee Gyiwu abi kabwaare-kole igyanjekpa, nu n yege nu bee nyanla bamu. Nu n nyan bamu ba towe nbusaa asin gyaga Yesu su. Lu fee kanan mu nu n kisi bamu su mu, n kpee asa nde su n naa nyanla bamu.

Pooli towe kanan mu nu o gyanje Yesu nu o kole mu gyii

¹² "Kanin asin numu su nu n kyina naa kole owule ye olun lu asepu bilisa mu ase, nu n kpee Damasiko. ¹³ Me Owura danbirasa, n maa kpee nu i naa fu kakyuwape ase mu, nu n wu fitula ku lu susu ki njalige ki kyoo kyowe ba kyaaboo maa bamu nu anaa mu. ¹⁴ Nu ane kpini an tiye kase, nu n nu owule ku maa towe Hibriwu katowe to ye, 'Sooli, Sooli, mune i waa nu fu nyanla me kanin? I bulun sa fu fee fu maa koo ye mi kebiti'.

¹⁵ "Nu n taase ye, 'Fu anumu nin, Onyiripe?' Nu Onyiripe towe ye, 'Me Yesu mu nu fu nyanla mu nin. ¹⁶ Amaa kusu yule fu ayaa su. N lee me n-yu kaapu fu, ke n taa fu waa me kyaafole ye mi kesintin ogyipu. Nu kutu mu nu fu wu lu me n-yu su, ye ato mu nu n biti n lee kaapu

fu mu, ke fu taa tawe asa. ¹⁷ N biti n sun fu kpee fu gbaa-gbaa fu asa ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu ase, ke n molige fu lu bamu abaa to. ¹⁸ Ke fu naa bugi bamu ansi, ke fu lee bamu lu kitenbiri to ba fitila to. Ke fu lee bamu lu Sitaane olon to ba lbwaare ase. Ke bamu nu bee biti ba koolle gyii mu, ba nye alibi kutaakee, ke ba nye okyunkpa mu nu lbwaare lonjo yila sa mu asa mu.

Pooli tawe mu kusun waasa sa Agiripa

¹⁹ "Imu su, Owura Agiripa, n man waa kusu to olon sa kilekaapu mu nu ki lu susu mu. ²⁰ Kanin su n gyankpaa tawe asin numu sa Damasiko abi, ye Gyerusalem abi. N bila tawe sa bamu nu ba bu Gyudeya osuwule su kpini, ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi. N naa tawe bamu ye ba kyeege bamu nfeere lu alibi to, ke ba ba lbwaare ase, ke ba waa imu nu i kaapu fee ba yege libi kiwaa. ²¹ Lu inumu su nu Gyiwu abi ba ktaa me kabwaare-sunkpa aye mu to, nu bee biti ba moo me. ²² Amaa lbwaare i kye me to ba fu ndaga kake numu. Imu su nu n yile nfu n lee Yesu kesintin asin n kaapu asa kpini. Nu asin mu nu lbwaare atowepu ye Mosesi tawe yila ye ii biti i ba mu, imu asin manja nu n tawe fale. ²³ Asin mu i gye ye, i dagaa fee Omu nu lbwaare wula lee mu maa gyii awurufo, ke o baa o gye kelewu kyini to ogyankpaapu, ke o tawe fitila mu asin sa Gyiwu abi ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi kpini."

²⁴ Pooli maa lee mu asin mu kase kanin mu, nu Fesitu tin mu su punte ye, "Pooli, fu loo ubun nin? Fu owule kinyi kibansa i yege nu fu nfeere i nyita."

²⁵ Nu Pooli lee konjo ye, "Osuwule Okusupu Fesitu, n mee loo ubun nin, n tawe kesintin asin mu nu kanyaasin bu imu to. ²⁶ Owura Agiripa, n koolle gyii fee fu gbaa fu nyi asin numu su. Imu su nu n yile kinyin to, n tawe fale. Nu asin mu

nu n tawe fale imu iku i man baala fu su, lu fee ba man waa iku asiiri to. ²⁷ Owura Agiripa, fu koolle lbwaare atowepu mu asin gyii? N nyi fee fu maa koolle gyii."

²⁸ Tuto nu owura Agiripa taase Pooli ye, "Fu nyi fee fu taale taa sana dee numu to kyeege me nfeere, ke n ba biliji Krisito obii abee?"

²⁹ Nu Pooli lee konjo ye, "I gye sana dee numu to nin o, ii biti i kyeeere nin o, imu nu n kole n lu lbwaare ase i gye ye, o yege fu ye bamu nu ba sare bee nu me ase nfu mu kpini ba biliji fee me, amaa ba man taa agbeeleebe nmina bamu fee me."

³⁰ Sana maa to nu Owura Agiripa maa mu pukyi Benisi ye Osuwule Okusupu Fesitu ye bamu nu ba te tuto mu kpini ba kusu lu. ³¹ Ba maa lu obu mu to mu, bee biri asin mu kiligyima, nu ba tawe abaa ye, "Onyin numu man waa kuto mu nu i dagaa fee ba moo mu, abee ba tii mu obu."

³² Nu Agiripa tawe Fesitu ye, "Onyin numu man din tawe, ye ee biti o taa mu asin naa sa Owura lala Kayisa nin, naafoo an taale yege mu."

27

Pooli bola nkyu su ee kpee

Roma

¹ Sana mu nu ba taa nfeere fee a kpee Roma kade to mu, ba taa Pooli maa bamu nu ba tii bamu obu mu aku, waa anaakopu kilifa obilisa mu nu bee ti mu ye obilisa Yuriyo abaa to. Nu o lu Owura lala Kayisa anaakopu kubu mu to. ² Nu an taa okuli lala mu nu ki lu Adaramitiyo kade to, nu kii biti ki kpee Asiya osuwule kabaafun kuku su kebunjo. Nu Kamasedoniya-nyin Arisitako mu nu o lu Tesalonika mu gbaa tii ane su.

³ Imu lukaake mu, a naa dan Sidon kade to. Nu anaakopu kilifa Yuriyo waa Pooli adanbirasa, sa mu okpa fee o naa wu mu kyemune ana, ke o nye nkyeto lu bamu ase.

⁴ Nu an lu tuto bola opu su, lu fee

afuu mu ɔmaa daa ɔ gyaɔa ane su mu, an bola kpee Sipuru kifintin mu ase katɔn mu nu afuu mu a man bulɔn. ⁵ A maa bola ɔpu su naa kara Kilikiya ye Panfiliya, nu a naa dan Mira mu nu ki bu Lisiya ɔsuwule su mu. ⁶ Tutɔ nu anaakɔpu ɔbilisa mu wu ɔkuli lala ku mu nu ki lu Alekisiandiya kade tɔ kii kpee Itali. Nu ɔ taa ane naa waa kumu tɔ. ⁷ Nu an nate nkyu su bwahn-bwahn gyii nke nku nu ɔ waa ɔlɔn sa ane, pɔyi nu an naa fuɔ Kinido. Lu fee afuu mu ɔ maa man sa ane ɔkpa su mu, an bola naa tiri Kereti kefintin mu, nu an kara Salimone kade tɔ. ⁸ A maa naa an kara an kyɔn nbunɔ-nbunɔ su mu, an kpɔne pɔyi nu an ba fuɔ katɔn mu nu bee tu ɔkuli lala ɔdankpa Danbirasa, nu ki bu tiri Laseya kade.

⁹ Lu fee an maa kyereee ɔkpa tɔ gaa su mu, nu kɔnɔ-nmina sana maa kyɔn mu, nkyu su kibola waa kufuu. Imu su Pɔɔli da bamu amu tɔ tɔwe bamu ye, ¹⁰ "Anyɔn, n wu fee ane ɔkpa mu nu an kpee fale, ii biti ɔ buya kumu libi, ye gyerebi lu ɔkuli lala mu ye kumu ɔsula. Nu ane gbaa ane an man lu." ¹¹ Amaa anaakɔpu ɔbilisa mu ɔ man nu Pɔɔli asɔn mu, ɔkuli wuya mu ye kumu ɔkpa ɔkaapɔpu ase nu ee nu. ¹² Lu fee ɔkuli ɔdankpa maɔa man burɔn sa awɔɔ sana. Nu bamu gaalaagaa ba tɔwe kyula ye ba kpan bamu n-yu ke ba fuɔ Fonike. Tutɔ ɔkuli ɔdankpa mu ɔ burɔn sa awɔɔ sana. Fonike gye ɔdankpa nu ki de Kereti kefintin, mu nu ki ku akpɔlɔge kitɔye ye adii kitɔye nsana tɔ.

Afuu lala a tigi waa bamu ɔpu su

¹³ Sana mu nu afuu pii ɔ daa ɔ lu akpɔlɔge mu, asa mu be nyi fee ba nye afuu mu nu bee biti. Imu su ba lee kibilitɔ mu nu ki kɔta ɔkuli lala ki yɔla, nu ba kyaga bamu ɔkpa su ba naa Kereti ɔkaa su ɔkaa su. ¹⁴ Amaa ɔ man kyereee nu afuu bulɔnsa aku, ɔ daa apaa mu nu bee tu ye Adu ye Kyɔwe kilu afuu. Nu

ɔ daa lu kefintin mu su. ¹⁵ Sana mu nu ane ɔkuli ɔ gyaɔa afuu mu, ɔkuli mu man bila ee taale ee kpee ansi tɔ. Imu su an yege ane n-yu sa afuu mu, nu i sii ɔ su ane ɔ naa. ¹⁶ Nu ɔ sula ane naa lu kifintin pii mu nu be tu ye Kuda, nu kii kun afuu mu gberee. Nu ɔ waa ɔlɔn sa ane pɔyi nu an taale kɔta ɔkuli pii mu nu kilala mu ki bute mu. ¹⁷ Anyɔn mu ba maa nye ɔkuli-pii mu, ba taa kumu waa kilala mu tɔ, nu ba taa ife nmina kyaabɔɔ ɔkuli lala mu kinkin. Nu ɔ waa bamu kufuu fee afuu mu ii biti ɔ sula bamu naa wɔte Libiya kikyafa. Imu su ba bɔɔ abaala mu, nu ba yege nu afuu mu i sii ɔ su ɔkuli mu ɔ naa. ¹⁸ Afuu mu ɔ maa nyanla ane kanɔn mu, kayi ki maa ke mu, ba piili bee lee ɔkuli mu tɔ ɔsula bee tu nkyu mu tɔ. ¹⁹ Imu kake sasapu mu, ba taa bamu abaa bee lee ɔkuli mu gbaa-gbaa tɔ atɔ bee tu nkyu mu tɔ. ²⁰ An gyii nke gaalaagaa yege a mee wu kyɔwe abee akyikpebi, yege afuu mu mɔɔ ɔ san ɔ daa kanɔn. Imu su ane ɔkuma nɔmu man bila ɔ su tamaa fee ɔ su nkpa.

²¹ A maa kyina akun nke gaalaagaa nɔmu yege a mee gyii sehn mu, nu Pɔɔli kusu yɔle bamu nsana tɔwe ye, "Anyɔn, fan daa nu me katɔwe ye an man lu Kereti mu, naafɔɔ fale awɔrɔfɔ ye gyerebi nɔmu man dɔn ba ane su. ²² Amaa n tɔwe fanee fee fan nye kɔkɔlɔ, fanee ɔku mee ye ɔ sii tɔ, amɔɔ ɔkuli mu nkun ii biti ɔ nyita. ²³ Lu fee ndee kagyanbwe, ɔbwaare mu nu n gye mu lee, nu n sun me mu, mu kabɔɔ ba yɔle me ase. ²⁴ Nu ɔ tɔwe ye, 'Pɔɔli, man waa kufuu. ɔ dan ɔ gye fee fu naa yɔle Owura lala Kayisa ansi tɔ. Nu fu su mu, ɔbwaare taa bamu nu be tii fu su fale kpini nkpa sa bamu'. ²⁵ Imu su anyɔn, fan nye kɔkɔlɔ. N kɔɔle ɔbwaare gyii fee kɔtɔ kuma mu nu ɔ tɔwe me mu, kanɔn nu ee biti ɔ waa. ²⁶ Amaa ɔ waa kanan kuma afuu mu ii biti ɔ sula ane naa dan kefintin ku su.

Awɔrɔfɔ kigyii ɔpu mu su

27 “Nii a maa gyii nke kudu ana, yege i san i su ane u kyaa u boo Adiratiki opu mu su. Kiyiridi sana mu, okuli mu to kusun awaapu mu, i waa bamu fee bee nin bee tiri kidenbi. 28 Nii ba lee ofe kalasa tub katun mu nii ba gyan nkyu mu su mu, nii ba wu ye tuto onye bunkyin gye abaa nswu to adonyo. Ba maa bila nin ba ansi to gberere mu, ba bila tub ofe mu wu fee tuto onye gye abaa nswu to kudu anu. 29 Nii i waa ane kufuu fee akuto an biti a naa wote afule-buu fee. Imu su nii ba lee abilito ana mu nii u kitaa okuli u yile mu, tub nkyu mu to, nii ba kole kabwaare-kole fee kayi ki ke bamu. 30 Nii okuli mu to kusun awaapu mu ba maa paa fee ba sile lu okuli lala mu to. Imu su ba lee okuli-pii mu gyaga opu su, bee pina fee bee biti ba naa lee abilito mu aku okuli mu ansi to. 31 Nii Pooli towe anaakopu obilisa mu maa anaakopu mu ye, fee nu anyin anumu ba man kyina okuli lala mu to bire, fan mee ye fan nye nkpa.

32 “Imu su anaakopu mu ba kitaa ife mu nii i su okuli-pii mu to mu tnye to. Nii ba yege kumu to nii ki kyon.”

33 Nii imu kibwayike ase mu, Pooli tutoo bamu ase ye be gyii agyito. Nii o towe bamu ye, “Fane nke kudu ana numu nii fan te ye kafon, yege sehn mee loo fane nno to, nii fan te ye akon. 34 Imu su n kole fane nin fan kusu gyii agyito, ke fan nye olon. Fane to okulon kinyinibi kulon gbaa mee ye ki foyi.”

35 Pooli maa towe inumu kamaa mu, o taa bodobodo nii o taa afwaala sa lbwaare bamu ansi to. Tuto nii o gya bodobodo mu to piili ee we.

36 Nii bamu kpini nkolo n tye bamu, nii okumaa numu gyii agyito. 37 Nii ane mu nii an bu okuli lala mu to mu, an gye asa alafa anyo ye adusunyo ye asiye (276). 38 Sana mu nii ba gyii nme mu, ba lee uboota to agyito mu tub opu to, ke okuli mu o kusaa oduu.

Okuli lala mu kiboyi

39 Kayi maa ke mu, ba man taale bu kebuno mu. Amaa ba wu kidenbi ku nii ki gye kikyafa. Nii ba waa bamu nfeere fee nu bee taale mu, ba taa okuli lala mu naa dan tuto.

40 Imu su ba tnye ife mu nii i su abilito mu nii i kitaa okuli lala mu to i yile mu waa opu mu to. Nii opula mana to mu, nii ba sanje ife mu nii i su iyu mu nii be su be kaapu okpa. Tuto nii ba nmina kitaa lala mu nii bee tu kumu ye abaala okuli mu konso ase sa afuu, ke afuu mu a sula bamu i kpee kebuno.

41 Amaa okuli lala mu kase to naa wote kikyafa. Nii kumu ansi to mu ki man bila ki taale ki biliji. Nii apaa a daa kumu kamaa to mu gye-gye to.

42 Nii anaakopu mu ba waa bamu nfeere fee ba moo obu atiipu mu, ke ba man nye tnye nkyu to sile.

43 Amaa anaakopu obilisa mu, biti fee o molige Pooli. Imu su o man sa bamu okpa ke ba waa bamu nkolo biti. Nii o towe bamu nii be nyi nkyu kitye mu ye, ba gyankpaa fugi tye to ke ba tye lu kpee ofuli su.

44 Nii bamu nii ba san mu, ba taa bamu n-yu bun-bun itaabo diyediyee su. Nii aku moo ba taa bamu n-yu bun okuli iyu boyisa mu su. Kanun nii i sula okumaa numu naa dan ye alanfiya.

28

A maa fvu Malita kifintin su

1 A maa fvu kifintin mu su ye alanfiya nii, an bu fee bee tu kumu ye Malita. 2 Kifintin mu su nde abi ba waa ane nsa-nsa koole ane abaa anyo. Bulayi maa da nii awoo a bu to su mu, ba deela fulon sa ane ye a wole. 3 Nii Pooli naa kusla nya o ba waa fulon mu to. Maa taa nya mu ee waa fulon mu to mu, nii fulon mu awulawula i maa wiili kwanse mu, nii o dun Pooli kibaa yege o kyole su. 4 Sana mu nii kifintin mu su nde abi ba wu kwanse mu maa kyole mu kibaa su mu, nii ba towe abaa ase ye, “Onyin numu biti o baa o gye omooopu nun. Lu fee maa nye nii o lu opu mu to gbaa mu, omuni ee

ka alibi ako mu mee ye o yege o nye nkpa.”⁵ Amaa Pɔɔli maa nmanyan kunanse mu tuɔ fulɔn mu to mu, sehn man waa mu.⁶ Nii asa mu ba fe nfeere fee Pɔɔli ii biti o puna abee o tiye opula manja to ke o wu. Amaa ba maa gyoo naa fuɔ sanja ku nu ba wu fee sehn man waa Pɔɔli mu, ba kyeege bamu nfeere, nu ba towe ye, o gye odakpa ku nin.

⁷ Kanin kifintin manja su okusupu mu nu bee tu mu ye Pubilo su kase nu ki bu tiri katun mu nu an yile mu. Onyin mu waa ane nsa-nsa, nu o koole ane mu kikapara su, kitaa ane kifɔ nke nsa.⁸ Sanja maa Pubilo mu-se de ee lo kibirima yege ee kyaale. Nu Pɔɔli naa loo taa mu abaa gyaga mu su, kule kabwaare-kule, nu o nye alanfiya.⁹ Inumu i maa waa kanin mu, nu kifintin mu su alopu mu kpini ba ba Pɔɔli ase nu ba nye alanfiya.¹⁰ Lu kanin su ba taa beere sa ane okpa kumaa numu su. Nu sanja maa fuɔ fee a lu toto mu, ba kee ane ato mu nu i tiri sa ane.

Pɔɔli naa fuɔ Roma

¹¹ A maa kyina toto lbwaayi isa kamaa mu, a naa loo okuli lala mu nu ki lu Alekisanda nu ki ba sii toto awoo sanja mu. Ba kyan idakpa nbwaara-bii mu gyaga kumu su.¹² A maa lu toto mu, an naa yile Sirakusi kade to, nu an gyii toto nke nsa.¹³ Lu toto mu, an naa fuɔ Regiyo kade to. Lukaake mu afuu a da lu akpilige, umu su kake nyosapu mu, an naa fuɔ Putoli kade to.¹⁴ Toto manja nu an wu akoole-gyipu aku, nu ba towe ane ye a ba kyina bamu ase nke nsunɔ. Fale nu an nate naa fuɔ Roma.¹⁵ Akoole-gyipu mu nu ba bu Roma ba maa nu fee an ba mu, ba kusu ba gyanja ane. Aku ba nate kanin ba gyanja ane Apiya Kigya opula, nu aku moo ba ba gyanja ane ofubtekpa asa opula mu to. Pɔɔli maa wu bamu kanin mu, o fwaala lbwaare, nu mu kəkɔlo ki tiye mu.¹⁶ An maa fuɔ Roma mu, ba sa Pɔɔli okpa fee maa onakopu mu nu ee

ku mu su mu ba naa kyina ntun mu nu mu Pɔɔli ii biti.

Pɔɔli towe abwaaresin Roma kade to

¹⁷ Nke nsa kamaa mu, Pɔɔli tu Gyiwu abalisa mu nu ba bu toto mu ba sare. Nu o towe bamu ye, “Me toomaa ana Gyiwu abi, amaa n maa man waa ane asa alibi aku gbaa, nu man nyita ane naana ana nbara mu, ba kitaa me naa tii Gyerusalem, nu ba taa me waa Roma abi abaa to.¹⁸ Amaa Roma abi ba maa gyii me asin mu, ba waa nfeere fee ba yege me, lu fee ba man wu alibi mu nu n waa nu i dagaa ba moo me.¹⁹ Sanja mu nu Gyiwu abi ba kina fee ba man yege me mu, nu i nyan me, nu n taa asin mu ba Owura lala Kayisa ase. Amaa i man gye fee n biti n ba tu me asa ntale nin.²⁰ Fale asin numu su nu n tu fane, ke n lee asin mu kase sa fane. Lu Omu nu Israyi abi kpini ba su tamaa mu su mu, nu ndaga ba nmina me agbeeleebi.”

²¹ Nu ba lee kono ye, “An man nye owule lu Gyudeya lu fu su. Nu ane birisa ana mu nu ba lu toto mu oku man ba waa adiboyi-sin, nu ba man towe asin libi ku lu fu su.²² Amaa ane Gyiwu abi an biti an wu fu nfeere. Lu fee an nyi fee kobu mu nu fu bu kumu to fale, katun kumaa numu asa bee towe bee yii kumu.”

²³ Gyiwu abi mu ba yila kake ku, ke ba maa Pɔɔli ba gyanje. Kanin kake manja maa fuɔ mu, bamu asa damante ba kpee katun mu nu Pɔɔli te mu. Lu nyenyenfuu naa fuɔ kalaatipwe mu, o kpan mu n-yu towe bamu lbwaare kuwura-gyii mu asin. O bola Mosesi nbara ye lbwaare atowepu iwule mu su kaapu bamu lu Yesu su ye, ba koole mu gyii.²⁴ Nu aku ba koole asin mu gyii, amaa aku moo ba man koole gyii.²⁵ Sanja mu nu Pɔɔli towe asin mu laalaalowe mu, asa mu ba gyii abaa umore, nu bamu kpini ba yaase to. Asin mu nu Pɔɔli towe mu i gye fee, “Kayaayu Kyurekyure mu bola lbwaare otowepu Isaya su towe kesintin sa fane naana ana ye,

26 'Kpe asa anumu ase naa towe
bamu ye,

"Fen biti fan nu asin, amaa fan mee
ye fan nu kase.

Fen biti fan ku ke fan ku, amaa
fen mee ye fen wu."

27 Lu fee asa anumu nkolo i budu,
nu bamu asu a bulun,
nu ba kitaam bamu ansi bun su.

Nu i man gye kanin su mu,
naafoo bamu ansi ii biti i wu, ke
bamu asu a nu,

ke ba biya bamu nkolo kase,
ke ba biliji ba me ase ke n kye
bamu.' "

28 "Kanin su n biti fan bu fee,
Ibwaare taa mu kamolige mu naa
sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi,
nu bee biti be nu mu." 29 Poo
maa towe asin numu kamaa to mu,
Gyiwu abi mu ba kusu lu ba gyii
abaa umooe.

30 Poo kyina kikapara mu nu
o kooe nu ee ka kumu su kuko
nsu nnyo laalaamuu. Nu ee kooe
okumaa mu nu ee ba ee bo mu
su mu. 31 O yile kinyin to ee towe
Ibwaare kuwura-gyii mu asin, nu ee
kaapu asin lu Yesu Krisito su, yee
sehn man tii mu okpa.

Ɔwɔlɛ mu nu Pɔɔli kyɔrɔɔ naa sa Roma abi

Afwaala ye kabwaala asin

¹ Mɛ, Pɔɔli ɪ kyɔrɔɔ ɔwɔlɛ nɪmɔ n sa fane. N gye Yesu Krisito kɪyaafɔlɛ mu nu ɔ tu mɛ ye n ba waa mu osunpu, nu ɔ lɛɛ mɛ yɪla ye n ba tɔwɛ lbwaare asin danbirasa mu. ² lbwaare wɔla da mu kɔkɔlɔ sɔ, bɔla mu atɔwɛpɔ sɔ nu ba kyɔrɔɔ asin danbirasa nɪmɔ waa Asunkyan yɪlasa Kyɪrɛkyɪrɛ mu tɔ. ³ Asin mu ɪ tɔwɛ ɪ lu anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito sɔ, nu ɔ gye lbwaare mu-bii, nu ba kɔɔgɛ mu nyɪmɪsa lu Owura Dawidi kɪnaana tɔ. ⁴ Anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito mu nu lbwaare Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ ɔlɔn mu kyɪnɪ mu lu lewu tɔ, lɛɛ mu kaapɔ fɛɛ mu ɪ gye lbwaare mu-bii mu. ⁵ Lu mu ye mu kɪtu sɔ lbwaare sa anɛ kabwaala, nu ɔ waa anɛ Krisito kusun asunpu, kɛ a tɔwɛ kaapɔ bamɔ nu ba man gye Gyɪwu abi, kɛ ba nu asin mu kase kɛ ba kɔɔlɛ Krisito mu gyii. ⁶ Nu fane gbaa fane fan tii bamɔ nu lbwaare tu ye ba be bilɪnɪ Yesu Krisito lɛɛ mu sɔ.

⁷ Imɔ sɔ nu n kyɔrɔɔ ɔwɔlɛ nɪmɔ n sa fane mu nu fan bɔ Roma, nu lbwaare ɪ sɔ kebiti sa, nu ɔ tu fane ye fan ba waa mu lɛɛ mu. N fwaala fane, nu n kɔlɛ kabwaala ye kayɪ-yuuli mu nu kɪ lu anɛ-Sɛ lbwaare ye anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito ase mu kɪ ba fane sɔ.

Pɔɔli ii biti Roma kikpe naa tɔwɛ Abwaaresin

⁸ Kɔtɔ mu nu kɪ gyankpaa mu ɪ gye fɛɛ, fane kpini sɔ mu, n bɔla Yesu Krisito sɔ n sɔ afwaala n sa mɛ lbwaare, lu fɛɛ asa bɛɛ tɔwɛ fane lbwaare kɔkɔlɛ-gyii nɪmɔ asin dulinyaa tɔ katɪn kɔmaa. ⁹ lbwaare mu nu n taa mɛ kɔkɔlɔ kpini n sun mu, nu n tɔwɛ Mu-Bii asin danbirasa mu, ɪ gye mi kesintin ogyipu fɛɛ saɲa kɔmaa n nyɪnɪ fane

sɔ, mɛ kabwaare-kɔlɛ tɔ. ¹⁰ Nu n kɔlɛ kabwaare-kɔlɛ saɲa kɔmaa nɪmɔ fɛɛ nu lbwaare kan kyula mu, ɔ bugi ɔkpa sa mɛ nbɪnɪ ke n ba bɔɔ fane sɔ.

¹¹ Lu fɛɛ mi ansi ɪ dɛ fane sɔ fɛɛ n ba wu fane, kɛ n taa lbwaare Kayaayu tɔ kakeɛ ba sa fane, kɛ ɪ waa fane ɔlɔn fane kɔkɔlɛ-gyii tɔ. ¹² Imɔ ɪ gye fɛɛ a kpan anɛ n-yɪ ke a taa kɔkɔlɛ-gyii mu nu an bɔ kɪmɔ tɔ fale kye abaa tɔ. ¹³ Mɛ bɪrɪsa ana akɔlɛ-gyipu, n biti fan bu fɛɛ n nɪmina ɪlu funɛ kpini fɛɛ n ba fane ase. Amaa ba lu halɪ ndaga kɔtɔ kɔ kii tii mɛ ɔkpa. N biti kanan mu nu n waa kɛ n nye akɔ lu fane ase tɔtɔ tɔ ba ba kɔlɛ Yesu gyii, fɛɛ kanan mu nu n nye akɔ lu bamɔ nu ba man gye Gyɪwu abi mu tɔ mu.

¹⁴ Nu ɪ dɛ sa mɛ fɛɛ n tɔwɛ asin danbirasa mu sa bamɔ nu be nyɪ ɪwɔlɛ ye bamɔ nu ba man nyɪ ɪwɔlɛ, bamɔ nu ba gye anyaasɪnpɔ ye bamɔ nu ba gye amelensipu. ¹⁵ Kanɪn sɔ nu mi ansi ɪ payɪ fɛɛ n ba tɔwɛ asin danbirasa mu sa fane mu nu fan bɔ Roma mu gbaa.

¹⁶ ɪ man sɔ mɛ ipeeli lu asin danbirasa mu sɔ, lu fɛɛ imɔ ɪ gye lbwaare ɔlɔn mu nu ɪ sa ɔsa kɔmaa mu nu ɔ kɔlɛ gyii mu kamɔlɪgɛ. Gyɪwu abi mu ɪ gyankpaa kɔlɛ gyii, ye bamɔ nu ba man gye Gyɪwu abi mu gbaa. ¹⁷ Lu fɛɛ asin danbirasa mu tɔ mu, ɪ lɛɛ kaapɔ kanan mu nu lbwaare ɪ waa nu anɛ ɪkpa ɪ kyiigi mu ansi tɔ. ɪkpa kyiigisa nɪmɔ npiili ye imɔ laalaalɔwɛ kpini ɪ yɪlɛ sa kɔkɔlɛ-gyii, fɛɛ kanan mu nu ba kyɔrɔɔ yɪla ye,

“Kɔkɔlɛ-gyii tɔ nu ɪkpa kyiigisa wuya ii biti ɔ nye nkpa.”

lbwaare agbu lu alibi sɔ

¹⁸ lbwaare lɛɛ mu agbu lu sɔsɔ kaapɔ asa mu nu bamɔ ɪkpa ɪ man kyiigi ye alibi awaapɔ mu nu ba taa bamɔ alibi tii kesintin mu ɔkpa. ¹⁹ Nu lbwaare butɛ bamɔ asɔ, lu fɛɛ kɔtɔ mu nu ba taale bu lu lbwaare sɔ mu, lbwaare gbaa-gbaa ɪ lɛɛ imɔ ifuli kaapɔ bamɔ. ²⁰ Lu koo saɲa mu

nu lbwaare tɔv dulinyaa mu, ɔ bɔla mu atɔ tɔvsa mu sɔ lɛɛ mu keduli mu nu a mɛɛ taale taa ansi wu mu kaapu nyimisa. Imu ɪ gye mu ɔlɔn mu nu ɪ man sɔ ɔkaa, ye mu keduli mu nu kumu sɔ nu ɔ gye lbwaare kesintin mu. Imu sɔ ɔmu nu ɔ man kɔɔle gyii mu, man sɔ kɔnɔ ɔ lɛɛ.

²¹ Ba nyi lbwaare maa bu tɔ, amaa ba man sɔ bunyaa abɛɛ afwaala bɛɛ sa mu. Amaa nfeere danbirasa ku ɪ man bila ɪ bu bamu tɔ, nu bamu nkɔlɔ tɔ ɪ bilinji kitentenbiri. ²² Ba ye bamu ɪ gye anyaasɩpu, amaa ba gye amelensipu nin. ²³ Nu ba bilinjaa lbwaare mu nu ɔ bu tɔ kakpaa mu bunyaa ba sɔ bɛɛ sa atɔ mu nu ba pɔyi umu fɛɛ anyimisa, nbwiibi ye atɔbwaaya ye atɔbwaaya kpɩsa.

²⁴ Imu sɔ lbwaare lɛɛ mu ansi yege bamu, nu ba taa kigyagaa bɛɛ waa bamu nkɔlɔ biti, nu bɛɛ waa kigyagaa libi maɲa bɛɛ ɲaaba abaa. ²⁵ Lu fɛɛ ba taa lbwaare kesintin mu kyere antɩesa, nu bee sun atɔ mu nu lbwaare tɔv mu, lan yege mu lbwaare mu nu ɔ tɔv umu mu, nu ɪ dagaa fɛɛ a yin mu saɲa kumaa mu. Amen!

²⁶ Lu unumu sɔ lbwaare lɛɛ mu ansi yege bamu sa ba maa bamu kigyagaa ipeeli, akyu ba yege anyin ase kade nu ba sii bɛɛ de ye bamu birisa ana akyu yege ɪ man gye lbwaare ɔkpa sɔ. ²⁷ Kanin ɔkpa maɲa sɔ nu anyin gbaa ba biti ba yege kade ye akyu, nu kide ye bamu birisa ana anyin ɪ sɔ bamu ɔbule, nu bɛɛ waa apeeli-sin be de ye abaa, nu ba nye kigyagaa mu kusɔ bute lu bamu gbaa-gbaa bamu kayu-wule tɔ.

²⁸ Lu fɛɛ kanan mu nu ba kina lbwaare kibɩ lu bamu nfeere tɔ mu, umu sɔ nu lbwaare yege bamu nfeere bɔrɔbɔrɔ sa bamu, ke ba waa atɔ mu nu ɪ man dagaa ye ba waa. ²⁹ Nu ɪ yege nu ba kyaga sɔ bɛɛ waa asun libi, kensi payi libi, kikisi libi, kumɔɔ, kamɔɔre-gyii, npina, kiku ansi waa asin libi ye asa kukuli, ³⁰ kitin antɩesa gyaga asa sɔ, lbwaare akisipu, asa kisaale, n-yu kikaapu, alala-sin, ɔkpa pɔpwe

sɔ kɩtaa waa alibi, bɛɛ waa kusɔ tɔ ɔlɔn bɛɛ sa bamu-nyi ana ye bamu-se ana. ³¹ Ba man sɔ nfeere, ba man sɔ kesintin, ba man sɔ kebiti sa asa, be mee su asa sɔ. ³² Yege be nyi fɛɛ lbwaare nbara mu ɪ tɔwe ye, ɔkumaa mu nu ɛɛ waa fale alibi mu, dagaa lewu gbaa mu, amaa man gye fale atɔ numu nkun nu bɛɛ waa, ba bila bɛɛ tɔwe bɛɛ yile bamu nu bɛɛ waa kanin mu kamaa.

2

Ibwaare kesintin katale

¹ Imu sɔ fu kumaa mu nu fii bun fu birisa kupwe mu, fu man sɔ kɔnɔ fu lɛɛ. Nu fu kumaa mu nu fu bun fu birisa kupwe mu, fu bun fu n-yu gbaa kupwe numu, lu fɛɛ ngbaa fu fu waa alibi kɔlɔn maɲa. ² Amaa an nyi fɛɛ lbwaare kupwe mu nu ɔ sɔ sa bamu nu bɛɛ waa kanin atɔ libi mu, ɪ de kesintin ɔkpa sɔ. ³ Imu sɔ fɛɛ fu nyimisa, fu kan fii bun fu birisa ana kupwe, yege ngbaa fu fu waa alibi kɔlɔn maɲa mu, fu fe nfeere fɛɛ fu taale silɛ lu lbwaare kupwe kibun mu tɔ abɛɛ? ⁴ Abɛɛ fu bun ansi lu kidanbirasa mu nu lbwaare ɪ waa ɛɛ sa fu fɛɛ maa nye kɔkɔlɔ ɛɛ sa fu ye maa sɔ kenyiita sa fu? Fu man nyi fɛɛ lbwaare ɪ waa adanbirasa anumu kpini ɛɛ sa fu ke ɪ kye fu tɔ ke fu yege alibi kiwaa?

⁵ Amaa lu fu kusɔ tɔ ɔlɔn ye alibi ki mɛɛ yege kiwaa sɔ mu, fu kusɔ kusɔ bute sa fu n-yu fu gyoo lbwaare agbu lala mu kake mu nu ee biti ɔ lɛɛ kaapu alibi awaapu mu kesintin katale mu tɔ. ⁶ lbwaare ii biti ɔ ka ɔsa kumaa numu kuko kanan mu nu ɪ dagaa mu lu atɔ mu nu ɔ waa mu sɔ. ⁷ Nu bamu nu ba sɔ kenyiita bɛɛ waa kidanbirasa, bee biti lbwaare bunyaa ye beere ye nkpa mu nu ɪ man sɔ ɔkaa mu, bamu ii biti ba nye nkpa kakpaa. ⁸ Nu asa mu nu bɛɛ ku bamu nkun lɛɛ, nu ba kina kesintin asin mu kunu nu bɛɛ waa asun libi mu, lbwaare agbu ii biti ɪ ba bamu sɔ ke ɔ man su bamu kuwɛɛ. ⁹ Nu awɔrɔfɔ ye kayyɛɛ ii biti ɪ ba asa mu nu bɛɛ waa alibi mu kpini sɔ. Ii

biti ɪ gyankpaa ba Gyiwu abi sɔ, ye bamɔ nu ba man gye Gyiwu abi mu gbaa sɔ. ¹⁰ Amaa bunyaa ye beere ye kayi yuuli ii biti ɪ ba sa asa mu nu bee waa adanbirasa mu kpini, nu Gyiwu abi mu ii biti ba gyankpaa ye bamɔ nu ba man gye Gyiwu abi mu gbaa. ¹¹ Lu fee lbwaare man sɔ nmeege tɔ.

¹² Bamɔ nu ba man nyi Mosesi nbara, nu ba waa alibi mu, bee biti ba wu, nu ɪ man gye ye ba maa kina Mosesi nbara mu kibuu sɔ. Nu bamɔ nu be nyi Mosesi nbara mu, nu ba lu umɔ tɔ waa alibi mu, kanin nbara manɔ nu bee biti ba taa bun bamɔ kupwe. ¹³ Lu fee man gye bamɔ nu be nyi Mosesi nbara mu, nu lbwaare u ku fee ba man gyii kupwe, amaa bamɔ nu bee waa nbara mu awaasa mu, bamɔ nu lbwaare ii wu fee bamɔ ikpa i kyiigi. ¹⁴ Nu bamɔ nu ba man gye Gyiwu abi nu ba man sɔ Mosesi nbara, amaa bee waa atɔ mu nu ɪ kyina nbara mu sɔ mu, ba man sɔ nbara mu bire, amaa nbara kesintin ɪ bu bamɔ tɔ. ¹⁵ ɪ yege nu bamɔ awaasa ɪ kaapu fee bamɔ nkolo tɔ mu, be nyi nbara mu. Nu bamɔ nfeere tɔ gbaa i gyii bamɔ kesintin, lu fee bamɔ nfeere tɔ ɪ kaapu ye unumɔ ɪ burɔn nu unumɔ fale ɪ man burɔn. ¹⁶ Nu kanin manɔ nu ii biti ɪ ba waa kake mu nu lbwaare ii biti ɔ bola Yesu Krisito sɔ taa nyimisa asiiri tɔ awaasa gyii bamɔ asin, fee kanan mu nu asin danbirasa mu nu n tɔwe mu ɪ kaapu mu.

Gyiwu abi ye Mosesi nbara

¹⁷ Nu fu tɔwe ye fu gye Gyiwu nyimisa, nu fu taa fu n-yu tɔ Mosesi nbara mu sɔ, nu fu kaapu fu n-yu fee fu gye lbwaare lee. ¹⁸ Nu fu tɔwe ye fu nyi lbwaare kebiti, lu fee fu bula Mosesi nbara mu, nu fu nyi atɔ mu nu ɪ burɔn. ¹⁹ Nu fu tɔwe ye fu ɪ gye agyaatanapu ikpa ɔkaapupu, nu fu ɪ gye ɔmu nu ee kaapu bamɔ nu ba bu kitenbiri tɔ mu fitila. ²⁰ Nu fu tɔwe ye fu

ɪ gye amelensipu ɔtɔwewaapu, ye nbii wuribi ɔkaapupu. Nu fu nyi Mosesi nbara mu, nu umɔ tɔ nu kinyi ye kesintin mu bu. ²¹ Nu fu tɔwe ye fu kaapu fu birisa ana asansa, nu mune ɪ waa nu fu mee kaapu fu n-yu? Fu tɔwe abwaaresin ye, keyu man burɔn, yege ɔɔ fu fii yuuri. ²² Nu fu tɔwe ye asa ba man lu bamɔ-ka ana abee bamɔ-kuli ana kamaa mu, nu ɔɔ fu fu mee lu fu lee kamaa? Fii kisi idakpa kusun, yege ɔɔ fu fii yuuri idakpa atɔ fu lu idakpa isunkpa ibu to. ²³ Fu mu nu fu kaapu fu n-yu ye fii nyi Mosesi nbara mu, man gye fu i gyila lbwaare ipeeli fee fu maa nyita nbara mu? ²⁴ Fee kanan mu nu Asinkyan yilasa mu ɪ tɔwe ye, “Lu fane Gyiwu abi sɔ mu, bamɔ nu ba man gye Gyiwu abi mu bee tɔwe asin bee nyita lbwaare kitu.”

²⁵ Fee nu fen kan buu Mosesi nbara mu, kanin bire fu oduu katɔn mu sɔ tɔnɔ. Amaa nu fu tin fu oduu nu fu mee buu nbara mu bire, i du nin fee fu maa man tin oduu mu. ²⁶ Nu ɔmu nu ɔ man tin oduu nu ee waa kutɔ kumaa kyeekyee fee kanan mu nu Mosesi nbara mu ɪ kaapu mu, mune ɪ waa nu lbwaare mee ye ɔ taa mu fee ɔmu nu ɔ tin oduu? ²⁷ Imu sɔ ɔ man tin mu oduu, yege ee waa kutɔ kumaa kyeekyee fee kanan mu nu Mosesi nbara mu u kaapu mu, ee biti ɔ bun fu mu nu fu gye Gyiwu obii, nu fu tin fu oduu, nu fu nyita nbara mu kupwe.

²⁸ Lu fee ɪ man gye kayi-wule tɔ atɔ awaasa ɪ waa ɔku Gyiwu obii gbaa-gbaa, nu oduu katɔn mu, man gye kayi-wule tɔ atɔ waasa nin. ²⁹ Amaa ɔmu nu ɔ gye Gyiwu obii kesintin mu, mu kɔkolo tɔ ɪ kaapu, nu oduu katɔn mu ɪ gye kɔkolo awaasa mu nu Kayaayu mu u waa, man gye Mosesi nbara mu u waa. Kanin ɔsa manɔ u nye kiyin lu lbwaare ase man gye nyimisa ase.

3

Lbwaare ɪ gye kesintin wuya

1 Imu su nu oku kan towe ye o gye Gyiwu obii mu, mune tonoo nu o nye lu to? Abee mune tonoo i bu oduu katin to? 2 Okpa kumaa su tonoo bu to. Lu fee tonoo mu nu ki gyankpaa i gye ye, Gyiwu abi mu abaa to nu lbwaare taa mu konoo to asin mu waa. 3 Nu i kan ba fee aku ba man su kikoolo-gyii mu, bamu kuman koolo gyii mu, i taale yege nu lbwaare o man waa kanan mu nu o towe yila mu abee?

4 Ayee! I mee ba kanin. Amaa nu nyimisa kumaa gye antijesa wuya mu, lbwaare bire san o gye mu kesintin wuya, fee kanan mu nu ba kyuroo waa Asinkyan yilasa mu to ye,

“I dagaa fee fu lbwaare asin towesa i maa lee fu kesintin kaapu, nu ba kan pwu fu mu ke fu gyii asu.”

5 A taa fee ane awaasa mu nu i man buron, nu i lee kaapu fee lbwaare awaasa i de okpa mu, umee mu bire, nu o bute ane kusu mu, an biti a towe ye lbwaare man waa asin mu kyeekyee? (Kanan mu nu nyimisa i towe mu, nu n towe fale).

6 Ayee! Nu i gye kanin mu, nene nu lbwaare ii biti o waa ke o tale dulinyaa? 7 Oku ii biti o gyii umooore ye, fee nu me antijesa i yege nu lbwaare kesintin ki lonoo lu ifuli mu, nu mu bunyaa mu tii su mu, mune i waa nu ee bun me kupwe fee n gye alibi owaapu? 8 Lu fale asin su mu, aku bee biti ba towe ye, “Fan yege a waa alibi, ke asa ba wu lbwaare adanbirasa.” Asa mu nu bee towe fale asin numu bee saale me ye me gbaa me n towe kanin mu, lbwaare ii biti o bun bamu kupwe fee kanan mu nu i dagaa.

*Oku man bu to ye
o man gye alibi owaapu*

9 Nene nu an biti a towe unumu? Ane Gyiwu abi an gye asa kpare an kyoo bamu nu ba san mu abee? Ayee! N te wola towe fee Gyiwu abi mu ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu kpini alibi i gyii bamu su olon. 10 Fee

kanan mu nu Asinkyan yilasa mu i towe katin ku ye,

“Oku man bu to nu mu ikpa i kyiigi, halu okolon gbaa.

11 Oku man bu to nu ee nu lbwaare asin kase, nu oku man bu to o naa ee biti lbwaare.

12 Nu okumaa numu kpeli mu ansi lu lbwaare su, nu bamu kpini ba man su kyaare,

nu oku man bu to nu ee waa kidanbirasa halu okolon gbaa.

13 Bamu nno to asin towesa i moo fee lewu.

Antijesa nkun i bola bamu nnandulu su.

Bamu nno to asin i du fee kinanse kubwe.

14 Bee towe asa nno, nu bamu nno to asin towesa i bolili.

15 Nyimisa kumoo man bu bamu osin.

16 Katin kumaa mu nu ba kpee mu ba yege nu asa bee gyii gyerebi nu bee wu aworufo.

17 Nu ba mee yege nu kayu yuuli ke ba asa to.

18 Nu ba man sile lbwaare kpini-kpini.”

19 To, an nyi fee asin kumaa mu nu nbara mu u kaapu mu, u towe u sa bamu nu bee buu nbara mu. Imu su oku mee nye towe sehn ye mee mu o man waa alibi aku. Nu okumaa mu nu o bu dulinyaa to mu, lbwaare ii biti o bun mu kupwe lu mu alibi su.

20 Lu fee oku mee taale buu nbara mu lowe, ke lbwaare o wu fee mu awaasa i buron mu, lbwaare ase. Nbara mu i de sa nin ke a wu ane alibi.

*Kikoolo-gyii u biya ikpa
kikiigi*

21 Amaa nbunbu bire lbwaare lee okpa mu nu nyimisa o bola su ke mu ikpa i kyiigi mu ase mu kaapu, nu i man gye nbara kibuu. Halu imu nu lbwaare atowepu ye nbara mu kpini i gyii imu kesintin Asinkyan yilasa mu to. 22 Okpa mu nu lbwaare i bola su, ke o wu fee asa ikpa ii kyiigi mu ase mu, i gye ba maa koolo Yesu

Krisito gyii. Nu okumaa numu lee man kwii. ²³ Lu fee okumaa numu waa alibi nu o pan lbwaare bunyaa mu. ²⁴ Lu lbwaare kabwaala kaksee su mu, o bola Yesu Krisito kikoolle asa yege mu su, nu o kyula sa bamu fee bamu ikpa i kyiigi mu ase. ²⁵ Nu lbwaare lee Yesu Krisito ye o be wu lu asa alibi su. Mu nkalan kikyeege wurige su mu, asa mu nu bee biti ba koolle mu gyii mu, ke ba maa lbwaare nsana i loho. Nu kusu bute mu nu lbwaare ii biti o bute ane mu, Yesu yile ane ayaa to koolle umu. O waa umu nu ke o lee mu kesintin kaapu. Lu fee bamu nu ba waa alibi didaa mu, o man bute bamu asu ²⁶ O nye kenyiita gyoo ba fuu Yesu Krisito kelewu mu nu o wu sa alibi mu. O bila lee kaapu fee mu awaasa i de okpa, nu ee yege nu asa mu nu ba koolle Yesu gyii mu bamu ikpa i kyiigi mu ase.

²⁷ Mine kuto su nu an kaapu ane n-yii? Sehn man bu to. Mine i waa su nu a mee taale kaapu ane n-yii? Lu fee man gye nbara mu kibuu i yege nu lbwaare i wu fee nyimisa ikpa i kyiigi, amaa i lu ane kikoolle-gyii mu su. ²⁸ Kuto mu nu an nu kase i gye ye nyimisa kikoolle Yesu Krisito gyii su nu lbwaare i wu fee mu ikpa i kyiigi mu ase, amaa man gye nbara mu kibuu su. ²⁹ lbwaare mu gye Gyiwu abi nkun lbwaare nun? O man gye bamu nu ba man gye Gyiwu abi gbaa lbwaare nun abee? Eehn! O gye bamu nu ba man gye Gyiwu abi gbaa lbwaare nun. ³⁰ lbwaare gye okulun nun, umu su lu kikoolle-gyii su nu ee biti o wu Gyiwu abi mu fee bamu ikpa i kyiigi, nu lu kikoolle-gyii su nu ee biti o wu bamu nu ba man gye Gyiwu abi gbaa mu fee bamu ikpa i kyiigi mu ase. ³¹ Kanin su kikoolle-gyii kinumu ki yege nu nbara mu i bilinji kyan abee? Ayee! I man de kanin. Amaa kikoolle-gyii i yege nu an buu nbara mu su kyeekyee.

4

Abraham kikoolle-gyii

¹ Mine asin nu an biti a towe lu ane naana Abraham su? Mine i waa Abraham asin mu to? ² Nu i kan i gye Abraham awaasa su nu lbwaare wu mu fee mu ikpa i kyiigi mu, naafoo o su kuto mu nu o taa kaapu mu n-yii, amaa man gye lbwaare ansi to. ³ Mine nu Asinkyan yilasa mu i towe? "Abraham koolle lbwaare gyii, lu mu kikoolle-gyii manja su nu lbwaare kyula ye mu ikpa i kyiigi." ⁴ Nu osa mu nu ee sun kusun mu bee ka mu kuko nun, mu kukoka mu ki man gye kaksee nun sa mu, amaa i gye mu kusun mu kuko nu bee ka mu. ⁵ Nu i man gye oku kusun mu nu ee waa su, amaa maa koolle gyii fee i gye lbwaare u yege nu alibi owaapu mu nu ba koolle Yesu gyii mu bamu ikpa i kyiigi mu, bamu kikoolle-gyii mu i yege nu lbwaare i koolle bamu kyula fee bamu ikpa i kyiigi. ⁶ Inumu nu Dawidi gbaa wola towe ye kumu okon wuya i gye osa mu nu lbwaare kyula fee mu ikpa i kyiigi nu i man gye mu awaasa su. Nu Dawidi towe ye,

⁷ "Kumu okon wuya ana i gye asa mu nu lbwaare taa bamu alibi kee bamu, nu o fwu bamu alibi lu bamu su.

⁸ Kumu okon wuya i gye osa mu nu Onyiripe lbwaare man bila ye o nyinji mu alibi su."

⁹ Kumu okon mu nu Dawidi towe mu asin mu, i gye sa Gyiwu abi nkun nun, abee ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi gbaa? Nu an wola towe ye, Abraham koolle lbwaare gyii, nu mu kikoolle-gyii manja su nu lbwaare kyula ye mu ikpa i kyiigi. ¹⁰ Saja moo to nu umu i waa sa mu? Saja mu nu o tin oduu mu abee saja mu nu o man putu tin oduu mu? I gye saja mu nu o man putu tin. ¹¹ Abraham oduu katun mu gye sinkaala nun, nu i kaapu to fee mu kikoolle-gyii su nu saja mu nu o man putu tin mu oduu mu, nu lbwaare kyula ye mu ikpa i kyiigi.

Kanin sɔ mu ɪ gye asa kpini mu nu ba kɔɔle gyii nu ba man pɔta tin bamu iduu mu kpini bamu-se, nu ɪ yege nu lbwaare kyula ye bamu ukpa i kyii. ¹² Nu ɔ bila ɔ gye bamu nu ba tin iduu mu bamu-se, man gye ba maa tin iduu sɔ, amaa lu fee bamu gbaa bamu, ba maa naa kɔɔle-gyii okpa kulɔn mu nu ane naana Abraham nate sɔ pɔyi nu ɔ tin oduu mu.

¹³ lbwaare da mu kɔkɔɔ sɔ sa Abraham maa mu anaana-bii ye bee biti ba baa ba gye dulinyaa to kapatye agyipu. Fale kɔkɔɔ sɔ kɔda mu man gye nbara mu kibuu sɔ, amaa lu mu kɔɔle-gyii sɔ nu lbwaare kyula ye mu ukpa i kyii mu ase. ¹⁴ Nu bamu nu ba kan bee buu nbara mu, ɪ gye dulinyaa kapatye agyipu bure, kanin bure kɔɔle-gyii mu ki gye kɔyan, nu kɔkɔɔ sɔ kɔda mu man sɔ kyaare. ¹⁵ Lu fee bamu nu ba fɔyi nbara mu, bee nye lbwaare kusɔ bute. Amaa nu nbara ɪ man bu to mu, nbara kifɔyi gbaa man bu to.

¹⁶ Imu sɔ lu kɔɔle-gyii sɔ nu asa bee nye kutɔ mu nu lbwaare da mu kɔkɔɔ sɔ sa bamu mu. ɪ gye kabwaala kakɛɛ sa Abraham kɔnaana to. ɪ man gye bamu nu bee buu nbara mu nkɔn, amaa ye bamu nu ba kɔɔle gyii gbaa fee kanan mu nu Abraham kɔɔle gyii mu. Lu fee mu ɪ gye ane kpini ane-se. ¹⁷ Fee kanan mu nu ba kyɔɔɔ yɔla mu ye, “N waa fu ɔse sa ndendemande kpini.” lbwaare ase mu Abraham ɪ gye ɔse sa ane kpini. Abraham kɔɔle lbwaare mu nu ee kyini alewupu ee ba nkpa to mu gyii, nu lbwaare ee sa alewupu nkpa. Nu kutɔ mu nu ki man wɔla ki bu to mu, mu ɪ yege nu ki ba.

¹⁸ ɪ maa du fee tamaa man bu to gbaa mu, Abraham kɔɔle gyii nu ɔ sɔ tamaa. Nu ɔ ba waa ɔse sa ndendemande gaalaagaa fee kanan mu nu lbwaare towe mu ye, “Kanin nu fu anaana-bii bee biti ba ba nye akyɔ fee akyikpebi.” ¹⁹ Abraham gyii fee nsu kilifa nu o nyi mu

kayɔ-wɔle ki maa pɔɔ. Nu mu-ka Sara gbaa bile nu ɔ man kuɔge ki. Lu unumu kpini sɔ Abraham kɔkɔɔle-gyii ki man yɔɔ. ²⁰ Nu kutɔ mu nu lbwaare da mu kɔkɔɔ sɔ sa mu mu, ɔ man gyii imu umɔɔre, amaa ɔ nye kɔkɔɔle-gyii to ɔɔn nu ɔ taa bunyaa sa lbwaare. ²¹ Nu ɔ kɔɔle kyula fee kutɔ mu nu lbwaare da mu kɔkɔɔ sɔ ye ee biti ɔ waa sa mu mu, ee biti ɔ taale waa. ²² Fale sɔ nu, “lbwaare kyula ye mu ukpa i kyii.” ²³ Imu nu ba kyɔɔɔ ye Abraham ukpa i kyii lbwaare ase mu, man gye mu nkɔn sɔ nu ba kyɔɔɔ kanin. ²⁴ Amaa ane kpini sɔ nu ba kyɔɔɔ kanin. Kanin sɔ ane gbaa ane mu nu an kɔɔle lbwaare mu nu o kyini ane-Nyɔɔɔre Yesu lu lewu to gyii mu, lbwaare ii biti ɔ kɔɔle ane fee ane ukpa i kyii. ²⁵ Kpalɔ fee ane alibi sɔ lbwaare lee mu sa fee o wu, nu o kyini mu ba nkpa to nu lu mu sɔ mu lbwaare kɔɔle ane fee ane ukpa i kyii.

5

Kɔkɔɔle-gyii ɪ biya kayɔ-yuuli ye kensi-gyii

¹ Kanin sɔ, lu ane kɔkɔɔle-gyii sɔ mu, lbwaare kyula ye ane ukpa i kyii mu ase, nu lu ɔnyɔɔre Yesu Krisito sɔ mu, kayɔ yuuli ki bu anaa lbwaare nsana. ² Lu mu sɔ nu an taa ane kɔkɔɔle-gyii nye kabwaala mu nu nbunbu an yile kumu to fale. Nu ane ansi i gyii lu fee an sɔ tamaa fee an biti an nye bunyaa mu nu lbwaare ii biti ɔ sa ane susu mu. ³ Nu man gye kanin nkɔn sɔ, amaa awɔɔɔfo mu nu an gyii fale gbaa mu, ane ansi i gyii, lu fee awɔɔɔfo ɪ yege nu asa ba nye aniya yile to. ⁴ Nu aniya kɔyile to mɔɔ ɪ biya kibulabu, nu kibulabu ki biya tamaa. ⁵ Nu tamaa mee waa kɔyan, lu fee lbwaare bola Kayaayu Kyɔɔkyɔre mu nu ɔ taa sa ane mu sɔ kyɔɔge mu kebiti mu bola ane nkɔɔ to.

⁶ Saɔa mu nu ane anyɔmisa a mee bila taale waa sehn mu, kanin saɔa

manja to kyεkyεε nu Krisito ba wu sa ane alibi awaapu. ⁷ Ii biti i waa olun sa nyumisa fee o wu sa osa mu nu mu ikpa i kyiigi gbaa. Amaa omu nu o gye adanbirasa owaapu bire akuto fee oku ii biti o waa kokolo osu ye ee biti o wu sa mu. ⁸ Amaa lbwaare lee mu kebiti mu nu o su sa ane mu kaapu lu unumu su. Lu fee a maa san an gye alibi awaapu gbaa mu, nu Krisito ba wu sa ane.

⁹ Lu Yesu Krisito nkalan su nu lbwaare koolε kyula fee ane ikpa i kyiigi mu ase. Kanun manja su lu Krisito su mu, ee biti o molige ane lu mu kusu bute mu to. ¹⁰ Halu saja mu nu an gye lbwaare akisipu mu, nu o yege mu-bii Yesu ba wu nu i lonjo anaa mu nsana. Lu fee Yesu maa te nkpa to su mu, ee biti o molige ane lu kusu bute kakpaa mu to. ¹¹ Nu i man gye unumu nkun, amaa umu nu i bila i tii su i gye fee ane ansi i gyii lu kolonjo mu nu ane-Nyiripe Yesu Krisito ba lonjo anaa lbwaare nsana mu su.

Lewu bola Adam su ba, nu nkpa i bola Yesu Krisito su ba

¹² Nu lu nyumisa kulun awaasa su nu alibi i ba dulinyaa, nu lu alibi su nu lewu ba dulinyaa to. Nu fale su nu lewu nye okpa asa kpini su, lu fee okumaa numu waa alibi. ¹³ Imu su poyi ke lbwaare o biya nbara mu, alibi i wola i bu dulinyaa to. Amaa saja mu nu nbara mu i man bu to mu, ba mee taa alibi bee ti sehn. ¹⁴ Amaa lu alibi su mu, lewu gyii nyumisa su kuwura lu Adam su ba fuu Mosesi saja su, halu ba maa man nyita lbwaare konosa mu fee Adam lee mu gbaa. Okpa ku su mu Adam i yile sa Yesu mu nu o ba ba kamaa to mu.

¹⁵ Amaa lbwaare kabwaala kakεε mu man du fee Adam alibi mu. Kpalu fee Adam kulun alibi mu su mu, okumaa numu wu. Amaa lbwaare kabwaala mu nu o taa keε okumaa numu lu Yesu Krisito kulun su mu, ki gye kuto kpare. ¹⁶ Kanun manja gbaa nu lbwaare kakεε mu ki man du fee kanan mu nu Adam

nyumisa kulun alibi i ba waa mu. Nyumisa kulun alibi katale su mu, i bun okumaa numu kupwe. Amaa lu asa alibi gaalaagaa kiwaa kamaa mu, omu nu ee yege nu lbwaare u taale kyula fee nyumisa ikpa i kyiigi mu ase mu, i ba. ¹⁷ Nyumisa kulun alibi su nu lewu gyii asa su olun lu kanun nyumisa kulun manja su. Nu Yesu Krisito nyumisa kulun gbaa su mu, anyumisa ba nye kabwaala nu lbwaare ii kyula fee bamu ikpa i kyiigi mu ase, nu ba nye lbwaare ase kakyina kakpaa. Imu su kuto mu nu Yesu Krisito waa mu, ki kyo lewu olun mu nu ki da gyii ane su mu.

¹⁸ Imu su fee kanan mu nu nyumisa kulun alibi su nu asa kpini ba gyii kupwe mu, kanun manja su nu nyumisa kulun ikpa kikiyiigi su mu, nu lbwaare ii kyula ye asa bamu ikpa i kyiigi, nu ba nye nkpa. ¹⁹ Fee kanan mu nu Adam kulun waa kusu to olun nu o man nu lbwaare ase, nu asa kpini ba biliji alibi awaapu mu, kanun manja su nu Yesu Krisito kulun biya mu asu kase nu lbwaare ase nu i yege nu lbwaare kyula asa gaalaagaa fee bamu ikpa i kyiigi mu ase.

²⁰ Mosesi nbara mu i ba nun, ke i yege asa ba wu alibi mu nu bee waa mu kukyo. Amaa alibi kiwaa ki maa nye akyo mu, yege lbwaare kabwaala mu ki nye akyo ki tii su.

²¹ Fee kanan mu nu alibi nye olun nyumisa su nu o nye lewu mu, kanun manja su nu asa ba nye lbwaare kabwaala fee maa kyula fee asa ikpa i kyiigi mu ase. Imu su lu ane-Nyiripe Yesu Krisito su mu, asa ba nye nkpa kakpaa.

6

Alibi man bila i su ane su olun

¹ Kanun su, mune nu an biti a towe? A kyaga su an waa alibi ke lbwaare kabwaala mu ki nye akyo ki tii su abee? ² Ayee! Alibi i man bila su ane su olun, lu fee i du nun fee a maa wu mu, nene nu an bila taale kyina alibi mu to?

³ Abɛɛ fan man nyi fɛɛ anɛ kpini mu nu ba gyee anɛ lbwaare kekyugyee mu waa Yesu Krisito to mu, i waa fɛɛ anaa mu an waa kukulun mu lewu to abɛɛ? ⁴ Nu lu anɛ lbwaare kekyugyee mu su mu, anaa mu an wu, nu ba pula anaa mu. Imu su fɛɛ kanan mu nu ɔsɛ lbwaare taa mu bunyaa kyini mu lu lewu to mu, anɛ gbaa anɛ an biti a kyina kakyina pupwe to.

⁵ Fɛɛ anaa mu a maa gye kukulun lu mu kelewu mu su mu, kanin mana su nu anaa mu an biti a ba an gye kulon lu mu kikiyi ba nkpa to mu. ⁶ Nu an nyi fɛɛ ba da anɛ alibi n-yu didaa mu ye mu mata oyu laasa su moɔ, nu i yege nu anɛ alibi n-yu didaa man bila ki su olon anɛ su, ke a man bila taa anɛ n-yu waa anye sa alibi. ⁷ Lu fɛɛ okumaa mu nu o wu mu, o nye mu n-yu lu alibi kiwaa su.

⁸ Fɛɛ anaa Krisito a maa wu fale mu, an koolɛ gyii fɛɛ anaa mu an biti a buga kyina. ⁹ Nu an nyi fɛɛ Krisito maa kyini lu lewu to fale mu, o mee bila ye o wu, nu lewu man bila o su mu su olon. ¹⁰ Nu kelewu mu nu o wu mu, o wu sa anɛ alibi kulu kulon kakpaa, amaa nkpa mu nu o te kumu to mu, o te sa lbwaare.

¹¹ Kanin okpa mana su, fan ki fane n-yu fɛɛ fan wu, nu alibi kiwaa ki man bila ki su fane su olon, amaa fan te sa lbwaare, lu fɛɛ fan naa Yesu Krisito fan waa kukulun. ¹² Imu su fan man yege alibi i gyii kuwura fane kayi-wule su, ke fan man buu ato libi mu nu fane kayi-wule ii biti i waa mu. ¹³ Fan man taa fane n-yu katun ku sa alibi ke i taa waa asun libi, amaa fan taa fane n-yu sa lbwaare fɛɛ bamu nu lbwaare lee bamu lu lewu to ba nkpa to mu, ke fan taa fane kayi-wule kpini taa sa mu, ke o taa fane waa ikpa kyigisa ato. ¹⁴ Nu fan man bila yege alibi i gyii fane su olon, lu fɛɛ fan man bu Mosesi nbara mu kase, amaa lbwaare kabwaala mu to nu fan bu.

An gye anye sa lbwaare

¹⁵ Kanin su mine nu an biti a towe? Fɛɛ a maa man bila an bu nbara mu kase, nu an nye lbwaare kabwaala mu, a kyaga su an waa alibi? Ayee! ¹⁶ Fan man nyi fɛɛ nu fan kan taa fane n-yu sa oku nu fan nu mu ase mu, fan gye anye sa ɔsa mana. Imu su nu fan kan buu alibi mu, fan gye anye sa imu, nu u su fane i kpee lewu to, amaa nu fan kan buu lbwaare mu, imu i su fane i kpee ikpa kyigisa to. ¹⁷ Fan kyina fan gye anye sa alibi, amaa n fwaala lbwaare fɛɛ nbunbu bure fan taa fane nkolo kpini buu kesintin kikaapu mu nu ba taa kaapu fane mu. ¹⁸ lbwaare koolɛ fane lu alibi to, nu fan ba bilini anye sa ikpa kyigisa awaasa.

¹⁹ Fane koolɛ-gyii ki maa man puta waa olon su, nu n taa kayi-wule to asin n kala n sa fane fale. Didaa mu fan kyina taa fane n-yu bilini anye alibi to, nu fan waa alibi kikyɔ tii su. Kanin su nu i dagaa fɛɛ nbunbu fan taa fane n-yu kpini fɛɛ anye sa ikpa kyigisa awaasa, ke fan ba bilini lbwaare lee. ²⁰ Sana mu nu fan gye anye sa alibi mu, lbwaare ikpa kyigisa asin mu, fan man taa imu waa sehn. ²¹ Mine tonɔ nu fan nye lu kanin sana mana, lu kanin ato mana mu nu ndaga i gye ipeeli-sin sa fane fale? Kanin ato mana i biya lewu. ²² Amaa nbunbu fan maa man bila fan gye anye sa alibi fale, nu fan bilini anye sa lbwaare mu, tonɔ mu nu fen biti fan nye mu i gye fan maa bilini lbwaare asa, nu i biya fane nkpa kakpaa. ²³ Nu alibi kukoka i gye lewu, amaa lbwaare kakeɛ mu nu o bola anɛ-Nyiripe Yesu Krisito su sa anɛ i gye nkpa kakpaa.

7

Asin lu Mosesi nbara mu su

¹ Me burisa ana akoolɛ-gyipu, fane kpini fan nyi fɛɛ sana mu nu nyimisa san o te nkpa to mu, sana maa nkun nu nbara mu i su olon mu su. ² I du nun fɛɛ okyu kilipu. Sana mu nu mu-kuli san o te nkpa

tɔ mɔ, kekili nbara mɔ i ŋmina mɔ sa mu-kuli. Amaa nu mu-kuli mɔ kan wu bire ɔ nye mɔ n-yu lu kekili nbara mɔ tɔ. ³ Kanɔn sɔ nu ɔ kan kili ɔnyɔn pɔpwe yege mu-kuli san ɔ te nkpa tɔ mɔ, ɔ lu mu-kuli kamaa numɔ. Amaa nu mu-kuli mɔ kan wu bire ɔ nye mɔ n-yu lu kekili nbara mɔ tɔ, nu eɛ bila taale kili ɔnyɔn pɔpwe nu i mee kaapu fee ɔ lu mu-kuli kamaa nun.

⁴ Imɔ sɔ me-daa ana ye mi-supu ana, kanɔn maɲa nu fane gbaa fane fan maa kɔɔle Yesu Krisito gyii mɔ, fan bola mɔ kayɔ-wɔle sɔ wu nun. Imɔ sɔ Mosesi nbara mɔ i man bila i sɔ fane sɔ ɔɔn. Imɔ sɔ nbɔnbɔ bire fan gye sa Krisito mɔ nu ɔ wu kyiiigi lu lewu tɔ mɔ, ke a nye waa adanbirasa sa lbwaare. ⁵ Fee saɲa mɔ nu an bɔ ane gbaa-gbaa kayɔ-wɔle kebiti tɔ mɔ, nbara mɔ i yege nu kayɔ-wɔle kebiti mɔ nu i gye alibi mɔ, i waa kusun ane n-yu tɔ, nu an sun asun libi nu i sɔ ane ii kpee lewu tɔ. ⁶ Amaa nbɔnbɔ an nye ane n-yu lu nbara mɔ nu i daa kyina ŋmina ane mɔ tɔ, lu fee i du nun fee anaa Krisito a maa wu. Imɔ sɔ nu a man bila an sun nbara didaa mɔ nu ba kyurɔɔ yila mɔ, amaa an sun lbwaare ɔkpa pɔpwe mɔ nu i bola Kayaayu mɔ sɔ.

Mosesi nbara ye alibi

⁷ Imɔ sɔ mine nu an biti a tɔwe? Nbara mɔ i gye alibi nun abee? Ayee! I man gye alibi nun. Nbara mɔ i yege nu n bu kɔtɔ mɔ nu alibi i gye. Nu nbara mɔ i man din tɔwe ye, “Man yege fu ansi i payi ɔkɔ atɔ sɔ mɔ” naafɔɔ n mee ye n bu kɔtɔ mɔ nu onsi-payi gye. ⁸ Nu nbara unumɔ sɔ nu alibi a bola nye ɔkpa me tɔ, nu u sɔ me ɔbule nu n biti alibi kumaa kiwaa tii sɔ. Lu fee nu nbara i man bɔ tɔ mɔ, alibi mɔ kɔnɔ ki wu. ⁹ Saɲa kɔ tɔ mɔ n daa kyina yege n man nyi Mosesi nbara mɔ. Amaa saɲa mɔ nu n ba bu lbwaare kɔnɔsa mɔ, nu n lan bu fee alibi tɔ nu n te, nu n wu. ¹⁰ Nu n lan bu fee lbwaare kɔnɔsa mɔ nu naafɔɔ i biya me

nkpa mɔ, i taa me kpee lewu tɔ. ¹¹ Nu alibi i bola lbwaare kɔnɔsa mɔ sɔ nye ɔkpa pɔna me, nu i bola umɔ sɔ mɔɔ me. ¹² Mosesi nbara mɔ i du kyirekyire, nu lbwaare kɔnɔsa mɔ gbaa i du kyirekyire, nu i du kyiekyee nu i burɔn. ¹³ Imɔ sɔ fale kɔtɔ danbirasa numɔ i biya me lewu nun? Ayee! Amaa alibi a bola kɔtɔ danbirasa numɔ sɔ nu i yege nu n wu lewu. Inumɔ i waa nun ke alibi i lu ifuli kaapu kanan mɔ nu i du. Nu kɔnɔsa mɔ ki yege nu an taale wu kesintin fee alibi i gye alibi i man burɔn nun kpini-kpini.

¹⁴ An nyi fee nbara mɔ i gye lbwaare Kayaayu tɔ atɔ nun, amaa mee me bire n gye kayɔ-wɔle nyimisa nun, nu alibi i gyii me sɔ nu i waa me fee kɔnye. ¹⁵ N mee nu me awaasa mɔ kase. Lu fee atɔ mɔ nu n biti fee n waa mɔ, mee taale n waa, amaa umɔ nu n mee biti mɔ, umɔ nu n waa. ¹⁶ Nu fee nu n kan waa umɔ nu n mee biti fee n waa bire, n kyula fee nbara mɔ i burɔn. ¹⁷ Kanɔn bire kanan mɔ nu i du mɔ, man gye me gbaa-gbaa me i waa atɔ waasa libi numɔ, amaa alibi mɔ nu i bɔ me tɔ mɔ i waa umɔ. ¹⁸ Nu n nyi fee me gbaa-gbaa me tɔ nu i gye me kɔbaabɔtɔ didaa mɔ, kɔtɔ danbirasa kɔ ki man bɔ me tɔ. I gye me kɔpɔre fee n waa adanbirasa, amaa n mee taale n waa. ¹⁹ Adanbirasa mɔ nu n biti fee n waa mɔ, n mee waa umɔ, amaa alibi mɔ nu n mee biti fee n waa mɔ, umɔ nu n waa. ²⁰ Fee nu n kan waa kɔtɔ mɔ nu ki man gye mi kebiti fee n waa mɔ, man gye me i waa umɔ kanɔn, amaa alibi mɔ nu i bɔ me tɔ mɔ, umɔ i waa kanɔn.

²¹ N wu fee saɲa kumaa mɔ, kanɔn nu i waa me nun. Lu fee saɲa kumaa mɔ nu n biti fee n waa adanbirasa mɔ, alibi nu i sɔla me naa waa. ²² Nu me kɔkɔɔ tɔ mɔ, n kɔɔle lbwaare nbara mɔ kyula fee umɔ nu n biti n buu. ²³ Amaa n wu nbara kɔ maa bɔ me tɔ u waa kusun, nu i kɔ ye lbwaare nbara mɔ nu n kɔɔle kyula me kɔkɔɔ tɔ mɔ. Nbara numɔ i yege nu alibi gyii mi kumu nu i loo me n-yu tɔ kpini.

24 Mε awurufo wuya nımu! Anımu ii biti o mɔlge me lu kayı-wule awaasa libi mu nu ki su me kii kpee lewu to fale? 25 N afwaala lbwaare fee o bola ane-Nyırıpe Yesu Krisito su mɔlge me.

Me gbaa-gbaa me kɔkɔlo to mu, n buu lbwaare nbara mu, amaa me kibaabuto didaa mu, kii biti alibi kiwaa.

8

Ibwaare Kayaayu mu yege nu an nye ane n-yı

1 Imu su, nbunbu lbwaare kupwe kubun man bu to sa ane mu nu anaa Yesu Krisito an waa kɔkɔlon mu. 2 Lu fee a maa bola Yesu Krisito su mu, lbwaare Kayaayu nbara pupwe mu nu ki sa nyımısa nkpa mu, ı yege nu n nye me n-yı lu nbara mu nu ı towe ye, nu n kan waa mu alibi n biti n wu mu. 3 Kuto mu nu Mosesi nbara mu ı man taale waa, kpali fee ane kayı-wule mu maa man bila ki bulon ki buu nbara mu, lbwaare taale waa fee maa sun mu gbaa-gbaa mu-bii fee nyımısa alibi awaapu keduli. Nu o taa mu n-yı waa saraga sa ane alibi, ba bun alibi mu nu ı gyii nyımısa kayı-wule su mu kupwe. 4 lbwaare waa fale nin ke a taale waa kesintin ıkpa danbirasa mu nu nbara ii biti mu, lu fee an man bila an buu ane kayı-wule didaa mu, amaa an buu lbwaare Kayaayu kebiti mu.

5 Nu bamu nu ba naa kayı-wule didaa to mu, bamu nfeere ı de kayı-wule kebiti su nin, amaa bamu nu ba naa Kayaayu to mu, bamu nfeere ı de Kayaayu kebiti to nin. 6 Fee kayı-wule kebiti kan gyii oku nfeere su mu, ı biya mu lewu nin, amaa omu nu lbwaare Kayaayu kebiti gyii mu nfeere su mu, ı biya mu nkpa ye keyuula. 7 Lu fee nu oku kan taa mu nfeere tub kayı-wule kebiti su mu, o gye lbwaare okisipu. Nu o mee buu lbwaare nbara, nu o mee taale buu su gbaa. 8 Nu bamu nu bee waa

bamu kayı-wule kebiti mu, ba mee bola lbwaare ansi.

9 Amaa fane bure fen mee waa fane kayı-wule kebiti, amaa lbwaare Kayaayu mu nu ki bu fane to mu kebiti nu fen waa. Nu o sa kumaa mu nu o man su Krisito Kayaayu mu, o man gye Krisito lee. 10 Amaa fane mu nu Krisito bu fane nkolo to mu bure, fane n-yaayu mu nu ı bu fane to mu ı su nkpa. Lu fee lbwaare towe ye fane ıkpa ı kyiigi mu ase, amaa lu fane alibi su mu fane kayı-wule kii biti ki wu. 11 Nu ı kan ı gye fee lbwaare mu nu o kyini Yesu lu lewu to mu Kayaayu bu fane to bure, kanın lbwaare mu nu o kyini Yesu lu lewu to mu, ii biti o sa fane kayı-wule nkpa, lu mu Kayaayu mu nu ki bu fane to fale su.

12 Imu su me-daa ana ye mi-supu ana, nbunbu kuto mu nu ki dagaa ı gye fee a man taa ane kayı-wule kebiti waa ane kakyina to. 13 Nu fan kan taa kayı-wule asun libi waa fane kakyina to bure fen biti fen wu, amaa nu fan bola Kayaayu mu su kina nu fan yege kayı-wule asun libi mu bure, fen biti fan nye nkpa. 14 Bamu nu ba buu lbwaare Kayaayu okpa kaapusa bamu mu, bamu ı gye lbwaare mu-bii ana. 15 Lu fee Kayaayu mu nu lbwaare sa fane mu, mee waa fane anye ke fan baa fan su kufuu. Amaa fan nye Kayaayu mu nu ki waa fane lbwaare mu-bii ana. Imu olon to nu an taale tu lbwaare ye, "Abaa! Ane-Se." 16 lbwaare Kayaayu mu gbaa-gbaa ı lee ı kaapu ane nkolo to kesintin fee an gye lbwaare mu-bii ana. 17 Nu a maa gye mu-bii ana fale su mu, an biti a nye kuto mu nu o da mu kɔkɔlo su ye ee biti o sa ane mu. Nu anaa Krisito an biti a buga nye kanın kuto manja. Amoo ana mu an buga gyii mu awurufo mu, poyi ke ana mu a buga gyii mu bunyaa mu.

Kakaaku bunyaa ki nye

18 Nu n wu fee nbunbu awurufo mu nu an gyii fale mu, oku mee taale taa kaala bunyaa mu nu lbwaare ii

biti ɔ lee kaapu ane mu. ¹⁹ Ibwaare ato tɔusa mu kpini bee gyogyo ba gyoo Ibwaare ɔ ba lee mu-bii ana mu kaapu. ²⁰ Nii ato tɔusa mu kpini i ba waa ato kɔyan mu nu i man gye umu kebiti su, amaa Ibwaare i waa umu kanin ke ɔ sa umu tamaa. ²¹ Lu fee ato tɔusa mu kpini bee bitu ba kɔle bamu n-yu lu lewu ye kinyita to, ke ba ba nye bamu n-yu ye bunyaa mu nu i de sa Ibwaare mu-bii ana mu.

²² Nu an nyi fee ato tɔusa mu kpini bee yiyee ba fuɔ halu ndaga, fee kanan mu nu okyu ii duni mu. ²³ Nu i man gye umu nkun u yiyee, amaa ane gbaa-gbaa mu nu an nye Kayaayu mu nu ki gye Ibwaare kakee gyankpaasa mu gbaa an yiyee ane nkolo to. An yiyee an gyoo kake mu nu Ibwaare ii bitu ɔ taa ane waa mu-bii ana, ke ɔ kɔle ane kayu-wule yege mu. ²⁴ Lu tamaa mu nu an su mu su mu, Ibwaare molige ane. Amaa nu oku su tamaa lu kutu mu nu ɔ tee wula wu mu, man gye tamaa kpini-kpini. Nu anumu i su tamaa kutu mu nu ɔ tee wula ɔ su mu su? ²⁵ Amaa kutu mu nu an man puuta nye nu an su umu su tamaa mu an nye kenyiita nun an gyoo kumu.

²⁶ Kanin okpa kulon su nu Kayaayu mu i kye ane to sana mu nu ane n-yu i yoo ane mu. Kpalu fee a maa man nyi kutu mu nu a kole, nu a man nyi kanan mu nu a towe ane kabwaare-kole to mu, Kayaayu mu gbaa-gbaa ii muusi ee towe atowe-bi mu nu oku mee taale taa kono towe nu ɔ yile to ee kole ee kye ane to. ²⁷ Nu Ibwaare mu nu o nyi ane nkolo to mu, nyi nfeere mu nu i bu Kayaayu mu to, lu fee Kayaayu mu i yile to ee kole ee sa akole-gyipu mu lu Ibwaare kebiti su.

*An kyɔ bamu nu
ba ko gyii lu mu*

²⁸ Nu an nyi fee ato kumaa mu nu i ba mu, Ibwaare su umu kpini ee waa kusun, ke i kpee naa lwe danbirasa sa bamu nu bee bitu mu asin mu. Bamu i gye asa mu nu

Ibwaare wula tu, fee kanan mu nu ɔ wula towe yila mu. ²⁹ Nu bamu nu Ibwaare wula o nyi mu, nu ɔ lee bamu yila ke ba ba waa fee mu-bii keduli mu, ke mu-bii mu ɔ ba waa nbii damante mu to obii gyankpaasa. ³⁰ Nu bamu nu ɔ lee yila mu, ɔ tu bamu, nu bamu nu ɔ tu mu, ɔ towe ye bamu ikpa i kyigi mu ase, nu bamu nu bamu ikpa i kyigi mu ase mu, ɔ taa mu bunyaa mu sa bamu.

³¹ Inumu kpini kamaa mu, mine nu an bitu a towe? Fee nu Ibwaare kan ɔ yile ane kamaa mu, anumu i taale ko ye ane? ³² Nu Ibwaare mu nu ɔ man kina mu-bii kɔta sa, nu lu ane alibi su mu, ɔ yege nu o be wu sa ane mu, mine su nu ɔ mee ye ɔ taa ato kpini tii mu su bwaala ane? ³³ Nu Ibwaare gbaa-gbaa maa towe ye an gyii asu mu, anumu ii bitu ɔ taale puu ane mu nu Ibwaare wula lee yila sa mu n-yu mu? ³⁴ Anumu i gye omun o bun ane kupwe? Yesu Krisito abee. Ayee! Mu i wu sa ane nu o kyini lu lewu to sa ane, nu ɔ te Ibwaare gyisa su ɔ yile to ee kole ee kye ane to. ³⁵ Mine i taale barige ane lu Krisito kebiti mu to? Kayiyee, abee kikipne, abee kanyanla, abee akun, abee kitiri, ato mu nu a su kufuu, abee kumomɔ? Inumu kpini i mee taale barige ane lu Yesu kebiti mu to. ³⁶ N towe kanin lu fee Asinkyan yilasa mu i towe ye,

“O! Ibwaare, kpalu fu su bee moɔ ane kake kumaa,
nu ba taa ane waa fee nbulupu mu nu bee bitu ba naa moɔ bamu mu.”

³⁷ Amaa lu Yesu Krisito kebiti mu nu ɔ su sa ane su mu, an ko an lu umu kpini-kpini to. ³⁸ Nu n nyi i maa gye kesintin fee lewu nun o, nkpa nun o, Ibwaare nbɔɔ nun o, nbwu libi nun o, ato mu nu i bu to nbunbu nun o, ato mu nu ii bitu i ba nun o, kase su ato nun o, olon nun o, ³⁹ susu nun o, kase to kase to ato nun o, ato mu nu Ibwaare tu mu, kuku mee taale barige kebiti mu nu ki bu an naa mu nsana lu Onyiripe Yesu Krisito su.

9

*Ibwaare lee Isirayi abi
fee mu asa bitisa*

¹ Lu maa Krisito a maa gye kukulun su mu, asin mu nu n towe fale i gye kesintin, n mee tin antinasa. Kayaayu Kyirekyire mu ye me nfere to ii gyii me kesintin, fee umu nu n towe fale i man gye antinasa. ² Me oto to i foyi me nu me kokolo to ki nyita sa me asa. ³ Naafoo nu ii biti i waa mu, n biti n taa me n-yu sa ke Ibwaare o towe me nno, ke i barige maa Yesu nsana, ke i yege me asa Isirayi abi ba nye nkpa. ⁴ Isirayi abi ba gye Ibwaare asa. Bamu nu Ibwaare lee nu o taa bamu waa mu asa, bamu nu o lee mu bunyaa kpare mu kaapu, nu maa bamu ba waa katowe kyula, nu o sa bamu mu Nbara mu, nu o kaapu bamu okpa mu nu ba taa su sun mu, nu bamu nu o da kokolo su sa. ⁵ Nu Isirayi abi banumu to nu Ibwaare asa kpare-kpare mu ba lu, nu Krisito maa ba fee nyimisa kayi-wule to mu, o lu kanin kinaana mana to. Ibwaare i gye omuni kuto kumaa ki bu mu kase, nu ayin-bi a gye mu lee kakpaa. Amen!

⁶ Amaa i man gye ye Ibwaare man waa asin mu nu o da mu kokolo su towe yila mu to nin. Kpalu fee man gye bamu nu ba lu Isirayi kinaana mu to kpini i gye Isirayi abi kesintin. ⁷ Abee i man gye bamu nu ba lu Abraham kinaana mu to kpini i gye Abraham anaana-bii. Lu fee Ibwaare towe sa Abraham ye, "Lu Isaki kanan to nu fii biti fu nye anaana-bii. ⁸ Asin mu kase i gye ye, man gye nbii mu nu Abraham kuvge mu kpini i gye Ibwaare mu-bii ana. Amoo bamu nu Ibwaare da mu kokolo su sa Abraham mu nkun i gye mu anaana-bii. ⁹ Kpalu fee fale nu Ibwaare da mu kokolo su towe Abraham, 'Kesu kaku fale sana ke n ba bwii ba mu, fu-ka Sara ii biti o kuvge kebii-nyinsa-bii.'

¹⁰ "Man gye umu nkun. Amaa okyu mu nu ba tu mu ye Rebeka mu o kuvge nbwaara-bii mu nu bamu-se gye ane naana Isaki. ¹¹ Amaa ba maa man putta kuvge bamu gbaa ke ba waa asin danbirasa abee alibi mu, Ibwaare wula lee kaapu fee kanan mu nu ee lee oku nu ee tu mu mu, i man bola asa maa awaasa su. ¹² Lu fee poyi ba kuvge nbii mu Ibwaare towe Rebeka ye, 'Obilisa ase mu ii biti o be sun kebii ase mu.' ¹³ Kanin nu o wula towe Asinkyan yilasa mu to ye, 'N biti Gyekobu, amaa n kisi Esawu.'

¹⁴ "Imu su nene nu an biti a towe? A towe ye Ibwaare mee waa mu asin kyee kyee abee? Ayee, i man gye kanin. ¹⁵ Kpalu fee o towe Mosesi ye,

'Omu nu n biti n wu kuwee mu, mu nu n biti n wu kuwee, nu omu nu me kokolo ku kyoo mu su mu, mu nu me kokolo kii biti ki kyoo mu su.'

¹⁶ Imu su i man gye nyimisa kipire su abee maa kpan mu n-yu su, amaa i gye Ibwaare kuwee kuwu nin. ¹⁷ Kpalu fee Asinkyan yilasa mu to mu Ibwaare towe Faro ye, 'Inumu su nu n bun fu kuwura ke n bola fu su lee me olun kaapu, ke asa mu nu ba bu dulinyaa kpini to ba yin me kitu.' ¹⁸ Inumu kpini i kaapu fee bamu nu Ibwaare ii biti o wu kuwee mu, bamu nu ee wu kuwee, nu bamu nu ee biti ba waa mu kusu to olun mu, ee yege nu ba waa kusu to olun.

¹⁹ "Fane to oku ii biti o taase me ye, 'Nu i gye kanin bire, oku mee taale kina Ibwaare kebiti mu, mine i waa su nu Ibwaare san ee pwi ane kusu to olun su?' ²⁰ Amaa nyimisa, fu i gye anumu, nu fu taale towe gyanja Ibwaare? Kuto poyisa i taale towe omu nu o poyi kumu mu ye, 'Mine i waa nu fu poyi me fale?' ²¹ Lu fee opoyi su okpa fee o barige kabole kuli to kinyo, ke o taa kuku poyi lape mu nu bee yege bee yila kensi-gyii ake, ke o taa kuku poyi lape mu nu bee gyii to kake kumaa.

22 “Kanin okpa kulun su nu lbwaare ii biti fee o lee mu agbu kaapu asa, ke ba wu mu olun mu, amaa bamu nu o nye agbu bamu su, nu i dagaa fee o nyita bamu mu, o nye kenyiita gaa sa bamu. 23 Nu o bila ee biti fee o lee mu bonyaa kpare mu kaapu mu asa mu nu ee wu bamu kwee, nu ba gye bamu nu o loho bamu yila sa mu bonyaa mu. 24 Ane i gye bamu nu o tu mu, nu i man gye Gyiwu abi mu to nkun, amaa o tu bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu to gbaa. 25 Fee kanan mu nu lbwaare towe otowepu Hoseya owule mu to mu ye, ‘Asa mu nu naafoo ba man gye me asa mu, n biti n tu bamu me asa. Nu owule mu nu n man su kebiti sa bamu mu, n biti n biti bamu.’ 26 Nu ii biti i ba fee opula mu nu lbwaare towe bamu ye, ‘Fan man gye me asa mu, kanin opula mana to nu bee biti ba tu bamu, lbwaare nkpa wuya mu-bii ana.’ ” 27 lbwaare otowepu Isaya gbaa kuusi towe lu Israyi abi su ye, “Halii Israyi abi ba maa kyoo fee opu kono kikyafa fale gbaa mu, bamu to akalisa aku nu lbwaare ii biti o ba molige. 28 Onyuripe lbwaare ii biti o gyii mu asin kase su bilen-bilen ke o lowe umu ke o tun umu kidiyee.” 29 I du nun fee kanan mu nu Isaya wula towe yila mu ye, “Fee nu lbwaare olon kpini wuya man din dan yege ane odu to sa aku yila mu, naafoo an din muuri fee Sodom ye Gomora abi mu.”

Israyi abi ba man koole asin mu gyii

30 Imu su mine nu an biti a towe? An biti an towe ye, bamu nu ba man gye Gyiwu abi, nu bamu ansi an man payi bee biti ukpa kyigisa mu, lu bamu koole Yesu gyii su mu, lbwaare koole bamu fee bamu

ukpa i kyigi mu ase. 31 Amaa Israyi abi mu bue, ba payi ansi bee buu nbara mu bee biti fee lbwaare i koole bamu ye bamu ukpa i kyigi mu ase, yege ba man nye umu. 32 Mine maa waa su? Lu fee ba man taa koole-gyii su bee biti, amaa ba su ba naa ye awaasa su nun. Nu ba siti “Kubuu sitisa” mu lu tiye, 33 fee kanan mu nu lbwaare towe lu Yesu mu nu o yile sa kubuu numu asin Asinkyan yilasa mu to ye,

“Fan ku! N taa kubuu mu nu ki yege asa ba siti mu yila Siyon kade to. Ke kanin kifole-buu mana ki yege asa ba lu bee tiye. Amaa okumaa mu nu o koole mu gyii mu, mee ye o gyii ipeeli.”

10

1 Me-daa ana ye mi-supu ana, me kokolo biti ye me kabwaare-kule i gye ye lbwaare o molige Israyi abi. 2 Lu fee n taale gyii kesintin lu bamu su kaapu fee bee payi ansi bee buu lbwaare bue, amaa bamu kensi payi man yile kinyi su. 3 Nu ba man nyi kanan mu nu lbwaare u koole asa fee bamu ukpa i kyigi mu ase. Imu su bee ku fee bamu gbaa-gbaa bamu awaasa i yege nu bamu ukpa i kyigi. Imu su ba man biya bamu n-yu kase ba buu lbwaare ukpa mu nu i yege o kyula fee bamu ukpa i kyigi mu ase. 4 Imu kesintin i gye ye Krisito i waa nbara mu kusun mu lowe, nu okumaa mu nu o koole mu gyii mu, lbwaare ii biti o towe ye mu ukpa i kyigi mu ase.

5 Mosesi kaapu asa kanan mu nu ba buu nbara mu, ke lbwaare o koole bamu fee bamu ukpa i kyigi mu ase. Nu o kyoo ye, “Osa kumaa mu nu o buu umu mu ee biti o nye nkpa lu umu su.” 6 Amaa fee kanan mu nu Asinkyan yilasa mu i towe lu koole-gyii mu nu i yege nu lbwaare i koole asa ye bamu ukpa i kyigi mu ase mu i gye fee, “Man kan towe fu kokolo to ye, anumu ii biti o dii kpee susu? (Imu i gye ye,

ke ɔ kpilɔgaa Yesu ba kase), ⁷ abee man tɔwe ye, anumɔ ii biti ɔ kpilɔge kpee kase-kase tɔ? (umɔ ɪ gye ye, ke ɔ naa kɔsaa Yesu lu kamandɛ tɔ ba.)” ⁸ Amaa nene nu ɪ kyaga sɔ ɪ tɔwe? “Ibwaare asin mu i tiri fu tɔ, nu ɪ bu fu kɔnɔ tɔ ye fu kɔkɔlɔ tɔ.” Inumɔ ɪ gye kɔkɔle-gyii asin mu nu an tɔwe mu. ⁹ Nu fu kan taa fu kɔnɔ lee tɔwe ye, Yesu ɪ gye ɔnyirɛpe mu, nu fu kɔle gyii fu kɔkɔlɔ tɔ ye Ibwaare kyinji mu lu lewu tɔ mu, fii biti fu nye kamɔlɔge. ¹⁰ Lu fee kɔkɔlɔ tɔ nu nyimisa ɪ kɔle ee gyii, nu Ibwaare kɔle mu fee mu ukpa i kyiigi. Nu ɔ kan lee kɔnɔ tɔwe ye Yesu ɪ gye ɔnyirɛpe mu, ee biti ɔ nye kamɔlɔge. ¹¹ Fee kanan mu nu Ibwaare Asinkyan yilasa mu ɪ tɔwe ye, “ɔkɔmaa mu nu ɔ kɔle mu gyii mu, ɔ mee ye ɔ gyii ipeeli kpaa.” ¹² Gyiwu abi ba man kwɔ ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu tɔ. Lu fee ɔnyirɛpe kulɔn ɪ gye ɔnyirɛpe sa asa kpini. Nu ɔ sɔ kusee kɔkyɔ ee sa ɔkɔmaa mu nu ee tu mu kitu mu, ¹³ fee kanan mu nu Asinkyan yilasa mu ɪ tɔwe ye, “ɔkɔmaa mu nu ɔ tu ɔnyirɛpe mu kitu mu, ee biti ɔ nye kamɔlɔge.”

¹⁴ Nene nu bee biti ba waa ke bamu nu ba man puta kɔle mu gyii mu, ba taale tu mu kitu? Nu ba man kan nu mu asin mu, nene nu bee biti ba waa ke ba kɔle mu gyii? Nu ɔkɔ man puta tɔwe bamu abwaaresin mu, nene nu bee biti ba waa ke ba nu? ¹⁵ Nu ɔkɔ man kan sun bamu ye ba naa tɔwe asin danbirasa mu, nene nu bee biti ba waa ke ba naa tɔwe asin mu? Ibwaare Asinkyan yilasa mu ɪ tɔwe ye, “Bamu nu ba naa bee tɔwe asin danbirasa mu, bamu kinatɛ mu ki burɔn gaa.”

¹⁶ Amaa man gye Isirayi abi kpini ɪ kɔle asin danbirasa mu gyii. Lu fee Ibwaare ɔtɔwɛpɔ Isaya tɔwe ye, “ɔnyirɛpe Ibwaare, anumɔ ɪ kɔle anɛ asin tɔwesa mu gyii?” ¹⁷ Kanin bire lu asin danbirasa mu kitɔwe lu Yesu Krisito sɔ nu asa bee nu asin mu. Nu lu asin mu kinu sɔ, nu asa

bee kɔle bee gyii. ¹⁸ Amaa n taase ye, Gyiwu abi mu nu ba man kɔle gyii mu, ba man nu asin mu nun? Ba nu ye bamu asu. Asinkyan yilasa mu ɪ tɔwe ye,

“Asin danbirasa kitɔwe mu, ii kpee dulinyaa tɔ kpini,
nu asin tɔwesa numɔ i kpee ɪsɔwɔle kpini sɔ.”

¹⁹ N bula taase ye, “Isirayi abi ba man nu kase nun? Ba nu kase, lu fee Mosesi wula gyankpaa tɔwe bamu ye, Ibwaare ye,

‘N biti n taa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu,
nu ba man gye kubu fee fane mu, waa fane kensi payi.
N biti n taa asa mu nu ba man nyi me mu waa fane agbu.’

²⁰ Nu ɔtɔwɛpɔ Isaya yile kinyinto kyaga sɔ tɔwe fee Ibwaare ye,

‘Bamu nu ba man ku biti me gbaa mu, bamu nu n yege nu ba wu me.

Nu bamu nu ba man taase me sɔ mu, n lee me n-yu n kaapu bamu.’

²¹ Amaa lu Isirayi abi mu sɔ bire Ibwaare tɔwe ye,

‘Halɔ Isirayi abi ba maa bamu kɔsɔ tɔ ɔlɔn,
ye bamu kikina me sɔ mu, n san n da kɔbaa n tu bamu kake kɔmaa ye ba ba me ase.’ ”

11

Ibwaare wu Isirayi abi mu kɔwee

¹ Nu n taase ye, Ibwaare kina mu asa Isirayi abi nun abee? Ayee! Ngbaa me n gye Isirayi obii nun. Nu n gye Abraham kanaana-bii nu n lu Bengyamin kebunɔ. ² Ibwaare man kina mu asa mu nu ɔ wula ɔ nyi bamu mu. Nu fan man nyinji asin mu nu Eligya tɔwe Asinkyan yilasa mu tɔ mu? Eligya maa fabile ee sa Ibwaare lu Isirayi abi sɔ ye, ³ “ɔnyirɛpe Ibwaare, ba mɔɔ fu atɔwɛpɔ kpini, nu ba boyi fu saraga nswu kpini. Nu me nkun i sii nu bee biti ba mɔɔ me.” ⁴ Amaa Ibwaare lee mu kɔnɔ ye, “N lee anyin ngbin nsunɔ yila sa me

n-yi, nu bamu oku gbaa man muja odakpa Baali.”⁵ Kanin su ane saja numo to gbaa, lbwaare lee mu asa kalisa aku lu mu kabwaala su.⁶ Nu lbwaare kilee mu i gye kabwaala su bire, kanin bire i man bila i gye kusun mu nu nyimisa sun. Nu i kan i gye kusun su bire, kabwaala man bila ki gye kabwaala.

⁷ Imu su mine? Kuto mu nu Isirayi abi bee kpan bamu n-yi bee biti mu ba man nye kumu, amoo bamu mu nu lbwaare lee bamu mu i nye. Amaa bamu mu nu ba san mu nkolo i bulun.⁸ Fee kanan mu nu Isaya towe Asinkyan ylasa mu to ye,

“lbwaare waa bamu nfeere to fee amelensipu,
nu ba mee taale taa bamu ansi wu,
nu ba mee taale taa bamu asu gbaa nu
ba fuu ndaga kake numu.”

⁹ Nu Dawidi gbaa towe lu lbn iwule mu to ye,

“lbwaare o yege bamu ansi ogyikpa i bilini odoo da bamu,
ke i bila yege ba lu tiye, ke i baa i gye bamu kusu bute.

¹⁰ lbwaare o yege bamu ansi i bun ke ba man bila wu,
ke o yege aworubo i nu bamu ke i yege ba nyon to kakpaa.”

lbwaare kamolige mu ki de sa asa kpini

¹¹ Nu n bila taase ye, “Isirayi abi ba maa siti tiye mu, ba mee bila taale kusu? Ayee!” Amaa lu bamu alibi su mu, bamu nu ba man gye Isirayi abi mu bee biti ba ba nye kamolige ke i yege Isirayi abi ba nye kayu basa.¹² Nu fee Isirayi abi alibi unumu i yege dulinyaa to asa kpini ba nye ato kpare, nu Isirayi abi kitie kinumu ki yege ke bamu nu ba man gye Isirayi abi ba nye tonoo gaa mu, mine tonoo nu dulinyaa to asa ba mee ye ba nye nu fee Isirayi abi mu ba kan bwii koolo gyii mu?

¹³ Nbuunbu n towe n sa fane mu nu fan man gye Gyiwu abi mu nin. Fee n maa gye Krisito osunpu mu nu

o sun me fane ase mu, kusun mu ki gyii mi ansi.¹⁴ N su tamaa fee akuto mi kusun mu kii biti ki taale yege me gbaa-gbaa me asa ba nye kayu basa ke bamu aku ba nye kamolige.¹⁵ Saja mu nu lbwaare kina Isirayi abi mu, imu i yege nu dulinyaa abi ba bwii ba lbwaare ase. Kanin su nu lbwaare bwii koolo Isirayi abi mu, ii biti i baa i du nin fee alewupu ii bwii kyini ba nkpa to.¹⁶ Fee nu ba kan lee ato ku to iku waa saraga sa lbwaare mu, imu nu i san mu gbaa i gye lbwaare lee nin. Fee nu ba taa oyu ilin waa saraga sa lbwaare mu, kanin bire n-yaabi mu kpini i gye lbwaare lee.

¹⁷ Isirayi abi ba du nin fee olifu oyu mu nu ba duu kumu kewu to, nu bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu, ba du fee olifu oyu mu nu ki koyi afitiri to mu. I du nin fee ba maa ne kewu to oyu duusa mu kiyaa-bi ku foyi, ke ba taa afitiri to lee mu kiyaa-bi ba nmina kyaga kuduusa mu su. Nu i kan ba kanin mu n-yaabi mu nu ba nmina kyaga mu, u nye nkyu danbirasa u lu oyu duusa mu ilin to. Nu fan ku unumu mu, fane mu nu fan man gye Gyiwu abi mu, fane i gye n-yaabi mu nu ba taa lu afitiri to mu.¹⁸ Imu su fan man kaapu fane n-yi fee fan kyo kewu to oyu duusa mu n-yaabi mu. Lu fee man gye fane u sa ilin mu nkpa, amaa ilin mu u sa fane nkpa.¹⁹ Akuto fii biti fu towe ye, “Ba ne n-yaabi foyi ke ba nye taa me nmina kyaga su.”²⁰ I bu to kanin. Lu fee ba maa man koolo gyii su nu ba ne bamu foyi. Nu fane kikoolo-gyii su nu fan ba yii bamu ayaa to. Kanin su fan man kan kusaa fane n-yi, amaa fan baa fan daa fane n-yi su.²¹ Lu fee fan baa fen nyi fee lbwaare maa man yege Gyiwu abi mu nu ba yile sa oyu duusa mu kusu bute mu, kanin manja nu o mee ye o yege fane gbaa.

²² Imu su fan ku kanan mu nu lbwaare wu asa kuwee ye mu katala okpa su. Bamu nu ba waa mu

kusu olon mu, ee tale bamu okpa su, amaa fane fane bise ee su fane kwee. Nu fan kan kyaga su koolo mu kwee kuwu gyii mu, ee biti o kyaga su ee wu fane kwee. Nu i man gye kanin mu, ee biti o ne fane tuu. ²³ Nu Gyiwu abi bise, nu ba kan yege bamu kuman koolo gyii mu bise, lbwaare ii biti o bwiiyaa bamu ba kyaga oyu duusa mu su. lbwaare su olon o taale waa kanin. ²⁴ Fan ku, fane gbaa-gbaa fane i gye afitiri to olifu n-yaabi, nu lbwaare ne fane lu toto ba kyaga kewu to olifu oyu duusa mu su. Imu su i mee ye i ba i bulon sa lbwaare fee o bwiiyaa kewu oyu duusa mu n-yaabi ba kyaga kumu gbaa-gbaa su.

lbwaare i wu asa kpini kwee

²⁵ Me-daa ana ye mi-supu ana, n biti fee fan baa fen nyi fale asin baalasa numu su, ke fane to oku o man kusaa mu n-yu. Gyiwu abi aku ba nye kokolo osu naa fuu sana mu nu bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu gaalaagaa ba ba koolo Yesu gyii. ²⁶ Lu fale okpa su nu Israyi abi kpini bee biti ba nye kamolige. Kanin manja nu lbwaare towe Asinkyan yilasa mu to ye, "Siyon kade to nu Omoligepu mu ii biti o lu.

Ee biti o ba yege Israyi abi kpini ba yege asin gyaga kiwaa.

²⁷ Nu n kan taa bamu alibi kee bamu mu, umu ii biti i kaapu fee maa bamu katowe kyula mu ki ba to."

²⁸ Lu Israyi abi asin danbirasa mu kekina su mu, ba biliji lbwaare mu-don ana. Amaa bamu kekina mu i yege fane mu nu fan man gye Gyiwu abi fan nye tonoo. Amaa lu lbwaare kulee to mu, ba gye mu asa bitisa lu bamu naana ana su. ²⁹ Nu lbwaare kan kee oku kakee abee nu o kan tu oku mu, o man bila ye o kyeege mu nfeere. ³⁰ Fee kanan mu nu fane mu nu fan man gye Gyiwu abi fan kyuna waa lbwaare ase kusu to olon, nu nbunbu lbwaare wu

fane kwee, kpali fee Gyiwu abi ba maa waa kusu to olon su, ³¹ lu kanin manja su nu nbunbu ngbaa bamu bee waa kusu to olon, ke i ba fee ngbaa bamu lbwaare o wu bamu kwee fee kanan mu nu o wu fane gbaa fane kwee mu. ³² Nu lbwaare yege nu asa kpini kusu to olon gyii bamu su, kanan mu nu i waa ke o wu bamu kwee.

Ayin-bi i gye lbwaare lee

³³ Fan ku lbwaare ato kpare mu nu o su mu. lbwaare kanyaasin ye mu kinyi man su okaa.

Anumu i taale bu mu ntale to kyeekeyee?

Nu anumu i taale ku biti wu mu ikpa naa lwe?

³⁴ "Fee kanan mu nu ba kyuroo yila Asinkyan yilasa mu to ye,

Nu anumu i nyi Onyiripe lbwaare nfeere

abee anumu i gye mu otowewaapu?"

³⁵ "Nu anumu i tee sa lbwaare ato ku,

ke lbwaare o ba ka umu kuko?"

³⁶ Lu fee ato kpini i lu lbwaare ase, nu mu olon su nu umu kpini i bu to, nu umu kpini i gye mu lee.

Mu nu bunyaa gye mu lee kaka-paa. I ba kanin.

12

Fan taa fane n-yu kpini sa lbwaare

¹ Imu su me-daa ana ye mi-supu ana, n su lbwaare kwee kuwu mu nu o su sa ane mu, n kule fane fee fan taa fane n-yu kpini sa lbwaare, ke i waa fee saraga kolonoo ato mu nu i te nkpa to, nu i du kyurekyure, nu i bola lbwaare ansi. Inumu i gye fane kabwaare-sun mu nu i lu fane nkolo to nu i dagaa. ² Fan man kase dulinyaa numu to asin waasa, amaa fan kyeege fane kibaabuto, ke fan nye nfeere pupwe mu nu i buron. Imu ii biti i yege fan taale kaala bu lbwaare kebiti ye kuto mu nu ki buron ye umu nu i gyii mu ansi ye umu nu i de kyeekeyee naa fuu okaa.

³ N bɔla lbwaare bwaala kekee mu nu ɔ taa sa me mu su, n tɔwe n sa fane ɔkɔmaa nɔmu ye, ɔ man ku mu n-yu ɔ kyɔ kanan mu nu o du, amaa ɔ biya mu nfeere kase lu mu kɔkɔle-gyii mu nu lbwaare kaala sa mu su mu. ⁴ Fɛe kanan mu nu ane ɔkɔmaa nɔmu su kayu-wule kulɔn ye ɔkyagakpa kukwu-kukwu, nu kɔkɔmaa nɔmu su kɔmu kusun sunsa mu, ⁵ kanɔn maɔa nu a maa kyɔ gbaa mu, an buga waa kɔbu kulɔn Krisito tɔ, fɛe kanan mu nu kayu-wule su ɔkyagakpa kukwu-kukwu, nu ɔ gye kayu kulɔn mu. ⁶ Nu an su kabwaala kekee kukwu-kukwu mu nu lbwaare taa sa ane. Nu ɔku lee ɔ gye lbwaare maa bɔla mu su ee tɔwe asɔn mu, ɔ taa waa lbwaare ɔtɔwɛpɔ kusun fɛe kanan mu nu mu kɔkɔle-gyii ki kaapu mu. ⁷ Nu ɔku lee kan ɔ gye ɔ taa sun mu tɔɔmaa ana mu, ɔ taa sun bamu. Nu ɔku lee kan ɔ gye kɔkaapu mu, ɔ taa kaapu asa. ⁸ Nu ɔku lee kan ɔ gye kitɔwe waa mu, ɔ tɔwe waa. Nu ɔku lee kan ɔ gye kekee sa asa mu nu ii tiri bamu mu, ɔ lee mu kɔkɔlɔ tɔ sa. Nu ɔku lee kan ɔ gye kibɔlisa mu, ɔ ku su kpan mu n-yu waa. Nu ɔku mɔɔ lee kan ɔ gye kɔwɛe kuwu mu, o bugi mu kɔkɔlɔ tɔ su asa su.

Kebiti abaa

⁹ Fan biti abaa lu fane nkɔlɔ tɔ. Fan yege alibi ɔ waa fane kɔtɔ kisisa, ke fan kɔta kɔdanbirasa tɔ kinkin. ¹⁰ Fan biti fane birisa ana Krisito abi fɛe kinyi-bii. Ke fan taa beere sa abaa fan kyɔ fane n-yu. ¹¹ Fan kpan fane n-yu, ke fan man waa wɔlɔgyɔ, amaa fan taa fane ɔlɔn kpini sun ɔnyɔrɔpɛ. ¹² Fan yege fane ansi i gyii lu fane tamaa mu nu fan su mu su. Nu fen kan fen gyii awɔrɔfɔ mu, fan nye kɔkɔlɔ yile tɔ, ke fan kyaga su fen kule kabwaare-kule saɔa kɔmaa. ¹³ Nu fane birisa ana Krisito abuu pu mu nu atɔ ku i tiri bamu mu, fen kye bamu tɔ, ke fan waa aniya kɔta afɔ fane akpaara su.

¹⁴ Fan kule lbwaare ɔ waa bamu nu bee kisi fane gbaa mu kusee. Eehn! Fan kule mu ɔ waa bamu

kusee, ke fan man tɔwe bamu nɔɔ. ¹⁵ Bamu nu bee gyii ansi mu, fan naa bamu fan buga gyii ansi, nu bamu nu bee bɔta bee su mu, fan naa bamu fen bɔta tɔ su. ¹⁶ Fan waa kɔnɔ kulɔn tɔwe kyula abaa. Fan man kaapu fane n-yu, amaa fan taa fane n-yu buga asa mu nu ba man bu sehn tɔ mu. Fan man fe nfeere fɛe fan nyi fan kyɔ ɔkɔmaa nɔmu.

¹⁷ ɔkɔmaa mu nu ɔ waa fane alibi mu, fan man taa alibi ka mu kɔkɔ. Fan ku ye ɔdan ke fan waa kɔtɔ mu nu ɔkɔmaa ii biti o wu fɛe ɔ burɔn. ¹⁸ Fan waa fane abaa ɔkaa lee, ke fan naa ɔkɔmaa nɔmu fan kyɔna kayu yuuli tɔ. ¹⁹ Me kyemɔne ana, fan man taa alibi ka ɔkɔmaa mu nu ɔ waa fane alibi mu kɔkɔ. Fan yege kɔtɔ kɔmaa sa lbwaare. Lu fɛe Asɔnkyan yilasa mu ɔ tɔwe ye ɔnyɔrɔpɛ lbwaare tɔwe ye, “Me ɔ gye ɔmu nu n tɛela asa, nu n ka alibi kɔkɔ.” ²⁰ Nu Asɔnkyan yilasa ɔ bɔla tɔwe ye,

“Fɛe nu akɔn ɔ kan ɔ su fu okisipu mu, sa mu agyito ke o gyii,
nu bulɔfɔ kan ɔ su mu mu, sa mu nkyu ke o nuu.

Fu nye nu fu waa kanɔn mu, i du nu fɛe fu maa kɔula afɔlɔn-gyi gyaga mu kumu nsana.”

²¹ Fan man yege alibi i gyii fane su, amaa fan taa fane adanbirasa gyii alibi su.

13

Fan biya fane n-yu kase sa Kɔbane abilisa

¹ I dagaa fɛe ɔkɔmaa nɔmu maa biya mu n-yu kase sa kɔbane alɔlɔnpɔ. Lu fɛe ɔlɔnpɔ ku man bu tɔ, amɔɔ ɔmu nu lbwaare yila mu. Nu alɔlɔnpɔ mu nu ba bu tɔ mu, lbwaare i yii bamu. ² Kanɔn su ɔkɔmaa mu nu ee kɔsu ee yile ɔlɔnpɔ ku su mu, ee kɔsu ee yile kɔtɔ mu nu lbwaare yila mu su. Nu bamu nu bee waa kanɔn mu, bee biti ba biya kɔsu bɔte sa bamu n-yu. ³ Kpalɔ fɛe bamu nu bee waa adanbirasa mu ba man sɔle ɔwɔle akɔsɔpɔ, amɔɔ bamu nu bee waa

alibi nkun ɪ sile bamu. Imu su nu fen mee biti fan baa fan sile alulunpu mu, kanin bire fan baa fen waa adanbirasa, ke ɪ yege ba yin fane. ⁴ Kpalɪ fee lbwaare ɪ lee bamu waa akusupu ke ɪ kye fane to ke ɪ waa odan sa fane. Amaa nu fan waa alibi bire, fan sile bamu kpalɪ fee man gye kɪyan su nu ba su olon fane su. Lu fee ba gye lbwaare ayaafole mu nu ba yile mu ayaa to ba bute alibi awaapu asu. ⁵ Imu su ɪ dagaa fee fan biya fane n-yu kase sa alulunpu mu. Man gye kusu bute nkun su, amaa fen nyi fane nfeere to fee imu ɪ dagaa fee fan waa.

⁶ Inumu kpini su mu fan ka fane tɔtɔsu sa kibane, lu fee alulunpu mu ba gye lbwaare ayaafole nin, nu ba su bamu sana kpini bee waa bamu kusun. ⁷ Fan ka okumaa numu kuko mu nu ɪ dagaa mu. Nu ɪ kan ɪ gye tɔtɔsu mu fan ka tɔtɔsu. Nu ɪ kan ɪ gye lenpoo mu, fan ka lenpoo. Nu ɪ kan ɪ gye n-yu kibiya kase mu, fan biya n-yu kase. Nu ɪ kan ɪ gye beere mɔɔ mu, fan taa beere sa.

Fan biti abaa

⁸ Fan man yege oku kuko ki sii fane su, amaa kuko mu nu ki dagaa ki de fane su mu, ɪ gye fee fan biti abaa. Lu fee okumaa mu nu ɔ su kebiti sa mu birisa mu, mu ii buu Mosesi nbara mu su kyekyee. ⁹ Mosesi nbara mu ɪ tɔwe ye, “Man lu fu-ka abee fu-kuli kamaa, man mɔɔ nyimisa, man kan yuuri, man kan yege fu ansi ɪ payi oku ato su.” Nbara mu ye imu nu ɪ bila i tii su mu, imu kpini kumu ɪ gye nbara mu nu ɪ tɔwe ye, “Biti fu birisa fee fu n-yu.” ¹⁰ Okumaa mu nu ɔ su kebiti sa mu birisa mu, mee waa mu alibi. Imu su nu fu kan fii biti fu birisa ana mu, fu buu nbara mu numu.

¹¹ Kanin su fan buu nbara numu, lu fee fen nyi nbunbu sana mu nu an bu kumu to fale. Sana mu fɔfɔ fee fan kyinɪ lu fane nsure to, lu fee ane kamolige sana mu tiri to nbunbu ɪ kyɔ kake mu nu an kɔle Yesu gyii mu. ¹² Kagyanbwe ki tee ku lɔwe,

nu kayike mɔɔ kii tiri to. Imu su fan yege a lee kitentebiri awaasa mu tɔtɔ, ke a taa fitila ato mu nu an taa ko kitentebiri to awaasa mu taa bun. ¹³ Fan yege ane kibaabuto ki baa ki buron yege ki ku to fee kakyɔwape, ke an man nyita sana iseeli libi abee kata-buɔ to, abee ane to oku ɔ man lu mu-ka abee mu-kuli kamaa, an man waa ineesi ato, ke a man ko nluu ke a man waa kensi payi libi ye abaa. ¹⁴ Amaa fan taa Onyiripe Yesu Krisito waa fee fane ɪkaale bunsa. Ke fan man fe nfeere kanan mu nu fane alibi kayi-wole mu ki taa waa kumu kebiti.

14

Man pwu fu birisa mu kikole-gyii to

¹ Nu fane akole-gyipu mu to oku kikole-gyii ki man bulon mu, fan kɔle mu, amaa fan man gyii mu umɔɔre. ² A taa fee oku kikole-gyii ki yege nu ee taale gyii kuto kumaa, amaa oku mu nu mu kikole-gyii ki man bulon mu, ee gyii afatee ipu nkun. ³ Osa mu nu ee gyii kuto kumaa numu mu, ɔ man ku osa mu nu o mee gyii imu mu kɪyan. Nu osa mu nu o mee gyii kanin ato mu, ɔ man pwu osa mu nu ee gyii kanin ato mu, lu fee lbwaare kyula sa mu. ⁴ Imu su, fu ɪ gye anumu nu fu pwu oku kɪyaafole? Mu-Nyiripe lbwaare mu gbaa-gbaa ɪ taale wu fee ɔ yile to abee ɔ waa tɔye. Nu ee biti ɔ taale yile, lu fee Onyiripe lbwaare ii biti ɔ yege ɔ taale yile.

⁵ Oku su nfeere fee kake ku ki tiri ki kyɔ nke nku, nu oku mɔɔ ɪ ku fee nke mu kpini ɪ gye kyekyee. Fane okumaa numu nfeere mu nu ɔ fe ye ɪ buron mu, ɔ yile imu to. ⁶ Omu nu ee ku fee kake ku ki tiri mu, ee waa kanin ee sa Onyiripe lbwaare. Nu omu nu ee gyii kunun mu, ee gyii yege ee taa beere ee sa Onyiripe lbwaare. Lu fee ɔ su afwaala ee sa lbwaare. Nu omu nu o mee gyii mɔɔ mu, ee waa kanin ɔ su beere ee sa Onyiripe lbwaare, ke mu gbaa mu ɔ taa afwaala sa lbwaare. ⁷ Nu

ane oku man bu to nu o te sa mu n-yu, nu kanin gbaa nu fu wu mu, fu man wu sa fu n-yu. ⁸ Nu an kan a te nkpa to, an te sa Onyuripe mu nin. Nu an kan wu gbaa mu, an san an gye Onyuripe mu lee. Imu su an te nkpa to nin oo, an wu nin oo, an gye Onyuripe mu lee.

⁹ Krisito wu nu o bwii kyini ba nkpa to, lu fale su nu o gye Onyuripe sa bamu nu ba te nkpa to ye alewupu. ¹⁰ Imu su mine i waa nu fii bun fu birisa kupwe, abee nu fu ku fu birisa kiyen? Lu fee ane kpini an biti an naa yile lbwaare ansi to, ke o gyii ane asin.

¹¹ Kpalu fee Onyuripe lbwaare towe Isaya Asinkyan yilasa owule mu to ye,

“N maa dan n bu to fale,
okumaa numu ii biti o muja me,
ke nyimisa kumaa numu o
bugi konko towe ye me i gye
lbwaare.”

¹² Imu su ane okumaa numu ii biti o ba lee konko lu kuto mu nu o waa mu sa lbwaare.

¹³ Kanin su, fan yege ke a yege abaa kupwe kubun. Amaa fan man waa ato mu nu ii biti i yege fane birisa ana ba siti abee ba waa alibi.

¹⁴ Onyuripe Yesu maa lee kaapu me, nu n koolle gyii fee kuto ku ki man bu to nu ki gye kuto kisisa kumu kibaa su. Amaa nu oku kan ku fee kuto ku ki gye ikisii bire, ki gye ikisii sa mu. ¹⁵ Fee nu i kan i gye fu agyito gyisa su, nu fu birisa kokolo ki nyita mu mu, kanin bire fu awaasa i mee kaapu kebiti. Man taa fu agyito gyisa nyita fu birisa mu nu Krisito wu sa mu mu ¹⁶ Man yege kuto mu nu fii nyi fee ki gye kuto danbirasa mu, ki bilini kuto libi asa ase. ¹⁷ Lu fee lbwaare kuwura-gyii to kakyina mu to mu, i man gye kegyi ye kunuu asin nin, amaa i gye awaasa danbirasa ye kayu yuuli ye kensi-gyii mu nu Kayaayu Kyurekyure mu ku sa mu. ¹⁸ Lu fee okumaa mu nu ee sun Krisito fale okpa su mu, u bola lbwaare ansi, nu asa gbaa bee wu ye i buron.

¹⁹ Imu su fan yege a kpan ane n-yu waa kuto mu nu ku biya kayu yuuli, ke a kye abaa to ke a dan ane kikoolle-gyii to. ²⁰ Fan man kpalu agyito su nyita lbwaare kusun. Agyito kpini i buron, amaa i man de okpa fee fu gyii agyito ku ke i yege fu birisa o waa alibi. ²¹ I buron fee fu man gyii kunun ke fu man nuu nta abee kuto kumaa mu nu kii biti ki yege fu birisa o tiye.

²² Imu su kuto kumaa mu nu fu koolle gyii lu ato numu su mu, yege i baa i bu faa lbwaare nsana. Kumu okon wuya i gye osa mu nu o man bun mu n-yu kupwe lu kuto mu nu o ku fee ki buron sa mu mu su. ²³ Amaa osa mu nu mu nfeere i du sika-sika lu kuto kigyii su yege nu ee gyii kumu mu, lbwaare i wola bun mu kupwe. Lu fee mu kigyii mu man lu mu kikoolle-gyii to. Nu awaasa kumaa mu nu i man lu kikoolle-gyii to mu gye alibi nin.

15

¹ Ane mu nu an yile Yesu Krisito kikoolle-gyii to ye olon mu, i dagaa fee an maa kye bamu nu bamu kikoolle-gyii ki man bolon mu to, ke a man taa waa ane nkolo biti.

² Fan yege ane okumaa numu o waa kidanbirasa kye mu birisa to, ke o nye olon yile kikoolle-gyii to. ³ Kpalu fee Krisito gbaa man waa kuto mu nu ki bola mu nkun ansi, fee kanan mu nu Yesu towe lu Asinkya yilasa mu to ye, “Asebi kpini mu nu bee saale fu lbwaare mu, me nu bee saale.” ⁴ Lu fee kuto kumaa mu nu ba kyuroo yila Asinkyan yilasa mu to didaa mu, ba kyuroo nin ye i ba kaapu ane asin. Inumu ii biti i yege i waa ane aniya to, ke i sa ane kenyiita, yege an su tamaa.

⁵ N kole lbwaare mu nu ee sa asa kenyiita nu ee waa bamu aniya to mu, fee fan maa buu Yesu Krisito fale mu, o sa fane konko kulon.

⁶ Saamu lu fane kokolo kulon ye konko kulon su mu, fen biti fan buga yin ane-Nyuripe Yesu Krisito Mu-Se lbwaare.

⁷ Fan taa kɔkɔlɔ fuuli kɔɔle abaa fɛɛ kanan mɔ nu Krisito kɔɔle fane mɔ, ke ɪ yege ɪ biya ayin-bi sa lbwaare. ⁸ N tɔwe fane fɛɛ Krisito ɪ ba bilinji Gyiwu abi kɪyaafɔle, ke ɪ kaapu fɛɛ lbwaare ɪ gye kesintin wuya, nu ɔ yege asin mɔ nu ɔ da mɔ kɔkɔlɔ sɔ sa adɪdaapu mɔ ɪ ba tɔ. ⁹ Nu ɪ bila yege nu bamɔ nu ba man gye Gyiwu abi mɔ, ba taa bunyaa sa lbwaare lu mɔ kɔwee kuwu sɔ, fɛɛ kanan mɔ nu Asinkyan yilasa ɪ tɔwe ye,

“Imɔ sɔ n biti n yin fɔ, bamɔ nu ba man gye Gyiwu abi mɔ tɔ, n biti n bu ulɔn yin fɔ kitɪ.”

¹⁰ Nu ɪ bila tɔwe ye,

“Fane mɔ nu fan man gye Gyiwu abi mɔ fanaa lbwaare asa ansi ɪ gyii.”

¹¹ Nu Asinkyan yilasa mɔ ɪ bila tɔwe ye,

“Fane mɔ nu fan man gyii Gyiwu abi mɔ kpini fan yin ɔnyiripe lbwaare, ke ndendemande kpini fan bu ayin-bi ulɔn sa mɔ.”

¹² Nu lbwaare ɔtɔwɛpɔ Isaya bila tɔwe ye,

“Gyeese kanan tɔ mɔ ɔku ii biti ɔ kɔsɔ be gyii kuwura bamɔ nu ba man gye Gyiwu abi mɔ kpini sɔ.

Mɔ tɔ nu ba sɔ tamaa.”

¹³ N kɔle fɛɛ lbwaare mɔ nu ɛɛ sa asa tamaa mɔ, fɛɛ fan maa kɔɔle mɔ gyii fale mɔ, ɔ sa fane kensi-gyii ye keyuula. Ke mɔ Kayaayu Kyɛkyɛre ɔlɔn mɔ ɪ yege fane tamaa ɔ nye akyɔ.

Pɔɔli asin sa bamɔ nu ba man gye Gyiwu abi

¹⁴ Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, mɛ gbaa-gbaa mɛ n kɔɔle gyii fɛɛ kɪdanbirasa kɪ bu fane tɔ, nu fan sɔ kinyi gaa nu fan taale kaapu abaa.

¹⁵ Lu mɛ ɔwɔle mɔ nu n kyɔrɔɔ fane fale sɔ mɔ, n bugi mɛ kɔkɔlɔ tɔ n nyinji fane asin aku, lu fɛɛ lbwaare kabwaala mɔ nu ɔ taa sa mɛ mɔ sɔ. ¹⁶ Lu fɛɛ lbwaare lɛɛ mɛ waa Yesu Krisito osunpu sa bamɔ nu ba man gye Gyiwu abi mɔ. Nu n

sun fɛɛ mu-seepu, ke n tɔwe asin danbirasa mɔ, ke ɪ yege bamɔ nu ba man gye Gyiwu abi mɔ, nu Kayaayu Kyɛkyɛre mɔ lɔɔɔ bamɔ yila mɔ, ba ba waa fɛɛ saraga mɔ nu ɪ bɔla lbwaare ansi.

¹⁷ Imɔ sɔ n taale kaapu mɛ n-yu Yesu Krisito sɔ lu kusun mɔ nu n sun sa lbwaare mɔ sɔ. ¹⁸ N waa mɛ nfɛere fɛɛ n mɛɛ ye n tɔwe kɔtɔ ku, amɔɔ kɔtɔ mɔ nu Krisito bɔla mɛ atɔwesa ye mɛ awaasa sɔ biya bamɔ mɔ nu ba man gye Gyiwu abi mɔ ba be buu lbwaare. ¹⁹ Lu ɔlɔn mɔ nu lbwaare sa mɛ ɪ gye sinkaala ye adangana lu mɔ Kayaayu mɔ ɔlɔn tɔ sɔ, kanin sɔ nu n tɔwe Krisito asin danbirasa mɔ kanan mɔ nu ɪ dagaa lu Gyerusalem, kyaabɔɔ ndɛ-bii sɔ naa fɔv Ilirikum. ²⁰ Mi kebiti ɪ gye fɛɛ n tɔwe asin danbirasa mɔ ntin mɔ nu ba man pɪta nu Krisito sɔ, saamɔ ke n man kyaga ɔku kusun piilisa sɔ. ²¹ Amaa fɛɛ kanan mɔ nu Asinkyan yilasa mɔ ɪ tɔwe ye,

“Asa mɔ nu ba man pɪta tɔwe bamɔ mɔ asin mɔ, bee biti ba wu mɔ.

Ke bamɔ nu ba man pɪta nu mɔ, bee biti ba nu kase.”

²² Inimɔ sɔ nu n kpan mɛ n-yu saɔa kumaa fɛɛ n ba bɔɔ fane sɔ, amaa ɪ tii mɛ ɔkpa fane ase kɪba.

Pɔɔli ii biti ɔ naa bɔɔ Roma akɔɔle-gyipu mɔ

²³ Amaa nbunbu opula ku man bila ɔ bu kɪbaafɔn kinimɔ katɪn ku mɔ nu n maa waa kusun, nu n bila n kpan mɛ n-yu nsu damante fɛɛ n ba bɔɔ fane sɔ ²⁴ Imɔ sɔ n waa nfɛere fɛɛ n kan kpee Sipe mɔ, n biti n bɔla fane ase. N sɔ tamaa fɛɛ n ba bɔɔ fane sɔ saɔa mɔ nu n biti n bɔla kyɔn mɔ, ke maa fane an buga gyii ansi, ke fan kye mɛ tɔ ke n naa fɔv tutɔ.

²⁵ Amaa nbunbu bire n bu ɔkpa sɔ n kpee Gyerusalem n naa kye Krisito abuupu tɔ. ²⁶ Masedoniya ye Akyɪya akɔɔle-gyipu bire ba taa kensi-gyii waa tɔtɔv sa Krisito abuupu mɔ tɔ atiripu mɔ nu ba bu Gyerusalem mɔ. ²⁷ Masedoniya ye

Akyiya akoolɛ-gyipu bamu ansi i gyii fɛɛ ba maa waa kanun sa Gyiwu abi akoolɛ-gyipu mu. Nu i dagaa fɛɛ ba maa waa kanun ke ba taa ka bamu kuku. Lu fɛɛ bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu, ba nye Gyiwu abi mu Kayaayu to nkyeto ato, umu su i dagaa fɛɛ ba baraga bamu kakyina to ato sa Gyiwu abi mu. ²⁸ Nu n kan taa tɔtɔv numu waa bamu abaa to lwe mu, n biti n bola fane ase kpee Sipekade to. ²⁹ N nyi fɛɛ me kiba mu nu n ba fane ase mu, n su Krisito kabwaala lala mu n biya fane.

³⁰ Me-daa ana ye mi-supu ana, n su Onyiripe Yesu Krisito ye kebiti mu nu ki lu lbwaare Kayaayu to fɛɛ fan kule kabwaare-kule olon kye me to. ³¹ Fan kule fɛɛ lbwaare o lee me lu bamu nu ba man koolɛ gyii Gyudeya ifuli su mu abaa to. Ke fan bila kule fɛɛ Krisito abuupu mu nu ba bu Gyerusalem mu ba koolɛ nkyeto mu abaa anyo. ³² Lu kanun su nu lbwaare kan kyula mu n biti n taa kensi-gyii lala ba fane ase, ke i waa maa fane aniya to. ³³ lbwaare keyuula wuya o baa o bu fane kpini ase. Amen!

16

Pɔɔli Afwaala

¹ N biti n lee ane pukyɛ Fobe mu nu o su owule numu ee biya fane fale n kaapu fane. Mu i gye Krisito abuupu mu nu ba bu Kenkireya, nu ee kye bamu to mu. ² N kule fane, fan koolɛ mu Onyiripe mu kitu to su, fɛɛ kanan mu nu i dagaa fɛɛ Krisito abuupu ba kɔta abaa mu, ke fan sa mu nkyeto kumaa mu nu i tiri mu, lu fɛɛ o kye asa gaalaagaa to nu ngbaa me n tii su.

³ Fan fwaala Prisila maa Akwila, mu nu n maa bamu an waa Yesu Krisito kusun mu. ⁴ Nu ba taga apu lu me su. I man gye me nkun i fwaala bamu, amaa ye Krisito abi kubu-kubu mu nu ba man gye Gyiwu abi mu kpini bee fwaala bamu nsa ye kusun.

⁵ Fan fwaala Krisito kubu mu nu ki gyanɛ Prisila ana kɔkpaara su mu.

Fan fwaala me kyemine danbirasa Epanetu. Mu i gye omu nu o da kɔkoolɛ Yesu Krisito gyii Asiya owuwule su kpini.

⁶ Fan fwaala Mɛɛri mu nu o sun kusun gaa sa fane mu.

⁷ Fan fwaala Androniko maa Gyuniya, me kubu ana mu nu ba tii maa bamu obu mu. Nu asa gaalaagaa be nyi bamu ye odan Krisito asunpu mu to, nu ba gyankpaa me koolɛ Yesu Krisito gyii.

⁸ Fan fwaala Ampilyatu mu nu n su kebiti sa mu Onyiripe to.

⁹ Fan fwaala Ubano, ane birisa kusun owaapu Krisito to, ye me kyemine danbirasa Sitakusi.

¹⁰ Fan fwaala Apelesi mu nu o lee kaapu kesintin ye o taa mu n-yu sa Krisito.

Fan fwaala bamu nu ba bu Arisitobulu kɔkpaara su kpini.

¹¹ Fan fwaala me kubu Herodiyon. Fan fwaala Nasiso kɔkpaara su abi kpini mu nu ba gye Onyiripe lee mu.

¹² Fan fwaala akyɛ numu, Trifina maa Trifosa mu nu ba kpan bamu n-yu sun Onyiripe kusun mu.

Fan fwaala me kyemine danbirasa Pesi, nu ngbaa mu o gye okyɛ mu nu o kpan mu n-yu waa Onyiripe kusun mu.

¹³ Fan fwaala Onyiripe kɔyaafole Rufusi, ye mu-nyi, mu nu o taa me waa mu-bii kuvgesa.

¹⁴ Fan fwaala Asinkrito, ye Felegon ye Hemesi ye Patrobasi ye Hemesi ye Krisito abuupu mu nu ba bu bamu ase mu.

¹⁵ Fan fwaala Filologo ye Gyuliya ye Neresu maa mu pukyɛ ye Olipasi ye Krisito abuupu mu nu ba bu bamu ase mu kpini.

¹⁶ Fan taa kinyi-bii afwaala fwaala abaa. Krisito kubu-kubu mu kpini bee fwaala fane.

¹⁷ Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, n kule fane nun, ke fan ki danbirasa lu bamu nu bee biti ba biya nbarige fane to, nu bee kpakyare kibula mu nu ba kaapu fane mu, nu i yege asa bee tutu bamu kikole-gyii to. Fan lee fane n-yu lu bamu to.

¹⁸ Kpali fee bamu nu bee waa kanin mu, be mee sun ane-Nyiripe Yesu Krisito, amaa bamu kpire lee nu bee biti. Lu bamu ntowe danbirasa ye kigyaa-bi su mu, ba su bee pina akole-gyipu mu nu ba man pu dan kikole-gyii to. ¹⁹ Okooma numu nu kanan mu nu fan taa fane n-yu sa Krisito mu. Kanin su mi ansi i gyii fane su gaa. Amaa n biti fee fan baa fan gye anyaasunpu lu kidanbirasa kiwaa su, ke fan lee fane n-yu lu alibi kiwaa to.

²⁰ I mee ye i kyereee nu lbwaare keyuula wuya mu, ii biti o yege ke fan gyii Sitaane su. Ane-Nyiripe Yesu kabwaala mu ki baa ki bu fane su.

²¹ Me birisa osunsunpu Timoti i fwaala fane. Kanin maa nu me kuu pu ana Lukiyo ye Gyason ye Sosipata gbaa bee fwaala fane.

²² Me Tetiyo mu nu n kyuroo Poo lu owole numu, n fwaala fane Onyiripe kitu to su.

²³ Gayusi mu nu o gye me kupaara wuya, nu Krisito abi gbaa bee gyan mu kupaara su mu, i fwaala fane.

Erasitu mu nu o gye kade mu to afulee okusupu ye ane-supu Kwatu bee fwaala fane. ²⁴ (Ane-Nyiripe Yesu Krisito kabwaala mu ki baa ki bu fane ase. Amen.)

²⁵ Fan yege a taa bunyaa sa lbwaare, lu fee mu i taale yege fan nye olun yile fane kikole-gyii mu to, fee kanan mu nu n towe Asin danbirasa mu lu Yesu Krisito su mu. Kanin asin mu i gye kesintin asin mu nu i baala lu koo didaa mu. ²⁶ Nu nbunbu i bola lbwaare atowepu Asinkyan yilasa mu su lee kaapu. Nu lbwaare mu nu o te kakpaa mu sa konu, ye ba towe kanin kesintin asin baalasa sa ndendemande kpini, ke

ba kole Yesu Krisito gyii ke ba nu mu ase. ²⁷ Lu Yesu Krisito su mu, lbwaare kanyaasin wuya mu nkun nu bunyaa gye mu lee kakpaa. Amen!

1 Ɔwɔlɛ gyankpaasa mu nu Pɔɔli kyurɔɔ naa sa Korinto abi

Afwaala

¹ Ɔwɔlɛ numu lu me, Pɔɔli mu nu lbwaare bɔla mu kebiti su tu me, fɛɛ n ba waa Yesu Krisito osunpu, ye anɛ birisa Sositini ase.

² An kyurɔɔ kumu an sa fane Krisito kubu mu nu fan bu Korinto kade to, fane mu nu Yesu tu ba waa mu lɛɛ, nu fan ba biliji lbwaare asa, taa bɔga ye bamu nu ba bu katɔn kumaa numu bee sun anɛ-Nyiripe Yesu Krisito, mu nu ɔ gye anaa bamu kpini Ɔnyiripe mu.

³ Anɛ-Sɛ lbwaare ye anɛ-Nyiripe Yesu Krisito ba bwaala fane ke ba sa fane kayu yuuli.

Pɔɔli i fwaala lbwaare

⁴ Saɲa kumaa numu n fwaala lbwaare n sa fane lu kabwaala mu nu ɔ bɔla Yesu Krisito su taa sa fane mu. ⁵ Kpalɛ fɛɛ fan maa bu Yesu Krisito to su mu, fan dan kutɔ kumaa numu to lu fane katowe ye fane kinyi to. ⁶ Lu fɛɛ Yesu Krisito asɔn mu nu an lɛɛ towe fane mu i kyina fane to danbirasa. ⁷ Imu su fan man pan lbwaare Kayaayu kakeɛ mu kubu, fɛɛ fan maa te fan gyoo saɲa mu nu lbwaare ii biti ɔ ba lɛɛ anɛ-Nyiripe Yesu Krisito kaapu mu. ⁸ Mu ii biti ɔ waa fane ɔɔn to kanɔn naa fuɔ ɔkaa, ke fane n-yu su i man nye alibi aku, kake mu nu anɛ-Nyiripe Yesu Krisito ii biti o bwii ba mu. ⁹ lbwaare mu nu ɔ tu fane ye fan naa mu-bii Yesu Krisito mu fan ba waa kikyemine ɔkon mu, mu i gye ɔmu nu ɛɛ towe nu ɔ mee lu umu kamaa.

Krisito kubu mu to nbarige to asɔn

¹⁰ Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, n su anɛ-Nyiripe Yesu Krisito kitu, n kule fane fɛɛ, fane kpini fan towe

kyula abaa, ke nbarige to ku i man ba fane to. Ke fan waa konɔ kulɔn fane nfɛɛɛ to ye kutɔ kumaa numu to. ¹¹ Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, Kilowe kikpaara su abi aku ba ba towe me ye, nluu i bu fane nsana. ¹² Kutɔ mu nu n towe mu i gye ye fane to ɔku u towe ye, “N buu Pɔɔli.” Nu ɔku moɔ ye, “Mɛɛ me n buu Apolosi”, nu ɔnumu moɔ ye, “Mɛɛ me n buu Pita.” Nu ɔku gbaa ye, “Mɛɛ me n buu Krisito nu.”

¹³ Ba barige Krisito to waa kubu-kubu nun abɛɛ? Pɔɔli nu ba da oyu laasa su sa fane abɛɛ? Abɛɛ Pɔɔli kitu to nu ba gye fane lbwaare kekyugyee? ¹⁴ N su afwaala n sa lbwaare fɛɛ n maa man gye fane ɔku lbwaare kekyugyee, amɔɔ Krisipu* maa Gayusi nkun nu n gye. ¹⁵ Imu su ɔku mee taale towe ye me kitu to nu ba gye mu lbwaare kekyugyee. ¹⁶ N bila n nyinji fɛɛ n maa gye Sitefen maa mu kikpaara su abi lbwaare kekyugyee. Inumu kamaa mu, n mee bila nyinji fɛɛ n gye ɔku. ¹⁷ Lu fɛɛ Krisito man sun me ye n ba gye asa lbwaare kekyugyee. Amaa o sun me nun ye n ba towe asɔn danbirasa mu sa asa, nu i man gye nyimisa kanyaasɔn nu n su n towe, ke i naa ba fɛɛ Krisito kelewu mu nu o wu oyu laasa su asɔn mu i pan umu ɔɔn.

Krisito i gye lbwaare ɔɔn ye kanyaasɔn

¹⁸ Krisito oyu laasa mu su kelewu asɔn mu, i gye amelensi-sɔn sa bamu nu ba bu kemuuri ɔkpa su mu. Amaa anɛ mu nu lbwaare u molige mu, asɔn maɲa i gye lbwaare ɔɔn mu. ¹⁹ Lu fɛɛ lbwaare towe Asɔnkyan yilasa mu to ye, “N biti n nyita anyaaɔnpu kanyaasɔn, ke n yege anyipu kinyi i waa kɔyan.”

²⁰ Nu i gye kanan bire mu dulinyaa numu to ɔnyaasɔnpu bu fine? Nu ɔwɔlɛ-nyipu bu fine? Abɛɛ

* **1:14** 1:14 Ba kyurɔɔ waa Asunpu 8:18 ye Krisipu numu koolɛ Ɔnyiripe Yesu gyii, nu ba gye mu lbwaare kekyugyee Korinto kade to.

oƙaapupu bulisa ase mu bu fine? Ibwaare man kaapu fee dulinyaa numu to kanyaasin gye amelensi-sin mu ase nin abee? ²¹ Lu mu Ibwaare kanyaasin mu to mu, o nmina yila fee, dulinyaa asa ba mee taale bola bamu kanyaasin su bu mu. Amaa i gye Ibwaare kɔre su fee, o bola asin mu nu asa bee ku fee i gye amelensi-sin mu nu an towe fale mu su mɔlge bamu nu bee koolle bee gyii mu. ²² Asin mu i gye amelensi-sin sa bamu, lu fee Gyiwu abi bee ku bee biti asin kyinkyinsa, nu Giriki abi mɔɔ bee ku bee biti kanyaasin. ²³ Amaa aneene bire an towe Yesu Krisito kelewu oyu laasa mu su asin, nu imu i gye asin mu nu ii tii Gyiwu abi oƙpa, nu ba mee koolle bee gyii, nu i bila i gye amelensi-sin sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu. ²⁴ Amaa bamu nu Ibwaare tu ba kamolige mu to bure, be gye Gyiwu abi nun oo, ba man gye Gyiwu abi† nin oo, asin mu nu i bu to i gye ye Krisito i gye Ibwaare olon ye Ibwaare kanyaasin. ²⁵ Lu fee Ibwaare amelensi-sin mu i kyɔ nyimisa kanyaasin, nu Ibwaare kapɔse i su olon i kyɔ nyimisa olon.

²⁶ Me-daa ana ye mi-supu ana, fan nyinji kanan mu nu fan daa fan du pɔyi nu Ibwaare tu fane ba kamolige mu to mu. Kanan sana mana nyimisa ansi su mu, fane to gberɛe ku i gye anyaaɔnpu, nu gberɛe ku i gye alɔnpu, nu gberɛe ku i lu kuwura-gyii kebunɔ. ²⁷ Amaa ato mu nu dulinyaa asa bee ku ye i gye amelensi-sin mu, imu nu Ibwaare lee taa gyila dulinyaa to anyaaɔnpu ipeeli. Nu ato mu nu i man bulɔn dulinyaa numu to mu, imu nu o bila taa gyila imu nu i bulɔn mu ipeeli. ²⁸ Nu ato mu nu dulinyaa asa bee ku kɔyan, nu ba man taa tu sehn, nu bee ku ye i man su toɔ mu, imu nu Ibwaare taa naabaa ato mu nu dulinyaa asa bee ku fee i gye ato kpare mu, ²⁹ ke nyimisa ku o man nye kaapu

mu n-yu Ibwaare ase. ³⁰ Lu fee Ibwaare i yege nu anaa Yesu Krisito an waa kukulɔn, nu Ibwaare waa Krisito nu o baa o gye ane kanyaasin wuya. Nu mu su nu Ibwaare wu fee ane iƙpa i kyii, nu ane i gye mu asa kyirekyire, nu a nye kamolige. ³¹ Imu su fee kanan mu nu ba kyɔɔ waa Asinkyan yilasa mu to mu ye,

“Okɔmaa mu nu ee biti o kaapu mu n-yu mu, o kaapu mu n-yu lu kɔto mu nu Onyirɛ waa mu su.”

2

Yesu Krisito kelewu oyu laasa su mu asin

¹ Me-daa ana ye mi-supu ana, n maa ba fane ase ba lee Ibwaare kesintin asin mu towe fane mu, n man taa kɔɔ to oƙɔn abee kanyaasin kibansa nin ba towe fane.

² Lu fee n waa me nfeere sana mu nu n bu fane ase mu fee, n mee biti n bila bu asin aku towe tii Yesu Krisito, ye mu kelewu mu nu o wu oyu laasa su mu nkɔn.

³ N maa ba fane ase mu, n taa kɔɔse ye kufuu ye kɔkyɔya gaa nin ba. ⁴ Me asin towe sa ye me abwaareɔn kitowe mu to mu, n man taa nyimisa kanyaasin pupole fane, amaa Ibwaare Kayaayu mu i lee mu olon mu kaapu fane. ⁵ Saamu, fane kɔkoolle-gyii ki mee ye ki baa ki gyan nyimisa kanyaasin su, amaa ki baa ki gyan Ibwaare olon su.

Ibwaare kanyaasin

⁶ Inumu kpini gbaa mu, an towe kanyaasin asin an sa bamu nu ba tee dan kɔkoolle-gyii mu to mu, man gye dulinyaa numu to kanyaasin, abee kumu alɔnpu kanyaasin mu nu bamu olon mu ii biti i ba fuɔ oƙaa mu. ⁷ Amaa kanyaasin asin mu nu an towe fane fale i gye Ibwaare kanyaasin baalasa, mu nu o wɔla nmina yila ye ee biti o taa kanyaasin mana bunyaa ane, pɔyi nu o piili dulinyaa mu. ⁸ Nu dulinyaa numu

† 1:24 1:24 Pɔɔl tu bamu nu ba man gye Gyiwu abimu ye Giriki abi.

tɔ alɔnpɔ mɔ tɔ ɔkɔ man taale bu kanin kanyaasin maɲa, nu ba daa bu nin, naafɔɔ ba man din da ɔnyiripe bɔnyaa wuya mɔ oyu laasa sɔ. ⁹ Amaa i du nin fɛɛ kanan mɔ nu ba kyɔrɔɔ waa Asinkyan yilasa mɔ tɔ mɔ ye,

“Kɔtɔ mɔ nu ɔkɔ ansi i man pɔ wu, nu asɔ i man pɔ nu,

nu ɔkɔ man pɔ fɛ umɔ nfeere mɔ, i gye kɔtɔ mɔ nu lbwaare lɔɲɔ yla sa bamɔ nu bee biti mɔ mɔ.”

¹⁰ Amaa lbwaare bɔla mɔ Kayaayu sɔ lɛɛ mɔ kanyaasin baalasa mɔ kaapɔ anɛ. lbwaare Kayaayu mɔ u mɛɛgɛ kɔtɔ kɔmaa numɔ tɔ ɛɛ ki, halɔ lbwaare asɔn mɔ nu i gye mɔ ɔtɔ tɔ asɔn nu i baala mɔ gbaa.

¹¹ ɔkɔ mɛɛ taale bu nfeere mɔ nu ɔkɔ u fɛ, amɔɔ mɔ gbaa-gbaa mɔ. Kanin maɲa nu ɔkɔ mɛɛ taale bu lbwaare nfeere, amɔɔ mɔ gbaa-gbaa mɔ Kayaayu mɔ nkɔn.

¹² Man gye dulinyaa numɔ tɔ kayaayu nu lbwaare taa sa anɛ, amaa Kayaayu mɔ nu ki lu lbwaare ase mɔ, nu an nyɛ, kɛ a taale nu atɔ mɔ nu lbwaare taa kɛɛ anɛ mɔ kase. ¹³ Imɔ sɔ man gye nyimisa kanyaasin asɔn kaapɔsa nu an sɔ an tɔwɛ fane. Amaa i gye asɔn mɔ nu Kayaayu mɔ kaapɔ anɛ, fɛɛ kanan mɔ nu an lɛɛ Kayaayu tɔ asɔn mɔ kase an kaapɔ bamɔ nu ba sɔ Kayaayu mɔ.

¹⁴ Amaa ɔsa kɔmaa mɔ nu ɔ man sɔ lbwaare Kayaayu mɔ, mɛɛ ye ɔ taale kɔɔle atɔ mɔ nu u lu lbwaare Kayaayu mɔ ase mɔ kyula. Asɔn mɔ i gye amelensi-sɔn sa ɔsa mɔ, ɔ mɛɛ ye ɔ taale nu umɔ kase, lu fɛɛ lbwaare Kayaayu mɔ nkɔn u yege nu asa bee nu umɔ kase. ¹⁵ Nu ɔsa mɔ nu ɔ sɔ lbwaare Kayaayu mɔ bire, ɛɛ taale mɛɛgɛ kɔtɔ kɔmaa tɔ wu umɔ tɔ, amaa mɔ gbaa-gbaa mɔ lɛɛ bire, ɔkɔ mɛɛ taale mɛɛgɛ umɔ tɔ wu sehn. ¹⁶ I du nin fɛɛ kanan mɔ nu ba kyɔrɔɔ waa Asinkyan yilasa mɔ tɔ mɔ ye,

“Anumɔ i taale bu ɔnyiripe lbwaare nfeere?

Nu anumɔ i taale tɔwɛ waa mɔ?”

Amaa anɛɛɛ bire an fɛ nfeere kanan mɔ nu Krisito u fɛ mɔ.

3

Krisito i gye ɔmɔ nu ɔkɔmaa numɔ o buu

¹ Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, n man taale tɔwɛ fane ase fɛɛ bamɔ nu ba sɔ lbwaare Kayaayu mɔ. Amaa n tɔwɛ fane fɛɛ bamɔ nu bamɔ nfeere i gyan dulinyaa atɔ sɔ, abɛɛ bamɔ nu ba man pɔta dan Krisito kɔkɔle-gyii mɔ tɔ. ² Kanin sɔ man gye agyito budusa nu n taa sa fane, amaa kɔnyapɔ-kyu nu n taa sa fane. Lu fɛɛ kanin saɲa maɲa mɔ, fan man pɔta dan fɔv agyito maɲa kigyii, nu halɔ ba lu ndaga gbaa mɔ fan man pɔta fɔv umɔ kigyii. ³ Lu fɛɛ fane nfeere i san i gyan dulinyaa atɔ sɔ. Kayɔ-basa ki maa bu fane tɔ, nu fen kɔ ye abaa mɔ, u mɛɛ kaapɔ nin fɛɛ fane nfeere i san i gyan dulinyaa atɔ sɔ abɛɛ? Inumɔ u kaapɔ nin fɛɛ fen san fen waa fɛɛ kanan mɔ nu dulinyaa asa bɛɛ waa mɔ. ⁴ Nu fane tɔ ɔkɔ u tɔwɛ ye, “N buu Pɔɔli.” Nu ɔkɔ mɔɔ u tɔwɛ ye, “N buu Apolosi nin.” Inumɔ i mɛɛ kaapɔ nin fɛɛ fen san fen du fɛɛ dulinyaa asa nin abɛɛ?

⁵ Inumɔ kpini mɔ, anumɔ i gye Apolosi? Nu mɛ, Pɔɔli i gye anumɔ? An gye lbwaare ayaafɔle nin, nu fan bɔla anɛ sɔ ba kɔɔle Yesu gyii. Anɛ ɔkɔmaa numɔ waa mu kusun fɛɛ kanan mɔ nu ɔnyiripe Yesu taa sa mɔ ye ɔ waa mɔ. ⁶ Mɛ i duu, nu Apolosi mɔɔ i wɔrɔgɛ sɔ nkyu, amaa lbwaare i yege nu ki kɔyi dan. ⁷ Imɔ sɔ ɔmɔ nu ee duu, ye ɔmɔ nu ɛɛ wɔrɔgɛ sɔ nkyu mɔ, bamɔ asɔn man tiri, amaa lbwaare asɔn i tiri, lu fɛɛ mɔ u yege nu atɔ duusa mɔ u dan.

⁸ ɔsa mɔ nu ee duu ye ɔmɔ nu ɛɛ wɔrɔgɛ sɔ nkyu mɔ kpini bɛɛ waa kusun kulɔn nin. Nu bamɔ ɔkɔmaa numɔ ii biti ɔ nyɛ mɔ kɔkɔka, lu kanan mɔ nu ɔ waa mu kusun mɔ sɔ. ⁹ Lu fɛɛ anɛ kpini an buga nin an waa lbwaare kusun. Nu fen du

nin fɛɛ lbwaare kudɔɔ, nu fen bila fen du fɛɛ lbwaare obu.

¹⁰ Lu lbwaare kabwaala mu nu ɔ taa bwaala me su mu, n du nin fɛɛ ɔpɔyɪpu onyipu mu nu o yii obu kase, nu ɔku u pɔyɪ ɛɛ gyaga kumu su. Amaa ɔkumaa ɔ baa ɔ da su kanan mu nu ɛɛ pɔyɪ ɛɛ gyaga su.

¹¹ Lu fɛɛ ɔku mee bila taale yii ɔpɔre gyankpaasa, tii kumu nu lbwaare wula yii mu su, nu kumu i gye Yesu Krisito. ¹² Aku bee biti ba taa suwa, abee gbityi abee abuu mu nu i su ɔgyalin abee iyu abee afitiri abee afateɛ pɔyɪ gyaga ɔpɔre gyankpaasa mu su. ¹³ ɔkumaa numu kusun mu nu o sun sa lbwaare mu, ii biti i lu ifuli. Lu fɛɛ Krisito kake lala mu nu ee biti o bwii ba mu, ii biti i lee ɔkumaa numu kusun kudubi kaapu. Fulon ii biti ɔ ba lee ɔkumaa numu kusun kaapu, ke i kaala kusun mu nu ɔkumaa numu waa sa lbwaare mu, ɔ dan ku. ¹⁴ Nu fulon mu man kan taale nyita ɔku kapɔyɪ mu nu ɔ pɔyɪ gyaga su mu, mu ii biti ɔ nye kukɔka. ¹⁵ Amaa ɔkumaa mu nu fulon mu deɛ mu kusun mu bire, o sun fɔyɪ numu. Nu mu gbaa-gbaa mu bire ee biti ɔ nye kamolige, amaa ii biti i baa i du nin fɛɛ maa sile lu fulon to.

¹⁶ Abee fan man nyi ye fane gbaa-gbaa fane i gye Kabwaare-sunkpa aye mu, nu lbwaare Kayaayu mu te fane to abee? ¹⁷ Imu su nu ɔku kan nyita Kabwaare-sunkpa aye mu, lbwaare gbaa ii biti o nyita mu, lu fɛɛ Kabwaare-sunkpa aye mu nu ki gye lbwaare lee mu, ki gye kyirekyire nin, nu fane i gye kanin Kabwaare-sunkpa aye manja.

¹⁸ ɔku i gye ɔku ɔ man pina mu n-yu. Nu fane to ɔku kan ɛɛ fe nfeere fɛɛ ɔ gye ɔnyaasɪnpu dulinyaa asa ansi su mu, i dagaa maa waa mu n-yu fɛɛ omeleɪsɪpu, ke ɔ nye bilinji ɔnyaasɪnpu gbaa-gbaa. ¹⁹ Lu fɛɛ dulinyaa numu to kanyaasin gye amelensi-sin lbwaare ase. I du nin fɛɛ kanan mu nu ba kyurɔɔ waa Asinkyan yilasa mu to ye, "Anyasɪnpu mu,

bamu kanyaasin awaasa mu to nu lbwaare su ɛɛ kɪtaa bamu." ²⁰ Nu ba bila kyurɔɔ waa Asinkyan yilasa mu to ntin ku ye, "ɔnyɪrɪpe nyi fɛɛ anyasɪnpu mu nfeere i maa gye kɪyan." ²¹ Imu su ɔku i gye ɔku, ɔ man taa mu n-yu tuɔ nyimisa su ke ɔ kaapu mu n-yu, lu fɛɛ kutɔ kumaa numu gye fane lee nin. ²² Nu me Pɔɔli nin-oo, abee Apolosi nin-oo, abee Pita nin-oo, abee dulinyaa numu nin-oo, abee nkpa nin-oo, abee lewu nin-oo, abee nbunbu nin-oo, abee ɔke asin nin-oo, imu kpini i gye fane lee nin. ²³ Nu fane gbaa fane fan gye Krisito lee nin, nu Krisito moɔ gye lbwaare lee.

4

Krisito asunpu mu kusun sunsa

¹ Kanin su i dagaa fan maa ku ane fɛɛ an gye Krisito ayaafɔle, nu lbwaare taa mu kesintin asin baalasa mu waa ane abaa to ye a lee imu kaapu. ² Nu kutɔ mu nu ki dagaa sa ɔmu nu ba taa asin waa mu abaa mu i gye fɛɛ, o buu mu-nyɪrɪpe mu asin mu su. ³ Amaa meeme ase bire, nu fane abee asin ogyipu ku gyii me asin mu, i man tiri me, me gbaa-gbaa n mee gyii me n-yu su asin. ⁴ Me nfeere to mu, n man wu asin pwɪsa ku me n-yu su, amaa i mee kaapu fɛɛ n gyii asu. Amoo ɔnyɪrɪpe mu nkun i gye me asin ogyipu. ⁵ Imu su fan man kan gyii ɔku asin, bun mu kupwe, pɔyɪ ke kake mu ɔ fuɔ. Fan gyoo ɔnyɪrɪpe mu ɔ ba pɔyɪ. Ee biti ɔ ba lee kutɔ mu nu ki baala kitenbiri to mu ba fitila to, ke ɔ lee asa nkolo to asin baalasa ifuli. Kanin sanja manja nu ɔkumaa ii biti ɔ nye kɪyin mu nu i dagaa mu lu lbwaare ase.

⁶ Me-daa ana ye mi-supu ana, lu fane su nu n taa n maa Apolosi waa sunkaala sa fane, ke fan bula asin towesa mu nu u towe ye, "Fan man waa asin mu nu ba kyurɔɔ yila mu kyun su." Imu i gye ye, fan man kaapu fane n-yu naa yile ɔku kamaa ke fan kina ɔku. ⁷ Mine nu fan su nu

u kaapu fɛɛ fan kyɔ asansa? Mɛnɛ nu fan sɔ nu ɪ man gye lbwaare ɪ sa fane? Nu ɪ kan ɪ gye lbwaare ɪ sa fane umu mu, mɛnɛ ɪ waa sɔ nu fen kaapu fane n-yu, fɛɛ man gye lbwaare ɪ sa fane?

⁸ Fan tɛɛ nye kutɔ kumaa mu nu fen biti nun abɛɛ? Fan tɛɛ ba waa afulee wuya ana nun abɛɛ? Fan tɛɛ ba bilinjɪ awura yege a man gye nun abɛɛ? Nu fan daa fan gye awura kesintin tɔ mu, naafɔɔ ɪ burɔn gaa ke anaa fane a ba buga gyii kuwura. ⁹ Mɛ ase mu, i du nun fɛɛ lbwaare maa taa anɛ mu nu an gye Yesu asunpu mu, waa asii-amaapu fɛɛ bamu nu ba bun bamu kupwe, nu bee biti ba naa mɔɔ bamu asa nsana mu. Nu i du fɛɛ an bilinjɪ sunku sa kase sɔ asa ye lbwaare nbɔɔ ye dulinyaa kpini. ¹⁰ Krisito sɔ an gye amelensipu, amaa fanɛɛ fane fan gye anyaasɩnpɔ lu Krisito sɔ. Anɛnɛ bure a man bulɔn, amaa fanɛɛ fane bure fan bulɔn. Asa bee sa fane bɛɛrɛɛ, nu anɛnɛ bure ba man taa anɛ tu sehn. ¹¹ Taa ba fɔv ndaga mu, an naa akɔn ye bulɔfɔ, nu an bun akyiibi, nu an nye kɪdayɛ libi-libi, nu an man sɔ anɛ gbaa-gbaa kewu-kyɩnasa. ¹² Anɛ gbaa-gbaa anɛ abaa nu an sɔ an sun kusun. Nu ɔkɔ kan tɔwe anɛ nɔɔ mu, an waa mu kusee. Nu ba kan nyanla anɛ mu, an nye kenyiita an yile tɔ. ¹³ Nu ba maa saale anɛ mu, an nye kenyiita an lɛɛ bamu kɔnɔ danbirasa. An bilinjɪ dulinyaa kpini akpaa nu asa bee ku anɛ fɛɛ kɪgyaakpa ba lu ndaga.

¹⁴ N man kyurɔɔ unumu n sa fane n gyila fane ipeeli. Amaa fan maa gye mɛ nbii bitisa sɔ mu, nu n da fane amu tɔ. ¹⁵ Halu nu fan kan fan sɔ asa fɛɛ ngbɩn kudu nu bee kaapu fane Krisito asɩn mu gbaa mu, fane-sɛ ana ba man gye adamante. Lu fɛɛ, lu Yesu Krisito sɔ mu n ba bilinjɪ fane-sɛ, lu asɩn danbirasa mu nu n tɔwe sa fane mu sɔ. ¹⁶ Imu sɔ n kule fane nun ye fan kase mɛ tɔ. ¹⁷ Lu fale sɔ nu n sun Timoti fane ase. Nu mu ɪ gye mi-bii mu nu n

biti mu asɩn gaa, nu ɔ gye kesintin ogyipu ɔnyɩrɩpe mu tɔ. Nu mu ii biti o be nyinji fane mɛ ukpa mu nu n taa n buu Krisito Yesu, nu umaa umu nu n kaapu Krisito kubu-kubu katɩn kumaa nɩmu mu, ɪ waa kukulɔn.

¹⁸ Fane akɔ fen kusaa fane n-yu fen fe nfɛere fɛɛ, akɔtɔ n mɛɛ bɩla ye n ba bɔɔ fane sɔ. ¹⁹ Amaa nu ɔnyɩrɩpe kan kyula bure, ɪ mɛɛ ye ɪ kyɛerɛɛ n biti n ba fane ase ke mɛ gbaa-gbaa mɛ n ba wu ɔlɔn mu nu bamu nu bee kaapu bamu n-yu mu ba sɔ, man gye bamu ntɔwe nkɔn. ²⁰ Lu fɛɛ lbwaare kuwura-gyii mu man gye asɩn kɩtɔwe, amaa kɩ gye lbwaare ɔlɔn mu tɔ ato waasa nun. ²¹ Kɩmɔmɔ nu fen biti n taa ba fane ase? Fen biti fɛɛ n taa kukyɔkyɔvɔvɔ nun n ba, abɛɛ n taa kebiti ye keyu-ula ba fane ase?

5

Fan gya ɔkyɩ bitipu mu

lu kubu mu tɔ

¹ Kesintin tɔ, n nu asɩn lu fane sɔ fɛɛ, kakyɩ abɛɛ kanyɩn biti agyaga-sɩn kibansa ɪ maa bu fane tɔ. Nu halu bamu nu be mee sun lbwaare gbaa, ba mɛɛ waa kanɩn agyaga-sɩn maɩa. Imu ɪ gye ye fane tɔ ɔkɔ u de ye mu-sɛ mu-ka. ² Mɛnɛ sɔ nu unumu ɪ bu fane tɔ, nu fen kusaa fane n-yu? I dagaa fan maa bɔɔta tɔ, ke fan lɛɛ ɔnyɩn mu nu o sun fale kusun mu lu fane kubu mu tɔ. ³ Halu n maa man bu fane ase kayɩ-wɔle tɔ gbaa mu, n bu fane ase kayaayu tɔ. Nu n tɛɛ wɔla bun ɔnyɩn maɩa kupwe fɛɛ n maa bu fane ase tɔtɔ mu. ⁴ Nu fan kan gyanɛ ɔnyɩrɩpe Yesu Krisito kɩtɩ tɔ, nu n bu fane ase kayaayu tɔ, nu anɛ-Nyɩrɩpe Yesu Krisito ɔlɔn mu bu fane ase mu, ⁵ fan lɛɛ fale ɔnyɩn numu lu fane ase sa Sɩtaane, o nyita mu alibi kayɩ-wɔle mu, ke lbwaare ɔ mɔlɩge mu kala kake mu nu ɔnyɩrɩpe Yesu ii biti ɔ ba mu.

⁶ Fane n-yu kɩkaapu kɩ man burɔn. Fan man nyi fɛɛ kɩfe tinsa pii u yege nu bodobodo ii tin? ⁷ Fan lɛɛ kɩfe tinsa mu nu kɩ gye alibi

mu lu fane to, yege fan man su ineesi tku. Ke fan baa fan du fee bodobodo pupwe mu nu ki man su kufe tinsa, fee kanan mu nu n nyi fan maa du mu. Lu fee Yesu Krisito mu nu o gye Kanyan nbun kabulupu mu, lbwaare tee taa mu waa kolon sa ane. ⁸ Imu su fan yege a gyii Kanyan nbun kesu kon, ke a lee alibi ye kumu to olun mu nu i du fee bodobodo mu nu ki su kufe tinsa didaa mu. Amaa fan yege i gyii Kesu kon mu, fee asa mu nu ba su kidanbirasa ye kesintin mu fee bodobodo mu nu ki man su kufe tinsa mu.

⁹ N wola kyuroo owole sa fane ye, fan man taa fane n-yu buga asa mu nu ba bu kakyu abee kanyin biti kigyagaa mu to. ¹⁰ N maa towe kanin mu, man gye bamu nu be mee sun lbwaare, nu bee waa kakyu abee kanyin biti kigyagaa, ye onsi-payi libi abee bamu nu bee yuuri abee bamu nu bee sun idakpa, nu n diyee. Naafoo nu i gye ye fan man taa fane n-yu buga ye kanin asa man birae, amoo fan lu dulinyaa to kpini-kpini. ¹¹ Amaa kuto mu nu n kyuroo n sa fane mu i gye ye, fan man taa fane n-yu buga ye okumaa mu nu ee tu mu n-yu ye Krisito obuupu, yege o gye akyyi abee anyin bitipu, ye onsi-payi libi wuya, abee odakpa osunpu, abee asa atii onyitapu, abee otabupu, abee oyu. Fan naa oja man fan man buga gyii gbaa.

¹² I man gye mi kusun fee n gyii bamu nu ba man bu Krisito kubu mu to asin, amaa bamu nu ba bu Krisito kubu mu to mu, i dagaa n maa gyii bamu asin. ¹³ lbwaare ii biti o gyii bamu nu ba man tii Krisito kubu mu su asin. Amaa fee kanan mu nu ba kyuroo waa Asinkyan yulasa mu to mu, "Fan gya alibi owaapu lu fane to."

6

*Akool-gyipu fan
man kan samaa abaa*

¹ Nu fane to oku maa mu birisa, Krisito obuupu ba kan nye asin mu, mine i waa su nu ee kpee naa samaa mu asin agyipu mu nu ba man nyi lbwaare mu ase, nu o man taa mu kpee Krisito abuupu mu ase ke ba lon bamu? ² Fan man nyi ye ane, lbwaare asa ii biti a tale dulinyaa abi? Nu i gye fee ane ii biti a tale dulinyaa abi asin bure, mine i waa su nu fen mee taale lon fane nsana to asin wuribi? ³ Fan man nyi fee ane, nu lbwaare ii biti o yege a tale mu nboo mu? Imu su mine i waa nu fen mee taale lon abaa ndaga kakyina numu to asin? ⁴ Imu su nu fan kan fan su fale asin fane nsana mu, mine i waa nu fan su fen kpiya asin agyipu mu nu Krisito kubu mu ba man su beere sa bamu mu, ye ba gyii fane asin? ⁵ I man su fane ipeeli? Amoo fan man su onyaasinpu kulun fane to, mu nu ee taale lon fane wole-wole nsana? ⁶ Amaa fane fane bure, Krisito obuupu u taa mu birisa Krisito obuupu asin ee kpee ee sa bamu nu ba man kool Yesu gyii mu ase.

⁷ Fan maa nye asin nu fen samaa abaa mu, i kaapu nin fee fan tee wola gyii tiye fane kool-gyii to nin. Mine i waa nu odunwura mu mee kyula ye mu asin i man buron? Mine i waa nu o mee yege ke ba sisii mu? ⁸ Amaa fane wole-wole Krisito abi fen siisi abaa, nu fen waa fane birisa ana kuto mu nu ki man buron.

⁹ Fan man nyi ye alibi awaapu mu, ba mee ye ba nye loo lbwaare kuwura-gyii mu to? Fan man yege oku o pina fane. Lu fee asa mu nu bee waa kakyu abee kanyin biti kigyagaa, ye idakpa asunpu, abee bamu nu bee lu bamu-kuli ana abee bamu-ka ana kamaa, ye anyin mu nu bee de ye bamu birisa ana anyin, ¹⁰ ye ayuu, ye onsi-payi libi wuya ana, ye atabupu, ye bamu nu bee nyita asa atii, ye bamu nu bee pina asa bee gyii mu, fale asa anum oku mee ye o nye loo lbwaare

kuwura-gyii mu to. ¹¹ Fane nu fane aku fan kyina fan du, amaa nbunbu bure lbwaare fwu fane alibi, nu o lonjo fane yila sa mu n-yu, nu o koolle fane kyula ye fane ikpa i kyiiigi mu ase lu Onyiripe Yesu Krisito ye ane lbwaare Kayaayu mu su.

Krisito abi kayu-wule i gye Kabwaare-sunkpa aye mu.

¹² Fane to oku i towe ye, "N su okpa fee n waa kutu kumaa numu." I gye kesintin, amaa man gye umu kpini i buron sa mu. Ngbaa me n taale towe ye, n su okpa fee n waa kutu kumaa numu, amaa n mee ye n waa me n-yu kinye sa kutu ku. ¹³ Fane to oku i towe ye, "Agyito i bu to sa oto, nu oto gbaa bu to sa agyito." I gye kesintin, amaa lbwaare ii biti o nyita umu kpini. Nyimisa kayu-wule ki man bu to sa kakyu ye kanyin biti kigyagaa, amaa ki gye sa Onyiripe nun, nu Onyiripe mo bu to sa kayu-wule. ¹⁴ lbwaare taa mu olon kyini Yesu lu lewu to, kanin nu ee biti o kyini ane gbaa ane lu lewu to. ¹⁵ Fan man nyi ye fane n-yu i gye Yesu kayu-wule abaafon mu abee? Imu su i dagaa fee n taa me n-yu mu nu ki gye Krisito kayu-wule kibaafon mu naa de ye oburukoon-kyu abee? Afuloo! I mee ye i ba kanin. ¹⁶ Fan man nyi fee okumaa mu nu o taa mu kayu-wule naa buga ye oburukoon-kyu mu, maa mu ba biliji kayu-wule kulon nun? Lu fee ba kyurjo waa Asunkyan yilasa mu to ye, "Bamu anyo ba biliji kayu-wule kulon nun." ¹⁷ Amaa omu nu o taa mu n-yu buga ye Onyiripe mu, maa mu ba biliji kukolon nun kayaayu to.

¹⁸ Imu su fan sile lu kakyu abee kanyin biti kigyagaa to. Lu fee alibi kumaa mu nu nyimisa i waa mu, i mee waa mu kayu-wule ineesi, amaa nyimisa kumaa mu nu o waa kanyin abee kakyu biti kigyagaa mu, o waa mu gbaa-gbaa kayu-wule alibi nun. ¹⁹ Fan man nyi ye fane

kayu-wule i gye Kayaayu Kyurekyure mu kabwaare-sunkpa aye mu? Fan man nyi ye lbwaare i sa fane Kayaayu mana, nu o te fane to? Fan man te fane kibaa su, ²⁰ lu fee lbwaare soo fane ogyalin. Imu su fan taa fane kayu-wule waa ato mu nu u sa lbwaare bunyaa.

7

Kekili asin

¹ Nu lu asin mu nu fan kyurjo owule biya me mu su mu, n biti n lee umu konjo. I buron fee onyin maa kyina yege o man mata okyu. ² Amaa lu kakyu abee kanyin biti kigyagaa su mu, i dagaa onyin kumaa numu maa nye mu gbaa-gbaa mu-ka, ke okyu kumaa gbaa o nye mu gbaa-gbaa mu-kuli. ³ Onyin kilipu o kyula maa mu-ka ba buga odekpa, ke okyu kilipu gbaa o kyula maa mu-kuli ba buga odekpa. ⁴ Lu fee okyu kilipu kayu-wule man bila ki gye mu gbaa-gbaa mu nkun lee nun, amaa ki gye mu-kuli gbaa lee nun. Kanin mana nu onyin kilipu gbaa kayu-wule man gye mu nkun lee, amaa ki gye mu-ka gbaa lee nun. ⁵ Imu su onyin maa mu-ka ba man kina abaa ase kide kinyin ye kikyuu. Amoo fan towe kyula abaa ye fan mee ye fan de ye abaa sana gberee, ke fan nye-nye sana sa kabwaare-kule. Amaa umu kamaa mu, fan bwii buga de kinyin ye kikyuu, saamu Sitaane mee nye tub fane to ku, lu fan maa mee taale kitta fane n-yu su. ⁶ N maa towe ye okumaa o nye mu gbaa-gbaa mu-ka abee mu gbaa-gbaa mu-kuli mu, man gye ye n nyan fane nun, nu i man gye nbara nun ye okumaa numu o kili. ⁷ Naafoo n biti fee onyin kumaa numu o baa o du fee kanan mu nu n du fale. Amaa nyimisa kumaa numu su mu gbaa-gbaa kakee mu nu lbwaare taa sa mu, onumu lee kwu, nu onumu lee gbaa kwu.

⁸ Nbunbu lu bamu nu ba man pita kili ye akulapu-kyu mu, n towe bamu fee i buron sa bamu fee ba

maa man kili fɛɛ kanan mɔ nu n man kili mɔ. ⁹ Amaa nu ba mɛɛ yɛ ba kan taale kɪtaa bamɔ n-yɪ bɪrɛ, ɪ dagaa ba maa kili. Lu fɛɛ nu ba kili mɔ, ɪ bɪrɔn sa bamɔ ɪ kyɔ kakyɪ abɛɛ kanyɪn bitɪ kayalaga kɪ maa bɔ bamɔ tɔ.

¹⁰ Lu bamɔ nu ba kili mɔ mɔɔ, n sa fane kɔnɔ, nu kanɪn kɔnɔsa maɲa man lu mɛ ase, ɪ lu ɔnyɪrɪpɛ Yesu Krisito ase nɪn. Imɔ ɪ gye yɛ ɔkyɪ kilipu ɔ man kina mu-kuli.

¹¹ Amaa nu ɔ kan kina mu-kuli mɔ, ɔ man bɪla kili, amɔɔ ɔ bwii kpee, kɛ maa mu-kuli ba naa lɔɲɔ abaa. Nu ɔkpa kulɔn maɲa sɔ ɔnyɪn gbaa ɔ man kina mɔ-ka.

¹² Nu asansa mɔ mɔɔ mɛ gbaa-gbaa mɛ ɪ tɔwɛ ɪnɪmɔ, man gye ɔnyɪrɪpɛ. Nu fane Krisito abuupu ɔkɔ kan ɔ sɔ ɔkyɪ mɔ nu ɔ man gye ɔkɔɔlɛ-gyɪpu, nu ɔkyɪ mɔ kyula yɛ maa ɔnyɪn mɔ ba kyɪna mɔ, ɔnyɪn mɔ ɔ man kina mɔ. ¹³ Nu fane Krisito obuupu ɔkyɪ kan ɔ sɔ ɔnyɪn mɔ nu ɔ man gye ɔkɔɔlɛ-gyɪpu, nu ɔnyɪn mɔ kyula yɛ maa ɔkyɪ mɔ ba kyɪna mɔ, ɔkyɪ mɔ ɔ man kina ɔnyɪn mɔ. ¹⁴ Lu fɛɛ ɔkyɪ mɔ maa gye ɔkɔɔlɛ-gyɪpu sɔ mɔ, lbwaare wu fɛɛ ɔnyɪn mɔ nu ɔ man gye ɔkɔɔlɛ-gyɪpu mɔ, n-yɪ sɔ ɪ man bɪla ɪ sɔ ineesi. Kanɪn maɲa nu ɔnyɪn mɔ nu ɔ gye ɔkɔɔlɛ-gyɪpu sɔ mɔ, lbwaare wu fɛɛ ɔkyɪ mɔ nu ɔ man gye ɔkɔɔlɛ-gyɪpu mɔ, mɔ n-yɪ sɔ ɪ man bɪla ɪ sɔ ineesi. Nu man gye kanɪn mɔ bamɔ-bii ana bee bitɪ ba baa ba gye ineesi nbii, amaa ɪ maa ba fale sɔ mɔ lbwaare wu fɛɛ ba man sɔ ineesi.

¹⁵ Amaa Krisito obuupu mɔ nu mɔ-ka abɛɛ mu-kuli mɔ nu ɔ man gye Krisito obuupu, nu ee bitɪ fɛɛ ɔ kina mɔ bɪrɛ mɔ, ɔ yɛgɛ mɔ ɔ nate. Nu ɪ kan ba kanɪn mɔ, kekili nbara ɪ man ɲmina mɔ, lu fɛɛ lbwaare tɪ anɛ nɪn yɛ a ba kyɪna kayɪ yuuli tɔ. ¹⁶ Fɔ Krisito obuupu ɔkyɪ, akɔtɔ fɔ sɔ nu fu-kuli ii bitɪ ɔ bɔla nye kamɔlɪgɛ? Nu fɔ Krisito obuupu ɔnyɪn, akɔtɔ fɛɛ fɔ sɔ nu fu-ka ii bitɪ ɔ bɔla nye kamɔlɪgɛ?

Fan kyɪna kakyɪna mɔ nu fan wɔla fan mɔ.

¹⁷ ɔkɔmaa nɪmɔ ɔ kyaga sɔ kyɪna kakyɪna mɔ nu ɔnyɪrɪpɛ taa sa mɔ, fɛɛ kanan mɔ nu ɔ wɔla ɔ du pɔyɪ nu lbwaare tɪ mɔ yɛ ɔ be sun mɔ mɔ. Inɪmɔ ɪ gye kɔnɔsa mɔ nu n kaapu Krisito kɔbɔ-kɔbɔ mɔ kpini tɔ. ¹⁸ Nu ɔnyɪn mɔ nu ɔ tɪn mɔ oduu pɔyɪ nu lbwaare tɪ mɔ mɔ, ɔ man bun mɔ oduu kilɔpane sɔ, nu ɔnyɪn mɔ nu ɔ man kan tɪn oduu, nu lbwaare tɪ mɔ mɔ, ɔ man tɪn mɔ oduu. ¹⁹ Fɔ tɪn oduu oo, fɔ man tɪn oduu oo, man gye ɪmɔ ɪ gye kɔtɔ mɔ nu ki tiri. Amaa kɔtɔ mɔ nu ki tiri mɔ ɪ gye yɛ fan buu lbwaare nbara mɔ sɔ. ²⁰ Imɔ sɔ ɔkɔmaa nɪmɔ ɔ baa ɔ du fɛɛ kanan mɔ nu ɔ wɔla ɔ du pɔyɪ nu lbwaare tɪ mɔ yɛ ɔ be sun mɔ mɔ. ²¹ A taa fɛɛ nu fɔ kan fɔ gye kɪnyɛ pɔyɪ nu lbwaare tɪ fɔ yɛ fɔ ba sun mɔ mɔ man yɛgɛ ɪ tɔɔrɔɔ fɔ. Amaa nu fɔ nye ɔkpa mɔ nu fɔ taa kɔɔlɛ fɔ n-yɪ bɪrɛ, waa kanɪn. ²² Lu fɛɛ fane ɔkɔmaa mɔ nu ɔ gye kɪnyɛ nu ɔnyɪrɪpɛ tɪ mɔ, nu ɔ be bilɪɲi Krisito obuupu mɔ, Krisito ɪ yɛgɛ nu ɔ nye mɔ n-yɪ. Nu ɔkpa kulɔn maɲa sɔ, fane ɔkɔmaa mɔ nu ɔ nye mɔ n-yɪ nu ɔnyɪrɪpɛ tɪ mɔ yɛ ɔ ba waa Krisito obuupu mɔ, gye Krisito kɪnyɛ. ²³ Lu fɛɛ Krisito sɔɔ fane kpini ɔgyalɪn, ɪmɔ sɔ fan man gye anyɛ sa asa. ²⁴ Mɛ bɪrɪsa ana Krisito abuupu, kanan mɔ nu ɔkɔmaa nɪmɔ wɔla ɔ du pɔyɪ nu lbwaare tɪ mɔ mɔ, ɔ kyɪna kanɪn yɛ lbwaare.

Bamɔ nu ba man pɪta kili mɔ ba kyɪna kanɪn

²⁵ Nbɪnɪbu bamɔ nu ba man pɪta kili mɔ bɪrɛ, n man nye nbara kɔ lu anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu ase lu bamɔ sɔ. Amaa mɛ Pɔɔlɪ gbaa-gbaa n tɔwɛ n sa bamɔ lu mɛ nfeere tɔ, fɛɛ n maa gye ɔmɔ nu ɔnyɪrɪpɛ wu kɔwɛɛ sɔ mɔ, fen taale kɔɔlɛ mɛ gyii fɛɛ asɪn mɔ nu n tɔwɛ fane fale, n mɛɛ pɪna fane nɪn. ²⁶ Mɛ ase mɔ, ɪ bɪrɔn fɛɛ bamɔ nu ba man pɪ kili mɔ, ba kyɪna kanɪn, lu fɛɛ nbɪnɪbu

kakyina kanumɔ tɔ waa ɔlɔn. ²⁷ Nɔ ɔnyɔn mɔ nɔ o tee kili mɔ, ɔ man kina mɔ-ka. Amaa ɔnyɔn mɔ nɔ ɔ man pɔta kili mɔ, ɔ man mata ɔkyɔ. ²⁸ Nɔ ɔnyɔn kan kili mɔ, ɔ man waa alibi. Nɔ ɔkyɔ mɔ nɔ ɔ man pɔta kili nɔ ɔ kan kili mɔ, ɔ man waa alibi. Amaa asa mɔ nɔ ba kili mɔ, awɔrɔfɔ mɔ nɔ bee biti be wu kakyina kanumɔ tɔ mɔ, umɔ nɔ n mee biti fan maa wu.

²⁹ Mɛ-daa ana ye mi-supu ana Krisito abuuɔ, kɔtɔ mɔ nɔ n kaapu mɔ ɔ gye ye, saɲa man bila ɔ kyɔ ke dulinyaa kɔ ba laalaalɔwe, umɔ sɔ lu ndaga ɔ sɔ ii kpee mɔ, anyɔn mɔ nɔ ba kili mɔ ba kyina fɛɛ anyɔn mɔ nɔ ba man sɔ akyɔ. ³⁰ Kanɔn maɲa nɔ bamɔ nɔ ba bɔɔta tɔ mɔ, ba waa fɛɛ ɔ maa man tiri bamɔ, nɔ bamɔ nɔ bamɔ ansi ɔ gyii mɔ mɔɔ, ba waa fɛɛ bamɔ ansi ɔ mee gyii, nɔ bamɔ nɔ ba sɔɔ mɔ, ba waa fɛɛ atɔ mɔ nɔ ba sɔɔ mɔ, ɔ man gye bamɔ lɛɛ. ³¹ Bamɔ nɔ ba taa dulinyaa atɔ waasa bee sun kusun mɔ, ba waa fɛɛ ɔ man tiri bamɔ. Lu fɛɛ kanan mɔ nɔ dulinyaa du nbɔnbɔ nɔmɔ mɔ, kɔ kyɔn nɔmɔ.

³² N biti fɛɛ fan lɛɛ fane n-yɔ lu nfeere kibansa tɔ. Nɔ ɔnyɔn mɔ nɔ ɔ man sɔ ɔkyɔ mɔ, ɔnyɔrɔpe mu kusun ɔ tiri mɔ, lu fɛɛ ɛɛ kpan mɔ n-yɔ ɛɛ waa kusun kanan mɔ nɔ ɔ gyii ɔnyɔrɔpe ansi. ³³ Amaa ɔnyɔn kilipu bɔre, mɔ nfeere ɔ gyan dulinyaa asɔn sɔ nɔn, kanan mɔ nɔ ee biti ɔ gyii mɔ-ka ansi. ³⁴ Imɔ sɔ nfeere nnyɔ-nnyɔ nɔ ɔ sɔ. Nɔ ɔkyɔ mɔ nɔ ɔ man kili mɔ mɔɔ ɔnyɔrɔpe mu kusun ɔ tiri mɔ. Lu fɛɛ umɔ ɔ gye fɛɛ ɔ taa mɔ n-yɔ ye mɔ kala kpini sa ɔnyɔrɔpe. Amaa ɔkyɔ-kilipu bɔre mɔ nfeere ɔ gyan dulinyaa asɔn sɔ nɔn, ye kanan mɔ nɔ ee biti ɔ waa ke ɔ gyii mu-kuli ansi. ³⁵ Fɛɛ kanan mɔ nɔ ɔ kye fane tɔ sɔ, nɔ n tɔwe fane umɔ n man gye ye n nyan fane nɔn. Amaa n biti fan waa kɔtɔ mɔ nɔ kɔ de ɔkpa yege kɔ bɔrɔn, ke fan nye taa fane n-yɔ kpini sa ɔnyɔrɔpe mɔ naa lɔwe.

³⁶ Nɔ ɔ kan ba fɛɛ ɔnyɔn maa ɔkyɔ ba nmina fɛɛ ba kili, nɔ ɔnyɔn mɔ mee taale kɔta mɔ n-yɔ mɔ, nɔ ɔkyɔ mɔ mɔɔ dan fɔb kekili mɔ, ɔnyɔn mɔ ɔ waa kɔtɔ mɔ nɔ kɔ dagaa, ke ba kili abaa. ɔ man gye alibi nɔn. ³⁷ Amaa nɔ ɔnyɔn kan fe nfeere ye ɔ mee ye ɔ kili, nɔ ɔ yile sɔ kanɔn mɔ, ɔkɔ ɔ man nyan mɔ, nɔ ɔ taale kɔta mɔ n-yɔ mɔ ɔ bɔrɔn. ³⁸ Imɔ sɔ ɔnyɔn mɔ nɔ ɔ kili ɔkyɔ mɔ ɔ bɔrɔn, nɔ ɔnyɔn mɔ nɔ ɔ man kili ɔkyɔ mɔɔ mɔ ɔ bɔrɔn gaa.

³⁹ ɔkyɔ kilipu mɔ nɔ mu-kuli san ɔ te nkpa tɔ mɔ, ɔ mee taale kina mu-kuli ke ɔ naa kili ɔnyɔn pɔpwe. Amaa nɔ mu-kuli mɔ wu bɔre, ɔ sɔ ɔkpa ɔ taale kili ɔnyɔn mɔ nɔ mɔ kɔkɔlɔ kii biti, amaa ɔ baa ɔ gye Krisito obuupu. ⁴⁰ Mɛ ase mɔ, ɔkyɔ kyina mɔ nkɔn mɔ, ɔ biti ɔ waa ɔdan sa mɔ, ɔ kyɔ maa kili. Nɔ n kɔɔle gyii fɛɛ lbwaare Kayaayu mɔ kɔ te mɛ tɔ.

8

Agyito mɔ nɔ ba taa lɔɲɔ sa ɔdakpa

¹ Nbɔnbɔ, taa lu agyito mɔ nɔ ba taa lɔɲɔ sa ɔdakpa mɔ, an nyi fɛɛ ane kpini an sɔ kinyi fɛɛ kanan mɔ nɔ fen taale fen tɔwe mɔ. Kinyi ɔ bɔya n-yɔ kɔkɔsaa, amaa kebiti kɔ kye asa tɔ. ² ɔsa kɔmaa mɔ nɔ ɛɛ fe nfeere fɛɛ ɔ nyi kɔtɔ kɔ mɔ, ɔ mee nyi naa fɔb kanan mɔ nɔ ɔ dagaa fɛɛ ɔ baa ɔ nyi mɔ. ³ Amaa ɔmɔ nɔ ee biti lbwaare mɔ, mɔ nɔ lbwaare nyi.

⁴ Imɔ sɔ lu agyito mɔ nɔ ba taa lɔɲɔ sa ɔdakpa mɔ kigyii mɔ, an nyi fɛɛ ɔdakpa kɔ man bɔ tɔ nɔ kɔ sɔ nkpa, nɔ an nyi fɛɛ lbwaare kulɔn nkɔn ɔ bɔ tɔ. ⁵ Halɔ ɔdakpa mɔ nɔ bɛɛ tɔ bamɔ ye anyɔrɔpe nɔ ba bɔ sɔsɔ abɛɛ kase sɔ, nɔ ɔ gye kesintin fɛɛ ɔdakpa ye anyɔrɔpe gaalaagaa ba bɔ tɔ gbaa mɔ, ⁶ aneene bɔre, lbwaare kulɔn nɔ an nyi maa bɔ tɔ, nɔ mɔ ɔ gye ɔse mɔ nɔ ɔ tɔb kɔtɔ kɔmaa nɔmɔ, nɔ an bɔ tɔ sa mɔ, nɔ ɔnyɔrɔpe kulɔn ɔ bɔ tɔ, mɔ ɔ gye Yesu

Krisito mu nu lbwaare bola mu su tub kutu kumaa numu, nu mu su nu an bu to.

⁷ Amaa man gye okumaa numu i nyi fale asin numu. Idakpa asin mu i wola din aku, umu su ba lu ndaga nu ba kan gyii kanin agyito mu, bee fe nfeere fee agyito mu i gye idakpa lee nin. Ba maa man pu bu abwaaresin mu to gaa su mu, nu ba kan gyii mu bee fe nfeere nin fee ba waa bamu n-yu ineesi. ⁸ Amaa agyito mee taale kye ane to ke a nin tiri lbwaare. Nu a man kan gyii mu, a mee ye a pan sehn, nu an kan gyii moo mu, a mee ye a nye sehn.

⁹ Amaa fan baa fan da su lu okpa mu nu fan nye mu su, ke bamu nu ba man pu bu abwaaresin mu to gaa mu, ba man tiye kikoolle-gyii to. ¹⁰ Nu i kan ba fee oku mu nu o man pu bu abwaaresin mu to gaa, nu o wu fu mu nu fu nyi abwaaresin mu to gaa, fu maa te odakpa to fii gyii mu, umu i mee yege, ke ngbaa mu o naa gyii agyito mu nu ba taa loho sa odakpa mu abee? ¹¹ Imu su fu birisa mu nu Krisito wu sa mu, nu o man pu bu abwaaresin mu to gaa mu, ee biti o nyita lu fu kinyi gaa mu su. ¹² Nu fu kan waa fu birisa alibi fale okpa su mu, fu yege nu mu kikoolle-gyii ki lee su, nu fu waa Krisito alibi. ¹³ Imu su nu agyito mu nu n gyii, ii biti i yege me birisa o tiye alibi to bire, n mee bila ye n gyii kanin agyito mana, ke n yege o lu tiye.

9

Ikpa mu nu i de sa Krisito asunpu

¹ N man bu me n-yu nin abee? N man gye Krisito osunpu nin abee? N man wu Yesu ane-Nyiripe nin abee? Man gye fane i gye kusun mu nu n waa sa Onyiripe mu tonoo? ² Halu nu aku ba man ku me fee n gye Krisito osunpu gbaa mu, fane fane bire n gye Krisito osunpu sa fane. Lu fee fane gbaa-gbaa fane kakyina Onyiripe mu to mu, umu ii duligi fee n gye Krisito osunpu nin.

³ Fale asin numu nu n su n lee bamu nu bee towe ye n man gye Krisito osunpu mu konoo. ⁴ N maa Banabasi a man su okpa fee i gyii ke anuu lu kusun mu nu an sun mu su abee? ⁵ A man su okpa fee a kili Krisito abuuu akyu, ke a taa bamu buu ane n-yu fee kanan mu nu Krisito asunpu aku, ye Onyiripe Yesu mu-supu ana ye Pita bee waa mu abee? ⁶ Abee ane nkun i dagaa fee a taa ane abaa waa kusun biti ane agyito-gyisa?

⁷ Onaakoo moo ii sun kusun, nu ee ka mu gbaa-gbaa mu n-yu kukoo? Odoo mu i bu to, nu o mee gyii mu ndoo to agyito? Atobwaayaa okpapu moo i bu to, nu o mee nuu mu atobwaaya mu kinyapu-kyu. ⁸ Man gye nyimisa nfeere nu n su n towe fale asin numu, lu fee i bu lbwaare nbara mu to gbaa. ⁹ Ba kyuroo yila Mosesi Nbara mu to ye, "Man njmina naate-nyinsa konoo, saja mu nu ee waa agyito to kusun mu." Amoo fu nyi fee naate-nyinsa asin nkun nu lbwaare towe fale? ¹⁰ lbwaare maa towe kanin mu, man gye ane nu ee towe ee sa abee? Eehn! Kesintin, ane nu ba kyuroo umu sa. Lu fee o mu nu ee banje ifole, ye o mu nu ee tiye ayu mu, bamu kpini bee waa kanin yege ba su tamaa fee bee nye bamu agyito-gyisa lu umu to. ¹¹ Nu an maa duu kayaayu to ato duusa fane to mu, nu a nye kakyina numu to ato tirisa lu fane ase mu, ii kisi nin? ¹² Nu aku ba su okpa fee ba koolle fale ato tirisa lu fane ase mu, a man su okpa an kyo bamu?

Halu a maa su kanin okpa gbaa mu, a man taa umu waa sehn. Amaa an nye kenyiita yile to, ke i man nye tii Asin danbirasa lu Krisito su mu ki yelige. ¹³ Fan man nyi fee bamu nu bee sun kusun kabwaare-sunkpa aye mu to mu, bee nye bamu agyito bee lu tutu nin? Nu fan man nyi fee bamu nu bee lee saraga lbwaare kaswu mu su gbaa, bee nye bamu lee lu ato mu nu ba taa ba lee saraga sa lbwaare mu. ¹⁴ Kanin mana nu

Onyuripe Yesu sa kɔnɔ yɛla yɛ, bamu nu bɛɛ tɔwɛ asin danbirasa mu, bee bitɪ ba nye bamu agyito gyisa lu bamu asin danbirasa kitɔwɛ mu tɔ.

¹⁵ Amaa n man taa fale ukpa unumu tɔ oku waa kusun. Nu n man kyɔrɔɔ unumu nun ke i yege fan waa kanin ato sa mɛ. Nu n kan wu gbaa mu, i bɔ fɛɛ oku o maa yege nu kutɔ mu nu kumu sɔ n kaapu mɛ n-yu mu i maa waa kɪyan. ¹⁶ Nu n kan tɔwɛ asin danbirasa mu, n man sɔ okpa fɛɛ n kaapu mɛ n-yu. I dan i gye nun fɛɛ, n tɔwɛ asin danbirasa mu. Imu sɔ nu n kan n man tɔwɛ asin danbirasa mu, mɛ laaku. ¹⁷ Nu n kan n waa kusun mu mɛ kɪpɪrɛ tɔ mu, n bitɪ n nye kukɔka lala. Nu n man kan sun kusun mu lu mɛ kɪpɪrɛ tɔ birɛ, n dan waa kusun mu nu lbwaare taa sa mɛ ye n waa mu nun dee. ¹⁸ Nu mɛnɛ i gye mɛ kukɔka? Imu i gye fɛɛ n tɔwɛ asin danbirasa mu yege n man kɔɔle umu sehn, nu n mɛɛ taa ukpa mu nu n sɔ lu asin danbirasa kitɔwɛ mu sɔ taa nye mɛ ato tirisa.

¹⁹ N bu mɛ n-yu nun, n man gye oku kɪnye, amaa n waa mɛ n-yu kɪnye sa okumaa numu, ke n nye-nye asa kukyɔ ba be bilinji Krisito lɛɛ. ²⁰ Nu n maa bu Gyiwu abi ase mu, n waa mɛ n-yu nun fɛɛ Gyiwu obii, ke n nye-nye bamu ba be bilinji Krisito lɛɛ. Nu n maa bu bamu nu ba bu Mosesi nbara mu kase mu, yege mɛɛ mɛ n man bu nbara mu kase mu, n waa mɛ n-yu nun fɛɛ kanan mu nu ba du mu, ke n nye-nye bamu ba ba bilinji Krisito lɛɛ. ²¹ Kanin okpa kulɔn sɔ nu n maa bu bamu nu ba man bu Mosesi nbara mu kase mu, n waa mɛ n-yu fɛɛ osa mu nu o man bu nbara mu kase, ke n nye-nye bamu ke ba be buu Krisito. Inumu i mɛɛ kaapu nun fɛɛ n mee buu lbwaare nbara mu, n buu Krisito nbara mu nun. ²² Nu n maa bu bamu nu ba man pu bu abwaaresin mu tɔ gaa ase mu, n waa mɛ n-yu nun fɛɛ ngbaa mɛ n man pu bu abwaaresin mu tɔ gaa, ke n nye-nye bamu ba be buu Krisito. N taa mɛ n-yu waa

kutɔ kumaa numu sa asa kpini, ke n nye-nye okpa kumaa numu sɔ yege bamu aku ba nye kamolige. ²³ Asin danbirasa mu sɔ nu n waa unumu kpini, ke n nye-nye kusee mu nu i bu asin danbirasa mu tɔ mu.

²⁴ Fan man nyi fɛɛ asilepu kukyɔ bɛɛ waa kadandan abaa kisile tɔ mu, bamu tɔ okulɔn ii bitɪ o gyii sɔ ke o nye kakeɛ. Imu sɔ fan payi ansi sile kanan mu nu fan nye gyii sɔ, ke fan nye umu kakeɛ.

²⁵ Osa kumaa mu nu o gye kandan dan abaa osilepu mu, ɛɛ payi mu ansi ɛɛ kɔɔla mu n-yu danbirasa. Bameɛ bamu birɛ, bɛɛ waa kanin bee bitɪ kakeɛ mu nu kii bitɪ ki be nyita. Amaa anɛnɛ birɛ, an payi ansi an sun an bitɪ kakeɛ mu nu ki mee nyita kpini-kpini. ²⁶ Kanin sɔ n mɛɛ sile fɛɛ osa mu nu ɛɛ sile kɪyan, nu n mɛɛ kɔ kolu fɛɛ omu nu ɛɛ tuv akotɔɔ afuu tɔ. ²⁷ N nyan mɛ n-yu, nu n yege nu kii nu mɛ ase, ke i man naa ba fɛɛ, nu n kan tɔwɛ asin danbirasa sa asa mu, ke mɛmɛ n pan kakeɛ mu.

10

Fan man waa alibi mu nu Isirayi abi ba waa mu

¹ Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, n bitɪ fɛɛ fan nyinji kutɔ mu nu ki kyina waa anɛ naana ana mu. Sana mu nu ba kusɔ lu Egyipiti ba buu Mosesi bee kpee mu, lbwaare i yege nu kabwaare-wule kun bamu kpini, nu opu banje tɔ kɪnyɔ nu bamu kpini ba nate kumu tɔ bule lu. ² Lu kabwaare-wule mu nu ki kun bamu ye opu mu tɔ kɪnate faa mu sɔ mu, ba nye lbwaare kekyugyee bilinji Mosesi abuupu. ³ Bamu kpini ba gyii agyito mu nu i lu lbwaare ase mu. ⁴ Nu bamu kpini ba nuu nkyu mu nu lbwaare yege nu i lu kifule tɔ mu. Ba nuu lu kifule mu nu kumaa bamu ba naa mu, nu kanin kifule manja i gye Krisito. ⁵ Amaa uma umu kpini gbaa mu, lbwaare ansi i man gyii bamu gaalaagaa sɔ, nu ba wu-wu yaase ba de ofuli mu sɔ.

⁶ Nbuunbu asin nimum kpini i waa nin kaapu i da ane amu to, ke i man yege ane nfeere i gyaga alibi kiwaa su, fee kanan mu nu adidaapu mu ba waa mu. ⁷ Fan man sun idakpa fee kanan mu nu bamu to aku ba kyina waa mu. Ba kyurɔɔ Asinkyan yilasa mu to lu bamu su ye, "Asa mu ba kyina nu ba gyii, nu ba nuu, nu ba kusu yile kyaa." ⁸ A man waa kakyi abee kanyin biti kigyagaa fee kanan mu nu bamu to aku ba daa kyina waa mu, nu kake kulun to bamu asa ngbin adonyo ye asa ba wu mu. ⁹ Fan man yege a tɔv Onyiripe lbwaare to ku, fee kanan mu nu bamu aku ba daa kyina waa mu, nu ananse ba be duni bamu mo mu. ¹⁰ Fan man kolite fee kanan mu nu bamu aku ba kyina kolite mu, nu lbwaare sun mu kabɔɔ mu nu ee mo asa, nu o ba mo bamu mu.

¹¹ Asin nimum kpini i tu asa mu, nu i gye sinkaala sa asa. Ba kyurɔɔ umu yila fee i da ane amu to. Lu fee saɔa mu nu an bu dulinyaa to fale mu, ii kpee laalaalɔwe nimum. ¹² Imu su okumaa mu nu o nyi ye o yile mu ayaa su kenken mu, o baa o da su ke o man lu tiye. ¹³ Kutu to ku ku man ba fane su yege ki man pita ba nyimisa su. lbwaare gye kesintin wuya, nu o mee ye o yege kutu to ku mu nu fen mee ye fan taale yile to mu ki ba fane su. Amaa nu kutu to ku kan ba fane su mu, lbwaare ii biti o kaapu fane okpa ke fan taa lu to, ke fan taale yile to.

¹⁴ Imu su me birisa ana danbirasa, fan lee fane n-yu lu idakpa kusun to. ¹⁵ N towe fane ase fee anyaasɔpu, umu su fane gbaa-gbaa fane fan fe nfeere lu asin mu nu n towe fale to ku. ¹⁶ Ane Krisito abuupu a maa gyii Onyiripe agyito mu, kɔpu ye nta mu nu an taa afwaala an sa lbwaare mu, an kan nuu kɔpu mu to mu, i kaapu nin fee anaa Krisito an buga waa kukulun lu nkanan mu su. Nu an kpee bodobodo to mu, u waa nin fee anaa Krisito an buga waa kukulun

mu kayi-wule to nin. ¹⁷ Lu fee bodobodo kulun i bu to, halu a maa kyɔ fale gbaa mu, an gye kayi-wule kulun nin, lu fee ane kpini an gyii bodobodo kulun mana.

¹⁸ A taa Isirayi abi asin kaala ku. Bamu nu ba taa kutɔbwaaya loɔ sa lbwaare mu, nu ba gyii umu mu, i kaapu nin fee ba maa lbwaare ba waa kukulun mu kɔsɔriga kaswu mu su. ¹⁹ Nbuunbu mine nu n biti n towe? I kaapu nin fee atɔbwaaya mu nu ba taa loɔ sa mu i gye kutu ku, abee idakpa mu i gye kutu ku? ²⁰ Ayee, amaa n biti n kaapu nin fee, idakpa asunpu kolɔɔ mu nu bee loɔ mu, bee loɔ bee sa nbwu libi nin, man gye lbwaare. N mee biti fan naa nbwu libi fan maa buga. ²¹ Fan mee taale nuu Onyiripe Yesu kɔpu mu to, ke fan bila naa nuu nbwu libi kɔpu to. Fan mee taale gyii Onyiripe Yesu agyito, ke fan bila naa gyii nbwu libi agyito. ²² Nu an kan waa kanin mu, an biti lbwaare o nye agbu nin abee? An bulun an kyɔ lbwaare nin abee?

Fan waa atɔ mu nu u biya lbwaare bunyaa

²³ Fane to oku i towe ye, "N su okpa fee n waa kutu kumaa nimum." I gye kesintin, amaa man gye umu kpini i burɔn sa me. Fen towe ye, "N su okpa fee n waa kutu kumaa nimum." Amaa man gye kutu kumaa nimum u kye to. ²⁴ Oku o man ku biti kutu mu nu ku burɔn sa mu wule nkun, amaa o ku biti kutu mu nu ku burɔn sa mu birisa ana.

²⁵ Fen taale gyii kunun kumaa mu nu bee fe kunun ofekpa, amaa fan man taase katɔn mu nu ku lu, ke i wuliti oku nfeere to. ²⁶ Lu fee ba kyurɔɔ waa Asinkyan yilasa mu to ye, "Kase ye kutu kumaa mu nu ku bu kimu su mu kpini gye lbwaare lee nin."

²⁷ Nu bamu nu ba man gye Krisito abuupu mu to oku kan da kɔbaa tu fane ye, fan ba ke fan buga gyii, nu fan waa nfeere ye fen kpee mu, fen gyii agyito kumaa mu nu ba

taa be yii fane ansi to, ke fan man taase sehn, ke i wuliti oku nfeere to. ²⁸ Amaa nu oku kan towe fane ye, ba taa agyito numu sa odakpa mu, lu omu nu o towe fane ye asa nfeere su mu, fan man gyii. ²⁹ Man gye fane nfeere su nin n towe kanin, amaa omu nu o towe fane mu nfeere su. Fane oku ii biti o taase ye, "Nu n kan su okpa n gyii ato numu mu, mine u waa nu oku nfeere su mu, n mee taale gyii?" ³⁰ Nu n kan taa afwaala sa lbwaare poyi nu n gyii agyito mu, mine i waa nu oku i pwi me yege n taa afwaala sa lbwaare poyi nu n gyii?"

³¹ To! Kuto kumaa mu nu fen waa nin-oo, fen gyii nin-oo, fen nuu nin-oo, fan waa umu kpini kanan mu nu ii biti i taa bunyaa sa lbwaare.

³² Amaa fan man kan waa kuto mu nu kii biti ki yege asa ba siti tiye bamu kikoolle-gyii to, ba gye Gyiwu abi nin-oo, bamu nu ba man gye Gyiwu abi nin-oo, halu bamu nu ba gye Krisito akoolle-gyipu gbaa.

³³ Kanin nu ngbaa me n waa. N waa kuto kumaa mu nu kii biti ki gyii okumaa numu ansi okpa kumaa numu su. Lu fee n mee waa kuto mu nu ki buron sa me wule nkon, amaa kuto mu nu ki buron sa asa gaalaagaa, ke ba nye kamolige.

11

¹ Imu su fan kase me to, fee kanan mu nu n kase Krisito to mu.

Kabwaare-sun to nbara lu kumu su kubun

² N yin fane, lu fee fen nyinji me su lu kuto kumaa kinumu to, nu fen buu kikaapu mu nu n taa waa fane abaa to mu.

³ Amaa n biti fan bu fee onyin kumaa kumu i gye Krisito, nu okyu-kilipu kumu i gye mu-kuli, nu Krisito kumu i gye lbwaare. ⁴ Imu su onyin kumaa mu nu ee kole kabwaare-kole, abee lbwaare u bola mu su ee towe, yege o bun mu kumu su mu, ee gyila mu kumu mu nu ki gye Krisito mu ipeeli numu. ⁵ Nu okyu kumaa mu nu ee kole

kabwaare-kole abee lbwaare u bola mu su ee towe, nu o man bun mu kumu su mu, ee gyila mu kumu mu nu ki gye mu-kuli ipeeli numu, i dan i du nin fee maa kpaate mu kumu mu. ⁶ Nu okyu mu nu o man kan bun mu kumu su bure, i dagaa maa kpaate mu kumu. Nu i gye ipeeli-sin sa okyu maa kpaate mu kumu, abee maa gyate mu inyini su mu, kanin bure o bun mu kumu su. ⁷ Onyin bure man dagaa maa bun mu kumu su, sana mu nu ee kole kabwaare-kole, abee lbwaare u bola mu su ee towe mu. Lu fee onyin mu to nu lbwaare keduli ye mu bunyaa u lee u kaapu. Amaa okyu mu u lee onyin bunyaa u kaapu. ⁸ Lu fee lbwaare man tub onyin lu okyu to, amaa o tub okyu nin lu onyin to. ⁹ Nu lbwaare man tub onyin nin sa okyu, amaa o tub okyu nin sa onyin. ¹⁰ Lu inumu su ye lbwaare nboco su mu, i dagaa okyu maa bun mu kumu su, ke i kaapu fee o bu mu-kuli kase.

¹¹ Amaa inumu kpini, lu onyiripe ukpa su mu, okyu tiri sa onyin, nu onyin gbaa tiri sa okyu. ¹² Lu fee okyu lu onyin to nin, nu okyu moco i kooge onyin. Amaa kuto kumaa numu lu lbwaare ase nin. ¹³ Fane gbaa-gbaa fane fan ki, nu okyu maa kole kabwaare-kole, yege o man bun mu kumu su mu, i buron kanin abee? ¹⁴ I wola i de fee onyin kumaa mu nu mu inyini i waa nswu i kyole mu, i gye ipeeli sa mu. ¹⁵ Amaa okyu bure, nu o kan o su inyini bunswusa mu, i gye bunyaa nin sa mu. Lu fee lbwaare sa okyu inyini bunswusa nin, ke i bun mu su. ¹⁶ Amaa okumaa mu nu ee biti o gyii inumu umooe mu, kuto mu nu n su n towe i gye ye, a man buu ato waasa ku Krisito to tii inumu su. Nu lbwaare kubu-kubu kumaa numu to gbaa kanin nu i du.

Onyiripe agyito ye umu okpa su kigyii

¹⁷ Nbuunbu asin mu nu n biti n ba towe fane fale bure n mee yin fane, lu fee fane kigyanje kumaa numu to

mu, i mee biya adanbirasa, amoo ii nyita nun ii tii su. ¹⁸ Imu nu i gyankpaa mu, n nu ye saɲa kumaa nu fane kubu fen gyanɛ mu, nbarige i bu fane to, nu n kooɛ umu iku gyii. ¹⁹ Kesintin to, i dagaa nbarige i maa bu fane to, saamu ke i yege okumaa numu o bu fane to bamu nu bee sun lbwaare kesintin to. ²⁰ Nu fan maa gyanɛ mu, man gye Onyiripe agyito mu, nu fen gyii. ²¹ Lu fee fan maa gyii mu, okumaa numu ii gyii mu lee nun, nu fen mee gyoo abaa, kanin su akun u moo aku, yege aku moo bee bu. ²² Imu su fan man su akpaara mu nu fen gyii ke fen nu umu su nin? Abee fen biti fan naabaa lbwaare kubu mu nin, ke bamu nu ba man su sehn mu ba gyii ipeeli? Mine nu fen biti n towe fane? N yin fane umu su abee? N mee ye n yin fane.

²³ Lu fee kutu mu nu n nye lu Onyiripe Yesu ase mu nu n taa kaapu fane. Imu i gye fee, kagyanbwe, poyi ke ba lee ane-Nyiripe Yesu sa mu, o taa bodobodo, ²⁴ nu o fwaala lbwaare, nu o gya bodobodo mu to, nu o towe ye, "Inumu i gye me kayi-wule, mu nu n taa sa fane. Fan waa fale taa nyinji me." ²⁵ Ba maa gyii lwe mu, okpa kulun mana su o taa kooɔ ye nta mu, nu o towe ye, "Kooɔ numu i gye me nkalan mu nu lbwaare taa waa katowe kyula pupwe maa asa nsana. Fan waa fale, saɲa kumaa mu nu fan nuu umu mu, taa nyinji mu." ²⁶ Kanin su saɲa kumaa mu nu fen gyii bodobodo numu, nu fen nuu lu kooɔ numu to mu, i kaapu nin fee fen da Onyiripe Yesu kelewu mu kibonbon naa fu saɲa mu nu ee biti o bwii ba mu.

²⁷ Imu su okumaa mu nu ee gyii Onyiripe Yesu bodobodo abee ee nuu lu kooɔ mu to, okpa mu nu i man dagaa su mu, o gyii kupwe, lu fee o man buu Onyiripe n-yu ye mu nkalan mu. ²⁸ Kanin su, okumaa numu dagaa maa ku mu gbaa-gbaa mu kokolo to, poyi ke o lan gyii bodobodo mu, ke o nuu lu kooɔ mu

to. ²⁹ Lu fee okumaa mu nu ee gyii bodobodo mu, nu ee nuu lu kooɔ mu to, nu o mee bu Onyiripe n-yu mu kase mu, o gyii kupwe. ³⁰ Lu fale su nu fane to gaalaagaa n-yu i yolage fane, nu fen lo, nu aku moo ba wu. ³¹ Amaa nu an kan gyankpaa ku ane gbaa-gbaa nkolo to poyi mu, naafoo lbwaare mee ye o bun ane kupwe. ³² Amaa nu lbwaare kan bun ane kupwe nu o bite ane kusu mu, ee waa kanin nin, ke o man taa ane tii dulinyaa asa mu nu ee biti o muuri mu su.

³³ Imu su me-daa ana ye mi-supu ana, nu fan kan gyanɛ ke fan gyii Onyiripe agyito mu, fan gyoo abaa. ³⁴ Nu akun a kan a moo oku mu, o gyankpaa gyii mu kupaara su, saamu, nu fan gyanɛ mu i mee ye i biya lbwaare kupwe kubun.

Nu lu asin mu nu i san mu bire, n kan ba mu, n biti n loɲo umu sa fane.

12

Ibwaare Kayaayu to kakee

¹ Me-daa ana ye mi-supu ana, lu lbwaare kayaayu to nkee asin mu bire, n mee biti fee fan kyina kintembiri to. ² Sitaane pina fane, nu fan foyi, nu fan naa sun idakpa mu nu i mee towe. ³ Imu su n biti fan bu fee, okumaa mu nu lbwaare Kayaayu bu mu to mu, mee taale towe ye, "Nbusaa asin i gyan Yesu su." Nu oku mee taale lee towe ye, "Yesu i gye Onyiripe," amoo Kayaayu Kyirekyire mu bu mu to.

⁴ Kayaayu to nkee mu i kwu i kwu, amaa lbwaare Kayaayu kulun mana u kee umu kpini. ⁵ Kusun kukwu-kukwu ki bu kabwaare-sun to, amaa Onyiripe kulun mana nu an sun. ⁶ Nu Kusun sunsa gbaa bu to kukwu-kukwu, amaa lbwaare kulun mana u sa okumaa numu olun, nu o su ee sun kusun kumaa numu.

⁷ Amaa Kayaayu mu lee mu n-yu kaapu okumaa numu to, nu o sa okumaa numu nkyeto mu nu i nye kye kubu mu to. ⁸ Kayaayu mana

u sa oku kanyaasin katowe, nu ee sa oku moo kinyi katowe. ⁹ Nu Kayaayu kulun manja u sa oku kikoolo-gyii lala, nu ee sa oku moo olun mu nu o taa kye alo. ¹⁰ Kayaayu mu u sa oku olun mu nu o waa asin kyinkyinsa, nu oku moo lbwaare bola mu su ee towe, nu o sa oku moo o bu n-yaayu danbirasa ye alibi. Nu o sa oku moo katowe mu nu o mee nu kase, nu o sa oku katowe mu nu o mee nu mu kase kilae. ¹¹ Inumu kpini i gye Kayaayu kulun manja kusun sunsa, nu o su umu ee sa okumaa numu fee kanan mu nu ee biti.

Kayii-wule kulun ye kumu abaafun

¹² Nyumisa kayii-wule su abaafun-abaafun kukyo, halu i maa kwu i kwu gbaa mu, i san i gye kayii-wule kulun. Kanin nu Krisito kubu gbaa ki du nin. ¹³ Kayaayu kulun manja i yege nu ba gye ane kpini lbwaare kekyugye, ba waa Krisito kayii-wule kulun. Halu bamu nu ba gye Gyiwu abi, ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi, ye anye, ye bamu nu ba man gye anye gbaa mu, lbwaare sa Kayaayu kulun manja nu ku waa kusun ane nkolo to.

¹⁴ Nyumisa kayii-wule su abaafun kukwu-kukwu kukyo, man gye kibaafun kulun. ¹⁵ Nu kiyaa kan towe ye, "N man gye kibaa, umu su n man tii kayii-wule mu su" mu, halu nu ki kan towe kanin gbaa mu, ki san ki tii n-yu mu su. ¹⁶ Nu kusu kan towe ye, "N man gye kinsi, umu su n man tii kayii-wule mu su" mu, halu nu ki kan towe kanin gbaa mu, ki san ki tii n-yu mu su. ¹⁷ Nu kayii-wule kpini ki daa ki gye kinsi nkun nin, nene nu kii biti ki waa nu asin? Nu ki daa ki gye kusu nkun nin, nene nu kii biti ki waa nu onon? ¹⁸ Amaa lbwaare taa nyumisa abaafun mu kukumaa numu yii kayii-wule mu su opula mu nu ee biti. ¹⁹ Nu abaafun mu kpini i daa i gye kibaafun kulun mu, naafoo nene nu kayii-wule mu ii biti o baa o

du? ²⁰ Amaa kanan mu nu i du mu, abaafun-abaafun mu i kyoo, amaa i gye kayii-wule kulun nin.

²¹ Umu su kinsi ki mee taale towe kibaa ye, "Fu nkyeto man tiri me." Nu kumu ki mee taale towe ayaa ye, "Fane nkyeto man tiri me." ²² Nu fan ku mu, nyumisa kibaafun mu nu fan ku ye ki man bulun mu, kumu asin i tiri gaa. ²³ Kayii-wule abaafun-abaafun mu nu i man su beere gaa mu, umu manja nu an munkura. Nu umu nu i man buron ansi su mu, umu nu an ku su danbirasa. ²⁴ Amaa ane abaafun mu nu i buron ansi su mu, i man tiri fee a ku umu su ye odan. lbwaare taa kayii-wule abaafun mu nin kyaga abaa su, nu o taa bunyaa sa umu nu i man su bunyaa umu gbaa-gbaa umu kibaa su mu, ²⁵ ke nbarige to ku i man ba kayii-wule mu to, amaa umu kpini u ku abaa su kyeekyee. ²⁶ Nu kibaafun kulun ii gyii awurufo mu abaafun mu kpini ii gyii awurufo, nu kibaafun kulun kan nye bunyaa mu, abaafun mu kpini ii gyii okon.

²⁷ Nbuunbu fane kpini i buga waa kayii-wule mu nu ki gye Krisito lee mu. Nu fane okumaa numu gye kumu kibaafun ku nin. ²⁸ Nu lu Krisito kubu mu to mu, lbwaare lee aku, nu o sa bamu asunsunsa. Kigyankpaasa mu i gye Krisito asunpu, nu kinyosapu mu i gye lbwaare atowepu, nu kisasapu mu i gye abwaaresin akaapupu. Nu o bila lee adangana awaapu, ye bamu nu bee kye alo, ye asa akyetopu, ye bamu nu bee ku Krisito kubu mu asin to, ye bamu nu bee towe ntowe mu nu be mee nu umu kase. ²⁹ Bamu kpini ba gye Krisito asunpu nin abee? Bamu kpini ba gye lbwaare atowepu nin abee? Bamu kpini ba gye abwaaresin akaapupu nin abee? Bamu kpini ba gye adangana awaapu nin abee? ³⁰ Bamu kpini ba su kakee mu nu ku kye alo nin abee? Bamu kpini bee towe ntowe mu nu be mee nu umu kase abee? Bamu kpini ba su kakee mu nu ku lee katowe mu nu be mee nu kase

mu nun abee? Ayee! ³¹ Amaa fan taa fane nkolo kpini biti Kayaayu nkee mu nu i tiri gaa mu.

Nu nbunbu n biti n kaapu fane okpa mu nu ki tiri ki kyɔ umu kpini.

13

Kanan mu nu Kebiti ki du

¹ Nu n kan n taale n towe asa abee lbwaare nboɔ nde towesa, nu n man su kebiti sa me birisa mu, i du nun fee agongon mu nu ki su olanba mu, abee kidulonbi mu nu ki su ilawu mu. ² Nu n kan n su kakee mu nu lbwaare u bola me su ee towe, nu n nyi lbwaare asin baalasa kpini, nu n su kinyi, nu n su kikoolɛ-gyii mu nu n taale kusaa abu gbaa, nu n man su kebiti bure, n man gye sehn.

³ Nu n kan taa me kutɔ kumaa mu nu n su kee atiripu, nu n kan taa me n-yu sa ye ba tuwa gbaa,* nu n man su kebiti mu, n mee ye n nye tonɔ ku.

⁴ Okumaa mu nu ɔ su kebiti mu, ɔ su kenyiita, nu ee waa kidanbirasa, nu ɔ man su kayu-basa, nu ɔ mee waa alala-sin, nu ɔ mee kaapu mu n-yu. ⁵ ɔ mee waa kumu nu ki man dagaa, nu ɔ mee ku ee biti mu nkun lee, nu ɔ mee nye agbu bilen-bilen, nu ɔ mee taa oku asin ee waa mu ɔto to. ⁶ Okumaa mu nu ɔ su kebiti mu, alibi kiwaa i mee waa mu okon, amaa mu ansi i gyii kesintin su. ⁷ Saɲa kumaa ee yile to naa fuɔ okaa, nu ɔ su kikoolɛ-gyii, ye kenyiita, ye tamaa kutɔ kumaa numu to.

⁸ Kebiti ki man su okaa. Amaa lbwaare kibola su ee towe, ye katowe mu nu be mee nu kase, ye kinyi, umu kpini ii biti i ba fuɔ okaa. ⁹ Lu fee kutɔ mu nu lbwaare yege nu an nyi, ye umu nu ee bola ane su ee towe mu i gye gberɛɛ nun. ¹⁰ Amaa nu kutɔ mu nu ki du kyɛkyɛ lwe kan ba mu, kumu nu ki man du kyɛkyɛ mu ii biti i kyun. ¹¹ Saɲa mu nu n gye kebii mu, n towe fee kebii, nu n fe nfeere fee kebii, nu n gyii umore fee kebii.

Amaa n maa ba dan mu n yege abii-sin mu. ¹² Nbuunbu bure, an wu ato nun fuu ane ansi su, fee a maa ku digi mu nu ki man ku to mu to, amaa saɲa ku an biti a wu kutɔ kumaa ane ansi su danbirasa. Nbuunbu asin mu nu n nyi mu i gye gberɛɛ, amaa saɲa ku n biti n bu kutɔ kumaa to lwe, fee kanan mu nu lbwaare nyi me mu.

¹³ Fee kanan mu nu i du mu, ato asa anumu i bu to. Imu i gye kikoolɛ-gyii, ye tamaa ye kebiti. Amaa kebiti i kyɔ umu kpini.

14

Ntowe nkee asin

¹ Fan payi ansi buu kebiti ukpa, ke fan taa fane nkolo kpini biti Kayaayu to nkee mu, fonfon lbwaare kibola nyimisa su ee towe kakee mu. ² Nu oku u towe katowe mu nu asa be mee nu umu kase mu, ɔ mee towe ee sa asa, amaa ee towe ee sa lbwaare nun, lu fee oku mee nu kutɔ mu nu ee towe mu kase. Lu lbwaare Kayaayu mu olon to mu, ee towe lbwaare asin baalasa. ³ Amaa ɔsa mu nu lbwaare u bola mu su ee towe mu, ee towe ee waa asa olon to, ye aniya to, nu ee yuula bamu nkolo. ⁴ ɔsa mu nu ee towe katowe mu nu asa be mee nu kase mu, u kye mu wule nkun to nun, amaa omu nu lbwaare u bola mu su ee towe mu, u kye Krisito kubu mu kpini to nun. ⁵ Naafɔɔ n biti fee fane kpini fan towe ntowe mu nu fen mee nu umu kase mu, amaa kumu nu n biti i gye ye fan lee lbwaare asin towe. Lu fee omu nu lbwaare u bola mu su ee towe mu, kyɔ omu nu ee towe katowe mu nu asa be mee nu umu kase mu, amoo oku bu to nu ee taale lee umu kase, ke i nye kye Krisito kubu mu to.

⁶ Me-daa ana ye mi-supu ana, nu n kan ba fane ase n towe katowe mu nu fen mee nu umu kase mu, mine tonɔ nu fen biti fan nye lu umu su? Amaa nu n biya fane lbwaare asin kilɛkaapu, abee kanyaasin, abee asin mu nu lbwaare bola me su

* **13:3** 13:3 Tuwa: Giriki wule aku u towe nfu ye "ke n nye kaapu me n-yu".

towe, abee asin kaapusa mu, unumu ii bitu i kye fane to. ⁷ Fan yege a taa ato lansa fee nleebi ye adunle mu nu i man su nkpa waa sunkaala. Nu oku kan ee fule keleebi abee ee lan kidunle, nu ii mee su kanan mu nu i dagaa mu, nene nu bee bitu ba waa bu umu asubi mu okon? ⁸ Nu kinaa kabule ofulepu mu man kan fule kabule tu kyeekyee mu, nene nu bee bitu ba waa bu fee ba kubla kpee kinaa? ⁹ Kanin manja nu i de sa fane. Nu fan kan fen towe katowe mu nu asa be mee nu umu kase mu, nene nu oku ii bitu o waa bu kutu mu nu fen towe? I du nu fee fen maa towe fen sa afuu mu. ¹⁰ Ntowe kukwu-kukwu gaalaagaa i bu dulinyaa to, amaa umu kpini i su umu kase. ¹¹ Nu n mee kan n nu katowe mu nu oku u towe me ase mu, o gye ofo kyilim me ase, nu ngbaa me n gye ofo kyilim mu ase. ¹² Kanin nu fane gbaa fane mu nu fen taa fane nkolo kpini bitu lbwaare Kayaayu to nkee mu, fan kpan fane n-yu bitu nkee mu nu ii bitu i yege Krisito kubu mu ki nye olon dan tii su mu.

¹³ Imu su asa mu nu ee towe katowe mu nu be mee nu umu kase mu, i dagaa maa kule lbwaare ke o sa mu kakae mu nu ee taale lee umu nu ee towe mu kase. ¹⁴ Lu fee nu n kule kabwaare kule katowe mu nu be mee nu umu kase mu, lbwaare Kayaayu mu nu o bu me to mu u kule, amaa me nfeere bure i man tii su. ¹⁵ Imu su mine nu n bitu n waa? N bitu n taa Kayaayu mu nu o bu me to mu kule kabwaare-kule, nu n bitu n taa me nfeere gbaa kule kabwaare-kule. N bitu n taa Kayaayu mu nu o bu me to mu bu olon, ke n taa me nfeere gbaa bu olon. ¹⁶ Nu oku kan taa Kayaayu mu nu ki bu mu to ee fwaala lbwaare katowe mu nu be mee nu umu kase mu to mu, nene nu asa pupwe mu nu ba bu bamu to mu bee waa kyula su ye, "I waa kanin", * yege be mee nu asin mu nu ee towe mu kase? ¹⁷ Halu nu fu afwaala mu nu fu su fu sa lbwaare mu i baa i buron nene, i

mee ye i kye fu burisa ana mu to.

¹⁸ N fwaala lbwaare fee n maa towe ntowe mu nu asa be mee nu umu kase mu n ky o fane okumaa numu. ¹⁹ Amaa nu n bitu n towe Krisito kubu to mu, n towe ntowe mu nu asa be nu kase n su n kaapu bamu, i ky o fee n maa towe ntowe ngbu-du mu nu asa be mee nu umu kase.

²⁰ Me-daa ana ye mi-supu ana, fan yege nfeere ki fe fee nbii. Lu alibi ikpa kukwu-kukwu su mu, fan baa fan du fee nbii, amaa fane nfeere to mu, fan kaapu fee fan dan.

²¹ lbwaare Asinkyan ylasa mu to mu, Onyurpe lbwaare towe ye, "N bitu n bola asa mu nu ba su ntowe kukwu-kukwu mu su, ye afo kyilim ntowe su n towe sa me asa.

Halu umu kpini gbaa mu, ba mee ye be nu me ase."

²² Imu su katowe mu nu asa be mee nu umu kase mu, i man gye sunkaala sa akole-gyipu, amaa asin mu nu lbwaare bola nyumisa su towe mu, gye sa bamu nu ba gye akole-gyipu, man gye bamu nu ba man kole gyii. ²³ Imu su nu fane Krisito kubu mu kpini kan gyanje, nu okumaa numu u towe katowe mu nu asa be mee nu kase, nu asa pupwe ye bamu nu ba man kole gyii kan ba bu tutu mu, ba mee ye ba towe ye fane kpini fen lo ubun nun? ²⁴ Amaa nu i kan ba fee lbwaare u bola fane kpini su ee towe asin, nu bamu nu ba man kole gyii ye asa pupwe ba ba fane ngyanje mu to mu, ii bitu i yege ba wu bamu alibi mu nu bee waa. Ke fane asin towe mu ii bitu i bun bamu kupwe. ²⁵ Inumu ii bitu i yege bamu nkolo to asiri asin libi mu i lu ifuli, ke ba munja sun lbwaare, bugi bamu nno towe ye, "lbwaare bu fane ase kesintin."

Krisito abi ngyanje nbara

²⁶ Me-daa ana ye mi-supu ana, mine nu n bitu n kaapu? Kuto mu nu n kaapu mu i gye ye, nu fan kan gyanje fen sun lbwaare mu, fan waa

* **14:16** 14:16 "I waa kanin" kase i gye Amen.

kuto mu nu kii biti ki kye fane kpini to. Akuto fane to oku su kalunbu, oku moo su kikaapu, oku moo su kilakaapu, nu oku su katowe mu nu asa be mee nu umu kase, nu oku moo su katowe mu kase kilee. I dagaa fan waa numu kpini ke i nye kye Krisito kubu mu to. ²⁷ Nu oku kan ee towe katowe mu nu asa be mee nu umu kase mu, i dagaa ba maa gye asa nyo abee asa asa, ke ba towe kukulun-kukulun, nu i tiri fee oku maa lee asin mu kase. ²⁸ Amaa nu oku kan o man bu to o lee umu kase bire, otowepu mu, o laato ngyane mu to, ke o towe sa mu n-yu ye lbwaare.

²⁹ Nu bamu nu lbwaare bola bamu su ee towe mu, i dagaa ba maa gye asa anyo abee asa asa, ke asansa mu ba nu ke ba ku umu to ye odan. ³⁰ Amaa nu oku kan o te ngyane mu to, nu o nye lbwaare kilakaapu mu, omu nu o yile ee towe mu, o laato poyi. ³¹ Lu fee fane kpini fen taale towe asin mu nu lbwaare u bola fane su ke fan towe mu, ke i yee fane kpini fan bu la ke i kye fane to. ³² Osa kumaa mu nu lbwaare bola mu su ee towe mu, ee taale kita mu n-yu lu mu katowe mu su. ³³ lbwaare mee biti ato i suguti to, amaa ee biti kakyina to i baa i su kpee kyekyee kayu-yuuli to.

Fee kanan mu nu i du Krisito kubu-kubu mu to mu, ³⁴ akyu ba bun bamu nno su kubu kumaa to. I man de okpa fee ba towe. Amaa ba biya bamu n-yu kase fee kanan mu nu nbara mu u kaapu mu. ³⁵ Nu ba kan ba su asin taasesa ku mu, ba tase bamu-kuli ana bamu akpaara su. Lu fee i gye ipeeli-sin fee okyu maa towe Krisito kubu to.

³⁶ Fane Korinto abi, fen nyi fee fane ase nu lbwaare asin mu i piili abee? Abee fan nyi ye fane wule nkun ase nu i ba? ³⁷ Nu oku kan fe nfeere fee o gye osa mu nu lbwaare u bola mu su ee towe, abee o su lbwaare Kayaayu to kakee mu, i dagaa maa taale bu fee, umu nu n kyuroo n sa fane fale gye Onyuripe mu konosa. ³⁸ Amaa nu osa manja

kan kina ye o mee nu fale asin mu, fane gbaa fan kina mu.

³⁹ Imu su me-daa ana ye mi-supu ana, fan taa fane nkolo kpini biti kakee mu nu lbwaare u bola fane su ee towe mu. Amaa fan man tii okpa ye oku o man nye towe katowe mu nu asa be mee nu umu kase mu. ⁴⁰ Amaa fan waa kuto kumaa numu kyekyee ye kumu okpa su.

15

Yesu kikiyi lu lewu to

¹ Me-daa ana ye mi-supu ana, nbunbu n biti fee n nyini fane asin danbirasa lu Yesu mu nu n towe mu asin sa fane, nu fan koole kyula, nu fan san fan yile umu to mu. ² Nu fan kan kita asin danbirasa mu nu n towe sa fane mu to kenken mu, u biya fane kamolige. Nu i man gye kanun bire, fane kikoole-gyii ki gye kyan.

³ Lu fee asin mu nu n nye, nu ngbaa me n su n sa fane nu i tiri i kyoo umu kpini mu, i gye ye Krisito ba wu lu ane alibi su, fee kanan mu nu ba kyuroo waa Asinkyany yilasa mu to mu. ⁴ Nu ba pula mu, nu umu kake sasapu mu, lbwaare kyini mu ba nkpa to fee kanan mu nu ba kyuroo waa Asinkyany yilasa mu to mu. ⁵ Nu o lee mu n-yu kaapu Pita, nu o bwii lee mu n-yu kaapu asunpu kudu anyo mu. ⁶ Imu kamaa mu o lee mu n-yu kaapu mu abuupu mu nu ba kyoo alifa anuu sana kulon to. Sana mu nu n kyuroo unumu mu bamu gaalaagaa ba san ba te nkpa to, nu bamu aku moo ba wu. ⁷ Imu kamaa mu o lee mu n-yu kaapu mu-supu Gyemisi, poyi nu o lee mu n-yu kaapu mu asunpu mu kpini. ⁸ Imu kpini laalaalowe mu, o lee mu n-yu kaapu ngbaa me, mu nu n du fee omu nu o man fub kikube nu ba kuge mu mu.

⁹ Krisito asunpu mu kpini to mu, me i gye omu nu o man taa bamu to, nu n man dagaa gbaa ba tu me Krisito osunpu, lu fee n kyina nyanla Krisito abuupu mu. ¹⁰ Amaa

lu lbwaare kabwaala mu su, nu n du fee kanan mu nu n du fale, nu mu kabwaala mu nu o su sa me mu, man gye kyan. Nu n ba payi ansi waa kusun gaa n kyoo asunpu mu kpini, nu i man gye me olon su nu n taale waa kusun mu, amaa lbwaare olon mu nu ki bu me to mu i waa. ¹¹ Imu su, nu me ase nu fan nu asin danbirasa mu nin-oo, nu bamu ase nu fan nu nin-oo, imu kpini i gye asin kulon mu nu an towe sa fane, nu fan koole imu gyii mu.

Alewupu kiyini

lu lewu to

¹² Nu a maa towe fane ye Krisito kiyini lu lewu to mu, mine i waa su nu fane aku bee gyii umooe, ye kelewu-kiyini man bu to? ¹³ Nu kelewu kiyini daa man bu to mu, kanin bire Krisito gbaa man kiyini ba nkpa to. ¹⁴ Nu Krisito man din kiyini ba nkpa to mu, kanin bire ane abwaaresin mu nu an towe mu, man su kyaare, nu fane kikoole-gyii mu gbaa man su kyaare. ¹⁵ Naafoo nu i gye kanin bire mu, ii biti i ba fee an tin antnesa gyaga lbwaare su, lu fee an towe kaapu to fee lbwaare kiyini Krisito lu lewu to. Amaa nu kelewu kiyini man bu to mu, kanin bire lbwaare man kiyini Yesu lu lewu to. ¹⁶ Lu fee nu kelewu kiyini man bu to mu, kanin bire Krisito gbaa man din kiyini ba nkpa to. ¹⁷ Nu lbwaare man din kiyini Krisito ba nkpa to mu, kanin bire fane kikoole-gyii ki gye kyan, nu fan san fan bu fane alibi to. ¹⁸ Nu i gye kanin mu, u kaapu nin fee bamu nu ba koole Krisito gyii nu ba wu mu, ba wu muuri. ¹⁹ Nu i kan i gye kase su nfu nkun nu an su tamaa Krisito to bire, ane asin i su kooe gaa i kyoo okumaa numu dulinyaa numu to.

²⁰ Amaa imu kesintin i gye fee, lbwaare kiyini Krisito lu lewu to ba nkpa to. Inumu i dan i gye kesintin nin fee, Krisito i gye ogyankpaapu sa alewupu mu nu lbwaare ii biti o kiyini bamu lu lewu to ba nkpa to

mu. ²¹ Lu fee kanan mu nu lewu bola nyimisa kulon su ba dulinyaa to mu, kanin manja nu kelewu kiyini ba nkpa gbaa to mu bola nyimisa kulon su ba. ²² Fee kanan mu nu asa kpini ba lu Adam to, nu Adam alibi su asa ba wu mu, kanin nu asa kpini mu nu ba gye Krisito lee mu bee biti ba nye nkpa Krisito lewu mu su. ²³ Amaa fale nu kelewu kiyini mu ii biti i waa. Krisito i wola gyankpaa kiyini lu lewu to ba nkpa to. Nu o kan bwii ba mu, ee biti o kiyini bamu nu ba gye mu lee mu. ²⁴ Inumu kamaa mu, ke laalaalowe mu i ba. Kanin sana mu, Krisito ii biti o nyita kibulisa-kigyii kumaa numu ye alulunpu kumaa numu ye olon kumaa numu, ke o taa kuwura-gyii mu waa mu-Se lbwaare kibaa to. ²⁵ Lu fee i dagaa Krisito maa gyii kuwura naa fvu sana mu nu lbwaare ii biti o taa mu dun ana kpini waa mu ayaa kase. ²⁶ Laalaalowe odun mu nu lbwaare ii biti o nyita mu i gye lewu. ²⁷ Lu fee ba kyoo waa Asunkyan yulasa mu to ye, "lbwaare taa kuto kumaa numu waa mu kase." Nu maa towe kanin mu, i de okpa fee asin mu nu o towe ye, kuto kumaa numu mu, lbwaare gbaa-gbaa mu nu o taa kuto kumaa numu waa Krisito kase mu man tii su. ²⁸ Nu sana mu nu lbwaare kan ba taa kuto kumaa numu waa Krisito kase mu, Obii mu gbaa-gbaa ii biti o taa mu n-yu waa mu-Se lbwaare mu nu o taa kuto kumaa waa mu kase mu, abaa to. Ke lbwaare o be gyii kuwura kuto kumaa numu su.

²⁹ Nu kelewu kiyini man bu to mu, mine i waa su nu aku bee biti fee be gye bamu lbwaare kekyugye sa bamu nu ba tee wu mu? Nu alewupu ba mee ye be kiyini ba nkpa to mu, i waa nene su nu aku bee biti fee be gye bamu lbwaare kekyugye sa bamu nu ba wu mu?

³⁰ Nu anene bire, mine i waa su nu an taga apu sana kumaa kanin?

³¹ Me-daa ana ye mi-supu ana, n towe fane kesintin to fee n gyan lewu asin sana kumaa. Nu n kaapu

mε n-yu fane su, fεε fan maa gye ɔnyuripe Yesu Krisito abupu mu su mu, umu su nu n tɔwe kanin. ³² Nu n kan n kɔ ye asa mu nu ba du fεε ndɔnbwε Efeso ɔsɔwɔle su, lu nyimisa nfεere su mu, mine nu n biti n nye lu umu tɔ? Nu alewupu ba mεε ye be kyini ba nkpa tɔ bire, fan yege a buu asin mu nu beε tɔwe ye,

“Fan yege i gyii ke a nuu,
ke ɔke a wu.”

³³ Fan man kan yege ba pɔna fane. “Asa libi tɔ kibuga, ii nyita nyimisa danbirasa nfεere.” ³⁴ Fan bwii fε nfεere danbirasa, ke fan yege alibi kiwaa. N tɔwe fane umu nu n gyila fane ipeeli fεε, aku ba bu fane tɔ yege ba man nyi lbwaare.

Kelewu-kyini kayi-wɔle

³⁵ Amaa ɔku ii biti ɔ taase ye, “Nene nu alewupu beε biti ba kyini ba nkpa tɔ? Nu mine kayi-wɔle nu beε biti ba baa ba su?” ³⁶ Mine kimelensi asin taasesa ndee? Fu mee nyi fεε kutɔ mu nu fu duu kase tɔ mu, ki mεε ye ki kɔyi, amɔɔ ki wu pɔyi. ³⁷ Nu kutɔ mu nu fii duu mu, man gye kimu oyu mu nu ki tεε dan lɔwe mu gbaa-gbaa nu fi su fii duu, amaa ki gye oyu mu kibii nu fεε kuyu kibi abεε kikyēnbee kibi. ³⁸ Nu lbwaare i sa oyu kumaa numu kimu n-yu kanan mu nu ee biti. Nu ɔ sa kibi kumaa numu kimu gbaa-gbaa kimu n-yu kudubi. ³⁹ N-yu wɔle kpini man gye kɔkɔlɔn. Nyimisa kayi-wɔle kwu nu atɔbwaaya lεε gbaa kwu. Nbwii bi lεε kwu nu ukɔn lεε gbaa kwu. ⁴⁰ Nu sɔsɔ n-yu wɔle atɔ i bu tɔ, nu kase su n-yu wɔle atɔ gbaa bu tɔ. Nu sɔsɔ n-yu wɔle bunyaa mu kwu, nu kase su n-yu wɔle bunyaa gbaa kwu. ⁴¹ Kyɔwe kiku tɔ kwu, nu ɔbwaayi kiku tɔ kwu, nu akyikpebi gbaa kiku tɔ kwu. Nu kikyikpebi kumaa numu su kimu gbaa-gbaa kiku tɔ.

⁴² Kanin manɔ nu kelewu kyini mu ii biti i ba waa. N-yu wɔle mu nu beε pula mu u gyɔɔ nu, amaa n-yu pupwe mu nu lbwaare ii biti

o kyini lu lewu tɔ mu bire mee ye i gyɔɔ. ⁴³ Kayi-wɔle kumaa mu nu beε pula mu, gye kutɔ bɔrɔbɔrɔ nu ki man su ɔlɔn, amaa nu lbwaare kan kyini kimu bire mu, kii biti ki baa ki su bunyaa ye ɔlɔn. ⁴⁴ Nu ba kan pula kimu mu, ki gye dulinyaa tɔ kayi-wɔle nu, amaa nu lbwaare kyini kimu mu, ki gye kayaayu tɔ kayi-wɔle nu.

Fεε kanan mu nu dulinyaa tɔ kayi-wɔle bu tɔ mu, kanin manɔ gbaa nu kayaayu tɔ kayi-wɔle bu tɔ. ⁴⁵ Fεε kanan mu nu Asinkyan yilasa mu i tɔwe ye, “Adam gyankpaasa mu nu lbwaare tɔ mu ba bilini nyimisa kusa.” Amaa Yesu Krisito mu nu beε ti ye Adam laalaalɔwe mu, gye lbwaare Kayaayu mu nu ku sa nkpa. ⁴⁶ Man gye kayaayu tɔ kayi-wɔle i gyankpaa ba. Amaa dulinyaa numu tɔ kayi-wɔle i gyankpaa ba, pɔyi nu kayaayu tɔ kayi-wɔle ba. ⁴⁷ Adam gyankpaasa mu lu kase su nu, lu fεε iε nu lbwaare taa pɔyi mu. Amaa Adam nyɔsapu mu nu ɔ gye Krisito mu, lu sɔsɔ nu. ⁴⁸ Kanin su fεε kanan mu nu Adam mu nu ɔ lu kase su du mu, kanin nu kase su asa gbaa ba du. Nu kanan mu nu Adam mu nu ɔ lu sɔsɔ du mu, kanin nu mu asa gbaa ba du nu. ⁴⁹ Fεε kanan mu nu an duli kase su nyimisa mu, kanin su an biti an baa an duli nyimisa mu nu ɔ lu sɔsɔ mu gbaa.

⁵⁰ Mε-daa ana ye mi-supu ana asin mu nu n biti fen bu mu i gye ye, kutɔ mu nu ki su kayi-wɔle ye nkalan mu, mεε taale nye loo lbwaare kuwura-gyii mu tɔ. Nu ane kayi-wɔle mu nu ku gyɔɔ mu, mee taale kyina kakpaa. ⁵¹ Fan nu asin baalasa numu danbirasa. Man gye ane kpini ii biti a wu. Amaa sanɔ ku tɔ mu lbwaare ii biti ɔ kyεεge ane Krisito abupu mu keduli ye kayi-wɔle. ⁵² Nu umu kpini ii biti i waa opula tɔ fεε ansi su kɔnabεε, sanɔ mu nu kabile laalaalɔwe mu kan fɔle mu. Lu fεε kabile mu ii biti

o su, nuu bamu nuu ba wu mu, bee bitu ba kyini ba nkpa to, nuu ba mee ye ba bula wu. Nuu ane mu nuu an san an te nkpa to mu, an bitu a kyeege.

⁵³ Lu fee kayu-wule mu nuu ku gyoo mu, dagaa ki maa kyeege waa kumu nuu ki mee gyoo. Nuu kayu-wule mu nuu kii wu mu, dagaa ki maa kyeege waa kumu nuu ki mee wu. ⁵⁴ Imu su nuu i kan ba fee, kayu-wule mu nuu ku gyoo mu, kyeege waa kumu nuu ki mee gyoo, nuu kayu-wule mu nuu kii wu mu, kyeege waa kumu nuu ki mee wu mu, tuto nuu Asinkyan yilasa mu ii bitu i ba kesintin to. Imu i gye ye, "Ba ko gyii lewu su muuri mu."

⁵⁵ "Lewu, fu olon mu nuu fu su fii gyii asa su mu bu fine?"

Lewu, fu ogyuu nuu fu su fii yii asa mu bu fine?"

⁵⁶ Ogyuu mu nuu lewu su ee yii mu i gye alibi, nuu alibi moo nye umu olon lu nbara to. ⁵⁷ Amaa afwaala i gye lbwaare lee, fee maa bola ane-Nyiripe Yesu Krisito su nuu o yege nuu an ko lu lewu olon to.

⁵⁸ Imu su me-daa ana ye mi-supu, fan yila to kenken, ke fan man yege koto ku ki gyinyen fane. Fan payi ansi waa Nyiripe kusun mu sana kumaa. Lu fee fen nyi fee kusun mu nuu fen sun Nyiripe to mu, i mee ye i waa kiyen.

16

Afulee kutuu naa sa

Krisito abi

¹ Nbuubu lu afulee mu nuu fen tuu fan naa sa Krisito abi mu nuu ba bu Gyerusalem mu, fan waa fee kanan mu nuu n towe Krisito kubu-kubu mu nuu i bu Galati osuwle su mu. ² Imu i gye ye, Gyiwu abi kake gyankpaasa* kumaa mu, fane okumaa numu o lee mu afulee mu nuu o nye mu to iku yila, fan man gyoo naa fuu kake mu nuu n bitu n ba payi ke fan lan lee. ³ Nu n ba mu, ke fan taa tuntu mu sa asa mu nuu fan lee mu, ke n kyuroo owule mu nuu i kaapu asa mu nuu ba gye, ke n sun bamu, ke ba taa fane tuntu mu kpee

Gyerusalem kade to. ⁴ Amaa nuu i kan ba fee ngbaa me n kpee mu, ke ba buu me ke a kpee.

Ato mu nuu Pooi ii bitu o waa

⁵ N kan lu Masedoniya osuwle su mu, ke n ba fane ase. Lu fee n waa nfeere fee n bitu n bola tuto payi ke n ba fane ase. ⁶ Akoto n bitu n kyuna fane ase gberee, abee gbangban ii bitu o tu me fane ase, ke fen taale sun me okpa kpee katin kumaa mu nuu n bitu n kpee. ⁷ Inumu bure, n mee bitu fee n dan wu fane ke n nmayi su kyun. Nuu Nyiripe lbwaare kan kyula mu, n bitu fee n gyii nke gberee ku fane ase. ⁸ Amaa n san n bitu n baa n bu Efeso kade nfu, naa fuu Pentekosi kesu kono ngyane mu sana. ⁹ Lu fee lbwaare bugi okpa lala ku sa me, ke n nye waa kusun mu, amaa bamu nuu bee kisi me mu ba kyoo nfu.

¹⁰ Nu Timoti kan ba fane ase mu, fan kumaa mu danbirasa ke mu ansi i gyii. Lu fee ee sun Nyiripe Yesu kusun mu nuu, fee kanan mu nuu ngbaa me n sun fale. ¹¹ Imu su fane to oku o man kan nmanyan mu, amaa fan sun mu okpa kayu yuuli to, ke o bwii ba tu me nfu. N ku mu ye ane birisa ana Krisito abuuu mu okpa.

¹² Nbuubu lu ane birisa Apolosi su mu, n payi ansi waa mu aniya to fee, o tii ane birisa ana Krisito abuuu mu su, ke ba ba booo fane su. O man pu yile kyula ye ee bitu o ba nbuubu, amaa nuu o kan nye okpa mu, ee bitu o ba.

¹³ Fan baa fan da su, ke fan yile fane kikoole-gyii mu to kenken, ke fan yile kinyin to, ke fan nye olon.

¹⁴ Fan taa kebitu sun fane kusun kumaa numu.

¹⁵ Fen nyi fee Sitefana maa mu kupaara su abi, i gye asa mu nuu ba gyankpaa koole Krisito gyii Akiya osuwle su, nuu ba taa bamu n-yu sa bee kye abuuu mu to. ¹⁶ Me-daa ana ye mi-supu ana, n kule fane nuu

* **16:2** 16:2 Gyiwu abi kake gyankpaasa i gye Kwasida.

fɛɛ fan biya fane n-yu kase sa kanun asa manja, ye osa kumaa mu nu eɛ waa kanun kusun manja mu. ¹⁷ Saɗa mu nu Sitefana maa Fotunatu ye Akayiku ba ba me ase mu, mi ansi i gyii. Lu fɛɛ fan maa man bu mi ase mu, bamu i gyɛ bamu nu ba be yii fane ayaa to waa umu nu fan daa ye fan waa mu. ¹⁸ Ba yege nu me kɔkɔlo ki yuuli me, fɛɛ kanan mu nu ba waa sa fane gbaa fane mu. Fale asa i dagaa fan maa lee bamu kitu.

Laalaalɔwe fwaala

¹⁹ Krisito kubu-kubu mu nu i bu Asiya osuwɔle su mu kpini bee fwaala fane. Akwila maa Prisila ye Krisito kubu mu nu bee gyanɛ bamu kɔkpaara su mu, bee fwaala fane gaa lu ŋnyirɛ kitu to su. ²⁰ Ane birisa ana akɔɔle-gyipu mu nu ba bu nfu mu kpini, bee fwaala fane. Fan taa kibiri abaa to fwaala abaa lu fane nkɔlo to.

²¹ Me Pɔɔli gbaa-gbaa i taa me kubaa kyurɔɔ afwaala umu n sa fane.

²² Ŋkumaa mu nu o mee biti anɛ-Nyirɛ Yesu Krisito mu, lbwaare o towe mu kɔnɔ. "Maranata" kumu kase i gyɛ ye, "Anɛ-Nyirɛ, ba!"

²³ Anɛ-Nyirɛ Yesu Krisito o bwaala fane. ²⁴ Lu Yesu Krisito kitu to su mu, mi kebiti ki baa ki bu fane kpini ase. Amen!

Ɔwɔle nyɔsapu mu nu Pɔɔli kyurɔɔ naa sa Korinto abi

Afwaala 1

¹ Ɔwɔle numu lu me, Pɔɔli mu nu lu lbwaare kebiti su nu n ba waa Krisito Yesu Osunpu mu, ye ane birisa danbirasa Timoti ase. An kyurɔɔ an su an sa fane lbwaare kubu mu nu fan bu Korinto kade to, ye lbwaare asa mu nu ɔ loɔɔo bamu yila sa mu n-yu, nu ba bu Akiya ɔsɔwɔle su mu kpini.

² Ane-Se lbwaare ye ane-Nyiripe Yesu Krisito ba bwaala fane, ke ba sa fane kayu yuuli.

lbwaare su kɔkɔlo yuuli sa ane

³ Fan yege a fwaala lbwaare, ane-Nyiripe Yesu Krisito mu-Se. Nu mu i gye kuwee kuwu kumu ye kɔkɔlo yuuli wuya. ⁴ Nu ee yuula ane nkolo lu ane awɔrɔfo to, ke ane gbaa ane a taale taa kɔkɔlo yuuli mu nu an nye lu lbwaare ase mu yuula bamu nu ba bu awɔrɔfo kumaa to mu nkolo. ⁵ Lu kanan mu nu an gyii Yesu Krisito awɔrɔfo damante gbaa mu, kanun manja nu kɔkɔlo yuuli damante gbaa bola Krisito su ba ane su. ⁶ Nu an kan gyii awɔrɔfo mu, u yege nu fan nye nkolo yuuli ye kamolige. Nu an kan nye kɔkɔlo yuuli lu lbwaare ase mu, fane gbaa fane fen nye kɔkɔlo yuuli mu nu u biya fane ɔlon, ye kenyiita ke fan taale yile to gyii awɔrɔfo kulon mu nu ane gbaa ane an gyii mu. ⁷ Ane tamaa mu nu an su fane su mu bulon, nu an nyi fee fan maa gyii awɔrɔfo mu nu an gyii mu, kanun manja nu fen biti fan nye kɔkɔlo yuuli fee kanan mu nu an nye mu.

⁸ Me-daa ana ye mi-supu ana, an mee ye a taa awɔrɔfo mu nu an gyii Asiya ɔsɔwɔle su baala fane su. Awɔrɔfo mu nu an wu mu i nyan ane naa ban su halu an man bila an su tamaa ane nkpa su. ⁹ Kesintin

to, ane nkolo to mu, an nyi fee ba bun ane lewu kupwe. Amaa unumu i waa nun ke a man taa ane n-yu to ane gbaa-gbaa ane n-yu su, amoo lbwaare mu nu ee kyini alewupu mu. ¹⁰ Mu i lee ane lu fale alewu-sin numu to, nu ɔ maa su ee lee ane, nu an su tamaa fee ee biti ɔ kyaga su lee ane, ¹¹ fee fan maa kule kabwaare-kule fen kye ane to fale. Ke i yege lbwaare o nu kabwaare-kule mu nu asa gaalaagaa bee kule bee sa ane mu, ke ɔ waa ane kusee, ke ba taa afwaala sa mu lu ane su.

Pɔɔli kyeege mu nfeere mu nu o nmina yila mu

¹² Kutɔ kulon mu su nu an kaapu ane n-yu i gye ye, ane nfeere u kaapu ane ye, kesintin ye kɔkɔlo fufuli mu nu i lu lbwaare ase, nu an taa kyina dulinyaa numu to, fonfon lu anaa fane kakyina to. Man gye dulinyaa numu to kanyaasin nu an taa waa unumu, amaa lbwaare i taa bwaala ane. ¹³ Lu fee n mee kyurɔɔ kutɔ mu nu fen mee taale karage abee kutɔ mu nu fen mee taale nu kimu kase. Nu n su tamaa, ¹⁴ fee fan maa nu asin mu kase gberee lu ane ase fale mu, fen biti fan ba nu umu kase lɔwe, ke fan kaapu fane n-yu lu ane su, fee kanan mu nu an biti a kaapu ane n-yu lu fane su Ɔnyiripe Yesu kake mu nu ee biti o bwii ba mu.

¹⁵ Lu fee n maa su unumu kpini tamaa su mu, n nmina yila fee n biti n daa kiba boɔ fane su, saamu ke fan nye tonɔ ilu unyo. ¹⁶ N nmina yila ye n kan n kpee Masedoniya ɔsɔwɔle su mu, n biti n boɔ fane su, nu n kan bila lu tutɔ n ba kyun mu, ke n bila boɔ fane su, ke fan kye me to ke n taale naa fuɔ Gyudeya ɔsɔwɔle su. ¹⁷ N maa nmina yila ye n biti n ba fane ase, nu n man taale ba mu, u kaapu nun fee n gye dulinyaa to nno nnyo-nnyo wuya ana mu nu bee kyula ye “Eehn”, ke opula manja to ba bwii kyeege konɔ towe ye “ayee” abee?

¹⁸ Amaa fɛɛ kanan mɔ nu lbwaare gye kesintin wuya fale mɔ, kanin maɲa nu anɛ asin mɔ nu an tɔwɛ an sa fane mɔ, man gye nno nnyɔ-nnyɔ asin. ¹⁹ Lu fɛɛ lbwaare mu-Bii Yesu Krisito asin mɔ nu n maa Silasi* ye Timoti an tɔwɛ sa fane mɔ, asin mɔ i man kyina i gye “nno nnyɔ-nnyɔ,” amaa mɔ asin kpini i gye “kɔkɔlɔ nɔn”. ²⁰ Lu fɛɛ atɔ mɔ nu lbwaare da mɔ kɔkɔlɔ sɔ sa mɔ kpini i ba tɔ lu Yesu Krisito sɔ. Imɔ sɔ nu an bɔnyaa lbwaare mɔ, an bɔla Yesu sɔ an kyula ye “Amen.” ²¹ lbwaare yege nu anaa fane kpini an nye ɔlɔn yile Krisito tɔ, nu ɔ lɛɛ anɛ yila sa mɔ n-yi, ²² nu ɔ taa mu keduligi gyaga anɛ sɔ fɛɛ mɔ i bɔ anɛ, nu ɔ taa mɔ Kayaayu Kyurekyure mɔ sa anɛ, mɔ nu ɔ taa yila kase sa atɔ mɔ nu ɔ waa yila sa anɛ mɔ.

²³ lbwaare i gye mi kesintin ogyipu fɛɛ, n maa mee biti fɛɛ n ba bɔte fane asɔ sɔ mɔ, kanin sɔ nu n man bɔla ba fane ase Korinto kade tɔ. ²⁴ I man gye ye an tɔwɛ an nyan fane lu kanan mɔ nu fan kɔɔle gyii sɔ, fɛɛ a maa gye abɔlsa sɔ. Lu fɛɛ an nyi fan maa yile kɔkɔle-gyii mɔ tɔ kenken. Amaa kanan mɔ nu a waa ke i kye fane tɔ ke fan nye kɔkɔlɔ fuuli sɔ nu an waa kanin.

2

¹ Imɔ sɔ n waa mɛ nfɛere fɛɛ, n man bɔla ye n bwii ba fane ase, ke n nyita fane nkɔlɔ. ² Nu n kan yege nu fane nkɔlɔ i nyita fane mɔ, anɔmɔ ii biti ɔ yege mi ansi i gyii? Amɔ man gye fane mɔ nu n nyita fane nkɔlɔ mɔ abɛɛ? ³ Kanin sɔ nu n daa kyɔrɔɔ ɔwɔle maɲa ba sa fane. N mee biti n maa ba fane ase, ke fane mɔ nu naafɔɔ fen biti fan yege mi ansi i gyii mɔ, fan nyita mɛ kɔkɔlɔ. Nu n kɔɔle fane kpini gyii mɛ kɔkɔlɔ tɔ fɛɛ, nu mi ansi i gyii mɔ, fane gbaa fane ansi ii biti i gyii. ⁴ Saɲa maɲa, tɔɔrɔɔ lala ye kɔkɔlɔ nyita ye ansikyu nu n taa kyɔrɔɔ fane ɔwɔle

mɔ. Man gye ye n biti fɛɛ n nyita fane nkɔlɔ nɔn. Amaa n biti ye fan bu mi kebiti lala mɔ nu n sɔ sa fane mɔ.

Alibi kɔtaakɛɛ

⁵ Nu ɔkɔ kan nyita ɔsa kɔ kɔkɔlɔ mɔ, man gye mɛ kɔkɔlɔ nu o nyita, ɔkpa kɔ sɔ mɔ fane kpini nkɔlɔ. Nu n mee biti n maa tɔwɛ asin mɔ kyɔn sɔ. ⁶ Kɔsɔ bɔte mɔ nu ki lu fane gaalaagaa ase ba mɔ sɔ mɔ, kɔkwe mɔ. ⁷ Nbunbu mɔ, fan taa mu alibi kɛɛ mɔ, ke fan tɔwɛ yuula mɔ kɔkɔlɔ, ke mɔ kɔkɔlɔ o man nyita mɔ kyɔn sɔ. ⁸ N kule fane nɔn, fan yege ɔ bu fɛɛ fan san fan sɔ kebiti sa mɔ. ⁹ Kɔtɔ mɔ sɔ nu n daa kyɔrɔɔ fane ɔwɔle maɲa i gye ye, n waa fane nɔn ki, ke n wu kanan mɔ nu fen nu fen sa mɛ kɔtɔ kɔmaa tɔ. ¹⁰ Nu ɔkɔ kan waa alibi, nu fan taa kɛɛ mɔ mɔ, ngbaa mɛ n taa kɛɛ mɔ. Nu kɔtɔ kɔ ki kyina ki bu tɔ nu i tiri fɛɛ n taa kɛɛ gbaa mɔ, n waa kanin Krisito ansi tɔ lu fane sɔ. ¹¹ Saamu Sitaane mɛɛ nye ɔkpa taale anɛ tɔ. Lu fɛɛ an nyi mɔ ɔkpa golon-golon mɔ nu ɔ sɔ ɔ naa mɔ.

Katɔwɛ kyula pupwe mɔ kusun awaapu

¹² N maa kpee Trowa kade tɔ, naa tɔwɛ Krisito asin danbirasa mɔ, n wu fɛɛ ɔnyirɔpe bugi ɔkpa sa mɛ. ¹³ Amaa mɛ nfɛere i man de mɛ. Lu fɛɛ n man wu mɛ birisa Titusi tɔtɔ.* Imɔ sɔ n kala bamɔ, nu n yii sɔ kpee Masedoniya ɔsɔwɔle sɔ.

¹⁴ Amaa an fwaala lbwaare. Lu a maa waa kɔkɔlɔ ye Krisito sɔ mɔ, lbwaare gyankpaa anɛ saɲa kɔmaa fɛɛ bamɔ nu ba kɔ nye sa Krisito. Nu ɔ bɔla anɛ sɔ yaase Krisito kinyi mɔ kpee katɔn kɔmaa fɛɛ tuulaale liifensa. ¹⁵ An du nɔn fɛɛ atɔ liifensa mɔ nu Krisito taa lɛɛ saraga sa lbwaare. Nu u yaase loo bamɔ nu bɛɛ nye kamɔlɔge ye bamɔ nu bɛɛ fɔyɔ mɔ tɔ. ¹⁶ Bamɔ nu bɛɛ fɔyɔ ase mɔ, Krisito kinyi mɔ gye ɔson mɔ nu ki biya lewu, nu bamɔ nu bɛɛ nye

* **1:19** 1:19 Silasi nu ba bɔla bɛɛ tu ye Silifanu mɔ.

* **2:13** 2:13 Pɔɔlɔ nyi fɛɛ ee biti o wu Titusi tɔtɔ ke ɔ nye nu kɔtɔ mɔ nu kii kpee sɔ Korinto abi kubɔ mɔ tɔ, ke i waa mɔ ɔkɔn.

kamolige mu, ki gye ofen mu nu ki biya nkpa. Nu anumu i dagaa kusun nimu kiwaa? ¹⁷ A man du fee asa gaalaagaa mu nu ba man su beeree sa asin danbirasa mu, nu bee su bee gyii yawu bee biti tonu. Amaa lu lbwaare maa sun ane su mu, an taa kokolo fuuli towe asin danbirasa mu lbwaare ase fee Krisito ayaafole.

3

¹ An bila an biti a lee ane n-yu kaapu fane kanan mu nu an du nin abee? Abee i dagaa fee ane gbaa ane, a nye owule mu nu u lee ane u kaapu kanan mu nu an du biya fane, abee a nye lu fane ase, fee kanan mu nu asa aku bee waa mu? ² Fane gbaa-gbaa fane i du fee owule mu nu ki lee kanan mu nu an du mu ki kaapu, nu Kayaayu mu kyurou gyaga fane nkolo su, ke okumaa nimu o wu ke o bu ane-daa. ³ Kesintin to mu, fane kibaabuto ki lee ki kaapu fee, lu ane kusun su mu, fan gye owule mu nu Krisito kyurou. Nu i man gye inki nu ba taa kyurou owule mu, amaa lbwaare mu nu o gye nkpa wuya mu Kayaayu nu ba taa kyurou kumu. Nu i man gye abuu patila-patila su nu ba kyurou gyaga, amaa nyimisa kokolo su nu ba kyurou gyaga.

⁴ A maa taale towe inimu bola Krisito su mu, an taa ane n-yu tu lbwaare su. ⁵ A mee towe nin ye ane gbaa-gbaa ane olun nu an su an waa kusun mu, amaa lbwaare i yege nu an taale waa kusun mu. ⁶ Mu lbwaare i yege nu an dagaa mu katowe kyula pupwe mu kusun asunpu. Nu ki man gye Nbara kyurouasa lee, amaa ki gye Kayaayu Kyirekyire mu lee. Nbara kyurouasa mu u biya lewu nin, amaa Kayaayu mu ki sa nkpa nin.

Katowe kyula pupwe mu bunyaa

⁷ Nbara mu, lbwaare kyurou gyaga abuu patila-patila su sa Mosesi. Sana maa mu, Nbara mu ba ye lbwaare bunyaa njalgesa, nu Isirayi abi ba man taale ki mu ansi to, lu fee mu ansi su u njalge gaa,

halu i maa kpa su gbaa mu. Nu Nbara mu nu imu kusun biya lewu, nu ki su fale bunyaa mu, ⁸ mine i waa su nu Kayaayu mu kusun mee ye o baa o su bunyaa kukyo? ⁹ Nu kusun mu nu kii bun nyimisa kupwe, ki kan ki su bunyaa mu, mine i waa su nu kusun mu nu ki biya ikpa kikiigi sa asa mu mee ye o biya bunyaa kukyo? ¹⁰ Nu an taa nbunbu bunyaa kpare mu kaala ye bunyaa gyankpaasa mu, bunyaa gyankpaasa mu man gye sehn. ¹¹ Nu kumu nu ki ba nu ki man kyereee mu ki ba ye bunyaa mu, mine i waa su nu kumu nu ki bu to kakpaa mee ye ki baa ki su bunyaa kikyoo?

¹² Kanin su, a maa su fale tamaa su mu, an yile kinyin to ane atowesa to. ¹³ A man du fee Mosesi mu nu o taa kitaabi bun mu ansi su, ke Isirayi abi ba man nye wu kanan mu nu bunyaa mu u kpa su mu ansi su mu. ¹⁴ Amaa bamu nfeere i man nu asin mu kase. Ba lu halu ndaga nu bee kale katowe kyula didaa iwule mu, i du nin fee kuto ku ki san ki bun bamu nfeere su, amoo nyimisa waa kukulun ye Krisito, poyi nu kii bugi mu nfeere su.

¹⁵ Halu ba lu ndaga, sana kumaa mu nu bee kale Mosesi nbara owule mu, i du nin fee kuto bunsa mu san o bun bamu nfeere su. ¹⁶ Amaa nu oku kan biliji ba Onyiripe mu ase mu, mu kuto bunsa mu kii bugi. ¹⁷ Onyiripe mu i gye Kayaayu, nu katin mu nu Onyiripe Kayaayu mu bu mu, n-yu kinye bu toto. ¹⁸ Nu ane kpini mu nu kitaabi man bun ane nfeere su mu, an lee Onyiripe bunyaa mu kaapu. Ane kibaabuto kii biliji waa fee mu keduli, nu sana kumaa an nye mu bunyaa mu an tii su, nu inimu i lu Onyiripe Kayaayu mu ase.

4

An nye Abwaaresin mu fee kapatye ane nkolo to

¹ Imu su lbwaare maa wu ane kuwee su mu, o taa asin danbirasa kitowe kusun nimu waa ane abaa to,

nu ane abaa mee ye i yoo. ² An kina ipeeli-sin ye ato baala waasa, nu a mee taa kono to kon an pina asa, nu a mee bilijaa lbwaare asin mu. Amaa aneene bire, an towe kesintin asin mu sakyoo to, ke okumaa numo o bu mu nfeere to kanan mu nu an du lbwaare ansi to. ³ Nu kuto ku kan ki bun ane asin danbirasa mu nu an towe fale gbaa mu, ii bun u sa bamu nu bee muuri mu nkun nin. ⁴ Bee mee koolo bee gyii lu fee sitaane mu nu ee gyii kuwura kase su mu, bun bamu nfeere su, ke ba man taale wu asin danbirasa mu fitila mu nu ki gye Krisito bunyaa mu, nu mu i gye lbwaare keduli gbaa-gbaa mu. ⁵ Man gye ane gbaa-gbaa ane n-yu su asin nu an towe, amaa Yesu Krisito n-yu su asin nu an towe, mu i gye Onyuripe, nu lu mu su mu an gye fane ayaafole. ⁶ lbwaare mu nu o towe Asinkyan ylasa mu to ye, "I nmanje kitentenbiri to" mu, mu lbwaare kulon manja i yege nu i nmanje ane nkolo to, ke a nye bu lbwaare bunyaa mu nu ku njalige Krisito ansi to mu.

⁷ Asin numo i gye kapatye kpare mu nu lbwaare taa waa ane to, amaa an du nin fee nlobi mu nu kapatye kpare mu i bu umu to mu, ke u kaapu fee olon kpare mu lu lbwaare ase, man gye ane ase. ⁸ Saŋa kumaa, ba nyan ane, amaa a man patye, i wuliti ane to, amaa ane abaa i man yoo, ⁹ ba nyanla ane, amaa lbwaare man yege nu ba da ane tub lewu-lewu, amaa a man wu. ¹⁰ Saŋa kumaa an su Yesu kelewu mu ane n-yu to nin, ke Yesu nkpa mu nu o su mu ki nye lu ane kayi-wule to kaapu. ¹¹ Kpalu fee ane mu nu an san an te nkpa to fale mu, lu Yesu su mu saŋa kumaa an te lewu kono, ke mu nkpa mu i nye lu ifuli ane kayi-wule mu nu kii biti ki wu mu to. ¹² Inumu u kaapu fee an gyanja alewu-sin, amaa umu su nu fen biti fen nye nkpa kakpaa.

¹³ Asinkyan ylasa mu to mu, oku towe ye, "N koolo gyii, umu su nu n towe." Kanun kikoolo-gyii kulon

manja nu ane gbaa ane an su, umu su nu an towe kanun. ¹⁴ Lu fee an nyi fee lbwaare mu nu o kyini Onyuripe Yesu lu lewu to ba nkpa to mu, nu lu anaa Yesu kiwaa kukulon su mu ee biti o kyini ane, ke o taa anaa fane buga kpee mu ase. ¹⁵ Fane su nu lbwaare waa inumu kpini kanun, fee kanan mu nu mu kabwaala mu ki kyoo, nu asa gaalaagaa bee nye kumu mu, u yege nu bee fwaala lbwaare nu bee bunyaa mu.

Kayina pupwe mu tamaa

¹⁶ Kpalu inumu su mu, ane abaa i mee yoo. Halu ane kayi-wule ki maa poo kii tii su gbaa mu, ane kayina pupwe mu u nye olon ii tii su kake kumaa. ¹⁷ Nu ane awurufo wuribi mu nu an gyii nu i mee kyerefe fale mu, u biya ane bunyaa lala mu nu i man su okaa, nu i kyoo awurufo mu nu an gyii fale gaa mu. ¹⁸ Imu su a man su ane ansi an gyaga ato mu nu nyimisa su mu ansi ee wu mu su, amaa umu nu nyimisa mee wu ye ansi mu. Lu fee ato mu nu nyimisa su mu ansi ee wu mu mee kyerefe, amaa umu nu bee mee wu ye ansi mu bire i bu to nin kakpaa.

5

Nyimisa pupwe Krisito to

¹ Lu fee an dan an nyi fee ane kayi-wule mu nu ki du fee tenti abu mu nu ane kala ana ba te umu to kase su nfu i kan wu mu, an biti an nye ibu kyina to lu lbwaare ase, ibu mu nu i bu to kakpaa susu, nu i man gye nyimisa kibaa nu ba taa poyi. ² Lu fale su an yiyee nu an kpaala, an biti fee naafoo lbwaare o bun ane kayi-wule mu su fee ikaale. ³ Lu fee nu i kan bun ane su mu, i mee bila i du fee an naa kibulunkpan. ⁴ A maa bu tenti kubuu mu to kase su nfu mu, an yiyee fee kasula maa nyiye ane, man gye fee an biti nin fee a lu kase su kayi-wule mu to, amaa an biti fee lbwaare o bun ane kumu nu ki gye susu lee mu, ke umu nu ii wu mu i kyeege waa umu nu i su nkpa kakpaa.

⁵ Nii lbwaare i gye omu nu o loho ane yila sa fale kakyeege nimum, nu o taa mu Kayaayu mu sa ane mu nu o taa yila kase sa ato mu nu o waa yila ye ee biti o sa ane mu. ⁶ Imu su an nye nkolo yile to saja kumaa. Nii an nyi fee a maa san an te kayi-wule to nfu mu, u kaapu nun fee an bu kata ye Onyiripe Yesu. ⁷ Ane kikoolle Yesu gyii mu nu an su an naa mu, man gye ato mu nu an wu ye ane ansi. ⁸ An yile to ye tamaa. Nii an biti ye an lu kayi-wule nimum to ke a naa kyina ane-Nyiripe Yesu mu ase. ⁹ Imu su, nu an san an te kayi-wule to kase su nin-oo, abee an lu kayi-wule to nin-oo, kuto mu nu ane ansi i payi su i gye ye a waa kuto mu nu ku bola Yesu ansi. ¹⁰ Lu fee i dan i de nun ye, ane kpini an biti an naa yile Krisito kuwura-gyii asin ogyikpa, ke okumaa nimum o nye katala lu kuto kumaa mu nu o waa saja mu nu o bu kayi-wule to mu. Alibi nin-oo, adanbirasa nin-oo, ee biti o nye kukoka mu nu i dagaa mu.

Ibwaare maa asa nsana koloho

¹¹ Fee a maa nyi kuto mu nu bee tu ye Onyiripe Ibwaare kasile mu, an kpan ane n-yu an towe an pupole asa ke baa koolle mu gyii. Ibwaare i nyi ane danbirasa, asa mu nu an gye, nu n tamaa fee fane gbaa fane fen nyi ane fane nfeere to. ¹² Man gye ye an bila an biti a kaapu fane kanan mu nu an du, amaa kuto mu nu an waa mu i gye fee an sa fane okpa, ke fan nye kaapu fane n-yu lu ane su, ke fan taale lee bamu nu bee kaapu bamu n-yu mu kono, lu ato mu nu bee wu ye ansi mu su, nu i man gye imu nu i lu asa nkolo to. ¹³ Nii ane katowe nimum i kan i kaapu fee ane amu ii nyita mu, lbwaare su nu an du kanin. Amaa nu ane amu to i kan i du kyeekeye bire, fane su nu i du kanin. ¹⁴ Krisito kebiti mu nu o su sa ane mu, gyii ane amu. Lu fee an koolle gyii fee osa kulon wu sa okumaa nimum, imu su i du nin fee ane gbaa ane an maa wu tii mu su mu. ¹⁵ O wu sa asa kpini, saamu

bamu nu ba te nkpa to mu ba man bila ba te sa bamu n-yu, amaa ba te sa omu nu o wu, nu o bwii kyini ba nkpa to sa bamu mu.

¹⁶ Imu su nbunbu man gye nyimisa ikpa su nu an su an kaala kanan mu nu nyimisa du. Saja ku to mu kanin nu an daa kaala Krisito nin, amaa nbunbu bire a man bila an kaala mu kanin. ¹⁷ Kanin su, nu oku kan ba o gye Krisito lee mu, o bilini nyimisa pupwe. Kakyina didaa mu ki kyon, nu kakyina pupwe ki ba. ¹⁸ Inumu kpini i lu lbwaare ase nin, mu i bola Krisito su loho ana mu nsana, nu o taa maa asa nsana koloho kusun mu waa ane abaa to. ¹⁹ Imu i gye ye, lbwaare bola Krisito su ee loho maa dulinyaa asa nsana, yege o mee ku asa alibi mu nu ba waa su. Nii o taa maa asa nsana koloho asin mu waa ane abaa to ye an towe. ²⁰ Imu su an gye Krisito ayaa to ayilepu mu nu ba sun fane ase, nu i du fee lbwaare u bola ane su nin ee kule fane. Imu su an yile Krisito ayaa to an kule fane ye fanaa lbwaare nsana i loho. ²¹ Ibwaare yege Krisito mu nu o man waa alibi ku mu, ba waa ane alibi osulapu, nu lu mu su mu ke ane ikpa i kyii gi lbwaare ase.

6

¹ Fee kanan mu nu lbwaare maa ane an sun mu kusun mu, an kule fane fee lbwaare kabwaala mu nu fan nye mu, fan man yege i waa kiyani. ² Lu fee lbwaare towe ye, "Me saja mu kyeekeye to maa fvu mu, n nu fane ase, nu me kake moligesa maa fvu mu, n kye fane to." Nii me, Pooli n towe fane ye, nbunbu saja nimum i gye lbwaare saja kyeekeye to mu, nu ndaga kake kanimu ki gye kamolige kake mu.

Pooli maa mu birisa ana aworofu mu nu ba gyii

³ A maa mee biti oku o wu asin libi iku ane kusun mu to su mu, a mee biti a maa waa kuto mu nu kii biti ki tii oku okpa. ⁴ Amaa kuto kumaa

mu nu an waa mu, an waa nin an kaapu fee an gye lbwaare ayaafole. An nye kenyiita yle awurufo to, ye kayu kitaa to, ye tooro to. ⁵ Asa ba dayi ane, nu ba taa ane tii ibu, nu ba bute nin ane saky to. Nu an waa kusun olon su, nu a mee nye an de nsure, nu an naa ye akun, ⁶ yege ane n-yu su i maa man su ineesi iku, nu an su kanyaasin, ye kenyiita, ye kidanbirasa kiwaa, ye Kayaayu Kyirekyire mu olon ye kebiti abaa gaa. ⁷ An towe kesintin asin mu, nu lbwaare olon mu waa kusun ane to. An su ikpa kyiiigisa fee adunto, ke a taa kun ke a taa ko. ⁸ Asa aku ba sa ane beere, nu aku mo ba njaabaa ane, aku ba saale ane, nu aku ba yin ane. Ba ku ane fee asa apinapu, yege aneene an gye kesintin wuya ana. ⁹ Ba waa fee ba man bu ane, yege katun kumaa asa be nyi ane, ba ku ane fee a maa ye a wu, amaa yege an san an te nkpa to, ba bute ane asu, yege a man wu. ¹⁰ Ba ku ane fee asa mu nu bamu asin i su kwee, yege saja kumaa ane ansi i gyii, ba ku ane atiripu, amaa yege an waa asa gaalaagaa ato wuya ana, ba ku fee a man su sehn yege ane i su kuto kumaa.

¹¹ Oo Korinto abi, an towe tigi fane, nu an bugi ane nkolo to sa fane. ¹² Aneene bure, an man kitaa ane n-yu ye fane, amaa fane i kitaa fane n-yu ye ane. ¹³ Me Pochi, n towe n sa fane fee mi-bii ana. Fen bugi fane nkolo to sa ane, fee kanan mu nu an bugi ane lee sa fane mu.

Fan man waa kukulun ye bamu nu ba man gye akoolle-gyipu mu

¹⁴ Fan man waa kukulun ye bamu nu ba man gye akoolle-gyipu mu. Kpali fee, mine i bu ikpa kikiyiigi ye nbara kikina nsana? Abee nene nu kitenbiri maa unmanesa i nye waa kulon? ¹⁵ Nene su nu Krisito maa Sitaane* ba taale waa kono kulon? Mine i bu omu nu o

koole gyii ye omu nu o man koole gyii nsana? ¹⁶ Mine kitowe kyula i bu kabwaare-sunkpa aye mu ye idakpa nsana? Lu fee ane i gye lbwaare mu nu o te nkpa to mu kabwaare-sunkpa aye mu. Mu i towe ye, "N biti n kyina bamu to, ke n nate bamu to, n biti n baa n gye bamu lbwaare, ke ba baa ba gye me asa." ¹⁷ Inumu su Onyiripe lbwaare bila towe ye,

"Fan tun fane n-yu lu bamu ase, ke fan barige fane n-yu lu bamu to.

Fan man taa fane n-yu mata ineesi kuto ku, saamu ke n koole fane.

¹⁸ N biti n baa n gye fane-Se, nu fane ii biti fan baa fan gye mi-bii ana anyinsa ye akyusa, me, Olonpu lbwaare mu, i towe kanu."

7

¹ Me-birisa ana, lbwaare da mu kokolo su lu fale ato numu kpini su sa ane. Kanu su fan yege a fwi ane n-yu lu ato mu nu i waa kayu-wole ye kayaayu ineesi mu foyi. Fan yege a sile lbwaare ke a payi ansi waa ane n-yu kyirekyire yila sa mu.

Korinto kubu mu i yege nu Pochi ansi i gyii

² Fan bugi fane nkolo to sa ane. Nu an man waa oku kilibi, nu an man nyita oku, a man sisii oku. ³ N mee towe unumu n bun fane kupwe, n wola towe fane didaa ye fan bu ane nkolo to, umu su an te nkpa to nin oo, an wu nin oo, anaa fane nin. ⁴ N su kikoolle-gyii fane to, nu fane su mu n kaapu me n-yu, nu i waa me aniya ane tooro kpini to, nu mi ansi i gyii naa kyun su.

⁵ Lu fee a maa ba Masedoniya osuwule su mu, ane kayu-wole ki man nye ofute. Asa ba tooro ane, nu ba gyii ane umore katun kumaa numu, nu kufuu ki kitaa ane. ⁶ Nu lbwaare mu nu ee yuula asa mu nu bamu abaa u yoo nkolo mu, mu

* **6:15** 6:15 Sitaane kitu ku i gye Beeliya. Kimu nu ba daa kyuroo waa nfi.

maɲa bɔla Titusi mu nu ɔ lu fane ase ba mu su yuula ane nkɔlo. ⁷ Nu ɪ man gye mu kɪba mu nkɔn su, amaa kanan mu nu fan yege nu mu kɔkɔlo ki yuuli mu mu. ɔ tɔwe ane kanan mu nu fen gyɔgyɔsu fɛe fen nye wu me mu, ye kanan mu nu fan nu fane n-yu, ye fane kebiti kpare mu nu fan su sa me mu. Lu unumu kpini su mu, ɪ waa me ɔkɔn naa kyɔn su.

⁸ Halu me ɔwɔle mu nu n kyɔrɔɔ sa fane mu nyita fane nkɔlo gbaa mu, n man nu me n-yu. Nu n daa bu fɛe ii biti ɪ kɔ fane halu ɪ maa man kyɛɛɛ gbaa mu, naafɔɔ n de nu me n-yu. ⁹ Amaa nbɔnbɔ ɪ waa me ɔkɔn, nu ɪ man gye ye asɔn mu nu i nyita fane nkɔlo su nu ɪ waa me ɔkɔn, amaa fane nkɔlo kinyita mu ɪ yege nu fan nye nfeere kikyɛge. Lu fɛe fane nkɔlo kinyita mu gye kɔtɔ mu nu lbwaare yɪla kɪmu kanɔn. Imu su an nyi fɛe a man waa fane alibi aku. ¹⁰ Lu fɛe kɔkɔlo nyita mu nu ki gye kɔtɔ mu nu lbwaare yɪla kɪmu mu, ɪ biya nfeere kikyɛge mu nu ɪ mɔlɪge asa, nu kunu n-yu man bu imu tɔ, amaa dulinyaa tɔ kɔkɔlo nyita bire ɪ biya lewu nɔn. ¹¹ Fan ki kɔkɔlo nyita mu nu lbwaare yɪla mu, kɔtɔ mu nu ki biya fane. ɪ yege nu fan yɪle tɔ lee alibi mu lu fane tɔ, nu fan waa bilɛn lee fane kɔnɔ, nu fan nye agbu lala lu alibi ɔwaaɔ mu su, nu fane nkɔlo ɪ nmaa fane, nu fen biti fɛe fan wu me bilɛn, nu fane ansi ɪ payɪ fɛe fan lɔnɔ fane nsana, nu fen biti fɛe fan bɪte alibi ɔwaaɔ mu kusɔ. ɔkpa kumaa numu su mu, fan lee kaapu fɛe alibi aku ɪ man maa fane lu asɔn numu tɔ. ¹² Imu su halu n maa kyɔrɔɔ ɔwɔle mu sa fane gbaa mu, man gye ɔmu nu ɔ waa alibi mu su, abee ɔmu nu ba waa mu alibi mu su, amaa n kyɔrɔɔ ɔwɔle maa nɔn, ke ɪ yege ke fane gbaa-gbaa fen wu kanan mu nu fane nkɔlo ɪ gyan ane su lbwaare ase. ¹³ Lu unumu su mu ɪ waa ane aniya tɔ.

Kɔtɔ mu nu ki bila ki tii su ɪ gye

ye, fan yege nu ane ansi i gyii, lu Titusi kensi-gyii mu su, lu fɛe fane kpini fan yege nu mu kɔkɔlo ki yuuli mu. ¹⁴ Pɔyi ke ɔ ba fane ase mu, n kaapu me n-yu fane su sa mu, nu fan man gyila me ipeeli mu ase. Fɛe kɔtɔ kumaa mu nu an tɔwe sa fane maa gye kesintin mu, kanɔn maɲa nu kanan mu nu an kaapu ane n-yu fane su sa Titusi mu, ɪ waa kesintin. ¹⁵ Mu kebiti mu nu ɔ su sa fane mu lɔnɔ tii su, fɛe maa nyɪnɪ kanan mu nu fane kpini fan nu mu ase, nu fan taa kufuu ye kikyɪkya kɔle mu mu. ¹⁶ Mɛeme bire, ɪ waa me ɔkɔn fɛe n maa taale taa me n-yu tɔw fane su kɔtɔ kumaa tɔ.

8

Kebiti tɔ afulee kekeɛ

¹ Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, an biti fɛe fan bu kɔtɔ mu nu lbwaare kabwaala mu waa Krisito kubu-kubu mu nu ɪ bu Masedoniya ɔsɔwɔle su mu tɔ. ² Saɲa mu nu bee gyii awɔrɔfɔ, nu asɔn wuribi ii tu bamu, nu halu ba maa bamu kitiri gbaa mu, lu kensi-gyii lala mu nu ki bu bamu tɔ su mu, bee bugi bamu nkɔlo tɔ bee keɛ (afulee). ³ N tɔwe fane kesintin ye ba keɛ kanan mu nu bee taale keɛ, halu naa kyɔn bamu ɔlɔn su. Nu lu bamu gbaa-gbaa bamu kɪpɪɛ su mu, ⁴ ba payɪ ansi kule ane fɛe bamu gbaa bamu ba nye ɔkpa mu nu ba taale taa kye lbwaare asa mu nu ba bu Gyudeya ɔsɔwɔle su mu tɔ. ⁵ Nu ba waa kyɔn su kanan mu nu an waa tamaa ye be taale mu, amaa ba gyankpaa taa bamu n-yu naa sa ɔnyɪɪɪɪ Yesu, nu lu lbwaare kebiti tɔ su mu, ba taa bamu n-yu sa ane gbaa ane. ⁶ Imu su an kule Titusi mu nu ɔ wɔla piili kekeɛ kusun kɪnumu kase mu, fɛe ɔ kyaga su waa fane aniya tɔ, ke fan tiisi waa fane kekeɛ kusun mu naa lɔwe. ⁷ N man wu kɔtɔ mu nu fan man waa kyɔn su. Lu kɪkɔle-gyii tɔ nɔn oo, katɔwe tɔ nɔn oo, kinyi tɔ nɔn oo, ki payɪ ansi kye tɔ nɔn oo, kebiti mu nu fan su sa ane nɔn oo, fan waa imu kpini naa kyɔn su. Imu

su an biti fɛɛ fan waa kyɔn su lu fane kɛkɛɛ kusun nɔmɔ gbaa tɔ.

⁸ Man gye ye n yɩla kɔnɔsa ku n sa fane nɩn, amaa n biti fɛɛ n nye taa fane kebiti mɔ taa kaala ye aku mɔ nu bɛɛ payɩ ansi bɛɛ waa kanɩn kɩdanbɩrasa mɔ lɛɛ, saamu n nye wu kanan mɔ nu fane kebiti mɔ gye kesintin. ⁹ Lu fɛɛ fen nyi anɛ-Nyɩrɩpe Yesu Krisito kabwaala mɔ, fɛɛ maa gye atɔ wuya gbaa mɔ, kpali fane su mɔ o be bilinji otiripu, kɛ lu mɔ kitiri mɔ su mɔ, fan ba bilinji atɔ wuya ana.

¹⁰ Mɛ nfɛɛrɛ lu asɩn nɩmɔ su sa fane ɩ gye ye, ɩ burɔn fɛɛ fan maa lɔwɛ kusun mɔ nu fan piili sun-tɔ mɔ. Fane ɩ gye bamɔ nu ba gyankpaa ba sa nkɛɛ mɔ, nu fen bila fen sa lu fane kɩrɩrɛ tɔ. ¹¹ Imɔ su kanan mɔ nu fen yii kusun mɔ kase mɔ, fan lɔwɛ kɩmɔ. Fan payɩ ansi waa kusun mɔ naa lɔwɛ, fɛɛ kanan mɔ nu fan payɩ ansi ŋmina yɩla mɔ, kɛ fan waa fane abaa ɔkaa. ¹² Lu fɛɛ nu ɔku kan ɛɛ kɛɛ mɔ kɩrɩrɛ su lu atɔ mɔ nu ɔ su mɔ su mɔ, umɔ ɩ bɔla lbwaare ansi, man gye lu atɔ mɔ nu ɔ man su mɔ su.

¹³ Man gye ye an biti an taa aku kitiri ba sɩla fane kɛ fen kɛɛ kyɔn su, amaa an biti fɛɛ fane kpini kakyɩna tɔ ki waa kyɛkyɛ. ¹⁴ Nbuɩnbu bire fane ɩ su gaa, nu ɩ dagaa fɛɛ fen kye bamɔ nu ii tiri bamɔ mɔ tɔ. Saja mɔ nu ɩ kan ii tiri fane mɔɔ mɔ, nu ba su gaa mɔ, kɛ ba kye fane gbaa fane tɔ. Saamu fane kpini kakyɩna tɔ ki waa kyɛkyɛ. ¹⁵ Fɛɛ kanan mɔ nu ba kyɔrɔɔ waa Asɩnkyan yɩlasa mɔ tɔ ye, “ɔsa mɔ nu ɔ kubla kɔkyɔ mɔ, man nye naa ban su, nu ɔsa mɔ nu ɔ kubla pii mɔ gbaa, ɩ kɔkwe mɔ kyɛkyɛ.”

*Titusi maa bamɔ
nu ba sun bamɔ Korinto
kade tɔ mɔ*

¹⁶ N fwaala lbwaare gaa fɛɛ maa yege nu Titusi payɩ ansi ɛɛ kye fane tɔ, fɛɛ kanan mɔ nu ngbaa mɛ n kye fane tɔ mɔ. ¹⁷ Man gye ye a maa tɔwɛ an kulɛ mɔ su nu ɛɛ ba fane ase, amaa lu kanan mɔ nu

fane asɩn ɩ tiri mɔ su mɔ, ɔ taa mɔ gbaa-gbaa mɔ kɩrɩrɛ tɔ nɩn ɛɛ ba fane ase. ¹⁸ An sun anɛ birɩsa ku fɛɛ o buu mɔ ba fane ase. Mɔ ɩ gye ɔsa mɔ nu Krisito kubu-kubu mɔ kpini bɛɛ yɩn mɔ, lu asɩn danbɩrasa mɔ kɩtɔwɛ mɔ su. ¹⁹ Kɔtɔ mɔ nu ki bila ki tii su mɔ ɩ gye ye, Krisito kubu-kubu mɔ ɩ lɛɛ mɔ ye, a maa su nkɛɛ nɩmɔ kusun mɔ, o tii anɛ su. Inɩmɔ ɩ gye kusun mɔ nu an waa an su bɛɛrɛɛ an sa ɔnyɩrɩpe Yesu, kɛ ɩ kaapu kanan mɔ nu an payɩ ansi an kye tɔ.

²⁰ An da anɛ n-yɩ su kɛ ɔku ɔ man pwɩ anɛ lu nkɛɛ damante mɔ nu ba taa waa anɛ abaa tɔ ye a ku su mɔ.

²¹ Kɔtɔ mɔ nu an biti mɔ ɩ gye ye, a waa umɔ nu ɩ de ɔkpa. Man gye ɔnyɩrɩpe wɔlɛ ansi tɔ nkɔn, amaa asa gbaa ansi tɔ.

²² Kanɩn manɔ nu an bila sun anɛ birɩsa ku tii bamɔ su. Mɔ nu an wu fɛɛ ikpa gaalaagaa su mɔ, ɔ su kensi payɩ ɛɛ kye tɔ. Nbuɩnbu mɔ maa su kɩkɔlɛ-gyii fane tɔ su mɔ, ɔ payɩ ansi gaa fɛɛ ɔ ba kye tɔ.

²³ Titusi bire, ɔ gye mɛ birɩsa kusun osunpu ɔmɔ nu n maa mɔ an kye fane tɔ. Nu anɛ birɩsa ana asansa mɔ nu ba maa mɔ beɛ kpee mɔ bire, ba yɩlɛ Krisito kubu-kubu mɔ ayaa tɔ nɩn kɛ ɩ taa bɛɛrɛɛ biya Krisito. ²⁴ Imɔ su fan lɛɛ fane kebiti mɔ kaapu bamɔ, kɛ Krisito kubu-kubu mɔ ba wu kɩmɔ kesintin, kɛ ba wu kɔtɔ mɔ su nu an kaapu anɛ n-yɩ fane su mɔ.

9

*Afulee nkyɛtɔ sa Krisito
kubu mɔ nu ki bu
Gyerusalem kade tɔ*

¹ Kesintin su, ɩ man tiri fɛɛ n bila kyɔrɔɔ ɔwɔlɛ sa fane, lu afulee kɛkɛɛ kusun sa lbwaare asa, mɔ nu ba bu Gyudeya ɔsɔwɔlɛ su mɔ. ² Lu fɛɛ n nyi kanan mɔ nu fen biti fan kye bamɔ tɔ. Nu n kaapu mɛ n-yɩ fane su n sa Masedoniya abi. N tɔwɛ bamɔ ye lu koo sun-tɔ nu fane Akiya ɔsɔwɔlɛ su abi fan kubla n-yɩ ye fan sa afulee. Inɩmɔ ɩ kɔsaa asa

gaalaagaa nu bamu gbaa bee kubla bamu n-yu kanin. ³ Amaa n sun ane birisa ana banimu fane ase, saamu kanan mu nu n kaapu me n-yu lu fane su n sa Masedoniya abi mu, i man ba waa kiyani. Amaa fee kanan mu nu n towe bamu mu, n nyi fan maa kubla fane n-yu fen waa kanin. ⁴ Lu fee nu Masedoniya asa ku ba kan buu me ba, nu ba be wu fee fan man kubla fane n-yu mu, ane ipeeli i gye kawe bola, ke fanoo fane lee kilantan bola, fee a maa taa ane n-yu tub fane su mu. ⁵ Imu su n wu ye i tiri fee n kole me birisa ana ye ba gyankpaa me ba fane ase, ke ba ba kubla afulee tututu mu nu fan da fane kokolo su fee fen biti fen sa mu. Amaa i baa i gye tututu mu nu i lu nkolo to, man gye imu nu bee nyan fane.

⁶ Fan nyinji fee okumaa mu nu o duu ato duusa gberere mu, ee nye adoo-gyito gberere, nu omu nu o duu ato duusa gaa mu, ee nye adoo-gyito gaa. ⁷ Fane okumaa numu o sa kanan mu nu o fe nfeere lu mu kokolo to ye ee biti o sa mu, ke i man ba waa fee u ko mu, abee oku u nyan mu. Lu fee lbwaare ii biti omu nu ee sa kokolo fuuli to. ⁸ lbwaare u taale yege ke fan nye kabwaala kyun su, saamu fen biti fan nye kutu kumaa mu nu kii tiri fane, ke fan nye kyun su, ke fan kye kusun danbirasa kumaa to. ⁹ Fee kanan mu nu ba kyuroo waa Asunkyan yilasa mu to ye,

“lbwaare ii bugi mu kokolo to, ee kee atiripu ato,
nu mu kidanbirasa ki man su okaa.”

¹⁰ lbwaare mu nu ee sa oduupu ato duusa ye agyito-gyisa mu, mu kulon mana ii biti o sa fane ato duusa mu, ke i koyi, ke i soyi, ke fan tije kukyo, kidanbirasa su. ¹¹ Ee biti o yege fan bilinji ato wuya ana okpa kumaa numu su, ke fan taale waa kidanbirasa sana kumaa numu. Ke lu afulee mu nu fan bola ane su kee mu, i yege asa kpini ba taa afwaala sa lbwaare.

¹² Kekee kusun mu nu fen waa fale, man gye lbwaare asa wule nkun to nu u kye, amaa i yege nu asa gaalaagaa ba su afwaala bee sa lbwaare. ¹³ Lu fee, fane kusun danbirasa maa kaapu asa kanan mu nu fan du mu, bee biti ba taa bunyaa sa lbwaare, lu Krisito asin danbirasa mu nu fan koole gyii, ye kolee towe ye afulee kekee mu nu fen kye bamu to ye okumaa numu mu. ¹⁴ Imu su bamu gbaa bamu nkolo i gyan fane su, nu bee biti ba baa bee kole kabwaare-kole bee sa fane, lu lbwaare kabwaala kukyo mu nu o sa fane su mu. ¹⁵ Fan yege a taa afwaala sa lbwaare, lu kekee mu nu ki man su kudubi mu su.

10

Pooli lee kono kaapu mu kusun mu to

¹ Lu Krisito n-yu kase kibiya ye mu kibwahn su mu, n kole fane. Me, Pooli mu nu fane to aku bee towe ye, n kan n bu fane ase mu, n buya me n-yu kase katowe to, amaa nu n man kan n bu fane ase mu, n yile kinyin to n towe mu, ² n kole fane fee n kan ba fane ase mu, fan man yege n ba yile kinyin to towe sa fane. Amaa n kan ba mu, n biti n ba yile kinyin to towe sa bamu nu bee fe nfeere ye dulinyaa ato danbirasa kebiti su nu an waa lbwaare kusun mu. ³ I gye kesintin fee an bu dulinyaa numu to bure, amaa man gye dulinyaa numu to kinaa nu an ko. ⁴ Adunto mu nu an su an ko mu, man gye dulinyaa numu to adunto kudubi, amaa i gye lbwaare adunto bulunsa mu nu ii nyita olun kumu kumaa numu. ⁵ An su imu an nyita nfeere kumaa, ye nfeere to alala-sin kumaa mu nu ii tii nyimisa kinye bu lbwaare, nu an ko gyii nfeere kumaa numu su fee odun, ke o ba nye kusu-nu sa Krisito. ⁶ Nu fan kan nye kusu-nu naa lowe mu, an biti a ba bute bamu nu ba waa kusu to olun mu asu.

⁷ Fane fane bure susu-susu wule nkun nu fen ki ato. Nu fane to oku kan koole mu n-yu gyii fee o gye

Krisito lee mu, i dagaa maa wu fee ane gbaa ane an gye Krisito lee nun, fee kanan mu nu mu gbaa mu gye mu. ⁸ Halu nu n kan n kaapu me n-yu kyun su gbaa lu olon mu nu Onyiripe sa ane ye a taa kye fane to ke i kpiya fane ansi to, nu i man gye ye an bute fane tub kase su mu, ipeeli i mee ye i gyii me lu umu su. ⁹ Nu n mee biti i naa ba fee, n kyurwo me iwule n su n jaala fane. ¹⁰ Lu fee aku bee towe ye, "Pooi iwule mu nu o kyurwo mu, su asin mu nu i bulon nu i budu. Amaa nu o bu ane ase bire, o poo nu mu asin towesa i mee kaapu sehn." ¹¹ Kanin asa mu i dagaa ba maa bu fee, asin kumaa mu nu an man bu fane ase nu an kyurwo ane iwule to sa fane mu, umu mana nu an bu fane ase gbaa, an biti a towe fane.

¹² Kesintin to mu, i su ane kufuu gbaa fee a taa ane n-yu an biri, abee an kaala ye bamu nu bee lee bamu n-yu bee kaapu fee ba gye asa kpare mu. Fee ba maa su bamu n-yu bee biri abaa abee bee kaala abaa mu, man gye amelensi-sin ndee abee? ¹³ Nu aneene bire, a mee ye a kaapu ane n-yu naa kyun ane ukaa su. Amaa an biti a kaapu ane n-yu lu kusun mu nu lbwaare taa waa ane abaa to, halu an waa kumu ba fub fane ase mu. ¹⁴ Nu a mee kaapu ane n-yu lu fane su an kyun su, naafoo a man din fub fane ase mu, amaa ane i gyankpaa taa Krisito asin danbirasa mu kitowe ba fub fane ase. ¹⁵ Imu su a mee kaapu ane n-yu lu kusun mu nu aku ba waa mu su, fee ane i waa umu mu. Amaa ane tamaa i gye fee fane kikoolle-gyii mu nu fan su mu, ki nye akyo tii su, ke ane kusun mu nu an sun fane ase mu, ki nye yelige tii su naa fub katun mu nu lbwaare yila mu okaa. ¹⁶ Ke a nye towe asin danbirasa mu sa iwule mu nu i bu fane ansi to mu. Lu fee an mee biti a maa kaapu ane n-yu lu kusun mu nu oku tee wula waa kase ku su. ¹⁷ Amaa i dagaa fee a maa waa fee kanan mu nu ba kyurwo waa Asinkyan yilasa mu to mu. Imu i gye

ye, "Okumaa mu nu ee biti o kaapu mu n-yu mu, o kaapu mu n-yu lu kutu mu nu Onyiripe lbwaare waa mu su." ¹⁸ Lu fee man gye osa mu nu o lee mu n-yu kaapu kanan mu nu o du mu, nu lbwaare ansi ii gyii mu su, amoo osa mu nu lbwaare lee kaapu kanan mu nu o du mu.

11

Pooi maa antijesa asunpu mu

¹ Nu fan kan nye kenyiita gberere sa me lu me amelensi-sin numu su mu, naafoo i buron. Nu n nyi fee fen biti fen waa kanin. ² Krisito ayaa to nu n yile n ko fane su kokoroko fale. Fen du nun fee mu nu o man nyi onyin nu o man su ineesi iku, nu n su n sa onyin kekili, nu onyin mana i gye Krisito. ³ Amaa n su kufuu fee oku ii biti o be nyita fane nfeere lu Krisito mu nu fan taa fane nkolo kpini buu mu mu, fee kanan mu nu kinanse taa mu konoo okon pina Hawa mu. ⁴ Lu fee okumaa mu nu o ba towe asin lu Yesu ku su, nu o kwu ye Yesu mu nu an towe mu asin mu, abee nu fan kan nye kayaayu ku, nu ki kwu ye kayaayu mu nu fan daa kinye mu, abee nu fan nu asin danbirasa ku, nu i kwu lu asin danbirasa mu nu fan koolle gyii mu, i kaapu nun fee fen mee kere kanin ato kikoolle kyula. ⁵ Amaa n mee fe nfeere ye n bu bamu nu bee waa bamu n-yu asunpu kpare mu kase pii fale gbaa. ⁶ Nu n kan n gye omu nu o man nyi katowe gbaa mu, n su kinyi lu asin danbirasa mu to. Nu an kaapu fane okpa kumaa su ye sana kumaa, nu kanin nu i gye.

⁷ N maa towe lbwaare asin danbirasa sa fane mu, n man koolle fane sehn, nu biya me n-yu kase, ke i nye waa fane asa kpare mu, n waa alibi nun abee? ⁸ N taa kikipine tub Krisito kubu-kubu mu iku su, lu fee n koolle nkyeto lu bamu ase, ke n nye ba kye fane to. ⁹ Sana mu nu n kyina n bu fane ase nu i tiri me mu, n man yege nu i waa kasula fane su.

Lu fɛɛ mɛ birisa ana mu nu ba lu Masedoniya mu ba biya mɛ atɔ mu nu ii tiri mɛ. N kɪtaa mɛ n-yu ɔkpa kɔmaa numu su kanan mu nu n man ba waa kasɔla fane su, nu n biti n kyaga su waa kanɪn. ¹⁰ Fɛɛ Krisito kesintin mu maa bu mɛ tɔ fale mu, n tɔwɛ ye ɔku man bu Akiya kɪbaafɔn numu su, nu ɔku mɛɛ taale tii mɛ n-yu kɪkaapu numu su. ¹¹ N maa tɔwɛ fale mu, ɪ kaapu nun fɛɛ n mee biti fane asɪn abɛɛ? Ayee! ɪbwaare nyi fɛɛ n biti fane asɪn. ¹² Nu ɪmu nu n waa mu n biti n kyaga su n waa, ke ɪ nye tii bamu nu bee biti ɪkpa ba kɔsaa bamu n-yu mu ɔkpa. Lu fɛɛ bɛɛ kaapu ye kanan mu nu bɛɛ waa kusun mu, anaa bamu lɛɛ gye kulɔn nun. ¹³ Kanɪn asa maɲa ba gye antɪjesa asunpu mu nu bɛɛ pɪna asa lu kanan mu nu bee sun kusun mu su, nu ba baala bamu daa bɛɛ waa fɛɛ ba gye Krisito asunpu. ¹⁴ Inumu ɪ man gye asɪn kyinkyinsa, lu fɛɛ Sɪtaane gbaa-gbaa ɪ taale baala mu daa ɛɛ ɲalɪgɛ fɛɛ ɪbwaare kabɔɔ. ¹⁵ Kanɪn gbaa nu ɪ man gye asɪn kyinkyinsa fɛɛ Sɪtaane ayaafɔle gbaa ba baala bamu daa, nu ba waa bamu n-yu fɛɛ nbɔɔ mu nu bamu ɪkpa ii kyiigi mu. Laalaalɔwɛ mu bee biti ba nye bamu asun libi kɔkɔka.

Pɔɔli awɔrɔfɔ kigyii fɛɛ maa gye Krisito osunpu mu su

¹⁶ N pɪla tɔ n tɔwɛ ye, ɔku ɔ man fɛ n fɛɛɛɛ fɛɛ n gye omelensipu. Amaa nu fen kan fɛ n fɛɛɛɛ kanɪn mu, ɪmu birɛ fen taa mɛ kanan mu nu fen biti fan taa omelensipu mu, ke n nye kaapu mɛ n-yu gberɛɛ. ¹⁷ ɪmu nu n tɔwɛ fale, man gye kutɔ mu nu ɔnyɪrɪpɛ mu ii biti fɛɛ n tɔwɛ, amaa n-yu kɪkaapu asɪn numu tɔ mu, n tɔwɛ nun fɛɛ omelensipu. ¹⁸ Fɛɛ asa gaalaagaa ba maa kaapu bamu n-yu fɛɛ kanan mu nu dulinyaa abi bɛɛ waa mu, ngbaa mɛ n biti n kaapu mɛ n-yu. ¹⁹ Fan maa ye fan su kanyaasin gaa su mu, fen nye kenyiita fen nu amelensipu ase. ²⁰ Kesintin tɔ bamu nu bɛɛ waa

fane fɛɛ anyɛ, abɛɛ ba su fane bee biliɲi su, abɛɛ bee gyii fane, abɛɛ bɛɛ ku fane kɪyan, abɛɛ bɛɛ kpaale fane ɪtan gbaa mu, fen taale fen nye kenyiita fen sa bamu. ²¹ ɪ su mɛ ipeeli nu n kɔɔle kyula fɛɛ, atɔ mu nu bɛɛ waa fale birɛ, an gye apɔɔsɪpu ɪmu tɔ gaa.

Amaa nu ɔku kan ɔ man su kufuu fɛɛ ee biti ɔ kaapu mu n-yu kutɔ ku su mu, n maa tɔwɛ fɛɛ omelensipu fale mu, ngbaa mɛ n mɛɛ ye n waa kufuu fɛɛ n kaapu mɛ n-yu ɪmu su. ²² Asa maɲa ba gye Hibriwu abi nun abɛɛ? Kanɪn nu ngbaa mɛ n gye. Ba gye ɪsɪrayɪ abi nun abɛɛ? Kanɪn nu ngbaa mɛ n gye. Ba gye Abraham anaana-bii nun abɛɛ? Kanɪn nu ngbaa mɛ n gye. ²³ Ba gye Krisito ayaafɔle nun abɛɛ? N nyi mɛ katɔwɛ numu maa duli ɪbun birɛ, amaa n gye kɪyaafɔle kpare n kyɔ bamu. N sun kusun ɔɔn su n kyɔ bamu, nu ba tii mɛ ɪbu saɲa kɔmaa numu ɪ kyɔ bamu, ba taa awulibi tɪɲɛ mɛ libi-libi ɪ kyɔ bamu, nu n gyaɲa lewu saɲa kukyɔ. ²⁴ Gyiwu abi ba taa awulibi tɪɲɛ mɛ adɪsa ye akpanɔ kanɪn ɪlu inuu. ²⁵ Nu Roma abi gbaa ba taa abɪlɪtɔ kpekpesen da mɛ ɪlu ɪsa, nu saɲa ku asa ba twɪ mɛ abuu, nu ɔkɔlɪ lala taa mɛ naa wate ɪlu ɪsa, nu kakaaku n de ɔpu su kalayɪ tɪye kyɔwɛ. ²⁶ Mɛ kɪnate tɔ mu, n gyaɲa kɪnsi-payɪ gaalaagaa. N nye kɪnsi-payɪ lu ɪbun kɪbɔla su, ye ayu mu nu bɛɛ nyan bɛɛ kɔɔle atɔ abaa tɔ, ye mɛ asa Gyiwu abi, ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu abaa tɔ. Nu n nye kɪnsi-payɪ ndɛ lala tɔ, ye ɪsɔwɔle su, ye ɔpu su. Nu n nye kɪnsi-payɪ lu bamu nu bɛɛ pɪna ye ba gye anɛ Krisito abuu mu ase. ²⁷ N sun kusun kenken nu n kpɪnɛ, halɪ nke damante n mɛɛ nye nsure n de. Akun ye bulɪfɔ nu n naa, nu saɲa gaalaagaa sehn man loo mɛ kɔnɔ tɔ. Nu n pan atɔ bunsu nu n de awɔɔ. ²⁸ Inumu kpini ɪ naa de, ɪmu nu ɪ nyan mɛ kake kɔmaa mu ɪ gye ye n fɛ Krisito kubu-kubu mu su. ²⁹ Anumu kɪkɔɔle-gyii ɪ kɔɔgɛ su,

nu n mee su n sa mu? Anumu nu ba pına mu ba waa alibi to, nu me oto to mee foyi me?

³⁰ Nu n kan i tiri fee n kaapu me n-yu mu, n biti n kaapu me n-yu lu me kipoose su nin. ³¹ Ane lbwaare mu nu o gye ane-Nyiripe Yesu Mu-Se, nu ayin-bi i gye mu lee kakpaa mu, i nyi ye umu nu n towe fale man gye antijesa. ³² Sana mu nu n bu Damasiko kade to mu, Owura Aretasi mu osuwule okusupu mu lee akunpu ye ba kun nbunso mu nu ii loo Damasiko kade mu nu kibandiye ki kyaaboo kumu mu, ke ba nye kita me. ³³ Amaa aku ba taa me waa kilantan to, bule kibandiye mu obo to, kpiligaa me yii, nu n nye sile lu mu abaa to.

12

Pɔɔli kuwu ansi su fee idee

¹ I dagaa n maa kyaga su kaapu me n-yu. Halu i maa man su tonso gbaa mu, nbunbu bire n biti n towe ato mu nu lbwaare yege nu n wu fee idee, ye asinlee kaapusa mu nu o taa sa me. ² Onyin ku kyina o bu to, nu o gye Krisito obuupu. Nsu kudu ana ndee nu lbwaare taa mu kpee susu sasapu mu to. N man nyi ye umu i waa kanin nin kesintin, abee ansi su ato nu o wu fee idee, amoo lbwaare nkun i nyi. ³ N bwii n towe ye, onyin numu mu kayi-wule kpini nu i taa kpee susu nin o, mu kala nkun nu i taa kpee nin o, n man nyi, amoo lbwaare nkun i nyi. ⁴ Amaa lbwaare maa taa mu kpee paradise mu, o nu asin mu nu ba mee taale towe, ye umu nu nyimisa man su okpa ye o towe. ⁵ Imu su nu n biti n kaapu me n-yu mu, kuto mu nu ki ba onyin numu su nu n biti n kaapu n-yu. N mee ye n kaapu me n-yu lu me n-yu su, amoo me kapoose su nkun. ⁶ Halu nu n kan n kaapu me n-yu gbaa mu, n mee ye n waa omelensipu. Lu fee umu nu n towe mu i gye kesintin. Amaa n lee me n-yu lu n-yu kikaapu to, ke oku

o man nye kaala me kyun kuto mu nu o wu me maa waa su, abee umu nu n towe su.

⁷ Kanan mu nu i waa ke n man taa lbwaare kileekaapu damante mu nu o taa sa me mu waa n-yu alala-sin su mu, o yege nu Sitaane sun kulobibi ku waa me n-yu to fee owii, nu kii yii me. Nu kulobibi kii nyanla me, nu kii tii me okpa, ke n man nye n waa me n-yu alala-sin to. ⁸ N kule Onyiripe Yesu lu isa fee o lee umu lu me su. ⁹ Amaa o lee me konso ye, "Me kabwaala mu nu n su sa fu mu, i kukwe fu. Lu fee fu kipoose mu to nu me olon mu u lu ifuli." Imu su n biti n kaapu me n-yu kensi-gyii to gaa lu me kipoose to, ke Krisito olon mu ki ba bun me su. ¹⁰ Imu su lu Krisito su mu, mi ansi i gyii lu me kipoose to, ye asebi to, ye kayi kita to, ye kanyanla to, ye aworubo to. Lu fee sana mu nu n poo mu, sana maa nu n su olon.

Pɔɔli kayiyee sa Korinto abi

¹¹ N waa fee omelensipu, amaa fane i nin me nu n waa kanin. Naafoo fane i dagaa fan maa lee kanan mu nu n du mu kaapu. Lu fee halu n maa man gye sehn gbaa mu, bamu nu bee waa bamu n-yu ye ba gye "Krisito asunpu kpare" ba man kyoo me pii fale gbaa. ¹² Nu ato mu nu u lee u kaapu fee n gye Krisito osunpu mu i gye ye, n nye kokolo yile to, nu i yege nu lbwaare n waa usinkaala ye adangana ye asin kyinkyinsa fane ase. ¹³ Mine ato nu Krisito kubu-kubu asansa mu ba nye nu fane bire fan man nye? Amoo afulee asin nu n man taa ba sula fane. Nu i gye kanin bire fan taa me alibi kee me.

¹⁴ N bunbu n kuula lwe n ba booo fane su lu sasapu. Nu mee biti fee n maa biliji kasula sa fane, lu fee man gye fane ato nu n biti, fane gbaa-gbaa nu n biti. Nu man gye nbii ii biti ato bee yila bamu akubgepu, amoo akubgepu ii biti bee yila bamu-bii ana. ¹⁵ Imu su n biti n kpune ke n nyita me kuto kumaa fane su, ke n taa me n-yu gbaa tii

su. Fɛɛ n maa su kebiti lala fale sa fane mu, fen biti fan nye kebiti pii sa me nin? ¹⁶ N nyi fan maa koole kyula fɛɛ n man bilinji kasula fane su. Amaa aku beɛ towe ye n taa me kanyaasin okpa su n nye fane. ¹⁷ Nene su? Asa mu nu n sun bamu fane ase mu, n bola bamu su gyii fane nin abee? ¹⁸ Me i kole Titusi ye o kpee fane ase, nu n sun ane birisa ku ye o buu mu kpee. Abee fen fe nfeere ye Titusi ba pina fane gyii nin? Man gye nfeere kulon ye okpa kulon su nu anaa mu an naa?

¹⁹ Akuto fen fe nfeere nin fɛɛ an towe an lee ane konon nin. Ayee! Man gye kanin nin. Amaa an towe nin fɛɛ kanan mu nu Krisito ii biti fɛɛ a towe lbwaare ase mu. Me kyemune ana danbirasa, kuto kumaa mu nu an waa mu, an waa nin kanan mu nu i kye fane to. ²⁰ I su me kufuu fɛɛ n kan ba fane ase mu, n mee ye n ba wu fane fɛɛ kanan mu nu n biti fɛɛ n ba wu fane mu, nu fane gbaa fen mee ye fen wu me kanan mu nu fen biti fan wu me mu. I su me kufuu fɛɛ n biti n ba wu nluu ye kayi-basa ye agbu lala ye kigyilee ye asa kisaale ye asa asin kitowe ye alala-sin ye nbarige to mu, i maa bu fane to. ²¹ I su me kufuu fɛɛ nu n kan bwii ba fane ase mu, me lbwaare ii biti o biya me kase fane ansi to, ke me kokolo ki nyita me lu asa gaalaagaa mu nu ba wula waa alibi, nu ba man kyeege bamu nfeere lu kayi-wule ineesi, ye kakyi ye kanyin biti kigyagaa, ye agyaga-sin kumaa mu nu i tii su mu.

13

Kumu to kida laalaalawe

¹ Kinumu i gye me ulu sasapu mu nu n biti n ba boɔ fane su. Ba kyuroɔ waa Asinkyan yilasa mu to ye, "Poyi ke ba koole asin ku kyula mu, i dagaa asa anyo abee asa asa ba maa gyii umu kesintin." ² Saja mu nu n ba boɔ fane su kinyosapu mu, n da bamu nu ba wula waa alibi ye asansa mu amu to. Nu nbunbu n maa man bu fane ase fale mu, n bila n nyinji fane ye, nu n kan ba mu, n

mee ye n yege bamu nu ba san bee waa alibi mu. ³ Lu fan maa biti fɛɛ n kaapu fane fɛɛ Krisito u bola me su ee towe mu, fen biti fan wu. Lu fɛɛ man gye ye o yuuli ye fane nin, amaa o gye olonpu mu nu o bu fane to. ⁴ Lu fɛɛ i gye kesintin fɛɛ mu keyuuli su nu ba da mu mata oyu laasa su, amaa lu lbwaare olon to su mu o te nkpa to. Kanin nu ane gbaa ane an yuuli fɛɛ mu, amaa lu lbwaare olon to su mu, an tii Krisito su ke a buga kyina sun fane.

⁵ Fan ku fane kakyina to ke fan ku ye i kaapu fɛɛ fan su kikoole-gyii abee? Fan man nyi fɛɛ Krisito Yesu te fane to? O te fane to, amoo kanin bire fan tiye fane kakyina to nin. ⁶ Nu n su tamaa fɛɛ fen biti fan bu ye anene bire a man tiye. ⁷ An kole lbwaare fɛɛ fan man kan waa alibi. I man gye ye asa ba wu ane ye an waa ato, amaa fan waa kuto mu nu ku de okpa, halu nu i du fɛɛ an waa tiye gbaa. ⁸ Lu fɛɛ a mee taale waa kuto mu nu kii tii Krisito kesintin mu okpa, amoo kuto mu nu ku kye kesintin mu to nkun. ⁹ Nu fan kan fan bulon, nu anene an poɔ mu, u waa ane okon. Nu ane kabwaare-kole i gye fɛɛ fan dan fane kikoole-gyii to naa lwe kyeekyee. ¹⁰ Imu su nu fan wu fɛɛ n maa man bu fane ase fale mu, n kyuroɔ fane umu. Saamu nu n kan ba fane ase mu, n mee biti fɛɛ n taa olon mu nu Onyirpe Yesu taa sa me mu towe nmanyan fane. Olon manja nu o taa sa me ye n kye fane to, ke fan dan fane kikoole-gyii to, man gye ye a taa olon mu nin fane tuu.

Afwaala laalaalawe

¹¹ Me-daa ana ye mi-supu ana, me katowe mu laalaalawe mu i gye ye, fan kyina danbirasa, fan payi fane ane ansi ke fane kakyina to ku waa odan kyeekyee, fan nu me ase, fan towe kyula abaa, ke fan kyina kayi-yuuli to. N kole fɛɛ lbwaare mu nu o gye kebiti wuya ye kayi yuuli wuya mu, o baa o bu fane ase.

¹² Fan taa kibiri abaa to fwaala abaa. ¹³ Ibwaare asa mu kpini bee fwaala fane.

¹⁴ Ane-Nyiripe Yesu Krisito kabwaala, ye Ibwaare kebiti, ye Kayaayu Kyirekyire mu kikyemune okon mu, i baa i bu fane kpini ase.

Ɔwɔlɛ mɔ nu Pɔɔli kyɔrɔɔ naa sa Galati abi

Afwaala

¹ Mɛ Pɔɔli mɔ nu n gye Krisito osunpu, nu ɪ man gye asa kubu ku, abɛɛ ɔsa ku ɪ lɛɛ mɛ. Amaa Yesu Krisito yɛ Ɔsɛ Ibwaare mɔ nu ɔ kyinji mɔ lu lewu tɔ mɔ ɪ lɛɛ mɛ waa osunpu. ² N kyɔrɔɔ ɔwɔlɛ n kyɔnɛ fane Krisito kubu-kubu mɔ nu fan bu Galati ɔsɔwɔlɛ sɔ, nu akɔɔlɛ-gyipu mɔ nu ba bu nfi mɔ kpini ba tii mɛ sɔ nu an fwaala fane.

³ Anɛ-Sɛ Ibwaare maa anɛ-Nyiripe Yesu Krisito ba bwaala fane kɛ ba sa fane kayi-yuuli. ⁴ Lu anɛ alibi sɔ mɔ, Yesu kyula taa mɔ n-yi lɛɛ saraga wu sa anɛ, kɛ ɔ nye lɛɛ anɛ lu ndaga kakyina libi ɔlɔn mɔ tɔ. Anɛ-Sɛ Ibwaare kebiti tɔ nu ɔ kyula nu utumɔ kpini ɪ waa kanin. ⁵ Bɔnyaa ɔ baa ɔ gye Ibwaare lɛɛ kakpaa! Amen.

Asin Danbirasa kulɔn ɪ bu tɔ

⁶ I kyinkyin mɛ gaa fɛɛ fan maa tee bilinji fane kamaa sa Ibwaare bilɛn, yɛgɛ mɔ ɪ bola Krisito kabwaala mɔ sɔ tu fane. Nu fan bilinji kpee fan buu asin kukwu mɔ nu aku bɛɛ tɔwɛ yɛ umɔ ɪ gye asin danbirasa mɔ. ⁷ Kesintin yɛgɛ asin danbirasa ku man bila ɪ bu tɔ. Amaa n tɔwɛ fane utumɔ nin, lu fɛɛ asa aku bɛɛ wuliti fane tɔ, bɛɛ bitɪ fɛɛ ba kyɛgɛ Krisito asin danbirasa mɔ. ⁸ Amaa, halɪ anɛ abɛɛ Ibwaare kabɔɔ, kan lu sɔsɔ ba tɔwɛ fane asin danbirasa ku, nu ɪ kwɪ yɛ umɔ nu an tɔwɛ sa fane mɔ, mɔ laaku, lu fɛɛ Ibwaare ii bitɪ ɔ butɛ mɔ kusɔ kakpaa. ⁹ Fɛɛ kanan mɔ nu an wɔla tɔwɛ mɔ, n bila n pɪla tɔ yɛ, nu ɔsa ku kan ɛɛ tɔwɛ fane asin danbirasa ku, nu ɪ kwɪ yɛ umɔ nu fan kɔɔlɛ waa fane lɛɛ mɔ, Ibwaare ii bitɪ ɔ butɛ mɔ kusɔ kakpaa.

¹⁰ Nu umɔ nu n tɔwɛ fale mɔ, ɪ kaapu nin fɛɛ n bitɪ nyumisa ɔ kɔɔlɛ mɛ kyula nin abɛɛ? Ayee! N bitɪ Ibwaare nkun ɔ kɔɔlɛ mɛ kyula. N bitɪ nyumisa ansi i gyii mɛ sɔ nu abɛɛ? Nu n kan n bitɪ fɛɛ nyumisa ansi i gyii mɛ sɔ mɔ, naafɔɔ n mɛɛ yɛ n bila n gye Krisito kɪyaafɔlɛ.

Kanan mɔ nu Ibwaare tu Pɔɔli ba waa Krisito osunpu

¹¹ Mɛ birisa ana akɔɔlɛ-gyipu, n bitɪ fan bu fɛɛ, asin danbirasa mɔ nu n tɔwɛ mɔ, ɪ man gye asin mɔ nu ɪ lu daadimaadi asɛ. ¹² Nu man gye nyumisa ku asɛ nu n nye umɔ, abɛɛ ɔsa ku ɪ kaapu mɛ umɔ. Amaa Yesu Krisito ɪ lɛɛ umɔ kaapu mɛ.

¹³ Lu fɛɛ fan daa nu mɛ kakyina mɔ nu n bu kumɔ tɔ didaa sɔnɔ mɔ nu n daa n bu Gyiwu abi kabwaare-sun mɔ tɔ mɔ. Nu fan nu kanan mɔ nu n daa taa kumu tɔ ɔlɔn nyanla Krisito abi mɔ nu Ibwaare lɛɛ mɔ, nu n kpan mɛ n-yi fɛɛ n nyita Krisito kabwaare-sun mɔ. ¹⁴ Nu mɛ sara sɔ Gyiwu abi adamante mɔ tɔ mɔ, n gyankpaa bamɔ anɛ Gyiwu abi kabwaare-sun mɔ tɔ. Nu anɛ anaana-tɔ awaasa mɔ n yɛgɛ nu i gyii mi kumu, nu n kpan mɛ n-yi yɛ ɪ yilɛ. ¹⁵ Amaa lu Ibwaare kabwaala sɔ mɔ, ɔ wɔla lɛɛ mɛ yila pɔyɪ nu ba kusɔgɛ mɛ, nu ɔ tu mɛ yɛ n ba sun mɔ. ¹⁶ Nu ɪ bola Ibwaare ansi fɛɛ ɔ lɛɛ Mu-Bii mɔ kaapu mɛ, kɛ n tɔwɛ asin danbirasa mɔ lu Mu-Bii mɔ sɔ, sa bamɔ nu ba man gye Gyiwu abi mɔ, nu n man taase bitɪ kɪkaapu lu ɔsa ku asɛ. ¹⁷ Nu n man kpee Gyerusalem naa wu bamɔ nu ba gye Krisito asunpu mɔ pɔyɪ nu ngbaa mɛ n ba waa osunpu mɔ. Amaa n dan kusɔ opula manja tɔ nin, kpee Arabiya ɔsɔwɔlɛ sɔ, nu kamaa tɔ n lu tutɔ bwii ba Damasiko kade tɔ.

¹⁸ Nsu nsa kamaa tɔ mɔ, nu n kpee Gyerusalem naa wu Pita.* Nu n kyina mɔ asɛ nke kudu anu. ¹⁹ N man wu Krisito asunpu mɔ oku tii sɔ, amɔɔ anɛ-Nyiripe Krisito

* **1:18** 1:18 Pita gye Krisito osunpu nu ba bila ba tu mɔ yɛ Kefasi.

mu-supu Gyemisi nkɔn. ²⁰ Ibwaare sɔ, kɔtɔ mɔ nu n kyɔrɔɔ n sa fane fale gye kesintin, n mɛɛ tin antɔŋesa. ²¹ Imɔ kamaa tɔ mɔ n kpee Siriya ye Kilisiya ɛsɔwɔle sɔ. ²² Kanɔn saɔa maɔa tɔ mɔ, Krisito abi kɔbɔ-kɔbɔ mɔ nu ɛ bɔ Gyudeya ɔsɔwɔle sɔ mɔ, ba man pɔ wu mɛ ye ansi. ²³ Amaa kɔtɔ kulɔn mɔ nu ba nu lu asa ase mɔ ɛ gye ye, “Ɔnyɔn mɔ nu ɔ daa ɛ nyanla anɛ mɔ, nbunbu bire ɛ tɔwe kɔkɔle Yesu gyii asɔn mɔ nu naafɔɔ ɔ daa kpan mɔ n-yɔ fɛɛ o nyita mɔ.” ²⁴ Imɔ sɔ ba yɔn Ibwaare lu kɔtɔ mɔ nu ba nu lu mɛ sɔ.

2

Krisito Asunpu mɔ ba kyula kɔɔle Pɔɔli

¹ Nsɔ kudu ana kamaa tɔ mɔ, n bwii kpee Gyerusalem. N maa Banabasi ɛ kpee nu n taa Titusi tii sɔ kpee. ² N kpee tɔtɔ nɔn, lu fɛɛ Ibwaare ɛ lɛɛ kaapɔ mɛ fɛɛ n kpee. N maa abɔlsa mɔ an gyanɛ anɛ nkɔn, nu n lɛɛ asɔn danbirasa mɔ nu n tɔwe n sa bamɔ nu ba man gye Gyiwu abi mɔ kase kaapɔ bamɔ. N waa kanɔn nɔn ke ɛ man naa ba fɛɛ kusun mɔ nu n waa ye imɔ nu n san n waa fale mɔ, ɛ man ba bilɔɔi kyɔn. ³ Amaa Titusi mɔ nu ɔ bɔ mɛ ase, yege be nyi maa gye Giriki nyimisa gbaa mɔ, ɔkɔ man nyan mɔ ye ɔ tin mɔ oduu. ⁴ Amaa fale asɔn nɔmɔ ɛ ba, lu fɛɛ asa kɔ mɔ nu bɛɛ pɔna ye ba gye akɔɔle-gyipu fɛɛ anɛ mɔ ba be loo anɛ tɔ, ke ba ba kɔ anɛ n-yɔ kɔnye Krisito Yesu tɔ, ke ba nye taa anɛ bilɔɔi Gyiwu nbara mɔ anyɛ. ⁵ Amaa a man daa yege anɛ n-yɔ sa bamɔ. An waa kanɔn nɔn ke kesintin asɔn danbirasa mɔ ɛ nye sii fane tɔ kanɔn.

⁶ Nu bamɔ nu ba daa ba gye Krisito kɔbɔ mɔ agyankpaapɔ mɔ, ba man taa sehn tii mɛ asɔn danbirasa mɔ nu n kaapɔ mɔ sɔ. Halɔ ba maa gye agyankpaapɔ gbaa mɔ, ɛ man tiri mɛ. Lɛɛ fɛɛ Ibwaare bire mɛɛ kɔ nyimisa ansi sɔ. ⁷ Amaa kɔtɔ mɔ nu agyankpaapɔ banɔmɔ ba wu ɛ gye

fɛɛ, Ibwaare ɛ taa asɔn danbirasa mɔ waa mɛ abaa tɔ ye n tɔwe imɔ sa bamɔ nu ba man gye Gyiwu abi mɔ, fɛɛ kanan mɔ nu ɔ taa asɔn kulɔn maɔa waa Pita abaa tɔ ye ɔ tɔwe sa Gyiwu abi mɔ. ⁸ Lu fɛɛ Ibwaare mɔ nu mɔ ɔlɔn bɔla Pita, mɔ nu ɔ gye Krisito osunpu sa Gyiwu abi, nu ɔlɔn mɔ ii sun kusun bamɔ tɔ mɔ, Ibwaare maɔa ɔlɔn ɛ bɔla mɛ, Pɔɔli gbaa, mɔ nu n gye Krisito osunpu sa bamɔ nu ba man gye Gyiwu abi mɔ, nu ɔlɔn maɔa ii sun kusun bamɔ tɔ. ⁹ Gyemisi maa Pita ye Gyɔn nu ɔkɔmaa nɔmɔ nyi ba maa gye kɔbɔ mɔ abɔlsa gbaa-gbaa mɔ, ba bu fɛɛ Ibwaare bwaala ngbaa mɛ. Imɔ sɔ ba gyɔɔ n maa Banabasi abaa tɔ kaapɔ fɛɛ anaa bamɔ kpini an sun kusun kulɔn. Nu an kyula ye n maa Banabasi a waa kusun bamɔ nu ba man gye Gyiwu abi mɔ tɔ, ke bamɔ mɔɔ ba waa kusun mɔ Gyiwu abi tɔ. ¹⁰ Kɔtɔ kulɔn mɔ nu ba tɔwe anɛ tii sɔ ɛ gye ye, a nyɔɔi atiripu mɔ nu ba bɔ bamɔ tɔ mɔ, nu imɔ ɛ gye kɔtɔ mɔ nu n wɔla payɔ mi ansi n waa.

Pɔɔli tɔwe tigi Pita ye kɔtɔ mɔ nu ɔ waa mɔ man bɔrɔn

¹¹ Saɔa kɔ Pita maa kyɔna ba Antiyoki mɔ, n tɔwe tigi mɔ ye kɔtɔ mɔ nu ɔ waa mɔ man de ɔkpa. ¹² Asɔn mɔ ɛ gye ye, pɔyɔ ke Gyemisi o sun anyɔn akɔ kpee Antiyoki mɔ, naafɔɔ Pita maa Krisito abuupu mɔ nu ba man gye Gyiwu abi mɔ ɛ bɔga bee gyii lapɛ kulɔn tɔ. Amaa saɔa mɔ nu anyɔn mɔ ba naa fɔv tɔtɔ mɔ, Pita tin mɔ n-yɔ lu Krisito abuupu mɔ nu ba man gye Gyiwu abi mɔ ase kigyii, lu fɛɛ ɔ sɔle asa mɔ nu bɛɛ tɔwe ye bamɔ nu ba man gye Gyiwu abi gbaa ba tin oduu mɔ. ¹³ Kanɔn gbaa nɔn, nu Gyiwu abi asansa mɔ nu ba bɔ tɔtɔ mɔ ba gye nɔɔ nnyɔ-nnyɔ wuya ana fɛɛ kanan mɔ nu Pita waa mɔ, halɔ ɛ yege Banabasi gbaa fɔyɔ ɔkpa o buu bamɔ.

¹⁴ N maa wu fɛɛ kɔtɔ mɔ nu bɛɛ waa mɔ, man buu asɔn danbirasa mɔ kesintin ɔkpa sɔ mɔ, n tɔwe Pita Krisito abuupu mɔ kpini ansi

tɔ yɛ, “Gyiwu obii ɪ gye fu, yegɛ fu kakyɪna tɔ du fɛɛ bamu nu ba man gye Gyiwu abi. Mɪnɛ sɔ nu fu nyan Krisito abuu pu mu nu ba man gye Gyiwu abi mu yɛ ba kyɪna fɛɛ Gyiwu abi?”

¹⁵ Kakɔɔgɛ tɔ mu, maa fu an gye Gyiwu abi gbaa-gbaa, a man gye “bamu nu ba man gye Gyiwu abi, nu ba man buu Gyiwu nbara mu”.

¹⁶ Amaa an nyi fɛɛ ɪ man gye Mosesi nbara mu kibuu sɔ nu lbwaare ɪ taa nyimisa fɛɛ, mu ɪkpa ii kyiigi, amɔɔ ɔ kɔɔle Yesu Krisito gyii. Imu sɔ, amɔɔ anɛ gbaa anɛ an kɔɔle Krisito Yesu gyii, kɛ lbwaare ɔ wu anɛ fɛɛ anɛ ɪkpa ii kyiigi lu kɔɔle-gyii mu nu an sɔ Krisito tɔ, nu ɪ man gye nbara mu kibuu sɔ. Lu fɛɛ oku man bu tɔ, nu lbwaare ɪ wu fɛɛ maa buu nbara mu sɔ nu mu ɪkpa ii kyiigi.

¹⁷ Nu ɪ kan ɪ gye fɛɛ anɛ kibɔla Krisito sɔ mu, nu lbwaare ɪ wu fɛɛ anɛ ɪkpa ɪ kyiigi mu asɛ, nu unumu ɪ yegɛ nu an wu fɛɛ anɛ gbaa anɛ an gye alibi awaapu fɛɛ bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu, unumu ɪ kaapu nun fɛɛ Krisito sa alibi kiwaa ɔlɔn tii sɔ nun abɛɛ? Ayee! ɪ man gye kanɪn! ¹⁸ Nu n kan kina nbara mu, nu n bwii n kyinji umu mu, kanɪn bire n tye alibi tɔ. ¹⁹ Lu fɛɛ n maa buu nbara mu, n wu fɛɛ ɪ mɛɛ sa nkpa. Imu sɔ n wu sa nbara mu, kɛ n nye kyɪna sa lbwaare. ²⁰ Nu ɪ waa nun fɛɛ n maa Krisito nu ba daa mata oyu laasa sɔ. Nu n man bila n tɛ sa mɛ n-yu, amaa Krisito Kayaayu mu ki bu mɛ tɔ. Nu kakyɪna mu nu n tɛ kumu tɔ nbunbu fale mu, kɔɔle lbwaare mu-Bii gyii mu tɔ nu n tɛ, mu ii biti mɛ asɪn, nu ɔ taa mu nkpa yɪla sa mɛ. ²¹ Nu n man taa lbwaare kabwaala mu yɪla ɪkaa sɔ, lu fɛɛ nu ɪ kan ɪ gye nbara mu kibɔla sɔ nu nyimisa ɪkpa ii biti ɪ kyiigi lbwaare asɛ mu, kanɪn bire ɪ kaapu nun fɛɛ Krisito kelewu mu man tiri.

3

Kɔɔle Yesu gyii abɛɛ nbara kibuu

¹ Fane Galati abi nfeere ɪ man fuɔ fane! Anumu ɪ waa fane biila* kanɪn? Fane gbaa-gbaa fane ansi tɔ nu n tɔwe bugi tɔ Yesu Krisito kelewu oyu laasa mu sɔ asɪn sa fane. ² Kɔtɔ kulɔn nu n biti n taase fane. Fan maa daa nye lbwaare Kayaayu mu, Mosesi nbara kibuu mu sɔ nu fan nye Kayaayu mu, abɛɛ fan maa nu asɪn danbirasa nu fan kɔɔle gyii mu sɔ nu fan nye kumu?

³ Mɪnɛ nu nfeere ɪ man fuɔ fane kanɪn? lbwaare Kayaayu nu fan taa piili fane Krisito kusun mu, amaa nbunbu mɪnɛ sɔ nu fen biti fan taa fane gbaa-gbaa ɔlɔn taa lɔwe?

⁴ Awɔrɔfɔ mu nu fan wu fale kpini mu ɪ waa kɪyan nun abɛɛ? N kɔɔle gyii fɛɛ ɪ man waa kɪyan. ⁵ Fan nyi fɛɛ fan maa buu Mosesi nbara mu sɔ nu lbwaare sa fane mu Kayaayu nu ɛ waa ɪsɪnkaala ɛ sa fane mu, abɛɛ lu fan maa nu asɪn danbirasa mu, nu fan kɔɔle gyii sɔ?

⁶ Ba kyurɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mu tɔ yɛ, “Abraham kɔɔle lbwaare gyii sɔ, nu lbwaare kɔɔle mu kyula fɛɛ mu ɪkpa ɪ kyiigi.”

⁷ Imu sɔ fan bu fɛɛ bamu nu ba kɔɔle lbwaare gyii mu, ɪ gye Abraham anaana-bii gbaa-gbaa.

⁸ Ba gyankpaa kyurɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mu tɔ fɛɛ lu bamu nu ba man gye Gyiwu abi kɔɔle-gyii sɔ mu, lbwaare ii biti ɔ kɔɔle bamu kyula fɛɛ bamu ɪkpa ɪ kyiigi. Kanɪn sɔ ɔ wɪla tɔwe asɪn danbirasa mu sa Abraham yɛ, “Fu sɔ nu n biti n bɔla waa dulinyaa asa kpini kusee.”

⁹ Abraham maa kɔɔle gyii sɔ nu lbwaare waa mu kusee. Imu sɔ bamu nu ba kɔɔle gyii mu kpini, lbwaare ii biti ɔ waa bamu kusee tii Abraham sɔ.

¹⁰ Nu bamu nu ba taa bamu n-yu kpini gyaga nbara mu kibuu sɔ kɛ ba bɔla lbwaare ansi mu, ba bu lbwaare nɔɔ kitɔwe mu tɔ. Lu fɛɛ ba kyurɔɔ waa Asɪnkyan yɪlasa mu tɔ yɛ, “Okumaa mu nu ɔ man kyaga sɔ ee buu kɔtɔ kumaa mu nu

* 3:1 3:1 Biila nfu ɪ kaapu asa kapɪna.

ba kyurɔɔ waa Mosesi nbara ɔwule mu tɔ mu, lbwaare nnɔ kitɔwe mu gyan bamu su.”¹¹ I bugi tɔ kaapu kesintin fɛɛ, ɔku man bu tɔ nu ɛɛ bɔla nbara kibuu mu su, ke lbwaare o wu mu fɛɛ mu ikpa i kyiiigi mu ase. Lu fɛɛ, ba kyurɔɔ waa Asinkyan yilasa mu tɔ ye, “Kikɔle-gyii tɔ nu ikpa kyiiigisa wuya ii biti ɔ nye nkpa.”¹² Nbara mu kibuu man gyan kikɔle-gyii su, fɛɛ kanan mu nu ba kyurɔɔ waa Asinkyan yilasa mu tɔ ye, “Okumaa mu nu ɛɛ waa kutɔ kumaa mu nu nbara mu i kaapu mu, ee biti ɔ nye nkpa lu umu kibuu su.”¹³ Amaa nnɔ kitɔwe mu nu i gyan ane su fɛɛ a maa man buu nbara mu, Krisito ka umu kukɔ. Maa wu oyu laasa su mu, ɔ kɔle kɔnɔ tɔwe mu nu ki gyan ane su mu sula. Lu fɛɛ ba kyurɔɔ waa Asinkyan yilasa mu tɔ ye, “lbwaare tɔwe nnɔ waa ɔsa kumaa mu nu ɔ saa oyu su mu.”¹⁴ Krisito ka ane alibi kukɔ, ke kusee mu nu lbwaare waa Abraham mu, i nye bɔla Krisito Yesu su taa ba sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu gbaa, taa lu kikɔle-gyii su mu, a nye Kayaayu mu nu lbwaare da mu kɔkɔlɔ su ye ee biti ɔ sa mu.

Mosesi Nbara mu ye lbwaare kɔkɔlɔ su kida sa Abraham

¹⁵ Mɛ birisa ana Krisito abuu, n biti n taa dulinyaa kakyina numu tɔ asin kaala asin numu. Nu asa ku ba kan bɔ ntan yila bamu nsana mu, ɔku mɛɛ taale nyita umu abɛɛ ɔ taa kutɔ ku tii su.¹⁶ lbwaare maa da mu kɔkɔlɔ su sa Abraham maa mu kanaana-bii mu, ba man kyurɔɔ waa Asinkyan yilasa mu tɔ ye, “fu anaana-bii,” nu umu ii biti i kaapu fɛɛ asa mu ba kyɔ. Amaa asin mu i tɔwe ye, “fu kanaana-bii,” nu umu kase i kaapu fɛɛ mu kanaana-bii kulɔn, nu obii manja i gye Krisito.¹⁷ Kutɔ mu nu n kaapu mu i gye ye lbwaare da mu kɔkɔlɔ su sa Abraham. Nu nsu ana ye adisa kamaa tɔ pɔyi nu lbwaare sa nbara mu, amaa nbara mu i man taale nyita abɛɛ kpayi katɔwe kyula mu

nu lbwaare waa yila mu.¹⁸ Imu su nu i kan i gye nbara mu kibuu su nu nyumisa ii biti ɔ nye lbwaare kusee mu, kanun bire, i man gye lbwaare kɔkɔlɔ su kida mu su nu i bila i gyan. Amaa lu lbwaare kabwaala mu su mu, ɔ bɔla mu kɔkɔlɔ su kida mu su taa kusee sa Abraham.

¹⁹ Nu i gye kanun bire, mine su nu lbwaare sa nbara mu? lbwaare daa taa nbara mu nun tii su ke i kaapu kutɔ mu nu alibi i gye. I dagaa nbara mu maa kyina naa fuu sana mu nu Abraham kanaana-bii mu nu lbwaare da mu kɔkɔlɔ su yila sa mu mu, ɔ ba. lbwaare taa nbara mu bɔla mu nbɔɔ su taa sa Mosesi mu nu ɔ yile lbwaare maa asa nsana mu abaa tɔ.²⁰ Amaa nu i dan i gye nyumisa kulɔn mu, nsana ɔyilepu man tiri. lbwaare bire gye ɔkulɔn nin.

²¹ Imu su u kaapu nin fɛɛ, nbara mu ye lbwaare kɔkɔlɔ su kida mu, mɛɛ kyina abaa su nun abɛɛ? Ayee, man gye kanun nin kpini-kpini! Lu fɛɛ nu nyumisa daa nye nbara ku nu i taale sa nyumisa nkpa mu, naafɔ kanun nbara manja kibuu i taale yege nyumisa ikpa i kyiiigi lbwaare ase.²² Amaa Asinkyan yilasa mu u tɔwe ye, dulinyaa asa kpini ba bu alibi kibaa tɔ nin. Imu su kutɔ mu nu lbwaare da mu kɔkɔlɔ su ye ee biti ɔ sa mu, gyan Yesu Krisito kikɔle-gyii su, nu bamu nu ba kɔle gyii mu, nu ee biti ɔ taa sa.

²³ Pɔyi ke kikɔle-gyii mu ki ba mu, nbara mu i dan nyan ane waa tɔ nin fɛɛ bamu nu ba tii bamu obu biri su, naa fuu sana mu nu kikɔle-gyii mu ki ba lu ifuli.²⁴ Imu su nbara mu i kyina i gye ane ɔkusupu naa fuu sana mu nu Krisito ba. Saamu, bɔla lu ane kikɔle-gyii su mu, lbwaare ii biti o wu fɛɛ ane ikpa i kyiiigi mu ase.²⁵ Nbunbu kikɔle Krisito gyii maa ba fale bire, a man bila an bu nbara mu nu i gye ane ɔkusupu mu kase.

lbwaare Mu-Bii ana

²⁶ Kpalɔ fɛɛ fan maa kɔle Krisito Yesu gyii su mu, fanɛ kpini fan gye

Ibwaare mu-bii ana. ²⁷ Nu fane kpini mu nu ba gye fane Ibwaare kekyugyee waa Krisito lee mu, i yege nu Krisito kudubi mu bu fane to. ²⁸ Imu su Ibwaare ase bire, i man bila i bu to fee aku ba gye Gyiwu abi abee ba man gye Gyiwu abi, abee aku ba gye anye abee aku ba gye nde abi, abee aku ba gye anyin abee ba gye akyu, lu fee fane kpini fan gye kukulun Krisito Yesu to. ²⁹ Nu fan kan fan gye Krisito lee mu, kanin bire fan gye Abraham anaana-bii, nu fen biti fan nye kuto mu nu Ibwaare da mu kokolo su sa Abraham mu.

4

¹ Kuto mu nu n towe i gye ye, kebii-pii mu nu ee biti o gyii mu-se kapatye nu o man pu dan, nu halu kuto kumaa maa gye mu lee gbaa mu, o man kwu ye kunye mu nu o bu kikapara mu su mu. ² Maa san o gye kebii-pii mu, o su asa mu nu bee ku mu su, ye bamu nu bee ku mu ato mu su bee sa mu, naa fvu saja mu nu mu-se yila mu ye o gyii kapatye mu. ³ Kanin nu ane gbaa ane an daa an du fee nbii mu nu ane anaana-to ye dulinyaa numu to ato kaapusa, u nyan ane fee anye. ⁴ Amaa saja mu nu Ibwaare yila kyekyee maa fvu mu, o sun mu gbaa-gbaa Mu-Bii dulinyaa numu to. Nu o yege nu okyu kuvge mu Gyiwu obii waa nbara mu to, ⁵ ke o nye koolo bamu nu ba bu nbara mu kase mu yege, ke ane kpini an nye ba bilinji Ibwaare mu-bii ana. ⁶ Lu fan maa gye Ibwaare Mu-Bii ana su mu, o sun Mu-Bii Kayaayu mu o ba kyina fane nkolo to. Kayaayu mu u yege nu an taale tu Ibwaare ye, "Aba* abee Jse." ⁷ Imu su fan man bila fan gye anye, amaa fan gye Ibwaare mu-bii ana nin. Nu fan maa gye mu-bii ana fale bire, fan gye mu kapatye mu agyipu.

*Pooli kayiyee lu
Galati abi su*

⁸ Saja mu nu fan man nyi Ibwaare mu, fan gye anye sa idakpa mu nu i man gye anyiripe ku. ⁹ Amaa nbunbu fan maa bu Ibwaare fale, abee n towe ye Ibwaare bire i ba bu fane fale mu, nene su nu fen bila bwii naa buu kanin idakpa ato kaapusa mu nu i man su olon ku, nu i man su tonoo? Fen biti fan bila bilinji anye sa umu nin abee? ¹⁰ Fan su kensi-gyii nke sa Gyiwu abi nke nku, ye lbwaayi ku, ye usaja ku, ye nsu nku. ¹¹ Fane asin i su me kufuu, nu n fe nfeere fee akoto me kikapne mu nu n kpine fane su fale ii biti i waa kyan.

¹² Me-daa ana ye mi-supu ana, n kule fane nin fee fan baa fan du fee me. Lu fee ngbaa n maa gye Gyiwu obii mu, n ba waa me n-yu fee fane. Nu fan man waa me alibi aku. ¹³ Fee kanan mu nu fan nyi mu, lu me kolo su nu n gyankpaa ba towe asin danbirasa mu sa fane. ¹⁴ Halu me kolo ki maa gye kasola sa fane gbaa mu, fan man lee fane ansi yege me, nu fan man kina me. Amaa fan koolo me abaa anyo fee n maa gye Ibwaare kaboo, abee n maa gye Krisito Yesu gbaa-gbaa mu. ¹⁵ Nu kanin saja maa mu, kensi-gyii lala bu fane to lu me su. Nu n taale n towe gbaa ye, nu kuto mu nu fen taale nin, naafoo fen kyole fane ansi gbaa fan sa me. Nu nbunbu, mine i waa? ¹⁶ N ba bilinji fane dun lu kesintin mu nu n towe n sa fane mu su nin abee?

¹⁷ Nu kanin asa mu nu bee kaapu fane asin kukwu mu bire, bamu ansi i payi fane su, amaa bamu nfeere to man buron. Kuto mu nu bee biti mu i gye fee, ba barige fane lu me ase, ke fane gbaa fane fan baa fen nu bamu ase. ¹⁸ I buron fee fane ansi i maa payi lu kuto ku su, nu kuto maa gye kuto danbirasa, ke i man naa waa fee saja mu nu n bu fane ase mu nkun, amaa saja kumaa. ¹⁹ Mi-bii ana danbirasa, fee kanan mu nu kedunjidi u ktaa okyu mu, kanin mana nu i bila u waa me

* 4:6 4:6 Aba i gye Arabiki katowe to. Imu kase i gye Jse.

sa fane, naa fuv saɲa mu nu Krisito kudubi mu ki loo bola fane to. ²⁰ N daa biti nin fee n san n bu fane ase nbunbu, naafɔɔ n nye kyeege kanan mu nu n towe olon su n sa fane mu, lu fee me nfeere i tooro me fane su.

*Kinye-kyu Haga mu-bii
ye odibii Sara mu-bii*

²¹ Fan yege n taase fane mu nu fen biti fan buu nbara mu. Fan man nu kutɔ mu nu nbara mu i towe mu kase nin abee? ²² Asinkyan yilasa mu i towe ye, Abraham su nbii-nyinsa anyɔ, kinye Haga mu-bii i gye oku, nu odibii Sara mɔɔ mu-bii gye oku. ²³ Obii mu nu kinye-kyu kuge mu, mu kakuge du nin fee kanan mu nu daadimaadi kuge obii mu, amaa odibii mu-bii mu bire, ba kuge mu bola asin mu nu lbwaare wula da mu kokolo su towe yila mu su nin.

²⁴ Fale ato numu i gye asin kaalasa mu nu i su kase. Akyu anyɔ mu ba yile sa ntowe-kyula anyɔ mu nu lbwaare waa maa asa nsana mu. Kinye-kyu Haga i yile sa katowe kyula mu nu lbwaare waa Sinayi kibu mu su mu, nu nbii mu nu Haga kuge mu gye anye nin. ²⁵ Nu Haga i yile sa Sinayi kibu mu nu ki bu Arabiya osuwle su mu, nu ki bila yile sa ndaga Gyerusalem kade lala mu, nu kumaa kumu asa kpini ba gye anye nin. ²⁶ Amaa sɔsɔ Gyerusalem mu bire gye odibii-kyu, nu mu i gye ane-nyi. ²⁷ Lu fee ba kyuroo waa Asinkyan yilasa mu to ye,

“O ogbentipu-kyu,
fu mu nu fu man kuge ku,
yege i waa fu okon,
fu mu nu fu man puta duni ku mu,
taa kensi-gyii lala kuusi waa ulawɔ.
Lu fee okyu mu nu mu-kuli sile
yege mu mu, ii biti o nye nbii
o kyɔ okyu mu nu mu-kuli man
sile yege mu.”

²⁸ Imu su me-daa ana ye mi-supu ana, fan gye fee kanan mu nu lbwaare da mu kokolo su yila poyi nu Sara ba kuge Isaki mu,

kanin manɔ nu fane gbaa fane fan gye. ²⁹ Kanin saɲa manɔ mu, obii-nyinsa mu nu ba kuge mu daadimaadi kakuge ukpa su mu, nyanla obii-nyinsa mu nu ba kuge mu lbwaare kayaayu olon to mu. Nu kanin nu i du nbunbu gbaa. ³⁰ Amaa mine asin nu ba kyuroo waa Asinkyan yilasa mu to mu? Imu i gye ye, “Gya kinye-kyu mu maa mu-bii-nyinsa mu, lu fee kinye-kyu mu-bii maa odibii-kyu mu mu-bii ba mee buga bee gyii ose mu kapatye.” ³¹ Imu su me-daa ana ye mi-supu ana, an man gye kinye-kyu mu mu-bii ana nin, amaa an gye odibii-kyu mu mu-bii ana nin.

5

*Krisito yege nu a nye
ane n-yu lu nbara mu to*

¹ Krisito koolle ane yege nu an nye ane n-yu. Kanin su fan yile to kenken, ke fan man bila yege ba taa fane waa nbara mu kibuu anye.

² Fan nu! Me Pɔɔli n gyii fane kesintin fee nu fan kan yege nu ba tije fane iduu mu, i bola lbwaare ansi mu, kanin bire Krisito man bila o su kyaare sa fane kpini-kpini. ³ N bila n da fane amu to ye, okumaa mu nu o yege nu ba tin mu oduu mu, kanin bire i dagaa maa buu nbara mu kpini. ⁴ Fane mu nu fen biti fee fan buu nbara mu, ke lbwaare o wu fee fane ukpa i kyigi mu ase mu, fan barige lu Krisito ase, nu fan lee fane n-yu lu lbwaare kabwaala mu to. ⁵ Amaa aneene bire, Kayaayu Kyirekyire mu yege nu an su tamaa an gyoo lbwaare o koolle ane kyula fee, ane ukpa i kyigi mu ase lu ane kikoolle-gyii su. ⁶ Lu fee, a maa buu Krisito Yesu fale mu, an tije iduu-o, an man tije iduu-o, man gye umu i tiri. Kutɔ mu nu ki tiri i gye ye Krisito kikoolle-gyii mu nu ku yege nu an nye kebiti sa abaa.

⁷ Naafɔɔ fan kyina fan yile to danbirasa. Animu i fun waa fane nu fan yege kesintin okpa mu

kibuu? ⁸ N nyi fɛɛ man gye lbwaare mu nu ɔ tu fane ye fan ba waa mu lɛɛ mu, ɪ waa kanun. ⁹ Fan nyinji fɛɛ, “Bodobodo inyifo kɪfa-tinsa gbɛrɛɛ ɪ yege nu bodobodo inyifo mu kpini i tin.” ¹⁰ N kɔɔlɛ ɔnyɪrɪpɛ mu gyii fɛɛ, fan man ye fan kyɛɛge naa buu ɔkpa pɔpwe ku. ɔkɔmaa mu nu ee nyita fane nfɛɛrɛ maɲa mu, ɔsa kɔmaa mu nu ɔ gye mu, lbwaare ii biti ɔ butɛ mu kɔsu. ¹¹ Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, nu n kan n kaapu ye iduu kitin ɪ gye asin tirisa nin, naafɔɔ mine ɪ waa su nu Gyiwu abi ba san bɛɛ nyanla mɛ? Nu ɪ daa ɪ gye kanun nin, naafɔɔ Krisito kiwu oyu laasa su asin mu, man din biya asin ku. ¹² N biti fɛɛ bamu nu bɛɛ tɔɔrɔɔ fane lu iduu kitin su mu, naafɔɔ ba lɛɛ bamu awɛɛ tii bamu iduu kitin su!

¹³ Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, fane birɛ, lbwaare kɔɔlɛ fane yege nu fan nye fane n-yu lu kanun Mosesi nbara kibuu mu tɔ. Amaa fan man kan yege fane n-yu kɪnye mu ki sa fane ɔkpa, ke fane kayɪ-wɔlɛ kayalaga mu ki gyii fane su. Amaa fan taa kebiti sun abaa. ¹⁴ Mosesi nbara mu kpini ɪ lu kɔnɔsa kɔlɔn tɔ mu nu ku tɔwe ye, “Biti fu birisa fɛɛ fu n-yu.” ¹⁵ Nu fan kan fan du fɛɛ ndɔnbwɛ nu fen dɔni nu fen larige abaa mu, fan baa fan da su, man gye kanun mu fen biti fan mɔɔ abaa.

Ibwaare Kayaayu mu ye anɛ kayɪ-wɔlɛ

¹⁶ Imu su n tɔwe fane ye, fan yege Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mu ɔ kaapu fane ɔkpa, ke fan man nye buu fane kayɪ-wɔlɛ kayalaga. ¹⁷ Lu fɛɛ kutɔ mu nu Kayaayu mu ii biti mu, mɛɛ kyɪna ye kutɔ mu nu kayɪ-wɔlɛ ɪ yalaga mu, nu kutɔ mu nu kayɪ-wɔlɛ ɪ yalaga mu gbaa mɛɛ kyɪna ye kutɔ mu nu Kayaayu mu ii biti mu. Bɛɛ kɔ ye abaa saɲa kɔmaa, umu su nu ɪ bulɔn fɛɛ fan waa kutɔ mu nu fen biti mu. ¹⁸ Amaa nu fan yege nu Kayaayu mu

kaapu fane ɔkpa mu, kanun birɛ fan man bu nbara mu kase.

¹⁹ Kayɪ-wɔlɛ asun libi ɪ mɛɛ baala. Imu ɪku ɪ gye kɪlu okuli abɛɛ ɔkaa kamaa, ye kɪgyagaa ineesi, ye kabɔrɔkɔɔnɛ, ²⁰ ye ɪdakpa kusun, ye akpa-sɪn, ye kekisi, ye keluu, ye kayɪ-basa, ye kɪnye agbu, ye mɛ nkɔn n nye, ye nbarige tɔ, ye nfɛɛrɛ kɪfɛ fɛɛ mɛ nkɔn asin ɪ burɔn. ²¹ ɪku mɔɔ ɪ gye ye kensi payɪ libi, ye kata-buu, ye kensi-gyii kɪbansa, ye alibi kɔmaa mu nu i tii su. N da fane amu tɔ fɛɛ kanan mu nu n wɔla da fane amu tɔ mu ye, ɔkɔmaa mu nu ɔ tɛ fale kakyɪna tɔ mu, mɛɛ ye ɔ nye loo lbwaare kuwura-gyii mu tɔ.

²² Amaa atɔ mu nu lbwaare Kayaayu mu ɪ yege nu asa bɛɛ waa mu ɪ gye kebiti, ye kensi-gyii, ye keyuula, ye kenyiita, ye kɔwɛɛ kuwu, ye kɪdanbirasa kɪwaa, ye kesintin kigyii, ²³ ye kɪbwahn kɪwaa, ye n-yu kɪkɪta. Nbara ku man bu tɔ nu ɪ kɔ ii tii unum. ²⁴ Bamu nu ba gye Krisito Yesu asa mu birɛ, ba taa bamu alibi kayɪ-wɔlɛ kayalaga ye kɪmu kɔkɔlɔ biti mu da mata oyu laasa mu su mɔɔ umu kpini. ²⁵ Kayaayu Kyɪrɛkyɪrɛ mu maa sa anɛ kakyɪna pɔpwe fale birɛ, fan yege ke ɔ gyankpaa anɛ kutɔ kɔmaa unum tɔ. ²⁶ Fan man yege ke a kaapu anɛ n-yu, ke a man waa anɛ birisa ana agbu-sɪn, ke fan man kɔ abaa kɔkɔrɔkɔ.

6

Fan kye abaa tɔ

¹ Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, nu fane tɔ ɔku kan tɪye alibi tɔ mu, fane mu nu fan buu lbwaare Kayaayu mu ɔkpa kyɛkyɛɛ su mu, fan taa kebiti kye mu tɔ, ke o bwii ba ɔkpa danbirasa mu su. Amaa fan ku fane n-yu su danbirasa, ke Sitaane ɔ man nye ɔkpa tɔ fane gbaa fane tɔ ku. ² Fan yege fane birisa ana asin ɪ baa ɪ gye fane asin. Nu fan kan waa kanun mu, umu ɪ kaapu fɛɛ fen gyii Krisito nbara unum su. ³ Nu ɔku kan fɛ nfɛɛrɛ ye ɔ gye kutɔ ku,

yege ɔ man gye sehn mu, ee pɔna mu n-yu nin. ⁴ Ɔkɔmaa nɔmɔ ɔ ku kanan mu nu mu gbaa-gbaa mu awaasa i du. Nu i kan i burɔn mu, kanɔn bire ee taale kaapu mu n-yu lu mu awaasa mu su, yege ɔ man taa mu n-yu kaala ɔku lee. ⁵ Lu fee i dagaa ɔkɔmaa nɔmɔ maa sula mu gbaa-gbaa mu kasula.

⁶ Ɔkɔmaa mu nu bee kaapu mu abwaaresin mu, i dagaa maa kye mu ɔkaapupu mu to, lu ato danbirasa mu nu ɔ su mu.

⁷ Fan man pɔna fane n-yu. Ɔku mee taale sisii lbwaare. Kɔto kɔmaa mu nu nyimisa duu mu, kɔmɔ nu ee tɔɔ. ⁸ Ɔkɔmaa mu nu ee duu ke o gyii mu alibi kayi-wɔle ansi mu, mu kayi-wɔle maɔa to nu ee biti ɔ tɔɔ lewu, nu ɔkɔmaa mu nu ee duu ke o gyii Kayaayu mu ansi mu, Kayaayu maɔa to nu ee biti ɔ nye nkpa kakpaa. ⁹ A man yege kidanbirasa kiwaa o fii ane, lu fee nu an man kan yege umu kiwaa mu, kakaaku an biti a ba gyii umu tɔnɔ. ¹⁰ Imu su fee kanan mu nu an nye umu ɔkpa fale, fan yege ke a waa kidanbirasa sa asa kpini, fɔnfɔn bamu nu ba gye ane birisa ana akɔɔle-gyipu mu.

Laalaalɔwe kumu to kɔda

¹¹ Ye fan wu akyɔrɔɔ-bi lala nɔmɔ? Me gbaa-gbaa me kɔbaa nu n taa kyɔrɔɔ umu nfu biya fane!

¹² Bamu nu bee biti ye asa ba wu bamu ifuli su kidanbirasa mu, u nyan fane ye fan tɔɔ fane iduu. Kɔto mu su nu bee waa kanɔn i gye ye, be mee biti ba tɔwe Krisito kelewu oyu laasa mu su asin, ke ɔku nyanla bamu. ¹³ Halu Gyiwu abi ba maa buu iduu kitin gbaa mu, be mee buu Gyiwu abi nbara mu. Amaa bee biti ye fan tɔɔ fane iduu, ke ba nye kaapu bamu n-yu ye fan nu bamu katɔwe. ¹⁴ Amaa me bire, n mee kaapu me n-yu, amɔɔ ane-Nyirɔpe Yesu Krisito kelewu oyu laasa mu su nkɔn, nu kɔmɔ su nu dulinyaa ato man gye sehn mi ansi su, nu ngbaa n man bila n gye

sehn dulinyaa to. ¹⁵ Nu nyimisa tin oduu oo, ɔ man tin oduu nin oo, man gye umu i tiri. Kɔto mu nu ki tiri mu i gye fee Krisito sa ane kɔbaabɔto pupwe. ¹⁶ Nu bamu nu ba su kɔbaabɔto pupwe nu bee buu umu asin mu, lbwaare keyuula ye mu kɔwee kuwu i bun bamu su, ye bamu nu ba gye mu lee mu kpini su.

¹⁷ Lu ndaga u su ii kpee mu, ɔku i gye ɔku ɔ man bila sa me tɔɔrɔɔ, lu fee alɔpane mu nu n nye lu Yesu su mu, u kaapu fee n gye mu lee.

¹⁸ Me-daa ana ye mi-supu ana, ane-Nyirɔpe Yesu Krisito kabwaala mu ki baa ki bu fane kpini ase. Amen.

Ɔwulɛ mu nu Pɔɔli kyurɔɔ naa sa Efeso abi

Afwaala

¹ Mɛ, Pɔɔli mu nu lu lbwaare kebiti sɔ nu n ba waa Krisito Yesu osunpu mu, ɛ kyurɔɔ ɔwulɛ numu n biya fane mu nu fan gye lbwaare asa, nu fan kɔɔle Krisito Yesu gyii kesintin tɔ, nu fan bu Efeso kade tɔ mu.

² Anɛ-Sɛ lbwaare ye anɛ-Nyiripe Yesu Krisito ba bwaala fane ke ba sa fane kayi-yuuli.

lbwaare bɔla Krisito sɔ waa anɛ kusee

³ Fan yege a fwaala lbwaare mu nu ɔ gye anɛ-Nyiripe Yesu Krisito Mu-Sɛ. Kpalɛ fɛɛ a maa waa kukulɔn ye Krisito mu, lbwaare taa kusee kumaa mu nu ɛ bu mu aye sɔsɔ mu bwaala anɛ. ⁴ Pɔyi ke lbwaare ɔ tɔv dulinyaa mu, ɔ bɔla anaa Krisito kiwaa kukulɔn mu sɔ lɛɛ anɛ waa mu lɛɛ, ke a ba waa asa mu nu a man sɔ alibi abɛɛ asɛn pwɛsa ku mu ase. Lu kebiti mu nu ɔ sɔ sa anɛ sɔ mu, ⁵ ɔ nmina yila ye, bɔla Yesu Krisito sɔ mu, ee biti ɔ taa anɛ bilinji mu-bii ana. Inum ɛ gye mu kɔkɔlɔ biti. ⁶ Imu sɔ fan yege an yɛn lbwaare, lu fɛɛ mu kabwaala damante mu sɔ mu, ɔ bɔla mu-Bii bitisa mu sɔ bwaala anɛ ato kpini. ⁷ Lu mu-Bii Yesu nkalan mu nu ɔ kyɛɛge mu sɔ mu, an nye anɛ n-yɛ fɛɛ lbwaare maa taa anɛ alibi kɛɛ anɛ, nu lu mu kabwaala lala mu sɔ mu, ⁸ ɔ yege nu an nye kanyaasɛn ye kinyi. ⁹ Asɛn baalasa mu nu lbwaare nmina yila mu, nbunbu ɔ lɛɛ umu kaapu anɛ. Imu nu ɔ nmina kpini yile Yesu Krisito sɔ lu koo didaa kanan mu nu ee biti. ¹⁰ Asɛn mu nu lbwaare nmina yila mu, nu umu saɛa kyɛkyɛɛ kan fɔv mu, ee biti ɔ taa kutɔ kumaa mu nu ki bu sɔsɔ ye kase sɔ buga tɔ, ke Krisito ɔ waa umu kpini kumu. ¹¹ lbwaare ɛ yege nu kutɔ kumaa numu ɛ waa,

fɛɛ kanan mu nu ɔ wɔla nmina yila, nu ɛ gye mu nfeere mu. Nu anaa Krisito kiwaa kukulɔn sɔ mu, ɔ wɔla lɛɛ anɛ lu koo npiili ase ye a ba waa mu asa lu mu kebiti mu nu ɔ wɔla nmina yila mu sɔ. ¹² Saamu, anɛ mu nu an gyankpaa an sɔ tamaa Krisito tɔ mu, a yɛn lbwaare bunyaa mu. ¹³ Kanɛn nu i du sa fane. Saɛa mu nu fan nu kesintin asɛn mu nu ɛ gye asɛn danbirasa, nu ɛ biya fane kamɔlige mu, fan kɔɔle Krisito gyii, nu lbwaare taa mu keduligi gyaga fane sɔ. Kumu ɛ gye Kayaayu Kyurekyure mu nu ɔ wɔla da mu kɔkɔlɔ sɔ yila ye ee biti ɔ sa fane mu. ¹⁴ Kayaayu Kyurekyure mu ɛ gye ɔmu nu lbwaare taa yila kase, fɛɛ an biti a nye kutɔ mu nu ɔ da mu kɔkɔlɔ sɔ ye ee biti ɔ sa mu asa mu. Inum ɛ gye anɛ tamaa fɛɛ anɛ mu nu an gye mu lɛɛ mu, an biti an nye anɛ n-yɛ. Fan yege a yɛn lbwaare bunyaa mu.

Pɔɔli kabwaare-kule

¹⁵ Fale sɔ, lu saɛa mu nu n nu fane kɔkɔle Ɔnyiripe Yesu gyii, ye fane kebiti mu nu fan sɔ sa lbwaare asa mu, ¹⁶ n man yege afwaala kiwaa sa lbwaare mɛ kabwaare-kule tɔ lu fane sɔ. Nu n nyinji fane sɔ, ¹⁷ n kule anɛ-Nyiripe Yesu Krisito lbwaare mu nu ɔ gye bunyaa wuya mu ye, ɔ sa fane mu Kayaayu mu nu kii biti ki sa fane kanyaasɛn, ke ɔ lɛɛ lbwaare kaapu fane, ke fan nye bu mu danbirasa. ¹⁸ N bɔla n kule lbwaare fɛɛ ɔ bugi fane nfeere tɔ, ke fan nye bu tamaa mu nu ɔ tu fane kumu sɔ mu, ye bunyaa kapatɛye kpare mu nu ɔ da mu kɔkɔlɔ sɔ ye ee biti ɔ sa mu asa mu. ¹⁹ N kule mu ye ɔ yege fan bu mu ɔlon kpare mu nu ɔ taa waa anɛ mu nu an kɔɔle mu gyii mu tɔ. Ɔlon lala numu man sɔ birisa, ²⁰ nu ɔlon maɛa nu lbwaare lɛɛ kaapu Krisito tɔ fɛɛ maa kyinji mu lu lewu tɔ, nu ɔ taa mu kyina mu kiwaa gyisa sɔ sɔsɔ. ²¹ Nu Krisito ii gyii kuwura awura ye alɔnpɔ ye kinyɛn kigyii ye anyiripe kpini sɔ. Nu ɔ sɔ ɔlon kpare ɔ kyɔ kutɔ kumaa mu nu ki

su kitu dulinyaa numu to ye kumu nu kii biti ki ba ba mu to. ²² Nu lbwaare taa kutu kumaa numu waa Krisito kase, nu o lee mu ba waa kumu sa mu kubu mu kutu kumaa to. ²³ Kubu mu kpini i gye Krisito kayu-wule, nu mu i gye kumu sa kayu-wule mu, nu mu u yege nu kutu kumaa numu u lwe kyekeye okpa kumaa numu su.

2

Yesu to nu an nye nkpa

¹ Fane fane naafoo fan kyina fan du nin fee asa mu nu ba wu mu,* lu fee fan waa lbwaare kusu to olon ye alibi. ² Kanin sana mana fane kakyina to mu, fan kyina fan buu dulinyaa numu awaasa, nu fan buu n-yaayu libi kpini owura mu nu o bu asa to ee sun kusun nbunbu, nu be mee nu bee sa lbwaare mu. ³ Ane kpini an kyina an du fee bamu sana ku to, yege an bu ane kayu-wule kipiye to, nu an buu umu kayalaga ye kutu mu nu ane nkolo ii biti mu. Naafoo ane kpini an tii bamu nu lbwaare kusu bute de o gyoo bamu mu su. ⁴ Amaa lu lbwaare kebiti lala mu nu o su sa ane ye mu kwee kuwu kuko mu su mu, ⁵ ane mu nu an kyina an du fee asa mu nu ba waa lbwaare kusu to olon mu, o bola Krisito su sa ane nkpa. Lu lbwaare kabwaala mu su nu fan nye kamolige. ⁶ Aana Krisito Yesu kiwaa kukulun su mu, i waa fee lbwaare buga kusaa ana Yesu lu lewu to. Nu o sa ane okyinakpa Yesu ase susu, ⁷ ke o taa lee kaapu sana kumaa numu to fee mu kabwaala ye kebiti mu nu o su sa ane mu, ba mee taale taa kaala sehn, lu kutu mu nu Yesu Krisito waa mu su. ⁸ Lu fee lbwaare kabwaala mu su nu o molige fane kpali fane kikole-gyii su, nu i man gye fane gbaa-gbaa fane awaasa su, i gye lbwaare kakae nin. ⁹ Nu i man gye oku kusun sunsa su nu o nye kamolige, ke oku o man nye kaapu mu n-yu. ¹⁰ Lu

fee lbwaare waa ane asa pupwe, nu ana Krisito Yesu kiwaa kukulun su mu, o tub ane ye a waa ato danbirasa, mu nu o wola lonjo yula ane ye an waa mu.

Bamu nu ba kwole gyii mu kpini ba waa kukulun ye Krisito

¹¹ Imu su fane mu nu fan man gye Gyiwu abi kakube to mu, Gyiwu abi mu bee tu fane ye, "bamu nu ba man tije iduu," nu bee tu bamu n-yu ye, "iduu atijepu." (Amaa unumu i gye nyimisa awaasa mu nu ba waa umu kayu-wule su nin). ¹² Fan nyinji fee kanin sana mana mu, fan man tii Krisito su, fan kyina fan gye afu kyilim nu fan man tii Isirayi abi mu su, nu fan man tii katowe kyula mu nu lbwaare da mu kokolo su yula mu su, fan man nyi lbwaare nu fan man su tamaa. ¹³ Amaa nbunbu fane mu nu naafoo fan kyina fan bu kata ye lbwaare mu, fanaa Krisito fan waa kukulun, nu lu mu nkalan kikyeege mu su mu, lbwaare bute fane tiri mu to.

¹⁴ Lu fee Yesu gbaa-gbaa i biya ane keyuula nu mu i taa Gyiwu abi ye bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu buga waa asa kulon. Nu o lee kekisi mu nu ki barige bamu nsana fee kibandiyee mu tub. ¹⁵ O taa mu kayu-wule waa saraga tun Gyiwu abi nbara mu kibuu ye umu kikaapu, ke o nye taa asa yiri ntun nnyo mu buga waa asa kulon ye mu Krisito. O waa kanin nin biya keyuula. ¹⁶ Nu lu mu kelewu oyu laasa mu su mu, o nyita kekisi mu nu ki bu bamu nsana mu, nu o waa bamu kukulun. Nu lu mu kelewu mu su mu, o lonjo bamu ye lbwaare nsana. ¹⁷ Imu su Krisito ba, nu o ba tawe keyuula asin danbirasa mu sa fane mu nu fan kyina fan bu kata ye lbwaare mu, ye Gyiwu abi mu nu ba bu tiri lbwaare mu. ¹⁸ Nbunbu lu Krisito su mu, ane mu nu an gye Gyiwu abi ye bamu nu ba man gye Gyiwu

* 2:1 2:1 Naafoo bamu alibi i barige ba maa lbwaare nkpa wuya mu nsana.

abi mu kpini, an taale bola Kayaayu kulon mu su ba ɔse lbwaare ase.

¹⁹ Kanun su, fane mu nu fan man gye Gyiwu abi mu, fan man bila fan gye afo kyilim ye ndendemande abi, amaa fanaa lbwaare asa fan gye nde-bii ye lbwaare kikaara su asa nin, ²⁰ nu fan du nin fee ɔpɔre mu nu ba pɔyi gyaga kisibi mu nu ki gye Krisito asunpu ye lbwaare atowepu mu su mu, nu Krisito Yesu gbaa-gbaa i gye kumu kibontontontonto kubuu kpare mu. ²¹ Nu mu u su obu mu katin kumaa numu buga to, nu ee yege nu kii dii susu ki ba waa kabwaare-sunkpa kyirekyire sa ɔnyiripe mu. ²² Fanaa Krisito kiwaa kukulon su mu, fane mu nu fan man gye Gyiwu abi nu fan koole gyii mu, lbwaare taa fane buga ye asansa mu, ke fan ba waa mu Kayaayu mu okyinakpa.

3

Pɔɔli lee lbwaare asin baalasa mu sa Krisito abuupu

¹ Lu fale su, me Pɔɔli, mu nu ba tii me obu Krisito Yesu su, lu Krisito asin mu nu n towe n sa fane mu nu fan man gye Gyiwu abi mu su mu, n kole lbwaare n sa fane.

² Kesintin to fan nu ye lbwaare kabwaala mu su nu o taa kusun numu sa me lu fane su. ³ Imu i gye asin baalasa, nu lbwaare lee kaapu me fee kanan mu nu n wola kyuroo umu gberee yla mu. ⁴ Nu fan kan kale umu mu, fen biti fan taale wu fee n nu asin baalasa lu Krisito su mu kase. ⁵ Saamu didaa mu, lbwaare man lee asin manja kaapu didaa asa mu, amaa nbuunbu bire o bola mu Kayaayu mu su lee kanun asin baalasa manja kaapu Krisito asunpu ye atowepu mu nu o lee mu. ⁶ Asin baalasa mu i gye ye, lu asin danbirasa mu su mu, bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu bee biti ba ba nye kusee damante mu buga tii Gyiwu abi mu su, nu bamu kpini bee biti ba baa ba gye asa kulon, ke ba nye kusee ato mu nu lbwaare bola

Krisito Yesu su da mu kokolo su yla mu.

⁷ lbwaare bwaala me, lu mu olon kusun mu su waa me asin danbirasa numu osunpu. ⁸ Halu n maa man fu lbwaare asa mu to kalwe ase gbaa mu, lbwaare taa asin danbirasa mu kitowe bwaala me ye, n towe Krisito kusee mu nu oku mee taale taa kala sehn mu, sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu. ⁹ Nu lbwaare taa waa me kabaa to ye, n yege okumaa numu o wu kanan mu nu asin baalasa numu ii sun kusun. Saamu didaa mu, lbwaare mu nu o tuv kuto kumaa numu mu taa asin mu baala, ¹⁰ ke nbuunbu numu o nye bola Krisito kubu mu su lee mu kanyaasin damante kukwu-kukwu mu kaapu nboo ye awura ye alonpu mu nu ba bu susu mu. ¹¹ O waa unumu fee kanan mu nu o wola nmina yla lu npiili ase mu, nu o bola ane-Nyiripe Krisito Yesu su waa kanun. ¹² Lu a maa waa kukulon ye Krisito, nu an koole mu gyii su mu, an taale yile lbwaare ansi to kinyin to yege a man su kufuu. ¹³ Imu su n towe fane ye, fan man yege fane abaa i yoo, lu aworufo mu nu n wu fane su fale. Inumu ii biti i biya fane tonoo.

Pɔɔli kabwaare-kole sa Krisito abi mu nu ba bu Efeso

¹⁴ Nu n kan fe nfeere lu ato mu nu lbwaare waa sa fane fale mu, n muja me amulii su n kole ane-Se lbwaare n sa fane. ¹⁵ Mu to nu yiri kumaa mu nu ki bu kase su ye umu nu i bu susu mu kpini i lu. ¹⁶ N kole lbwaare ye, lu mu bunyaa kpare mu to mu, o bola mu Kayaayu mu su, waa fane kala ana olon gaa. ¹⁷ Me kabwaare-kole i gye ye, lu fane kikoole-gyii su mu, Krisito o ba kyina fane nkolo to. Nu n bila n kole ye, fan nye ilin ke fan yile fane kebiti to kenken, ¹⁸ ke fan naa lbwaare asa mu kpini fan nye olon nu Krisito kebiti mu nu ki man su okaa nu ki man su birisa mu kase. ¹⁹ Halu i maa bu to fee oku mee taale nu Krisito kebiti mu kase lowe gbaa

m̄, n̄ kul̄e lbwaare f̄e ɔ̄ yeḡe fan nu kebiti m̄ kase, ke fane k̄baab̄tō k̄i baa ki du f̄e m̄ l̄e m̄ gbaa-gbaa.

²⁰ Fan yeḡe a ȳn lbwaare, lu f̄e m̄ ɔ̄l̄n m̄ nu ii sun kusun ane t̄o m̄ s̄u m̄, ēe taale waa at̄o damante ɔ̄ kȳō um̄ nu an kul̄e m̄, ye um̄ nu a m̄ēe f̄e um̄ nf̄eere gbaa m̄.

²¹ Nu lu Krisito Yesu s̄u m̄, mu abuuu m̄ kpini ba taa b̄nyaa b̄e sa lbwaare lu ndaga u s̄u ii kpee naa f̄v̄ saja m̄ nu i man s̄u ɔ̄kaa. Amen!

4

Krisito kubu mu gye kayi-wule kulon nin

¹ Kan̄n s̄u, m̄e m̄ nu ba tii m̄e obu kp̄al̄ kusun m̄ nu n sun n sa ɔ̄nyir̄pe m̄ s̄u m̄, n̄ kul̄e fane ye, fan kȳna kakȳna m̄ nu k̄i dagaa ye kit̄u m̄ nu ɔ̄ t̄u fane ba waa m̄ l̄e m̄. ² Fan baa fen b̄ya fane n-ȳu kase, ke fan baa fen du b̄ohn, yeḡe fan s̄u kenyiita, nu lu kebiti s̄u m̄ fan man taa abaa as̄n waa fane nk̄olo t̄o. ³ Fan b̄ola fane kayi yuuli m̄ nu k̄i b̄uga fane m̄ s̄u kpan fane n-ȳu kit̄aa k̄on̄o kul̄on m̄ nu lbwaare Kayaayu m̄ sa fane m̄ t̄o kenken. ⁴ Ane kpini an gye f̄e kayi-wule kul̄on nin, nu Kayaayu kul̄on kpen nu an s̄u, f̄e kanan m̄ nu lbwaare t̄u ane ba tamaa kul̄on t̄o m̄. ⁵ An s̄u ɔ̄nyir̄pe kul̄on nin, ye k̄ik̄ole-gȳii kul̄on, ye lbwaare kekyugyee kul̄on. ⁶ An s̄u lbwaare kul̄on m̄ nu ɔ̄ gye ane kpini ɔ̄se. M̄ i gye ane kpini ɔ̄nyir̄pe, ēe b̄ola ane kpini s̄u ee sun kusun, nu ɔ̄ b̄u ane kpini nk̄olo t̄o.

⁷ Amaa Krisito taa m̄ kabwaala nk̄ee m̄ sa ane ɔ̄kumaa n̄m̄, f̄e kanan m̄ nu ɔ̄ bar̄ige t̄o ȳla m̄. ⁸ F̄e kanan m̄ nu ba kȳr̄ɔ̄ waa As̄nkyan ȳlasa m̄ t̄o ye,

“ɔ̄ maa dii kpee s̄us̄u legelege m̄, ɔ̄ taa bam̄ nu ɔ̄ k̄o nye m̄ kpee nu ɔ̄ k̄ee asa at̄o damante.”

⁹ Maa t̄owe ye, “ɔ̄ maa dii kpee s̄us̄u legelege” m̄, k̄im̄ kase i gye n̄ēn̄e? K̄im̄ kase i gye ye p̄oȳt̄ ke o dii kpee s̄us̄u m̄, ɔ̄ w̄la lu s̄us̄u nin ba kase

s̄u, kase t̄o kase t̄o. ¹⁰ ɔ̄m̄ nu ɔ̄ kp̄ul̄ige ba kase s̄u m̄, i gye ɔ̄m̄ nu o dii kpee s̄us̄u m̄. O dii kpee s̄us̄u-s̄us̄u abwaare-wule kamaa, ke ɔ̄ nye ɔ̄ b̄u kase s̄u ye s̄us̄u katin kumaa. ¹¹ M̄ i gye ɔ̄m̄ nu ɔ̄ sa nk̄ee. ɔ̄ l̄e ak̄u waa mu asunpu, nu ɔ̄ waa ak̄u m̄ at̄ow̄ep̄u, ɔ̄ waa ak̄u as̄n danb̄irasa at̄ow̄ep̄u, nu ɔ̄ waa ak̄u m̄ ɔ̄ agyankpaapu ye akaap̄u. ¹² Krisito waa bam̄ kan̄n nin ke ba nye l̄on̄o lbwaare asa ba waa Krisito kusun m̄, ke m̄ kubu m̄ nu k̄i gye m̄ kayi-wule m̄ k̄i nye k̄i dan k̄ik̄ole-gȳii t̄o, ¹³ naa f̄v̄ f̄e ane kpini an nye k̄on̄o kul̄on k̄ik̄ole-gȳii m̄ t̄o, ke a b̄u lbwaare mu-Bii m̄, ke a dan danb̄irasa naa l̄we f̄e Krisito kudubi m̄.

¹⁴ Saamu an man b̄ila an gye nb̄ii ke asa ba nye taa ant̄jesa k̄ikaapu ye kigolongolon k̄on̄o t̄o k̄on̄ p̄ina ane ke ane nf̄eere i baa i du f̄e af̄uu im̄aa da nu apaa i kyenken t̄o m̄. ¹⁵ Amaa a taa kebiti t̄owe kesintin as̄n m̄, ke a dan ba waa f̄e Krisito ɔ̄kpa kumaa n̄m̄ s̄u, nu m̄ i gye kumu m̄. ¹⁶ Krisito s̄u nu kayi-wule abaaf̄on-abaaf̄on m̄ i kyaa abaa s̄u, nu ikyagakpa m̄ u kit̄aa abaaf̄on m̄ b̄uga abaa t̄o. Im̄ s̄u nu k̄ibaaf̄on kumaa n̄m̄ waa k̄im̄ kusun ye ɔ̄dan m̄, kayi-wule m̄ kpini u dan nu u nye ɔ̄l̄n kebiti t̄o.

Fan lu fane ikpa didaa t̄o ke fan biliji asa pupwe

¹⁷ Im̄ s̄u n̄ t̄owe fane un̄m̄, nu n̄ ȳle um̄ s̄u ɔ̄nyir̄pe kit̄u t̄o ye, fan man kȳna f̄e bam̄ nu be mee sun lbwaare m̄. Fale asa nf̄eere i man s̄u kyaare. ¹⁸ Kitentenbiri ki bun bam̄ nf̄eere s̄u, nu ba mee ye ba nye nkpa m̄ nu lbwaare s̄u ēe sa m̄, lu bam̄ k̄iman nyi ye bam̄ nk̄olo ɔ̄s̄u m̄ s̄u. ¹⁹ Lu kanan m̄ nu ipeeli i man b̄ila i b̄u bam̄ ansi s̄u m̄, ba taa bam̄ kayi-wule b̄e waa as̄n gyaga kumaa n̄m̄ m̄ nu i gȳii bam̄ amu.

²⁰ Amaa fan̄e fan̄e b̄ire, man gye un̄m̄ nu fan b̄ila lu Krisito s̄u. ²¹ N nyi fan maa nu m̄ s̄u, nu ba

kaapu fane kesintin asin mu nu i bu Yesu to mu. ²² Imu su fan yege fane kakyina didaa mu foyi. Kakyina didaa mu kayalaga daa kyina u pina fane nin, nu ii nyita fane. ²³ Nu i dagaa fane nkolo ye fane nfeere kpini i waa apupwe, ²⁴ ke fan kyina kakyina pupwe mu nu lbwaare tub kumu nu umu ikpa i kyiigi, nu i du kyirekyire, nu i gye lbwaare keduli mu.

²⁵ Imu su fane okumaa numu o yege atijesa, ke fan baa fen gyii kesintin fen sa fane birisa ana. Lu fee ane kpini an gye kayi-wule kulon asa nin. ²⁶ Nu oku kan nye agbu mu, o man yege mu agbu mu i yege o waa alibi, nu o man kyaga agbu mu su naa tiye kyowe. ²⁷ Ke o man sa Sitaane okpa kpini-kpini. ²⁸ Okumaa mu nu o kyina ee yuuri mu, o man bila yuuri, amaa o taa mu abaa sun kusun mu nu ki su tonu, ke o nye iku kye atiripu to.

²⁹ Fan man yege ntowe libi ku i lu fane nno to, amoo nkyeto ntowe mu nu ii kpiya asa ansi to, nu bee nye bamu ato tirisa mu. Saamu bamu nu bee nu mu, ba nye-nye fane katowe mu tonu. ³⁰ Fan man waa ke lbwaare Kayaayu Kyirekyire mu kokolo o nyita mu. Lu fee Kayaayu mana nu lbwaare taa dulugi fane kaapu fee, mu asa i gye fane sa Kake lala mu nu ee biti o molige fane mu.

³¹ Fan man bila yege asin i ko fane, abee fan taa asin waa fane nkolo to, abee fan nye agbu. Fan man punte abaa su, abee fan saale abaa, abee fan kisi abaa ikpa kukwu-kukwu su. ³² Amaa fan baa fen waa abaa kidanbirasa, ke fan baa fan su asa kowe, ke fan baa fan su alibi fen kee abaa fee kanan mu nu lbwaare bola Krisito su taa fane alibi kee fane mu.

5

Fan kyina kijnanjesa mu to

¹ Kpalu fan maa gye lbwaare mu-bii ana mu nu ee biti fane gaa

su mu, fan kase lbwaare to. ² Fan nye kebiti sa abaa fane kakyina to, fee kanan mu nu Krisito nye kebiti sa ane, nu o taa mu n-yu lee saraga nu o wu fwu ane alibi, nu kanin saraga mu ii lii fen femm* nu ku bola lbwaare ansi mu.

³ Lu fan maa gye lbwaare asa su mu, i man dagaa oku maa nu fee kanyin abee kakyi biti kigyagaa, abee ineesi iku, abee onsi-payi libi ku i baa i bu fane to. ⁴ Nu i man dagaa fan maa towe ineesi asin, abee amelensi-sin, abee agyaga-sin, amaa fan taa afwaala sa lbwaare. ⁵ Fan dan fen nyi kesintin to fee okumaa mu nu ee waa kakyi abee kanyin biti kigyagaa, abee ineesi asin, abee onsi-payi libi mu, o mee ye o nye loo Krisito maa lbwaare kuwura-gyii mu to. Onsi-payi libi du nin fee kusun idakpa mu. ⁶ Lu fee fale ato numu su nu lbwaare agbu ii biti i ba bamu nu ba waa mu kusu to olon mu su. Imu su fan man yege oku o taa ntowe kyan pina fane, ⁷ kanin su faa naa kanin asa mana fan man buga waa sehn.

⁸ Fane gbaa fane kintentebiri ki kyina ki bu fane nkolo to nin, amaa nbunbu bire fan maa gye Onyiripe asa su mu, kanmanje bu fane nkolo to nin. Imu su fan yege fane kakyina to i kaapu fee fan gye injmanjesa mu to asa. ⁹ Lu fee injmanjesa numu i biya kidanbirasa kiwaa ye ikpa kikiigi ye kesintin kigyii. ¹⁰ Ke fan waa aniya waa kutu mu nu ku bola lbwaare ansi. ¹¹ Fan man taa fane n-yu naa tii kintentebiri awaasa mu nu i mee kuvge obii danbirasa mu su, amaa fan lee umu kaapu ye i gye alibi. ¹² I gye apeeli-sin gbaa fee fan towe ato mu nu asuto olon wuya ana bee baala bee waa mu asin. ¹³ Amaa kutu kumaa mu nu injmanjesa mu lee ifuli su mu, okumaa numu ii wu kanan mu nu ki du. ¹⁴ Lu fee nu injmanjesa i ba kutu kumaa su mu, kanin kutu mana mee baala. Imu su nu ba towe yla ye,

* **5:2** 5:2 Didaa mu asa bee tuwa ato liifensa bee waa saraga bee sa lbwaare.

“Fu, nsure ɔdepu, kyini, kusu lu lewu to, ke Krisito unmanesa mu i ba fu su.”

¹⁵ Fan ku danbirasa ke fan man kyina fee amelensipu, amaa fan kyina fee anyaasipɔ. ¹⁶ Nu fan kan nye ɔkpa kumaa numu ye fan waa kidanbirasa mu, fan man yege i kyɔn fane su, lu fee saɗa numu to mu libi i nye akyɔ. ¹⁷ Fan man waa fee amelensipu, amaa fan kpan fane n-yu bu kutɔ mu nu ɔnyirɛ Yesu ii biti fee fan waa. ¹⁸ Fan man kan nuu nta buɔ, ke i nye nyita fane amu. Amaa fan yege Kayaayu Kyirekyire mu o loo bɔla fane to gaa. ¹⁹ Fan taa Asinkyan yilasa mu ulɔn ye abwaaresin ulɔn ye Kayaayu kilɛkaapu ulɔn fen towe fen waa abaa. Fan taa fane nkɔlɔ kpini bu ulɔn sa ɔnyirɛ. ²⁰ Saɗa kumaa numu fan taa afwaala sa ɔse lbwaare kutɔ kumaa numu to, lu anɛ-Nyirɛ Yesu Krisito kitu to su.

Akyu-kilipu ba maa bamu-kuli ana asin

²¹ Fan biya fane n-yu kase sa fane birisa ana ke i sa Krisito beereɛ.

²² Akyu-kilipu, fan biya fane n-yu kase sa fane-kuli ana fee ɔnyirɛ nu fen waa fen sa mu. ²³ Lu fee okuli mu i gye kumu sa mu-ka, fee kanan mu nu Krisito gye kumu sa mu abupu kubu, mu nu ki gye mu kayu-wule, nu mu i gye kumu ɔmɔligɛpu mu. ²⁴ Imu su fee kanan mu nu Krisito abupu mu bee biya bamu n-yu kase bee sa Krisito mu, kanɔn maɗa nu i dagaa fee akyu-kilipu gbaa ba biya bamu n-yu kase sa bamu-kuli ana kutɔ kumaa to.

²⁵ Anyin-kilipu, fan nye kebiti sa fane-ka ana fee kanan mu nu Krisito nye kebiti sa mu kubu mu, nu ɔ taa mu n-yu waa saraga wu sa bamu mu. ²⁶ Ke ɔ nye bɔla nkyu ye mu asin mu su gyee bamu waa kyirekyire sa mu n-yu. ²⁷ ɔ waa kanɔn nin ke mu kubu mu ba baa ba gye asa mu nu ba su beereɛ, yege ba man su ineesi, abee alibi aku, abee awaasa libi, yege ba du kyirekyire, nu ba

man su asin pwisa aku bamu n-yu su. ²⁸ ɔkpa kulɔn maɗa su, i dagaa fee anyin-kilipu ba maa nye kebiti sa bamu-ka ana, fee kanan mu nu ba su kebiti sa bamu gbaa-gbaa n-yu mu. ɔkumaa mu nu ee biti mu-ka mu, ii biti mu gbaa-gbaa mu n-yu nin. ²⁹ ɔsa ku man bu to nu ee kisi mu gbaa-gbaa mu n-yu, amaa ee bila kumu, yege ee ku kumu su, fee kanan mu nu Krisito u ku mu kubu mu su mu. ³⁰ Lu fee anɛ i gye Krisito kayu-wule ye mu abaafɔn kukwu-kukwu mu. ³¹ Ba kyɔɔ waa Asinkyan yilasa mu to ye, “Lu fale su ɔnyin ii biti ɔ lu mu-nyi ye mu-se ase, ke ɔ taa mu n-yu naa buga mu-ka to, ke bamu asa anyɔ mu ba ba waa kayu-wule kulɔn.” ³² Inumu i gye asin baalasa mu nu i budu, amaa mee me asin mu nu n towe fale mu i yle sa Krisito maa mu kubu mu nin. ³³ Amaa n towe fane ye, ɔnyin kumaa numu ɔ nye kebiti sa mu-ka, fee kanan mu nu ɔ su kebiti sa mu gbaa-gbaa mu n-yu mu, nu i dagaa ɔkyu-kilipu kumaa numu mɔɔ maa biya mu n-yu kase sa mu-kuli.

6

Nbii ye bamu akugɛpu

¹ Nbii, lu fan maa gye ɔnyirɛ lee su mu, fan nu fane akugɛpu ase, lu fee imu i dagaa fee fan waa. ² lbwaare nbara mu nu u towe ye, “Nu sa fu-se ye fu-nyi,” mu, imu i gye nbara gyankpaasa mu nu kɔkɔlɔ su kida tii su. ³ Kɔkɔlɔ su kida mu i gye ye, nu fu kan nu sa fu-se ye fu-nyi mu, “ii biti i waa ɔdan sa fu, ke fu kyina kase su kyereɛ.”

⁴ Akugɛpu, fan man waa kutɔ mu nu kii biti ki yege fane nbii ba nye agbu, amaa fan ku bamu su, ke fan taa ɔnyirɛ kikaapu mu bila bamu.

Anye ye bamu-nyirɛ ana

⁵ Anye, fan nu sa fane kase su anyirɛ ana, ke fan sile bamu lu fane nkɔlɔ kpini to, fee kanan mu nu fen biti fan waa sa Krisito mu. ⁶ Fan man nu sa bamu ansi su wule

ke fan nye gyii bamu amu, amaa fan maa gye Krisito anye su mu, fan waa kutu kumaa nimu lu fane nkolo to lbwaare kipire su. ⁷ Fan sun bamu lu fane nkolo to fee fan maa sun Onyiripe mu, nu man gye asa nu fen sun mu. ⁸ Lu fee fan nyi fee, Onyiripe mu ii biti o ka okumaa nimu koku lu kusun danbirasa mu nu o waa mu su. I man tiri fee o gye kinye abee ee gyii mu kibaa su.

⁹ Anyiripe mo, kanin manja su nu i dagaa fee fan waa fane anye. Fan man naala bamu, lu fee fu nyi fee omu nu o gye fanaa bamu kpini Onyiripe mu bu sasu nun, nu o mee meege to.

Nyimisaa maa n-yaayu libi u ko

¹⁰ Me asin laalaalwe mu gye ye, fan nye olon lu Onyiripe ye mu olon lala mu to. ¹¹ Fan taa adun to mu nu lbwaare sa fane mu kpini bun, ke fan nye taale ko ye Sitaane kanyaasin ukpa libi mu. ¹² Lu fee man gye anaa anyimisa u ko. Amaa an ko ye awuragyipu ye alblonpu mu nu ba bu afuu to. An ko ye n-yaayu libi mu nu ii gyii kuwura dulinyaa kitenbiri nimu to. ¹³ Imu su fan taa adunto mu nu lbwaare sa fane mu kpini bun. Saamu nu nke libi kan ba mu, fen taale nye olon ko tii Sitaane ukpa libi mu. Nu fan kan ko lwe gbaa mu, fan yle fane ayaa su. ¹⁴ Fan yle to kenken, ke fan taa kesintin waa kirisu nmina fane nse to. Ke fan taa ukpa kigyigi waa fee kibile to panpasan kun fane nkolo su. ¹⁵ Fan koola fane n-yu biti asin danbirasa mu nu u biya keyuula mu kitowe fee fane ayaa su asubita. ¹⁶ Saja kumaa fan taa kikole-gyii kitaa fee kibaa to kutu kumaa. Kimu nu fen taale taa dunla Olibilibi* fulon anyenbi mu nu ee tub fane mu kono. ¹⁷ Fan taa kamolige fee abulto koworu bun, ke fan taa abwaaresin mu nu i gye kinaa to sakunde, mu nu Kayaayu mu u sa mu kitaa.

¹⁸ Ke fan taa Kayaayu mu olon kule kabwaare-kule kutu kumaa to, ke lbwaare o kye fane to. Lu unumu su mu, fan baa fan da su, ke fan waa aniya kule kabwaare-kule saja kumaa fen sa lbwaare asa mu kpini.

¹⁹ Fan kule kabwaare-kule sa ng-baa me fee saja kumaa nu n kan bugi me kono mu, lbwaare o sa me asin towesa, ke n nye yle kinyin to lee asin danbirasa mu nu naafoo i baala mu kaapu. ²⁰ Asin danbirasa nimu su nu Krisito sun me, nu ba tii me obu fale. Fan kule lbwaare fee n taale towe asin danbirasa mu kinyin to fee kanan mu nu i dagaa.

Laalaalwe afwaala

²¹ Ane birisa bitisa Tikiku, o gye Onyiripe kiyafole mu nu o taa kokolo kulon ee sun mu, mu ii biti o ba towe fane kutu kumaa, ke fane gbaa fane fan nye bu kanan mu nu n du ye kutu mu nu n waa. ²² Fale su nu n sun mu fane ase, ke fan nye bu kanan mu nu an du ke o towe waa fane aniya to.

²³ Ose lbwaare ye Onyiripe Yesu Krisito ba sa fane, ane-daa ana ye ane-supu ana keyuula ye kebiti ye kikole-gyii. ²⁴ lbwaare o bwaala bamu nu ba su kebiti mu nu ki man su okaa sa ane-Nyiripe Yesu Krisito mu.

* 6:16 6:16 Olibilibi mu gye Sitaane nun.

Ɔwulɛ mu nu Pɔɔli kyɔrɔɔ naa sa Filipi abi

Afwaala 1

¹ Ɔwulɛ numu lu me Pɔɔli ye Timoti, mu nu an gye Krisito Yesu ayaafɔle mu ase. Nu an kyɔrɔɔ an sa fane lbwaare asa kpini mu nu fanaa Krisito Yesu fan waa kɔkɔlɔn, ye fane abɔlisa ye akyetɔpu mu nu fan bu Filipi kade to mu. ² Anɛ-Se lbwaare ye anɛ-Nyɔrɔpɛ Yesu Krisito ba bwaala fane ke ba sa fane kayi yuuli.

Pɔɔli kabwaare-kule sa Krisito abuu pu mu nu ba bu Filipi

³ N fwaala me lbwaare saɲa kɔmaa mu nu n nyinji fane su mu. ⁴ Nu saɲa kɔmaa n maa kule lbwaare n sa fane kpini mu, n kule ye kɔkɔlɔ fuuli to, ⁵ lu kanan mu nu fan ba tii me su nu an waa asɔn danbirasa kitɔwe kusun saɲa mu nu fan kɔle gyii ba fuɔ halɔ nbunbu. ⁶ Imu su n dan n nyi fɛe lbwaare mu nu o piili kusun danbirasa fane to mu, ee biti o ku su ke ii kpee su naa lɔwe kyɛkyɛe kake mu nu Krisito Yesu ii biti o bwii ba mu. ⁷ Kpalɔ fɛe saɲa kɔmaa fan maa bu me kɔkɔlɔ to su mu, umu okpa nin fɛe n fe fale nfeere numu lu fane su. Halɔ n maa bu obu tiisa to gbaa mu, abee n maa ko n kun asɔn danbirasa mu ye i yile mu, fane kpini fan taa fane n-yu tii lbwaare kusun mu nu o taa bwaala me mu su. ⁸ N su Krisito Yesu kebiti mu n sa fane kpini, nu lbwaare nyi kanan mu nu i yile me su fɛe n wu fane.

⁹ Me kabwaare-kule sa fane mu i gye ye, fane kebiti mu nu fan su mu ki nye akyɔ tii su, ke fan dan fane kinyi ye kase kunu kɔto kɔmaa to, ¹⁰ saamu fen nye taale bu kɔto mu nu ki burɔn kyɔn su yege ineesi ye asɔn pwɔsa ku man bu fane n-yu su

naa fuɔ Krisito kɔba mu. ¹¹ Ke fane kakyina to awaasa kpini i kyiigi lu Yesu Krisito su waa ɔdan, ke i taa bunyaa ye ayin-bi sa lbwaare.

Pɔɔli kitii obu mu i yege nu Asɔn danbirasa mu i yelge

¹² Me-daa ana ye mi-supu ana, n biti fan bu fɛe, kɔto mu nu ki tu me mu, i yege nu asɔn danbirasa mu yelge kpee ansi to. ¹³ Lu kanɔn su mu, owura-kpa akunpu mu kpini ye okɔmaa mu nu o bu nfu mu, ba bu fɛe ba maa tii me obu lu n maa gye Krisito kinye mu su. ¹⁴ Kpalɔ ba maa tii me obu su mu, i yege Krisito akɔle-gyipu gaalaagaa ba yile kinyin to bee towe asɔn danbirasa mu, yege ba man su kufuu.

¹⁵ Nu i gye kesintin nin fɛe aku lu kayi basa ye kolu biti mu nu ba su me su, nu ba su bee towe asɔn lu Krisito su, amaa aku bire ba taa nfeere danbirasa nin bee towe Krisito asɔn mu. ¹⁶ Ba mee bamu bire, kebiti su nu bee waa kanɔn, lu fɛe be nyi lbwaare maa taa asɔn danbirasa mu kukun waa me abaa to. ¹⁷ Amaa aku bire, bee ku bee biti bamu nkɔn lee su nu bee towe, man gye nfeere danbirasa su, be nyi fɛe bee waa kanɔn nin ke me awɔrɔfo i lɔɲo tii su yege n tii obu. ¹⁸ Imu su mune i tiri? Kɔto mu nu ki tiri i gye fɛe, nu nfeere libi nu ba su oo, abee kesintin to nin oo, okpa kɔmaa anumɔ su mu, ba towe Krisito asɔn mu. Nu lu unumɔ su nu mi ansi i gyii.

Nu n biti n kyaga su gyii mi ansi, ¹⁹ lu fɛe n nyi lu fane kabwaare-kule to ye Yesu Krisito Kayaayu Kyurekyure mu nkyeto su mu, asɔn mu nu i tu me mu, ii biti i yege n nye me n-yu lu umu to. ²⁰ Me kɔpɔre ye tamaa mu nu n su i gye fɛe, n mee ye n waa kɔto mu nu kii gyila me ipeeli, amaa n yile kinyin to, saamu, lewu to nin oo, nkpa to nin oo, lu nbunbu ye saɲa kɔmaa, asa ba bunyaa Krisito lu me su. ²¹ Lu fɛe mee me bire, n maa te nkpa to fale mu, n te sa Krisito, nu n

kan wu mɔɔ nɔn, ɔ gye tɔnɔ sa mɛ. ²² Amaa nu n kan n san n tɛ nkpa tɔ mɔ, n taale waa kusun danbirasa. Imɔ sɔ nkpa nɔn oo, lewu nɔn oo, n man n nyi kɔmɔ nu n lɛɛ. ²³ N sii n kyɔlɛ imɔ anyɔ nsana. Mɛ kɔpɔrɛ tɔ n gye fɛɛ n lu kase sɔ nfi, kɛ n naa kyɔna Krisito ase, imɔ ɔ bɔ. ²⁴ Amaa n maa san n tɛ kase sɔ fale mɔ, imɔ burɔn sa fane. ²⁵ N maa kɔɔlɛ unumɔ gyii mɔ, n nyi fɛɛ n biti n baa n bɔ tɔ, kɛ n kyaga sɔ kyɔna ye fane kpini, kɛ i kpiya fane ansi tɔ, kɛ fane nkɔlɔ i fuuli fane kɔkɔlɛ-gyii tɔ. ²⁶ Saamɔ, mɛ kibila ba kyɔna fane ase mɔ, bɔla mɛ sɔ mɔ, fane ansi ii biti i gyii Krisito Yesu tɔ tii sɔ. ²⁷ Nu kɔtɔ mɔ nu ki tiri ɔ gye fɛɛ, fan yege fane kakyɔna tɔ awaasa ɔmaa asɔn danbirasa lu Yesu Krisito sɔ kanan mɔ nu ɔ kaapɔ mɔ, ɔ waa kɔkɔlɔn. Saamɔ n kan bɔ fane ase oo, n man bɔ fane ase oo, n biti n nu fɛɛ fan yilɛ tɔ kenken kɔnɔ kɔlɔn tɔ, nu fan sɔ nfeere kɔlɔn fɛn payi ansi lu asɔn danbirasa mɔ kɔkɔlɛ-gyii sɔ. ²⁸ Nu n biti n bɔla nu ye fan man sɔlɛ fane dɔn ana ɔkpa kɔmaa sɔ. Nu unumɔ ii biti ɔ kaapɔ bamɔ fɛɛ bee biti ba wu muuri, kɛ fane birɛ fan nye kamɔlɛge, lu fɛɛ lbwaare ɔ yege nu unumɔ ɔ ba kanɔn. ²⁹ Lu fɛɛ man gye ye lbwaare sa fane ɔkpa ye fan ba kɔɔlɛ Krisito gyii nkɔn, amaa awɔrɔfɔ kigyii lu mɔ sɔ gbaa tii sɔ. ³⁰ Nbuɔnbu fan ba tii mɛ sɔ kolu mɔ tɔ, fɛɛ kanan mɔ nu fan daa kyɔna wu n maa kɔ mɔ, kanɔn kolu kɔlɔn maɔa nu n san n kɔ fale.

2

Fan biya n-yu kase fɛɛ Krisito

¹ Fɛɛ nu fane abaa ɔ man yɔɔ lu fan maa bɔ Krisito tɔ sɔ mɔ, nu kebiti mɔ nu ɔ sɔ sa fane sɔ nu fane nkɔlɔ ii fuuli fane mɔ, nu fan naa lbwaare Kayaayu mɔ fan sɔ kɔnɔ kɔlɔn mɔ, nu fan sɔ kebiti ye kɔwɛɛ kuwu sa abaa mɔ, ² kanɔn birɛ fan yege nu mi ansi i gyii naa lɔwɛ kyɛkyɛɛ, fɛɛ fan maa sɔ nfeere kɔlɔn ye kebiti kɔlɔn ye nu

fan yilɛ kɔtɔ kɔlɔn sɔ. ³ Fan man waa kɔtɔ kɔ biti fane nkɔn lɛɛ abɛɛ fan waa fane n-yu alala-sɔn tɔ, amaa fan biya fane n-yu kase, kɛ fan fɛ nfeere fɛɛ fane birisa ana ba kyɔ fane. ⁴ Fane ɔkɔmaa nɔmɔ ɔ man ki biti kɔtɔ mɔ nu ki kye mɔ nkɔn tɔ, amaa kɔtɔ mɔ nu ki kye ɔkɔmaa nɔmɔ tɔ.

⁵ ɔ dagaa fane nfeere ɔ baa i du fɛɛ Krisito Yesu lɛɛ mɔ.

⁶ Krisito maa gye lbwaare kedubi fale gbaa mɔ,

ɔ man yilɛ kɔmɔ sɔ kɔtaa tɔ fɛɛ maa lbwaare ba gye kyɛkyɛɛ.

⁷ Amaa ɔ waa mɔ n-yu fɛɛ ɔ man gye sehn,

nu ɔ waa mɔ n-yu kɔnye, nu ɔ be bilɔni nyimisa, nu ba wu mɔ maa gye nyimisa,

⁸ ɔ biya mɔ n-yu kase nye kusu-nu sa lbwaare naa fɔb lewu tɔ, halu oyu laasa sɔ lewu.

⁹ Lu unumɔ sɔ mɔ lbwaare kɔsaa mɔ naa kyɔna sɔsɔ opula kpare, nu ɔ sa mɔ kitu mɔ nu ki kyɔ atɔ kpini,

¹⁰ kɛ nyimisa ye kɔtɔ kɔmaa mɔ nu ki bɔ sɔsɔ ye kase sɔ ye kamande tɔ kpini,

ba muɔa sun Yesu kitu,

¹¹ kɛ ɔkɔmaa nɔmɔ ɔ bugi kɔnɔ lɛɛ tɔwɛ ye, Yesu Krisito ɔ gye ɔnyirɔpe mɔ,

kɛ bunyaa ɔ baa ɔ gye ɔse lbwaare lɛɛ.

Fan ɔalɛge fɛɛ akyikpebi dulinyaa tɔ

¹² Imɔ sɔ mɛ kyemɔne ana danbirasa, fɛɛ kanan mɔ nu n bɔ fane ase nu fan nu sa mɛ saɔa kɔmaa mɔ, halu nu n man bɔ fane ase gbaa mɔ, fan waa kanɔn tii sɔ gaa. Fan taa beereɛ sa lbwaare kɛ fan sɔlɛ mɔ kɛ fan sun kamɔlɛge mɔ nu fan nye mɔ kusun naa lɔwɛ.

¹³ Lu fɛɛ lbwaare ɔ gye ɔmɔ nu ɛɛ waa kusun fane tɔ saɔa kɔmaa, nu ɛɛ yege nu fɛn waa mɔ kɔkɔlɔ biti ye kɔtɔ mɔ nu ɔ yilɛ sɔ.

¹⁴ Kɔtɔ kɔmaa mɔ nu fɛn waa mɔ, fan man kɔlɛ abɛɛ fan gyii abaa

umooɛ. ¹⁵ Saamu fane n-yu i mee nye asin pwusa ye ineesi ɔku, yege fan gye lbwaare mu-bii ana mu nu fan man su alibi ku, nu fan su fan te ye nfeere libi wuya ana ye asun libi awaapu. Nu i dagaa fan maa nhalge su bamu to fee akyikpebi mu nu i bu susu u nhalge mu, ¹⁶ fee fan maa su asin mu nu u sa nkpa fen sa bamu fale. Nu fan kan waa kanin mu, ii biti i yege ke n nye kaapu me n-yu kake mu nu Krisito ii biti o bwii ba mu, ke i kaapu fee me kikan n-yu ye kipayi ansi waa kusun fane to mu, i man waa kiyani. ¹⁷ Fane kikole Onyiripe mu gyii ye kusun sa mu mu, du nun fee saraga sa mu, halu nu bee biti ba kyeege me nkalan worige tii waa saraga mu su, ii biti i waa me okon gaa ke n maa fane ansi i gyii. ¹⁸ Imu su i dagaa fane gbaa fane i waa fane okon, ke maa fane ansi i gyii.

Pɔɔli sun Timoti maa Epafuroditu kpee Filipi abi ase

¹⁹ Nu i gye Onyiripe Yesu kebiti to mu, n su tamaa fee i mee ye i kyere n biti n sun Timoti fane ase, ke n nye nu fane su ke me kokolo o nye de me. ²⁰ N man bila n su oku fee mu, nu fane kibaabuto asin i tiri mu. ²¹ Lu fee asansa mu kpini bamu lee nkun nu bee biti, man gye umu nu i gye Yesu Krisito lee. ²² Amaa fane gbaa-gbaa fan nyi kanan mu nu Timoti lee mu daa kaapu, lu fee o tii me su nu an sun asin danbirasa kusun mu, fee ose ye obii. ²³ Imu su, n su tamaa fee nu n dan nye wu kanan mu nu ii kpee su u sa me mu, n biti n sun mu fane ase. ²⁴ Nu n su tamaa Onyiripe to fee, i mee ye i kyere n gbaa-gbaa me n biti n ba fane ase.

²⁵ Amaa n fe nfeere fee ii tiri fee, n bwii sun ane birisa Epafuroditu fane ase. N maa mu an buga an waa kusun, nu an ko an kun asin danbirasa fane ase. Nu mu i bila o gye fane kaboo mu nu fan sun,

nu o ba kye me to umu nu i tiri me mu. ²⁶ I gyogyoo mu ye o wu fane kpini, nu mu kokolo ki nyita mu, lu fee fan maa nu ye ee lo su mu. ²⁷ I gye kesintin fee o lo, halu i san gber ee o wu. Amaa lbwaare wu mu kwee nu man gye mu nkun, amaa ye ngbaa me, nu o yege nu n man boota to tii su. ²⁸ Imu su i gyogyoo me gaa fee n sun mu fane ase. Saamu, nu fan kan bila wu mu mu, ke i waa fane okon tii su, ke me kiboota to mu i lwe. ²⁹ Imu su fan taa kensi-gyii koolo mu abaa anyo fee maa gye fane birisa okole-gyipu Onyiripe Yesu to mu. Fan taa beere sa asa fee mu kudubi, ³⁰ lu fee i san gber ee o wu kpali Krisito kusun mu su, nu o taa mu nkpa taga apu, kye me to lu nkyeto mu nu fan man taale kye me to mu.

3

Kibu Krisito i biya ikpa kigyigi lbwaare ase

¹ Me-daa ana ye mi-supu ana, umu nu i san mu i gye ye, fane ansi i gyii lu fan maa waa kukulun ye Onyiripe Yesu su mu! Nu i man gye asin toowosa sa me fee n maa bila n kyuroo ato kulun mana n sa fane, amaa i gye nkyeto sa fane nun.

² Fan ku ye odan lu asa mu nu be du fee igyoono nu ba gye alibi awaapu, nu ba yile kayi-wole* kitin su. ³ Lu fee ane mu nu an bola lbwaare Kayaayu mu su an sun mu, nu an kaapu ane n-yu lu ane kiwaa kukulun ye Krisito Yesu su mu, ane nu ba tije iduu kesintin to mu. Nu a man taa ane n-yu tuv kayi-wole kitin su. ⁴ Naafoo ngbaa me n su okpa n taa me n-yu tuv kanin awaasa su.

Nu oku kan ee fe nfeere fee o su okpa o taa mu n-yu tuv kayi-wole kitin su mu, naafoo me i su okpa n kyoo mu. ⁵ Ba tin me oduu kake buruwasapu, nu n gye Isirayi obii nun, nu n lu Bengyamin kebunoo, nu n gye Hibriwu obii gbaa-gbaa, nu

* 3:2 3:2 Kayi-wole kitin i yile sa iduu kitin.

taa lu nbara mu kibuu su mu, n kyina n gye Farasii nun, ⁶ nu lu me n-yu kikapn Gyiwu kabwaare-sun to mu, n nyanla Krisito kubu-kubu mu, nu lu oku kinye ikpa kigyigi lu Gyiwu nbara mu kibuu su mu, n man su kilibi umu to.

⁷ Amaa kutu kumaa mu nu n daa ku fee i gye tonu sa me mu, nbunbu bire lu Yesu Krisito su mu, i man bila i gye sehn me ase. ⁸ Man gye umu nkun, kutu kumaa numu gye me ase fee ato foyisa, lu fee umu nu i gye ato kpare sa me mu, i gye n ba bu Me-Nyiripe Yesu Krisito. Lu Krisito su mu n pan kutu kumaa, nu n ku umu fee kigyaakpa su ato, ke n nye-nye Krisito. ⁹ Saamu, n waa kukulun ye mu kakpaa, yege n man bila n su n gbaa-gbaa me ikpa kigyigi lu nbara mu kibuu su, amaa ikpa kigyigi mu nu i bola kikoolo Krisito gyii su. Nu ikpa kigyigi numu, mu nu i lu lbwaare ase mu, gyan kikoolo-gyii su nun. ¹⁰ Nu kutu mu nu n biti i gye fee, n baa n nyi Krisito ye mu kelewu kyini olon mu, ke n gyii mu awurufu mu iku, ke n ba waa fee n wu buga ye mu, ¹¹ saamu i waa nene lbwaare i nye kyini ngbaa me lu alewupu to, ba nkpa to.

Pooli kikapn n-yu kabwaare-sun to

¹² N mee kaapu nun fee n tee nye umu abee n tee wola waa kyekyee naa lwe. Amaa n kpan me n-yu ke n kitaa kutu mu nu Krisito Yesu tu me waa mu lee mu to. ¹³ Me-daa ana ye mi-supu ana, n mee fe nfeere fee me kibaa tee kitaa umu. Amaa kutu kulon mu nu n waa mu i gye fee, kutu kumaa mu nu ki wola kyun me kamaa mu, n tan kumu su, ke n waa aniya fu kutu mu nu ki de mi ansi to mu. ¹⁴ Imu su n kpan me n-yu nun n sile ntintin naa lwe, ke n nye-nye nkpa kakee mu nu lbwaare bola Krisito Yesu su tu asa mu.

¹⁵ Nu ane mu nu an dan kikoolo-gyii mu to mu kpini, i dagaa

a maa su nfeere kulon numu. Amaa nu fane aku bee kan bee fe nfeere mu nu i kwu mu, lbwaare ii biti o lee umu gbaa kase sa fane. ¹⁶ Nu kutu mu nu ki tiri i gye fee, fan yege a kitaa kikaapu mu nu an wola nye mu nkun.

¹⁷ Me-daa ana ye mi-supu ana, fan kase me awaasa to, ke fan peese bamu nu ba te kakyina mu nu an kaapu to yla sa fane mu.

¹⁸ Lu fee kanan mu nu n wola towe fane, nu nbunbu n bila n towe umu ye ansikyu gbaa, ye asa gaalaagaa bamu kakyina to du nun fee ba maa kisi Krisito kelewu oyu laasa mu su asun. ¹⁹ Asa anumu bire, bamu kala ana bee biti ba muuri, nu bamu to nu bee sun, nu bamu ipeeli-sin to nu bee kusaa bamu n-yu. Nu bamu nfeere i gyan dulinyaa ato wole nkun su nun.

²⁰ Amaa aneene bire, ane aye bu susu nun. Nu i gyogyo ane an gyoo ane Omoligepe, Onyiripe Yesu Krisito mu nu ee biti o lu tutu ba mu. ²¹ Nu o kan ba mu, ee biti o kyeege ane n-yu-wole mu nu ii wu fale, ke o waa umu fee mu gbaa-gbaa kayu-wole mu nu ki su bunyaa mu.

Olun mu nu o su nu ee taale ee yege kutu kumaa ki baa ki bu mu kase mu, nu ee biti o taa waa kanun.

4

¹ Imu su me-daa ana ye mi-supu ana mu nu n biti fane asun gaa mu, n biti kuwu fane. Fane su nu mi ansi i gyii nu n nye kitu. Me kyemine ana danbirasa, fan yile Onyiripe mu to kenken kanun.

Asin kaapusa laalaalwe

² N kole Yuwodiya maa Sintike fee ba maa gye Onyiripe asa fale su mu, ba towe kyula abaa. ³ Nu n kole ngbaa fu me birisa kusun owaapu kesintin to,* fee fu kye kanun akyu anyo mu to. Lu fee ba kye me to asun danbirasa kusun mu ki yelige to. Akyu numu maa Kelementi ye me tomaa ana asunpu kpini mu nu

* 4:3 4:3 "Kusun owaapu kensintin to" yla sa oku kitu mu nu ki gye Sisigu.

bamu atuu i bu lbwaare nkpa owule mu to mu, ba kyo me to gaa.

⁴ Fan yege fane ansi i gyii sana kumaa, fee fan maa gye Onyiripe lee mu, n bila n pula to ye, fan yege fane ansi i gyii! ⁵ Fan yege okumaa o wu fane kanan mu nu fen du bwahn. Lu fee Onyiripe kiba mu ki tiri to. ⁶ Fan man yiyee lu kuto ku su, amaa kuto kumaa to mu, fen kole kabwaare kole fwaala lbwaare ke fen taa fane asin tirisa kpini tubu mu ansi to. ⁷ Saamu, lbwaare ii biti o sa fane mu kayi yuuli gaa mu nu nyimisa mee taale nu kase, ke ki kun fane nkolo ye fane nfeere fee fan maa koolle Krisito Yesu gyii mu.

⁸ Me-daa ana ye mi-supu ana, me asin laalaalowe i gye ye, fan yege fane nfeere i baa i gyan kuto mu nu ki gye kesintin su, ye kuto mu nu ki su beeree, ye kuto mu nu ki de okpa, ye kuto mu nu ki man su ineesi, ye kuto mu nu ki su kebiti, ye kuto mu nu ansi ii gyii su. Nu kuto ku ki kan ki boron gaa abee ki su kiyin mu, fale ato unumu nu fen fe umu nfeere. ⁹ Fan waa kuto kumaa mu nu fan bila abee fan nye lu me ase, abee fan nu abee fan wu n maa waa, ke lbwaare kayi yuuli wuya mu o baa o bu fane ase.

Pooli afwaala lu nkee mu su

¹⁰ Lu n maa gye Onyiripe lee su mu, mi ansi i gyii gaa, fee nbunbu numu bure fan bila kaapu fee me asin i tiri fane. Nu kesintin to n nyi me asin i maa tiri fane, amaa okpa nu fan man nye ke fan kaapu fee me asin i tiri fane. ¹¹ Man gye ye me n-yu i kita me su nu n towe kanin, lu fee n bila okpa kumaa su fee umu nu n su mu i kukwe me. ¹² Nu n nyi kuto mu nu ki tiri kakyina to, nu n bila n nyi kuto mu nu kanye kukyo to gbaa du. N bila umu okpa kumaa su, umu su sana kumaa ye katin kumaa umu nu n su mu i kukwe me. Halu n nye gyii nme abee n naa akon, halu n su naa bansu abee n man su gbaa mu i kukwe me. ¹³ N taale waa kuto

kumaa numu lu olon mu nu Krisito u sa me mu su.

¹⁴ Amaa fan waa kusun gaa fee fan maa kye me to sana mu nu n bu aworofu to mu. ¹⁵ Fane Filipi abi gbaa fan nyi danbirasa fee, sana mu nu n piili asin danbirasa katowe Masedoniya owule su, nu n lu fane ase tuto mu, Krisito kubu ku man kee me afulee lu kusee mu nu ba nye mu su, amoo fane nkun.

¹⁶ Halu sana mu nu n bu Tesalonika kade to nu i tiri me mu, fan kye me to afulee lu kananku. ¹⁷ Man gye fee nkee nu n dan n ku n biti lu fane ase su nu n towe kanin, amaa n biti fee lbwaare o taa agyaga tii fane awaasa danbirasa kukoka mu su. ¹⁸ Nu n tee nye kuto kumaa mu nu ii tiri me mu, halu naa ban kanan mu nu n biti mu gbaa su, lu fee ato mu nu fan taa sa Epafuroditu ye o biya me mu i loo me abaa to. Ato mu i du fee saraga ato liifensa mu nu ba taa lee saraga sa lbwaare, nu o koolle umu, nu i bola mu ansi. ¹⁹ Me lbwaare, lu mu ato kpare damante mu to mu, ee biti o sa fane kuto kumaa mu nu kii tiri fane lu fan maa gye Krisito Yesu lee su.

²⁰ Bunyaa o baa o gye ane-Se lbwaare lee kakpaa-kakpaa. Amen.

Afwaala laalaalowe

²¹ N fwaala lbwaare asa kumaa mu nu o gye Krisito Yesu lee mu. Krisito abi mu nu ba bu me ase nfu gbaa bee fwaala fane. ²² lbwaare asa kpini mu nu ba bu nfu mu bee fwaala fane, fonfon bamu nu ba bu Roma abi Owura lala kikapara su mu.

²³ Onyiripe Yesu Krisito kabwaala ki baa ki bu fane kpini ase. Amen!

Ɔwɔlɛ mɔ nu Pɔɔli kyɔrɔɔ naa sa Kolose abi

Afwaala

¹ Mɛ, Pɔɔli mɔ nu lu lbwaare kebiti sɔ nu n ba waa Krisito Yesu osunpu, yɛ anɛ birisa Timoti i kyɔrɔɔ ɔwɔlɛ nɔmɔ. ² An kyɔrɔɔ an sa fanɛ lbwaare asa, mɔ nu fan gye anɛ birisa ana nu fan kɔɔlɛ Krisito gyii, nu fan bu Kolose kaɔɔ tɔ mɔ.

An kɔlɛ anɛ-Sɛ lbwaare fɛɛ mɔ kabwaala yɛ keyuula i baa i bu fanɛ asɛ.

Pɔɔli afwaala yɛ kabwaare-kɔlɛ

³ Saɲa kumaa nu an kɔlɛ kabwaare kɔlɛ an sa fanɛ mɔ, an fwaala lbwaare, anɛ-Nyiripe Yesu Krisito Mɔ-Sɛ. ⁴ Lu fɛɛ an nu kanan mɔ nu fan kɔɔlɛ Krisito Yesu gyii, yɛ kebiti mɔ nu fan sɔ sa lbwaare asa kpini mɔ. ⁵ Saɲa mɔ nu kesintin asɔn mɔ nu i gye asɔn danbirasa mɔ gyankpaa ba fanɛ asɛ mɔ, fan nu tamaa mɔ nu i sɔ. Imɔ sɔ fanɛ kɔkɔɔlɛ-gyii yɛ kebiti mɔ gyan kanɔn tamaa, mɔ nu lbwaare taa yɔla sa fanɛ sɔsɔ. ⁶ Dulinya nɔmɔ kpini tɔ mɔ, asɔn danbirasa mɔ u sɔyɔ abi, yɛgɛ u yɛlɔgɛ fɛɛ kanan mɔ nu i waa fanɛ tɔ, lu kake mɔ nu fan nu asɔn danbirasa mɔ, nu fan nu lbwaare kabwaala mɔ kase kesintin tɔ. ⁷ Epafarasi, anɛ birisa Krisito kɔyaafɔlɛ kesintin tɔ mɔ, i ba yɔlɛ anɛ ayaa tɔ tɔwɛ fanɛ lbwaare kabwaala mɔ asɔn, ⁸ nu mɔ i tɔwɛ anɛ kebiti mɔ nu lbwaare Kayaayu mɔ sa fanɛ.

⁹ Lu inɔmɔ sɔ, lu kake mɔ nu an nu fanɛ sɔ mɔ, a man yɛgɛ kɔkɔlɛ lbwaare sa fanɛ. An kɔlɛ lbwaare yɛ ɔ sa fanɛ kanyaasɔn yɛ kase kunu bɔla Kayaayu mɔ sɔ, kɛ i yɛgɛ fan taale bu mu kebiti mɔ. ¹⁰ Nu an kɔlɛ lbwaare kanɔn nɔn kɛ i yɛgɛ fan kyɔna kakyɔna mɔ nu Ɔnyiripe mɔ ii bitɔ, nu ii gyii mu ansi ɔkpa kumaa nɔmɔ sɔ, kɛ fanɛ kɔbaabɔtɔ i

bɔya adanbirasa kɛ fan dan lbwaare kinyi tɔ. ¹¹ An kɔlɛ lbwaare yɛ ɔ sa fanɛ ɔlɔn kpare lu mɔ bunyaa ɔlɔn mɔ tɔ, saamɔ fɛn nyɛ-nyɛ kenyiita yɛ nkɔlɔ yɔlɛ tɔ. Fan yɛgɛ fanɛ ansi i gyii, ¹² kɛ fan taa afwaala sa lbwaare mɔ nu ɔ yɛgɛ nu fan dagaa mu kuwura-gyii kɔnmanɛsa mɔ tɔ npatɔyɛ mɔ nu ɔ sɔ ɛɛ sa mɔ asa mɔ. ¹³ Lu fɛɛ mɔ i mɔlɔgɛ anɛ lu kitentenbiri ɔlɔn mɔ tɔ, nu ɔ taa anɛ ba mu-Bii bitisa mu kuwura-gyii tɔ. ¹⁴ Mɔ i mɔlɔgɛ anɛ, nu lbwaare taa anɛ alibi kɛɛ anɛ.

Krisito kyɔ kɔtɔ kumaa nɔmɔ

¹⁵ lbwaare mɔ nu ɔkɔ man putɔ wu mɔ mɔ, mɔ kudubi i gye Krisito Yesu, lbwaare mu-bii mɔ, nu ɔ bu tɔ pɔyɔ nu lbwaare tɔv kɔtɔ kumaa. ¹⁶ Lu fɛɛ lbwaare bɔla mɔ sɔ nɔn tɔv kɔtɔ kumaa, sɔsɔ atɔ yɛ kase sɔ atɔ, umɔ nu an wu yɛ ansi yɛ umɔ nu a mɛɛ wu yɛ ansi, awuragya, yɛ n-yaayu libi, yɛ awuragyipu yɛ alɔlɔnpu. Mɔ sɔ nu lbwaare bɔla tɔv kɔtɔ kumaa, nu ɔ taa umɔ kpini waa mɔ abaa tɔ. ¹⁷ Ɔ bu tɔ pɔyɔ nu lbwaare tɔv kɔtɔ kumaa nɔmɔ, nu mɔ kɔpɔrɛ sɔ nu kɔtɔ kumaa kɔ bu tɔ kyɛkyɛ. ¹⁸ Nu mɔ i gye kumu sa mɔ kɔbɔ mɔ kpini, fɛɛ kanan mɔ nu kumu gye sa kayɔ-wɔlɛ mɔ. Nu mɔ i yɛgɛ nu kayɔ-wɔlɛ mɔ sɔ nkpa, yɛ ɔgyankpaapu mɔ nu o kyɔnɔ lu lewu tɔ, kɛ ɔ baa ɔ gye ɔgyankpaapu kɔtɔ kumaa nɔmɔ tɔ. ¹⁹ Lu fɛɛ i gye lbwaare kɔpɔrɛ nɔn fɛɛ mu kedubi mɔ kpini i baa i bu mu-bii mɔ tɔ. ²⁰ Mu-Bii Yesu kelewɔ oyu laasa mɔ sɔ, yɛ nkalan mɔ nu ɔ kyɛgɛ mɔ sɔ, nu lbwaare bɔla sɔ taa lɔɲɔ sɔsɔ yɛ kase sɔ atɔ mɔ kpini yɛ mɔ nsana.

²¹ Saɲa kɔ tɔ mɔ, naafɔɔ fanɛ kumaa nu fan taa kaapu lbwaare, nu lu fanɛ alibi sɔ mɔ fan kisi mɔ fanɛ nkɔlɔ tɔ. ²² Amaa nɔbunbu birɛ, lbwaare bɔla Krisito mɔ nu o be bilɔnɔ nyɔmɔsa nu o wu mɔ sɔ, lɔɲɔ fanaa mɔ nsana. Ɔ waa inɔmɔ kɛ fan ba waa asa kyɔrɛkyɔrɛ, yɛgɛ fan man sɔ ineesi yɛ asɔn pɔwɔsa kɔ lbwaare

ase, ²³ nu fan kan kyaga su koolle Krisito gyii, nu fan yile to kenken nu fan man kyeege lu tamaa mu nu fan su lu asin danbirasa mu to mu. Asin danbirasa manja nu fan nu, nu ba towe sa osa kumaa numu kase su, nu me, Pooli n baa n gye kusun mu osunpu fale.

Pooli kusun sa Krisito kubu mu

²⁴ Nbuunbu mi ansi i gyii fee n man gyii aworufo sa fane. Lu fee me aworufo to mu, ngbaa me n wu Krisito aworufo mu nu i san mu sa mu asa, mu nu ba gye mu kubu kpini mu. ²⁵ Ibwaare waa me Krisito kubu mu kyaafole, nu o sun me ye n ba waa mu kusun. Kusun mu i gye ye n lee mu asin mu kpini kase sa fane. ²⁶ Asin baalasa mu nu Ibwaare man lee umu ifuli sa didaa abi, amaa nbuunbu bure o lee umu kaapu mu asa. ²⁷ I gye Ibwaare kiptre to fee o lee asin baalasa mu nu i gye bunyaa asin mu kaapu ndendemande asa kpini. Asin baalasa mu i gye ye Krisito maa bu fane to mu, fan su tamaa ye bunyaa lu Ibwaare ase.

²⁸ An taa kanyaasin mu nu Ibwaare sa ane mu an towe abwaaresin, nu an da okumaa numu kumu to, yege an kaapu okumaa numu ke a taa mu waa Ibwaare abaa to fee o nye dan kikoolle Krisito gyii mu to kyeekeye. ²⁹ Inumu su nu n taa olon mu nu Krisito sa me nu ii sun kusun me to mu, n kpan me n-yu n sun mu.

2

¹ N biti fan wu kanan mu nu n moo me n-yu gaa n sa fane, ye bamu nu ba bu Lawodisiya kade to ye bamu nu ba man pita wu me ye ansi mu. ² N waa unumu ke i waa fane kpini olon to, ke fan taa kebiti waa konon kulon. Fale su mu, fen biti fan nu asin kumaa numu kyeekeye naa lwe, ke i yege fan bu Ibwaare asin baalasa mu, umu i gye Krisito gbaa-gbaa mu. ³ Mu nkun to nu kanyaasin ye kinyi lu Ibwaare su kpini baala. ⁴ N towe fane unumu nun

ke oku o man nye taa konon to kon asin pupwe ku ba pina fane. ⁵ Halu n maa man bu fane ase fale gbaa mu, me nfeere i gyan fane su, nu i waa me okon n maa nu fee fen waa umu nu i dagaa, nu fen su kikoolle Krisito gyii mu to kenken.

Krisito to nu an nye ane n-yu

⁶ Imu su, fee fan maa tee koolle Krisito Yesu fee mu i gye fane-Nyiripe mu, fan kyina ye mu kanin. ⁷ Ke fan nye ilin yile mu to ke fan dan, ke fane kikoolle-gyii Krisito to mu i waa olon tii su fee kanan mu nu ba kaapu fane mu. Ke fan taa afwaala sa Ibwaare gaa.

⁸ Fan baa fan da su ke fan man yege aku ba taa nyumisa kanyaasin ye antjesa pina fane bilinji bamu anye. Lu fee bamu kikaapu mu gye anaana-to ye dulinyaa numu to n-yaayu libi lee nun, nu i man lu Krisito ase.

⁹ Lu fee Krisito Yesu to nu Ibwaare laalaamuu mu kpini bu, ¹⁰ nu fan naa Krisito kiwaa kukolon su mu, fan nye mu nkpa numu lwe kyeekeye. Mu i gye kumu sa awura ye alonpu kpini. ¹¹ Fan naa Krisito kiwaa kukolon su mu, i waa nun fee Krisito maa tije fane iduu mu, nu man gye nyumisa i taa abaa tije fane. Krisito kitije fane iduu mu, i kaapu nun fee o lee fane lu alibi olon mu nu i bu fane nkolo to mu. ¹² Ba maa gye fane Ibwaare kekyugye mu, i du nun fee ba maa pula fane tii Krisito su, nu ba bila kyini fane tii mu su ba nkpa to mu. Lu fee fan koolle Ibwaare olon mu nu o taa kyini mu ba nkpa to mu gyii.

¹³ Fan kyina fan du nun fee alewupu mu Ibwaare ase lu fane alibi, ye fane kiman buu Ibwaare nbara su. Amaa Ibwaare kyini fane tii Krisito su ba nkpa to. Nu Ibwaare taa ane alibi kpini kee ane, ¹⁴ nu o kpayi kupwe mu nu ba kyuroo yila lu ane kiman buu nbara mu su mu. O lee umu nu i du nun fee ba da umu tii Krisito su mata oyu laasa mu su. ¹⁵ Nu Ibwaare bola Krisito kelewu oyu laasa mu koolle n-yaayu libi ye

alɔnpɔ mɔ ɔlɔn kpini, nu ɔ n̄aabaabamɔ sakyɔ tɔ kaapɔ fɛɛ o gyii bamɔ sɔ.

16 Imɔ sɔ fan man yege ɔkɔ o bun fane kɔpwe lu atɔ mɔ nu fen gyii abɛɛ fen nuu mɔ sɔ, abɛɛ fan maa mee gyii kesu kɔnɔ ku ye ɔbwaayɔ pɔpwe kake gyankpaasa abɛɛ Gyiwu abi kake fɔtɛsa ake kensi-gyii. 17 Inimɔ ɔ gye sɔnkaala sa atɔ gbaa-gbaa mɔ nu ii biti ɔ ba mɔ. Nu atɔ gbaa-gbaa maɲa ɔ gye Krisito nɔn. 18 Imɔ sɔ fan man kan yege ɔkɔ o bun fane kɔpwe tɔwe ye fan man dagaa kɔkɔka mɔ, lu fan maa man biya fane n-yɔ kase nu fan mee sun lbwaare nbɔɔ fɛɛ mɔ mɔ. Kanɔn ɔsa maɲa u tɔwe ye ɔ nye ansi sɔ kilɛkaapɔ mɔ, amaa nyimisa nfeere nu ɔ sɔ ɛɛ waa alala-sɔn kanɔn. 19 Nu ɔ man bɔla taa mɔ n-yɔ tii Krisito mɔ nu ɔ gye kumu mɔ sa kayɔ-wɔle mɔ kpini. Nu Krisito u yege nu kayɔ-wɔle mɔ kpini ku nye ɔlɔn, ikyini ye ɔkyagakpa mɔ kpini bɔga kɔtaabaa, nu u dan kanan mɔ nu lbwaare ii biti.

20 Lu fan maa wu tii Krisito sɔ nu fan barige fane n-yɔ lu dulinyaa numɔ atɔ kaapɔsa tɔ fale mɔ, mine ɔ waa sɔ nu fan san fan bɔ kakyina didaa mɔ tɔ nu fan buu umɔ ikpa? 21 Kanɔn akaapɔsa mɔ aku ɔ gye ye, "Fan man kɔtaabaa kɔnumɔ tɔ! Fan man gyii inumɔ! Fan man mata inumɔ!" 22 Atɔ kisisa mɔ kpini ii biti ɔ ba kyɔn. Lu fɛɛ ɔ gye dulinyaa numɔ tɔ asa kɔkaapɔ nɔn. 23 Kanɔn nbara mɔ du nɔn fɛɛ kanyaasin maa bɔ umɔ tɔ mɔ, fɛɛ kanan mɔ nu bɛɛ kpan bamɔ n-yɔ bɛɛ waa fɛɛ ba maa sun lbwaare nbɔɔ gaa mɔ, nu bɛɛ pɔna ye bɛɛ biya bamɔ n-yɔ kase, nu bɛɛ waa bamɔ kayɔ-wɔle awurɔfɔ. Amaa inumɔ kpini mee kye bamɔ tɔ ke ba yege alibi kɔwaa.

3

Krisito abuuɔu kakyina

* **3:1** 3:1 lbwaare gyisa sɔ u kaapɔ mɔ bunyaa ye mɔ ɔlɔn opula. † **3:6** 3:6 Agbɔ lala mɔ u ba bamɔ nu be mee nu lbwaare ase mɔ sɔ. ‡ **3:11** 3:11 Giriki obii ɔ gye ɔkɔmaa mɔ nu ɔ man gye Gyiwu obii mɔ.

tɔ nbara

1 Lu lbwaare maa kyini fane tii Krisito sɔ ba nkpa tɔ sɔ mɔ, fan taa fane nkɔlɔ gyaga sɔsɔ atɔ sɔ, katɔn mɔ nu Krisito tɛ kuwura-gya sɔ lbwaare gyisa* sɔ mɔ. 2 Fan taa fane nfeere gyaga sɔsɔ atɔ sɔ, man gye kase sɔ atɔ sɔ. 3 Lu fɛɛ fan wu sa fane kakyina didaa mɔ, nu nbunbu fane nkpa ɔ baala tii Krisito sɔ lbwaare ase. 4 Nu Krisito mɔ nu ɔ gye fane nkpa kan lu ifuli mɔ, fane gbaa fane fen biti fan lu ifuli ye mɔ bunyaa mɔ.

5 Imɔ sɔ fan lee fane n-yɔ lu kase sɔ kɔbaabɔtɔ libi kɔmaa numɔ tɔ, fɛɛ abawɔle kebiti, ye agyaga-sɔn, ye kanyɔn ye kakyɔ biti kayelge, ye onsi-payɔ libi, ye me nkɔn n nye mɔ nu ɔ gye kusun idakpa mɔ. 6 Lu inumɔ sɔ mɔ lbwaare agbɔ lala mɔ ɔ bɔ ɔkpa u ba.† 7 Naafɔ kanɔn nu fan kyina fen waa, nu alibi mɔ ii gyii fane sɔ. 8 Amaa nbunbu bire, n tɔwe fane ye fan lee fane n-yɔ lu fale atɔ numɔ kpini tɔ, fɛɛ agbɔ ye agbɔ libi, ye kekisi ye nyimisa kitɔ-nyita ye ntɔwe gyaga mɔ nu u lu fane nɔn tɔ. 9 Fan man tɔn antɔesa sa abaa, lu fan maa lee fane kɔbaabɔtɔ didaa ye umɔ awaasa libi tɔ mɔ. 10 Nbuɔnbu anɛ ɔkɔmaa numɔ bilini nyimisa pɔpwe nɔn, nu fan baa fan du fɛɛ fane ɔtɔpɔ lbwaare mɔ, ke fan ba bu mɔ danbirasa. 11 Lu kɔbaabɔtɔ pɔpwe numɔ sɔ mɔ, ɔ man bɔla i tiri fɛɛ ɔkɔ gye Giriki obii‡ abɛɛ Gyiwu obii, abɛɛ bamɔ nu ba tɔn iduu abɛɛ bamɔ nu ba man tɔn iduu. I man tiri fɛɛ ɔkɔ gye ɔfɔ kyilim abɛɛ ɔkɔ ansi ɔ man bugi, abɛɛ ɔkɔ gye kɔnye abɛɛ ɔkɔ man gye kɔnye, amaa umɔ nu i tiri mɔ ɔ gye ye Krisito ɔ gye kɔtɔ kɔmaa, nu mɔ ɔ bɔ akɔle-gyipu kpini tɔ.

12 Kanɔn sɔ fɛɛ lbwaare maa tɔ fane ba waa mɔ asa kyirekyire, nu ɔ sɔ kebiti sa fane mɔ, fan taa kɔwee kuwu, ye kɔdanbirasa kɔwaa, ye

n-yi kase kibiya, ye bwahn kiwaa ye kenyiita bun fee kaale. ¹³ Nu fane birisa kan waa fane alibi mu, fan kpala umu su, ke fan taa alibi kee abaa. Fan taa kee fee kanan mu nu Onyiripe taa kee fane mu. ¹⁴ Nu unumu kpini kumu i gye kinye kebiti sa abaa, kumu u bute umu kpini buga waa kono kulon kyeekeyee.

¹⁵ Lu fan maa gye kayi-wule kulon abi su mu, lbwaare tu fane ba waa Krisito keyuula mu to. Um su fan yege keyuula mu ki gyii kuwura fane nkolo to. Fan taa afwaala sa lbwaare. ¹⁶ Fan yege Krisito asin mu i kyina fane to gaa. Fan taa kanyaasin kaapu abaa ke fan da abaa amu to. Fan taa Asinkyanyilasa mu ulon ye abwaaresin ulon ye Kayaayu kileekaapu ulon fwaala lbwaare lu fane nkolo to. ¹⁷ Nu koto kumaa mu nu fen waa abee fen towe mu, fan waa umu kpini Onyiripe Yesu kitu to su, ke fan bola mu su taa afwaala sa Ose lbwaare.

Krisito abuu pu kikaara su nbara

¹⁸ Akyi-kilipu, fan biya fane n-yi kase sa fane-kuli ana, kanin i dagaa Krisito okyuu maa waa.

¹⁹ Anyin-kilipu, fan nye kebiti sa fane-ka ana ke fan man nmanyan bamu.

²⁰ Nbi, fan nu sa fane akugepu koto kumaa numu to, lu fee unumu ii gyii Onyiripe Yesu mu ansi.

²¹ Akugepu fan man waa fane-bii ana agbu, man gye kanin bamu abaa ii biti i yoo.

²² Anye, fan nu sa fane-nyiripe ana mu nu ba bu kase su nfu mu koto kumaa numu to. Man gye sana mu nu bamu ansi i gyan fane su mu nkun nu fan waa, ke fan nye kwee kuwu lu bamu ase. Amaa fan nu sa bamu kesintin to lu fane nkolo to, lu Onyiripe mu beere su.

²³ Koto kumaa mu nu fen waa mu, fan taa fane nkolo kpini waa umu fee fan maa waa umu fen sa Onyiripe mu, nu man gye asa, ²⁴ fee fan nyi fan maa biti fan nye kukoka mu nu Onyiripe taa yula mu asa mu. Lu fee Krisito i gye Onyiripe gbaa-gbaa mu

nu fen sun mu. ²⁵ Okumaa mu nu o waa alibi mu alibi kukoka nu ee biti o nye, lu fee lbwaare man su nmeege to.

4

¹ Kase su anyiripe, fan ku fane anye su kanan mu nu i dagaa nu i buron, lu fee fane gbaa fane fan nyi fan maa su Onyiripe susu.

Asin kaapusa mu nu i tii su

² Fan nye sana sa kabwaare-kule sana kumaa, ke fan baa fan da su kabwaare-kule to, ke fan taa afwaala sa lbwaare. ³ Ke fan kule kabwaare-kule sa ane gbaa-gbaa ane fee, lbwaare o bugi okpa sa mu asin mu kitowe, ke a nye okpa towe asin baalasa lu Krisito su, umu su nu n tii obu fale. ⁴ Fan kule kabwaare-kule fee n taale n bugi to n towe asin mu kyeekeyee fee kanan mu nu i dagaa fee n towe mu. ⁵ Fan bu kanyaasin lu kanan mu nu fan kyina ye bamu nu ba man gye Krisito abuu pu mu, nu okpa ku kan bugi sa fane ye fan towe bamu Krisito asin mu, fan towe umu sa bamu. ⁶ Fan yege fane ntowe i baa i bukun fee nfole, ke fan bu kanan mu nu fan lee kono sa okumaa mu nu o taase fane asin mu.

Afwaala laalaalawe

⁷ Ane birisa Tikiku danbirasa mu nu o gye kesintin obuupu ye kyaafole Onyiripe kusun to mu, ii biti o ba towe fane kanan mu nu n du nfu. ⁸ Inumu su nu n sun mu fane ase, ke fan nye bu kanan mu nu an du nfu, ke o be towe sane fane nkolo to. ⁹ Maa ane birisa danbirasa Krisito okole-gyipu Onesimu mu nu o gye fane aye obii mu, nu n sun mu fane ase. Bamu ii biti ba towe fane asin mu nu ii kpee su nfu kpini.

¹⁰ Me birisa Arisitako mu nu o bu me ase obu tiisa to mu u fwaala fane. Kanin nu Banabasi mu-supu Maki gbaa u fwaala fane. N wola towe fane ye nu o kan ba fane ase mu, fan ku mu su danbirasa. ¹¹ Gyosuwa mu nu ba bla bee tu mu ye Gyusitisi mu gbaa i fwaala

fane. Bamɔ nkɔn ɪ gye Gyiwu abi mɔ nu ba tii me birisa ana sɔ, nu ba gye Ibwaare kuwura-gyii mɔ to asunsunpu, nu ba kye me to ye ɔdan. ¹² Epafarasi mɔ nu ɔ gye fane aye abi nu ɔ gye Yesu Krisito kɪyaafɔle mɔ ɪ fwaala fane. Saɲa kɔmaa nɪmɔ eɛ kɔle Ibwaare gaa eɛ sa fane fɛɛ, ɔ waa fane ke fan yɪle to kenken, ke fan dan ke fane Krisito kɪkɔle-gyii ɪ nye ilin gaa, ke fan waa Ibwaare kebiti sɔ. ¹³ Ngbaagbaa me n nyi kanan mɔ nu Epafarasi taa fane asɪn ye Lawodisiya abi ye Hirapoli abi asɪn waa mɔ asɪn tirisa, nu ee wu fane lewu. ¹⁴ Ane kyemɪne danbirasa Luka mɔ nu ɔ gye ɔkyɛpɔ* mɔ, ye Demasi bɛɛ fwaala fane. ¹⁵ Ngbaa me n fwaala ane birisa ana mɔ nu ba bu Lawodisiya mɔ, ye ɔkyɪ Nimfa ye Krisito kɔbɔ mɔ nu bɛɛ gyanɛ mɔ aye mɔ.

¹⁶ Nu ba kan kale ɔwɔle nɪmɔ sa fane lɔwe mɔ, fan kɪ sɔ ke ba kale ɔwɔle maɲa sa Krisito kɔbɔ mɔ nu kɪ bu Lawodisiya kade to mɔ gbaa, ke fane gbaa fane fan kale ɔwɔle mɔ nu n kyɔrɔɔ naa sa Lawodisiya abi mɔ.

¹⁷ Fan tɔwe Akipusi ye, “Kɪ sɔ ke fɔ lɔwe kusun mɔ nu fɔ nye lɪ ɔnyɪrɪpe ase mɔ.”

¹⁸ Me Pɔɔlɪ ɪ taa me gbaa-gbaa me kɪbaa kyɔrɔɔ afwaala nɪmɔ n sa fane. Fan man tan sɔ fɛɛ n san n bu obu kitii to. Ibwaare ɔ bwaala fane.

* **4:14** 4:14 ɔkyɛpɔ nfi ɪ kaapɔ ye ɔsa maɲa gye dɔkɪta nɪn.

Ɔwulɛ gyankpaasa mu nu Pɔɔli kyurɔɔ naa sa Tesalonika abi

¹ Mɛ Pɔɔli maa Silasi yɛ Timoti ɪ kyurɔɔ ɔwulɛ numu an sa fanɛ Krisito abi kubu mu nu fan bu Tesalonika mu, nu fan gye Ɔsɛ Ibwaare yɛ Ɔnyirɩpɛ Yesu Krisito asa mu. Ibwaare kabwaala yɛ kayɩ-yuuli ki baa ki bu fanɛ asɛ.

Tesalonika abi kɪkɔɔlɛ-gyii yɛ bamu kusun danbirasa

² Saɲa kɔmaa an fwaala Ibwaare lu fanɛ su, nu an nyinɪ fanɛ kpini su anɛ kabwaare-kulɛ tɔ. ³ Anɛ kabwaare-kulɛ sa Ibwaare mu nu ɔ gye anɛ-Sɛ mu, an nyinɪ fanɛ su kanan mu nu fan sun kusun lu fanɛ kɪkɔɔlɛ-gyii tɔ, yɛ kebiti mu nu fan taa waa kusun bulɔnsa, yɛ kanan mu nu fan nyɛ kɔkɔɔ yilɛ tɔ lu tamaa mu nu fan su anɛ-Nyirɩpɛ Yesu Krisito tɔ mu.

⁴ Anɛ-daa ana yɛ anɛ-supu ana, an nyi fɛɛ Ibwaare kebiti su nu ɔ lɛɛ fanɛ waa mu lɛɛ. ⁵ Lu fɛɛ an man taa asɩn danbirasa mu ba tɔwɛ sa fanɛ kɔnɔ tɔ nkɔn nɩn. Amaa an ba tɔwɛ fanɛ asɩn mu yɛ Kayaayu Kyirɛkyirɛ mu ɔɔn tɔ, nu ɪ yɛgɛ nu fan kɔɔlɛ asɩn mu gyii yɛ ɪ gye kesintin. Nu fan wu kakyɩna danbirasa mu nu an kyɩna yɛ fanɛ, kɛ ɪ kye fanɛ tɔ. ⁶ Fan kase anɛ yɛ Ɔnyirɩpɛ mu awaasa tɔ, umu su halu awɔrɔfɔ mu nu fan bu umu tɔ gbaa mu, fan kɔɔlɛ asɩn mu yɛ kensi-gyii mu nu Kayaayu Kyirɛkyirɛ mu sa fanɛ mu. ⁷ Imu su akɔɔlɛ-gyipu mu nu ba bu Masedoniya yɛ Akiya mu kpini bɛɛ ki fanɛ awaasa nu bɛɛ bitla umu. ⁸ Nu Ɔnyirɩpɛ asɩn mu ɪ man yalagɛ lu fanɛ asɛ kpee Masedoniya yɛ Akiya nkɔn, amaa fanɛ Ibwaare kɪkɔɔlɛ-gyii asɩn mu, ɪ yalagɛ kpee katɩn kɔmaa numu. Kanɩn su ɪ man daaga fɛɛ a bitla tɔwɛ kutɔ ku lu umu su. ⁹ Lu fɛɛ bamu gbaa-gbaa bamu bɛɛ tɔwɛ kifɔ kitaa

mu nu fan kitaa anɛ. Bɛɛ tɔwɛ asa kanan mu nu fan kyɛɛgɛ lu ɪdakpa kusun tɔ, ba sun Ibwaare mu nu ɔ su nkpa yɛ kesintin mu.

¹⁰ Nu bɛɛ tɔwɛ kanan mu nu fan gyoo Ibwaare Mu-Bii Yesu mu nu ɔ kusaa mu lu lewu tɔ, mu kibwii lu sɔsɔ ba mu asɩn. Nu mu ɪ kɔɔlɛ anɛ lu Ibwaare agbu lala mu nu kii biti ki ba asa su mu.

2

Pɔɔli kusun sunsa Tesalonika kadɛ tɔ

¹ Anɛ-daa ana yɛ anɛ-supu ana Krisito abupu, fanɛ gbaa-gbaa fanɛ fen nyi fɛɛ anɛ kɩba mu nu an ba fanɛ asɛ mu man waa kɩyan. ² Pɔyɩ kɛ a ba fanɛ asɛ mu, fen nyi kanan mu Filipi abi ba saale anɛ nu ba yɛgɛ nu an gyii awɔrɔfɔ. Amaa halu ba maa kɔsu yilɛ anɛ su gbaa mu, Ibwaare kye anɛ tɔ nu an nyɛ kɔkɔɔ yilɛ tɔ, nu an taalɛ tɔwɛ fanɛ mu asɩn danbirasa mu. ³ Asɩn mu nu an tɔwɛ an kulɛ fanɛ fale mu, an man fɔyɩ ɔkpa, nu ɪ man gye nfeere libi ku su, nu ɪ man gye nɔɩna asɩn. ⁴ Amaa Ibwaare ɪ ki wu anɛ nu ɔ taa asɩn danbirasa katɔwɛ waa anɛ abaa tɔ. Imu su man gye nyɩmɩsa kebiti su nu an waa, amaa kanan mu nu ɪ bɔla Ibwaare ansi mu. Mu ii nyi anɛ nkɔɔ tɔ yɛ anɛ nfeere. ⁵ Fanɛ gbaa-gbaa fen nyi fɛɛ an man taa kɔnɔ tɔ kɔn asɩn tɔwɛ fanɛ. Nu an man taa sehn baala fanɛ su kɛ a nyɛ kutɔ ku lu fanɛ asɛ. Ibwaare ɪ gye anɛ kesintin ogyipu. ⁶ An man kyɩna an biti ayɩn-bi lu asa asɛ abɛɛ fanɛ asɛ abɛɛ ɔku asɛ.

Fɛɛ kanan mu nu an gye Krisito Asunpu fale mu, naafɔɔ an su ɔkpa fɛɛ a bilinɪ kasula fanɛ su, ⁷ amaa an yɔɔ anɛ n-yɩ kyɩna fanɛ asɛ fɛɛ kanan mu nu talapu ɪ yɔɔ mu n-yɩ ɛɛ ki mu-bii ana su mu. ⁸ A maa biti fanɛ asɩn gaa su mu, man gye Ibwaare Asɩn danbirasa mu nkɔn nu an taa biya fanɛ. Amaa an taa anɛ n-yɩ gbaa sa fanɛ tii su, lu fɛɛ fan bilinɪ anɛ abitipu. ⁹ Mɛ-daa ana yɛ mi-supu ana, n kɔɔlɛ gyii fɛɛ fen nyinɪ kanan mu nu an waa kusun

gaa saɲa mu nu an bu fane ase mu. An waa kusun kakyɔwape ye kagyanbwe an ku ane n-yu su, saɲa mu nu an towe fane asin danbirasa mu, kanan mu nu a man bilinji kasɔla fane oku su.

¹⁰ Fane mu nu fan kɔɔle Yesu gyii mu, fan naa lbwaare i gye ane kesintin agyipu lu kanan mu nu an kyina fane to, nu an man su ineesi ukɔ, nu ane ukpa i kyiigi, nu alibi ku man bu ane n-yu su. ¹¹ Lu fee fan nyi kanan mu nu an bila fane okumaa numu, fee kanan mu nu ose u bila mu gbaa-gbaa mu-bii ana mu. ¹² An waa fane aniya to, nu an towe yuula fane nkɔɔ, nu an towe waa fane kanan mu nu fan kyina kakyina danbirasa mu nu i bɔla lbwaare ansi. Mu i tu fane ba mu kuwura-gyii ye mu bunyaa mu to.

Tesalonika abi mu kikɔɔle-gyii ye kenyiita

¹³ Nu ane gbaa ane an bila an kyaga su an fwaala lbwaare, lu fee fan maa kɔɔle lbwaare asin mu nu fan nu lu ane ase mu, fan man kɔɔle asin mu fee asa asin, amaa fan kɔɔle umu gyii fee i gye lbwaare asin mu gbaa-gbaa, fee kanan mu nu i gye kesintin mu. Kanin lbwaare asin maɲa ii sun kusun fane mu nu fan kɔɔle gyii mu to. ¹⁴ Fane, me-daa ana ye mi-supu ana, an wu fee asin libi mu nu i ba tu lbwaare kubu-kubu mu nu i gye Krisito lee, nu i bu Gyudeya mu, kanin asin libi kulɔn maɲa i ba tu fane gbaa. Lu fee kanan mu nu fane gbaa fane fan wu awurɔfo fane gbaa-gbaa asa abaa to mu, kanin nu ba wu awurɔfo Gyiwu abi abaa to. ¹⁵ Bamu i gye bamu nu ba moɔ Onyiripe Yesu, nu didaa mu bamu i moɔ lbwaare atowepu mu, nu bamu akulɔn maɲa i gya ane kyɔɲe mu. Bamu asin i mee gyii lbwaare ansi, nu ba kusɔ yile asa kpini su. ¹⁶ Nu ba kpan bamu n-yu fee naafɔɔ bee tii ane okpa, ke a man nye towe asin danbirasa mu sa bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu, ke lbwaare o molige bamu.

Lu fale okpa su mu, ba kubla bamu alibi gyaga abaa su naa fuu umu laalaalɔwe. Nbuɔnbu mu lbwaare nye agbu waa bamu, nu ee biti o bite bamu asu.

Pɔɔli ii biti fee o bila naa bɔɔ Tesalonika abi su

¹⁷ Amaa me-daa ana ye mi-supu ana, saɲa deɛ ku mu nu ba barige anaa fane nsana mu, an lu fane ansi su bire, amaa fane asin i san i bu ane nfeere to. Imu su i yile ane ansi su gaa fee okpa kumaa numu su mu a bwii ba wu fane. ¹⁸ An biti gaa fee a ba fane ase. Me Pɔɔli, n kpan me n-yu saɲa gaalaagaa su fee a ba fane ase, amaa Sitaane tii ane okpa. ¹⁹ Ane-Nyiripe Yesu Krisito kibwii ba mu, mine i gye ane tamaa ye ane kensi-gyii ye ane bunyaa kinye mu ansi to? Man gye fane? ²⁰ Kesintin mu, fane i gye ane bunyaa ye kensi-gyii.

3

Ba sun Timoti kpee Tesalonika

¹ Imu su a maa wu ye a man bila ye a taale waa kutɔ ku lu umu su mu, an waa ane nfeere fee ane nkun an sii Antensi kade to nfu. ² Nu an sun ane-supu Timoti mu nu o gye ane birisa lbwaare kusun obuupu mu nu anaa mu an towe asin danbirasa lu Krisito su. An sun mu ye o ba waa fane olɔn to ye aniya to fane kikɔɔle-gyii su. ³ Ke kanyanla mu nu u ba fane su fale, i man yege fane to oku o bwii kamaa. Fane gbaa-gbaa fane fen nyi fee i gye lbwaare kebiti nu kanyanla numu i ba ane su. ⁴ Kesintin to, saɲa mu nu an bu fane ase mu, an taale an towe fane fee an biti an nye kanyanla. Nu i ba kanin kesintin fee kanan mu nu fan nyi mu. ⁵ Lu unumu su n maa man bila ye n taale kyina yege n man wu fane mu, n sun Timoti ye o ba ku kanan mu nu fan yile fane kikɔɔle-gyii to. Lu fee i su me kufuu fee fale otɔɔtokupɔ mu ba tub fane to ku, ke i yege ane kikpɔne mu i waa kyan.

*Timoti ba tɔwe asin
bɔkɔnsa lu
Tesalonika abi sv*

⁶ Amaa Timoti dan lu fane ase ba nbunbu numu nu o biya asin bɔkɔnsa lu fane kɔkɔle-gyii ye fane kebiti mu nu fan sv. Nu o tɔwe ane ye ane asin a bu fane nkolo to nu fen nyinji ane sv gaa sana kumaa numu, nu fen biti fee anaa fane an wu abaa, fee kanan mu nu ane gbaa ane an biti mu. ⁷ Imu sv, me-daa ana ye mi-supu ana, anaa ane awurufo mu nu an gyii ye kanyanla mu nu a wu mu kpini mu, lu fane kɔkɔle-gyii sv mu i waa ane olon to. ⁸ Nbuunbu bure, ane nkolo i tiye ane lu kanan mu nu fan yile Onyiripe mu to kenken mu. ⁹ Afwaala mo nu an biti a taa sa lbwaare lu fane sv, lu kensi-gyii mu nu lbwaare yege nu an nye lu fane sv fale? ¹⁰ Kakyɔwape ye kagyanbwe kpini an kole kabwaare-kole gaa lu ane nkolo to fee a bila nye wu fane, ke a sa fane kutɔ mu nu ki tiri fane kɔkɔle-gyii mu to.

¹¹ Nu ane kabwaare-kole i gye ye ane-Se lbwaare gbaa-gbaa ye ane-Nyiripe Yesu ba bugi okpa sa ane ke a ba fane ase. ¹² An kole ane-Nyiripe Yesu ye, o yege fane kebiti ki nye akyo tii sv, ke fan biti abaa ye okumaa numu gaa, fee kanan mu nu ane gbaa an sv kebiti sa fane mu. ¹³ An kole fee o sa fane kɔkɔle osu, ke alibi ye ineesi iku i man bu fane n-yu sv ane-Se lbwaare ansi to, sana mu nu ane-Nyiripe Yesu ii biti o ba maa lbwaare asa mu.

4

*Kakyina mu nu i bɔla lbwaare
ansi*

¹ Me-daa ana ye mi-supu ana, an sa fane kono ye fan kyina kakyina mu nu i gyii lbwaare ansi, nu fan nu sa ane. Ane laalaalɔwe asin mu i gye ye an sv Onyiripe Yesu an kole fane ye, fan kɔta to ke fan waa umu nu i kyɔ fale tii sv. ² Lu fee fen nyi kikaapu mu nu an kaapu fane lu Onyiripe Yesu olon to.

³ I gye lbwaare kebiti nun fee fan man waa fane n-yu ineesi, ke fan lee fane n-yu lu abawule-sin to. ⁴ Ke fane okumaa numu o kun mu n-yu lu kakyi abee kanyin biti sv, kanan mu nu o baa o du kyirekyire ke o nye beere. ⁵ Ke mu awaasa i man ba i gye kayalaga okpa sv fee bamu nu ba man nyi lbwaare maa mu ukpa mu. ⁶ Nu oku o man taa fale awaasa libi numu waa mu birisa, abee o sisii mu kayalaga asin ku to. Lu fee Onyiripe ii biti o bute bamu nu bee waa fale alibi asu, fee kanan mu nu an wula tɔwe fane nu an da fane amu to mu. ⁷ lbwaare man ti ane ye an ba waa agyaga-sin nun, amaa a ba kyina kakyina kyirekyire to. ⁸ Imu sv okumaa mu nu ee kina kikaapu numu mu, man gye nyimisa nu ee kina, amaa lbwaare mu nu ee sa ane mu Kayaayu Kyirekyire mu, nu ee kina.

⁹ Nu lu kinyi-bii kebiti bure sv mu, i man bila i tiri fee a kyuroo owule sa fane. Lu fee lbwaare kaapu fane gbaa-gbaa fane kanan mu nu fan biti abaa. ¹⁰ Nu kesintin to mu, fen biti fane birisa ana mu nu ba bu Masedoniya kase sv kpini. Amaa ane birisa ana, an tɔwe an waa fane aniya to fee fan kyaga sv waa kanin tii sv.

¹¹ Fan kpan fane n-yu ke fan kyina kayi yuuli to, ke okumaa numu o man taa mu n-yu waa asa asin to, ke fan taa fane abaa sun kusun. An wula tɔwe fane umu kpini. ¹² Lu kanin sv mu, fen biti fan nye beere lu asa mu nu ba man tii fane sv mu ase, ke i yege ke fan man taa fane n-yu tub oku sv.

*Onyiripe Yesu
kibwii ba mu*

¹³ Me-daa ana ye mi-supu ana, a mee biti fee fan baa fan bu kitenbiri to lu alewupu sv, abee fane nkolo i nyita fane fee asansa mu nu ba man sv tamaa mu. ¹⁴ An kɔle gyii fee Yesu wu nu o bwii kyinji ba nkpa to, kanin manja nu an bila kɔle gyii fee bamu nu ba kɔle Yesu gyii nu ba wu mu, lbwaare ii biti o

bwii kyinji bamu ba nkpa to, ke ba maa Yesu ba bwii ba. ¹⁵ Lu Onyuripe mu gbaa-gbaa konoo to asin mu, nu an towe fane ye ane mu nu an san an te nkpa to naa fuv kake mu nu Onyuripe ii biti o ba mu, a mee ye a gyankpaa alewupu mu. ¹⁶ Lu fee Onyuripe mu gbaa-gbaa ii biti o kpilige lu susu ee ba kase, ye ilawu lala konosa ye lbwaare kaboo bilisa obule ye lbwaare kabule, ke bamu nu ba wu Krisito to mu ba gyankpaa kyinji. ¹⁷ Imu kamaa mu, ane mu nu an sii nu an san an bu nkpa to mu, ee biti o kitaa ane buga bamu to abwaare-wule to, ke a naa gyanja Onyuripe mu susu. Ke a naa kyina ye Onyuripe mu kakpaa. ¹⁸ Imu su fan taa fale asin numu towe waa abaa olon to.

5

Fan kuvla fane n-yu gyoo Yesu kibwii ba mu

¹ Me-daa ana ye mi-supu ana, i man bila i tiri fee a kyurooo asin ku lu saja ye kake mu nu unumu ii biti i ba mu sa fane. ² Lu fee fane gbaa-gbaa fen nyi kesintin to fee Onyuripe Yesu Kake Lala mu nu ee biti o ba mu, ii biti i baa i du nin fee oyu maa ba kagyanbwe mu. ³ Saja mu nu asa bee towe ye, "An su kayu yuuli nu sehn man bila ye o waa ane" mu, tutu nu kenyiita kii biti ki ba bamu su opula to fee kanan mu nu kedunjidi ki kitaa oto wuya mu. Nu bamu oku mee ye o taale lee mu n-yu lu kanin aworofu mu to.

⁴ Amaa fane akoolle-gyipu bure, fan man bu kintentenbiri to, ke kanin kake manja ki ba purigi fane fee oyu mu. ⁵ Fane kpini fen gye fitila to asa nu fen naa kayike to. Amaa a man gye kagyanbwe asa mu nu an naa kintentenbiri to. ⁶ Imu su fan man yege an baa an du fee bamu nu ba de tan su mu, amaa fan yege an kuvla ane n-yu ke an baa an da su. ⁷ Lu fee bamu nu bee de mu, bee de kagyanbwe nin, nu bamu nu bee buu nta mu, bee buu kagyanbwe

nin. ⁸ Amaa fee a maa gye kayike to asa mu, fan yege an kuvla ane n-yu, ke a taa ane kikoolle-gyii ye kebiti waa kutu kunsu kun ane nkolo su fee kanan mu nu anaakopu bee waa mu. Ke a taa kamolige mu nu an su tamaa mu waa kworobu bun ane amu su fee anaakopu aworobu. ⁹ Lu fee lbwaare man tu ane ye a ba gyii aworofu lu mu agbu lala mu su. Amaa o tu ane ye lu Onyuripe Yesu Krisito su ke a ba nye kamolige. ¹⁰ Yesu Krisito wu sa ane nin, imu su an kan an te nkpa to nin oo, abee an wu nin oo, anaa mu a buga kyina. ¹¹ Imu su fan towe waa abaa olon to, ke fan kye abaa to fee kanan mu nu fen wola fen waa fale.

Laalaalbwe asin ye afwaala

¹² Ane-daa ana ye ane-supu ana, an kule fane fee fan taa beeree sa fane agyankpaapu mu nu fanaa bamu fen sun Onyuripe Yesu Krisito mu. Bee kpan bamu n-yu bee waa kusun nu bee kaapu fane kanan mu nu fan kyina kakyina danbirasa to. ¹³ Lu kusun mu nu bee sun su mu, fan taa beeree lala sa bamu ke fan biti bamu asin gaa. Ke fan taa kayu-yuuli kyina ye abaa. ¹⁴ Ane-daa ana ye ane-supu ana, an towe fane ye, fan da awolegyopu mu nu ba bu fane to mu amu to, ke fan towe waa bamu nu ba man su nkolo mu, ke fan kye apoozupu mu to, ke fan nye kenyiita sa okumaa numu. ¹⁵ Fan ku su ye odan ke fane to oku o man taa alibi ka alibi kuvu. Amaa saja kumaa fan kpan fane n-yu fan waa kidanbirasa fen sa abaa ye okumaa numu.

¹⁶ Fan yege fane ansi i gyii saja kumaa. ¹⁷ Fan kyaga su fen kule kabwaare-kule saja kumaa. ¹⁸ Fan taa afwaala sa lbwaare kutu kumaa to. Lu fee unumu nu lbwaare ii biti fee fan waa lu Yesu Krisito olon to su. ¹⁹ Fan man dun Kayaayu Kyirekyire fulon mu kusun. ²⁰ Nu lbwaare Kayaayu kan lee asin sa mu atowepu nu bee towe fane mu, fan man mirigi asin mu nno. ²¹ Amaa

fan tɔv bamv asɪn tɔwesa ye kɔtɔ kɔmaa tɔ kɪ, ke fan kɪtaa ɪmɔ nɪ ɪ bɔrɔn. ²² Ke fan lee fane n-yɪ lu alibi kɔmaa nɪmɔ tɔ.

²³ Ibwaare mɔ nɪ ɔ gye keyuula wuya mɔ, ɔ lɔŋɔ fane kɔtɔ kɔmaa nɪmɔ tɔ yɪla sa mɔ n-yɪ. Ke ɔ kɪ fane kayaayu ye fane kala ye fane kayɪ-wɔle kpini sɔ, ke alibi akɔ ɪ man ba ɪ bɔ fane sɔ kake mɔ nɪ anɛ-Nyɪrɪpe Yesu Krisito ii biti ɔ bwii ba mɔ. ²⁴ Ibwaare mɔ nɪ ɔ tɪ fane waa mɔ lee mɔ, mɔ ɪ gye kesintin wuya nɪ ee biti ɔ waa kanɪ. ²⁵ Anɛ-daa ana ye anɛ-supu ana, fan kule kabwaare-kule sa anɛ. ²⁶ Fan fwaala Krisito abi mɔ kpini ke fan taa kebiti baari abaa. ²⁷ Lu anɛ-Nyɪrɪpe Yesu Krisito kɪtɪ tɔ sɔ, n tɔwe fan ye fan kale ɔwɔle nɪmɔ sa akɔle-gyipu mɔ kpini.

²⁸ Anɛ-Nyɪrɪpe Yesu Krisito kab-waala kɪ baa kɪ bɔ fane ase.

Ɔwɔle nyɔsapu mu nu Pɔɔli kyurɔɔ naa sa Tesalonika abi

Afwaala

¹ Mɛ Pɔɔli maa Silasi ye Timoti ɪ kyurɔɔ ɔwɔle numu an sa fane Krisito abi kubu mu nu fan bu Tesalonika, nu fan gye anɛ-Sɛ lbwaare ye Ɔnyiripe Yesu Krisito asa mu.

² Anɛ-Sɛ lbwaare ye anɛ-Nyiripe Yesu Krisito ba bwaala fane ke ba sa fane kayi yuuli.

Yesu Krisito kibwii ba mu asin

³ Anɛ-daa ye anɛ-supu ana, i tiri fɛɛ an fwaala lbwaare saɲa kumaa numu lu fane su. Nu ɪ dagaa fɛɛ a maa waa kanin. Lu fɛɛ fane kɪkɔɔle-gyii ki dan kii tii su, nu fane kebiti mu nu fan su sa abaa mu kii tii su. ⁴ Imu su nu anɛ gbaa-gbaa anɛ an taale da anɛ nkɔɔ su, an tɔwe fane n-yu su asin an sa lbwaare kubu-kubu mu tɔ kpini, lu kanan mu nu fen nye nkɔɔ yile fane kɪkɔɔle-gyii tɔ, lu fane kanyanla ye awɔrɔfo mu nu fen gyii mu tɔ.

⁵ Inumu kpini ɪ kaapu fɛɛ lbwaare katale mu ki du kyɛkyɛɛ. Imu ii biti ɪ yege ke fan baa fan dagaa sa lbwaare kuwura-gyii mu nu fen gyii kumu su awɔrɔfo mu. ⁶ lbwaare gye kesintin ogyipu nin. Mu ii biti ɔ taa awɔrɔfo tɛɛla bamu nu beɛ nyanla fane mu. ⁷ Ee biti ɔ sa fane mu nu fen gyii awɔrɔfo mu ye anɛ kpini ɔfɔte, saɲa mu nu anɛ-Nyiripe Yesu ee biti ɔ lu sɔsu ba maa mu nbɔɔ lɔlɔnpɔ ye fulɔn mu. ⁸ Nu fulɔn nu lbwaare ii biti ɔ taa bute bamu nu bee kina mu mu, ye bamu nu ba waa kusu tɔ ɔlon sa Ɔnyiripe Yesu Krisito Asin danbirasa mu. ⁹ lbwaare ii biti ɔ bute bamu kusu mu nu ki gye kenyiita kakpaa, ke ɔ gya bamu lu mu ansi ye mu bunyaa mu ɔlon tɔ. ¹⁰ Kanin kake mu nu Yesu ii biti ɔ ba mu, mu asa mu nu ɔ lɔɲɔ yila

mu, bee biti ba kusaa mu kitu sɔsu, ke bamu nu ba kɔɔle gyii mu ba yin mu. Fane gbaa fane fan tii su, lu fɛɛ fan kɔɔle mu asin mu nu an tɔwe fane mu gyii.

¹¹ Inumu kpini ɪ maa bu anɛ nfeere tɔ su mu, an kule kabwaare kule an sa fane saɲa kumaa numu fɛɛ lbwaare ɔ lɔɲɔ fane, ke fan dagaa kitu mu nu ɔ tu fane mu. Ke lu mu ɔlon tɔ su mu ɔ yege kutɔ danbirasa kumaa mu nu fan fɛ nfeere ye fen biti fan waa mu, ɪ waa ɔdan sa fane, ke fane kɪkɔɔle-gyii kusun mu nu fen waa mu fan taale waa kumu naa lɔwe. ¹² An kule inumu kabwaare kule fɛɛ anɛ-Nyiripe Yesu Krisito kitu ki dii sɔsu, ke asa ba wu mu bunyaa fane tɔ, ke lu Yesu Krisito su mu, fane kitu ki dii sɔsu fɛɛ kanan mu nu lbwaare maa anɛ-Nyiripe Yesu Krisito ba bwaala fane mu.

2

Ɔmu nu o mee buu sehn mu asin libi

¹ Anɛ-daa ana ye anɛ-supu ana, lu anɛ-Nyiripe Yesu Krisito kuba mu su ye kanan mu nu a buga naa gyaɲa mu su mu, an kule fane ye, ² nu ɔku kan ba fane ase ye lbwaare lee mu asin sa mu ye ɔ tɔwe fane mu, abee ɔ nye ɔkala ku abee ɔ nye ɔwɔle lu anɛ ase mu nu ku tɔwe ye Ɔnyiripe Yesu kake lala mu ki tɛɛ ba mu, fan man yege fane nfeere ɪ wuliti fane tɔ abee ɪ nmaa fane nkɔɔ. ³ Ɔkpa kumaa numu su mu fan man yege ɔku ɔ pɪna fane. Lu fɛɛ kanin kake mu mee ye ɔ ba, amɔɔ ɔmu nu ee biti ɔ ba kusu yile kina lbwaare mu, ɔ ba pɔyi. Nu nyumisa mu nu o mee buu sehn, nu ee biti o wu fɔyi kakpaa mu, ii biti ɪ lee mu ifuli pɔyi ke kake mu ki fu. ⁴ Ee biti ɔ kusu yile kutɔ kumaa mu nu nyumisa ii sun fɛɛ ɪdakpa ye umu tɔ atɔ ye lbwaare gbaa. Imu su ee biti ɔ kusaa mu n-yu inumu kpini su, ke ɔ naa kyina kabwaare-sunkpa aye mu tɔ, ee tɔwe ye mu ɪ gye lbwaare.

⁵ Fen mee nyinji fɛɛ saɲa mu nu n kyina n bu fane ase mu n tɔwe fane

inum kpini? ⁶ Nu nbunbu fan nyi kuto mu nu kii tii omu nu o mee buu sehn mu okpa, lu fee saja mu nu ii biti i ba lee mu ifuli mu i man pu fvu. ⁷ Lu fee omu nu o mee buu sehn mu olon mu i wula ii sun kusun asiri to, nu i yege asa bee waa kusv to alon. Amaa omu nu ee kun kumu nbunbu mu, ii biti o kyaga sv ee kun kanin naa fvu saja mu nu lbwaare ii biti o lee mu lu okpa mu sv. ⁸ Tuto nu lbwaare ii biti o lee omu nu o mee buu sehn mu ifuli, nu Onyirpe Yesu kan bwii ba mu, ke o taa mu konv to afuu mu moov mu, ke o taa mu bunyaa nyita mu kakpaa. ⁹ Omu nu o mee buu sehn mu kiba mu, ee biti o sun Sitaane kusun. Ee biti o taa Sitaane olon waa adangana ye sinkaala ye asin kyinkyinsa pina asa. ¹⁰ Nu ee biti o bola okpa kumaa sv taa asin libi pina bamu nu bee biti ba nyita mu. Bee nyita, lu fee ba kina kesintin mu nu kii biti ki molige bamu mu. ¹¹ Lu inumu sv lbwaare u yege nu antjesa lala ba bamu nfere to, ke ba lan bee kool antjesa mu bee gyii, ¹² ke bamu nu ba kina kesintin kikool-gyii mu, nu bamu ansi i gyii alibi kiwaa sv mu kpini bee biti ba gyii kupwe.

Fan yile fane kikool-gyii to kenken

¹³ Ane-daa ana ye ane-supu ana mu nu Onyirpe ii biti fane asin, i dagaa saja kumaa numu a maa fwaala lbwaare sa fane. Lu fee lbwaare wula lee fane lu npiili ase mu ye ee biti o molige fane. O waa inumu nun lu Kayaayu Kyirekyire mu olon to ye fane kikool kesintin mu gyii, ke fan baa fan gye bamu nu o lonv yile sa mu n-yu. ¹⁴ lbwaare bola mu asin danbirasa mu nu an towe mu sv tu fane ye fan ba nye ane-Nyirpe Yesu Krisito bunyaa mu. ¹⁵ Kanin sv, ane-daa ana ye ane-supu ana, ane asin mu nu an kaapu fane ye umu nu an kyuruv sa fane mu, fan yile to ke fan kitaa umu to kenken.

¹⁶ Ane-Nyirpe Yesu Krisito gbaa-gbaa ye ane-Se lbwaare mu

nu bee biti ane asin gaa mu, ba bola kabwaala mu sv towe waa ane olon to kakpaa, nu ba sa ane tamaa danbirasa. ¹⁷ An kole fee lbwaare o towe kitaa fane nkolo, ke o waa fane olon to lu fane kuto danbirasa kumaa mu nu fen waa ye umu nu fen towe.

3

Fan kole kabwaare kole sa ane

¹ Ane-daa ana ye ane-supu ana, ane laalaalwe asin mu i gye ye, fan kole kabwaare kole sa ane ke Onyirpe asin mu i nye yalage bilen-bilen, ke i nye beere lala fee kanan mu nu i nye fane ase mu. ² Ke fan kole kabwaare kole ye lbwaare o lee ane lu amu to olon wuya ana ye asin libi wuya ana abaa to, lu fee man gye okumaa numu u kool Yesu gyii. ³ Amaa Onyirpe mu gye kesintin wuya nun, nu mu ii biti o sa fane olon ke o kun fane lu Sitaane kibaa to. ⁴ An sv kikool-gyii Onyirpe mu to fee ee yege nu fen waa, nu fen biti fan kyaga sv waa ato mu nu an sa fane konv ye fan waa mu. ⁵ An kole kabwaare kole ye, Onyirpe o bilinnaa fane nfere kpee lbwaare kebiti mu to ye Yesu Krisito kokolo kinye yile to mu to.

Oko o man waa owlegyovv

⁶ Ane-daa ana ye ane-supu ana, lu Onyirpe Yesu Krisito kitu to sv mu, an sa fane konv ye fane birisa mu nu o mee biti kusun kiwaa, nu mu kibaabvto ki man naa ye kikaapu mu nu fan nye lu ane ase mu, fan kitaa fane n-yu lu mu sv. ⁷ Fane gbaa-gbaa fane fen nyi kanan mu nu i dagaa fee fan buu ane ayaa natesa. Lu fee saja mu nu an bu fane ase mu a man kyina waa wulogyo, ⁸ nu an man gyii okv agyito yege a man ka umu kuko. Amaa an payi ansi waa kusun ye kikapine kakyowape ye kagyanbwe kanan mu nu ane kikyina fane ase mu i man waa kasula sa fane to okv. ⁹ A maa waa inumu mu, i man gye nun ye a man

su ɔkpa ke a taa ane n-yu tuɔ fane nkyeto su, amaa an waa yila nin ke fan nye buu ane ayaa natesa su.

¹⁰ Halu saɲa mu nu an bu fane ase mu an sa fane kɔɔ ye, “Ɔkumaa mu nu o mee biti kusun kiwaa mu, ɔ man gyii.”

¹¹ An nu ye aku ba bu fane to ba su wulogyɔ. Be mee sun kusun ku, amɔɔ asa asin to kinate loo.

¹² Bamu nu be du kanin mu, an sa bamu kɔɔ nu an towe an sa bamu Ɔnyirpe Yesu Krisito kitu to su ye ba biti kusun waa biti bamu agyito gyisa. ¹³ Amaa fane, ane-daa ana ye ane-supu ana bire, fan man yege kidanbirasa kiwaa i fii fane.

¹⁴ Nu fane to ɔku kan kina ane asin mu nu an kyuroɔ waa ɔwule numu to fale mu, fan baa fan da mu su. Fanaa mu fan man bila buga waa sehn, ke ipeeli i kitaa mu. ¹⁵ Fan man taa mu waa fee fane dun, amaa fan towe waa mu fee fane-nyi mu-bii ana to ɔku.

Laalaalɔwe afwaala

¹⁶ Ane kabwaare kule i gye ye ane-Nyirpe Yesu Krisito gbaa-gbaa mu nu ɔ gye kayi-yuuli wuya mu, ɔ sa fane kayi-yuuli saɲa kumaa ye ɔkpa kumaa su. Ane-Nyirpe Yesu ɔ baa ɔ bu fane kpini ase.

¹⁷ Me Pɔɔli me gbaa-gbaa me i taa me kibaa kyuroɔ afwaala numu. Kanin nu n duligi me iwɔle kpini. Fale nu n kyuroɔ.

¹⁸ Ane-Nyirpe Yesu Krisito kabwaala ki baa ki bu fane kpini ase.

Ɔwɔle gyankpaasa mu nu Pɔɔli kyurɔɔ naa sa Timoti

Afwaala

¹ Mɛ, Pɔɔli ɪ kyurɔɔ ɔwɔle nɪmɔ. Lu lɔwaaɛ anɛ Ɔmɔlɔgɛpɔ yɛ Krisito Yesu mu nu ɔ gye anɛ tamaa kɪpɪrɛ sɔ nu n ba waa Krisito Yesu Osunpu. ² N kyurɔɔ n sa fɔ Timoti mu nu lu Yesu kɪkɔɔle-gyii sɔ nu fɔ gye mɛ kesintin tɔ kebii. Kabwaala yɛ kɔwɛɛ kuwu yɛ kayɪ yuuli mu nu ɪ lu Ɔsɛ lɔwaaɛ yɛ anɛ-Nyɪrɪpɛ Krisito Yesu asɛ mu kɪ ba fɔ sɔ.

Kumu tɔ kɪda lu antɪɛsa kɪkaapɔ sɔ

³ Fɛɛ kanan mu nu n tɔwɛ waa fɔ saɲa mu nu n kpee Masedoniya mu, sii kyɪna Efeso tɔtɔ kɛ fɔ nyɛ tii antɪɛsa akaapɔpɔ mu kɪkaapɔ ɔkpa. ⁴ Tɔwɛ sa bamɔ yɛ ba yɛgɛ asɪrɪkpan ikisii-sɪn yɛ kakɔvɛgɛ tɔ nkyaga sɔ asɪn. Lu fɛɛ fale atɔ nɪmɔ ɪ bɪya ɪmɔɔrɛ-libi nɪn, nu ɪ mɛɛ kye asa kabwaare-sun mu nu kɪ bɔla kɪkɔɔle-gyii sɔ mu tɔ. ⁵ Kɔtɔ mu nu mɛ kɔnɔsa nɪmɔ yɪlɛ sɔ mu ɪ gye yɛ, asa ba nyɛ kebiti mu nu kɪ lu kɔkɔlɔ fuuli tɔ, yɛ nfɛɛrɛ mu nu ɪ bɪrɔn, yɛ kɪkɔɔle-gyii kesintin tɔ. ⁶ Aku ba man bɪla ba buu ɪnɪmɔ, amaa ba buu ntɔwɛ mu nu ɪ man sɔ kase. ⁷ Bee bitɪ ba baa ba gye lɔwaaɛ nbara akaapɔpɔ mu, amaa ba man nyɪ nu be mee nu asɪn mu nu bɛɛ yɪlɛ ɪmɔ sɔ bɛɛ tɔwɛ mu kase.

⁸ An nyɪ fɛɛ nbara mu ɪ bɪrɔn, nu ɔkɔmaa nɪmɔ kan buu ɪmɔ ɔkpa sɔ mu, ɪ bɪrɔn sa mu. ⁹ Nu an bɪla an nyɪ yɛ nbara mu ɪ man dɛ sa ɪkpa kyɪigisa wuya ana, amaa ɪ dɛ sa nbara anyitapu yɛ kɔsɔ tɔ ɔlɔn wuya ana, yɛ bamɔ nu ba mɛɛ bɔnyaa lɔwaaɛ yɛ alibi awaapɔ, yɛ bamɔ nu ba man du kyɪrɛkyɪrɛ yɛ bamɔ nu be mee sun lɔwaaɛ, yɛ bamɔ nu bɛɛ mɔɔ bamɔ-sɛ ana abɛɛ bamɔ-nyɪ ana, yɛ asa amɔɔpɔ.

¹⁰ Nbara mu ɪ bɔ tɔ sa bamɔ nu bɛɛ lu bamɔ-kuli ana abɛɛ bamɔ-ka ana kamaa, yɛ bamɔ nu bɛɛ waa agyaga-sɪn, yɛ bamɔ nu ba kɪtaa asa bɛɛ fɛ kɛ ba nyɛ afulee, yɛ antɪɛsa wuya ana, yɛ bamɔ nu bɛɛ tɪn antɪɛsa bɛɛ bɔ nɪn, yɛ bamɔ nu bɛɛ waa asɪn kɔmaa mu nu ɪ mee buu kesintin kɪkaapɔ mu. ¹¹ Kɪkaapɔ nɪmɔ kɪ lu bɔnyaa asɪn danbɪrasa mu nu lɔwaaɛ mu nu ayɛnbi ɪ gye mu lɛɛ mu taa waa mɛ abaa tɔ yɛ n tɔwɛ n sa asa.

Pɔɔli afwaala sa lɔwaaɛ fɛɛ maa bwaala mu

¹² N sɔ afwaala n sa anɛ-Nyɪrɪpɛ Krisito Yesu, mu nu ɔ sa mɛ ɔlɔn yɛ n waa kusun, nu ɔ wu mɛ fɛɛ kesintin-gyɪpu, nu ɔ lɛɛ mɛ yɛ n ba waa mu kusun mu. ¹³ Naafɔɔ saɲa kɔ tɔ mu, n kyɪna n tɔwɛ n nyɪta Krisito mu, yɛgɛ n nyanla mu abuupu, nu n bitɪ bamɔ keluu. Amaa lɔwaaɛ wu mɛ kɔwɛɛ, lu fɛɛ n man kyɪna n nyɪ nɪn, nu n man kyɪna kɔɔlɛ mu gyɪi. ¹⁴ Anɛ-Nyɪrɪpɛ Krisito bwaala mɛ gaa, nu ɔ yɛgɛ nu n kɔɔlɛ mu gyɪi, nu n nyɛ mu kebiti mu.

¹⁵ Katɔwɛ nɪmɔ gye kesintin nɪn, nu ɪ tɪrɪ fɛɛ ɔkɔmaa ɔ kɔɔlɛ ɪmɔ gyɪi. Asɪn mu ɪ gye yɛ, Krisito Yesu ba dulɪnyaa tɔ nɪn yɛ ɔ ba mɔlɔgɛ alibi awaapɔ, nu bamɔ tɔ kpɪni mu, mɛ ɪ gye olɪbilɪbi mu. ¹⁶ Amaa lɔwaaɛ wu mɛ kɔwɛɛ, saamu Krisito Yesu ɪ nyɛ lɛɛ mu kenyiita lala mu kaapɔ, kɛ ɪ ba waa sɪnkaala sa asa mu nu bee bitɪ ba ba kɔɔlɛ mu gyɪi mu kpɪni, kɛ ba nyɛ nkpa kakpaa. ¹⁷ ɪmɔ sɔ fan yɛgɛ a taa bɛɛrɛɛ yɛ bɔnyaa sa Owura mu nu ɔ tɛ kakpaa naa fɔv saɲa mu nu ɪ man sɔ ɔkaa. Nu mu nkɔn ɪ gye lɔwaaɛ, nu ɔ mee wu, nu a mee wu mu yɛ ansi. Amen!

¹⁸ Mi-bii Timoti, n sa fɔ fale kɔnɔsa mu nu ii buu asɪn mu nu lɔwaaɛ ɔtɔwɛpɔ wɔla tɔwɛ yɪla lu fɔ sɔ mu. Nu fɔ kan taa ɪmɔ waa kusun mu, fii bitɪ fɔ kɔ Ɔnyɪrɪpɛ asɪn mu ɪkɔ, ¹⁹ yɛgɛ fɔ sɔ kɪkɔɔle-gyii mu tɔ nu fɔ bu fɔ kɔkɔlɔ tɔ yɛ atɔ mu nu fu waa mu ɪ bɪrɔn. Aku ba kɪna ɪnɪmɔ nu

bamu kíkòòlè-gyii i muuri fée afuu maa muuri òkùlì m̀. ²⁰ Bam̀ t̀ ak̀ ù gye Himenasu ye Alekisanda. N yege bam̀ waa Sìtaane abaa t̀, ke ù kaapu bam̀ ye ba man bila t̀wè yii lbwaare.

2

Krisito kubu m̀ t̀ kabwaare-sunkpa

¹ Kanin s̀, kùtò m̀ nu ki tiri nu n kulè ye fan waa m̀ ù gye ye, fan taa asa asin tirisa t̀v̀ lbwaare ansi t̀, ke fan kulè kabwaare kulè, ke fan yilè bam̀ ayaa t̀ kulè lbwaare sa bam̀, ke fan taa afwaala sa lbwaare. ² Fan kulè kabwaare kulè sa awura ye alùlùnp̀ kpini, ke a kyina keyuula ye kayi-yuuli t̀, ke a sun lbwaare danbirasa, ke a kyina kakyina m̀ nu ù dagaa. ³ Inim̀ ù b̀r̀n, nu um̀ ii gyii lbwaare ane Òm̀l̀gep̀ mu ansi, ⁴ nu m̀ ii bitì fée asa kpini ba nye kam̀l̀ge ke ba ba b̀ kesintin m̀. ⁵ L̀ fée lbwaare kul̀n ù b̀ t̀, nu òsa kul̀n ù yilè lbwaare maa asa nsana, nu Krisito Yesu ù gye kanin nyimisa manja, ⁶ nu m̀ ù taa m̀ nkpa lèe saraga wu kòòlè asa kpini, inim̀ ù gye adanse asin m̀ nu lbwaare lèe kaapu sanja m̀ nu ù dagaa. ⁷ Kanin manja s̀ nu lbwaare lèe m̀ waa asin m̀ kab̀ò ye Krisito osunpu. Nu n gye kesintin ye kíkòòlè-gyii m̀ òkaap̀p̀ sa bam̀ nu ba man gye Gyiwu abi m̀. N t̀wè kesintin ǹ, n m̀e t̀n ant̀jesa.

⁸ N bitì fée Krisito kubu kumaa nim̀ t̀ m̀, anyin ba kusaa bam̀ abaa kyirekyire* kulè kabwaare kulè yege agb̀ ye kam̀òrè-gyii man b̀ bam̀ t̀.

⁹ N bila n bitì fée akyi m̀ ba bun at̀ m̀ nu ù kùkwe bam̀, nu ù dagaa, nu ù man s̀ agyaga-sin. Ba man waa bam̀ inyini adaẁ-adaẁ, nu ba man taa suwa at̀ abeè agyibi ye ataa m̀ nu ù s̀ ògyalin m̀ bun.† ¹⁰ Amaa

ba taa kùbaab̀t̀ danbirasa m̀ nu ki dagaa fée akyi m̀ nu bee sun lbwaare.

¹¹ Akyi ba bun bam̀ ǹ s̀ b̀ya bam̀ n-yi kase b̀la at̀. ¹² N man sa òkpa ye òkyi ò kaapu abeè ò baa ò s̀ òl̀n ònyin s̀, i tiri fée ò waa surum. ¹³ L̀ fée Adam nu lbwaare gyankpaa t̀v̀ p̀yì nu ò t̀v̀ Hawa. ¹⁴ Nu man gye Adam nu Sìtaane p̀na, amaa òkyi m̀, nu Sìtaane p̀na nu ò bilinji alibi òwaaap̀. ¹⁵ Amaa nu akyi ba kan kyaga s̀ yilè kíkòòlè-gyii m̀ t̀ ye kebiti ye kikyirekyire t̀, nu ba waa um̀ nu ù dagaa m̀, lbwaare ii bitì ò m̀l̀ge bam̀ l̀ nbii kíkùge s̀.

3

Krisito kubu abilisa ye akyetop̀ kilèe

¹ Kat̀wè nim̀ gye kesintin ǹ, ye òku kan ee bitì Krisito kubu òbilisa kusun m̀, ee bitì kusun kpare ǹ. ² Im̀ s̀ ù dagaa fée Krisito kubu òbilisa maa gye nyimisa m̀ nu m̀ n-yi s̀ man s̀ asin, nu ò kili òkyi kul̀n kpen, nu m̀ nfèere ù dè, nu èe kùta m̀ n-yi, nu ò s̀ beereè, nu èe kòòlè af̀, nu èe taale kaapu, ³ nu ò man gye òtab̀p̀, abeè ò du kirikiri, amaa ò du bwahn, yege ò man gye oluu bitipu abeè òm̀ nu mu ansi ù payi afulee s̀. ⁴ I dagaa maa taale kù m̀ gbaa-gbaa kùkpaara s̀ danbirasa, ke ò kù fée mu-bii ana bee nu m̀ ase nu bee buu m̀ danbirasa. ⁵ (Nu òku kan ò man nyi kanan m̀ nu ò kù m̀ gbaa-gbaa m̀ kùkpaara s̀ m̀, nene nu èe taale kù lbwaare kubu m̀ s̀?) ⁶ I man dagaa maa gye nyimisa p̀p̀wè Krisito kubu m̀ t̀, ke ò ba kaapu m̀ n-yi ke ò l̀ t̀ye, fée kanan m̀ nu Sìtaane l̀ t̀ye nu ò nye kùs̀ b̀ite m̀. ⁷ I dagaa maa gye òsa m̀ nu bam̀ nu ba man gye Krisito akòòlè-gyipu gbaa ba t̀ m̀ kùtù danbirasa, ke ò man nye t̀ye Sìtaane òd̀v̀ t̀ ke ò gyii ipeeli.

* **2:8** 2:8 Abaa kyirekyire kase ù gye ye asa m̀ nu be du kyirekyire lbwaare ase. † **2:9** 2:9 Saamu d̀daa m̀ akyi m̀ nu bee taa fale at̀ waa bam̀ n-yi s̀ m̀, kaapu ǹ fée ba gye aburòkòòne-kyi.

8 Kanun maṅa gbaa nu i dagaa Krisito kubu mu akyetopu mu ba maa gye asa mu nu ba su beere, nu ba man gye nno nyo-nyo wuya ana, yege be mee nuu nta gaa, nu ba man su onsi-payi libi lu afulee su. 9 I dagaa ba maa bu bamu nkolo to fee ato mu nu bee waa mu i buron Krisito to kikole-gyii, mu nu i gye kesintin asin mu nu lbwaare lee kaapu mu. 10 I tiri fee Krisito kubu mu o gyankpaa waa bamu ku, amaa nu bamu n-yu su kan man su asin ku mu, ba nye waa akyetopu kusun mu.

11 Kanun okpa maṅa su, i tiri fee bamu akyu* ana gbaa ba baa ba su beere, nu ba man gye akyu mu nu bee nyita asa atu, amaa bamu nfeere i de, nu asa ba koolu bamu gyii kuto kumaa numu to.

12 Krisito kubu okyetopu o baa o gye onyin mu nu o kili okyu kulon kpen, nu ee taale ku mu-bii ana ye mu kikaara su danbirasa. 13 Bamu nu ba waa akyetopu kusun danbirasa mu, bee nye beere, nu bee taale yile kinyin to towe bamu kikole Krisito Yesu gyii mu.

14 Halu n maa su tamaa ye n biti n ba fu ase nke nnyo numu to gbaa mu, n kyuroo asin numu n biya fu, 15 saamu, nu n kan n man ba bilen mu, fii biti fu bu kanan mu nu i dagaa fee asa ba kyina lbwaare kikaara su, nu kumu i gye lbwaare mu nu o te kakpaa mu kubu mu. Kubu mu i su kesintin kenken fee kanan mu nu sabare su lenbu to mu.

16 Nu i man su kamore-gyii fee ane Krisito kikole-gyii mu, i gye asin baalasa kpare. Imu i gye ye, o lee mu n-yu kaapu fee nyimisa, nu lbwaare Kayaayu mu koolu mu kyula kuto kumaa numu to, nu lbwaare nbo ba wu mu, nu ba towe mu asin sa dulinyaa asa kpini, nu asa ba koolu mu gyii dulinyaa numu to, nu lbwaare taa mu kyun susu.

4

Kumu to kida lu antjesa akaapupu su

1 Kayaayu Kyurekyure mu bugi to towe ye nke laalaalowe mu to mu, aku bee biti ba ba yege bamu kikole-gyii mu, ke ba buu n-yaayu libi antjesa mu ye nbwu libi kikaapu mu. 2 Fale kikaapu mu lu antjesa nno nnyo-nnyo wuya ana mu ase nin. Bee ku ansi bee tije antjesa yege bamu nkolo mee nmaa bamu. 3 Ba bila bee tii asa okpa fee ba man kili, ke ba man gyii agyito ku. Amaa lbwaare i tub fale agyito numu sa fee, mu asa mu nu ba koolu mu gyii, nu be nyi kesintin mu, ba koolu umu abaa anyo ke ba taa afwaala sa lbwaare. 4 Lu fee kuto kumaa mu nu lbwaare tub mu buron, nu i man dagaa fee a kina umu to iku, i dagaa fee a koolu umu ke a taa afwaala sa lbwaare. 5 Kpal fee lbwaare asin ye kabwaare-kule mu lonjo umu sa kigyii.

Krisito Yesu kyaafole danbirasa

6 Nu fu kan fu kaapu fu-daa ana ye fu-supu ana fale asin numu mu, fii biti fu baa fu gye Krisito Yesu kyaafole danbirasa, fee fu maa dan kesintin asin danbirasa kikole-gyii ye kikaapu danbirasa mu nu fii buu mu. 7 Lee fu n-yu lu asirikpan ikisii-sin ye adidaasin mu nu i man su tonu, ke fu yege kabwaare-sun danbirasa i din fu. 8 Nyimisa n-yu kiteere to mu, u sa mu tonu gberu ku, amaa kabwaare-sun danbirasa u biya mu tonu kuto kumaa numu to, lu fee u sa mu nkpa nbunbu kakyina numu to ye nkpa kakpaa kakyina mu nu kii biti ki ba mu. 9 Katowe numu gye kesintin nin, nu i tiri fee okumaa numu o koolu umu gyii. 10 Inumu su an payi ansi an sun kusun gaa, lu fee an taa ane tamaa gyaga lbwaare mu nu o te kakpaa, nu o gye Omoligepu sa asa kpini mu,

* 3:11 3:11 Akyu nfu mu gbaa i taale i yila sa bamu-ka ana.

fɔnfɔn bamu nu ba kɔɔle mu gyii mu.

¹¹ Kaapu bamu ato numu, ke fu yile bamu su fee ba buu umu. ¹² Man yege oku o ku fu feere fee fu maa gye kebii su. Amaa yege fu katowe, ye fu kibaabuto, ye fu kebiti, ye fu kikɔɔle-gyii, ye fu kyirekyire kakyina mu i waa asin kaalasa sa akɔɔle-gyipu mu. ¹³ Poyi ke n ba mu, taa fu n-yu sa Asinkyan yilasa mu kɔkarage sakyɔ to, ke fu towe abwaaresin, ke fu kaapu umu. ¹⁴ Man kan kina fu kakɛe mu nu lbwaare bola kilɛkaapu asin mu su sa fu, sana mu nu Krisito kubu abulisa ba taa abaa gyaga fu su kule kabwaare-kule sa fu mu.

¹⁵ Kita umu to ke fu taa fu n-yu kpini sa umu kiwaa to, ke okumaa numu o wu kanan mu nu fii kpee ansi to fu kikɔɔle-gyii to. ¹⁶ Baa fu da fu n-yu su ye fu Abwaaresin kikaapu mu su. Baa fu maa su, lu fee nu fu kan waa kanin mu, fii biti fu molige fu n-yu ye bamu nu bee nu fu ase mu.

5

Akulapu-kyu kikita

¹ Man kan towe yii kinyin-bulisa, amaa towe waa mu fee maa gye fu-se. Towe waa ayaafole mu fee ba maa gye fu-daa ana ye fu-supu ana. ² Ke fu towe waa akyu-nyi mu fee fu-nyi ana, ke fu towe waa nbitebii mu fee fu-pukyuu ana yege agyaga-sin nfeere ku man tii su.

³ Taa beere sa akulapu-kyu mu nu ba te bamu abaa su, ke fu ku bamu su. ⁴ Amaa nu okulapu-kyu kan o su nbii abee anaana-bii mu, i tiri fee nbii mu ba kaapu bamu kabwaare-sun mu nu u towe ye ba ku bamu gbaa-gbaa akpaara su asa su mu. Saamu, bamu awaasa mu, u teela bamu akubgepu ye bamu naana ana mu. Inumu u bola lbwaare ansi. ⁵ Okulapu-kyu mu nu o te mu kibaa su, nu o man su okusupu mu, ee taa mu tamaa gyaga lbwaare su nin, nu ee kule kabwaare-kule kakyowape ye

kagyanbwe, ee kule lbwaare ye o kye mu to. ⁶ Amaa Okulapu-kyu mu nu o taa mu n-yu sa kensi kigyii mu, o te nkpa to bire, yege o du fee maa wu nin. ⁷ Towe fale asin numu sa Krisito kubu mu, ke asa ba man nye towe asin aku yii bamu. ⁸ Imu su okumaa mu nu o man kan ku mu kubu ana su, fɔnfɔn mu kɔkpaara su asa su mu, o kina kikɔɔle-gyii mu, nu mu alibi i kyɔ asa mu nu ba man kɔɔle Yesu Krisito gyii mu gbaa.

⁹ Okulapu-kyu mu nu o man pu fuu nsu adisiye mu, i man dagaa fee ba taa mu kitu tii okulapu-kyu atu mu su. I dagaa okulapu-kyu mu maa gye okyu mu nu o man lu mu-kuli kamaa, ¹⁰ nu asa be nyi mu adanbirasa mu nu ee waa, fee ee bila mu-bii ana danbirasa, nu ee kitaa afɔ, nu ee biya mu n-yu kase ee kye lbwaare asa to, nu ee kye bamu nu bee wu awurufɔ mu to, nu ee taa mu n-yu sa adanbirasa kumaa numu kiwaa.

¹¹ Man kan taa okulapu-kyu mu nu ba man pu bile mu atu tii okulapu atu mu su, lu fee nu i kan ba fee bamu kayalaga gyan kekili su i kyɔ kiyegɛ bamu n-yu sa Krisito mu, ¹² bee biti ba gyii kupwe lu bamu kɔkɔɔ su kida gyankpaasa sa Krisito mu to. ¹³ Imu kamaa mu bee biti ba bilinji awulegyɔpu, yege ba naa ba naa asa akpaara su. Nu man gye umu nkun, ba naa bee kuli asa, yege bee loo asa asin to, nu asin mu nu i man dagaa nu bee towe. ¹⁴ Imu su n biti fee okulapu-kyu mu nu ba man pu bile mu ba kili, ke ba kubge nbii ke ba ku bamu akpaara su, saamu, odun mu mee nye-nye okpa towe asin libi ku lu ane su. ¹⁵ Lu fee okulapu-kyu mu nu ba man pu bile mu, aku be tee bee buu Sitaane ikpa.

¹⁶ Nu okyu-kɔɔle-gyipu ku kan o su okulapu-kyu mu nu ba gye mu kubu ana mu, i dagaa maa kye bamu to ke i man waa kasɔla sa Krisito kubu mu, saamu Krisito kubu mu i nye kye okulapu-kyu mu nu i tiri bamu mu to.

Kitowe waa Krisito kubu abulisa mu

¹⁷ Krisito kubu abulisa mu nu bee ku kubu mu asin kyeekeyee su mu, beereee ye kukoka dagaa sa bamu uu unyo, fonfon bamu nu bee sun abwaaresin katowe ye umu kikaapu mu. ¹⁸ Lu fee ba kyuroo waa Asinkyan yilasa mu towe ye, "I man dagaa ba nmina naate konso sana mu nu ee waa kusun agyito opula mu." Nu ba bila kyuroo katin ku ye, "Kusun owaapu mu dagaa mu kukoka." ¹⁹ Man kan koole alibi mu nu oku ba towe fu lu Krisito kubu mu obulisa ku su gyii, amoo ba waa asa anyo abee asa. ²⁰ Bamu nu bee waa alibi mu, towe yii bamu Krisito kubu mu ansi to ke i waa asansa mu kufuu.

²¹ N yile lbwaare ye Krisito Yesu, ye lbwaare nbooo mu nu o lee mu ansi to, n towe fu ye, fu buu nnoosa unumu, yege fu man yile oku kamaa abee fu su nmeege to lu kuto ku to.

²² Man kan kpaala taa fu abaa gyaga asa su waa bamu abulisa kabwaare-sun mu to, ke fu man kan taa fu n-yu loo aku alibi to. Kita fu n-yu lu ineesi su.

²³ Man bila nuu nkyu nkun, baa fii nuu nta gberere, kpali fee fu oto to maa taale u ko fu ye fu alo wuribi mu su.

²⁴ Asa aku alibi i dan lu ifuli nin, nu u gyankpaa bamu ii kpee lbwaare kusu bute mu to. Aku lee moo kamaa to nu ii biti i ba lu ifuli. ²⁵ Okpa kulun manja su, nu aku kidanbirasa kiwaa ii biti i lu ifuli. Nu halu umu nu i mee lu ifuli gbaa mu i mee taale baala.

6

¹ Anye mu nu ba bu bamu-nyiripe ana kase mu kpini, i tiri fee ba maa taa beereee sa bamu-nyiripe ana, ke asa ba man nye okpa towe asin libi ku yii lbwaare kitu abee ane asin mu nu an kaapu mu. ² Anye mu nu bamu-nyiripe ana ba gye akoole-gyipu mu, ba man kooge beereee mu nu ba su sa bamu mu su, fee ba maa bamu ba maa gye

kukulun Krisito to mu su. Amaa i dagaa fee ba sun bamu kokolo fuuli to, lu fee anyiripe mu nu bee nye tonoo bee lu anye mu kusun to mu, ba gye akoole-gyipu nu anye mu ba su kebiti sa bamu. Fale asin numu i tiri fee fu kaapu bamu, ke fu waa bamu aniya to ke ba buu umu.

Kefulee biti bansa

³ Okumaa mu nu ee kaapu asin pupwe, nu o mee koole ane-Nyiripe Yesu Krisito kesintin asin mu, ye ane kabwaare-sun kikaapu ee gyii mu, ⁴ o gye oosa mu nu ee kusaa mu n-yu susu yege o man nyi sehn. Kanun oosa manja su umooore-libi ye nluu kuko lu asin su, nu umu u biya kayu basa ye nbarige to ye asebi ye nfereee libi kufe. ⁵ Osa manja ii gyii umooore nin fee bamu nu bamu nfereee i nyita, nu ba man bila ba su kesintin asin mu, bamu nfereee i gye fee kabwaare-sun i gye okpa mu nu bee bola su nye afulee.

⁶ Amaa kabwaare-sun danbirasa su tonoo gaa, nu ato mu nu an su mu i kan kukwe ane mu. ⁷ Lu fee a man biya sehn dulinyaa numu to, nu a mee taale taa sehn lu kumu to. ⁸ Amaa nu an kan an su agyito ye ato bunsu mu, a yege i kukwe ane. ⁹ Asa mu nu bee biti ba waa ato wuya ana mu, bee tiye kutuu to ku to ye oduu to, ke be loo kimelensi ye kayalaga libi-libi gaalaagaa to, ke i bute bamu muuri ke ba wu nyita. ¹⁰ Lu fee kefullee biti gaa gye alibi kumaa numu okupa nin. Aku ba maa biti afulee kibansa su mu, ba foyi lu bamu kikoole-gyii to, nu i yii bamu nkolo to fee deebi.

Pooi katowe laalaalowe sa Timoti

¹¹ Amaa fu gye lbwaare nyumisa nin, umu su lee fu n-yu lu fale ato numu kpini to, ke fu ko biti ukpa kikiyiigi ye kabwaare-sun danbirasa ye kikoole-gyii ye kebiti ye kenyiita ye bwahn kiwaa. ¹² Ko kikoole-gyii keluu danbirasa mu, ke fu nye nkpa kakpaa mu nu lbwaare tu fu ba waa kumu to, sana mu nu fu bugi

fu kɔnɔ tɔwɛ fu kɪkɔɔlɛ-gyii sakɔ
 tɔ, nu ba nu mu. ¹³ N yɛ lbwaare
 mu nu u sa kɔtɔ kɔmaa nkpa mu,
 maa Yesu Krisito mu nu o bugi mu
 kɔnɔ tɔwɛ kesintin asɪn mu sa Pontu
 Paleti mu ansi tɔ mu, n tɔwɛ fu
 yɛ, ¹⁴ fu buu nnɔsa numu, kɛ fu
 kɪtaa umu kyɛkyɛɛ, naa fuu kake
 mu nu anɛ-Nyɪrɪpɛ Yesu Krisito ii
 biti ɔ ba mu. ¹⁵ lbwaare mu nu
 ayenbi i gyɛ mu lɛɛ, nu mu nkɔn i
 gyɛ ɔlɔlɔnɔ, yɛ awura tɔ Owura, yɛ
 anyɪrɪpɛ mu ɔnyɪrɪpɛ, mu ii biti ɔ
 yɛgɛ Krisito Yesu kibwii ba mu kɪ ba
 tɔ mu gbaa-gbaa mu sana mu. ¹⁶ Mu
 nkɔn i gyɛ ɔmu nu ɔ bu tɔ kakpaa,
 nu ɔ man bu tɔ o wu kakaaku, nu
 mu ɔ tɛ ɪmanɛsa mu nu u nɔlɪgɛ
 nu nyɪmɪsa kɔ mɛɛ taale tiri mu tɔ,
 nu ɔku man pɪta wu mu, nu ɔku
 mɛɛ taale wu mu. Bunyaa yɛ ɔlɔn i
 gyɛ mu lɛɛ kakpaa Amen.

¹⁷ Tɔwɛ bamu nu ba su dulinyaa
 numu tɔ atɔ mu fɛɛ, ba man ba bɛɛ
 kɪ bamu n-yɪ abɛɛ ba taa bamu
 tamaa gyaga bamu atɔ mu nu u
 taale fɔyɪ mu su. Amaa ba taa bamu
 n-yɪ tɔ lbwaare mu nu ɛɛ sa anɛ
 kɔtɔ kɔmaa mu nu an nyɛ fale, nu u
 waa anɛ ɔkɔn mu su. ¹⁸ Tɔwɛ bamu
 fɛɛ ba waa kɪdanbɪrasa kɛ bamu
 awaasa i baa i burɔn gaa, kɛ ba lɛɛ
 bamu atɔ mu nu ba su mu tɔ kye
 abaa tɔ. ¹⁹ Nu ba kan waa kanɪn
 mu, ii biti i waa fɛɛ bɛɛ kɔula atɔ
 bɛɛ yɪla bɛɛ sa bamu n-yɪ susu nɪn.
 Saamu, bee biti ba nyɛ nkpa mu nu
 i gyɛ kesintin nkpa mu.

²⁰ Timoti kɪ kɔtɔ mu nu lbwaare
 taa waa fu kɪbaa tɔ mu su danbɪrasa.
 Lɛɛ fu n-yɪ lu ntɔwɛ kɪyan yɛ
 umɔɔrɛ-gyaga mu nu aku bɛɛ tɪ yɛ
 kɪnyi mu tɔ. ²¹ Imu nu aku bɛɛ
 kaapu fɛɛ ba su, nu i yɛgɛ nu ba fɔyɪ
 bamu kɪkɔɔlɛ-gyii mu.

lbwaare kabwaala kɪ baa kɪ bu
 fanɛ asɛ.

Ɔwɔle nyɔsapu mu nu Pɔɔli kyurɔɔ naa sa Timoti

Afwaala

¹ Mɛ, Pɔɔli mu nu lu lbwaare kebiti su nu n ba waa Krisito Yesu osunpu, nu o sun mɛ ye n tɔwe Nkpa asin mu nu lbwaare da mu kɔkɔɔ su yila, nu an nye lu kɔkɔɔn kiwaa ye Krisito Yesu mu.

² N kyurɔɔ ɔwɔle numu n sa fu, mi-bii bitisa Timoti. Anɛ-Sɛ lbwaare ye anɛ-Nyiripe Krisito Yesu kabwaala ye kɔwɛɛ kuwu ye keyuula i baa i bu fu ase.

Pɔɔli tɔwe waa Timoti

³ N fwaala lbwaare mu nu n sun mu yegɛ n man su alibi aku fɛɛ kanan mu nu mɛ naana ana ba daa sun mu mu. Saɲa kumaa n nyinji fu su mɛ kabwaare-kule tɔ kagyanbwe ye kakyɔwape. ⁴ N nyinji fu ansikyu mu su, nu i bu mɛ tɔ gaa fɛɛ n wu fu, saamu mɛ kɔkɔɔ i nye fuuli mɛ. ⁵ N nyinji fu kɔkɔɔle-gyii kesintin mu nu fu su, nu fu naana-kyusa Lowisi ye fu-nyi Yunisi gbaa ba nye mu. Nu n nyi kesintin fɛɛ kanin nu ngbaa fu su. ⁶ Lu fale su mu, n nyinji fu fɛɛ, nin fulɔn waa lbwaare kakeɛ, mu nu n kyina taa mɛ abaa gyaga fu su, nu fu nye mu tɔ. ⁷ Lu fɛɛ lbwaare man sa anɛ Kayaayu mu nu ki waa anɛ afuupu, amaa ɔ sa anɛ Kayaayu mu nu ki sa anɛ ɔɔn, ye kebiti ke a bu kanan mu nu an kɔta anɛ n-yi.

⁸ Imu su i man waa fu ipeeli fɛɛ, fu maa tɔwe kesintin asin lu anɛ-Nyiripe mu su, abɛɛ i waa fu ipeeli lu mɛ su fɛɛ ba maa tii mɛ obu. Amaa fu gbaa fu gyii awɔrɔfɔ sa asin danbirasa mu, lu ɔɔn mu nu lbwaare taa sa fu mu su. ⁹ Mu i mɔlge anɛ, nu ɔ tu anɛ ba waa mu gbaa-gbaa asa, nu i man gye ye an waa kɔtɔ mu nu ki burɔn su, amaa lu mu gbaa-gbaa mu kinmina yila ye mu kabwaala su. Nu Krisito Yesu su nu ɔ bɔla taa kabwaala

numu bwaala anɛ pɔyi nu ɔ tu kɔtɔ kumaa numu. ¹⁰ Amaa nbunbu ɔ bɔla anɛ Ɔmɔlgepu Krisito Yesu kɔba mu su ba lɛɛ kabwaala numu kaapu anɛ, nu ɔ bɔla asin danbirasa mu su nyita lewu ɔɔn mu, nu ɔ lɛɛ nkpa mu nu ki man su ɔkaa mu ifuli. ¹¹ Nu lbwaare lɛɛ mɛ waa Krisito osunpu ye ɔkaapupu ye asin danbirasa numu ɔtɔwɛpu. ¹² Kanin su nu n gyii unumu awɔrɔfɔ fale. Amaa i man su mɛ ipeeli, lu fɛɛ n nyi ɔmu nu n kɔɔle mu gyii, nu n nyi kesintin tɔ fɛɛ ɛɛ taale kun kɔtɔ mu nu n taa waa mu abaa tɔ naa fu mu kake laalaalɔwe mu.

¹³ Timoti, kɔta kesintin asin kaapusa mu nu fu nye lu mɛ ase mu kenken, ke fu buu umu, yegɛ fu su kɔkɔɔle-gyii ye kebiti mu nu lu Krisito Yesu su an nye mu. ¹⁴ Bɔla Kayaayu Kyirekyire ɔɔn mu nu ki bu anɛ tɔ mu su, kun asin kpare mu nu lbwaare taa waa fu abaa tɔ mu.

¹⁵ Fu nyi fɛɛ anɛ birisa mu nu ɔ bu Asiya ɔsɔwɔle su mu kpini, ba sile yegɛ mɛ, nu Figelusi maa Hemogene gbaa ba tii su.

¹⁶ N kule Ɔnyiripe fɛɛ o wu Onesiforu kɔkpaara su abi kpini kɔwɛɛ, lu fɛɛ saɲa kumaa ɛɛ yegɛ mɛ kɔkɔɔ kii fuuli mɛ. Nu i man su mu ipeeli fɛɛ ba tii mɛ obu gbaa. ¹⁷ Kɔtɔ mu nu ki tii su i gye ye, saɲa mu nu ɔ ba Roma mu, ɔ nate biti mɛ halu naa fu saɲa mu nu o wu mɛ. ¹⁸ Ɔnyiripe o wu mu kɔwɛɛ mu kake laalaalɔwe mu. Fu nyi danbirasa kanan mu nu ɔ kye mɛ tɔ ukpa gaalaagaa su saɲa mu nu n bu Efeso kade tɔ mu.

2

Krisito ɔnaakɔpu mu nu ee gyii kesintin

¹ Imu su mi-bii, bɔla kabwaala mu nu ki bu Krisito Yesu tɔ mu nye ɔɔn. ² Nu asin kaapusa mu nu fu nu lu mɛ ase sakyɔ ansi tɔ mu, taa umu waa asa mu nu fu kɔɔle bamu gyii mu abaa tɔ, ke ngbaa bamu be taale taa kaapu aku gbaa. ³ Yile tɔ gyii awɔrɔfɔ ye anɛ, fɛɛ Krisito Yesu

onaakopu danbirasa. ⁴ Onaakopu i payi ansi lu mu kusun sunsa su, ke i nye bola mu obulisa ansi, umu su o mee taa mu n-yu ee waa asa mu nu ba man gye anaakopu mu awaasa to. ⁵ Kanin manja nu asulepu ba kan bee sile, nu omu nu o gyii su kan o man buu kisile nbara mu, o mee ye o nye kigyii su kakae mu. ⁶ Nu onsi-payi odopu mu nu ee waa kusun mu, i dagaa maa gyankpaa gyii lu kudoo mu to. ⁷ Fe nfere lu kutu mu nu n towe fale su, lu fee Onyiripe mu ii biti o yee fu taale nu ato numu kpini kase.

⁸ Nyini Yesu Krisito mu nu o lu owura Dawidi kanan to nu lbwaare kyini mu lu lewu to mu. Inumu i gye asin danbirasa mu nu n towe mu, ⁹ nu n gyii umu awurufu fale, halu ba taa agbeelebi nmina me fee maa gye alibi owaapu. Amaa lbwaare asin mu bire, oku mee taale taa agbeelebi nmina umu. ¹⁰ Imu su nu n yile to gyii awurufu kumaa numu, lu asa mu nu lbwaare lee yila mu su, ke ngbaa bamu ba bola Krisito Yesu su nye kamolige ye bunyaa mu nu ki man su okaa mu.

¹¹ Katowe numu gye kesintin nin, nu an kan wu ye mu bire,

an biti a kyuna nkpa to ye mu.

¹² Nu an kan yile to gyii awurufu bire,

an biti i gyii kuwura ye mu.

Nu an kan kina mu bire,
ngbaa mu ii biti o kina ane.

¹³ Nu an man kan koolo gyii mu,
mee mu bire o san ee gyii mu
asin su,
lu fee o mee towe asin, nu ee lu
umu kamaa.

Osunsunpu mu nu o bola lbwaare ansi

¹⁴ Kyaga su nyini bamu fale ato numu su. Yile lbwaare kitu to da bamu amu to lu ntowe su kamore-gyii, lu fee i man su kyaare, amoo ii nyita bamu nu bee nu umu mu nin. ¹⁵ Kpan fu n-yu ke lbwaare o wu fu fee fu dagaa, nu fu gye kusun osunpu mu nu i man dagaa maa su ipeeli mu kusun

mu su, nu o nyi lbwaare kesintin asin mu kikaapu kyeekeye. ¹⁶ Lee fu n-yu lu aligyima mu nu i mee bunyaa lbwaare, lu fee bamu nu bee waa umu mu, u bute bamu u lu lbwaare ase gaa. ¹⁷ Nu kanin asa mu kikaapu u yelige fee kitamee. Anyin anyo mu nu ba tii bamu su i gye Himenasu maa Filetusi. ¹⁸ Ba foyi kesintin asin mu okpa, nu bee kaapu ye, asa kikiyi lu lewu to mu tee wola ba kyun, nu kikaapu numu ii nyita akoolo-gyipu mu aku kikoole-gyii. ¹⁹ Amaa lbwaare asin du nin fee opore gyankpaasa mu nu o yii mu, nu i yile gin, nu ba kyuroo asin numu ba gyaga kumu su ye, "Onyiripe lbwaare nyi bamu nu ba gye mu lee," nu ba bila kyuroo ye, "Okumaa mu nu o lee towe ye o gye Onyiripe mu lee mu, dagaa maa yee alibi kiwaa."

²⁰ Kikpaara lala su mu, ato mu nu bee gyii bee nu umu to kukwu-kukwu i bu to. Ba taa suwa abee gbite waa uku, nu ba taa iyu abee kabole waa umu uku moo. Imu uku i de sa nke kpare kigyii, nu uku moo i man de sa nke kpare ku. ²¹ Nu oku kan lee mu n-yu lu alibi kiwaa to mu, ee biti o baa o de sa nke kpare kigyii mu, lu fee o ba waa kyirekyire, nu o su kyaare sa mu onyiripe mu, nu o kuula mu n-yu yila sa kusun danbirasa kumaa numu.

²² Amaa lee fu n-yu lu ayaafole-sin kayalaga libi to, ke fu taa fu ansi gyaga ukpa kikiyiigi ye kikoole-gyii ye kebiti ye kayu yuuli su, buga ye bamu nu ba taa kokolo fuuli su bee sun Onyiripe mu su. ²³ Imu su lee fu n-yu lu kimelensi umore mu nu i man su kase mu to, lu fee fu nyi i maa biya nluu. ²⁴ Onyiripe kyaafole man dagaa maa ko keluu, amaa o dagaa maa waa kidanbirasa ee sa okumaa numu, ke o taale kaapu, ke o nye kenyiita kutu kumaa numu to. ²⁵ Bamu nu bee gyii mu umore mu, i dagaa maa lee asin mu kaapu bamu

laakale sɔ, akɔtɔ fɛɛ lbwaare ii biti o bugi ɔkpa sa bamu, ke ba yege alibi kiwaa, ke ba ba bu kesintin asin mu. ²⁶ Ke ba nye nfeere danbirasa, ke ba sile lu ɔdɔɔ mu nu sitaane sɔɔ kitaa bamu, nu bee nu mu ase bee waa atɔ mu nu ee biti mu tɔ.

3

Atɔ mu nu ii biti i ba waa nke laalaalwe tɔ mu

¹ Amaa baa fu nyi umu fɛɛ, nke laalaalwe mu tɔ mu, awurufɔ damante ii biti i ba asa sɔ. ² Lu fɛɛ, asa bee biti ba ku biti bamu nkɔn lɛɛ, ye kefulɛe biti bansa, ye n-yi kikaapu, ye alala-sin, ye asa kisaale, ye kusɔ tɔ ɔlɔn sa bamu akɔɔgepu, nu ɔku waa kidanbirasa sa bamu gbaa ba mee lɛɛ mu kitu, nu ba mee taa lbwaare bee tu sehn, ³ nu ba mee ye be nye kebiti sa ɔku, nu be mee wu ɔku kɔwee, nu bee biti ba nyita asa kitu, nu ba mee taale kitaa bamu n-yi, nu asa bee biti ba sile bamu, nu bee biti ba kisi kidanbirasa, ⁴ nu bee biti ba waa adiboyipu, nu ba mee fe nfeere pɔyi nu bee waa kutɔ ku, nu bee kaapu bamu n-yi, nu bee biti dulinyaa tɔ ɔkɔn ba kyɔ lbwaare. ⁵ Bee biti ba sun lbwaare ansi sɔ, amaa ba kina mu ɔlɔn mu. Man bɔga ye kanin asa.

⁶ Bamu tɔ aku bee taa kanyaasin libi bee loo akpaara sɔ, nu bee taa kɔnɔ tɔ kɔn bee pɔna akyi mu nu ba mee taale kitaa bamu n-yi, nu bamu alibi i du fɛɛ kasula i gyan bamu sɔ, nu kayalaga libi kukwu-kukwu bu bamu tɔ. ⁷ Kanin akyi mu bee kpan n-yi saɔa kɔmaa bee buɔla, amaa ba mee taale ba bu kesintin mu. ⁸ Fɛɛ kanan mu nu Gyanise maa Gyanberesi ba daa kyina kusɔ yile Mosesi sɔ mu, kanin nu fale anyin anum gbaa bee kɔ bee tii kesintin mu ɔkpa. Bamu amu i nyita, nu ba man sɔ ɔyilekpa kikɔle-gyii mu tɔ. ⁹ Bamu awaasa num mee kpiya bamu ansi tɔ, lu fɛɛ ɔkɔmaa num ii biti o wu kanan mu nu ba melensi, fɛɛ kanan mu nu

Gyanise maa Gyanberesi kimelensi i daa lu ifuli mu.

Pɔɔli kɔnɔsa sa Timoti

¹⁰ Amaa fɛɛ fu bure, fu nyi asin mu nu n kaapu mu kpini, ye me kakyina tɔ, ye kutɔ mu nu mi ansi i gyan sɔ, ye me kikɔle-gyii, ye me kenyiita, ye mi kebiti, ye me kyile tɔ gyii awurufɔ. ¹¹ Fu nyi kanan mu nu asa ba nyanla me, ye awurufɔ mu nu n gyii Antiyoki ye Ikonyum ye Lisitira nde tɔ, nu n nye kenyiita yile kanyanla mu kpini tɔ, nu ɔnyiripe Yesu Krisito lɛɛ me lu umu kpini tɔ. ¹² I gye kesintin fɛɛ, ɔkɔmaa mu nu ee biti o buu Krisito Yesu, ke ɔ waa lbwaare kebiti mu, ee biti ɔ nye kanyanla. ¹³ Alibi awaapu ye apɔnapu bure bamu alibi ii biti i lɔnɔ tii sɔ nun, kanan mu nu bee pɔna asa mu, kanin gbaa nu ii biti i pɔna bamu. ¹⁴ Amaa fɛɛ fu bure, kyaga sɔ kitaa kutɔ mu nu fu buɔla nu fu kɔle gyii mu tɔ, lu fɛɛ fu nyi bamu nu fu buɔla lu bamu ase, ¹⁵ nu lu fu kibii tɔ mu, fu nyi Asinkyan yilasa kyirekyire mu, nu umu i taale sa fu kanyaasin mu nu i buya kamɔlɔge bɔla kikɔle Krisito Yesu gyii sɔ. ¹⁶ Asinkyan yilasa mu kpini i lu lbwaare ase nun, nu i burɔn sa kikaapu, ye katowe yii, ye kitowe kyii, ye kibila ikpa kikyii tɔ, ¹⁷ saamu lbwaare ɔsa i nye dan tɔ sa kusun danbirasa kɔmaa kiwaa.

4

¹ Krisito Yesu ii biti ɔ ba ye mu kuwura-gyii ba tale asa mu nu ba te nkpa tɔ, ye alewupu. N yile lbwaare maa Yesu Krisito ansi tɔ n sa fu kɔnɔ ye, ² tɔwe asin danbirasa mu. Kuɔla fu n-yi saɔa mu nu i dagaa ye saɔa mu nu i man dagaa, taa kenyiita kpini tɔwe kyii asa ikpa, ke fu tɔwe yii asa, ke fu tɔwe waa asa ɔlɔn tɔ. ³ Lu fɛɛ saɔa ku ii biti ɔ ba nu asa ba mee ye be buu kesintin kikaapu mu. Amɔɔ be buu bamu kayalaga tɔ asin. Bee biti ba ku biti akaapupu damante kyaabɔɔ bamu n-yi, ke be kaapu bamu asin mu

nu i bukɔn bamu asu to ke be nu. ⁴ Ba man bila ye be nu kesintin mu, bee biti ba biliji ba buu asirikpan ikisii-sun. ⁵ Amaa fee fu bure, baa fu da fu kumu su asin kumaa numu to, nye kɔkɔlo yile awurufo to, waa asin danbirasa kusun mu otowepu, sun fu kusun kanan mu nu i dagaa naa lowe.

⁶ Mee me bure me saɲa fu fee n wu, nu i du nin fee me nkpa u kyeege u wurige fee saraga sa lbwaare. ⁷ N ko keluu danbirasa mu, nu n sile kistle mu naa fuw okaa, nu n kɩtaa kikɔle-gyii mu to. ⁸ Nbuɛnbu kutɔ mu nu kii gyoo me mu i gye kigyii su kakee, mu nu Onyiripe, ukpa kyiiigisa otalepu mu ii biti o taa sa me kanin kake maɲa, nu man gye me nkɔn, amaa ye bamu nu u gyugyuu bamu ye be wu Onyiripe Yesu kɩba mu.

Pɔɔli laalaalowe asin

⁹ Kpan fu n-yu ke fu ba me ase bilen, ¹⁰ lu fee Demasi su kebiti sa dulinyaa numu to ato, nu o sile yege me kpee Tesalonika kade to. Kresensi kyun Galati kade to, nu Titusi mɔɔ kyun Dalimatiya kade to. ¹¹ Luka nkɔn i bu me ase. Biti Maki ke fu taa mu biya me, lu fee mu i taale kye me to, mi kusun mu to. ¹² N sun Takikusi ye o kpee Efeso kade to. ¹³ Nu fu kan fu ba mu, fu taa me balumaasu mu nu n yege yila Kapusi ase Trowa kade to, ye me iwule, fonfon umu nu ba taa atɔbwaaya iwule waa mu biya me.

¹⁴ Alekisanda mu nu o gye bayipu mu waa me alibi gaa. Kutɔ mu nu o waa me mu, Onyiripe ii biti o ka mu kɔko. ¹⁵ Fu gbaa fu, baa fu da mu su, lu fee o yile su kenken ee tii ane asin towesa mu okpa.

¹⁶ Kake gyankpaasa mu nu n yile n lee kɔnɔ me asin kigyii to mu, oku man ba yile me kamaa, okumaa numu pale mu kamaa sa me. N kule lbwaare fee o man ka bamu kɔko lu umu su. ¹⁷ Amaa lbwaare yile me kamaa nu o sa me olɔn, nu n nye towe asin mu lowe, nu bamu nu ba man gye Gyiwu abi mu gbaa ba nu

umu. Nu lbwaare lee me lu birane kɔnɔ to. ¹⁸ Onyiripe Yesu mu ii biti o lee me lu alibi kumaa mu to, ke o biya me susu kuwura-gyii mu to ye alanfiya. Mu nu bunyaa gye mu lee kakpaa. Amen.

Afwaala laalaalowe

¹⁹ Fwaala Prisila maa Akwila ye Onesiforu kikpaara su asa kpini. ²⁰ Erasitu sii o te Korinto kade to, nu n yege Trofimu mu nu ee loo mu, Miletu kade to. ²¹ Kpan fu n-yu ke fu fuw nfu pɔyi ke gbangban o fuw. Ebulusi ye Pudensi ye Linusi ye Kilodiya ye bamu birisa ana kpini bee fwaala fu.

²² Onyiripe ye fu kayaayu fan kyina. lbwaare o bwaala fane.

Ɔwɔlɛ mɔ nu Pɔɔli kyurɔɔ naa sa Titusi

Afwaala

¹ Ɔwɔlɛ nɔmɔ lu mɛ Pɔɔli, lbwaare kɔyaafɔlɛ yɛ Yesu Krisito osunpu mɔ ase. O sun mɛ yɛ n ba kye mɔ asa mɔ nu ɔ lɛɛ mɔ kɔkɔlɛ-gyii tɔ, kɛ n kaapu bamu kɛ ba bu kesintin mɔ nu ku yege nu asa beɛ buu kabwaare-sun danbirasa, ² mɔ nu kɔkɔlɛ-gyii yɛ kinyi ɪ gyan nkpa kakpaa tamaa mɔ su. lbwaare mɔ nu ɔ mɛɛ tin antɔɛsa mɔ, da mɔ kɔkɔlɔ su sa anɛ nkpa nɔmɔ lu koo npiili ase, ³ nu saɲa kyɛkyɛ mɔ tɔ mɔ, lbwaare anɛ Ɖmɔlɛgɛpu mɔ lɛɛ mɔ asɪn kaapu, fɛɛ maa taa waa mɛ abaa tɔ, nu ɔ sa mɛ kɔnɔ yɛ n tɔwɛ asɪn mɔ sa asa.

⁴ N kyurɔɔ n sa fɔ Titusi, mɔ nu n taa fɔ fɛɛ mi-bii gbaa-gbaa anɛ kɔkɔlɛ-gyii kulɔn mɔ tɔ mɔ.

Kabwaala yɛ kayɪ yuuli mɔ nu ku lu anɛ-Sɛ lbwaare yɛ anɛ Ɖmɔlɛgɛpu, Ɖnyɪrɪpɛ Yesu Krisito ase mɔ yɛ fɔ fan kyɪna.

Titusi kusun Kereti ɔsɔwɔlɛ su

⁵ Kɔtɔ mɔ su nu n yege fɔ Kereti ɔsɔwɔlɛ su mɔ ɪ gye fɛɛ, fɔ nye lɔŋɔ umu nu u san mɔ lɔwɛ, kɛ fɔ yii abɪlɪsa kadɛ kɔmaa nɔmɔ Krisito kubu mɔ tɔ, fɛɛ kanan mɔ nu n kaapu fɔ mɔ. ⁶ Ɔ dagaa ɔbilɪsa maa gye ɔsa mɔ nu mɔ n-yɪ su man su asɪn pwɪsa, nu ɔ kilɪ ɔkyɪ kulɔn kpen, nu mu-bii ana be gye akɔlɛ-gyipɪ, mɔ nu ba man su kusɔ tɔ ɔlɔn abɛɛ kibii libi. ⁷ Fɛɛ ɔbilɪsa maa gye Krisito kubu ɔkɪsɔpu mɔ, ɪ dagaa maa gye ɔsa mɔ nu mɔ n-yɪ su man su asɪn pwɪsa, nu ɔ mɛɛ kusaa mɔ n-yɪ, nu ɔ mɛɛ nye agbu benbilen, nu ɔ mɛɛ buu nta, nu ɔ man gye oluu bitipu, nu ɔ man su onsi-payɪ libi afulee su. ⁸ Amaa ɔ dagaa maa gye ɔsa mɔ nu ɛɛ kɔlɛ afɔ, nu ɔ su kebiti sa umu nu ɪ

burɔn, nu ɛɛ kɪtaa mɔ n-yɪ, nu mɔ ukpa ɪ kyiigi, nu ɔ sɪlɛ lbwaare nu mɔ awaasa du kyɛkyɛ. ⁹ Ɔ dagaa maa taalɛ kɪtaa kesintin asɪn danbirasa mɔ kenken, fɛɛ kanan mɔ nu ba kaapu umu mɔ, kɛ ngbaa mɔ ɔ taalɛ taa kesintin kɪkaapu mɔ tɔwɛ waa asa, kɛ ɔ taa umu tii bamu nu beɛ gyii umu umɔɔrɛ mɔ ɔkpa.

¹⁰ Lu fɛɛ asa gaalaagaa bɛɛ kusɔ bɛɛ yɪlɛ asɪn mɔ su, nu be su bamu ntɔwɛ kɪyan bɛɛ pɪna asa, fɔnfɔn Gyiwu abi akɔlɛ-gyipɪ. ¹¹ Ɔ dagaa fɔ tii bamu ntɔwɛ mɔ ɔkpa, lu fɛɛ be su bamu npɪna kɪkaapu mɔ beɛ nyita akpaara su abi lu kɪkaapu danbirasa mɔ su. Bɛɛ waa ipeeli-sɪn nɔmɔ beɛ bitɪ afulee. ¹² Halɪ Kereti abi atɔwɛpu mɔ tɔ ɔku tɔwɛ yɛ, “Kereti abi be gye antɔɛsa wuya ana nɪn saɲa kɔmaa, nu be du fɛɛ ndɔnbwɛ libi, nu be gye awɔlɛgyɔpu agyipɪ lala.” ¹³ Asɪn mɔ nu ɔ tɔwɛ mɔ ɪ gye kesintin. Imu su taa kensi payɪ tɔwɛ yii bamu, kɛ bamu kɔkɔlɛ-gyii ɪ nye yɪlɛ kinkin, ¹⁴ kɛ ba man nu Gyiwu abi asɪrɪkpan ikisii-sɪn mɔ, abɛɛ be nu sa bamu nu beɛ kina kesintin asɪn mɔ. ¹⁵ Bamu nu ba man su ineesi mɔ, kɔtɔ ku man gye ineesi bamu ase, amaa bamu nu ba su ineesi nu ba mɛɛ kɔlɛ beɛ gyii mɔ, sehn man gye kyɪrɛkyɪrɛ bamu ase, amaa alibi ɪ bɔla bamu nfɛɛrɛ yɛ bamu nkɔlɔ tɔ kpini. ¹⁶ Bɛɛ tɔwɛ yɛ be nyi lbwaare, amaa bamu awaasa tɔ mɔ beɛ kina mɔ. lbwaare ii kisɪ bamu awaasa kpini, nu be gye kusɔ tɔ ɔlɔn wuya ana, nu ba mɛɛ taalɛ waa kɪdanbirasa kakaaku.

2

Kɔtɔ mɔ nu ɪ dagaa Krisito abi ba waa

¹ Amaa fɛɛ fɔ birɛ, ɪ dagaa fɔ kaapu asɪn mɔ nu ii buu kesintin kɪkaapu mɔ. ² Tɔwɛ anyɪn abɪlɪsa fɛɛ bamu nfɛɛrɛ ɪ baa ɪ dɛ, kɛ ba baa be su bɛɛrɛɛ, kɛ ba kɪtaa bamu n-yɪ, kɛ ba kɪtaa kesintin kɔkɔlɛ-gyii mɔ tɔ, kɛ ba nye kebiti sa abaa, kɛ ba nye nkɔlɔ yɪlɛ tɔ.

³ Kanin maa nu fu towe akyu-nyu mu fee ba kyina kakyina mu nu i dagaa fee Krisito abuuu ba kyina mu. Ba man nate nyita asa atu abee ba baa be gye atabuuu, amaa ba kaapu umu nu i buron. ⁴ Kanin gbaa nu ba kaapu abite mu kanan mu nu bee biti bamu-kuli ana ye bamu-bii ana, ⁵ ke ba kitaa bamu n-yu ke ba man waa kigyagaa, ke ba waa bamu akpaara su asun, ke ba waa adanbirasa, ke ba biya bamu n-yu kase sa bamu-kuli ana, ke oku o man nye towe asin libi nyita lbwaare asin mu.

⁶ Kanin maa nu fu towe waa ayaafole gbaa fee ba kitaa bamu n-yu. ⁷ Lu kutu kumaa to mu, i dagaa fu maa waa kutu mu nu ki buron ke asa be kase fu to. Lu fu kikaapu to mu taa kensi payi ye kokolo fuuli kaapu. ⁸ Yege fu katowe ki baa ki de okpa, yege i man su asin pwusa ku, ke bamu nu be kusu yile fu su mu be gyii ipeeli, lu fee ba mee ye be nye alibi ku towe lu ane su.

⁹ Kaapu anye mu fee be biya bamu n-yu kase sa bamu-nyiripe ana kutu kumaa to, ke i bola bamu ansi. Amaa ba man kan towe gyanja bamu-nyiripe ana, ¹⁰ abee ba yu-uri bamu. Amaa ba waa umu nu i buron ke bamu-nyiripe ana be koolle bamu gyii, ke bamu awaasa i yege lbwaare, ane Omoligepu asin kaapusa mu, i baa i bu obule.

¹¹ Lu fee lbwaare lee mu kabwaala mu nu ki biya kamolige ifuli sa asa kpini. ¹² Kabwaala mu kaapu ane kanan mu nu a lee ane n-yu lu ikpa libi ye dulinyaa to ato kayalaga su, ke a taale kitaa ane n-yu, ke a waa umu nu i de okpa, ye kabwaare-sun danbirasa kakyina numu to, ¹³ fee a maa gyoo tamaa kpare kake mu nu ane lbwaare lala, ye Omoligepu Yesu Krisito ii biti o bwii ba ye mu bunyaa mu. ¹⁴ Mu gbaa-gbaa mu kyula wu ka ane kuko, lee ane lu alibi kpini to, nu o waa ane mu gbaa-gbaa mu asa mu nu ba man su ineesi, nu u gyogyuu bamu fee ba waa umu nu i buron.

¹⁵ Inumu i gye ato mu nu i dagaa fu kaapu. Towe waa bamu ke fu towe yii bamu olon to. Man yege oku o feere fu.

3

Krisito abuuu kakyina to

¹ Nyinji Krisito abuuu mu fee ba biya bamu n-yu kase sa awuragyipu ye kibane alonpu ke ba nu sa bamu, ke ba baa bee biti kidanbirasa kumaa kiwaa, ² ke ba man towe asin libi gyaga oku su, amaa ba nye keyuula ye abaa, ke ba baa bee su bee sa abaa, ke ba biya bamu n-yu kase sa okumaa numu.

³ Saja ku to mu, ane gbaa ane an daa melensi, nu an waa kusu to olon, an foyi okpa, nu an gye anye sa kigyagaa ye kayalaga kumaa numu. Nu an su kumu to olon ye kayu basa, nu bee kisi ane nu ane gbaa ane an kisi bamu. ⁴ Amaa saja mu nu ane Omoligepu lbwaare mu kebiti ye mu kuwee kuwu lu ifuli mu, ⁵ o molige ane. Man gye ane adanbirasa kiwaa su nu o molige ane, amaa lu mu kuwee kuwu su nu o bola mu Kayaayu mu nu ki fwu ane mu su, sa ane kakube pupwe ye nkpa pupwe molige ane. ⁶ lbwaare bola ane Omoligepu Yesu Krisito su sa ane mu Kayaayu Kyurekyure mu gaa. ⁷ Saamu, lu mu kabwaala mu su mu, ane ikpa i kyigi mu ansi to, ke a ba waa mu nkpa kakpaa mu nu an su umu tamaa mu agyipu. ⁸ Katowe numu gye kesintin nin. Nu n biti fee fu bwii pula asin numu to, ke bamu nu ba koolle lbwaare gyii mu, ba taa bamu n-yu sa kidanbirasa kiwaa. Fale ato numu i buron gaa nu i su tonu sa okumaa numu.

⁹ Amaa lee fu n-yu lu kimelensi umore-libi to ye kakube to nkyaga su ye kamore-gyii ye nluu kuko lu nbara su, lu fee inumu i gye kyan nu i man su tonu kpini-kpini. ¹⁰ Osa mu nu o bu fane to nu o su asa amu ee wote abaa mu, towe yii mu kulu kulon abee lu unyo. Nu o man kan yege mu, barige fu n-yu yege mu.

11 Baa fii nyi fɛɛ kanɪn ɔsa maɲa alibi i gyii mɔ nɛɛɛrɛ yɛ mu kumu, yɛgɛ mɔ gbaa-gbaa nyi fɛɛ umɔ nu ɛɛ waa mɔ gye alibi.

Laalaalɔwɛ asɪn

12 N dan kan sun Atemasi abɛɛ Tikiku fɔ ase mɔ, waa aniya ke fɔ ba gyaɲa mɛ Nikopoli kade tɔ, lu fɛɛ n waa mɛ nɛɛɛrɛ fɛɛ n kpee tutɔ awɔɔ saɲa. 13 Waa kutɔ kɔmaa mɔ nu fu taale, ke fɔ kye Senasi mɔ nu ɔ gye loya mɔ yɛ Apolosi tɔ, ke ba nye kutɔ kɔmaa mɔ nu ki tiri bamɔ lu ɔkpa mɔ nu bee biti ba kpee mɔ. 14 I dagaa anɛ birisa ana Krisito abuuɔpu mɔ, ba bu kanan mɔ nu ba nye saɲa sa kusun kiwaa, ke i kye asa tɔ ke ba nye bamɔ atɔ tirisa, ke ba man kyina kakyina mɔ nu ki man sɔ tɔnɔ.

15 Bamɔ nu ba bu mɛ ase nɛɛ mɔ kpini bɛɛ fwaala fɔ. Fwaala ɔkɔmaa mɔ nu ee biti anɛ asɪn, nu ana bamɔ an bu kɔkɔle-gyii mɔ tɔ mɔ kpini. Ibwaare kabwaala ki baa ki bu fane ase.

Ɔwɔlɛ mɔ nu Pɔɔli kyɔrɔɔ naa sa Filemon

Afwaala

¹ Ɔwɔlɛ nɔmɔ lu mɛ Pɔɔli mɔ nu lu Krisito Yesu kusun sɔ nu ba tii mɛ obu mɔ, yɛ anɛ bɔrɔsa Timoti asɛ.

An kyɔrɔɔ an sa fu Filemon, anɛ kyemɔnɛ danbɔrasa yɛ anɛ bɔrɔsa os-unpu, ² yɛ anɛ-pukyɔ Afiiya yɛ anɛ bɔrɔsa Krisito tɔ ɔnaakɔpɔ Akyipusi, yɛ Krisito kubɔ mɔ nu bɛɛ gyanɛ fu kɔkpaara sɔ mɔ.

³ Anɛ-Sɛ Ibwaare yɛ anɛ-Nyɔrɔpɛ Yesu Krisito kabwaala yɛ keyuula kɔ baa kɔ bu fanɛ asɛ.

Pɔɔli kabwaare kɔlɛ

⁴ Mi-supu Filemon, saɲa kɔmaa mɔ nu n kɔlɛ kabwaare-kɔlɛ mɔ, n nyinɔi fu sɔ nu n fwaala Ibwaare lu fu sɔ. ⁵ Lu fɛɛ, n nu kanan mɔ nu fu kɔlɛ Ɔnyɔrɔpɛ Yesu gyii yɛ kebiti mɔ nu fu sɔ sa Ibwaare asa mɔ kpini. ⁶ Mɛ kabwaare-kɔlɛ ɪ gye fɛɛ, payɪ ansi kyaga sɔ tɔwɛ fu kɔkɔlɛ-gyii mɔ kaapɔ asa. Saamɔ, fu ɪ nye bu atɔ danbɔrasa mɔ nu an sɔ lu Yesu Krisito sɔ mɔ kpini lɔwɛ. ⁷ Mi-supu Filemon, fu kebiti mɔ nu fu sɔ mɔ yɛgɛ nu mi ansi ɪ gyii gaa nu ɪ waa mɛ aniya tɔ, lu fɛɛ fu yɛgɛ nu Ibwaare asa nkɔlɔ ɪ de bamɔ nu ba nye ɔlɔn.

Pɔɔli kɔkɔlɛ sa Onesimu

⁸ Imɔ sɔ, lu Yesu Krisito sɔ mɔ, naafɔɔ n sɔ ɔkpa n taale nyan fu lu kɔtɔ mɔ nu ɪ dagaa fɛɛ fu waa mɔ sɔ, ⁹ amaa n kɔlɛ fu lu kebiti ɪkpa sɔ. Nu mɛ, Pɔɔli mɔ nu n bilɛ, nu lu Yesu Krisito kusun sɔ mɔ, nbɔnbɔ n tii obu fale mɔ, ¹⁰ n kɔlɛ fu lu mi-bii Onesimu,* mɔ nu ɔ ba bilinɔi mi-bii Krisito tɔ saɲa mɔ nu n bu obu kitii tɔ fale. ¹¹ Naafɔɔ saamɔ, ɔ daa ɔ man sɔ kyaare sa fu, amaa nbɔnbɔ bɔrɛ ɔ sɔ kyaare sa n maa fu kpini.

¹² Imɔ sɔ, n bwiiyaa mɔ n bɔya fu, nu n bitɔ mɔ asɔn gaa, kɔlɛ mɔ sa mɛ. ¹³ Naafɔɔ n daa n bitɔ fɛɛ ɔ baa ɔ bu mɛ asɛ, kɛ ɔ yii fu ayaa tɔ ɛɛ kye mɛ tɔ saɲa mɔ nu n tii obu fale lu asɔn danbɔrasa mɔ katɔwɛ sɔ. ¹⁴ Amaa n mee bitɔ fɛɛ n waa kɔtɔ kɔ yɛgɛ n man nyi fu nfɛɛrɛ, kɛ ɪ man naa ba fɛɛ n nyan fu nɔn, amaa ɪ baa ɪ gye fu kebiti. ¹⁵ Akɔtɔ Onesimu bariɛ mɔ n-yɔ lu fu asɛ nke gberɛɛ kɔ nɔn, saamɔ nu ɔ kan bwii ba mɔ fii bitɔ fu nye mɔ kakpaa, ¹⁶ yɛgɛ ɔ man bila ɔ gye kɔnye nkɔn, amaa ɔ kyɔ kɔnye lu fɛɛ ɔ gye fu bɔrɔsa bitisa Krisito tɔ. Nu n bitɔ mɔ mɛ kɔkɔlɔ tɔ gaa, kanɔn maɲa nu ngbaa fu fii bitɔ fu ba bitɔ mɔ fu kyɔ mɛ, lu fɛɛ ɔ gye fu kɔnye, nu ɔ bila ɔ gye fu bɔrɔsa Ɔnyɔrɔpɛ mɔ tɔ.

¹⁷ Imɔ sɔ fu kan fu nyi fɛɛ fu bɔrɔsa ɪ gye mɛ mɔ, fu bwii kɔlɛ mɔ yɛ ɔdan fɛɛ kanan mɔ nu fii bitɔ fu kɔlɛ mɛ mɔ. ¹⁸ Nu ɔ kan waa fu alibi akɔ abɛɛ ɔ sɔ fu kɔkɔ mɔ, taa imɔ kpini sɔla mɛ. ¹⁹ Mɛ Pɔɔli, n sɔ mɛ gbaa-gbaa mɛ kɔbaa n kyɔrɔɔ ɔnɔmɔ yɛ n bitɔ n ka fu kɔkɔ maɲa. Ngbaagbaa fu, fu sɔ mɛ fu n-yɔ sɔ kɔkɔ lu nkpa mɔ nu n yɛgɛ nu fu nye mɔ sɔ. ²⁰ Imɔ sɔ mi-supu Filemon, n bitɔ fɛɛ fu kɔ Krisito Ɔnyɔrɔpɛ mɔ sɔ kɛ fu waa ɔnɔmɔ sa mɛ, kɛ mɛ kɔkɔlɔ kɔ de mɛ. ²¹ N maa kyɔrɔɔ fu fale n kɔlɛ fu gyii fɛɛ fii bitɔ fu waa sa mɛ, nu n nyi fɛɛ fii bitɔ fu waa fu kyɔ imɔ nu n tɔwɛ fale gbaa.

²² Amaa kɔtɔ kɔlɔn mɔ nu kɛ bila kɛ tii sɔ ɪ gye yɛ, lɔɲɔ afɔ obu yɔla mɛ, lu fɛɛ n sɔ tamaa fɛɛ Ibwaare ɪ bitɔ ɔ kyula fanɛ kabwaare-kɔlɛ, kɛ ɔ yɛgɛ ba tigi mɛ kɛ n ba fanɛ asɛ.

Laalaalɔwɛ afwaala

²³ Mɛ bɔrɔsa Epafarasi mɔ nu maa mɔ an tii obu lu Krisito Yesu sɔ mɔ, ɪ fwaala fu. ²⁴ Kanɔn nu Maki maa Arisitako yɛ Demasi yɛ Luka mɔ nu bɛ gye mɛ bɔrɔsa ana asunpu mɔ bɛ fwaala fu.

* **1:10** 1:10 Onesimu kase ɪ gye 'ɔmɔ nu ɔ sɔ kyaare'.

²⁵ Anε-Nyiripe Yesu Krisito kab-
waala ki baa ki bu fanε asε.

Ɔwule mu nu ba kyurɔɔ naa sa Hibriwu abi

Ibwaare bɔla mu-bii sɔ tɔwe mu asin sa ane

¹ Saɲa mu didaa mu Ibwaare bɔla mu atɔwepu sɔ nun tɔwe mu asin sa ane naana ana saɲa gaalaagaa ye ukpa kukwu-kukwu sɔ. ² Amaa nke laalaalɔwe numu tɔ mu, ɔ bɔla Mu-Bii Yesu sɔ nun tɔwe mu asin sa ane. Mu i gye ɔmu nu Ibwaare bɔla mu sɔ tɔw sɔsɔ ye kase ye umu kutɔ kɔmaa numu, nu ɔ wɔla lee mu fee kutɔ kɔmaa ii biti i baa i gye mu lee. ³ Nu mu i lee Ibwaare bunyaa ŋalgesa kpare mu ifuli kaapu, nu mu tɔ nu an wu kanan mu nu Ibwaare gbaa-gbaa du. Nu mu kɔnɔ tɔ asin mu nu i bugya nu ɔ sɔ eε ki kutɔ kɔmaa numu sɔ. Nu maa fwu nyimisa alibi kamaa mu, ɔ naa kyina Ɔlɔnpɔ Owura lala Ibwaare gyisa sɔ sɔsɔ. ⁴ Imu sɔ ɔ kyɔ Ibwaare nbɔɔ mu kukyɔ, nu kitu mu nu Ibwaare sa mu mu, bila ki kyɔ bamu lee gaa.

⁵ Lu fee Ibwaare nbɔɔ tɔ ɔmɔmɔ nu Ibwaare tɔwe mu kakaaku ye, "Fu gye Mi-Bii, Lu ndaga n gye Fu-Se?"

Abɛɛ,
"N biti n baa n gye Mu-Se, ke mɔɔ mu ɔ baa ɔ gye Mi-Bii?"

⁶ Saɲa mu nu Ibwaare biya Mu-Bii gyankpaasa dulinyaa tɔ mu, ɔ bila tɔwe mu nbɔɔ mu nu ba bu sɔsɔ mu ye, "Fane me nbɔɔ kpini fan muɲa sun mu."

⁷ Nu Ibwaare maa tɔwe lu mu nbɔɔ mu sɔ mu, ɔ tɔwe ye, "N waa me nbɔɔ fee afuu,* nu n bila waa bamu fee fulɔn anobi."

⁸ Amaa Ibwaare tɔwe sa mu-Bii mu bire ye, "Fu gye Ibwaare, nu fu kuwura-gyii kii biti ki baa ki bu tɔ kakpaa,

nu fii biti fu taa kesintin gyii fu kuwura mu kumu ɔkpa sɔ.

⁹ Nu kesintin kigyii nu fii biti, nu fii kisi alibi.

Imu sɔ nu me, Ibwaare n diyaa fu n kyɔ fu tɔmaa ana ɔkumaa numu,

nu n yege fu kɔkɔlo ki fuuli fu."

¹⁰ Nu Ibwaare bila tɔwe mu-Bii mu nu ɔ tu mu Ɔnyiripe mu ye,

"Lu npiili ase mu fu ii yii dulinyaa kase,

nu fu i waa atɔ mu nu i bu sɔsɔ mu.

¹¹ Inumu kpini ii biti i nyita, amaa fee fu bire fu bu tɔ kakpaa.

Inumu ii biti i kyate fee atɔ bunsu.

¹² Fii biti fu bɔɔ umu fee ikaale bunsu,

ke fu kyeege umu fee atɔ bunsu.

Amaa fee fu, fu mee ye fu kyeege nu kanan mu nu fu du mu,

kanun nu fii biti fu baa fu du, nu fu nsu i man sɔ ɔkaa."

¹³ Ibwaare tɔwe mu-Bii ye,

"Kyina me kibaa gyisa sɔ

naa fɔb saɲa mu nu n biti n taa fu akisipu

waa fu ayaa kase."

Amaa ɔ man tɔwe fale asin numu sa mu kabɔɔ kuku.

¹⁴ Imu sɔ Ibwaare nbɔɔ mu kpini ba gye bamu nu bee sun Ibwaare, nu ɔ sun bamu ye ba ba kye bamu nu bee biti ba ba nye kamɔlige mu tɔ.

2

Kamɔlige mu asin

¹ Lu inumu sɔ mu i dagaa a maa biya asu kase, ke a kitaa asin danbirasa mu nu an nu mu tɔ ye ɔdan, ke a man kyeege gberɛ-gberɛ lu umu tɔ. ² Fee nu nbara asin mu nu Ibwaare bɔla mu nbɔɔ mu sɔ tɔwe ane naana ana mu i sun kusun, nu an nyi ye lu koo didaa mu, ɔkumaa mu

nu ɔ waa kusu tɔ ɔlɔn nu ɔ man buu Ibwaare nbara inumu mu, ɔ nye kusu bute mu nu i dagaa. ³ Kanun bire, fee nu an kan kina

* 1:7 1:7 Afuu gbaa bila i gye kayaayu, Hibriwu katowe tɔ.

kamolige lala asin numu mu, nene nu an taale sile lu kusu bute mu to? Fale asin numu nu Onyiripe Yesu gyankpaa towe mu, nu bamu nu ba nu umu mu, ba gyii umu kesintin sa ane. ⁴ Nu lbwaare gbaa gyii umu kesintin lu mu usinkaala ye adangana ye asin kyinkyinsa ye mu Kayaayu Kyirekyire mu kakee mu nu o taa sa mu asa lu mu kokolo biti su.

Yesu biliji daadimaadi fee ane

⁵ Imu su man gye lbwaare nbo mu i gye akusupu sa dulinyaa pupwe mu nu ee biti o waa, nu an towe umu asin fale. ⁶ Amaa i su opula ku nu o sa ku gyii umu kesintin lee towe ye,

“Mune nu anyimisa ba dan ba gye nu fu fe bamu su nfeere, nu mune nu daadimaadi nbii-nyinsa ba dan ba gye nu fii wu bamu su kanin?”

⁷ Fu waa bamu pii fu nbo mu ase saja gberere, amaa fu taa bunyaa ye beere sa bamu,

⁸ nu fu taa kutu kumaa numu waa bamu kase.”

Nu lbwaare maa towe ye o taa kutu kumaa numu waa nyimisa kase mu, nu sehn man bu to ye o man taa waa mu kase. Nu halu ndaga gbaa, a man pita wu fee kutu kumaa numu ki bu nyimisa kase. ⁹ Amaa an wu Yesu mu nu lbwaare waa mu pii mu nbo ase saja gberere ku, nu nbunbu bire, o taa bunyaa ye beere sa mu, lu fee o gyii lewu awurufo, nu lu lbwaare kabwaala mu su mu, o wu sa okumaa numu.

¹⁰ lbwaare mu nu o tub kutu kumaa, nu kutu kumaa numu ki bu to sa mu mu, i dagaa sa mu fee o biya mu-bii ana gaalaagaa mu bunyaa mu to. Ke unumu i taale waa mu, o nmina ye Yesu o gyii awurufo, ke o ba waa ogyankpaapu danbirasa mu nu ee taale molige bamu naa lwe.

¹¹ Mu i lee bamu lu bamu alibi to. Imu su mu ye bamu nu o lee bamu lu alibi to mu kpini ba gye ose kulun. Imu su nu i man su mu ipeeli fee

maa tu bamu mu-supu ana. ¹² Nu o towe lbwaare ye,

“N biti n tu fu kitu sa mi-supu ana, ke n bu ubn yin fu asa nsana to.”

¹³ Nu o bila towe ye,

“lbwaare, n biti n taa me n-yu tub fu su.”

Nu o bwii kyaga su ye,

“Ku me ndee ye nbii mu nu fu, lbwaare fu taa sa me mu.”

¹⁴ Lu fee nbii mu ba maa gye anyimisa nu ba su kayi-wule ye nkalan mu, kanin su nu Yesu gbaa ba biliji nyimisa fee bamu, ke o taale wu. Lu mu kelewu mu su mu, o nyita Sitaane olon mu nu o su lu lewu su. ¹⁵ Ke o koolle bamu nu ba sile lewu, nu lewu kufuu ki gyii bamu amu kakyina to mu, lu Sitaane abaa to. ¹⁶ I gye kesintin fee, Abraham kinaana nu o kye to, amaa i man gye lbwaare nbo nu o kye to.

¹⁷ Imu su i tiri sa mu fee maa waa mu n-yu fee mu-supu ana okpa kumaa su, ke o baa o gye kowee owupu ye kesintin lbwaare oseepu bilisa ase sa bamu, mu kusun mu nu ee sun ee sa lbwaare mu to. Nu mu ii biti o yile to sa asa kpini ke lbwaare o taa bamu alibi kee bamu. ¹⁸ Lu fee mu gbaa-gbaa mu wu awurufo nu o nye kutub to ku mu, umu su ee taale kye bamu nu ba nye kutub to ku mu to.

3

Yesu kyɔ Mosesi

¹ Imu su me-daa ana ye mi-supu ana, lbwaare asa mu nu o tu fane mu, fan yege fane nfeere i baa i gyan Yesu su. Mu i gye lbwaare osunpu ye oseepu bilisa ase mu nu an koolle mu gyii nu an lee an towe mu. ² Nu ee nu lbwaare mu nu o lee mu mu ase, fee kanan mu nu Mosesi nu lbwaare ase kutu kumaa to lu lbwaare aye asa kitu su mu. ³ Yesu gye nyimisa kpare nu o su beere lala o kyɔ Mosesi, fee kanan mu nu kikpaara opoyi su beere lala o kyɔ kikpaara mu gbaa-gbaa. ⁴ Lu fee kikpaara kumaa mu nu ba poyi mu, oku i poyi kumu, amaa lbwaare

ɪ gye kɔtɔ kɔmaa nɪmɔ ɔpɔɔɪpɔ.
 5 Nɪ Mosesi gye kɪyaafɔle mɔ nɪ ɛɛ
 kɪ lbwaare kɪkpaara mɔ sɔ, nɪ ee
 gyii kesintin kɔtɔ kɔmaa tɔ. Nɪ ɛɛ
 tɔwe kɔtɔ mɔ nɪ lbwaare ii biti ɔ
 tɔwe kakaaku. 6 Amaa Krisito ɪ gye
 lbwaare Mu-Bii nɪ ɛɛ kɪ lbwaare
 kɪkpaara asa sɔ ye kesintin. Nɪ an
 kan taa kɔkɔlɔ ɔsɪ, yɪle tamaa mɔ tɔ
 kɪnyɪn tɔ mɔ, ɪmɔ ɪ kaapɔ fɛɛ anɛ
 ɪ gye lbwaare kɪkpaara mɔ sɔ asa.

*Fan man waa kɔsɔ tɔ
 ɔlɔn sa lbwaare*

7 Kanɪn sɔ fɛɛ kanan mɔ nɪ
 Kayaayu Kyɪrekyɪre mɔ tɔwe ye,
 “Nɪ fan kan nɪ mɔ kɔnɔ tɔ asɪn
 ndaga mɔ,

8 fan man waa nkɔlɔ ɔsɪ
 fɛɛ kanan mɔ nɪ anɛ naana ana ba
 daa waa,

nɪ ba kɔsɔ yɪle lbwaare sɔ mɔ,
 nɪ ba tɔv mɔ tɔ kɪ saɲa mɔ
 nɪ ba bɔ ofuli sɔ mɔ.

9 Tɔtɔ nɪ fanɛ naana ana ba waa
 mɔ, nɪ ba tɔv mɔ tɔ kɪ,
 nɪ ba wu atɔ mɔ nɪ ɔ waa nsu
 adɪna mɔ tɔ mɔ.

10 Kanɪn sɔ nɪ ɪ waa mɔ agbɔ sa
 kanɪn kanaana maɲa asa,
 nɪ ɔ tɔwe ye, ‘Saɲa kɔmaa bamɔ
 nkɔlɔ ɪ man gyan mi kebiti sɔ,
 nɪ ii be kina mɛ nbara kibuu.

11 ɪmɔ sɔ n nye agbɔ bɔ ntan ye,
 N mɛɛ ye n bɪla sa bamɔ opula
 fɔvtekpa mɔ nɪ n daa n biti n
 sa bamɔ mɔ.’ ”

12 Kanɪn sɔ mɛ-daa ana ye
 mi-supu ana lbwaare asa, fan baa
 fan da sɔ ke fanɛ tɔ ɔkɔ ɔ man fɛ
 nfeere libi, yege mɔ kɪkɔle-gyii tɔ,
 ke ɪ man lee mɔ lɪ lbwaare mɔ nɪ
 ɔ te nkpa tɔ kakpaa mɔ ase. 13 Amaa
 kake kɔmaa fan waa abaa aniya tɔ
 fɛɛ kanan mɔ nɪ fan san fan te
 nkpa tɔ ndaga fale, ke alibi ɪ man
 pɪna fanɛ tɔ ɔkɔ ke ɔ waa kɔkɔlɔ
 ɔsɪ. 14 Nɪ an kan yɪle tɔ kinkin naa
 fɔv laalaalɔwe fɛɛ kanan mɔ nɪ an
 kɔle gyii npiili ase mɔ, anaa Krisito
 an biti a bɔga barige ɪmɔ nɪ ɪ gye
 mɔ lee mɔ tɔ. 15 Fɛɛ kanan mɔ nɪ
 lbwaare Asɪnkyan yɪlasa mɔ ɪ wɪla
 tɔwe mɔ ye,

“Nɪ fan kan nɪ mɔ ɔbɔle ndaga mɔ,

fan man waa nkɔlɔ ɔsɪ fɛɛ
 kanan mɔ nɪ fanɛ naana ana
 ba daa kɔsɔ yɪle mɔ sɔ saɲa mɔ
 dɪdaa mɔ.”

16 Anɪmɔ ana ɪ gye bamɔ nɪ ba
 nɪ lbwaare asɪn nɪ ba kɔsɔ yɪle tɔ
 mɔ? Man gye bamɔ nɪ Mosesi lee
 lɪ Egiyipiti mɔ kpini? 17 Nɪ anɪmɔ
 ana nɪ ɔ nye agbɔ waa nsu adɪna
 mɔ? Man gye bamɔ nɪ ba waa alibi
 nɪ ba wu ba de-de ofuli sɔ mɔ?
 18 Anɪmɔ ana nɪ lbwaare bɔ ntan
 ye, ba mɛɛ ye ba nye loo mu opula
 fɔvtekpa tɔ mɔ? Man gye bamɔ nɪ
 ba waa kɔsɔ tɔ ɔlɔn mɔ? 19 ɪmɔ sɔ
 an wu fɛɛ, lɪ bamɔ kɪman-kɔle-gyii
 sɔ mɔ, ba man taale loo mu opula
 fɔvtekpa mɔ tɔ.

4

lbwaare asa ba sɔ ɔfɔvte Yesu tɔ

1 ɪmɔ sɔ fɛɛ lbwaare maa da mɔ
 kɔkɔlɔ sɔ lɪ mu opula fɔvtekpa
 kuloo mɔ, nɪ kɪ maa san kɪ de sa
 anɛ sɔ mɔ, fan yege a baa an da sɔ
 ye ɔdan, ke ɪ man ba fɛɛ fanɛ tɔ ɔkɔ
 ɔ fɔyɪ ke ɔ man nye opula fɔvtekpa
 mɔ tɔ loo. 2 Lɪ fɛɛ anɛ gbaa anɛ
 an nye nɪ ba tɔwe asɪn danbirasa
 mɔ sa anɛ fɛɛ kanan mɔ nɪ ba tɔwe
 sa ngbaa bamɔ mɔ. Amaa ba man
 nye asɪn mɔ nɪ ba nɪ mɔ tɔnɔ, lɪ
 fɛɛ ba maa nɪ waa bamɔ asɔ tɔ mɔ,
 ba man kɔle gyii bamɔ nkɔlɔ tɔ.

3 Kanɪn sɔ nbɪnbɪ anɛ mɔ nɪ an
 kɔle gyii mɔ, anɛ ii biti a loo mu
 opula fɔvtekpa mɔ tɔ, fɛɛ kanan mɔ
 nɪ lbwaare tɔwe ye,

“N nye agbɔ bɔ ntan ye,

‘Ba mɛɛ ye ba nye loo mi opula
 fɔvtekpa mɔ tɔ.’ ”

Halɪ saɲa mɔ nɪ ɔ tɔwe kanɪn mɔ,
 ɔ tee wɪla lɔwe dulinyaa mɔ nɪ ɔ
 tɔv mɔ kusun. 4 Lɪ fɛɛ Asɪnkyan
 yɪlasa mɔ ɪ tɔwe katɪn kɔ lɪ kake
 fɔvtesa mɔ sɔ ye, “Kake sunɔsapɔ
 mɔ tɔ mɔ, lbwaare fɔvte lɪ kusun
 mɔ nɪ ɔ waa mɔ kpini tɔ.” 5 Nɪ
 ɪ bɪla tɔwe lɪ asɪn nɪmɔ sɔ ye, “Ba
 mɛɛ ye ba nye loo mi opula fɔvtekpa
 mɔ tɔ.”

6 ɪmɔ sɔ mɔ kɪ san kɪ de fɛɛ aku
 bee biti ba nye loo opula fɔvtekpa

mu to. Amaa bamu nu ba gyankpaa nu asin danbirasa mu, ba waa kusu to olon, nu ba man nye loo kumu to. ⁷ Imu su lbwaare bila yila kake ku, nu ee tu kumu ye, "Ndaga." Nu i maa kyereee kamaa to mu, lbwaare bola Dawidi su towe, fee kanan mu nu o wola towe asin manja mu ye, "Ndaga, nu fan kan nu mu konoo to asin mu,

fan man kan waa kokolo osu ye fen mee ye fan nu."

⁸ Fee nu Gyosuwa din sa bamu ofute nin, naafoo kamaa to lbwaare man din bila towe kake popwe ku asin. ⁹ Kanin bire ofute fee kake futesa mu ki san ki de sa lbwaare asa, fee kanan mu nu lbwaare fute kake futesa ake mu. ¹⁰ Lu fee okumaa mu nu o nye loo lbwaare opula futekpa mu to mu, i kaapu fee o fute lu mu gbaa-gbaa kusun waasa su, fee kanan mu nu lbwaare gbaa fute lu mu kusun su mu. ¹¹ Imu su fan yege a kpan ane n-yu okpa kumaa su, ke a loo kanin opula futekpa mu to, ke i man nye ba fee fane to oku o waa kusu to olon, ke o foyi okpa naa lu tiye fee bamu mu.

¹² Lu fee lbwaare asin mu i su nkpa, nu ii sun kusun. Nu asin mu i buye i kyoo sakunde gyimba anyoo, nu i taale nye loo nyimisa kokolo to ye mu nfeere to, nu u barige nyimisa ikyagakpa ye awiya to npu. Nu ki bila ki tale nyimisa kokolo ye mu nfeere to. ¹³ Nu kuto kumaa mu nu lbwaare tub mu kuku man bu to, nu ki baala mu ansi su. Amaa kuto kumaa nimu ki de tentengilen mu ansi su. Nu ane okumaa nimu ii biti o yile lee mu konoo mu ansi to.

Krisito i gye ane lbwaare Oseepu bilisa ase

¹⁴ Lu kanin su fan yege a yile ane kikoolo-gyii mu nu an su mu to kenken, lu fee an su lbwaare oseepu bilisa ase kpare. Mu i gye Yesu, lbwaare mu-bii mu nu o kyun susu lbwaare ase mu. ¹⁵ Lu fee ane oseepu bilisa ase man gye omu nu o mee taale wu ane kuwee lu ntin mu nu a mee taale an kitaa ane n-yu

mu. Amaa an su omu nu o nye kutub to ku ato kpini to fee ane, nu mee mu man waa alibi ku. ¹⁶ Imu su fan yege a nye kokolo yile to, ba lbwaare ansi to mu kuwura-gya mu ase katin mu nu kabwaala ki bu, ke o wu ane kuwee ke a nye kabwaala mu nkyeto saja mu nu i tiri san ane mu.

5

¹ lbwaare Oseepu bilisa ase kumaa nimu, bee lee mu lu mu asa to nin, ke o yile bamu ayaa to sun lbwaare. Nu o bila o su bamu nkee ye saraga ee sa lbwaare, ke o fwu bamu alibi. ² Kanin osa manja u nye kenyiita ee wu asa mu nu ba man nyi nu ba foyi lbwaare okpa mu kuwee. Lu fee ngbaa mu gye nyimisa nin, nu ee taale waa alibi. ³ Lu inimu su nu i dagaa maa lee mu gbaa-gbaa n-yu su alibi saraga fee kanan mu nu ee lee asa mu alibi saraga mu.

⁴ Nu oku mee taale taa beere sa mu n-yu fee mu i gye oseepu bilisa ase, amoo lbwaare i gye omu nu ee lee mu, fee kanan mu nu o kyina lee Aron mu. ⁵ Kanin okpa manja su nu Krisito gbaa man sa mu n-yu beere fee o gye lbwaare oseepu bilisa ase. Amaa lbwaare lee mu nin towe mu ye,

"Fu i gye Mi-bii,

Lu ndaga n gye Fu-Se."

⁶ Nu o bila towe katin ku Asinkyan yilasa mu to ye,

"Fu gye oseepu kakpaa

fee okpa kulon mu nu Mekisedeki kyina o gye mu."

⁷ Saja mu nu Yesu te nkpa to kase su mu, o sawu kenken ye ansikyu kule lbwaare mu nu ee taale lee mu lu lewu to. Lu fee maa biya mu n-yu kase sa lbwaare mu, o nu Yesu ase. ⁸ Halu maa gye lbwaare mu-Bii gbaa mu, o bila fee kunu lbwaare kade i biya awurufo kigyii. ⁹ Maa taale waa lbwaare kokolo biti luwe kyeekyee su mu, mu o be bilini nkpa kamolige mu kumu, nu ee sa bamu nu bee nu mu ase mu nkpa kakpaa.

¹⁰ Nu lbwaare i lee mu waa mu

oseepu bilisa ase fɛɛ kanan mu nu Mekisedeki kyina o gye mu.

Fan man kan bwii kamaa

¹¹ Naafɔɔ n su asin damante n towe fane lu unumu su, amaa fan maa mee nu asin kase bilen su mu, i bulun gaa sa fɛɛ n lee umu kase sa fane. ¹² Naafɔɔ halu nbunbu numu gbaa, i dagaa fɛɛ fan maa tee fan gye lbwaare asin mu akaapupu. Amaa i maa san i tiri sa fane fɛɛ fan nye osa ku, ke o bila lee lbwaare asin gyankpaasa mu kaapu fane mu, fan du nun fɛɛ nbii pupwe mu nu kinyapu tiri sa bamu, nu i man gye agyito budusa. ¹³ Lu fɛɛ okumaa mu nu o san ee nyapu kinyapu mu, o man puta dan. O san o gye kebii nu o mee nu lbwaare asin mu nu u yege nu nyimisa ikpa i kyiiigi mu kase. ¹⁴ Amaa agyito budusa i gye sa bamu nu ba bila nu ba dan nu ba nu lbwaare asin, nu ba bi adanbirasa ye alibi mu.

6

¹ Imu su fan yege a yege Krisito kusun asin gyankpaasa mu nu an bila mu kanin, ke a dan kikoolle-gyii mu to kpee ane ansi to. I man dagaa a maa bila bwii naa bila npiili ase asin mu, fɛɛ nfeere kikyeege lu ato gyaga to, ye kikoolle lbwaare gyii, ² ye kikaapu lu lbwaare kekyugyee su, ye abaa kita gyaga asa su kule kabwaare kule, ye alewupu kikyini, ye lbwaare katale mu nu ki de kakpaa. ³ Nu lbwaare kan kyula mu, fale nu an biti a waa ke a dan.

⁴ Ii biti i baa i bulun sa bamu nu ba yege bamu kikoolle-gyii to, fɛɛ ba bila taale kyegege bamu nfeere lu bamu alibi to bwii ba lbwaare ase. Lu fɛɛ lbwaare wula nmanje bamu nfeere to sana ku, nu ba daa nye lbwaare kakee ku, nu ba maa akoolle-gyipu mu ba buga nye Kayaayu Kyirekyire mu. ⁵ Nu ba nu lbwaare asin mu, nu ba wu fɛɛ i buron, nu ba bi kakyina pupwe mu nu kii biti ki ba mu olun. ⁶ Imu su nu ba kan foyi lu lbwaare okpa mu su mu, ii biti i baa i bulun sa bamu

ye ba bila bwii kyegege bamu nfeere lu bamu ikpa to ba lbwaare ase. Lu fɛɛ i du nun fɛɛ ba maa bila be da lbwaare mu-Bii mu oyu laasa su bee gyila mu ipeeli sakyɔ to.

⁷ Lu fɛɛ kase mu nu bulayi i da kumu su sana kumaa, nu ki su kii nuu mu, i waa adoo-gyito mu nu i buron i sa bamu nu bee doo kumu su mu, kase mu i nye kusee lbwaare ase. ⁸ Amaa kase mu nu ki koyi iwii ye afitiri mu bure man su kyaare, nu ki man bu kata ye lbwaare o towe kumu nno. Nu umu laalaalowe mu fulon ii biti o dee kumu.

⁹ Me tomaa ana kinyi-bii okon, halu a maa towe fale gbaa mu, fane bure a man su kufuu sa fane, an nyi fan maa su ato danbirasa mu nu i lu fane kamolige mu su. ¹⁰ lbwaare gye kesintin ogyipu. O mee ye o tan fane kusun mu nu fan waa ye kebiti mu nu fan su sa mu mu su. Imu su nu fan kye mu asa to, nu fen san kyaga su fen kye bamu to. ¹¹ Ato mu nu i tiri ane lu fane ase i gye ye, okumaa numu o kpan mu n-yu waa kanin adanbirasa naa fuo okaa, kanan mu nu i waa ke fane tamaa mu nu fan su mu i ba to kesintin. ¹² Imu su a mee biti fɛɛ fan ba bilini awulegyoɔ kabwaare-sun to, amaa fan kase bamu nu ba su kikoolle-gyii ye kenyiita mu to, nu bee biti ba nye kutɔ mu nu lbwaare da mu kokolo su sa bamu mu.

An su tamaa sa lbwaare asin mu nu o da mu kokolo su towe mu

¹³ Sana mu nu lbwaare da mu kokolo su sa Abraham mu, o taa mu gbaa-gbaa kitu bo ntan, lu fɛɛ oku man bu to o kyɔ mu, ¹⁴ nu o towe ye, "N towe fu kesintin to ye, n biti n waa fu kusee, ke n yege fu kinaana ba nye akyo." ¹⁵ Imu su Abraham nye kenyiita gyoo nu o nye kutɔ mu nu lbwaare da mu kokolo su sa mu mu.

¹⁶ Nu asa be kan bee biti ba bo ntan mu, bee taa osa mu nu o kyɔ bamu gbaa-gbaa bamu kitu bo ntan. Ntan kubo mu u kaapu kesintin, nu i yege ntan mu nu ba bo mu

ɪ tɪn kamɔɔrɛ-gyii mɔ tɔ. ¹⁷ Lɪ kanɪn maɲa sɔ, ɪbwaarɛ maa bitɪ fɛɛ bamɔ nu ɔ da mɔ kɔkɔlɔ sɔ sa bamɔ ba wu fɛɛ ɔ mɛɛ yɛ ɔ kyɛɛgɛ mɔ nfɛɛrɛ mɔ, ɔ yɪlɛ ɪmɔ sɔ bɔ ntan. ¹⁸ ɪmɔ sɔ nu ɪbwaarɛ waa falɛ atɔ anyɔ anɪmɔ. ɪmɔ ɪ gye mɔ kɔkɔlɔ sɔ kɪda yɛ mɔ ntan kɪbɔ, mɔ nu ɪ kaapɔ fɛɛ ɪbwaarɛ mɛɛ kyɛɛgɛ, abɛɛ ɔ mɛɛ taalɛ tɪn antɪɲɛsa. Kanɪn sɔ anɛ mɔ nu an sɪlɛ naa loo mɔ mɔ, a kpan anɛ n-yɪ gaa kɛ a kɪtaa tamaa mɔ nu kɪ dɛ anɛ ansi tɔ mɔ kenken. ¹⁹ Fɛɛ kanan mɔ nu kɪbɪlɪtɔ kpare mɔ nu kɪ budu nu kɪtaa ɔkɪlɪ lala kɪ yɪlɛ katɪn kɔlɔn mɔ, kanɪn nu anɛ tamaa ɪ kɪtaa anɛ yɪlɛ katɪn kɔlɔn anɛ kɪkɔlɛ-gyii tɔ. Kanɪn tamaa nɪmɔ ɪ bɔla loo ɪbwaarɛ osunkpa opula kyɪrɛkyɪrɛkpa kɪkyɪrɛkyɪrɛ sɔsɔ mɔ tɔ. ²⁰ Tɔtɔ ɪ gye katɪn mɔ nu Yesu yɪlɛ anɛ ayaa tɔ gyankpaa anɛ naa loo. Mɔ ɪ ba waa ɪbwaarɛ oseepu bɪlɪsa asɛ kakpaa fɛɛ ɔkpa kɔlɔn mɔ nu Mekisedeki kyɪna ɔ gye mɔ.

7

ɪbwaarɛ Oseepu bɪlɪsa Mekisedeki

¹ Mekisedeki nɪmɔ kyɪna gyii Salem kadɛ kuwura, nu ɔ bɪla ɔ gye ɔlɔnpɔ ɪbwaarɛ Owura lala mɔ Oseepu bɪlɪsa asɛ. Saɲa mɔ nu Abraham naa kɔ taalɛ awura akɔ, nu ɔ bwii ɛɛ ba mɔ, Mekisedeki gyaɲa mɔ, nu ɔ waa Abraham kusee. ² Nu atɔ mɔ nu Abraham naa nyɛ ɪkɔ mɔ tɔ mɔ, ɔ barɪgɛ ɪmɔ tɔ ntun kudu, nu ɔ taa ketun kɔlɔn sa Mekisedeki. Mekisedeki kɪtɪ mɔ kase ɪ gye yɛ, “ɪkpa-kyiigisa Owura.” Nu ɔ bɪla ɔ gye Salem owura, nu Salem kase ɪ gye yɛ “Kayɪ yuuli.” ³ Nu ɔkɔ man nyɪ sɛhn lɪ mɔ-sɛ abɛɛ mu-nyɪ sɔ, nu ɔ man lɪ kɪnaana kɔ tɔ. Nu ɔkɔ man nyɪ mɔ kɪkɔbɛgɛ abɛɛ mu lewu asɪn. Nu ɔ gye ɪbwaarɛ Oseepu bɪlɪsa asɛ kakpaa fɛɛ ɪbwaarɛ mu-Bii mɔ.

⁴ Fan kɪ kanan mɔ nu Mekisedeki gye nyɪmɪsa kpare. Halɪ Abraham mɔ nu ɔ gye anɛ naana ana tɔ ɔgyankpaasa mɔ, atɔ mɔ nu ɔ naa

kɔ ɪkɔ nyɛ mɔ, ɔ barɪgɛ ɪmɔ tɔ ntun kudu nu ɔ taa ketun kɔlɔn sa mɔ. ⁵ Nu Mosesi nbara mɔ ɪ kaapɔ fɛɛ bamɔ mɔ nu ba gye Lewi kɪnaana mɔ, nu bee gyii ɪbwaarɛ kiseepu mɔ ɪ sɔ ɔkpa ba kɔlɛ atɔ mɔ nu ba barɪgɛ tɔ ntun kudu tɔ mɔ ketun kɔlɔn bamɔ asa asɛ, yɛgɛ bamɔ asa gbaa ba gye Abraham kɪnaana tɔ. ⁶ Mekisedeki man gye Lewi kanan tɔ mɔ nu bee gyii ɪbwaarɛ kiseepu mɔ tɔ ɔkɔ, amaa ɔ kɔlɛ nbarɪgɛ tɔ ntun kudu mɔ tɔ ketun kɔlɔn lɪ Abraham asɛ nu ɔ waa mɔ kusee, nu Abraham mɔɔ ɪ gye ɔsa mɔ nu ɪbwaarɛ wɔla da mɔ kɔkɔlɔ sɔ sa mɔ. ⁷ Nu ɪ man sɔ kamɔɔrɛ-gyii fɛɛ ɔmɔ nu ɛɛ waa kusee mɔ, mɔ ɪ gye ɔbɪlɪsa ɔ kyɔ ɔmɔ nu ɛɛ kɔlɛ kusee mɔ. ⁸ Lɪ ɪbwaarɛ kiseepu mɔ asɪn tɔ mɔ, aseepu mɔ nu bee kɔlɛ nbarɪgɛ tɔ atɔ ntun kudu tɔ ketun kɔlɔn mɔ bee wu. Amaa lɪ Mekisedeki mɔ nu ɔ kɔlɛ ntun kudu tɔ ketun kɔlɔn mɔ bɪrɛ, ba lɛɛ tɔwɛ yɛ ɔ tɛ nkpa tɔ. ⁹ Nu ɔkɔ gbaa ɪ taalɛ tɔwɛ yɛ, Lewi kebunɔ abii tɔ bamɔ nu bee kɔlɛ ntun kudu tɔ ketun kɔlɔn gbaa mɔ ba gye Abraham anaana-bii nɪn. ɪmɔ ɪ kaapɔ fɛɛ Abraham maa ka ntun kudu tɔ ketun kɔlɔn mɔ, bamɔ gbaa ba ka kanɪn. ¹⁰ Lɪ fɛɛ saɲa mɔ nu Mekisedeki gyaɲa Abraham mɔ, ba man pɪta kɔbɛgɛ Lewi kebunɔ abii mɔ.

Yesu du nɪn fɛɛ Mekisedeki

¹¹ Nu Lewi kɪnaana kiseepu kigyii mɔ nu kɪ buu Mosesi Nbara mɔ, kɪ daa taalɛ waa nyɪmɪsa kyɛɛkyɛ nɪn, naafɔɔ mɪnɛ waa sɔ nu ɪ san ɪ tiri fɛɛ ɪbwaarɛ oseepu pɔpwe kɔ ɔ bɪla be gyii kiseepu fɛɛ ɔkpa kɔlɔn mɔ nu Mekisedeki kyɪna ɔ gye mɔ, nu ɪ man gye Lewi kɪnaana-bii Aron lɛɛ mɔ? ¹² Fɛɛ nu ɪbwaarɛ kiseepu kigyii ɪ maa kyɛɛgɛ mɔ, kanɪn gbaa nu ɪ dagaa fɛɛ Nbara mɔ gbaa ɪ maa kyɛɛgɛ. ¹³ Nu Yesu mɔ nu asɪn nɪmɔ ɪ tɔwɛ ɪ lɪ mɔ sɔ falɛ mɔ, lɪ kebunɔ kɔ tɔ nɪn. Nu kebunɔ maɲa tɔ ɔkɔ man pɪta gyii ɪbwaarɛ kiseepu kɛ ɔ sun kiseepu kusun. ¹⁴ Lɪ fɛɛ ɪ gye

kesintin fɛɛ anɛ-Nyuripe Yesu mu lu Gyuda kebunɔ tɔ nun, amaa kanɔn kebunɔ maɲa bire, Mosesi man tɔwe ye bee biti ba be gyii lbwaare kiseepu. ¹⁵ Nii asin mu i lee kaapu tɔ danbirasa. lbwaare oseepu pupwe ku ba, nu o du fɛɛ Mekisedeki. ¹⁶ Nii o ba waa lbwaare oseepu yege o man lu Lewi kinaana mu tɔ, amaa lbwaare waa mu oseepu bola mu nkpa mu nu i su olon nu i man su okaa. ¹⁷ Lu fɛɛ Asinkyan yilesa mu i tɔwe lu mu su ye, “Fu i gye lbwaare oseepu kakpaa, fɛɛ okpa kulon mu nu Mekisedeki kyina o gye mu.”

¹⁸ Kanɔn su didaa nbara mu nu ba buu mu bire, ba yege umu yla ikaa su, lu fɛɛ i man bulon nu i man su tɔnɔ. ¹⁹ Lu fɛɛ Mosesi nbara man taale waa kutɔ kumaa lɔwe lbwaare kebiti su kyɛkyɛɛ. Amaa nbunbu an su tamaa danbirasa mu nu an bola su an nin an tiri lbwaare.

²⁰ Kutɔ mu nu ki bila ki tii su i gye ye, lbwaare bo ntan kiseepu pupwe numu su. Yege bamu nu ba ba waa lbwaare aseepu mu kpini, lbwaare man bo ntan sa bamu.

²¹ Amaa Yesu bire maa ba waa lbwaare oseepu mu, lbwaare bo ntan tii su, nu o tɔwe mu ye, “Mɛ Ōnyuripe lbwaare n bo ntan, nu n mɛɛ ye n kyɛɛge mɛ nfɛɛɛ, fu i gye oseepu kakpaa.”

²² Lu lbwaare ntan numu su mu, Yesu i ba waa omu nu o yile katowe kyula mu nu lbwaare waa anaa mu nsana mu tɔ, nu ki burɔn ki kyo kididaa mu.

²³ Kumu nu ki bila ki tii su i gye ye, bamu nu ba gyankpaa gyii lbwaare kiseepu mu ba kyo gaa. Lu fɛɛ nu oku kan wu yege mu kusun mu, opupwe u ba ee yii mu ayaa tɔ. ²⁴ Amaa lu kanan mu nu Yesu maa te nkpa tɔ kakpaa su mu, ee gyii lbwaare kiseepu mu nu ki man su okaa. ²⁵ Imu su Yesu i taale molige bamu nu ba bola mu su ba lbwaare ase mu kakpaa, lu fɛɛ o te nkpa tɔ kakpaa nu o yile tɔ ee kole lbwaare ɛɛ sa bamu.

²⁶ Nii Yesu i gye lbwaare Oseepu bilisa ase mu nu o dagaa sa anɛ a

maa nye. Nii mu i bola lbwaare ansi, nu mu n-yu su man su alibi ku, nu o man su ineesi ku, nu o man du fɛɛ alibi awaapu, nu lbwaare diyaa mu susu o kyo okumaa numu mu aye. ²⁷ Nii Yesu man du fɛɛ lbwaare Aseepu bilisa banban mu nu bee gyankpaa bee lee bamu n-yu su alibi saraga kake kumaa, poyi nu bee lee asa n-yu su alibi saraga mu. Amaa Yesu bire man waa kanɔn, o taa mu mu n-yu lee saraga sa alibi awaapu kilu kulon. ²⁸ Mosesi nbara kikaapu mu su mu, asa mu nu ba be gyii lbwaare kiseepu bilisa mu kpini ba gye bamu nu ba man taale kitaa bamu n-yu kyɛkyɛɛ. Amaa Mosesi nbara mu kamaa mu, lbwaare bo ntan lee mu-Bii ba waa Oseepu bilisa ase mu nu o du kyɛkyɛɛ naa fu okaa.

8

Oseepu bilisa Yesu Krisito i biya katowe kyula pupwe

¹ Nibunbu asin mu nu an tɔwe fale kpini mu i gye ye, an su lbwaare oseepu bilisa ase mu nu o te lbwaare kuwura-gya lala mu gyisa su susu. ² Nii ee sun kiseepu kusun opula kyirekyirekpa kikyirekyire mu tɔ, nu ki gye tantu kubuu gbaa-gbaa mu nu ki bu susu mu. Nii Ōnyuripe lbwaare gbaa-gbaa i yii kumu, man gye nyimisa.

³ Bee lee lbwaare oseepu bilisa ase kumaa numu ye o baa o su nkee ye atobwaaya kolonɔ ɛɛ sa lbwaare. Imu su i dagaa fɛɛ anɛ oseepu bilisa ase Krisito numu gbaa maa nye kutɔ ku taa lonɔ sa lbwaare. ⁴ Nii o din o bu kase su nun, naafɔɔ o mɛɛ ye o baa o gye lbwaare oseepu kpini-kpini. Lu fɛɛ bamu nu bee gyii lbwaare aseepu mu, ba wula ba bu tɔ bee lee saraga fɛɛ kanan mu nu Mosesi nbara mu i kaapu mu. ⁵ Nii kase su lbwaare aseepu kusun mu gye susu lee mu keduli nun, man gye kumu gbaa-gbaa nun. Kanɔn su sanja mu nu Mosesi ii biti o yii lbwaare tantu kubuu mu, lbwaare

da mu kumu tɔ tɔwɛ mu yɛ, “Ƙu su, ke fu yii mi osunkpa tantɔ kubuu mu kyɛkyɛɛ fɛɛ kanan mu nu n kaapu fu kibɔ mu su mu.” ⁶ Amaa Yesu gyii kiseepu kusun mu nu ki burɔn gaa ki kyɔ lbwaare aseepu banban mu lɛɛ. Nu katɔwɛ kyula pɔpɔwɛ mu nu Yesu waa yɔla anaa lbwaare nsana mu gbaa, ki burɔn ki kyɔ kidɔdaa mu, nu ki bila ki sɔ kɔkɔlɔ kɔda danbirasa ki kyɔ kidɔdaa mu.

⁷ Fɛɛ nu katɔwɛ kyula didaa mu nu lbwaare waa maa asa nsana, nu ki daa ki du kyɛkyɛɛ nu, naafɔɔ ɪ man tiri sa lbwaare fɛɛ ɔ bila waa kɪnyɔsapu mu. ⁸ Amaa ɔnyirɪpɛ lbwaare wu alibi lu asa mu su, nu ɔ tɔwɛ yɛ,

“Sana ku ii biti ɔ ba ke mɛ, ɔnyirɪpɛ lbwaare n biti n waa katɔwɛ kyula pɔpɔwɛ maa Israyɪ abi yɛ Gyiwu abi nsana.

⁹ Nu ki mɛɛ yɛ ki baa ki du fɛɛ katɔwɛ kyula mu nu n maa bamu naana ana a kyɪna waa mu, sana mu nu n kitaa bamu abaa tɔ, gyankpaa bamu lɛɛ bamu lu Egyipiti mu.

Lu fɛɛ ba maa man gyii kesintin lu mɛ katɔwɛ kyula mu tɔ su mu, n pale mɛ kamaa sa bamu.

¹⁰ Nke mu nu ii biti ɪ ba fale tɔ mu, unumu ɪ gye katɔwɛ kyula mu nu n biti n waa maa Israyɪ abi nsana.

N biti n taa mɛ nbara waa bamu nfeɛɛ tɔ, ke n kyurɔɔ umu waa bamu nkɔlɔ tɔ.

N biti n baa n gye bamu lbwaare, ke ba baa ba gye mɛ asa.

¹¹ Nu ɔku ɪ gye ɔku man bila yɛ ɔ kaapu mu tɔmaa abɛɛ mu-nyi mu-bii tɔwɛ mu yɛ, ‘Bu ɔnyirɪpɛ lbwaare.’

Lu fɛɛ ɔkɔmaa numu ii biti ɔ ba bu mɛ lu nbii su naa fuɔ abɪlɪsa su.

¹² N biti n taa bamu alibi kɛɛ bamu,

ke n man bila nyɪni bamu alibi kake aku.

Mɛ, ɔnyirɪpɛ lbwaare n tɔwɛ kanu.”

¹³ Nu lbwaare maa tɔwɛ lu katɔwɛ kyula pɔpɔwɛ mu su mu, ɪ kaapu fɛɛ katɔwɛ kyula gyankpaa mu ki waa kidɔdaa. Nu kutɔ kɔmaa mu nu ki ba waa kidɔdaa, nu ki man su kyaare mu, kii biti ki ba fɔyɪ.

9

Kabwaare-sun kase su

¹ Kanu su katɔwɛ kyula gyankpaa mu nu lbwaare waa maa asa nsana mu, ki su umu kabwaare-sun nbara yɛ tantɔ kubuu opula kyɪɛkyɪɛkpa mu nu ki bu kase su mu. ² Nu ba taa kitaa lala sutasa barige kumu tɔ ipula unyɔ. Opula gyankpaa mu tɔ nu bɛɛ tu yɛ Opula Kyɪɛkyɪɛ nu kumu tɔ nu fitila ɔgyagakpa yɛ teeburi yɛ bodobodo mu nu ba taa sa lbwaare mu bu. ³ Nu kitaa mu kamaa ɪ gye opula nyɔsapu mu nu bɛɛ tu yɛ Opula Kyɪɛkyɪɛkpa Kɪkyɪɛkyɪɛ.

⁴ Nu tutɔ nu suwa kaswu mu nu bee tuwa atɔ liifensa kumu su, yɛ katɔwɛ kyula kidakaa mu nu ba taa suwa nyale kumu mu bu. Kidakaa manɔ tɔ nu suwa bonburon mu nu ki su “Mana” agyitɔ mu nu lbwaare sa bamu naana ana ofuli su mu bu. Nu Aron kikpebi mu nu ki pɔɔɔge afateɛ bunboli, yɛ abuu panpasan anyɔ mu nu Mosesi kyurɔɔ lbwaare nbara kudu mu gyaga su mu bu.

⁵ Nu ba waa atɔ anyɔ* aku mu nu ba su atɛɛ ba gyan kidakaa mu su, nu ɪ kaapu fɛɛ lbwaare bu tutɔ. Ba yaase bamu atɛɛ bun kidakaa mu obunkpa nu bɛɛ tu tutɔ yɛ Opula mu nu lbwaare su alibi ɛɛ kɛɛ. Amaa an mɛɛ taale lɛɛ asɪn numu kpini kase sa fane nbunbu numu kukulɔn-kulɔn.

⁶ Fale nu ba waa kutɔ kɔmaa numu yɔla, ke lbwaare aseepu mu bee loo tantɔ opula kyɪɛkyɪɛkpa mu tɔ kake kɔmaa bɛɛ waa bamu kiseepu kusun awaasa. ⁷ Amaa,

* 9:5 9:5 Bɛɛ tu atɔ numu yɛ Kyerabim.

amoo Ibwaare Oseepu bilisa ase mu nkun ii loo Opula Kyirekyirekpa Kikyirekyire mu to. Nu kesu kumaa to mu, ee loo toto kilu kulon nin. Nu atobwaaya nkalan nu o su ee loo toto, nu ee taa kole mu gbaa-gbaa kumu su alibi ye alibi mu nu mu asa ba waa yege ba man nyi ye i gye alibi mu. ⁸ Bola inumu su mu, Kayaayu Kyirekyire mu i lee kaapu fee sana mu nu tantu kubuu lala gyankpaasa mu maa san o yile fale bire, okpa mu man pita bugi kpee Opula kyirekyirekpa Kikyirekyire mu to. ⁹ Inumu i gye asin kaapusa sa ane mu nu an te ndaga kakyina numu to. I kaapu fee nkee mu nu ba taa biya Ibwaare, ye atobwaaya mu nu ba taa lonjo sa Ibwaare gbaa mu, i mee taale yege asa mu nu bee sun mu mu, bamu nfeere i bu fee Ibwaare taa bamu alibi kee bamu. ¹⁰ Imu nu bee waa mu kpini mu i gye ikisii lu agyito kigyii ye ato nuusa su ye ato kifwu ye n-yu su kigye. Inumu i gye ansi su awaasa nbara mu nu bee waa naa fuu sana mu nu Ibwaare biya kabwaare-sun pupwe katowe kyula pupwe mu to.

Krisito abi kpini i gye kayi-wole kulon

¹¹ Amaa Krisito ba fee Ibwaare Oseepu bilisa ase sa ato danbirasa mu nu i bu to nbunbu fale. Nu o loo tantu kubuu lala mu nu ki dagaa, nu ki gye kikpare, nu i man gye nyimisa i yii kumu, nu ki man gye dulinyaa numu to lee mu. ¹² Krisito maa loo tantu kubuu Opula Kyirekyirekpa Kikyirekyire mu to mu kilu kulon kakpaa mu, o man taa nbwe ye unaate nkalan loo naa waa kolonjo. Amaa o taa mu gbaa-gbaa mu nkalan loo nin naa ka alibi koko ke a nye kamolige mu nu ki su nkpa kakpaa. ¹³ Didaa lee mu bire nbwe ye unaate nkalan, ye naate kadanba mu nu ba tuwa mu nso nu ba su bee nmate bamu nu ba waa ineesi mu su, ke i kaapu fee ba nye bamu n-yu su kifwu. Nu

inumu i kan taale fwu bamu n-yu su ineesi mu, ¹⁴ kanin bire, Krisito nkalan mu nu i bola Kayaayu mu nu ki su nkpa kakpaa su mu, nu o taa mu gbaa-gbaa n-yu waa kolonjo kpare sa Ibwaare mu, nene su nu mu nkalan mana i mee taale fwu ane nfeere lu awaasa libi mu nu i su ane ii kpee lewu to mu? Inumu ii biti i yege ke a nye sun Ibwaare mu nu o te nkpa to mu kakpaa.

¹⁵ Kpalu inumu su mu, Krisito i gye omu nu o yile asa ye Ibwaare nsana sa katowe kyula pupwe mu nu Ibwaare waa mu, ke i yege bamu nu Ibwaare tu bamu mu, ba ba nye mu kusee mu nu o da mu kokolo su sa bamu mu kakpaa. Inumu ii biti i waa nin, lu fee Krisito taa mu n-yu sa lewu nu o ka bamu mu nu ba waa alibi katowe kyula gyankpaasa mu to mu koko.

¹⁶ Fee nu osa ku kan waa katowe yila lu mu kapatye su mu, i tiri fee osa mana maa wu nin poyi ke i sun kusun. ¹⁷ Lu fee katowe yilasa mee taale waa kusun yege osa mu nu o waa kumu mu, san o te nkpa to, amoo o wu nin poyi ke i waa kusun. ¹⁸ Inumu su nu halu katowe kyula gyankpaasa mu gbaa nu nkalan i man kyeege worige mu, i mee sun kusun. ¹⁹ Lu fee sana mu nu Mosesi lee Ibwaare nbara mu kpini towe asa mu, kuto mu nu i dagaa ba waa mu, o taa unaate ye nbwe nkalan buga ye nkyu. Nu o taa kebula pipee taa nmina ye afatee,† nu o taa nyo nkalan ye nkyu mu to taa nmate-nmate nbara owole mu ye asa mu kpini su. ²⁰ Nu o towe ye, “Nkalan numu u kaapu katowe kyula mu nu Ibwaare waa fane mu nsana, nu o sa fane konjo ye fan buu.” ²¹ Kanin okpa kulon mana su nu Mosesi taa nkalan mu nmate-nmate Ibwaare tantu kubuu lala ye kabwaare-sun ato waasa mu nu ba su bee sun Ibwaare mu kpini su. ²² Imu su fu ki mu, Mosesi Nbara sana mu, atobwaaya nkalan nu ba su bee fwu ineesi. Nu nkalan

† 9:19 9:19 Bee tu kanin afatee numu ye hisopi.

ɪ man kyɛɛgɛ mɔ, ɪbwaare mee ye ɔ taa alibi kɛɛ.

²³ Imɔ sɔ nu kase sɔ tantɪ kubuu mɔ, ye atɔ kɔmaa mɔ nu ɪ bɔ umɔ tɔ mɔ, nu ɪ yɪɛ sa sɔsɔ gbaa-gbaa lɛɛ mɔ, ɪ tiri fɛɛ ba maa taa nkalan fwɪ umɔ. Amaa sɔsɔ gbaa-gbaa lɛɛ mɔ, ɪ dagaa ba maa taa nkalan mɔ nu ɪ kyɔ atɔbwaaya lɛɛ mɔ fwɪ umɔ. ²⁴ Imɔ sɔ Krisito man loo kabwaare-sunkpa opula kyɛkyɛre mɔ nu asa ba taa bamɔ abaa waa mɔ tɔ, nu kɪ gye sɔsɔ lɛɛ kɪgbaa-gbaa mɔ keduli. Amaa ɔ loo sɔsɔ lɛɛ kɪgbaa-gbaa mɔ tɔ naa yɪɛ anɛ ayaa tɔ ɪbwaare ansi tɔ nbɪnbɪ. ²⁵ Nu Krisito man taa mɔ n-yɪ ee loo sɔsɔ Opula Kyɛkyɛre kɪkyɛkyɛre kɛsu kɔmaa, fɛɛ kanan mɔ nu ɪbwaare Oseepu bɪɪsa ase ɪ taa atɔbwaaya nkalan ee loo Opula Kyɛkyɛre kɪkyɛkyɛre mɔ tɔ kɪɪ kɪɪ kɪɪ kɛsu kɔmaa nɪmɔ mɔ. ²⁶ Kanɪn bɪɛ, naafɔɔ Krisito ii bitɪ ɔ ba ee gyɪ awɔrɔfɔ kɛsu kɔmaa lu koo saɲa mɔ nu ɪbwaare tɔbɔ dulinyaa mɔ. Amaa nbɪnbɪ dulinyaa maa kpee kɪmɔ laalaalɔwɛ mɔ, ɔ ba taa mɔ gbaa-gbaa n-yɪ waa kɔɔɔ kɪɪ kɪɪ lɛɛ alibi kakpaa. ²⁷ Fɛɛ kanan mɔ nu ɪ de sa daadimaadi kɔmaa nɪmɔ ye ɔ wu kɪɪ kɪɪ, kɛ mu lewu kamaa mɔ, ɪbwaare ɔ gyɪ mɔ asɪn. ²⁸ ɔkpa kɪɪ manɲa sɔ nu Krisito ba wu kɪɪ kɪɪ kakpaa, kɛ ɔ lɛɛ asa gaalaagaa alibi. Nu ee bitɪ ɔ bwii ba kɪnyɔsɔpɔ, yege ɪ man gye alibi kɪɛ sɔ nu ɛɛ ba. Amaa ee bitɪ ɔ ba mɔɪgɛ bamɔ nu ba kɔɔla bee gyoo mɔ mɔ.

10

Krisito taa mɔ n-yɪ lɛɛ saraga kɪɪ kɪɪ kakpaa

¹ Mosesi nbara mɔ man gye kesintɪn atɔ mɔ nu ɪ bɔ kamaa ɪ ba mɔ gbaa-gbaa, amaa ɪ gye umɔ keduli nɪn. Lu fale sɔ mɔ atɔbwaaya saraga kɔɔɔ kɪɪ mɔ nu bɛɛ waa kɛsu-kɛsu kanan mɔ nu nbara mɔ ɪ kaapɔ mɔ, mee taale waa asa mɔ nu bee sun ɪbwaare mɔ kyɛkyɛɛ naa lɔwɛ. ² Fɛɛ nu

atɔbwaaya saraga kɔɔɔ ɪ dɪn taale fwɪ asa mɔ nu bee sun ɪbwaare, lu bamɔ alibi tɔ kɪɪ kɪɪ mɔ, naafɔɔ ba dɪn yege saraga kɪɛ, yege ba man bɪla fɛ nɛɛɛ fɛɛ ba gyɪ alibi kɔpwe. ³ Amaa kanɪn atɔbwaaya saraga kɔɔɔ manɲa ii nyɪnɪ asa mɔ kɛsu kɔmaa bamɔ alibi mɔ nu bee waa. ⁴ Lu fɛɛ anaa-nyɪn ye nbwe nkalan ɪ mee taale lɛɛ alibi.

⁵ Imɔ sɔ saɲa mɔ nu Krisito ɪ ba dulinyaa tɔ mɔ ɔ tɔwɛ ɪbwaare ye, “Fu mee bitɪ atɔbwaaya saraga kɪɛ ye atɔ kɛkɛɛ, amaa fɔ sa mɛ nyɪmɪsa kayɪ-wɔɔ ye n ba taa lɛɛ saraga.

⁶ Nu atɔbwaaya mɔ nu bee tuwa fɔ kaswɪ sɔ bɛɛ lɛɛ saraga, ye alibi kɪtaa kɛɛ saraga kɪɛ mɔ bɪɛ, ɪ mee bɔla fu ansi.”

⁷ Tɔtɔ nu n tɔwɛ ye, “ɪbwaare, mɛ ndee! N ba nɪn kɛ n ba waa fu kebitɪ fɛɛ kanan mɔ nu ba kyɔrɔɔ mɛ n-yɪ sɔ asɪn waa Asɪnkyan yɪɪasa mɔ tɔ mɔ.”

⁸ Nu ɔ daa kɪ tɔwɛ ɪbwaare ye, “Fu mee bitɪ atɔbwaaya saraga kɪɛ ye atɔ kɛkɛɛ, ɪmaa atɔbwaaya mɔ nu bee tuwa fɔ kaswɪ sɔ bɛɛ lɛɛ saraga, ye alibi kɪtaa kɛɛ saraga kɪɛ mɔ, ɪ mee bɔla fu ansi” (ɪmee mɔ gbaa mɔ, umɔ nu Mosesi nbara mɔ ɪ kaapɔ fɛɛ ba waa). ⁹ Tɔtɔ nu Krisito bɪla bwii tɔwɛ ye, “ɪbwaare mɛ ndee! N ba nɪn kɛ n ba waa fu kebitɪ.” Imɔ sɔ ɪbwaare yege atɔbwaaya saraga kɪɛ mɔ tɔbɔ, nu ɔ taa Krisito saraga kɪɛ mɔ ba yɪ ayaa tɔ. ¹⁰ Lu fɛɛ Yesu Krisito maa waa kɔtɔ mɔ nu kɪ gye ɪbwaare kebitɪ sɔ mɔ, fɛɛ maa taa mɔ gbaa-gbaa n-yɪ lɛɛ saraga kɪɪ kɪɪ kakpaa sɔ mɔ, ɔ lɔɔ anɛ kpɪnɪ yɪla sa ɪbwaare.

¹¹ ɪbwaare Oseepu kɔmaa nɪmɔ yɪɛ ɛɛ waa mɔ kabwaare-sun asɪn kake kɔmaa, nu saɲa kɔmaa ɛɛ lɛɛ ɪsaraga kɪɪ manɲa, yege ɪ mee taale lɛɛ asa alibi. ¹² Amaa Krisito bɪɛ, taa mɔ n-yɪ lɛɛ saraga kɪɪ kɪɪ sa alibi kakpaa, nu ɔ naa kyɪna ɪbwaare kɪbaa gyɪsa sɔ. ¹³ Taa

lu kanin saɲa maɲa mu, o sii ɔ te o gyoo fee lbwaare ɔ taa mu dun ana waa mu ayaa kase. ¹⁴ Lu fee saraga kulon mu nu ɔ taa mu n-yu lee su mu, ɔ lonɔ bamu nu ɔ fwu bamu lu alibi to mu yila sa lbwaare kyee kyee kakpaa.

¹⁵ Nu Kayaayu Kyirekyire mu gbaa ii gyii asin numu kesintin kaapu ane, fee kanan mu nu lbwaare gyankpaa towe ane ye,

¹⁶ “Nke mu nu ii biti i ba mu, katowe kyula numu nu n biti n waa maa bamu nsana.

Me, lbwaare i towe kanin.

N biti n taa me nbara waa bamu nkolo to

ke n kyuroo umu waa bamu nfeere to.”

¹⁷ Nu o bwii kyaga su ye,

“N mee bila ye n nyini bamu alibi mu nu ba waa

ye kanan mu nu ba foyi okpa nbara mu to mu kakaaku.”

¹⁸ Imu su lbwaare maa taa asa alibi kee bamu fale bire, i man bila i tiri fee ba kpali alibi su lee saraga. Fan yege an nye nkolo yile lbwaare ansi to. ¹⁹ Imu su mi-nyi mu-bii ana akole-gyipu, lu Yesu nkalan mu nu ɔ kyeege worige mu su mu, an su okpa fee an taale loo opula Kyirekyirekpa Kikyirekyire mu to lbwaare ansi to. ²⁰ An taale faa kɪtaa kunsu mu su, lu fee Yesu i taa mu gbaa-gbaa kayi-wole bugi okpa pupwe mu nu ku sa nkpa mu, sa ane. ²¹ Nu a maa su lbwaare Osepu kpare mu nu ee ku lbwaare kɪkpaara asa su mu, ²² fan yege a nin tiri lbwaare. Fan yege a taa kɔkɔlo fuuli ye kɪkɔle-gyii mu nu ku man su kamore-gyii, ye nfeere mu nu u kaapu ye lbwaare taa ane alibi kee ane, ye ane kayi-wole mu nu ba taa nkyu kyirekyire fwu mu, ba lbwaare ase. ²³ Fan yege a kɪtaa tamaa asin mu nu an yile su an towe mu to kenken, lu fee lbwaare mu nu ɔ da mu kɔkɔlo su mu, u waa koto mu nu ɔ towe ye ee biti ɔ waa mu. ²⁴ Fan yege a fe nfeere lu kanan mu nu a towe an waa abaa, ke a

kye abaa to, ke a waa adanbirasa sa abaa. ²⁵ Fan man yege ke a yege kɪgyane buga, fee kanan mu nu aku ba mee gyane bee buga mu, amaa fan yege a waa abaa aniya to, fee fan maa ku wu fee Onyiripe Yesu Kake lala mu kii biti ku ba mu ki tiri to.

²⁶ Fee a maa wola bu kesintin asin numu, nu a ku ansi an san an waa alibi bire, saraga kɪlee sa alibi ku man bila ku bu to. ²⁷ Amaa koto mu nu ku san i gye ye, kɔkɔlo nmaa mu nu ku de kii gyoo lbwaare kupwe kubun ye fulon yen-yen mu nu kii biti ku ba diye lbwaare mu dun ana mu. ²⁸ Okuma mu nu o kina Mosesi nbara mu, nu asa anyo abee asa asa be gyii kesintin ye asa mu kina kanin nbara mu bire, be mee wu mu kuwee bee mo mu nin. ²⁹ Nu kanin bire, bamu nu ba tub kyaa saale lbwaare mu-bii mo de? Kusu bute lala ku de sa bamu, fee ba maa man taa lbwaare katowe kyula nkalan mu nu u fwu bamu lu alibi to mu tu sehn, nu ba bila bwii saale Kayaayu Kyirekyire mu nu ku bwaala asa mu? ³⁰ Lu fee an nyi lbwaare maa towe ye, “Me i teela alibi awaapu, Nu me ii biti n bute bamu asu.” Nu ɔ bila bwii towe ye, “Me Onyiripe lbwaare n biti n gyii me asa asin.”

³¹ Kanin su ii biti i baa i gye kufuu fee oku maa tiye lbwaare mu nu ɔ bu to kakpaa mu kusu bute to.

³² Fan nyini fane nke gyankpaasa mu nu lbwaare bugi fane ansi, nu fan wu mu okpa, nu fan yile to gyii awurfo, yege fane abaa i man yoo mu. ³³ Saɲa ku to mo mu, fan nye asebi ye kanyanla asa nsana to, iku mo mu, fan kye bamu nu ba nye kanin awurfo mu to. ³⁴ Fan su, nu fan yiyee, nu fan sa bamu nu ba kɪtaa bamu tii obu mu su, nu ba maa kɔle fane npatye gbaa mu, i man ko fane, amaa fane ansi i gyii nin. Lu fee fane gbaa-gbaa fane fen nyi fee fan maa su npatye danbirasa mu nu i bu to kakpaa susu.

³⁵ Imu su fan man yege fane abaa i yoo, fan yile kɪnyin to kenken. Lu fee lbwaare ii biti ɔ ka fane kuko

lala. ³⁶ Fan nye kenyiita yile to ke fan taale waa kutu mu nu lbwaare ii biti, ke i yege fan nye kutu mu nu o da mu kokolo su ye ee biti o sa fane mu. ³⁷ Fee kanan mu nu Asunkyan yilasa mu i towe ye,

"I san gberere ke Omu nu ee ba mu, o ba. I man bila ye i kyereere.

³⁸ Nu me asa mu nu bamu ikpa i kyiigi lu bamu kikole-gyii su mu, bee biti ba nye nkpa.

Amaa omu nu o kan bwii kamaa bira,

o mee ye o bola mi ansi."

³⁹ Nu an man gye bamu nu bee bwii kamaa nu ba mee nye kamolige mu, amaa an gye bamu nu an kole lbwaare gyii, nu an nye kamolige mu.

11

Adidaapu kikole lbwaare gyii mu asin

¹ Mune i gye kikole-gyii? Kikole-gyii i gye ye an nyi fee an biti a nye ato mu nu an su umu tamaa, nu a mee wu umu ye ane ansi yege i bu to kesintin mo.

² Kikole-gyii numu su nu lbwaare ansi i gyii adidaapu mu su.

³ Lu kikole-gyii su nu an nu kase fee lbwaare mu konosa nu o taa tub dulinyaa. Imu su ato mu nu a mee wu ye ansi mu, umu nu lbwaare taa waa ato mu nu an wu fale. ⁴ Lu kikole-gyii su, nu Abeli lee saraga danbirasa sa lbwaare, nu i buron i kyoo mu-daa Ken lee mu nu o waa mu. Nu lu mu kikole-gyii su, nu lbwaare wu mu fee mu ikpa i kyiigi, lu fee lbwaare gbaa-gbaa mu ansi i gyii mu saraga mu su. Lu mu kikole-gyii numu su mu, halu maa wu gbaa mu, mu kikole-gyii mu ki san ku towe ane ye ane gbaa ane a kole gyii kanu.

⁵ Enoki kikole lbwaare gyii su mu, nu lbwaare taa mu kpee susu yege o man wu. Nu asa ba man bila wu mu, lu fee lbwaare taa mu lu bamu ansi su kyun. Asunkyan yilasa mu i towe ye, poyi ke lbwaare o taa Enoki kpee susu mu, o bola

lbwaare ansi. ⁶ Amaa okumaa mu nu o mee kole lbwaare ee gyii mu, o mee taale bola mu ansi. Lu fee okumaa mu nu ee ba lbwaare ase mu, i dagaa o kole gyii fee lbwaare bu to, nu mu i gye omu nu ee ka bamu nu bee payi ansi bee ku bee biti mu mu koko.

⁷ Nowa kikole lbwaare gyii su mu, sana mu nu lbwaare da mu kumu to lu ato mu nu i man pita waa mu su mu, o nu sa lbwaare. Nu o sale okuli lala mu nu ki molige maa mu kipaara su abi kpini. Lu mu kikole-gyii numu su mu, o bun dulinyaa kpini kupwe, nu lu mu kikole-gyii su mu, lbwaare tu mu ye ikpa kyigisa wuya ana mu to oku.

⁸ Abraham kikole lbwaare gyii su mu, sana mu nu lbwaare tu mu ye o kusu lu katun mu nu o bu mu kpee kase mu nu kii biti ki ba biliji mu kapataye kakaaku mu, o nu sa lbwaare. Nu o kusu ee kpee, yege o man nyi katun mu ee kpee. ⁹ Lu mu kikole-gyii su mu, maa fubu kase mu nu lbwaare da mu kokolo su sa mu mu, o yii utanti abu kyina to fee ofo. Nu kanu manja su nu mu-bii Isaki, ye mu kanaana-bii Gyekobu mu nu lbwaare da mu kokolo su sa bamu mu, gbaa ba kyina. ¹⁰ Abraham waa kanu lu fee mu ansi u gyan kade lala mu nu lbwaare gbaa-gbaa i kyuroo kumu, nu o yii kumu kase, nu o poyi kumu yla kakpaa mu.

¹¹ Sara kikole lbwaare gyii taa tii mu-kuli Abraham lee su, nu ba kuoge kebii. Bamu kpini ba bile, nu Sara gye ogbentipu. Amaa ba kole gyii fee lbwaare mu nu o da mu kokolo su sa bamu fee ee biti o sa bamu kebii mu, gye kesintin wuya.

¹² Imu su Abraham mu nu o bile kyun su, halu nu o mee bila taale kuoge gbaa mu, kuoge obii-nyinsa, nu mu kinaana ki nye akyoo fee susu akyikpebi abee opu konoo kikyafa, nu oku mee taale kale bamu.

¹³ Asa numu kpini ba su kikole-gyii sana mu nu ba te nkpa to halu naa fubu bamu lewu. Nu ba man nye ato mu nu lbwaare da

mu kəkɔlɔ sɔ ye ee biti ɔ sa bamu mu. Ba wu imu kata-kata, nu i waa bamu okon. Nu ba kɔɔle kyula nu ba towe ye, ba gye afo nu ba man gye kase kanu mu sɔ asa. ¹⁴ Nu asa mu nu bee towe kanin asin mu, i kaapu nin fee bee ku bee biti bamu gbaa-gbaa bamu aye. ¹⁵ Nu bee daa bee fe nfeere lu osuwɔle mu nu ba kusɔ kumu sɔ mu, naafɔɔ ba din nye okpa bwii kpee toto.

¹⁶ Amaa bee ku bee biti kade lala mu nu ku burɔn ku kyɔ kase sɔ lee numu. Kumu i gye kumu nu ku bu lbwaare ase sɔsɔ mu. Imu sɔ i man sɔ lbwaare ipeeli sa bamu fee ba maa tu mu ye bamu lbwaare, lu fee ɔ lonɔ sɔsɔ kade lala yila sa bamu.

¹⁷ Lu Abraham kɔkɔle-gyii sɔ mu, sana mu nu lbwaare tubu mu to ku mu, ɔ taa mu-bii Isaki ye ɔ naa lee saraga sa lbwaare. Abraham i gye ɔsa mu nu lbwaare da mu kəkɔlɔ sɔ sa lu Isaki sɔ mu, amaa nu o kyula fee ee biti ɔ taa mu-bii kulɔn kpen numu naa lee saraga. ¹⁸ Amaa lbwaare wɔla towe Abraham ye, "Taa bɔla fu-bii Isaki sɔ nu fii biti fu nye anaana-bii mu nu n da me kəkɔlɔ sɔ sa fu mu." ¹⁹ Abraham dan o nyi fee lbwaare i bɔla taale kyinji Isaki lu lewu to. Nu fu ku mu, i du nin fee o wu nin, nu Abraham bwii nye mu, mu abaa to.

²⁰ Lu Isaki kɔkɔle-gyii sɔ mu, ɔ waa Gyekobu maa Esawu kuɔsee lu bamu kakaaku kakyina to sɔ.

²¹ Lu Gyekobu kɔkɔle-gyii sɔ mu, sana mu nu ee biti o wu mu, ɔ waa Gyosefu mu-bii ana anyɔ kusee. ɔ taa mu n-yu kpasu mu kikpebi nu ɔ yin lbwaare.

²² Lu Gyosefu kɔkɔle-gyii sɔ mu, sana mu nu mu lewu tiri to mu, ɔ towe mu asa Israyi abi ye sana ku i ba bee biti ba lu Egiyipiti to. Nu ɔ sa bamu konɔ ye, bee kan bee lu mu, ba nyinji mu awiya sɔ ke ba taa.

²³ Lu Mosesi akubgepu kɔkɔle-gyii sɔ mu, sana mu nu ba kubge Mosesi mu, ba taa mu baala lbwaayɔ isa, lu fee ba wu Mosesi maa pɔyɔ ɔdan,

yege ba man buu Owura konɔsa mu gbaa mu i man sɔ bamu kufuu.

²⁴ Lu Mosesi kɔkɔle-gyii sɔ mu, sana mu nu ɔ kusɔ dan mu o mee biti ba tu mu ye ɔ gye Egiyipiti Owura Faro mu-bii kyusa mu-bii.

²⁵ Nu ɔ waa mu nfeere fee maa lbwaare asa ba buga gyii awurɔfo mu, i kyɔ fee o gyii okon kakyina libi to sana gberɛɛ to. ²⁶ Mosesi wu fee i dagaa maa gyii ipeeli lu ɔmu nu lbwaare lee mu sɔ, i kyɔ Egiyipiti npatɔye kpare kpini. Lu fee mu ansi i gyan kukɔka mu nu lbwaare ii biti ɔ ka mu kake kaku mu sɔ.

²⁷ Lu kɔkɔle-gyii sɔ ɔ kusɔ lu Egiyipiti to, yege ɔ man sɔ owura agbu mu nu ɔ sɔ mu kufuu. ɔ kpan mu n-yu yile to lu fee o wu lbwaare mu nu oku mee wu mu mu. ²⁸ Lu mu kɔkɔle-gyii sɔ mu, o yii Kanyanɛ Nbunɔ kigyii kake mu. Kanin kake manɔ to nu ɔ yege nu Israyi abi ba taa atɔbwaaya nkalan nmate-nmate bamu nbunɔ mu, nu i yege nbii gyankpaasa ɔmɔɔpu mu man nye mata bamu.

²⁹ Lu Israyi abi kɔkɔle-gyii sɔ nu ba nate ɔpu Pipɛɛ mu to faa fee kase wɔlesa sɔ. Amaa Egiyipiti abi ba maa kpan bamu n-yu ye ba waa kanin mu, nkyu mu i gyii bamu.

³⁰ Lu Israyi abi kɔkɔle-gyii sɔ nu ba nate kyaabɔɔ Gyeriko kade nke nsunɔ nu kumu ipɔre lala mu nu i kyaabɔɔ kade mu i lu tiye.

³¹ Lu okyɔ gyaga Rahabu kɔkɔle-gyii sɔ mu, Israyi abi mu nu ba sun bamu ba naa baala ku Gyeriko kade mu, ɔ kɔtaa bamu kifɔ. Imu sɔ mee mu bire ba man kyina mɔɔ mu buga bamu nu ba waa kusɔ to ɔlɔn sa lbwaare mu.

³² Mine asin nu n bɔla ye n towe tii sɔ? N mee ye n nye sana towe adɔdaapu asa fee Gideyon maa Baraki ye Samson ye Gyefeta ye Dawidi ye Samuweli ye lbwaare atowepu mu asin tii sɔ. ³³ Lu bamu kɔkɔle-gyii sɔ mu, bamu aku ba ko gyii awuragyi lala sɔ, nu bamu aku ba gyii kesintin nate kumu okpa

su, nu bamu aku ba nye ato mu nu lbwaare da mu kokolo su sa bamu mu, nu bamu aku moo ba tii birane nno yege ba man taale waa sehn. ³⁴ Lu bamu kikoolo-gyii su mu, bamu aku ba dunla fulon yen-yen, nu bamu aku ba lu isakunde lewu to. Bamu aku kapoose ki bilinji olon, nu ba waa alulunpu oko to gyii bamu dun ana ndendemande anaakopu su. ³⁵ Lu kikoolo-gyii su mu, akyu aku ba nye bamu-nyi mu-bii ana mu nu ba wu, nu ba bwii kyiiji ba nkpa to. Aku ba nye kanyanla nu ba yile to kina, fee ba mee lu bamu kikoolo-gyii kamaa ke ba nye sile lu lewu to, amaa ba kyula fee bee biti ba wu, ke ba nye kelewu kyiiji ye nkpa mu nu i buron. ³⁶ Lu kikoolo-gyii su mu, asa ba yooli aku nu ba tije aku, nu ba da aku moo igbee taa bamu naa tii ibu to. ³⁷ Lu kikoolo-gyii su mu, asa ba twu aku abuu moo bamu, nu aku moo ba banj bamu to anyo-anyo, nu aku moo ba taa isakunde moo bamu. Aku ba taa nbulupu ye nbwe iwule ba bun, yege ba naa ba naa kitiri to ye awurufo ye kanyanla to. ³⁸ Dulinya numu to asa libi ba man bila dagaa fee ba maa kanin asa manja ba kyina buga. Bamu kikoolo-gyii ki yege nu ba su ba naa bee yaale ifuli su ye abu su, nu bee baala afule ibo to ye kase ibo lala to.

³⁹ Asa banumu kpini ba nye kyin lu bamu lbwaare kikoolo-gyii su, yege bamu oku man nye kuto mu nu lbwaare da mu kokolo su sa bamu mu. ⁴⁰ lbwaare nmina ato danbirasa mu nu i kyol yila ane, nu ngbaa bamu bee biti ba nye, amaa ba man nye bamu kusun danbirasa mu kukoka, amoo naa fub sanya mu nu an biti a lowe ane kusun poyi ke anaa bamu kpini a naa buga nye kukoka mu kyekyee.

12

Yesu Krisito nu i dagaa a maa buu

¹ Imu su fee asa damante mu nu ba lee bamu kikoolo-gyii ifuli kaapu, nu ba lee bamu ansi bee ku ane fale su mu, fan yege a lee kuto kumaa mu nu kii tii ane okpa, ye ato mu nu u yege nu an tye alibi to bilen-bilen mu foyi, ke a payi ansi sile kusile mu nu ki de ane ansi to mu naa fub okaa. ² Fan yege an baa an ku Yesu. Mu i gye omu nu ane kikoolo-gyii mu ki gyan mu su lu npiili ase, nu mu ii biti o yege a taale yile to naa fub okaa. Nu o nyi okon mu nu ki de kii gyoo mu su mu, o man taa oyu laasa lewu ye umu ipeeli mu tu sehn. Nu nbunbu o te lbwaare kuwura-gya mu gyisa su. ³ Imu su fan ku kanan mu nu Yesu yile to gyii awurufo alibi awaapu mu nu ba gye mu akisipu mu abaa to, fee kanan mu nu i waa ke fane n-yu i man yoo fane ke fane nkolo i man nyita fane.

⁴ Halu fan maa nyanje ansi fen ko fen tii alibi kiwaa fale gbaa mu, fan man puta ko naa fub katin mu nu ii biti i sola fane kpee lewu to. ⁵ Fen tan asin mu nu lbwaare towe waa fane fee mu-bii ana mu su? Ba kyuroo waa Asinkyan yilasa mu to ye,

“Mi-bii, nu Onyuripe lbwaare kan ee bila fu mu, man taa umu waa iwogya asin.

Nu ee kan ee bute fu kusu mu, man yege fu abaa to i yoo.

⁶ Lu fee bamu nu Onyuripe lbwaare ii biti bamu asin mu, bamu nu ee bila, nu okumaa mu nu o koolo mu fee mu-bii mu, ee bute mu kusu.”

⁷ Fan nye nkolo yile awurufo to fee kibila, lbwaare u waa fane kanin fee mu-bii ana. Lu fee kebii moo nu mu-se mee bila mu? ⁸ Amaa nu fan man kan nye kibila fee kanan mu nu mu-bii kumaa numu u nye mu, kanin bure fan man gye mu gbaa-gbaa mu-bii ana, oku mu-bii ana i gye fane. ⁹ Inumu kpini gbaa mu, an su kase su nfu ase mu nu bee bila ane, yege an su beeree an sa bamu. Nu mine su nu a mee biya ane n-yu kase gaa sa lbwaare

Anɛ-Sɛ, mɔ nu ɔ bu sɔsɔ, kɛ a nye nkpa? ¹⁰ Nu anɛ kase sɔ ase bɛɛ bɪla anɛ saɲa gbɛrɛɛ fɛɛ kanan mɔ nu bɛɛ kɪ fɛɛ ɪ bɔrɔn sa bamu mɔ. Amaa anɛ kɪdanbɪrasa sɔ nu lbwaare ɪ bɪla anɛ, kɛ a nyɛ-nyɛ mɔ kɪbaabɔtɔ kyɪrɛkyɪrɛ mɔ. ¹¹ Kɪbɪla kɔ man bu tɔ nu kɪ bɔkɔn. Opula maɲa tɔ mɔ ɪ kɔɔ nɪn. Amaa bamu nu ba nu sa kɪbɪla mɔ, ɪ yɛgɛ nu bamu kakyɪna tɔ ɪkpa i kyɪigi, nu ɪ sa bamu kayɪ yuuli.

¹² Imu sɔ fan man yɛgɛ fanɛ abaa a yɔɔ fanɛ, amaa fan kɔsɔ yɪlɛ kɪtaa tɔ kinkin. ¹³ Fan yɛgɛ fanɛ ɪkpa mɔ nu fɛn naa sɔ mɔ ɪ waa ntintin, kɛ ayaa yɛ abaa wusa wuya ana ba man fɔyɪ ɔkpa, amaa ba nyɛ ɔlɔn.

Fan kɪ sɔ kɛ a man bwii kamaa

¹⁴ Fan kpan fanɛ n-yɪ ɔkpa kɔmaa sɔ, kɛ fanaa asa kpini fan taale kyɪna kayɪ yuuli tɔ, kɛ fan kyɪna kakyɪna mɔ nu kɪ man sɔ ineesi. Nu ɔkɔmaa mɔ nu ɔ sɔ ineesi mɔ, ɔ mɛɛ yɛ ɔ wu ɔnyɪrɪpɛ lbwaare. ¹⁵ Fan baa fan da sɔ kɛ fanɛ tɔ ɔkɔ ɔ man pan lbwaare bwaala, kɛ ɔkɔ ɔ man ba waa fɛɛ oyu bɪlɪlsa mɔ nu kɪ dan nu kɪ bɪya asɪn nu kii nyita asa gaalaagaa mɔ. ¹⁶ Fan kɪ fanɛ n-yɪ sɔ yɛ ɔdan, kɛ fanɛ tɔ ɔkɔ ɔ man taa kanyɪn abɛɛ kakyɪ bitɪ kɪgyagaa waa mɔ n-yɪ tɔ. Fan man yɛgɛ fanɛ tɔ ɔkɔ ɔ taa lbwaare asɪn mɔ tɪ kɪyan fɛɛ Esawu mɔ nu lɪ agyɪtɔ kɔlɔn sɔ, ɔ fɛ mɔ kɪbɪlsa mɔ nu ɔ gye kɪmɔ kapatɪyɛ ogyɪpu mɔ sa mu-supu. ¹⁷ Imu kamaa tɔ, fɛɛ kanan mɔ nu fɛn nyɪ mɔ, saɲa mɔ nu ee bitɪ fɛɛ mɔ-sɛ ɔ waa mɔ kɔsee mɔ, ɔ pan kɪmɔ ɔ man nyɛ kusee mɔ. O sii taa ansɪkyu nɪn ee bitɪ fɛɛ naafɔɔ imu nu ɔ wɔla waa yɪla mɔ ɪ kyɛgɛ, amaa ɔ man nyɛ imu kanɪn.

¹⁸ Fan nyɪɲɪ fɛɛ fan man ba Sinayi kɪbɪ mɔ ase fɛɛ kanan mɔ nu lɪsɪrayɪ adɪdaapu mɔ ba nin tiri kɪmɔ, uma kɪmɔ fɔlɔn mɔ nu ɪ dɛɛ yen-yen, yɛgɛ ɪ waa kitentɛnbiri tumm, nu afuu lala ɪ maa da mɔ. ¹⁹ Nu ba nu kabɪlɛ lala kɔ kusu yɛ

ɔbɪlɛ kɔ ulawɔ maa tɔwɛ bamu asɪn, nu kufuu kɪ kɪtaa bamu, nu ba kɔlɛ lbwaare fɛɛ ɔ yɛgɛ katɔwɛ. ²⁰ Lu fɛɛ asa mɔ ba man taale yɪlɛ kɔnɔsa mɔ nu lbwaare sa bamu mɔ. Kɔnɔsa mɔ ɪ gye yɛ, “Halɪ nu kɔtɔbwaaya gbaa kan mata kɪbɪ mɔ, ba tɔv abuu mɔɔ mɔ.” ²¹ Kesintin tɔ mɔ, asɪn mɔ nu ɪ waa tɔtɔ mɔ ɪ waa kufuu gaa, halɪ Mosesi gbaa tɔwɛ yɛ, “ɪ waa mɛ kufuu nu mɛ n-yɪ ɪ kyɪkyaa mɛ.”

²² Amaa fanɛɛ fanɛ bɪrɛ fan nyɛ ɔkpa ba Siyon kɪbɪ mɔ ase nu kɪ gye sɔsɔ Gyerusalem, lbwaare mɔ nu ɔ bu tɔ kakpaa mɔ kade lala. Fan ba opula mɔ nu lbwaare nbɔɔ ngbɪn-ngbɪn kɛnsi-gyɪi ngyaɲɛ mɔ tɔ. ²³ Nu fan ba lbwaare nbii gyankpaasa mɔ nu ba kyɔrɔɔ bamu atɪ sɔsɔ. Nu fan ba lbwaare mɔ nu ɔ gye asa kpini asɪn ogyɪpu mɔ ase. Nu fan ba asa mɔ nu bamu ɪkpa i kyɪigi nu lbwaare yɛgɛ nu bamu kala ana ba ba waa kyɛɛkyɛ mɔ ase. ²⁴ Nu fan ba Yesu ase, mɔ ɪ gye ɔmɔ nu ɔ yɪlɛ asa yɛ lbwaare nsana sa katɔwɛ kyula pupwɛ mɔ nu lbwaare waa mɔ, nu mɔ ɪ taa mɔ nkalan ɲmate, nu mɔ nkalan mɔ ɪ tɔwɛ asɪn danbɪrasa ɪ kyɔ Abeli lɛɛ mɔ.

²⁵ Fan kɪ yɛ ɔdan kɛ fan man kina lbwaare mɔ nu ɛɛ tɔwɛ fanɛ mɔ asɪn mɔ. Lu fɛɛ bamu nu ba kina ɔmɔ nu ɔ tɔwɛ bamu abwaaresɪn kase sɔ nɪn gbaa mɔ, ba man taale sɪlɛ lɪ kɔsɔ bɪtɛ mɔ tɔ. Kanɪn bɪrɛ, nu an kan kina ɔmɔ nu ɛɛ tɔwɛ ɛɛ lɪ sɔsɔ ɛɛ sa anɛ ase kunu mɔɔ de, nɛnɛ nu an taale sɪlɛ lɪ kɔsɔ bɪtɛ mɔ tɔ? ²⁶ Kanɪn saɲa maɲa tɔ lbwaare maa tɔwɛ mɔ, kase kɪ gyɪngyɛn. Amaa nbɪnɪn bɪrɛ lbwaare tɔwɛ yɪla yɛ, “Man gye kase nkɔn nu n bitɪ n bɪla gyɪngyɛn, amaa sɔsɔ gbaa tii sɔ.” ²⁷ Asɪn mɔ nu ɔ tɔwɛ yɛ “N bitɪ n bɪla mɔ,” ɪ kaapu fɛɛ atɔ tɔusa mɔ ii bitɪ i gyɪngyɛn kɛ ɪ lɪ kyɔn, kɛ imu nu ɪ mɛɛ taale gyɪngyɛn mɔ i sii.

²⁸ Imu sɔ fan yɛgɛ a taa afwaala lala sa lbwaare fɛɛ a maa nyɛ mɔ lbwaare kuwura-gyɪi mɔ nu kɪ mɛɛ

taale gyinyen. Ke a taa kabwaare sile ye beere sun lbwaare, okpa mu nu i bola mu ansi. ²⁹ Lu fee ane lbwaare gye fulon mu nu ee dee koto kumaa ee lwe.

13

*Fan waa ato mu nu ii
biti i bola lbwaare ansi*

¹ Fan kyaga su fen biti abaa fee kinyi-bii Krisito to. ² Fan nyinji ke fan kɩtaa afo fane akpaara su, lu fee aku ba maa waa kanin mu, ba kɩtaa lbwaare nɔɔ kifo yege ba man da su. ³ Fan nyinji Krisito abii mu nu ba tii bamu obu mu, fee fan maa tii bamu su obu otiikpa mu. Ke fan nyinji bamu nu bee gyii awurɔfo mu, fee fane ii gyii kanin awurɔfo maɲa.

⁴ Okumaa numu dagaa maa taa beere ye kesintin sa kekili, ke oku o man lu mu-ka abee mu-kuli kamaa naa de oku ase. Lu fee okumaa mu nu ee waa kanyin ye kakyu biti kigyagaa, ye bamu nu bee lu mu-ka ana abee bamu-kuli ana kamaa mu, lbwaare ii biti o tale bamu. ⁵ Fan man yege kufulee biti bansa ki baa ki bu fane kakyina to, nu umu nu fan su mu i kukwe fane. Lu fee lbwaare towe ye,

“Kakaaku n mee ye n yege fane,
nu kakaaku n mee ye n kina fan.”

⁶ Imu su nu an taale a towe ye,
“Onyɩripe lbwaare i gye me
okyetopu,

n mee ye n baa n su kufuu.

Mine nu nyimisa i taale waa me?”

⁷ Fan nyinji fane agyankpaapu didaa mu nu ba da towe fane abwaaresin mu. Fan yege fane nfeere i baa i gyan kanan mu nu ba kyina kakyina danbirasa mu, ke fan kase bamu kikole-gyii mu to. ⁸ Kanan mu nu Yesu Krisito du ndee mu, kanin nu o du ndaga, nu kanin nu ee biti o baa o du kakpaa.

⁹ Fan man yege akaapu-bi kukwu-kukwu iku i lee fane lu kesintin okpa mu su. Lu fee i buron sa ane fee ane lbwaare kayaayu mu ki sa ane nkolo to olon, nu i man

waa fee nbara mu nu i de sa agyito kigyii, fee kanan mu nu aku ba gyii umu nu i man su tonɔ sa bamu mu. ¹⁰ Saɲa mu didaa mu, ane Israyi abi an su lbwaare kaswu mu nu bee lee saraga kumu su, yege lbwaare asepu mu nu ba bu tantu kubuu lala mu to bee lee saraga mu, ba man su okpa be gyii umu ato.

¹¹ Nu lbwaare osepu bilisa ase u taa atobwaaya nkalan ee loo Opula Kyurekyurekpa Kikyurekyure mu to ee lee alibi kɩtaake saraga, amaa atobwaaya mu inun bure bee tuwa umu kanin kade mu nbwama nin. ¹² Imu su Yesu gbaa gyii awurɔfo kade nbwama, nu o taa mu gbaa-gbaa nkalan fwu asa lu bamu alibi to. ¹³ Kanin su fan yege a lu kpee mu ase kade mu nbwama naa gyii ipeeli mu nu o gyii mu. ¹⁴ Lu fee dulinyaa numu to mu, a man su kade mu nu a biti a kyina kumu to kakpaa, amaa an ku kade mu nu kii

biti ki ba mu okpa nin.

¹⁵ Imu su fan yege a bola Yesu su lee saraga yin lbwaare saɲa kumaa, nu kanin saraga maɲa i gye umu nu an su ane asin towesa an lee lbwaare kɩtu. ¹⁶ Amaa fan man tan adanbirasa kɩwaa su, ke fan baa fen kye abaa to, lu fee fale isaraga umu i bola lbwaare ansi.

¹⁷ Fan nu bamu nu ba gyankpaa fane kabwaare-sun mu to ase, ke fan biya fane n-yu kase sa bamu. Lu fee bamu u ku fane kala ana su kake kumaa, nu lbwaare ii biti o taase bamu lu fane ana su. Nu fan kan nu bamu ase mu, u yege ba sun kusun mu ye kensi-gyii, nu i man gye kanin, bee biti ba taa kokolo nyita waa kusun mu, imee mu i mee ye i kye fane to.

¹⁸ Fan kule kabwaare kule fen sa ane. Nu an koolle gyii fee an su nfeere danbirasa, lu fee an biti fee an waa ato mu nu i buron saɲa kumaa sa lbwaare. ¹⁹ N kule fane gaa fee fan kule kabwaare kule fonfon sa me, ke n nye okpa bwii ba fane ase bilen.

²⁰ Lbwaare i gye kayu-yuuli wuya, mu i bola katowe kyula mu nu ki

man sɔ ɔkaa mɔ nkalan sɔ kyinji anɛ-Nyiripe Yesu Krisito lu lewu tɔ. Yesu ɪ gye nbulɔpɔ ɔkpaɔ kpare mɔ. ²¹ Nu nbunbu bire n kole fee lbwaare ɔ sa fane atɔ danbirasa mɔ nu ii tiri fane, ke fen taale waa mu kebiti. Ke ɔ bola Yesu Krisito sɔ taa anɛ waa kutɔ mɔ nu ɪ bola mu ansi. Yesu Krisito nu bunyaa gye mɔ lee kakpaa. Amen.

²² Me tomaa ana Krisito abuuɔ, n kole fane gaa fee fen nu me asin towe waasa anumu, lu fee ɔwɔle mɔ nu n kyɔrɔɔ n sa fane fale man bunswu.

²³ N biti fee fen bu fee ba tigi anɛ birisa Timoti mɔ nu ba daa kɪtaa tii obu mɔ. Nu ɔ kan ba bilen mɔ, maa mɔ an biti a ba fane ase.

²⁴ Fan fwaala fane agyankpaapɔ mɔ ye lbwaare asa mɔ kpini. Krisito abi mɔ nu ba bu Itali mɔ gbaa bee fwaala fane.

²⁵ lbwaare kabwaala kɪ baa kɪ bu fane kpini ase. Amen.

Ɔwɔlɛ mɔ nu Gyemisi kyɔrɔɔ naa sa Krisito abuupu

¹ Ɔwɔlɛ nɔmɔ lu mɛ, Gyemisi mɔ nu n gye lbwaare maa Ɔnyiripe Yesu Krisito kɔyaafɔlɛ mɔ ase. N sɔ n sa fanɛ Krisito abuupu mɔ nu fan lu Israyɩ nbunɔ kudu anyɔ mɔ tɔ mɔ, nu fan yaase tɔ fan bɔ dulinyaa tɔ kpini mɔ. N fwaala fanɛ kpini.

*Kɩtɔv tɔ kɩ ye kɩnye
kɔkɔlɔ yɩlɛ tɔ*

² Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, kutɔv tɔ kɩ kɔmaa mɔ nu kɩ kan tu fanɛ mɔ, fan yege fanɛ ansi i gyii.

³ Lu fɛɛ fan nyi fɛɛ nu kutɔv tɔ kɩ kɩ kan tu fanɛ lu fanɛ kɩkɔlɛ-gyii sɔ mɔ, kɩ yege nu fan taale yɩlɛ tɔ. ⁴ Fan kɩtaa kanɩn kɔkɔlɔ ɔsu mɔ kpee ansi tɔ. Nu fan kan waa kanɩn mɔ, u yege nu fen dan naa fɔv ɔkaa, ke kutɔ danbirasa kɔ ɔ man pan fanɛ. ⁵ Nu fanɛ tɔ ɔkɔ kan ee bitɩ kanyaasin de, ɔ kulɛ lbwaare, ee bitɩ ɔ sa mɔ, lu fɛɛ lbwaare u sa asa atɔ kɔkɔlɔ fuuli sɔ yege ɔ man taase kɔnɔ nkyu. ⁶ Amaa fɔ kɔmaa mɔ nu fɔ kan kulɛ lbwaare mɔ, u dagaa fɛɛ fɔ maa kɔlɛ gyii fɛɛ ee bitɩ ɔ waa sa fɔ. Man kan waa sika-sika kpini-kpini, lu fɛɛ ɔkɔmaa mɔ nu ɛɛ waa sika-sika mɔ, o du nɩn fɛɛ ɔpɔ apaa mɔ nu afuu u sɔ umɔ ii kyenken mɔ. ⁷ Kanɩn ɔsa maɩa ɔ man fe nfeere fɛɛ ee bitɩ ɔ nye kutɔ kɩ lu Ɔnyiripe lbwaare mɔ ase. ⁸ Lu fɛɛ nfeere nnyɔ-nnyɔ wuya kpini asɩn a mɛɛ bɔla lbwaare ansi.

⁹ Nu Krisito obuupu otiripu ɔ yege u waa mɔ ɔkɔn gaa fɛɛ lbwaare maa diyaa mɔ sɔsɔ. Nu ɔkɔmaa mɔ nu ɔ biya mɔ n-yu kase nu asa ba man taa mɔ tu sehn mɔ, ɔ yege mu ansi i gyii kpali fɛɛ lbwaare bire o diyaa mɔ kitu sɔsɔ. ¹⁰ Amaa obuupu atɔ wuya ɔ yege mu ansi i gyii fɛɛ lbwaare maa biya mɔ kase,

lu fɛɛ ee bitɩ o wu kyɔn fɛɛ kanan mɔ nu iyu ntɔtɔlɛ danbirasa u mɛɛ kyɛɛɛɛ nu u kpɩkpaa mɔ. ¹¹ Kpali fɛɛ kyɔwɛ u lu umɔ sɔ, ke umɔ afateɛ mɔ u bwu ke ntɔtɔlɛ danbirasa mɔ i nyita. Kanɩn ɔkpa kulɔn sɔ nu atɔ wuya gbaa ii bitɩ i nyita yege ɔ san ɛɛ fe umɔ nfeere kulɔn maɩa.

¹² Ɔkɔmaa mɔ nu ɔ taa kɩkɔlɛ-gyii gyii Sɩtaane sɔ mɔ, u waa mɔ ɔkɔn. Kpali fɛɛ ɔkɔmaa mɔ nu ɔ taale gyii Sɩtaane kutɔv tɔ kɩ sɔ mɔ, ee bitɩ ɔ nye nkpa kakpaa mɔ nu lbwaare tɔwɛ yɩla ye ee bitɩ ɔ taa sa bamɔ nu bee bitɩ mɔ mɔ.

¹³ Fɔ kɔmaa mɔ nu Sɩtaane tɔv fɔ tɔ kɩ de, Man kan tɔwɛ ye "lbwaare u tɔv fɔ tɔ ɛɛ kɩ." Lu fɛɛ ɔkɔ mɛɛ taale tɔv lbwaare tɔ kɩ ke ɔ waa alibi, nu mɔɔ mɔ ɔ mɛɛ tɔv ɔkɔ tɔ ɛɛ kɩ. ¹⁴ Amaa nu ɔkɔmaa kan nye kutɔv tɔ kɩ mɔ, u lu mɔ kɔkɔlɔ bitɩ libi sɔ, nu u pɩna mɔ ii kpee kutɔv tɔ kɩ tɔ. ¹⁵ Nu kɔkɔlɔ bitɩ libi mɔ kan dan mɔ, kɩ nye ɔtɔ ke kɩ kɔvge alibi, nu alibi mɔɔ u kan dan lɔwe mɔ, a kɔvge lewu nɩn.

¹⁶ Mɛ-daa ana ye mi-supu ana danbirasa, fan man yege ɔkɔ ɔ pɩna fanɛ. ¹⁷ Kutɔ danbirasa ye kakeɛ mɔ nu kɩ burɔn kyɛkyɛɛ mɔ u lu sɔsɔ nɩn. Atɔ nɩmɔ kpini ɛɛ lu lbwaare mɔ nu ɔ gye fitɩla kpini mɔ ase. Mɛɛ mɔ ɔ mɛɛ kyɛɛge kakaaku, nu kitentenbiri man bɔ mɔ tɔ. ¹⁸ Nu u lu mɔ kɩpɩɛ sɔ nɩn, nu ɔ bɔla mɔ kesintin asɩn mɔ sɔ nu ɔ sa anɛ nkpa pɔpwe, nu ɔ waa anɛ mɔ atɔ tɔvsa tɔ kpini agyankpaapɔ.

Fan nu ke fan waa

¹⁹ Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, fan baa fan nyi umɔ. Ɔkɔmaa nɩmɔ ɔ nye kɔkɔlɔ ke o nu asɩn, amaa ɔ man kpaala tɔwɛ asɩn, nu ɔ man nye agbɔ bilen-bilen. ²⁰ Kpali fɛɛ nyimɩsa agbɔ u mɛɛ yege nu mɔ ukpa i kyii fɛɛ kanan mɔ nu lbwaare ii bitɩ mɔ. ²¹ Imɔ sɔ fan kɩtaa fanɛ n-yu lu ineesi kpini tɔ, ye alibi kɔmaa sɔ ke fan biya fanɛ n-yu kase, kɔlɛ abwaaresɩn mɔ nu ba duu fanɛ nkɔlɔ tɔ mɔ, ke u mɔlge fanɛ. ²² Fan man waa asɩn

mu anupu nkun, amaa fan waa umu awaasa, nu man gye kanun mu fan pina fane n-yu nun. ²³ Okumaa mu nu o nu asin mu, nu o man waa umu awaasa mu, o du nun fee asa mu nu o taa digi ku mu ansi to mu. ²⁴ E ku wu mu n-yu ke o kyun, opula mana to mu o tan kanan mu nu o du mu su. ²⁵ Amaa asa kumaa mu nu o taa mu nfeere gyaga okpa mu nu ki man su alibi kpini-kpini, nu ku taale lee asa lu alibi to, nu o man tan su, amaa nu ee buu nu ee waa umu nu ee nu mu, lbwaare ii biti o waa mu kusee.

²⁶ Asa kumaa mu nu o ye o gye obwaare-sunpu danbirasa, yege o mee kita mu kanandulu lu mu asin towesa su mu, ee pina mu n-yu nun, nu mu kabwaare-sun ki gye kuyan. ²⁷ Kuto mu nu ose lbwaare ii biti lu kabwaare-sun kyirekyire ye kesintin okpa mu nu ii gyii lbwaare ansi i gye ye, fan ku akulapu ye anmangyi su ye odan, lu bamu awurufo su, ke fan kita fane n-yu lu dulinyaa ato karan-karan mu nu ii biti ee waa fane n-yu ineesi to mu.

2

Fan man waa nmeege to

¹ Me-daa ana ye mi-supu ana. Fee fan maa gye Onyiripe Yesu Krisito bunyaa wuya akoolle-gyipu su mu, fan man kan ku daadimaadi ansi to ke fan waa nmeege to. ² Fee nu afulee wuya bun ikaale danbirasa nu o waa suwa kepini ba fane nsare to. Nu otiripu gbaa bun ikaale mu nu i man gye danbirasa ba toto. ³ Nu fan taa beere sa afulee wuya towe mu ye, "Kyina kagya danbirasa numu su," ke fan towe otiripu mo ye, "Yile toto" abee "Kyina kase toto." ⁴ Toto mu, man gye nmeege to nu fan biya fane nsana to fale? Nu fan kan waa kanun mu, u kaapu fee fan su nfeere libi fen tale ye oku dagaa o kyoo oku.

⁵ Me-daa ana ye mi-supu ana danbirasa, fan nu me ase. Bamu nu dulinyaa numu to bee ku bamu ye

ba gye atiripu mu, nu lbwaare u lee bamu ke ba be bilihi koolle-gyii ato wuya ana. Lu fee bee biti ba be nye lbwaare kuwura-gyii mu nu o towe yila ye ee biti o taa sa bamu nu ba su kebiti sa mu mu? ⁶ Amaa fen ku atiripu mu kuyan. Man gye afulee wuya ana u nyanla fane, nu bee bute fane bee kpee asin igyikpa mu? ⁷ Man gye bamu akulun mana u towe asin boroboro bee gyaga Yesu Krisito kitu mu nu ke su bunyaa nu ki gyan fane su mu?

⁸ Onyiripe nbara mu to kulala mu nu ki bu lbwaare Asunkyan yilasa mu to mu i gye ye, "Biti fu tomaa fee fu n-yu." Nu fan kan buu nbara numu mu, fan waa kuto mu nu ki dagaa numu. ⁹ Amaa nu fan ku asa to waa nmeege to bire fan waa alibi numu. lbwaare nbara su mu i bun fane kupwe fee fan gye nbara mu anyitapu. ¹⁰ Asa kumaa mu nu o buu nbara mu kpini, amaa nu ee foyi umu to kukulun gbaa mu, o gyii kupwe umu kpini-kpini to. ¹¹ Lu fee lbwaare kulun mu nu o towe ye, "Man lu fu-ka abee fu-kuli kamaa" mu, bila towe ye, "Man mo nyimisa." Nu fu kan fu man lu fu-ka abee fu kuli kamaa, amaa nu fu mo nyimisa bire, fu gyii kupwe nbara mu kpini-kpini to.

¹² Imu su fane atowesa ye fane awaasa to mu, fan baa fan nyi fee lbwaare nbara mu nu fan taa su nye fane n-yu mu, nu bee biti ba taa gyii fane asin. ¹³ Asa kumaa mu nu o mee wu asa kuwee mu, lbwaare gbaa mee ye o wu mu kuwee. lbwaare kuwee kuwu ki nye akoo mu lbwaare katale to.

Kikoolle-gyii ye awaasa

¹⁴ Me-daa ana ye mi-supu ana Krisito abupu! Mine kyaare nu i su fee oku maa towe ye, o su kikoolle-gyii, yege o man su kumu awaasa mu, kanun kikoolle-gyii mana ku taale molige mu? ¹⁵ Taa fee fu wu opunyin abee opukyuu Krisito abupu mu nu ba man su ato bunsa ye agyito gyisa. ¹⁶ Ke

fane tɔ ɔkɔ ɔ tɔwe mu ye, “Nate kɔkɔlɔ yuuli su ke lbwaare ɔ yege fu nme.” Amaa fu man sa mu atɔ bunsu ye agyito ke o gyii. Man gye kɔkɔle-gyii kɔyan numu? ¹⁷ Kanin nu i du sa kɔkɔle-gyii. Kɔkɔle-gyii mu nu ki man su awaasa bire ki wu numu.

¹⁸ Amaa ɔkɔ ii biti ɔ tɔwe ye, “Fu su kɔkɔle-gyii, nu mee me n su awaasa.”

Amaa mee me n tɔwe ye, “Kaapu me fu kɔkɔle-gyii yege ki man su awaasa.” Ke mee me n taa me awaasa lee me kɔkɔle-gyii kaapu fu. ¹⁹ Fu kɔle gyii fee lbwaare kulɔn ee bu tɔ. Kesintin nin! Nbwu libi gbaa ba kɔle gyii kanin, yege ba su kufuu bee kykyaa.

²⁰ Fu, omelensipu numu! Fii biti fee ba bila kaapu fu fee kɔkɔle-gyii mu nu ki man su awaasa mu ki man su kyaare? ²¹ Mune i ba su nu naana Abraham awaasa i bɔla lbwaare ansi? Lu fee mu awaasa maa de ɔkpa, lu saɔa mu nu ɔ taa mu-bii Isaki ɔ naa lee saraga kaswu kyirekyire mu su mu. ²² Fu wu fee mu kɔkɔle-gyii ye mu awaasa kpini i gye kukulɔn nin. Mu awaasa mu ee yege nu mu kɔkɔle-gyii mu ki naa fu ɔkaa. ²³ lbwaare Asunkyan yɔlasa mu i ba tɔ kesintin ye, “Abraham kɔle lbwaare gyii, kpali mu kɔkɔle-gyii maɔa su nu lbwaare kɔle mu fee mu ɔkpa i kyigi.” Imu su nu bee tu Abraham ye, “lbwaare mu kyemune.” ²⁴ Inumu i kaapu fee lu awaasa su nu lbwaare ii wu fee nyumisa ɔkpa kpini i kyigi, amaa man gye mu kɔkɔle-gyii nkun.

²⁵ Kanin nin nu ɔkyu Rahabu awaasa i yege nu lbwaare wu fee mu ɔkpa i kyigi. Lu fee ɔ kɔtaa Israyi abi mu nu ba sun bamu mu kɔfo, nu ɔ kye bamu tɔ nu ba nye ɔkpa pupwe su sɔle lu Gyeriko kade mu tɔ. ²⁶ Kanan mu nu ɔkala kan man bu n-yu tɔ, nu ki wu mu, kanin nu i du nin fee kɔkɔle-gyii mu nu awaasa gbaa i man tii kumu su mu i wu nin.

3

ɔkɔ mee ye ɔ taale pɔla kanandɔlɔ

¹ Me-daa ana ye mi-supu ana, fan man yege fane gaalaagaa ansi i payi fee fan ba bilinɔ akaapɔpɔ. Lu fee fan nyi fee ane mu nu an kaapu mu, lbwaare katale ane su ii biti u baa i bulɔn i kyɔ ɔkumaa numu lee. ² Ane kpini an taale an fɔyi ɔkpa, nu ɔsa ku bu tɔ mu nu ɔ mee fɔyi ɔkpa lu mu atɔwesa tɔ mu, o du kyeekeyee nin, nu ee taale kun mu n-yu danbirasa.

³ An su nbiriga an waa igbanɔ nno tɔ nin, kanin mu nu i waa ke ba nu ane ase ke a taale bilinɔa bamu n-yu kpee katɔn mu nu an biti. ⁴ Fan yege a bilataa ukɔli lala mu nu i kyɔ gaa, nu afuu bulɔnsa ii nin imu waa sunkaala. Imu abanɔ i du pii-pii, nkee apalɔpɔ mu bee taale bilinɔa ukɔli mu kpee katɔn kumaa mu nu bee biti. ⁵ Kanin nu kanandɔlɔ gbaa gye kutɔ pii nyumisa n-yu tɔ, amaa ki su alala-sɔn gaa. Bila ku kanan mu nu kɔfulɔn-gyi pii ku taale yege nu kɔpɔ lala ku dee mu. ⁶ Kanin nu kanandɔlɔ gbaa du fee fulɔn. I du fee kade mu nu alibi i gyii kumu kpini. Nu ki bu nyumisa n-yu tɔ ku waa atɔ mu nu ee man dagaa. Nu kumu alibi mu akyanɔa nyumisa n-yu kpini nu i nyita mu kakyina tɔ. Nu ku deela fulɔn lu awɔrɔfɔ fulɔn yen-yen tɔ sa kumu gbaa-gbaa kumu n-yu.

⁷ Nyumisa u taale pɔla atɔbwaaya libi kukwu-kukwu, nu be pɔla atɔbwaaya fee nbwiibi ye atɔbwaaya kpɔsa ye atɔbwaaya mu nu ba bu nkyu tɔ kpini. ⁸ Amaa nyumisa ku mee taale pɔla kanandɔlɔ. Ki gye kutɔ libi mu nu nyumisa mee taale kun kumu, nu ki su kubwe.

⁹ Kanandɔlɔ maɔa nu an su an yin ɔnyirɔpe ye ane-se, nu an bila an su an da ane tɔɔmaa ana, mu nu lbwaare tɔpɔ bamu fee mu keduli su mu oyu. ¹⁰ Kɔnɔ kulɔn mu nu ba su bee yin mu, kanin kɔnɔ kulɔn

maɲa nu ba sɔ bɛɛ da nyimisa oyu. Mɛ-daa ana ye mi-supu anɛ, ɪ man dagaa ɪ maa ba kanɪn. ¹¹ Nkyu danbirasa ye nkyu mu nu i du memɛɛ kpini ɪ taale lu kitiribo kulɔn tɔ? ¹² Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, figi oyu ɪ taale sɔyɪ olifu abi, abɛɛ kimango oyu ki taale sɔyɪ akutu abɛɛ? Kanɪn ɔkpa kulɔn maɲa sɔ nu nkyu danbirasa ye nkyu memɛɛ ɔ mɛɛ taale lu kitiribo kulɔn tɔ.

Kanyaasin yiri anyɔ

¹³ Nu fane tɔ ɔku sɔ kanyaasin nu ee nu asɪn kase mu, kanɪn ɔsa maɲa ɔ taa mu kakyina danbirasa ye mu awaasa danbirasa ke ɔ biya mu n-yu kase kaapu fɛɛ ɔ sɔ kanyaasin. ¹⁴ Amaa nu fan kan fan sɔ kayu basa ye kensi payi libi fane nkɔlɔ tɔ, fan man kaapu fane n-yu umu sɔ. Nu ɪ kan ba kanɪn mu, fan tin antɪɲesa gyaga kesintin mu sɔ. ¹⁵ Kanɪn kanyaasin maɲa ki man lu susu nun, amaa ki lu nyimisa tɔ, nu ki gye Sitaane lɛɛ, nu ki man gye kyirekyire. ¹⁶ Lu fɛɛ katɪn mu nu kayu basa ye kensi payi libi bu mu, tutɔ nu sugure-sugure ye alibi kiwaa kpini bu.

¹⁷ Amaa kanyaasin mu nu ki lu susu mu, kutɔ mu nu ki gyankpaa mu ɪ gye fɛɛ ki man sɔ ineesi, amaa ku yege nu asa be nye kayu yuuli, ye n-yu kase ki biya, ye kikyemine ɔkon, ye kuwu asa kuwɛɛ, ke u sɔyɪ abi danbirasa. Kanɪn kanyaasin maɲa mu ki man sɔ kumɛɛge tɔ ye antɪɲesa. ¹⁸ Kayu yuuli wuya ana mu nu bee duu kayu yuuli tɔ mu, bamu u kpa adanbirasa bɛɛ lu umu tɔ.

4

Fan biya fane n-yu kase sa lbwaare

¹ Mine u biya fane ɪkɔ ye nluu mu nu fen kɔɔ ye abaa fale? Man gye fane nkɔlɔ biti libi mu nu u lu fane n-yu tɔ u kɔɔ ye fane fale abɛɛ? ² Fen biti atɔ aku, amaa fen mɛɛ nye. Imu sɔ fen mɔɔ abaa. Fen taa

ɔlɔn sɔ fen biti atɔ, amaa fen mɛɛ nye umu, umu sɔ nu fen kɔɔ nluu. Fan maa mɛɛ nye, lu fɛɛ fen mɛɛ kule lbwaare. ³ Fan maa taase nu fen mɛɛ nye mu, lu fɛɛ fen taase ye nfeere libi, ke fan nye taa waa fane nkɔlɔ biti.

⁴ Fane asa gyaga ba nimu, fan man nyi fɛɛ ɔmu nu ɔ yege dulinyaa tɔ atɔ ii gyii mu kumu mu, ɔ gye lbwaare okisipu nun. ɔsa kumaa mu nu ɔ yege dulinyaa tɔ atɔ ii gyii mu kumu mu, ee biliɲi lbwaare okisipu. ⁵ lbwaare Asinkyan yilasa maa towe ye, “Kayaayu Kyirekyire mu nu lbwaare taa waa anɛ tɔ mu, ɛɛ kɔɔ kɔkurukɔ” mu, fan nyi ye ɔ towe unumu kɪyan nun abɛɛ? ⁶ Amaa lbwaare kabwaala mu nu ɔ sɔ sa anɛ mu bulɔn gaa. Fɛɛ kanan mu nu lbwaare Asinkyan yilasa mu ɪ towe ye,

“lbwaare ii tii bamu nu bɛɛ kusaa bamu n-yu susu mu ɔkpa, amaa nu ɛɛ taa kabwaala ɛɛ sa bamu nu bɛɛ biya bamu n-yu kase.”

⁷ Imu sɔ fan taa fane n-yu sa lbwaare ke fan nu mu ase. Fan tii Sitaane ɔkpa ke ɔ sɪɛ lu fane ase. ⁸ Fan nin tiri lbwaare, ke ngbaa mu o nin tiri fane. Fane alibi awaapu, fan lɛɛ fane n-yu lu alibi tɔ. Nfeere nnyɔ-nnyɔ wuya ana, fan lɛɛ nfeere libi lu fane nkɔlɔ tɔ. ⁹ Fan bɔta tɔ, ke fan su, ke fan saawu. Fan kyɛɛge fane ɪɲmase biliɲi kusu, ke fan kyɛɛge fane kensi-gyii biliɲi kuwɛɛ. ¹⁰ Ke fan biya fane n-yu kase sa ɔnyiripe lbwaare, ke ɔ kusaa fane susu.

¹¹ Mɛ-daa ana ye mi-supu ana, fan man towe alibi aku lu fane birisa ana sɔ. Lu fɛɛ, ɔsa kumaa mu nu ɛɛ towe alibi lu mu birisa sɔ nu o bun mu kupwe mu, ɛɛ kaapu fɛɛ lbwaare nbara mu ɪ man burɔn, nu o bun nbara mu kupwe. Fɛɛ nu fu bun nbara mu kupwe mu, fu man bila fu gye nbara mu obuupu. Fu biliɲi umu kupwe obunpu nun. ¹² lbwaare nkɔn ɪ gye nbara mu ɔsapu, ye umu ɔtalepu. Mu nkɔn ɛɛ taale mɔɪige ke

o bula taale nyita asa. Imu su fu i gye anumu nu fu tale fu birisa ana?

Man kaapu fu kayi

lu oke su

¹³ Nbuibu, fan nu me ase, fane mu nu fen towe ye, "Ndaga abee oke an biti a kpee kade lala ku to naa kyina kesu kulon sun kusun ke a biliji afulee wuya ana." ¹⁴ Amaa fan man towe kanin, yege fan man nyi oke asin ye fane. Lu fee fan du nin fee ife-kyu. I ba i mee kyereere nu u nyaa. ¹⁵ Kuto mu nu i dagaa fan towe mu i gye ye, "Nu lbwaare kan kyula, nu an su nkpa mu an biti n waa fale abee inumu." ¹⁶ Amaa fan dan fen kaapu fane n-yu, yege fen gyere. N-yu kikaapu ye kikyereere mana kpini i gye alibi nin. ¹⁷ Imu su osa kumaa mu nu o nyi adanbirasa mu, nu i dagaa maa waa, nu o mee waa umu mu, o waa alibi numu.

5

Kumu to kida sa kumu to olon ato wuya ana

¹ Fane ato wuya ana, fan nu me ase nbuibu numu. Fan su ke fan saawu kenken lu awurfo mu nu ii biti i ba fane su mu. ² Fane ato mu i gyoo muuri, ke ato wesa ba we fane ato bunsu kpini. ³ Fane isuwa ye igbiti kpini-kpini i waa nkandira, ke kanin nkandira mana i lee fane alibi kaapu, ke i diye fane kayi-wule fee fulon mu. Fan kubla ato gyaga abaa su nke lala lwe numu. ⁴ Fan ku, kusun awaapu mu nu ba sun fane asun lu fane ndoo ana to mu, nu fan kina bamu ako kika mu, bee fabile bee sa fane. Bamu nu ba kpa fane adoo-gyito sa fane nu fan kina bamu ako kika mu, bamu kusu mana kpini i loo lbwaare Owura lala mu asu to. ⁵ Fan taa kinye kyina danbirasa ye kensi-gyii kyina dulinyaa to. Nu fan kure waa nfo gyoo fee kitobwaaya mu nu o dan waa nfo o gyoo kake moosa mu. ⁶ Fan bun bamu nu bamu ukpa ii kyigi kupwe, moo bamu yege ba man kusu yile fane su.

Fan nye kenyiita yile awurfo to

⁷ Me-daa ana ye mi-supu ana, fan waa kenyiita yile naa fu Onyiripe Yesu kiba sana mu. Fan ku kanan mu nu odoopu su kenyiita o gyoo bulayi gyankpaasa ye kikyebulayi o ba da mu ndoo to. Yege o su kenyiita o gyoo mu ato-gyisa mu u soyi danbirasa. ⁸ Imu su fane gbaa fane fan nye kenyiita ke fan kitta fane nkolo. Lu fee Onyiripe Yesu kibwii ba sana mu ki tee tiri to. ⁹ Me-daa ana ye mi-supu ana, fan man pwu abaa, ke lbwaare o man tale fane. Otalepu mu man bula o bu kata, o tee tiri to ye kiba.

¹⁰ Me-daa ana ye mi-supu ana, fan nyiji lbwaare atowepu mu nu ba towe asin Onyiripe Yesu kitu to mu. Fan bula kanin mu nu ba wu awurfo nu ba nye kenyiita. ¹¹ Bamu nu ba gyii awurfo nu ba nye kokolo yile to mu, bamu nu lbwaare u waa kusee. Nu fan nu onyin mu nu bee tu mu ye Gyobu kenyiita mu nu o nye mu awurfo kigyii to, ye kanan mu nu lbwaare waa adanbirasa sa mu kamaa to mu. Inumu u kaapu fee lbwaare ii su asa su nu ee wu kwee. ¹² Me-daa ana ye mi-supu ana, me asin mu kpini i gye ye, fan man bo ntan tu susu abee kase abee kuto kumaa numu. Fan yege fane kekyula ki baa ki gye "Eehn," ke fane kekina ki waa "ayee." Nu fan waa kanin mu, lbwaare mee ye o bun fane kupwe.

Kikole-gyii to kabwaare kole

¹³ Fane to oku kan ee wu awurfo mu, o kole lbwaare ke o kye mu to. Fane oku bu kensi-gyii to mu, o bu lon yin lbwaare. ¹⁴ Nu fane to oku kan ee lo mu, o tu Krisito abi kubu mu abulsa ke ba ba kole kabwaare-kole sa mu, ke ba suswa mu nfo Onyiripe Yesu kitu to. ¹⁵ Kabwaare kole mu nu ki lu kikole-gyii to fale ii biti i yege olopu mu o nye alanfiya. Onyiripe mu ii biti o kye mu ke o kusaa mu. Nu o kan waa alibi aku gbaa mu,

Uwaaare ii bitii o taa mu alibi kee mu. ¹⁶ Imu su fan lee fane alibi towe abaa, ke fan kole kabwaaare-kole sa abaa, ke Uwaaare o kye fane alo sa fane. Osa mu nu mu ukpa i kyiigi mu, mu kabwaaare-kole i bugya nu i sun kusun.

¹⁷ Onyin mu nu bee tu mu ye Eligya gbaa gye nyimisa nin fee ane fale. O kole kabwaaare-kole ye bulayi o man da kase su. Nu bulayi yile nsu isa ye uwaaayi isiye. ¹⁸ Imu kamaa mu, nu o bila bwii kole kabwaaare-kole ye bulayi o da, nu bulayi tigi, nu ato duusa i koyi, nu i soyi abi kokyoo. ¹⁹ Me-daa ana ye mi-supu ana, fee fane to oku kan kina lu kesintin okpa mu su, nu fane to oku bwiiyaa mu ba mu, ²⁰ fan nyinji fee, osa kumaa mu nu o bwiiyaa alibi owaapu lu mu alibi okpa mu su mu, o molige alibi owaapu mana mu kala lu lewu to ba nkpa to, ke Uwaaare o taa mu alibi mu nu o waa kpini mu kee mu.

Ɔwɔlɛ gyankpaasa mu nu Pita kyɔrɔɔ naa sa lbwaare asa

Afwaala

¹ Ɔwɔlɛ numu lu me Pita, mu nu n gye Yesu Krisito osunpu mu ase.

N kyɔrɔɔ kumu n sa fane mu nu fan gye lbwaare asa, nu fan yaase to, nu fan gye afɔ Pontiyu ye Galati ye Kapadosiya ye Asiya ye Bitaniya usuwɔle su mu. ² Fane nu Ɔse lbwaare wɔla o nyi kutɔ kumaa mu nu ɔ waa mu nfeere lu didaa, nu ɔ bɔla mu Kayaayu su lee fane waa mu gbaa-gbaa mu asa, ke fan ba buu Yesu ke ɔ taa mu nkalan kpayi fane.

N kule lbwaare fee ɔ bwaala fane kokyɔ, ke ɔ sa fane kayi-yuuli.

N yin lbwaare fee maa sa ane tamaa danbirasa

³ An yin ane-Nyiripe Yesu Krisito mu-Se lbwaare. Lu fee ee su ane kwɛe gaa, imu su ɔ bɔla Yesu Krisito kelewu kyini mu su, nu ɔ sa ane nkpa pupwe mu nu i su tamaa mu nu i man su ɔkaa. ⁴ Kanun su an biti an nye lbwaare kapatye mu nu ki mee nyita nu ki mee gyɔɔ nu ki mee kpa su nu i de i gyoo fane susu mu. ⁵ Nu lu fane kikɔle-gyii su mu, lbwaare ɔlon ii kun fane naa fɔv saɲa mu nu ee biti ɔ lee kamɔlɛge mu kaapu kake laalaalɔwe mu. ⁶ Nu halu inumu gbaa mu, fan yege fane ansi i gyii, amaa nbunbu numu bire akotɔ fen biti fan wu awurɔfo gaalaagaa lu asin wuribi kotɔ to ku to. Fane awurɔfo mu nu fan gyii fale mu, i kaala fane kikɔle-gyii to u ku. ⁷ Nu fane awurɔfo maɲa i lee fane kikɔle-gyii mu kedubi mu nu ki kyɔ suwa mu kaapu. Halu suwa maa gye kutɔ nyitasa gbaa mu, ba su fulɔn bee kaala kumu bee ku kumu kedubi. Inumu su mu i dagaa fee ba kaala fane kikɔle-gyii mu nu ki kyɔ suwa mu ku. Nu fan kan taale yile to bire,

fen biti fan nye kyin ye bunyaa ye beere saɲa mu nu Yesu Krisito ii biti ɔ lee mu n-yu kaapu mu. ⁸ Halu fan maa man wu Yesu gbaa mu, fen biti mu, yege nbunbu gbaa fen mee wu mu, amaa fen kɔle mu fen gyii nu fan nye kensi-gyii mu nu ɔku mee taale kaala, ⁹ lu fee fane kikɔle-gyii i yege nu fen nye tamaa mu nu i gye kamɔlɛge sa fane kala ana.

¹⁰ Fale kamɔlɛge numu nu lbwaare atɔwɛpu mu ba ku to taase biti to, nu ba wɔla towe yla ye lbwaare kabwaala mu gye fane lee. ¹¹ Krisito Kayaayu mu nu i gye lbwaare Kayaayu, nu ki bu lbwaare atɔwɛpu mu to mu, lee kaapu bamu kanan mu nu i dagaa Krisito awurɔfo ki-gyii ye bunyaa mu nu kii biti ki ba kamaa to. Imu su ba ku to taase biti to saɲa ye kanan mu nu ii biti i ba to.

¹² Nu lbwaare lee kaapu bamu fee asin mu nu ba towe mu i man gye bamu gbaa-gbaa bamu lee, amaa asa mu nu bee biti ba ba kamaa to mu lee. Fane i gye kamaa to abi mu nu fan nu asin numu lu ndaga atɔwɛpu mu nu ba towe asin danbirasa ba sa fane lu lbwaare Kayaayu mu nu ki lu susu ɔlon to mu. Halu lbwaare nbɔɔ gbaa bee biti ba nu asin mu kase.

Fan baa fan du kyirekyire

¹³ Imu su fan yege fane nfeere i baa i de ke fan taa sun kusun, ke fan baa fan da su. Fan nye tamaa lu lbwaare kabwaala mu nu ee biti ɔ taa sa fane saɲa mu nu Yesu Krisito ii biti ɔ lee mu n-yu kaapu mu. ¹⁴ Fan waa nbii mu nu bee nu lbwaare ase, ke fan man taa fane n-yu waa ato gyaga mu nu fan daa kyina fan man nyi nu fan waa mu. ¹⁵ Lu fee ɔmu nu ɔ tu fane mu maa du kyirekyire su mu, fane gbaa fane fan baa fan du kyirekyire fane awaasa kpini to. ¹⁶ Lu fee lbwaare i towe mu Asinkyan yilasa mu to ye, "Fan baa fan du kyirekyire, kpali fee n du kyirekyire nu."

¹⁷ I gye kesintin fee fan tu lbwaare ye ane-Se. Mu i gye ɔmu nu ɔ mee

ku ansi to poyi nu ee tale okumaa nimum maa mu awaasa. Kanan su fan taa kakyina mu nu ki su beere kyina dulinyaa to fee afɔ. ¹⁸ Ye fen nyi fee man gye ato nyitasa fee gbiti abee suwa, nu lbwaare taa ka fane kuko lu fane kakyina gyaga mu nu fan bula lu fane naana ana ase mu. ¹⁹ Amaa i gye Yesu Krisito nkalan kpare mu nu i su ogyalin mu, nu o taa ka fane kuko. Krisito du nin fee kabulupu mu nu o man su kulopane abee ineesi ku mu nyu su. ²⁰ Poyi ke lbwaare i tub dulinyaa mu, o wula lee Yesu yila fee o be wu molige fane, nu fane su nu o lee mu kaapu saja laalaalowe nimum to. ²¹ Fan bola Yesu su nu fan koolo lbwaare mu nu o kyini mu lu lewu to, nu o bunyaa mu mu gyii. Imu su fane kikoolo-gyii ye fane tamaa i bu lbwaare to.

²² Nu nbunbu fan maa biya fane asu kase sa kesintin asin mu nu u fwu fane su, nu i yege nu fan nye kebiti sa fane birisa ana akoolo-gyipu mu, fan taa kebiti mu nu ki lu fane nkolo to mu biti abaa. ²³ lbwaare man bola koto mu nu ki mee taale kyina kakpaa mu su kuge fane, amaa o bola mu asin mu nu i bu to kakpaa nu i mee kyeege mu su kuge fane ²⁴ Lu fee Asin kyanyilasa mu u towe ye,

Asa kpini be du nin fee afitiri,
nu bamu bunyaa kpini du nin
fee afitiri ntotole.

Afitiri ii wu ke imu ntotole mu gbaa
u kpikpaa tiye,

²⁵ amaa Onyiripe asin mu bire i
bu to kakpaa.

Kanin asin manja i gye asin
danbirasa mu nu ba towe sa fane
mu.

2

¹ Imu su fan lee fane n-yu lu alibi
ikpa kumaa nimum su ye npina ye
kebunbun ansi ye kayu basa ye kitu
kinyita to. ² Fan biti asin danbirasa
mu fee nbii pupwe mu nu bee ku
bee biti kunyapu-kyu mu, ke i yege
fan dan fane kamolige mu to naa
lwe. ³ Lu fee fan maa daa ku nu

fen wu fee Onyiripe adanbirasa i
buron.

*Ibwaare asa ba
gya abuu mu
nu i su nkpa*

⁴ Fan ba Onyiripe Yesu mu ase. Mu
i gye kubuu mu nu ki su nkpa, nu
asa ba kina mu, amaa lbwaare lee
mu fee mu i bola mu ansi. ⁵ Fane
gbaa fane fan gye abuu mu nu i
su nkpa, ke fan yege o taa fane
poyi kabwaare-sunkpa aye. Ke fan
bola Yesu Krisito su fan ba waa
lbwaare aseepu kyirekyire, ke fan
lee kayaayu to saraga mu nu ki gyii
lbwaare ansi mu sa mu. ⁶ Lu fee
lbwaare towe mu Asinkyan yilasa
mu to ye,

“Fan ku, n su kibontonbulonto
kubuu kpare mu nu n lee n
yii Siyon kibu su Gyerusalem
kade to.

Nu okumaa mu nu o koolo mu
gyii mu, man bu to o gyii
ipeeli.”

⁷ Nu kubuu mu ki dagaa sa fane
mu nu fan koolo mu gyii mu, amaa
ki man dagaa sa bamu nu ba man
koolo mu gyii mu.

“Kubuu mu nu apoyipu ba kina mu,
kimu i ba bilini kibontonbulonto
kubuu tirisa.”

⁸ Nu o bula towe ye

“Kubuu manja ku yege bamu nu ba
man koolo gyii mu bee siti,
nu ki bula ki gye kifole-buu mu
nu ki yege nu bee lu tiye.”

Bee siti lu fee ba maa man nu ab-
waaresin mu, nu kanin nu lbwaare
wula nmina yila sa bamu.

⁹ Amaa fane fane bire fan gye
asa mu nu lbwaare lee, nu fan gye
mu aseepu mu nu bee gyii kuwura,
nu fan gye lbwaare osuwule su asa,
nu fan bula fan gye mu lbwaare
gbaa-gbaa asa. Mu i lee fane lu
kitentenbiri to ba mu fitila kpare mu
to fee fan ba lee mu awaasa lala mu
kaapu. ¹⁰ Saja ku to mu fan man
gye lbwaare asa, amaa nbunbu bire
fan gye lbwaare asa. Saja ku to
mu lbwaare man kyina ee wu fane

kɔwɛɛ, amaa nbunbu bire o wu fane kɔwɛɛ.

¹¹ Mi-nyi mu-bii ana Krisito tɔ, fan gye afɔ mu nu fan yaase tɔ loo ndendemande tɔ, n tɔwe n waa fane fɛɛ fan lɛɛ fane n-yu lu kayu-wule kebiti tɔ mu nu ku kɔ ye ɔkala mu. ¹² Fan taa kakyina danbirasa kyina ye bamu nu ba man kɔɔle Yesu gyii mu, halu nu beɛ pwu fane ye fan gye alibi awaapu gbaa mu, bee biti ba baa bee wu fane awaasa danbirasa, ke ba bunyaa lbwaare kake mu nu ee biti ɔ ba tale asa awaasa mu.

Fan biya fane n-yu kase sa alvlɔnpɔ ye fane-nyiripe ana

¹³ ɔnyiripe su mu, fan biya fane n-yu kase sa anyimisa alvlɔnpɔ kɔmaa numu. Fan biya fane n-yu kase sa owura lala mu nu ɔ gye kumu wuya, ¹⁴ ye bamu nu o sun fɛɛ ba ba bute bamu nu ba waa alibi mu asu, ke ba yin bamu nu ba waa adanbirasa mu. ¹⁵ Inumu nu lbwaare ii biti fɛɛ fan taa adanbirasa kiwaa tii asa mu nu ba man nyi sehn ɔkpa yege ba man nye tɔwe amelensi-sin. ¹⁶ Fan kyina fɛɛ asa mu nu ba gyii bamu n-yu, amaa fan man taa fane n-yu kigyii mu baala waa alibi. Amaa fan kyina fɛɛ lbwaare ayaafɔle. ¹⁷ Fan taa beereɛ sa ɔkɔmaa numu. Fen biti abaa, fane akɔɔle-gyipu. Fan sile lbwaare. Fan taa beereɛ sa Owura lala mu.

¹⁸ Kikpaara su ayaafɔle, fan biya fane n-yu kase sa fane-nyiripe ana ke fan nu bamu ase. Nu i man gye bamu nu ba burɔn nu ba bɔpɔɔ mu nkun, amaa ye bamu nu bamu amu tɔ i bulɔn mu gbaa. ¹⁹ Fane mu nu fane ansi i de lbwaare kebiti su, nu fan kan yile tɔ gyii ubasa wu awurufɔ yege fan man waa sehn mu, lbwaare ii biti ɔ waa fane kusee. ²⁰ Nu fane tɔ ɔku kan waa alibi, nu ɔ nye umu kusu bute lu kidaye su nu ɔ taale yile tɔ mu, mune kumu ɔkon nu ɔ nye? Amaa nu fan nye kusu bute lu adanbirasa su nu fan kan yile tɔ gyii awurufɔ lu umu su

mu, umu nu lbwaare ii biti ɔ waa fane kusee. ²¹ Nu inumu su nu lbwaare tu fane, lu fɛɛ Krisito gbaa gyii awurufɔ sa fane ke fan waa fɛɛ kanan mu nu ɔ waa yila ane mu, kanin su mu fan buu mu ayaa tɔ.

²² “ɔ man waa kilibi ku, nu npina i man bu mu kɔnɔ tɔ.”

²³ Saɲa mu nu ba saale mu mu, ɔ man bwiiyaa asebi mu sa. Nu saɲa mu nu o gyii awurufɔ mu, ɔ man ɲaala bamu amaa ɔ taa mu n-yu waa ɔmu nu eɛ tale kesintin ɔkpa su mu abaa tɔ. ²⁴ Krisito gbaa-gbaa eɛ kɔɔle ane alibi sula nu ba mɔɔ mu oyu laasa mu su, ke i waa fɛɛ ane n-yu i wu sa alibi kiwaa, ke a kyina kakyina mu nu ane ɔkpa i kyiigi. Lu Krisito akyubkyub ilo mu su mu fan nye kikyɛ. ²⁵ Lu fɛɛ fan daa fen du fɛɛ nbulɔpɔ fɔyisa, amaa nbunbu bire fan bwii ba fane ɔkparɔ mu nu eɛ kun fane kala ana su mu ase.

3

Kekili tɔ asin

¹ Kanin ɔkpa kulɔn maɲa su mu, akyu-kilipu fan biya fane n-yu kase sa fane-kuli ana. Nu fan waa kanin mu fane kibaabɔtɔ danbirasa mu kii biti yege bamu tɔ aku mu nu ba man kɔɔle lbwaare asin mu gyii mu, ba kyege bamu nfeere ke ba kɔɔle asin mu gyii. Nu i man bila i tiri fɛɛ fan tɔwe asin mu sa bamu. ² Lu fɛɛ fane-kuli ana mu, bee biti ba wu fane kakyina danbirasa mu ye beereɛ mu nu fan su sa abwaaresin mu. ³ Nu i man gye n-yu su kilɔnɔ fɛɛ inyini kinmina ye suwa atɔ suusa fɛɛ ɔkyalagasu ye agbeeleebi abee ataa danbirasa nu fen biti fan taa waa fane n-yu su ɔdan. ⁴ Amaa fan yege fane kibaabɔtɔ mu gbaa-gbaa mu nu ki gye n-yu kibiya kase, ye nfeere kase kide mu, ɔ lɛɛ fane ɔdan mu nu i mee nyita kakaaku mu kaapu. Kanin ɔdan numu i bɔla lbwaare ansi. ⁵ Lu fɛɛ didaa akyu mu nu bee sun lbwaare nu ba su tamaa mu tɔ mu, kanin ɔkpa numu su nu ba taa waa bamu n-yu ɔdan. Imu i

gye fɛɛ ba maa biya bamu n-yu kase sa bamu-kuli ana. ⁶ Kanan nu ane naana-kyusa Sara gbaa waa. O nu mu-kuli Abraham ase nu o tu mu ye, “me-nyiripe!” Nu fan kan waa kuto mu nu ki buron nu fan man su kufuu mu, fan gye Sara anaana-bii.

⁷ Kanin okpa kulon mana su nu fane anyin gbaa, fan su fane-ka ana su fane kekili to, yege fan da su fɛɛ akyu mu ba man bulon fɛɛ fane anyin. Kanin su fan taa beere sa bamu, lu fɛɛ fanaa akyu mu kpini fen biti fan nye lbwaare kabwaala nkpa ato mu kpini kyekyee. Nu fan waa kanin mu, sehn mee ye o tii fane kabwaare-kule okpa.

*Kidanbirasa kiwaa ye
kumu Aworufo kigyii*

⁸ Me asin mu kpini i gye ye, fane akoolɛ-gyipu mu kpini fan waa konon kulon ke fan wu abaa kuwee, ke fan biti abaa fɛɛ kenyibi, ke fan waa kidanbirasa sa abaa ke fan biya fane n-yu kase sa abaa. ⁹ Fan man taa alibi ka alibi kuko, ke fan man taa asebi ka teela asebi kuko. Amaa fan kule lbwaare fɛɛ o taa kusee ka bamu kuko, lu fɛɛ inumu su nu lbwaare tu fane ye fan ba waa, ke fan ba nye mu kusee mu. ¹⁰ Imu su nu Asinkyan ylasa mu i towe ye, “Okumaa mu nu ee biti kakyina danbirasa ye kensi-gyii,

ke o kyina nkpa to kyere mu,
o man yege ntowe libi ye atuntinsa i
ba i lu mu konon to.

¹¹ Kanin asa mana o yege alibi kiwaa ke o waa imu nu i buron.

O kpan mu n-yu waa kuto mu nu ii biti i biya kayu yuuli, ke o kitaa to danbirasa.

¹² Lu fɛɛ lbwaare ee ku bamu nu bamu ukpa i kyigi mu su, nu ee nu bamu kikule sana kumaa.

Amaa bamu nu be waa alibi mu bire, lbwaare bilinjaa mu kamaa sa bamu.”

¹³ Fɛɛ nu fane ansi i payi adanbirasa kiwaa su mu, anumu ii biti o waa fane alibi abee? ¹⁴ Halu nu fan kan gyii aworufo gbaa lu

kidanbirasa mu nu fan waa su mu, fanaa kumu okon. Fan man sile bamu ke fan man yege fane nkolo n nyita fane. ¹⁵ Amaa fane fane bire fan taa beere lala sa Krisito lu fane nkolo to, ke fan bu fɛɛ mu nkun i gye Onyiripe. Sana kumaa numu fan lonon fane n-yu, ke nu oku ba taase fane tamaa mu nu fan su lu lbwaare to mu, ke fan nye konon sa mu. ¹⁶ Amaa fan taa bwahn kiwaa ye beere lee bamu nno, ke i yege fane amu to ee saane fane. Inumu ii biti i yege bamu nu be towe be pwi fane lu Krisito to kakyina danbirasa mu nu fan bu kumu to mu, be gyii ipeeli. ¹⁷ Fɛɛ nu i gye lbwaare kebiti fɛɛ fen gyii aworufo kidanbirasa su mu, i buron i kyon fan maa gyii aworufo alibi su. ¹⁸ Lu fɛɛ Krisito gbaa mu nu o maa waa alibi ku mu, wu sa alibi wuya ana. O wu kulu kulon kakpaa sa alibi, ke i lonon anaa lbwaare nsana. Ba moon mu kayu-wule to, amaa o bwii kyini kayaayu to ba nkpa to. ¹⁹ Nu o kpee kayaayu to naa towe asin sa n-yaayu mu nu lbwaare kitaa bamu tii yila mu. ²⁰ Nu fale n-yaayu numu i gye bamu nu didaa ba kyina waa kusu to olon sa lbwaare mu. Amaa lbwaare nye kenyiita kyere sa bamu sana mu nu Nowa sale okuli lala mu. Inumu kpini to mu, asa kalisa fɛɛ asa aburuwa nkun i loo okuli mu to nu ba nye kamolige lu nkyu mu to. ²¹ Nowa sana nkyu mu i yile sa lbwaare kekyugyee mu nu i molige fane. Inumu i man gye kekyugyee mu nu u fwu nyimisa n-yu su ineesi. Amaa lbwaare kekyugyee i gye nfeere mu nu u yege nu an nye kokolo su kida sa lbwaare. Nu u molige ane lu Yesu Krisito kelewu kyini mu su. ²² Yesu bwii kyon susu naa kyina lbwaare gyisa su, nu lbwaare nboon ye susu awuragyi ye alulunpu kpini ba bu mu kase.

4

Ibwaare mu nu o su nkpa

¹ Lu fɛɛ Yesu maa gyii awɔrɔfɔ mu n-yu tɔ sɔ mu, umu sɔ fane gbaa fane fan taa kanin nfeere mu waa fane n-yu olon. Lu fɛɛ okumaa mu nu ɔ taa mu n-yu sa awɔrɔfɔ mu, alibi i man bila i sɔ olon mu sɔ. ² Imu sɔ lu ndaga u sɔ ii kpee mu, fan man bila taa fane n-yu waa fane kayi-wule kebiti, amaa fan waa kutɔ mu nu lbwaare ii biti. ³ Didaa mu fan nyita sana waa atɔ mu nu bamu nu ba man nyi lbwaare ba waa mu. Fan taa ineesi waa fane n-yu, fan waa kiburukɔne, ye kata-buu, ye kigyanɛ-gyii ye kibuu libi, ye kibaabuto gyaga ye idakpa kusun. ⁴ Imu sɔ i kyinkyin bamu nu ba man nyi lbwaare mu fɛɛ fan man bila fan tii bamu sɔ fen waa kanin kibaabuto gyaga mu. Kanan sɔ ba saale fane. ⁵ Amaa bee biti ba ba lee bamu kɔnɔ lu atɔ libi mu nu ba waa fale sa lbwaare mu nu ɔ tee wula kɔla ee gyoo, ke o gyii asa kusa ye alewupu mu asin. ⁶ Kpalɔ inumu sɔ nu Yesu Krisito naa tɔwe asin danbirasa mu sa alewupu mu. Lewu mu nu ba wu mu, i gye kupwe mu nu lbwaare bun bamu kayi-wule, amaa Yesu asin mu ii biti i yege bamu kala ana ba kyina nkpa tɔ fɛɛ kanan mu nu lbwaare bu tɔ mu.

⁷ Atɔ kumaa numu laalaalɔwe i tiri tɔ. Imu sɔ fan baa fan da sɔ, ke fan kɔta fane n-yu, ke fan taale kule kabwaare-kule. ⁸ Inumu kpini tɔ mu, fan biti abaa fane nkɔlɔ tɔ, lu fɛɛ kebiti ku yege nu bee bun ansi bee lu alibi kpini sɔ. ⁹ Ke fan taa kɔkɔlɔ fuuli kɔle abaa kɔfɔ fane akpaara sɔ, yege fan man kɔlte. ¹⁰ lbwaare sa okumaa numu kabwaare-sun tɔ kakee kukwu-kukwu. Nu i dagaa fɛɛ okumaa numu maa ku kakee mu nu lbwaare taa sa mu mu sɔ, ke ɔ taa kye mu birisa ana tɔ. ¹¹ Fɛɛ nu ɔku lee i gye asin kitɔwe mu, ɔ tɔwe umu nu i gye lbwaare asin. Fɛɛ nu ɔku lee i gye o sun asa mu, i dagaa fɛɛ ɔ taa olon mu nu lbwaare taa sa mu mu kpini kye tɔ, ke i yege asa ba bola Yesu Krisito sɔ yin lbwaare atɔ kpini tɔ. Mu lbwaare maɲa nkun i dagaa ayin-bi ye olon lu nbunbu

numu naa fɔv sana mu nu i man sɔ okaa. Amen!

Awɔrɔfɔ kigyii lu Krisito kibuu sɔ

¹² Mi-nyi mu-bii ana Krisito tɔ, fan man yege i kyinkyin fane fɛɛ awɔrɔfɔ kutu tɔ ku mu nu fen wu fale mu, i gye kutɔ pupwe mu nu ku ba fane sɔ. ¹³ Amaa fan yege fane ansi i gyii fɛɛ fan maa gyii Yesu Krisito awɔrɔfɔ mu ɔku. Inumu ii biti i yege fan nye kensi-gyii tii sɔ sana mu nu Yesu ii biti ɔ ba ye mu bunyaa mu. ¹⁴ Nu asa be kan bee saale fane fɛɛ fan maa gye Krisito abupu sɔ mu, kumu ɔkon i gye fane lee. Lu fɛɛ lbwaare Kayaayu ye mu bunyaa mu i gyan fane sɔ. ¹⁵ Amaa fan man yege fane tɔ ɔku o gyii awɔrɔfɔ fɛɛ ɔ gye asa ɔmɔpɔ abee oyu abee asin libi ɔwaapu abee ɔmu nu ee taa mu kɔnɔ ee waa asa asin tɔ. ¹⁶ Amaa nu fan kan gyii awɔrɔfɔ fɛɛ fan maa gye Krisito abi sɔ mu, fan man yege i waa fane ipeeli. Amaa fan taa afwaala nkun sa lbwaare fɛɛ Krisito kitu ki maa gyan fane sɔ. ¹⁷ Sana mu nu lbwaare ii biti o gyii asa asin mu u fɔv. Nu lbwaare ii biti o piili katale mu lu mu asa sɔ. Nu ɔ kan ee biti o piili lu mu asa sɔ fale mu, bamu nu bee kina abwaaresin mu kunu mu, nene nu ii biti i baa i du sa bamu? ¹⁸ Fɛɛ kanan mu nu Asinkyan yilasa mu i tɔwe ye,

“Fɛɛ nu i kan i bulɔn sa bamu nu bamu ikpa i kyiigi gbaa ba nye kamɔlige mu, nene nu ii biti i baa i du sa bamu nu ba man sɔle lbwaare nu bee waa alibi mu?”

¹⁹ Imu sɔ bamu nu bee gyii awɔrɔfɔ lbwaare kebiti sɔ mu, ba kyaga sɔ bee waa umu nu i burɔn, ke ba taa bamu n-yu waa lbwaare mu nu ɔ tɔv bamu mu abaa tɔ, lu fɛɛ mu u tɔwe asin nu ɔ mee laaɲe.

5

Kikaapu sa Krisito akɔle-gyipu abɔlsa

¹ Nbuibu mu, fɛɛ kanan mu nu me, Pita gbaa n gye Krisito

akoolé-gyipu obilisa mu, nu mi ansi i wu kanan mu nu Yesu Krisito wu awurufo, nu n biti n nye mu bunyaa mu nu ki biti ki ba lee kaapu mu, n towe n sa fane abilisa mu nu ba bu fane to mu ye, ² n kole fane gaa fee, fan ki lbwaare asa mu nu o taa waa fane abaa to mu su, fee kanan mu nu atobwaaya okpapu u ki atobwaaya su mu. Nu i man gye ye ba nyan fane, amaa fan ki bamu su lu fane nkolo to fee kanan mu nu lbwaare ii biti mu. Fan man waa fee fan su fen biti afulee, amaa fan waa kanin taa sun lbwaare. ³ Fan man gyii kuwura bamu nu lbwaare taa ba waa fane abaa to mu su, amaa fan yege fane awaasa i baa i gye bamu ato bulasa. ⁴ Nu fee Okpapu Obilisa mu nu o gye Yesu Krisito mu kan paate lu ba mu, fen biti fan nye mu bunyaa kuwura-wuru mu nu ki mee nyita mu.

Kikaapu sa ayaafole

⁵ Foo fane ayaafole ye abite, kanin manja su nu i dagaa fee fan biya fane n-yu kase sa abilisa mu. Ke fane kpini fan biya fan n-yu kase sa abaa, lu fee Asinkyan yilasa mu i towe ye,

“lbwaare ii tii bamu nu bee kaapu bamu n-yu mu okpa,
amaa ee taa beereee ee sa bamu nu bee biya bamu n-yu kase mu.”

⁶ Imu su fan biya fane n-yu kase sa Oburpu lbwaare, ke o kusaa fane susu saja mu nu i dagaa mu to.

⁷ Fan taa fane asin tirisa kpini naa tso mu ansi to, lu fee fane asin i tiri mu.

⁸ Fan kntaa fane n-yu, yege fan da su. Fane okisipu, Sitaane mu, o naa ee kyaaboo fee kuntun mu nu ee biti oku o kntaa we. ⁹ Fan tii mu okpa, ke fan yile fane kikoolé-gyii to kenken. Lu fee fen nyi fee fane birisa ana akoolé-gyipu mu nu ba bu dulinyaa to katn kumaa mu gbaa bee wu awurufo kulon mu nu fen wu fale.

¹⁰ Amaa fan kan gyii awurufo saja gberere kamaa mu, nu fan naa Yesu Krisito fan maa gye kukulon su mu, lbwaare kabwaala wuya mu nu o

tu fane fee fan ba nye mu bunyaa mu nu ki bu to kakpaa mu, ee biti o kusaa fane yile, ke o waa fane gin, ke o waa fane olon to, ke fan nye oyilekpa. ¹¹ Mu lbwaare i gye olon to kpini olon wuya lu nbunbu naa fso saja mu nu i man su okaa. Amen!

Laalaalwe asin

¹² Ane birisa Silifanu i kye me to nu n kyuroo fane owule dee nu mu. O gye kesintin okoolé-gyipu. N kyuroo n waa fane aniya to, nu n towe n kaapu to fee inumu i gye lbwaare kabwaala mu kesintin. Kanin su fan yile to kenken.

¹³ Akoolé-gyipu mu nu lbwaare lee Babilon fee kanan mu nu o lee fane mu, bee fwaala fane. Nu me kiyaafole Maki gbaa u fwaala fane.

¹⁴ Fan taa kebiti lala fwaala abaa. Fane kpini mu nu fan naa Krisito fan gye kukulon mu, fan kyina ye kayu yuuli to.

Ɔwɔlɛ nyɔsapu mu nu Pita kyurɔɔ naa sa Ibwaare asa

Afwaala

¹ Ɔwɔlɛ numu lu me Simon Pita, mu nu n gye Yesu Krisito kɔyaafɔle ye osunpu mu ase. N kyurɔɔ ɔwɔlɛ numu n su n sa fane mu nu fan kɔle Yesu Krisito gyii, nu fan nye kɔkɔle-gyii kpare fɛe ane lee mu. Kɔkɔle-gyii kɔnumu ki lu ane Ibwaare ye Ɔmɔlɔgepu Yesu Krisito mu nu mu ukpa i kyiigi.

² Lu fɛe fan maa nyi Ibwaare ye ane-Nyuripe Yesu su mu, n kule fɛe fan nye kakyina danbirasa ye kɔkɔlo yuuli kɔkyɔ tii su.

Fan dan fane kabwaare-sun tɔ

³ Ibwaare ɔlon kpare su mu, ɔ sa ane kɔtɔ kɔmaa mu nu ki tiri ane ke a taale kyina kakyina danbirasa mu nu i gyii Ibwaare ansi lu ane kinyi mu nu an nyi Ibwaare mu su. Mu i gye ɔmu nu ɔ bɔla mu bunyaa ye mu keduli danbirasa su tu ane. ⁴ Lu fale su mu ɔ sa ane kakee kpare mu nu ɔ da mu kɔkɔlo su fɛe ee biti ɔ sa ane mu. Lu kakee numu su mu, an nye taa ane n-yu waa mu Ibwaare keduli mu tɔ, ke a lee ane n-yu lu nkɔlo biti mu nu i gye atɔ gyɔɔsa dulinyaa numu tɔ. ⁵ Lu unumu su mu fan kpan fane n-yu nye kidanbirasa tii fane kɔkɔle-gyii su, ke fan taa kinyi tii kidanbirasa mu su, ⁶ nu kinyi mu nu fan su mɔɔ mu, fan taa n-yu kɔkɔta tii su, nu n-yu kɔkɔta mɔɔ mu, fan nye kenyiita yile tɔ nu fan nye kenyiita yile tɔ mu, fan nye kabwaare-sun danbirasa. ⁷ Lu kabwaare-sun danbirasa su mu, fan taa kinyi-bii kyina ye abaa, nu kinyi-bii mɔɔ mu, fan biti abaa. ⁸ Fɛe nu atɔ numu kpini i bu fane kakyina tɔ kɔkyɔ mu, u kye fane tɔ. Nu lu fane kinyi ane-Nyuripe Yesu Krisito su mu, u yege fan baa fan gye asa mu nu fan su kyaare yege fen waa

atɔ mu nu i dagaa. ⁹ Amaa ɔkɔmaa mu nu ɔ man nye fale atɔ numu mu gye gyaatanapu nu mu ansi i man ki kata-kata. Nu ɔ tan su fɛe Yesu Krisito fwu mu didaa alibi mu nu ɔ kyina waa mu.

¹⁰ Kanun su mu, me birisa ana akɔle-gyipu fan kpan fane n-yu waa atɔ mu nu u kaapu fɛe fane nu Ibwaare tu nu ɔ lee. Nu fan kan waa kanun mu, fan mee ye fan siti ke fan lu tiye. ¹¹ Nu fale ɔkpa numu su mu, Ibwaare ii biti ɔ kɔle fane abaa anyɔ ane-Nyuripe ye ane Ɔmɔlɔgepu Yesu Krisito susu kuwura-gyii mu nu ki man su ɔkaa mu tɔ.

Pita tɔwe mu kelewu asin

¹² N nyi fɛe fan wɔla fan nyi umu kpini, nu fan yile kesintin asin mu nu fan kɔle gyii mu tɔ kenken. Amaa i tiri fɛe n bila nyinji fane fale atɔ numu sanja kɔmaa. ¹³ N maa san n te nkpa tɔ fale mu, i dagaa n maa nyinji fane asin numu n su n da fane n kyinji. ¹⁴ Lu fɛe n nyi me nke i man bila ee kyɔ kase su nfu fɛe kanan mu nu ane-Nyuripe Yesu Krisito lee kaapu me mu. ¹⁵ Nu n biti n kpan me n-yu ɔkpa kɔmaa su ke mi lewu kamaa mu, fan taale nyinji atɔ numu sanja kɔmaa.

¹⁶ Nu a maa tɔwe ane-Nyuripe Yesu Krisito ɔlon ye mu kibwii-ba mu asin mu, i man gye atintinsa asurikpan nu an taa tɔwe fane asin mu. Amaa ane gbaa-gbaa ane ansi i wu mu bunyaa kpare mu. ¹⁷ Nu sanja mu nu ɔ nye beere ye bunyaa lu Ɔse Ibwaare ase mu an bu tutɔ. Sanja maa nu an nu Ɔlonpu Ibwaare ɔbule maa tɔwe ye “Ɔnumu nkɔn i gye me kɔkɔlo tɔ obii bitisa, mu nu ɔ bɔla mi ansi.” ¹⁸ Ane gbaa-gbaa ane a nu fale ɔbule manja maa lu susu, sanja mu nu an bu Ɔnyuripe Yesu ase, Ibwaare kibii mu su mu.

¹⁹ Imu su ane akɔle-gyipu mu an wu fɛe asin mu nu Ibwaare atɔwepu ba tɔwe yila mu, an kɔle umu gyii kesintin. Ke fan kpan fane n-yu kɔta umu tɔ ye ɔdan. Lu fɛe ki du nun fɛe fitila mu nu ki ki kitentenbiri tɔ, taa naa fu

fɛɛ kibwayike ase, saɲa mu nu nyenyenufuu kikyikpebi (sanbunkyu) kii biti ki ɲalige fane nkolo to mu. ²⁰ Inumu kpini kamaa mu, i dagaa fan maa nu kase fɛɛ, lbwaare asin towe yila sa mu, i man gye lbwaare atowepu mu gbaa-gbaa nfeere to asin. ²¹ Lu fɛɛ lbwaare asinlee towesa mu, i man lu nyimisa kebiti to nin, amaa Kayaayu Kyirekyire mu i sa bamu, nu ba towe abwaaresin mu lu lbwaare ase.

2

Atintinsa abwaaresin akaapupu

¹ Amaa didaa mu antimesa wuya ana ba kyina ba bu Isirayi asa to, nu kanin gbaa nu atintinsa akaapupu bee biti ba baa ba bu fane to. Nu bee biti ba ba kaapu asin mu nu i man gye kesintin yege ii nyita asa mu nu bee buu kanin kikaapu mu. Ke ba kina Onyiripe mu nu o molige bamu, ke bamu kinyita mu ki bwii ba bamu su opula to. ² Lu inumu su mu, akole-gyipu mu gaalaagaa bee biti ba buu bamu kibaabuto gyaga numu su. Lu bamu kibaabuto gyaga mana su mu, asa mu nu ba man kole gyii mu bee biti ba towe asin libi gyaga kesintin okpa mu su. ³ Lu kensi payi libi atintinsa akaapupu numu bee biti ba taa kanyaasin okpa su pina fane biti afulee. Amaa bamu otalepu wula waa siriya lu koo didaa o gyoo bamu. Nu ba mee taale lu lbwaare mu nu o gye bamu onyitapu mu abaa to.

⁴ Fɛɛ nu lbwaare maa man yege nboɔ mu nu ba waa alibi mu kusu kibute, amaa nu o taa bamu tub waa awurufɔ kamande, katɪn mu nu o ɲmina bamu waa kitentenbiri obo bunkyinsa to, ba de ba gyoo Kake talesa lala mu. ⁵ Fɛɛ nu lbwaare maa man yege didaa abi mu nu ba waa alibi mu kusu kibute, amaa nu o yege nu nkyu n bɔla gyii kase ye bamu nu ba man nu lbwaare ase mu. Asa mu nu o molige mu i gye Nowa mu nu o towe ukpa kyigisa mu asin, ye asa asuno aku.

⁶ Fɛɛ nu lbwaare maa man yege alibi awaapu mu nu ba bu Sodom ye Gomora nde lala mu to kusu bute, amaa o yege fulon dee bamu bilini ndaara, ke i waa sinkaala sa kamaa to alibi awaapu. ⁷ Nu lbwaare molige Loti mu nu mu ukpa i kyigi, nu mu kokolo ki nyita mu lu asa mu kibaabuto gyaga ye kumu to olon mu su. ⁸ (Nu Loti gye nyimisa danbirasa mu nu o te alibi awaapu mu to kake kumaa ee wu yege ee nu asin libi mu nu bee waa, nu i yege mu kokolo ki nyita mu nu mu kala sile mu ase.) ⁹ Inumu kpini u kaapu fɛɛ lbwaare nyi kanan mu nu ee biti o molige asa mu nu bee nu mu ase lu bamu kutub to ku to, ke o yege alibi awaapu mu kusu bute yila naa fuu Kake talesa mu ake. ¹⁰ Fonfon bamu nu ba taa bamu n-yu sa kigyagaa abee kokolo biti nu ba man taa lbwaare olon tu sehn mu.

Fale atintinsa akaapupu banumu ba man su kufuu, nu ba yile to bee saale bamu nu lbwaare sa bamu bunyaa mu. ¹¹ Nu halu lbwaare nboɔ mu nu ba su olon gaa ba kyɔ atintinsa akaapupu animu gbaa ba mee pwu bunyaa wuya ana mu lbwaare ansi to. ¹² Amaa fale atintinsa akaapupu animu awaasa a du nin fɛɛ atobwaaya kpensa mu nu ba kuge bamu fɛɛ asa ba kitaa ke ba moɔ. Ba su asebi bee sa kuto kumaa mu nu be mee nu kase. lbwaare ii biti o moɔ bamu fɛɛ kanan mu nu asa bee moɔ atobwaaya kpensa mu.

¹³ lbwaare ii biti o taa bamu alibi bwii ka bamu ako. Bamu ase mu kilande su alibi kiwaa i gye bamu kayu-wule kensi-gyii. Halu ba maa san ba bu bamu ɲpina ye kigyagaa kigyii ukpa su mu, i gye ipeeli ye ɲaabaa sa bamu fɛɛ ba maa ba tii fane su bee gyii mu. ¹⁴ Nu be mee wu okyu bee kyɔn, nu kiburukooɔne kiwaa ii gyii bamu ansi. Be yege bamu nu bamu kikole-gyii ki man bulun mu bee waa alibi. Kuto mu nu ki bɔla bamu nkolo to i gye kensi payi libi. Inumu su mu, lbwaare

ii biti ɔ bute bamu asu. ¹⁵ Nu ba yege okpa kyigisa mu, nu ba foyi naa taa Bewo mu-bii Balaam okpa su. Balaam kyina ɔ gye lbwaare otowepu, nu mu kebiti i gye fee ɔ nye afulee lu alibi kiwaa to. ¹⁶ Amaa mu kuruma mu gya mu. Mu kuruma mu towe mu ase fee nyimisa, nu i tii lbwaare otowepu Balaam abunpu-sin mu okpa.

¹⁷ Fale atintinsa akaapupu anumu ba du nun fee atiribo mu nu i man su nkyu ye abwaare-wule mu nu afuu a su umu a naa. Bamu nu lbwaare lonɔ kitentenbiri ɔɔ bunkyinsa yila. ¹⁸ Ba su alala-sin ntowe mu nu sehn man bu umu to bee kaapu bamu n-yu. Nu ba su kayi-wule kebiti mu nu ki gye kigyagaa bee tuv bamu to bee ku, ke ba nye waa alibi mu nu ba daa kyina bee waa nu ba sile lu umu to mu. ¹⁹ Atintinsa akaapupu mu ba da bamu nkolo su sa asa mu ye bee bitu ba yege ba nye bamu n-yu, yege bamu gbaa-gbaa bamu ba gye anye sa bamu asun libi. Lu fee nyimisa gye kinye sa kuto kumaa mu nu i gyii mu kumu. ²⁰ Fee ba maa ba bu ane-Nyiripe ye Omoligepu Yesu Krisito, nu ba yege ato mu nu u yege nu nyimisa ee waa alibi kiwaa dulinyaa numu to, nu ba kan bila bwii naa loo umu to mu, u nye bamu su olon i kyɔ kakyina didaa mu nu ba daa ba bu kumu to mu. ²¹ Naafɔɔ ii bitu i baa i burɔn sa bamu gaa fee ba maa man bu okpa kyigisa mu, i kyɔ fee ba maa bu kumu, nu ba bila bwii kamaa lu lbwaare nbara kyirekyire mu nu ba taa sa bamu mu su. ²² Imu su i ba kanin sa bamu fee kanan mu nu anasan mu i towe ye, “Gyoono bwii naa taa mu ikpalage gyii” nu “Kuuri mu nu ba gyee mu mu, bwii naa de bilinji kidipɔɔ to” mu, i gye kesintin.

3

*Nyiripe Yesu kibwii-ba
Kake mu*

¹ Mi-nyi mu-bii ana Krisito to, owule numu i gye me Pita owule nyosapu mu nu n kyurɔɔ n su n sa fane. Nu me iwule mu kpini to mu, n su n nyinji fane n da fane n kyinji lu fale ato kpini su. ² N bitu fee fan nyinji asin mu nu lbwaare otowepu kyirekyire mu ba towe yila lu koo didaa, ye ane-Nyiripe ye Omoligepu mu konɔsa mu nu ɔ taa bola asunpu mu su sa fane mu. ³ Imu nu i gyankpaa umu kpini to mu i gye ye, fan baa fan nyi fee nke laalaalowe mu to mu anmasepu mu nu ba buu bamu kayi-wule kebiti mu bee bitu ba ba nmase fane. ⁴ Bee bitu ba taase ye, “Ye fan towe ye ee bitu o bwii ba, ɔ bu fine? Lu koo saɔa mu nu ane naana ana ba wu mu, ato kpini i dan san i du nun fee kanan mu nu i du lu saɔa mu nu lbwaare tuv dulinyaa mu.” ⁵ Amaa ba ku ansi nun kina kesintin man lu fee lbwaare konɔ to asin su nu susu ye kase ba, nu lbwaare yege kase lu nkyu to, nu nkyu su nu ɔ bola waa kase. ⁶ Nu kanin nkyu kulon man lu lbwaare taa muuri nyita didaa dulinyaa mu. ⁷ Amaa kanin lbwaare konɔ to asin kulon man lu ɔ taa kuula nbunbu susu ye kase yila, nu i de i gyoo fulon mu nu lbwaare deela sa Kake talesa ɔ taa nyita asa mu nu be mee nu mu ase mu.

⁸ Amaa mi-nyi mu-bii ana Krisito to, fan man tan kuto kulon numu su. Lu fee Nyiripe lbwaare ase bure, kake kulon gye mu ase fee nsu kagbin, nu nsu kagbin moɔ gye mu ase fee kake kulon. ⁹ Nu Nyiripe man su mu asin mu nu ɔ da mu kokolo su towe yila mu ee kpu kase fee kanan mu nu aku be fe umu nfeere mu. Amaa ɔ su kenyiita sa fane, nu ee bitu fee okumaa numu ɔ kyeege mu nfeere lu mu alibi to, lu fee o mee bitu oku maa nyita.

¹⁰ Amaa Nyiripe lbwaare Kake mu nu Yesu Krisito ii bitu ɔ ba mu ii bitu i purigi asa fee oyu maa ba mu. Ke susu ɔ nyaa ye olanba, ke fulon ɔ dee kuto kumaa mu nu ki bu susu kpini, ke kase ye kuto kumaa

m̄v nū k̄i b̄v k̄im̄v s̄v m̄v ɪ b̄a ɪ d̄e k̄ikpan yeḡe seh̄n man b̄v k̄im̄v s̄v. ¹¹ Nū fale ɔkpa n̄im̄v s̄v nū at̄o kpini ii biti i nyita m̄v, nene asa nū ɪ dagaa fan b̄ila fan du? ɪ dagaa fan kyina kakyina kyirekyire ye kabwaare-sun t̄o. ¹² Lū f̄ee fan maa k̄u ɔnyiripe lbwaare k̄iba m̄v ɔkpa ye k̄i b̄a b̄ilen fale. Kan̄n kake māja nū ful̄n ii biti o nyita s̄vs̄v at̄o, ke ful̄n m̄v awulawula ɪ n̄alige kan̄n at̄o māja. ¹³ Amaa f̄ee kanan m̄v nū lbwaare da m̄v k̄ok̄olo s̄v nū ɔ yile t̄o m̄v an k̄u s̄vs̄v p̄upwe ye kase p̄upwe m̄v nū ɪkpa i kyiigi m̄v ɔkpa.

¹⁴ Im̄v s̄v mi-nyi mu-bii ana Krisito t̄o, f̄ee kanan m̄v nū fan k̄u ɪim̄v ɔkpa m̄v, fan kpan fane n-yu ke lbwaare ɔ man p̄wu abee o wu alibi ak̄v fane t̄o, ke keyuula k̄i baa k̄i b̄v faa naa m̄v ase. ¹⁵ Fan baa fan nyi f̄ee ane-Nyiripe lbwaare kenyiita m̄v nū ɔ s̄v m̄v, ɪ gye ɔkpa m̄v nū ɔ sa fane ke fan nye kam̄lige, f̄ee kanan m̄v nū ane birisa ɔk̄ole-gyipu P̄ooli kyur̄o sa fane, f̄ee kanan m̄v nū lbwaare sa m̄v kanyaasin m̄v. ¹⁶ Nū ɔkpa kul̄n māja s̄v nū P̄ooli kyur̄o waa m̄v ɪw̄le kpini t̄o, ɪ t̄owe asin kul̄n māja. Asin ak̄v ɪ b̄v m̄v ɪw̄le m̄v t̄o nū ee b̄ul̄n sa kase kunu. Nū ee yeḡe bam̄v nū ba man nyi abwaarestin ye bam̄v nū ba man yile k̄iyaa kul̄n s̄v bee bilin̄aa P̄ooli asin m̄v, nū kan̄n nū bee bilin̄aa lbwaare Asinkyan yilasa m̄v gbaa. Nū bee waa kan̄n m̄v, bee biti k̄us̄v b̄ute ba sa bam̄v n-yu.

Laalaal̄we asin

¹⁷ Im̄v s̄v mi-nyi mu-bii ana Krisito t̄o, fan maa w̄la fan nyi fale s̄v m̄v, fan baa fan da s̄v, ke fan man yeḡe bam̄v nū ba man buu lbwaare nbara m̄v ba p̄ina fane ke fan lū t̄ye lū fane k̄ik̄ole-gyii m̄v t̄o. ¹⁸ Amaa fan kyaga s̄v fen dan ane-Nyiripe ye ɔm̄liḡep̄v Yesu Krisito kabwaala m̄v t̄o ke fan b̄u m̄v danbirasa. M̄v nū b̄unya gye m̄v lee ndaga ye saja k̄umaa n̄im̄v. Amen!

Ɔwulɛ gyankpaasa mu nu Gyɔn kyurɔɔ naa sa Krisito abuupu

Nkpa Asɩn

¹ An kyurɔɔ ɔwulɛ numu lu Yesu Krisito mu nu ɔ wula ɔ bu to lu npiili ase mu asɩn, an sa fane. An nu mu asɩn towesa, nu an wu mu, nu an taa ane ansi ku mu, nu an taa ane abaa mata mu. Mu i gye asɩn mu nu u sa nkpa mu. ² Yesu mu nu ɔ gye nkpa mu, lee mu n-yu ifuli nu an wu mu. Imu su nu an gyii umu kesintin, nu an towe fane lu nkpa kakpaa mu nu ɔ wula ɔ bu Ɔse lbwaare mu ase, nu ɔ ba lee mu n-yu ifuli kaapu ane. ³ Asɩn mu nu ane ansi i wu nu an taa ane asu nu mu, umu kibonbon nu an da an sa fane, ke fan ba tii ane su lu kikyemune okon mu nu an su anaa Ɔse lbwaare ye Mu-Bii Yesu Krisito mu su. ⁴ An kyurɔɔ umumu an sa fane nin, ke ane ansi i gyii gaa.

lbwaare i gye fitila

⁵ Asɩn mu nu an nu lu Yesu ase mu, umu nu an su an towe fane fale, lbwaare i gye fitila nu kitenbiri ki man bu mu to kpini-kpini. ⁶ Nu an kan towe ye anaa mu an su kikyemune okon, yege an san an naa kitenbiri to bure, an pina nin lu ane atowesa ye ane awaasa su. ⁷ Amaa nu an kan an naa fitila mu to, fee kanan mu nu ɔ bu fitila mu to bure, umee umu an su kikyemune okon ye abaa, ke Mu-Bii Yesu Krisito nkalan mu ee fwu ane lu alibi kumaa numu to.

⁸ Nu an kan towe ye a man su alibi bure, an pina ane n-yu nin, nu kesintin ki man bu ane to. ⁹ Nu an kan lee ane alibi towe lbwaare bure, ee biti ɔ taa ane alibi kee ane ke ɔ lonɔ ane lu ukpa libi kumaa numu su, lu fee ɔ su kesintin, nu mu asɩn ii du kyekyee. ¹⁰ Nu an kan towe ye an man waa alibi mu, u kaapu fee an tu

lbwaare atijesa wuya, nu mu asɩn i man bu ane to.

2

Yesu ane Ɔmoligepu

¹ Mi-bii ana danbirasa, n kyurɔɔ umumu n sa fane ke fan man nye waa alibi. Amaa nu ane to oku kan waa alibi mu, an su ɔmaatapu mu nu ee kule Ɔse mu ee sa ane. Nu mu i gye Yesu Krisito, nu mu ukpa i kyiiigi. ² Mu i gye omu nu ɔ taa mu n-yu waa kolonɔ ka ane alibi kuko, nu i man gye ane nkun alibi, amaa ɔsa kumaa mu nu ɔ bu dulinyaa to kpini.

³ Nu an kan buu lbwaare nbara mu nu ɔ sa ane mu, umu i yege a taale da ane nkolo su fee an nyi mu.

⁴ Nu oku kan towe ye, "N nyi mu," yege ɔ man buu mu nbara mu, ɔ gye antijesa wuya, nu kesintin ki man bu mu to. ⁵ Amaa okumaa mu nu ɔ buu mu asɩn towesa mu, mu i gye ɔsa mu nu ee biti lbwaare kesintin to kyekyee. Inumu fale u yege nu an bu fee an bu lbwaare ase. ⁶ Okumaa mu nu ee towe ye ɔ gye lbwaare nyumisa mu, dagaa maa kyina fee kanan mu nu Yesu kyina mu.

Nbara pupwe

⁷ Me kyemune ana danbirasa, man gye nbara pupwe nu n kyurɔɔ n su n biya fane, amaa i gye nbara didaa mu nu fan wula nye lu npiili ase saɔa mu nu fan kole gyii mu. Nbara didaa numu i gye asɩn mu nu fan wula nu mu. ⁸ Amaa okpa ku su mu, nbara mu nu n kyurɔɔ n sa fane fale bure gye kipurwe nin, nu fanaa Krisito fan lee kaapu fee i gye nbara pupwe kesintin. Lu fee kitenbiri mu ki tee ku kyun, nu kesintin fitila mu tee wula ku njalige to.

⁹ Nu ɔsa kumaa mu nu ee towe ye, ɔ bu fitila to, yege ee kisi mu tomaa Krisito osunpu bure, ɔ san ɔ bu kitenbiri to, ba fɔb halu saɔa numu. ¹⁰ Nu ɔsa kumaa mu nu ee biti mu tomaa Krisito osunpu mu bu fitila mu to. Nu sehn man bu

mɔ tɔ nu ii biti ɪ yege o siti tɪye alibi tɔ. ¹¹ Amaa ɔsa kɔmaa mɔ nu ee kisi mɔ tɔmaa Krisito osunpu mɔ bu kitentenbiri tɔ. Nu ɔ naa kitentenbiri tɔ yege o mee nyi katɪn mɔ nu ee kpee, lu fɛɛ kitentenbiri mɔ ki waa mɔ gyaatanapu.

*N kyɔrɔɔ n sa Ase
ye Ayaafɔle ye Nbi*

¹² Mi-bii ana danbirasa, n kyɔrɔɔ unumɔ n sɔ n sa fane, lu fɛɛ lbwaare taa fane alibi kɛɛ fane lu Yesu sɔ.

¹³ Ase ana, n kyɔrɔɔ unumɔ n sa fane, lu fɛɛ fan wɔla fan nyi Yesu Krisito mɔ nu ɔ wɔla ɔ bu tɔ lu npiili ase mɔ.

Ayaafɔle, n kyɔrɔɔ unumɔ n sa fane, lu fɛɛ fan taale gyii Sɪtaane alibi wuya mɔ sɔ.

Nbii, n kyɔrɔɔ n sa fane, lu fɛɛ fan bu ɔse lbwaare mɔ.

¹⁴ Ase ana, n kyɔrɔɔ unumɔ n sa fane, lu fɛɛ fan wɔla fan nyi Yesu Krisito mɔ nu ɔ wɔla ɔ bu tɔ lu npiili ase mɔ.

Ayaafɔle, n kyɔrɔɔ unumɔ n sa fane, lu fɛɛ fan bɔlɔn nu lbwaare asɪn mɔ a bu fane tɔ nu fan gyii Sɪtaane alibi wuya mɔ sɔ.

Fan man biti Dulinya tɔ atɔ

¹⁵ Imɔ sɔ fan man biti dulinyaa abɛɛ atɔ mɔ nu a bu dulinyaa tɔ. Nu ɔku kan ee biti dulinyaa mɔ, ɔ man sɔ kebiti sa ɔse lbwaare. ¹⁶ Kanɪn sɔ kɔtɔ kɔmaa mɔ nu ki bu dulinyaa tɔ fɛɛ kayɪ-wɔle kɔkɔlɔ biti, atɔ mɔ nu ansi i wu nu ɛɛ yalaga, ye n-yɪ kɪkaapu lu kase sɔ atɔ. Inumɔ kpini ɪ man lu ɔse mɔ ase amaa ɪ lu dulinyaa tɔ nɪn. ¹⁷ Dulinya ye kɪmaa kɪmɔ atɔ mɔ nu i gyii asa amu kpini ii biti ɛɛ kyɔn, amaa ɔsa mɔ nu ɛɛ waa lbwaare kɔkɔlɔ biti bire ee biti ɔ kyɪna kakpaa.

Krisito Okisipu

¹⁸ Mi-bii ana, anɛ dulinyaa tɔ kakyɪna laalaalɔwe mɔ ki fɔb, fɛɛ kanan mɔ nu fan wɔla nu ye Krisito okisipu mɔ ii biti ɔ ba mɔ. Halɪ

nbunbu gbaa Krisito akisipu gaalaa-gaa ba tɛɛ ba. Inumɔ ɪ yege nu an bu fɛɛ saɲa mɔ laalaalɔwe ndee.

¹⁹ Krisito akisipu banumɔ ba lu anɛ tɔ kyɔn, lu fɛɛ ba man gye anɛ asa gbaa-gbaa. Nu ɪ gye fɛɛ ba daa ba gye anɛ asa mɔ, naafɔɔ ba san ba bu anɛ tɔ. Amaa ba lu anɛ tɔ nɪn ke ɪ nye lɛɛ kaapu fɛɛ bamɔ ɔku man tii anɛ sɔ.

²⁰ Amaa fanɛɛ fanɛ bire Krisito sa fanɛ Kayaayu Kyɪrekyɪre mɔ, nu fanɛ kpini fan nyi lbwaare kesintin asɪn mɔ. ²¹ Man gye ye fan maa man nyi kesintin mɔ sɔ nu n kyɔrɔɔ ɔwɔle numɔ n sa fane, amaa fan nyi kɪmɔ, lu fɛɛ antɪesa akɔ a man bu kesintin mɔ tɔ. ²² Anumɔ ɪ gye antɪesa wuya mɔ? Mɔ ɪ gye ɔmɔ nu ee kina ye Yesu man gye Krisito (abɛɛ ɔmɔ nu lbwaare wɔla lɛɛ) mɔ. Kanɪn nyɪmɪsa maɲa ɪ gye Krisito okisipu, nu mɔ ii kina ɔse ye Obii mɔ. ²³ ɔkɔmaa mɔ nu ee kina lbwaare mu-bii mɔ, ee kina ɔse lbwaare mɔ gbaa, amaa ɔkɔmaa mɔ nu ɛɛ kɔɔle lbwaare mu-bii mɔ gyii mɔ, ɛɛ kɔɔle ɔse lbwaare mɔ gbaa ee gyii.

²⁴ Kanɪn sɔ fan yege asɪn mɔ nu fan wɔla nu lu npiili ase mɔ ɪ kyɪna fanɛ tɔ. Nu ɪ kan ɪ tɛ fanɛ tɔ mɔ, kanɪn bire fanɛ gbaa fanɛ fen bu ɔse ye Obii mɔ tɔ. ²⁵ Nu kɔtɔ mɔ nu Yesu da mɔ kɔkɔlɔ sɔ fɛɛ ee biti ɔ sa anɛ ɪ gye nkpa kakpaa mɔ.

²⁶ N kyɔrɔɔ unumɔ n sɔ n sa fane lu bamɔ nu bee biti ba pɪna fanɛ mɔ sɔ. ²⁷ Amaa fanɛɛ fanɛ bire Kayaayu Kyɪrekyɪre mɔ nu fan nye lu Krisito ase mɔ ki bu fanɛ tɔ, nu ɪ man tiri fɛɛ ɔku ɔ bila ba kaapu fanɛ. Kanɪn Kayaayu Kyɪrekyɪre mɔ nu fan nye mɔ ɪ kaapu fanɛ kɔtɔ kɔmaa, nu kanɪn kɔtɔ mɔ nu ɪ kaapu fanɛ mɔ ɪ gye kesintin, nu npɪna man bu kɪmɔ tɔ. Nu kanan mɔ nu ɛɛ kaapu fanɛ mɔ, fanaa Krisito fan kyɪna kanɪn.

An gye lbwaare Mu-Bii ana

²⁸ Kanɪn sɔ mi-bii ana, fanaa Krisito fan kyɪna. Ke saɲa mɔ nu

ee biti o bwii ba mɔ, ke a taale yile tɔ, yege a man sɔ ipeeli mu ansi tɔ.

²⁹ Kanan mɔ nu fan nyi fɛɛ mɔ ukpa i kyiigi mɔ, fan bu fɛɛ ɔkɔmaa mɔ nu ɛɛ waa atɔ kyiigisa mɔ, mɔ i gye lbwaare mu-bii.

3

Ibwaare mu-bii ana

¹ Fan ku kanan mɔ nu lbwaare sɔ kebiti lala sa anɛ, fɛɛ ba tu anɛ ye lbwaare Mu-Bii ana. Nu kanɔn nu an gye fale. Kanɔn sɔ nu dulinyaa tɔ abi ba man nyi anɛ, lu fɛɛ ba man nyi lbwaare. ² Mɛ kyemɛ ana danbirasa, nbunbu an gye lbwaare Mu-Bii ana nɔn. Nu kɔtɔ mɔ nu an biti an baa an gye mɔ i man pɔta lu ifuli. Amaa an nyi fɛɛ nu ɔ kan ba lu ofuli mɔ, an biti an baa an du fɛɛ mɔ, lu fɛɛ an biti an wu mɔ fɛɛ kanan mɔ nu o du mɔ. ³ ɔkɔmaa mɔ nu ɔ sɔ fale tamaa fɛɛ ee biti o wu Yesu mɔ, ɛɛ waa mɔ n-yu kyɛrekyɛre fɛɛ kanan mɔ nu Yesu du kyɛrekyɛre mɔ.

⁴ ɔkɔmaa mɔ nu ɛɛ waa alibi mɔ, o mee man buu nbara mɔ, lu fɛɛ alibi kiwaa i gye fɛɛ ɔkɔ maa mee buu nbara mɔ. ⁵ Amaa fan nyi fɛɛ ɔ ba nɔn ye ɔ ba lɛɛ anɛ alibi lu anɛ sɔ, nu mɔ tɔ nu alibi akɔ i man bu. ⁶ ɔkɔ man bu Yesu tɔ nu ɛɛ kyaga sɔ ɛɛ waa alibi, nu ɔkɔ kan kyaga sɔ ɛɛ waa alibi mɔ, ɔ man pɔta wu mɔ, nu ɔ man nyi mɔ.

⁷ Mi-bii ana danbirasa, fan man yege ɔkɔ ɔ pɔna fanɛ. ɔkɔmaa mɔ nu ɛɛ waa kɔtɔ mɔ nu ki de ɔkpa mɔ, ɔ gye ɔkpa kyiigisa wuya, fɛɛ kanan mɔ nu Krisito ukpa i kyiigi mɔ. ⁸ ɔkɔmaa mɔ nu ɛɛ waa alibi mɔ, gye Sitaane lɛɛ nɔn. Lu fɛɛ Sitaane wɔla ɛɛ waa alibi lu koo npiili ase. Kɔtɔ mɔ sɔ nu lbwaare Mu-Bii mɔ ba mɔ i gye ye, ɔ baa o be nyita Sitaane kusun nɔn. ⁹ ɔkɔmaa mɔ nu lbwaare waa mɔ Mu-Bii mɔ, mee kyaga sɔ ɛɛ waa alibi, lu fɛɛ lbwaare awaasa i bu mɔ tɔ. Imɔ sɔ ɔ mee taale kyaga sɔ ɛɛ waa alibi, lu fɛɛ lbwaare taa mɔ waa Mu-bii. ¹⁰ Fale nu an sɔ an bu lbwaare Mu-bii ana ye Sitaane mu-bii ana.

ɔkɔmaa mɔ nu mɔ ukpa i man kyiigi abɛɛ ɔkɔmaa mɔ nu o mee biti mɔ tɔɔmaa mɔ, ɔ man gye lbwaare Mu-bii.

Fan biti abaa

¹¹ Asɔn mɔ nu fan nu lu npiili ase mɔ, i gye fɛɛ a biti abaa. ¹² A man waa fɛɛ Ken mɔ nu ɔ gye Sitaane lɛɛ nu ɔ mɔɔ mu-supu mɔ. Mɛɛ i waa sɔ nu ɔ mɔɔ mu-supu? Lu fɛɛ mɔ gbaa-gbaa mɔ awaasa i gye alibi, nu mu-supu ukpa i kyiigi.

¹³ Mɛ birisa ana, nu dulinyaa asa ba kan bee kisi fanɛ mɔ, fan man yege i kyinkyin fanɛ. ¹⁴ An nyi fɛɛ an lu lewu tɔ ba nkpa tɔ, lu fɛɛ an biti anɛ tɔɔmaa ana. ɔkɔmaa mɔ nu o mee biti mɔ birisa mɔ, ɔ san ɔ bu lewu tɔ. ¹⁵ ɔkɔmaa mɔ nu ee kisi mɔ birisa mɔ gye ɔmɔɔpɔ nɔn, nu fan nyi ye amɔɔpɔ maa man sɔ nkpa kakpaa.

¹⁶ Lewu mɔ nu Krisito wu sa anɛ mɔ kaapɔ anɛ kanan mɔ nu lbwaare kebiti ki du. Imɔ sɔ i dagaa fɛɛ a maa wu sa anɛ birisa ana. ¹⁷ Nu ɔkɔ kan ɔ sɔ atɔ gaa nu o wu fɛɛ i tiri mɔ tɔɔmaa, amaa nu ɔ man wu mɔ kɔwɛɛ mɔ, mɛɛ u kaapɔ fɛɛ ɔ sɔ lbwaare kebiti mɔ kɔkɔlɔ tɔ? ¹⁸ Mi-bii ana danbirasa, an man taa ntɔwe abɛɛ kɔnɔ tɔ kɔyan biti abaa, amaa a taa anɛ awaasa kaapɔ fɛɛ an biti abaa kesintin tɔ. ¹⁹ Imɔ nu an biti a bu fɛɛ an buu kesintin ɔkpa mɔ sɔ. Imɔ ii biti i yege ke a taale taa kɔkɔlɔ fuuli a yile lbwaare ansi tɔ. ²⁰ Nu anɛ nkɔlɔ i kan bun anɛ kɔpwe mɔ, an nyi fɛɛ lbwaare i kyɔ anɛ nkɔlɔ, nu o nyi anɛ nkɔlɔ tɔ ɔ kyɔ anɛ gbaa-gbaa, nu mɔ i nyi kɔtɔ kɔmaa nɔmɔ.

²¹ Mɛ kyemɛ ana danbirasa, nu anɛ nkɔlɔ i man kan bun anɛ kɔpwe mɔ, kanɔn birɛ an taale yile tɔ lbwaare ansi tɔ. ²² Ke a nye kɔtɔ kɔmaa mɔ nu an taase mɔ, lu fɛɛ an buu mɔ nbara, nu an waa imɔ nu u bɔla mu ansi. ²³ Nu unɔmɔ i gye mɔ nbara mɔ, fɛɛ a kɔɔlɛ Mu-Bii Yesu Krisito kitu mɔ gyii, ke a biti abaa fɛɛ kanan mɔ nu ɔ sa anɛ kɔnɔ mɔ. ²⁴ Bamɔ nu bee nu mɔ nbara mɔ, ba maa lbwaare i sɔ kɔnɔ kɔlɔn,

nu lbwaare bu bamu nkolo to. Mu Kayaayu Kyirekyire mu nu o taa sa ane mu u kaapu fee, o bu ane nkolo to.

4

Fan tuv n-yaayu to ku

¹ Me kyemune ana, fan man koolo okumaa mu nu o ye o su Kayaayu mu gyii, amaa fan tuv n-yaayu mu to ku fee ba lu lbwaare ase nin, abee ba man lu mu ase. Lu fee antijesa atowepu gaalaagaa ba ba dulinyaa to katn kumaa. ² Fale nu fen biti fan bu kayaayu mu nu ki gye lbwaare lee mu. Kayaayu kumaa mu nu ku towe ye Yesu Krisito ba biliji nyumisa ba dulinyaa to mu, ki lu lbwaare ase. ³ Amaa kayaayu kumaa mu nu kii kina ye Yesu Krisito man ba biliji nyumisa mu, ki man lu lbwaare ase. Kanin kayaayu numu i gye Krisito okisipu mu nu fan nu ye ee ba mu, nu halu o tee wola o bu dulinyaa numu to gbaa.

⁴ Amaa fane, mi-bii ana bure fan gye lbwaare asa, nu fan tee gyii bamu su. Lu fee lbwaare mu nu o bu fane to mu, kyɔ Sitaane mu nu o bu dulinyaa numu to mu ⁵ Nu kanin asa manja ba gye dulinyaa numu lee nin, umu su bee towe umu nu i gye dulinyaa to asin mu nin, kanin su dulinyaa asa bee nu bamu ase. ⁶ Aneene bure, an gye lbwaare asa nin, nu okumaa mu nu o nyi lbwaare mu, ee nu ane ase. Amaa okumaa mu nu o man gye lbwaare nyumisa mu, o mee nu ane ase. Imu su fale asin numu nu an su an bu kesintin Kayaayu ye antijesa kayaayu. ⁷ Me kyemune ana danburasa, fan yege a biti abaa, kpali fee kebiti ki lu lbwaare ase nin. Nu okumaa mu nu o su kebiti mu, o gye lbwaare Mu-bii, nu o nyi lbwaare. ⁸ Nu okumaa mu nu o man su kebiti bure, o man nyi lbwaare kpini-kpini, lu fee lbwaare i gye obitipu. ⁹ Fale nu lbwaare lee mu kebiti mu kaapu ane to, fee maa sun Mu-Bii kulon kpen ba

dulinyaa to, ke a ba bola mu su nye nkpa. ¹⁰ Inumu i gye kebiti mu, man gye ane ii biti lbwaare, amaa lbwaare bure i su kebiti sa ane, nu o sun Mu-Bii kulon ye, o ba taa mu n-yu waa imata saraga sa ane alibi. ¹¹ Me kyemune ana, fan ku kebiti lala mu nu lbwaare su sa ane, kanin su i dagaa ane gbaa a maa biti abaa. ¹² Oku i gye oku man pu wu lbwaare, amaa nu an kan an biti abaa bure, lbwaare bu ane to, nu mu kebiti mu ki bu ane ase kyeekyee.

¹³ lbwaare maa sa ane mu Kayaayu Kyirekyire su, nu an nyi fee an bu mu to nu ngbaa mu bu ane to. ¹⁴ Nu an wu ye ane ansi, nu ana gyii umu kesintin fee Ose lbwaare sun Mu-Bii Yesu Krisito ye o ba waa dulinyaa to Omoligepu. ¹⁵ Nu okumaa mu nu o kan bu nu o lee towe ye, Yesu i gye lbwaare Mu-bii mu, lbwaare bu mu to nu ngbaa mu bu lbwaare to. ¹⁶ Nu ane bure an nyi lbwaare kebiti mu nu o su sa ane, nu an taa ane n-yu tuv kumu su mu. lbwaare i gye kebiti. Nu okumaa mu nu o su kebiti mu, o bu lbwaare to, nu lbwaare gbaa bu mu to. ¹⁷ Nu okpa numu su nu kebiti ki lee kaapu ane to kyeekyee, nu umu su nu an su tamaa fee kake mu nu lbwaare ii biti o ba tale asa mu, an taale yile to, lu fee dulinyaa numu to mu an du fee mu. ¹⁸ Kufuu ki man bu kebiti to, amaa kebiti mu nu ki du kyeekyee, ku gya kufuu ku lu to, lu fee kufuu maa kusu bite ee naa, amaa osa kumaa mu nu o su kufuu mu man du kyeekyee kebiti mu to.

¹⁹ An su kebiti sa lbwaare ye asa, lu fee lbwaare i gyankpaa ee biti ane. ²⁰ Nu oku kan towe ye, ee biti lbwaare yege ee kisi mu toomaa bure, o gye antijesa wuya. Nu okumaa mu nu o mee biti mu toomaa mu nu ee wu mu, o mee taale biti lbwaare mu nu o mee wu mu mu. ²¹ Nu nbara numu nu o taa sa ane ye, Okumaa mu nu ee biti lbwaare mu, i dagaa maa biti mu toomaa gbaa.

5

Kɔɔle lbwaare mu-bii mu gyii

¹ Ɔkɔmaa mu nu ɔ kɔɔle gyii fɛɛ Yesu i gye Krisito (Ɔmu nu lbwaare wɔla lɛɛ) mu, i gye lbwaare Mu-bii nu. Nu ɔkɔmaa mu nu ɔ sɔ kebiti sa ɔsɛ mu, sɔ kebiti sa kebii mu gbaa.

² Falɛ nu an bu fɛɛ an biti lbwaare mu-bii ana, fɛɛ a maa biti lbwaare nu an buu mu nnɔsa mu sɔ. ³ Mu nnɔsa kibuu sɔ, i gye nyimisa maa biti lbwaare, nu mu nnɔsa mu i man busɔn. ⁴ Lu fɛɛ ɔkɔmaa mu nu ɔ gye lbwaare Mu-bii mu, i gyii dulinyaa sɔ. Lu anɛ kɔkɔle-gyii numu sɔ mu, an gyii dulinyaa sɔ.

⁵ Anumu i gyii dulinyaa sɔ? Amɔɔ bamu nu ba kɔle lbwaare Mu-Bii Yesu gyii mu.

⁶ Yesu i gye ɔmu nu ɔ ba, nu o gyee lbwaare kekyugyee nu ɔ kyɛɛge mu nkalan wɔrige, man gye lbwaare kekyugyee mu nkun sɔ nu ɔ ba, amaa lbwaare kekyugyee mu ye nkalan kikyɛɛge wɔrige mu sɔ. Nu Kayaayu mu i lɛɛ kaapu, lu fɛɛ Kayaayu mu gye kesintin.

⁷ I sɔ atɔ asa mu nu ɛɛ lɛɛ Yesu keduli u kaapu anɛ. ⁸ Imu i gye Kayaayu Kyɛkyɛre mu, ye nkyu, ye nkalan. Falɛ atɔ asa anumu u waa atɔ kɔlɔn

⁹ An kɔɔle nyimisa asɔn tɔwɛsa an gyii, amaa lbwaare lɛɛ mu gye kɔkɔle, lu fɛɛ i gye adanse mu nu o gyii lu Mu-Bii mu sɔ. ¹⁰ Ɔkɔmaa mu nu ɔ kɔɔle Obii mu gyii mu, kɔɔle asɔn numu waa mu kɔkɔlɔ tɔ. Amaa ɔkɔmaa mu nu ɔ man kɔɔle lbwaare gyii mu, kanɔn nyimisa manja kaapu fɛɛ lbwaare gye antɔsa wuya, lu fɛɛ ɔ man kɔɔle asɔn mu nu lbwaare tɔwɛ lu Mu-Bii mu sɔ mu gyii. ¹¹ Inumu i gye asɔn mu ye, lbwaare sa anɛ nkpa kakpaa, nu kanɔn nkpa kakpaa numu bu Mu-Bii tɔ nu. ¹² Ɔkɔmaa mu nu ɔ kɔɔle Obii mu gyii mu sɔ nkpa, amaa ɔkɔmaa mu nu ɔ man kɔɔle lbwaare Mu-Bii mu gyii mu man sɔ nkpa kakpaa numu.

Laalaalɔwɛ asɔn kaapɔsa

¹³ N kyɔɔɔ ɔwɔle numu sa fane mu nu fan kɔɔle Yesu gyii fɛɛ ɔ gye lbwaare Mu-Bii mu, ke fan nye bu fɛɛ fan sɔ nkpa kakpaa ¹⁴ Atɔ mu nu an nyi anɛ nkɔlɔ tɔ i yege nu an bugi anɛ nkɔlɔ tɔ an sa lbwaare mu i gye ye, kɔtɔ kɔmaa mu nu an kɔle mu mu, ee nu anɛ ase ¹⁵ Nu an nye nu an nyi fɛɛ lbwaare i nu kɔtɔ kɔmaa mu nu an kɔle mu mu, kanɔn bire kɔtɔ kɔmaa mu nu an kɔle mu mu, ɛɛ waa ɛɛ sa anɛ.

¹⁶ Nu fane tɔ ɔku kan wu fɛɛ mu birisa u waa alibi mu nu i mee ye i barige maa lbwaare nsana kakpaa mu, ɔ kɔle lbwaare sa mu. lbwaare ii biti ɔ sa ɔsa mu nkpa. Alibi mu nu i mee ye i barige nyimisa maa lbwaare nsana mu, asɔn nu n tɔwɛ. Amaa alibi aku u biya lewu abɛɛ u barige nyimisa maa lbwaare nsana, maa gye umu kabwaare-kɔle nu n de. ¹⁷ Asɔn kɔmaa mu nu i man burɔn sa lbwaare mu gye alibi nu. Amaa alibi aku u barige nyimisa maa lbwaare nsana kakpaa nu.

¹⁸ An nyi fɛɛ ɔkɔmaa mu nu ba kɔɔge mu lbwaare tɔ mu, mee kyaga sɔ ɛɛ waa alibi. Lu fɛɛ Krisito mu nu ɔ kɔɔge mu lbwaare tɔ mu ii kun kanɔn ɔsa mu, nu nyimisa mu nu ɔ gye Sitaane lɛɛ mu mee taale waa mu alibi aku ¹⁹ An nyi fɛɛ an gye lbwaare Mu-bii ana, nu asa mu nu ba bu dulinyaa numu tɔ kpini ba bu alibi awaapu mu abaa tɔ. ²⁰ Nu an bila an nyi fɛɛ lbwaare Mu-Bii mu ba kase sɔ, nu ɔ yege nu an nu kɔtɔ kɔmaa numu kase, ke i yege a bu ɔmu nu ɔ gye lbwaare kesintin mu. Anaa lbwaare kesintin wuya mu an waa kɔkɔlɔn, lu fɛɛ an waa kɔkɔlɔn maa Mu-Bii Yesu Krisito mu. Mu i gye Kesintin lbwaare mu nu ɔ gye nkpa kakpaa mu.

²¹ Mi-bii ana, fan kɔta fane n-yu lu idakpa mu sɔ.

Ɔwɔlɛ nyɔsapɔ mɔ nu Gyɔn kyɔrɔɔ naa sa danbirasa maa mu-bii ana

¹ Ɔwɔlɛ nɔmɔ ɪ lu mɛ, ɔbilɪsa ase. N kyɔrɔɔ naa sa kibite danbirasa maa mu-bii ana, mɔ nu n sɔ kebiti kesintin tɔ n sa bamɔ. Nu ɪ man gye mɛ wɔlɛ nkɔn, amaa buga ye bamɔ nu be nyi kesintin mɔ kpini, ba sɔ kebiti sa faa fu-bii ana. ² Kpalɪ fɛɛ kesintin mɔ ki maa bu anɛ ase mɔ, kii biti ki sii anɛ ase kakpaa.

³ Ɔsɛ lbwaare maa Yesu Krisito, Ɔsɛ mɔ Mu-Bii mɔ ba bwaala anɛ, ke ba wu anɛ kɔwɛɛ, ke ba sa anɛ kayɪ yuuli lu kesintin ye kebiti mɔ nu ki bu anɛ tɔ mɔ sɔ.

Kesintin ye kebiti asɪn

⁴ ɪ waa mɛ ɔkɔn gaa fɛɛ n maa wu fu-bii ana mɔ tɔ akɔ ba maa naa kesintin ɔkpa sɔ fɛɛ kanan mɔ nu Ɔsɛ lbwaare mɔ sa anɛ nnɔsa mɔ. ⁵ Imɔ sɔ kibite danbirasa, n tɔwɛ fɔ fɛɛ fan biti abaa. Inɔmɔ ɪ man gye kɔnɔsa pɔpɔwɛ mɔ nu n kyɔrɔɔ n kyɔnɛ n sa fane, amaa ɪ gye kɔnɔsa mɔ nu an wɔla nu lu koo asɪn mɔ npiili ase ye, an biti anɛ abaa. ⁶ Inɔmɔ ɪ gye kebiti mɔ fɛɛ, an maa buu lbwaare kɔnɔsa mɔ. Fɛɛ kanan mɔ nu fan wɔla nu lii npiili ase mɔ, ɔ sa anɛ kɔnɔ ye an biti abaa anɛ kakyɪna tɔ.

⁷ Asa pɪnapɔ damantɛ akɔ ba wɔla natɛ dulinyaa tɔ katɪn kɔmaa nɔmɔ, nu ba man kɔɔlɛ gyii fɛɛ Yesu Krisito ba dulinyaa tɔ fɛɛ nyɪmɪsa kayɪ-wɔlɛ tɔ. Kanɪn asa nɔmɔ tɔ ɔkɔmaa gye ɔpɪnapɔ ye Krisito okisipu nɪn. ⁸ Imɔ sɔ fan baa fan da sɔ ke fan man pan kɔtɔ mɔ nu fan sun nye mɔ, ke fan nye fane kukɔka bɔla abaa. ⁹ Ɔkɔmaa mɔ nu ɔ kan taa ɔ mɔ gbaa-gbaa mɔ nfeere tii kɔtɔ mɔ nu Yesu kaapɔ mɔ sɔ mɔ, nu ɔ man kɔɔlɛ kɔtɔ mɔ nu Krisito kaapɔ mɔ gyii mɔ, ɔ man nyi lbwaare. Amaa ɔkɔmaa mɔ nu ɔ

kan kɔɔlɛ kɔtɔ mɔ nu Krisito kaapɔ mɔ gyii mɔ, ɔ nyi Ɔsɛ lbwaare ye Mu-Bii Yesu Krisito mɔ. ¹⁰ Imɔ sɔ nu ɔkɔ kan ba fane ase mɔ, nu ɔ man sɔ fale akaapɔ-bi anɔmɔ mɔ, fan man kɔɔlɛ mɔ ba fan akpaara sɔ abɛɛ fan waa mɔ nsa-nsa. ¹¹ Lu fɛɛ ɔsa kɔmaa mɔ nu ɔ kɔɔlɛ kanɪn nyɪmɪsa manja mɔ, ngbaa mɔ tii mɔ asun libi mɔ sɔ.

Laalaabwɛ asɪn

¹² N sɔ asɪn gaalaagaa mɔ nu n biti n tɔwɛ fane, amaa n mɛɛ ye n kyɔrɔɔ umɔ gyaga ɔwɔlɛ sɔ. Lu fɛɛ n sɔ tamaa fɛɛ n biti n ba fane ase ke a tɔwɛ, ke maa fane a kyɪna biri aligyima ke anɛ kpini ansi ɪ gyii. ¹³ Fane pɪkyɪ danbirasa mu-bii ana bɛɛ fwaala fane.

Ɔwɔlɛ sasapɔ mɔ nu Gyɔn kyɔrɔɔ naa sa Gayusi

¹ Mɛ ɔbulisa, n kyɔrɔɔ ɔwɔlɛ nɔmɔ n sa mɛ kyemɔnɛ danbirasa Gayusi mɔ nu n sɔ kebiti kesintin tɔ sa mɔ. ² Mɛ kyemɔnɛ danbirasa, mɛ kabwaare-kulɛ ɪ gye ye kinsigyi, ye alanfiya, ye kutɔ kɔmaa nɔmɔ ɪ kpee sɔ kyɛkyɛ sa fu, fɛɛ kanan mɔ nu fu kala sɔ alanfiya mɔ. ³ Fɛɛ kanan mɔ nu anɛ-nyi mu-bii ana akɔ ba be gyii fu kesintin, tɔwɛ mɛ kanan mɔ nu fu taa kɪkɔlɛ-gyii fu yilɛ kesintin mɔ tɔ mɔ, ɪ yege nu mi ansi ɪ gyii gaa. ⁴ N man sɔ kinsigyi lala kɔ n kyɔ n maa nu ye mi-nyi mu-bii ana ba yilɛ kesintin mɔ tɔ.

Gyɔn yɪn Gayusi

⁵ Mɛ kyemɔnɛ danbirasa, kutɔ mɔ nu fu waa fu sa fu birisa ana Krisito abi afɔ mɔ, ɪ kaapɔ fɛɛ fu gye kesintin wuya. ⁶ Ba tɔwɛ fu kebiti mɔ nu fu sɔ sa asa, sa Krisito abi kɔbɔ mɔ nu kɪ bɔ nfu mɔ. Fu kɪ ke fu lɛɛ bamɔ ɔkpa kanan mɔ nu ɪ dagaa nu ii gyii lbwaare ansi. ⁷ Lu Ɔnyiripe Yesu kɪtɪ mɔ sɔ nu ba naa bee kpee yege ba man kɔlɛ nkyɛtɔ kɔ lu bamɔ nu ba man kɔlɛ Yesu Krisito gyii mɔ ase. ⁸ ɪ gye kutɔ mɔ nu kɪ dɛ sa anɛ ye a lɛɛ anɛ kesintin kaapɔ asa banɔmɔ, ke ana bamɔ a bɔga sun kesintin kusun mɔ.

Diyotrefesi ye mɔ awaasa libi

⁹ N wɔla kyɔrɔɔ ɔwɔlɛ naa sa Krisito abi kɔbɔ mɔ, amaa Diyotrefesi mɔ nu mu ansi ɪ payɪ kɔbɔ mɔ kɪbulisa kigyii sɔ mɔ, ɔ man taa anɛ waa sehn. ¹⁰ Imɔ sɔ nu n kan ba fane ase mɔ, n bitɪ n tɪ fane gyanɛ ke n tɔwɛ kutɔ kɔmaa mɔ nu ɔ waa mɔ ye asɪn libi mɔ nu ɔ tɪn ɛɛ gyaga anɛ sɔ. ɛɛ bɪla ee kina mɔ birisa ana Krisito abi kɪfɔ kɪkɔlɛ, nu bamɔ nu bee bitɪ ba kɔlɛ bamɔ kɪfɔ mɔ, ee tii bamɔ ɔkpa, nu ɛɛ gya bamɔ ɛɛ lu Krisito abi kɔbɔ mɔ tɔ. ¹¹ Mɛ

kyemɔnɛ danbirasa, man bɪla alibi kɪwaa amɔɔ adanbirasa. Ɔkɔmaa mɔ nu ɛɛ waa adanbirasa mɔ gye lbwaare lɛɛ nɪn. Nu ɔkɔmaa mɔ nu ɛɛ waa alibi mɔ ɔ man pɪta bu lbwaare. ¹² Demetirisu birɛ ɔkɔmaa nɔmɔ ɪ tɔwɛ mɔ n-yɪ sɔ asɪn danbirasa lu mɔ kesintin kigyii sɔ. Anɛ gbaa anɛ a tɔwɛ mɔ n-yɪ sɔ asɪn danbirasa, nu fan nyi fɛɛ anɛ asɪn ɪ gye kesintin.

Laalaalɔwɛ asɪn

¹³ N sɔ asɪn kɪkyɔ n kyɔrɔɔ sa fu, amaa n mee bitɪ n kyɔrɔɔ imɔ waa ɔwɔlɛ tɔ. ¹⁴ N sɔ tamaa fɛɛ ɪ mee ye ɪ kyɛɛɛɛ n bitɪ n wu fu ke a tɔwɛ abaa ase. ¹⁵ lbwaare keyuula kɪ baa kɪ bɔ fu ase. Fu kyemɔnɛ ana mɔ nu ba bɔ nfu kpini bee fwaala fu. Fwaala anɛ kyemɔnɛ ana kpini kɔkɔlɔn kɔlɔn.

Ɔwulɛ mu nu Gyudi kyurɔɔ naa sa Krisito abuupu

1 Ɔwulɛ numu lu me Gyudi ase, n gye Yesu Krisito kɔyaafɔle, nu n bila n gye Gyemisi mu-supu.

N kyurɔɔ n sa bamu nu Ɔse lbwaare tu bamu, nu ɔ su kebiti sa bamu, nu Yesu Krisito u ku bamu su mu. ² N kule fee lbwaare o wu fane kɔwee, ke mu kɔkɔlo yuuli ye kebiti ki baa ki bu fane to gaa.

*Asa mu nu ba man sile
lbwaare mu,
bee biti ba muuri*

³ Me kyemine ana, naafɔɔ i bu me nfeere to fee n kyurɔɔ fane lu kamolige mu nu ane kpini an nye mu asin, amaa n bila wu fee i dagaa n kyurɔɔ waa fane ɔlon to fee fan ko kun kɔkɔle-gyii mu nu lbwaare taa waa mu asa abaa to kilu kulon kakpaa mu keluu. ⁴ Koto mu su nu n towe kanin mu i gye fee, asa ku mu nu ba man sile lbwaare mu ba baala loo fane to, bee kyeege lbwaare kabwaala asin mu kase, ke ba nye-nye ɔkpa waa kakyi ye kanyin biti kigyagaa. Kanin asa manja ba kina Yesu Krisito mu nu ɔ gye ane-Nyiripe ye ane Owura mu. Lu koo didaa mu, nu ba kyurɔɔ waa Asinkyan yilasa mu to kusu bite mu nu bee biti ba nye.

⁵ Fan tee wola fan nyi unumu kpini, amaa n biti n nyinji fane fee Ɔnyiripe lbwaare daa molige mu asa Isirayi abi lu Egiyipi ɔsɔwule su. Amaa umu kamaa to mu, nu o muuri bamu to bamu nu ba man kɔle gyii mu. ⁶ Fan nyinji fee lbwaare nɔɔ mu nu ba man kitaabamu kibilisa kigyii ye bamu iyilekpa, amaa ba kina bamu ikynakpa mu nu lbwaare sa bamu mu, lbwaare nmina bamu agbeeleebi kakpaa yila kitenbiri naa fuu katale Kake lala

mu. ⁷ Kanin manja nu fan nyinji Sodom ye Gomora nde, ye nde mu nu i kyaaboo umu mu. Ba daa kyina waa kakyi ye kanyin biti kigyagaa ye agyaga-sin kibansa,* nu lbwaare taa fulon muuri bamu. Nde manja to asa gbaa be du nin fee lbwaare nɔɔ mu nu ba taa bamu n-yu waa agyaga-sin kayalaga. Inumu i gye sinkaala sa alibi awaapu kpini fee bee biti ba loo awurɔfo fulon yen-yen mu nu i mee dun kakpaa mu to.

⁸ Kanin ɔkpa manja su nu bamu nu ba ba baala loo fane to mu gbaa be du. Bee kɔyi idee nu bee yile umu su bee waa bamu gbaa-gbaa bamu n-yu agyaga-sin, nu bee kina Ɔnyiripe ɔlon, nu bee towe nbusaa asin bee gyaga susu nɔɔ mu nu ba su bunyaa mu. ⁹ Amaa lbwaare kaboo bilisa Maakeli gbaa man saale Sitaane. Sana mu nu maa mu bee bite ɔɔdaapu Mosesi kibuni su mu, ɔ man towe Sitaane nno, amaa ɔ towe mu ye, “Ɔnyiripe lbwaare ɔ bite fu kusu.” ¹⁰ Amaa fale asa banumu bire bee saale koto kumaa mu nu be mee nu kumu kase mu nin. Nu be du nin fee atɔbwaaya, lu fee ba man su nfeere, ke ba fe lu ato mu nu bee waa mu su, nu kanin ato manja ii muuri bamu.

¹¹ Kanin asa manja bamu laaku! Lu fee ɔkpa libi mu nu Ken kyina bɔla su mu, nu ba buu fale. Be du nin fee Baalam mu nu ɔ kpali afulee su waa alibi mu. Nu ba kusu yile lbwaare su fee kanan mu nu Kora gbaa kusu yile mu. Imu su bamu gbaa bamu bee biti ba muuri fee kanan mu nu Kora muuri mu.

¹² Fale asa numu ba kan naa loo fane to ke fan buga gyii mu, be du nin fee ato kpensa fane to, nu ba man su ipeeli fee bamu nkun lee nu bee biti. Nu be du nin fee abwaare-wule mu nu i mee bya bulayi, nu afuu i da umu i kyaa i bɔɔ. Ba bila be du nin fee iyu mu nu i man sɔyi abi umu kusɔyi sana kyeekyee mu, nu ba kyiiigi uma

* 1:7 1:7 Agyaga-sin kibansa numu i gye ye anyin bee de ye bamu toɔmaa ana anyin.

umv ilin nu i wu kpini-kpini mv. ¹³ Be du nun fee opu apaa nu bamv ipeeli awaasa mv ii fuu fee afufuv u sv akpa i naa. Nu ba bila ba du nun fee akyikpebi mv nu u naa u naa mv. Bamv opula kyinasa i gye kitenbiri kyilim mv nu lbwaare loho yila bamv kakpaa mv.

¹⁴ Enoki mv nu o gyan Adam sv kakube to nkyaga sv sunosapu mv, towe fale asa banumv asin koo didaa yila ye, "Fan ku, Onyirpe u ba maa mv nbo kyirekyire ngbin-ngbin mv, ¹⁵ ke o be gyii asa kpini asin. Ee biti o be bun bamv nu ba man sile lbwaare mv kupwe lu bamv alibi kiwaa sv, ye kanan mv nu ba towe asin libi yii lbwaare mv. ¹⁶ Fale asa banumv ba te nun bee kolite, yege bee pwu bamv asa. Ba buu bamv kayu-wole kayalaga sv, nu bee kusaa bamv n-yu yege ba sv kon to kon bee pina asa ke i waa odan sa bamv.

Fan kita Krisito kikole-gyii mv to

¹⁷ "Amaa me kyemine ana danbirasa, fan nyi ato mv nu Onyirpe Yesu Krisito asunpu ba daa towe fane. ¹⁸ Ba daa towe fane ye, kake laalaalowe mv to mv, asa bee biti ba taa lbwaare asin bee waa ahin-sin, ke ba buu bamv kayu-wole alibi kayalaga." ¹⁹ Fale asa banumv u biya nbarige to fane to, bamv kayu-wole kayalaga i gyii bamv amu, nu ba man sv lbwaare Kayaayu mv.

²⁰ Amaa me kyemine ana danbirasa, fane fane bre, fan waa fane n-yu olon to lu fane kikole-gyii danbirasa mv to, yege fen kole lbwaare, Kayaayu Kyirekyire mv olon mv to. ²¹ Fan kyina lbwaare kebiti mv to, yege fan gyoo ane Onyirpe Yesu Krisito o be wu fane kwee ke o sa fane nkpa kakpaa mv.

²² Fan wu bamv nu bamv kikole-gyii du sika-sika mv kwee.

²³ Fan molige bamv nu u sv bamv ii kpee awurfo fulon yen-yen to mv, ke fan wu aku mo kwee yege

fan sv kufuu, ke fan kisi bamv alibi awaasa mv nu i du fee ataa kpensa mv.

Kiyin kabwaare kole

²⁴ Fan yege a yin lbwaare, mv i gye omv nu ee taale yege fan man lu tiye, ke o taa fane yle mv bunyaa mu ansi to ye kokolo fuuli, yege fane n-yu sv man sv asin pwusa kv. ²⁵ Mv nkun i gye lbwaare ye omoligepv. Nu mv i dagaa bunyaa, ye kikpare, ye olon, ye kibilisa bola ane-Nyirpe Yesu Krisito lu koo didaa ye nbunbu naa fuv sana mv nu i man sv okaa. Amen.

Asinlɛ kaapusa mɔ nu Gyɔn kyurɔɔ yula sa Krisito abuupu

Asinlɛ Kaapusa mɔ nu Gyɔn nye

¹ Ɔwɔlɛ nɔmɔ tɔ asin ɪ gye asinlɛ kaapusa mɔ nu lbwaare taa sa Yesu Krisito fɛɛ, ɔ lɛɛ kaapu mɔ ayaafɔlɛ atɔ mɔ nu ii biti ɪ ba waa saɲa mɔ nu ɪ mɛɛ ye ɪ kyɛɛɛɛ. Nu Yesu mɔɔ sun mɔ kabɔɔ kɔ nu ɔ ba lɛɛ asin mɔ kaapu mɛ Gyɔn, Krisito kyaaafɔlɛ. ² Nu mɛ Gyɔn, ɪ tɔwɛ kɔtɔ kɔmaa mɔ nu lbwaare maa Yesu Krisito tɔwɛ nu ɔ lɛɛ kaapu mɛ mɔ. ³ Kumu ɔkɔn wuya ɪ gye ɔsa mɔ nu ɛɛ kale lbwaare asinlɛ kaapusa nɔmɔ, nu kumu ɔkɔn wuya ana ɪ bila ba gye bamɔ nu bee nu asin mɔ, nu bee buu ɔmɔ, lu fɛɛ saɲa mɔ nu atɔ nɔmɔ kpini ii biti ɪ waa mɔ ɪ tiri tɔ.

Ɔkala mɔ nu Yesu sɔ ɛɛ sa mɔ kubu-kubu asunɔ mɔ

⁴ Mɛ Gyɔn ɪ kyurɔɔ ɔwɔlɛ nɔmɔ n sɔ n sa Krisito kubu-kubu asunɔ, mɔ nu ɪ bɔ Asiya ɔsɔwɔlɛ kɔbaafɔn kɔ mɔ sɔ. lbwaare mɔ nu ɔ bɔ tɔ, nu ɔ wɔla ɔ bɔ tɔ pɔyi nu atɔ ɪ piili, nu ɛɛ biti ɔ baa ɔ bɔ tɔ kakpaa mɔ, ye mɔ n-yaayu nsunɔ mɔ nu ba bɔ mu kuwura-gya mɔ ase mɔ, bamɔ kabwaala ye kayi yuuli kɔ gye fane lɛɛ. ⁵ Yesu Krisito gbaa kabwaala ye kayi yuuli kɔ ba fane ase. Mɔ ii gyii kesintin nu ɛɛ lɛɛ kɔtɔ kɔmaa nɔmɔ ɛɛ kaapu tɔ, mɔ ɪ gye ɔmɔ nu ɔ gyankpaa kyinji lu lewu tɔ, nu ɔ gye kase sɔ awura tɔ Owura.

Nu mɔ ii biti anɛ asin gaa, nu ɔ wu taa mɔ nkalan lɛɛ anɛ lu alibi ɔlɔn tɔ, ⁶ nu ɔ waa anɛ mu kuwura-gyii tɔ asa ye mu asepu, kɛ a sun Mɔ-Sɛ lbwaare mɔ. Yesu Krisito nu bunyaa ye ɔlɔn gye mɔ lɛɛ kakpaa. Amen!

⁷ Fan kɔ! Yesu bɔ abwaare-wɔlɛ tɔ ɛɛ ba.

Nu ɔkɔmaa nɔmɔ ii biti ɔ wu mɔ,
halu bamɔ nu ba yii mɔ kɔkpa mɔ
gbaa,

lu mɔ sɔ kase sɔ asa kpini bee
biti ba su.

Kanin nu ii biti ɪ ba. Amen!

⁸ Ɔnyiripe lbwaare tɔwɛ ye, “Mɛ ɪ gye Alfa ye Omega.* Mɛ ɪ bɔ tɔ, nu n wɔla n bɔ tɔ pɔyi nu atɔ ɪ piili, nu n biti n baa n bɔ tɔ kakpaa mɔ. Mɛ ɪ gye Ɔlɔlɔnɔpɔ.”

Gyɔn Kɔlɛ kaapu mɔ nu ɔ wu lu Yesu sɔ

⁹ Mɛ, Gyɔn mɔ nu n gye fane bɔrɔsa, lu Yesu sɔ mɔ n gyii awɔrɔfɔ fɛɛ kanan mɔ nu fen gyii mɔ, lu an maa gye mu kuwura-gyii mɔ tɔ asa sɔ mɔ. Amaa an nye kenyiita yile tɔ. Lu lbwaare asin kɔtɔwɛ ye Yesu asin kɔlɛ tɔwɛ sɔ mɔ, ba kɔtaa mɛ naa tɔv Patimose kifintin mɔ sɔ. ¹⁰ Ɔnyiripe Yesu kake sunsa mɔ, lbwaare Kayaayu mɔ kɔ ba mɛ sɔ, nu n nu ɔbɔlɛ lala kɔ mɛ kamaa, kɔ maa su fɛɛ kabɔlɛ. ¹¹ Nu ɔbɔlɛ mɔ tɔwɛ mɛ ye, “Kyurɔɔ atɔ mɔ nu fii wu fale waa ɔwɔlɛ tɔ, kɛ fɔ taa kyɔnɛ Krisito kubu-kubu asunɔ mɔ. Imɔ ɪ gye Efeso ye Simirina ye Pegamum ye Tatira ye Sadisi ye Filadefiya maa Lawodisiya.”

¹² N maa bilinji n kɔ ɔbɔlɛ mɔ nu kɔ tɔwɛ mɛ ase mɔ, n wu ifitila ɔgyagakpa isunɔ mɔ nu ba taa isuwa waa ɔmɔ. ¹³ Imɔ nsana tɔ mɔ, n wu ɔkɔ fɛɛ Daadimaadi Obii-nyinsa mɔ. O bun kaale bunswɔsa ba yii kase, nu ɔ taa suwa kɔrɔsɔ nɔmina mɔ kɔkɔlɔ sɔ. ¹⁴ Nu mu kumu inyini ɪ fuuli parepare fɛɛ ateebi abɛɛ bwanbwan, nu mu ansi abi ɪ du fɛɛ fulɔn anobi. ¹⁵ Nu mɔ ayaa ɪ du fɛɛ kɔbɔlɔtɔ pipɛɛ mɔ nu ba taa tɔv fulɔn tɔ, nu kɔ nɔlɔgɛ, nu mɔ ɔbɔlɛ mɔ ɪ du fɛɛ nkyu ɪ maa bɔla ɪ kyɔn akɔlɔ tɔ. ¹⁶ Nu ɔ sɔ akyikpebi asunɔ mɔ gyisa kɔbaa tɔ, nu sakunde gyimba anyɔ ɪ lu mɔ kɔnɔ tɔ. Nu mu ansi tɔ mɔɔ ɪ nɔlɔgɛ fɛɛ kakyɔwape kyɔwɛ.

* **1:8** 1.8 Imɔ kase ɪ kaapu ye, lbwaare ɪ gye kagyankpaa ye laalaalɔwɛ.

¹⁷ Nii n maa wu mu mu, n tiye mu ayaa to fee nyimisa wusa, nu o taa mu gyisa kibaa gyaga me su, nu o towe ye, "Man waa kufuu. Me i gye kagyankpaa ye laalaalowe. ¹⁸ Me i gye Omu nu n bu to. Nii n kyina wu, amaa ku, n te nkpa to kakpaa. Nii lewu ye Kamande isafwu i bu me kibaa to.

¹⁹ "Imu su, kyuroo ato mu nu fu wu i maa waa nbunbu numu ye ato mu nu ii biti i ba kamaa to mu kpini yila. ²⁰ Akyikpebi asunoo mu nu fu wu me gyisa kibaa to mu, ye ifitila igyagakpa asunoo mu nu ba taa suwa waa imu mu kase i gye ye, Akyikpebi asunoo mu i yile sa lbwaare nboo asunoo mu nu bee ku Krisito kubu-kubu asunoo mu su, nu ifitila igyagakpa asunoo mu i yile sa Krisito kubu-kubu asunoo mu."

2

*Okala mu nu ii kpee u sa
Krisito kubu mu nu ki bu
Efeso kade to mu*

¹ Nii o bila towe me ye, "Kyuroo asin numu naa sa lbwaare kaboo mu nu ee ku Krisito kubu mu nu ki bu Efeso kade to mu su. Asin numu i lu me, mu nu n su akyikpebi asunoo me gyisa kibaa to, nu n naa ifitila igyagakpa asunoo mu nu ba taa suwa waa mu nsana. ² N towe fane ye, N nyi fane asin waasa ye kanan mu nu fan kpan fane n-yu waa kusun ye kanan mu nu fan nye kenyiita yile to. Nii n nyi fan maa mee biti alibi awaapu fane to, nu fan kaala bamu nu ba ye ba gye Krisito asunpu yege ba man gye mu ku, nu fan wu fee ba gye antjesa wuya ana. ³ Nii n nyi fan maa nye kenyiita yile to, nu fan gyii awurofo lu me kitu su, nu fane abaa a man yoo. ⁴ Amaa n su fane n-yu su asin aku, imu i gye ye nbunbu fan man bila fen su kebiti fee kanan mu nu fan gyankpaa fen su mu. ⁵ Fan nyini katin mu nu naafoo fan fvu, nu fan bwii lu tiye mu. Fan kyeege fane nfeere lu alibi to, ke fan waa adanbirasa mu nu

fan kyina fen waa mu. Nii fan man kan kyeege fane nfeere lu alibi to mu, n biti n ba fane ase ba lee fane fitila ogyagakpa mu lu katin mu nu ki bu mu. ⁶ Amaa fane kutu kulun mu nu fen waa nu i buron mu i gye ye, fen kisi Nikolatan abi awaasa mu nu ngbaa me n kisi mu. ⁷ Omu nu o su asu mu, o nu asin mu nu lbwaare Kayaayu mu u towe Krisito kubu-kubu mu. Osa kumaa mu nu o ko lu mu, n biti n sa mu okpa, ke o gyii oyu mu nu ku sa nkpa mu abi nu ki yile lbwaare aye susu, mu nu be bila bee tu ye Paradise mu."

*Okala mu nu ii kpee u sa
Krisito kubu mu nu ki bu
Simirina kade to mu*

⁸ Nii o bila towe me ye, "Kyuroo asin numu naa sa lbwaare kaboo mu nu ee ku Krisito kubu mu nu ki bu Simirina mu su. Asin numu i lu me mu nu n gye kagyankpaa ye Laalaalowe mu, nu n da wu nu n kyini bila n te nkpa to mu. ⁹ N nyi awurofo mu nu fen gyii ye fane kitiri, amaa kesintin to fane kikole-gyii su mu fen gye ato wuya ana. N nyi bamu nu ba ye ba gye Gyiwu abi yege ba man gye, nu bee tin antjesa bee gyaga fane su mu. Ba gye Sitaane kubu mu to asa. ¹⁰ Fan man waa kufuu lu awurofo mu nu fen biti fan gyii mu su. N towe fane ye, fen biti fen nye kutu to ku, mu nu ki gye fee Sitaane ii biti o taa fane asa mu to aku naa tii obu. Fen biti fen nye kanyanla nke kudu. Halu lewu to gbaa, fan yile fane kikole-gyii to kenken, ke n sa fane kukoka mu nu ki gye nkpa kakpaa.

¹¹ "Omu nu o su asu mu, o nu kutu mu nu lbwaare Kayaayu mu u towe Krisito kubu-kubu mu. Osa kumaa mu nu o ko lu mu, lewu nyosapu mu man bila ye o gyii mu."

*Okala mu nu ii kpee u sa
Krisito kubu mu nu ki bu
Pegamum kade to mu*

¹² Nii o bila towe me ye, "Kyuroo asin numu naa sa lbwaare kaboo mu nu ee ku Krisito

kubbu mu nu ki bu Pegamum kade to mu su. Asin numu u lu me mu nu n su sakunde gyimba anyo me ase. ¹³ N nyi katun mu nu fan te. Tuto nu Sitaane kuwura-gya mu ki bu. Imaa umu kpini gbaa mu fan san koole me gyii. Halu sana mu nu ba moo me asin mu kesintin ogyipu Antipasi fane kade lala mu nu Sitaane te mu to gbaa mu, fan man kina me lu fane kikoole-gyii to.

¹⁴ “Amaa n su fane n-yu su asin pwusa ku. Imu i gye ye, asa mu nu bee buu Balaam asin kaapusa mu aku ba bu fane kubbu mu to. Balaam numu i kyina kaapu Balaki ye, kanan mu nu o waa ke Israyi abi ba waa alibi mu i gye ye, o pina bamu ke ba gyii agyito mu nu ba taa loho sa idakpa, ke ba waa kakyu ye kanyin biti kiyagaa. ¹⁵ Kanin okpa mana su, nu asa mu nu bee buu Nikolatan abi asin kaapusa mu aku ba bu fane kubbu mu to. ¹⁶ Imu su fan kyeege fane nfeere lu alibi to ba lbwaare ase, nu i man gye kanin bire, n biti n ba fane ase bilen ke n ba taa me kono to sakunde ba ko ye kanin asa mana.

¹⁷ “Omu nu o su asu mu, o nu kuto mu nu lbwaare Kayaayu mu u towe Krisito kubbu-kubbu mu. Osa kumaa mu nu o ko lu mu, n biti n sa mu agyito baalasa mu nu bee tu ye mana, nu i lu lbwaare ase mu. N biti n bila sa osa mana kubuu fufuli mu nu ba kyuroo kitu pupwe gyaga kumu su, nu oku man nyi kanin kitu mana, amoo omu nu o nye kumu mu nkun.”

*Okala mu nu ii kpee u sa
Krisito kubbu mu nu ki bu
Tiyatira kade to mu*

¹⁸ Nu o bila towe me ye,
“Kyuroo asin numu naa sa lbwaare kaboo mu nu ee ku Krisito kubbu mu nu ki bu Tiyatira kade to mu su. Asin numu u lu me lbwaare mu-Bii mu nu mi ansi i du fee fulon anobi, nu me ayaa su i du fee kibilito pipee mu nu ku nhalge mu. ¹⁹ N nyi fane asin waasa. N nyi fane kebiti ye fane kikoole-gyii ye

fane kusun, ye kanan mu nu fen nye kenyiita yle to. Nu n nyi fan maa waa unumu kpini fan kyoo kanan mu nu fan daa kyina waa mu.

²⁰ “Amaa n su fane n-yu su asin pwusa ku, fee fan maa sa okyuu mu nu bee tu mu ye Gyesebeli okpa, nu ee tu mu n-yu ye lbwaare otowepu. Nu ee taa mu kikaapu mu pina me abuupu, nu bee waa kanyin abee kakyu biti kiyagaa, nu ba bila bee gyii agyito mu nu ba taa loho sa idakpa mu. ²¹ N nye sana sa mu fee o kyeege mu nfeere lu mu kiyagaa mu to, amaa o kina o mee kyeege.

²² Imu su n biti n yege o loo, ke n yege bamu nu ba lu bamu-ka ana kamaa nyita kekili ye mu mu, ba wu aworufo lala, amoo ba kyeege bamu nfeere lu alibi ikpa mu nu bee waa mu su. ²³ N biti n moo mu abuupu mu kpini, ke Krisito kubbu-kubbu mu kpini ba bu fee me i gye omu nu o nyi nyumisa kokolo to ye mu nfeere to asin. N biti n ka fane okumaa numu koko lu koto mu nu o waa su. ²⁴ Amaa n towe fane mu nu fan san Tiyatira, nu fan man buu okyuu mu asin kaapusa libi, nu fan man bila mu asin mu nu mu abuupu bee tu ye Sitaane asin budusa baalasa mu. Imu su n towe fane ye n man bila ye n taa kikapine ku tii fane su.

²⁵ Amaa fan dan kntaa kuto mu nu fan wola fan su to mu kenken, naa fvu sana mu nu n biti n ba. ²⁶ Osa kumaa mu nu ee ko ee lu, nu ee waa mi kebiti naa fvu laalaalwe mu, n biti n sa mu olon ndendemande su. ²⁷ Nu fee kanan mu nu n nye olon lu me-Se lbwaare ase, sana mu nu o towe asin lu me su ye,

‘Ee biti o taa kibilito olon kudubi gyii kuwura bamu su, yege o mee wu bamu kowe.

Ee biti o boyi bamu fee kanan mu nu bee boyi apee to bee waa umu buriburi mu.’

²⁸ N biti n bila sa osa mana kibwayike kikyikpebi mu, unumu i kaapu fee ba ko lu. ²⁹ Omu nu o su asu mu o nu kuto mu nu lbwaare Kayaayu u towe Krisito kubbu-kubbu

mu.”

3

*Okala mu nu ii kpee u sa
Krisito kubu mu nu ki bu
Sadisi kade to mu*

¹ Nu o bila towe me ye,
“Kyuroo asin numu naa sa
Ibwaare kaboo mu nu ee ki Krisito
kubu mu nu ki bu Sadisi kade to
mu su. Asin numu i lu me, mu
nu n su Ibwaare N-yaayu nsuno ye
akyikpebi asuno mu. N nyi fu asin
waasa, fu nye kitu fee fu maa te
nkpa to, amaa fu wu. ² Imu su fan
kyini, ke fan sa umu nu i san nu
ii biti i wu mu to olon. Lu fee n
wu fane asin waasa i maa man du
kyeekyee me Ibwaare ansi to. ³ Imu
su fan nyini ato mu nu ba kaapu
fane nu fan nu mu. Fan buu umu,
ke fan yege alibi kiwaa. Amaa nu
fan man kan kyini bire, n biti n ba
purigi fane su fee oyu, nu fen mee
ye fan bu sana mu nu n biti n ba
fane ase.

⁴ “Amaa i san asa kalisa aku nu
ba bu Sadisi, nu ba man waa bamu
n-yu ineesi. Bamu ii biti ba bun
ato fufuli, ke n maa bamu a nate,
lu fee bamu i dagaa kanin. ⁵ Nu
omu nu o kan ko lu mu, mu ii biti o
bun ato fufuli fee bamu. Nu n mee
ye n kpayi mu kitu lu nkpa owule
mu to kakaaku. Amaa n biti n lee
towe Nse Ibwaare maa mu nboo mu
ansi to fee ba gye me asa. ⁶ Omu
nu o su asu mu, o nu kutu mu nu
Ibwaare Kayaayu mu u towe Krisito
kubu-kubu mu.”

*Okala mu nu ii kpee u sa
Krisito kubu mu nu ki bu
Filadefiya kade to mu*

⁷ Nu o bila towe me ye,
“Kyuroo asin numu naa sa
Ibwaare kaboo mu nu ee ki Krisito
kubu mu nu ki bu Filadefiya kade
to mu su. Asin numu i lu me mu
nu n gye Okyirekyirepu ye kesintin
wuya, nu me kibaa to nu Dawidi
safu bu mu. Nu kutu kumaa mu
nu n tigi mu, oku mee taale tii, nu
kutu kumaa mu nu n tii moo mu,
oku mee taale tigi. ⁸ N nyi fane asin

waasa. Fan nu, n tigi kebuno mu nu
oku mee taale tii mu yla sa fane. N
nyi fee fane olon man kyoo, amaa fan
buu me asin mu, nu fan man kina
me. ⁹ Kutu mu nu n biti n taa waa
bamu nu ba bu Sitaane kubu mu to,
nu ba gye antijesa wuya ana, nu
bee towe ye ba gye Gyiwu abi yege
ba man gye mu i gye ye, n biti n nyan
kanin asa mana ke ba be mana fane
ayaa kase, ke ba bu fee n biti fane
asin. ¹⁰ Kpalu fee fan maa man nu
me konosa, nu fan nye kenyiita yile
to mu, ngbaa me n biti n lee fane
lu aworufu kutu to ki mu nu kii
biti ki ba dulinyaa to, ke i ba tu
dulinyaa asa kpini to ki mu.

¹¹ “N biti n ba bilen. Fan kitaa
kutu mu nu fan su to mu kenken,
ke oku o man koole kukoka mu nu
n biti n taa sa fane mu. ¹² Nu
okumaa mu nu o ko lu mu, ee biti
o baa o gye fee lenbu to sabare, Me
Ibwaare osunkpa obu mu to. Nu o
mee ye o lu toto kakaaku kpa. N
biti n kyuroo Me Ibwaare kitu ye
mu kade lala mu kitu gyaga kanin
osa mana su. Kanin kade lala mana
i gye Gyerusalem pupwe mu nu kii
biti ki lu susu Me Ibwaare ase ba
kase su mu. Nu n biti n kyuroo
me gbaa-gbaa me kitu pupwe gyaga
kanin osa mana su. ¹³ Omu nu
o su asu mu, o nu kutu mu nu
Ibwaare Kayaayu mu u towe Krisito
kubu-kubu mu.”

*Okala mu nu ii kpee u sa
Krisito kubu mu nu ki bu
Lawodisiya kade to mu*

¹⁴ Nu o bila towe me ye,
“Kyuroo asin numu naa sa
Ibwaare kaboo mu nu ee ki Krisito
kubu mu nu ki bu Lawodisiya kade
to mu su. Asin numu i lu me mu nu
bee tu ye Amen mu ase. Nu n gye
kesintin wuya, nu n ba lee Ibwaare
asin mu ifuli kaapu kyeekyee. Nu
me i gye kumu sa kutu kumaa mu
nu Ibwaare tu mu. ¹⁵ N nyi fane
asin waasa, fee fan man yuuli nu
fan man bugya. Nu fan daa fan
yuuli abee fan bugya mu, naafoo i
buron! ¹⁶ Amaa lu fee fan maa du

mɔlɔmɔlɔ, nɩ fan man yuuli abɛɛ fan man bɔgya sɔ mɔ, n bitɩ n fura fanɛ lu mɛ kɔnɔ tɔ fɔyɩ. ¹⁷ Fɛn tɔwɛ yɛ, an gye atɔ wuya ana, nɩ kɔtɔ kɔmaa kɩ waa ɔdan ɩ sa anɛ, nɩ sehɩ man tiri anɛ. Amaa fan man nyɩ fɛɛ fan gye awɔrɔfɔ agyipu, nɩ fanɛ asɩn a sɔ kɔwɛɛ, nɩ fan gye atiripu, yɛ agyaatanapɔ nɩ fan naa kubolonkpan. ¹⁸ Imɔ sɔ n tɔwɛ n waa fanɛ fɛɛ fan ba mɛ asɛ ba sɔɔ suwa kpare, kɛ fan ba waa atɔ wuya ana. Kɛ fan ba sɔɔ atɔ fufuli mɛ asɛ naa bun fanɛ ipeeli kubolonkpan mɔ sɔ. Kɛ fan bɩla sɔɔ kɩfɛ waa fanɛ ansi tɔ kɛ fan taalɛ nyɛ wu.

¹⁹ “Nɩ bamɔ nɩ n bitɩ bamɔ asɩn mɔ, n gyɩi kadɛ sa bamɔ nɩ n bitɩ bamɔ asɩ. Imɔ sɔ fan payɩ fanɛ ansi kɛ fan yɛgɛ alibi kɩwaa. ²⁰ Fan nu mɛ asɛ! N yɩlɛ kebunɔ n nɛ ɔpɔnɔ mɔ. ɔkɔmaa mɔ nɩ o nu mɛ ɔbɔlɛ, nɩ o tigi ɔpɔnɔ mɔ, n bitɩ n loo tɔ ba, kɛ maa mɔ a bɔga gyɩi.

²¹ “ɔmɔ nɩ ɔ kɔ lu mɔ, n bitɩ n sa mɔ ɔkpa ɔ ba kyɩna kuwura-gya sɔ mata mɛ, fɛɛ kanan mɔ nɩ ngbaa mɛ n kɔ lu nɩ n kyɩna mata Mɛ-Sɛ mɔ kuwura-gya mɔ sɔ. ²² ɔmɔ nɩ ɔ sɔ asɩ mɔ, o nu kɔtɔ mɔ nɩ lbwaarɛ Kayaayu mɔ ɩ tɔwɛ Krisito kubu-kubu mɔ.”

4

Sɔsɔ lbwaarɛ ayɛ kuwura-gya mɔ

¹ Inɩmɔ kamaa mɔ, n kɩ nɩ n wu sɔsɔ lbwaarɛ ayɛ ɔpɔnɔ maa tigi kɩ dɛ. Nɩ n nu ɔbɔlɛ mɔ nɩ kɩ daa tɔwɛ mɛ asɛ fɛɛ kabɩlɛ mɔ bɩla tɔwɛ mɛ yɛ, “Ba sɔsɔ nfi, kɛ n kaapɔ fɔ atɔ mɔ nɩ ɩ dagaa fɛɛ ɩ maa waa inɩmɔ kamaa.” ² Opula tɔ nɩ lbwaarɛ Kayaayu mɔ taa mɛ. Nɩ n ba kɩ mɔ, n wu kuwura-gya mɔ kɩ maa bɔ sɔsɔ lbwaarɛ ayɛ yɛgɛ ɔkɔ tɛ kɩmɔ sɔ. ³ Nɩ ɔmɔ nɩ ɔ tɛ kɩmɔ sɔ mɔ, ɩ nɔalɩgɛ pɩlɛpɩlɛ fɛɛ abuu nɔalɩgesa mɔ nɩ ɩ sɔ ɔgyalɩn, ɩmɔ ɩ gye gyasipa nɩ ii fuuli yɛ kaneliyan nɩ ɩ payɩ mɔ. Nɩ oky-imale mɔ nɩ kɩ nɔalɩgɛ fɛɛ ɔgyalɩn kubuu mɔ nɩ kɩ du fɛɛ kifatɛɛ

bunbɔli, nɩ kɩ kyaabɔɔ kuwura-gya mɔ. ⁴ Nwuragya adɔnyɔ yɛ ana ɩkɔ ɩ yɩlɛ kyaabɔɔ kuwura-gya mɔ yɛgɛ abɩlɩsa adɔnyɔ yɛ ana ba tɛ ɩmɔ sɔ. Ba bun atɔ fufuli nɩ ba bun suwa awura-wɔrɔ. ⁵ Nɩ bulayɩ ɩ wɛɛ ɩsɛɛ yɛgɛ ɛɛ pɔntɛ lu kuwura-gya mɔ asɛ. Ifitɩla isunɔ ɩ bɔ kuwura-gya mɔ asɛ ɩ dɩyɛ. Inɩmɔ ɩ gye lbwaarɛ N-yaayu nsunɔ mɔ. ⁶ Kuwura-gya mɔ ansi tɔ mɔ, n bɩla wu kɔtɔ kɔ fɛɛ ɔpɔ, nɩ kɩ du fɛɛ kɩlase, nɩ kɩ bɩla kɩ du kɩlɩn-kɩlɩn.

Nsana tɔ mɔ atɔ kɩsa ana ba kyaabɔɔ kuwura-gya mɔ, yɛgɛ ba sɔ ansi bamɔ ansi tɔ yɛ bamɔ kamaa yɛ katɩn kɔmaa. ⁷ Kɔtɔ kɩsa gyankpaasa mɔ kɩ du nɩn fɛɛ barɩnɛ, nɩ ɔnyɔsapɔ du fɛɛ naatɛ gbelu, nɩ ɔsasapɔ mɔ ansi tɔ ɩ du fɛɛ nyɩmɩsa, nɩ ɔnasapɔ du fɛɛ kpaakpaate mɔ nɩ ee fugi. ⁸ Atɔbwaaya kɩsa ana maɩa ɔkɔmaa nɩmɔ sɔ abanbante asiye, nɩ ba sɔ ansi bamɔ n-yɩ sɔ katɩn kɔmaa nɩmɔ kyaabɔɔ halɩ bamɔ abanbante tɔ. Ba mɛɛ yɛgɛ kɩtɔwɛ kakyɔwape yɛ kagyanbwe yɛ,

“Kyɩrɛkyɩrɛ, kyɩrɛkyɩrɛ, kyɩrɛkyɩrɛ,
ɩ gye anɛ-Nyɩrɩpɛ lbwaarɛ
Owura lala,
mɔ nɩ ɔ bɔ tɔ, nɩ ɔ wɩla ɔ bɔ tɔ
pɔyɩ nɩ atɔ ɩ piili,
nɩ ee bitɩ ɔ baa ɔ bɔ tɔ kakpaa
mɔ.”

⁹ Saɩa kɔmaa mɔ nɩ atɔbwaaya kɩsa mɔ bɛɛ bɩ ulɔn bɛɛ taa bɔnyaa yɛ bɛɛɛɛ yɛ afwaala bɛɛ sa ɔmɔnɩ ɔ tɛ kuwura-gya mɔ sɔ, nɩ ɔ tɛ nkpa tɔ kakpaa mɔ. ¹⁰ Nɩ abɩlɩsa adɔnyɔ yɛ ana mɔ bɛɛ muɩa ɔmɔnɩ ɔ tɛ kuwura-gya mɔ sɔ, nɩ ɔ tɛ nkpa tɔ kakpaa mɔ ansi tɔ, bɛɛ sun mɔ. Nɩ bɛɛ bugi bamɔ awura-wɔrɔ bɛɛ yɩla kuwura-gya mɔ asɛ nɩ bɛɛ tɔwɛ yɛ,
¹¹ “Anɛ-Nyɩrɩpɛ yɛ anɛ lbwaarɛ,
fɔ dagaa fɛɛ ba sa fɔ bɔnyaa yɛ
bɛɛɛɛ, nɩ fɔ ɔlɔn dagaa fɔ.

Lu fɛɛ fɔ ɩ tɔv kɔtɔ kɔmaa nɩmɔ,
nɩ fɔ kebitɩ tɔ nɩ fɔ tɔv inɩmɔ
kpini,
nɩ bamɔ kpini ba bɔ tɔ nɩ ba
sɔ nkpa fale.”

5

Kabulupu mu koolu owule boosa mu lu lbwaare ase

1 Tuto nu n wu owule boosa ku maa bu omu nu o te kuwura-gya mu su kibaa gyisa to. Nu ba kyuroo kumu ansi to ye kamaa kpini, nu ba taa ato tarisa asuno tari owule boosa mu kono su. 2 Nu n wu lbwaare kaboo olonpu maa taa obule lala ee kuusi ee towe ye, "Animu i dagaa fee o kyate kuto tarisa mu, ke o bugi owule boosa mu to?" 3 Amaa oku man bu susu abee kase su abee kase to, nu ee taale bugi owule boosa mu to abee o taale ku kumu to. 4 Nu n su gaa, lu fee oku man bu to nu o dagaa fee o bugi owule boosa mu to abee o ku kumu to. 5 Nu abilisa mu to oku towe me ye, "Man bila su! Ku, Gyuda kebuno nyimisa mu nu bee tu mu ye Birane, nu o lu Dawidi kanaana kpare to mu, o ko gyii su. Imu su ee taale kyate ato tarisa asuno mu, ke o bugi owule boosa mu."

6 Nu n maa ku mu, n wu Kabulupu mu nu mu obule to su kilopane fee ba maa taa mu waa saraga, maa yile kuwura-gya mu ye ato kusa ana mu ye abilisa mu nsana. O su agyakpaa asuno ye ansi asuno mu nu i gye lbwaare N-yaayu nsuno mu nu lbwaare sun bamu kpee dulinyaa to katn kumaa mu. 7 Nu Kabulupu mu ba koolu owule boosa mu lu omu nu o te kuwura-gya mu su mu gyisa kibaa to. 8 Saja mu nu o koolu owule boosa mu, ato kusa ana mu ye abilisa adonyo ye ana mu ba muja Kabulupu mu. Nu bamu okumaa nimu su adunle ye suwa kalape-bi mu nu nlaa liifensa i bala umu mu, nu i yile sa lbwaare asa mu kabwaare-kule. 9 Nu ato kusa ana mu ye abilisa mu ba bu olon pupwe sa Kabulupu mu ye,

"Fu i dagaa fee fu taa owule boosa mu,
ke fu kyate umu itaresa mu.
Lu fee ba moo fu,
nu fu taa fu nkalan mu soo asa
sa lbwaare.

Fu soo bamu lu nbuno kumaa to ye ntowe kumaa to,
ye asa kumaa to ye ndendemande kumaa to.

10 Nu fu taa bamu ba loo fu kuwura-gyii mu to,
waa bamu aseepu ke be sun ane lbwaare,
nu bee biti ba gyii kuwura kase su."

11 Nu n bila ku, nu n nu lbwaare nboo ngbin-ngbin kudu ibule mu nu nyimisa mee taale bu bamu kono ba maa kyaaboo lbwaare kuwura-gya mu ye ato kusa ana mu ye abilisa mu. 12 Nu ba taa obule lala bu olon ye,

"Kabulupu mu nu ba moo mu,
mu nu olon ye ato kpare ye kanyaasin ye kuwura to olon ye beeree ye bunyaa ye ayin-bi i dagaa mu."

13 Tuto nu n nu ato tusa kpini mu nu ba bu susu ye kase su ye kase to ye opu to, ye bamu nu ba bu umu kpini to bee bu ye,

"Ayin-bi ye beeree ye bunyaa ye olon,
i gye sa omu nu o te kuwura-gya mu su,
ye Kabulupu mu kakpaa."

14 Nu ato kusa ana mu ba towe ye, "Amen." Nu abilisa mu ba muja sun lbwaare ye Kabulupu mu.

6

Kabulupu mu kyate ato tarisa asuno mu

1 N wu Kabulupu mu maa kyate ato tarisa asuno mu to kigyankpaasa mu. Nu n nu ato kusa ana mu to oku obule maa punte fee bulayi, nu o towe me ye, "Ba!" 2 N maa ku mu n wu gbanje fufuli! Nu omu nu ee dii mu mu su kitaa, nu ba sa mu kuwura-wuru, nu o dii fee oko-gyisapu mu nu ee kpee o naa ko gyii su.

3 Saja mu nu Kabulupu mu kyate kuto tarisa nyosapu mu, n nu kuto kusa nyosapu mu maa towe me ye, "Ba!" 4 Nu gbanje ku bila lu ba, o gye opipee nin. Nu omu nu ee dii

mu mu, ba sa mu olon ye o lee kayi
yuuli lu kase su, ke asa ba mo abaa.
Nu ba sa mu sakunde lala ku.

⁵ Saŋa mu nu Kabulupu mu kyate
kuto tarisa sasapu mu, n nu kuto
kusa sasapu mu maa towe ye, "Ba!"
N maa ku toto mu n wu gbanje
lenbiri maa yile, nu omu nu ee dii
mu mu su kibilito kaalasa mu kibaa
to. ⁶ Nu n nu obule ku maa towe
lu ato kusa ana mu ase ye, "Ayu
mudu ii biti i waa ogyalin, ke umu
kigya ii biti i waa kake kulon kusun
kukoka nu akyembe mo imuduu
isa kigya ii biti i waa kake kulon
kusun kukoka, amaa fan man kan
nyita nfo ye nta!"

⁷ Kabulupu mu maa kyate kuto
tarisa nasapu mu, n nu kuto kusa
nasapu mu obule maa towe ye, "Ba!"

⁸ N maa ku toto mu nu n wu gbanje
mu nu mu ifuu i du fee ndaara mu,
maa yile, nu omu nu ee dii mu mu,
bee tu mu ye Lewu, yege kamande
mo buu mu kamaa. Ba sa bamu
olon ye ba mo kase su asa nbarige
to ntun nna mu to kukolon. Iko ye
akon ye alo ye kase su ndonbwe nu
bee biti ba taa mo bamu.

⁹ Saŋa mu nu Kabulupu mu
kyate kuto tarisa nusapu mu, asa
mu nu ba mo bamu lu lbwaare
asin mu katowe su, ye kitowe
asin danbirasa mu lu Yesu Krisito
su mu, n wu bamu kala ana ba
maa bu lbwaare saraga kaswu mu
opu to. ¹⁰ Nu ba kuusi kenken
towe ye, "Onyiripe Owura lala,
Okyurekyurepu ye kesintin wuya,
saŋa mo nu fii biti fu gyoo naa
fu, poyi ke fu tale, ke fu bute
kase su asa mu nu ba mo ane mu
asu" ¹¹ Nu lbwaare sa akaala mu
ibalimasu fufuli, nu o towe bamu
ye, "Fan nye kenyiita saŋa gber ee tii
su. Lu fee, fane birisa ana Krisito
kusun awaapu mu nu i dagaa fee
asa ba mo bamu fee fane mu, kon o
fu poyi."

¹² N maa ku mu Kabulupu mu
kyate kuto tarisa siyesapu mu. Nu
kase ki gyinyen olon su, nu kyowe
biliji kitenbiri tumm fee kitta
lenbiri. Nu obwaayi payi ko fee

nkalan. ¹³ Nu akyikpebi a lu susu
tuye kase fee afuu bulonsa i da nu
i yiyaa figi abi i lu tuye mu. ¹⁴ Nu
susu nyaa fee kalan nu ba bo mu.
Nu abu ye afintin kpini i bute lu
umu ipula.

¹⁵ Nu kase su awura ye asa kpare,
ye anaakopu abulisa ye afulee wuya
ana, ye alonpu ye anye kpini, ye
bamu nu ba te bamu abaa su kpini,
ba sile naa baala afule ibo to, ye
afule mu nu i bu abu su mu to.
¹⁶ Nu ba towe abu ye afule mu ye,
"Fan tuye ane su baala ane lu omu
nu o te kuwura-gya mu su ansi su
ye Kabulupu mu agbu lala su." ¹⁷ Lu
fee bamu agbu kake lala mu ki fu,
nu animu i taale yile?

7

*Isirayi abi ngbin kilifa
ye adina ye ana mu nu
lbwaare lee yila*

¹ Inumu kamaa mu, n wu lbwaare
nbo ana, ba maa yile kase su
abaafon ntun nna ba kitta abaafon
ana afuu, ke i man nye funti kase su
abee opu su abee iyu. ² Nu n bila wu
kaboo ku maa lu kyowe olukpa ee
ba susu, yege o su lbwaare mu nu o
bu to kakpaa mu kuto diligisa. Nu o
taa obule lala kuusi tu lbwaare nbo
ana mu nu lbwaare sa bamu olon
ye ba nyita kase ye opu mu. ³ Nu o
towe bamu ye, "Fan man nyita kase
abee opu abee iyu, amoo an diligi
ane lbwaare asunpu bamu asikpu
su poyi."

⁴ Nu n nu asa mu nu ba diligi
bamu mu kon. Ba bu ngbin kilifa
ye adina ye ana lu Isirayi nbuno
kudu anyo mu kpini to.

⁵ Gyuda kebuno to asa ba bu ngbin
kudu anyo.

Nu Ruben kebuno to asa ba bu
ngbin kudu anyo.

Nu Gadi kebuno to asa ba bu ngbin
kudu anyo.

⁶ Nu Asa kebuno to asa ba bu ngbin
kudu anyo.

Nafitali kebuno to asa ba bu ngbin
kudu anyo.

Manase kebuno to asa ba bu ngbin kudu anyo.

7 Simeyon kebuno to asa ba bu ngbin kudu anyo.

Lewi kebuno to asa ba bu ngbin kudu anyo.

Isaki kebuno to asa ba bu ngbin kudu anyo.

8 Sebulun kebuno to ba bu asa ngbin kudu anyo.

Gyosefu kebuno to ba bu asa ngbin kudu anyo.

Bengyamin kebuno to ba bu asa ngbin kudu anyo.

Sakyo damante

mu nu ba lu ndendemande

9 Inumu kamaa mu n wu sakyo damante ku, nu oku mee taale karage bamu. Ba lu ndendemande ye nbuno kukwu-kukwu ye asa kukwu-kukwu ye ntowe kukwu-kukwu ba yile kuwura-gya mu ye Kabulupu mu ansi to. Ba bun ubalmasu fufuli yeye ba su abalaafa bamu abaa to. 10 Nu ba taa obule lala bee kuusi bee towe ye,

“Kamolge gye ane lbwaare mu nu o te kuwura-gya su mu ye Kabulupu mu lee.”

11 lbwaare nboo mu kpini ba yile kyaaboo kuwura-gya mu ye abilisa mu ye ato-kiisa ana mu. Nu ba muja taa bamu ansi bun kase kuwura-gya mu ansi to, nu ba sun lbwaare, 12 bee towe ye,

“Amen!

Ayin-bi ye bunyaa ye kanyaasin ye afwaala ye beere ye kitu kinye ye olon

i gye ane lbwaare lee kak-paa-kakpaa!

Amen!”

13 Tuto nu abilisa mu to oku taase me ye, “Nu bamu nu ba bun ubalmasu fufuli numu mu, anumu ana nin? Nu fine nu ba lu?”

14 Nu n lee mu kono ye, “Obilisa, fu i nyi.”

Nu o towe me ye, “Bamu i gye asa mu nu ba lu aworfo lala mu kigyii to, nu ba fwu bamu ikaale

Kabulupu mu nkalan to, nu i fuuli mu. 15 Imu su nu

ba yile lbwaare kuwura-gya mu ansi to,

nu bee sun mu kakyowape ye kagyanbwe mu osunkpa obu lala mu to.

Nu omu nu o te kuwura-gya mu su mu,

ee biti o baa o bu bamu ase ke o kun bamu.

16 Nu akon man bila ye o kitaa bamu,

nu bulifo man bila ye o kitaa bamu.

Nu kyowe man bila ye o da bamu, nu awulawula man bila ye ii wiili bamu.

17 Lu fee Kabulupu-bi mu nu o yile kuwura-gya mu nsana mu ii biti o baa o gye bamu okpapu.

Ke o kpiya bamu obon kumu mu nu ki su nkpa nkyu mu ase.

Nu lbwaare ii biti o kpaye ansikyu kumaa lu bamu ansi to.”

8

Kuto tarisa sunosapu

mu ki kyate

1 Kabulupu mu maa kyate kuto tarisa sunosapu mu, nu susu waa surum fee kerefi kulon kibaafon.

2 Tuto nu n wu lbwaare nboo asuno mu nu ba yile lbwaare ansi to, nu ba taa nbule nsuno ba sa bamu.

3 Nu n wu lbwaare kaboo ku maa su suwa kalape-bi nu o ba yile lbwaare kaswu ase. Nu ba taa ato liifensa kukyo sa mu ke o taa buga ye lbwaare asa mu kabwaare-kule su, taa ba suwa kaswu mu nu ki yile lbwaare kuwura-gya mu ansi to mu, ke o tuwa sa lbwaare. 4 Ke ato liifensa mu nu ba tuwa mu idiisii,

taa buga ye lbwaare asa mu kabwaare-kule mu, i lu lbwaare kaboo mu abaa to kpee susu lbwaare ansi to. 5 Nu lbwaare kaboo mu taa suwa kalape-bi mu, nu o nyo fulon lu suwa kaswu mu su bola suwa kalape-bi mu. Nu o tub umu worige kase su, nu bulayi kpira nu o kpira,

olanba i waa, nu bulayi wee usee nu kase gyingyen.

*Ibwaare nbɔɔ asunɔ mu tɔ
ana nbile kɔfulɛ*

⁶ Tɔtɔ nu Ibwaare nbɔɔ asunɔ mu nu ba sɔ nbile mu ba kɔula bamu n-yu ba fulɛ nbile mu.

⁷ Nu Ibwaare kabɔɔ gyankpaasa mu fulɛ mu kabile. Nu n wu bulayi abuu ye fulɔn i maa kyagile ye nkalan lu sɔsɔ ba wɔrigɛ kase sɔ. Nu kase nbarigɛ tɔ ntun nsa umu tɔ ketun kulɔn ki diyɛ, nu iyu gbaa nbarigɛ tɔ ntun nsa mu tɔ ketun kulɔn gbaa diyɛ, nu afitiri bunboli mu kpini gbaa i diyɛ.

⁸ Nu Ibwaare kabɔɔ nyɔsapu mu fulɛ mu kabile. Nu ba tɔv kɔtɔ kɔ fɛɛ kibɔ lala mu nu ki diyɛ yen-yen waa ɔpu tɔ. Nu ɔpu mu tɔ nbarigɛ tɔ ntun nsa umu tɔ ketun kulɔn bilinji nkalan. ⁹ Nu atɔ tɔvsa mu nu ba bu ɔpu mu tɔ nbarigɛ tɔ ntun nsa mu tɔ ketun kulɔn ba wu, nu ikɔli lala mu nu i bu ɔpu mu tɔ nbarigɛ tɔ ntun nsa mu tɔ ketun kulɔn i nyita.

¹⁰ Nu Ibwaare kabɔɔ sasapu mu fulɛ mu kabile. Nu kikyikpebi lala mu nu ki diyɛ fɛɛ ɔgyaa ba tiye ubɔn amu-amu ye atiribo mu tɔ nbarigɛ tɔ ntun nsa ketun kulɔn tɔ. ¹¹ Kikyikpebi mu kitu i gye ye ɔli. Nu nkyu mu nbarigɛ tɔ ntun nsa mu tɔ ketun kulɔn i bulɔli. Nu asa gaalaagaa ba nuu nkyu mu, nu ba wu-wu, lu fɛɛ nkyu mu i bulɔli.

¹² Nu Ibwaare kabɔɔ nasapu mu fulɛ mu kabile. Nu kanan mu nu kyɔwe daa ɔ ki tɔ mu, kake tɔ nbarigɛ tɔ ntun nsa tɔ mu, ketun kulɔn ki bilinji kitentebiri. Nu kanan mu nu ɔbwaayi ye akyikpebi i daa i ki tɔ mu, kagyanbwe nbarigɛ tɔ ntun nsa tɔ mu, ketun kulɔn bilinji kitentebiri.

¹³ Nu n maa ki mu, n nu kpaakpaate maa fugi sɔsɔ afuu tɔ ee su kenken ye, "Asa mu nu bee biti ba sii kase sɔ, naa fɔv saɲa mu nu Ibwaare nbɔɔ nsa mu nu ba san mu, ba ba fulɛ bamu nbile mu, bamu laaku ɔli isa!"

9

*Kabile nusapu mu biya
gyerebi gyankpaasa*

¹ Nu Ibwaare kabɔɔ nusapu mu fulɛ mu kabile, nu n wu kikyikpebi mu nu ki lu sɔsɔ ba tiye kase sɔ mu. Nu ɔku taa ɔbɔ bunkyinsa lala mu nu ki man sɔ ɔkaa mu kebunɔ saafu sa mu. ² Maa tigi ɔbɔ bunkyinsa lala mu, idiisii i lu kumu tɔ fɛɛ kanan mu nu i lu bodobodo obu lala tɔ mu, nu idiisii i yege nu kyɔwe ye sɔsɔ waa kitentebiri. ³ Nu ntuntunbi ba lu idiisii mu tɔ ba kase sɔ, nu Ibwaare sa bamu ɔlɔn mu nu ba taa dun fɛɛ kase sɔ kyankpati lɛɛ mu. ⁴ Ba tɔwe bamu ye ba man kan mata kase sɔ afitiri abɛɛ atɔ duusa abɛɛ iyu, amaa ba nyanla bamu nu ba man sɔ Ibwaare kakyɔle bamu asikpu sɔ mu. ⁵ Ba man sa ntuntunbi mu ɔkpa ye ba mɔɔ asa, amaa ba sa ba mu ɔkpa ye ba nyanla bamu ibwaayi inuu. Nu ntuntunbi mu kudun u kɔ fɛɛ kyankpati maa dun nyimisa mu. ⁶ Kanin ibwaayi maɲa tɔ mu asa maɲa bee biti ba biti lewu, amaa ba mɛɛ ye ba nye lewu mu. Bee biti fɛɛ ba wu gbaa, amaa ba mɛɛ ye ba wu.

⁷ Ntuntunbi mu ba du nun fɛɛ igbanɛ mu nu ba kɔula bamu bee kpee ikɔ. Ba bun atɔ kɔ fɛɛ suwa awura-wɔru bamu amu tɔ nu bamu ansi tɔ i du fɛɛ asa ansi. ⁸ Bamu inyini i du nun fɛɛ akyu inyini, nu bamu anyi i du fɛɛ barine anyi mu. ⁹ Ba sɔ atɔ kɔ fɛɛ abilitɔ panpasan kun bamu kɔkɔlɔ sɔ, nu ba maa fugi mu bamu abanbante tɔ mu ilawu i du fɛɛ abilitɔ itoroko damante mu nu igbanɛ bɛɛ bitɛ ba sile bee kpee ikɔ tɔ. ¹⁰ Ba sɔ ipu nu bee dunji fɛɛ ikyankpate, nu bamu ipu mu tɔ nu ba sɔ ɔlɔn bɛɛ nyanla asa ibwaayi inuu mu. ¹¹ Ba sɔ owura mu nu ɛɛ ki bamu sɔ, nu mu i gye ɔbɔ bunkyinsa lala mu nu ki man sɔ ɔkaa mu kabɔɔ. Nu Hibriwu katowe tɔ mu bɛɛ tu mu ye Abadon, nu Giriki katowe tɔ mu bɛɛ tu mu ye Apoliyon. Mu kitu mu kase i gye onyitapu.

12 Gyerebi gyankpaasa mu nu i su kufuu mu kyɔn. Amaa gyerebi ntun nnyɔ su i bu okpa u ba.

Kabile siyesapu mu biya gyerebi nyɔsapu

13 Nu lbwaare kabɔɔ siyesapu fule mu kabile, nu n nu obule ku maa lu suwa kaswu mu nu ki yile lbwaare ansi to nbontɔnbɔlon ana to. 14 Nu obule mu towe lbwaare kabɔɔ siyesapu mu nu o su kabile mu ye, "Sanje nbɔɔ nna mu nu lbwaare nmina bamu yila obun lala Gyufereti ase mu." 15 Nu o sanje nbɔɔ nna manja, mu nu lbwaare loɔɔo bamu yila sa sanja numu ye kake numu ye obwaayɔ numu ye kesu numu, ye ba moɔ kase su asa nbarige to ntun nsa mu to ketun kulon. 16 Nu n nu anaakɔpu mu kɔɔ. Ba gye ngbin kudu-kudu kanin kudu kanin anyo (miliyon alifa anyo abee 200,000,000).

17 Me ansi su kilɛɛkaapu mu to mu, n wu igbanje ye bamu adiipu. Nu adiipu mu ba su abilito panpasan kunsu bamu nkolo su. Nu u payi fee fulon, nu i du fee buluu, nu ki bila ki du fee kikyɔn-nyufo. Igbenje mu amu i du nin fee abirane amu, nu fulon ye idiisii ye ferinwuta u lu bamu nno to. 18 Kanin gyerebi ato asa mu nu i gye fulon ye idiisii ye ferinwuta numu i moɔ asa nbarige to ntun nsa mu to ketun kulon. 19 Igbanje mu obun bu bamu nno to ye bamu ndufa to. Bamu ndufa i du nin fee ananse, nu i su amu nu ba su bee gyii gyerebi.

20 Asa mu nu ba san kase su, nu gyerebi ato numu gbaa i man moɔ bamu mu, ba man yege alibi kiwaa. Nu nbwu libi abee idakpa mu nu ba taa suwa abee gbiti abee kitanan abee abuu abee iyu mu, ba man yege umu kusun. Bamu idakpa manja i man ku, nu i mee nu, nu i mee nate. 21 Nu ba man yege asa kumoo, ye afe kutuu ye akpa-sin, ye kigyagaa kakyu ye kanyin bitu ye keyu to.

10

Ibwaare kabɔɔ ye kawule-bi boosa

1 Tutu nu n bila wu lbwaare kabɔɔ oblonpu ku maa kpilige lu susu ee ba kase su. Nu abwaare-wule a bun mu fee ato bunsu, nu okyimale kyaaboo mu kumu. Nu mu ansi i du fee kyowe, nu mu ayaa i du fee sabare mu nu ku dee fulon. 2 Nu o su kawule-bi mu nu ki bugi ki bu mu kibaa to. O taa mu gyisa kiyaa yii opu su nu o taa mu bina kiyaa yii kase su. 3 Nu o punte kenken fee kanan mu nu birane muusi mu. Maa punte kanin mu bulayi kikipira asuno mu kyula su. 4 Bulayi kikipira asuno maa towe mu, nu n bitu n kyuroo. Amaa n nu obule ku maa towe lu susu ye, "Taa asin mu nu fu nu lu bulayi kikipira asuno mu to mu waa asiiri to, man kyuroo asin mu yila!"

5 Nu lbwaare kabɔɔ mu nu n wu maa yile opu su ye kase su mu, kusaa mu gyisa kibaa susu. 6 Nu o taa lbwaare mu nu o bu to kakpaa, nu o tuu susu ye kutu kumaa mu nu i bu kumu to, ye kase ye kutu kumaa mu nu i bu kumu to, ye opu ye kutu kumaa mu nu i bu kumu to, bo ntan towe ye, "Ibwaare man bila ye o gyoo!" 7 Amaa sanja mu nu lbwaare kabɔɔ sunosapu mu ii bitu o fule mu kabile mu, kanin sanja manja nu lbwaare asin baalasa mu ii bitu i ba to, fee kanan mu nu o wala towe sa mu atowepu mu nu ba gye mu ayaafole mu.

8 Nu obule mu nu n nu lu susu mu bila towe me ye, "Kpe naa koole kawule-bi boosa mu nu ki bugi mu, lu lbwaare kabɔɔ mu nu o yile opu su ye kase su mu kibaa gyisa to."

9 Imu su n kpee lbwaare kabɔɔ mu ase naa towe mu ye, "Taa kawule-bi mu nu fu su mu sa me." Nu o towe me ye, "Koole, ke fu we kumu. Kii bitu ki baa ki bukɔn fu koo to fee nmasan, amaa fu oto to bire kii bitu ki baa ki bulili kite-kite." 10 Nu n koole kawule-bi mu lu lbwaare kabɔɔ mu kiba to, nu n we kumu.

Ki waa me konɔ tɔ okon fee nmasan mu, amaa n maa we kumu lwe mu, me ɔtɔ tɔ waa me olu. ¹¹ Tɔtɔ nu ɔ tɔwe me ye, “I dagaa fu maa kyaga su fu tɔwe atɔ mu nu ii biti i ba asa gaalaagaa su ye ndendemande su ye ntɔwe kukwu-kukwu su ye awura su mu.”

11

Ibwaare kesintin agyipu anyɔ

¹ Tɔtɔ nu ɔku taa oyu kaalasa nu ki du fee kikpebi mu sa me. Nu ɔ tɔwe me ye, “Kusu ke fu naa kaala me, Ibwaare mi osunkpa aye mu ye me kaswu mu, ke fu kale bamu nu ba bu kumu tɔ bee sun me mu kpini. ² Amaa yege kabwaare-sunkpa aye mu kasɔroga opula mu yila, man kaala tutɔ. Lu fee me i taa tutɔ sa bamu nu ba man gye me asa. Nu bee biti ba ba kɔ kɔle me kade mu ubwaayi adina ye anyɔ. ³ Nu n biti n sa me kesintin agyipu anyɔ mu olon, ke ba taa nke kagbin kulon ye anyɔ ye adisiye tɔwe me asin, yege ba bun kensi payi atɔ bunsu, mu nu i kaapu fee asin i basa bamu.” ⁴ Fale kesintin agyipu anyɔ anumu i gye olifu iyu unyɔ ye ifitila igyagakpa unyɔ mu. Anyin anyɔ banumu i yile Onyiripe Ibwaare kase wuya ansi tɔ. ⁵ Nu ɔdon ku kan ii biti ɔ tɔɔɔɔ Ibwaare kesintin agyipu anyɔ banumu mu, fulon ii biti ɔ lu bamu nno tɔ ba diyɛ mu. Fale nu ɔkumaa mu nu ee biti ɔ tɔɔɔɔ bamu mu, ii biti o wu.

⁶ Anyin anyɔ banumu ba su olon ba taale kitaa bulayi susu, ke ɔ man bila da saɲa mu nu bee tɔwe abwaaresin mu. Nu ba su olon ba taale yege nkyu ii bilinji nkalan, nu ba bila ba su olon ba tu gyerebi ba tu kase su saɲa kumaa mu nu bee biti.

⁷ Nu ba kan lwe bamu abwaaresin kitɔwe mu, kadɔnbwe mu nu ee lu ɔbo bunkyinsa lala mu nu ki man su ɔkaa mu tɔ mu, ee biti ɔ ba kɔ ye bamu, taale bamu ke ɔ mɔɔ bamu. ⁸ Ke bamu abuni i baa i de kade lala mu kigbenbi su, katun mu nu ba da

bamu-Nyiripe Yesu oyu laasa su mu. Kɔɲasan tɔ mu bee tu kade lala numu ye Sodom abee Egiyipiti. ⁹ Asa kukwu-kukwu ye ndendemande ye ntɔwe kukwu-kukwu ye ɔsuwule su asa kpini bee biti ba ba yile ki bamu abuni mu nke nsa ye kidiyɛ, nu ba mee ye be kyula ke ɔku o pula bamu. ¹⁰ Atɔwɛpu anyɔ maɲa lewu ii biti ɔ waa asa mu nu ba te kase su mu kpini okon, ke ba gyii bamu ansi ke ba kee abaa atɔ. Lu fee kanun Ibwaare atɔwɛpu anyɔ maɲa ba yege nu asa ba gyii awurɔfo kase su gaa.

¹¹ Amaa nke nsa ye kidiyɛ kamaa mu, Ibwaare nkpa ɔfɔte ba loo bamu tɔ, nu ba kyinji kusu yile bamu ayaa su. Tɔtɔ mu, kufuu ki kitaa asa mu nu ba wu bamu mu. ¹² Nu Ibwaare atɔwɛpu anyɔ mu ba nu ɔbule lala ku lu susu tɔwe bamu ye, “Fan dii ba susu nfu.” Nu ba bola abwaare-wule tɔ dii kpee susu yege bamu don ana ba ki bamu.

¹³ Kanun opula maɲa tɔ nu kase ki gyingyen, nu kade mu tɔ nbarige tɔ kudu mu tɔ ketun kulon boyi tiye. Nu kanun kase kigingyen maɲa mɔɔ asa ngbin nsunɔ. Nu kufuu ki kitaa bamu nu ba nye nkpa mu, nu ba taa bunyaa sa Ibwaare mu nu ɔ bu susu mu.

¹⁴ Gyerebi nyɔsapu mu kyon nu gyerebi sasapu mɔɔ bu ɔkpa su ee ba bilɛn.

Kabile sunɔsapu

¹⁵ Nu Ibwaare kabɔɔ sunɔsapu mu fule mu kabile, nu ubule damante ku ii tɔwe kenken lu susu ye,

“Kase su kuwura-gyii ki bilinji ane Onyiripe Ibwaare ye ɔmu nu ɔ wla lee mu lee,
nu ee biti o gyii kuwura kak-paa.”

¹⁶ Abilisa adunyo ye ana mu nu ba te bamu awuragya su, Ibwaare ansi tɔ mu kpini ba muɲa, taa bamu ansi bun kase sun Ibwaare, ¹⁷ bee tɔwe ye,

“Onyiripe Ibwaare, ɔlulunpu,
an su afwaala an sa fu,

fɛɛ fu maa taa fu ɔlɔn lala mu
nɔ fu piili fii gyii kuwura.

18 Kase sɔ asa mu nɔ be mee sun fu
mu ba nye agbɔ,
amaa nbɔnbɔ fu agbɔ mu ba.

Saja fu fɛɛ fu tale alewupu,
ke fu ka fu atɔwɛpɔ mu nɔ ba gye
fu ayaafɔle kɔkɔ,
ye fu asa mu nɔ ba sile fu kitɔ
mu,

asa kpare ye bamu nɔ ba san kpini.
Saja mu fɔv fɛɛ fu nyita bamu
nɔ be nyita kase mu.”

19 Nɔ kabwaare-sunkpa aye mu
nɔ ki bɔ sɔsɔ mu ki bugi, nɔ n
wu lbwaare maa asa nsana katɔwe
kyula kidakaa mu maa bɔ obu lala
mu tɔ. Nɔ n wu bulayi maa wɛɛ ɔsɛɛ
nɔ ɔ sɔ ɔlanba yege ɔ pɔnte, nɔ kase
ki gyinyen, nɔ bulayi abuu ɔ lu tiye
gaa.

12

ɔkyu mu maa Kɔnanse pɔpɛɛ dansa mu

1 N wu sinkaala ye adangana lala
kɔ maa lɛɛ ɔmu n-yɔ kaapu sɔsɔ.
N wu ɔkyu maa bun kyɔwe fɛɛ
atɔ bunsa, nɔ ɔbwaayi bɔ mu ayaa
kase, nɔ ɔ bun kuwura-wɔrɔ mu nɔ
akyikpebi kudu anyɔ ɔ maa kimu
sɔ. 2 ɔ sɔ ɔtɔ nɔ ee biti ɔ kɔuge.
Nɔ kedunidi mu maa kɔ mu sɔ mu,
ɔ sawu kenken. 3 Nɔ n bila bwii wu
sinkaala kɔ maa lɛɛ ɔmu n-yɔ kaapu
sɔsɔ. N wu kɔnanse pɔpɛɛ dansa
kɔ, nɔ ɔ sɔ amu asunɔ ye agyakpaa
kudu nɔ ɔ bun awura-wɔrɔ asunɔ
amu mu sɔ. 4 Nɔ mu ɔpɔ bɔte
akyikpebi mu nɔ ɔ bɔ sɔsɔ mu
nbarige tɔ ntun nsa mu ketun kulɔn
ba tɔv kase sɔ. Nɔ ɔ ba yile ɔkyu
mu nɔ ee biti ɔ kɔuge mu ansi tɔ.
Nɔ ɔ kan kɔuge mu ke ɔ nye taa
kebi mu mɔye bilɛn.

5 Nɔ ɔ kɔuge kebii-nyɔnsa-bii
mu nɔ ee biti ɔ taa kibilitɔ
kuwura-kpebi gyii ndendemandɛ
kpini sɔ kuwura. Nɔ lbwaare kabɔɔ
ba taa kebii mu kpee lbwaare maa
mu kuwura-gya mu ase. 6 Nɔ
ɔkyu mu sile kpee keperi sɔ katɔn
mu nɔ lbwaare lɔnɔ yila sa mu,

katɔn mu nɔ bee biti ba kɔ mu
sɔ nke kagbɔn kulɔn ye alifa anyɔ
ye adisiye (1,260). lbwaare kabɔɔ
bilisa ase kɔ ye kɔnanse pɔpɛɛ dansa
mu.

7 Nɔ kɔnaa kitɔye sɔsɔ. lbwaare
kabɔɔ bilisa ase Maakɛli maa mu
nbɔɔ ba kɔ ye kɔnanse dansa mu,
nɔ kananse dansa mu maa mu nbɔɔ
gbaa ba kɔ ye bamu. 8 Amaa kɔnanse
dansa maa mu nbɔɔ ba kɔ tiye, nɔ
ba man bila nye ɔkyɔnakpa sɔsɔ.
9 Nɔ ba nɛ kanɔn kɔnanse dansa
manja kyɔnɛ kase sɔ. Mu ɔ gye didaa
kananse mu nɔ beɛ tɔ ye lbwaare
okisipu, abɛɛ Sitaane mu nɔ ɛɛ pɔna
dulinyaa tɔ asa kpini mu. Ba nɛ maa
mu nbɔɔ mu kyɔnɛ kase sɔ.

10 Nɔ n nɔ ɔbulɛ lala kɔ sɔsɔ maa
tɔwe ye,
“Nbɔnbɔ nɔ lbwaare kamɔlige ki
ba.

Nbɔnbɔ nɔ lbwaare kaapu mu
ɔlɔn fɛɛ Owura.

Nbɔnbɔ nɔ Krisito mu nɔ lbwaare
Wɔla lɛɛ mu,
kibilisa mu ki lu ifuli.

Lu fɛɛ Sitaane, anɛ tɔɔmaa ana
ɔpɔwɔpɔ
mu nɔ ɛɛ yile lbwaare ansi tɔ
ɛɛ pɔwɔ bamu

kakyɔwape ye kagyanbwe mu,
ba nɛ mu lu sɔsɔ fɔyɔ.

11 Nɔ anɛ tɔɔmaa ana ba taa
Kabulɔpɔ mu nkanan,
ye lbwaare asɔn mu kesintin
kileɛ tɔwe mu
gyii Sitaane sɔ,

nɔ ba man taa bamu n-yɔ tɔ sehn,
amaa ba taa bamu nkpa yile tɔ
sa lewu.

12 Imu sɔ, sɔsɔ ye fane mu nɔ fan te
kimu tɔ mu,
fan yege fane ansi i gyii.

Amaa kase ye ɔpɔ bɔre, laaku.

Lu fɛɛ Sitaane kpɔlige ba kase
sɔ fane ase,
nɔ agbɔ a bɔla mu tɔ.

Lu fɛɛ ɔ nyi mu saja maa man
bila ɔ kyɔ.”

13 Kɔnanse pɔpɛɛ dansa mu maa
wu fɛɛ ba nɛ mu kyɔnɛ kase sɔ
mu, ɔ kɔsɔ bɔte ɔ gya ɔkyu mu
nɔ ɔ kɔuge obii-nyɔnsa mu. 14 Nɔ

lbwaare sa okyuu mu kpaakpaate lala abanbante anyo, ke o taale fugi kpee kepiri su katin mu nu ba lonjo yila sa mu. Ke ba ku mu su naa fvu nsu nsa ye kidiyee, ke kwanse pipee dansa mu o man nye mu. ¹⁵ Tuto nu kwanse mu gbuu nkyu lu mu konjo to fee obun mu, ke kumu ogyale o gyii okyuu mu. ¹⁶ Amaa kase ki kye okyuu mu to, fee ki maa bugi kumu konjo miye nkyu mu nu kwanse mu gbuu lu mu konjo to mu. ¹⁷ Nu kwanse mu nye agbu lu okyuu mu su, nu o kyun o naa ko ye okyuu mu mu-bii ana asansa mu kpini. Bamu i gye asa mu nu ba buu lbwaare nbara, nu ba yile kenken bee gyii Yesu asin mu kesintin mu. ¹⁸ Nu kwanse pipee dansa mu naa sii o yile opu konjo.

13

Kadunbwe mu nu o lu opu to mu

¹ N wu kadunbwe ku maa lu opu to ee ba. O su agyakpaa kudu ye amu asunjo yege awura-wuru kudu u bun agyakpaa mu su, yege atu mu nu u saale lbwaare i gyan mu kumu kumaa numu su. ² Kadunbwe mu nu n wu mu du fee opiya, nu mu ayaa i du nin fee okyukyurakyure ayaa, nu mu konjo ki du fee birane konjo. Nu kwanse pipee dansa mu taa mu olon ye mu kuwura-gya ye kumu kibulisa mu kpini sa kadunbwe mu. ³ Mu amu mu to kuku du nin fee ki maa nye lewu olo mu nu ku taale moo, amaa ki wu. Nu i kyinkyin dulinyaa to asa kpini nu ba buu mu. ⁴ Nu asa ba sun kwanse pipee dansa mu, lu fee o sa kadunbwe mu olon nu ba bila ba sun kadunbwe mu. Nu bee taase ye, "Anumu i fvu kadunbwe numu? Anumu i taale ko ye mu?"

⁵ lbwaare sa kadunbwe mu okpa ye o towe alala-sun ke o saale mu. Nu o sa mu olon ye o gyii kibulisa lbwaary adina ye anyo. ⁶ Nu o bugi mu konjo towe nbusaa asin ee yii lbwaare, ee nyita mu kitu yege ee saale mu okynakpa ye asa mu nu ba bu mu ase susu mu kpini. ⁷ Nu

o bila sa mu okpa ye o ko mu asa, ke o gyii bamu su. Nu o bila sa mu okpa ye o gyii kuwura nbunjo kumaa ye asa kumaa ye ntowe kumaa ye ndendemande kpini su. ⁸ Kase su asa kpini bee biti ba sun kadunbwe mu. Amoo bamu nu ba kyuroo bamu atu waa nkpa owule mu to lu dulinyaa npiili ase mu nkun. Nkpa owule numu gye Kabulupu mu nu ba moo mu lee.

⁹ Nu omu nu o su asu mu o nu. ¹⁰ Nu i kan i de sa fee bee biti ba tii oku obu mu, bee biti ba ktaa mu naa tii. Nu i kan i de fee sakunde nu bee biti ba taa moo oku mu, sakunde lewu nu ee biti o wu. Asin numu fale su nu i dagaa fee lbwaare asa ba maa nye kenyiita, ke ba nye nkolo yile bamu kikoolo-gyii to.

Kadunbwe mu nu o lu kase su mu

¹¹ Nu n bila wu kadunbwe ku maa paate lu kase to. O su agyakpaa anyo fee kabulupu, amaa ee towe fee kwanse pipee dansa mu. ¹² O su kadunbwe gyankpaasa mu kibulisa, nu o yile mu ayaa to sun kusun. Nu o nyan kase ye kumu su asa kpini, ye ba sun kadunbwe gyankpaasa mu nu mu lewu olo mu wu mu. ¹³ Nu kadunbwe nyosapu numu waa asin kyinkyinsa lala, halu o yege nu fulon lu susu ba kase su nu asa ba wu ye bamu ansi. ¹⁴ Lu okpa mu nu lbwaare sa mu su mu, o yile kadunbwe gyankpaasa mu ayaa to waa asin kyinkyinsa, o su ee pua dulinyaa to asa kpini. Nu o nyan dulinyaa to asa ye ba poyi odakpa mu nu ki yile sa kadunbwe gyankpaasa mu nu o nye lewu olo, nu o bwii kpaare mu. ¹⁵ lbwaare sa kadunbwe nyosapu mu okpa, fee o fute nkpa ofute sa odakpa mu nu ki yile sa kadunbwe gyankpaasa mu. Ke ki taale towe, ke ki taale moo okumaa mu nu o kina ye o mee ye o sun mu mu. ¹⁶ Nu o bila nyan okumaa numu, abulupu ye alulunpu, afulee wuya ana ye atiripu, bamu nu bee gyii bamu

kibaa su ye anye ye ba nye kakyule bamu abaa gyisa su abee bamu asikpu su. ¹⁷ Saamu, okumaa mu nu o man su kadunbwe mu kakyule mu, o mee taale so abee o fe. Kakyule mu i gye kadunbwe mu kitu, abee mu kitu mu akarage-bi.

¹⁸ Inumu nu i dagaa okumaa maa nye kanyaasin. Omu nu o su kanyaasin mu, o taale bu kadunbwe mu akarage-bi mu kase. Lu fee akarage-bi numu yila sa nyimisa nin. Akarage-bi numu i gye alifa asiye ye adisiye ye asiye (666).

14

Kabulupu mu ye mu abuuu

¹ N maa bila ku mu, n wu Kabulupu ku maa yile Siyon kibu mu su. Nu asa ngbin kilifa ye adina ye ana (144,000) mu nu ba kyurco Kabulupu mu kitu ye Mu-Se kitu gyaga bamu asikpu su mu ba maa yile mu ase. ² Nu n nu ulawu ku lu susu fee obun maa su ogyale abee bulayi maa punte mu. Ulawu mu nu n nu mu, ii su nin fee adunle alanpu kukyo ba maa lan bamu adunle mu. ³ Nu asa ngbin kilifa ye adina ye ana ba yile kuwura-gya mu ase ye ato kusa ana mu ye abalisa adunyo ye ana mu ansi to, nu ba bu olon pupwe mu nu oku man taale bila, amoo asa ngbin kilifa ye adina ye ana (144,000) mu nu Kabulupu mu molige lu kase su mu nkun. ⁴ Kanin asa manja i gye bamu nu ba man taa kakyu-biti waa bamu n-yu ineesi, nu be du nin fee anyin mu nu ba man nyi akyu. Nu ba buu Kabulupu Yesu, mu katin kumaa mu nu ee kpee. Nu o ka bamu amu su kuko lu asa to, ba du nin fee abi gyankpaasa mu nu i gye lbwaare ye Kabulupu Yesu mu lee. ⁵ Atintinsa ku i man pu lu bamu nno to, nu bamu n-yu su i man su asin libi aku.

Lbwaare nboc asa mu

⁶ Nu n wu lbwaare kaboc ku maa fugi ee kyaaboc susu. O su asin danbirasa mu nu i bu to kakpaa nu ee towe ee sa osuwule kumaa ye

kebunoc kumaa ye katowe kumaa ye asa kpini. ⁷ Nu o taa obule lala kuusi towe ye, "Fan sile lbwaare ke fan taa bunyaa sa mu. Lu fee mu katale saja mu fob. Fan sun omu nu o waa susu ye kase, opu ye ibun."

⁸ Nu kaboc nyosapu ku buu obanban mu lu susu ee punte kenken ye, "Babilon tiye, kade kpare mu tiye. Mu i gye omu nu o yege nu usuwule su asa kpini ba waa kiyagaa fee mu. Nu i du fee maa sa bamu nta bulonsa nu ba nuu mu. Inumu ii biti i yege ke lbwaare o bute bamu asu."

⁹ Nu kaboc sasapu ku gbaa buu abanban mu, nu o su obule lala ee punte ye, "Okumaa mu nu o sun kadunbwe mu ye mu apoyito odakpa, nu o su mu kakyule mu kisikpu su abee mu kibaa su mu, ¹⁰ kanin oasa manja gbaa mu ii biti o nuu lbwaare agbu nta mu nu i bulun nu o kyeege waa mu agbu kawe mu to mu. Bamu nu bee waa inumu kpini mu bee biti ba nye kusu bute ferinwuta folon to lbwaare nboc kyirekyire mu ye mu Kabulupu mu ansi to. ¹¹ Asa mu nu ba sun kadunbwe mu ye mu apoyito odakpa mu, abee bamu nu ba su mu kakyule mu nu ki gye mu kitu mu, folon mu nu u diye bamu mu, ii biti diye kakpaa, nu ba mee ye ba nye ofute kakyowape ye kagyanbwe." ¹² Asin numu fale su nu i dagaa fee lbwaare asa ba nye kenyiita. Bamu i gye bamu nu ba buu mu nbara, nu ba nye nkolo yile Yesu Krisito kikole-gyii mu to.

¹³ Tutu nu n nu obule ku maa towe lu susu ye, "Kyurco inumu yila! Lu nbunbu numu i su ii kpee mu, kusee i gye sa bamu nu ba san ba su kikole-gyii Onyiripe Yesu to nu ba wu mu."

Nu lbwaare Kayaayu mu gbaa towe ye, "Kesintin nin, bee biti ba nye ofute lu bamu kikipine su, lu fee bamu awaasa kukoka ii biti i buu bamu."

Adoc-gyito kitine

14 N maa kii mu, n wu kabwaare wule fufuli ku, nu n wu oku maa te kumu su fee nyimisa. O bun suwa kuwura-wuru nu loogyi buyesa bu mu kibaa to. 15 Tuto nu lbwaare kaboo ku gbaa lu kabwaare-sunkpa aye mu to, nu o taa obule lala kuusi tu omu nu o te abwaare-wule mu su ye, "Taa fu loogyi soo adoo-gyito mu. Lu fee kase su ato duusa mu a payi, nu umu kitinje sana fuu." 16 Imu su omu o te abwaare-wule su mu, taa mu loogyi mu soo ato duusa mu lu kase su kpini.

17 lbwaare kaboo ku bila lu susu kabwaare-sunkpa aye mu to, yege ngbaa mu su loogyi buyesa. 18 Biyo, lbwaare kaboo mu nu ee ku fulon su mu, lu saraga kaswu mu to, nu o taa obule lala punte to tu omu nu o su loogyi buyesa mu ye, "Taa fu loogyi buyesa mu kubla oyu abi akya mu nu bee su bee waa wayin nta mu lu kase su, lu fee umu abi mu u payi." 19 Nu lbwaare kaboo mu taa mu loogyi mu soo oyu abi mu kase su. Nu o kubla umu naa waa katun mu nu bee nyan oyu abi mu bee lee nkyu. Opula mu nu bee nyan mana mu, i yile sa lbwaare agbu lala mu. 20 Kanin opula mu nu bee nyan oyu abi bee lee umu nkyu mu, bu kade mu ukaa su nin. Nu ba kan nyan abi mu, nkalan ii biti i lu umu to ba i kyun fee okyukpa mu nu umu nsuu i waa fee imayili alifa anyo, nu umu onye i waa fee ayaa tantan anuu.

15

lbwaare nboo asuno ba maa igyerebi asuno

1 Inumu kamaa mu, n bila wu sinkaala ye asin kyinkyinsa ku susu. lbwaare nboo nsuno, nu ba su laalaalwe igyerebi nsuno bee ba. Inumu i gye igyerebi laalaalwe mu, lu fee inumu kamaa mu lbwaare agbu mu i fuu okaa. 2 Nu n wu kuto ku fee opu nkyu mu nu ki du fee digi nu ki buga ye fulon. Nu n wu bamu nu ba ko lu kadunbwe mu, ye mu apoyito odakpa mu, ye mu

kitu akarage-bi mu. N wu ba maa yile opu mu konu, yege ba su adunle mu nu lbwaare sa bamu mu. 3 Nu ba bu lbwaare kyaafole Mosesi ye Kabulupu mu olon ye,

Onyiripe Olonpu lbwaare,
fu awaasa kpare mu i kyo nu ii kyinkyin.

Fu i gye kase su kpini owura,
fu ukpa i kyigi nu i gye kesintin.

4 O Onyiripe, animu i mee ye o sile fu,

nu animu i mee ye o taa bunyaa sa fu kitu?

Lu fee fu nkun ii du kyirekyire kase su.

Kase su asa kpini bee biti ba be muja fu ansi to.

Lu fee fu ukpa kyigisa mu i lu ifuli.

5 Inumu kamaa mu, n ku nu n wu ba maa tigi opula kyirekyirekpa kikyirekyire mu nu ki bu tanti kubuu mu nu ki bu susu mu to yila. 6 Tanti kubuu mana to nu nboo asuno mu nu ba su igyerebi asuno mu ba lu, yege ba bun ikaale fufuli parepare yege u halige su, nu ba taa suwa ukirusu nmina bamu nkolo to. 7 Nu ato kusa ana mu to oku sa lbwaare nboo nsuno mu, suwa ilape isuno nu lbwaare mu nu o te nkpa to kakpaa mu agbu a bola umu to.

8 Nu lbwaare bunyaa ye mu olon i yege nu idiisii i ba bola tanti kubuu mu to. Nu oku mee taale loo tuto, amoo lbwaare nboo nsuno mu ba lwe igyerebi isunu mu poyi.

16

lbwaare agbu bu ilape isuno to

1 Tuto nu n nu obule lala ku lu tanti kubuu mu to, ki maa towe ku sa lbwaare nboo asuno mu ye, "Fan kpee naa kyeege lbwaare agbu ilape isuno mu wurige kase su."

2 lbwaare kaboo gyankpaasa mu naa kyeege agbu ilape mu wurige kase su, nu ilo libi mu nu i gyoo nu u ko mu i yaase loo asa mu nu ba su kadunbwe mu kakyule nu bee sun mu apoyito odakpa mu.

3 Nii kaboo nyosapu mu kyeege mu lape mu waa opu to, nu i biliji nkalan fee nyimisa wusa nkalan, nu ato kusa kumaa mu nu ba bu opu to mu ba wu.

4 Ibwaare kaboo sasapu mu kyeege mu lape mu waa ibun ye ibun amu to, nu nkyu mu i biliji nkalan. 5 Nii n nu lbwaare kaboo mu nu ee ki nkyu su mu maa towe ye,

“O Okyirekyirepu,
Fu mu nu fu bu to, nu fu wola fu bu to,

Fu gyii asin mu, umu okpa su,
lu fee fu gyii asin mu kesintin.

6 Lu fee bamu i moo fu asa ye fu atowepu, nu bamu nkalan i kyeege wurige,
umu su fu sa bamu nkalan ye ba nuu kanan mu nu i dagaa bamu.”

7 Nii n nu lbwaare saraga kaswu mu maa kyula su ye,

“Eehn, Onyiripe olonpu lbwaare,
fu katale ki gye kesintin nu ki de okpa.”

8 Ibwaare kaboo nasapu kyeege mu lape mu wurige kyowe su, nu kyowe mu nye olon ke o fugya asa fee fulon. 9 Nii kyowe mu awulawula i fugya bamu gaa, nu ba towe yii lbwaare mu nu o su igyerebi umu su olon mu. Amaa ba kina ba man yege alibi kiwaa, ke ba taa bunyaa sa mu.

10 Ibwaare kaboo nusapu mu kyeege mu lape mu wurige kadunbwe mu kuwura-gya su, nu mu kuwura-gyii to kpini ki biliji kitentenbiri. Nu umu kpini kuko i yege nu asa ba duni bamu anobi.

11 Nu lu bamu kayi-ko ye ilo mu nu ba nye su mu, ba towe yii susu lbwaare. Amaa ba kina ba man yege alibi kiwaa ke ba ba lbwaare ase.

12 Ibwaare kaboo siyesapu mu kyeege mu lape mu wurige olon lala Gyufereti mu to, nu kumu nkyu i nyaa, ke i nye lonjo okpa sa awura mu nu bee biti ba lu kyowe kili ba mu. 13 Nii n wu nbwu libi asa mu nu ba du fee apulo. Ba lu kinanse

pipere dansa mu ye kadunbwe mu ye antijesa atowepu mu nno to.

14 Bamu i gye Sitaane n-yaayu mu nu bee waa adangana. Nbwu libi asa numu bee kpee dulinyaa to awura kpini ase, naa koola bamu ba naa ko kinaa, lbwaare mu nu o gye ololonpu mu kake lala mu ake.

15 Onyiripe mu wola towe ye, “Fan nyiji! N biti n ba fee oyu. Kusee i gye sa o mu nu o daa mu n-yu su nu o koola o gyoo me, nu o man dilige mu ato bunsa, ke o nate kibulunkpan ke o gyii ipeeli.”

16 Nu nbwu libi mu ba koola awura naa buga opula kolon, katin mu nu bee tu Hibriwu katowe to ye Amagadon mu.

17 Ibwaare kaboo sunosapu kyeege mu agbu lape mu waa afuu to. Nu n nu obule lala ko maa lu kabwaare-sunkpa aye mu to, kuwura-gya mu ase ye, “I waa lowe!”

18 Tutu nu i wee usee nu bulayi kpira nu i punte, nu kase ki gyinyen olon su. Nu lu koo sana mu nu nyimisa bu kase su mu, kase man pita gyinyen fale kudubi. 19 Nu Babilon kade lala mu ki barige to ntun nsa, nu nde lala mu nu i bu kase su mu kpini i nyita. Ibwaare nyiji Babilon kade lala mu alibi, nu o yege nu ba nuu mu agbu nta mu lu mu kawe to. 20 Nu kifintin kumaa numu nyaa, nu oku man bila wu abu kase su.

21 Nu bulayi abuu mu nu i du fee afule-buu, nu umu kukolon oduu i waa fee ayu boota oduu mu, i lu susu ba tye asa su. I mu su asa mu ba towe yii lbwaare, fee maa yege nu bulayi abuu gyerebi mu ba bamu su mu. Lu fee tooro mu ban su.

17

Burukone-kyu ye kadunbwe mu

1 Ibwaare nboo asuno mu nu ba su ilape isuno mu to oku ba towe me ye, “Ba, ke n kaapu fu kanan mu nu burukone-kyu libi, mu nu o yile sa kade lala, mu nu ki bu tiri ibun lala mu, kusu bute kii biti ki

baa kɪmɔ sɔ. ² Kadɛ lala nɪmɔ tɔ nɪ kase sɔ awura bee dii bɛɛ kpɪlɪgɛ, fɛɛ kanan mɔ nɪ anyɪn bee dii bɛɛ kpɪlɪgɛ ɔkyɪ-kyagaa sɔ mɔ. Kase sɔ asa kpini ba nuu mɔ kɪgyagaa nta mɔ bɔbɔ.”

³ Nɪ lɔbwaare kabɔɔ mɔ taa mɛ kayaayu tɔ kpee ifuli sɔ. Tɔtɔ nɪ n wu ɔkyɪ maa tɛ kadɔnbwɛ pɪpɛɛ sɔ, nɪ ba kyɔrɔɔ atɪ mɔ nɪ ɪ saale lɔbwaare gyaga kadɔnbwɛ mɔ sɔ, yɛgɛ ɔ sɔ amu asunɔ yɛ agbakpaa kudu. ⁴ ɔkyɪ mɔ bun atɔ pɪpɛɛ yɛ kɪrɪman-kyu mɔ nɪ ɪ sɔ ɔgyalɪn, yɛ suwa yɛ abuu mɔ nɪ ɪ sɔ ɔgyalɪn yɛ agyibi kpare. Nɪ ɔ sɔ suwa kɔɔpɔ mɔ kɪbaa tɔ, yɛgɛ atɔ kisisa yɛ ineesi atɔ mɔ nɪ ɪ lɪ mɔ kɪgyagaa sɔ mɔ ɪ bɔla kɪmɔ tɔ. ⁵ Nɪ ba kyɔrɔɔ asiiri anjasantɪ gyaga mɔ kɪsɪkpɪ sɔ yɛ,

ASIN KPARE
BABILON KADɛ KPARE
ABURUKɔɔɔNɛ BAMU-NYI,
Yɛ KASE Sɔ INEESI KPINI IMU
NYI.

⁶ N wu fɛɛ ɔkyɪ mɔ nuu lɔbwaare asa nkalan, bamɔ nɪ ba yɪlɛ tɔ bee gyii kesintin bɛɛ sa Yesu mɔ, nɪ ɪ bɔbɔ mɔ fɛɛ nta mɔ.

N maa wu kanɪn mɔ, i kyinkyin mɛ gaa. ⁷ Nɪ lɔbwaare kabɔɔ mɔ taase mɛ yɛ, “Mɪnɛ ɪ waa nɪ i kyinkyin fu? ɔkyɪ mɔ yɛ kadɔnbwɛ mɔ nɪ ɔ sɔ amu asunɔ yɛ agbakpaa kudu, nɪ ɔkyɪ mɔ dii mɔ, n bitɪ n lɛɛ ɪmɔ kɪɲasan tɔ kaapɔ fu.

⁸ Kadɔnbwɛ mɔ nɪ fu daa wu nɪ ɔ bɔ tɔ mɔ, nbɪnbɪ ɔ man bɪla ɔ bɔ tɔ. Nɪ ee bitɪ ɔ lɪ ɔbɔ bunkyinsa lala mɔ nɪ kɪ man sɔ ɔkaa mɔ tɔ ba, kɛ ɔ ba gyaɲa mu lewu. Nɪ asa mɔ nɪ ba tɛ kase sɔ, nɪ lɔbwaare man kyɔrɔɔ bamɔ atɪ waa nkpa ɔwɔlɛ mɔ tɔ, lɪ dulinyaa npiili ase mɔ, nɪ ba kan wu kadɔnbwɛ mɔ, ii bitɪ i kyinkyin bamɔ fɛɛ kadɔnbwɛ mɔ maa kyina ɔ bɔ tɔ, nɪ ɔ man bɪla ba ɔ bɔ tɔ, amaa nɪ ee bitɪ ɔ bɪla bwii ba.

⁹ “Asɪn nɪmɔ fale sɔ nɪ ɪ dagaa fɛɛ lɔbwaare asa ba maa nyɛ nfɛɛrɛ yɛ kanyaasɪn. Amu asunɔ mɔ ɪ gye abɪ asunɔ mɔ nɪ ɔkyɪ mɔ tɛ ɪmɔ sɔ. Nɪ ɪ bɪla ɪ gye awura asunɔ.

¹⁰ Awura mɔ tɔ mɔ anuu ba tɪyɛ, nɪ ɔkɔlɔn san ee gyii kuwura, nɪ ɔmɔ nɪ ɔ san mɔ mɔɔ man pɪta ba. Nɪ ɔ kan ba mɔ, ee bitɪ ɔ gyii kuwura nke gberɛɛ kɔ. ¹¹ Kadɔnbwɛ mɔ nɪ naafɔɔ ɔ kyina ɔ bɔ tɔ, nɪ ɔ man bɪla ɔ bɔ tɔ mɔ, mɔ ɪ gye owura buruwasapu mɔ. Nɪ o tii awura gyankpaasa asunɔ mɔ sɔ, nɪ ee bitɪ ɔ ba gyaɲa mu lewu.

¹² “Agyakpaa kudu mɔ nɪ fu wu mɔ yɪlɛ sa awura kudu mɔ nɪ ba man pɪ nyɛ kuwura-gyii mɔ. Amaa bee bitɪ ba nyɛ kɪbɪlɪsa kɛ ba maa kadɔnbwɛ mɔ ba gyii kuwura kerefi kɔlɔn. ¹³ Awura kudu mɔ ba sɔ nfɛɛrɛ kɔlɔn, nɪ bee bitɪ ba taa bamɔ ɔlɔn kɪbɪlɪsa sa kadɔnbwɛ mɔ. ¹⁴ Bee bitɪ ba kɔ yɛ Kabɔlɔpɔ mɔ, amaa Kabɔlɔpɔ mɔ ii bitɪ ɔ taale bamɔ. Lɪ fɛɛ mɔ ɪ gye anyɪrɪpɛ tɔ ɔnyɪrɪpɛ, yɛ awura tɔ Owura. Nɪ mɔ asa ɪ gye, bamɔ mɔ nɪ ɔ tɪ, yɛ bamɔ nɪ ɔ lɛɛ, yɛ bamɔ nɪ bee buu mɔ kesintin tɔ mɔ.”

¹⁵ Tɔtɔ nɪ lɔbwaare kabɔɔ mɔ towɛ mɛ yɛ, “lɔn mɔ nɪ fu wu nɪ kabɔrɔkɔɔɔNɛ-kyɪ mɔ tɛ o tiri ɪmɔ mɔ, ɪ yɪlɛ sa asa damante yɛ ɪsɔwɔlɛ yɛ ntɔwɛ kɔkwi-kɔkwi.

¹⁶ Kadɔnbwɛ yɛ agyakpaa kudu mɔ nɪ fu wu mɔ, bee bitɪ ba kisi kabɔrɔkɔɔɔNɛ-kyɪ mɔ. Nɪ bee bitɪ ba kɔɔlɛ kɔtɔ kɔmaa nɪmɔ lɪ mɔ ase, kɛ ba yɛgɛ mɔ ɔ nate kibulunkpan.” Bee bitɪ ba wɛ mɔ kayɪ-wɔlɛ mɔ, kɛ ba taa ɪmɔ nɪ ɪ san mɔ tɔb fɔlɔn tɔ. ¹⁷ Lɪ fɛɛ lɔbwaare taa kɔtɔ mɔ nɪ ee bitɪ fɛɛ ba waa mɔ waa bamɔ nfɛɛrɛ tɔ, kɛ ba nyɛ waa mu kebitɪ. Kanɪn sɔ nɪ awura kudu mɔ ba kyula taa bamɔ ɔlɔn mɔ sa kadɔnbwɛ mɔ, kɛ o gyii kuwura naa fɔb saɲa mɔ nɪ lɔbwaare asɪn mɔ nɪ ɔ towɛ yɪla mɔ ɪ ba tɔ. ¹⁸ ɔkyɪ mɔ nɪ fu wu mɔ, yɪlɛ sa kadɛ kpare mɔ nɪ kii gyii kuwura kase sɔ awura kpini sɔ.

18

*Kadɛ lala Babilon
kiboyi*

¹ Inimbu kamaa mu n wu lbwaare kaboo ku moo maa lu susu ee ba. O su olon lala, nu mu kinalage ku nmanje kase su kpini. ² Nu o taa obule lala kuusi ye,

“Babilon kade kpare mu lu tiye.

Kade kpare mu ki boyi bilinji kitaakpan.

Ki ba bilinji nbwu libi ye n-yaayu libi,

ye nbwiibi libi ye nbwiibi kisisa obaalakpa.

³ Lu fee usuwule su kpini asa ba nuu kade mu kaburukoon nta bulonsa mu.

Nu kase su awura kpini bee dii bee kpilge

bee waa kanyin ye kakyu biti kigyagaa kade mu to.

Nu kase su ayawu-gyipu kpini ba nye afulee ye ato tii su lu kade mu ofute mu nu ki nye fuu mu su.”

⁴ Nu n bila nu obule ku moo maa lu susu towe ye,

“Me asa, fan lu kade mu to, ke fan man nye waa alibi mu nu ki waa mu, ke i man naa ba fee fan nye mu kusu bute mu to iku.

⁵ Lu fee mu alibi kpini i kubla i gyaga abaa su naa fuu susu, nu lbwaare nyinji mu alibi kpini ye umu kusu bute su.”

⁶ Nu lbwaare towe ye,

“Fan waa kade mu fee kanan mu nu ki waa fane mu,

ke kumu alibi mu nu ki waa mu, fan ka kumu kuko ulu inyo su.

Nta bulonsa mu nu ki taa sa asa nu ba nuu mu,

fan waa umu olon kanin ulu inyo su sa kumu ke ki nuu.

⁷ Fan yege ki gyii awurufo ye kanyanla,

fee kanan mu nu ki kyina nye bunyaa nu ki gyii okon,

nu ki kyina kusaa mu n-yu towe mu kokolo to ye,

‘N gye owura-kyusa, n man gye okulapu-kyu nu n mee ye n boota to kakaaku.’

⁸ Lu kanin su, kake kulon, gyerebi ii biti i gyii kumu,

umu i gye lewu ye kuboota to ye akon lala.

Nu fulon ii biti o diye mu,

lu fee Onyuripe lbwaare mu nu ee tale kumu mu,

i gye Olonpu.

⁹ “Kase su awura kpini mu nu bee dii bee kpilge, bee waa kanyin ye kakyu biti kumu to, nu ba gyii okon mu, ba kan wu fulon mu nu i diye kumu idiisii mu, bee biti ba su ke ba boota to sa kumu. ¹⁰ Kumu awurufo mu ii biti i waa bamu kufuu, umu su bee biti ba yile kata-kata ke ba su mu towe ye,

‘O! Kade kpare Babilon, laaku.

Olun kade lala Babilon, laaku.

Fu nye kusu bute opula to.’

¹¹ “Kase su ayawu-gyipu bee biti ba su ke ba boota to lu kumu su. Lu fee oku man bila ee soo bamu ato fesa mu. ¹² Oku man bila ee soo suwa ye gbityi ato waasa ye ogyalin abuu naligesa ye ogyalin agyibi ye akalala kpare ye agoo ye ataa lusa ye ogyalin ataa pipee ye abondiri ye konti anyi ato ye ogyalin iyu salesa ye meeto ye abulito ye afule fufuli danbirasa. ¹³ Oku man bila ee soo bamu ato gyisa liifensa ye nfo suswasa liifensa ye mure liifensa ye ato bosa ye atuwasa ye nta ye olifu nfo ye nnyifo kyikyeesa ye ayu ye unaate ye nbulupu ye igbanje ye itoroko mu nu atobwaaya bee bute ye anye ye asa kayi-wule abaafon mu nu asa bee fe mu.

¹⁴ “Ayawu-gyipu mu bee biti ba towe ye, ‘Babilon, ato danbirasa mu nu fu ansi i payi fee fii biti fu nye mu, i nyaa yege fu. Fu kanye ye fu kitu kpare mu kpini i kyon. Nu fu man bila ye fu nye umu.’

¹⁵ Ayawu-gyipu mu nu ba fe umu, nu ba nye tonu lu kade mu to mu, lu kufuu su bee biti ba yile kata boota to, ke ba su lu mu gyerebi mu su.

¹⁶ Ke ba towe ye,

‘O! Kade kpare Babilon laaku.

Fu mu nu fu asa ba kyina bee bun ato danbirasa,

fee akalala kpare ye ogyalin ataa pipee ye agoo.

Naafɔɔ bamu n-yu u nhalige suwa
ato ye ato mu nu ba taa
ɔgyalin abuu waa ye ɔgyalin
agyibi.

17 Amaa opula to mu, fu kanin
npatiye damante manja kpini
i muuri.'

"Opɔ sɔ ukɔli lala akusɔpu ye
bamu nu beɛ kyina ukɔli lala to bee
kpee ikpa, ye umu apalipu ye bamu
nu beɛ waa umu to kusun mu kpini,
bee biti ba yile kata-kata. 18 Nu ba
kan wu fulɔn mu nu i diyɛ kumu
idiisii mu, bee biti ba su kuusi ye,
'Kade lala ku daa ɔ bu to nu ku
du fɛɛ kinumu dubi?'

19 Bee biti ba
paata bamu amu yege beɛ boota to,
nu bee su beɛ towe ye,
'O! Kade kpare Babilon, laaku.

Lu fu sɔ nu bamu nu ba sɔ ukɔli
lala
beɛ waa kusun opɔ sɔ mu, ba
bilinji ato wuya ana.

Amaa opula to mu,
ato mu nu fu sɔ mu kpini i
muuri.

20 Nu ɔbule ku towe ye,
Fane mu nu fan bu sɔsu mu, fan
yege fane ansi i gyii!

Ibwaare asa ye Krisito asunpu ye
Ibwaare atowɛpu,
fan yege fane ansi i gyii.

Ibwaare bute kumu kusɔ, lu kanan
mu nu ki waa fane sɔ mu.' "

21 Tutɔ nu Ibwaare kabɔɔ lɔnpɔ
ku kukuri kubuu lala ku fɛɛ kubuu
koyisa tub waa opɔ to, nu ɔ towe ye,
"Fale nu bee biti ba muuri

Babilon kade lala ɔlɔn sɔ waa
opɔ to.

Nu ba man bila ye ba wu kumu
kakaaku.

22 Babilon kade lala,
ɔku man bila ye o nu adɔwɔle
alanpu

ye ulɔn biɔpu ye nleebi ye nbile
afulepu

kpini sɔ kakaaku fu to.

Nu ɔku man bila ye o wu
abaa to kusun asunpu ku,

nu ɔku man bila ye o nu
kubuu koyisa ulawɔ fu to.

23 Nu ɔku man bila ye o wu fitila fu
to.

Nu ɔku man bila ye o nu ɔkyɔfo
abɛɛ mu-kuli ɔbule fu to.

Fu ayawɔ-gyipu i kyina
ba gye asa kpare kase sɔ,

nu fu taa Sitaane adangana
pina kase sɔ asa kpini.

24 Kutɔ mu sɔ nu Ibwaare bute
Babilon kade kusɔ mu i gye
ye,

kumu to nu Ibwaare wu mu
atowɛpu

ye mu asa ye bamu nu ba moɔ bamu
kase sɔ kpini, mu nkalan."

19

Sɔsu kensi-gyii

1 Inumu kamaa mu, n nu ulawɔ lala
ku fɛɛ sakyɔ kubu lala ku maa bu
sɔsu nu bee kuusi ye,

"Haleluya! Fan yin Ibwaare.

Kamɔlige ye bunyaa ye ɔlɔn gye anɛ
Ibwaare lɛɛ.

2 Lu fɛɛ mu katalɛ i gye kesintin
nu ki de ɔkpa.

O bun burɔkɔɔnɛ-kyu lala mu nu ɔ
taa

mu kiburɔkɔɔnɛ nyita kase sɔ
mu kupwe.

Ibwaare bute mu kusɔ lu kanan mu
nu ɔ moɔ mu ayaafɔle mu sɔ."

3 Nu ba bwii kuusi ye,

"Haleluya! Fan yin Ibwaare.

Kade mu idiisii ii kpee sɔsu kakpaa."

4 Nu abɔlisa adonyɔ ye ana ye
ato-kiusa ana mu ba munja sun
Ibwaare mu nu ɔ te kuwura-gya sɔ
mu, nu ba towe ye,

"Amen! Fan yin Ibwaare."

5 Nu ɔbule ku lu kuwura-gya mu
ase towe ye,

"Fan yin anɛ Ibwaare.

Fane mu ayaafɔle kpini ye fane
mu nu fan sile mu mu,

abɔlisa ye nbii kpini

Fan yin anɛ Ibwaare."

6 Nu n nu ulawɔ ku fɛɛ sakyɔ maa
kuusi mu, ye nkyu damante maa
kyɔn mu ulawɔ, nu i du fɛɛ bulayɔ
kipunte ulawɔ u towe ye,

"Haleluya! Fan yin Ibwaare.

Anɛ-Nyɔrɔpɛ ɔlɔnpɔ Ibwaare ii
gyii kuwura.

7 Fan yege i waa anɛ ɔkon

ke an gyii ane ansi ke a taa
beere sa mu
Lu fee saja fu fee Kabulupu mu o
kpu mu okyifo,
nu okyifo mu kubla mu n-yu o
gyoo.

⁸ Nu ba sa mu
kikyifo kita fufuli parepare
nalgesa ye o dila.
(Nu kita fufuli mu mo k yile sa
lbwaare asa mu awaasa mu nu i
kyiigi)."

⁹ Nu lbwaare kaboo mu towe me
ye, "Kusee i gye sa bamu nu ba
tu bamu ba lbwaare kabulupu mu
kikyifo to agyito kigyii mu. Nu
lbwaare kaboo mu bwii towe ye,
'Inumu i gye lbwaare kono to asin
kesintin.'"

¹⁰ Nu n muja mu ayaa to ke
n sun mu. Amaa nu o towe me
ye, "Man waa kanin! Ngbaa me n
gye lbwaare osunpu nin fee fu, ye
fu toomaa ana mu nu ba su Yesu
asin mu to kesintin mu. Muja sun
lbwaare! Lu fee kesintin asin mu
nu Yesu lee kaapu mu, umu i gye umu
nu Kayaayu yege nu mu atowepu
mu bee towe."

Gbanje fufuli mu odiipu

¹¹ Nu n wu susu maa bugi to nu
n wu gbanje fufuli maa yile. Gbanje
mu odiipu kitu i gye Kesintin gyipu
ye Kesintin wuya. Ee gyii asin umu
okpa su, nu ee ko ko umu okpa
su. ¹² Nu mu ansi i du fee fulon
anobi, nu awura-woru i bun i bun
mu kumu su. O su kitu ku nu ba
kyuroo gyaga mu su, nu oku man
nyi kumu kase amoo mu nkun. ¹³ Nu
o bun balumaasu mu nu ba taa nyo
nkalan to, nu mu kitu i gye lbwaare
asin. ¹⁴ Nu susu anaakopu ba buu
mu, yege bee dii igbanje fufuli nu
ba bun akalala parepare. ¹⁵ Nu o
su sakunde buyesa ku lu mu kono
to, kumu nu ee biti o taa ko gyii
ndendemande su. Ee biti o taa olon
fee kubilito mu gyii kuwura bamu
su. Ee biti o taa lbwaare mu nu o
gye koto kumaa su olonpu mu agbu
lala mu taa nyan bamu fee kanan
mu nu bee nyan oyu abi bee lee

nkyu mu. ¹⁶ Nu o mu nu o dii gbanje
fufuli mu su kitu ku nu ba kyuroo
gyaga mu balumaasu ye mu ogyan su
ye,

AWURA TO OWURA YE ANYIRIPE
TO ONYIRIPE.

¹⁷ Nu n wu lbwaare kaboo ku maa
yile kyowe to. Nu o punte kenken
tu nbwiibi mu nu bee fugi afuu to
mu ye, "Fan ba! Fan ba buga ke fen
gyii agyito damante mu nu lbwaare
waa sa fane mu. ¹⁸ Fan ba gyii awura
ye anaakopu abulisa ye alulonpu ye
igbanje ye bamu adiipu ye asa kpini
ye bamu nu bee gyii bamu abaa su
ye anye ye asa kpare ye asansa n-yu
inun."

¹⁹ Nu n wu kadunbwe ye kase su
awura ye bamu anaakopu ba maa
naa buga ba ko ye o mu nu ee dii
gbanje fufuli mu maa mu anaakopu
mu ko. ²⁰ Amaa ba kita kadunbwe
mu ye antjesa otowepu mu nu o
yile kadunbwe ayaa to waa asin
kyinkyinsa mu. Mu asin kyinkyinsa
manu nu o su ee pina, bamu nu
ba su kadunbwe mu kakyule, nu ba
bila bee sun mu apoyito odakpa mu.
Ba taa bamu anyo man yege ba ku,
tuw waa ferinwuta fulon mu nu ku
yile ku diye mu to. ²¹ Nu gbanje
odiipu mu, taa sakunde buyesa mu
nu ku lu mu kono to mu, moo bamu
anaakopu mu. Nu nbwiibi mu kpini
ba gyii bamu inun mu naa fu bamu
okaa.

20

Nsu kagbin

¹ Nu n bila wu lbwaare kaboo
ku maa kpilige ee lu susu ee ba
kase, yege o su obo bunkyinsa lala
mu nu ku man su okaa mu safu, ye
agbeeleebi lala mu kibaa to. ² Nu o
naa kita kinanse pipee dansa, mu
nu o gye kinanse didaa mu. Mu
i gye lbwaare okisipu abee Sitaane
mu, nu lbwaare kaboo mu njmina
mu yila nsu kagbin kulon. ³ lbwaare
kaboo mu taa mu tuw waa obo
bunkyinsa lala mu to. Nu o biri mu
su, tari su ke o man bila nye pina asa
kukwu-kukwu kase su, naa fu nsu

kagbin mu okaa. Imu kamaa mu i dagaa maa sanje mu sanja gberede.

⁴ Nii n wu nwuragya, nu bamu nu ba te imu su mu i gye bamu nu lbwaare taa kase su asin kigyii mu olon waa bamu abaa to. Nii n bila wu asa mu nu ba lee Yesu asin mu kaapu to mu, ye bamu nu ba towe lbwaare asin nu ba tiye bamu amu mu, bamu kala ana. Asa manja ba man sun kadonbwe mu abee mu apoyito odakpa mu, nu ba man koolo mu kakyole mu bamu asikpu su abee bamu abaa su. Nii fale asa nimu ba bwii ba kyina nkpa to nu ba maa Yesu ba gyii kuwura nsu kagbin. ⁵ Kelewu kyini nimu i gye kigyankpaasa. (Nii alewupu asansa mu bire ba man kyini ba nkpa to, amoo nsu kagbin mu naa fuu okaa poyi.) ⁶ Kensi-gyii ye kumu okon lala wuya ana i gye bamu nu ba tii kelewu kyini gyankpaasa mu su. Nii lewu nyosapu mu man bila o su olon bamu su. Amaa bee biti ba baa, ba gye lbwaare ye Krisito aseepu, ke ba maa mu be gyii kuwura nsu kagbin.

Sitaane kimuuri

⁷ Nii nsu kagbin mu kan fuu okaa mu, bee biti ba tigi Sitaane mu lu mu obu tiisa mu to. ⁸ Ke o kpee naa pina asa kukwu-kukwu mu nu ba bu kase su mu kpini. Isuwole nimu i gye Gogi maa Magogi. Sitaane ii biti o taa bamu kpini ba buga to, ke ba naa ko oko. Nii ba kyoo fee opu kono kikyafa. ⁹ Ba yaase kase su kpini bun kyaaboo lbwaare asa, ye kade lala mu nu lbwaare ii biti mu. Amaa fulon lu susu ba kase su ba diye bamu nu ba kyaaboo lbwaare asa mu. ¹⁰ Nii Sitaane mu nu o pina bamu mu, lbwaare kaboo mu taa mu tui waa ferinwuta fulon mu to. Katun mu nu o wola taa kadonbwe ye bamu nu bee towe bee pina asa mu tui waa mu. Bee biti ba gyii awurufo kayi-ko to, kakyowape ye kagyanbwe kakpaa.

Katale laalaalawe

¹¹ Nii n wu kuwura-gya fufuli lala ye omu nu o te kumu su. Susu ye

kase i lu mu ansi su. Nii oku man bila wu imu. ¹² Nii n wu alewupu mu nu ba gye asa kpare ye asansa, ba maa yile kuwura-gya mu ansi to. Nii ba bugi iwule mu nu lbwaare kyuroo okumaa nimu awaasa waa to mu. Nii ba bila bugi owule pupwe ku mu nu ki gye nkpa owule mu. Nii lbwaare tale alewupu mu, taa bola lu koto mu nu ba waa nu o kyuroo imu waa iwule mu to mu. ¹³ Nii opu lee alewupu mu nu ba bu kumu to mu, nu lewu ye kamande gbaa i lee alewupu mu nu ba bu imu to mu. Nii lbwaare tale okumaa nimu lu koto mu nu o waa su. ¹⁴ Nii ba tui lewu ye kamande waa fulon yen-yen mu to. Fulon yen-yen nimu i gye lewu nyosapu mu. ¹⁵ Okumaa mu nu ba man kyuroo mu kitu waa nkpa owule mu to mu, ba tui mu waa fulon yen-yen mu to.

21

Susu pupwe ye

Kase pupwe

¹ Tuto nu n wu susu pupwe ye kase pupwe. Susu gyankpaasa ye kase gyankpaasa mu, i nyaa kyon nu opu man bila o bu to. ² Nii n wu Kade Kyirekyire mu nu ki gye Gyerusalem pupwe mu, ki maa kpilige ki lu lbwaare ase susu ki ba kase. Nii lbwaare lonjo kumu yila fee okyufo maa lonjo mu n-yu nu o buron o gyoo mu-kuli mu. ³ Nii n nu obule ku maa kuusi ee towe lu kuwura-gya mu su ye, "Nbiunbu bire, lbwaare okyinakpa bu asa ase, nu ee biti o kyina bamu ase. Nii bee biti ba baa ba gye mu asa. lbwaare gbaa-gbaa ii biti o baa o bu bamu ase, nu mu ii biti o baa o gye bamu lbwaare. ⁴ Mu ii biti o kpaye bamu ansikyu kpini lu bamu ansi su. Nii lewu mee ye o baa o bu to, abee kiboota to abee kusu abee kayi-ko i mee ye i baa i bu to, lu fee ato didaa mu kpini i kyon."

⁵ Nii omu nu o te kuwura-gya mu su mu towe ye, "N waa koto kumaa nimu kipupwe!" Nii o towe

me ye, “Kyurɔɔ umu, lu fee fale asin numu i gye kesintin, nu ukumaa numu i taale taa mu n-yu tu umu su.”

⁶ Nu o bula tɔwe me ye, “I lɔwe! Me i gye Alfa ye Omega mu. Imu kase i gye ye, Npiili ase ye laalaalɔwe. Ukumaa mu nu bulifo su mu mu, n biti n sa mu nkpa nkyu mu nu u lu obun kumu to, nu o mee ye o ka sehn. ⁷ Ukumaa mu nu o ko gyii lu mu, ee biti o nye kusee umu lu me ase. Nu n biti n baa n gye mu lbwaare, ke o baa o gye mi-bii. ⁸ Amaa afuupu ye bamu nu ba man kɔle gyii naa fuɔ okaa, ye bamu nu bee waa ineesi ye asa amɔɔɔ, ye bamu nu bee waa kanyin ye kakyi biti kigyagaa ye bamu nu bee waa Sitaane adangana ye idakpa asunpu ye antɔesa wuya ana mu kpini, bamu opula i gye ferinwuta fulon mu nu ku diyee yen-yen mu to. Nu kumu i gye lewu nyɔsaru.”

Gyerusalem kade pupwe mu

⁹ Nu n wu lbwaare nbɔɔ asuno mu nu ba su ilape isuno, nu laalaalɔwe igyerebi isuno i bɔla umu to mu, bamu to oku ba me ase ba tɔwe me ye, “Ba, ke n kaapu fu Okyufɔ mu. Kabulɔpu mu nu o gye Yesu mu, mu-ka i gye Okyufɔ mu.” ¹⁰ Nu lbwaare kabɔɔ mu taa me kayaayu to, dii kpee kibii lala ku kumu to legelege. Nu o kaapu me kade kyirekyire mu nu ki gye Gyerusalem mu, ki maa kpilige ku lu lbwaare ase susu ku ba kase. ¹¹ lbwaare bunyaa mu yege nu kade lala mu ku nalige su pilepile. Nu kumu kinalage su du fee kubuu kpare mu nu bee tu ye gyasipa, nu ki bula ki ku to fee kilase mu. ¹² Nu ki su kibandiye lala, nu ki bu nswu, yege ki su nbunɔ kudu anyɔ. Nu lbwaare nbɔɔ kudu anyɔ aku ba te ba te nbunɔ mu nnɔ ase. Nu ba kyurɔɔ Israyi nbunɔ kudu anyɔ mu atɔ kukulon-kulon gyaga kebunɔ kumaa numu su kumaa kumu kitu. ¹³ Nu nbunɔ asa bu kyɔwe kuu, nu asa i bu kyɔwe ottyekpa, nu asa i

bu adii su, nu asa i bu akpilige su. ¹⁴ Nu kade mu kibandiye gyan abuu kudu anyɔ mu nu ba taa yii kase mu su, nu Kabulɔpu asunpu kudu anyɔ mu atɔ nu ba kyurɔɔ gyaga abuu kudu anyɔ mu su.

¹⁵ Nu lbwaare kabɔɔ mu nu o tɔwe me ase mu, su suwa kutɔ kaalasa, mu nu ee biti o taa kala kade lala mu ye kumu nbunɔ ye kumu abandiyee. ¹⁶ Kade lala mu npee to ye kumu kase nswu to mu kpini gye kyekyee. Nu lbwaare kabɔɔ mu maa taa kutɔ kaalasa kaala kade lala mu, i waa mayili kagbin kulon ye alifa anuu (1,500) susu nswu to. Nu kade mu kase to nswu abee npee to gbaa mu i gye kagbin kulon ye alifa anuu (1,500) kanin. Katin ku man kyɔ katin ku. ¹⁷ Nu o kaala kibandiye mu kisuta nu i waa ayaa tantan anyɔ ye kudu asiye. Nyimisa akaala-bi nu lbwaare kabɔɔ mu taa kaala kanin.

Gyerusalem pupwe mu odan

¹⁸ Nu gyasipa abuu kpare nu ba taa pɔyi kibandiye mu, nu suwa nu ba taa pɔyi kade mu, yege ku nalige to fee kilase. ¹⁹ Nu ba taa abuu naligesa kpare kudu anyɔ yii kibandiye mu kase. Kubuu gyankpaasa mu bee tu kumu ye gyasipa, kinyɔsaru mu bee tu kumu ye safire, kinasaru mu bee tu kumu ye agate, kinasaru mu bee tu kumu ye emeradi, ²⁰ nu kunusaru mu bee tu kumu ye oniki, kisiyesaru mu bee tu kumu ye kaneliyan, kusunɔsaru mu bee tu kumu ye kirisoliti, nu kiburuwasaru mu bee tu kumu ye berili, nu kikpanɔsaru mu bee tu kumu ye topasi, nu kudasaru mu bee tu kumu ye kirisopasi, nu kudu okusaru mu bee tu kumu ye yasinti, nu kudu anyɔsaru mu mɔɔ bee tu kumu ye ametisi. ²¹ Nu ogyalin agyibi kpare kudu anyɔ nu ba taa waa nbunɔ kudu anyɔ mu. Kukumaa numu maa kumu kigyibi. Nu suwa nu ba taa waa kigbenbi mu nu ki de kade lala mu to, ku nalige to fee kilase.

22 Nii n man wu kabwaare-sunkpa aye ku kade lala mu to, lu fee ɔlɔnpɔ ɔnyiripe lbwaare maa Kabulɔpɔ Yesu mu, bamu i bu tutɔ nu asa ba sun bamu. 23 Nii i man tiri fee kyowe abee ɔbwaayi ɔ lu kade lala mu su, lu fee lbwaare bunyaa mu u nhalge kumu su. Nii Kabulɔpɔ mu i gye kumu fitila. 24 Nii dulinyaa to asa kukwu-kukwu bee biti ba nate fitila mu to, nu kase su awura bee biti ba taa bamu bunyaa ba kade mu to. 25 Nii kade lala mu nbunɔ i mee ye i tii kakaaku kpaa, lu fee kagyanbwe ki man bila ki bu tutɔ. 26 Nii dulinyaa to asa kukwu-kukwu mu, bee biti ba taa bamu bunyaa ye beere ba kumu to. 27 Amaa ineesi ato aku abee ɔkumaa mu nu ee waa ipeeli-sun abee ee tun atɔhesa, mee ye ɔ nye loo tutɔ. Amoo bamu nu ba kyɔrɔɔ bamu atɔ waa Kabulɔpɔ mu nkpa ɔwɔle mu to nkɔn ii biti ba nye loo tutɔ.

22

Nkpa ɔbɔn

1 Tutɔ nu lbwaare kaboo mu kaapu me ɔbun mu nu kumu nkyu i sa nkpa, nu u nhalge fee kilase mu. Nii i lu i kyɔn lbwaare maa mu Kabulɔpɔ mu kuwura-gya mu kase. 2 ɔbun mu bola kigbenbi lala mu nu ki bu kade mu nsana-nsana mu su. Nii nkpa oyu mu yile ɔbun mu benbe ye benbe. Nu ki soyi abi kukwu-kukwu kudu anyo kesu to, nu ɔbwaayi kumaa numu ki maa kumu abi soyisa. Nu oyu manja afatee u kye sa ndendemande alobi kpini. 3 Nii kutɔ kumaa mu nu lbwaare towe kumu nno mu, man bila ye ki baa ki bu kade lala manja to. Amaa lbwaare maa mu Kabulɔpɔ mu kuwura-gya mu ii biti i baa i bu tutɔ, ke mu ayaafɔle ba sun mu. 4 Bee biti ba wu mu ansi to, ke mu kitu ki baa ki gyan bamu asikpu su. 5 Nii kagyanbwe man bila ɔ bu to, nu ba man bila ye bee biti fitila abee kyowe i baa i ku to. Lu fee ɔnyiripe lbwaare ii biti ɔ yege i baa i ku to sa bamu.

Ke be gyii kuwura kakpaa. 6 Tutɔ nu lbwaare kaboo mu towe me ye, "Asin mu nu fu nu fale, i gye kesintin nu ɔkumaa i taale taa mu n-yu tuɔ umu su. ɔnyiripe lbwaare mu nu ee taa mu Kayaayu ee sa atowepu mu, i sun mu kaboo ye ɔ ba kaapu mu ayaafɔle ato mu nu i dagaa i ba waa bilen."

Yesu kibwii-ba mu

7 Nii Yesu towe ye, "Fan nu! N biti n ba bilen. Bamu nu bee buu lbwaare asinlee kaapusa mu nu i bu ɔwɔle numu to mu, lbwaare ii biti ɔ waa bamu kusee!" 8 Me, Gyɔn, i gye ɔsa mu nu n nu, nu n wu fale ato numu kpini. Nii sana mu nu n nu nu n wu unumu kpini lɔwe mu, n muja lbwaare kaboo mu nu ɔ lee unumu ee kaapu me mu ayaa to, fee n sun mu. 9 Amaa ɔ towe me ye, "Man waa kanɔn! Maa fu, ye fu tomaa ana lbwaare atowepu mu ye bamu nu ba buu asin mu nu i bu ɔwɔle numu to mu, ane kpini an gye mu kusun asunpu nɔn. Muja sun lbwaare nkɔn!"

10 Tutɔ nu ɔ towe me ye, "Man taa lbwaare asinlee kaapusa mu nu i bu ɔwɔle numu to mu baala, lu fee fale ato numu ii biti i waa bilen. 11 Fan yege ɔmu nu ee waa alibi mu, ɔ kyaga su ee waa alibi. Nii ɔmu nu ee waa ineesi ato mu, ɔ kyaga su ee waa ineesi ato. Nii ɔmu nu ee waa adanbirasa mu, ɔ kyaga su ee waa adanbirasa. Nii ɔmu nu o du kyirekyire mu, ɔ kyaga su o du kyirekyire."

12 Nii Yesu towe ye, "Ku! N biti n ba bilen, n biti n taa me kukoka ba. Ke n ba ka ɔkumaa numu lu kusun mu nu ɔ waa mu su. 13 Me i gye Alifa ye Omega, ɔgyankpaapu ye Kamaa wuya, Npiili ase wuya ye Laalaalɔwe wuya."

14 Bamu nu ba fwu bamu ato bunsu, ke ba nye nkpa oyu mu abi gyii, ke ba bila nye ɔkpa bola kewusunɔ mu loo kade lala mu to mu, bamu ii gyii ɔkɔn. 15 Bamu nu bee waa ipeeli-sun ye bamu nu bee waa Sitaane adangana ye bamu nu waa kanyɔn ye kakyu biti kiyagaa,

ye asa amooɔɔ ye idakpa asunpu ye bamu nu bee biti antijesa kitin mu, bamu ii biti ba sii kade mu nbwama mu.

¹⁶ “Me, Yesu, i sun me kaboo ye o ba lee fale asin numu towe fane, mu nu fan gye me kubu-kubu mu. N lu Owura Dawidi kanan to, nu Owura Dawidi kanaana-bii i gye me. Nu n gye Nyenyenfuu Kikyikpebi mu nu ku nmanje to mu.”

¹⁷ Nu lbwaare Kayaayu mu maa okyufo mu ba ye, “Ba!” Nu okumaa mu nu ee nu fale asin numu gbaa i towe ye, “Ba!” Okumaa mu nu bulifo u moo mu mu, o ba. Nu okumaa mu nu ee biti mu, o ba koole nkpa nkyu mu, o mee ye o ka sehn.

¹⁸ Me Gyon, n da okumaa numu

kumu to ye, omu nu o nu lbwaare asinlee kaapusa lu owole numu to, nu oku kan taa asin aku tii umu su mu, lbwaare ii biti o taa igyerebi mu nu ba towe umu asin owole numu to mu, tii mu kusu bute su. ¹⁹ Nu oku kan lee asin aku lu lbwaare asinlee kaapusa owole numu to mu, lbwaare ii biti o lee mu ogyikpa lu nkpa oyu mu ase ye lbwaare kade mu nu ba towe kumu asin owole numu to mu.

²⁰ Omu nu ee gyii asin numu kpini kesintin mu towe ye, “I gye kesintin! N biti n ba bilen.” Nu n towe ye, i waa kanin.

Ba, Onyuripe Yesu!

²¹ Onyuripe Yesu kabwaala mu ki baa ki bu lbwaare asa kpini ase. I waa kanin.